IOANNIS GRAMMATICI

COGNOMENTO PHILOPONI ERVDITIS-

ſima commentaria in primos quatuor Ariſtotelis de na-
turali auſcultatione libros. Nunc primum e Græco in
Latinum fideliter tranſlata.

GVILELMO DOROTHEO VENETO
Theologo Interprete.



Cautum eſt Priuilegio Senati Veneti, ne quis hunc Librum intra decennium imprimat vendat ne.

VENETIIS. MDXXXIX.

NICOLAO RIDVLPHO CARDINALI REVERENDISSIMO ET AMPLISS. GVILELMVS DOROTHEVS VENETVS THEOLOGVS FOELICITATEM.

PROCLVS in eo presertim opere, quod de anima & dęmone conscripsit sic omnes imprimis bortatur ne magna uel parua rerum studia subire audeant nisi prius cõsuluerint dęmonem, quem cum optimarum artium tum etiam uitę bene gerende ducem Socrates sapientissimus habuisse creditur. Vtinam vero .Ni. Reuerẽdissime & amplis. Cardinalis id fecissent, qui uel tot malorũ librorum copia hodie Christianæ Religioni negotia facessunt vel inutilibus in Philosophia cõmentariis bona ingenia obruunt quibusq; impedita à vera optimáq; rerum cognitione per omne vitæ sue tempus abhorrent. Hoc autem commentationis genus quoniam ipse video non sine magna & salutis & rei literariæ iactura increbrescere, aboleri extinguiq; posse haudquaquam existimò, nisi boni authores ac eminentissimi interpretes in publicum usum excudantur, qui & si nuper impressi tamen antiquitatem profitentur, quam pauci vel felices tum hoc œui assequũtur. Porrò bis ęditis in lucẽ, si æquos indices literarũ (vt ita dicã) hęc prouincia obtinuerit, puto non defuturos homines optimis studys initiatos, qui cęteris non persuadeãt e prophanis perinde doctrinis ac tenebris vindicari. Habemus equidem non minus in Theologia quàm in Philosophia hęreticos, quippe qui mendis fictitysq; interpretationibus purum candidum & elegantem Philosophum, aut barbarie nodisq; sophismatum inuoluunt fędant & contaminent. Sed ne videar aliquem contitijs lacessendi studio hęc proferre, at potius ad suam dignitatem prouehendi studia commonendiq; omnes, qui pro uirili sua Philosophię vestibulũ adire nitunť, pręterea cõplures mea sentẽtia ad puluerẽ merito reuocãdos. Quid enim magis impium ac execrabilius esse põt quàm falsa pro veris admonere docereq; verę cognittonis cupidos, quod facile committunt, qui de Aristotelis summi Philosophi doctrina sunt pessime meriti? Verum ne id elegantissimis literis non mediocre impedimentum dumtaxat fędissimis interpretibus tribuere videar, in causa etiam sunt summi Principes rem literariam adeo parui facientes, perinde ac literę aliquando bella non excitent & summo sint imperij periculo, vt quoduis opus etiam prophanum pro cuiusq; arbitrio in vulgus prodeat. Sunt preterea illa nota suggillandi quod inuisos literatos fere habent, & cęteros alios libentius alunt prouehunt & laudant. His rationibus maxime delitescunt liberales artes & quecunq; scientiarum genera, quousq; poterũt inter viros respirare. Quamobrẽ cũ ipsis paulo cęptum sit instaurari quásiq; renasci, in sacro Cardinalium conuentu hodie primum sese inuexere, vbi extra omnem controuersiam atq; assentationis verbũ multi (vt cuiq; cernere libet) & doctrina, & religione cum antiquis certare videntur. Quocirca Ioannis Grammatici cognomento Philoponi, in quatuor primos libros Aristotelis de naturali auscultatione comentarium quũ nuper latino sermone scripsissem, quẽmq; in lucem prodire heredes Octauiani Scoti noluerunt, hunc statui tue Reuerendissime Dominationi dicare, cui perenni seruitute ac tuę eximię grecarum literarum doctrinę merito meipsum iampridem dicaui, prestẽsq; (obsecro) ueniam si ausus sim hanc meam translationem tuo sub nomine inuulgandam tradere. Neque enim id feci caussa, vt te mihi promerear aut aliquem fructum indicij tui sentiam, quod nihil de me hactenui sętura, et pro arbitrio impressorum hunc in modum ad Romanę linguę lucem translata, polliceri aueo, sed potius cęteri frugem vtilitatẽmq; suscepturi, huic comentario tantum operę nauent, quantum tui nominis & singularis doctrinę splẽdor ipsum illustrare potest. Et enim in hac mea interpretatione ad id study toto pectore incubui, vt qui facultatem beneficio potiundi non habent saltem rem ipsam consequantur, scilicet qui gręcis rudimentis imperiti sunt, ipsam uerborum mutato sermone sententiam intelligant, quod ipse facile assequi confisus, si homini vtpote optimo ac erudito illam (quaeliscunq; esset) nũcuparem. Nam quo illa splendidiore titulo, aut qua grauiore nominis inscribi authoritate potuit quàm eius in quo vtriusq; gręcę & latinę linguę summa est cognitio? qua in parte etiam puto Ioanni Grammatico sex ferẽ mẽsibus hospiti meo ac pene familiari cum satis tũ etiam gratissimum fecisse, quippe qui Christianę religionis tum pręcipue studiosus ipsius religionis pietatem nouis indies Porphyrij Protliq;, & aliorum oppugnantium seditionibus agitatam & laborantem quum tueretur opinionibus legentium sub viri non minus doctrina & eloquentia, quàm domina uirtutum pietate prediti, nomine & gloria comendari uoluit obsecrauit obtinuit. Huius itaq; commentarium ad nostrã linguam translatum (studiosorum Alumne) tue pietati inscriptum (vt non ignoras) e vulgatis tantum exemplaribus accurate quoad potui ipse verti, vt qui manu scriptum nullum vnq̃ legerim, si pleriq; mutilati loci haberentur, quanquã pro virili mea illos absoluerim, id venię emerendę caussa testãdũ putaui. Nã meminisse potes me Romę mane primo mox vesperi tecũ Reuerẽdissime Domine ac Neapoli cũ Magistro Hyeronimo Syripando viro gręcis & hebraicis literis optime erudito de hac interpretatione collocutũ quo ĩpulsore mox vertẽdi studio addictus sex numero mensiũ à capite totũ cõmentariũ transtuli quem illico e manibus meis impressores adeo eripuere, vt nec tantum otij ac temporis mihi suppeteret, quo alicui inspiciendum obeliscis vnguẽq; signandum & emendandum permitterem, qua in parte illis hoc stylo vertendo (quod locupletius elegantiusq; transferre potui) morem gessi. Quo fit, vt ipse neq; grauius iudicium tue presertim doctrinę ingenue mihiq; exploratę subire non recusem vale Męcenas Optime.

¶ Joannis Alessandrei cognomento Philoponi in quatuor primos Aristotelis de naturali auscultatione libros Annotationes ex colloquiis publiceque Lectionibus Ammonii Ermei cum quibusdam addubitationibus.

Cum duę sint apud Aristotelem Philosophię partes, una spectatiua contemplatiuaque, altera actiua, contemplatiuę summum studium Aristoteles plerumque adhibuit. Hac enim rerum naturam, qua constant cognoscimus. Rursus cum contemplatiua in tres partes secetur in naturalem disciplinam scilicet et rerum diuinarum scientiam, ac mathematicem, circa naturalem disciplinam, tum quia animo naturęque nostrę cognatior est, tum etiam quod multi ante Aristotelem in theologiam, idest diuinarum rerum cognitionem, mathematicemque summopere laborarunt, qui non ita scientię de natura inuigilarunt, Aristoteles maxime versatus est. Unde complures naturales libros etiam conscripsit, et multitudinem librorum suorum iuxta rerum fere omnium diuisionem diuisit ac digessit, verum ut hoc indicemus non ab re id nobis factum erit, si eorum quę res naturales consequuntur, diuisionem et distributionem explicabimus. Nam hoc modo percipiemus Aristotelis libros pro rerum naturalium sectione ac ordine conditos fuisse. Quocirca aliqua sunt quę omnia communiter consecuntur, aliqua vero quę nonnullis rebus peculiaria sunt. Rursus eorum quę sigillatim aliqua consecuntur, alia sempiternis peculiaria existunt, alia vero his quę ortui interituique obnoxia sunt, sigillatim tribuuntur. Item eorum quę insunt rebus ortui interituique subactis alia peculiaria sunt his quę supra terram oriuntur alia vero quę ex terra prodeunt in eaque nascuntur. Quorum preterea alia in animatis rebus propria sunt alia vero animatis. Rursus eorum quę animatis insunt alia quidem sensibilibus propria sunt, alia autem insensibilibus. Is ergo liber in quo scribuntur explicanturque ab Aristotele ea que rebus naturalibus omnibus communiter insunt, presens opus est. Et is in quo declarantur sempiternorum propria est liber de celo. Item in libro de generatione et corruptione agitur quę omnibus rebus ortui interituique subditis communiter insunt. Preterea in libro metheororum, scilicet de rebus que videntur in sublime tractantur ea que insunt rebus precipue quę supra terram apparent, ac ea que metallis propria sunt, in his etiam comprehenditur quartus liber metheororum in quibus omnibus de his que assecuntur inanimata disserit. Ceterum omnium librorum de animalibus et plantis, in quibusdam de his que consecuntur inanimata et insensibilia agitur, ceu sunt libri de plantis fruticibusque, in quibusdam autem disseritur de his que animatis et sensibilibus tribuuntur ut sunt omnes de animalibus libri ac historię. Verum eorum que animalia consecuntur alia consecuntur animalia velut vniuersa ac tota, alia vero partibus eorum tribuuntur. De iis ergo que consecuntur animalia ut tota, disseritur in nouem libris de historia animalium, de his autem quę partes ipsorum consecuntur in libris de partibus animalium, ac in his qui de incessu animalium inscribuntur, et alia quę de somno et vigilia, de vita et morte, et id genus ad contemplationem de animalibus contendunt et pertinent. Postremo sunt libri de anima. Huiusmodi ergo est vniuersum Aristotelis de natura negotium. Presens autem liber (ut diximus) est de his quę communiter omnes res naturales consecuntur, idcirco proprio nomine ac titulo naturale opus appellant. Sunt ergo quinque omnibus potissimum communia materia: forma, locus tempus: et motus. Quorum quatuor in primis quatuor voluminibus explicat docetque, in reliquis vero quatuor de motu agit. Varius enim est sermo de motu, quem etiam multa consecuntur et comitantur. Unde sepe solet vniuersum opus de motu inscribere appellareque, quoniam dicat in his de motu diximus, idest in libro de naturali auditu partis nomine vniuersum opus nominans. Preterea cum apud quosdam philosophos vacuum et infinitum omnes res naturales consequerentur. Nam Democritus tradidit omnes res naturales athomis scilicet quibusdam insectilibus et vacuo constare. Anaxagoras preterea infinita similaria in vnoquoque esse asserunt, quamquam et Democritus insectilia infinita esse statuerit. Idcirco Aristoteles in quarto huius operis libro ostendit nullo pacto vacuum esse posse. Similiter demonstrat infinitum actu totumque simul haberi statimque non posse, sed solum adesse potestate et partium successione. Sunt enim in vniuerso huiusmodi nonnulla quę quoad suam vniuersitatem consistere nequeunt, sed partium ope ac successione subsistunt, ut diem munus subsistere adesseque diem non quia tota simul ad sit, sed quia eius pars aliqua semper succedit. Eodem etiam modo ludum adesse dicimus: et non simul totus subsistit; sed quia pars verbi gratia pugnę cestusque aut luctę vel id genus aliorum subsistit, quo etiam pacto infinitum esse demonstrat, quod quidem partim ens est, partimque non ens. Verum quoad vniuersitatem eius illud prorsus respuit et confutat, partibus autem adesse nihil vetat, quandoquidem res particulares cum continuo semperque generentur in infinitum abeunt. Sed de priuatione non nihil etiam disputabitur. Quod ipsa quoque res naturales (licet non omnes sed eas solum quę ortui interituique subijciuntur, quandoquidem hec suapte natura partim aliquando forma, partimque priuatione participent) consequi videtur. Totidem itaque de his quę consecuntur naturalia disputata tractataque habeantur. ¶ Reliquum est ut ea quę in omnibus huius suscepti operis voluminibus aguntur breuiter explicentur. In primo itaque libro refellit veterum opiniones de principiis et disserit de forma et materia. In secundo autem de forma disputat ac de materia. Verum ut in libro primo disputat de forma ita in secundo de materia disseritur, quoniam in primo magis disputat de materia, quam de forma, sic etiam in secundo magis de forma quam de materia agit. Deinde in tertio agit de motu et infinito, in quarto autem de loco, tempore, et vacuo, in reliquis autem quatuor de motu, ac de omnibus illis quę consecuntur motum. Nimirum et ipse Aristo. quando vult hos libros indicare citareque ita inquit. Quoniam nobis dictum est in libris de motu.

Vide consimile in simplicio in prologo.

Vide simplicium.

Idem in 3° libro.

In 2° libro idem.

¶ Cum circa omnes doctrinas quarum sunt principia: vel cause: vel elementa ex horum perceptione cognitio fiat atque scientia.

¶ Consuetudo Aristotelis est a communibus quibusdam dignitatibus librorum initium facere, quo pacto sane et in

libro metaphisices a cōmuni quodā concesso incępit, quoniā inquit omnes homines natura scire desiderāt, cuius rei inditium est ipsa sensuum dilectio. Idem in libro de demonstratione facit vbi inquit. Omnis doctrina ⁊ omnis disciplina ex preexistenti cognitione fit. Idem quoq; in libro de moribus. Omnis ars disciplinaq; similiter actio, ⁊ preelectio quodā bonū prosequi videtur. Hoc igitur modo etiā in hoc libro a quadam cōmuni dignitate initium facit. Est autem dignitas huiusmodi omnis scientia quę habet principia, vel causas, vel elemēta cōprehenditur principijs causis, et elementis (cognitis) cū igitur rerum naturaliū principia causę, ⁊ elementa sint, tunc profecto ipsa cognoscimus, quū principia ipsorū, causas, ⁊ elementa perperimus. Sed talis est totus syllogismus. Scientię de natura sunt principia causę ⁊ elementa. Omnis scientia cuius quidē sunt principia vel causę vel elementa comprehendit principijs causis ⁊ elemētis cognitis, itaq; scientia de natura cōprehendetur suis perspectis principijs causis ⁊ elementis. Totus itaq; syllogismus talis existit. Uerū ipse breuitati addictus cū ponat maiorem propositionē dicentē. Omnis scientia cuius quidem sunt principia vel causę vel elementa cōprehenditur principijs causis ⁊ elementis cognitis, minorem omisit hanc videlz. Scientię de natura sunt principia causę ⁊ elementa, omittit etiaz conclusionem, et ponit duntaxat id quod ex conclusione sequitur. Nam conclusio erat. Itaq; scientia de natura comprehenditur principijs perspectis. Hoc autem est consequens cum scientia de natura cōprehenditur principijs cognitis (quod quidez ex syllogismo concludebatur) ⁊ ea quę ad principia scientię naturalis attinent enitendum est prius determinare. Hunc igitur in modum Aristo. syllogismū efficit. Teophrastus autem totum syllogismū in suo libro de natura explicauit, ac solatio ⁊ illustratiōe quadā dignā existimans hāc minorē ꝓpositionē ipsaz posuit. Scientię de natura sunt principia causę ⁊ elementa. Et quoniā hec nō perspicua claraq; habetur, eandē igitur hunc in modū probat. Et inquit res naturales vel corpora sunt, vel in corporibus sunt constitutę, vt vires, motiōes seu inclinationes aptitudinesue ⁊ id genus. Sed omnia corpora ⁊ ea quę incorporibus sunt constituta, cōposita sunt. Nam vt corpora composita sint perspicuum est. Sed quod vires ⁊ quęcunq; alia quę sunt incorporibus subiectis constituta, cōposita sint, atq; omnes forme simpliciter ⁊ species quę in subiecto sunt, probat quia cōstant genere ⁊ differentia. Deinde quāq; diffinitione simplicia sint, cum ipsa definitio non existat sed in sola animi notitia cogitationeq; versetur ⁊ est, veruntamen cum ipse res quę definiuntur subsistunt, cū subiecto conspiciuntur. Naz actu visio aspectusq; non est solū ipsa vis cernendi sed cum ipso visiuo ipsa species sensibilis, multomagis et naturales philosophi vt naturales ac existētes res eadem contēplantes cum subiecto ipsa speculantur. Nā earū definitio (vt dicebam) in sola cognitione, ⁊ animi apprehēsione cōsistit, qua ratione neq; eorū ideas esse Aristoteles voluit, quod naturales formę a corporibus abiuncte separateq; nō subsistūt sed illas scz ideas in tenui animi conceptione esse voluit, alioquin hęc non distarent ⁊ differrēt a formis corporū. Quemadmodum igitur ⁊ hoc ꝓpria ratione simplex est dico scilz ipsa trina dimensio, attamen quoad sui existentiā subiecto eget, quocirca reliquum corpus quod existit non est simplex sed forma ⁊ materia cōpositū, sic etiaz de ceteris formis quę suis subiectis herent, dicendum est, quoniam si propria ratione illas contemplabimur sunt profecto simplices, tamen quum illas speculabimur vt existunt, ac actu sunt, easdem cū corpore earū subiecto considerabimus. Et ita non simplices sunt sed compositę, si ergo res naturales vel corpora sunt, vel in corpore firmantur ⁊ consistunt quę sunt naturalia composita, igitur omnes res naturales compositę sunt, omnia autem composita habent principia, causas ⁊ elementa. Hoc modo itaq; minorē propositionem probauit, cui cum addat propositionem maiorem scilz omne quod habet principium causas ⁊ elementa comprehenditur cognitis principijs, hunc in modum concludit, igitur res naturales cognoscunt perspectis principijs ac cognitis. Sed principia rerū omnium sex esse Plato asseruit materiā, formam, causam effectricem, exemplarez, instrumentalē ⁊ finalem. Et vocat materiā principiū in quo, quippe qui eam appellat matrē receptaculū ⁊ altricem, formā autem appellat principium (quod) quoniā ipsa est vniuscuiusq; rei id quod informat ⁊ informando distinguit, ⁊ non est ipsa materia quę vna ⁊ eadem omnium rerum est. Causam quoq; effectricem vocat principium a quo, instrumentalem per quod. Exemplarem ad quod: finalem deniq; propter quod. Sed horum sex principiorum tria quidem concausas vocat, tria vero causas. Nam causam effectricem finalem ⁊ exemplarem causas nuncupat, cū sint seiunctę ⁊ velati suarū actionum principes ac dominę. Materiā vero, formam et instrumentalem causaz appellat concausas, propterea quod non sunt suarum actionum dominę. Plato igit (vt dicebam) sex inquit esse rerum principia, at Aristoteles quatuor solum statuit materiā, formā, effectricez causam ⁊ finalem, quippe qui instrumentariā ⁊ exemplarem causaz vt naturalis philosophus omisit quandoquidem, nihil ad exemplar alicuius natura efficiat. Nam cum quedam sit vita ⁊ non cognitio minimeq; cognoscat veluti mens ipsa, quicquid producit sine cognitionis ope procreat. Itaq; is philosophus naturalis qui naturam ac illius opera effectusq; speculari debet, merito non cōmemorat causam instrumentariam ⁊ exemplarem. Uerūtamen disputatio de natura potest aliquando cōmentatione rerum diuinarum tractari vt Plato in timeo facit, vbi de causis quę a rebus naturalibus alienę separateq; sunt disserit, pariter cōmentatio de rebus diuinis potest explicari medio opeq; rerum naturaliū cognitionis, quēadmodū Aristoteles in libris metaphisices naturaliū rerum medio diuina docet. Talis ergo philosophus cum scilz dico qui cum de coordinatis ⁊ constituentibus causis rerum naturaliū disputat, exemplari causa ob antedictam rationem non indigebit neq; sibi illa opus erit. Itē nec causa instrumentaria huic instituto est necessaria, siquidez cōmuniter de omnibus causis naturalibus ac prestantissimis sermonem faciat. Nam si de aliquo naturali instrumento dicere ad philosophū spectaret velut medicis de corporibus humanis tractare accidit, potuisset asserere naturę instrumentuz esse forsitan complexionem, vel calorem naturalem corporibus inditum, vel aliquid simile. Nā his propria opera natura efficit, sed quoniam ipsarum mixtionū complexionūue, ⁊ principalium elementorum causas indagat exploratq;, merito causam instrumentariā pretermisit, quoniā nulli⁹ organi instrumētiq; subsidio principalia elementa constituit, sed nullo medio fulta mu-

nitate

uitate vox ex materia ⁊ forma ipsa procreat, materiā vocat Aristo. principium ex quo, formā secundū quod, quoniā per ipsaz res formantur distinguntur ⁊ nomē suscipiunt. Efficientē causam vnde motus principium, finalem vero propter qd (vt Plato) nuncupat. Ceterū Aristoteles in contextu vel principia ⁊ causas dicit idē significando geminatione verborū, vt principia ⁊ causas vocet efficientem causam ⁊ finalez, ⁊ elementa reliqua duo materiā, ⁊ formaz nuncupet. Uel principium cōmuniter predicatur de omnibus, quandoquidē ipse videatur vbiq; vnamquamq; causam appellare principium, quod quidem etiam facit principio narrationis cum dicit. Necessē est vnū vel plura principia esse, vbi de principijs naturalibus loquitur. Rursus alias inquit. Quod quidē igitur oporteat principia esse contraria perspicuum est, quo in loco de materia ⁊ forma loquitur. Item paulopost cum de ipsa materia ⁊ forma dicat agitq; sic inquit. Unuz igitur principiū scilz materia ⁊ alterum cuius ratio forma. Causa autez de finali ⁊ efficiente predicatur, ⁊ reliqua duo materia et forma elementa vocantur. Adiecit preterea (quorum sunt principia) quoniā non quęuis scientia vel disciplina doctrinaq; proprijs vtitur principijs, sed quędam sunt, quę diuersarum scientiarum principia ipsismet accomodant, qualis est dialetica quę omnes facultates ingreditur omnesq; sibi vsui esse postulat. Nam speculationes medicinę eiusdez proprijs vtens principijs nititur periclitaturq; ostendere. Et mathematicas mathematicis petitionibus cōceptionibusq;, ac alias similiter contēplationes cuiusq; peculiaribus confisa principijs demonstrare cōtendit. Ipsa itaq; disciplina dialectica cum peculiaribus principijs non potiatur, sed alienis vtatur hunc in modū circa subiectas res agit ⁊ versatur. Huiusmodi fere rethorices etiam est, quę cum aliarum scientiarū vtatur principijs suum quoq; institutum, ac propositum probat persuadetq;. Idcirco rethorices cōsimilis dialecticę dici solet qd vtreq; eodem modo versantur circa eadem. Methodus autem est quidam habitus qui viaz prestat cum ratione cuncq;, qui ad aliquas artes scientiasq; capescendas animum adiungit. ⸿ Cum circa omnes doctrinas, quarum sunt principia vel causę vel elementa ex horū perceptione cognitio fiat atq; scientia. Diximus paulo ante illum cum maiorem syllogismi propositionem ponat, minorem ⁊ conclusionem omittere. Statim itaq; in proemio propositio maior elucet. Quocirca vt clarius exploratiusq; intelligamus quid dicitur, oportet demere illam coniunctionem (cum vel quoniam) ⁊ hoc modo contextum legere. Circa omnes doctrinas quarum sunt principia, vel cause, vel elementa, ex horum perceptione cognitio fit atq; scientia. Hoc enim modo ꝑpositio vniuersalis apertior clariorq; habetur. Uel hoc modo legamus circa omnes methodos quarum sunt principia vel cause vel elemēta cognoscere scireq; accidit eorum perceptione, ⁊ deinde accipientes illam coniunctionem (cum vel quoniam) extrinsecus addamus minori propositioni, quoniam igitur ⁊ naturaliuz rerum sunt principia ⁊ cause ⁊ elementa, igitur res naturales cognoscem⁹ cognitio pricipijs ipsarū causisq; ⁊ elemētis, deinde reliquam conclusionem (quę priorē sequitur) legamus, patet igitur ⁊ ea, que ad principia naturalis scientię (⁊ cetera) Hec itaq; de constructione contextus. Circa vero verba cognitio ⁊ scientia seu cognoscere ⁊ scire volunt idem significare, sed pro cognitione aut cognoscere volunt intelligi simplicez cognitionem sine demonstratione, ⁊ pro sciētia vel scire, cognitionem cum demonstratione intelligunt. Alij autem accipiunt hec idem significare verbis geminatis, cuius rei Plato quoq; testis est qui cognitionem pro exactissima, ⁊ scientifica cognitione adducit quandoquidem in phedone sic ait. Nam cognoscere, idest acceptam scientiam retinere nec amisisse. Deinde dicit, quarum sunt principia, vel cause, vel elementa. Si enim hanc disiungendi particulam, vel, acceperimus vt disiungit cōmunior vniuersaliorq; fiet ac pluribus scientijs ipsa propositio accommodabitur. Quoniam non solum naturales scientię sed etiam rationales ac intellectuales principia, ⁊ causas habent licet, elementa non teneant. At si eam particulam vel pro hac copulandi, ⁊, acceperimus sermo ratioq; in solis scientijs naturalibus locum habebit, vt dicamus. Quaruz principia, ⁊ cause, ⁊ elementa. Nam elementa sunt rerum earum quę composite sunt, idem dico compositas, ⁊ naturales, quoniam elementum est id quod constituit rem, ⁊ fit cōpositi pars. Uerum non eo modo pars quo sunt proprie partes similares officiales seu instrumentarie, quandoquidem hę propriū in corpore locum propriāq; circūscriptionem, ⁊ actionem officiumq; habeant, ac vnaqueq; ipsarum aliquā partem compositi certam occupet. Atqui elementa vniuersa totaq; totis compositis singulisq; adeo minutissimis partibus sese inuehunt, ac recipiuntur, vt nulla sit pars neq; punctum vt ita dixerim, corporis quę elementum non capiat. ⸿ Postremo nomen principij vniuersalius est, quoniam dicitur de materia, forma efficiente fine ac reliquis, causa vero ⁊ elementum magis particularia sunt. Causa nāq; de duob⁹ dicitur principijs, quę ab effectibus separata sunt videlz de causa finali, ⁊ efficiente ac de instrumentaria, ⁊ exemplari. Elementum autem tribuitur his principijs quę sunt rerum constituentia, ⁊ intrinseca, formę scilz dico ⁊ materię, quę etiam sunt ipsius effectus partes. Uerum non existimes hec elementa esse partes veluti ee, quę dissimilares ac similares appellantur sed partes sunt velut ee, que complent, ⁊ conficiunt rei substantiam. Quo autem differat pars ab elemēto diximus.

Alexander ⁊ eudemus aliter, vide simplicium.

Uide simplicium vbi differit cuz Alexandro de hoc.

Uide simplicium in calce primi comē. quid methodus.

Textus.

Idem simpli.

Idem sentit simpli.

Cōtra Alexandrum ⁊ eudemuz.

⸿ **Tunc enim arbitramur vnamquāq; rem cognoscere. Cum causas primas principiaq; prima: et vsq; ad elementa cognoscimus.**

⸿ Prima pricipia inqt, ⁊ causas, vel vt a maxie primis principijs incipiamus, ⁊ ita procedendo quousq; ad propinquissima perueniamus, quod si hoc fecerimus tunc diligenter exacteq; vnūquodq; cognoscemus, quandoqdē, ⁊ illius maxime prima principia, media, proxima, ⁊ constituentia percipiemus, quod quidem his verbis ostendit. Et vsq; ad elementa. Etenīz causa efficiens rerum naturalium proxima ipsa dico scilicet natura, rem ipsam constituit, ⁊ elementuz eius est per totam rem ipsam recepta ac digesta est. Uel cū dicit prima intelligenda sunt prima vniuscuiusq; rei principia. Quod quidem significare videtur cum dicat tunc enim vnamquāq; rem cognoscemus. Nam cognoscemus ea quę sunt in sublime ac constituuntur, cum eorum maxime prima principia, et sunt eorum quę sunt in sublime principia cognouerimus, quod talem materiam ac talem formam atque talem causam efficientem talemque finalem habent.

Uide hanc expositionem etiam. Simplici⁹ affert.

Nam primã materiã prorsus cognoscere nõ est simplr vt earum rerũ que in sublunie consistunt principia percipere, sed simpliciter corporum, quum itaqꝫ vniuscuiusque rei principia hec efficiens et finale propria peculiariaqꝫ cognoscimus ꝛ peruenimus vsqꝫ ad ipsarum elementorum cognitionem, appello equidem, propriallarum elementa materiam, et formam, tunc reuera vniuscuiusqꝫ rei exactam certamqꝫ cognitionem consequemur et habebimus.

¶ Patet et ea que ad naturalis scientie principia attinent entendum esse prius determinare.

¶ Diximus Aristotelem cum omitteret conclusionem syllogismi que sane erat, igitur res naturales cognoscunt cognitis perspectisqꝫ principijs, cõsequens conclusionem posuisse quod quidem est hoc si naturales res cognoscuntur principijs cognitis, patet vt ijs entendum sit de principijs naturalibus determinare agereqꝫ, qui res ipsas naturales cognoscere voluerint.

Simplici⁹ idem.

¶ Natura nobis insita, est via: vt ex notioribus nobis magisqꝫ manifestis: ad notiora magisqꝫ manifesta nature proficiscamur. Non enim eadem sunt nobis nota et simpliciter. Quapropter hoc modo necesse ẽ ex hisce que nature minus manifesta sunt: nobis vero notiora: ad ea que apertiora magisqꝫ nota natura sunt proficisci. Sunt autem confusa nobis primo nota ac magis manifesta.

¶ Cum dictum sit in superiore proemij parte scientiaꝫ de natura nos aliter assequi non posse, quam cognoscentes illius principia. Naꝫ (inquit) res naturales habent principia, aut causas, aut elementa, ꝛ omnis scientia doctrinaqꝫ habens causas vel principia vel elementa comprehenditur principijs cognitis. In presentia vult afferre modum cognoscendi principia. Sciendum est itaqꝫ Aristotelem dixisse in libro de demonstratione, duos esse modos cognitionis scientifice, primus quidem est demonstratiuus secundus autem preceptorius, quo vti solent illi qui aliquem instituere erudireqꝫ volunt. Hi autem contrarias inter se affectiones habent, quoniam demonstratiuus ex primis potioribusqꝫ natura ostendit posteriora, preceptorius aũt, cuꝫ sit et ipse aliquo mõ demonstratiuus iuxta secundas regulas demonstrationis, ex posterioribus natura priora demonstrat, quem etiam a signo coniecturaqꝫ demonstrationem appellat, ceu siquis cerneret fumum dicat ignem ibi adesse. Nam is ex posteriore natura prius probauit, quo etiam docendi modo in quibusdam vtimur quoties nobis non est facultas vtendi veriore demonstratione ac potiore, quod sane fit, quia sepe rerum natura hoc modo se habet cum vel principaliora non habet vel si ea habet sunt tamen nobis occultiora ꝛ minus manifesta, quo pacto ꝛ ipse cum voluisset ostendere in libro de celo qualis queqꝫ esset lune figura ex luminibus ipsius vario solis aspectu susceptis, probauit ipsam esse orbicularem ac rotundam. Nam ipsa apparet bis cornicularis, bis media, bis vtrinqꝫ gibbosa ꝛ semel plena, at huiusmodi lumina alie figure quam rotunde tribui inesseqꝫ non possunt, quo igitur in loco coniectura signoqꝫ ex luminibus, que sunt posteriora nature figuram eius demonstrauit, que natura prior est. Sed veriore demonstratione hoc modo debebat ostendere lune figuram, luna est quinte essentie igitur est rotunda, quoniam non potest esse aliquod corpus sempiternum, quin orbiculare sit, postea vero ex hoc quia lune corpus est orbiculare ꝛ rotundum ostendendum est oportere omnino lunam ita illuminari atqꝫ lumen a sole suis vicibus recipere. Hoc enim esset rectius conclusum ac verius consequens. Si quidem ex prioribus natura probantur posteriora, sed quoniam nobis dilucidiora magisqꝫ manifesta sunt ipsius lune lumina quam sint figura ꝛ substantia eius, merito ex notioribus ignotiora probauit. Idem etiam facit cum vniuersaliora genera docet quorum descriptiones, ꝛ non definitiones tradens ipsa ex posterioribus natura docet, aut quando materiam indicat omnium formarum negatione, que quoniam non habent ipsismet priora, necesse est de his doctrinam facere instituereqꝫ ex posterioribus natura. Cum igitur nunc proponitur nobis principiorum rerum naturalium cognitio. Necesse est vt altero horum modorum ipsa cognoscamus. Sed prior modus esse nequit, quoniam si voluerimus ex principijs semper principia ostendere ac probare, hoc modo rerum probatio abibit in infinitum, semper ab his principijs que demonstrantur alia diuersaqꝫ inquirentes. Reliquum ergo est vt secundo demonstrationis modo ad capiscenda docendaqꝫ rerum principia vtamur, atqꝫ ex his que sunt nature posteriora ad eorum cognitionem veniamus. Nam (inquit) semper natura priora et apertiora nobis posteriora sunt ꝛ minus manifesta, ꝛ ea que apud nos priora ꝛ magis manifesta sunt nature posteriora, et ignotiora. Quapropter inquit oportet nos ex notioribus nobis prioribusqꝫ, nature autem posterioribus, ꝛ ignotioribus doctrine initium facere. Hec autem inquit confusa sunt, nam hec nobis sunt notiora, ꝛ magis manifesta, nature vero ignotiora. Confusa autem sunt ipsa vniuersalia, quamobrem ab vniuersalibus exordium doctrine sumiendum est (hec igitur inquit hoc in loco Aristoteles.) ¶ Querunt hic quonam pacto Aristoteles inquit vniuersalia esse nature posteriora, ꝛ ignotiora nobis vero priora, ꝛ notiora, et alibi contrarium ostendat scilicet vniuersalium cognitionẽ suapte natura nobis posteriorem aduenire ignotioremqꝫ esse. Nam solius scientie est vniuersalia complecti sed scientia in nobis posterius nascitur eamqꝫ postremo fere consequimur. ¶ Item querunt que Aristoteles vocat vniuersalia hoc in loco. Respondemus itaque illum hic vocasse vniuersale ipsum particulare quod quidem (vt ipse ait in libro de interpretatione) a singulare distinguitur eo quod singulare definitum, esse videtur ipsum autem est indefinitum indistinctumqꝫ. Quid enim aliud est particulare quam singulare indefinitum quod pluribus potest competere. Hoc igitur particulare tum quia indefinitum est, tum etiam quia confusum merito vocauit vniuersale vocauit illud inquaꝫ vniuersale quoniam pluribus congruere potest, cum singulare vni soli congruat, vocauit etiam confusum quoniam indefinite, ꝛ indistincte competit his quibus competit. Quo fit, vt cognoscentes vniuersalia ꝛ singularia claram distinctamqꝫ principiorum ac rerum

Vide simpli. qui negat secundum modum esse demonstrationem.

Primo posteriorum aristoteles ꝛ Ioã. grãmaticus.

Simplici⁹ paucis se expedit vide.

Quomodo particulare hic appellauit vniuersale et confusum.

habeamus cognitionē. Nam quando dicimus Socrates animal est, vel homo est, definitam distinctamq; hominis ⁊ animalis naturā habemus, atqui quum singularia cognoscimus per particulare, ceu quando dicimus aliquod animal est vel aliquis homo, vt cum aliquod animal eminus vel hominem intuemur, indistincte confuseq; cognoscimus, quoniam quodcunq; animal potest esse homo, equus ⁊ ceterorum animalium vnumquodq;. Eodē etiam modo aliquis homo potest esse Plato Alcibiades vel aliquis alter. Prima igitur nobis est confusorum cognitio. Nam Socratem cum eminus ipse videam illum prius cognosco aliquod animal esse, et hac ratione ipsius cognitio qua animal est, confusa habetur, siquidē quodam animal quoduis aliorū animalium esse queat. Deinde cum propius accesserit, quem dicam esse aliquem hominem, hac rursus ratione etsi ab alijs animalibus separetur, confusam nihil minus habeo illius cognitionem, quippe aliquis homo aliorum hominū quiscūq; esse queat. Quamprimū tamen huic cognitio in confusę peculiares Socratis proprietates aduenero, mox eius exactissimam certissimamq; cognitionem assequar. Hoc modo porro inquit ⁊ pueri facere solent, qui primū cum cognitionē parentum patrumq; confusam habeāt, eos nō velut patres agnoscunt sed vt homines, quocirca ⁊ omnes patres existimant, postea vero cum reliquo etatis tempore assuescunt patris mores peculiariaq; animaduertere, tunc distinctam eius cognitionem habentes illum a cęteris hominibus discernunt.

Alia expositio seu sententia.

℄ Verum quidam aliam interpretationem adducunt. Nam aiunt, vt proprium vniuersalis conceptum seruemus, dicendum est nunc Aristotelem illud appellasse vniuersale quod est in multis. Quoniam vniuersalium aliud est ante multa nobis notum, sed sero apprehenditur, aliud est in multis ⁊ posterioribus quod nobis aduenit cognosciturq; postquam perfecte intellectu ⁊ ratione potimur, quādo scilicet possumus ex particularibus quandam naturam ipsis cōmunem abstrahere.

Triplex vniuersale.

Atqui de illo quod est ante multa vniuersale disserere ad theologum magis spectat, de illo quod est posterius genus posteriusq; abstrahitur, ad dialecticum spectat agere. Naturali autem philosopho congruit de illo agere quod in multis esse dicitur. Hoc igitur aiunt Aristotelem in presentia dicere nobis esse prius ⁊ notius atq; confusum dici. Nam cum aliquid eminus veniens intuemur, primo illum per vniuersalia confusaq; cognoscimus, quoniam illud prius percipimus esse corpus simpliciter, deinde animal, postea hominē, atqui quale corpus, quale animal, qualisq; homo sit nondum perspeximus.

Refutat secundā expositionem quę etiā latinorum est vide simpliciam.

℄ Ego tamen secundam interpretationem neq; Aristotelis doctrinę neq; ipsi rerum naturę consonare affirmo. Primum exempla; quę ipsi proferūt nec generis quod est in multis sunt; sed particularis ⁊ indefiniti. Quid enim aliud est genus in multis quam congregatio particularium, videlicet prędicatum quod cōmuniter de omnibus prędicatur, atqui quum id eminus passimq; accedit, dicere animal esse vel hominem hoc sane non existimo esse congregationem particulariū vel animal, quod; de omnibus particularibus predicatur, sed oportet illud esse singulare, quod est proxime sub specie ordinatum, quod quidem est indefinitum quoniam nescio neq; ferre sententiam queo, quale sit eorum singularium quę sub specie collocantur, propter id etiā particulare dico aliquod animal ⁊ non singulare, quoniam cum sit indefinitum potest pluribus singularibus competere, ⁊ hac ratione illis vniuersalius esse. Nam singulare quum definitum sit, non potest cuidam alteri congruere, particulare autem, quoniam indefinitum illimitatumue est potest pluribus competere, primo igitur (vt dicebam) exempla, quę illi afferunt non indicant significantq; genus quod est in multis.

Secundū argumētū.

℄ Deinde genus quod est in multis ⁊ si naturę particulari posterius est ⁊ ignotius quoniam natura id scit, quod ipsa efficit, at ipsa nullum vniuersale efficit, sed solum singularia, tamen quia ex collectione particularium vniuersalia consistunt, posterius est nobis cognitione, quapropter ⁊ ignotius erit. Nam in primis singularia percipimus, siquidem sensibus his prius occurrat, ⁊ hec primum suscipiat, primo namq; per sensum operamur ⁊ agimus, deinde intellectus ratioq; colligens, particularia sensu cognita, horum omnium congregationem, vel simpliciter, vel omnibus cōmunem genus vocat, quapropter cognitio generis quod est in multis nobis posterior est, ⁊ ob id ignotior, facilius nanque ac promptius singularia percipimus, quam vniuersalia.

Tertiū argumentū.

℄ Preterea neque ipsa interpretatio exemplis Aristotelis accommodari conuenireq; potest, quoniam puer quanquam omnem virum velut patrem agnoscat, attamen vniuersalis cognitionem non habet, sed particularis ⁊ indefiniti. Nam cum ipse non teneat distinctas singularis figuras, quas principio videt obtinetq; cuiuis hominum accommodat, quod quidem etiam nos preueniendo diximus, quoniam quando aliquid passim accedens videbimus, vt animal cognoscimus illud, ⁊ non vt genus. Scimus enim ipsum vnum aliquid esse sed velut indefinitum singulare, quod quidem est particulare, prorsus itaq; secunda expositio incongrua contextui est, quamobrem intelligamus vniuersale secundum primam expositionem ipsum particulare, quod sane eo quod est indefinitum, confusum ⁊ vniuersale merito dicitur.

Contra latinos.

Quartum argumētū.

℄ Nam genus non est confusum, quoniam quando animal dico iam ipse definiui substantiam, etsi de infinitis vel de vno diceretur non magis vel minus animalis substantia cognosceretur, quum autem dico aliquod animal, quoniam animus cognitioq; non solum nobis fert animalis cognitionem verumetiam quandam differentiam exhibet quę eidem inest ⁊ separat idem ab alijs, etsi aliqua differentia eidem addita non sit, quoniam hoc proprium est singulari. Quocirca confusum est ⁊ indistinctum.

Quintum argumētū.

℄ Item idem est (vt dicebam) naturę posterius quoniam particulare ex singularibus trahitur atq; componitur, quandoquidem est quędam cōmunis vox, quę potest omnibus singularibus proprie conuenire. Cum igitur hoc modo vniuersalia ⁊ confusa sint nobis notiora ⁊ priora necessarium est in disputatione sermoneq; de principijs a confusis communioribus et indistinctis exordium sumere.

Dubitatio.

℄ At siquis diceret communiora ⁊ confusa nobis non solum notiora ⁊ priora esse sed etiam naturę, quippe quę opificium optime ex communioribus semper ⁊ indistinctis incipiat, ceu cum vult Socratem producere ipsius corporis simpliciter prius suscipit rationes, quod quidem commune non modo conuenit animatis sed etiam inanimatis, quapropter confusum est. Nam quantum ad corporis opificium,

non constat quale sit illud corpus quod ipsa inspicit & procreat, sed deinde procedens illud magis distinguit & determinat & ita animal efficit, quod quidem adhuc indefinitum & cōmunius est, similiter secundum eandem de rationem hunc hominem producit, & postremo adiungit eas differentias que sunt magis proprie, & facit singularia ceu Socratem: Alcibiadem: ergo que sunt nature priora, hec cōmuniora & cōfusa sunt, quocirca & notiora eidem tanq̃ proximiora et propinquiora. Atqui si quidam responderint dicentes ipsam naturam intentionem habere producendi singularia, & horum causa imprimis cōmunes rationes procreare aggredi, absurdum profecto est, quoniam & cognitio nostra intentionem cognoscendi singularia habet, cum rei causa vtitur a principio quādam ex cōmunioribus. ¶ Nos igitur hanc dubitationē soluentes dicimus naturam nūquā cōmuniora & confusa sed semper singularia & determinata facere. Nō enim vt nos quod eminus existens paulatimq; accedens affirmantes aliquod corpus esse possumus dicere hoc aliquod corpus esse animatum, vel inanimatū, aut equinum, vel humanum, cum cuiusdam corporis nullo pacto impediatur ipsa phantasia ad aliquid horum duci, ita etiam natura cum Socratē primo efficit, tale corpus primo procreat quod queat lapidi vel equo conuenire (certe nequaq̃) immo neq; cuius hominum illud corpus quod procreat potest congruere, sed solum Socrati. Similiter etiam animal hominemq; natura efficit que ad Socratem tantū attinent, vnde natura solum particularia efficit. Nam etsi cum prima procreat que materie rationem continent, ante illa postq; illa & secundū illud cum eā conuenimus quatenus etiā nos ab his q̃ magis materialia sunt initium capimus, tamen ab ea sumus alieni atq; dissentimus quatenus ea quidem ab his rebus incipiat que sunt magis particulares que deinde collectione singularium facit vniuersale, nos autem econtra ab vniuersalioribus incipientes ad ea que magis sunt particularia proficiscimur, etsi semper natura efficit determinata, ex his tamen confusa sunt iuxta eum modum quem diximus, a quibus nos postea facientes principium ad distincta procedimus: quapropter etsi superius intentionē predictorum diximus ac deductionē, repetamus tamen. ¶ Proponitur equidem nobis res naturales cognoscere, naturales videlicet que existunt & subsistunt. Hec autem sunt singularia, quoniā nullum vniuersale cōmuniusq; per se subsistit neq; enim habet corpus simpliciter quod non sit hic lapis vel hoc lignum. Item nec simpliciter animal quod non sit equus vt flauus, vel helius, aut hic homo, preterea natura nō efficit vniuersale, neq; illud cognoscit quoniam quod scit illud producit, & econtra quod producit illud item cognoscit, at ipsa solum particularia procreat, hec itaq; solū cōprehendit, quoniā si vniuersale cognosceret profecto illud efficeret. Quoniam ergo nobis propositum est res naturales, que subsistunt cognoscere, cognoscitur autem quodcūq; cognitis principijs ergo res naturales, que subsistunt cognoscimus propria vniuscuiusq; cognoscentes, at quia non est cuiusuis principiorum primorum alia inuenire principia, oportet ex posterioribus natura nobis autem prioribus, & notioribus recurrere ad principiorum cognitionem. Sed posteriora nature nobis autem priora, & notiora, sunt ipsa cōmuniora & ea que pluribus competunt, que confusa sunt respectu magis peculiarium, & distinctorum principiorum, quandoquidem cōmuniores atq; indistincte imaginationes nobis semper primo occurrāt, & adueniāt, postea vero ex his ad magis proprias atq; determinatas proficiscemur, vt inditio est puerorum cognitio atq; ea idem significent, q̃ eminus existētia paulatimq; accedētia intuemur. Nā primo intuitu atq; aggressu totius rei cognitionē assequi nobis inditū est. Quocirca Aristoteles (inquit) oportet ex cōmunioribus confusisq; doctrine exordium facere, ob id ergo hic incipit cōmuniter de principijs querere. Vtrum vnum sit vel plura. Hec nāq; doctrina sumit initium a cōmunioribus & cōfusis (quoniā qui inuestigare proponit) si vnū vel plura sint rerum naturalium principia, nullius proprij principij naturalis proprietates docet sed ipsa cōmunia persequitur, scilicet quot sunt vniuscuiusq; rei principia naturalia, quod quidem posterius est natura ex particularibus collectum & confusum. Nam cum nullum vniuersale natura agat, sed vnūquodq; particulare efficit (quēadmodum diximus) comprehendit tamen in generatione alicuius tot pricipia numero definita quem modum etiam seruat in cunctis rebus. Hoc ergo doctrine principium cōmune & vniuersale posterius est & ex generatione particularium rerum capitur & subsistit. Item confusum est, quoniā non distinguit que sit proprietas vniuscuiusq; principij, sed deinde ad aliquod magis determinatum seriatim sermo procedit. Item id doctrine principiū respectu propriorum principiorum vniuscuiusq; confusum & indistinctum est. Nam quando adiscimus aliquod principium esse materiam, hoc formam, illud vero priuationem, cōmunem profecto & confusum sermonem adiscimus, quoniam alia est materia que subijcitur celestibus sempiternisq; rebus, & alia que generandis caducisq; tribuitur. Item & horum que orta subdita sunt, alia materia est illa que subijcitur rebus, que in sublimi regione videntur, alia his que ex ipsa terra ortum trahunt videlicet alia est plātarum, alia animalium. Quāobrem si materiā in hoc libro docet tamen de illa disserit que cōmunissima materia appellatur, & de quacūq; materia predicari potest. Equidem non est vna natura materie neq; ipsius prime quoniā alia est materia que in celestibus ponitur, & alia que generabilibus tribuitur. ¶ Item aliquis potest facillime animaduertere aliud esse subiectum in rebus quod velut materia ipsis sternitur, & aliud esse formam que in materia introducitur, ceu in ligneis cereisq; vasibus ac alijs omnibus rebus que ita se habent. ¶ Preterea aliquis potest inspicere eandem esse in omnibus proportionem si proprium vniuscuiusq; principiū cognouerit, ceu si his rebus q̃ fiunt in sublimi regione, subijci calidam & humidā exhalationē, & celestibus quintā essentiam cognouerit quo fit vt magna diligentia ac non exiguo studio opus est si propria rerum principia complecti voluerimus. ¶ Sed aliquis forsitan ambiget, quoniā si de informi primaq; materia hic disseritur, quonam pacto ex posterioribus natura haberi doctrinam asserimus. Nam materia est omnium rerum primum principium. ¶ Atqui ipse respondeo principalissimam materiam primum principium esse vt corporum, quo fit vt hoc modo illa sit primum principiū, at vero vt animalium, plantarum metallorum, & eorū que in sublime fiunt vel celestium aliud peculiare principium est. Cum itaq; rerum que in sublimi loco fiūt, primū principiū inuestigamus illud profecto nō possumus affirmare primā materiā informē esse, quippe que

non

Contra responsionem quispiam diceret.

Obiectio bona cum sint diffiniles processus nature, & cognitionis nostre.

Optima deductio & collectio predictorum vt ipso nemo clarius dixerit.

Themisti⁹ & simplici⁹ idē dicunt.

Hec simplicius optime ꝯfutat.

Dubitatio optima.

Resp̄sio.

non sit magis harum rerum principium q̄ꝫ omniū simpliciter corporum, sed oportet inquirere peculiare illorum subiectum ac principalissimum principiuꝫ qua tenus in sublime sunt.

Alia rūsio.

¶ Iteꝫ aliter respondeo, quoniam etsi docet informem materiam nihilominus docetur a cōmunioribus confusisqꝫ incipit. Equidem a confusis quoniam materia celestium nihil minus informis est quam illa rerum que generantur, qua ratione, nihil proprium de propria horum, vel illorū materia dixit, sed quendam cōmuneꝫ sermonem de ipsis facit. Et hoc cōmune profecto est natura posterius, quoniā natura nullum cōmune producit sed singularia ex quibus colligitur cōmune. Unde neqꝫ primam materiam vniuersaleꝫ natura producit. Nam ipsa (vt sepe dixi) singularia producit, quorū vniuscuiusqꝫ materia proxima habetur, quā natura cuiusuis rei opifex facit, primam igitur materiā nulla natura efficit, quoniam a primo ipsa proficiscitur ⁊ pendet, ⁊ non a natura. Nam si quę prima dicunť a natura ignorātur ergo ipsa materiem informē non efficit. Itaqꝫ Aristoteles cum docet informem materiaꝫ, de primis naturę ⁊ notioribꝰ nō differit, nisi aliqs autumet informē materiā naturę simpliciter vniuersali, ac ei que vniuersa continet, notiorem esse. ¶ Sed dubitatione dignū est, quonam pacto que hic dicuntur, nō aduersantur his que in primo libro de demonstratione aguntur. Nam hoc in loco, cum dicit nobis insitam esse quandā viaꝫ ex notioribus nobis manifestioribusqꝫ ad manifestiora naturę ⁊ notiora procedere, asserit vniuersalia nobis notiora ⁊ singularia occultiora, ⁊ naturę notiora, quocirca (inquit) ex vniuersalibus ad singularia oportet procedere. Nam inquit totum sensu notius est, at qui vniuersale totum quodaꝫ est. His ergo que in hoc libro asserit in primo libro de demonstratione aduersatur, vbi vniuersalium cognitionem nobis posteriorem esse asserens sic inquit. Dico enī quoad nos priora ⁊ notiora que sunt proximiora sensui. Sunt autem longissime posita vniuersalia, propinquissima vero singularia.

Due q̄stiones prima.

¶ Questiones itaqꝫ sunt due, vna quomodo in hoc libro asserat vniuersalia esse notiora sensui, qua de causa inquit nos oportere incipientes ab vniuersalibus ad singularia procedere. Et in libro de demonstratione asserat ea que proxima sunt sensui singularia esse ⁊ longissime posita vniuersalia.

Secunda.

Altera est quomodo in libro de demōstratione prima naturę inquit esse vniuersalia. Hic autem singularia. Quamq̄ꝫ enim hęc non ita in contextu verborum Aristotelis ponantur, attamen necesse est, vt hoc modo sequantur, quoniam si naturę manifestiora sunt singularia ⁊ prima, ⁊ nos pauloante diximus id cognoscere naturam quod efficit, ⁊ efficit singularia, igitur. ¶ At vero nos iampridem questionem primam fere dissoluimus, quoniam vniuersale hic non asserit proprie vniuersale, sed particulare ⁊ confusum eo quod pluribus congruit, quapropter hec illis non aduersantur, veruntamen singulare sensui notius est, quoniam sensus vniuersale non percipit, sed quoniaꝫ omnis naturalis cognitio ex imperfecto ad perfectuꝫ proficiscitur, idcirco primo confuse ⁊ indistincte sensus occurrit singulari ⁊ illud apprehendit, qui mox proprias singularis figuras discernere a ceteris non potest. Unde ob id hanc sensus cognitionem vniuersalē appellauit. At in libro de demonstratione vniuersale proprie accepit. Quamobreꝫ hec inter se consona ⁊ non contraria sunt. Sed quonam pacto hic singularia determinataqꝫ prima naturę esse inquit, ibi vero vniuersalia.

Rūsio ad scđam dubitationeꝫ.

Respondeo itaqꝫ quemadmodum in singulis animalibus non solum vnicuiqꝫ parti eorum quędam naturalis vis tale officium administrationēqꝫ concessit ac cōmisit, sed etiaꝫ quędam alia est, que toti prouidet ⁊ vitam vnam concentumqꝫ ex omnibus partibus perficit, siquidē partes ad totum comparatę habent rationem materię, ita necessario oportet esse in ipso vniuerso naturam, que illi prouideat vt in vnoquoqꝫ particularis quędā natura est vniuscuiusqꝫ opifex ⁊ seruatrix. Nam oportet singularia in vnam vniuersitateꝫ concentu quodā redigi. Unde nam haberētur cōmunitates in generibus ⁊ speciebus nisi foret huiusce cōmunitatis causa. Neqꝫ enim ex casu neqꝫ per accidens cōmunitas fit, ergo illius causa quędam natura est.

Uide Platonem pro hoc dcimo dialogo de legibus.

Et si aliquid eorum vniuersalium per se non subsistat sed in generatione omnium particularum consistat. Ut ergo in vnoquoqꝫ indiuiduo sine partibus vniuersitas nō cōsistit, que generatione partium existit. Unde si dixerimus nullum totum simpliciter generari atqꝫ vniuersum verum est, quoniam neqꝫ vniuersum simpliciter idem secundū idem gignitur sed in generatione partium simul apparet. Eodem etiam modo neqꝫ aliqđ vniuersale secundū se fit, sed cuꝫ ipsis indiuiduis quoruꝫ est vniuersale simul adest ⁊ apparet. Quoniā ergo natura vnaqueqꝫ id primum cognoscit cuius est causa, igitur quēadmodum ipsa singulare producit ⁊ illud p̄rio scit cuius postea processum in vniuersalia posterius cognoscit. Ita quod est vniuersalium causa id etiam illa primo comprehendit, que etiam illi sunt notiora. In hoc igitur opere de natura, quoniaꝫ non solum intentio est vt naturalia solum sciamus sed etiam vt hec naturalia, hec animalia, hec metalla, atqꝫ in libro metheororum, vt tonitruuꝫ, coruscationem ⁊ cetera huiusmodi cognoscamus. Merito igitur posterioreꝫ nobis singularium cognitionem esse asserit, primam autem eorū que sunt magis vniuersalia ⁊ confusa, quę procedendi moduꝫ preueniendo diximus. At in libro de demonstratione, quoniā de sciētia sermo habetur, que vniuersalium est cognitio, prima naturę ⁊ notiora asserit esse vniuersalia ⁊ nobis posteriora aduenire, q causam ibi sciꝫ vniuersalium naturam esse affirmat. Quāobrem hec inter se non dissentiūt sed ipsimet coherent consonaqꝫ sunt. Ceterum contextuꝫ legamus. Inquit itaqꝫ incipientes ex nobis notioribus, naturę autem occultioribus peruenimus tandem ad ea quę nobis immanifesta sunt naturę autem clara ⁊ manifesta. Cū igitur inquit ad capescendā rerū cognitionē hoc modo prorsus nobis insitā viam esse, necesse etiaꝫ nunc est nos cupientes rerum naturaliū cognitionem complecti ac consequi, hoc modo doctrinę vti.

¶ **Posterius autem ex hisce nota fiunt principia: et elementa his qui hec diuidunt. Iccirco ex vniuersalibus ad singularia procedere nos oportet. Ipsum nāqꝫ totum sensu notius est. Uniuersale autem totum quodam est: quippe vniuersale multa complectatur vt partes.**

¶ Nam cōmuniora ⁊ confusa diuidentes occurrimus in magis propria ⁊ distincta, totum enim sensu notius est. Uniuersale autem totum quodam est, quippe multa cōplectatur vt partes. Nā vt in sensibilibꝰ videre licet, si aliquod animal eminus aduenient accedatqꝫ, otius profecto aspectus visusqꝫ toto corpori occurrit,

ac illud cõprehendit q̃ caput, & manum. Unde ocius aliquis dicet id quod accedit animal esse q̃ hominem, hoc etiam modo euenit his rebus quas intellectus ratioq; contemplatur, vt vniuersalia & cõmunia nobis notiora sint, quam proxima, & propria. Nam semper est quędam proportio similitudoq; vniuersalis ad totum, quoniam quo modo totum continet suas partes, eodem etiam vniuersale continet particularia. Uerum inter se differunt, quoniam vniuersale tradit his que sub illo ordinata sunt, proprium peculiareq; nomen. Atqui totum id prorsus non efficit, quando quidem digitus manus non appelletur, neq; vnguis digitus. Cum igitur vt totum sensui notius est, ita vniuersale rationi & intellectui, & ex notioribus manifestioribusq; initium facere oportet, ex hisce ergo scilz vniuersalibus principium doctrinę, & hic sumendum est. Decto rethores primum differunt de cõmunibus rerum capitibus, ab hisq; sumunt initium, deinde hoc modo de proprijs vniuscuiusq; speciei disputãt agũtq;. Hoc etiã modo facit Aristoteles in libro de priori resolutione, qui anteponit primusq; instituit sermonem de syllogismo simpliciter, quam de syllogismo demonstratiuo dialectico & sophistico. Facile igitur ex communibus propria assequimur, & comprehendimus.

Primo poste. et primo priorũ vide Joan. grã.

¶ Hoc idem quodammodo sustinent et nomina ad rationem. Totum enim quoddã indistinctumq; significant: ceu circulus cuius definitio diuidit in singula. Pueri quoq; appellant primum omnes viros patres: et mulieres matres. Posterius autẽ horũ vtrũq; discernere definireq; videntur.

¶ Nomen enim vniuersaliter, & confuse substantiã rei significat, vt homo, animal, circulus, atqui ratio idest definitio distincte diuisimq; vnumquodq; eorum quę rei insunt, significat, ac idem diuidit in proprias partes. Nam quum ipse hominem dixero certe totam, & confusam quandam vocem dixi protulíq; cõplectentem in seipsa multas res. Atqui definitio similis est diuisioni in partes quoniam qui ait animal rationale mortale subiectam nobis substantiam distincte significat. Sed pulchre adiecit hoc verbum quodammodo, quoniam non quemadmodum totum ipsum diuiditur in partes, ita & ipsum nomen est ab ipsa diffinitione diuisum, sed nominis significatum diffinitio diuidit, neq; quopacto singulare est vniuersalis pars, definitionis partes sunt nominis partes. Non enim hec syllaba literave, a, si acciderit esse syllaba hominis, scilz huius nominis gręci anthropos significabit animal, neq; alia rationale, definitio igitur non diuidit nisi nominis significatum, quoniam hic a nomine significatur. Nũc autem sermo est de ipsa voce, atqui vniuersalis animalis ptes sunt ipsa singularia aĩalia.

¶ Necesse est itaq; aut vnum esse principium aut plura et si vnũ: vel immobile: vt aiũt Parmenides et Mellissus: vel mobile vt naturales asserunt: quidam aerem: quidam aquam primum principium esse dicentes. Si vero plura aut finita aut infinita. Et si finita et plura vno: duo: vel tria: vel quatuor: vel alio quodam numero esse oportet.

¶ Hinc sermonem de principijs aggreditur. Et id, quod quidem facere consueuit nunc etiam facit. In primis veterum opiniones falsas confutat. Quocirca eas ex diuisione scientifica simul & manifesta accepit. Ex scientifica quidem quoniam hec fit secundũ contradictionem. Nam he diuisiones que scientiam pariunt haberi solent per contradictionem, que scientificę appellantur, quoniam ineuitabiles sunt, quandoquidem nihil sit quod effugiat contradictionem. Ex manifesta quoq;, quoniam fit ex his que omnibus perspicua sunt. Nam vnũ & multa omnibus constãt. Iccirco inquit necesse est itaq; principia vel vnum vel plura esse. Et quãq; hec non sit per se contradictio, at tamen equiualet contradictioni, quoniam non vnum necessario multa est. Necesse est igitur (inquit) principium vel vnum esse vel plura. Et si vnum vel immobile vel mobile. Si vero plura vel finita vel infinita, & ipse hactenus diuisionem produxit. Et quia in his que deinceps explicabit, videtur alias diuisionis partes ipsimet addere, consentaneum nobis est a principio perfectam diuisionem afferre. Itaq; necesse est principium vel vnũ esse vel plura, & si vnum vel immobile vel mobile, et si immobile aut finitum aut infinitũ. Et si mobile vel finitum vel infinitum. Item si plura vel finita vel infinita, et si finita, aut mobilia aut immobilia, et si infinita vel mobilia vel immobilia. Et hec est absoluta principiorum diuisio. Uerum si quis quereret, quãobrem vnum principium mox diuisimus in id quod immobile atq; in id quod mobile est & deinde in infinitum & finitum, & plura principia in primis diuisimus in finita et in infinita deinde in mobilia & in immobilia. Respondemus fieri posse vt eodem modo vtrãq; diuisionis partem diuidamus, illud tamen excipitur, quoniã vni magis peculiaris est motus quam infinitum, & multitudini magis infinitũ congruit, quã motus. Idcirco vnum principium mox in mobile, & in immobile diuisimus, plura vero in infinita & finita. Unum itaq; principium esse & immobile Parmenides & Xenophanes arbitrati sunt, quos constat vbiq; de rebus naturalibus minime loquutos fuisse, vt ipse Aristoteles etiam in libris Metaphisices dixerat. At hi viri neq; ita insanire videntur vt nullum esse discrimẽ inter aquam & ignem censerent, sed eisdem Aristotelis verbis perspicuum est hos viros non vt naturales de hoc vno principio infinito disseruisse. Quoniã cum dicit, et si vnũ vel immobile quemadmodũ aiunt Parmenides & Melissus, subiunxit vel mobile (vt naturales tradunt) perinde ac sectatores Parmenidis nõ sint naturales. Preterea manifestum est ipsos non de naturalibus rebus disseruisse. Quorum Parmenides (vt ipse Aristoteles etiam in libris de generatione asserit atq; assentiunt eius interpretes) in libris quos secundum opinionem conscripsit, ignem & terram dixit esse omnium principia, sed in libris quos iuxta veritatem edidit, vnum esse ens finitum & immobile. Uerum nobis existimandum non est, vt in libris quoad opinionem conscripsit, ea quę sibi videbãtur non dixerit, sed ea quę multis placebant, & in libris quos scripsit iuxta veritatem ea tractauerit, que sibi videbantur. Et enim in his libris quos ad opinionem conscripsit, disseruit etiam de his que ita sibi sentire videbatur. Sed quoniam de intellectualibus rebus in libris iuxta veritatem sermonem faciebat iure congrueq; de veritate librum inscripsit, in libris autem ad opinionẽ, quoniã disserit ibi de sensibilibus, que quidẽ Timeus opinabilia vocauit, iccirco librum sic inscripsit. Nam quę semper sunt, intelligentia vna cum ratione com-

Textus.

Pro hac diuisione vide simplicium idem fere & alia dicit.

plectuntur

plectuntur concipiunturqꝫ. Sensibilia autem que generabilia interitura dissolubiliaqꝫ vocat, opinio comprehendit simul cum sensu irrationale. Quapropter de intellectualibus hec vnum, immobilia, ⁊ finita dici asseruit. Nam quum intellectualia ad vnum magis redigantur velim propinqiora vni rerum omniū principio, idcirco illa vnum vocauit. Unum itaqꝫ finitū ⁊ immobile Parmenides ⁊ Xenophanes dixere. Unū autem immobile, ⁊ infinitum Melissus asseruit, qui etiam de eisdem (vt dicebam) disseruit ꝓpter id, quoniam ipse illud vnum infinitum esse affirmauit, ⁊ sectatores Parmenidis illud finitum tradidere, quod quidem illi fecerant vt cognosceretur vis definita et specifica ipsorum intellectualium esse, at ipse Melissus, vt ad infinitatem virtutis potestatisqꝫ vnius ceteros deduceret, ita illud infinitū esse asseruit. Quicūqꝫ igitur vnum ens esse dixerunt, mox illud immobile esse recte opinati sunt. Quoniā si moueretur, vnū vbiqꝫ non foret, siquidem motus locus tempus ⁊ huiusmodi alia forent in quibus motus trāsigeret. Sciē-

Aduerte.

dum tamen est hos, cum vnum omne esse dicunt non de principijs sermonem facere. Nam si vnum esse rerum omnium principium affirmassent, tueri profecto non possent vnum ens duntaxat esse, quoniam cum principium est oportet etiam vt ea sint que ex principio proficiscuntur, siquidem hec ad aliquid sunt. Nā principium, aliquorum est principium. Quapropter hi non loquebantur de principijs sed de entibus simpliciter.

Dubitatio pulchra.

Atqui si de principijs hi non disserebant, cur Aristoteles hos refellit tanqꝫ vnum esse principium statuerint? Respondeo itaqꝫ quoniam etsi de principijs non disputarunt, attamen Aristoteles sic eorum rationes refellit, cupiens tale dogma de medio tollere perinde ac quispiam vnum esse rerum naturaliū principium statuerit, vnum equidem principium dixerunt hi qui illud etiam immobile esse autumarunt. Sed eorum, qui vnum ⁊ mobile principium affirmauerunt, alij finitum esse alij vero infinitum, posuerunt. Unum autem mobile finitum Hippasus Eraclitus, Thales, Hippon cognomento Atheus asseruerunt. Heraclitus nāqꝫ ⁊ Hippasus ignem esse rerum principium dixere, quoniā inter alia tenuioribus partibus constat, ⁊ facile beneqꝫ formabile est. Neqꝫ idcirco nobis, censendum est illum rationem forme obtinere quia, continet alia, siquidem de materiali principio modo disserimus. Thales autem, ⁊ Hippon ob rerum prolem ac quia viderunt fetū humidum, esse aquam rerum principium dixerunt. Et qꝫ sꝑmata sicca essent attamen nisi humecta sint deincepsqꝫ diffluant non producunt. Item eorum qui vnum principium mobile et infinitum dedere, quidam illud aerem esse posuerunt, quidam vero medium inter aerem, ⁊ aquam vel inter ignem, ⁊ aerem statuere, Diogenes nāqꝫ Appoloniates, ⁊ Anaximanes aerem supposuerunt esse principium, tum quia facile formabilis est, tum etiam quia inter corpora incorporalis magis ac insensibilis est. Item Anaximander medium inter aquam, ⁊ aerem vel inter aerem, ⁊ ignem principium esse dixit. Nam cum ea transmutatio, qua in aerem aqua mutatur, non immediate fiat, siquidem oporteat vt prius aqua euaporet deinde vapor attenuatus in aerem mutetur, ac eodem modo de trāsmutatione aeris in ignem, dicendum sit, medium inter hec dixit esse principium, quod quidem aere tenuius est, aqua vero densius, aut igne densius aere autem rarius. Hic ergo philosophus rectius qꝫ alij veritatem attigerat, cum nullum elementum materiam esse statuerit, sed aliud quippiā preter elementa, attamen non sic ille illud posuit, quoniam principium qualitate formaqꝫ impressum posuit esse, cum dixerit illud esse aere densius aqua vero tenuius. Hi preterea autumarunt aerem, vel medium infinitum esse, quoniam existimarunt quod si ex eis semper fiunt generabilia, ⁊ non forent infinita necessario generationem defuturam, quod quidem non conuenit regressiui neqꝫ rerum vicissitudini. Qui ergo vnum principium statuerunt tot sunt. Nullus namqꝫ eorum qui vnum dederunt principium, illud terram esse posuit quoniam immobilis est atqꝫ immutabilis. Ceterum eorum qui multa esse principia statuerunt, quidam infinita esse contendunt, quidā vero finita. Et vtrorūqꝫ quidam immobilia, quidam vero mobilia. Multa itaqꝫ finita ⁊ immobilia Timeus dedit. Deum. s. ideam ⁊ materiam, plura deinde finita ⁊ mobilia Empedocles asseruit, qui quatuor elemēta ac litem, ⁊ amicitiam statuit rerum initia esse. Hippocrates medicus eodem etiam modo quatuor elementa principia esse voluit. Uerum Empedocles duos mundos esse coniecit, vnum ex quatuor elementis sensibilem, ⁊ alterum spherum scilicet intellectualem, quem spherum appellauit, quoniam ad seipsum reuertitur, ⁊ vni magis similis est. Hos autem mundos tulit inuicem vicissimqꝫ trāsmutari. Nam quoties amicitia preualet ac dominatur elemēta transmutātur in spherum. At lite dominante, spherum econtra in elementa mutatur, que ille, profecto aiebat, non ea de causa, vt mundi sese alternatim transmutarent, sed vt significaret transmutationem animi nostri in hos mūdos, quoniam in animo nostro est vis ⁊ potentia que idem ⁊ diuersum facit. Cum igitur secundū eam vim idem facientem animus operabitur, ⁊ aget, quam animi circulum Plato vocauit, cum intellectualibus conuenit, ad hec etiam intendit, ⁊ conuertitur. Hanc itaqꝫ vim Empedocles amicitiam appellauit, quoniam amicitia vnitatem efficit. Cum vero aget animus secundū vim ⁊ potestatem diuersum efficientem, quā alterius animi partis circulum Plato appellauit, ⁊ Empedocles litem, ad sensibilia conuertitur, ⁊ his similis fit, transmutationem igitur animi secundū sensibilem, et intellectualem mundum, transmutationem mundorū Empedocles appellauit. Unde ⁊ illud vulgatissimū de animo dixit. (Ut ipse etiam hic sum diuinitus exul errabundusqꝫ) qui liti insanienti fidem adhibui, idest qui credidi ei potentie que diuersum efficit. Preterea qui plura principia infinita, ⁊ mobilia dixerunt, Anaxagoras, Democritus, Epicurus, ⁊ Leucippus fuere. Anaxagoras nāqꝫ similaria rerum principia posuit. Similaria vero sunt, quorum partes sunt toti similes. Hec igitur similaria inuicem commisceri dixit, ceu in ligno, quod cum similare sit carnem, ossa, aquā ignem, aurum, ⁊ cuncta simpliciter esse voluit, ita etiā in vnoquoqꝫ, ⁊ quoniā infinita similaria esse statuit. Hec igitur supposuit, quoniam viderat cuncta mutuo vicissimqꝫ fieri, etsi non per primam mediatamqꝫ generationem, attamen per multa media. Cum materiam itaqꝫ opportunam aptamqꝫ in omnia ab omnibusqꝫ transmutari imaginatione conciperet atqꝫ ipsam perfecte contemplari cognoscereqꝫ non posset omnes res simul esse statuit ⁊ ita mutuo generari secundū separationem segregationemqꝫ, ⁊ non secundum mutationem substantie. Sed cum ita sentiat, si-

Uide simplicium pro hoc qui dicit neminē posuisse plura finita ⁊ immobilia eē principia.

milaria simul misceri iter se, et minime dissimilaria recte posuit, quandoquidem nullus statueret in faciem manum vel in manu pedem esse. Democritus autem Leucippus et Epicurus athomos scilz insectilia, et vacuum principia posuerunt, atq; senserunt vacuum, et insectilia que in eo sunt, infinita esse. Vocarunt autem athomos quedam corpora que propter paruitatem perspici viderique non possunt, et ob eam tantam indiuisibilia sunt, qualia sunt ea ramēta puluerulenta que per foramina ostium in radijs apparent, que sane nō elucente radio non videntur neq; apparent, quod quidem fit non eo quod ibi non sint, sed quia sunt adeo paruissima, vt cerni nequeant. Postremo plura principia infinita et immobilia nemo posuit.

¶ Etsi infinita aut ita genere quidem vnū: figura autē et spetie diuersa: vt Democritus sensit.

¶ Genus inquit subiectum, et substantiam athomorum scz insectilium, Democritus enim fatebatur vnius substantię omnia insectilia esse, ea tamen differre inter se figura, quoniam quędam rotunda sunt, quędam cubica, quędam pyramidalia, vel quadam alia figura formata. ¶ Ut autem hoc in loco ipsum genus subiectum vocat, ita etiam in libro de demonstratione sępe vocaui. Item per figuram, et spetiem idem geminatis vocabulis dicit, siquidem Democritus figuram in athomis habere rationem spetiei, et forme asseruerit.

Quo ad verba.

Textus.

¶ Aut et contraria sunt.

¶ Huiusmodi, Aut, inquit, quoniam Democritus vnū genus athomorum esse supposuit, et eas figuris differre, et non solum differre sed etiam contraria esse. Nam quum neq; caliditatem, et frigiditatem, neq; albedinem, et nigredinem in athomis esse Democritus dixerit, ex figuris autē, et habitu positioneq; athomorū in nob diuersas affectiones fieri assentit. Nam rotunda īsectilia tāq; facile mobilia caliditatis, et ignis causas esse dixit, quoniam facile mobiles athomi sunt, oculus diuidunt, et disgregant, peculiare nāq; igni est diuidere posse, et facile moueri. Cubicas vero athomos tanquā ea vt ita dixerim, que magis expellunt, et coagulant, frigiditatem efficere dixit, frigus enim vim coagulandi obtinet. Eodem etiam modo in coloribus fieri asseruit, quandoquidem pyramidum vertices cum feriūt oculos talez coloris imaginationem, vt albi, efficiant. Nam album disgregandi visum vim obtinet. Item diuisiuum est, et acutum, qualis est pyramidis vertex. Sed quum bases eius nigre fuerint, congregant, quoniam nigrū congregatiuum est, et obtusum, congregat enim, et quę distant in idē coagulando constringendoq; redigit. Cuz itaq; athomi seu insectilia corpora differentibus figuris contrarias affectiones efficiant, eas non modo figuris differre sed etiaz contrarias esse asserunt. Aut sermo Aristotelis hic spectat ad Anaxagoram, qui etiaz contraria similaria esse, vt ignem, et aquam assentit, quod quidem magis verum esse fateor, vt etiam seruetur cōtraria diuisio, quoniaz quum dicat. Etsi infinita, aut ita genere quidez vnum, figura autem et spetie diuersa, vt Democritus sensit, affert deinde alteraz diuisionis partē dicens aut contraria quasi dicat, vel vt anaxagoras contraria dixit.

Alia expositio.

Textus.

¶ Eodem modo querunt et hi qui querunt quot sint ea que sunt. Nam ea primo querunt ex quibus constant ea que sunt: vtrum vnum aut plura. Etsi sint plura vtrū finita vel infinita sint: quapropter querunt principium: et elementum vtrū sit vnum vel plura. Considerare igitur si vnum sit et immobile: non ad naturalem scientiam spectat. Nam vt geometre non est ratio ad eum qui geometrie principia tolit: sed aut ad aliam scientiam attinet aut ad communē omnium facultatem: sic et illi nulla est contra eum ratio qui principia naturalis scientie tollit. Nō eniz est amplius principium: si vnum duntaxat est: atq; vnum hoc modo. Nam principium alicuius aut aliquorum est.

¶ Cum posuisset diuisionem, nunc ostendere vult ipsum nec curiose nec communiter hac diuisione principiorum vsum fuisse, sed cunctos ante ipsum de principijs differentes eadem principiorum diuisione visos fuisse, cum hi quererent, nunquid vnum esset elementum ex quo res fiunt, vel plura, et vtrum mobilia vel immobilia. ¶ Considerare igitur si vnum sit ens, et immobile ad naturalem scientiam non spectat. Cum posuerit opiniones de principijs naturalibus ex diuisione, et dixerit, cui parti diuisionis veterū aliquis prefuit, et faueat. Cōsiderat etiam contra quas opiniones ad naturalem philosophū spectet disserere, et cōtra quas non spectat. Et enim scientie opus est ac munus naturam rerum que subijciuntur considerare, et discernere que sibi conueniunt, et quę sibi non consonant, quemadmoduz, et ipse faber lignarius multis sibi obiectis appositisq; lignis quędam profecto elegit secernitq; veluti arti sue apta et idonea, quędam autem abijcit. Quocirca, et nunc Aristoteles secernens vnam aliquā diuisionis partem eaz. s. quę dicit vnū esse principiū, et immobile, quā Parmenides, et Melissi imitatores tuentur, inquit non esse naturalis philosophi munus contra hos disputare, quandoquidē apertissime principia naturalia negant aboleantq;. Nam scientię nullius particularis est contra illos disserere qui sua propria principia inficiantur et tollunt, quocirca neq; demonstrare sua propria principia possunt, sed solum id munus est prime, et superioris philosophię. Nam ipsa omnium principia demonstrat. Particulares autem scientię petunt postulantq; sua peculiaria principia, idcirco contra destruentem principia cuiusuis scientię, non est illius eiusdez disserere sed vel illius potius est que supra illā proxime ordinata est, vel illius que omnibus cōmunis est. Cōmunem autem omnibus scientiam appellat, vel primam, et nulli subiectam philosophiam, vel dialecticez. Etenim ipsa omniuz scientiarū principia demonstrat. Hoc eniz modo Aristoteles definiunt ipsam in libro Topicorum (cum inquit) huius operis intentio est methodum viam scilicet inuenire qua possimus ratiocinari de omni problemate scilicet questione ex opinabilibus, qua ratione dialecticea a prima philosophia differt, quoniā hec ex principijs q̄ per se credenda sunt, et ex cōmunibus conceptionibus efficit demonstrationes. At dialecticea ex opinabilibus. Nam contra eum qui tollit punctum esse indiuisibile vel lineam esse longitudinez sine latitudine geometer nō disputabit, sed primo philosopho delegabit mittetq; hec demonstrandi munus. Accersitur enim pro medici cura medicus ac vnus medicus prestātior alio est, sic etiam scientia alteri succurrit, et prestat pro

Textus.

confirmandis

confirmādis illius principijs opem. Rursus principia perspectiuę geometria demonstrabit, ⁊ principia grāmaticęs musica, ⁊ huius arithmeticę. Sumit enim grāmaticus hec elementa quidē longa esse hec vero breuia atq; eadem nunc quidem breuia interdū longa. Causam aūt huius rei ipse pfecto ignorat, sed music⁹ eā demōstrāt. Rursus music⁹ sumit hui⁹ corde ad illā eē pportionē sexquialterā vel duplā, vel epitriton scilȝ sexquitertiā. Unde in cordis soluȝ numeroꝝ rationē pportionēq; accipit. Atqui arithmeticus vniuersaliter que sit dupli proportio ac reliquoꝝ intelligat siue in cordis he propotiones fuerint siue vbicūq;. Itē geometrię arithmetica succurrit. Cōstat enī arithmeticā omnes scientias mathematicas (vt aiunt) precedere. Nam geometer sumit latus lateri duplum esse vel triplum, aut sexquitertium, ac duplum tantę magnitudinis, vel quantęcūq; sumit. Atqui arithmeticus vniuersaliter hoc accipit, ⁊ que sit dupli, ⁊ aliarum proportionū ratio demōstrat. Sed primus philosophus harum ac omnium scientiaꝝ principia demonstrat. Propterea non attinet ad naturalē virū contra Parmenidem ⁊ Mellissum differere qui tollunt principia naturalia. Nam cum asserant vnum ens esse atq; immobile, eo quod statuunt vnum ens esse, principia destruunt, eo autem quod illud immobile esse assentiūt, principia vt naturalia dirimunt. Cū enim dicunt vnū ens esse, eos prorsus necesse est idem, vel principium statuere, vel fateri id esse quod oritur ex principio, sed siquidē illud esse principium posuerint eos oportebit omnino asserere illud etiam esse quod oritur ex principio, quoniā hec numerantur inter ea, que ad aliquid sunt, quippe principiū alicuius, vel aliquoꝝ sit principium, vt ipse inquit, quare non erit vnū ens sed multa principiū scilȝ, ⁊ ea que ex principio proficiscūtur, igit tueri nequeunt vnū ens esse. Rursus si idem vnū posuerint id esse quod oritur ex principio, eos oportebit etiam fateri illius esse principiū, quapropter neq; hoc modo vnū ens amplius erit, sed nunc statuūt vnū ens esse, igitur vtroq; modo scilȝ siue principiū siue id q oritur ex principio illud vnū esse dixerit, demunt atq; tollentq; principium. Nā cū illud principium fuerit nō poterit vnū ens esse, hac igitur ratione principiū tollunt, sed etiā principiū, vt naturale dirimunt eo quod ponunt idem immobile esse. Nā motus plane rebus naturalibus inest. Generatio enim, ⁊ corruptio, auctio, diminutio, alteratio, ⁊ secundū locum mutatio rebus naturalibus insunt. Item ipse naturam diffiniens eā esse principiū motus, ⁊ quietis inquit. Quāobrem qui motum dirimūt res naturales interimūt. Ob id igit ait naturalis muneris non esse contra eos disceptare, vt tanq; naturales hoc negotiū exerceamus. Uerūtamen inquit, quoniā hec consideratio ad aliquā philosophiam spectat, quippe ij de rebus questiones concitent. Etsi non vt naturales, attamē vt philosophi illis obijcientes occurremusq;. Preterea cū videantur nōnullas dubitationes naturales afferre, sic contra eos obiectio congressioq; consentanea erit. Eo nāq; naturam tollunt quod vnum esse ens atq; immobile statuunt. Sed aliquis naturalis ambiget, quoniā nō amplius principiū erit si vnū duntaxat, ⁊ hoc modo vnū est. Nam principiū alicuius, vel aliquoꝝ est principiū. Quod vero qui ens vnum esse statuunt, principia tollant, in secunda figura hoc modo probat. Si vnū est ens, nō est multitudo, sed si principium est, multitudo habetur, ergo si vnū ens est nō erit principiū, quoniā cum principiū fuerit oportebit etiā ea esse que ex illo principio prodeunt, quo fit vt multitudinē esse oporteat. Uerum si vnum intelligunt hoc modo videlicet pro immobile, adhuc sequitur incommodū. Nam cū fuerit imobile neq; aliquid ex ipso emerget neq; ipsum ex alio, sed cum principiū est, oportet motū esse, quoniā si prorsus immutabile ac immobile erit neq; aliquid ex ipso fieri poterit.

Uide simplicium pulchre i hoc loco.

℄ Simile est itaq; cōsiderare si hoc modo sit vnū: perinde ac de quauis alia positione differere que sermonis causa dicitur: qualis est Heracliti: vel siquis id quod est vnum hominem esse dixerit.

℄ Positio est (vt ipse dixit in libro de locis dialecticis, opinio extranea alicuius notoꝝ in philosophia. Ceu Heraclitus, qui contraria idem esse dixit, similiter ⁊ ij, qui omne vnum esse, ⁊ immobile autumant, vel vt Zeno, qui motū esse negauit, vel vt Anaxagoras, qui omnia moueri assensit. ℄ Itaq; considerare si ens vnum sit, ⁊ immobile, inquit, simile est perinde ac de quauis alia positione differere. Ceu de illa Heracliti, qui asseruit contraria eadem esse. Namveluti stultum est huic positioni contradicere cum omni demonstratione longe manifestior sit, aut illi obijcere, qui vniuersum vnum indiuiduū hominem esse contenderet, ita stultum est contradicere rationi Parmenidis ⁊ Mellissi. Dicit autem (sermonis causa) pro hoc scilȝ gratia alicuius quod simpliciter esse, vel non esse enunciando dicimus, ⁊ non concludendo syllogismo aliquid, vt siquis proferat hominem tripedem esse.

Textus. Uide simplicium pulchre. Et pro opinione antiquorū lege Platonem in libro presertiȝ de recta nominū ratiōe.

℄ Aut contentiosam soluere rationem.

℄ Hec pticula superioris contextus. Simile est itaq; considerare ⁊ cetera cōmuniter verbis superioribus, ⁊ his seruit scilȝ aut contentiosam soluere rationem. Differt autem contentiosa ratio a sophistica hac ratione, quoniam sophistica quoad materiam vtitur veritate sed figuram concludendi syllogisticam non habet. At contentiosa secundū vtrāq; partem decipit, ⁊ secundum materiam, ⁊ secundum formam.

℄ Quod quidē vtreq; rationes habēt Parmenidis et Mellissi. Nam falsa assumunt: et praua forma non concludunt. Inepta autem magis est ipsius Mellissi ratio: nec dubitationem affert: sed vno absurdo dato cetera accidant: hoc autem non est difficile.

℄ Inquit Parmenidis ⁊ Mellissi ratio cōtentiosa est. Nam vterq; ipsoꝝ falsis propositionibus vsus est, ⁊ sine forma syllogistica procedit. Uerū quas propositiones falsas accipiant, ⁊ quonam pacto eas praua forma complicant, ⁊ cōnectant, cum aggrediemur ipsas rationes demonstrabimus. Et quāuis ambę rationes contentiose sint, attamen magis inepta importunaq; est Mellissi ratio, ⁊ nullā affert dubitationē. Nam illa Parmenidis quāq; falsa sumit, ⁊ vitiosa forma concludendi vtatur, attamen non nihil difficultatis, ⁊ ingenij acuminisq; habet. Sed ea Mellissi cū superficialis sit, stulta ineptaq; est, ⁊ nullam auditoribus mouet dubitationē. ℄ Uerū vno absurdo dato sic cetera concludit. Hoc autem (inquit) neq; difficile est, idest concedenti vnum absurdum reliqua probare que sequuntur. Nam si hoc detur, scilicet terram volare, accidet nos in sublime collocatos esse. Itē gra-

Textus. Duplex vltime particulę interpretatio.

nia extra mediū stare atq3 alia infinita, vel dicit. Non est difficile. s. soluere ꝛ refellere hec sic in supficie dcā.

¶ **Nobis subijciatur eorum que natura constant aut omnia aut quedam moueri. Quod quidem inductione perspicuum est.**

¶ Res naturales aut omnes aut quasdā moueri loco principiorū huius scientię habemus. Preterea huius rei fidez a sensu accepimus scilz aut omnia, aut quędā moueri. Adiecit autem, (aut quędam) propter vires ꝛ potentias que sunt in subiecto, ac propter animas irrationales quę cum naturales res sint tamen sunt inmobiles quoniam non alterantur neq3 augentur neq3 mouentur secundum locum.

¶ **Insuper nec omnia soluenda sunt. Sed ea solum que aliquis ex principijs demonstrans mentitur. Quecūq3 autem non ex principijs ostenduntur minime soluenda sunt.**

¶ Cur priusquā refellat ea que ab illis dicuntur, supposuit res naturales moueri, p hoc respōdens adiecit, nec omnia soluenda sunt, sed illa quę seruatis principijs, ex eisdem aliquis falsa ostendit ꝛ probat. Contra eum vero qui tollit principia ꝛ eas affert dubitationes quę principia demunt, differendum nō est, neq3 eius quęsita ac dubitata soluenda sunt. Dixit aūt insup nec omnia soluenda sunt p hoc nec eni oia soluenda.

¶ **Velut circuli quadraturam: que per sectiones fit ad geometram dissoluere pertinet: at illud Antiphontis non ad geometram diluere spectat. Uerum cum non de natura quidez non naturales dubitationes ipsos dicere accidat: res forsitan bene se habebit si parum de ipsis dissseruerimus.**

¶ Hippocrates chius mercator cum in piratarum nauem incidisset omniaq3 amisisset, Athenas venerat latrones accusaturus, ꝛ cuz diu athenis accusandi criminis causa moraretur, accessit ad philosophos, qui adeo geometriam calluit, vt circulum quadrare contenderet cuius quidem quadraturā non inuenit; sed cum quadraret lunulam, falso ratus est ex hac circulum quadrare. Nam ex lunula quadrata circulū quadratum concludere arbitrabatur. Sed etiam Antiphon circulum quadrare conatus est qui cum nō seruet principia geometrię hoc modo idem ostendere nitebatur inquiens, si fecero circulum, ꝛ inter eius ambitum descripsero quadratum, ac sectiones circuli q̄ sūt in quolibet quadrati latere secauero in duas partes, deideq3 duxero ex sectione vtrinq3 rectas lineas ad terminos sectionū, certe ipse constituam efficiāq3 octangulam figuram scilz octo angulorum. Rursus si eas sectiones, que continent angulos in duas partes incidero ꝛ iterum deduxero a sectionibus vtrinq3 rectas ad terminos sectionum, faciam equidem figuram multorum angulorum, si autem idem per multū fecero figura fiet maiore angulorum numero constituta, quę paruissimos angulos habebit, quos linęę recte continentes ob paruissimam earum molem adequantur circulo. Cum igitur datur conceditur q3 omnem datam figuram rectilineam quadrari posse, si quadrauero hanc figurā multorum angulorum, que cum adequetur circulo quadrabo etiam circulū. Is itaq3 destruit principia geometrię. Nam principium geometrię est, nunquā circunferentiam adequari li-neę recte. Hippocrates itaq3 cum ex principijs geometrię cępisset ꝛ quadrasset lunulam quandam circuli sectionem male deinde conclusit, inquit igitur quadraturam circuli, quam falsis dictis Hippocrates probabat ad geometram attinet dissoluere. Cum ipse Hippocrates seruet principia geometrię. At illam formam quadrandi circulum, quam Antiphon adducebat non spectat ad geometram dissoluere ꝛ confutare, quoniam negatis principijs geometrię sublatisq3 ita Antiphon procedebat. ¶ Uerum cum de natura quidem non naturales dubitationes ipsos dicere accidat. (Naz eo quod vnum esse ens, et immobile statuerunt, naturā dirimunt, eo autē quod naturaz tollunt eos accidit dicere non naturales dubitationes) inquit necessarium esse, vt nos parū contra illos differamus, non quia dogma eorumq3 sententia quadam ratione, ꝛ certamine egeat sed ꝓpter dignitatem personarum, atq3 ea de causa quia manifesta, multis ambigua videri solent.

¶ **Preterea ipsa per se de his consideratio quandam philosophiam nimirum habet.**

¶ Idest hec inquisitio de entibus ac de his que sunt. Utrum vnum sit vel plura quatenus ipsa ac secundū se conuenit primę, ꝛ nulli subiectę philosophię.

¶ **Principium omnium nobis accomodatissimum est: ab illis percunctari cuz ens atq3 id quod est multis modis dicat: quonam pacto dicant, asserentes omnia esse vnum.**

¶ Cum distinxerit superioribus dictis contra quos naturalis intersit disputare, ꝛ contra quos minime intersit. Et dixeris contra Parmenidem ac Melissum non esse naturalis philosophi minus differere propterea quod y tollunt natura sia principia dicētes vnum esse ens, ꝛ immobile. Et deinde dixerit, quāq3 contra eos differere ad naturalem non spectet attamen hec consideratio habet quandam dubitationez; ꝛ philosophiam, absurdum non esse si parum contra ipsos disputauerimus ac deinde dixerit. Etsi non de natura aliquid dicunt, veritamen quia naturales ambiguitates moluntur quod destruunt principia naturalia, ꝛ cetera. Hec igitur cum dixerit superioribus verbis, ceterum hic aggreditur rationes contra illos. Et priusquā respondeat ad ea que ipsi dixerunt, cōmuniter ipsam questionē per se exercet examinatq3. Nam proprie illis contradicemus si eorum rationibus occurrerimus ac respondebimus, quibus illi suam sententiam suumq3 institutum probare nituntur. Cōmunis autem de problemate consideratio est, idem problema cōmuniter exercere, ꝛ demōstrare si hoc modo esse queat, an aliter. Deinde cū demonstrabit hoc magis proprie, vel vt aiunt specialiter occurret ac respondebit rationibus eorum. Nam oportet imprimis ipsa problemata, ꝛ questiones secundū se exercere, ꝛ dubitationes cōtra ipsa refellere, vt ne insolute, manentes ingenio hebetiores simplicioresq3 contaminēt ac confundant. Quocirca diuisione vtitur, cū dicat quot modis vnū dicatur. Deinde ostendit iuxta nullum significatum vnius vnum ens esse. Inquit ergo vnum vel nomine vnum est, vel re. Dico autē nomine vnū quemadmodum si quis diceret hominem lapideum ꝛ depictum vnum esse, propterea quod vnum hominis nomen habent. Uel siquis assereret omnia predicamēta vnum esse, quoniam vnum nomen entis habent. Unū

ergo

ergo, vel nomine, vel re vnū est. Et si re, vel re vniuersali, vel re pticulari. Itē si vniuersali re, vel genere, quēadmodū si qs diceret oēs pticulares sbās vnū esse, qm cōmune genus sbāz hēnt, vel spēs vnū vt si qs asserat albedinē z nigredinez vnū esse, qm cōmune hēnt alterationis nomē, vel potius si qs affirmat albedinez in tunica z albedinez in pallio vnū esse ppea qd cōmunē spēm hēnt ipsaz.s. albedinē, vel dealbationē, vel si qs dixerit oia rōnalia vnū esse ppea qd spēs aialis est ipm rōnale. Si aūt particulari re vnū fuerit ens, vel erit vt cōtinuū, ceu dicim⁹ lignū vnū esse, vel erit vnū vt indiuisibile vt pūctū z vnitas, vel rōne vnū ceu sinonima vt tunica z indumētū atqz ensis z gladius. Hec.n. rōne vnū sunt. Accipit g̃ alterā diuisiōis partez.s. vnū re z eā qua vnū re vniuersali dicim⁹. Et inqt ea que vniuersali re vnū dicunt, vl pfecto sbā sunt, vel aliqd accidēs. Et si accidēs, aut quātū, aut q̄le, aut aliqd aliop pdicamētop accidēs, sed ostēdere oia nō esse vnū sbāz nūc supsedet z prorogat dicēdū esse in sequētibus qm demōstrabit neqz id qd est vnū ens esse sbāz, alioqn tolleretur nām accidentiū. Nūc aūt exercet probatqz nūqz posse affirmari id qd est vnū ens esse aliqd vniuersale accidēs ceu q̄ntitatez. Nā eo qd oia essent q̄ntitates ita ens diceretur fm aliqd vnū vniuersale q̄ntitas. Sed anteqz hec refellat itersērit interponitqz argumētū quo probat dici nō posse vt sit ens vnū noie, ceu sbā z accidētia q̄ z si sint multa differētia attñ vnū dici pñt, qz appellant entia, z hō nō vnū ens dici pōt. At (inqt) si hō foret, pspicuū est multa entia esse z nō vnū. Neqz.n. inqt si qs assereret ea que re multa sunt, pticipare cōmuni noie, idcirco hec vnū erūt. Hoc itaqz q̄rit, si oia queāt esse q̄ntitates ac rōne generis oia vnū dici, inqt.n. hinc q̄ntitati vel coexistit sbā, vel nō, si aūt nō coexistit q̄ntitati sbā, g̃ q̄ntitas merito p se subsistet, qd fieri nō pōt, qm accidētia in sbā esse hēnt, si vero coexistit vel erit idez cōceptus substātie, z q̄ntitatis que significēt aliquā vnā rez diuersis nominibus, vel alter est substātie cōceptus z alter q̄ntitatis, si g̃ idē est cōceptus substātie z quātitatis g̃ que cōiungi nequeūt ipsi cōiungunt z cōnectūt ac in vnū redigūt sbāz z accidēs. Si aūt aliud qdpiā est sbā pter q̄ntitatez, itez multa entia erūt. Cū igit hec explicat, ceterū demōstrabit nō temere supposuisse q̄ntitatē aliqd ens dici pserti̇m illud vnū, qm Melissus hō ens vnū posuit esse infinitū, infinitū aūt, vel spēs q̄ntitatis, vel pars aut potius passio eius est, que p se illi cōpetat. Verū aliqs posset asserere infinitū esse velut aliquā spēm q̄ntitatis dicēdo, quātitatis alia infinita alia vero finita, meo tñ iudicio infinitū passio potius est de numero eap passionū, que alicui p se cōpetere solent. Nō.n. simpliciter infinitū est q̄ntitas, sed inest q̄ntitati. Vep dupliciter dicit p se (vt Aristo. fatet in libro de demōstratione) vel in cuius definitione subiectū assumit, ceu indefinitione simitatis nasus claudit, quippe simitudo sit nasi cauitas z hec est passio p se nasi, eodez et mō indefinitionē numeri paris, vel imparis subiectū sumit. Nā dicimus numerū parē esse numerū in duas partes diuidendū, silr hinnibile p se equo inest, qm sumit indefinitione subiecti. Nā dicimus equus est animal irrationale hinnibile. Itē circuli passio est, lineas equales esse que a cētro ducunt si quidē indefinitione circuli cōprehendatur. Circulus.n. est figura plana vna linea contenta ad quā oēs linee recte incidētes a cētro producte ad circūferentiā vsqz sunt equales. Infinitū itaqz perse quātitati inest, qm indefinitione eius subiectū capit dico.s. ipsa quātitas. Nā dicimus infinitū esse quātitatē que pcurri nō pōt. Si ergo ens infinitū Melissus asseruit z infinitū p se quantitati inest, igitur ens aliquā quātitatez esse affirmauit. Nā si infinitū quidpiā aliud esset, dicendū foret ipsiz quātitate per accidēs participare, perinde ac albū vel nigrū magnū seu multū diceretur nō per se sed per accidens, qm magnū vel multū est qz superficies in qua color est (vt ipse in predicamētis inquit) multa, vel magna est. Eodez igitur modo si substātia affirmaretur esse infinita cū nō per se infinita sit quippe in nullo dicendi modo per se incidat, neqz indefinitione infiniti substātia cōprehendatur, z ecōtra neqz infinitum sumatur, quāobrē substātia nō per se infinita sed per accidēs erit, cū participet quātitate cui per se inest infinitū. Si ergo Melissus ens infinitū esse dixit. Et infinitū per se z non per accidens est alioquin vnū non esset si alicui accideret, constat igitur Melissum illud infinitū quantitatem esse constituisse, quapropter nō incassū supposuimus illos dixisse ens esse quātitatez. ❡ Principiū omniū nobis accōmodatissimū est. Quoniā inquit ens multifariā dicitur principiū omniū nobis accōmodatissimū erit si posuerimus significatus entis ac percūctari ab ijs quali quotie significatu entis asserant vnū esse. Deinde etiā cū vnū multis modis dicatur quonā pacto hoc ens esse vnū assentiant. Nāz reuera principiū accōmodatissimū cuiusuis problematis z questionis est proprias significatorū significationes inuenire z propositū significatū distinguere ab alijs que cū illo equiuoce dicuntur, quādo quidem causa maxima erroris hominū sit ipsa nominis ambiguitas, vel equiuocatio. Cōplectit itaqz Arist. vtrāque diuisionē z illā vnius z illā entis. Nā diuidēs ens in substantiā z accidens statim diuidit ipsum in species genera z indiuidua. Deinceps quoniā z ipsum vnū multifariā dicitur, quāqz nō sit diuisio vnius vniuersalis sed potius particularis idest illud vnius quod indiuiduum dicitur, diuidet hoc vnum in continuum z in vnum indiuisibile ac in vnum ratione. | Textus.

❡ Utrū velut substantiā omnia: an vt quātitatez an qualitatem. Et rursus nunquid oia vnā substantiaz: velut hominē vnū: aut equū vnum: aut animā vnam. Vel qualitatem z hanc identidem vnam: vt albedinem aut caliditatem: aut aliquid tale dicunt.

❡ Quidam opinantur Aristo. his afferre eaz diuisionis partem, in qua dicitur. Et si re vnū vel vniuersali. Et ob id dicere. Utrum omnia vt substantiā an vt quantitatez, an qualitatez, quod sane dictu est vtrum omnia vnū genere sint, Quocirca z rursus ait. Utrum omnia substantiam vnam esse, vt hominez vnum vel equū vnum quod est dictu vtrum omnia sint spetie vnum. Nam particulare paulopost adijciet vbi inquit, dicitur autem vnuz, vel continuum vel indiuisibile vel cuius ratio eadē est. Uerum nos dicimus quoniam cum audiuerimus vnum hominem, vel vnum equum mox intellectus transfertur ad particulare. Quocirca dicimus per hec. Utrum velut substantiam omnia, vel aliquaz quantitatez, vel qualitatem, ipsum Aristotelem ponere communiter, vtranqz diuisioīs partem scilicet, vel vnum genere vel vnuz spetie. Et per illa velut hominem vnum, aut equum vnum ponere aliam diuisionis partem, scilicet vel particulari re vnum. Deinceps vero (vt iam dixi) ipsum particulare diuidit. | Duplex expositio. | Sua expositio.

❡ Hec.n. oia nimiū inter se differūt: et dici nequeunt. Nā si erit substātia: et q̄litas atqz q̄ntitas sine separata abiūctaqz inter se fuerint: nō vnū sed plura pfecto sunt. Sin vero oia q̄litas vel quā-

titas siue substãtia sit: siue nõ sit: absurdũ est sane si liceat appellari id qd̃ non potest esse absurdũ.

¶ Ea q̃ numerauit. s. accidẽs ⁊ sb̃am siue vniuersal̃ siue particularem eodẽ ẽt mõ q̃ntitatẽ q̃litatẽ, ⁊ reliqua accidẽtia inq̃t interse multũ differre, ⁊ si qs eoꝝ q sectant̃ Parmenidẽ q̃dnis hoꝝ q̃ suppositiones dederit, ꝑfecto impossibilia prorsus eoꝝ positioni accident. Nã si ens erit sb̃a ⁊ q̃litas atq; q̃ntitas. Hic (vt iã dixi) interserit suppositionẽ dicẽtes ens vnũ nomine esse, quẽadmõꝫ decẽ p̃dicamẽta fm̃ ipsꝫ ens vnũ sunt, q2 vno potiunt̃ nomine entis. Inq̃t igit̃, qd̃ si ens qd̃ q̃dẽ vnũ eẽ statuit, ⁊ dicũt ipm̃ esse sb̃aꝫ q̃ntitatẽ q̃litatẽ, ⁊ alia p̃dicamẽta, siue h̃ abiũcta separataq; interse posuerint siue in vnũ interse collecta, ⁊ ꝯiũcta dixerint, vt ẽt veꝝ est q̃n oĩa accidẽtia hn̄t esse in sb̃a atq; in ea sunt collocata. Utroq; mõ accidet multa esse ea que sunt. Et solo nomine interse ꝯuenẽt, quatenus oĩa entia appellant̃, q̃propter nomine solo vnũ erũt ⁊ nõ re.

Textus. ¶ Sin vero oĩa q̃litas aut q̃ntitas. Recurrit ad aliã diuisionis partẽ, q̃ ponebat oĩa esse vnũ vel vt accidẽs vnũ vel vt sb̃am vnã. Sed nũc vt dicebã, sermoni ⁊ rõni de sb̃a supersedet, ⁊ exercet tractatq; illã partẽ qua dicit̃ si oĩa sunt vnũ velut accidẽs. Et inq̃t si igit̃ ens erit vnũ aliqd̃ accidentiũ, ceu h̃ ens sit q̃ntitas, siue eidẽꝫ ponãt coexistere sb̃aꝫ siue nõ, sermo eoꝝ absurdus est, q̃n si coexistit nõ amplius vnũ ens erit sed multa, si aũt nõ coexistit sed per se q̃ntitas existit, erit accidẽs separabile a sb̃a, qd̃ q̃dẽꝫ nõ solũ absurdũ est, sed ẽt id qd̃ fieri neq̃t qd̃ aiunt impossibile, idcirco ⁊ ipse dicẽs absurdũ subiũxit mox dicẽdo si opꝫ absurdũ appellar̃ id qd̃ fieri neq̃t ⁊ impossibile. Nã impossibile auget ⁊ intẽdit ipm̃ absurdũ. Absurdo. n. opponit̃ ꝯsentaneũ, q̃n illud est absurdũ qd̃ qs nõ conijceret affirmaretq; ꝑpea qd̃ nõ hẽt rõnes neq; vere sequit̃ Absurdo igit̃ opponit̃ ꝯsentaneũ, impossibili aũt opponit̃ necessariũ. Et auget ampliatq; impossibile ipm̃ absurdũ, q̃n ipsꝫ absurdũ aliq̃n põt esse ac fortã erit, ceu h̃ absurdũ nemo putat oẽꝫ hoĩeꝫ lauari h̃ q̃dẽ existimare sentireq; falsũꝫ ẽ sed nõ ĩpossibile, At impossibile ⁊ falsũꝫ ẽ ⁊ fieri neq̃t, ceu siqs dicat hoĩeꝫ hẽre alas. Hoc. n. appositũ ẽ falsũꝫ ⁊ vltra falsũꝫ ĩpossibile est.

¶ Nihil. n. aliorũ preter substantiã separatũ est. Nam omnia dicuntur de subiecta substantia.

¶ Absurdũ superi⁹ adduxit tãq̃ sc̃daꝫ suppositionẽ ꝯsequẽs in q̃ supponebat̃ id qd̃ est vnã esse q̃ntitatẽ seiũcta sb̃a, ꝯsequẽs aũt aliã suppositionẽ. s. eam in qua supponit̃ sb̃aꝫ coexistere q̃ntitati nõdũ adduxit, inq̃t igit̃ h̃ ꝯseq̃ns deinceps qd̃ iã ipse ꝓxime dixit. Nã si erit illud vnũ ens sb̃a q̃ntitas et q̃litas, siue h̃ separata seiũctaq; fuerint interse, siue nõ, multa sunt entia ⁊ ea que sunt. Et. n. h̃ in loco inq̃t, si coexistit sb̃a q̃ntitati multa sunt ea q̃ sunt ⁊ nõ vnũꝫ, ⁊ suas tollunt suppositiones si hoc asseruerint. Nã omnia dicuntur de subiecta substantia, Uerũꝫ impresentia dicit de subiecto pro eo quod est in subiecto.

¶ Atqui Mellissus id qd̃ est infinitũ esse asserit: ergo id quod est quantitas aliqua erit. Nã infinitũ in q̃ntitate est. Substãtia aũt ĩfinita: vel q̃litas aut affectio infinita esse nõ potest nisi ꝑ accidẽs. Si ergo substãtia est cũ q̃ntitate. Et q̃litas et quãtitas quedã essent. Nã infiniti ratio quantitate vtitur sed non substantia neq; qualitate.

¶ Quoniã nondũ q̃d senserint opiniones subiecit. Eq̃dẽ oĩa esse substãtiã nõ affirmãt, sed forsitã quãtitatẽ vel q̃litatẽ. Hisce igit̃ vult ondere illos id ens qd̃ q̃dẽ dicebãt, q̃ntitatẽ esse posuisse. Nã illud infinitũ appellabãt, infinitũ aũt q̃ntitati ꝑ se inest. Substãtia vero, vel q̃litas, aut q̃dpiã aliud infinitũ esse ꝑ se nõ põt, nisi ꝑ accidẽs eo qd̃ q̃ntitate participãt, quẽadmõꝫ album multũ esse dicimus nõ per se sed ꝑ accidẽs q̃n in multa superficie est. ¶ Uerũ in q̃situione opus est quomodo ipse inquiat nõ ĩ esse substãtię infinitã nisi per accidens, quatenus quantitatę ip. a participat, cuius affectio per se est infinitũ, s. n. corpus sb̃a est, ⁊ definitio terminusq; eius est trina dimensio igit̃ corpus aliqua magnitudo et q̃ntitas erit. Si aũt h̃ ꝯcedit̃, infinitũ igit̃ ⁊ finitũ eidẽ ꝑ se inerunt. Itẽꝫ si tres sunt species magnitudinis, sola, bina, ternaq; dimẽsio. s. linea, superficies, ⁊ corpus, ⁊ corpus substãtia est, ergo magnitudo substãtia est. Nã vt in qualitatibus quaꝝ alique sunt substantiales q̃les sunt ille que insunt elemẽtis, alique aũt nõ substãtiales sed per accidẽs insunt suis subiectis, vt sunt ille que nostris corporibus insunt albedo. s. nigredo, caliditas que extrinsecus aduenit ⁊ frigiditas, ita ẽt aliq̃ ⁊ substãtialis q̃ntitas ẽe dbet q̃ primo corpus formet deinde ꝯsignet designãdoq; distinguat. Ueꝝ ad ꝓpriã speculationeꝫ de his attinet diligẽtius disserere, an reuera trina corporis dimensio substãtialis sit, ⁊ ipsuꝫ corpus quedã sb̃a habeatur que nõ sit nec magnitudine nec dimẽsione ĩpsa ⁊ formata, an nõ. Dubitatio pulchra.

¶ Soluẽtes tñ primo dicimus apud Aristo. nõ esse aliquod corpus simplex sed cõpositum ex materia prima ⁊ quãtitate. s. trina dimensione quocirca perspicuũ est corpus nõ esse simpliciter quãtitateꝫ. Preterea substãtia nõ est vox equiuoca quoniã genus est, sed potius vt animal significat quandaꝫ naturã cõmunem, que vnicuiq; particulari animali inest videlꝫ significat substantiã aĩataꝫ sensibilem, ita etiã substãtia significat ꝑ se subsistẽtiaꝫ. Nã ꝑ se subsistũt substãtię corporeę atq; incorporeę. Quapp si substãtia est, ꝑ se subsistens erit, sed qd̃ per se subsistit nõ est quantitas, infinitũ aũt aliq̃d quãtitatis est, igit̃ ꝑ se subsistẽs. s. substãtia nõ est infinitũ, itẽꝫ ⁊ si de sola substãtia corporea ratio haberet̃ cui trina dimensio aduenit veluti differẽtia, neq; hoc mõ substãtię corporali inerit per se infinitũ vel finitũꝫ, q̃n est id quod finit̃ et nõ ipsa quãtitas finita vel infinita, at ꝯtinuo inest infinitũ qd̃ quidẽ dicit̃ infinitũ ꝑ intensioneꝫ ⁊ nõ per dimẽsioneꝫ, neq; q2 trina dimensione dimensuꝫ sit, sed hec quãtitas per extensionẽ accidit corporibus ⁊ nõ cõficit substantiã corpoꝝ. Nõ. n. q2 lignũ est triũ cubitoꝝ, vel digitale, vel mille cubitoꝝ, facit vt idipm̃ lignũ sit. Nã si foret definita cubiti q̃ntitas verbi gr̃a cubitalis, que ad substãtiã ligni ꝯferret quãq; ꝯficeret, ꝓfecto nullũ lignũ esse posset quod excederet lignũ vnius cubiti, vel minus eo loge esset, igit̃ ⁊ si aliqs cogitaret extensionẽ ligni in infinitũ ꝓtẽdi abireq;, h̃ q̃ntitas nõ per se sed ꝑ accidẽs inesset ligno, q̃re si finitũ ⁊ infinitũ in ꝯtinuis q̃ntitati fm̃ extẽsionẽ inest h̃ ꝓfecto corporibus accidet, finitũ igit̃ ⁊ infinitũ per accidẽs inest corporibus.

¶ Si ergo substãtia est et q̃ntitas: duo igit̃ et nõ vnũ erit id qd̃ est. Sin vero solũ substãtia sit: infinitũ sane nõ est: nullã equidem habebit magnitudinem. Erit enim quantitas quedam.

¶ Cũ supposuisset illud ens vnũ esse q̃ntitatẽ vniuersalẽ, ꝓficisci mõ ad substantiã, ⁊ communis simpliciter velut substantiã supponẽs ita probat rõnẽ. Si ergo (inq̃t) hoc vnũ ens statuerint substãtiã esse, nõ poterũt ampli⁹ ponere tueriq; illud esse finitũ vel infinitũ, q̃n hec q̃ntitati peculiaria sunt, q̃n si substãtia sola ẽ, igit̃ nõ erit q̃ntũ, q̃re si Parmenides supposuit illud esse finitũ, Mellissus aũt infinitũ, ꝓfecto ipm̃ vnũ ens substãtiã statuet̃ nõ poterũt.

¶ Preterea

¶ Preterea cũ multifariã: et ipsũ vnũ dicatur: quẽadmoduʒ id qđ est: cõsiderandũ est quo naʒ modo ipsum vniuersum dicunt esse vnum.

¶ Cũ ꝓposuerit se Melissi Parmenidisq; sectatoribus ꝯtradicturũ, censuit prius opportere ꝯtra ipsum proble-ma. s. ipsaʒ q̃õnẽ initare, ⁊ deinde visus est diuisiõe vnius entis, Nã dixit vnũ vel nomine vel re vnũ est, Et si re vel vniuersali, vel particulari, Primo ergo demonstrauit fieri nõ posse vt id qđ ĩ est vnũ nomine sit, deinde descenderat ad vnũ re, ⁊ primo reiecit id ens vnuʒ re vniuersali esse, atq; demõstrauit neq; id qđ est vnũ accidens esse. Item ondit ex his que dixerũt Parmenides, ⁊ Melissus, eos potius posuisse illud vnum ens q̃ntitateʒ aliquã esse, q̃ñ illud esse finitũ Parmenides dixit, ⁊ Melissus infinitũ, q̃re nõ temere possumus eos dixisse illud vnũ ens q̃nti-tateʒ esse, postremo ondit eos nõ potuisse illud quod est statuere substantiaʒ esse. Restat itaq; vt intelligemus si illud vnũ ens sit vnũ re particulari, quod quideʒ vnũ tri-fariã diuidit. Nã vnũ re particulari vel cõtinuũ est vel in diuisibile vel diffinitione vnũ, vt multiuoca, Hec. n. rõne substãtie eadẽ sunt, nomine aũt dũtaxat differũt si ergo vt ꝯtinuũ id qđ ẽ vnũ erit, q̃ñ ꝯtinuũ est, vt ipse ĩ quinto huius operis libro definit, cuius partes copulant̃ ad vnũ terminũ cõmunẽ, ꝯstat ergo vt ꝯtinuũ plures ptes hẽat, quãobrẽ si vnũ actu est multa tñ potẽtia erit. Si ergo cõ tinuũ est potẽtia multa igit̃ id qđ est nõ erit vnũ sed mul-ta. At illi multitudinẽ prorsus dirimunt nullo pacto illã afferẽtes, qđ si hoc admittit̃, nõ poterunt affirmare illud qđ est cõtinuũ esse, q̃ñ cõtinuũ multa est pñtate, Si aũt fuerit vt vnũ indiuisibile ceu pũctũ, vnitas, nũc vel minu-tuʒ que in naturalibus indiuisibilia sunt quomodo hoc vnũ ens erit finitũ (vt sensit Parmenides) vel infinitum (vt inquit Melissus) Naʒ impartile terminus quidem esse põt vt nũc vel pũctũ, finitũ aũt vel infinitũ nequaq̃ʒ esse põt, q̃ñ hec quanta quedã sunt, igitur qui fateretur id qđ est, hoc modo vnũ esse vtrasq; suppositiones tol-let, Item si quod est indiuisibile foret, quãtitas ⁊ quali-tas tollerentur. Quod vero quantitas tolleretur perspi-cuuʒ est, quippe quãtitas sit diuisibilis. Nã due sunt quã-titatis species, vna ꝯtinua altera discreta, ⁊ vtreque sunt diuisibiles. Iteʒ qualitateʒ dirimunt, imprimis quidem; q̃ñ ipsa est in magnitudine, deinde quia forma ⁊ figura sunt qualitatis species que diuisibilis est, quare qualita-teʒ ẽt tolliãt si id qđ est assentiãt impartile indiuisibileq; esse. Si vero vnũ rõne illud erit (vt caducũ ⁊ mortale.) Nam hec rõne substãtie vnũ sunt, ⁊ nomine tantũ diffe-runt cũ subiectũ vnuʒ sit, his namq; accidet rõneʒ Hera-cliti dicere, qui ꝯtraria eadeʒ esse asserunt ceu albũ, ⁊ ni-gruʒ, bonũ ⁊ malũ, dulce ⁊ amarũ. Si ergo ij qđ est hoc mõ vnuʒ esse dixerint, eo qđ vnã ⁊ eandeʒ rationẽ habet ⁊ si pluribus vocetur nominibus, perspicuũ est eos redi-gere ꝯtraria in vnuʒ, ⁊ idem ceu calidũ frigiduʒ siccũ, ⁊ humiduʒ, bonuʒ ⁊ malũ, que nomine duntaxat differãt. Veꝝ quidaʒ pro Heraclito respondentes aiunt illũ cuʒ asserunt ꝯtraria eadẽ esse, hoc nõ dixisse vt nullo modo bonũ ⁊ malũ vel nigrũ ⁊ albũ differãt, sed id Heraclitus dixit imprimis, qꝫ ꝯtraria sunt vnũ subiecto atq; genere. Deinde qꝫ ea que sunt hic ꝯtraria, pura sinceraq; nõ ha-bent̃, sed aliquomõ inter se adeo miscent̃ vt sincere bonũ inuenire nõ sit vel sincere malũ. Nã hoꝝ idee cũ in mate-ria nõ sint, pure sincereq; sunt, sed in materia cũ fuerint, propterea qđ ipsa est cõtrarioꝝ capax cõmiscent̃ aliquo modo inter se, ⁊ sincere amplius nõ manebunt. ¶ Atqui nõ modo ꝯtraria in idem redigunt veꝝ etiã ⁊ ꝯtradicen-tia, cuʒ. n. nõ album aliquid sit quod albuʒ negat, ⁊ signi-ficet aliqd alteriũ. Si ergo aiunt cuncta que sunt substan-tia vnũ esse, nomine aũt solũ differre, prorsus necesse est, vt albũ atq; nõ albũ ideʒ sint, quare ꝯtradicentia simul vera erunt, atq; idem erunt albũ ⁊ nõ albũ, homo ⁊ non homo. Et cogentur rõne hac, nõ modo negare oia esse vnũ sed ẽt prorsus negare aliquid esse. Nã si albuʒ ideʒ est nõ albũ, igitur albũ nõ erit magis per affirmationem quam per negationeʒ nõ sit, preterea si quantitateʒ, quali-tateʒ deceniq; p̃dicamẽta in ideʒ reducũt, igitur nomi-ne duntaxat distabunt ⁊ nõ re, que igit̃ cũ dixit deinceps inducit nos recte illos accusare ac dãnare vrgẽtes illos vt hoc absurdissimũ assentiant, cõtraria. s. in ideʒ redigi cõstat ẽt ex ijs quosdã ante nos in q̃õne hac de cõtinuo tumultuasse vt viderẽtur aliq̃ñ ideʒ fateri vnuʒ ⁊ multa esse, q̃ñ comuni ꝯsensu habuerũt hoc ꝓ cõperto, vt ꝯtra-ria simul ẽẽ nõ possint. Quocirca Zeno eleates q aduer-sus obiurgantes, Parmenidis preceptoris sui opinio-neʒ assereuteʒ id q̃ est vnũ esse initat. Et illius opinioni succurrẽs dmõstrare nitit̃ fieri nõ posse vt in hijs que sunt multitudo habeatur. Nã inquit si multitudo est q̃ñ ipsa ex multis vnitatibus cõponitur necesse est vnitates plu-res esse quibus multitudo ꝯstet si igitur demonstrabimus impossibile esse vt plures sint vnitates, manifestũ est vt ẽt nequeat esse multitudo que vnitatibus cõstet, si aũt neqt esse multitudo ⁊ necesse est vnũ esse vel multitudinẽ. Cũ itaq; multitudo esse nequit superest vt vnũ sit. Hoc mo-do igit̃ ondit nõ esse plures vnitates, q̃ñ hi qui multitu-dineʒ asseuerãt euidẽtia pro cõpertoq; illã statuunt. Est n. equus homo ⁊ vnũ quodq; particulare quoꝝ ꝯgrega-tio multitudinẽ ꝯficit, euidẽtia igitur cauillo refellere cũ Zeno voluisset, dixit q̃ñ si multitudo his ꝯficit̃ que vni-tatibus ꝯstet eadẽ particularia igit̃ erũt vnitates, si ergo ondemus eadeʒ nõ esse vnitates ꝯstabit ẽt ex eis nõ esse multitudineʒ si q̃deʒ multitudo ex vnitatibus cõstituat̃. Hoc mõ itaq; illud osidit. Socrates quẽ asseritis vnita-teʒ esse que ad cõficiendã multitudineʒ cõfert nõ modo Socrates est sed ẽt albus philosophus ventricosus ⁊ si-mus, quamobreʒ ipsũ ẽt multa erit sed idẽ vnũ esse ⁊ mul-ta impossibile est, nõ igit̃ Socrates vnũ erit eodẽ modo neq; reliqua q̃bus multitudinẽ confici asseritis si aũt ne-queunt esse multe vnitates ꝯstat neq; multitudo sit. Ob-si necesse est id qđ est vel vnuʒ esse vel multa ⁊ iaʒ demo-stratũ est nõ esse multa: ꝓpterea qđ plures vnitates non sunt, necesse est igit̃ vnũ esse. Itẽ idipsuʒ ex ꝯtinuo demo-strat nã si ꝯtinuũ vnũ est q̃ñ ipsuʒ semp est diuisibile atq; semp diuidendũ in plures partes qđ si ita est, igit̃ ꝯtinuũ multa est, ideʒ ergo vnũ ⁊ multa q̃ q̃dã fieri nõ põt quã-obrem nõ erit vnũ si vero nullũ continuũ vnũ est, ⁊ opʒ si quideʒ multitudo erit vnitatibus ꝯstare, q̃ñ neq; vnita-tibus multitudo ẽ, restat igit̃ vnũ esse q̃ est. Veꝝ antiqui vt ait circa hãc ambiguitatẽ tumultuarũt ne aliq̃ñ idem vnũ esse ⁊ multa concederẽt q̃ñ cõi ꝯsensu fatebant̃ ꝯtra-ria nõ posse ĩ eodẽ collocari, quidã tñ dubitationẽ ꝑsol-uẽtes hoc verbũ (est) demitolliq; assentiebãt vt Licophrõ sophista naʒ ĩ his asseruit nõ esse dicẽdũ Socrates albus est sʒ Socrates alb⁹. Hoc. n. verbũ est additũ albo existẽ-tiã affert. Quidã vero (vt inq̃t) dictionẽ mutabãt dicen-tes nõ oportere vt dicamus Socrates alb⁹ est sed albe-sit vt verbũ p̃dicatũ sit ⁊ minime nomẽ, q̃ q̃dẽ ridiculũ ẽ, si. n. in hac orõne Socrates albus nõ adijcit̃ hoc verbũ est ⁊ nihil exterius sub audit̃ percipi nõ poterit oratio, ⁊ imperfecta erit. Nã sine verbi indicatiui iunctione ora-tio enuntiatiua non perficitur quippe si proferatur So-crates albus latet an Socrates sit vel nõ, attamẽ si ver-

buꝫ ſubauditur rurſus eandeꝫ vim retinebit, ⁊ ſi a princi-pio toti propoſitioni illud nõ ingeſſerit. Iteꝫ dicere Socrates albeſit, ⁊ Socrates ambulat idem dictu eſt Socrates eſt albus, ⁊ Socrates eſt ambulãs, quippe omne verbũ indicatiuũ reſoluit̃ in participiũ ⁊ verbũ eſt. Hec igit̃ ad Zenonis dubitationes antiquiores reſpõdebãt. Uerũ vt Ariſt. ait illi hec paſſi ſunt ⁊ tumultuarũt neqꝫ idẽ vnũ ⁊ multa faterent̃ ob logici argumẽti ignorãtiã, ⁊ ſignificatiões vocũ equiuocaꝝ. Nã vnũ equiuocũ eſt vel ſubiecto quidẽ vnũ eſt, vel deffinitione. Rurſus vnũ vel potẽtia vel actu eſt vnũ, eodem mõ etiã multa, oẽs igitur coniugationes ſex ſunt vnum .n. ⁊ multa ſubiecto ⁊ rõne connexa coniunctaqꝫ efficiunt quattuor modos ſeu coniugationes. Uel .n. ſubiecto ⁊ ratione multa, vel neqꝫ ſubiecto neqꝫ rõne multa, vel quidẽ ſubiecto multa, ⁊ vnuꝫ rõne, vel ecõtra ſubiecto qdẽ vnũ diffinitione vero multa vt albũ, ⁊ calidũ ſubiecto vnũ ſunt ſed diffinitione multa hec .n. ſubiecto vnũ ⁊ idem ſunt qm̃ vtraqꝫ ſunt in eodeꝫ corpore vt in Socrate, ſunt autẽ rõne diuerſa qm̃ altera eſt calidi deffinitio ⁊ altera albi, ecõtrario aũt ſunt rõne vnũ, ſubiecto vero multa vt albũ in facie, ⁊ albũ in niue. Naꝫ vna eſt vtriuſqꝫ diffinitio qm̃ vtrumqꝫ eſt color diſgregãs viſuꝫ, multa tñ ſubiecto ſunt, qm̃ nix ⁊ facies multa ſunt. Itẽ rõne ſimul ⁊ ſubiecto vt veſtis ⁊ tunica eodẽ ẽt mõ bolus terre, ⁊ terra, ſubiecto aũt ⁊ rõne multa vt humiditas ⁊ ſiccitas, quippe que nequeãt in eodeꝫ ſubiecto ſimul eſſe licet ſcientia, ⁊ caliditas alia in aĩo ſit alia vero in corpore. Tot itaqꝫ modos coniugationeſqꝫ vnũ ⁊ multa ſubiecto ⁊ rõne connexa coniunctaqꝫ efficiunt. At qm̃ ſi multa ⁊ vnuꝫ potentia ⁊ actu colligantur duas duntaxat efficient coniugationes vel .n. vnũ potentia, ⁊ plura actu vt igniculi in multis lichnis, vel aque multe in multis amphoris hec .n. potentia vnũ ſunt ꝓpterea qđ cũ cõuenerint in vnũ redigi queunt, actu aũt multa ſunt quippe inuicem ſeiũcta diuiſaqꝫ ſint. Item vel actu vnũ multa vero potẽtia ceu continuũ, Relique vero partes coniungi ſimulqꝫ ſtare nequeunt. Nã idem ſimul potentia ⁊ actu vnũ eſſe nõ poteſt, eodẽ mõ vnũ ⁊ multa. Quid .n. impoſſibilius eſt quaꝫ vnũ multa potẽtia, ⁊ actu ſimul eſſe. Aſſerunt itaqꝫ Ariſto. hoc reuera eſſe impoſſibile vt idem eodẽ mõ vnũ ſit ⁊ multa: quoniã cõtraria vel ſimpliciter oppoſita ſecundũ idem ſimul eſſe nõ poſſint ceu idem ſubiecto vnũ ⁊ multa, vel rõne eſſe nõ poteſt. Item ideꝫ eſſe vnũ ⁊ multa potẽtia vel actu vnũ ⁊ multa neqt. Hec .n. pugnant inter ſe quo circa neqꝫ coexiſtere queunt ſed quippiaꝫ vnũ eſſe ⁊ multa diuerſis modis in his nihil vetat velut qppiã vnũ ſubiecto eſſe, rõne vero multa quemadmodũ dulce ⁊ flauũ in mele vel in vino rubor ⁊ conſtringendi vis. Rurſus actu qdem vnũ eſſe plura vero potẽtia nullũ abſurduꝫ eſt vt cõtinuũ vel e cõtra actu qdem plura potẽtia vero vnuꝫ, velut aque multe varijs vaſibus incluſe. Quum igitur vnũ multifariã dicatur, primã Zenonis dubitationẽ perſoluemus per primã vnius diuiſionem in qua dicitur aliqđ eſſe vnũ vel ſubiecto vel diffinitione. Nã albũ i Socrate, ⁊ caluitiũ cetera qꝫ alia ſunt vnũ ⁊ ideꝫ ſubiecto videlicet Socrati, ſed deffinitione plura. Itẽ ſecũda dubitatio de cõtinuo per ſecundaꝫ diuiſionẽ tollet̃ videlꝫ vnũ vel mlta aut actu aut potẽtia. Nã cõtinuũ vnũ eſt ⁊ plura, attamẽ nõ eodẽ reſpectu ſed multa potentia vnũ vero actu, quare cõtraria ſimul nõ erunt. Nõ .n. pugnãt id qđ eſt multa potẽtia, ⁊ id qđ vnũ actu, ſed id quod potentia multa eſt, ⁊ id quod potẽtia, vnũ eſt, pariter ⁊ id qđ ẽ vnũ actu atqꝫ id qđ ẽ actu multa. Preterea ipſa Zenonis ratio p eandẽ refellit̃, naꝫ (vt inqt) qđ eo ꝙ oẽ appellauit qđ ſi multa nõ ẽ, vnũ proſus erit ꝓpter qđ ens vel vnũ, vel plura eſſe opꝫ, cur ita de Socrate ac de ceteris nõ inqt. Si .n. Socrates Caluus ſim⁹ philoſophus, ⁊ quecũqꝫ alia eſt, opꝫ (vt cũ Socrates fuerit) vel eũdẽ vnũ eſſe vel plura, at vnũ nõ eſt, ergo neceſſario multa. Quamobrẽ cũ fugiat vnũ quodqꝫ particulare vnũ affirmare ne multa eſſe vnũ ex multis vnitatibus cõſtitutũ inqat, vnũquodqꝫ ens multa aſſereret vrgebit̃. Nõ itaqꝫ id qđ ẽ duntaxat multa erit ſed ſepe numero multa.

℄ Dicitur aũt vnũ vel cõtinuũ ipſuꝫ: vel indiuiſibile: vel quoꝝ ratio vna et eadẽ eſt: que id quod quid erat eſſe appellat̃ vt temectũ: et vinũ: ſi igitur continuuꝫ eſt id quod eſt vnum: multa erit: quippe continuũ in infinitum diuidi queat.

℄ Unũ ſingulare (vt ait) Trifariã dicit̃, vnũ qdem vt cõtinuũ, vt dicimus vnũ lignuꝫ. Item vnũ vt indiuiſibile vt punctuꝫ, et demũ vnuꝫ, vt ſinonima velut enſis, gladius, cultelus. Cum igit̃ Socratẽ vnũ eſſe dicimus ad aliquẽ hoꝝ modoꝝ reducemus? Dico igitur ad cõtinuũ reduci. Et .n. Socratis proprietates, ⁊ animalis ideꝫ conficient ⁊ ſi non ſunt per ſe continue, attamen in continuo ſunt. Qua propter ipſum ad continuum reducimus.

℄ Habet autem dubitationem de parte et toto non ad hanc diſputationem forſitam accomodatam ſed per ſeipſam contemplandam.

℄ Qm̃ oñdit qđ ſi dixerint ens vt continuũ vnũ eſſe, qm̃ cõtinuũ diuiſibile eſt, ens nõ amplius vnũ ꝓprie erit, ſed multa. Uerũ cõtra Ariſt. quiſpiã ambiget, qm̃ ipſe cõtinuũ multa eſſe dixit, ꝙ potẽtia diuiſibile ſit. Nã continuũ ⁊ totũ idem ſunt, at totũ, ⁊ partes eadem ſunt quippe totũ a partibus diuerſuꝫ nõ ſit. Quare cõtinuũ etiã, ⁊ partes eadeꝫ erunt. Si aũt cõtinuũ eſt propterea qđ totuꝫ eſſe aſſerit̃, perſpicuũ eſt vt partes plures nõ ſint ſed vnũ: Neqꝫ .n. actu eſſe accipiunt̃ ſed potẽtia, actu tñ vnũ ſunt. Inquit itaqꝫ Ariſt. qõneꝫ de parte ac toto an diuerſa ſint inter ſe vel eadeꝫ, habere dubitationeꝫ nõ ſolũ preſentis diſputationis cauſa ſed ẽt ipſaꝫ per ſe queſtione dignam eſſe. Siue .n. quis ſupponat hec eadẽ eſſe, ſiue diuerſa videbitur vtramqꝫ ſuppoſitionem nõ nihil abſurdi ſequi. Nã totũ ſi diuerſuꝫ eſt a partibus, qm̃ ſane nihil aliud eſt totũ ꝙ̃ vniuerſe eius partes, continget idem a ſe ipſo diuerſum eſſe ꝙ quidẽ abſurdũ eſt, ⁊ talis eſt ſyllogiſmus. Totũ nihil aliud eſt ꝙ̃ oẽs partes ſed oẽꝫ partes a toto diuerſe ſunt. Nã hec ſupponebant̃ totuꝫ eſſe igit̃ totũ a toto diuerſum erit, ⁊ ideꝫ a ſeipſo, ſi quideꝫ alterũ a partibus eſſe ponit̃ at ſi ideꝫ oĩbus partibus totũ eſt, ⁊ vnicuiqꝫ ideꝫ erit, ſi .n. nõ idem vnicuiqꝫ neqꝫ oĩbus ſimul, ſi vero vnicuiqꝫ ideꝫ eſt erũt ẽt inter ſe partes eedẽ ꝙ profecto abſurdũ eſt. Nã que eideꝫ eadeꝫ ſunt, ⁊ inter ſe eadem erũt. Quapp quantũ ex hiſce dubitationibus videt̃ totũ neqꝫ ideꝫ partibus neqꝫ alterũ erit. Sciendũ itaqꝫ totũ partiꝫ idẽ eſſe partibus, partiꝫ vero diuerſuꝫ, alterũ .n. eſt a partibus tanꝙ̃ id qđ oium cõſtitutione ſit, ⁊ eoꝝ effectus eſt. Rurſus idem partibus eſt tanquaꝫ nihil ſit a partibus extraneũ vt exiſtat exempli gratia, qm̃ ſi cithare vnaquãqꝫ cordã ſeorſuꝫ adeo intẽderis vt lyduꝫ quẽ vis cõcentũ ſimul atingat ⁊ ꝯficiat. Deinde oẽs diuiſis ictibus ſeparentur ⁊ minime in vnũ ꝯſonẽt vnaqueqꝫ diuiſim propria vocem profecto exhibebit. Atqui cõcentus qui poſt omniũ cordaꝝ ſimodũ ex oĩuꝫ voce cõficit̃ alter eſt videlꝫ a voce oĩuꝫ priuſquã conuenirent. Nam omniũ concurſus aliquã ſpetiem conficiet que non erat in ſingulis ſigillatim nondum in vnum conuenientibus ſic igitur concentus vniuerſitas altera eſt ab omnibus

vocibus

vocibus diuisim et si inuicem interuallo disiuncte simul sonēt eadem etiā est eo q nihil alterū preter particulares sonorum ictus emergit ad constituendā concentus speciem sic etiam de homine dicendum est si intellexeris partes eius separatas quarū vnaqueq; proprium opus retinet ceu occulus videt et manus similiter suum et reliquae partes habent. Quū autem omnes fuerint diuise ea species que ex earum concursu perficitur altera est que rursus diceretur eadem quoniam nihil preter vnāquamq; partem et peculiares earum operationes conuenit ad perficiendam diuersitatem speciei. Nam ex omnibus operibus particularium hominum commune opus animalis efficitur. Ceterum ad textū. Sed forsitam non ad hanc disputationem sed eam per se contemplandā. Sed quo modo de toto dubitatio ad presentem disputationem non videtur attinere? Et si nihil ad eam cur illam cōmemorat? Videtur igitur nō spectare ad propositū dubitationem quoniam cum ipsa querit an ens vnum sit vel non, et dicat si vnū erit vt continuū, quoniam ipsum diuisibile est in infinitum multa erit, ad cuius rei probationem vel confutationem dubitatio de toto et partibus nobis minime conducit, siue enim idem esset non ob id ens vnum erit, quoniam potest hoc modo in infinitum diuidi, siue non idem sed diuersum, neq; ob id multa erit nisi ipsum vt diuisibile accipiamus. Unde vniuersaliter dubitare ne totum idem sit partibus vel diuersum non videtur ad presentem dubitationem attinere. Sed cur eam meminerit, et quem nam habeat respectum ad hanc contemplationem diximus a principio, et vniuersaliter quoniam ad memoriā reuocat diuisionē cōtinui in partes talis questio a proposito penitus deuia non est. Nam dicentem aliquid diuidi in partes oportet intelligentiam nature totius et partium assequi.

¶ Utrū vnū vel plura sint ps et totū: et quo pacto vnū vel plura sint: et si plura quo nā mō plura: atq; ō ptibus nō cōtinuis eadē sunt pcedā.

¶ Unum posuit pro eodem et plura pro altero. Item et quo modo vnum vel plura pro hoc et quo modo idem vel diuersum, et de partibus non continuis dicit vel de his partibus que sunt secundum appositionem vel de separatis. Secundū appositionem quidem ceu partes que in domo sunt. Querēdū enim est de ipsa, si tota eadem sit partibus vel diuersa, si enim eadem est, et vnicuiq; parti eadem erit. Quod si hoc dabitur, et eedem partes inter se eedem erunt. Quare tectum, et fundamentum idem erunt, ac ipsum et parietes eadem, quod quidem absurdum est. Separatas autem partes apello vt pedes manus, et reliquae partes, nam si totum vnicuiq; partiū dissimilarium idem est, ipse quoq; inter se eedem erunt. Quapropter manus, et pes eedem erunt.

¶ Et si vtraq; pars et ipsum totū sint vnū vt indiuisibile: quod et eedem partes eisdem erunt.

¶ Si vtraq; pars (inquit) eadem sit toti propterea quod ipsum indiuisibile est, perspicuū etiam est ipsas ipsismet easdem esse. Illud igitur verbū (vt indiuisibile) est redditio cause cur toti pars eadem sit, illud quoq; (vtraq;) ponitur pro vnaqueq;, idest si propterea quod partes totius indiuisibiles sunt, vnaqueq; pars toti eadem est, (illud) rursus vnū ponit pro hac particula (idem) partes etiam ipsismet eedem erūt, hoc est inter se eedē, itaq; caput manui idem erit. Si vero illud (vtraq;) pro (vnaqueq;) intellexerimus talis est contextus sententia. Si vero (vt consuetudo est) illud (vtraq;) de duobus intelligat certe significaret totū et partē (Et sententia talis est) Si quū totū indiuisibile est, et in ipso etiam pars cōsideratur, et cōspicit. Nā ob id pars eadem toti est, et ipse partes ipsismet idest interse mutuo eedem erunt. Sed cur si toti pars eadem est, ipse interse eedē erunt, Respondetur quū si vnaqueq; pars Socratis eadem est toto Socrati, et que eidē eadē sunt interse sunt eadem, partes igitur Socratis interse eedē erunt.

¶ Atqui si velut indiuisibile nulla sane quātitas neq; qualitas erit. Neq; igitur est infinitum id quod est: quemadmodum Melissus dicit: neq; finitum vt Parmenides asserit. Nam indiuisibile finis est et non finitum.

¶ Cū cōfutasset suppositionē dicentē id qd est velut vnū cōtinuum esse, proficiscitur ad eam que ponit illud velut impartile ac expers, Et inquit vt diximus, quū destruit vt tollit q; qualitates, et quātitates. Uniuersalis q ita sentirēt nō amplius cōcederet ipsum ens asserere finitū vel infinitū esse.

¶ At vero si omnia que sunt ratione vnum sunt: vt vestimentū et tunica ipsis accidit dicere Heracliti sententiā: eadem.n.erit boni et mali ratio: et non boni ac boni: quare idem erit bonum et non bonum: et homo ac equus idem.

¶ Ad tertiā suppositionē transit dicentē oia esse vnū definitione, sed nō nominibus, vt sunt multiuoca. Nā eadē erit ratio boni, et mali, quū cōtraria in idem redigi putant quēadmodū Heraclitus, Ac nō boni et boni, quū et cōtradictionem in idem reducunt, Quare cōtradictio tota simul vera erit, Et homo ac equus idem, quoniam et simpliciter diuersa eadem esse volunt.

¶ Sed sermo ipsorum nō vnū ea q sunt: sed nihil asseret esse. Et eadē erit ratio q̄ntitatis et q̄litatis.

¶ Si.n.cōtradictio simul vera erit, qui vnū esse id quod est diceret, is etiam dicet id q est nihil esse, quare ratio periclitatur ex his non magis id quod est vnū esse ostendere, q̄ idem nihil esse.

¶ Tumultuauerūt itaq; posteri quēadmodū et antiqui: ne quā ipsis accideret vt idē esset vnum et multa: quapropter alij hoc verbū (est) auferebāt.

¶ Hoc nō proximis dictis copulatur, sed superioribus, vbi dixit, Eadem.n.erit boni et mali ratio. Sic.n.absurdum inquit cōtraria eadē esse, quare (inquit) et ij qui ante nos extitere circa idem tumultuarunt, negando idem videretur vnum simul, et multa esse, ceu Socrates cum albus, philosophus, et atheniensis sit.

¶ Alij dictionem mutabant: quoniā homo non albus est: sed albescit neq; ambulans est: sed ambulat: ne ipsum verbum (est) adiungentes vnum multa esse facerent.

¶ Aristoteles quū dixerit sine nominibus (alij dictionem mutabant) quidā putant suspicanturq; ipsum (veluti Menedemus eretricus) Platonem insinuasse, qui prorsus platonice locutionis ignari sunt. Nā vbiq;, et semper in propositionibus illud verbū (est) a Platone predicato adiūgitur, cū dicat est aliquod iustū, et est aliquid pulchrū, Et in libro qui inscribitur sophista, cū meminisset cōmemorasset q; idipsum Theoremma accusat dānatq; eos, qui putant idem vnū et multa esse eo quod multa de eodem predicantur. Et inquit eos circa hoc ob exiguā prudētie ac rationis possessionem male affectos non potuisse distinguere ac diuidere quomodo idem queat secundū aliud esse vnum, et secundum aliud multa.

¶ Tāq; vnū vel id quod est vno mō diceretur.

¶ Hoc in medio affert tanq̄ eos mordēs, ⁊ obiurgās, ⁊ inquit tanq̄ vnum vno modo diceretur, ⁊ non multifariam quēadmodum ⁊ ens, illud enim (vel id quod eſt) ponitur pro hoc, quemadmodum ⁊ id quod eſt.

¶ Multa aūt ſunt ea que ſunt aut ratione. Nā aliud eſt album et aliud muſicum ratione: licet vtrūq; idem ſit: ipſum igitur vnum multa eſt: aut diuiſione: vt totuʒ et partes. Sed hic heſitabāt: et fatebantur vnum multa eſſe: tanq̄ nō poſſit idem vnum eſſe et multa: nō tamē ea que opponuntur. Eſt enim vnum potentia et actu.

¶ Nam muſicum ⁊ albuʒ ſunt diffinitione diuerſa, eadē autem ſubiecto, quippe que in vno ac eodē homine ſunt, igitur multa ſunt vnum. Subiecto vnum, ⁊ ratione multa, ⁊ hoc neq; abſurdū, neq; impoſſibile eſt. Uel diuiſione vt totum ⁊ partes, inquit autē (vel diuiſione) pro potentia. Nam cōtinuum actu aliquid vnum eſt vt totum, potentia autem multa, ⁊ hoc abſurdum non eſt, veruntamen (inquit) antiquiores hic heſitabant, dico autē de ipſo continuo, ⁊ velut dubitatione victi prope accedebant ad abſurdum, ⁊ fatebantur idem vnū eſſe ⁊ multa, tanq̄ (inquit) non poſſit idem vnum eſſe ⁊ multa, non tamen oppoſita. Nam idem potentia vnum ⁊ multa, vel idem actu vnum ⁊ multa eſſe non poteſt. Nam hec oppoſita ſunt. At oppoſita ſimul eſſe non poſſunt. Sed idem plura quidem potentia eſſe, ⁊ actu vnum non eſt impoſſibile. Huiuſmodi autem eſt ipſum continuum.

¶ Hoc igitur modo nobis facientibus impoſſibile videtur ea que ſunt vnum eſſe. Ea neq; ex quibus ſuam ſententiam demonſtrant: eſt difficile ſoluere.

¶ Cum prius aduerſus eorum dogma ſententiamq; inſtetiſſet, impreſentia accedit ad ipſas rationes Parmenidis ⁊ Meliſſi, qbus oſtendebant omnia vniuerſumq; vnum eſſe ⁊ inmobile. Sed prius tractat Meliſſi rationem, igitur oportet prius totā rationem Meliſſi exponere, deinde hoc modo indagare perſcrutariq; vnāquāq; ppōnem, quomodo probabatur a Meliſſo. Poſtremoq; dicere quomodo ipſas Ariſt. confutet, igitur hec eſt Meliſſi ratio. Uerum potius diceres Meliſſuʒ non feciſſe Syllogiſmum, ſed duntaxat ille ſuppoſuit petijtq; id quod eſt ſine principio, vnum infinitum, ⁊ inmobile eſſe, cum igitur hec quatuor Meliſſus ſupponeret peteretq;, quidam putauerunt ipſum ex quodam ſyllogiſmo talia concludere ac deducere, quem Ariſt. poſuit. Uerum ſiue ſyllogiſmum Meliſſus attulerit, ſiue alij ex tali ſyllogiſmo putauerint ipſum hec concludere, nihil apud nos intereſt. Syllogiſmus enim ſimpliciter ex quo dicta concluduntur talis eſt, quod eſt non eſt factum, quod non eſt factum non habet principiū, quod non habet principium neq; finem obtinet, quod non obtinet finem, infinitum eſt, igitur id quod eſt infinitū eſt, hoc igitur modo id quod eſt infinitum eſſe demonſtrauit. hinc poſtea deduxit id quod eſt vnuʒ et imobile eſſe. Nam ſi infinitum eſt, conſtat ſane illud etiam vnum eſſe, quippe infinitum omnem locum occuper. Si autem hoc dabitur, non admittet ſecum aliud eſſe, alioqui non foret infinitum. Item quia ens eſt vnum ⁊ infinitum erit etiaʒ propter vtraq; hec inmobile. Nam ſi omnem locum occupat, certe non habebit quo moueretur. Rurſus ſi vnum eſt, oportet ipſum etiam inmobile eſſe, quoniam ſi moueretur neceſſe foret, vt locus vel tempus, in quo cieret motu, videlʒ ipſa motus forma eſſet ſecūduʒ quam moueretur, quare rurſus non erit vnum, ſed multa. His igitur id quod eſt vnum ⁊ infinitum ac inmobile eſſe Meliſſus probauit. Ceterum oportet conſiderare vnāquamq; propoſitionem, vbi ipſe aberrat. Nam quod ens non ſit factum hoc modo oſtendit. Si.n. ens factum eſt vel ex ente factum eſt, vel ex non ente, ſi ergo ex ente, profecto ens eſſet anteq̄ fiat, quippe aliquod ens ex quodam ente fiat. Simpliciter autem ens ex ente, non fieret. Nam idem ex eodem fieret, quare priuſq̄ fieret, eſſet, quod quidem abſurdum eſt. Si vero ex non ente factum eſt, oportet vt ex nihilo factum ſit. Naʒ ſimpliciter id quod eſt ſi fieret, ex ſimpliciter nō ente fieret. Sed cōmune poſtulatum ac conceſſum omnium naturalium eſt nihil ex ſimpliciter nō ente fieri, quippe oportet aliquid ſubijci ac permanere in generatione, quod tranſmutetur, ac id quod generanduʒ eſt oportet prius potuiſſe generari. Nam oportet puerū poſſe imbui grāmatices rudimentis, ſic ergo oportet etiam hominem producendum habere prius aptitudinem ad hoc. At id quod habet aptitudinem, ⁊ ipſa aptitudo aliquod ens eſt, igitur omne quod ſit ex ente ſit, ſi ergo neceſſe eſt ſi ens fieret vel ex ente produci, vel ex nō ente, ⁊ ex vtroq; ſequitur aliquod abſurdum, perſpicuum igitur eſt ens minime factum eſſe. Quod vero id quod non eſt factū principium non habeat, ex oppoſito hoc demonſtrat cōuerſione vtens. Nam accipit quod omne factum habeat principium, ſi ergo omne factum habet principium, ergo quod non eſt factum non habet principium. Quod vero habēs principium ⁊ finem habeat, rurſus ex cōmunibus conceſſis ac poſtulatis accepit. Et enim idē principiū finis aliquis eſt. Hec eſt igitur tota rationis Meliſſi deductio. Ariſt. autem obijcit ei multa. Et primam conuerſionem malaʒ quoniam male ex deſtructione antecedentis conuerſionem faciebat. Nam lex conuerſionis cum contra poſitione debet fieri ex conſequente. Nā tunc vera ſit, quando acceperimus oppoſitum conſequētis ⁊ probauerimus oppoſitum antecedentis. Si vero ex antecedente fieret conuerſio, non prorſus vera erit, niſi termini qui conuertūtur adequentur, ⁊ cōuerſibiles ſint. Si enim homo eſt, prorſus ⁊ animal eſt, non tamē ſi quippiam nō fuerit homo, ob id neq; prorſus animal erit. Nā equus homo quidē non eſt, licet ſit animal. At ſi quippiam non fuerit animal neq; homo erit, vera igitur ſemper eſt conuerſio ex conſequente, falſa autem ex antecedente. Si ergo conuerterimus ex conſequente deductionem quemadmodum lex conuerſionis cum cōtra poſitione iubet: que ſemper vera ⁊ neceſſaria eſt, ſyllogiſmum in ſecunda figura ex duabus negatiuis faciemus. Nam ſi factum principium habet, quod non habet principium, neq; factum erit, igitur ens non eſt factum, illud autem quod non habet principium non eſt factum eſt quedam inutilis aſſillogiſticaq; coniugatio. ¶ Deinde ſi conceſſerimus cōuerſionem Meliſſi, hoc etiā modo ratio eius confutabitur. Nam principij ſignificatus duplex eſt, quippe principium vel temporis dicatur ſcʒ ipſum momentum temporis in quo ſit aliquid, vel rei, ceu materia, vel forma, ſcilicet in animali quod primum natura efficit, verbi gratia caruncula. Rurſus principiū vel cor vel caput, quale igitur principiuʒ Meliſſus accepit. Nam ſi principium temporis accepit, videamus qd ex ratione ſequatur, dicit itaq; quod eſt non eſt factum, quod non eſt factum non habet principium temporis, quod non habet principium temporis, neq; finem temporis habet, quippe opporteat finem accipere non ſine

proportione ad principium, quod ergo non habet finē tēporis sine fine est ergo id qđ est sine fine erit. Atq; & id qđ est sine principio id sine tēporis initio est, qđ non est factum, sed quod caret principio temporis & fine sempiternum est, igitur id quod est sempiternum est, sequetur igitur ex conuersione nobis accipientibus principium temporis, id quod est sempiternum esse, sed non infinitum. At si acceperimus principium rei, non amplius cōuersio locum habebit. Neq; enim quoniam factum principium rei habet, non factum nō habebit principiū rei. Nam quid vetat etiā id quod est ingenitum foret (modo corpus existat) principium rei habere materiam, & formam suam. Equidem sphærarum principium rei esset centrum, finis autem superficies quāq; ingenitæ sint, & hoc aliquis concederet. ¶ Deinde inquit quid prohibet quāq; illud esset infinitū, circa se ipsum moueri posse, & alterum locum non recipere nec occupare, ceu in vase aqua mouetur, ac veluti omnia quę mouētur in orbem, ceu celestia. ¶ Item inquit quāq; infinitum secundum locum moueri nequeat, quid prohibet suis stantibus portionibus ipsū alterari posse. Ipse igitur Arist. ostendit ipsum infinitum si omnino esset, vndiq; ac pro sua potentiam infinitam habiturum, quocirca immutabile esset ac expers cuiusuis motus. Si enim mutaretur opus ei esset, vt transmutaretur a transmutante, & id quod patitur semper a maiori vi & potentia patitur. Neq; enim a minore, neq; ab ęquali aliquid pateretur, sed infinito nihil maius est. Item nihil aget in ipso infinito, siquidem nihil aliud coexistere queat cum infinitum vniuersū capiat & complectatur. Non enim secundum vnam dimēsionem esset infinitū, secundum aliam vero minime, hoc enim cōmentum fabulaq; esset & placitum dicentis, sed perspicuū est, quod si prorsus potest esse aliquod corpus infinitū, secundū omnes dimensiones erit infinitum, igitur Arist. (vt dicebam) ostendit infinitum omnino immutabile esse propterea quod infinitę potestatis foret. Sed quoniā Melissus ob id solum dixit infinitum non moueri, quoniā non haberet quo mearet & moueretur, siquidem omnē locum occupet, propter hoc velut contra hanc suppositionem inquit, nihil prohibet ipsum secundum locum, & secundum alterationem moueri posse. Siquidem ob id solū Melissus dixit id quod est immobile esse reuera nihil prohibet ipsum circulo moueri & alterari, si autem non solum ob id, sed quoniam vnum ipsum esse statuit, quantum ex his non confutaretur. Nā reuera vnū & duntaxat vnum immobile foret secundū omnē transmutationem, quoniam si mutaretur erit aliquid aliud scilicet ipsa mutatio, & rursus hęc modo non erit vnum sed plura. Hęc igitur sunt obiecta Aristo. contra rationem Melissi. Sed contra illam quę dicit id quod est non fieri, non contradicit. Nam videtur etiam ipsi ita rem se habere cum existimet vniuersum ingenitum esse. Uerum consentaneum existimo non nullam facere argumentationem sine periculo, quę probaretur id quod est ac ens fieri non posse. Nam simpliciter ens non fieri ex ente prius cuiq; compertum esse, alioqui priusq; produceretur esset, sed quomodo ex non ente potest fieri. Neq; n. quia multis philosophis ita videbatur, iam id verum esse oportet, quippe ipsis multa alia visa sunt, quę a vero sunt aliena, quorum multa Aristo. confutauit ac reiecit. Itē neq; ens si fieret priusq; produceretur quia ipsum dicimus fieri potuisse, iam ob id ex pręexistente subiecto quodam velut ex causa materiali dicimus ipsius fieri generationem. Nam quid vetat eo quod prius

sit causa efficiens quę transmutat id quod fit & nō quia aliqua materia presupponatur, hac ratione nos asserere id quod fit prius potuisse fieri. Nam materialem causam, nisi demonstraretur ipsa per se ingenita esse, consentaneum non erit dicere per se potuisse fieri anteq; produceretur. Nam quomodo diceretur posse hoc aliquid esse, nisi prius hoc ipsum demonstraretur subsistere, quoniā neq; forma diceretur posse aliquid esse priusq; subsisteret, quare siquidem aliquis dixerit ipsum ens fieri ex ente; idest ex causa efficiente, fatebimur quidem omne quod fit ex ente fieri. Nā cuiq; impossibile est sine causa generationem habere veruz si ex ente aliquid fieri velut ex pręexistēte causa materiali, diceremus q nō amplius necesse erit eo quod dicitur ens anteq; fieret potuisse fieri, ipsum produci ex ente asserere, sed ex non ente, siquidem non demonstratum fuerit materiam ipsam secundum suam rationem ortus interitusq; expertē esse. Ueruntamen argumentum quod diximus non viget quę fiunt ex materiali causa fieri, sed quantum ad ipsam sanę ipsa etiam potest esse ex non ente, cum materia simul cum formis ab opifice proficiscatur. Nā vt formas producit, anteq; sint, quid vetat etiam materiam nō existentem ipsum producere, vt etiam vndiq; & omnino sit opifex. Si autem materiam producit oportebit ipsam vel ex ente, vel ex nō ente pduci, & hoc in infinitū abibit. Nunq; aūt neq; oio de ente simpliciter quęstio habet locum, an factum sit, vel ne, siquidem ens non sit decem prędicamentorum genus, sed vox ęquiuoca ambiguaq; in diuersos significatus diuidenda ac distinguenda. Nā genera & prorsus vniuersalia aliquam naturam indicāt, quippe animalis natura quippiam aliud sit preter hominem, & pręter vnūquodq; reliquorū. Unde quāuis i particularibus animalibus conspiciatur, & consideret, attamen quādam naturam per se secundum suam rationem habet, siue factum sit, siue non. Uoces autem ęquiuoce ambigueq; substantiam vel quādam subsistentiam cōmunem non significant, vnde quomodo hę dicerentur fieri vel non fieri. Nā age nūs nullā naturam cōmunem significat, cū nulla itaq; sit cōmunis natura significata subiectaq; in equiuocis, quomodo ergo fieri vel non fieri equiuocum diceretur. Similiter itaq; si ens genus non est, sed vox soluz equiuoca, profecto ab ente nulla cōmunis natura significatur. Nam predicamenta sola voce conueniunt. Nō est igitur aliquod ens simpliciter, sed vel substantia, vel quantitas, vel aliquid aliorum est, quare non est consentaneum quęrere de ipso si sit factum vel ne, querimus autem si sit factuz corpus, vel ne, ceu si mūdus sit factus, vel ne, & si factus nūquid ex entibus, vel ex non entibus. Et in his non est impossibile dicere, vt fiant ex entibus, si demonstratū fuerit materiam prius subijci in qua id quod fit subsistit, iterū ex non entibus, si materia vna cum formis produceretur. ¶ Ad illud igitur argumentum quo probabatur ens non fieri, tot etiam a nobis impresentia suppetent sufficiātq;, cū alias abūde affatimq; hec theoremata tractata ac p exercitio disputata sint. Sed qm̄ Melissus & ipse Arist. fatet hos viros nō esse naturales, id quoq; indicant eorū libri. Nam in his libris quos scripsit iuxta veritatē, qm̄ vnū eē ens dixerit, i libris vo q̄s scripsit iuxta opinionem duo statuit esse principia rerū, ignē aquā vt simul complectatur media & extrema, sic itaq; in libris de naturalibus disserit, quę opinabilia vocant. In libris autem iuxta veritatem de intellectualibus considerare propositionum deductionem opus est quoniam ibi iuxta intentionem viri disputasse videtur. ¶ Sciendū

Cum xp̄ianis cōuenit aut potius cū platone in timeo.

Uidē plato nē i timeo p hoc qm̄ hęc est sententia eius.

Cū religione xp̄iana conuenit & cū platone

Cōtra delirātes terministas.

Pro scotistis.

igitur est omne intellectuale ipsum appellasse ens, ⁊ sensibile id quod fit. Porro hoc modo Plato etiaꝫ ipsa vocauit, cum pro eodem acceperit aliquod semper ens ⁊ generationem non habens de intellectuali loquens, ⁊ id quod semper fit, ⁊ nunq̃ȝ ens dicens de sensibili, quorum alterum intelligentia cum ratione comprehenditur, alterum autem est opinabile ab opinione vna cū sensu irrationali comprehensum. Cum igitur in intellectualibus vidisset vnitatem dominari ac preualere. Nā in omnibus est vnitas ⁊ separatio, verum id quod semper melius est, ⁊ proximum vni rerum omnium principio vnitate preualet magis, porro in nobis atqȝ in animalibus irrationalibus vnitas ⁊ diuisio inuenitur, sed in nobis magis preualet vnitas q̃ȝ in illis. Nam nostrū animal ⁊ cōmune homo est, in illis autem econtra magis diuisio segregatioqȝ est quam vnio. Rursus in nobis ⁊ in celis videtur vnitas ⁊ distinctio, sed in illis magis viget vnitas q̃ȝ in nobis, similiter etiam in ipsis intellectualibus magis viget vnitas q̃ȝ in omnibus alijs. Cū igitur ipse vidisset ea q̃ vnitate preualent ⁊ quasi obvnitatem ad id principiuȝ quod videtur cōmune omnibus ac prorsus vnum, omne intellectuale dixit esse vnum ac sine principio non distinguens ipsa a suo proprio principio. Neqȝ enim dicebant aliud esse principium, ⁊ aliud quod ab eodem proficiscitur, quoniam videbatur vna esse substantia omniuȝ ac sine principio, ob id igitur deinceps dicebant ipsum vnum neqȝ habere finem, quoniā infinite virtutis erat, ⁊ in omnia potens nullumqȝ ab alio finitum ⁊ terminatum, quare si omne intellectuale ens vocabat etiam non factū, ⁊ rursus omne tale ob dictam causam erat sine principio, ergo inter se hec adequantur id quod non fit ⁊ principium non habens. Nā vtrūqȝ de eisdem dicitur, similiter si omne quod gignitur sensibile dicebat, ⁊ omne tale habet principium temporis vel rei, igitur hec inter se adequantur. s. id quod fit ⁊ principium habens, quare si aliquid factum est hoc etiam principium habet, ⁊ econtra si aliquid principium habet, hoc etiam factum est. Et rursus si aliquod factuȝ non est hoc principium non habet, ⁊ econtra si aliquod principium non habet, hoc neqȝ factum est, quare quum hec inter se adequantur ⁊ conuertantur ac equiualeant, ⁊ in his que conuertuntur nihil differt si fit conuersio ex antecedente vel consequente, merito ⁊ Mellissus volut conuersionem in rebus que equiualēt ac conuertuntur, censuit sine vllo discrimine conuertendū esse ex antecedente, ceu in homine ⁊ risibile nihil interest dicere si homo est risibile est, si autem non risibile, neqȝ homo, vel si non homo, neqȝ risibile, postremo omne intellectuale dixit Mellissus esse immobile, quoniam omnia illa stabilem substātiaȝ ⁊ actum, ac omnino immutabilem habēt. Sic profecto ⁊ Arist. omnia intellectualia vocat immobilia, non solum diuina, sed etiam animas in quibus ostendit oportere vt ea que primo mouent immobilia sint. Pulchre igitur Arist. cuȝ sit naturalis modo magis naturali obijcit rationibus, ⁊ Mellissus cū de rebus diuinis disserit talibus vtebatur rationibus.

Hoc igitur modo nobis facientibus impossibile videtur ea que sunt vnū esse. Ea neqȝ ex quibus suam sententiam demonstrant difficile est soluere. Vterqȝ enim contentiose ratiocinatur et Mellissus et Parmenides. Nā falsa sumunt: et rationes forma vitiosas efficiunt: Mellissi tamen ratio magis inepta est: neqȝ vllam profecto habet dubitationem. Sed vno absurdo dato cetera accidunt: quod quidem nullaȝ difficultatē habet. Quod quidē ergo Mellissus vitiose ratiocinetur patet: putat enim accepisse si omne quod factum est principium habet: ad ergo quod factum non est: non habebit principium.

Quoniam cum proposuisset confutare opinioneȝ Parmenidis ⁊ Mellissi, prius ipsiuȝ cōmune problema per se exercuit ac tractauit, modo autem debet rationē Mellissi confutare. Quocirca, inquit, hoc igitur modo siqs fecerit talem opinionem confutando que omnia vnum esse asserit, inueniet illius opinionem impossibilem esse, ac rationes quibus illam ipsi probare nituntur, facile solui ⁊ confutari posse. Nam non modo scientem oportet res ipsas per se quo pacto se habeant, ostendere, sed ēt adductas dubitationes secundum veram opinionem de ipsis dissoluere. Nam vtruȝ eorū ab fuerit vel defecerit, alterum claudicat. Nam sine rationes contrarias cōfutabit, nondum perspicuum est, quomodo res natura se habeant. Nam potest aliquod verum probari licet nō ex necessarijs propositionibus ceu animum esse immortalem quoniam sepulchra antiquorum venerantur, ⁊ cōfutans has rationes iam dogma destruxit. Unde enim constat non esse alias rationes que hoc necessario probent. Sine ipsas res per seipsas demonstrabimus quomodo earum natura se habeat, ⁊ minime dubitationes persoluemus, ipse ita manentes confunduntur ingenio hebetiores ac simpliciores. Quocirca Arist. ostendens fieri non posse, vt vnum ens sit, ⁊ rationes hoc demonstrātes nunc proponit ostendere ⁊ cōfutare. Vterqȝ (inquit) igitur ⁊ Mellissus ⁊ Parmenides contentioso modo ratiocinantur propositiones falsas sumentes ⁊ vitiose ratiocinantes, obijcit igitur ipsis vitiosum modū concludendi, quoniam vterqȝ male vtebatur cōuersione ipsam facientes ex antecedente. Et enim Parmenides etiā eodem conuersionis modo vtebatur, cum diceat, quod est p̄ter ens, ē nō ens, qd̄ est nō ens, nihil est, igr̄ vnū ens est. Nam ex propositionibus deducenda erat hec cōclusio, igitur qd̄ p̄ter ens est, nihil est, qui conclusioneȝ hāc conuertens ex antecedente conuerterat, cū deceat oporteatqȝ ex consequente conuertere. Nam inquit si quod est preter ens nihil est, igitur ens est vnum, opponitur. n. non entiens, ⁊ vnum nihilo, oportet igitur ex consequentē conuertere ⁊ dicere igitur vnum est ens. Hoc igitur modo eorum rationes vitiose sunt male vtentes conuersione. Item accipiunt falsa presertim Mellissus, quoniā putat quod non est factum, non habere principium. Nā etsi per conuersionem acciperetur talis propositio, attamen quoniam aliquod verum vitiosa forma concluditur, vt cum dixero, homo non est lapis, lapis non est equus, igitur homo non est equus, hic conclusio vera est, tamen deducitur forma vitiosa ex duabus negatiuis, cū igitur non prorsus vitiosam formam ac deductioneȝ sequatur falsum, idcirco ei non modo obijcit vitiosa forma propositiones accepisse, sed etiam quia vna cum vitioso syllogismo falsa sumpsit. In eadem etiam Parmenides inciderat, qui ob vitiosam conuersionem falsum deduxit. s. ens vnū esse. Uerū (inquit) Mellissi ratio magis inepta absurdaqȝ est, quoniam duas rationes cum posuisset, in vna quidem, quam pauloante cōmemorauimus, accipiens veras propositiones. s. quod est preter ens, est non ens, quod est non ens, nihil est male con-

clusionem

clusionem conuerterat. Atqui Mellissus mox a principio vtens male conuersione per contrapositionem in eadem ꝓpositiones falsas accepit, magis ergo inepta est, quia mox cum propositiones sumit, auditores male affi cit his q; aduersatur, ⁊ nihil graue dicit ⁊ similis' ei est q mouet tantum questionē. Atqui Parmenides in secunda ratione solertius procedit. Ratio autem talis est, si ens vnum significat ⁊ contradictio simul vera esse non potest, igitur ens vnum est. Neq; enim ꝓpositiones ad communem terminum copulans ⁊ connectens ordinauit rationem, neq; conclusionem ex terminis qui in tra ponuntur deduxit conclusionem, qua de causa non facit manifestum elenchum, quo merito fit, vt auditoribus moueat ipse dubitationem quoniam dicta tangunt veritatem vel falsitatem: ob id igitur Mellissi rationē magis ineptam esse, quoniam nullam dubitationem habet, sed statim carpitur ab auditoribus. Nam reuera tales rationes magis ineptas cum arbitrentur minus etiā molestie afferunt, qui autem aliquid falsi dicūt, neq; q̄ppiam exactum ⁊ a confutatione alienum habēt, sed vno absurdo dato alia accidunt. Nam cum Mellissus stati a principio vnum absurdum videlicet, vitiosam conuersionem, ac ex eadem falsam propositionem dicentem q̄d non est factum, non habet principiū scilicet rei, sic ex eodem principio cetera absurda deduxit, scilicet ens vnū, infinitum ⁊ immobile esse, hoc autem neq; difficile est petenti vnum falsum ex eadem mille concludere ac deducere. Nam si daretur hominem volatilem esse, sequit̄ profecto ipsum habere alas, itē volare, irrationalem esse, oua parere ⁊ infinita alia.

¶ Deinde etiam hoc absurdum est cuiuslibet esse principium rei: et non temporis.

¶ Quoniā Mellissus perspicuo accepit principium rei, principij autem nomen equiuocum est. At ipse in loco de equiuocis nobis tradidit, quod quum vox equiuoca nobis in questione ⁊ problemate offertur, significatus vocis equiuoce distinguere oportet, ⁊ illum significatū separare de quo sermo habendus est. Quocirca Mellisso obijcit, quoniam cum disputasset de principio quod est vox equiuoca, eius significatus non distinxit, sed de illo ita disserit perinde atq; vnum aliquid principium rei significet.

¶ Et generationis: non simplicis: sed etiam alterationis perinde ac non sit aliqua mutatio tota simul.

¶ Quoniam supposuit Mellissus omne factum mox habere principium rei, illud videlicet principium rei secundum partem. Neq; enim principium simpliciter veluti elementū statuit, alioquin hoc modo nō cōcluderet q̄d volebat, maxime quidem si aliqua facta non fuerint, que tamen corpora sunt, his prorsus necesse foret principium habere id, quod elementum dicitur. Nam omne corpus constat materia ⁊ forma, ⁊ simplicissimis elemētis. Deinde neq; si non habet principiū quod est elementum, necesse est hoc magnitudine infinitum esse, immo contrarium si aliquid non constat elementis, hoc neq; prorsus habebit magnitudinē, quare multo magis neq; finitum, neq; infinitum erit, talia vero sunt omnia in corporea, ceu animus, mens, ⁊ punctum, principium igitur accepit secundum partem, ceu quod omnis rei que fit hec pars prior sit. Obijcit igitur Arist. ei quoniam male non solum putat tale principium simplicis generationis esse, sed etiam omnis generationis simpliciter, simplicem autem vocat eam generationem que substantie est. Nā (inquit) est quedam alteratio que non fit secundum partem, sed res tota simul alteratur, ceu in coagulatione lactis. Non enim alia pars prius, ⁊ alia posterius alteratur, sed pariter per totū fit casei coagulatio, similiter eodem etiam modo cum sol calefacit, omnes partes quas ipse prius attingit pariter tote per totum nigre fiunt, ⁊ nunquam pars hec prior, illa vero posterior: Praue igitur cuiuscūq; facti idem principium esse statuit. Nam secus est principium in tota simul alteratione cum forma simul momentoq; non aduenit neq; introducitur, ceu perfecta congelatio, sed quedam vestigia preeunt aduentuntq; ceu vestibula quedā, dico. i. ipsas remissas imperfectasq; coagulationes.

¶ Preterea cur si est vnum immobile est cur enim et vniuersum non perinde atq; pars que quidem est vnum: ceu hec aqua in eodem loco mouetur. Deinde cur alteratio non erit.

¶ Inquit quid prohibet si vnū esset, id ipsū moueri. Nā vt aque pars cum inest toti, quāq; tota non moueatur aqua, attamen ipsa mouetur, quemadmodum nos immergentes manum in mare volueremus aquā que circumstat manui. Huiusmodi sunt etiam gurgites qui in aqua fiunt. Inquit igitur quid vetat id quod est infinitum ⁊ vnum immobile esse secundum totum, moueri autem secundum partes, quemadmodum ⁊ celum secundum totum immobile est, partibus aūt mouetur. Si quidem igitur illud verbum. s. non perinde atq; pars que quidem est vnum, intellexerimus legerimusq; presertiz illud (que quidem est vnum) pro hoc (cuz in est) hoc modo interpretatio contextus haberi debet. Si vero secūdum diuisionem pro hoc, non perinde atq; pars aque, hanc dico aquam que cum vna ac eadem est, in seipsa mouetur. Et enim pars a toto seiuncta ceu aqua in dolio, ⁊ ipsa est vnum aliquid, quemadmodum igitur hec ⁊ vna est, ⁊ nihil prohibet ipsam in seipsa moueri, cur ⁊ id quod est, si vnum sit, nō mouebitur in seipso. Deinde (inquit). Esto vt illud nō moueatur secundum locū, q̄d vetat illud moueri secundum alterationem, diximus autem nos etiam suppositionem vniua prorsus de medio motum tollere.

Dupliciter legit particulā cōtextus.

¶ At vero spetie neq; vnum esse potest: nisi eo ex quo fit: hoc autem modo quidam naturales dicunt: illo autem modo minime: homo nāq; differt spetie ab equo: et contraria inter se simili modo.

¶ Tanq̄ opinioni Mellissi succurrens inquit, quod si oportet reuera id quod est vnum dicere, profecto sic illud vnum esse. s. subiecto ⁊ non spetie neq; forma affirmandum est, quemadmodum (inquit) nonnulli naturales dixere, ceu qui athomos dedere. Nam hi asserebant eas genere vnū esse, ⁊ figura differre. Itē ceu hi qui vnū elementum esse statuerunt cuius densitate ⁊ raritate alia fieri autumarunt, que quāq; vnū subiecto essent, attamē formis differrebant, quare ea que sunt non magis vnū erunt propter subiectum, q̄ multa ꝓpter formas, presertim cum res non secundum materiam, sed secundum formam informate distinguantur.

¶ Et idem modus rationum contra Parmenidem est: et si quidam alij proprij sint.

¶ Cum institisset vniuersaliter contra ꝓblema, quoniā non potest esse id quod est vnū, deinde tractasset Mellissi rationem qua ille probauit id quod est vnum esse, ⁊ quia confutasset ipsū, consequens est, vt nunc aggre

diatur rationes Parmenidis, ⁊ illas confutet. Uerum vt opiniones Melissi ⁊ Parmenidis quedam cōmunia habent, cum asserant ambe id quod est vnū esse ac immobile, ⁊ quedam vnaqueq; habeat propria quum altera illud qđ est sentiat esse infinitum, alia vero finitum, ita et argumenta ꝯ eos quedā cōmunia sunt, quedā vero propria contra vnūquēq; adducuntur. Cōmunia nāq; argumenta sunt, quibus reprehenditur confutaturq; id qđ est vnū ⁊ immobile esse propria vero quibus alter cōfutatur, quoniam non est infinitū, alter vero, quia illud vnum ens non est finitum. Nam ostendet hoc quod est, quod quidem supposuit vnum esse, neq; infinitum esse posse neq; finitum. Sunt autem Parmenidis rationes due, quarum alteram in his ponit, quam etiā Theophrastus ⁊ Plato cōmemorarunt, alteram vero superioribus dictis explicauimus. Est autem ratio talis (vt inquit) quod est preter ens est non ens, quod est non ens nihil est, igitur vnum est ens vel econtra ergo ens est vnum. Huiusmodi ratio igitur peccat secundum propositiones, et secundum conuersionem. Nam cōclusio male conuertitur ex antecedente. Nam hec est conclusio quod est preter ens, ergo nihil, cum igitur conuersio cū contra positione sit omnino cōmuniterq; vera, quum acceperimus oppositum consequentis, ⁊ deduxerimus oppositum antecedentis, ipse male faciebat conuersionem ex antecedente accipiens oppositum antecedentis ⁊ inferens concludensq; oppositum consequentis. Est autē antecedens cōclusioni, quod est preter ens, consequens autem, hoc nihil est, opponatur autē huic (qđ preter ens est) hoc. s. ens, huic autem nihil opponitur vnum. Si ergo recte voluisset facere conuersionem, ex consequente deduxisset, igitur vnum est ens, ⁊ vera esset hec conclusio, tale igitur est peccatum secundum conuersionē conclusionis. Item Arist. obiicit propositionibus primū minori in qua dicitur qđ preter ens est, non est ens. Nā (inquit) cum multa plane sint ea que sunt ac entia, hec nāq; sumūtur ex euidentia, idcirco adduci rationem seorsuz non oportet. Item neq; opus est accipere hanc vocem equiuocam. s. vnum in propositione, sed dicere que sunt preter entia ac ea que sunt, ipsa non sunt. Uerum ⁊ si illi concederemus id quod est vnum aliquid significare, ⁊ veram esse propositionem minorem, maior tamen erit falsa. Nam sit veruz hoc quod est preter ens est nō ens, vnum aliquid ente significante, verbi gratia significante substantiam, attamen non amplius erit verum qđ nō est, nihil est, etenim accidentia non sunt, quoniam non sunt substantie, que tamen nihil dici non possunt. Iteꝫ Plato in dialogo qui inscribitur sophista eidem propositioni occurrit. Nam cuꝫ encomia ⁊ laudes Parmenidis multas prius dicere contendisset ac latinus explicasset, queꝫ preterea patrem appellauit, profecto inquit, si verum foret, vt id quod est preter ens sit non ens. Nam scimus ipsum ens appellasse intellectuale, si ergo aliquid est preter intellectuale, qđ quidem reuera est ens, hoc nō ens erit, non amplius ergo verum erit, non ens nihil est. Nā omnia sensibilia, cum sint ea que non sunt entia, propterea quod duntaxat intellectualia sunt entia ac ea que sunt, nihil tamen non sunt. Sunt enim aliquid ipsa sensibilia, quare ⁊ si minorē propositioneꝫ supponeremus veram esse, maior tamen falsa erit. At ex vna propositione nihil cōcluditur. Preterea quomodo dicit id quod est vnum esse, vel enim nomine vnum erit, vel re, ⁊ si re vel genere, vel spetie, vel numero. Et si numero vel vt continuum, vel vt definitione vnum. Nunc vero omittit vnuz vt indiuisibile, quoniam neq; hec petitio habet locum apud hos viros, siquidem alter ens ⁊ id quod est dixerit infinitum esse, ⁊ alter finitum. At finitum ⁊ infinitum magnitudini competunt, indiuisibile autem neq; infinitum neq; finitum est. Si ergo nomine duntaxat vnuz est rebus ipsis differētibus, multa igitur entia p se erūt, Si autem re vnum siue genere, siue spetie, rursus multa sunt ea que sunt, quippe genus multa contineat que spetiebus differunt, ⁊ spetues contineat multa que sunt indiuidua. Si autem numero vnum erit id quod est, si quidem erit definitione vnum ⁊ idem velut multiuocum in Heracliti errorē sermonēq; incident, quem ipse iaꝫ dixit, quare contraria eadem erunt ⁊ contradictio tota simul vera, quare non magis ens erit, qꝫ non erit. Si autem velut continuum vnum erit, inquit necesse est hoc vel solam substantiaꝫ esse, vel accidens solum, vel compositum ex substantia ⁊ accidente. Si ergo compositū erit ex substantia ⁊ accidente, plane multa erunt entia ac ea que sunt. Neq; enim quia substantia ⁊ accidens sunt cōiuncta interse, idcirco sunt vna aliqua ⁊ eadem res. Nam hoc (inquit) fuit causa erroris Parmenidis, quippe qui hoc nō vidit neq; cognouit, aliud equidem est id qđ recipit accidentia, ⁊ aliud sunt ipsa accidentia non solum comparata ad subiectum, sed etiam inter se. Nam hec omnia ⁊ si vnum aliquid perficiunt, attamen ratio vniuscuiusq; diuersa est, quippe aliter assignabis subiecti dico. s. substantie definitionem, ⁊ aliter quantitatis, qualitatis, ⁊ reliquorum, quare si statueris vnum esse continuum velut compositum ex substantia ⁊ accidentibus plane multa rursus entia erunt ⁊ non vnum. Si autem substantiam solam, quod quidem consentaneum est suspicari cogitareq; eos dixisse, quippe qui non dicebant id quod est accidens esse. Deinde cum cōmemoret substantiam, ⁊ dicat non esse consentaneum dicere illos supposuisse, id quod est accidens esse, primo ipsum membrum diuisionis confutat, deinde recurrit ad suppositionem que supponit illud ens esse substātiaꝫ. Nam (inquit) si diceremus id qđ est accidens esse, quoniam accidēs alicui accidit dico. s. substantie, necesse igitur est id cui accidit aliquid esse, igitur substantia est, sed quoniam id quod est solum accidens esse dicebatur, perspicuum ergo est substantiam que est non ens esse, ⁊ non aliquid esse, alioquin multa essent que sunt, ergo prorsus est id quod nō est. Atqui supponebatur esse vt accideret ei id quod est, idest accidens, igitur aliquod non ens erit, quod quidē absurdum est, non ens inq̄, quoniam solum accidēs est, ac rursus aliquod ens erit, quia ipsi dicitur accidere id quod est, igitur substantia aliquid erit dico. s. substantia erit ens ⁊ non ens. Item non ens erit quoniam sic supponebatur, erit quoq; ens, quoniam ente participat dico. s. accidente, que autem aliquo participant denominātur ab illo. Nam id quod albo participat album dicitur ⁊ quod participat musica musicus est. Nam duplex musica, altera scientia est, altera vero naturalis ⁊ animo cognata, quare si non ens, idest substantia participat accidente idest ente ac eo quod est, ipsa quoq; erit ens, quare idem erit ens ⁊ non ens. Rursus quoniam accidens est id quod est, ⁊ hoc ens alteri accidit, ⁊ hoc non est, igitur erit idem id quod est, ⁊ id quod non est, quoniaꝫ est in id quod non est. Eo nāq; quod est in eo quod nō est, non esse videtur, quare non potest id quod est accidens esse, quod cum demōstrasset, recurrit ad id quod a principio proposuit, quoniam non possunt supponere illud vnum esse substantiam solam, ceu hominem vnum, vel simpliciter aliquod corpus, alioqui (inquit) quoniam accidentia insunt substantijs, idcirco verū est dicere Socratem

gratem album vel hominem album, vel corpus, rursus idem erit ens ⁊ non ens. Nam si verū est dicere substantiam albam esse, ⁊ album non ens est, igitur substantia dicetur esse non ens. Atqui est ens igitur idē erit ens, ⁊ non ens. Rursus si albū nō ens est, ⁊ hoc est in substātia, ⁊ substātia est ens, igr̄ nō entia ac ea q̄ nō sunt collocabūtur ⁊ erūt in his que sunt, sed id quod est in eo quod est ac in ente illud est, igitur id quod non est id quod est ac ens erit, igitur nō possunt id qd̄ est supponere substātiam solam esse. Sed dices nullo pacto supponunt accidentia esse, sed ipsam solam substantiā per se, quocirca nullum absurdum eorum que diximus, sequetur. Uerum hāc suppositionē deinceps exercebit ac tractabit.

Que fuerit sententia Parmi.

Ceterum nos oportet equo animo ac bona fide audientes rationes Parmenidis ex eiꝰ dictis sententiā eius trahere ac consequi. Quid ergo verbis suis ipse de ente sentit? Profecto asserit totū vniuersumqꝫ esse vnius generis immobile, ⁊ ingenitū, quod preterea nō sunt, neqꝫ erit simul totum ⁊ vniuersum, sed est simul iam totū ac id quod est ei, quod est cōnectit ⁊ appropinquat. Si autē inquit vniuersū simul esse ⁊ simile presensqꝫ ei quod est appropinquare ac connectere, igitur scivit multitudinē rerum. Sed quoniam ei sermo non erat de rebus naturalibus, sed de intellectualibus, ob id contemplans vnitatem in illis ac immutabilitatem, sic ipsa appellabat.

Et idem modus rationum contra Parmenidem, ⁊ si quedam alij proprij sint, idest eodem modo rationum Parmenidē confutabimus dicentē id qd̄ est vnū esse, ⁊ immobile. Nam ⁊ ipse simpliciter falsas accepit propositiones ⁊ vitiose ratiocinatus est. Si ergo idem modus rationum nobis est contra ipsum, perspicuum est q̄ nos soluemus ⁊ illius rationes, partim eas cōfutantes quia false sunt, partim quia vitiosam formam concludendi habent. Eisdem etiam modis confutauit rationes Mellissi ⁊ alijs proprijs. Unde inquisit Arist. cōscripsisse librū proprium ac peculiarem contra Parmenidis opinionē, quod nunc clare insinuat propter hec verba, ⁊ si quidā alij proprij sint.

Plato fecit librum quē inscripsit Parmenidem.

Et solutio est eo quia partim falsa sumit; partim eo quia non concludit: falsa inq̄ quatenus sumit id quod est simpliciter dici.

Inquit persoluemus rationem Parmenidis dupliciter, tum quia falsas accepit propositiones, tū quia neqꝫ ita concludit ex eis quod volebat concludere. Et enim a principio dixit vtrūqꝫ Mellissum ⁊ Parmenidem falsa accepisse ac vitiosa forma concludere. Nā falsas propositiones assumpsit, quoniā ens quod multa significat, accepit perinde ac vnum aliquid significaret in minori propositione. Dic. n. inquit simpliciter pro vno modo, ⁊ constat ex hoc illud verbum multipliciter diuidi contra ipsum. Inquit ergo simpliciter dici id quod est, qd̄ multipliciter dicitur, diximus etiam maiorem propositionē falsam esse. Equidē in ꝓpositionibus falsum tale est, illud aūt nō cōcludit videtur Arist. accipere propter malam conuersionem.

Non concludit autem: quia si sola alba sumantur ipso albo vnum significante nihil minus plura alba erunt: et non vnum. Neqꝫ enim album continuatione: neqꝫ ratione vnum erit.

Idest si concesserimus ipsi propositionem minorem veram accepisse, ⁊ id quod est vnum significare, ceu album, verum quidem diceret quod id quod est preter ens est non ens, idest q̄ est preter album est non albū. Uerum maior propositio non amplius habebit locū, que dicit q̄ non est ens nihil est, idest non albū nihil est. Nam non ens est non album. Neqꝫ eo quod ens vnum solum significat album, iam nihil erit, quoniam etiā nos materiam dicentes esse diuersam ab omnibus alijs rebus idest ab omnibus que ipsam informant quoniā omnibus substernitur, tamen non dicimus ipsam nihil esse, quare destructa maiore propositione nihil amplius cōcluditur, qppe ex vna ppōne nihil sequat̄. Item si dabimus ei id quod est vnum esse, quod sane album sit ⁊ hoc modo multa erunt que sunt, quoniam multa alba sunt. Nam album vel vnum genere vel vnū spetie duntaxat esse potest. Si autem hoc modo album est vnum, multa profecto alba erunt ⁊ non vnum, quippe genus ⁊ spetíes multa contineant. Non enim album velut vnum aliquid indiuiduum accipiemus. Nam (inqt) hoc fieri non potest. Necesse enim si vnum esset indiuiduum, vel vt continuū esse vnū, vel vt definitione idē. At vtroqꝫ modo fieri non potest. Neqꝫ enim album est veluti vnum continuum. Nam plane sunt separata inter se, neqꝫ ratione sunt eadem, quippe alia sit definitio albi, ⁊ alia sit definitio subiecti recipientis ipsum. Sed videamus in ipsis verbis quomodo inquit.

Alia nāqꝫ erit ratio albi: ⁊ illius quod recipit album.

Cum dixerit, quod ⁊ si vnum significat albū, nihil minus multa alba forent, propterea quod vel vnum genere erit album, vel vnum spetie induxit. Neqꝫ enim continuatione album erit vnum, neqꝫ definitione, quod quidem dictū est, neqꝫ enim vt singulare album vnū erit. Singulare nāqꝫ dicebatur vnum esse vel vt continuū, vel vt indiuisibile, vel vt ratione definitioneue idē. Cū igitur neqꝫ ipsi congruat indiuisibile esse nūc illud omittit. Cum ergo diuisisset dupliciter singulare ostēdit neutro modo dici posse id quod est vnum esse, idest album, hoc enim mō supponitur petiturqꝫ significare id qd̄ est. Quod vero nequeat esse velut ratione idē, inquit. Alia nāqꝫ erit ratio albi, ⁊ illius quod recipit, idest vnam definitionem albi assignare nequimus. Nam albū est corpus taliter coloratū, ⁊ alia definitio traditur ipsius subiecti, ⁊ alia ipsius albedinis, quoniā album non est de numero illorum que per se subsistunt, sed de numero illorum, que sunt in subiecto, si ergo non potest adduci afferiqꝫ vna definitio subiecti ⁊ albedinis, non ergo albū erit vnum velut definitione idem.

Atqꝫ non erit separabile quicq̄ preter album. Non enim qua separabile est habet rationem propriam: sed albi ratio altera diuersaqꝫ est a ratione illius in quo est. At Parmenides hoc nondum vidit.

Quoniam dixit album esse diuersum a subiecto, ne quis suspicetur aliquam ideam albi separabilem esse, ⁊ nō in subiecto quodam, quoniā hac ratione diuersa esset albi definitio a subiecto, propter hoc inquit non esse aliquā formam spetiemqꝫ separabilem diuersam ab albo qd̄ est in corpore subiecto, quemadmodum forte Plato posuit. Non enim quia est aliquod album separabile, ipsum est diuersū a subiecto, sed eo quod habet diuersā substantiam, ⁊ si infinities suapte natura separari nequeat, hac ratione alteram diffinitionem recipit, quare si non potest esse album ratione vnum, quod est dictū ens, igitur neqꝫ hoc modo ens vnum erit. Si vero aliquis supponeret illud vnum esse substantiam neqꝫ hoc modo poterit esse substantia ratione vna. Nam ipsa est capax accidentium que rursus alteram diffinitionem a substan-

tia habent, quare nullo pacto ens unum velut ratione idem esse potest, sed hoc Parmenides nondum vidit, quoniam et si simul sint, ac in eodem res differentes que diversas definitiones suscipiunt, non magis erunt unum propter subiectum, quam plura propter definitiones. Et hoc fuit causa erroris eius, quia videbat omnia predicamenta simul esse. Nam ob id etiam existimavit id quod est unum esse.

¶ Necesse est igitur eos accipere: qui id quod est unū esse inquiunt: nō solum unū significare id quod est de quo predicabitur: sed etiam quod proprie est ens: et quod proprie unum est. Nam accidens de subiecto aliquo dicitur. Quare id cui accidit ens non erit: quippe aliud sit ab eo quod est: ergo non ens erit aliquid.

¶ Cum ostendisset id quod est non esse unum velut idem ratione, nunc vult ostendere quod neque sit unum velut continuum; quoniam si diceretur ut continuum unum esse, vel erit unum ut substantia solum, vel ut accidens solum, vel mixtum ex ambobus, denique quod nequeat substantia solum esse demonstrat, et inquit. Necesse est igitur audientes rationes attentius exactiusque non solum accipere id quod est unum significare (ut ipsi aiunt) sed etiā id quod vere unum est, idest quod proprie unum est, quod quidem est unum numero. Non enim (inquit) id quod est accidens dicerent, hoc autem significavit dicens. Nā accidēs de subiecto aliquo dicitur, et in alio esse habet, quare magis proprie id quod est substantiam dicerent, quod cum dicat, vertitur ad demonstrandum eos non potuisse supponere id quod est accidens esse. Nam (inquit) si B esset id quod est, id cui accidit ens et id quod est non foret, sed accidit substantie, igitur aliquod ens nō erit ens neque id quod est. Nā substantia accidenti subijcitur, quare substantia aliquid erit, sed solum accidens est id quod est, quare substantia non est id quod est, idem igitur erit id quod est et quod non est, quod sane fieri non potest.

¶ Non ergo id quod proprie est ens alij inerit. Non enim rationem entis subibit: nisi id quod est multa significet hoc pacto: ut quodque quippiam sit. At id quod est unum significare supponitur.

¶ Inquit si non potest idem id quod est simul ens esse et non ens, et hoc sequitur eo quod supposuimus id quod est accidens esse, igitur id quod est alij accidere nequit, non potest igitur ens esse accidens (inquit) nisi ens vel id quod est multa significet, quoniam oportet dicere id quod est substantiam esse et accidens. Nam si unum aliquid significat id quod est accident dicta absurda. Atqui id quod est supponitur unum significare, ergo id quod est nō potest accidens esse.

¶ Si ergo id quod proprie est ens nulli accidit: sed illi aliquid aliud: cur id quod est ens significat potius proprie ens quam non ens.

¶ Cum ostendit eos nō potuisse supponere quod est accidens esse, recurrit ad id quod ex principio dixit (videlicet): quod neque possint asserere illud esse unum substantiam solam, dupliciter autem punctū fieri debet, vel hoc modo. Si ergo id quod proprie est ens nulli accidit, sed magis illi aliquid aliud accidit, deinde prope punctum sic subiungere cur id quod est ens significat proprie ens potius quam non ens, vel potius punctum faciendum est ibi, sed illi et deinde adiungere, cur id quod est ens significat potius proprie ens et cetera. Sententia autem est, si ergo non potest id quod proprie est ens alicui accidere, sed illi quod vere ens est aliquod alterum accidit idest substantie accidens, cur id quod vere est ens idest substantia potius significat ens, quam non ens, idest nihil magis erit ens, quam non ens substantia, quomodo autem hoc accidat subiungit.

¶ Nam si id erit quod proprie est ens: erit etiam album. Ratio autem albi non est id quod proprie est ens. Neque enim id quod est ipsi accidere potest: nihil enim est ens quod non proprie est. Album igitur non est ens. Verum non hoc quidem modo: ut quippiam non sit: sed ut omnino non sit.

¶ Quod autem dicit tale est, quoniam proprie ens idest substantia est alba. Nam dicimus Socratem esse album. Et album non est quod proprie est ens, quippe sola substantia sit id quod proprie est ens, quod quidem fieri nō potest. Nam si verum est dicere substantiam albam esse, et album non est ens, substantia igitur erit non ens, quoniam ipsi album accidere non potest quippe nihil ens sit quod non proprie ens est, igitur album non est ens. Album (inquit) non est ens, quoniam ipsi non competit ens. Nā omne quod est statim est illud quod vere est, sed quod vere est duntaxat est substantia, igitur substantia solum est ens, si autem hoc, igitur album non erit ens. Verum non hoc quidem modo, ut aliquod non proprie ens sit, sed ut omnino non sit. Quoniam demonstravit album non esse ens, quia duntaxat substantia est ens. Et non ens dupliciter est, non ens inquam simpliciter, et non ens aliquod, ut Socrates aliquod non ens est, quippe qui nō sit Plato vel Alcibiades, ob id inquit album non est ens, non ut quippiam non ens sit, sed ut omnino nō ens, propterea quod substantia cum solum sit ens nō est aliquod ens sed simpliciter ens. Quare si simpliciter ens substantia et solum ens, igitur accidens est simpliciter non ens. Textus.

¶ Ergo quod proprie est ens nō est ens. Nam vere dicimus id quod est proprie ens esse: quoniam albū est. At hoc non ens significabat.

¶ Hoc est conclusio totius rationis. Nam si quod vere est, substantia est, et substantia est alba, et albū nō est ens, ergo quod proprie est ens non est ens, per hec ait que sequuntur idipsum repetens probans. ¶ Nam vere dicimus quod proprie est ens quoniam album. Inquit vere dicimus quod proprie est ens quoniam album. Nam si quod proprie est ens substantia est, et vere dicimus substantiam albam. Nam dicimus corpus esse album, igitur quod proprie est ens vere dicimus esse album. At album nō ens significabat, quippe substantia solum sit ens, quare etiam id quod vere est ens non ens erit. Textus.

¶ Quare si album significat ens: plura ergo ens significat.

¶ Inquit si absurdum est quod vere est ens idipsum nō ens esse, propterea quod id quod proprie ens est etiam album est, et album non ens est, falsum ergo erit albū nō ens esse, igitur album erit ens, sed quod est ens mox illud est quod proprie est ens iuxta suppositionem, quare albū etiam erit id quod proprie est ens. Si autem hoc admittis, et substantia quoque est id quod proprie ens est, igitur ens plura significat et non unum.

¶ Neque magnitudinem habebit id quod est: siquidem quod vere est id sit quod est. Utriusque enim alterum est partium esse.

¶ Ad alteram rationem devenit. Inquit si duntaxat quod

vere est

vere est sba est, necesse erit, vt nullā magnitudinē hēat id q vere est. Nā magnitudo q̄titas est, ꝛ q̄titas est accñs ꝛ accñs nō ens est. Si ergo qđ vere ē nō hēbit magnitudinē, igiť neq3 finitū neq3 infinitū erit, q̄re suas positiones tollūt, cū vnū ens supponāt significare sbam. Utriq3 .n. alterū est esse partiū substātię habētis magnitudinez. Et hic vocat corporis partes sbaz ipsaz ꝛ quātitatē. Hec itaq3 inquit qm̄ si subiecto vnū ꝛ idez sunt, attamen ratio esseq3 ipsoꝝ vtriq3 diuersa sunt. Nā alia ē ratio substātię, ꝛ alia magnitudinis, q̄re si qđ vere est solū sba sit, igitur magnitudo nō ens erit, q̄re sba nō hēbit magnitudinez, ne idē simul sit ens, ꝛ nō ens. Si aūt nō hēbit magnitudinez, neq3 īfinita neq3 finita erit, qm̄ hec cōpetunt q̄titati.

Quod autem diuidatur id q̄ proprie est ens in aliquid aliud proprie ens: ex ratione etiam patet: ceu homo si ens proprie quippiam est: necesse est ꝛ animal ꝓprie aliquid esse: ꝛ itidē bipes.

Cum proprie vnum dico scilicet vnū numero diuisisset, in cōtinuū, ꝛ id q̄ est ratione idem, ꝛ dixerit quod si ens vnum esset velut continuū, vel ipsum esset, vt substantia, vel vt accidens. Nam si compositū esset ex vtrisq3, plane multa forent ea que sunt, ac deinde demonstrauerit non esse substantiam solum, q: ipsa est capax accidentiū, atq3 q3 verum est dicere substantia est alba, ꝛ albū non est, igitur neq3 substantia erit. At supponebatur esse ens, igitur idem erit ens ꝛ non ens, quoniā itaq3 concludebatur absurdum ex eo q3 supponebatur substātiā esse capacem accidentium. At quispiam diceret non oportere omnino supponere accidentia esse, sed solū substātiam esse, idcirco nunc hoc proponit ostendere, quoniam si statuerimus ens substantiam esse ꝛ hanc vnam numero, neq3 ipsi penitus accidentia inesse, nihil minus ꝛ hoc modo demōstrabitur multa esse ea que sunt ꝛ non vnū. Hec autem in virtute dicit. Num vos qui ita dicitis docetis nos aliquid de substātia hac, vel non, siquidem nos nihil docetis, sed putatis nos vestris propositionibus debere fidem adhibere ac eas sequi, non credemus neq3 quicq̄3 vobis assentiemus, si autem docetis quicq̄3, vel per nomina nos penitus docetis, vel per rationē, si ergo per nomina nos docetis, ꝛ nomina suapte natura nequeunt nobis rerū naturā exhibere ac ostendere. Nā si quis voluerit discere hominis naturam nihil plus sciet per vocem hanc (homo) item si nomina rerum sufficerent ad declarādū3 demonstrandamq3 rerum substantiā, omnes homines similiter essent scientes, cum scirent id q̄ ab vnoquoq3 nomine significatur, si autem per rationez docetis, vel omnino per definitionem, vel per descriptionez. Equidem omnis doctrina atq3 omnis disciplina vniuersaliter fit secundum tres modos, vel .n. per negationem vt Plato inquit doctrinaz de deo ꝛ materia fieri quod neq3 hoc neq3 illud est deus, sed quod ipse est id, quod super omnia ponitur, quemadmodum etiam de materia dicitur quod ipsa sit omniū rerum infima, vel per analogiam ꝛ proportionez ac respectū, quo modo iterum vsus est de ipso deo ac de materia quippiam docendo, cū dicat quā rationē habet sol ad omnia que intra mundū hunc existunt, hāc quoq3 rationē habet deus simpliciter ad omnia que sunt, ꝛ quā rationem habet ęs ad vasa ęrea, eādem etiam habet materia ad omnia materialia. Tertio vel per definitiones, omnis autem definitio ꝛ descriptio pluribus constat nominibus, vel verbis ꝛ nominibus, itaq3 hec plura nomina, vel vnū ꝛ idez significant, vel plura ꝛ differētia, si aūt vnum ꝛ idem significarēt, ꝛ per nomē doctrina fit, quid ergo interest si subiectū ꝛ rem ipsaz docuerimus per hec

Tres modi doctrine.

nomina, ensis gladius, vel spatha, quippe iuxta vnumquodq3 nomē idez subiectū significemus ac eundē significatū eādemq3 rem, si vero voces que sumūtur cōplectūturq3 in definitiōe plura significāt ꝛ differētia, vel plures substātias, vel plura accidētia significāt, si quidez plures substātias significāt, ergo multa per se erunt ea que sunt. Naz plures multeq3 substātię sunt, ꝛ substātię entia sunt, si vero significāt accidētia, vel hec eidez rei accidūt, vel diuersis, atq3 vel separabilia sunt, vel inseparabilia, ostendit igiť nullo modo suppositionez verā esse posse. Uerū ad demōstrandū hoc quatuor quasdaz dignitates prius accipit. Unā quidez vt accidēs separabile quoddaz esse possit, ꝛ adesse abesseq3 a subiecto. ii[m] vt accidentiū inseparabilium nōnulla alicui definitę substātię insint, vt par ꝛ impar numero insunt, ꝛ lineę rectitudo ꝛ curuitas, nōnulla vero multis subiectis inhereāt. Naz nigredo ab ethiope separari non potest, tū coruo ebanoq3 ac multis alijs inest. In definitione igiť accidētis inseparabilis, qđ vni definitę substantię inest, subiectū assumitur. Et hic est vnus modus, vel significatus eoꝝ, eoꝝ que sunt p se, ceu in definitione simitatis collocať nasus. Nā dicimus simitatē esse cauitatē in naso, ꝛ par dicimus esse numerū, qui in duas partes diuidēdus est. Tertiā dignitatē accipit, vt in definitione totius cōplectanť partes, ꝛ in definitione partiū totū minime cōprehēdať, vt si definiētes hoiez comprehenderimus animal rationale mortale, que sane sunt hois partes. At si animal definiuerimus, vel rationale nō amplius in alicuius horum definitione hoiem assumemus. Quartā aūt dignitatez, quā modo nō ponit, deinceps illā cōmemorabit, ꝛ hec est quibus partes insunt, eisdez necessario ꝛ totū inerit, ꝛ ecōtra quibus totū inest etiā ꝛ partes inerūt. He igitur sunt dignitates, ostēdit ergo que assumitur in definitione nō posse sic eidē rei accidere, vt queant ab ipsa separari. Sit itaq3 exempli causa vnus homo id quod est, cuius definitio sit animal rationale bipes, si ergo animal rationale bipes accidentia separabilia hominis sunt, quum accidens separabile id sit quod potest a subiecto auelli seiungiq3 ac in eodem non semper esse, cōstat ergo, vt aliquādo homo neq3 animal, neq3 bipes, neq3 rationale sit, quapropter hec accidētia nō erunt definiētia hominez. Naz que illū definiunt, etiā illū distingui a ceteris faciunt ac eidez semper insunt, impossibile ergo est, vt accidētia a re, ꝛ eo qđ est separentur in cuius definitione sumunť, ad quod ostēdendū iuuabit etiā primo postulatū in quo asseritur accidētia separabilia non semper adesse subiecto, si ergo animal ꝛ bipes fuerint accidētia homini inseparibilia, vel eidē soli accidūt, ceu soli numero par ꝛ impar, vel alijs vt nigredo, que nō mō ethiopi, sed ēt ebano inest, si ergo eidē soli accidunt que in definitiōe entis ꝛ illius qđ est cōprehēdunť, oportet in definitione vniuscuiusq3 illoꝝ accipi subiectū .s. hominez, quippe qui sit id quod eis subijcitur iuxta suppositionez in qua dicit quedā accidētia inseparabilia esse, ꝛ impossibile est in definitione animalis bipedisq3 hoiez assumi. Nūq3 .n. in definitione partis totū cōprehendiť, partes aūt sunt animal ꝛ bipes, totū vero est homo, qđ quidez patet ex euidētia, ac etiā, q: vt definitio vniuersaz rez significat, ita ꝛ partes eius ptes rei declarāt, si ḡ subiectū nō pōt assumi in definitione earū, neq3 igiť aliqua talium3 accidentiu3 comprehendi poterunt in definitione entis. Nam si in definitione vniuscuiusq3 subiectū comprehenditur, qm̄ que assumuntur in definitione alicuius partes eiusdē sunt, erit ergo totū pars partis, siqdē cōprehēdiť in definitione partis, fieri ergo non potest vt ea que comprehenduntur in definitione entis ac illius quod est, sint

Quatuor dignitates vide simplicium.

accidentia inseparabilia entis, vti ea que eidē soli insunt, hoc itaq; ostensum est per secundum ⁊ tertium postulatum atq; assumptum, quorum alterū est, vt in definitione accidētium per se comprehendatur subiectū, alterū vero, vt in definitione partis nō comprehendatur totum. Sed quū duplex sit id q per se dicitur, vnū in cuius definitione assumitur subiectū, ⁊ alterum quo aliquid dicitur alterius in definitione subiecti ⁊ definiti, ceu animal bipes, ⁊ simpliciter partes substantiarū, merito priorem modum meminit, hic .n. solū accidētium est, reliquū vero substantijs etiā cōuenit, quippe pars substātię sit pars definitionis eius. Et si quippiam supponeret id quod volumus facile etiā dabit substātiam diuisibilem esse in substantias. Quod vero ea que cōplectuntur in definitione entis ⁊ illius q est neq; velut accidētia separabilia, neq; velut inseparabilia eidem accidant ex dictis perspicuū est. Sed neq; eidē alteri accidunt, quod si hoc aliquis affirmare cōtenderit, totum etiam eidem accidet. Nam cui partes insunt, totū etiam inest, ⁊ econtra, sed nō potest ens ⁊ id quod est alterius accidens esse, quare neq; ea que assumuntur in definitione alterius accidentia esse poterunt. Hoc autem demonstratū est per quartū assumptū videlicet per hoc cui insunt partes, eidem etiam totum inest.

Obiectio ¶ At siquis diceret, q siquidem singule partes ac omnes vni acciderint, recte eidem totum accideret, sed si singule singulis ac alia alij acciderent, non amplius aliquid incōmodi sequitur, verbi causa si animal alij accideret ⁊ alij bipes, quū nō statim posito bipede cōstituatur homo.

Responsio. ¶ Dico igitur cū accepero indiuiduum hominem, etiam huius propriū animal propriumq; bipes accipiam, si autem hoc admittitur totus homo diuidetur in partes, quare cui bipes inerit, ⁊ pars totius inerit, cui vero partes insunt etiā totū inest, quare ea que sumūtur in definitione poterunt alij accidere, igitur nequeunt prorsus accidentia esse, si aūt substātię, multa igitur sunt ea que sunt, ⁊ non vnum, quippe id quod est diuidatur in ea que sunt

Textus. diuersa spetie. ¶ Quod autem diuidatur id q proprie est ens in aliquid aliud proprie ens ex ratione etiam patet. Cum dixerit proxime, igitur neq; habebit magnitudinem, id quod est. Nam si id quod est vnum est, quod quidē substantia sit, profecto nō habebit aliquā magnitudinem, quippe hec quātitati cōueniat. Nam ⁊ si habebit, quū alia est definitio quantitatis, ⁊ alia substantię, plura erunt ea que sunt. Si quis .n. statueret quantitatem que inest substātię non ens esse, iam dixit hoc incōmodum sequi, vt idem sit, ⁊ nō sit. Necesse igitur est siquidem substātia est id quod est, nullam habere magnitudinem, neq; penitus aliquod alterū accidens. Item sequitur ex hac ratiōe ipsos aduersarios suis suppositionibus, quū hoc modo neq; id q est finitū, neq; infinitū erit, quocirca nunc item ostendit, quū ⁊ si eos supposuerimus dicere id quod est solā ipsam substātiā per se sine accidentibus esse, nihil minus ⁊ hoc modo demōstratur multa esse ea que sunt. Nam ipsa substātia diuiditur in substātias ratione diuersas, licet subiecto eedem sint. Nā homo ⁊ si vnus sit huic eidem, cui hominis esse cōpetit, attamen diuiditur in animal rationale ⁊ mortale, que etiā diuersa sunt inter se definitione. Ceterū vel punctū ibi ponendum est ex ratione etiā, vt hoc modo textus intelligatur. Quod aūt diuidatur id quod est proprie ens, .s. substātia in diuersas substātias, que definitione differant ac diuisę sint, ⁊ si subiecto non differant. Vel punctum ponendum est ibi in aliquid aliud q proprie est ens, ⁊ deinde addendū hoc (ex ratione etiā patet) pro hoc ⁊ ratione potest demōstrari, quod substantia diuidatur in diuersas substātias tanq; hoc cū manifestū sit ex euidētia, etiā ratione demōstrari possit.

¶ Nam si non sunt id q proprie est ens: accidentia erunt: vel igitur homini vel alicui alij subiecto accidunt. At neutrum esse potest.

¶ Si enim ea in que diuiditur homo ab ipsa definitione non sunt substantię necesse est illa igitur accidentia esse, si autem hoc conceditur, vel necesse est eidem illi hec accidere, vel alteri. Item vel separabilia esse, vel inseparabilia, vtraq; autem fieri non possunt.

¶ Accidens enim aut dicitur id quod inesse potest: ac non inesse.

¶ Hec est prima dignitas, vt accidens separabile nō semper insit subiecto, sed aliquando inest, aliquando vero minime inest.

¶ Aut id cuius in ratione sumitur id cui accidit.

¶ Secunda dignitas, quod in definitione accidētis inseparabilis sumatur subiectum, verum nō omnis accidentis inseparabilis, sed illius quod per se inest. Nam per se naso inest simitas.

¶ Ceu sessio quidem est velut illud q separatur. Simitas autem id cuius in ratione sumitur nasus: cui simitatem dicimus accidisse.

¶ Exemplum prioris dignitatis. Nam homini inest sessio non semper sed aliquando inest, aliquando autem non. Exemplum secundę cum dicit. Simitas autem id in cuius ratione sumitur nasus.

¶ Preterea in eorū rationes quecūq; in definitione sunt: aut eorum ex quibus quippiam constat: nunq; ipsius totius ratio est: ceu in bipede ratio hominis: aut in albo ratio hominis albi.

¶ Tertia dignitas quod in definitione totius pars cōplectitur, sed ecōtra totū in definitione partis nō ponitur. Verū cū dixit q̄cūq; in definitione sunt, addidit, vel eorum ex quibus quippiā cōstat. Nam vt ipse inquit in libro de demōstratione, non cuiusuis est definitionem tradere ac assignare, quū generū generalissimorū, neq; indiuiduorum est definitio. Nam si definitio constat generibus differentijsq; constituentibus, certe nō possumus accipere genus generalissimorū neq; indiuiduorum. Et .n. genera que in definitione collocari solēt, sunt profecto genera spetierū ⁊ nō indiuiduorum, cōstat etiam, vt neq; quispiam queat horum definitionem assignare. Nam Socratis, Platonis, ⁊ Alcibiadis nullū commune genus esset, neq; species, siquidem vniūquēq; aliquis aceruus cumulusq; accidentium proprius informet ⁊ distinguat. At de his cumulis aggregationibusq; nihil est quod vniuoce predicetur, cum .n. dixero Socra. animal est, vel homo, de nulla aggregatione accidentium, que informant ⁊ designant Socra. predicatur animal, nisi preter naturā. Ea .n. predicantur preter naturā quando substantię predicantur de accidentibus, vt cum dixero hoc album est homo. At secundum Que predicantur preter naturam.
naturam predicantur accidentia de substantia, cūm igitur dico homini particulari animal inesse, profecto non quoduis animal dico, sed particulare, quod eidem illi inest, quippe Socra. non sit illud animal, quod cum sit genus cōmuniter de omnibus p̄dicatur. Eodem etiā modo cū hominem de eodem predicari dicimus, eidem inesse asserimus illum qui constituitur ex hoc animali, atq; ex hoc rationali. Cum igitur (vt dicebam) non omnia definitione declarātur, sed quedā descriptione, propter hoc dixit ex quibus quippiam constat. Neq; enim que assumuntur in definitione in vnāquāq; definitioné sui ipsius

totum

totū accipit, vt animal hominē vel equū in cuius definitione aial collocat. Neq3 q̄tuor elemēta, qbus corpus cōpositū constat, in vnaquaq3 definitione sua propria corpus compositum assumunt. Preterea neq3 in definitione pedis lecti ponitur lectus, neq3 in definitione manus ponitur Socrates, ceterum obseruat ac tacet modo quartam dignitatem, quam deinceps addet & explicabit.

¶ Si ergo hec ita sunt: atq3 homini bipes accidit: separabile ipsum esse necesse est. Quare fieri pōt vt homo bipes nō sit: vel in ratione bipedis in erit ipsius hominis ratio. At hoc fieri nequit: quippe illud in ratione hominis inest.

¶ Inquit si dignitates quas sumpsimus ita se habent vt diximus. Et sunt partes definitionis hominis accidentia homini, vel ergo illi separabilia sunt, & ita contingit hominem interdum bipedem non esse, aut non animal, vel rationale. Vel sunt inseparabilia, & ita in definitione bipedis, vel animalis, aut rationalis complectemur hominem, sed hec vtraq3 fieri nequeunt, quippe homo sit semper bipes, & minime in definitione partium tota comprehenditur, sed econtra in definitione totius partes collocantur. Unde ait necesse est, vt ipsum sit accidens separabile, vel in definitione bipedis inerit ipsius hominis ratio, idest necesse est, vel idem accidens separabile homini esse, vel inseparabile.

¶ Quod si bipes & animal aliq̄ cuipiā accidunt: & neutrum est id q̄ proprie est ens: homo quoq3 ex his erit profecto que aliq̄ accidunt.

¶ Cum ostendisset fieri non posse, vt partes definitionis eidem illi accidant cuius est definitio, vult nunc ostendere eas neq3 alij accidere posse. Inquit, si enim partes definitiones non sunt substantie, (hoc quidem significāt ea verba cum dicit & neutrum est id q̄ proprie est ens) sed accidunt alij cuipiam, cum cui partes in sunt & totum inest, igitur totū esse accidens alteri, quare homo & simpliciter substantia erit de numero accidentiū, quod quidē absurdū est & impossibile. s. substantiam accidens esse.

¶ At quod proprie est nulli sit accidens.

¶ Quoniam dixit & homo erit alteri accidens, & ad hoc tanq̄ ad absurdum rationem deduxit. Idcirco ait supponatur tanq̄ nobis concessum, qm̄ euidentia testatur substātiam nō esse de numero eorū que alicui alteri accidunt, sed de numero illorum que per se subsistunt.

¶ Et de quo ambo dicuntur: atq3 vtrumq3: & id quod constat ex vtrisq3 dicatur.

¶ Quoniam accepit cui partes in sunt eidem totum accidere oportere, & ipsū nō presupponens, idcirco nunc ipsū ponit, & inquit, hec dignitas sit nobis posita ex euidētiaq3 concessa & approbata, de quo partes oēs predicarentur, totum etiam compositum ex omnibus illis predicari. Nam si totum a partibus alterum diuersumq3 non est, prorsus oportet cui partes in sunt, eidem inesse totū. Si vero scriptura habuerit hoc (atq3 vtrumq3) sic exponendum interpretandūq3 est. Et de quo ambe simul partes predicabuntur & vtraq3 sigillatim diuisimq3 predicabitur, totum etiam ex his compositum predicabitur. Sed si hoc modo fuerit scriptura, (& vniuersaliter) sic intelligendum est, & vniuersali ratione ambo de eodem predicari oportet, de quo partes predicantur de eodē totum econtra predicabitur.

¶ Ipsū igit̄ vniuersū ex indiuisibilibus cōstat.

¶ Hoc dupliciter exponendū est, vel. s. ex indiuisibilibus. s. ex punctis, quoniā proprie vnū. i. vnū numero trifariā dicebatur, vel vt cōtinuum, vel vt indiuisibile, vel vt idē ratione. Cū ergo destruxerit neq3 fieri posse vt idem ratione sit, neq3 vt cōtinuum iuxta nullū cōtinui modū, videlicet neq3 vt substantia cōtinua, neq3 vt accidens, item neq3 vt cōpositū ex his, preterea neq3 vt substātia siue sit capax accidētiū, siue nō, merito relictū modū introducit. Nā si proprie vnū neq3 vt cōtinuū fuerit, neq3 vt rōne idē relinquit̄ vt ipsū punctū sit, vel ex pūctis, punctū inq̄3 eo quod neq3 cōtinuū est, neq3 ratione idē, ex punctis autem, quoniā definitio eius necessario multa nomina assumit, que significant nōnulla que sunt eidē indiuisibilia. Vel igitur hec verba (ipsum igitur vniuersum ex indiuisibilibus cōstat, hoc modo intelligēda sunt, vel ex indiuisibilibus dicit pro hoc vel ex substātijs. Nam quū ostenderit nō posse hominis, vel entis definitionē diuidi in accidentia, sequitur ergo illud vt in substantias diuidatur eiusdem, cū multa necessario definitio significat, quapropter cōponeretur solū ens ex entibus, idest ex substātijs tantum, quo igitur pacto multa erunt entia, & si actu totum in partes nō diuidatur, si vero ex solis substātijs cōponeretur, nequaq̄; ergo quātitatis erit particeps, si autem hoc dabitur, igitur neq3 finitū neq3 infinitum erit. Et de industria dixit, in textu (vniuersū) & nō dixit (ens) quoniā plus cōplectitur vniuersum, & omne. Nā de quantitatibus discretis dicitur. Uniuersum & omne intelligit id quod dixit vnū esse, & hoc modo ex pluribus substantijs erit, & non amplius vnum erit sed multa.

¶ Quidā autem vtrisq3 rationibus cōcesserūt.

¶ Cū refutasset Parmenidis rationē, nunc inquit nos illi nō modo ɔtradixisse sed etiā illos q̄ ante nos extitere, & si minus cōgrue recteq3 obijcerent, deinde cū velit refellere eosdē, qui nō recte persoluebant rationē Parmenidis, prius rationē eius in medio adducit, nō eam tñ, quam prius attulit, sed secūdā que huiusmodi est, si ens vnū significat & cōtradictio nō est simul vera, igitur ens vnū erit. Sunt aūt due suppositiones, que pro vna in antecedētis rōne assumunt̄, videlʒ si ens vnū significat, & cōtradictio nō est simul vera, cōsequēs igitur erit vnū ens esse. Sed mirū nō est, qm̄ sepe ex vna suppositione nō sequitur cōsequens, sed ex duabus, vt si dixero si animus immortalis est, sub terra loca iudicandi erunt, hic nēpe cōsequens necessario nō sequitur antecedens, quo. n. sequeret̄ & si animus foret immortalis, & ꝓuidētia nō esset. Atqui si vtrāq3 suppositionē cōplectar, videlʒ si animus est immortalis, & ꝓuidētia est, tūc necessario sequet̄ loca iudicādi esse, aūt altera sola nō sequit̄. Nā & si prouidētia foret, & animus immortalis nō esset, nō sequit̄ vt sub terra sint loca iudicādi, vbi nō interesset id de quo fit sentētia. Ut igit̄ hic ex duabus suppositiōibus sequit̄ cōsequēs & ex altera sola nō ɔcludit̄, sic etiā dicēdū est in rōne Parmenidis. Nā & si vera ē ɔtradictio, & vnū ens sit, nō amplius sequit̄ vnū ens esse. Nā si vera ē ɔtradictio, etiā verū erit nō ens esse, qḋ si hoc ɔcederet̄, igit̄ nō erit vnū ens. Rursus & si vera simul nō est cōtradictio, & ens nō vnū significat, sed plura, cōstat ēt nō sequi, vt vnū sit ens. At si vtrāq3 nectemur suppositionē eā. s. in qua dicit̄ ens vnū significare, & eā in q̄ asserit̄ ɔtradictio nō simul vera esse, ɔsentaneū est ac nō ab re, vt ex vtrisq3 suppositionibus cōcludat̄ vnū esse. Ratio itaq3 Parmenidis q̄ vnū ens esse probat huiōi est, Zeno aūt Parmenidis discipulus alludens assentiensq3 p̄ceptori probauit necessariū esse, vt vnū ens sit & immobile, qḋ quidē probauit ex diuisione ɔtinui in eq̄les partes in infinitū. Si. n. nō esset

Uide in Parmenidis librum Platonis.

vnū ens ⁊ indiuisibile, sed diuiderẽ in plura, nihil ꝑfecto erit proprie vnū. Nā si partiatur continuū in infinitū erit diuisibile. At si nihil est proprie vnū, neq; multa erunt, siquidem multa multis vnitatibus constent, ergo ens non poterit diuidi in multa, ergo dūtaxat vnū est, vel potius hoc modo, si ens nō erit vnum ⁊ indiuisibile, neq; multa erunt, quippe multa ex multis vnitatibus constituantur, vnaqueq; igitur vnitas, vel vna est ⁊ indiuidua, vel ipsa etiam in multa diuiditur, si ergo vnaqueq; est vna ⁊ indiuisibilis, ex athomis ergo ac indiuisibilibus magnitudinibus totū cōpositum erit, sed si etiam ipse diuiduntur rursus percunctabimur eadē de vnaquaq; vnitate diuisa, ⁊ hoc abibit in infinitum, quapropter totū ⁊ omne infinities infinitū erit, si multa forēt entia, quod si hoc absurdū esse existimabitur, igitur dūtaxat erit vnū ens, ⁊ multa entia esse nō poterunt. Nam oporteret vnāquāq; vnitatē diuidi in infinita, quod quidē absurdū est, quod vero hoc vnū etiā immobile sit, hac vtebatur ratione si quippiā mouetur super hanc lineā finitam, oportet omnino, vt prius medietatē pertranseat, q̄ totā. Itē prius q̄ medietatē totius suo motu absoluit necesse est, vt quartam partem absoluat, ⁊ hoc in infinitū, quippe continuū sit diuisibile in infinitum, ergo necesse est, vt si moueatur aliquid super lineā finitam quasdā magnitudines infinitas prius pertransisse, quod si hoc conceditur, ⁊ omnis motus in tēpore finito fit. Nihil.n. in tēpore infinito mouetur, ergo quippiā infinitas magnitudines pertrāsibit in tēpore finito, quod quidē fieri nō potest, quippe infinitū prorsus percurri absoluiq; nō possit. Inquit itaq; Ari. eos qui ante nos extitere, hisce rationibus cōcessisse illis.s. Parmenidis ⁊ Zenonis. Verū hos assensisse his rationibus asserit, q̄n imbecille egreq; contra rationes institere, imbecillius autem institere q: cōcesserunt ꝓpositiones, ⁊ cōclusioni repugnarūt. Equidē cū rationes soluere non possent contra conclusionem obnixe inuecti sunt. Nam quod ens vnū significet, ⁊ cōtradictio simul vera nō sit, ipsi cōcesserunt, sed consequens amplius cōcedere noluerunt, hoc videlꝫ ens vnū esse, cū itaq; rationes soluere ignorassent, et cōtra eas quippiā probassent, rationem ad alterā dubitationē deduxerunt. Hec autē aiunt Alexāder ⁊ Themistius Arist. clarꝫ intelexi in Platonem. Nam cū Plato supponeret (vt aiunt) in libro qui inscribitur sophista, esse vniuersale nō ens quippe fugiat naturam entis, destruit hoc modo omnia esse vnū. Si omne ens vnum est, ergo non ens non erit, sed est ipsum nō ens, igitur omne ens nō erit vnū. Unde Plato etiam cū concesserit ens vnum significare, attamen nō assentit omnia esse vnū, quocirca ratus est eos dixisse illud ens quod vere ens est videlꝫ ideam ⁊ intellectuale, quod solum esse vere ens etiā ipse asseruit, ac preter hoc vniuersum ⁊ omne nō ens esse, item concessit hoc vere ens esse vnū. Verum ⁊ si hoc vnū ⁊ solū ens esse asseruit, attamen non dixit extra hoc vniuersū ⁊ omne, nō ens esse. Nam ipsū nō ens idest informis materia ⁊ si prorsus est diuersa ab ente, attamen ipsa quoq; est. Asseruit ergo omne totūq; cōponi ex ente quod etiā vnū esse cōcedebat, ⁊ ex nō ente, quod quidē materiā esse opinatus est. Hinc cū propositionē cōcessit in qua dicitur ens vnū significare, nō amplius assentit hoc.s. omne quod est ens vnum esse, quod sane syllogismi cōclusionē esse voluit. Arist. itaq; reprehendit ipsum tāq; egre respondisse ad syllogismū Parmenidis, quod quidem accidit propterea quod cōcedēs ens vnū significare nō amplius assentit omne ens vnū esse, vt quandā aliā naturā introducere posset, quā ⁊ si alterā diuersāq; ab ente prorsus esse dixerit, tamen

Quid Alexāder vide simplicium.

hanc quoq; esse asserit. Verum hoc nihil aliud est q̄ in cōtradictionē incidere. Nā q̄n ipse cōcedit vnum ens esse, etiā affirmat multa entia esse, propterea quod asserebat etiā nō ens esse, quod quidē ab ente prorsus aliquū diuersumq; est. Sed quid interest inter hec, ⁊ fateri vnū ens ⁊ non vnū ens esse? Neq;.n. q: aliquod ens proprie dicitur ⁊ quodā nō proprie, fugit cōtradictionē, immo magis in eam incidit, quippe qui cū multas rerū differentias efficiat, plane eisdem numerū multitudinēq; tribuat, ob id itaq; Arist. reprehendit ipsum ⁊ ait cum potuisse, qui cōcedit vnā esse naturā entis hoc modo ōndere multa entia esse, ⁊ nō q: supponitur simpliciter esse nō ens quod quidē prorsus est ab ente diuersū. Hoc.n. (vt dicebam) nihil est aliud q̄ in cōtradictionē incidere, q: supposuit nō ens esse hoc aliquid, quod sane ab ente non est diuersū, sed in eodē ente cōplectitur, videlꝫ illud nō ens secundū diuersitatē, quod quidē Plato nō minus esse neq; inferius ente dixit. Nam ⁊ si inducitur ex ratione Parmenidis vnū ens esse, attamen nō oportet vnum numero inferri ⁊ concludi, q̄n neq; hoc ex propositionibus sequitur. Nam ens vnū significare nō est representare indicareq; vnū numero, neq; hoc concederemus sed potius vnū genere, quare in cōclusione cōcludetur etiā vnū genere, quod si ens vnū genere est, ceu si cōtingerit esse animal vel substantia, erit etiā in hoc plane nō ens, verū nō simpliciter nō ens, sed hoc aliquid nō ens, quod quidem etiā aliquod ens est. Nam homo ens est ⁊ non ens est, quippe qui nō sit equus vel asinus, si vero est etiā non ens, multa itaq; erit ens ⁊ hoc nō est incōtradictionem incidere. Neq;.n. qui dicit vnū esse ens, ꝓpter hoc alterū nō esse.s. nō ens introducit quod prorsus ab ente excidat ac diuersū sit. Hoc.n. nihil aliud est, q̄ ipsū ens ⁊ nō ens dicere, sed secundū diuersitatē non ens quod quidē etiā ens est, quare idē diuersis modis erit ens ⁊ nō ens, licet idē sm̄ idē nō possit esse ens ⁊ nō ens. Nō.n. quia homo est ipse nō ens est, sed quia equus nō est. Verū cū asserant aliquid esse quod omnino diuersū est ab ente, ac idem adnumerent inter entia, ⁊ multa entia esse dicant, plane idē sm̄ idē esse ens ⁊ nō ens efficiunt. Aliter ergo ⁊ per se oportet propositioni dicēti ens significare vnū repugnare ⁊ ꝯtradicere, ac diuiderē quot modis vnū dicitur, q̄n vnū, vel re, vel nomine est, ⁊ si vnū re, vel spetie, vel genere, vel numero, ⁊ si numero, vel vt ꝯtinuū, vel vt indiuisibile, vel vt ratione idē, deinceps ostēdēdū est iuxta nullā suppositionē valere Parmenidis rōnē vt Arist. fecit. ¶ Ad rationes Parmenidis itaq; sic respōdendū est. Ad rationē vero Zenonis aiunt Xenocratē respondisse qui negat sectionē magnitudinis fieri in infinitū. Nā dixit lineā diuidendā dissolui in lineas indiuisibiles. Sed etiā is ignorauit cū incōtradictionē incidat quāuis illā fugere sibi videretur. Idē.n. vnū esse ⁊ multa nō est impossibile, neq; huiusmodi est cōtradictio, siquidē actu fuerint vnū ⁊ plura potētia. Nā asserere lineā indiuisibilem plane est efficere lineā nō esse lineā, ⁊ magnitudinē nō esse magnitudinē, siquidem in infinitū sit diuisibilis magnitudo. ¶ Ceterū ad textū. Quidā autem vtrisq; rationibus concesserunt, dixit autē (vtrisq;) scilicet rationibus Parmenidis, ⁊ rationibus Zenonis eiusdē discipuli, illis Parmenidis preceptoris Plato magister alludit cōceditq;, illis vero Zenonis discipuli Xenocrates Platonis discipulus videẽ assentire ac cedere.

Cōtra Platonem.

¶ Huic quidem qui omnia vnum esse concludit: si id quod est vnum significat: id q̄ non est dicentes esse.

¶ Rationi

¶ Rationi quidem Parmenidis probãti omnia esse vnum eo quod accipit propositionem dicentem ens vnũ significare assentiunt ceduntq; nonnulli, quibus mox decebat repugnare ꝑpositioni ⁊ percuntari ab eo, quomodo ens accipiebat vnũ significare. Preterea diuidere quot modis vnũ dicatur. Item ostendere quod iuxta nullũ vnius significatum ratio ipsius valeat, quod quidem nos fecimus, ꝯcedẽtes aũt hi hanc ꝯclusionẽ q̃ necessario cõcludebat, pugnabit, q̃ supponitur etiã nõ ens esse. Verũ nos iam aperuimus Platonis sententiam, qm̃ ipsos opinatus est dixisse ac vocasse illud quod est intellectuale. Materiam quoq; quam non ens appellauit, esse dixit, immo oĩa ipsa sensibilia etiã nõ entia vocauit, propterea qd̃ ens vnum esse cõcedit, tñ omnia esse vnũ negauit q̃ etiã nõ ens est.

¶ **Huic vero que ex partitione procedit indiuiduas magnitudines facientes.**

¶ Quoniã ⁊ Zenonis dubitationi qua probauit vnũ esse ens ⁊ immobile ex sectione magnitudinis in infinitũ nõnulli praue temereq; cedunt ⁊ assentiunt, cũ falso supponant magnitudines nõ esse diuidendas in infinitũ. Nam cõcesserunt quod si magnitudines in infinitũ diuisibiles forẽt, neq; motũ, neq; proprie aliquod ens esse, ac ob id neq; multa entia esse, quoniã multitudo multis vnitatibus cõstat. Hinc Xenocrates impulsus tollit de medio sectionem magnitudinũ in infinitũ. Iccirco Arist. cũ multipliciter cõcedat hoc verũ esse, dubitationem vno modo soluebat in his quibus dicit sectionem magnitudinũ esse potẽtia in infinitũ, sed actu minime, qm̃ nõ põt esse actu infinitũ. Quapropter motus ĩfinita potẽtia trãsibit, actu autem finita. Neq; .n. supra punctũ fit motus, sed supra magnitudinem definitã. Ceterũ vocauit argumentũ Zenonis sectionẽ in duas partes, ⁊ perspicua est causa quia cum accepisset magnitudinem semper in duas partes diuidendã esse ita probationem ⁊ argumentũ faciebat.

¶ **Constat autem ⁊ verũ non esse: si id quod est vnum significat: ⁊ fieri non potest vt simul sit cõtradictio: non fore quicq̃ non ens. Nihil enim vetat vt id quod non est absolute non sit nõ ens: sed non ens quippiam.**

¶ Inquit plato nõ verũ cogitauit, vt ex syllogismo Parmenidis concluderet destrui tolliq; absolute nõ ens, ⁊ iuxta nullũ modũ fieri posse, vt nõ ens sit. Nam ex tota deductione syllogismi proficiscitur vnũ esse ens, nõ tamen non ens nequaq̃ esse. Nam cũ Plato materiam nõ ens appellet, ⁊ illam putet seiungi a natura entis, ex rationibus Parmenidis ꝯcludi inquit, id nullo pacto esse quod est expers naturę entis. Hinc Plato induxit ex ratione Parmenidis concludi nõ ens nequaq̃ esse. Inquit ergo Arist. hoc nõ esse verũ, qm̃ nihil vetat, vt ex eodem syllogismo qui .s. probat vnũ ens esse etiã nõ ens sit, verũ hoc quod non ens assentio, nõ ens simpliciter nõ dico quod prorsus diuersum est ab ente, sed illud q̃ est aliquod non

Textus.

ens quod etiam cõplectitur ab ente, idest solũ secundum diuersitatem est nõ ens. Inquit ergo illud verũ non esse, quod si id quod est vnum significat, ⁊ cõtradictio simul vera esse nõ possit, perinde dicat non est verũ, vt ex toto syllogismo Parmenidis cõcludatur nõ ens esse prorsus nihil. Nam propositiones hic pro toto syllogismo posuit, sed deinceps addit Nihil .n. vetat vt id q̃ nõ est non simpliciter nõ ens esse, sed quippiam non ens.

¶ **Dicere quoq; si non quippiam aliud erit preter idipsum quod est: vnum omnia fore absurdum est.**

¶ Quod ex syllogismo Parmenidis non necessario habeatur cõcludaturq; nõ ens nõ esse, his quidem probat. Hanc itaq; coniunctionem quoq; pro hac (enim) intelligere debemus. Inquit dicere enim quod nisi fuerit aliud preter ipsum ens quod prorsus diuersum est a substantia entis, necesse est omnia esse vnum perinde Plato ex hoc consequente vrgeatur non ens supponere non esse simpliciter, vt sic ostendat multa entia esse absurdum est.

¶ **Quis .n. aliud esse id quod est intelligit: quam id quod proprie est. Quod si ita est nihil tamen prohibet id quod est multa esse vt diximus.**

¶ Idest quis cũ audierit ab ipsis ens non putabit eos dicere vere ens, idest proprie ens .s. substantiã, quod si hoc est id q̃ proprie est ens, nihil vetat vt idem multa sit (vt diximus.) Nam hoc pacto intelligemus ens esse vnum genere, nõ autem vnũ numero. Quod si ita est in hoc etiã cõplectetur nõ ens aliquod. Nam vnaqueq; species sub genere, ⁊ vnumquodq; indiuiduum sub spetie, non est id quod prorsus diuersum est ab ente. Igitur non vere opinatur ex syllogismo Parmenidis concludi nõ ens prorsus dirimendũ esse. Verũ potest hoc etiã peculiare argumentũ esse, quoniã neq; oportet per suppositionem qua dicitur esse nõ ens refellere Parmenidis rationem. Nam si potest intelligi vnũ genere, ⁊ nõ vnum numero, vanũ ⁊ inpar est per suppositionem non entis velle multa entia demonstrare, cũ liceat hoc in loco ostendere per diuisionem multa entia esse, quippe multa sint vnũ genere, ⁊ nõ vnum numero. Unde iuxta hanc interpretationem non mutabimus neq; transferemus eã coniũctionẽ (quoq;) in hanc enim, est enim ipsa inchoatiua particula.

¶ **Perspicuum est igitur impossibile esse: vt id quod est hoc modo vnum sit. Ut naturales autem dicunt duo sunt modi.**

¶ Cum refutasset opinionẽ Parmenidis ⁊ Melissi sectatorum, que dicit ens vnũ esse, accedit ad confutandas opiniones naturaliũ, ⁊ inquit, ⁊ perspicuum est non posse (vt illi aiunt) vnũ ens esse. Ut autem naturales aiunt vnum ens esse sic sentiunt non eo quod omnia sint vnum, sed q̃ supponunt vnũ esse rerum principiũ. Unum quidem principium Heraclitus statuit ignem esse. Anaximenes autem aerem, Thales aquam, Anaximander intermediũ aeris ⁊ aquę. Sed horũ naturaliũ sunt duo modi. Nam quidã eorũ ex densitate ⁊ raritate elementi cetera alia generari aiunt, vt Thales qui cũ supponat aerem elementũ, huius raritate dixit fieri ignem ⁊ cum illud sensim densatur, fieri ventũ ex eo. Item cum magis ac magis densaretur fieri aquam, ⁊ si multomaxime densaretur omnia terrena fieri autumauit, ij ergo sic dicebant ex vno generationem fieri. Anaximander autem mediũ inter ignem ⁊ aerẽ, vel inter aerem ⁊ aquã elementũ esse cum dixisset, ex hoc alia separari asseruit, cui profecto cũ infinitũ sit in esse cõtrarietates dixit, ex quo cum reliqua separarẽtur, fieri dixit. Hi ergo qui densitatem ⁊ raritatẽ asserũt, alia fieri alteratione elemẽti iuxta suã opinionem posita asserũt, q̃re his ꝯstringit gñationẽ alterationem appellare, sic ergo aiũt id tale quod generatur alterari Anaximander aũt nõ alteratiõe intermedij elemẽti alia ꝑduci dicit, sed separatione eorũ q̃ in eo sunt. Preterea Ari. cũ vult apertius ostẽdere qũo Anaximãder segregatione vnius fieri alia dixit, cõmemorat ea que spectant ad Anaxagorã ⁊ Empedoclem. Est aũt Anaxagorę huiusmodi opinio, quoniam ipse statuit materialia rerũ principia ipsa similaria q̃ numero

Uide simplicium qui diffusius hoc dicit.

⁊ contrarietate sunt infinita. Item dixit omnia simul misceri paulatimq; totum generaretur. Preterea tulit mentem, quam posteri appellantq; effectricem causam, quodam temporis initio cepisse omnia abinuicem separare, haud tamen potuisse explere perficereq; separationem, sed dissimilaria confusa concretaq; ac similaria a similaribus segregasse, que tamen similaria sincere pureq; segregare non potuit, aliorum tñ cum illinc principium datum in separationis, semper hoc facit. Hoc igitur modo omnia fieri ex omnibus cum inuicem cuncta essent permixta dixit. Nam in ligno carnes, ossa, aurum, ⁊ simpliciter omnia esse dixit. Uerum sensit vnumquodq; appellari traherecq; nomen ab eo quod plus in eo abundat, vt fit in cumulo seminum. Nam si plus tritici est, q̄z aliorum seminum, cumulus ille appellabitur triticum, quoniam plus in eo abundat, hoc modo etiam vbi plus carnis esset q̄z aliorum rerum carnem appellari dixit, ac vbi plus ossis ossa, eodem etiā modo in ligno in auro ⁊ ceteris dicendū est. Quemadmodum igitur siquis ex toto semine occulta ordei grana paulatim colligeret adeo, vt cumulum aceruumq; ordei expleat, is quidem non videretur generasse ordeum, sed solum indicasse separasseq; illa, ita etiam res naturales se habere dixit. Nam quando ex carne os generaretur, vel aliquid alterum, non foret hec mutatio vera generatio, sed emphasis manifestatioq;, ac segregatio illius quod prius erat occultum. Uerumtamen in cumulo seminū est aliqua vna species pura separanda vt ordeū, sed in similaribus hoc fieri nequit, quippe numq̄z possit pure separari caro, vel lapis, vel aurum, vel aliquid aliud, sed vbi semper in toto quod seiungitur aliquod tale est omnia etiam in sunt. Uerum illud appellari ⁊ ab illo nomen trahere quod plus est in eo. De igitur paruissime carnis partes coniuncte simul, vel lapilli carnes, vel lapidem, vel aliquid huiusmodi faciunt. Item compositio similarium facit dissimilaria. Sic ergo Anaxagoras sensit de principijs. Empedocles autem quatuor posuit materiales causas que sunt illa vulgatissima elementa. Unde etiam illa omnium primas radices appellauit. Preterea efficientes causas statuit litem ⁊ amicitiam, non simul sed seorsum, quoniam cum amicitia vinceret superaretq; coniungi congregariq; elementa ⁊ ita fieri mundum intellectualem dixit, quē spherum vocauit, cum vero confecto transactoq; quodā temporis circuitu ac interuallo lix rursus superaret dominareturq; spherum illū disgregari ⁊ fieri denuo quatuor elemēta ⁊ hunc mundū sensibilem. Cum igitur vidit omnia alia ex his quatuor elementis facta, ac ipsa interse mutuo fieri, dixit quidem composita sola elementorum congregatione fieri. Nam ipsa immutabilia esse statuit, ⁊ cū fieret ex aqua aer, vel ex aere ignis, ⁊ econtra non transmutata aqua, vel aere reliqua fieri dixit, ⁊ elementa actu interse mutuo inesse, cum itaq; aer rarefieret, ignem qui inexistebat ⁊ continuum locum inuenit separari dixit, rursus autem cum densaretur aer, aquea que inerant ⁊ in eadem disseminata atq; interspersa sunt, extrusione qua solent ejici emitti eq; ea que extruduntur, segregātur, ceu aliquid tale patiuntur etiam accini qui comprimentibus digitis extruduntur. Nam cū ad sint ⁊ inter digitos occultantur quando densantur ⁊ comprimuntur digiti extrusione iaciuntur, qui sane tunc non fiunt, sed solum separantur ⁊ apparent, quo igitur modo inquit Anaxagoram ⁊ Empedoclem dixisse segregatione fieri generationem. Sic ⁊ Anaximander ex elemento infinito ⁊ continente omnia in se ipso quod quidem ipse ponebat medium inter aerem ⁊ ignem, vel inter aerem ⁊ aquam, alia fieri immo segregari dixit. Nam generationem nihil aliud esse q̄z segregationem ⁊ manifestationem rerum dixit. Et sane constat quod cū Anaximander hec dicat, suas positiones ipsum tollere ac destruere quippe intermedium non amplius erit cōmune principium omnium, siquidem illud ipsum non subijcitur rebus gignendis. Nisi quis etiam temere dicat omnes quis intra lares sunt ex vno elemēto esse continentibus laribus, vel ipsa domo continente, igitur magis hec dicens Aristote. videtur inuidere in opinionem Anaxagore, sed cum hec dicit Aristot. vertitur ad elenchum disputationemq; Anaxagore opinionis, sed paulisq; aggreditur rationes ⁊ argumenta explicat vnde motus Anaxagoras sic opinatus sit omnia in omnibus singulaq; in singulis esse, ⁊ nihil purum sincerumq; haberi quod est. Inquit igitur ipsum ita sensisse ob duas causas. Una est quia existimauit cōmunem omnium naturalium opinionem verā esse. s. vt nihil ex nihilo prorsus fiat, sed omnia que fiunt ex aliquo ente producuntur. Utebatur igitur tale argumento, cuncta que fiunt, vel ex nō entibus, vel ex entibus fiūt. Et sane constat causam fuisse erroris sui, q2 circa diuisionem aliquā partem eius omisit, qm̄ omne quod fit vel simpliciter ex ente, vel simpliciter ex nō ente, vel partim ex ente partimq; ex nō ente. Tertium igitur membrū diuisionis omittens quod sane verū est, in hunc errorem incidit. Arguebat igitur, vel ex solis entibus fiunt ea que fiunt, vel ex non entibus. Ex nō entibus nequam fieri nequeunt ob cōmunem dignitatem ⁊ proloquium vulgatissimum, igitur ex entibus fiunt, si autem ex entibus, vel ex similaribus ac eiusdem speciei, vel ex dissimilaribus ⁊ diuersarum specierum. Sed generari nequeunt ex his que sunt diuersarum speciarū, quippe homo generet hominem, ⁊ equus equum, sed homo equum minime producit. Quod si ex his que sunt eiusdem speciei generantur, prorsus oportet cum nouerimus os ex carne generari, quoniam ea que sunt dissimilaria interse vicissim generari nequeunt, vt in carne sit os quod quidem ex ea generatur. Quocirca de ceteris alijs sic dicendum est, quoniam igitur singula, siue prima solum, siue pluribus intercedentibus generationibus ex singulis fiunt. Nam sanguis ex pane, ex sanguine caro, deinde ex carne sepe os, vel alterū quid generatur, qua item putrescente aqua, vel ignis, vel terra, vel vermis producitur, penitus oportet existimare omnia omnibus misceri. Nā cum in cōmuni subiecto non collocentur, neq; subsistāt, idcirco singula ex singulis fieri accidit. Hec est igitur prima causa que coegit Anaxogoram ita sentire. Secunda autem est, quia videbat contraria inuicem fieri, quippe calidum ex frigido, siccum ex humido, album ex nigro, ⁊ cetera alia fiant quū ergo contraria numq̄z possint generare alia contraria, quoniam vnum contrarium alterum potius interimit ⁊ corrumpit, q̄z generat, necesse est penitus vt in corpore frigido sint corpora calida, eodem etiam modo frigus, album, ⁊ cetera alia, ceterum hec omnia cum absoluat ⁊ explicat, argumenta ⁊ obiectiones aggreditur contra eas. ❡ Quo fit vt ad textum veniamus. Ut autem naturales aiunt duo sunt modi, oportet subintelligere, vt naturales dicunt vnum ens esse. Nam conueniunt atq; confirmāt vnum ens esse. Uerū notandum est Aristo. separare Parmenidem ⁊ Melissum a naturalibus, quippe eos non de rebus naturalibus disserere, sed vel diuinis rebus fari, vel de q̄busdā alijs disserere putet. Uerūtamen ipse confutauit illorū rationes tum q2 nonnulli opinabātur illos de rebus naturalibus disseruisse, tum etiā, vt personarū authoritatem circa falsas suspitiones, ac sententias de rebus arceret atq; depelleret.

Anaximander suas positiões suis dictis destruit vide simplicium.

❡ Quidam

Quidam enim id quod est unum subiectum corpus fecerunt: aut trium unum aliquid: aut aliud quod igne densius aere vero subtilius est. Cetera vero alia generant densitate ⁊ raritate multa facientes. Hec autem sunt contraria.

Inquit quidam naturalium facientes omne quod est unum esse, idest unum omnium principium, ⁊ illud cum subiectum efficiant, quod etiam non in corporeum aliqd sed corpus actu dicunt esse, ⁊ corpus vel unum aliquod trium elementorum videlicet ignis, aeris, vel aque, aut aliquid aliud preter ipsa intermedium tamen ipsorum, ut statuit Anaximander, cetera alia corpora gigni ex ipsius elementi raritate ⁊ densitate aiunt. Sed inquiens cum quidam enim naturalium unum eius esse corpus subiectum dederunt, ex densitate ⁊ raritate alia produci inquiunt, non statim subiunxit oppositam opinionem, sed paulo post adducet, ubi inquit. Quidam autem ex ipso uno inmixtas infectasq; contrarietates excerni ac sequestrari dicunt, ut Anaximander. Hic autem cum dicit, quidam enim id quod est unum esse facientes, non videtur proprie usus fuisse oppositione ⁊ contraria assignatione. Nam cum inquit. Quidam enim id quod est unum esse facientes postea opponit ⁊ affert partem oppositam, cum dicit. Quidam autem ex uno innexas insertasq; contrarietates ⁊ cetera. Consequens autem erat contrariam assignationem volenti afferre hunc in modum dicere. Quidam autem multa facientes, opere pretium igitur est parum ponderare verba ac transmutare, ut consequentem assignationem oppositam sciamus, hoc igitur modo textus connectendus copulandusq; est. Ut autem naturales dicit duo sunt modi. Quidam enim id quod est unum esse corpus subiectum fecerunt, ⁊ cetera, alia gigni inquiunt, sed quidam hec generari raritate ⁊ densitate sentiunt. Quidam vero ex uno insertas contrarietates sequestrari aiunt. Verum cum hoc ait. Ut naturales dicunt, non omnes naturales summatim ⁊ universaliter Arist. complectitur. Nam perspicuum est quosdam naturales supposuisse unam esse subiectam materiam, ⁊ ad hoc induxit oppositam assignationem dicens quod alij unam alij vero plures mās dederunt, ⁊ hec sunt contrarie assignationes. Cum asserit itaq; eos supposuisse unam materiam esse subiectam ac dixisse alia generari ex raritate ⁊ densitate, de industria insinuat atq; significat densitatem, ⁊ raritatem contraria esse, quippe hoc ipsi pro sua firmanda opinione non parum conducat ⁊ conferat. Nam ipse etiam debet deinceps asserere principia esse contraria cum ipsa materia. Idcirco innuit ac indicat quod naturales qui ante eum extitere, ⁊ si non diligenter exacteq; dixerunt, attamen contraria rerum principia imaginati sunt. Nam si autumant alia gigni ex subiecto, quod ipsi astruunt raritate densitateq; adhibita, densitas autem ⁊ raritas contraria sunt ergo ex contrarijs generationem esse affirmant.

Textus.

Et universaliter excessus atq; defectus: quemadmodum magnum ⁊ paruum Plato dicit.

Cum dixit naturales accepisse principia contraria tanq; materiam informantia, hoc in loco ad excessum ⁊ defectum tanq; ad universaliorem contrarietatem continentem in seipsa omnes contrarietates redigit omnia contraria. Et est tota sententia ac ratio. Unum facientes corpus subiectum cuius raritate ⁊ densitate alia generari aiunt, ⁊ hec contrarie sunt, quare naturales statuunt principia specifica rerum contraria esse. Et ut communiter complectantur ac summatim secundum quam contrarietatem cuncti fatebantur haberi generationem rerum ex materia, quam ipsi statuerunt, dicimus illam esse excessum ⁊ defectum. Hec enim communis est cunctis contrarijs oppositio, atq; in seipsa alias oppositiones continet. Huiusmodi etiam sunt principia, que Plato appellabat magnum ⁊ paruum, quorum id quod est excessus magnum appellabat, quod vero defectus paruum, ⁊ si ipse atq; alij varia senserint circa illud unum ⁊ contraria, ut deinceps dicit. Verum excessum ⁊ defectum vocat contraria vel quatenus contrariorum unum melius est, ⁊ alterum peius. Nam ipse in sequentibus asserit contrarium deterius assimilari priuationi, ⁊ melius ipsi forme. Et hic igitur peius velut nigrum defectus erit, album autem erit excessus, vel ergo hoc modo ut diximus, vel ut dicamus contrariorum eque potentium fluentiumq; subiectum quod maiori mole constat excessum esse, quod vero minori defectum, verbi gratia si acceperimus aerem ⁊ terram, quorum aer tantum intervalli absoluat, cum sursum petit, quantum terra pertransijt cum deorsum descendit, ⁊ ut breviter dicam, accipiamus equaliter contrarios motus quibus contraria mobilia cientur, quorum aer cum sit in maiori subiecto ob molem magnitudinemq; excessus erit, terra autem cum in minori ambitu magnitudinis existat defectus appellabitur, idcirco corpus graue densum cum transmutatur in leue maiorem prorsus magnitudinis ambitum subijt atq; accipit, sed cum leue transmutatur in graue minorem magnitudinem suscipit. Si ergo secundum suos fluxus eque poterunt fluere necesse est, ut leue maiorem molem pertranseat ac obtineat. Hoc idem autem quispiam dicere posset de albo ⁊ nigro ceterisq; contrarijs. Nam cum ex nigro album fit ac forte ⁊ rarius generabitur secundum subiectum. Verum cum album disgregativum visus sit, ⁊ nigrum congregativum, erit album excessus tanq; causa eiusdem, nigrum vero defectus quatenus congregativum est, ⁊ de reliquis contrarijs dicendum est similiter, ⁊ forte non de omnibus simpliciter contrarijs rationem afferre oportet, sed de his que sunt quidem generationis ⁊ corruptionis causa.

Vide optimi sensum dicti antiquorum.

Verum hic quidem hec facit materiam: ipsum autem unum formam. Illi vero unum quidem ipsum tanq; subiectum materiam: contraria vero differentias atq; formas.

Similiter quidem Plato ⁊ quicumq; unum esse elementum asserunt, ac ex eodem adhibita raritate ⁊ densitate alia gigni affirmant tria statuunt principia. scilicet contraria ⁊ unum, ut etiam ipse Arist. deinceps ponit. Veruntamen Plato secus infert quam alij circa horum principiorum modos. Nam alij aiunt materiam ⁊ subiectum unum esse, contraria vero que subiectum informant interse differre. Nam quum subiectum aliquando densitatem, ⁊ aliquando raritatem obtinet sic ex eo alia corpora generari autumant, Plato autem econtra sentit, quippe qui contraria videlicet magnum ⁊ paruum materiam esse statuat, ⁊ unum formam efficiat, que de materia educitur, ⁊ constituit corpora. Verum non ignoras Platonem pitagoreum fuisse qui aliquando (ut ferme omnia pitagorei narrare solent) per enigma loquutur, quandoquidem ⁊ illi dualitatem indefinitam illimitatamq; materiam vocent. Nam id quod definit terminatq; ac unitatem cuiq; prebet forma est, materia autem indefinita est, ⁊ causa ut forme extendantur ⁊ aboleantur. Nam cum ipsa recipit ea que sua sponte natura indiuisibilia sunt ac non extensa, ipsa postea distrahunt ac fiunt diuisibilia.

Idē fere 3° physicorum.

bilibus vero nobis ob paruitatem molis ac magnitudinis. Quapropter inquiunt quodcūq3 in quolibet mixtum esse: quia quodlibet ex quouis oriri videbant. Videri vero diuersa inter se ac appellari ex eo ꝙ maxime excedebat per multitudinem infinitorum in mixtione. Nam totum album: aut nigrum: aut dulce: aut carnem: aut os sincere quicꝙ̃ non esse: sed cuius plurimuz vnūꝙꝙ̃ h3: id ipsius esse rei naturā videri dicebant.

Quoniam ꝛ hinc suspicatur Anaxagoras singula in singulis esse, propterea quod nihil fieri ex nihilo, ꝛ ex contrarijs fieri ea que fiunt videbat. Verū cum contrariorum vnum alterum potius interimat ꝛ corrumpat quā generet, hinc igitur conclusit ac deduxit omnia mutuo misceri, ac minime apparere ob exiguam magnitudinē. Verum vnūquodq3 nominabat ex eo quo plus abundabat mixtella, vt videre licet in toto semine. Nam ipsum appellatur triticum, vel caro, vel aqua, si tritici spetie magis abundauerit, vel plus carnis, vel aliorum habuerit. Sed cur Anaxagoras errauerit in causa est, quia asseuerabat omnino oportere vel ex nihilo prorsus aliqua fieri, vel ex non ente. Nam fiunt ex non ente, sed nō simpliciter ex non ente, sed ex aliquo non ente, quod quidem et Ari. deinceps obijciet ac persoluet difficultatē.

Triplex ifi tatum.

Si ergo infinitū qua infinitū ignotū est. Et infinitū multitudine: aut magnitudine est: quantū quedam ignotū erit. Infinitum autē forma quale quodam ignotum. Cum igitur principia rerū tam multitudine: ꝙ̃ spetie sint infinita: fieri profecto nequit: vt ea que ex hisce constant sciantur. Nam sic scire compositum putamus: cū ex quibus ꝛ quot ipsum constat cognoscimus.

Cum posuerit opinionem Anaxagore, ac dixerit qua intelligentia in hanc positionem deuenerit quoniam ex non ente nihil fieri putat, ꝛ quia videbat mutuo atq3 inter se fieri contraria, nunc se conuertit ad refellendū taxandūq3 illius opinionem, ꝛ affert in medio multa argumenta que confutant opinionem antedictam, quorū quidem primū confusum ꝛ in cursuum cū3 non sit ex natura rerum, sed tanꝙ̃ ad Anaxagorā, ꝛ simpliciter personam scientis. Demonstrat .n. hanc positionē de medio tollere omnem scientiam. Est autem huiusmodi argumentum, si principia rerū sunt similaria, ꝛ similaria sunt infinita, ac infinitū suapte natura ignotum est, igitur principia rerū ignota erūt, sed quorū principia ignorātur, ipsa quoq3 nō percipiūtur, ergo res naturales ignorātur, quare aboleretur rerū scientia, immo ipsa plane rerū cognitio, siquidem scientia est quedam cognitio, quoniam cognitio communior amplior q3 est ipsa scientia. Nā scientię definire res, ꝛ comprehendere eas ratione ac demonstrare innatū inditūq3 est, sed indefinitū ratione definiri cōplectiq3 non potest, alioquin mox ipsum infinitum finitū esse diceremus. Si ergo infinitū est quatenus extra id quod capit, cōtinuo aliqd ē capiendū, pfecto destruent actissimas scientias ac clarissimas, astronomiā scilicet ꝛ geometriam, sed constat Anaxagorā ipsu3 habuisse scientiā rerū arbitrari quā nos docuit, quare nō sunt infinita rerū principia, siquidem Anaxagoras vir peritus est ꝛ scit si autē infinita sunt, ipse ergo ignarus est, quod si rerum nescitius, ipsi de rebus temere differenti quas ignorat nullam adhibebimus fidem. Hoc igitur est primum argumentū quod libuit appellari conuersiuum ꝛ confusū3 vt dicebā, sed minime per causam.

Primũ argumentum.

Secundū argumentum cum sit per causam ꝛ ex natura rerū, ꝑrius assumit hanc dignitatem, omnibus formis insitum esse in quodam quāto definito subsistare ac subsistere, preterea neq3 natura cuipiam augeri ad quāuis magnitudinem neq3 diminui ad quācunq3 paruitatē datū esse, sed quidā terminus magnitudinis ꝛ paruitatis figitur, quem forma preterire ac excedere nō potest. Sed primo disseramus de perfectioribus formis. Nam hisce tanꝙ̃ clarioribus apertioribusq3 ratio manifestior fiet, forma itaq3 hominis potest in magnitudine vnius brachij ꝯsistere, ac quatuor ꝛ quinq3, attamen ipse adolescere in infinitum non potest, quippe homo centum cubitorum altitudine augeri, atq3 mundo equalis fieri nequeat. Non enim hominem animi cogitatione ꝯcipimus, id est eū3 qui est atq3 existit. Hinc igr̄ ꝑspicuū est nō posse ad aliquam maiorem quantitatem augeri ꝙ̃ sibi congruat, neq3 excedere molem vniuersi, sed quadam magnitudine figitur ac determinatur, quam excedere non potest. Nam forme cum in aliquo maiore subiecto extendūtur maiores euadūt, quemadmodum igitur fieri non potest, vt secundū quācunq3 auctionem speties ꝛ forme coalescant magnitudine, ita dicendum est nullam spetiem ita minui magnitudine, vt esse nequeat. Nam fit pigmeus homo, nō tamen digitalis, vel equalis accino, vel cuidam minutulo, quippe paruissima magnitudo haud queat hanc formam suscipere. Vt itaq3 faber lignarius, in ligno cubitali nauigij formam conderet, hanc tamen in ligno digitale efficere non posset, item figulus formam amphore in argilla cretaq3 equali accino non strueret. Quemadmodum itaq3 opus est horum magnitudinem ac paruitatē alicuius definite quantitatis esse, vt forme in sint, sic etiā de similaribus dicendum est, siquidem ipsa etiam nōnullas formas habeāt, quare carnis videlicet ossis, ꝛ aquę forma neq3 in quauis magnitudine consistit, quū neq3 in equali, neq3 in maiore vniuersi mole cōsistere potest, quandoquidem nihil tale subsisteret. At modo sermo sit de his que subsistūt. Item neq3 in quauis paruitate forma consistit, sed quedam est magnitudo qua minore cōstare forma carnis non potest. Est igitur quedam caro impartibilis ꝛ minima, sic etiam alia similaria se habēt. Verum ꝙ ita sit vt disseruimus hactenus, hisce etiā discere ac intelligere potes. Omnia nāq3 corpora composita nō ex quauis materia temere affecta fiunt, sed vnaqueq3 forma eget materia taliter affecta, vt cum illa ita disposita institutaq3 ad recipiendum eam fuerit, ex eadem educi ac illi aduenire queat. Non enim elementis temere cōmixtis cōcretisq3 educitur ac aduenit eis forma carnis vel ossis, sed forma carnis eget tali mixtione subiecta, qppe alterius mixtionis sit forma ossis, ꝛ alia alterius. Si ergo hoc ita se habet, subijcitur ergo formis corporum compositorum non solū qualitas quedam scilicet, talis elementorum complexio vel mixtio, sed etiam quantitas. Quemadmodum igitur non est cōsentaneum vt queuis qualitas possit subijci formis, ita neq3 queuis quantitas, que; enī3 esset maior ratio cū subiecta qualitatis ꝛ quantitatis equaliter se habeant vt non queuis, qualitas complectatur, sed quedam definita ac determinata, ꝛ quantitas indefinita sit, quare definita ꝛ certa erit quantitas que subijcitur formis, quare quedā caro minima est, ꝛ minima aqua, quarū magnitudine alia minore he forme nō cōstarent atq3 existerēt, qd̄ etiam merito astruitur. Nā si caro que generaretur, patitur aliquid ab efficiente, consentaneum est quidem

Scdm argumentu3.

Vid Arist. aut Nicolaū perypateticū i lib° de mundo ꝺ illis aloydis .s. gigātib⁹ q altitudinē celi excedē sua magnitudine credebāt. Vide fabulā Homeri 11° lib. odyssę ꝛ alibi ꝛ Virgiliū in sexto.

videtur esse, quod quemadmodum diuidenda magnitudo non in qualibet partē diuideretur, sed fugeret diuidi in minima, quāuis potentia diuisibilis sit, ita etiam illud q̄ scḋm qualitatem patitur, non debet pati quātunlibet exiliter, sed fugere ob paruitatem ita affici. At vero id qḋ nō patitur nō recipit formā ab efficiente. ❡ Sed

Dubitatio. circa hec nonnulli mathematici dubitant. Nam inquiunt si daretur recta linea que in duas partes secetur, quoniā omnis magnitudo potest diuidi in infinitum, caro etiaꝫ quaꝫ dicitis esse minimam diuidi poterit in duas partes, ergo portiones diuise vel sunt caruncule, vel nō, si autem caruncule, erit igitur accipere data carne longe minorem, ꝛ non illam quam minimam asseritis. Si ergo ille portiones diuise non sunt caruncule, quomodo rursus in vnum constitute carnem efficere poterunt. Et si caro similare quoddam sit idest quod ipsius partes etiam carnes sint, ergo erit tota carne quam diuidendam sumpsimus, minorem accipere, quoniā tota caro similaris est.

Responsio. ❡ Uerum ad hec dicimus nos posse carnem sumere vt quedam species est, atqꝫ vt magnitudo. Caro itaqꝫ vt magnitudo est in infinitum diuidi potest, idcirco minimam magnitudinem accipere non licet, caro tamen vt forma ꝛ species est nō poterit amplius partiri in infinitum, sed prorsus deficiet deuenietqꝫ ad minimam carnem, quam si diuiserimus, mox simul diuidendo carnis formam ipsam corrumpimus ꝛ destruimus. Nam vt licet accipere hominem vt hominem atqꝫ vt magnitudinē, ꝛ vt magnitudo diuidi potest in infinitum ac semper in magnitudines eiusdem speciei erit ipsa diuisio, si vero diuiserimus ipsum vt hominem in caput ꝛ pedes simul cum diuisione corrūpetur ꝛ forma hominis que neqꝫ in toto est, quoniam totum non est, neqꝫ in aliqua parte, q̄niam homo indiuisibilis est, sic etiam dico si diuiseris minimam carnem. Nam mox totam per diuisionem corrūpes, quippe que indiuisibilis in sectilisqꝫ sit, ꝛ eius partes diuise magnitudines sunt, sed non carnes, quemadmodum igitur in homine cuius partes si milies coniunxeris in vnum amplius hominem efficere nō potes, quippe qui non solum egeat partium compositione, sed etiam natura que constituat ꝛ formas introducit, idem etiam sentio de similaribus, quoniam ꝛ si milies infinitiesqꝫ coniunxeris composuerisqꝫ partes carnis diuise non poteris amplius carnem efficere, si natura non aderit ac opem tulerit. Nam vt ex omnibus lignis cumulatis ex quibus struitur nauis, ipsa non fieret, ac ex coaceruatis lignis lapidibusqꝫ quibus domus constare solet, ipsa non strueretur, nisi ars presit atqꝫ constituat, ita ꝛ si partes carnis coniunxeris caro fieri non poterit, nisi opē ferat ipsa natura in componendis carnibus. Caro itaqꝫ similaris ꝛ minima cū in quātocunqꝫ seruat suā totalitatē, tunc etiā seruat carnis formā. Unde ptes q̄ diuidende sunt, sūc potētia sunt carnes qr iā totū est, sed cū diuiditur non amplius carnes sunt, quapropter ostēditur li see minimam carnem esse, ꝛ hoc consequenter conuenit rerum processui. Nam quedam sunt rerum generalissima ꝛ cōmunissima queqꝫ in omnibus sunt ac diffundūtur, vt ens ꝛ vnum, quippe nihil sit quod ente ꝛ vno non participet. Quedam vero indiuidua que species appellātur in predicamentis coarctātur ꝛ firmātur, quoniam maxime particularia in speciebus sunt, que preterea de nullo predicātur, sed homo ḋ solis hominibus, ꝛ equus de equis dūtaxat, neqꝫ de quibus predicatur in his cōtingit esse, quippe mortuus homo nō sit homo, neqꝫ hominis pars sit homo. Caro autem ꝛ os ꝛ cetera similaria medium ordinem retinent, equidem in paucioribus

Similaria mediū mōꝫ pdicādi ha

sunt, quam ens ꝛ vnum, ꝛ magis in pluribus, quam spēs indiuisibiles. Nam caro ꝛ os de equo, ꝛ de alijs animalibus predicantur atqꝫ de partibus, attamen de minima carnis parte vel ossis qn̄ ipsa diuideret, tūc caro vel os de illis non predicaretur, tū ens ꝛ vnū nihil minus predicarentur de illis partibus diuisis. Nam ꝛ si partes minime carnis non sint carnes, attamen entia sunt, quippe que magnitudines atqꝫ corpora. Hactenus itaqꝫ de prima dignitate. Secundam autē accipit, quod omne corpus finitum metitur corpore finito .s. minus a minore, vt corpus centum cubitorum metitur cubitis decies decem, ꝛ centies cubito ac digitali mensura, ꝛ vt summatim dicamus quocūqꝫ corpore minore maius metitur. Quibus itaqꝫ postulatis ac preassumptis ostendit fieri non posse, vt omnia in omnibus vel singula in singulis sint, neqꝫ fieri separationem infinitum. ❡ Et primum argumentum a causa ꝛ re ipsa, licet secundum sit a principio, hoc est. Inquit ergo si ex aqua hac similari auferatur caro similaris ꝛ continuo alia atqꝫ alia, quoniam caro in aqua finita mole magnitudineqꝫ est, siquidem etiā similaris aqua magnitudine finita sit, sed omne finitum demptis sublatis semper finitis quibusdam cōsumitur, igitur prius necesse est ex ea carne que in aqua erat sublatis semp caruncul[i]s, vt aliquādo ipsa cōsumatur ꝛ aboleatur. Non. n. qr magnitudines diuisibiles sunt in infinitum semper diuidenda erit caro que in aqua est in minores partes, quin diuisa aliquando in duas portiones non intereat ꝛ deficiat. Nam ꝛ si continuo in duas partes diuideretur, tamen ad minimam carnis magnitudinem veniet. Nam demonstrauimus minimam carnem esse, si ergo caro diuidenda que in aqua est, peruenerit ad minimam carnis magnitudinem, perspicuum est, vt si illa minima auferatur, non posse amplius separari carnem ex illa aqua, quod si hoc conceditur, neqꝫ amplius singula in singulis erunt, neqꝫ in infinitum dabitur rerū segregatio. Et nihil apud me interest si carnes que separantur pure non sint, sed mixte cum alijs similaribus. Nam ꝛ si non exeunt pure sincereqꝫ, quoniam supponūt in infinitum fieri segregationem, necesse est tamen si caruncule q̄ semp segregantur minime sunt, totam carnem que in aqua est aliquando consumi, iuxta secundam dignitatem in qua fertur finitum a finito metiri. Unde si hoc asseritur, segregatio dubio procul non durabit in infinitum. De duobus igitur necesse est alterum esse ac dari vel tandem segregationeꝫ defectuꝫ consumptūqꝫ iri, vt ratio demonstrat, vel si in infinitum segregantur caruncule quoniam certa definataqꝫ est carnis magnitudo, necesse est equaliter infinita esse in magnitudine finita, quodquidem fieri nequit, quoniam hoc esset perinde ac diceremus finito infinitum complecti. Nam quod constat infinitis infinitum est. ❡ Tertium Argumentū adducit. Si caro ad maximum ꝛ minimum terminatur aliquid aliud carnis a minima segregari non poterit, quippe omne corpus finitum quodam sublato minus reddatur, si ergo omne finitum a minore finito metitur, quare si ex minima carne separabitur, aliquid profecto erit minus minimo, quod sane impossibile est, itaqꝫ nō erūt singula in singulis. ❡ 4m Argumentum affert inquiens, si singula in singulis sunt, ꝛ in infinitum durat segregatio, igitur in vnaquaqꝫ parte similari erunt infinite carnes ossaqꝫ, ac denīq omnia simpliciter, ꝛ ecētra in vnaquaqꝫ parte carnis similaris, vel sanguinis, vel cuiusuis alterius erūt infinita, in quibus preterea erūt alia infinita, quare in vnoquoqꝫ similari erit infinities infinitum, quo sane quid magis perridiculum esse potest, vt in minima carnis parte

bēt itergnē lissima ꝛ spēs spālissimas.

Ecce partes pportionales.

Scḋz argm pncipale sꝫ pm ex re.

Term argm.

Quartū argumentuꝫ.

pro parte corpora magnitudine ꝛ multitudine infinities infinita sunt, multitudine inꝗ͂, quoniaꝫ cum attigua sint, solum a sese mutuo separantur, magnitudine vero, quoniam quod ex infinitis cōstat infinitū est, quare nō solū vna queqꝫ pars similaris continebit infinities infinita, sed etiam loci infinities infiniti erūt. Nam ea sunt diuisa quecūqꝫ simul non sunt, sed illi fatentur ea similaria abiungi ab inuicem, que preterea infinita sunt, quare loci qui cōtinebūt ea in infiniti erūt, ac intersticia quibus intercipiuntur ac distant, igitur infinities infinitum dabimus, quod sane ridiculum est.

Quintū argumentū.

¶ Quintum Argumentum est, quod mens illa quam posuit Anaxagoras demens stolidaqꝫ esset. Naꝫ si vult omnia secundum quantitatē, ꝛ qualitatē separari, vt neqꝫ differrāt iter se similaria vt caro, os, ꝛ reliqua, neqꝫ eadē sint spē, ꝛ numero differāt veluti partes carnis similares, ꝛ h̄ fieri nō pōt, ppea ꝙ in infinitum magnitudo diuidi potest, atqꝫ impossibile est h̄ similaria pura sincera qꝫ interdū seiungi, stolida itaqꝫ mens ipsa erit, quoniam nititur ea facere que fieri nequeunt. Uerum illud quod asseritur ab Anaxagora scilicet nunꝗ͂ res separari recte asseritur, licet non scite ac sapide proferatur. Nam in his sunt accidentia ꝛ habitus que a suis subiectis nunꝗ͂ auelli seiūgiqꝫ possunt, si ergo mens vult cūcta segregare videlicet accidētia ꝛ habitus, que profecto seiūgi nō possunt, igr̄ mens stolida ꝛ insana periclitatur niti turqꝫ ea facere que fieri prorsus nequeunt. Item Anaxagoras fallitur cum asserat omnia que fiūt ex his que sunt eiusdem spetiei produci. Nam inquit Arist. quedā fieri ex his que sunt eiusdem spetiei, quoniam lutum fit ex luto eiusdem spetiei maius scilicet ex minori, ꝙ etiaꝫ fit ex aqua ꝛ terra que sunt diuersarum spetierum. Itē domus fit ex lateribus ꝛ lignis, que sunt diuersarum spetierum, quare praue asserit que fiūt prorsus fieri ex his que sunt eiusdē spetiei quādoquidem contrariuꝫ nō modo in artibus sed etiaꝫ in naturalibus perspiciamus. Nam ex lignis producit ignis, ꝛ ex aqua aer, atqꝫ ex putrescentibus corporibus nō solum animatis, sed etiam inanimatis diuersa animalia fiūt, quibus dictis ab Arist. ipse fatetur longe melius esse cum eadem infinitis proficisci possunt ꝛ ex finitis, vt ex finitis fiant res, ꝗ͂ ex infinitis, siquidem infinitū ignotum sit, quare quātum attinet ad hoc, rectius ac longe melius sensit Empedocles ꝗ͂ Anaxagoras, quoniam ille supposuit finita esse principia. ¶ Ad textum itaqꝫ veniamus. Si ergo infinitum qua infinitum ignotum est. Hic primum argumentum inuersiuum ꝛ cōfusum .s. ad hominem adducit. Infinitum nāqꝫ est vel quātitate, vel qualitate. Unde si infinitum secundū quātitatē est, prorsus oportet, vt sit infinitum secundum quātitatem. Naꝫ si speties sunt infinite atqꝫ forme, necesse est etiam subiecta earum infinita esse, verum si numero erit quippiam infinitum nō amplius sequitur vt infinitum forma ꝛ spetie sit. Nam fieri potest, vt supponamus infinita numero esse, que tamen sunt eiusdem spetiei quemadmodum igitur infinitum erit, ita erit ignotum, si ergo asserebant numero infinita esse principia, spetie autem finita qbus profecto res cōstarent cognoscere poterāt, sed quot cōstarēt minime. Et quoniam principia quantitate ꝛ qualitate infinita esse Anaxagoras asseruit, perspicuū est principia ignota esse, sed ignoratis principijs, que ex his cōstāt ignorātur. Nam tūc composita cognoscūtur quando cognoscimus quibus quotqꝫ principijs constant.

¶ Preterea si necesse est ipsum mole quantumcūis esse posse: cuius pars magnitudine paruitateqꝫ quantatis esse potest.

¶ Primum inter assumpta est, quod magnitudo carnis ꝛ reliquarum spetierum definita sit ad maius ꝛ ad minus, ac ꝙ neqꝫ in infinitum augeatur, neqꝫ in infinitum diminuatur. Probat autem hoc ex totius compositi argumēto, cuius partes sunt similares, ꝛ conficit argumētum in secūda figura syllogismorum cōditionalium, ꝛ is est syllogismus, si partes possunt in infinitum augeri ac minui, totum quoqꝫ id assequi poterit, quippe totum ex partibus componatur, neqꝫ enim potest totum augeri vel minui nō auctis, vel diminutis partibus, sed nō potest totum in infinitū augeri neqꝫ minui, itaqꝫ neqꝫ partes, quare stabit quātitas partiū ad maius ꝛ ad minus, quare erit ꝗdā minima caro minimūqꝫ os, sicut ēt sunt maxima. Sed quispiam forte cōtradicet deductioni argumēti, qui faceret rationem pro Anaxagora, quoniam nō oportet si in infinitum fit diminutio similariū, vt animalia quoqꝫ ꝛ plāte in infinitum minuātur. Naꝫ si foret in vnoquoqꝫ animali vna queqꝫ pars carnis' similaris, vel ossis, vel sanguinis, consentaneum esset si augeretur pars, vt diminueret, vt totū adolesceret ꝛ minueret. At modo nō sic se habet res, sed cum plures partes similaris carnis cōueniunt vel ossis, vel reliquorum similarium ita efficiūt carnem animalis ꝛ ossa, igitur nō necesse est animal vna diminui cum diminuātur similaria. Nam possunt multa similaria ꝛ si paruissima sint, componere animalis corpus, verbi gratia vt lapides ex quibus domus cōstat, possunt in infinitum minui, attamen domus nō amplius diminuaretur in infinitum, quia ex multis ꝛ non ex vno lapide domus constituitur, componitur etiam interdum paucioribus si maiores fuerint, interdum ex pluribus si minores extiterint, quod si hoc ita se habet, omnino certa definitaqꝫ similariuꝫ quātitas erit ex quibus hominis caro componitur. Sunt ergo qnqꝫ partes similares carnis, vtrum he in infinitū minui queunt an nō, si quidem possunt minui in infinitum vna earum aliquam magnitudinem prorsus habebit ī qua esse hominis carnes, vt indigitali aut milij magnitudine nō possint, quāobrem si homo nō potest ad tantillū minui, perspicuum etiam est, vt partes carnis similares ēt nequeūt quare ad idem rursus deducitur ratio. Uerum si quis diceret alias similares portiones suapte natura posse in infinitum minui, sed compositūꝫ ceu hominē nō amplius posse suapte natura seruari diminutis partibꝰ similaribus cum etiam secūdum vos in minima magnitudine carnis potētis cōsistere ipse ponatur, siquidem huius hominis caro est qualis puerorū, vel embrionis, tamē in animali perfecto quippiam magni diminui partes nō posset quin totum animal corrumperetur, sic etiaꝫ si partes similares in infinitum diuidentur, tamen totū animal suapte natura nō posset cōsistere in quantalubet parte similari. Sed hec ratio est eorum qui nō tuentur neqꝫ seruāt suppositiones Anaxagoꝛe, qui dixit nihil aliud esse compositum ꝗ͂ cōcursum partium similariū. Nā id apud nos merito sequitur, qui huiusmodi elemētoꝝ compositioni ꝛ mixtioni asserimus formas extrinsecus aduenire ꝗ͂ sunt entia a subiectis distincte. Nō.n. quātitacūqꝫ se hītiuꝫ similariū portionū mixtiōi forme suapte natura aduenire possunt. At apud Anaxagoram hoc fieri nō potest, quoniaꝫ nihil extrinsecus aduenire preter similaria voluit, sed ipsa prorsus in simplicibus esse dixit. Et enim oculi verbi gratia diuerse tunice ꝛ triceꝫ, ac ipsi colores ꝛ omnes qualitates cōpositi cum insint simplicibus, cōsentaneum est sequi, vt prorsus vna cūꝫ diui-

nutione similarium ⁊ totum minui. Nam cur quemadmodū plures vel maiores similares portiones oculi cū conueniunt magnum efficiunt oculum, non ita minores vel paucę non efficient paruum? Quare deductio necessario vera est quantum ad suppositiones Anaxagore. Quid autem est dictu hominis carnes ex pluribus constare carnibus asserere. Nā cur vnumquodqꝫ ex his tot multis carnibus, ⁊ non ex pluribus constitutum est, siquidem sectio similarium fit in infinitum, quare neqꝫ prorsus vna quedam erit portio similaris neqꝫ vna hominis caro. Item accidit illud ridiculum Elephātis carnes ex minoribus paucioribusqꝫ carnibus componi posse ⁊ carnem culicis ex pluribus. Nam nihil interest amplius dicere ex paucioribus vel pluribus aliquid cōstare, cū principiorum magnitudo ad maius ⁊ ad minus indefinita illimitataqꝫ sit.

¶ Dico autem aliquam talium partium: in quā inexistentem totum diuiditur: si vero non potest esse animal vel planta quantacunqꝫ secundū magnitudinem ⁊ paruitatē: patet etiam vt neqꝫ partium vlla poterit mole quantauis esse. Erit enim ⁊ totum similiter. At os ⁊ caro ⁊ istiusmodi cetera sunt partes animalium: ⁊ fructus plantarum. Patet igitur neqꝫ os: neqꝫ carnē: neqꝫ aliud quicꝙ in maius vel in minus mole quantumuis esse posse.

¶ Dupliciter ea particula textus (inexistentem) potest accipi intelligiqꝫ, vel vt ad partem referatur, vel vt ad totum. Ad partem autem hoc modo legendum est. Dico autem has partes que post diuisionem totius subsistunt ⁊ non corrumpuntur. Nam semper sunt quedam defluxus ex corpore ex ⁊ excidia, cum igitur quedam corpora defluant excidantqꝫ, possunt post diuisionem totius subsistere. Si autem, illa particula inexistentem, ad totum referri intelleximus sic exponendus est textus, partes autem dico has, quibus etiam a toto diuisis nihilominus totum seruatur. He vero sunt (vt dicebam) corpora quedā que semper ex nobis defluunt. Hec autem est sententia authoris. Uerum hoc adiecit quoniam cū dixerit supius (cuius pars magnitudine paruitateqꝫ quātamuis esse potest) nequis suspicetur ipsum totius partes appellare materiam ⁊ formam, propter hoc inquit. Dico autem eas partes que post diuisionem totius per se ipsa subsistunt, videlicet diuisę a toto non corrumpitur totū, quorum neutrum materię ⁊ formę competit. Nam cum materia ⁊ forma separantur, non amplius totum remanet. Item neqꝫ possunt per seipsas subsistere. Preterea materia ⁊ forma non sunt corporis partes, sed elemēta, Idcirco neqꝫ dicerentur diuidi ab eo ac seiungi. Nā diuisio dicitur esse totius in partes, ⁊ resolutio in elementa. Caro autem ⁊ huiusmodi alia sunt partes animaliū, ⁊ fructus plantarum. Nam quemadmodum animal dissimilare est, ita etiam plantę. Nam partes plantarū truncus, ramus, cortex, folia, fructus, ac intestina lignorum ⁊ aliquid aliud simile, que sunt diuersarum speciērū inter se, licet vnūquodqꝫ in se sit similare.

Quō. differit resolutio ⁊ diuisio Textus.

¶ Preterea si talia oīa ipsisimet mutuo insunt: ⁊ non generatur quicꝙ: sed separantur ea que insunt: ⁊ appellatur ab eo quod magis abundat in eo: ex quouis quodlibet demū segregatione fit: ceu aqua ex carne ⁊ ex carne aqua. Cū aūt omne corpus finitum ablatione finiti corporis cōsumatur: perspicuum est non posse quodlibet in quouis esse.

¶ Primum argumentum vult afferre, deinde dicens opinionem Anaxagorę primisqꝫ concludat consequens ponit secundam dignitatem, quoniam ex vtrisqꝫ primum argumentum concludit, inquit ergo omne corpus finitum corporis finiti tollitur ablatione, dixit autē ꝯsumatur pro mensuratur. Nam id quod metitur cū semper equalia demantur de ipso a sua mensura, deficit tandē ⁊ consumatur.

¶ Ablata enim ex aqua carne: rursusqꝫ ex aqua reliqua segregata: ⁊ si semper minor ea que secernitur erit: non tamen omni magnitudine minor euadet. Quare si segregatio stabit non in quolibet quoduis erit. Nam in reliqua aqua non inerit caro: si autē non stabit: sed semper sequestratio fiet in finita magnitudine sane equalia finita erunt multitudine infinita. Quodquidem est impossibile.

¶ Ut ne quis dicat minime oportere semper sublatis caruncula in aqua carnem deficere siquidem equalia semper auferantur, ⁊ enim necessarium esset deficere illam, quia metitur finitum a finito, ⁊ quia ea modo que auferuntur semper minora sunt, quare non est necesse eā deficere cum continuum sit diuisibile in infinitum. Obid ergo inquit Arist. quod quāuis semper minora auferātur attamen quādam magnitudinem secundum paruitatē prorsus non excedunt seiuncta. Quoniam igitur definitur terminaturqꝫ quantitas carnis, non erunt profecto he portiones que separātur minores minima carne, sed stabit segregatio vsqꝫ ad minimam carnem, ergo prorsus necesse est vt minoribus carunculis separatis totum consumatur, quoniam finitum a finito tollitur ablatione, vel si non hoc dabitur, equalia finita numero tamen infinita in ipso finito inerit, quod impossibile est, igitur magnitudo aliqua non excedet paruitatem idest nō ex quacūqꝫ magnitudine minor separari potest, quāqꝫ minor semper separetur. Nam est aliqua magnitudo minimę carnis a qua minorem seiungi est impossibile.

¶ Preterea si omne corpus parte aliqua ab eo sublata fieri minus necesse est: ⁊ carnis quantitas definita est magnitudine ⁊ paruitate: constat ex minima carne nullum omnino corpus secerni posse: alioquin minima minor foret.

¶ Alterum argumentum ⁊ tertium a principio, quoniam si definita est quantitas carnis nō poterit ex minima separari aliquid. Nam si separaretur ex ea aliquid foret minor minima, quod profecto fieri nequit. Uerum hoc impossibile est, partim quia omne corpus quodam sublato minus fit, partim etiam quia omne finitum mensuratur ab omni finito.

¶ Item in infinitis corporibus caro iam infinita sanguis cerebrumqꝫ inesset.

¶ Quartum argumentum hoc est, quoniam accidet in vnaquaqꝫ portione similari infinitis existentibus, ⁊ rursus in vnaquaqꝫ alia infinitis existētibus ⁊ hoc infinitū, infinities infinitum esse.

¶ Singula tamē essent ab aliis separata: ⁊ nihilominus infinitum. hoc autē a ratione alienū est.

¶ Separata

⁋ Separata dixit pro his que actu ⁊ interstitijs seu locis sunt disiuncta, ⁊ non quemadmodum dicimus in materia potentia omnia inesse. Non enim ita dixit Anaxagoras omnia interse misceri ac mutuo inesse quemadmodum materia dicitur omnia esse in potentia, sed potius dixit quemadmodum in toto semine cuncta insunt, vt ordeum, triticum ⁊ reliqua semina que actu sunt in cumulo, igitur (inquit) insunt in vnaquaq; similaritate infinita corpora, ⁊ nihil minus vnumquodq; quod inexistit ⁊ ipsum infinitum est. Nam ⁊ in illo infinita sunt.

⁋ Id vero quod asseritur nunq̃ omnia segregata fore non scite quidem dicitur licet recte dicatur. Nam affectiones inseparabiles sunt.

⁋ Quod mens stolida sit quam posuit Anaxagoras patet, quia tentat impossibilia facere, siquidem velit ipsa omnia separare, quod quidem impossibile est. Uerum q̃ nunq̃ omnia separentur, quãq̃ ignare nimisq; perite Anaxagoras dixerit, attamen recte dixit. Nã ipse sensit corpora nunq̃ abinuicem secerni segregariq; siue secundum habitus, siue secundum affectiones. Uerum non eo quod ipsam naturam non habeant per se non subsistunt, sed quia propter mixtionem ea que miscentur nõ possunt pure sincereq; separari, ceu si quis diceret vinum mele commixtum abinuicem separari non posse vinum neq; mel. Si ergo in omnibus affectiones ⁊ habitus sunt, que per se subsistere suapte natura nequeunt, ⁊ mẽs ipsa querit hec separare, quoniam vult omnia secerni, igitur stolida est quia periclitatur ea facere que fieri nõ possunt.

⁋ Si ergo colores atq; habitus mixti sunt: si fuerint segregati: erit quippiam album: aut sanum quod non aliud quicq̃ erit: nec in subiecto: quare ipsa mens absurda est sane ea querens que fieri nequeunt: si separata quidem reddere vult. Hoc enim effici non potest tam quantitatis: quam qualitatis etiam ratione. Quantitatis quidem: quia non est minima magnitudo. Qualitatis autem: quia affectiones inseparabiles sunt.

⁋ Non enim est aliquod idem album quod per se sit, sed oportet primo aliquod alterum esse, deinde album, vel nigrum esse, vel aliquid huiusmodi. Nam album vel homo, vel equus, vel cerussa colorq; meretricius, aut aliquid aliud est. Si ergo affectiones separantur, erit profecto quippiam album quod neq; homo erit, neq; aliquid aliud preterea neq; in aliquo subiecto erit quod quidem impossibile est. Uerum dixit Aristo. de subiecto pro hoc scilicet in subiecto esse, quod multis in locis dicere consueuit.

⁋ Neq; etiam recte generationem eorum que sunt eiusdem speciei capit. Nam lutum in luta diuiditur atq; in ea que luta non sunt.

⁋ Quod praue acceperit ea que fiunt ex similibus fieri ostendit. Naz homo fit ex hominibus ⁊ equus ex equis, ⁊ quedam alia fiunt ex his que diuersarum specierum sunt. Nam ex putrescentibus equis vespe nascitur, ⁊ ex tauris apes, ex aqua aer, ⁊ ex aere ignis. Praue igitur accepit prorsus ex similibus in spetie generationem fieri. Uerum hoc accepit, quoniam existimabat ex non ente nihil fieri, ⁊ ea que ex aliquo fiunt non sine contrario produci. Unde non recte accepit ex non ente aliquid non fieri scilicet ex nihilo tanq̃ ex materia aliquid non fieret, quoniam necesse est aliquid produci ex non ente. Et enim quod fit ex materiali causa generatur ex non ente. Nam sperma aliquod non ens est, quippe id non sit homo. Item quod fit secundum causam efficientem fit ex non ente, quoniam oportet necessario differre causam ab effectu, ⁊ si non secundum aliud differret, saltim prorsus differret secundum hoc, quia causa non est effectus, quare causa efficiens est aliquod non ens, quippe que non sit id quod a causa producitur.

Quõ q̃ efficiens ex nõ ente fiat.

⁋ Et non idez modus est: quo lateres ex domo: ⁊ domus ex lateribus fit.

⁋ Inquit non eundem esse modum, quo domus ex lateribus fit, ⁊ quo lutum ex lutis. Nam domus fit ex lateribus qui ab ea sunt spetie diuersi, sed lutum fit ex lutis eiusdem spetiei. Dicebam autem quod non proprie dicitur lutum ex luto generari, quippe hoc non sit generatio, sed additio, nisi quis dixerit generari simpliciter quando tantum luti simpliciter generatur.

⁋ Sic aer ⁊ aqua ex sese mutuo fiunt ⁊ sunt. Melius autem est minora: ⁊ finita principia: quod quidem Empedocles facit.

⁋ Idest que sunt diuersarum spetierum, quemadmoduz etiam domus ex lateribus fit. (Atqui longe melius est finita accipere principia quod quidem facit Empedocles.) Nam si generari queunt ex finitis principijs quecunq; ex infinitis producuntur, longe melius erit ex finitis generari, q̃z ex infinitis, siquidem infinita ignorentur. Unde Empedocles eo quod finita posuit principia rectius sensit. *Textus.*

⁋ Omnes igitur contraria principia faciunt.

⁋ Cum opinioni Parmenidis ⁊ Mellissi a principio contradixit, ⁊ demonstrauit fieri non posse, vt vnum ens sit, quippe id neq; principiuz esse queat, neq; id quod proficiscitur a principio, ⁊ deuenit ad opiniones naturaliuz ⁊ dixit quod eorum quidam vnum statuunt esse principiũ. Quidam vero plura, ⁊ horum quidam ea infinita esse, quidam vero finita astruxerunt, ac deinceps confutauit opinionem Anaxagore qui asserebat infinita esse principia. Ceteruz consequens erat ostendere plura non posse principia esse neq; finita, quo demõstrato relinquitur id q̃ verum est scilicet vnum esse elementũ materiale. Nam de hoc dicere Aristotelis propositum est. Et enim cum fecisset principiorum diuisionem, quoniam necesse erat principiorum, vel vnum esse, vel plura de materialibus principijs loquebatur. Quod vero aliquod principium reruz naturaliũ esset huius libri principio demonstrauit, vel potius accepit tanq̃ ab omnibus concessum ac datũ scilicet reruz naturalium esse principia, causas ⁊ elementa. Nos quoq; adiecimus Theophrasti rationem, qua demonstrauit res naturales habere principia. Preterea idipsum ostendit Aristo. in rationibus, quas adduxit cõtra Parmenidem, ⁊ Mellissum imprimis vbi nitebatur tollere de medio eam suppositionem, que presertim destruebat rerum naturalium principia, eam scilicet suppositionem in qua dicebatur ens vnum esse. Nam si vnum duntaxat erit principiuz tollitur (vt olim dicebam) principium ⁊ id q̃ proficiscitur ex principio. Deinde vbi dixit si plura sunt que sunt, introduxit asseruitq; ipsa a quodam principio emersisse. Nam cum sit quedam conuenientia communioque ac differentia in multis, que neq; a casu ipsis aduenit neq; ab vno illorum ceteris datur

Uide quomodo Ari. a principio libri cuz dixit.

Necesse est aut vnum aut plura principia esse, loquebatur de principijs materialibus.

Quõ principiuz rerum naturaliuz vide.

quondā illud esset principium, relinquit̄ ergo cōmunitatē ipsis a summo quodā alio principio inniti ac imperciri. Quod quidē igitur sit rerū naturaliū principiū patet. Hoc autem necesse est vel vnum esse, vel plura, ac finita, vel infinita, quod quidem igitur non possint esse infinita principia demonstrauit in rationibus contra Anaxagoram, ⁊ merito primam hanc suppositionem confutauit, quoniam ipsa magis oppugnat veritatem, dico scilicet eam que dicit vnum esse materiale principium. Si ergo vnum est materiale principium ⁊ non possunt plura esse, multo magis neq; infinita, consequens autem erat secundum probare s. neq; plura ⁊ finita esse posse, vt reliquum verum esse sic relinquatur scilicet vnum esse materiale principiū. At ipse modo hoc non facit, sed primum aggreditur principia formalia ponere, deinde recurrit ad reliquum, ⁊ ostendit neq; plura ⁊ finita principia materialia esse posse. Nam cum ostendat oportere principia formalia contraria esse, vt agendo ⁊ patiendo mutuo interse generationem ⁊ corruptionem efficiant quoniam non quoduis agit in quoduis, neq; quodlibet patitur a quolibet, sed contrarium a contrario, rationem affert, ⁊ ostendens quod non possint esse sola principia contraria, quoniā ipsa in seipsa agere nō possunt, neq; a seipsis pati, siquidem ipsa simul esse secundum se prorsus nequeant. At ea que agunt ⁊ patiuntur necesse est, vt simul sint ⁊ in idem conueniant, necessario introducit sermonem de materia, quoniam oportet esse quodam tertium principium q̄ contrarijs subijciatur, ⁊ diuisim patiendo ab ipsis generationem ⁊ corruptionem efficiat. Deinde hoc accipiens probat reliquum membrum diuisionis materialium principiorum quod non possint plura esse ⁊ finita principia materialia, quoniam si sufficit vnum ad generationem rerum q̄ contrarijs subijciatur, superuacaneum aliud erit. Hec autem suis locis explicabimus, ac rimabimur. Nam hec in presentia diximus gratia continuationis sermonis ⁊ dispositionis eorum que sequuntur. Propositum igitur est ostendere principia formalia contraria esse, quod igitur contraria sint testimonio antiquorum ⁊ ex ipsa ratione facit fidem. Et enim cuncti statuerunt principia contraria esse tum ij qui vnum esse posuerunt, tum etiam ij qui entia plura esse asseruerunt. Et enim ipse Parmenides in libris quos scripsit iuxta veritatem cum dixerit id quod est vnum esse, in libris vero ad opinionem contraria principia esse statuit calidum ⁊ frigidum. Appellat autem frigidum terram, ⁊ calidum ignem, calidum autem ⁊ frigidum sunt contraria. Item Empedocles quatuor elementa dixit principia, ⁊ ignem calidum esse, cetera vero frigida. Item qui densitate ⁊ raritate elementi quod ipsi statuebant, alia fieri dicebant, quorum vnus est Thales qui contraria posuit principia. Nam raritas ⁊ densitas contraria sunt. Preterea Democritus cum statuat vacuum ⁊ athomos quas plenum vocauit. Nam plenum ⁊ vacuum dixit esse principia rerum, plenum autem ⁊ vacuū contraria sunt, que etiam appellauit ens ⁊ non ens ac vnum ⁊ nihil, vnum quidem plenū, nihil autem vacuū, congregationem vero ⁊ segregationem Democritus ⁊ Anaxagoras dixerunt esse causas generationis ⁊ corruptionis esse, quorum alter eas causas generationis athomorum, alter vero similarium. Item Plato posuit magnum ⁊ paruum principia. Hec autem omnia contraria sunt. ℂ Sed forsitam quispiam dicet non omnes sua principia formalia posuisse contraria, quoniam Plato magnum ⁊ paruum materiam appellauit. Et Empedocles quatuor elementa materiam rerum esse statuit,

Qua de causa introduxit sermonē de materia. Uide simplicium ⁊ Alexandrū ac Porphirium.

Quō Parmenides posuit plura pricipia. Unde idē i simplicio.

Dubitatio pulchra.

Parmenides quoq; ignem ⁊ terram materialia principia posuit, quippe qui certe non ita dixit, vt quispiam possit opinari illum dixisse ignem causam efficientem, vel causam formalem, ⁊ terram materialem. Nam si hec contraria sunt, non potest alterum alteri subijci velut materia, quoniam contraria sese mutuo interimunt ac perdiit, materia autem est formę seruatrix quare hac ratione non esset vnum forma, ⁊ alterum materia, immo neq; ignis esset efficiens. Nam ponuntur ipsa esse contraria. At contraria sunt eque potentia, ⁊ nihil magis vnum in alterum agit, quam econtra alterum in alterum. Uerum si quidam horum posuerint contraria velut materiam nec ne, nunc non est simpliciter propositum demonstrare. Equidem nonnulli ipsa velut materiam acceperunt, nonnulli vero vt formam, sed quod simpliciter ab ipsa rerum natura moti contrarietatem in principijs posuere. Et hoc merito. Nam oportet principijs omnino maximeq; primis hec tria inesse, primū vt non sint ex alijs, alioquin non essent prima principia, secundum vt neq; ex seipsis mutuo fiant, quoniam non essent proprie principia prima. Nam hoc modo vnumquodq; esset principium ⁊ non principium. Tertium vt ex ipsis alia fiant, hoc enim est maxime proprium principijs. Hec autem omnia primis contrarijs insunt, prima autem contraria dico que sunt magis generalia ad que alia reducuntur. Hec autem non fiunt ex alijs, quoniam primo insunt materię, non ex seipsis mutuo, quia neutrum est efficiens alterius, ex eis autem alia constant, quoniam secundum coniunctionem illorum ad materiam omnia alia fiunt. Et quoniam secundum mutationem generatio fit, ⁊ omnis mutatio est ex contrarijs in contraria, vt demonstrabitur. Hoc igitur modo ostendit ex veterum opinione principia esse contraria, idipsum quoq; ostendit ex ratione. Uerum prius accipit duas dignitates quasdam que conceduntur ex communibus conceptionibus. Unum est vt quoduis a quouis non sit idoneum pati, neq; agere in quoduis, non enim ageret linea in dulce, neq; pateretur ab eodem, neq; ferrum certe in adamantem ageret, itaq; quoduis non fit a quouis, ⁊ hoc sit secunda dignitas. Non enim fieret ex musico aliquid dulce, vel ex nigro musicum, sed album ex nigro fit, ⁊ calidum ex frigido, ⁊ ex bono malum, ⁊ econtra, similiter autem ⁊ corruptum non corrumpitur in quoduis. Non enim corrumperetur musicum in nigrum, vel nigrum in dulce, sed musicum in immusicum corrumpitur, ⁊ nigrum in album, ⁊ dulce in amarum, quare contrarium fit ex contrario, ⁊ corrumpitur contrariū in contrarium. ℂ Et non oportet admirari si diximus a principio contraria non fieri ex seipsis mutuo, ⁊ nunc dicimus ipsa eo modo fieri. Equidem ex euidentia accepimus non quoduis a quouis gigni, neq; in quoduis corrumpi, sed fit ex contrario ⁊ corrumpitur in contrarium. Nam paulo superius dicebamus contraria ex seipsis mutuo non fieri, neq; velut ex causa efficiente, neq; velut ex materiali. Neq; enim frigidum productiuū est calidum neq; vim creandi producendiq; illud habet, similiter neq; calidum frigidi, neq; simpliciter contrariū contrarij, immo contrarium fieri solet, quoniā contraria sese mutuo vicissimq; interimunt. Itē neq; contraria ex sese mutuo fieri dicimus veluti ex ęre, dicimus fieri statuam, quoniā non sustinet alterū reliquū adueniens quēadmodum ęs sustinet formā statuę, ⁊ simpliciter materia formas. Nā hoc modo simul essent cōtraria. Sic ergo diximus cōtraria mutuo vicissimq; a sese nō fieri. Rursus dicuntur fieri a sese mutuo idest post sese scilicet vnū post alterū

quemadmodum

Tres cōditiones principiorū.

Prima degnitas.

Secunda dignitas.

Tollit obiectionē quādā.

Ecce punctū dissolutionis ipsi⁹ obiectiōis.

quemadmodum Plato in phedone magis proprie nominauit cum dixit ipsa post sese fieri, quoniam post album mox suapte natura idoneum est nigrū fieri, ꝛ econtra corrupto nigro rursus fieri album, ꝛ sic in omnibus fieri contingit. Sic ergo oportet fieri contraria a sese mutuo, quoniam non fieret aliquod calidum nisi prius extiterit id frigidum, ita calidum corruptum mox in frigidum mutatur, igitur generatio proxime fit ex contrario in contrariū, ꝛ corruptio similiter. Si hoc ergo admittitur, sunt principia omnium que natura fiunt cōtraria. quod quidem perspicuum etiā est in generatione ꝛ corruptione accidentium, sed quoniam communiter omnium principia querimus ꝛ ipsarum substantiarum, oportet demonstrare quomodo ꝛ substantiarum principia sint contraria. Nam demonstratum est substantię nihil esse contrarium, igitur generatio secundum alterationem perspicuo fit ex contrarijs in contraria, ꝛ non solum ipsa, sed etiam mutatio simplicium corporum. Nam ꝛ si substantia non sit substantię contrarium, attamen secundum contrarias qualitates mutatio elementorum interse mutuo fit, quoniam ignis non est contrarium aquę, vt substantia substantię. Nā commune subiectum habent, secundum tamen contrarias formas vnum quodq; ipsorum formatur ꝛ specificatur, alterum quidem secundum calidum ꝛ siccum, alterum vero secundum calidum ꝛ humidum, cum dicitur autem substantiam non esse contrariam substantię non simpliciter omnis substantia intelligitur, sed composita cum simplices forme scdm ꝯrietatē designent, ac determinentur, dico scilicet calidum, siccū humidum, ꝛ frigidum, in compositis autem nihil est omnino alteri contrarium, quippe omnium idem ꝛ vnum subiectū sit. itaq; ꝙ simplicia ex contrarijs fiant ꝛ in contrarijs corrumpantur siue mutatio fit secundum substantiam, vt in elementis, siue secundū accidens perspicuum est. At vero in compositis substantijs non amplius liquet eas habere ortum ex contrarijs, ꝛ in contraria corrumpi. Verū hoc accidit (vt ait) quia contrarie affectiones ac dispositiones in illis non nominantur. Vt igitur ostendat compositorum generationes contrarias esse inuenit methodum ꝛ viam suapte industria, qua ostendet substantias compositas omnino ex contrarijs fieri. Inquit igitur eas substantias que per compositionē simplicium fiunt, quandam habere compositionis simplicium proportionē ꝛ concentum conuenientiamq;. Nam huiusmodi simplicium compositio complexio seu mixtio composita efficit. Et vt summatim dicamus composite res, vel solum ordinem retinent quo facte sunt, vel compositionem solum, vel vtrumq;, ceu statua que quidem solum ordinē habet, cum vnāquāq; partem oporteat propriū locum habere, cumulus vero fructuū solam cōpositionem habet, neq; oportet acinos mali punici habere ordinē, sed dūtaxat coaceruā. Domus autem ordinē ꝛ cōpositionem habet. Hec ipsa quoq; licet videre in naturalibus. Nam in similiaribus sola compositio est ceu lapidum, carnis, sanguinis, ꝛ talium huiusmodi. Compositio vero ꝛ ordo habentur in animalibus plantis, ꝛ alijs hꝰ que sunt dissimilaria, ordinē aūt solū in naturalibus inuenire non possumus. Perspicuū aūt est differre cōpositionē naturaliū a cōpositione artificialiū, quoniā in illis solum est cumulus ꝛ additio componentiū, in naturalibus autem quedam cōponentium interse mutua conuenientia ꝛ cognatio est, quā complexionem vocamus. Si ergo secundum quandam compositionem ꝛ armoniam conuenientiāq; lapis fit lignum, equus, ꝛ homo, constat etiam hec fieri ex inconuenientia ꝛ incompositione, ceu domus que cum componitur ꝛ figura eius fit, ex incompositione atq; ex huiusmodi infiguratione fit, sic etiā cōcentus fit lydius, vel phrigius, aut Ionicus qui cum sit concentus cordę superioris ad inferiorem, sesquialteram verbigratia, aut sesquitertiam, vel duplā proportionē habet. Et etiam constat illū fieri ex dupla ꝛ nō ex sesquialtera neq; sexquitertia, que quidem est queuis inconsonantia concentus quem lydi vel phrigij, vel Ionici canunt. Rursus etiam armonia ꝛ compositio corrumpitur in incompositionem ꝛ in ipsam non armoniā inconuenientiamq; vocū. Quemadmodū igitur hec se habent ita se habet generatio substantiarū. Nam homo est quedā talis cōpositio, ꝛ simplicium cōuenientia cui apta est forma aduenire ꝛ ex ea educi, quā constat ex incompositione ꝛ inconuenientia fieri, atq; simpliciter omne ꝙ fit ex non tali producitur, verū non ex non tali quocunq;, sed ex opposito, ꝛ quāq; habitus ꝛ formę quecunq; proprio nomine appellarentur, tamen homini proprie affectiones dispositionesq; nō ponuntur proprijs nominibus, sed cōmuni priuationis nomine vocantur. Unde hec non plane videntur fieri ex ꝯrijs, quēadmodū calidū, frigidū, siccum, ꝛ humidum, quibus vicissim interse corpora simplicia transmutātur. Unde perspicuū est in his esse cōtrarietatē qua fiunt, sed in generatione compositorum, propterea quod opposite dispositiones propria nomina non retinent, latere atq; occultū esse videtur, si eorū generatio fit ex contrarijs, ꝛ non simpliciter ex priuatione, vt artificialium generatio se habet. Nam lydius concentus fit ex inconcentu lydio, ꝛ inconcentus lydius potest fieri concentus lydius ꝛ quicunq; alter, potest nāq; cordis vtrumq; se habentibus fieri inconcentus, ꝛ is varie alius atq; alius fit cordis vario diuersoq; modo ordinatis, vel potius remissis. Domus etiam compositio cum fit ex incompositione, ipsa extruitur ex indefinita incompositione. Nam potest alius atq; alius fabricator ꝛ opifex ex alia atq; alia inconuenientia, ꝛ incompositione lapidū cōponens lapides domū condere ꝛ adaptare. In artificialibus igitur non est aliquod definitum certumq; oppositū, quoniam in multis artificialibus neq; generatio fit ex contrarijs, sed ex priuatione solū, ꝛ hoc accidere solet, quoniā neq; figurę neq; formę aliquid aduersatur neq; cōtrarium est, nisi aduersetur res formata rei formandę ac informe formato, sed hec tanq; habitus ꝛ priuatio opponuntur ꝛ non velut contraria. Quecunq; igitur artes figurā solam, vel formā proprijs operibus ingerunt, quoniam formę figurę q; nihil est contrarium, idcirco neq; ex contrarijs propria opera condunt, sed ex priuatione solū, quecunq; autē circa alias qualitatis species agunt operanturq; in quibus contrariū inuenitur, eadē prorsus ex contrarijs vel omnino intermedijs quippiā cōstituunt. Nā ex albo, vel intermedijs nigrū tinctores efficiunt, ꝛ crassū ex tenui, ꝛ durū ex molle ꝛ econtra fiunt quocirca idē in omnibus obseruandū est. Sed de artibus hactenus. Natura autem quoniam non solam figurā rebus immittit ingeritq;, sed reliquas qualitates substantiales in quibus etiam contrarietas est, omnino oportet que ab ipsa producuntur ex contrarijs quibusdam fieri, ꝛ si minime ipse contrarietates nominentur ꝛ habeant nomina. Non enim simpliciter ex priuatione hominem facit dico scilicet ex non homine, quoniā etiā equus non homo est, ꝛ lapis, ꝛ omnia que sunt preter ipsum nō homo sunt, cur ergo homo nō generatur proxime ex lapidibus, vel ex equo, vel ex alio quodam eorum que sunt preter ipsum, dico scilicet tanq; ex causa materiali,

Quō principia sbarū sunt ꝯria. Hoc in loco consentit Alexandro qui voluit dictū Arist. intelligi de substantijs cōpositis. Ecce quomodo dicit qualitates formas elementorum cū Alexandro.

Cur lateat in compositis generationem fieri ex cōtrarijs vide simpliciū.

vt quod dixi sperma equi habens proportionem cuȝ menstruo fetuq; mulieris cuȝ equus miscetur cuȝ ea non fiat materia hominis: Similiter cur proxime materia hominis nō fit lapis vel aliquid animatorum, vel inanimatorum: Quoniam neq; quecunq; fiunt simpliciter ex priuationibus ⁊ nō ex ɔtrario, neq; eadē simpliciter ex quauis priuatione generantur. Equidem diceretur aqua nō homo ac equus non homo, veruntamen ex his homo nō fieret, quoniam in his proprie non est priuatio, sed solum negatio, priuatio autem in his est in quibus habitus fieri suapte natura potest, sed in quibus solū est generatio figurarū ⁊ formarū, in his inuenire non est cōtrarietateȝ in priuatione, in quibus autem sunt etiaȝ qualitates passiue, in his necessario contrarietas inuenitur cū priuatione coniuncta, itaq; in proxima materia ex qua homo fit, dico .s. ex spermate ⁊ fetu, ⁊ si hec appellentur non homo tanq̄ʒ habētia in seipsis priuationeȝ hominis quaȝ cum abijciunt mox formaȝ hominis recipiunt, tamen necesse est quandaȝ cōtrarietateȝ respectu hominis habere, hominem autem voco cōpositū scilicet corpus formatum aptumq; vt ei forma animalis adueniat. Nam si aliquid patitur ⁊ trāsmutatur substantialiter, ⁊ simile non prorsus in simile transmutatur, neq; simpliciter in aliquod diuersum, sed in contrarium, prorsus necesse est in spermate aliquaȝ cōtrarietateȝ esse per quaȝ patiens efficiat corpus formatuȝ ex humidiore verbigratia siccius, ex tenui crassiuȝ, ⁊ ex calidiore frigidius, ⁊ ita patiens magis, vel minus secundū contrarias qualitates varias hominis partes perficit ossa videlicet, carnes, neruos ⁊ reliqua alia. Uerum quod de hoc dixi illud etiam de omnibus animatis inanimatisq; sentio videlicet de metallis. Nam ibi etiam quedam proportio est, quare si hec ita se habent, perspicuuȝ est omneȝ generationeȝ fieri ex contrarijs in contraria, similiter ⁊ corruptio, igitur demonstratuȝ est etiaȝ ex ratione oportere formalia principia contraria esse. Ueruȝ in cunctis artificialibus nunq̄ʒ obseruāda est proportio ⁊ similitudo, quippe non ex ipsa inconuenientia ⁊ incōpositione sedes fieret, ⁊ abaculus. Nunc autem sermo est de materia propinquissima que vniuscuiusq; proxima est. Nam ob id etiaȝ dicimus non omnia ex omnibus fieri, quoniaȝ si loqueremur de materia simpliciter liquet secunduȝ hanc omnia fieri ex omnibus ac vnumquodq; dissolui in materiaȝ, ⁊ ita materiaȝ, cuȝ vni subiecta foret omnibus alijs subijci posse, ⁊ vel statim ⁊ immediate, vel per quedam media dico .s. prima in alia atq; alia transmutari ceu lapide corrupto quatuor elementa que ei subiecta erant transmutarentur in fructus, ⁊ illi in sanguineȝ, et sanguis in sperma quod quidē est proxima his materia. Itē immediate trāsmutaretur, vt quādo putrescente equo generantur vespe, ⁊ vermes. Quoniā igitur nobis sermo non est de materia simpliciter ⁊ cōmuni, sed de illa que est maxime proxima, dicerē non solum in naturalibus, sed etiaȝ in artificialibus non ex quauis inconuenientia ⁊ incompositione temere quāuis formaȝ educi. Nam faber lignarius aliter preparat materiaȝ abaculi, ⁊ aliter sedis, vel alterius cuiusdaȝ, recte igitur preparata et disposita materia abaculi ⁊ sedis nōdum tamen materialibus principijs in vnum digestis est quedam in materia abaculi inconuenientia, ⁊ incompositio. Ideȝ etiaȝ in materia sedis seu scanni fit. Preterea neq; abaculus fieret ex inconuenientia ex incompositione que est in materia scanni. Similiter neq; scannuȝ fieret ex inconuenientia abaculi, propria igitur inconuenientia ⁊ incompositio vnicuiq; diuisim ⁊ sigillatim opponitur, in qua forsitam quandam contrarietatem conspicere licet secundum idipsum inconueniens ⁊ incompositum, idem de ceteris dicendum est. Et enim in lydio concentu si id esse acciderit, est quedam vniuscuiusq; corde extensio qua facta mox forma concentus nascitur, id autem quod erat ante ipsam eiusdem extensionis ⁊ conuenientię inconueniētia erat, igitur ⁊ si vnaqueq; corda congruam extensionem acceperit anteq̄; cordę componerentur, ⁊ in eisdem sonus contemperaretur, inconsonantia maxime proxima est lydio concentui contraria ⁊ nulla alia.

Vide pro hoc primo de generatione hūc interpretē .s. Joāneȝ ipsuȝ grāmaticum.

¶ Et qui vniuersum dicunt vnum esse atq; immobile. Nam Parmenides calidum frigidumq; principia facit: atq; hec ignem ⁊ terram appellat. Et qui rarum ⁊ densum principia esse aiunt: democritus quoq; plenum ⁊ vacuum ipsa esse principia asserit: quorum alterum vt ens: alterum vt non ens esse dicit. Item ⁊ hasce differentias affert: positionem inq̄ʒ figuram: ⁊ ordinem: hec autem sunt genera contrariorum: positionis enim sursum ⁊ deorsum: ante ⁊ retro. Figure vero angulis constans atq; non constans: rectum ⁊ circumflexum.

¶ Aliquando enim Parmenides ⁊ omne dixit vnuȝ esse, in libris tamen quos ad opinionem conscripsit calidum ⁊ frigidum posuit esse principia rerum. Et quidam raruȝ ⁊ densum, quorum est Thales, quippe qui statuens aerem velut materiam raritate ⁊ densitate eius reliqua formari fieriq; dixit. Et Democritus plenum ⁊ vacuum, Nam athomos vocabat plenuȝ quas vacuo dirimi interceptasq; esse dixit, atq; ex complexione coniunctioneq; vacui ⁊ pleni omnia specificari formari ac fieri dixit, sed quoniā non parua differentia est in his que sunt cū diuersas cōtrarietates supponeret sic tradebat rationes differentię eorum que sunt. Nam quantum ad plenum ⁊ vacuum, quoniaȝ omnia ex his constant, non debebant nec poterant inter se mutuo differre, ob id igitur tria alia cōtrariorum genera asserunt quibus differrent ⁊ perficerentur. Nam athomos contrarias esse figuris, eo quod nonnullę angulis constant, nonnullę vero non constant ipse asseruit. Nam id q̄ angulis constat contrarium est ei quod angulis non constat, inquit igitur composita differe secundum hanc contrarietatem eo quod aliqua constant angularibus contrarijs, alia vero ex his que angulorum expertes sunt, preterea ipsa ordine athomorum insectilium discrepant, ceu si in eodē prime athomi sphęrici orbiculares esse contingant, ⁊ posteriores pyramidales, ceu forte in homine athomi que supra sunt constitute orbiculares sunt, vnde caput ad rotunditateȝ vergit, pyramidales autem in genis aut gula sunt, in altero econtra primum autem contrarium est respectu posterioris. Preterea differunt positione insectilium seu athomorum, ceu si in eodem Pyramides inferius verticem haberent ⁊ bases supra, ceu in gula mandibulaq; inferius vertex ⁊ superius basis, ⁊ in altero ecōtra vertex superior ⁊ basis inferior aut infra cōstituta fuerint. Contrarietates autem secundum positionem sunt supra, infra, dextrum sinistrum, ante ⁊ retro, quamobrem is etiaȝ asserunt principia esse contraria. Uerum vocauit figurā, positionem ⁊ ordinem vocibus confusis ac indistinctis, rysmum, conuersionem, ⁊ dispositionem destributionemq;. Rysmum vocauit figuram, conuersionem positionem, ⁊ distributionem ordinem.

Sed quomodo democritus posuit principia cōtraria vide principiū libri.

¶ Quod

¶ Quod quidem igitur omnes contraria quodammodo principia rerũ faciant perspicuũ est.

¶ Adiecit (quodãmodo) quoniã non proprie id quod cõstat angulis contrarium est ei quod non constat, vel rectum cuius priuatio est curuum. Nã rectum finitur terminaturq;, curuum autem indefinitum est, sic etiam angulare ⁊ inangulare. Huiusmodi.n. sunt habitus ⁊ priuationes, quare vel inter se non prorsus opponuntur, sed solum diuersa sunt, vel siquis vellet ea opponi, aliter equidem nequeunt opponi q̃; vt habitus ⁊ priuatio.

¶ Ex hoc rationi consentaneum est. Nam oportet principia neq; ex sese mutuo: neq; ex alijs esse: ⁊ ex eis omnia: cõtrarijs autem primis hec insunt quia namq; prima sunt: ideo ex alijs non sunt: quia vero contraria sunt: ideo non ex sese mutuo fiunt. Verum idipsũ quopacto accidat: ⁊ ratione considerare oportet.

Tres cõditiones principiorum. Unde simplicius hic.

¶ Merito (inquit) cõtraria posuerunt principia. Nã hec communi consensu primis principijs competunt. In primis id competit, vt non sint ex alijs, alioquin non essent prima principia. Secundum vt non ex sese mutuo fiant. Nam siue vnũ fit ex altero id quod esset ex altero profecto non esset principium ⁊ principium, siue vtraq; ex sese mutuo sint, nihil magis vtrunq; esset principium, ⁊ non principium. Quod vero alia ex ipsis esse oporteat perspicuum est. Hec igitur oportet primis principijs inesse, q cum prima sint non possunt esse ex alijs, ⁊ cũ sint contraria ex sese mutuo fieri nequeunt. Neq; enim contraria sese mutuo efficiunt, immo contrarium accidit quoniã contraria sese perimunt ⁊ corrumpunt, neq; alterum alteri subijci potest, si quidem oporteat primum principium immutabile esse, si aũt immutabile existens alteri subijceretur cõtrario, simul cõtraria in eodẽ erũt, qđ quidẽ impossibile est. Quomodo aũt omnia ex his sunt sic ostẽditur, q: omnis generatio per transmutationem fit vt demõstrabitur, omnis aũt mutatio ex cõtrario in cõtrariũ fit.

¶ Sumendũ est igitur primũ nõ quoduis cõrũ que sunt in quoduis agere: neq; quoduis pati a quouis aptum esse: neq; ex quibuscunq; fieri nisi quis per accidens sumpserit. Quo nãq; pacto fiet album vel nigrum ex musico: nisi albo vel nigro sit accidens musicum. Sed album quidẽ fit ex non albo: atq; ex hoc non quouis: sed ex nigro: vel aliquo medio: um. Musicum autem ex non musico: atq; ex hoc non quouis: sed ex immusico: vel ex medio: si aliquid medium inter ipsa est. Neq; rursus in quoduis primum vnumquodq; corrumpitur. Velut album in nõ musicum nisi idipsum nonnunq̃ accidat: sed in non albũ corrumpitur: atq; in hoc non quoduis: sed in nigrum: aut in medium. Eodem etiam modo musicum in non musicum: atq; hoc non in quoduis: sed in immusicũ: vel in mediũ si aliquid horũ intermediũ sit corrũpitur.

¶ Cum ostenderit ex testimonio veterum principia contraria esse, vult etiã ex ratione hoc ostendere. In primis autem ponit ea quę communi consensu generabilibus ⁊ corruptibilibus insunt, videlicet q neq; quoduis generatur ex quouis, neq; corrumpitur in quoduis, sed ex contrario in contrariũ est generatio ⁊ corruptio, quod quidem patet in omni generatione accidentiũ. Nam ex frigido fit calidũ in quo rursus ipsum corrumpitur, ⁊ id quod supra fit ex his que infra sunt transmutatur, ⁊ ecõtra id q fit inferius ex his que supra sunt generatur, eodẽ etiam modo in omnibus nisi quis accipiat per accidens ex calido albũ fieri, quoniã nigro ex quo fit, calidũ esse accidit. Similiter etiam musicus si calefit, secundũ accidens ex musico calidũ fieri cõtingit, cũ frigido ex quo fit, accidat musicũ esse. ¶ Verũ Arist. videtur ipsimet aduersari, quippe qui superioribus dixerit contraria ex sese vicissim non fieri, ⁊ hic affirmet contrariũ non aliter fieri quã ex contrario. Sed quomodo ibi negauit contraria ex seipsis mutuo fieri satis explicauimus. Hic autem ex sese vicissim fieri inquit, idest post sese ordine quodam fieri, vt etiam Plato magis proprie ipsa nominauit. Nam accommodatius magisq; proprie dicerentur contraria post sese ordine quodam fieri, q̃; ex seipsis vicissim, quoniam necesse est omnino aliquod nigrũ aliter fieri non posse, nisi prius album sit. Item neq; fieri calidum, nisi antea fuerit frigidum.

Dubitatio.

Quid Plato optime dixit.

¶ Similiter fit: ⁊ in alijs: atq; in medijs.

¶ Ceu ex fusco fit aliquod album vel nigrũ, mediũ nãq; inter albũ ⁊ nigrũ fuscũ est. Nam ⁊ si fieret aliquid ex intermedio colore ex eodẽ non fit quatenus intermediũ est, sed quatenus contrario participat. Nam fit ex fusco nigrum non quatenus fuscum est albi nigriq; commixtio, sed quatenus albo participat, quare hec ex contrarijs fiunt.

¶ Quoniam ⁊ ea que non simplicia: sed composita sunt eandem subeunt rationem. Sed latet idipsum: quia dispositiones opposite nominibus carent. Et enim omne conueniens fieri ex inconueniente: atq; inconueniens ex conueniente necesse est. Conueniens etiam in inconueniens ⁊ non in quoduis: sed in oppositum corrumpi oportet.

¶ Non vt quidã interpretati sunt et putauere, que paulo supra dicta sunt de his dicta fuisse que per accidẽs trãsmutantur, hec autẽ modo de his que transmutantur secundũ substantiam, vt cõpositũ intelligamus substantiam. Nam si compositam hic substantiam dixit q constat ex materia ⁊ forma (vt aiunt) neq; qualitates in subsistentia conspiciuntur ⁊ considerantur sine subiecto. Item si de omni substantia hoc dixit, cum inquit. (Quoniam ⁊ ea que non simplicia, sed composita sunt) quomodo sit oppositas dispositiones substantiarum secundum quas fit nominibus carere. Cum igitur simplicium opposite dispositiones perspicue sint, ex quibus trãsmutantur, dico inquam dispositiones elementorum. Nam ex calido in frigidum ⁊ ex sicco in humidum ⁊ econtra fit mutatio. Quid igitur habeo dicere. Dico quod cũ proposuerit se dicturum de mutatione omnium, ⁊ dixerit quomodo transmutata secundum accidens transmutentur, ⁊ quomodo simplicia corpora, quoniam perspicuo ex contrarijs mutantur postea vero cum composite substantię videantur mutationes non ex contrarijs obtinere, idcirco ⁊ his exercet rationẽ. Inquit igitur quod etiam in compositis substantijs prorsus ex cõtrarijs sunt generationes, sed q opposite dispositiones nominibus carent non ita perspicuũ est hoc in illis. Nam in quibusdam cõmuniter priuationes ipsorum nominantur, in quibusdam autem neq; priuationes, sed solum negationes

Interpretatio quorundam.

habentur nominate. Nam subiectorum compositionem ⁊ conuenientiã ex quibus fiunt generationes, ⁊ eorũdem inconuenientiam, ⁊ incompositionẽ communibus nominibus appellare possumus hec ipsa appellantes conuenientiam, ⁊ inconuenientiam ⁊ compositionem, ⁊ incompositionem. Uerũtamen propriaꝫ vniuscuiusqꝫ cõuenientiam, vel oppositam huic inconuenientiam non amplius habemus proprijs nominibus appellare. Equidem subiecta sic nominamus, ⁊ his opposita ex quibus fiunt, ⁊ in que corrũpuntur, tamen ipsarũ speterũ oppositũ priuatiue nõ amplius possumus nominare, sed per negationẽ ipsum appellamus, nõ homo, non equus, quanqꝫ species definitis nominibus nominentur, ceu homo, equus, ⁊ relique similiter. Sed quãqꝫ (inquit) non homo diceretur de equo, lapide, ⁊ omnibus preter hominẽ, constat tamẽ hominem non ex quouis non homine fieri, qui non fit ex equo, vel ex lapide, sed est aliquid definite oppositũ homini ex quo, vel post quod fit, quod sane qꝫ non proprie nomine appellatur, errorem prestat ⁊ efficit quo videtur generatio nunqꝫ fieri ex contrario. Quod autem de homine dico, idem sentio de omnibus. Item quid profero de generatione ita de corruptione affero.

¶ Nihil autem interest siue de conuenientia dicere: siue de ordine: siue de compositione. Nam patet eandem rationem in cunctis esse: atqꝫ domum: statuã: ⁊ quoduis aliud similiter fieri. Domus enim fit ex non compositis: sed hoc modo diuisis. Et statua: ac figuratorum aliquid ex nõ figurato sic conficitur.

¶ Quoniam velut de constructione conuenientiaqꝫ rationem exercuit propter hoc dixit. Nihil autẽ interest, ⁊ si nõ secundũ cõuenientiã ceu in lyra fidiculisqꝫ, sed secundũ cõpositionem, vel secundũ ordineꝫ, ceu in exercitu ac prelio fieri solet. Et.n. domus cõpositio fit ex incõpositione, ⁊ belli ordo ex inordinato nascitur. Eodem etiã modo, id quod figura imprimitur, vt statua ex non figurato fit, ⁊ minime ex horũ quouis, quoniam neqꝫ ex inconuenientia, neqꝫ ex incompositione, neqꝫ ex inordinato neqꝫ ex non figurato fit, sed ex his que proxime sue cõpositioni, vel cõuenientie, vel alicui aliorũ oppositorum correspondent. Nam incompositio ad quamuis compositionẽ vt domus, nauis, vel statue respectũ habet ex qua non potest fieri domus, quare necesse est quãdam definitam incompositionem esse ex qua domus struatur. Et si non secundum aliquod penitus indiuiduũ.s. ⁊ si non sm definitã prorsus ac taleꝫ incõpositioneꝫ saltim secundũ quãdam latitudinẽ. Rursus neqꝫ hic fit ex quauis priuatione simpliciter, sed est quedam propria priuatio, vel contrarium aliquod ex quo fit, ⁊ in quod corrũpitur. Quod vero de hac dico, idem quoqꝫ sentio de reliquis.

¶ Atqꝫ horum vnumquodqꝫ partim ordine: partimqꝫ compositione constat. Si ergo hoc veruꝫ est: omne quod fit ex contrarijs profecto aut medio fit: ⁊ omne qꝫ corrumpitur in contrariũ corrumpitur: vel in medium.

¶ Domus quidem quedam cõpositio est, statua vero potius est ordo partium. Nam cõpositio magis inuenitur in dissimilaribus, vt in lignis lapidibus ⁊ lateribus ex quibus domus conditur. Uel potius in domo est ordo ⁊ in statua est compositio. Nam in domo est aliquid primũ, vt fundamẽta, deinde aliquod secundũ ⁊ posterius, ceu parietes deinde tectũ, ⁊ aliter fieri nequit. In statua autem non solum ordo partiũ est, sed etiam compositio.

¶ Media vero sunt ex contrarijs: ceu colores ex albo ⁊ nigro. Quare cuncta que natura fiunt aut contraria: aut ex contrarijs sunt.

¶ Media.n. sunt ceu fuscum, pallidum rubeum, ⁊ omnes colores inter album ⁊ nigrum, qui ex mixtione nigri ⁊ albi fiunt, quare si aliquid fit ex medio rursus ex contrario fit. Nam quatenus medium participat contrario, sic ex eo fiunt ea que fiunt, quare si hec ita se habẽt, necesse est omnem generationem ⁊ corruptionem fieri ex cõtrarijs, atqꝫ in contraria abire. Illud autem ex contrarijs ⁊ in contraria dixit, quia generatio ex contrarijs est, ⁊ corruptio in contraria, perspicuum tamen est qꝫ reliquũ de vtraqꝫ dicitur, quippe generatio fit etiam in contraria, ⁊ corruptio ex contrarijs. Uerum vsitatius commodiusqꝫ illa ꝑpositio (ex) generationi tribuitur, ⁊ illa (in) corruptioni vt ipse postremo demonstrat.

¶ Plurimi igitur ceterorum hucusqꝫ fere conueniunt ⁊ consentiunt: quemadmoduꝫ diximus prius. Nam cuncti elementa ⁊ ea que ab ipsis appellantur principia.

¶ Cum ostẽderit testimonio veterum principia formalia contraria esse, atqꝫ ratione, quoniã cum transmutantur omnia, fit mutatio inter contraria, quoniam autem vult principia communissima accipere cuiuslibet rei que transmutatur, ⁊ non omnia que mutantur secundum contraria mutantur. Et enim a malitia in virtutem, atqꝫ ab inscita ⁊ ignorantia in scientiã nõnulla mutantur, que non sunt contrarie. Neqꝫ enim malitia ⁊ virtus sunt contrarie, neqꝫ inscita ⁊ scientia, sed sunt habitus ⁊ priuatio, quippe indefinite sunt malitie vti priuationes. At contraria sunt definita, quoniam etiam sunt formalia ⁊ specifica, inscitia namqꝫ est plane priuatio scientie. Nam prius imbibunt peruersas opiniones viri, deinde ad scientiam ducuntur ⁊ perueniunt. Nam ⁊ ij maxime opponuntur his qui sciunt. Si quidem malitia ⁊ ipsa est vniuersaliter priuatio, sed indefinitas priuationis nõ est vnice vnoqꝫ modo oppositio malitie ad virtutem. Quemadmodum enim curuitas cum sit rectitudinis priuatio nõ habet aliquem terminum idest non est definita, sed vnaqueqꝫ est rectitudinis alienatio ac priuatio, ita se habent malitie. Uerum si quempiam acceperimus qui nondum imbiberit peruersas opiniones, sed a puero optime educatus in scientijs, perspicuum etiam est, vt is ex priuatione.s. ex imperitia ad scientiam ducatur velut ad formam, quippe nulla ꝑsupponatur aduersa ac mala opinio in eo esse, sed solum veri ignorantia. Cum igitur velit accipere principia communissima quorumcunqꝫ que mutantur, ⁊ non omnia (vt dicebam) que mutantur secundum contraria mutantur, vult ergo reducere contraria ad communissima omnium principia, dico scilicet ad formam ⁊ priuationem quatenus non solum naturalia sed etiã superiora ac excellentia mutantur, ac vult ostendere hec duo principia esse causas omnis mutationis que sua presentia ac absentia diuisim omnes trãsmutationes efficiãt. Uult igit ad hec principia velut ad maxime vniuersalia cõtraria reducere, sed priusqꝫ hoc facit, in medio affert opiniones illorũ qui ante ipsuꝫ de principijs disseruerint, ⁊ docet id quo ꝯsentiũt ⁊ id quo discrepãt. Inqt igit qꝫ cũcti qui de principijs rerum nõnihil opinati sunt ⁊ si viderentur quasdã ꝯtrarietates in principijs posuisse lꝫ diuersi alias atqꝫ alias statuerint, attñ ꝯsona ipsis dixerũt q cũ sm aliqd discrepare videanẽ etiã sm aliqd ꝯsentiũt, discrepãt

Uide oppositum a Platõe in Mennone q vult pueruꝫ non ex priuatione scientie sed ex obliuione ad memoriaꝫ perduci.

enim

enim, interse, quoniam nonnulli principia contraria magis particularia accipiunt, nonnulli vero magis vniuersalia. Item quidam illa sensui notiora quam rationi, quidam autem ecōtra magis rationi nota q̄ sensui statuit. Nam contrariorum quedam sunt magis nota sensui quā rationi, quedam vero ecōtra magis nota rationi q̄ sensui. Et horum, vtrorūq; quedam sunt magis vniuersalia, quedam vero magis particularia, que autem sensui magis nota sunt q̄ rationi hec sunt ceu calidum frigidum, humidum siccum, densum & rarum. Que autem magis nota rationi quam sensui hec sunt, ceu lis amicitia par impar vnitas & dualitas. De vtrisq; etiam quedam sunt magis vniuersalia & quedam magis particularia, ceu in his que sunt magis nota sensui particularia sunt verbi gratia album & nigrum, & super hec ceu magis vniuersalia calidum & frigidum, deinceps rarum & densum, sup que magnum & paruum, & demq; excellētia & defectus, in his autem que sunt nota rationi ponūtur hec esse particularia, congregatio & disgregatio, quibus cōmuniora sunt lis & amicitia, supra quibus etiam par & impar, & deinde super his vnitas & dualitas. Quicūq; igitur principia statuerunt vel calidum & frigidū, vt Parmenides, vel rarū & densū, ceu Thales, vel paruum & magnum, vt Plato qui principia notiora sensui ponunt, sed quedā magis vniuersalia, quedā vero magis particularia. Itē quicūq; litem & amicitiam statuerunt principia vt Empedocles, vel par & impar, aut vnitatē & dualitatē ceu pitagorei, ij certe acceperūt ea q̄ sunt notiora rōni. Rursus horum Empedocles magis particularia contraria posuit. Pithagorei vero magis vniuersalia, qua ratione diuersa posuere principia diuersa. s. dico subiecto. Nam altera diuersaq; sunt hec contraria calidum & frigidum a raro & denso secundum vniuersale & particulare. Eadē tamen cuncti posuerūt esse, quatenus omnia dixere eiusdem ordinis esse, idest eiusdem proportionis. Nā vt subiecto aliqua eadem sunt & ratione, ita etiam proportione, quoniam dicere solemus vt hoc calidum se habet, ita & hoc frigidū. Hec enim identitas siue similitudo neq; subiecto est, neq; ratione, quippe vtriusq; diuersa sit definitio, sed proportione duntaxat identitas est. Nam dicimus vt duo se habent ad quatuor, ita quingēta ad mille, hic rursus est identitas secundū proportionē. Itaq; eo cuncti dixere contraria quod ipsa omnia eiusdem ordinis esse affirmarūt. ¶ Sciendum est enim pithagoreos omnia entia, & oēs contrarietates in duos vtrinq; ordines redegisse scilicet in ordinem boni, & in ordinem mali. Nam his omnem contrarietatem diuiserunt. In ordine nāq; boni quod melius esset contrariorum in supremo loco posuit, in ordine vero mali peius deteriusq; in eodem loco collocauit, ceu album & nigrum, rationale in rationale, frigidum & calidum, lis & amicitia, sed rationale, album, calidum, & amicitiam collocauit in ordinem boni, his vero opposita in ordinem mali, quas contrarietates cum veteres vt rerum principia susciperent, alteram eorum partem in ordinem boni redigerunt, alteram vero in ordinem mali. Preterea earum contrarietatū que sunt sensui notiores quedam ceu calidum, separatio, & magnum sub excessu collocata in ordinē boni rediguntur, opposita vero sub ordine mali. Cuncti ergo posuere contraria secundum eundem ordinem, vel enim calidum & frigidum, vel congregationem & segregationem, vel litem & amicitiam. Nam vt se habent calidum & frigidum, ita se habent congregatio & segregatio, ac magnum & paruum, atq; lis & amicitia, quippe similiter opponūtur, igitur & coalternatim se habent, quia vt se habet magnum ad segregationem, & ipsa ad calidum ita se habet paruum ad congregationem, & ipsa ad frigidū. Nā similiter magnū est ɔtentiuū segregationis & ipsa calidi, vt paruum continet congregationem, & ipsa frigidū, quatenus igitur veteres p̄ncipia vtriusq; ordinis similiter acceperunt siue illa sint magis particularia siue magis vniuersalia, hac profecto ratione accipiunt ipsa eadem esse. Nemo enim accepit verbi gratia magnum & segregationem, vel segregationem & frigidum, quippe hec non similiter a bono & malo distent, sed aliud magis, aliud vero minus, atqui omnes ea principia ɔ̄rta que eadem distantia distāt a bono & malo eadē esse accipiunt, igitur quatenus cuncti accipiunt ex eadē coordinatione perse contrarietatem, hac ratione cuncti accipiunt illa esse eadem, verū sunt diuersa, quia alia sunt magis nota rationi, alia vero magis nota sensui. Item quia alia sunt magis vniuersalia, alia vero magis particularia. Cum igitur querimus cōmunia omnium principia, perspicuum est eos rectius dicere, qui contrarietates magis vniuersales accipiūt, quare si qui magis particulares contrarietates accipiunt cōsentire rectius voluerint, eligant potius atq; ament dicere contrarietates magis vniuersales, vt ad plura extēdāt principia. Quocirca nos querentes que sint cōmunissima omnium principia oportet hec ponere. ¶ Ad textum ergo veniamus. (Plurimi igitur ceterorum huc usq; fere conueniunt & consentiunt) Inquit cunctos vna voce vnoq; consensu in idem incidisse, cum ab ipsis posita sint ea principia que appellantur contraria.

Quo veteres dixere eadē eē pr̄incipia.

Vide simplicium latius hec dicit.

¶ Quāq; sine ratione ponentes: tamen contraria ponunt quasi ab ipsa veritate compulsi: differunt tamen inter se: quia quidam priora: quidam posteriora, & alij ratione alij sensu notiora accipiunt. Nam quidam calidum & frigidum, quidam vero humidum & siccum.

¶ Non quia nulla ratione vtebantur ad probanda ostendendaq; principia que statuebant, sed quia nulla illarū adeo p̄suadebat, vt eis fides adhibenda foret, sed quāq; inepte ignaueq; posuerint sua dogmata, attamen vna voce cuncti principia contraria esse statuerunt. Hactenus itaq; conuenerunt, dissentiunt autem, quoniam alij vniuersaliora, & que magis continent, alij vero particularia magis. Item alij sensui notiora alij autem econtra rationi magis clara tradiderunt. Nam alij calidum & frigidum posuere vt Parmenides quorum calidū ignē profecto appellat, frigidum autem terram, alij humidū & siccum. Unde Porphirius inquit Xenophanem ratū fuisse siccum & humidum esse principia terram dico scilicet & aquam. Et adiecit verba eius que hoc significant terra & aqua omnia sunt que producuntur & fiunt. Eiusdem etiam opinionis videtur fuisse Homerus in q̄bus inquit. Atqui vos quidem omnes ex aqua & terra orti transitis. Et mirum non est hunc ita dixisse quemadmodum Parmenides in libris ad opinionē duo dixit principia, in libris autem ad veritatem vnum.

Vide consimile in simplicio.

¶ Alij par & impar. Nonnulli discordiam & concordiam causas generationis esse dixerunt. Hec autem dicto modo interse differunt. Quare quodammodo eadem dicere & diuersa inter se videntur. Diuersa quidem vt etiam plurimis videtur.

¶ Litem & amicitiam Empedocles posuit, par & impar

pithagorei, quippe qui statuerint vnitatem et dualitatem esse principia, qui enim notiora rationi quam sensui dicebant principia, quoniam sensui non sunt nota lis et amicitia, neque par et impar. (Diuersa quidem vt etiam pluribus videtur) id est perspicuum omnibus est eos aliquo modo diuersa dicere principia. Nam calidum et frigidum sunt diuersa a lite et amicitia et reliqua similiter.

Textus.

❡ Eadem autem proportione: quippe ex eodem ordine accipiant. Nam contrariorum alia continent alia vero continentur: hac ratione eodem ac diuerso modo deterius et melius aiunt. Et alij ratione: alij sensu notiora sumunt: vt prius diximus.

❡ Quomodo secundum eandem proportionem acceperint hoc exponens inducit. Quippe ex eodem ordine accipiant. Diximus vero quomodo ex eodem ordine accipiebant. Nam contrariorum alia continent, alia vero continentur, quomodo itaque ex eodem ordine acceperint hisce explicat. Quoniam cum contrariorum alia sint vniuersaliora, alia vero magis particularia eos dico ex eodem ordine accipere contrarietates quoniam coordinata, similiter accipiunt contraria, vel continentia, vel contenta. Non enim accipiunt verbi gratia calidum et nigrum, quippe calidum contineat, et nigrum sit de numero eorum que contineantur, sed accipiunt calidum et frigidum que similiter sunt contenta, et deterius et melius. Unde qui contrariorum ea que magis continent acceperunt, rectius accepere cum oporteat accipere communissima principia que omnibus rebus distribuuntur. Qui autem magis particularia assignarunt, vt prius dixere, quoniam paucioribus competunt, et non pluribus vel omnibus competere acceperunt.

❡ Et enim vniuersale quidem notius est ratione. Singulare autem sensu. Ratio namque ipsius vniuersalis est: sensus vero particularis: veluti magnum quidem et paruum ratione: rarum et densum sensu notiora sunt. Patet igitur oportere principia rerum contraria esse.

❡ Nunc et paulo superius idem notum non accipit. Nam cum supra divideret contrarietates in eas que sunt note rationi, et in eas que sunt note sensui, et in vnaquaque earum diuisionem faciebat secundum vniuersale et particulare. Nam erant in his que sunt nota sensui quedam magis particularia, quedam magis vniuersalia, similiter et in his que sunt nota rationi. Non igitur eodem modo quo ibi dixit sensui notum, vel rationi, hic dicit, sed in vnaquaque earum cathena dicit vniuersaliora esse magis nota rationi et sensui magis particularia. Et enim in his que sunt nota sensui que magis vniuersalia sunt ceu raritas et densitas sunt etiam magis nota rationi quam calidum et frigidum, et hec econtra magis nota sensui, quam rationi. Similiter vero excessus et defectus magis sunt nota rationi, quam sensui, et magis densitas et raritas. Similiter etiam in his que sunt secundum rationem nota, vniuersaliora magis sunt rationi notiora, quam magis particularia, sensui autem magis particularia nota sunt, quam magis vniuersalia.

❡ Consequens autem est dicere. Utrum duo: vel tria: an plura sint principia. Nam vnum esse non potest: quia ipsa contraria non sunt vnum: neque infinita, quoniam id quod est sub scientiam non cadet.

❡ Quod quidem sumenda sint principia rerum contraria iam superioribus demonstrauimus. Hic vero propositum est ostendere primam maxime et communissimam contrarietatem prorsus vnam esse, quod itaque cum velit ostendere repetit sermonem, quem a principio fecit, et ostendit fieri non posse, vt vnum sit principium, neque infinita sed plura vno, et eadem finita. Uerum ipsa diuisio non est simpliciter formalium principiorum, aut materialium, sed communiter principiorum. Nam vt male principium necesse est vnum, vel plura esse, et si plura vel finita, vel infinita, ita et post vniuersalia principia in eandem diuisionem incidere. Necesse est enim vel vnum esse principium, vel plura, et si plura aut finita aut infinita. Diuidens igitur extrema reliquit medium, et id quod verum est. Unum igitur esse principium non potest, quoniam demonstratum est oportere principia contraria esse. At contrarium alicui contrarium est, quoniam nihil est ipsimet contrarium. Nam contrarium est ad aliquid, quare impossibile est vnum esse rerum naturalium principium. Item neque possunt esse infinita principia. Tantum quidem quoniam tolleretur de medio scientia, vt antea dicebatur, vel potius ipsam tenuem exilemque rerum cognitionem. Nam infinita comprehendi cognoscique nequeunt, sed ignoratis principijs ea quoque ignorantur que ex principijs proficiscuntur, igitur qui vniuersalem omnium ignorantiam introducunt, qui principia infinita statuere volunt. Deinde illud etiam sequitur, quod in libro de generatione tangit scilicet quod duplicandum esset infinitum. Nam contrarietas continet duo contraria, quare si infinita essent contrarietates, duplicia forent contraria, quare duplum erit infinitum. Deinceps nititur in vnoquoque genere vnam quandam contrarietatem esse maxime vniuersalem, quod quidem indicat ex inductione. Nam in superficie est maxime prima contrarietas secundum latum et angustum. Nam asperum et lene quamquam primo insint superficiei, attamen non quatenus ipsa est aliqua quantitas continua, sed quatenus predicamento positionis participat, quippe asperum et lene secundum quandam positionem partium insunt eidem, atqui latum et angustum superficiei primo insunt tanquam vni speciei magnitudinis. Similiter in genere numeri maxime prima contrarietas est par et impar. Item in genere colorum nigrum et album. Nam sub his reliqua continentur. Si ergo substantia est aliquod genus cuius principia querimus, prorsus oportet, vt in eadem sit vna maxime prima contrarietas. Est ergo in substantia maxime vniuersalis contrarietas secundum formam et priuationem ad quam omnes alie reducuntur, que non solum in generabilibus et corruptibilibus, sed etiam in celestibus supernisque rebus esse comprehenditur. Nam animus cum ex ignorantia ad scientiam mutatur, secundum priuationem et habitum mutatur, similiter etiam cum ex vitio ad virtutem peruenit, siquidem substantie animi perfectio sit ipsa virtus. Sed quod perfectionem recipit formam suam recipit, sed quod recipit suam formam priusque reciperet eam erat in priuatione eius. Idcirco in libro de anima hanc mutationem animi pulchre generationi potius, quam alterationi assimilat. Item in celestibus huiusmodi opposita esse cognoscitur. Nam et si inter dum formam, inter dumque priuationem diuisum non recipiunt, ceu generabilia et corruptibilia, attamen alteram habent que subiectum obtinet dico formam. Preterea in motu celestium secundum locum inuenies diuisim vtramque harum dominari ac preesse. Nam quoties hemisperium in loco sub terra voluitur, tunc priuatur loco super terram, et vnaquaque eius pars similiter, quare si vna contrarietas maxime prima in omni substantia est ad quam omnes alie reducuntur, perspicuum est neque infinitas esse contrarietates, neque finitas, neque duas. ❡ Oberunt autem hic in primis quod

Quot sit hec diuisio principiorum.

Dubitatio.

genus

genus Arist. inq̄t. Deinde quomodo in omni genere sit vna contrarietas. Tertio si de omni trāsmutatione hic loquitur, vel potius si de cōmunissimis principiis omniū rerum naturalium simul sermonem facit, cum etiam nō modo substantię sint res naturales, sed etiā reliqua predicamenta, quomodo ergo inueniens substantię principia putat omnium rerum principia inuenisse. Nam tantum comperuit in substantia que reuera vnuz genus est, cum sit aliquid, vnam esse principalem contrarietatem, quam dicimus esse secundum formam ⁊ priuationem.

Respōsio.

Respondent itaqȝ interpretes hic Arist. non appellare genus id quod de pluribus ⁊ differentibus spetie in eo quodquid predicatur, sed subiectum. Hic enim est vnus significatus generis apud Arist. quippe qui multis in locis atqȝ in prehabitis subiectum genus vocauerit. Naȝ asseruit Democritum statuisse insectilia seu athomos esse vnum genere idest vnum subiecto. Accipit ergo hoc in loco omnem substantiam non quatenus diuisaȝ informam ⁊ priuationem, sed quatenus eadem subycitur formę ⁊ priuationi diuisim, quemadmodum diceremus omnia humana corpora subyci albo ⁊ nigro, ita dicim⁹ omnem substantiam subyci ac receptaculū esse maxime primę contrarietatis secundum formam ⁊ priuationē. Naȝ quascūqȝ alias recipit ad hanc ille reducuntur, siue animati ⁊ inanimati oppositionem dixeris, siue illā rationalis ⁊ irrationalis, siue quāuis aliam. Quum enim fieret quoddā rōnale videlicet id q̄ fieri debet rōnale antequā hāc formam rationalis assecutum sit, priuationem eiusdem formę obtinuit. Ceu paulo prius embrio formatus, deinde aduenienti formę subiecto cedit ⁊ tollitur priuatio, idemqȝ in omnibus obseruandum est. Sed forsitā quispiā contra hec dicet, q̄ sic dicētes nihil aliud modo per hec dicimus q̄ȝ genus quod predicatur de plurib⁹. Nam cum dicit in omni genere substātię, ⁊ complectit omnem substātiam quid aliud inquit q̄ȝ cōmunissimum genus. Preterea rationalis ⁊ irrationalis, vel animati ⁊ inanimati oppositionem cum ad habitum ⁊ priuationeȝ reduxero, quam dico esse substātię cōtrarietatem maxime primam, quid aliud quam genus in hoc diuisum accipio: Dicerem itaqȝ ad hec q̄ si eandem substantiaȝ accipio dico scilicet cōmunissimam, attamen alterum atqȝ alterum habitum seu respectum habet ad suas differentias. Nam pulchre diceretur id quod etiam dici solet, quod genera precedunt differentias generatione qbus coexistit ac simul adest post generationem, quippe in generatione hominis primo in materia fiat corpus, deinde in hoc subiecto tanq̄ȝ in materia secunda introducitur forma animalis ⁊ eideȝ aduenit cui postremo tanq̄ȝ materię prius primę forma humana aduenit. Unde Porphirius dixit genera respectu suarum differentiarū habere rationeȝ materię. Hoc pacto igitur genus precedit differentias, quibus deinde adest in his rebus que iam conditę sunt. Cum igitur maxime vniuersalia acceperimus tāq̄ȝ ea que rationem materię cōtinent, tunc profecto eadem diuidi per differentias in spetiesnō dicimus sed ipsis subyci, sed quando eas acceperimus vt ipsis differentiis adsunt, ceu in rebus iam productis, tunc non amplius subyci sed diuidi per eas fatebimur, quando igitur diuidemus secabimusqȝ genus quod de pluribus predicatur iam id q̄ subsistens est ac coexistens differentiis diuidemus solum non dicentes quod est quedam natura communis que huic ⁊ huic spetiei inest. Quum igitur nobis propositum non sit res que sunt diuidere, sed eas concipere ⁊ speculari quatenus fieri produciqȝ possunt, cōmune genus substantię subyci con-

Multitudo formarum in eodē ideȝ Auerroes qbus oppugnāt latini ⁊ cucullati.

trarietatibus, quibus vnaqueqȝ res sit asserimus et dicimus contrarietatem maxime primam esse secundum formam ⁊ priuationem. Iccirco dicimus principia maxime p⁹ ex quibus res producuntur formā ⁊ priuationem esse. Perspicuū etiam hinc est nos nō dicere genus illud quod de pluribus predicatur, quoniam hoc modo etiaȝ spēȝ spālissimā diceremus genus esse. Naȝ cuȝ diceremus in genere hominum esse contrarietatem secunduȝ scientiam ⁊ imperitiam, vel secundum cognitionem ⁊ ignorantiam, nihil aliud diceremus q̄ȝ hominem subyci cognitioni ⁊ ignorantię quam contrarietatem primam inesse homini rationali diceremus. Prima itaqȝ dubitatio hoc modo tollatur. ¶ Secunda autem erat quonam pacto in omni genere esset vna contrarietas. Dico ergo in quantitate esse discretum ⁊ continuum, sumantur rursus excessus ⁊ defectus in qb⁹ quantitas nō sit velut diuisa sȝ pot⁹ velut subiectū illis in rōne materię. Nā pōt quantitas discreta reduci ad excessuȝ, ⁊ ad defectū ipsa continua. Eadē enim magnitudo si discreta separataqȝ fuerit, tota vt tota a maiori loco cōplectetur. Itē qualitatis erit cōrietas maxime prima, secundum raruȝ ⁊ densuȝ. Quod enim passibiles qualitates ad rarū ⁊ densum reducibiles sint liquido constat. Nam ad calidi sicci, humidi ⁊ frigidi oppositionem omnes alię ordinantur, quippe harum mixtione omnes alię fiant, quę ad raritatem ⁊ densitatem perspicuo rediguntur, quare etiaȝ ipse ad has reducuntur. Nam quatuor elementa que ex cōplexione duarum contrarietatum fiunt, perspicuo raritate ⁊ densitate vicissim inter se transmutantur. Potentia autem ⁊ impotentia siquidem de passibilibus qualitatibus dicerentur ceu id quod habet vim potentiamqȝ calefaciendi, frigefaciendi, arrefaciēdi ⁊ humectandi, aut secundum aliam qualit item transmutandi, vel impotētiam aliquid habendi, perspicuum est quod etiam eedeȝ ad raritatem ⁊ densitatem reducerentur siquidem qualitates quibus ipse insunt ad easdem reducantur. Si autem de potentiis rationalibus animę potentia diceret ceu potentia discendi musicem vel quādam aliam scientiam aut impotentia qua quis non potest scientias consequi, quoniam animus in corpore collocatus ex varia diuersaqȝ complexione quam sortitur in ipso recipit diuersas aptitudines, corpus nāqȝ ex mixtione qualitatuȝ passiuarum constituitur. Unde hoc modo etiam qualitas secundum potentiam ⁊ impotentiā ad passiuas qualitates reduceretur, que autem (vt ostendimus) ad raritatem ⁊ densitatem reducuntur. Et si potentia vel impotentia de irrationalibus dicerentur, profecto dicem⁹ equum habere impotentiam adipiscendi grāmaticeȝ, in quo etiam patet non sine huiusmodi complexione qualitatum passiuarum talem impotentiam fieri. Non enim queuis anima vt sors tulit in quāuis corporum complexionem apparet ⁊ introducitur. Quocirca dicuntur corpora brutorum habere impotentiam consequendi rationales sciētias, quia rationalis anima suapte natura idonea non est vt in huiusmodi corporum complexioné appareat ⁊ videatur. Similiterqȝ habitus ⁊ dispositio cuȝ naturali potentia ⁊ impotentia reducuntur que partim cuȝ dicātur de passiuis qualitatibus, ⁊ partim de habitu animi ⁊ dispositione fm scientias, ob maiorē ⁊ minorem aptitudineȝ, quā ex potētia animę sortimur, in nobis habitus ⁊ dispositiones fiunt. Diximus autem aptitudinē atqȝ inaptitudinem animam obtinere ex cōplexione corporis ac coniunctione eius ad illud. Quarta etiam qualitatis spetiés dico s. figura ⁊ forma hoc pacto reduci potest ad raritatem ⁊ densitatem, figura inquam, quo-

Ur Joan. Grāmatic⁹ p̄expositioni ⁊ sentētię assentire.

Scd̄a dubitatio.

Que sint p⁹ cōria in q̄nti tate.

Que in qualitate.

Uid autbo ré sphere ꝛ Arist. 2° celi ꝛ Platonem i timeo quo figura orbicularis sit capacior.

niam cum ostensum est eam figuram inter planas maiorem loci ambitum occupare, in qua maior angulorū multitudo describi fieriqꝫ posset, idcirco angularibus figuris planis sphęrica capacior est. Reduces igr̄ sphęricas orbicularesqꝫ figuras ad raritatem, ꝛ angulares ad densitatem, propterea quod idem corpus rarū maxime erit, densum vero minime, sed forma quedā positio est, ac ferme distantia partium. Raritas nāqꝫ erit per similis alicui raritati artificiali que fit secundum distantiam partium, vt illa se habet que in corrigijs lōgiqꝫ extensis, vel in lana expansa fit. Hoc igitur modo raritatem ꝛ densitatē contrarietatem vnam facimus, sed quoniam cetera predicamenta propriam existentiam non habent, sed in his sunt, idcirco redactis horū pdicamentorū contrarietatibꝰ ad maxᵉ vniuersales harū ope et reliquorū pdicamētorū ɔ̄rietates ad easdē sint reducte. Uerū hec persuadendi quam veritatis causa dicta sint, quoniam operepretiū est accuratius animaduertere considerareqꝫ ac intelligere vnam esse in vnoquoqꝫ genere idest in vnoquoqꝫ predicamento contrarietatem, qua forma abijcitur, ꝛ assumitur, hec autē est forma ꝛ priuatio, ꝛ in predicamento substantię contrarietas eadem esset. Sed hoc rursus nihil aliō est q̄ȝ idē p idē demonstrare. Et. n. querit ostendere in substantiam esse primā contrarietatem que est inter formā ꝛ priuationem. Et rursus petit hoc concessum sibi dari q in omni genere sit vna contrarietas secundū formā ꝛ priuationē, ꝛ ob id erat contrarietas in substantia.

Aliꝰ modus demōstrandi i vnoq̈qꝫ gñe eē ɔ̄rietatē.

¶ Sed demonstrat etiā sic vnā esse in vnoquoqꝫ genere contrarietatē, ꝛ inquit si vniuscuiusqꝫ rei siue vniuersalis siue particularis vna est definitio, ꝛ non contingit duas esse eiusdē definitiones, perspicuū erit vt definitio illius quidem efficiat generationem, ꝛ oppositū definitionis corruptionē, quare si vni definitioni existēti vnū est oppositum, necesse etiā est vnā esse ɔ̄rietatem in vnaquaqꝫ re circa quā generatio ꝛ corruptio versatur. Uerū cū vnaqueqꝫ suo proprio nomine non possit significari, sufficit vt oēs cōmuni formę ꝛ priuationis noīe appellemus, sed etiā hoc demōstrat quod vnaqueqꝫ res secundū vnā cōtrarietatē habeat generationē ꝛ corruptionē. Uerūtamen non amplius sequitur vt oēs speties sub genere collocate, ceu quatuor speties qualitatis ad eā contrarietatē reducantur que proxime in qualitate existat, quod quidē hoc videbatur hoc. s. in vnoquoqꝫ genere est vna contrarietas significare. Nam forma ꝛ priuatio equiuoce predicantur de omni contrarietate. Hactenus de secunda dubitatione.

Tertia qō.

¶ Tertia aūt erat questio quo modo inueniens principia substantię putat habere omniū ꝛ reliquorū predicamentorū principia. Inquiunt ergo interpretes eis primo ad substantiā peruenire deinde per substantiā ad reliqua predicamenta, quippe que in ipsa sunt, sic etiā forma ꝛ priuatio substantię proprie insunt per quā postea reliquis predicamentis insunt, quare si forma ꝛ priuatio a substantia ꝓficiscitur ad reliqua genera secundum ea que ab vno ad vnum vergunt aut que prius dicuntur de vno quam de alio, merito inueniens substantię principia etiam omnium rerum principia inuenit, que sane dicta consona erunt ijs que diximus in proemio, vbi initium sumendum esse diximus ab ijs q̄ cōmuniora ꝛ confusa sunt. Nam ostendere priuationem ꝛ formā esse omniū reȝ pncipia, pfecto est cōmunia ꝛ cōfusa demonstrare, cōmunia inq̄ȝ, quoniam omnibus, confusa vero quoniam nullum proprium principium alicuius significant. Sunt preterea natura posteriora tanq̄ȝ cōmuniora ex singularibus collecta. ¶ Sed iam ad textus veniamus declarationem. In his autē ponit Arist. tertium argumentum quo demonstrat non esse infinita principia, ꝛ hoc est, si alia alijs priora contraria sunt, ꝛ oportet semper principia manere, necesse est nō solum finita esse principia, sed neqꝫ plura q̄ȝ duo, sed si admittit primum etiam secundum admittendum est. Uerūȝ querimus in hoc syllogismo in primis qdē quid sibi hoc velit (semper manere principia.) Deinde quo verum deducitur ne efficit.

Prima expositio.

Quidā igitur existimarūt Arist. hic cęlestia principia appellare ac dicere, qppe que sempiterna sint.

Confutatio

Atqui hoc in loco non est sermo de cā efficiente, sed de formalibus principijs, quapropter nīqꝫ de cęlestibus inquit.

Secūda expositio.

Unde alij inquiunt ipsum appellasse principia speties seu formas que sunt ante multa quoniam his semp permanētibus, sic semper ea que sunt hic fiūt.

Cōfutatio.

Sed neqꝫ hoc verum est primo quia Arist. non ponit istas speties ꝛ formas ante multa. Deinde quia hic differit de contrarijs principijs que vicissim inter se agunt ꝛ patiuntur, ꝛ sua presentia ꝛ absentia generationem ꝛ corruptionem efficiunt. Hec autem non sunt ante multa.

Tertia expositio.

Proinde alij aiunt ipsum appellasse principia ipsam trinam dimensionem, quippe que semper maneat cum sit immobilis.

Cōfutatio.

At neqꝫ hoc verum est, quoniam sermo est de formalibus principijs rerum, ipsa vero trina dimensio potius retinet rationem materię q̄ȝ formę.

Expositio sua.

Unde nos dicimus illud semper manere idipsum significare. s. ipsa principia in omni mutatione semper inueniri, ac omnem transmutationem secundūȝ ipsa fieri, ceu siquis de materiali causa querens dicat ligna materiam rerum non esse, quoniā non semper inueniuntur, quoniam in eneis vasibus, neqꝫ in aureatis ligna vt materia non subijciuntur, oportet autem materiā cōmunē semper in omnibus inueniri idest in omnibus rebus ac in omni transmutatione. Sic igit̄ Arist. cum querit hic cōmunissima rerum omnium principia formalia, inquit oportere ipsa semper inueniri idest in oībus rebus in āhbꝰ eadē esse, atqꝫ p ipsa oēm trāsmutationē fieri.

Ad 2ᵐ dubitationē syllogismi.

¶ Sꝫ quō deductio vera sit deinde ondendū est, qm̄ si sunt alia alijs priora contraria (ꝛ hoꝝ que dam continent) quedam vero continentur, quoniam cōmunia rerum omnia principia inuestigamus, ꝛ perspicuū est q ɔ̄traria maxime vniuersalia assumimus in rationē principiorum, ob id ergo semper principia manere oportet ꝛ eadem semper erūt, ꝛ minime alia atqꝫ alia. Ex his autem necesse est vt eadem principia finita sint. Nam cū acceperimus ɔ̄ria maxᵉ prima necesse est eadē eē finita. Nam si infinita essent multo plura infinito forent ea que continentur sub ipsis, quippe multo plura sint que continentur, quam que continent, sed quāuis principia maxime vniuersalia oporteat esse finita, tamen non essent finita, nisi necesse foret vt in omni transmutatione semp eadem essent, ꝛ ita deinceps quoniam cū non essent infinita que subsisterent, attamen vt fieri possunt infinita forent. Nam semper alijs atqꝫ alijs acceptis contrarijs cōtingeret numerum principiorum augeri in infinitū, quare per vtrāqꝫ suppositionem necesse est finita esse principia, eadēqꝫ esse, ac duo tantum. Nam si duo non fuerint, neqꝫ amplius statuere poterimus quādam contrarietatem cōmunissimam, ac eandem in cunctis inueniri. Necesse enim esset eandem vel ad quādam aliaȝ reduci, vel non esse cuiuscūqꝫ transmutationis causam, sed alterius hanc, ꝛ illam alterius. Nimirum igitur non est si duabus existentibus contrarietatibus quibus elementa generantur ea scilicet calidi ꝛ frigidi, atqꝫ illa humidi ꝛ sicci nō secundum vtrāqꝫ contrarietatem fiāt mutationes in omnibus elementis, ignis nāqꝫ transmutatur in aerē secundum siccitatem ꝛ humiditatem, minime vero secundum

caliditatem

caliditatem ⁊ humiditatem, quippe vtraq; sint calida. Rursus aer in aquam transmutatur secundum caliditatem, ⁊ frigiditatem minime secundum siccitatem ⁊ humiditatem, quoniam vtraq; humida sunt. Itē aqua conuertitur in terra secundum siccitatē ⁊ humiditatē solā, quoniam ambo sunt frigida. In solis autem contrariis secundū vtrāq; fit mutatio ceu in igne, aere, aqua, ⁊ terra, sed in cunctis secundum vtrāq; contrarietatem non fit mutatio, quare si oportet cōmunissimam elementorū oppositionem inuenire per quam omnia transmutentur forte raritas ⁊ densitas erit, quibus enim omnium fit mutatio, si autem hoc conceditur perspicuum est fieri non posse, vt due contrarietates sint cause cuiuscūq; trāsmutationis, quare oportet contrarietatem maxime primam ⁊ cōmunissimam secundum quā omnis mutatio fit vnam esse. Arist. igitur hisce tantū demonstrat finita esse principia formalia. Item si possunt ex principiis finitis eadē generari que ex infinitis generarētur, longe cōmodius est ex finitis gigni produciq;. Nam melius est finitum infinito, ⁊ natura semper versatur circa melius quā potest, ⁊ ipsa potest ex finitis principiis causas omnium tradere atq; afferre, quemadmodū facit Empedocles, igitur ex finitis faciet omnia. Tantum igitur quodquidem dicebam, demonstrat. s. oportere causas formales cōtrarias rerum naturalium finitas esse, quibus simul ēt ostēditur atq; apparet assignandam esse vnam contrarietatem maxime primam ⁊ cōmunissimā vt explicauimus, deinceps autem cum disputabit de materiali causa idipsum promittit atq; tractat. Demōstrabit etiam diligēter oportere vnam esse contrarietatē maxime primā, ⁊ vnū subiectum, ⁊ quod plura vno esse non possint.

¶ Una quoq; contrarietas est in omni genere vno. Substantia vero genus est quoddam vnū. Et quia generatio ex finitis fieri potest: melius est ex finitis quemadmodum opinatur Empedocles: quam ex infinitis. Nā cuncta putat ex finitis reddere perinde atq; Anaxagoras ex infinitis. Preterea alia aliis priora cōtraria sunt: ⁊ ex aliis alia fiunt ceu dulce: amarum: album: ⁊ nigrum. Principia vero manere semper oportet. Ex his igitur neq; vnum: neq; infinita esse principia constat.

¶ Genus dixisse Arist. Themistius coniecit cuius diuisionē solum in species, ⁊ non in genera facimus, inquit igitur circa colorem vnam esse contrarietatem album ⁊ nigrū, ⁊ circa saporem dulce ⁊ amarum. At hoc non est consonum sententie Arist. Nam circa totum genus substantie inquit vnam esse contrarietatem. Atqui diuisio cōmunissime substantie in proximas species non est, sed in genera subalterna. Contrarietas autem est habitus ⁊ responsum duorum contrariorum.

Cōtra themistium.

Quid sit cōtrarietas.

¶ Cum autem sint finita non facere duo solum aliquam rationem habet. Nam dubitaret quispiam non immerito: quomodo densitas apta est facere raritatem: aut raritas densitatem: ⁊ alia quevis simili modo contrarietas. Non enim cōcordia discordiam congregat: ⁊ facit aliquid ex ipsa: neq; discordia ex illa.

¶ Cum multis ostendisset principia esse cōtraria atq; maxime prima, ac eadem neq; infinita esse, siquidem complecti oporteat in ratione principiorum contrarietatem maxime primam ⁊ cōmunissimam. Nam ex hoc ostendebatur duo esse principia, quoniam vna est maxime prima cōtrarietas, cum ergo velit tertium principiū statuere dico. s. materiam subiectam contrariis non sine dubitatione sermonem introducit, ⁊ contrarium afferre nititur demonstrans q; non sufficit cōplecti contraria in ratione principii, sed quod oporteat statuere aliquod principium q; non sit contrarium, ⁊ quod per se subsistat, quod quidem nititur ostendere ex prioribus quibus demōstrabatur oportere principia contraria, quoniam res transmutari oportet, transmutantur autem que vicissim inter se agunt ⁊ patiuntur mutuo. Agunt vero ⁊ patiuntur nō quevis temere sed contraria. Ex his autem que nunc dicit, ostendit minime rationem principiorum explere contraria quatenus contraria sunt, sed oportet aliquod esse contrariis formis subiectum. Nam vtraq; sese inferunt simul subiectum ⁊ contraria principia. Aggreditur itaq; multifariam ostendere non omnia principia esse contraria ⁊ imprimis hoc modo inquit nullum contrariū idoneum suapte natura est per se agere in alterum cōtrariū. Neq; enim raritas in densitatem agit sine aliquo subiecto quippe eorum pugna sit circa subiectum cum vtrūq; cupiat illud amplecti vel accipere. Itē neq; calidū agit in frigidum neq; amicitia seu concordia in litē ⁊ discordiam. Non enim lis ⁊ amicitia coagit ⁊ simul sunt, neq; lis respuit separatq; amicitiam sed alterum quoddam subiectum ipsis est in quo diuisim seorsumq; vel amicitia, vel lis agit, non igitur eadem principia secundum se contraria sunt, sed magis propter subiectum. Nam idē est quod transmutatur ⁊ causa cur contraria agant ⁊ patiātur, quare subiectum erit principium. Preterea ait contraria esse in subiecto, principia autem substantie nō sunt in subiecto, quoniam subiectum ⁊ principium est prius eo quod est in subiecto, hoc modo inq; substantia cū subiectum sit reliquis predicamentis est prior, quibus quoq; prestantior est, quare si contraria sunt principia, ⁊ contraria sunt in subiecto, erit igitur principium principii. Item cōtraria nihil sunt sine subiecto, principia autē esse oportet, itaq; contraria non sunt principia. Rursus cōtraria non sunt substantie, principia autem substantie sunt substantie, igitur cōtraria nō sunt principia, quod vero principia substantie oporteat esse substantias sic ostendit. Et inquit si ex non substantiis substantia est, ante substantiā erit non substantia, sed non substantia sunt accidentia, ergo accidentia erunt ante substantiam quodquidem fieri non potest, immo contrarium accidit vt substātia sit prior natura ipsis accidētibus, quippe ipsa destructa simul accidentia demoliātur, at accidētibus destructis simul ipsa non tollitur, quare principia substantie oportet esse substantias, substantia autem subiectum est, quoniā per se subsistat, sed contraria non sunt substantie, igitur subiectum, ⁊ non contraria erit substantie principium. Uerum aliquis ambiget quomodo dicit principia substantie esse substantias. Nam principium oportet esse diuersum ab eo cuius est principium. Et si iuxta alium significatū fuerit substantia principium, ⁊ secundum alium id quod ex principio emergit, cur etiam forma non erit substantia secundum alium significatum quo subiectum esse substantia dicitur, quomodo igitur omnino subiectū ⁊ materiam inquit esse substantiam, ⁊ minime formam, siquidem in secundo libro inquiat formam esse magis substantiā, quoniam per illam formantur res atq; distinguuntur, at secundum materiam nulla inter se differunt. Quod qdem igitur significatus substantie indifferens sit apud Arist. perspicuum est, siquidem formā, materiā, ⁊ id ex his con

iunctū est substantiā appellare soleat. Nam sepe oēs eos simpliciter substantiā appellat quatenus substātia significat solam rerum existentiā, hic vero substantiam vocat quatenus substans est, ⁊ non indiget subiecto vt sit quēadmodum in predicamentis dicitur. Quoniā igitur nō sine dubitatione hic sermonem introducit. Est autē cōposita substantia per se substans, ⁊ in altero non est, quoniam ei per se substare ex materia magis competit q̄ꝫ ex forma. Nam forma subiecto eget vt sit, materia autē non eget subiecto quodam, ob id ergo magis principiū ⁊ causam substantię composite materiam vocat. Nam ⁊ si formam materiam appetat vt existat, attamen non vt existat, quemadmodum forma eget materia vt sit atqꝫ existat, sed potius vt ornetur ⁊ determinetur. Ea igitur ratione qua per se substans est materiam substantiā appellauit, ⁊ inquit oportere principia substantię composite per se substantis principia esse per se substātias. Nam si principia substātię non per se substarent, nō per se substans foret causa per se substantis ac eo prius, quod quidem fieri nequit, quandoquidem eius contrarium. s. per se substans sit causa non per se substantis, ⁊ eo natura prius ceu accidentibus substantia. Nā destruitur eo destructo, sed illud non tollitur hoc destructo, quo pacto igitur materia est magis substantia q̄ꝫ forma. Sed alio modo forma est magis substantia, q̄ꝫ materia, quoniam forma est ea que informat ⁊ distinguit vnamquamqꝫ substantiam, materia autem cōmunis est.

Dubitatio.

¶ Preterea aliquis dubitaret quomodo inquiat principia substantie non esse in subiecto, ⁊ quomodo in substantia primo esse subiectum asserat, quoniam primum aliquis non concederet quoniam quedam principia in subiecto non sunt, e secundum confutabit, quoniam nūq̄ꝫ est materia sine forma.

Responsio.

¶ Dico ergo qđ quāq̄ꝫ materia nūq̄ꝫ sit sine forma, attamen ea est prior natura, quoniam ea sublata tollitur, sed non econtra. s. q. materia destruatur destructa forma. Nam cogitatione possumus separare formas a materia, ⁊ ipsam intelligere possumus vt subsistat. Nam subiecto non indiget vt sit. At forma neqꝫ animi cogitatione potest per se subsistere atqꝫ esse sine materia. Et si particulares res deus produxit quid tum preexistebat aut substabat? Constat sane q̄ prefuerat subiectum ⁊ id quod recipit formas, deinde in illo inesse debebant formę, itaqꝫ prius natura subiectum est, ⁊ hac ratione substantię composite magis principium est materia q̄ꝫ forma, non tamen quia forma non sit principium, sed vt dicebam deducit sermonem non sine dubitatione, vt ostenderet quam oppoztunum esset subiectum in rationem principiorum, sic itaqꝫ ex ratione probauit materiā esse principium illud. s. q. subiectū est. Inquit igitur si prima opinio videtur vera esse que concedit principia oportere contraria esse, etiam secunda erit vera. Sic nāqꝫ oportet simul vtrāqꝫ dicere ⁊ coniunctim, quoniam si contraria principia sunt, quia agunt ⁊ patiuntur, ⁊ tertiū oportet esse materiam, siquidē contraria non sunt suapte natura idonea in seipsa agere, sed in quodam altero cū insunt agere queunt. Preterea neqꝫ potest materia sola principium esse, quoniam ipsa nihil efficere potest, ostendens igitur ratione tertium principium esse materiā cōfirmat idipsum testimonio antiquorum ⁊ inquit hoc modo numerus principiorum subiecto indiget. Unde veterum quidam neqꝫ hoc vnum fecere, sed plura. Empedocles inq̄ꝫ quatuor elementa materiam esse dixit. Parmenides vero duo ignem ⁊ terram, alij autē tria, alij vnū. Item eorum qui vnum esse dixerunt alij vnum quatuor elementorum esse dixerunt, alij vero preter ipsa medium inter eadem statuerunt. Approbat ergo illos qui vnum subiectum pluribus subijciunt. Nam demonstrabit decimo fieri non posse vt due materie sint, quemadmodum etiam impossibile est duas contrarietates esse. Uerū inter eos qui vnum dederunt subiectum potissimum Anaximandrum laudat, qui illud intermedium statuit tanq̄ꝫ materię aliquomodo similius, quoniam nullam formam earum obtinet que in ipso generantur. Post hunc rectius sensit Anaximanes, qui aerem materiam statuit. Naꝫ aer minimas differentias sensibiles habēt, postea Thales qui posuit aquam esse materiam. Et enim hec ēt videtur ferme sine qualitate esse ac contrarias affectiones sustinet, quippe id subiectum calefiat, infrigidetur, liquefiat, ⁊ congeletur. Nam cum sit humidum proprio termino difficile terminatur, alieno autē facile clauditur. Nā hoc modo definitio humidi in libro de generatione traditur, aqua nāqꝫ cū conuertitur in cristallum siccitatem nanciscitur. Siccum enim difficulter alieno termino terminatur, suo autem ac proprio facile clauditur, ij postremo qui de materia sermonem faciunt dicentes illā ignē esse longe improprie dicunt. Nam combinatio complexioqꝫ ignis ad diuersas partes contrariorum comparatus ratione agendi potius pollet, siccitas. s. dico ⁊ caliditas, idcirco inter elementa solus ignis in alia mutari non potest. Hi ergo omnes vel vnam, vel plures statuentes materias ipsas contrarijs formari dicunt. Uerum quidam raritate ⁊ densitate, quidam lite ⁊ amicitia, quidaꝫ deniqꝫ alia ⁊ alia contrarietate ipsas formari sentiūt vt diximus.

Uid p B ꝭ librū de generatione.

¶ Sed vtraqꝫ quidem alterum quoddam tertium.

¶ Communiter enim congregant vtraqꝫ, quoniam neqꝫ amicitia litē congregat ⁊ conducit, neqꝫ econtra lis amicitiā, sed ambę lis ⁊ amicitia alterū quoddam tertiū cōgregant vel separant.

¶ Sunt autem qui plura accipiunt ex quibus eorum que sunt naturam conficiunt. Item ⁊ id quispiam dubitauerit: nisi aliquis quandam contrarijs naturam subiecerit. Nullius enim eorum que sunt: videmus substantiam contrariam esse: principium autem de nullo subiecto dici oportet. Alioquin principij erit principium. Subiectum enim principium ⁊ prius predicato esse videtur.

Textus.

¶ Iā oppoztunum est subiectum in ratione principiorū, vt etiam quidem eorū qui ante nos extitere, plura subiecta contrarijs subiecerunt. Nullius enim eorū que sunt, videmus substantiam contrariam esse, principium autē de nullo subiecto dici oportet. Aliogn principij erit principium. Hec igitur possunt coniunctim vt vnus syllogismus accipi, ⁊ diuisiꝫ intelligi vt duo syllogismi, vt hoc sit vnum argumentum. Nullius enim eorum que sunt, videmus substantiam contrariam esse, ⁊ reliqua sint alterum argumentum. Si ergo ea omnia redigemus ad vnū syllogismum hoc modo dicemus. Preterea inquit aliquod nobis dubitandum sequitur, nisi contrarijs aliquam naturam subiecerimus. Nullius enim eorum que sunt, videmus substantiam contrariam esse, idest nihil habet substantiam in eo quod contrarium est, quoniam ⁊ accidentia contraria sunt. Principium autem de nullo subiecto dici oportet, idest nō oportet in subiecto esse scilꝫ vt accidens est. Huiusmodi ergo totus syllogismus conficitur. Contraria sunt accidentia, principia autem rerū nō sunt accidentia

accidentia, ergo pñª rerũ nõ sunt ꝯtraria, cur aũt pñª rerũ non sit accidẽtia cãm adiecit dicẽs. Alioqn principij pñm erit. Naz subiectũ ipsis accidẽtibus pñm eorũ foret. Nam presupponi opꝫ secundũ naturã esse aliquod quod sit capax. Dixit aũt predicatũ, qꝛ accidens de substãtia predicatur. Naz dicimus hoiez albũ esse. Preterea si subst substãtia est, eo quod ꝯtrariũ est, ⁊ accidẽtia sunt ꝯtraria, igiť patet nõ posse pñª sbarũ esse ꝯria, alioquin pñª substãtiarũ erunt accidẽtia, si vero hoc ꝯceditur, ⁊ pñm accidentiũ subiectũ est, igiť erit principij pñm, quod quidẽ fieri non põt. Si vero textus est cõtinuus ita intelligendus ac exponẽdus est, si vero diuisus hoc modo explicãdus erit. Preterea ⁊ id quispiã dubitauerit nisi tertiũ quodã

Primus syllogismus. Si textus diuisus est.

pñm ꝯtrarijs subiecerit .i. quedã dubitatio induciť. Nullus .n. earũ que sunt, videmus sbaz ꝯtrariã esse. Neqꝫ .n. ignis eo quod ꝯtrariũ est aque sba est, alioquin nũqꝫ mutareť in aquã, sed est aliquod subiectũ in mutatione qua ignis in aquã mutatur qđ quidẽ nõ est aque ꝯriũ. Si aũt nõ subijceretur ꝯtrarijs quoddã tertiũ pñm hoc accideret, vt res essent ac sbam haberẽt in ꝯtrarietate, ⁊ sic deinceps in alio pñª essent. Principiũ aũt nõ opꝫ de aliquo subiecto dici ⁊c. Principiũ de subiecto nõ diciť, ꝯria aũt diciuť de subiecto, ergo ꝯtraria nõ sunt principia. Nã si pñm de subiecto diceretur, profecto principij erit principium, qꝛ esset principiũ illius q. est in subiecto subiectũ.

Textus. Secũdus syllogismus.

Preterea substantiã non esse contrariã substãtie dicimus. Quonã igitur pacto ex nõ substantijs substantia: aut nõ substantia prior erit substãtia. Quapropter necesse est eũ qui priorem atqꝫ hanc rationez verã esse existimauerit: ⁊ si ambas voluerit seruare: tertiũ aliqđ cõtrarijs ipsis subijcere: quemadmodum aiunt ij qui vniuersum solam vnã naturã quandã esse asserunt: ceu aquaz: vel ignem: vel medium inter hec.

Inqt ꝯria nõ sunt sbe, pñª sbarũ sunt substãtie, igiť ꝯria nõ sunt pñª sbarũ. Uerũ vnde demõstrauit qꝙ pñª sbaruz nõ sint substantie: Ibi cũ diciť aut non sba prior erit sba, in virtute dicens qꝙ pñª sbarũ nõ sunt substãtie. At nõ substantie sunt accidẽtia, igitur erũt pñª sbarũ accidẽtia, sed si hec sunt pñª, erit accidẽs nã prius ipsa sba, quod quidẽ fieri non põt, immo ꝯriũ sba accidentibus nã prior est.

Atqꝫ videtur ipsuz mediũ magis. Naz ignis: terra: aer: ⁊ aqua cũ contrarietatibus sunt annexa. Iccirco nõ sine rõne faciũt qui subiectũ ipsuz aliud ab his efficiũt: ceterorũ aũt qui aerem ponũt. Nã aer minus respectu alioꝝ differẽtias habet sensibiles: hũc aũt sequũtur ij q aquã ponũt.

Inquit rectius sentiunt ij qui intermediũ ponũt tanqꝫ materiã, quã ij qui ponunt vnũ aliquod elementorum, si quidem quatuor elementa eũ contrarietatibus quibusdam coniuncta sint, oportet autem materiam (vt demonstrauimus) non habere quandam contrarietatem.

Uerum omnes vnũ contrarijs formari ac imprimi veluti figura sentiunt: densitate inqꝫ ⁊ raritate: ⁊ eo quod maius ac eo qꝙ minus: quequidẽ prorsus excessus defectusqꝫ sunt: vt antea diximus. Hec etiã opinio videtur vetus quedã esse. Unũ inqꝫ ⁊ excessum atqꝫ defectũ principia rerũ esse. Attamen nõ eodez modo. Sed veteres duo quidem agere: vnum autem pati dicebant. At posteriorum quidam econtra vnum quidem agere duo vero pati potius asserunt.

Quoniã veteres nõ solũ materie intelligẽtiã habuerũt licet nõ recte, sed etiã principiorũ formaliũ que sunt ꝯtraria, que etiã oĩa reduxerunt ad excessũm ⁊ defectũ, quare inquit pñª eoꝝ que sunt, tria materia, excessus ⁊ defectus sunt, ⁊ hec principia esse cũcti dixerũt. Uerũ dissentiebant circa ordinez ipsorũ, ⁊ circa ea que agunt ⁊ patiũtur. Naz ptĩ: agorei quos Plato imitatur duo velut materiaz ponentes ipsam pati ab vno .s. forma dicebant ⁊ ita sentiebant fieri rerum generationem. Naturales autem Platone antiquiores vnam materiaz facientes intermedium, vel vnũ aliquod quatuor elemẽtorũ, hoc pati dicebant a dualitate contrarioꝝ, ⁊ sic fieri generationem ⁊ corruptionẽ, quos Aristo. vndiqꝫ ac per oĩa imitatus est.

Tria igitur elementa esse dicere ex his ⁊ huiusmodi alijs nobis considerantibus videbitur aliquam rationem habere.

Quod igitur oporteat pñª esse ꝯtraria, ac pter hec aliquod subiectũ tertiũ, satis ex his que ante posuit demonstrauit. Uerũ de definitiõe ⁊ numero principiorũ nõ sufficiunt ea que dixit. Naz cũ dubitauerit quispiam, qꝛ cõcessum ac datũ est oportere pñª esse ꝯtraria, ⁊ pter ea subiectũ, nunquid duo, vel plures sint ꝯtrarietates, similiter nunquid duo, vel plura sint subiecta. Itez quia ex his que sumpsit, nõ satis demõstrauit oportere vnã esse maxime primaz ꝯtrarietatẽ, iccirco his presentibus ostenditur fieri nõ posse, vt plures sint ꝯtrarietates qꝫ vna ⁊ vnũ subiectũ. Accipit ergo ex diuisione quedaz principia esse formalia, ⁊ quedaz materialia. Inquit igitur prorsus necesse est, vel vnã esse cõtrarietatem in principijs, vel non vnã sed plures. Sic etiaz necesse est subiectũ, vel vnũ esse, vel nõ vnuz, sed plura, quatuor igitur cũ sint huius sectionis mẽbra fiunt sex cõiugationes, quarũ due quidez contrarietates simul stare nequeũt, relique autez quatuor simul stãt, quarũ due subalternatim ponunť, alie vero due sunt angulares. Uel enim contrarietates plures sunt, ⁊ plura subiecta, vel plures cõtrarietates, ⁊ vnũ subiectũ, vel econtra plura quidem subiecta ⁊ vna contrarietas, vel vnum subiectum ⁊ vna contrarietas, si ergo demonstratum fuerit non posse tres alias coniugationes consistere ac esse, relinquitur ergo reliquam stare in qua dicitur vnum subiectum esse ⁊ vnam contrarietatem.

Angulares plu res contra.



pertractat igitur primo vnã coniugationẽ, in qua dicitur vnũ esse subiectũ ⁊ plures cõtrarietates. Accipit autẽ per rationẽ manifestã ex ipsis multis cõtrarietatibus duas, qm̃ que de duabus dicitur demonstraturq; cõtrarietatibus de pluribus eadem demonstrari poterunt. Si ergo fuerit vnũ subiectũ ⁊ due cõtrarietates, percunctabimur ab iis qui hoc concederẽt, ne vtraq; diuisim cõtrarietas possit generare oia, an alia generabit alia, atq; alia alia. ¶ Si ergo vtraq; diuisim cũcta generabit vna superuacanea erit cũ vna sola possit producere oia, sed nihil supervacaneum neq; vanum deus ⁊ natura agunt. Si autem vnaqueq; non omnia efficit, sed quedam producit hec, ⁊ quedam illa, igitur tollemus de medio mutationẽ rerũ mutuam inter se. Non.n. trãsmutatur quoduis in quouis temere, sed cõtrariũ in cõtrariũ. Nam demonstratũ est omniũ esse mutationẽ inter se, ergo hoc modo impossibile est duas esse ꝯtrarietates ⁊ vnũ subiectũ. Itẽ si fuerint duo subiecta ⁊ vna contrarietas easdem dubitationes rursus excitabimus. Nam siue ex vtroq; subiecto cuncta fieri possint, ⁊ vnũ superfluũ sit, siue vno quedam generentur, ⁊ ex reliquo quedam alia rursus destruemus mutationem vicissitudinariam rerum inter se. Nam vt non contraria non transmutantur inter se, ita que idẽ subiectũ obtinẽt forte nõ trãsmutarent̃ vicissim, idcirco cereus equus transmutatur in ceream statuã, sed ereus equus forte nõ transmutaretur in cereã statuã, quare neq; duo subiecta esse poterunt ⁊ vna ꝯtrarietas. Itẽ eisdem rationibus neq; duo subiecta ⁊ due contrarietates erunt, quare si necesse est vnã quatuor suppositionum esse verã tribus reiectis ac cõfutatis quarta relinquitur esse vera in qua dicitur vnũ esse subiectũ ⁊ vnã contrarietatem. Huiusmodi aũt demõstratione plerisq; in locis vtunt̃ geometre qm̃cunq; in plano rectoq; nequeũt vti demõstratione destruunt ea que cõtra veritatẽ sunt diuisa, ⁊ relictã partem diuisionis verã accipiũt ceu diameter, vel equalis cõmensurariq; potest lateri, vel equari cõmensurariq; nõ potest cũ ergo tollit diametrũ adequari lateri quod sane relinquitur verum est .s.q; illa sit inequalis atq; ei cõmensurari nõ valeat. Adiecit etiã illud quod quidem paulo prius dixit, qm̃ in omni generatione est vna cõtrarietas, ⁊ in subiecto quod cũ profecto sit genus vna erit maxime prima cõtrarietas. Hec itaq; inquiens deinceps querit numerũ principiorũ quot appellanda ponendaq; sint, nunquid duo, vel tria. Nã opinatur fm aliã ⁊ aliã cõsiderationẽ interdũ duo esse, interdum vero tria ipsa appellanda esse. Possunt.n. tria esse duo quidẽ cõtraria forma ⁊ priuatio ⁊ vnũ subiectũ ipsa materia, possunt etiã nõ tria principia dici, sed duo, redactis tribus ad duo, quippe quidã ducant rediganto; materiã ⁊ priuationẽ in idem, ⁊ putent idem atq; vnũ esse materiã ⁊ priuationẽ. Quoniã igitur sese cõfert ad ostẽdendũ nunquid duo vel tria principia asserẽda sint, atq; si vtrũq; verũ fuerit, qũo oporteat duo ⁊ tria asserere, idcirco primo determinare distinguereq; vult quod inter se differrãt materia ⁊ priuatio, ⁊ si nõ differrũt subiecto, attamen rõne discrepãt. Primũ igitur hoc facit, ⁊ duobus modis ostendit priuationẽ a materia differre, ex cõmuni vsu, ⁊ ipsa rerũ natura, ex cõmuni quidẽ vsu, qm̃ de priuatione solemus dicere ex hoc aduerbium addentes, atq; hoc. Nam cõsueuimus dicere ex immusico musicũ fieri, ac immusicũ musicũ generari, ⁊ nõ philosophũ philosophũ, atq; ex nõ philosopho philosophũ euadere. At de materia vtraq; aduerbia dicimus, attamen nõ de eadẽ, sed diuisim, de alio quidẽ dicimus (ex hoc) ⁊ de alio (hoc.) Nam dicere ex ęre fit statua vsitatius, ⁊ minime ęs fit statua. Item dicere licet hoiẽ ex spermate fętuq; produci, attamen nõ dicimus sperma .s. semen genitale, ⁊ fętũ fieri hoiem. Sed si vtraq; de ambobus dicuntur, tamẽ materię magis propriũ cõmodiusq; est hoc aduerbium in grǽco (hoc) priuationi autem ex hoc. Nam cũ materia maneat sustineatq; formam ingredientẽ, priuatio vero minime, igitur ei quod fert ⁊ sustinet magis proprium est hoc aduerbium (hoc) ⁊ ei quod non fert neq; sustinet magis congruit alterũ aduerbiũ scilicet ex hoc.

Dubitatio.

¶ Uerum si peculiare est materię illud (hoc) quia manet ac fert, cur aliquando vtrisq; aduerbiis illo (ex hoc) ⁊ illo (hoc) in priuatione vtimur, in materia vero altero tantum.

Solutio.

¶ Dico igitur quoniam cum subiectum nominamus a priuatione, ⁊ vna voce simul cõprehendimus materiam ⁊ priuationem. Nam quando dixero immusicũ non simpliciter dico ipsam immusicã, sed illud quod participat immusica, quoniam igitur vox participans etiam significat, merito materię cõgruit aduerbiũ (hoc) ⁊ de ipsa ac de priuatione dicimus illud ex hoc. De priuatione itaq; hoc modo dicendum est, de materia autẽ quoniam vox non comprehendit simul aliquid aliud dico scilicet ceu immusicum. Et enim cum dixero Socrates albus fit, in Socrate quidem non est aliqua priuatio albi apparens ⁊ prolata dico scilicet non album, ob id igitur vno solo aduerbio eã nominare solemus, ceu homo musicus fit, ⁊ Socra. albus, vel philosophus, ⁊ minime ex homine fit musicus, vel ex Socr. fit philosophus.

Altera dubitatio.

¶ Sed si ea de cã vno solo aduerbio materiã solemus nominare, quoniam non comprehenditur sub vna voce materia ⁊ priuatio, cur in omni materia non vtimur eodem aduerbio dico scilicet illud (hoc) quod quidem diximus magis propriũ peculiareq; materię esse, sed de quadam materia solum illud (ex hoc) dicimus quod sane magis priuationi conuenit, ⁊ tamẽ in vna voce simul non comprehenduntur materia ⁊ priuatio, cur ergo non semper eam nominamus ex proprio aduerbio eius, atq; potius dicere sperma fieri hominem, ⁊ lapides domũ, q̃ ex spermate produci hominem, ⁊ ex lapidibus constitui domum?

Respõsio.

¶ Dico igitur ad hoc quoniã quom dicimus aliquid fieri ex materia, quia non ex prima, sed ex proxima materia fieri dicimus, que in his non permanet secundum substantiam, sed tota transmutatur, quippe nihil spermatis ⁊ fętus permaneat, ⁊ illud aduerbiũ ostendit indicatq; illud q͏̃ permanet, idcirco in huiusmodi materiis non hoc dicere solemus, sed ex hoc. Nã in generatione secundum substantiam nihil proxime materię dico scilicet spermatis ⁊ fętus permanet preter subiectam primam materiam ⁊ trinam dimensionem, ob id ergo in omni generatione substantiali non hoc dicimus, sed ex hoc. Non enim dicimus cibum fieri cibũ, sed ex cibo fieri cibum, ⁊ ex ordeo ordeum, quoniam cũ cibus vices materię ⁊ spermatis contineat non permanet quando ex ipso alter cibus fieret, sed secundum totam substantiam transmutaretur nihilo eius remanente preter materiam ⁊ trinam dimensionem vt dicebam. In generationibus ergo secundum substantiam ob id solũ dicimus ex hoc ⁊ non hoc, atq; in his quecunq; nõ sunt secundum substantiam, he nanq; imitantur generationes secundum substantiam. Nam generatio ex statua erea non est secundum substantiam, imitatur tamen aliquomodo generationem secundum substantiam, idcirco cum calefit ęs ⁊ fit rubeum, vel cum transmutaretur aliquid aliud secundũ huiusmodi mutationem, que similis fit mutationi per accidens nõ dicimus ex ęre fit rubeũ, sed ęs fit rubeũ, vel ęs fit calidũ, qm̃ fm accidẽs

Ansio geometre sępe demõstrãt.

Uide euclidẽ decimo de quãtitatibus irrationalib; sicut latus ⁊ diameter.

huiusmodi

huiusmodi ęs transmutatur, quando autez fieret statua, vel tripedū, vel lebes, vel aliquid huiusmodi, nō amplius dicemus ęs fieri statuā, vel lebetez, vel tripedem, sed ex ęre fieri statuā, vel lebetem ⁊ tripedem, quoniā hec imitantur emulanturq; generatione secundū substantiam, sic etiam in cunctis talibus mutationibus ceu ex lapidibus ⁊ ex lignis domus, ⁊ abaculi tabula ex lignis, quoniā ceu forma naturalis in hisce introduci videtur, quando igitur dixero rubeum, vel calidū non apparet simul materia capax huiusmodi, sed quemadmodum cum dixero hominem, vel equum mox mente concipimus materiam ex qua transmutatur, ceu tale sperma ex quo generationem trahit, ita etiam cum dixero statuā, vel domū mox ęs, vel ligna, vel lapides cōprehendo. Et quemadmodū ibi nihil spermatis permanet preter trinā dimensionez ⁊ materiam, ita videtur in generatione transmutari penitus particularis forma lapidum ⁊ quidpiam aliud ex omnibus generari, idem in reliquis dicendum est. Quoniam igitur non parua est talium ad generationes secundum substantiā similitudo, idcirco communis vsus eodem modo in ipsis ⁊ generationibus substātiarū illud aduerbium (ex hoc) intulit, ⁊ quemadmodū dicimus ex aqua aerem fieri, ⁊ minime aquā aerem, ita ex ęre fieri statuā, ⁊ non ęs statuā dicimus. Ars enim imitatur naturam. Preterea vt aquā dicimus fieri calidā. Subiectū.n. in transmutatione secundū qualitatem etiā permanet, ita in alijs oībus dicendū est. ❡ Sciendū autem ꝙ neq; in omni priuatione simpliciter vtimur vtrisq; aduerbijs.s. hoc ⁊ ex hoc. Non enim diceremus quemadmodum ex non homine hominez fieri, ita etiā non hominez fieri hominem, sed duntaxat ex nō homine. Itez ex nō domo domum fieri: ⁊ ex nō statua statuā dicimus, sed minime cōsueuimus dicere nō statuā fieri statuā, ⁊ nō domū ipsā domum. Causa autem huius ex dictis constat, quoniam quidem, vt diximus hoc aduerbiū (hoc) materię est proprium, tamen non prorsus de eadē dicitur ibi nō permanet ⁊ sustinet, etiā si semper materia simul cum priuatione cōprehenderetur quoniam materia semper est subiecta priuationi ideo non semper permanet. In his solum dicimus de priuatione ex hoc in quibus materia nō permanet, minime autem hoc. Nam dicimus ex non homine fieri hominem, minime autem non hominem fieri hominem ex priuatione in his generationem nominātes, ⁊ non ex materia. Uerum in quibus materia permanet tunc ex materia ⁊ priuatione generationē nominamus, Nam dicimus ex immusico fieri musicū, ⁊ immusicū fieri musicū. Et si in statua permaneret materia nō diceretur non statuā fieri statuā, sed solū hoc ex nō statua fieri statuam quodquidem consentaneū est predictis verbis. Nam idcirco dicimus has generationes imitari generationes secundū substantiā in quibus nihil proxime materię permanet, quē vt non hominez fieri hominez nō dicitur, ita neq; nō statuā fieri statuā. ❡ Ut igit̄ que dixi paucis absolutā, de priuatione eadē asfero vtrūq; aduerbium (hoc) ⁊ ex hoc, dici ⁊ si nō de omni priuatione, saltem in quibusdā. At de eadē materia in aliquibus nunq̄ vtrūq; dicitur, sed interdū illud (ex hoc) interdū quidē (hoc.) Si ergo de priuatione aliquando de eadē vtrūq; dicitur, de materia autem nunq̄ vtrūq; de eadem, sed alterū videtur itaq; priuatio a materia differre, discrimē igitur inter materiā ⁊ priuationem ex cōmuni vsu huiusmodi est. Uerum separatur etiam ac distinguitur a materia priuatio secundū ipsam rem, quoniā materia ipsa in transmutationibus permanet cum forma aduenit, priuatio vero cū sit contraria formę non permanet, sed ipsam fugit. Nam homo musicus ⁊ albus permanet ⁊ nō abijt fugitq;. At immusicū non permanet cū musicū aduenit, similiter neq; non albū manet cū aderit albū, sic etiā de omnibus dicendū est, quare si materia remanet vna cum forma, ⁊ priuatio tollitur, ergo priuatio ⁊ materia sunt inter se diuerse. Uerū si nō omnis materia permanet, quippe sperma atq; fętus non permaneant simul cum forma humana nimirum non est, imprimis quidem, quoniam ⁊ si materia non omnis permanet, attamen aliqua semper est que remanet, priuatio aūt nulla permanet. Hoc itaq; sufficit ad ostendendū discrimen eorum. Deinde quāq; materia proxima in cunctis non permaneat, tamen materia maxime prima, ac trina dimensio in cunctis que trāsmutantur permanent. At priuatio nunq̄ permanet. Preterea impossibile est, vt funditus tollantur materia prima ⁊ proxima cum mox aduenit forma, quippe sit pars compositi. Perspicuū igitur est ex ipsis rebus discrimen inter materiam ⁊ priuationem esse.

❡ Tria igitur dicere elemēta esse ex his ⁊ huiusmodi alijs nobis considerantibus videbitur aliquam rationem habere: vt antea diximus. Sed tribus plura ponere minime.

❡ Notandum est, quoniam non dixit tria igitur asserere principia, sed dixit tria igitur asserere elementa significans quod quidem a principio nobis dictum est, quoniā elementa sunt principia, at minime ecōtra principia sunt elementa, quod quidem igitur principia vocet elementa materia ⁊ formam iam explicauimus qui postea in ceteris ⁊ sequētibus plane forma, ⁊ materia vocat principia, quod vero non omne principium sit elementū aperte indicauit dicens. Tria igitur dicere elementa esse. Nam principia plura sunt q̄ tria, quoniam efficiens causa ⁊ finalis sunt principia.

Tu iterum vide proemium ⁊ simpliciū hic.

❡ At patiendum enim sufficit vnum.

❡ Quod nequeant esse duo subiecta, ⁊ vna contrarietas probat. Nam sufficiens est vnū subiectū quod diuisum ab vtraq; parte ꝯtrarietatis patiens omnia generet.

❡ Si vero quatuor contrarijs sumptis due contrarietates erunt vtrisq; oportebit seorsum aliā quandam naturam mediam subijci.

❡ Cū supposuerit duo subiecta ⁊ vnā cōtrarietatez, nūc supponit reliqua duo sectionis mēbra, quorū aliud dicit duas esse ꝯtrarietates, ⁊ vnū subiectū, ⁊ alterū qd̄ asserit duas ꝯtrarietates ⁊ totidez subiecta, verū nimio defectu verba legerentur, opz igitur subintelligere subaudireq; aliqd extrinsecus si vult perfecte ostēdere hoc modo. Si vero quatuor ꝯtrarijs sumptis due cōtrarietates erunt, oportebit vel vtrisq; seorsū aliā quandā naturā mediā subijci, vel vnā ⁊ eandez ambabus simul ꝯtrarietatibus. Nam si hoc nō subintelligemus, neq; quippiā necessariū ꝯcludit ratio. Nō.n. opz pluribus existentibus cōtrarietatibus plura eisdem subiecta subijci, quippe vnū ⁊ idem subiectū queat plures cōtrarietates recipere. Nā idem subiectum calidi, frigidi, sicci, humidi, raritatis ⁊ densitatis, atq; aliorum infinitorum est capax. Illud autem si vero quatuor existentibus, intelligendum est pro partibus contrarietatum, siquidem duobus existentibus contrarietatibus quatuor sunt earum partes. Dixit autem naturam mediam subijci, idest materiam. Nam ipsa est veluti quidam communis locus belli ⁊ campus in quo contrarietates pugnant.

Materia est cāpus contrariorum.

❡ Quod si ex sese vicissim generare possunt: superuacanea erit altera contrarietas.

Epilogus dictorum.

¶ Illud ex sese nō dixit, vt significet hanc contrarietatem hec generare, & hanc illa, quoniā neq; complexa communicataq; possunt ex sese omnia generare, quemadmodum calidi frigidi, sicci, & humidi contrarietas omnia elementa generat, sed quoniam si vtraq; earum per seipsam potest omnia generare. Et quoniam hoc dixisse voluit, significauit dicens, superuacanea erit altera contrarietas. Nam si vna contrarietas potest omnia generare ex necessitate altera vana erit.

¶ Insuper fieri nequit vt prime ꝯtrarietates sint plures. Nam substantia vnum quodam genus est entis: quare eo quod priora & posteriora sunt principia inter sese ipsa dūtaxat differrent. Semper enim est vna cōtrarietas in vno genere: atq; omnes contrarietates ad vnā reduci videntur.

¶ Alterum argumentum adducit quod iam dixi, quoniā in vnoquoq; genere est vna contrarietas. Unū autem genus etiā substantia est, igitur & in substantia erit vna vniuersalissima contrarietas. Nam & si plures inuenirentur contrarietates, omnes sub ipsa generalissima reducerentur, ceu in qualitate nigrum & album coloris est proxima contrarietas, quare & si plures erunt contrarietates, principia etiam proxima rerū spetie, & non genere distabunt, ac quatenus priora & posteriora essent. Nam omnes sub vna communissima redigentur que genus est ad illas, que sunt post illam.

¶ Constat igitur neq; vnum elementū: neq; plura duobus: vel tribus esse. Horum autem vtrū asserendum sit: quemadmodū diximus magnā dubitationem profecto habet. Hoc igitur modo nos dicim⁹ primo de omni generatione simpliciter pertractantes. Et enim nature accommodatum primum communia dicere: sic deinde circa vnumquodq; propria speculari.

¶ Duo quidem siue vt accipiamus vnū subiectum, & vnā contrarietatem que contineat formam & priuationem, siue quod quidem longe melius est, acceperimus materiā & formam, quoniam priuatio non est proprie per se principium, sed per accidens quemadmodum etiā ipse in sequētibus declarabit illā inesse subiecto quod est materia, atq; non conferre per se ad generationem rerum.

Textus. Non enim ea que fiunt ipsa egent, sed eius absentia. Horum autem vtrū asserendū sit quemadmodū diximus magnam dubitationē habet. Dubiū inquit esse nunquid duo, vel tria principia dicere oporteat. Et constat ipsum nō ambigere de principijs simpliciter quot & qualia sint. Nam hoc quidē iam demonstrauit ꝙ tria sūt, duo inq̄ꝫ contraria & vnū subiectum. Sed ambigit nunquid nos oporteat hec inuenta principia tria appellare connumerantes priuationē, vel duo tantum, cum priuatio non sit proprie principiū ex dictis. Hoc autem (quemadmodū diximus) significat id ꝙ proxime dixit videlicet ꝙ tria

Textus. sint principia. (Constat igitur neq; vnū elementum, neq; plura duobus, vel tribus. Hoc igitur modo nos dicim⁹ primo de omni generatione simpliciter tractātes.) Quoniā vult demonstrare nunquid duo sint dicenda principia elemētaria, vel tria inquit oportere prius dicere quomodo fiant ea que fiunt. Nam occasionē hanc ad propositam questionē inuenimus, oportet enim cōmunia prius secundū naturam dicere, sic deinceps circa vnūquodq; propria cōtemplari. Nam semper cognitio vniuersaliū precedit cognitionē particulariū. Nā etiā hoc modo voluit docere differētias syllogismorū prius docuit q̄d esset syllogismus simpliciter, quā qui ignorauerit quid sit syllogismus simpliciter, nunq; scire poterit quid sit syllogismus demonstratiuus. Idē quoq; a principio facere proposuit ex cōmunibus .s. doctrinę initiū facere. Habes igitur & hic propositi operis intentionem, quā ipsa est de ijs que communiter consequuntur omnia generabilia & corruptibilia. Dixit aūt de omni generatiōe simpliciter, quā non solū de generatione sm substantiā sed etiā de generatione sm accidens, dicturus est. Et constat etiā, quā & hic clarum est quo dixit a principio ex vniuersali nos oportere initiū facere tanq; ex apertioribus & sensu notioribus; vniuersalia inq; dicens non cōmunia genera & separata a particularibus, sed particularia que pluribus cōpetunt; hoc .n. modo hic etiā inq̄t oportere simpliciter de generatione dicere, quā naturę accōmodatum est ex cōmunioribus initiū facere, & deuenire rationis ope ad singulares particularesq; generationes. Neq; enim est simpliciter aliqua generatio, quā neq; est aliqd cōmune gen⁹ entis, sed quēadmodū ens est vox equiuoca ita sane & ipsa generatio. Dubitaret aūt quispiā si de ꝯsequētibus omnes res naturales hic differat, & cū q̄rat nūc quot sunt principia nunqd duo, vel tria, quo igitur ad inuentionē huius questionis querit quo omnia fiunt que fieri debent, vt ex his principiorū numerū nanciscatur. Neq; .n. sola naturalia fiunt, sed etiā quedā naturaliū ingenita sunt dico videlicet ipsa cęlestia. Dico igitur ipsum de generalibus & corruptibilibus tanq; de apertioribus sermonem facere, ex his postea deducet sermonem ad ea que sunt ingenerabilia. Porro & concludens sermonem hunc, vel hanc rationem de omnibus simpliciter cōcludit dicens. Cōstant igitur (inquit) si quidem sunt cause & principia eorū que natura sunt, ex quibus primis sunt, vel fiunt, quod omnia fiunt ex subiecto & forma, quare & in cōtemplationē principiorū tanq; per manifesta prius tractauit ea que fiunt, & corrūpuntur, attamen ipsa principia demōstrat etiā esse in sempiternis. Nā vt generationis generabiliū principia sunt, ita sunt sempiternorū essentię atq; esse principia.

Dubitatio.

Respōsio.

Aduerte hoc pulchrum.

¶ Nam dicimus quippiā ex quopiam: ac aliud ex alio fieri aut simplicia dicentes: aut cōposita. Dico aūt hoc sic: fit .n. hō musicus: & nō music⁹: musicus: aut non musicus homo: musicus homo. Simplex itaq; ipsum id ꝙ fit: hominē inq̄: & nō musicum: & id etiam ꝙ fit simplex musicum. Cōpositum vero: & id ꝙ fit ac id quod factum est: cū non musicum hominem musicum hominē fieri dicimus. Horum autem alterum non solum dicitur hoc aliquid fieri: sed etiam ex hoc: ceu ex non musico musicus. Alterum non hoc modo dicitur in omnibus: ceu ex homine fit musicus: sed homo fit musicus.

¶ Quādo (inq̄t) ex quodā dicim⁹ fieri, vel ex simplici, vel ex cōposito dicim⁹ fieri. Et rursus factū & id quod fit, vel simplex fieri dicim⁹, vel cōpositū, ceu quū dixero homo musicus fit, vel inmusicū musicū fit ex simplici dico homine, vel musico simplex aliquod fieri musicū, quādo aūt dixero ex homine inmusico hoiē fieri musicū, ex cōposito dico fieri cōpositum. Nam compositū est. Et inmusicus homo compositus ex inmusico & homine, & quod fit musicus homo est. Equidem est accipere & simplex, & compositum, ceu quando dixero ex inmusico homine fit musicus, vel quādo ex inmusico musicus homo fit.

Naz interdũ accipiebã illud ex quo fit cõpositũ, interdũ illud quod fit, alterum vero simplex. Simplex autem dico hominem qui fit sine musico. Et nunc id q fit appellat subiectũ, deinceps id q fit vocabit id in quod fit mutatio, quod autem fit ipsa forma est, vt exempla etiam indicant. Uerum quod ipse inquit hoc est, simplicem dico generationem, quando ꝛ id q fit simplex fuerit ꝛ factum, compositum vero, quando vtraq; composita fuerint. Unde subiungit. (Hoc unũ autem aliquod non solũ

Textus.

dicitur fieri hoc aliquid.) Dicens igitur quomodo fiunt ea que fieri debent, quoniam vel vt simplicia ex simplicibus, vel vt composita ex compositis, vult nunc simplicia hec ex quibus fiunt facta esse, vt ipse dixit. Nam sic dicendo quãdam differentiam habent inter se dico scilicet homo ꝛ immusicus. Nunq; enim sunt duo nomina solum que duntaxat vnam ꝛ eadem rem significent. Et hic traditur discrimen inter materiam ꝛ priuationem. Distinguit igitur prius ex communi vsu dicendi, quoniam de priuatione non solum dicimus hoc fit, ceu immusicus fit musicus, sed etiam ex hoc, ceu ex immusico fit musicus. In materia autẽ diuisim solemus dicere hoc, vel ex hoc.

¶ At vero eorum que vt simplicia fieri dicimus alterum permanens fit: alterum non permanens. Nam homo quidem permanet cum fit musicus homo. Non musicum autem ꝛ immusicum: neq; simplex neq; compositũ permanet.

¶ Cum separasset ex communi vsu materiam ꝛ formam, nunc distinguit easdem ex suapte natura earum, que quidem secundum rem est diuisio atq; distinctio. Materia nãq; in generatione permanet ꝛ formam non fugit neq; priuat, priuatio autem non permanet sed fugit tolliturq; ingressu formę. Adiecit autem. (At vero eorum que vt simplicia fieri dicimus) quoniam generatio composita nihil ipsi confert ad semouendam seiungendamq; materiam a priuatione. Nam quia comprehenderimus materiam ꝛ priuationem simul dicentes immusicum hominem quomodo in hoc poterimus separare materiam a priuatione, vno enim nomine factũ appellamus scilicet immusicum hominem quemadmodum etiam id q fit musicum hominem, perspicuum autem est quod nihil cõplexum coniunctumq; est hic, siquidem non permaneat musicus homo vt ipse etiam ait.

¶ His ergo determinatis ex omnibus his que fiunt accipiendum est siquis inspexerit vti diximus: aliquid semper subijci oportere ipsum in q̃ quod factum est: quod quãq; vnum numero sit: tamen non spetie vnum est.

¶ Cum demonstrauerit quomodo fiunt ea que fieri debent, ꝛ separauerit materiã a priuatione, ceterum ostendit id quod a principio preposuit, num duo, vel tria elemẽta asserere oporteat. Et inquit definito terminatoq; sermone de his que fiunt. Ex his omnibus que fiunt, hoc syllogismo concludendum est. Deinde suam sententiã ad cuncta que fiunt, extendit, quoniaz necesse est aliquid esse quod debeat generationem recipere, hoc autem materia est quam esse vnam numero fatetur, licet ratione nõ vna sit, sed duo. Nam aliud est hominem esse, ꝛ aliud immusicum esse. Unde in generatione homo permanet, immusicus autem non permanet, quare si oportet in omni generatione aliquod factum subijci, ꝛ est aliquod etiã quod generatur quod quidem forma est, ergo subiectuz cum vnũ numero sit, ꝛ duo ratione, vno modo erunt duo elementa, alio autem modo tria. Numero itaq; duo, sed ratione tria, cum vnum ex his, idest priuatio non permaneat. Ea nãq; sunt proprie elementa que rei partes sunt, cõstat vtiq; proprie ꝛ per se duo elementa esse, quoniaz alterũ non est per se, sed per accidens elementum.

Quo duo ꝛ tria sint principia simile in simplicio.

¶ Nam spetie ꝛ ratione idem dico. Non enim est eadem hominis ꝛ immusici ratio. Atq; alterum permanet. Id enim quod non opponitur permanet: homo namq; permanet. Non musicum autem ꝛ immusicũ non permanet: neq; id q ex vtrisq; cõponitur velut immusicus homo.

¶ Quoniam materiam ꝛ priuationem dixit esse vnuz numero, forma autem non vnum. Ut nequis cogitet suspiceturq; ipsum dicere forma spetieue materiam ꝛ priuationem eadem esse, ob id inquit formam dico pro definitiua oratione, quoniam materia ꝛ priuatio non sunt vnuz definitione. Rursus repetens dicta discrimina ponit.

¶ Atqui ex quopiam quippiam fieri ꝛ non hoc magis in hisce dicitur que non permanent: ceu ex immusico musicum fieri dicitur. Ex homine vero non dicitur. Uerum ꝛ in hisce que permanent interdum eodem modo dicitur. Nam ex ere statuam: ꝛ non es statuam fieri dicimus. In eo tamen quod opponitur: ꝛ nõ permanet vtroq; modo dicitur: ꝛ ex hoc fieri hoc: ꝛ hoc fieri hoc. Et enim ex immusico ꝛ immusicus fit ꝛ musicus. Idcirco ꝛ in composito similiter dicitur. Ex immusico namq; homine: atq; immusicus homo musicus homo fieri dicitur.

¶ Quoniã ꝛ si de materia ꝛ priuatione dici solet illud (ex hoc) atq; illud (hoc) magis tamen illud aduerbium in gręco, in latino pronomen de materia dicitur ꝛ illud (ex hoc) de priuatione. Item de materia diuisim alterum vtriusq; dicitur. In priuatione autem vtraq; de eodem ꝛ (ex hoc) ꝛ hoc dici solent, neq; existimare oportet, quũ dicat vtraq; dici de priuatione, vt de omni priuatione vtraq; dici possint, sed de quadã priuatione vtrũq; dicitur. Nam de priuatione formarũ secundũ subiectum demonstrabimus non dici hoc, sed duntaxat ex hoc.

¶ Cum autem fieri multis modis dicatur: ꝛ quedã non simpliciter fieri: sed hec aliquid fieri: simpliciter autem fieri solis substantijs cõpetit. In ceteris quidem patet aliquid ipsum in q̃ factuz necessario subijci. Et enim quantuz: ꝛ quale: ꝛ ad aliquid: quãdo: ꝛ vbi fit aliqua re subiecta. Propterea quod sola substãtia de nullo subiecto alio dicitur: cetera autẽ oĩa de ipsa substãtia dicuntur.

¶ Quoniaz ostenderat nõ modo necessariaz esse in principijs rerũ cõtrarietatez, propterea quod non quoduis in quouis temere agit, aut a quouis patitur, sed dũtaxat cõtrariũ in cõtrariũ, veretur etiã opportunũ esse subiectũ in quod diuisim cõtraria agũt. Uerũ exẽpla huius quod oporteat penitus esse subiectuz in his que transmutantur secundũ substantiam non dedit, sed in his que transmutantur secundũ alterationez. Naz ex immusico homine fieri musicuz hominez cũ dicitur, subiectũ immusici ꝛ musici homo est, ꝛ ex ere cũ fit statua. Quoniã igitur he transmutationes non sunt secundũ substantiã, sed secundũ qualitatez, vult modo ostendere etiã in his que transmutantur secundũ substantiaz oportunuz esse aliquod subiectũ, circa quod cũ contraria vicissim agunt generationem rerũ ꝛ corru-

ptionesȝ efficiant, quod quidesȝ ea que transmutantur secundum alia predicamenta in aliquo superstite subiecto transmutentur perspicuum est. Porro itaium eorum que transmutantur secundū quantitatē ceu que augent, que daȝ paruo sunt ⁊ postea augentur. Nam homo est qui augetur, vel planta, vel aliud quippiam, similiter etiam id ꝙ diminuitur paruū est. Eodeȝ quoqȝ modo que trāsmutantur secunduȝ qualitateȝ, quoniaȝ id ꝙ fit albuȝ, vel calidum corpus aliquod est. Preterea id quod transmutatatur secundū locum, quoniam prius est aliquod sursum anteqȝ fiat deorsum ac petat. Similiter etiam cum quispiaȝ fit pater, vel dexter vel sinister, aliquid prorsus esse vel hoieȝ, vel animal, vel corpus opȝ. Quod quidem igitur ea que transmutantur secundum hec predicamenta ante mutationem subijci oporteat perspicuuȝ est. In his autem que transmutantur secundum substantiam, hoc non videtur manifestum esse, quoniam substantia de nullo subiecto predicatur, ceu alia predicamenta predicantur, est tamen in transmutatione eius nihilo secius subiectum, quippe plantę, animalia plane ex spermate generationem trahant, metalla etiam cum sint fusilia plane subiectum habent ipsum humidum. Uerum omnium reruȝ naturaliuȝ subiectum communiter sunt quatuor elementa, dico autem in generatione ⁊ corruptione earū ex quibus ac taliter cōmixtis spēs naturales fiunt, ipsis quoqȝ elemētis ⁊ simpliciter cunctis rebus trina dimensio idest corpus ipsum sine qualitate, circa quam immutabilem solam tanqȝ corpus mutationes fiunt in eadem agentibus ⁊ patientibus qualitatibus substātialibus, quod autem subiectum secundum corpus, inqȝ immutabile sit indicatum est nobis in libris de insēsibilibus. Arist. auteȝ cuncta que fiunt ad quinqȝ redigit, vt ostendat in omnibus modis generationis prorsus esse aliquod subiectuȝ.

Uide theophrastuȝ in libris de plantis. Uide Albertuȝ in libris de metallis.

Q̄ño circa dimēsiones fiunt mutationes.

Inquit igitur eorum omnium que fiunt, quedam trāsfiguratione fiunt, quedam vero appositione, quedaȝ ablatione, quedaȝ compositione, ⁊ quedā alteratione. Transformatione igitur ea fieri inquit que transmutantur secundum alterationem idest secundum qualitatem, que scilicet est secundum quartam spetiem qualitatis figuraȝ ⁊ formam, ceu statua. Nam nihil aliud transmutatur in ęre qȝ figura, ⁊ positio partiuȝ. Item appositione ea fieri asserit que secundum quantitatem transmutantur. Naȝ id quod augetur appositione adolescit, quippe cibi continui appositione augeatur, verum non augetur additione similis. Non enim per appositioneȝ carnis caro simul augetur, sed quemadmodum in libro de generatione dicemus mutatio fit in partibus ex ea cibi humiditate que continetur in eisdem. Iccirco ea que adolescunt atqȝ augentur plus cibi assumere oportet. Preterea ablatione detractioneqȝ fiūt, vel vt ipse inquit sicut Mercurius ex lapide, qui enim quibusdam ex lapide sublatis detractisqȝ partibus fit, vel etiam in his que natura sunt, vt in his que labefactantur ⁊ diminuuntur per separationem alicuius. Item compositione fieri dici solent que arte industriaqȝ geruntur, ceu domus ⁊ lectus. Nam hec domus lignis lapidibusqȝ conficienda est, ⁊ lectus compositione partium struitur, quippe artifex in his nihil aliud efficere videatur qȝ materiam accurate conditam componere. Sunt etiam que compositione fiūt. Naȝ ad producenda similiaria natura elementa componit, similiter similiaria contingit ad generanda organica seu instrumentalia, que etiam connectit ad producendum totum animal quatenus talis forma cōsequitur extrinsecus hāc compositionem vt in artificialibus cōstat. Componi autem dicuntur similia, minime vero dissimilia. Neqȝ sane diceres superficieȝ componi cuȝ corpore siquideȝ corpus non cōponatur ex corpore ⁊ superficie, neqȝ superficiem ex superficie ⁊ linea, sed linea ex linea componi dicitur, ⁊ superficies ex superficie, ⁊ corpus ex corpore, quo igitur modo non diceres proprie materiam ⁊ formam componi, sed formaȝ fieri ex materia, hac ratione quoqȝ elementa simplicia appellare solemus quandoquidem in his non videatur esse compositio similiuȝ, sed congressus compagesqȝ materię ⁊ formę que dissimiles sunt. Demū ea alteratione fieri inquit que secunduȝ substantiaȝ transmutantur, quoniam subiectum totum alteratur ⁊ nihil eius manet sub forma nuper accedente. Nulla enim forma spermatis fętusqȝ permanet in generatione animalis, sed totuȝ vertitur ⁊ mutatur. Cum igitur quinqȝ modis habeatur generatio in his omnibus habetur subiectuȝ ⁊ inuenitur, in quo seruato conficitur mutatio. Equidem in his que transfiguratione fiunt, subiectum est ceres, domus, in his que appositione coagmentantur ⁊ coalescunt subiectum est animal, ⁊ planta. Item in his que ablatione detractioneqȝ fiunt subiectum est lapis. Pretęrea in his que compositione struęqȝ moliuntur ceu in domo lapides ⁊ ligna. In his demum que secundum substantiam vertuntur ⁊ transmutantur corpus ipsum ⁊ trina dimensio subiecta sunt, quare ex dictis constat quod quemadmodum in omni eo quod fieri debet, est vna contrarietas qua illud fit, sic etiam aliquod subiectum esse penitus oportet in quo cum agant ⁊ patiantur contraria generationeȝ ⁊ corruptioneȝ efficiant. Uerū hos quinqȝ generationis modos possimus etiā in his que transmutantur secundum substantiam rimari ⁊ cōsiderare, quippe natura non elementa interse componat, sed etiam alterari ⁊ componi velit, ⁊ sic ex his sperma efficit, quo etiā alterato carunculā producit, deinde eam auget, ⁊ tandem format. Dices preterea in his naturam operari ipsam detractionē. Naȝ detrahitur demiturqȝ de ipso spermate ⁊ fętu superfluum, si quippiam fuerit ⁊ minime conduxerit ad ponendum animal. Ex omnibus igitur his dictis inquit perspicuum esse, vt omne compositūȝ factū subiecto ⁊ forma constet, subiectū autem duplex est, quodam formę oppositum, quod etiam formam fugit, hec sane priuatio est, quodam autem quod permanet cum forma ⁊ recipit eam aduenientem, ⁊ hoc est materia. Item ipsum factum materia est, ⁊ id ꝙ fit ipsa forma.

Hec pulchra sunt.

Textus.

¶ Cum autem fieri multis modis dicatur, ⁊ quedam non simpliciter fieri, sed hoc aliquid fieri, simpliciter autem fieri solis substantijs conuenit. Sepe diximus Aristotelem generationem substantiarum simplicem appellare, ⁊ eam accidentiū quandaȝ generationem, idcirco in generationibus secundum substantiā simpliciter dicimus hominem fieri, in generatione autem secundum accidens non simpliciter fieri dicimus, sed aliquid fieri. Albus enim fit, vel musicus homo. Quod itaqȝ in generatione alicuius fit subiectum patet. Uerum inquisitione opus est si hoc sit etiam in generatione substantię, ac in generatione eoruȝ que ad aliquid aliud sunt, que nanqȝ ad aliquid alterum sunt essentiam suam obtinent quatenus ad alterum referuntur, ob id igitur cum dicere ad aliquid voluisset, dixit ad aliquid alterum.

Primo de generatione vide huic authoreȝ ⁊ interpreteȝ quid de auctione sentiat.

Textus.

¶ Propterea quod sola substantia de nullo subiecto alio dicitur, cetera autem omnia de ipsa substantia dicuntur. Quoniam liquet in generatione accidentium esse aliquod subiectum, eo creditur ipsa neqȝ posse absqȝ aliquo subiecto esse, quod quidem substantia est. Quoniam autem substantia de nullo subiecto dicitur, iccirco videretur generatio substantię ex subiecto non esse.

¶ Quod

¶ Quod vero substantia ⁊ quecunqꝫ alia simpliciter sunt: ex subiecto fiant aliquo patefiet diligenter consideranti. Semper enim est aliquid quod subijcitur: ex quo generatur id quod fit. Plante nanqꝫ ⁊ animalia ex semine fiunt. Eorum autẽ que fiunt simpliciter: quedam quidem transfiguratione fiunt ceu statua. Quedam additione: vt ea que augentur. Quedam ablatione: vt e lapide Mercurius. Quedam compositione vt domus. Quedam alteratione: vt ea que vertuntur secundum materiam. Omnia autẽ que hoc modo fiunt ex subiecto fieri patet.

Quinqꝫ modis res fiũt

¶ Dicens (substantia) ad magis cõmune peruenit, quoniam ⁊ simpliciter omnia fiunt. Nam cõmuniter demonstrabit in cunctis quodam subiectum prorsus opportunum esse. Diuidit autem quod iam dixi, omnia que fiunt in quinqꝫ modis, in quibus omnibus ostendit opportunum esse subiectum. Sed iam omnes diuisim ac sigillatim pertractauimus.

¶ Quare ex dictis constat: omne quod fit semper esse compositum. Atqꝫ est quidem aliquid quod factum est: ⁊ aliquid quod hoc fit.

¶ Compositũ ex materia ⁊ forma, quarum factũ est forma, ⁊ ipsum quod fit materia. Nã materia fieri dicitur id quod quidẽ forma est, quoniã suscipit eã. Uerũ superius appellauit factũ, ipsum subiectũ, hic vero vocat ipsam formam. Nã est aliquod factũ inquit idest forma, atqꝫ aliquid quod hoc fit idest materia. Nam ipsa fit quedã forma.

¶ Et hoc est duplex. Nam aut subiectum est: aut oppositum. Atqꝫ opponi quidem immusicum: subijci autem hominem dico. Et infiguratione ⁊ informitatem vel inordinationem oppositum: es autem aurum: lapidemqꝫ subiectum.

¶ Et idẽ inquit subiectũ ratione compositũ duplex est. Quodã enim opponitur ipsi forme, ⁊ hoc est priuatio. Quodã vero subijcitur ⁊ permanet vna cũ forma adueniẽte) ⁊ cum ipsa compositum perficit.

¶ Constat igitur quoniam siquidem sunt cause ⁊ principia eorum que sunt natura: ex quibus primis sunt ac facta sunt non per accidens: sed vnũquodqꝫ quod dicitur secundum substantiam: omnia fieri ex subiecto ac forma. Componitur enim musicus homo ex homine quodammodo ⁊ musico. Nam rationes in eorum rationes dissolues. Uniuersa igitur que fiunt ex hisce fieri constat.

¶ Constat (inquit) siquidem sunt principia rerum que natura sunt ex quibus primis cum insunt vnũquodqꝫ fit ⁊ perficitur, quoniam hec sunt ex quibus cõponitur vnũquodqꝫ veluti ex subiecto ⁊ forma. Nam hec sunt primo componentia vnumquodqꝫ naturale. Si ergo principia sunt prima componentia, ⁊ materia formaqꝫ sunt ea que primo componunt, itaqꝫ ipse erunt prima principia omnium rerum naturalium ex quibus primo sunt, vel fiunt. Recte dixit, sunt vel fiunt. Nam hoc verbum (sunt) accommodatur vniuersitatibus totalitatibusqꝫ elementorum ⁊ celestibus. Illud vero (fiunt) accõmodatur omnibus his que secundum partem, ⁊ diuisim generantur ⁊ corrumpuntur. Dicit itẽ non per accidens, sed vnũquodqꝫ id quod per substantiam dicitur. Componitur enim statua ex rubeo ⁊ ere, sed per accidens ex rubeo. Unde sicut in materia est aliquod per accidens, ita etiã in formam. Nam dicit solet ex statua trium cubitorũ quippiam fieri, sed esse trium cubitorum est causa per accidens. Ars enim per se statuam facit, tricubitum vero per accidens. ¶ Cõponitur musicus homo quodãmodo ex homine ⁊ musico. Nam rationes in eorum rationes dissoluens. Quod homo musicus sit compositum facit fidẽ ex resolutione eius, quippe vnũquodqꝫ resoluatur in his ex quibus componitur. Nam rationem hominis musici dissolues in rationes ex quibus constituitur dico scilicet in rationem hominis, ⁊ in rationem musici. Diffinitio enim hominis musici resoluitur in diffinitionem hominis, ⁊ diffinitionem musici. Scribitur etiam in nõnullis codicibus (⁊ in quosdam terminos.) Nam resoluitur musicus homo in hominem, ⁊ in musicum. Addidit non incassum illam particulam (quodãmodo) quoniam cõponentia vel corpora sunt, vel res que per se subsistant. Musicum autem neqꝫ corpus est, neqꝫ per se subsistat, sed in subiecto est.

Textus.

Uerba i alijs codicibus

¶ Est autem subiectum quidem numero vnum: forma autem duo. Nam homo ⁊ aurum ⁊ prorsus materia numerabilis est. Est enim hoc aliquid magis ⁊ non secundum accidens ex quo fit id quod gignitur. Priuatio autem ipsum oppositum accidens.

¶ Cum ostendisset dupliciter priuationem a materia diuersam esse tum nominum pronunciatione, tum etiã ipsa rerũ natura. Nunc proponit ostendere quomodo se habeant principia ad esse ⁊ essentiam rei constitute. Utrum eodem modo materia ⁊ priuatio sint principia, vel non, ⁊ quomodo vtraqꝫ sint principia. Ut igitur hoc inueniat, prius querit quomodo se habeant ad essentiam vt sit. Nam vt se habent ad esse, ita se habebunt profecto ad id quo principia esse dicuntur. Est igitur proprie ens hoc aliquid ⁊ indiuiduum, seu numerabile, loquor modo de rebus naturalibus. Unum numero autem, ⁊ hoc aliquid est proprie ipsum compositum hoc scilicet demonstratũ. Unde igitur composito accedit in vtroqꝫ hoc aliquid, inquit id magis ipsum a materia quam a forma obtinere, quoniam forma quam primum a materia separatur interit ⁊ corrumpitur. Materia autẽ manet. Preterea forma sine materia nõ subsisteret, materia vero ⁊ si aliquando nõ sit sine aliqua forma tamen quo ad propriã eius rationẽ est sine forma, quare cõposito accedit, vt potius a materia quam a forma per se subsistens sit quod hoc aliquid, vnũ numero, ⁊ hoc ens appellare solemus. Materia igitur est ens ⁊ proprie ens, priuatio autẽ nõ potest numerari in singulis rebus neqꝫ hoc aliquid est, quippe sit indefinita, quare neqꝫ proprie ens erit, sed per se quidem non ens, ⁊ si ens esset hoc aliquid per accidẽs erit ens, quoniã in ente est, idest in materia, quare si materia per se ⁊ proprie ens est, ⁊ priuatio per se non ens, iure erit ens per accidens, quo fit vt hec quẽadmodum se habent vt sint, ita se habent vt sint principia, igitur patet materiã propriũ ⁊ per se principiũ esse, priuationem autẽ per accidens. Et vt summatim dicamus, rerũ quedã sunt duntaxat non entia, quedam solum entia, quedã partim entia, ⁊ partim non entia. Ea igitur sunt duntaxat non entia que prorsus nihil sunt, ⁊ ea sunt entia solũ que sunt forme, quoniam eis innatũ est non simul esse cum priuationibus, siquidẽ opposita simul coniungi nequeant. Ea vero que partim entia sunt, ⁊ partim non entia, sunt materia ⁊ priuatio. Uerũ materia per se ens est, ⁊ per accidẽs non ens, quoniam in ea est aliquod

Hic locus sanet his qui mãm prim indiuiduationis ponũt.

non ens, idest priuatio, ex hoc etiam constat quomodo forma sit duntaxat ens. Priuatio aūt per se quidē est nō ens, per accidens vero ens. Ut igitur se habent ad id quo sunt entia, ita se habebunt ad id quo principia sunt, quare si materia quidem per se est ens, etiam per se erit principiū, ⁊ proprie principiū, sed priuatio quoniā per accidens est ens, etiam per accidens erit principium. Neqꝫ enim priuatio quippiam confert ad rei existentiam, sed solum sua absentia confert nonnihil ad generationē rerum. Hec igitur dicēs que iā dixit in summā collegit, quoniam perspicuum est ex omnibus dictis quot ⁊ que sint principia, quandoquidem aliquomodo tria sint, ⁊ quodāmodo duo. Nam proprie duo sunt principia materia ⁊ forma, quippe que ipsas res compleant, ⁊ maxime cōferāt vt ipse sint. Dicito tamen aliq̄ pacto tria principia esse, quoniam priuatio ēt confert aliquomodo ad generationem rerum. Naꝫ oportet priusq̄ꝫ forma recipiatur, vt materia priuetur ea, deinde eam priuationeꝫ abyciens hoc modo formā recipiat. Quo pacto itaqꝫ sint tria principia ⁊ duo perspicuum est. Sic etiam affirmabis principia partim esse contraria, partim vero non contraria. Nam cum quoduis minime a quouis temere patiatur, sed contrarium a contrario, ita non absqꝫ ratione dicendum est contraria esse principia. Uerum quia contraria per se ipsa non idonea sunt agere neqꝫ pati inter se opinatur non oportere vt penitus principia sint contraria, sed sufficit alterū contrariorū presentia, vel absentia res generare ⁊ producere. Dissoluit autem quādam oppositionem apparentem dicendo operepreciū esse subiecto ⁊ contrario, verum altero contrariorum cum subiecto tanq̄ꝫ his que complent perficiuntqꝫ rei substantiaꝫ, altero aūt scilicet priuatione per accidens, que cum ipse dicat, deinde modum affert quo materiam cognoscere possimus. ℂ Sciendum autem est, quoniam Plato ante ipsum duos modos esse tulit, quibus in materie cognitionem venire quimus, vnum profecto ex ablatione cum nos dicimus materia non est equus, neqꝫ homo, neqꝫ preterea aliquod corpus, sed quodaꝫ alterū preter ipsa, quod quidē hisce omnibus subycitur, hoc preterea modo inquit primam causam cognosci siquidem de eadem nō fit aliquod affirmandum, sed ex ablatione ipsius cognitionē assequimur dicentes ipsam non esse corpus, neqꝫ animum, neqꝫ mentem, neqꝫ aliud quidpiam sed aliquod alterum preter ipsa quod omnibus supereminet. Idcirco inquit materiam prime cause tum similem esse, tum etiaꝫ dissimilem, assimilatur inq̄ꝫ quoniam ex ablatione omnium rerum vtreqꝫ percipiuntur, dissimilis autem est quoniam cum de materia disserimus, ipsam nō esse aliquod ens affirmamus, sed quodam alterum ab his omnibus quibus tamen deterius est ⁊ cunctis subiectuꝫ. At prima causa licet non sit aliquod ens eorum que existunt, attamen cunctis melius ac supereminens est, igitur materia ei similis atqꝫ dissimilis est. Nam illius ablatio melior est, huius aūt scilicet materie deterior. Similitudo inq̄ꝫ est quoniam ipsa sine forma est, dissimilis autem, quoniā prima causa est supra formam, materia vero inferior forma vel prope. Is itaqꝫ est vnus modus cognoscendi materiam. Secundus autem est per proportioneꝫ quo etiā nunc Arist. vtitur, quoniam quam proportionem es habet ad omnia vasa ⁊ lignum ad omnia vasa lignea, eandem etiaꝫ rationem habet materia ad omnia entia. Nā quo pacto si vellemus ceco quādam naturam ligni describere, duceremus ipsum in cognitionem ligni dicētes illud esse lignum quod neqꝫ lectus est, neqꝫ ianua, neqꝫ abaculus, neqꝫ aliqd aliud vas, sed id est quod his cunctis substerneretur, atqꝫ id esse quod cum nullam formā in sua substantia non habet idoneuꝫ est omnes recipere, sic etiam deduceremus quēpiam ad intelligentiā materie asserentes ipsam nullam formam naturalem esse, sed illud quod omnibus subiacet ⁊ substernitur materiā esse. Unde ⁊ Plato ipsam extera cognitione comprehēdi asserit, quoniam assequi substantiaꝫ eius, ⁊ quid illa sit cognoscere impossibile est. Uerum ex negatione aliorum, ⁊ ex proportione intelligentiaꝫ conceptionēqꝫ ipsius obtinemus, quo rursus pacto asserit nos in cognitionē primi venire, cuius simulachrum vnuꝫ ⁊ solū aunt esse Solem. Nam alias virtutes que habent particulares actiones dixere simulachra esse ad proportionem cuiuscūqꝫ actionis. Uerūtamen primi ⁊ omnium maxime cause inuenerunt vnum ⁊ solum simulachrum exemplarqꝫ naturale ipsum Solem. Naꝫ quo pacto Sol omnibus rebus mundanis prestat, eo etiam omnes res licet incomparabili excellentia primum excellit, ⁊ quēadmodum sol cuncta illuminat, ita ⁊ illud omnia bona efficit, q̄tenus vno accessu studioqꝫ vnūquodqꝫ iuxta suam mensuraꝫ actione optimi opificis participat, sicut etiam ea que lumē solare capiunt iuxta vim ⁊ potentiam participāt vna actione illius qui cuncta illuminat. ℂ Ceterum ad presentem textum. Est autem subiectum quidem numero vnum, forma autem duo. Quoniam proxime dixit omnia fieri ex subiecto ⁊ forma, ⁊ cuncta que fiunt Arist. reduxit ad illa duo principia, nunc ait hoc subiectum non esse simpliciter vnum, sed numero vnum, ratione autem duo. Nam in se habet priuationem, que a materia ratione differt, quippe aliam assignabis materie diffinitionem, ⁊ aliam priuationis, ceu hominis ⁊ immusici. Prius igitur ostendit vtriusqꝫ componentium compositum similiter vnum esse. ℂ Homo enim ⁊ aurū (ac prorsus materia numeralis est.) Est enim hoc aliquid magis, ⁊ nō secundum accidens, ex quo fit id quod gignitur. Quoniā dixit subiectum esse vnum numero, forma aūt ē duo, vult hoc idē ostendere, ⁊ ex eodem simul studet inducere, quomodo vtreqꝫ sint principia. Inquit igitur materiam esse numeratilem, quoniam hoc aliquid est musici materie homo, qui sane hoc aliquid est, ⁊ numeratilis. Item lignuꝫ etiā lecti numeratile est. Atqui inmusicam, ⁊ deformitatē hoc aliquid esse dicere non licet, tuꝫ quia non habet terminū, tum etiam quia substare non potest. Nā hoc aliquid est aliquod ens, quod vero non est hoc aliquid, non erit proprie ens. Hoc igitur est eorum discrimen. Habes hic etiā quomodo vtraqꝫ sit principium. Naꝫ materia cū sit hoc aliquid, ⁊ perficiat compositum per se principium erit. Priuatio autem non est per se hoc aliquid, quoniam nō apparet in composito quemadmodum materia, quoniā accidit principio per se dico scilicet ipsi materie. Idcirco erit principium per accidens. Uerum cuꝫ dicit homo ⁊ aurum ad vniuersale vltra procedit adyciens ⁊ prorsus materia. ℂ Atqui dicendum est formam magis esse hoc aliquid q̄ꝫ materia. Uerum (vt dicebamus iam) comparatio hec fit inter materiam ⁊ priuationem, quoniam materia est magis hoc aliquid q̄ꝫ priuatio. Hoc autē dico propter materiam primam, quippe que per se non sit numeratilis, tamen est magis numerabilis q̄ꝫ priuatio, quoniam ad constituendum compositum q̄ quidem est proprie hoc aliquid mā magis cooperatur cum permanet, ⁊ in ipso possit aliquomō cōspici. Priuationis ḡ presentia forma non apparente magis materia q̄ꝫ priuatio numerabilis ē. Subiūxit dēmū (priuatio āt ⁊ oppositū accidēs) nō velut aliqd alterꝫ significans p̄ter priuationē, cū de eodē ambo dicantur, priuatio nāqꝫ ⁊ quoddā oppositum est.

ℂ Forma āt

Duos modos cogscēdi māꝫ Plato dedit.

Damascen⁹ Theolog⁹, Augustinus Theolog⁹ imitantes Platonē dixere deū cognosci poti⁹ p negationeꝫ q̄ p affirmationē. Sed quō sꝫ Platonē possimus cognoscere deū, vide Plotinū in libris suis q aeneades vocātur itē vide Marsilii ficini in Theologia Itē lege tu librū Parmenidis de ente ⁊ vno.

Quocirca. Homerus vocaunt solē deoꝫ patrem. Unde Platonē in li⁰ de recta nominū rōne.

De dei bonitate lege Philonē in deum, atqꝫ Philonē de mundo.

De similitudine Solis ad deuꝫ lege Porphirium Iablicū Proclūꝫ q nituns exponere quō inuocato deo supra illo timei pas su vbi docet nos Plato in p̄n⁰ cuiusuis magni vel parui operis inuocare deum, ipse nos illuminet, pulchra nāqꝫ intelliges.

Pōderatio verboꝫ textus.

Obiectionē quādam tollit.

Ex his hr̄ q mā forma ⁊ cōpositū dici q̄unt h aliqd verū nō eodē modo.

¶ Forma autem est vnum: seu ordo: vel musica: vel eorum aliquid que simili modo dicuntur predicanturue.

¶ Hoc continuum est superioribus verbis. Cum dixit. Est autem subiectum quidem numero vnũ forma autẽ duo, deinde sequitur hoc. Forma autem est vnum, verba vero que media sunt priorem sententiã probant. Inquit igitur q; nõ quẽadmoduz subiectũ est ratione duo ita ⁊ forma, sed ipsa est ratione ⁊ numero vnum. Sed si forma vnum est, patet etiã ipsam esse vnũ numero ⁊ hoc aliquid, que secundũ aliud magis est hoc aliquid q̃z materia, quippe per ipsam vnũquodq; dicatur esse hoc aliqd seu homo, equus. At secundum aliud magis materia est hoc aliquid q̃z forma, siquidem omne hoc aliquid sit per se subsistens ⁊ non in alio subsistens. Compositum nãq; p se substare magis a mã q̃ a forma, siqdẽ forma sine materia esse nequeat, ⁊ materiã sine forma concipere intelligereq; possimus, vt ęs sine formis artificialibus. Item quatenus materia ꝓpria ratione subijcitur per seipsam. Nam ipsa formã nõ eget vt sit, sed vt ornetur ⁊ decoret.

¶ Quapropter ipsa principia tum duo: tum tria dicenda sunt: tum etiaz contraria: ceu siquis dicat immusicum: ⁊ musicum: calidum ⁊ frigidũ: aut conueniens ⁊ inconueniens. Tum etiam vt non contraria. Nam fieri non potest vt mutuo contraria patiantur. Soluitur aũt ⁊ hoc quia aliud est ipsum subiectũ. Hoc enim nõ est cõtrarium.

¶ Duo quidem siue materia ⁊ forma fuerint vt diximus, siue contraria, quod vero intelligenda sint contraria videtur consonum id quod subiũgit. Tum etiam vt cõtraria. Tum etiam vt non contraria. Nam cum generatio ⁊ corruptio fiant, quia contraria agunt ⁊ patiuntur, videbantur principia contraria esse. Nam contraria agunt ⁊ patiuntur, quare duo principia sunt contraria. Videbũtur etiam non esse contraria principia, quoniam ipse contrarietates per seipsas non sunt idonee agere inter se vicissim. Sed inquit hanc etiam dubitationem soluemus si subiecerimus tertiam quãdam naturam cõtrarijs circa quã nõnulle cõtrarie affectiones, generationes ⁊ corruptiones versantur, quare constat ex his tria aliquomodo esse principia vt contraria ⁊ subiectum, ⁊ aliquomodo duo, vt forma ⁊ materia, forma namq; sua presentia, ⁊ absentia generationem, ⁊ corruptionem facit.

¶ Quare neq; plura principia contrarijs quodammodo sunt: sed duo: vt ita dicam numero. Neq; rursus penitus duo: quod ipsorum ratio est diuersa: sed tria. Diuersa enim est hominis ratio: ⁊ immusici: ⁊ figure expertis: ⁊ eris.

¶ Non hoc inquit quod contraria solum sint principia, sed quia numero non erunt plura principia aliquomodo, idest secundum quantitatem. Dixit plura contraria pro hoc. s. plura quam duo aliquo modo nõ sunt. Et qđ hoc dicat perspicuum est ex his que inducit (sed solũ duo) vt ita dicam, numero. Neq; rursus penitus duo, quoniã diuersa est ratio ipsorum. Nam ⁊ si duo principia materia ⁊ forma sunt, attamen quia essentia ⁊ diffinitio materie non est eadem, quippe secundum aliud sit materia, ⁊ secunduz aliud forma priuetur, quod exemplis persuadet, inquit enim hominis rationem aliam esse, ⁊ aliã immusici, quocirca cum homo callet musicem homo quidẽ est, licet immusica abeat, cedit enim priuatio forme.

¶ Quot igitur sint principia naturaliũ quibus generatio competit: ⁊ quonãmodo sint tot satis diximus. Patet etiam aliquid ipsis contrarijs subijci oportere: et cõtraria duo esse: Modo autem quodam alio non necessariũ esse. Erit enim sufficiens alterum contrarium sui absentia presentiaq; ad faciendum mutationem.

¶ Non dixit naturalium solum, ne cęlestia pretermisisse videatur, sed dixit naturaliuz quibus competit generatio, quippe priuatio in cęlestibus rationem principij non subeat sed solum ibi materia ⁊ forma sunt. Illud itaq; quibus generatio cõpetit, ob id dixit, subiunxit autem (naturalium) ob ea que ope intellectus fiunt, quippe in his neq; formam, neq; materiam speculemur nisi quadam proportione ⁊ similitudine, ceu syllogismi materia dicuntur propositiones, ⁊ forma conclusio. Et contraria duo esse, merito quoniam contrarium alicui contrariuz est, quum nihil sit sibyipsi contrarium. Modo autez quodam alio non necessarium esse. Nam forma locum priuationis ⁊ vicem supplet, forma equidem absens faciet corruptionem, presens autem generationem igitur sufficiens est alterũ cõtrariorũ cũ materia in rõnem principij cõplexum atq; acceptum. Uñ hic fauẽ Thomę ⁊ frĩ Egidio Verentęq sentiunt mãz in cęlo eẽ ⁊ dissẽtire ab Auerroe tñ nihil ex hic certi hr qđ sentit, hac re Joãnes cũ alibi mãm ad locũ solũz in cęlis collocet.

¶ Natura autem ea que subijcitur similitudine ac proportione sub scientia cadit. Ut enim es ad statuam: aut ad lecticam lignum: vel ad aliquid aliorum que formam habent materies atq; informe sese habet anteq̃ recipiat formam: sic ad substantiam ⁊ hoc aliquid: ac id quod est hec se habet.

¶ Hic qui sit modus cognoscendi materiam ponit, quoniam proportione ⁊ similitudine. Diximus autem Platonem etiam modo percipiendi materiam ablatione vsuz fuisse. Sic ad substantiam, ⁊ hoc aliquid, ac id quod est hec se habet materia. Unde in his verbis ꝓcedit ad magis vniuersale cum dicit ac id quod est. Nam materia subiecta substãtię, per ipsas profecto ⁊ accidẽtibus subijcitur. Et sic syllogismo ratiocinatur. Materia substantię subijcitur, sed substantia accidentibus subijcitur, igitur materia accidentibus subijcitur.

¶ Hec igitur vnum principium est: non tamen vnum: neq; ita vnum ens perinde atq; hoc aliquid. Unum etiam principium ratio. Item et huic contrarium ipsa inq̃ priuatio. Hec autem quomodo duo sint: atq; plura pauloante diximus.

¶ Repetit rursus principiorum numerum. Est igitur tãdẽ materia vnum principium. Uerum, ⁊ si vnum appellatur, tamen non ita est vnum aliquid ⁊ numerabile sicut hoc aliquid quod sane compositum est. Hoc enim est ⁊ particulare, ⁊ proprie numerabile. Nam ⁊ si composito merito materię inesse competereq; hoc aliquid dicebamus, attamen hoc aliquid ⁊ magis numerabile est ipsuz compositum. Neq; mirum est, quoniam corpora etiã patiuntur merito materię, quippe ob materiam huiusmodi corpora aptitudinem habeant, attamen materiã cum secundum seipsam contemplabimur expertem passionis penitus esse fatebimur. Possunt autem hec verba. Non tamen vnum, neq; ita vnum ens perinde atq; hoc aliqd de forma accipi, vt hoc aliquid dicat significetq; formaz. Nam vnũquodq; per formam est. Quocirca vnuz ⁊ hoc aliquid de forma magis diceretur, quod sane fit quia

forma femp vna & eadē eſt nullā alterationez ſuſcipiens. Mā vero varijs diuerſiſq3 modis alterat̃ & tranſmutat̃ ſm diuerſos modos ſuſcipiendi formas. Eo igr̃ qđ forma ſemper manet, & materia diuerſis alteratur, hac ratione formam magis eſſe vnum dixit q̃3 materiam. Verū quatenus materia non eget altero ſubiecto vt ſit quē admodum forma eget materia, ſed per ſeipſam ſufficit ſubſiſtere, erit hoc modo magis hoc aliquid materia q̃3 forma. Sed quomodo materia magis ſit hoc aliquid, & quo magis ipſa forma predictis abſoluimus. (Unum etiam principium ratio) In Greco codice ponuntur ambo articuli hic, & hec, prope illud nomen (ratio) Rationē vero (vt ſepedicimus) formam vocat, cum igitur dicat principium materiale, dicit etiam formale, & ait formam etiam eſſe vnum principium, quo ordine igitur ſubiecit duos articulos de eodem quatenus ratio eſt principium, cum principium in Greco per articulos femininos flectatur iure femininum articulum adiecit. Quoniam vero ratio in Greco eſt maſculini generis ei adiecit maſculinum articulum, ob id igitur duos articulos ſtatuit ordinauitq3 de eodem femininum. Et maſculinum, per femininum principium inſinuat, & maſculinum rationi adiecit ac ſi dicat, ſed alterum principium eſt ratio, ideſt forma.

Textus.

Quedam B a ducuntur pp loci expoſitionez aliter loc' non intelligeretur.

¶ Primum igitur dictum eſt contraria ſolum principia eſſe. Deinde neceſſariū eſſe quoddam etiam aliud ſubijci: triaq3 eſſe. Ex his autez que nunc diximus patet que nam ſit differentia contrariorū: & quomodo principia mutuo ſe habēt: & quid ſit ipſum ſubiectum.

¶ Hic omnia dicta ſummatim colligit, & epilogum facit. Et quomodo principia mutuo ſe habeant, quoniam quedam eorum per ſe ſunt principia, quedam vero per accidens. Item materia & priuatio ſunt numero vnum. Et materia aſſimilatur femine, & forma maſculo, & quecūq3 alia de ipſis dixit.

¶ Sed vtrum forma ſubſtantia ſit an ſubiectum nondum conſtat.

Septimo & 8° Metaphiſices.

¶ Contemplationem de his in libris metaphiſices prorogat & differt. Ibi vero querit an forma ſit ſubſtantia necne, & quomodo ſit principium. Item ſi omnis forma corruptionis expers ſit, an quedaz ſint corruptibiles. Preterea indagat q ſi non omnis forma incorruptibilis eſt, quomodo omnis ſit principiū. Et vt breuiter dicamus, illic ab eodem hec dicuntur de ipſa forma. Inquit ergo quod vtraq3 vt ſit vna magis q̃3 altera ſubſtantia, habet aliquid peculiaris conditionis. Nā materia magis ſubſtantia eſt q̃3 forma quoniam materia res quedaz per ſe ſubſtans eſt, quandoquidem forma ſine materia eſſe nō poſſit, Et materia econtrario non indigeat forma vt ſit,

Idez ſuperius dixit.

Forma quoq3 magis ſubſtantia eſt q̃3 materia ſi quidez materia forme preſentia ornetur ordinetur & terminet̃, & ipſa ornet & terminet. Item quia vnūquodq3 ens non per materiam ſed per formam impreſſum diſtinguitur, quare ſecundum aliquid materia magis ſubſtātia eſt q̃3 forma, & ſecundum aliquid forma ſubſtantia magis eſt q̃3 materia.

¶ Conſtat autem tria principia rerum eſſe: & quonam pacto tria: & quis ſit ipſorū modus. Quot igitur & que ſint principia rerum ex hiſce que explicauimus conſiderandum ſit.

¶ Dixit quonam pacto pro qualia ſint tria, quoniam materia forma & priuatio ſunt principia. Et quis ſit modus ipſorum diximus, quoniam quedam ſunt principia per ſe, quedam vero per accidens, & quod materia eſt ſubiectum, & quod forma terminet & ornat ipſam, ceu ſtatue forma ęs terminat & ornat.

¶ Poſt hec autem & veterum dubitationē vno modo ſic ſolui dicamus.

¶ Iudicium tunc eſt quod rationes recte ac ſcientifice habite ſint, quando tales cum traduntur & ſiunt de ipſa re eiuſdem rei naturam nobis exhibent ac explicāt & dubitationes que afferuntur contra ipſam diluunt ac diſſoluunt. Sunt nāq3 huiuſmodi rationes de principijs rerū naturalium ab Ariſt. tradite, quippe q̃ cōmuniſſima rerum naturalium principia affatim abundeq3 nobis explicauerunt, & dubitationes q̃ aduerſus ipſa principia a nonnullis allate fuerunt per eaſdem diſſoluemus quod quidem impreſentia Ariſt. facit. Adducuntur autem in medium dubitationes de rebus naturalibus quas olim in rationibus contra Anaxagoram cōmemorauimus. Ee autem ſunt que videntur generationez de medio tollere. Inquit enim cum antiqui veritatez inquirere vel inuenire niterentur imperitia dialectices a veritate longiſſime receſſerunt, ac putauerunt penitus generationem non eſſe. Nam aiunt ſi fieri aliquid poteſt vel ex ente illō fiet, vel ex non ente, ſed ex ente fieri non poteſt, quomodo enim ens fieret, alioquin prius eſſet q̃3 generaretur, neq3 fieri poteſt ex non ente, quoniam impoſſibile eſt aliquid ex non quodam preſuppoſito fieri, atq3 omnium philoſophorum cōmunis ac eadez eſt opinio, vt nihil ex non ente prorſus fiat. Nam oportet id q producendum eſt anteq̃3 generetur habere quandam potentiam & aptitudinem qua illud generari queat. Si enim anteq̃3 aliquid fieret, gigni non poſſet, neq3 fieret. Neceſſe igitur eſt vt prius q̃3 fiat potentiam habeat vt generetur. At id q poteſt fieri aliquod ens eſt, & ipſa potentia, nihil igitur ex nihilo fit, quare videtur neq3 omnino generationem eſſe, ob id igitur generationem de medio tollentes ſegregatione congregatione & poſitione hiſce talibus res fieri produciq3 dixerunt. Ex eodem principio (inquit) cum cepiſſent, multitudinem ex rebus tollebant. Nā vno abſurdo dato (vt ipſe inquit) infinita ſequentur. Ex eo enim generationem auferebant, quod generabilibus non ens ſubijci non poteſt ex quo fierent. Nā ſi non ens ipſis ſubijceretur, accideret ex hoc non ens fieri, & ſic multitudinem tollebant. Naz ſi multitudo eſt, etiā diuerſitas erit, quare ſi hoc conceditur etiam non ens erit, quoniā Socrates non eſt Plato, quare Socrates eſt non ens, quippe qui Plato non ſit. Preterea ens eſt, quoniam Socrates eſt, idem itaq3 erit ens & non ens, quod quidem fieri nequit, quod ſi hoc impoſſibile eſt, multitudo etiā in rebus eſſe non poterit, quare ens fieri non poſſet, & immobile foret. Illi ergo ex his tollebant de medio generationem ob imperitiam dialectice diſcipline, quāq̃3 recte eā de generatione differerent ex diuiſione rationem deduxerint, ea preſertim diuiſione que fit per cōtradictionem dicentes quod ſi quippiam ſit, vel ex ente ſit, vel ex non ente. Nam contradictio eſt inter ens & non ens. Uerum praue vtebantur diuiſione. Neq3 enim ens vnam quandam rem ſignificare poteſt, eodem etiam modo nō ens, oportebat igitur in diuiſionem hec etiam afferre, & ita omnes partes diuiſionis conſiderare ſi contingit ſecundum aliquid eorum fieri generationē. Nā ambigua equiuocaq3 vox ens eſt, ſimiliter, & non ens. Et enim ſimpliciter non ens nihil eſt. Item neq3 ens eſt cōmunis quedaz natura,

Conſimile fere 4° lib° dicit.

Non ens vox equiuoca.

natura, sed solum vox equiuoca que de pluribus predicatur, quoniam ens vel est substantia, vel quantitas, vel qualitas, aut aliorum vnumquodqꝫ similiter. Eodem etiaꝫ modo non ens vnum aliquid ⁊ simplex nõ significat, sed vel simpliciter non ens quod quidẽ prorsus nihil est, vel non ens aliquid. Nam substantia est aliquod nõ ens, quippe que non sit quantitas, vel qualitas, neqꝫ similiter aliquid aliorum. Unde quippiam potest esse tum ens, tum et non ens s̃m aliud atqꝫ aliud, ens nãqꝫ aliquod est s̃m aliud, ⁊ nõ ens s̃m aliud. Illi ergo ob imperitiam dialectice discipline in hanc ignorantiam inciderunt, quare (inquit) veteres ratione impulsi ac victi generationem ⁊ multitudinem que sunt cuiqꝫ manifeste, de medio tollere nitebantur. Uerum Arist. ex rationibus quas de principijs tradidit has dubitationes exoluit. Diximus enim principiorum quedam esse per se ceu materiam ⁊ formã, quedam vero per accidens vt priuationeꝫ. Unde ex hac diuisione per se ⁊ per accidens soluit dubitationem, ⁊ ex alia qua dicitur aliquid esse in potẽtia vel in actu. Si.n. simpliciter fiebat aliquid perspicuuꝫ est ex simpliciter nõ ente fieri. At modo aliquod fit, ⁊ non simpliciter, igitur ex quodam non ente fit. Naꝫ sicut simpliciter ens ex simpliciter non ente fit, ita aliquod ens ex aliquo non ente producitur, sed simpliciter non ens gigni non potest, alioquin ex eo q̃ prorsus est non ens generaretur. Et hec ratio apud eos maxime valet. Quoniam ergo factũ non simpliciter fit, sed aliquid, ⁊ illud ex quo fit aliquid, partim aliquod non ens erit, ⁊ partim aliquod ens erit, factum autem ipsum compositũ ex materia ⁊ forma, ⁊ omne huiusmodi est actu ens, quomodo igitur dicemus id q̃ fit ex ente fieri, ceu cum ignis ex aere producitur, fatebimur nãqꝫ ex non ente per se videlicet ex aere ignem p̃duci. Nã licet aer sit ens p̃ se, nõ tñ ex eo tanq̃ ex ente p̃ se sed per accidens hoc modo producitur. Nã prim͛ per se id paulo prius appellauimus, quod pars geniti fit, ceu sunt materia ⁊ forma, si ergo aer non sit pars ignis, profecto non per se ex ente p̃ quod est aer ignis producet, sed accidit vt id sit p̃ se, ex quo gignitur, dico scilꝫ mãm aeris formam habere. Nam ad producendum ignem forma aeris nihil confert, cum ignis nihil minus fiat ex aqua ⁊ terra, ⁊ ceteris omnibus cõpositis. Si ergo consideramus id q̃ fit ex materia produci, fatebimur ex eadem veluti ex ente per se illud fieri, quippe materia fit ens per se, ⁊ per se fiat id quod ex quippiam fit, quandoquidem materia eius pars euadat. Et nihil absurdi incommodiqꝫ est, quoniam materia non est illud ens quod gignitur, sed aliud est ipsa, ⁊ aliud quod gignitur. Ueteres autem generationem ex materia nequaq̃ intellexerunt, sed de particularibus generationibus dubitationes excitabant ⁊ afferrebant, quoniam cũ aerem ignem fieri viderent, ⁊ aer esset qui fit ignis, ens itaqꝫ fieri afferebant. Nos igitur ad ipsorum dubitationes respondentes dicimus q̃ si ex aere ignis gignitur, non tamen ex eodem producitur quatenus aer est, sed per accidens, quoniam subiecto accidit vt aeris formã habeat, quare ⁊ si ex ente producuntur ea que fiunt, attamen non quatenus ens est, sed quatenus accidit ei ex quo per se fit, idest materie ens esse scilicet informataꝫ. Item quum ex non ente non quatenus nõ ens quippiã fieri affirmabimus. Neqꝫ enim ex eodem fit id q̃ producitur, quippe priuatio ignis non fit eius pars. Asserimus igitur ignem ex non ente fieri, sed non ex non ente simpliciter, quinimmo ex quodam non ente. Nam fit ex nõ igne, quãq̃ non per se ex non igne fiat, sed per se ex subiecto. Uerum quia hoc habet priuationem ignis quod quidem est per se non ens, idcirco dicimus ignem ex nõ ente fieri licet per accidens ex non ente produci dicat͛. Et si proximam generationem considerabimus, in aere profecto ignis priuatio est. Nam aer non est ignis idest aliquod non ens est, igitur ex non ente fit. Uerum non per se sed per accidens, per se autẽ fit duntaxat ex subiecto ⁊ materia. ¶ Sed si ex materia que est ens per se, ac ex ea veluti ex per se ente fit aliquid, nihilominus absurdum deducitur scilicet factuꝫ preextitisse anteq̃ fieret.

Obiectio adhuc repetitur.

Responsio.

¶ Dicimus neqꝫ illud reuera fieri quod iam est, sed aliud quidem est, aliud vero generatur, ita etiã in cunctis que natura producuntur, dicendum est. Nam cum generationem eorum ex materia ⁊ trina dimensione cõsiderabimus idem accidet. In omni ergo generatione, quippiam est ex prima materia, ⁊ ex proxima, atqꝫ ex ente ⁊ nõ ente, ⁊ inter hec non est c̃dictio, quippe non s̃m idem ⁊ eodem modo intelligamus ens ⁊ non ens, sed ex ente quoniam alterum aliquod est, ex non ente auteꝫ, quoniam hoc non est id quod fit, sed est in materia generationis, fit etiam ex ente per se, nequaq̃ vero ex non ente per se, quoniam priuatio nõ fit pars oppositi vt materia. Uerum in proxima generatione, vt quum fieret ex aere ignis, neqꝫ ex ente per se fit, neqꝫ ex per se non ente, quoniam neqꝫ priuatio ignis, neqꝫ aer fit pars ignis sed ipse producitur partim ex ente, ⁊ partim ex non ente, ⁊ per accidens fit ex aere ignis, quanq̃ ex alio quodã ente per se scilicet materia fiat iuxta eum modum quẽ diximus. Is igitur est vnus modus dissoluendi dubitationes scilicet ex diuisione per se ⁊ per accidens, quam in sermone de principijs ac in ratione complexus est. Dixit enim principiorum quedam per se esse materiam ⁊ formam, ⁊ quoddam per accidẽs priuationem, quare ex quo fit non prorsus ex per se ente fit, sed ex eo quod est ens per accidẽs. Sublate sunt itaqꝫ dubitationes ex sermone ac ratione quam fecerat de principijs. Easdẽ q̃qꝫ soluit ex diuisione qua aliquid dici solet esse in actu vel in potentia, quoniam rerum quedam sunt per se in actu, quedam vero in potentia, cum igitur dicimus aliquid ex ente fieri, illud ex ente in potentia ⁊ non in actu fieri dicimus. Eodem etiam modo quum dicimus ex non ente fieri aliquid non ex nihilo, sed ex non ente in actu licet in potẽtia produci fateamur. Nam materia est in potentia omnes forme naturales, actu vero nulla, quocirca tamen sine formis aliquando esse non posset. Itẽ neqꝫ idẽ penitus sunt id quod est in potẽtia ⁊ id quod est in actu, quorum vnumquodqꝫ diuiditur in per se ⁊ per accidens. Nam quippiam est in potentia per se, ⁊ quippiam in potentia per accidens. Eodem etiam modo quippiam est in actu per se, ⁊ quidpiam in actu per accidens. Nã cum ipse dixero medicum sanare actum dico ⁊ per se, sed cuꝫ dicerem medicus sanabit, potentiam dicerem ⁊ per se. Rursus cum dixero medicus edificat actu dixi, ⁊ p̃ accidens, quoniam nõ quatenus medicus edificat, sed quatenus accidit vt fit edificator ⁊ medicus. Edificatorem igitur per se edificare solemus dicere, ⁊ per accidens medicum edificare domos, quoniam idem subiectum q̃ homo est medicus ⁊ edificator est, similiter cum dixero medicus edificabit, in potentia dixi ⁊ per accidens, quare ex materia que est per se ens fiunt ea que producuntur, ex ente. Sin potentia ⁊ non in actu, quoniam materia nõ per se subsistit extra formam sed suapte ratione est omnia in potentia, ⁊ in actu nihil est. Ueruꝫ postq̃ formata est in actu existere dicitur. Item cuꝫ aliquid fit ex priuatione, ex non ente in actu sed in potentia fit. Sed que differentia est inter materiam ⁊ priuationem, siquidem

Alia q̃qꝫ solutio.

Obiectio.

Solutio.

ex vtrisq3 cum sint in potentia & non in actu aliquid fit. Dicimus igitur q̄ de materia ens per se dicitur, quippe que pse ens sit, & nō ens p accidēs, qm̄ ei accidit priuationem habere, de priuatione autem econtra quoniam nō ens per se de illa dicitur, & ens per accidens. Nam priuatio per se non ens est, per accidens vero ens, quoniā accidit ei esse in materia, quare si quod producendum est ex ente in potentia & non ente in actu fit, non igitur id qd̄ gignitur prius erat, q̄3 producatur, quoniam non erat actu. Preterea quando dicimus ex non ente fieri ens, non asserimus ex non ente penitus fieri, sed ex actu non ente qd̄ est ens in potentia, quare ex hac diuisione qua quippiam dicitur esse in actu vel in potentia dubitationes soluuntur. Et huiusmodi solutionis cause sunt ea, que de principiis disseruimus. Nam cum priuatio insit materie efficit vt ipsa sit in potentia, & non in actu. Nam q̄ habet facultatem suscipiendi formam, id etiā3 suapte natura potest recipere priuationem. Ite3 neq3 reciperet priuationem nisi idonea esset recipiendi formam, vt in libro predicamentorum dictum est, ob id nāq3 forma idonea est, vt sit in materia, quoniam priuatio est in ea, quoniam igitur suapte natura forma in ea esse potest, iccirco nondum est. Nam fieri non potest, vt simul sint in ea priuatio & forma, ob id igitur dicitur esse in potentia, & non in actu. Constat autem nos priuationē3 hoc in loco accipere ex qua aliquid transmutatur in formam, & non vt in predicamentis dicitur habitum solum transmutari in priuationem & non econtra. Ibi enim ob id explicatum est, quoniam habitum & priuationem vti ea que sūt in re ipsa iam formata dicebamus. Hic autē3 contēplantur priuationem & formam quatenus sunt in subiecto in forme & primo.

Hic & in li° pdicamētorū aliter de priuatione loquitur.

¶ Primi nāq3 philosophi veritatem & naturā3 eorum que sunt querentes: exorbitarunt quasi ad aliquam aliam viam ab ipsa imperitia depulsi. Et aiunt neq3 fieri quicq̄ eoru3 que sunt: propterea quod oportet quidem omne q̄ fit aut ex ente: aut ex non ente fieri. At ex vtrisq3 his fieri aliquid non potest. Neq3 enim fit id q̄ est. Iam enim est. Et ex non ente nihil fieri potest. Aliquid enim subijci oportet. Atq3 hoc pacto id quod deinceps accidit augentes: neq3 multa inquiunt esse: sed solu3 id quod est. Illi ergo ob ea que diximus hanc opinionem acceperunt.

Primo multifariā dr̄ i pdicamētis & 5° Meta. Sz ō ordine pmo p lege simplicium in plogo, Galenū in li° ō dognatib⁹ philosophoru3 Plotinū in li° ō materia

¶ Primos philosophos vocat & inquit eos, non qui dignitate primi fuere, sed qui tempore precesserunt. Dicit etiam veritatem & naturam, pro hoc. s. veritatem que est in natura. Exorbitarunt quasi ad aliquam aliam via3 ab ipsa imperitia depulsi, scilicet dialectice ignorantia a veritate deuiarūt. Nā si diuidere sciuissent, q̄t modis ens & nō ens dicat. Itē id q̄ est p se & id qd̄ ē p accñs silr qd̄ ē in potentia & in actu, non putassent fieri non posse, vt aliquid ex ente & non ex non ente fieret. Ex non ente nihil enim fieri potest. Aliquid enim subijci oportet. Semper oportet subijci id ex quo fit. Non ens autē (inquit) subijci enti non potest, alioquin in eodem essent ens & nō ens. Et ita quod accidit deinceps augētes. Dato (inquit) absurdo accidentia aduenientiaq3 multa alia augent adijciuntq3, quoniam dato vno absurdo infinita sequuntur, quorum vnum est quia tollunt multitudinē his que sunt dicentes solum vnum esse id quod est, sicut fuere Parmenides & Melissus. Illi quidē ob ea que diximus hāc

Textus.

opinionem acceperunt, eam. s. opinionē que generationem & multitudinem a rebus aufert, quoniam existimarunt id q̄ est funditus esse non posse. Nam propter hoc asserunt neq3 quippiam generari ex non ente, neq3 in rebus multitudinem esse, ne idem accidat esse ens & non ens.

¶ Nos aūt vno quidē mō nihil inter hec interesse dicimus: ex ente inq̄ aut ex non ente fieri: & id q̄ nō est: aut ex eo quod est. gerere: aut pati qppiam: aut quodūis hoc fieri: vel medicum agere quippiam aut pati: vel e medico aliquid esse aut produci: quare cum id dicatur dupliciter: patet & ex ente fieri & id quod est: aut agere aliquid aut pati. Edificat igitur medicus: nō vt medic⁹: sed vt edificator. Et albus fit non hoc sane quo medicus est: sed quo niger. Medetur autem & medicine ignarus fit quo medicus est.

¶ Nos (inquit) dissoluentes dubitationem dicimus ens & non ens dupliciter dici, vel per se, & per accidens, vel actu & potentia, & primi modi tale exemplum ponit. Dicimus (inquit) medicum mederi, rursus dicimus medicu3 edificare, sed medicum mederi per se dicimus, quoniam quo medicus medetur, at medicum edificare dicimus per accidens, quoniam accidit medico esse edificatorē. Non enim quia medicus ędificat, sed quo ędificator. Unde quemadmodum dicimus medicum aliquid agere p se, aliquid vero per accidens. Ita dicimus illum pati. Nam dicimus medicum fieri ignarum medicinę, dicimus etiam econtra medicum fieri album. At medicus fit ignarus medicinę per se, quonia3 quo medicus amittit medicinam, sed albus fit non quo medicus, sed quo niger est. Et enim quia accidit medico nigru3 esse, ob id fit albus & dicitur per accidens medicus fieri albus. Quemadmodum igitur de medico diximus, ita de ente ac non ente dicimus. Nam dicimus fieri ex ente, atq3 ex non ente, sed non per se neq3 ex ente, neq3 ex nō ente, sed per accidens non est absurdum aliquid ens fieri ex ente, scilicet ex alio ente aliud ens. Na3 multipliciter ens est, sed non quatenus ens sit, sed quatenus ens per accidens ens est. Similiter ex non ente aliquid fit non quatenus non ens est, sed quatenus per accidens est non ens. Nam idem ens ex eodem ente penitus fieri neq3 per accidens potest, ceu aqua ex aqua, verūtamen ex alio ente aliud ens per accidens produci posset. Uerū de his iam exactius diligentiusq3 diximus. Hec est igit̄ sententia textus iuxta verbum. Sed quoniam diximus in superioribus vtraq3 aduerbia dici de priuatione scil3 ex hoc atq3 hoc, & de materia etiam vtraq3 dicimus, tamen non de eodem, sed de alio quidem hoc aduerbium ex hoc. Nam ex spermate & fętu dicimus fieri hominē, minime autem sperma & fętum hominem fieri. Item ę̄ dicimus fieri statuam, & non ex ęre statuam, quoniā igit̄ & de materia dicimus (hoc) & ex hoc, atq3 de priuatione, ob id ipse impresentia, & de ente ac nō ente vtrisq3 aduerbijs vtitur. Nunc autem dicimus (inquit) illud ex ente, vel ex non ente. Ecce quomodo de ente ac non ente illud aduerbium ex dicat. Rursus etiam illud hoc de eisdem inducit, cū inqt vel nō ens vel ens facere aliqd vel pati. Uerum cum dicat ex ente vel ex non ente fieri sermonē deducit ad aliquod magis vniuersale, quoniam inquit ens vel non ens facere aliquid, vel pati. Na3 amplior est generandi actione ipsa agendi & patiendi functio. Na3 cum quippiam generatur etiam patitur, & non econtra;

quippe

quippe mutationes que in alijs predicamentis sunt, generationes quidez non sunt, sed duntaxat actiones ⁊ passiones quedam, quoniam sola mutatio in substantiam est generatio, sed quoniam communiter generatio dicitur de omni mutatione, quippe soleamus dicere album fit, vel superius, vel inferius quippiam fieri, ob id rursus procedens ad magis vniuersale peruenit, cũ dicit ens, vel non ens pati aliquid aut agere, mox iduxit aut quodvis hoc fieri, ne solum de generatione secundum substantiam dixisse videatur, sed etiam de ea que est secundam quantitatem, qualitatem, ⁊ locum. Quare posteaq; hoc dupliciter dicitur scilicet medicum agere vel pati, fertur enim per se agere, vel per accidens, similiter dicitur pati, vel per se vel per accidens. Unde vtraq; exempla eiusdem qui agit ⁊ patitur subiecit, dico inq̃ exempla quibus declaratur quippiam agere, vel pati per se ⁊ per accidens. Quemadmodũ igitur de medico dici solet quod is agit vel patitur dupliciter, vel per se vel per accidens, ita cuz ex ente, vel ex non ente aliquid fieri dicimus, hoc ens, vel nõ ens fieri dupliciter diceretur, vel per se, vel p accidẽs.

Cum autem dicimus ipsum medicuz maxime proprie aliquid agere: aut pati: vel ex medico fieri: si illud agat: vel patiatur vt medicus: patet ⁊ hoc ex non ente inq̃ fieri id significare quatenus non ens est.

Cum dixerit dupliciter dici ex non ente, vel ex ente fieri, quemadmodũ ⁊ ex medico fieri aliquid dicitur, nunc distinguit qualis presertim duorum significatorum ad propositum attineat ⁊ inquit quemadmodum quo maxime dicitur medicus agere aliqd, vel pati quãdo quo medicus faceret aliquid vel pateretur, ceu quando mederetur, vel ignarus medicine euaderet, sic (inquit) ex ente, vel ex non ente aliquid fieri dicuntur, idest quando ens permaneret, ⁊ aliquid alterum fieret, tunc igitur ex non ente proprie aliquid fieret quando non ens cuz permaneret sic reciperet ens, quod quidem impossibile est. At minime proprie aliquid ex non ente fit, sed potius per accidens quando non ens cedit enti. Priores itaq; philosophi hos duplices significatus non distinguentes putauerunt (vt inquit) quod cum quippiam gigni ex non ente affirmaretur, illud proprie ex non ente gigneretur, atq; nullum alium significatum entis esse q̃z significatum proprie. Ob id etiã inquit eos abstinuisse abhoruisseq; generationẽ prorsus ponere, sed potius affirmarũt nihil gigni, pduciq;. At cõstat id ex quo, ex ente inq̃z fieri, vel ens significare, vel non ens. Et proprie diceretur gigni ex ente, vel nõ ente qñ quatenus ens, vel q̃tenus nõ ens gigneret. Non solũ.n. proprie nõ ens hoc significat quatenus nõ ens, sed etiã proprie ens quatenus ens.

Error Antiquorum.

Quod quidẽ illi nõ distinguentes longe a veritate semoti sunt: ⁊ ob ignorationem hanc adeo ignorarunt: vt nihil fieri prorsus: neq; ceterorum quicq̃ esse arbitrarentur: sed tollerent omnem generationem. Nos autem ⁊ ipsi dicimus nihil fieri simpliciter ex non ente: tamen ex non ente per accidens fieri. Ex priuatione enim que est per se non ens: ⁊ que non inest: fieri dicimus: sed hoc mirum videbatur ac impossibile sic fieri ex non ente. Similiter autem neq; ex eo quod est: neq; id qđ est fieri dicimus nisi per accidẽs. Sic aũt ex hoc fieri hoc mõ dicimus ceu si animal ex animali fieret: ⁊ aliquod animal ex quopiam animali: ceu si canis ex equo fieret. Canis enim non solum ex animali quodam: sed etiam ex animali generaretur. Uerum non vt animal: iam enim idipsum est.

Textus.

Non distinguẽtes ens in per se ⁊ per accidẽs. Neq; ceterorũ quicq̃z esse. i. neq; aliquã multitudinem esse, sed vnum solũ ens, ⁊ neq; aliorũ quicq̃z esse preter ens, dixerunt. Hec aũt sunt quedã non entia que quidez non esse aiunt.

Textus.

Ex priuatione. n. que est per se nõ ens, ⁊ que nõ inest fieri aliquid dicimus. Inquit ⁊ nos dicimus ex non ente fieri aliquid, sed nõ ex per se nõ ente, sed ex nõ ente per accidẽs. Naz fit ex priuatione que sane per se nõ ens est, sed non per se ex priuatione fit, quoniã ipsa nõ inest ei q̃ fit, sed per accidens, quoniã soluz per se ex materia fit. Potest etiam id q̃ fit ex materia dici ex nõ ente fieri, qñ materia est nõ ens per accidens propterea quod ei inest priuatio. Sic autem potest cõcedi non ens inesse his que fiunt veluti pars eoꝝ. Sed nõ per se nõ ens, sed per accidens materia est nõ ens cui accidit nõ ens.

Quõ non ens ẽ pars entis.

Textus.

Sed hoc mirũ videbatur, ac impossibile sic fieri ex nõ ente. Quoniam dixit ⁊ nos dicimus ex non ente quippiam fieri, ex nõ ente inq̃z nõ per se, sed per accidẽs, hoc inquit miruz ac impossibile videri, vt hoc modo ex nõ ente aliqd fiat. Uerũ iuxta nostras suppositiones nõ videretur amplius impossibile.

Textus.

Similiter aũt neq; ex eo quod est, neq; id quod est, fieri dicimus nisi per accidens. Hoc aũt continuum est ⁊ coniungitur cum his superioribus verbis.

Textus.

Nos autez dicimus nihil fieri simpliciter ex nõ ente, attamẽ ex nõ ente per accidẽs fieri, deinde subiũgit hec.

Textus.

Similiter autez neq; ex eo quod est, neq; id quod est fieri dicimus nisi p accidẽs. Quẽadmodũ inqt ex nõ ente dicimus, sed nõ p se ex nõ ente, sed p accidẽs, ita ex ente p accidẽs fiũt ea que fiunt. Hoc aũt dixit de prima generatione. Naz fit ex ente quod est aer ipse ignis, sed per accidens, ex ente inq̃z fit, qñ accidit aeri, vt transmutetur in ignem aliquomodo tamen per accidens transmutari dicimus siquidem aeris forma nihil conferat ad generationem ignis. Porro ex multis alijs fit, ⁊ eius pars aer non euadit, sed cedit ⁊ corrumpitur. Ceu si animal ex animali fieret, ⁊ aliquod animal ex quopiam animali. Quoniam quando ens dicimus fieri ex ente non quatenus id ex quo fit ens est, ita dicimus ex eodem fieri ipsum, sed per accidens ex ente. Nunc facit fidem exemplis. Nam dicimus animal ex animali fieri, ex animali autem nunc dicimus velut ex materiali causa, quoniam modo de hac sermo est. Neq; enim velut ex homine hominez tanq̃z ex causa efficiente, sed velut ex equo vespe, ⁊ ex tauro apes. Equidem equi sunt generationes vesparum, ⁊ tauri apium, quando igitur dicimus animal ex animali fieri, ceu ex equo vespę, non certe hoc dicimus, quod equus quatenus animal transmutetur in vespas que sunt animalia, neq; enim subijcitur vespis, vt materia equus, sed hoc dicimus quoniam ex quodam cui accidit animal esse aliquid aliud fit, cui ⁊ eidem animal esse competit. Hoc modo igitur ⁊ si fieret aqua ex aere ens ex ente fieri dicimus, non quia ens modo fiat, neq; quod iam factuz sit anteq̃z fiat, sed id ex quo de quo etiam ens predicatur, aliquid aliud fit per accidẽs quod tamen est per se ens. Dicens autem ceu si animal ex animali fieret, qñ neq; simpliciter, vt animal fit, sed id q̃ factum est prorsus aliquod animal est, mox subiuncit, ⁊ aliquod animal ex quodam animali. Naz fieret canis non solum ex quodam animali, sed etiam ex animali, verum

non quatenus animal, quippe hoc iam existat. Nam vti verum est asserere q̄ fit ex equo canis forte, vel vespe, vel alterum quippiam, sic est verum dicere, vt ex animali fiat canis. Uerum ⁊ si dicimus ex animali fieri animal, tamen non quatenus animal dicimus illud ex quo fit sic fieri ex eodem animal. Non enim quatenus animal ex eo ente fit neqꝫ fiebat. Nam animal ex quo fit aliud iam existit. Patet igitur non quatenus animal ex quo fit ita fieri ex eodem animal, sed per accidens ex animali vt diximus.

¶ Si autem debet aliquid fieri animal non per accidens: non erit ex animali. Et si quid ens fiet non ex ente neqꝫ ex non ente fiet. Nam diximus quid significet ex non ente fieri: quoniam non quatenus non ens.

¶ Inquit si gignitur ex quodam animali non per accidens sed per se, non ex animali producetur, sed ex nō animali ceu ex spermate, vel ex materia. Quemadmodū igitur inquit hec se habent, ita se habet ens, si fieret aliquod simpliciter ens non ex ente fiet, quippe illud iam sit, sed ex non ente penitus. Uerum neqꝫ quicq̄ꝫ produci potest ex non ente simpliciter. Nam proprie ex non ente significare dicimus quatenus non ens, hoc autem dicitur per se quod sit pars compositi, fieri ergo nequit ens simpliciter, sed quoddaꝫ ens producitur ex quodā non ente non quatenus non ens, quoniam neqꝫ ens neqꝫ non ens permanent, sed per accidens solum. Queres autem si recte diceretur animal ex animali fieri perinde si dixerimus ex equo canem fieri, vel vespas, ⁊ ex tauro apes. Neqꝫ enim animalibus existentibus hec fiunt, sed veluti ex quadam alia materia. Corrupto enim animali atqꝫ eiusdem materia resoluta que aliam formam animalis assumit ea producuntur. Unde in his omnibus ita fit, vt animal nō ex animali fiat, sed potius ex non animali producitur animal, quare in his superuacaneus est labor dicendi quod non quatenus animal fit, sed quatenus quoddam animal, ceu equus. Dicimus enim quod vere ⁊ quatenus animal fit ex his non tamen ex animali. Si auteꝫ aliquis inquiat interdum animal fieri, cur magis de hoc animali dicis q̄ꝫ de quauis alia materia, siquideꝫ vnumquodqꝫ potest fieri materia animalis. Si ergo in his oportet vti accommodatioribus exemplis, vtamur profecto quibusdam animalibus allatis que fiunt ex vermibus ⁊ bruchis. Nam bruchi prius cum sint ⁊ vermes non corrupti ex forma in formam mutantur, ⁊ hec est generatio ex animali in animal. Manens enim animal alterum fit. Et constat etiam hic non esse generationem quatenus ex animali, quoniam nullum animal transmutatur in substantiam animalis. Nam eandem definitionem animalis id q̄ erat bruchus, vel vermis suscipiebat, ⁊ id allatuꝫ q̄ postea hoc fit non ex animali fit quatenus animal, sed ex quodā animali quoddā animal fit, cuꝫ auteꝫ dico quoddam, formam dico, ceu ex tali forma animalis talis forma fiat. Si autem quatenus animal fiebat ex animali fiebat. Neqꝫ enim est prīusq̄ꝫ fieret, ceu vermes ⁊ mures ex spermate orti. Nam fiunt quatenus animalia, sed non ex animalibus.

Inquisitio optima.

¶ Item neqꝫ hoc esse omne: aut non esse tollimus.

¶ Quoniam dixit neqꝫ ex ente fieri, neqꝫ ex non ente aliquid, quod videtur sane dignitatem contradictionis de medio tollere. Idcirco inquit non tollimus. Nam cum dicimus ex ente atqꝫ ex non ente quippiam fieri nō incidimus in contradictionem, quoniam nō iuxta eadem dicimus, vel ex ente, vel ex non ente, aut neqꝫ ex ente, neqꝫ ex non ente. Ex ente enim quoniam id ex quo aliquid fit quippiam alterum est, ex non ente autem, quoniam non est id quod fit. Sed vt breuiter dicamus propter priuationem neqꝫ ex ente quatenus ens fit, quoniam ipsa est simul cum materia, qua etiam ratione dicitur fieri ex nō ente, siquidem priuatio sit non ens per se. Item neqꝫ ex non ente quatenus non ens, quoniā priuatio non est consubstantialis materie, sed cedit forme aduenienti.

¶ Is igitur est vnus soluendi modus. Alius autem est quia eadem possunt dici secundum potentiam ⁊ actum.

¶ Cum ex diuisione per se ⁊ per accidens dubitationes que adducebantur reiecisset ac persoluisset, nunc easdeꝫ refellit ex diuisione alicuius q̄ est potentia ⁊ actu. Nam asserimus ea que fiunt ex ente in potentia ⁊ non in actu fieri, huiusmodi autem materia est, quare si dicimus ex ente fieri non dicimus esse id quod fit anteq̄ꝫ fieret, quippe ex ente in actu fieri ens in actu non dicimus, sed ex ente in potentia actu non ente. Ueruꝫ ⁊ si hoc modo ex nō ente diximus non tamen ex non ente prorsus quippiam fieri dicimus, sed ex eo quod actu non est, licet potentia sit, quare his rerum ortum generationemqꝫ non tollimus, ⁊ dubitationes quibus tolli videbatur generatio persoluimus.

¶ Hoc autem in alijs locis exacte magis determinatum est.

¶ In nono libro metaphisices. Nam totum illum libruꝫ in hec dissoluit, dicens quid sit potentia, ⁊ quid in actu.

¶ Quare vt dicebamus dubitationes ille soluuntur ob quas compulsi veteres tollunt quedam eorum que dicta sunt: ob hoc enim tantum exorbitarunt ab ea via qua ad generationem: corruptionem: ⁊ prorsus mutationem accedimus.

¶ Rerum naturalium de quibus diximus quasdam tollunt, generabiles inq̄ꝫ ⁊ corruptibiles.

¶ Ipsa enim natura si visa fuisset: omnem ipsorū ignorationem profecto dissoluisset.

¶ Ipsa natura idest que ipsum per se ⁊ per accidens, ⁊ id quod est potentia atqꝫ actu indicat. Naꝫ si cognouissent ac sciuissent hanc diuisionem rerum, soluissent dubitationes per quas generationem de medio tollebant.

¶ Ipsam igitur ⁊ alij quidam: sed non sufficienter vtiqꝫ tetigere.

¶ Cum tradidisset sermonem de materia, ⁊ ostendisset hac ratione solui veterū dubitationes de generatione rerum naturalium, nunc vult ostendere q̄ nemo ante ipsuꝫ determinate dearticulateqꝫ de ipsa reuera sermonem fecerit. Inquit ergo quoniaꝫ huius materie sermoneꝫ attulimus fecimusqꝫ, tamen ante nos quidā eam tetigere, sed non sufficienter. Nam quicunqꝫ posuerunt vnuꝫ elementuꝫ esse posuerunt, id formatū esse dixerunt, siue illud sit vnū quattuor elementorū, siue aliquid aliud inter hec medium, qui neqꝫ in cognitionem materie prorsus peruenerunt. Plato autem venit in cognitionem materie. Nam si illam vocauit altricem, ⁊ receptaculum formarū ab omnibus formis alienum, plane ipsam cognouit atqꝫ asseruit. Inquit.n. Plato in illā cuncta recidere atqꝫ formam, ⁊ nihil ingredientium ipsam haudquaq̄ꝫ refutat, quare Plato tetigit naturam materie, quaꝫ statuit informem ⁊ omnibus subiectum esse. Uerum non sufficienter

de ipsa

de ipsa sermonem fecit, quippe qui non separauit ipsam a priuatione, quemadmodum nos separamus. Nos enim dicimus ratione ⁊ nostro dicendi vsu priuationem a materia seiungi, quamq; subiecto eadem sint, atq; eo differre ꝙ materia permanet cum forma que aduenit, priuatio autem tollitur ⁊ non manet. Plato autem quamq; tria principia dicere videat, magnum scilicet atq; paruum, ⁊ ipsum vnum quod quidem formam appellauit, attamen vtrumq; magnum ⁊ paruum subire rationẽ materię dixit. Nam duo nomina de eadem re predicari voluit quippe qui magnum ⁊ paruum materiam appellauerit, quare trinitatem principiorum non similiter posuit sicut nos posuimus. Nam materiam ⁊ priuationem nos dicimus esse subiecto idem, ratione tamen differre. Ipse autem magnum ⁊ paruum non solum subiecto vnum esse dixit, sed etiam ratione, ⁊ nomine solum differre, ceu se habent res multiuoce. At siquis dixerit apud Platonem non idem significare magnum ⁊ paruum, sed hec nomina diuersa significare atq; de diuersis predicari, is tamen non demonstrabit ꝙ alterum dicat de materia, ⁊ alterum de priuatione. Et quamq; concederemus apud Platonem aliud significare magnum, ⁊ alterum paruũ, attamen hec duas materia penitus significarent quare nihil minus non separabitur a materia priuatio. Nam existimare Platonem penitus priuationem non esse existimasse stultum est. Hic nanq; vnus est qui dixit non ens esse aliquid quod non inferius ac minus est ente ⁊ si dixit materiam nullam formam habere, iam ergo cognouit priuationem formarum ei inexistentem, quare non ignorauit priuationem esse. Rursus ipse profecto inquit omnia esse propter formam ⁊ fieri secundum vicissitudinem formarum ⁊ assumptionem, corrumpi vero secundum abiectionem quare cum eiecta ablataq; fuerit forma, materia habebit priuationem. Si ergo priuationem statuit, ⁊ tamen nihil de ipsa dixit, vel quia existimauit ipsam eandem esse formę, vel eandem materię. At formę illam esse eandem ratius non est, quippe simul essent contraria, quare non sine ratione censuit illam esse eandem materię, quod si eadem materię est, vel ergo subiecto ⁊ ratione eadem, vel alia ratione ⁊ subiecto eadem duntaxat, si ergo ipse suspicatus est ipsam alteram esse ratione vt nos asserimus oportuit ipsum hoc idem determinasse ac dearticulate dixisse, sed cum hoc non videatur fecisse, constat vtiq; illum ratum fuisse priuationem ⁊ materiam idem esse subiecto ⁊ ratione. Hec igitur Aristo. dicit. Sed ꝙ Plato non censuerit materiam esse eandem priuationi sic plane ipsum dicentem inuenire nõ est. Quod vero sciuerit ipsam a priuatione differre ex dictis manifestum est. Nam si materiam appellauit matrem, altricem, ⁊ receptaculum formarum, atq; nullam formarum ingredientium ipsam habere, patet etiam ipsam priuationem formarum habere, quando igitur susciperet formas, amplius priuationem formarum quas recepit simul habere non poterit, alioquin accideret, vt idem simul esset ⁊ non esset, quare eo quod recipit formam abijcit earum priuationem, si hoc conceditur, materia altera erit preter priuationem. Item si inquit cuncta esse per formam ⁊ fieri per vicissitudinem formarum, corrumpi vero per abiectionem earum. Materia nanq; abijcit formam, hec autem abiectio formarum nihil aliud est qȝ priuatio earum, itaq; priusq; forma abijceretur ab ipsa materia priuatio separata erat, quare Plato putauit materiam a priuatione differre, ⁊ si non adeo aperte verbis id explicauerit vt Aristo. qui asseruit priuationem a materia ratione differre, mirum non est, Nam ipse Aristo. dixit nos

Quo Plato posuerit materiã lege Plotinũ in ii° Eneadũ. Cetera que dicuntur de Platone sunt fabulę.

Defensio pro Platone.

distinctam rerum cognitionem assequi non potuisse, nisi veterum principia seminaq; inquirendi accepissemus. Et certe nil mirum est cum alij nobis afferant occasionem ac opem cognoscendi res, nos que ab illis disputata sunt dilatare ac dearticulate distincteq; tractare.

¶ Primum enim fatentur simpliciter aliquid fieri ex non ente ea sane ratione: qua Parmenidem recte dicere arbitrantur.

¶ Quod attigerint sermonem de materia, licet non sufficienter imprimis ostendit eo quod receperunt rationes Parmenidis. Nam si concedebant ens vnum significare, ⁊ hoc ingenitum esse, ⁊ dicebant etiam quedam fieri, necesse omnino est, vt hec fiant ex non ente simpliciter. Nam quoduis ens vnum esse ⁊ ingenitum esse dicebãt, Et rursus si concedebant ꝙ est preter ens, non ens esse, ⁊ ens ingenitum esse, igitur quod fit ex simpliciter non ente fieri dicebant, quare cum dicant id ꝙ fit ex non ente fieri, ⁊ quoniam non ens appellabant materiam, quoniam communis opinio naturalium est nihil fieri penitus ex nihilo, in cognitionem materię venerunt, que nihil est tale eorum que fiunt. Uerum quia materiam non ens simpliciter dicebant non rectam ⁊ exactam eius intelligentiam habebant, qm̃ ipsa non est simpliciter non ens, sed partim non ens, qm̃ per accidens est nõ ens quia habet priuationem, ac actu non ens potentia ens. At illã simpliciter non ens dicebant illi qui Parmenidis propositionibus concesserunt ac assenserunt. Uni scilicet dicenti ens significare vnum, ⁊ alteri dicenti, quod est preter ens, est non ens. Nam si Parmenides dixit id quod est vnum esse, ⁊ quicquid esset preter hoc nõ esse ens, ⁊ nõ aliquod non ens, sed simpliciter non ens, oportet eum penitus qui amplectitur ⁊ admittit hanc opinionem dicentem ens vnum esse ⁊ ingenitum, cum fateretur generationem esse, quoniam ex ente nihil produci potest, quippe hoc immutabile sit, ex opposito dicere idem fieri, hoc autem est simpliciter non ens, quamq; plane hoc non dixerit, quare Plato non seruat naturã materię cum ipsam simpliciter non ens vocat ex qua fiunt ea que fiunt, que quidem partim est ens, ⁊ partim non est ens, potẽtia inq; est ens, actu vero minime. Item per se ens est, ⁊ per accidens non ens, qm̃ habet priuationem que per se non ens est. At de his satis superioribus disseruimus ac diximus Platonẽ ens intelligere intellectuale, atq; ipsum minime introduxisse illõ nullo pacto ens, sed nõ ens appellauit s; diuersitatẽ.

Cum ex ente nõ potest esse generatio ergo ex nõ ente simpliciter qm̃ ꝙ est preter ens est non ens simpliciter scdm Parmenidem, vt voluit Plato.

¶ Deinde si est vna numero: ⁊ vna potentia ipsis solum esse videtur.

¶ Non.n. videntur hec distinguere, ceu Arist. facit. Preterea si dicebant ex simpliciter non ente scilicet ex materia eo modo quo diximus fieri ea que producuntur hoc sane fit, quia materiam accipiebant vnum aliquid cum priuatione que simpliciter est non ens.

¶ Hoc autem plurimum sane differt. Nos enim materiam ⁊ priuationem diuersa dicimus esse: atq; materiã quidem non ens esse per accidens: priuationem autem per se censemus. Et materiam quidem prope atq; quodammodo substantiam: priuationem vero nullo modo substantiam esse asserimus.

¶ Forsitan quispiam dicet non differre hec. s. asserere materiam esse vnam numero ⁊ ratione, atq; asserere illam esse vnam numero, ratione autem duo propter priuationem. Atqui non parua est differentia inter hec, ⁊ quanta

sit Aristo. infert, ⁊ inquit materiam esse prope substantiã aliquo pacto, priuationem autem nequaꝗ̃. Inquit autez materiam prope substantiam quoniam sit pars substantię, ⁊ quoniam substantia quemadmodum ceteris predicamentis subijcitur, ita etiam materia substantijs, ob id materia est aliquo modo substantia, priuatio autem nullo pacto subijcit, sed fugit ⁊ cedit formis aduenientibus.

¶ Quidam autem ꝙ non est magnuz paruumqz simuliter inquiunt esse: aut vtrumqz simul: aut vtrumqz seorsum. Quare hic modus triniatis diuersus ab illo est penitus.

¶ Inquit nos ita priuationem a materia seiungimus. Illi autem magnuz ⁊ paruum materiã esse dicunt: siue autem vnum aliquid vtraqz nomina apud eos significant, siue diuersa nihil ad rationem attinere videtur. Nam si apud eos magnum ⁊ paruum materiaz significant, ergo diuerso modo nos ponimus principia tria, ⁊ illi ponunt. Nos enim tres res ponimus materiam, formam, priuationem. Illi vero tria nomina duas autem res. Nam magnum ⁊ paruum apud eos materiam indicant, siue vna sit materia apud illos siue duę.

Hic patet quo Arist. vult dissentire a Platone. Sed reuera dicit oia Platonis lege Plotinuz ⁊ iaz is interpres superius ostendit.

¶ Hucusqz nanqz peruenerunt: vt aliquam naturam oportere subijci dicant hanc tamen vnaz faciunt. Nam ⁊ si quidam dualitatem facit magnum ⁊ paruum ipsam appellans: nihilominus tamen idez facit. Nã alterã despexit priuationẽ.

¶ Inquit Hucusqz cum supponerent naturam quandam subiectam omnibus formis sermo eorum recte peruenit. Uerum deinceps nihil de ipsa scite perteqz dicunt. Naz eandem naturam non solum vnam numero esse dicunt, sed etiaz ratione, ⁊ minime posuere, vt nos duo ratione.

¶ Ceterum deinceps repetit demonstrationes quibus alteram esse priuationem a materia ostendit.

¶ Et enim materies quidem permanens cũ forma concausa est eorũ que fiũt perinde ac mater.

¶ Recte ⁊ more Platonico materiam ⁊ formam concausas appellauit. Nam eam que est proprie causa oportet separari ab effectu, ceu causa efficiens ⁊ exemplaris, sed materia concausa est cuz ad ortuz rei conferat ⁊ fiat pars rei. Dixit autem perinde ac mater, propterea quod sicut mater recipit semen ⁊ seruat ac fructificat, ita ⁊ materia recipit formas ⁊ seruat, atqz suapte facultate ⁊ dispositione ducit ad perfectionem quippiã semper sese adhibens adijciensqz formę veluti scabellum facit presentem rerum perfectionem.

¶ Aut altera contrarietatis pars persepe ei videbitur qui ad maleficium mente intuetur neqz omnino esse.

¶ Quasi pro Platone responsum hec adiecit, afferens causam cur Plato non seiunxit materiam a priuatione. Nam (inquit) siquis respexerit ad maleficium priuationis, videbitur ei illaz omnino non esse, sed quod quis videt non esse quomodo poterit illud separare ab ente. Nam oportet distinctionem ac separationem esse in his que sunt, ⁊ non in his que non sunt. Uocat autem priuationem maleficium, quoniam ipsa est corruptionis causa, vt forma est generatiõis ac essentię causa. Unicuiqz autem bonum beneqz adest per esse atqz essentiaz. Quoniã igitur cõmune omniũ principium est ipsum bonum, constat ergo omne ꝙ est bonũ esse, quippe nihil sit quod bono non participet. Itaqz vnicuiqz esse bonum est quoniam esse a principio primo emergit, ⁊ ipsum bonum est, si autez esse bonum est, non esse ergo malum erit, quod si erit malum, causa igitur ipsius non esse erit maleficium. Cum igitur nihil esse queat ꝙ non participet bono, priuatio igitur cum sit penitus malefica nihil penitus erit. siquidem omne ꝙ est bonuz sit. Inquit itaqz propter hoc videbitur priuatio penitus non esse. Rursus econtrario videtur ipsa necessario esse, quoniam sine hac non habetur generatio. Nam reuera vt Themistius inquit miruz quidem est si sit ⁊ essentiam corrumpat, atqz mirum est si non fuerit cum ipsius merito generatio fiat. Nihil enim fieret nisi quodam corrupto alioquin omnia forent sempiterna.

¶ Nam cum sit quoddam diuinum ⁊ bonum ac appetibile: alterum contrarium ipsi est. Alterum suapte natura affectat atqz appetit ipsum. Illis autem euenit contrarium: suum inqz appetere interitum: ⁊ tamen fieri nequit vt forma seipsam appetat: quippe nõ indigeat se: neqz contrarium: cum contraria mutuo seipsa corrumpant: sed hoc est materia appetens illud perinde atqz si femina marem: ⁊ turpe pulchrum appetat. Uerum non per se est: sed per accidens turpe: nec per se femina: sed per accidens.

¶ Quomodo priuatio sit maleficiũ hic probat. Nam cuz sit quoddam diuinũ, loquitur autez de forma materiali. Et ne quis suspicari possit ipsuz de primo bono diuino ac appetibile dixisse adiecit hinc, alterũ ꝯtrariũ ipsi est. Primo aũt nihil est contrariũ. Diuinũ igitur appellat formã materialem, diuinũ inqz quoniã ab ipso deo procedit, bonum quoqz quoniã esse vnicuiqz bonũ est. Priuationem autez diximus contrariũ forme esse, quoniã ipsa est causa cur aliquid non sit, sed si bono aduersatur priuatio, ergo ipsa mala est. Materia autem formę non est contraria, quoniam appetit ipsam vt turpe pulchrum, ⁊ femina marem. Nam sicut ipsa turpitudine participat dico scilicet ipsa priuatione, ita appetit bonum, quoniaz ab ipso ornatur ⁊ decoratur. Si ergo materia appetit formam. Ij ergo qui materiam ⁊ priuationem vnũ esse dicunt, priuationem igitur aiunt appetere formam siquidem materia ⁊ priuatio idem sint, ergo contrariũ ipsuz contrariũ cupit, sed quod cupit suum contrariũ suum interituz auet, quod sane impossibile est, quippe nihil suã corruptionem appetat. Item si forma desideratur, quoniam est causa essentię atqz esse, ⁊ esse bonum est, prorsus oportet, vel eandem appetere seipsam, vel contrarium suum priuationem scilicet dico sui in materia, sed neqz eadem seipsam appetit, quippe seipsa non egeat. Appetit autem quis id ꝙ abest ⁊ minime habet. Item neqz priuatio suam corruptionem appetit. Relinquitur ergo materiam appetere formam, quod si materia formam appetit, ⁊ materia eadem est cum priuatione, suumet corruptionem appetet. Preterea si materia esset eadem priuationi quomodo tuerentur succisiuis vicibus quandam formam recipere. Nam si hominis materia eadem foret cum priuatione humana, atqz si simpliciter si quedam materia alicui priuationi eadem foret, cum ergo interiret priuatio hominis in generatione eius corrumperetur etiam eiusdem materia, sed si corrumperetur quomodo susciperet formam, non igitur in materia hominis forma esset. Et si quedam materia alicui priuationi eadem esset, ⁊ simpliciter materia, simpliciter priuationi eadem erit, ⁊ econtra si ipsa simpliciter materia eadem est simpliciter priuationi, ⁊ quedam eidem erit eadem.

dem. Quod si simpliciter materia eadem est priuationi, ⁊ constat ipsam vicibus suis quandam formam recipere, quandam autem minime, itaque corrumperetur ⁊ non foret incorruptibilis, quare si materie eadem esset priuatio neque ipsa incorruptibilis esset neque forme in materia constituerentur, quoniam ipsa corruptibilis est. Ut enim priuatio formam fugit huicque cedit, ita etiam materia cum sit eadem priuationi ipsam fugeret. Diuinam igitur appellat formam, quoniam a deo proficiscitur. Bonam vero quoniam essentia ac esse cuique bonum est ob id etiam appetibilem inquit esse, quippe bonum ab omnibus expetendum sit. Uerum quo pacto inquit formam non egere aliquo, cum materie insit. Dicimus ipsam non egere aliquo non hoc modo, vt non egeat materia vt sit, sed quoniam cum materia informis sit ⁊ indeterminata eo indiget quod ipsam terminet ⁊ informet, forma autem cum sit quoddam pulchrum, ⁊ terminus non eget aliquo, vt hoc sit. Nam oportet id quod non eget aliquo imprimis esse, deinde non egere aliquo, vel egere. Materia igitur ⁊ si non eget forma, vt sit quoad suam rationem, tamen eget aliquo quo ipsa terminetur ⁊ ornetur, forma autem amplius non eget aliquo, quod ipsam ducat trahatque ad ordinem, vel ad terminum. Inquit etiam materiam non per se turpem esse seu informem, sed per accidens. Nam turpitudo quedam priuatio est, materia ergo turpis est, quoniam priuatione participat, turpis autem per accidens est, quoniam quoad suam rationem non est turpis, licet priuatio suapte natura turpis sit. Sed cum materie accidat habere formarum priuationem, ⁊ si idonea sit formas recipere, non erit per seipsam turpis, alioquin contrarium nunquam reciperet. Similiter autem ⁊ femina est per accidens, quoniam femina patitur, ⁊ mas agit ⁊ format sic etiam materia patitur, ⁊ sit in ipsa forma.

Ponderatio verbor.

Obiectio.

Solutio.

An femina in generatione patiatur tantum hoc est inter medicos ⁊ philosophos. Uide tu quoque per circulate Egidium de formatione corporis humani. Tu vero peripatetice lege librum Arist. de generatione animalium ⁊ Platonem in Timeo cum de homine disseerit.

¶ At vero tum corrumpitur ⁊ gignitur: tum neque fit neque corrumpitur. Nam vt est quidem id in quo per se corrumpitur. Id enim quod corrumpitur in hoc est ipsa inquam priuatio. At suapte potentia non per se: sed necesse est nec occidat nec oriatur. Nam si fit: subijci aliquod primum oporteret: ex quo hoc pacto inexistente fiat. Hoc autem est ipsius natura: quare sit vt sit antea quam fiat.

¶ Ostendit hic materiam esse ingenerabilem ⁊ incorruptibilem. Ingenerabilem autem non secundum causam, sed tempore, quod quidem constat argumentis quibus ostendit ipsam esse ingenerabilem ⁊ incorruptibilem. Constat etiam ex dictis eius alijs. Nam cum de primo loquitur, ait illinc datum cunctis esse atque viuere, licet quibusdam clarius, quibusdam vero obscurius, quare etiam materie essentia ex illo pendet. Rursus dixit ex eodem principio igitur pendet celumque ⁊ mundus, quare ⁊ mundi subiectum ex eodem proficiscetur. Constat ergo ex eisdem argumentis hic quod ipse tollat generationem a materia que fit in tempore. Cur enim inquit, quoniam si non esset ingenerabilis, sed fieret, ⁊ oportet aliquid subijci primum ex quo fit per se ⁊ non secundum accidens, ⁊ ex hac suppositione ostendens aliquod absurdum sequi, destruit generationem ipsius ⁊ oppositum inducit si autem inquit quod si fieret materia oporteret aliquid eidem subijci prius, constat ipsum sane tempore materiam ingenerabilem esse dicere, si quidem eidem necesse sit aliquid prius subijci, sed hanc suppositionem tollit, igitur tollit materiam esse generabilem secundum tempus, ⁊ non secundum causam. Generabili namque secundum tempus opponitur id quod est generabile secundum causam. Uult ergo materiam non esse generabilem in tempore, sed minime concludit ipsam non procedere a causa. Inquit igitur materia est ingenerabilis ⁊ incorruptibilis, licet gigni ⁊ corrumpi per accidens diceretur. Nam cum priuatio sit in materia, presentia forme corrumpitur per se, cuius causa materia diceretur corrumpi per accidens. Si enim materia informis est, ⁊ quod informe est formis priuatur, quoniam formis aduenientibus perit informitas, materie, quoniam hisce formatur, igitur ipsa etiam per accidens corrumpi diceretur. Non enim essentia eius ⁊ vt ita dicam neque eius natura corrumpitur, sed solum tollitur informitas, quemadmodum in cera que per se informis est, cum autem formaretur eiusdem informitas interiret aboleretur que, qua ratione diceretur ⁊ ipsa cera corrumpi per accidens, licet ipsa substantia cere non corrumpatur. Idem quoque de materia dicendum est. Nam priuatio cum in ea sit per se corrumpitur, cuius ratione materia corrumpi per accidens diceretur. Rursus fieri affirmaretur quando abijciens formam assumeret priuationem. Nam eo quod denuo in ea sit priuatio ipsa gigni per accidens diceretur, quoniam suapte ratione informis est, ceu si quis amphoram diceret corrumpi quando vinum corrumperetur, vel equum album corrumpi cum album interiret, rursus fieri cum denuo album fieret, ita sane dicendum est ipsam materiam generari ⁊ corrumpi, verum non per se, sed per accidens, per se autem inquit materia est ingenerabilis ⁊ incorruptibilis. Et vt hoc demonstret materie definitionem tradit ex qua ostendit ipsam non posse, vel generari, vel corrumpi per se.

Consimile duodecimo methaphisices. Sed lege timeum Platonis.

¶ Dico enim materiam id quod est primum vniuscuiusque subiectum: ex quo quippiam fit cum insit non secundum accidens. Si corrumpitur: ad hoc vltimum sane proficiscetur: quare erit corrupta antequam sit corrupta.

¶ Dixit primum propter trinam dimensionem, quoniam ⁊ ipsa est reliquis omnibus subiectum. Uerum non primo. Et licet vnum altero sit magis particulare subiectum, attamen non primum. Subiectum namque omnibus primum est materia. Dixit etiam illud ex quo fit cum insit propter priuationem, quoniam que producuntur etiam ex priuatione fiunt. Uerum illa non inest, sed per accidens est, ex materia autem per se que quidem insit, quo in loco etiam habes quecunque producuntur fieri ex quo per se. Unde cum definitio materie hoc modo se habeat, ostendit tandem ipsam esse ingenerabilem ⁊ incorruptibilem hoc modo. Nam si fieret ex quodam subiecto fieret, quippe nihil ex nihilo fiat. Hec enim est natura materie vt sit primum subiectum, quare materia prius esset quam fieret. Preterea si corrumperetur, in aliquid interire necesse est, sed id in quod vltimum extremumque corrumpitur quicquid interijt, materia est, ergo corrupta erit antequam corrumpatur. Nam si id in quo res corrumpuntur materia est, antequam materia autem interiret ipsa erat, igitur priusquam corrumpatur corrupta erit, ⁊ postquam corrumpitur rursus erit. Unde de illa materia ex qua rursus fit, ⁊ in quam corrumpitur percunctandum est si illa sit ingenerabilis ⁊ incorruptibilis, vel ne. Nam si illa gigneretur, ⁊ interiret, ⁊ eidem oportet alteram prius subijci, vel ergo in infinitum sic procedere oportet, quod quidem absurdum est, vel stare oportet ad aliquid ingenitum ⁊ incorruptibile, sed hoc tale quicquid erit prima materia erit. Sed cur de prima hec dicimus, quia de prima loquimur. Hoc modo igitur ostenditur materia esse ingenerabilis ⁊ incorruptibilis, hac posi-

ta constitutaqꝫ dignitate, vt nihil ex nihilo fieri queat. Et siquis non concederet hanc dignitatem. Et enim apud Aristo. formę cum ex complexionibus nõ sint, sed extrinsecus corporibus aduemant, quippe elementorũ mixtio complexioqꝫ non efficiat animam rationalem, vel omnino reliquorum vitam, neqꝫ sane reliquas formas scilicet carnis, ossis ⁊ aliorũ id genus, sed extrinsecus ex vniuerso naturę opificio complexionibus aduemant, que tamen prius non erant, constat certe, vt etiam apud Arist. aliquid ex nihilo fiat, dico scilicet ex non materiali causa. Non enim prius subijcitur aliqua materialis causa que ita transmutata efficiat animaꝫ rationalem. Complexio autem duntaxat corpus efficit aptum idoneumqꝫ ad recipiendum ipsam, attamen complexio non est ipsa anima. Naꝫ vt is qui lyrę, vel cuiusdam instrumenti cordas conderet, ipsas congruas idoneasqꝫ institueret, vt concentus formam susciperent, attamen cordę non sunt ipsi concentus, sed extrinsecus ab eo qui pulsat concentus cordis aduenit, ita se habent corporum animatorum cõplexiones. Nam complexionibus optime dispositis extrinsecus vitę immittuntur ab ipso opifice. Naꝫ peius melioris esse causa non potest. Unde neqꝫ inanimatum poterit esse causa animę, neqꝫ vitę expers causa vitę, quare si he formę sempiterne nõ sunt, sed fiunt ⁊ adueniunt igitur non ex aliqua presupposita materia substantiam, ⁊ existentiam recipiunt, quomodo igitur quis posset ostendere nihil fieri ex nihilo, sed fieri veluti ex presupposita causa materiali. Hec autem refero ad primam substantiam materię, quoniam nihil vetat ipsam esse ex nihilo, si quidem omnes forme modo non ex quodam presupposito suam substantiam capiunt. Nam compositum est illud quod fit ex materia. Uerum de his particularibus que fiunt modo dicimus constare, vt cuiuscunqꝫ materia non generetur neqꝫ corrumpatur. Hec hactenus quoad presentem rationeꝫ, cuꝫ in hoc loco plura possint adduci argumenta. ¶ Sed aliquis hoc in loco merito querere potest quomodo materię definitio tradatur. Naꝫ si perspicuo clareqꝫ substantiam materię amplecti cognoscereqꝫ non possumus, ⁊ ob id cognitionem eius assequimur, per proportionem, respectum, vel per negationem, quomodo igitur affert definitionem materię. Nam definitiones affirmant aliquid de definito. At de materia nihil affirmari potest. ¶ Respondemus igitur definitionem eius quam nunc tradit Aristo. non significare eius substantiam, quippe que de ipsa nihil affirmat, sed habitum respectumqꝫ queꝫ ipsa erga formas habet declarat. Et quemadmodum generũ definitiones non aliud quippiam de ipsis affirmant, sed duntaxat habitũ respectũqꝫ explicant, quẽ habent erga ea que sub ipsis collocantur. Nam quom dixero genus est illud ꝙ predicatur de pluribus differentibus spetie in eo quod quid non quandaꝫ substantiam generis dixi, sed quendam habitum respectumqꝫ ad ea que sub illo collocantur, ⁊ hec potius descriptio q̃ꝫ definitio appellanda est, sic etiam de materia dicimus, quoniam hec non est definitio eius que nunc traditur, sed magis descriptio significans qualem habitum ipsa obtinet ad res naturales. ¶ Ceterum ad quedam verba superioris textus veniamus. At suapte potentia non per se. Idest secundum propriam potentiã per se incorruptibilis est. Nam semper ipsa est potentia omnia. At in priuatione non semper est, sed potentia omnia semper esse videtur. Hec igitur est ipsius natura.

Sed vide oppositum ab Arist. p̃ libro de generatione animalium vbi solam menteꝫ extrinsec⁹ venire dicit.

Uide Joãneꝫ qd pro religione dicat.

Dubitatio.

Responsio.

¶ De principio autem formali: vtrum vnum sit: an plura: ⁊ quid nam sit: aut que sint prime philosophie diligenter exquisiteqꝫ munus est determinare. Quare hec contemplatio in illo tempore reseruetur. De naturalibus vero formis que oriuntur ac occidunt: in hisce que posterius ostendentur dicemus ac pertractabimus. Hoc igitur pacto sint hec a nobis determinata principia ⁊ que: ⁊ quot numero sint. Rursus alio sumpto principio dicamus.

¶ De principio inquit secundum formam. Dicit autem de forma separata ⁊ causa essentię aliarum formarum que hic sunt. Non enim loquitur de illa que in multis est, de qua ad naturalem disserere attinet. ¶ Numquid vnum sit vel plura, ⁊ si vnuꝫ quid hoc sit. Et si plura que ⁊ quot sint disserere determinareqꝫ primę philosophię munus est. Iccirco in illis libris sermonem de his facere distulit. Differit autem de eisdem in tricesimo textu metaphisices. Numquid vnuꝫ sit, vel plura, ⁊ si plura quot sint hec, ⁊ quomodo multa ad vnum se habeant. Item ꝙ omnia inde pendent, quippe nõ expediat multa dominari pressesqꝫ cunctis rebus, quamobrem ipse etiam non ignorauit apud Platonem separabiles formas abstractasqꝫ ⁊ causas earum rerum que hic sunt. Unde non temere superioribus cũ dicebam⁹ principia semper oportet manere illũ de his formis forte dixisse asseruim⁹. De naturali aũt forma que est generabilis ⁊ corruptibilis in sequentibus libris disputabit, atqꝫ in omnibus operibus naturalibus, vt de formis animalium, vel earum rerum que fiunt in sublimi, atqꝫ simpliciter de alijs formis rerum naturalium. Quod itaqꝫ sint principia ratione demonstrauimus, quoniam si sunt res naturales composite, ⁊ compositiorũ simplicia principia, res naturales igitur habent principia. Et que, ⁊ quot numero sint, quoniaꝫ materia, forma, ⁊ priuatio sunt, ⁊ partim tria sunt principia numerata, ⁊ partim duo, proprie ⁊ per se materia ⁊ forma sunt principia. Nã priuatio non est per se principium sed per accidens.

Duodecimum libri vocat methaphi.

Finis.

¶ Phisice Auscultationis libri secundi Annotationes Joannis Grammatici. Interprete Guilelmo Dorotheo, Veneto Theologo.

¶ Eorum que sunt quedam sunt natura: quedam ob alias causas.

Principio Arist. propositum erat rerum principia afferre, quocirca in primo libro disputatum est de materia ⁊ forma. Uerum de materia longissimis verbis cum falsas veterum opiniones de ipsa repurgasset, ⁊ suam posuisset inquiens materiam esse primum subiectum substantiarum, atq3 ipsam numero vnam esse ratione autem non vnam. Preterea dixit nos venientes modo proportionis respectusq3 venire in cognitionem eius, ipsam quoq3 appetere formam vt turpe pulchrum, ⁊ femina marem, quãq3 ipsa non esset per se velut femina ⁊ turpe sed per accidens. De forma autẽ cum disseruisset tractassetq3 ipsam asseruit esse diuinu3 quoddam per se appetibile ⁊ nullo egens, quãuis quid esset forma non explicans sic ad calcem libri subiunxerit. De forma separata ⁊ sempiterna disserere prime philosophie munus est. De gñabili aũt ⁊ corruptibili in sequẽtibus dicemus. Proponit itaq3 Arist. i h̃ lº agere de forma, sed quoniam forma est vniuscuiusq3 natura, cuius est forma. Nã vniuscuiusq3 nã nihil aliud est q̃3 forma vniuscuiusq3, ⁊ eõ forma vniuscuiusq3 nihil aliõ ẽ, q̃3 nã vniuscuiusq3. Ob id cum de forma tractare velit ab exordio huius libri querit quid sit natura, Unde differit de his que denominantur a natura, scilicet, quid sit habens naturam, quid natura, ⁊ quid sit secundum naturam. Ueru3 quia natura non solum est formalis causa sed etiam efficiens ⁊ finalis, vt ipse procedendo inquit hec tria formam, efficiens, ⁊ finem in idem venire, ob id recurrit ad diuisionem principiorum, ⁊ diuidit, quot modis sint principia, ⁊ affert hanc trinam principiorum diuisione3. Principiorum quedam sunt proxima ⁊ immediata, quedam vero per media. Item quedam sunt per se, quedam per accidens. Rursus quedam simplicia ⁊ quedam composita, ⁊ hec cuncta vel actu, aut potẽtia, quo in loco denuo sermonem de materia inuoluit, ⁊ de ipsa disputat. Itẽ hic differit de reliquis omnibus causis, ac de fortuna ⁊ casu, ⁊ explicat quomodo sint cause quorum sunt cause, quoniam etiam nonnulla fiunt a casu, vel a fortuna. Est igit̃ vt breuiter dicamus horum duorum librorum intentio agere de materia ⁊ forma, sed in primo libro potius de materia q̃3 de forma disputatum est, in secundo aũt magis de forma q̃3 de materia, ac de reliquis omnibus causis naturalibus que per se dicũtur cause, vel per accidẽs. Et tandẽ principio huius libri de forma agere institutu3 est, ⁊ quoniam (vt dicebam) forma est vniuscuiusq3 natura imprimis differit quid sit natura. Ut igitur inueniat quid sit natura accipit id quo res naturales a non naturalibus differunt. Nam quatenus naturalia differunt a non naturalibus, hac ratione sunt naturalia. Idem fecit in libro de anima, vbi cum voluisset accipere quid sit anima prius quesiuit quomodo animata ab inanimatis distarent, ⁊ id esse animam dixit quo differunt, quodam igitur differunt res naturales a rebus non naturalibus, quoniam naturalia videntur in seipsis sui motus ac quietis habere principium. Nam animalia cum mouetur ab aliquo extrinsecco non mouẽtur, sed in seipsis habent id quod mouet. Item inanimata ceu lapides cum demittuntur deorsum non ab eo qui dimittit deorsum feruntur, quippe qui duntaxat lapides precipites dedit, sed in eis clauditur vis naturalis ⁊ momentu3 quod ipsos deorsum defert. Ita ignis deorsu3 si dimittatur, suapte natura sursum ducitur ⁊ fertur. Unde cum tandem elementa ad suam vniuersitatẽ peruenerint ac illi restituta fuerint propriis in locis suapte natura quiescunt. Uerũ naturalia non modo in seipsis obtinent principium motus localis, sed etiam alterationis ⁊ auctionis. Na3 id quod intus auget est materia que vtitur nutrimento, ⁊ secundum qualitatem est transmutans ex nigro album, vel ex magis frigido magis calidum, vel humidum ⁊ siccũ efficit. Quod enim non a quadam natura extrinseca, sed a natura materie que vtitur cibo ⁊ nutrimento alterentur ⁊ augeantur patet, que etiam cum cibum in sanguinem conuertit ⁊ ad vnãquamq3 partem illo3 mittet ⁊ diffundat alteratione vtitur. Sic igitur cuncta naturalia habent principium motus in seipsis. At non naturalia, ceu q̃ ab arte fiunt cãm motus externã obtinẽt. Nã lecti causa externa est faber lignarius, quippe in ligno nõ sit causa que lectum edificet ⁊ condat, sed extrinsecus est. Eodem etiam modo qui domum extruit, ac ipsam ad talẽ formam deducit, edificator est ⁊ opifex externus, si ergo hac ratione naturalia a rebus non naturalibus differũt eo quod ipsa naturalia habẽt in seipsis motus quietisq3 principium, ⁊ que arte fiunt extrinsecus principium habent, videtur igitur vt natura sit hoc principium scilicet motus ⁊ stationis. Uerum natura non est solum principium motus, sed etiam quietis. Nam ipsa quippia3 mouet vt ad formam redigat, firmat autem ⁊ manet vt cõseruetur in forma. Tradit igitur hic definitionem nature quod ipsa sit principium motus ⁊ quietis in quo est primo per se ⁊ non s̃m accñs. ¶ Quies autez apud me non solum modo intelligenda est ea que contra motum diuiditur sed etiam ipsa statio ⁊ immobilitas, quippe natura non solum sit causa quietis que motui succedit, sed etiam cuiuscũq3 quod semper manet atq3 immobile est, vt dicere solemus de immobilitate centri, ⁊ cardinũ polorũq3. Hec igitur est definitio vt natura nõ solũ sit principium motus sed etiam quietis, quoniam ipsa quẽdam finem intendit ⁊ coniectat. Non enim simpliciter ob id ipsum natura mouet vt moueantur mobilia, sed etiã vt aliquem finem ⁊ formam attingant, quoniã ipsa ad hũc tendit idq3 adnimaduertit, merito quamprimum ad hũc deducta fuerit, mobile quod iam finem assecutum est, quiescet ⁊ stabit vt conseruetur in eo propter quod etiam mouebatur. ¶ Adiecit etiam (primo) quoniam ⁊ anima rationalis mouet animal, ⁊ talis est principium motus non externum, sed eodem mobili internum insitũq3, que tamen primo non mouet, sed per animam irrationalem que etiam primo non mouet animal nisi eo quod natura est. Hec igitur est que primo mouet. Nam sensus mouet ad aliquod, siue ille sit visus, siue auditus, siue aliquis alius sensus, quippe nos quum aliquid intuemur ad ipsum moueamur, sed non primo visus aspectusq3 animal mouet, dico autem primo idest proxime immediateq3, quoniam visus prius vim appetendi ciet, ipsasq3 deinde naturales potẽtias excitat, que postremo animal mouent. Si ergo neq3 anima irrationalis primo mouet animal, multo magis neq3 rationalis, quare ⁊ si anima tum rationalis, tum etiam irrationalis moueat, atq3 sit causa motus in ipso mobile, tamen

In plogo idem.

Aduerte optimã declaratione3 quietis.

Duo sũt celi mundiq3 poli artic⁹ ⁊ antartic⁹ q distãt a polis Zodiaci p 23 grad⁹ de his g̃ polis dic, ⁊ nõ de aliis ceu de polis octaue si nona sphera ẽ aut 10ª. Nã hi imobiles sũt, neq3 de polis Zodiaci q̃re h ab astronomis.

Aduerte qd iste dicit qñ inuenio Arist. i lº de

historia ala hũ dicẽ aiaʒ rõnalem nõ eẽ nãm vbi mouet qõnẽ, ſʒ ñ aiaʒ irrõnalẽ im mo oppm̃ p ipſa ſit nãi teẽ lr̃ò gñã tiõe aíaliuʒ ſolã itellecti uã venir ex trinſec° ſed alias educi ex ſemine cur q̃ nõ na ture erunt. Tu vero ↄſi dera ꝟ loca qa meliora ſũt i hac te.

quia non primo mouet animal idest proxime, ob id anima non est natura. Item nauis habet in ſeipſa id quod mouet ſcilicet gubernatorem, qui ipſam ciet. Uerum eaʒ remus temoneq3 mouet qui extrinſecus mouet neq3 est in ipſo temone initium motus 7 cauſa, ſed in gubernatore, qui mouet temone veluti quodam inſtrumento nauem. Si ergo natura organo inſtrumentoue quippiam mouet, tamen ipſa ineſt eis que primo mouet. Gubernator aut non est in temone, ſed extrinſecus ipſam nauem mouet, ſiquidem ope temonis ipſam cieat qui externus est, aut ſaltem affirmari non poterit, vt anima animaliũ quo animalia ſunt, natura ſit. Nam ſi motus animalium quo animalia ſunt anima est cauſa primo 7 non ſecũdum accidens, 7 est in eiſdem, 7 non ſolum in animata naturalia ſunt, ſed etiam animalia 7 ſimpliciter animata, igitur ipſa videtur eſſe natura, niſi animata quo animata ſunt nomine naturalia appellare debeamus. Preterea videt omnis anima preter rationalem eſſe natura, quippe que proxime ac immediate nõ moueat naturalia, neq3 dici vnq̃ʒ poſſit primo mouere. Nam intellectus vſq3 cogitandi cum in mobili est, mouet ſed non primo, quãq̃ʒ ſit in anima rationali. ¶ Adiecit quoq3 per ſe 7 nõ ſecundũ accidens, quoniam medicus cum egrotat, 7 ſibi ipſi reſtituit ſanitatem, non quatenus egrotat in ſeipſo habet principium mouendi ſe ad ſanitatem, ſed per accidens, quatenus accidit vt medicus ſit qui egrotat. Quod enim non quatenus egrotat, neq3 quatenus ſanatur in ſe principiũ ſanitatis medicus habeat, ex his patet, quoniam nõ ſemper hec inuicem conueniunt, 7 concurrunt quoniam nõ quicũq3 ſanatur in ſe retinet principium ſanitatis, quare per accidens medicus ſeipſum curat. Similiter 7 ſi quis alter peritorum inueniens ſpeculationes 7 theoremata ſine preceptore ſeipſum moueret. Definitio igitur nature hec est.

Ad dubitationem.

¶ Sed ad dubitatione dignum est, quoniam hec definitio non explicat ſignificatq3 quid ſit natura, ſed potius indicat actionem nature. Non enim quid est natura didicimus eo quod didicimus ipſam eſſe principium motus 7 quietis, ſed didicimus quid efficiat natura. Ut ergo eiuſdem ſubſtantie definitionem aſſignem° in hunc modum dicendum est. Natura est quedam vita ſiue vis que per corpora diffunditur eorum formatrix 7 gubernatrix principium motus 7 quietis in eo cui ineſt per ſe primo 7 non ſecundum accidens. Quod autẽ natura non modo ſit animatorũ gubernatrix, ſed etiam inanimatorũ patet. Nam vnũquodq3 habet vim naturalem que contingit conſeruatq3 eſſe, quippe corrumpi ſoleat in non ens quoties non participaret aliquo connectente 7 coaptante ipſum. Sed patet vt quemadmoduʒ forma in animatis, quedam clariſſima est, ita etiam est nature prouidentia. Patet igitur 7 hic, quoniam definitio comprehendit 7 ipſam naturam animatorũ que anima est. Nam animatorum vita nihil aliud est q̃ʒ anima.

Hec diffinitio partim Platonica est. Uide timeum, 7 expoſitorem Procluʒ et alios precipue Plotinũ, ꝟ mõ ẽt accepit nãʒ Ariſt. aut, Nicola° peripatetic° in ſuo lr̃ò mũdo cũ dicit, iuxta iterpretationẽ Budei. Mũd° ẽ cõpages e, celo terraq3 coagmẽtata, atq3 ex q̃s naturis q̃ iter ea cõ

¶ Dubitaret autem aliquis contra diffinitionem nature, quomodo dicimus ipſam eſſe principiũ motus 7 quietis, ſiquidem celeſtia ſint etiam corpora naturalia, 7 ipſa principium motus 7 quietis in ſeipſis habere minime videantur, quippe que ſemper moueantur, videtur igitur hec definitio non cuiq3 nature cõmunis eſſe, immo etiaʒ vniuerſitates elementorum ſunt inmobiles. Nam ignis in proprio loco non mouetur, ſed duntaxat quieſcit ac manet, quippe orbicularis ſit eius motus ac proximi aeris, qui ſupernaturalis est, 7 non naturalis, cum circumagatur corporum celeſtium circũductu. Quod vero propria ratione vniuerſitates immobiles ſint, ex reliquis duobus elementis patet aqua, ſ. 7 terra, que vt tota inmobilia ſunt, quare ſi totalitates vniuerſitateſue immobiles ſunt, quomodo ergo dicimus naturam eſſe principium motus 7 quietis.

tinẽtur, ſic nos ẽt i cõmentario hui° libri diffuſe declarauimus.

Reſpõſio.

¶ Dicimus igitur ad hoc in celeſtibus preſertim naturam non ſolum eſſe cauſam motus, ſed ẽt quietis. Nã totalitates 7 centra ac cardines polius manent, quorum ſtationis immobilitatiſq3 cauſa est ipſa celeſtium natura. Item quia natura aliquomodo finem reſpiciens mouet vt illum aſſequatur quem aſſecuta quieſcit. Celeſtia autem ſemper in fine atq3 in principio ſunt, quippe quodcũq3 momentum ſit principium 7 finis reuolutionis. Sol enim modo exiſtat in ariete qui poſtea ſuo circuitu redeat ab eodem in idem, ac rurſus principium alterius circuitus faciat, certe hoc mõ vnũquodq3 punctum erit principium 7 finis, ſic etiam dicendum est de paralle° totiſq3 ſperis 7 orbibus, quare ſi illa ſunt ſemper in fine 7 nunq̃ʒ deſinunt neq3 recedunt exeuntq3 ab illo, ſane hoc modo dicerentur quieſcere, 7 nunq̃ʒ a fine recedere alienariq3, quare natura in his non ſolum est cauſa motus, ſed etiam eiuſmodi quietis qua ſemper celeſtia ſunt in fine, 7 in eo quieſcunt.

Conſidera ẽt ꝟ qm cũ ſint 30 grad° in ariete vt i ceteris ſignis Zodiaci 7 ĩ q̃libet ſol ſuuʒ parallelum efficiat q̃uo ab eodẽ in idẽ reuertitur.

Reſponſio q̃ ad elemẽta.

Item de reliquis elementis dico ſcilicet de vniuerſitate ignis terre 7 reliquorum, que 7 ſi vt tota ſecundum locum non moueantur a ſua natura, attamen mouentur motu alterationis, cum calida vel frigida fiunt. Terra quoq3 germinat. Nam 7 ſi vniuerſitates vno alterationis motu definito certoq3 ſimul tote non alterantur, tamen ſingulis partibus alia ſcilicet atq3 alia aliter alterata tota vniuerſitas aliquando tranſmutata erit.

Q̃uo elemẽta alterent p° metheorũ vide.

¶ At ſiquis diceret elemẽta extrinſecus habere cauſam alterationis videlicet Soleʒ. Scito quod neq3 animalia motibus naturalibus mouerentur ſine ſole, quoniam neq3 ſine illo eſſe poſſunt, ſed vt in animalibus est quedam mouendi cauſa, licet a cõuerſione ſolis in ſuo orbe extrinſecus adiuuetur, ſic etiaʒ est in elementis. Nam ſi inſitus calor, atq3 alij motus naturales alteri fiunt iuxta temporum circuitum, attamen naturam eſſe diuerſitatis motuum animatis cauſam facimus 7 alterationum eius. Et ſi aliquis non concederet cauſam motuum qui alterationes ſunt, in ipſis elemẽtis eſſe, ſaltem perſpicuo est motus localis cauſa in ipſis. Nõ enim omnium motuum qui ſunt in vnoq̃q3 natura est cauſa.

Alia expoſitio diffinitionis particule q̃ legit ipſum 7 pro vel 7 diſiunctiue.

Poſſumus etiam definitionem hoc modo intelligere, ſcilicet q̃ ſit principium motus, vel quietis vel econuerſo, quoniam in rebus naturalibus motus 7 quietis natura est cauſa, ſiue ſint vtraq3 in eodem ſiue duntaxat alterum. Item aliter dicimus quoniam in vniuerſitatibus elementorum natura est principium motus 7 quietis ſecundum partes. Nam omnes partes elementoruʒ ſuapte natura idonee ſunt vt moueantur 7 quieſcant, vti ſolemus dicere totum celum moueri ſecundum partes. Quidam vero aiunt philoſophum definiuiſſe naturam generabilium 7 corruptibilium, 7 non omnẽ naturam ſimpliciter, quod quidem mihi videtur dici ſine ratione, quoniam hic liber est de his que cõmuniter conſequuntur omnia. Quid igitur ſit natura diximus. Que autem habent naturam inquit ea eſſe que in ſeipſis huiuſmodi principium retinent, idest principium motus 7 quietis. Hec autem vt inquit ſunt ſubſtantie, 7 preſertiʒ corporee, 7 materiales, quodquidem in hunc modũ probant. Que habent naturam ſubiciũtur nature quippe natura ſit in ſubiecto, ſed accidentia non poſſunt eſſe ſubiecta, quoniam nullum accidens primo ſubiici poteſt; 7 quecũq3 non ſunt accidentia ſubſtantie ſunt, igitur que habent naturam ſunt ſubſtantie. Secundum naturam autem ſunt (inquit) que habent naturam. Naʒ dicimus ignem eſſe ſecundum naturam quia ab arte nõ ſit, ſimiliter homo,

liter homo, equus, ⁊ omnia naturalia. Item dicuntur (vt inquit) secundum naturam actiones per se naturales ꝓfluentes ea que naturam obtinent, vt ignis sursum latio, ⁊ terre deorsum delatio. He (inquit) neqꝫ natura sunt, neqꝫ habent naturam, natura naqꝫ non sunt quoniã ipsa natura est principium motus ⁊ quietis. He autẽ sunt motus, quare neqꝫ motus erunt cause. Item neqꝫ naturam habent, siquidem que naturã habent subiecta sunt, ⁊ hec potius in subiecto sunt q̃ȝ subiecta, quare latius cõmunius est secundum naturam, q̃ȝ habens naturam. Ac id ꝙ constat natura dicitur de illo quod habet naturam, ac de eo quod est secundum naturam. Exordium itaqꝫ sumens inquit ea fatemur constare esseqꝫ natura que sunt animalia ⁊ partes ipsorum. Sic sane dicit Arist. qua ratione in idẽ redigit id quod est secundum naturam, atqꝫ id quod natura est, siquidẽ ambo de eisdem dicatur. Uerum exactius exploratiusqꝫ dicere possemus, quoniam quod est secundum naturam dumtaxat de actionibus perficientibus dicitur, sed id qđ est natura dicitur de actionibus perficientibus perfectisqꝫ de his scilicet dico, que a natura proficiscuntur, in quibus inuenitur id q. secundum natura dicitur, ac de substantijs, ⁊ simpliciter habentibus naturam, ⁊ a natura emanãtibus ⁊ non extrinsecus productis, quãq̃ȝ preter naturę intentionem fierent, sicut dicimus mortẽ naturalem, ⁊ natura corpus egrum, ac senectutem mortẽ naturalem esse. Item dicimus ea esse natura que nõ secundum intentionem naturę fiunt, sed ob imbecillitatẽ corporum ⁊ preter naturam accidunt. Querimus autem de illo ꝙ est cõmuniter preter naturam, ceu de monstris prodigijsqꝫ, ac de leuibus corporibus que preter naturã deorsum feruntur, nunquid ipsa esse natura dicere oporteat vel ne. Et si non natura sunt quecunqꝫ fiunt preter naturam: an arte, vel casu, vel ratione, vel mente, aut simpliciter alio modo preter naturam. Unde multi quidẽ ac clari interpretes Arist. aiunt ea que sunt preter naturam esse natura, quippe ars non efficiat mõstra, neqꝫ ratio, aut mens, sola igitur natura hec fiunt. ¶ Nos igitur ad hoc dicimus, quoniam cum natura habeat finem ipsum bonum ad quod respicit, iccirco habet etiam certa definitaqꝫ opera. Nam semper duos oculos in homine duasqꝫ manus, ⁊ aliorum vnũquodqꝫ certum ⁊ definitũ facere vult. Atqui ipsa preter naturam indefinita incertaqꝫ habentur, quare que sunt preter naturam non sunt natura, siquidem que natura sunt certa determinataqꝫ habeantur, ⁊ ea que preter naturam fiunt vllo termino sint constituta ⁊ certa. Itẽ quia ars naturam semper ꝓ viribus imitatur, ⁊ quum nos videamus in artificiarijs aliquid tum arte, tũ etiã preter artem fieri aliquomodo, quid itaqꝫ aliud sequitur, q̃ȝ si hoc inuenimus in artificialibus, ita in naturalibus asseramus. Dicimus itaqꝫ quod scientiam ipsam artem appellare ꝯsueuimus, ceu ędificãdi peritiam, vel quãdam aliam, ⁊ opus artis elaboratũ artem. Nam sepe dicimus aliquod simulachrum intuentes illud recte pulchreqꝫ elaboratum ⁊ fictum magnam artem habere, quoniam igitur id quod est secundum artis principia recte elaboratũ artem vocamus, igitur cõstat vt id ꝙ non secundum artem elaboratũ erit sed vt fors tulit a quouis non opifice, preter artem appellandũ sit. Si ergo preter artem quippiam aliqua temeraria artis professio efficit, ergo vt se habet ars ita se habebit natura. Igitur quod est preter naturam non erit natura, ꝗ igitur modo videtur consentaneum rationi, vt que sunt preter naturam non sint natura. Uerum neqꝫ hec simpliciter sunt preter naturam, sed in natura particulari hec sunt preter naturam ⁊ non natura. In vniuersali autem sunt natura ⁊ secundum naturam. Nam particularis natura vnam formam intendit, ⁊ vnam priuationem fugit, iccirco in natura hac hominis monstrum neqꝫ natura est neqꝫ secundum naturã, sed in vniuersali natura, quoniam nihil est vniuerso preter naturam, quinimo malum non sit vniuerso preter naturã, sed natura, ⁊ secundũ naturam est. Nam monstra fiunt a tota ipsa natura, que materiam subiectam transmutat, quam ineptã rudẽqꝫ efficit ad recipiendum particularis naturę formam, verbi gratia si contineus a circũductu cęlestium ita affectũ atqꝫ dispositum ageret aliquid vltra in materia hominis gignendi vt fieret inconueniens indispositaqꝫ ad suscipiendum formam, quã natura illi immittere ingerere reqꝫ apta est, natura humana sua intentione pariundi hominem ob materię ineptitudinem frustraretur, ⁊ altera forma fieret, que est preter naturam particulari naturę, vniuersali tamen naturę est secundum naturam, quippe ipsi nequeat aliquid esse preter naturam. Item neqꝫ corruptio est preter naturam, siquidem generatio est secundum naturam. Nam cum ortus rerum est secundũ naturam, interitus quoqꝫ necessario erit secundum naturã, siquidẽ vnius generatio sit alterius corruptio. Sed vtamur quodam exemplo quo perspicuum sit nobis id ꝙ accidit in his que fiunt preter naturam. Nam ponatur quis citharedus qui lyram iuxta quẽdam concentũ temperet deinde aliquam cantilenam facere incipiat, ⁊ quidam extrinsecus quasdam cordas vel omnes extenuet, siue vt proximiore exemplo vtamur, lyra humiditate vel siccitate continentis affecta in ea corde ex suo temperamento mutẽtur, ⁊ deinde citharedus digitis cordas sic temperet, vt quemlibet concentum ⁊ sonum artificialem reddat atqꝫ perficiat, siquidem cordę iuxta congruam proportionem ordinate ⁊ coaptate fuerint. Quemadmodum igitur hic citharedus lyram percutit ⁊ ipsã pulsat vt apta idonea est sonare, tamen materia cordis subiecta cantilenam quam citharedus proposuit non perficit nec reddit, sed quedam rudem incompositũ non artificiosum sed indefinitum efficit, ita dicendum est de natura. Nam cum materia formę humanę subiecta vel cuidam alie formę animalis a circũductu cęlestium ⁊ coniunctione fit inepta ⁊ non idonea, accidit vt actio que fit in ea peccatum sit atqꝫ error, ⁊ sicut sonum quem fecerat citharedus ex inordinata cithara dicimus non arte, neqꝫ secundum artem fieri, ⁊ si ab artifice sit factus, sic etiam que fiunt preter naturam non esse natura, neqꝫ secundum naturam asserimus, quoniam neqꝫ fiunt secundum certam definitãqꝫ proportionẽ naturę. Uerũtamen si ea comparentur ad vniuersi naturam ea produci natura affirmabimus, quoniam secundum naturã est vniuerso vt quedam intereant ⁊ corrumpantur cum alia fiant, sic igitur ob vniuersi motum corrumpitur conuenientia subiecta complexioni materię animalis, ⁊ alia fit, que ob ineptitudinem eiusdem non susciperet formã naturalem, sed quandam aliam incongruam ac indefinitam iuxta aptitudinem quam temere sortiretur materia. ¶ Ceterum ad textum. Eorum que sunt quedam natura sunt, quedam ob alias causas. Non simpliciter omnium que sunt sed vel eorum que fiunt ⁊ corrumpantur, vel omnium naturalium, ⁊ eorum que fiunt circa naturalia. Etenim que fiunt ab arte, ⁊ a casu circa naturalia consistunt. Unde per alias causas intelligit artem, fortunam, voluntatem, casum, rationem ⁊ mentem.

¶ Natura quidem sunt animalia partesqꝫ ipso-

Solutio.

Uide quo monstra ⁊ violẽta sint nã ⁊ preter nãm.

Malũ nõ ẽ ꝑter nãȝ vniuerso optimo manuductorum.

rum: ⁊ pla[n]te: ⁊ simplicia coꝛpoꝛa: vt terra: ignis: aer ⁊ aqua. Hec enim ⁊ huiusmodi natura esse dicimus: omnia autem que dicta sunt ab hisce que non natura constant: differre videntur. Nā ea quidem que natura constant: pꝛincipiū in seipsis motus ⁊ status habere videntur partim eius qui est in loco: partī3 auctionis ⁊ diminutionis.

Que sint partes hominis ⁊ aialis similares ac dissimilares organice atqꝫ non organice vide librū de historia aialiū ⁊ de partibus.

¶ Partes adiecit quoniam non vt se habent artificialia ita se habent naturalia. Nam naturalibus tota ⁊ partes eoꝛum penitus natura sunt, ceu totum animal natura est, ⁊ manus pedesqꝫ similiter, ⁊ non solum partes dissimilares, sed etiam similares. Atqꝫ non solum he, sed ēt elementa quibus ipse cōstant. Et simpliciter ea que natura sunt, cum sint siue pars, siue elementum sit pꝛoꝛsus natura sunt. In artificialibus autem ⁊ si tota artificialia sunt, vt domus lectica, abacus, attamen nō quecūqꝫ partes seu elementa artificialia sunt, quippe ligna ⁊ lapides que sunt partes domus vel potius elementa artificialia dici nequeant, sed naturalia. Nam vnumquodqꝫ hoꝛum in seipso retinet pꝛincipium motus naturalis ⁊ status illius, motus inq̄ obtinent pꝛincipiu3, quo ad formam tendunt ad quam mouentur, status autem quo permanent in forma ad quā ipsa mota erāt. Et animalia quidem in seipsis omnis motus pꝛincipiu3 habent. Et enim generationis, coꝛruptionis, motusqꝫ ad locum pꝛincipium habent, sed plante carent pꝛiuanturqꝫ motu locali, alios tamen motus habent. Ecōtra vero coꝛpoꝛa simplicia in seipsis solum motum ad locū habent. Naturalia quoqꝫ non modo pꝛincipiu3 motus in seipsis habent, sed etiam quietis, excipimus autem celestia. Nam hec pꝛincipium motus in seipsis habent, qe[tis] autē minime, nisi eo modo quē pauloante diximus.

¶ At lectica: vestis: ⁊ quicquid sit aliud similis generis: quo quidem huiusce nominibus appellantur: ⁊ quatenus ab arte sunt nullum pꝛincipium mutationis insitum habent.

¶ Genus rursus vocat ipsam substantia3 velut subiectū, ⁊ non velut pꝛedicatum de pluribus. Omnes igitur artificiales forme vt domus abaculus q̄tenus vnūquodqꝫ aliquid huiusmodi dicit̄, ceu domus ⁊ lectica, quodquidem scilicet tale esse eis accidit ab arte ⁊ non a naturā nullum insitum pꝛincipium ciendi ⁊ mutandi habent. Nam ⁊ ipsa habent causam mutationis sed non insita3, sed externam scilicet ipsum opificem laboꝛantem. In seipsis nāqꝫ nullam habent causam motus quoad formā, quippe foꝛma quam ars apposuit semper quiescat. Uerū quatenus hoꝛum vnicuiqꝫ accidit quoddam naturale subiectum habere, ceu lapides, ligna, vel aliquid tale in seipsis habent pꝛincipium motus. Nam a causa naturali que in ipsis est deoꝛsum ferrerentur ⁊ putrescerent.

¶ Quo vero ipsis accidit: vt sint lapidea: vel terrea: vel ex his mixta eo motus quietisue pꝛincipium habent. Quo fit vt natura sit pꝛincipium ⁊ causa mouendi ⁊ quiescendi in quo pꝛimo: per se: ⁊ non per accidens inest. Dico autem nō per accidens: quia sibiipsi quispiam medicus sanitatis causa fieri potest. Attamen non per se sanatur quo medicinam habet: sed accidit vt idem medicus sit ⁊ sanetur valeatqꝫ: quapꝛopter ⁊ separantur nonnūq̄ a sese mutuo.

¶ Dixit vel ex his mixta scilicet ex simplicibus igne terra, ⁊ reliquis. Illud etiam cum ait. Eo motus habent, subintelligendum est cōmuniter de his que habent pꝛincipium motus insitū. Quapꝛopter ⁊ separantur nōnunq̄ a sese mutuo, per hec nāqꝫ breuiter pꝛobauit medicū sue sanitatis esse causam per accidens. Nā si medicus egrotans per se sanaret seipsum, nunq̄ separaretur ab egrotante quod sanum est, quippe tale sit per se. At nunc separantur a sese mutuo, quoniam non omnis qui egrotat seipsum sanat ⁊ curat.

¶ Similiter sese habet ⁊ vnumquodqꝫ ceteroꝛum: que efficiuntur. Nihil enim ipsoꝛum pꝛincipium motus in se habet: sed quedam in alijs: extrinsecus habēt: ceu domus ⁊ vnūquodqꝫ eoꝛum que manu conficiuntur. Quedam enim id quidem in seipsis habent: non tamen per se que cunqꝫ cause per accidens sibi fieri possunt. Id igitur est natura quod dictum est.

¶ Inquit que efficiuntur pꝛo hoc. s. que ab arte conficiuntur.

¶ Naturam autem habent quecūqꝫ tale pꝛincipium habent: atqꝫ hec omnia substantia sunt. Subiectum enim quoddā: ⁊ in subiecto est semper natura. Secundum naturam autem sunt ⁊ hec ipsa: ⁊ etiam ea que hisce per se competunt: ceu igni fieri sursum.

¶ Cum dixerit quid sit natura, etiam explicat quid sit id quod habet naturam, ⁊ inquit ea habere naturam quecūqꝫ in seipsis habent tale pꝛincipium quale diximus, dico scilicet motus ⁊ quietis. Que autem hec sint subiūxit dicens ea esse substantias. Unde autem q̄ sint substantie per id q̄ adiungit meminit dicens esse vnūquodqꝫ hoꝛū aliquod subiectum. At nullum accidens est subiectū sed magis substantia. Unde ostendit deinceps ipsam esse aliquod subiectum dicens naturam esse in subiecto. Si ergo natura est in subiecto, ⁊ quod habet naturam subijcitur, ⁊ subiectum substantia est, igitur q̄ habet naturā substantia est. Quod aūt natura sit in subiecto ex diffinitione ostendit. Nam ipsa est pꝛincipium motus ⁊ quietis in eo cui pꝛ[im]o, ⁊ per se inest. Si ḡ ipsa in q̄dā pꝛoꝛsus est cuius motus quietisqꝫ initium esse dicitur, constat sane ipsam in subiecto esse. Uerū non quēadmodum accidentia dicuntur esse in subiecto sed vt forma in materia que complet ⁊ perficit vnam substantiam cum subiecto. Secundum naturam autem sunt ea quecūqꝫ his insunt per se ipsa. Item ea secundum naturam sunt quecūqꝫ habent naturam, idest substantie, ⁊ quicunqꝫ ipsarum substantiarum actus per se, vt ignis sursum latio, atqꝫ calefaciendi lucendiqꝫ actus, ac de alijs similiter.

¶ Hec. n. natura non est neqꝫ habet naturā: sed est natura atqꝫ secundum natura3. Quid igitur natura: ⁊ quid est id q̄ natura: atqꝫ secundum naturam dictum est.

¶ Cum dixerit quid est secundum naturam, vt ne quis dicat cur enim hoc non est natura, ostendit id non esse naturam, neqꝫ id quod habet naturam, quod pꝛofecto natura non sit, hinc constabit. Na3 natura est pꝛincipiū motus ⁊ quietis. Hec autem omnia secundum natura3 sunt motus, ⁊ non pꝛincipia motus ⁊ quietis, igitur hec non sunt natura. Preterea neqꝫ naturam habent quoniā que habent naturam sunt subiecta ⁊ substantie. Hec autē

sunt in

sunt in subiecto, igitur neqꝫ naturam habent, sed sunt natura atqꝫ secundum naturam. Unde demonstrat ꝙ id ꝙ est natura dicatur etiam de illo ꝙ est secundum naturam. Nam dicimus ignē natura lucere. Quod vero ⁊ id quod est natura dicatur de illo quod est secundum naturam ostendit in principio dicens. Eorum que sunt que dā sunt natura, loquens de rebus que subsistunt que quidem habent naturā. Et rursus natura esse dicimus animalia ⁊ partes ipsorum. Uerum proprie ea dicimus secundum naturā que dicuntur esse actiones actusqꝫ naturales. Id autē quod est natura de hisce dicitur, atqꝫ de his que habent naturam.

Eniti autem naturam esse ostendere ridiculū est. Nam patet tales res esse complures. Ostendere vero ea que sunt manifesta per ea que non sunt manifesta: hominis profecto est qui nequit id quod est per se notum: ⁊ id ꝙ non est per se notum discernere. Atqꝫ id fieri posse non latet. Nam ratiocinabitur quidam de coloribus ortus cecus. Quare oportet tales homines de nominibus disserere: nihil aūt intelligere.

Ipse dixit in libro de arte demonstrādi cum quatuor sint questiones qbus de vnaquaqꝫ re q̄rimus si est, qd est, quia est, ⁊ propter quid est preponendā ceteris esse questionem si est. Quoniam ergo demonstrauerat quid sit natura, ⁊ non demonstrauit si omnino natura sit. Idcirco ad hoc ipsum hisce respondet, quoniā eniti naturā esse ostendere ridiculum est, cū adeo pateat esse manifestaqꝫ sit substātia eius. At que manifesta sunt, non oportet eniti demonstrare ipsa esse, sed circa ꝙ quid est eorū ⁊ ea reliqua que insunt sermonem persequi. Porro sic ⁊ tempus esse ac locum cuꝫ omnibus manifesta sint, quid vero sint opus est inquirere ac inuenire. Ut igitur siqs eniteretur ostendere ignem adurere sensu careret, sic ēt qui vult ostendere naturam esse caret ipsa vi rōcinandi. Nā constat multa que in his sunt ab ipsa natura esse disposita atqꝫ recta ⁊ digesta. Unde non opus est cuncta demonstrare, neqꝫ omnium demonstrationem petere ac velle, sed duntaxat eorum que ambigua in dubitationem veniunt. Naꝫ vt ipse ostendit in libro de conficienda demonstratione fieri non posse vt omnium sit demonstratio, alioquin si omnium esset demonstratio nullius esset demonstratio. Nam semper cum principia quibus demonstramus, studebimus demonstrare in infinitum procedemus, ⁊ quoniam infinitum comprehendi non pōt, neqꝫ illud percurrere possumus nihil demōstrabitur nō demōstratis primis principijs, ergo non cuiusuis demōstratio petenda querendaqꝫ est. Sunt enim multa que cum sint omni demonstratione meliora de seipsis fidem claram apertāqꝫ prestant, vt colores esse, ⁊ corpora, atqꝫ talia que sunt secundum naturā, ⁊ qui vult talium demōstrationem afferre eidem vis cogitādi atqꝫ iudicādi prebet errādi argumentum, cum nequeat discernere iudicareqꝫ quid occultius sit quidqꝫ manifestius apertiusue, ac quid propriā fidem, ⁊ quid non propriā secum gerat, sed demonstrationem petit ex alijs principijs. Oportet enim talem per immanifesta nota claraqꝫ probare qualis extiterat Antiphon, qui nitebatur demonstratione assequi quecūqꝫ essent equalia eidem, inter se equalia esse, qui etiā quadrādo circulum allucinatus est. Dicebat. n. quecūqꝫ eidem sunt equalia eundem locum continent, sed quecūqꝫ eundem locum continent etiā inter se sunt equalia, igitur que eidem sunt equalia inter se etiā equalia sunt, hoc eniꝫ modo rem manifestā per ea que longe occultiora sunt ostēdere conatus est. Nā quid sit locus, qualemqꝫ habitum respectūqꝫ habeat ad ea que sunt in loco multis ac longis verbis narrationibusqꝫ opus est. Sunt igitur hi cecis ab ortu similes qui nituntur ostēdere colores esse. Nā vt hi si videndi facultate potirent, sane non egerent demonstratione que intellectu fit, cum sensu fidem longe meliorem haberent q̄ demonstratione, quippe sensu ⁊ non ratione colores esse cognoscitur, ita etiā qui manifesta demonstrare studio contendunt, si obtinuissent vim iudicādi atqꝫ dignoscendi validā nō niterentur manifesta per occulta ⁊ ignota probare. Et quemadmodum vsu venire cecis ab ortu solet verba colorum proferre, rem autem nullā intelligere, quippe eorum cogitādi ratiocinādiqꝫ vis nunq̄ sciet naturā colorum, ita etiā peruersos iudicio ⁊ ea animi parte discernendi inualidos homines si enitemur syllogismis persuadere, eos sane verba docebimus, res autem nequaq̄. Quare nos sequentes naturā rerum oportet eā ponere statuereqꝫ sine rationibus, quippe longe melius sit omni ratione ipsam naturā esse. Nā plane constat talia esse per naturā que ex ipsa constāt. Atqꝫ id fieri posse, idest aliquis potest esse ita sensibus vel ratione ⁊ vi ipsa discernendi peruersum ac inualidum qui nequeat cognoscere que sint res ille que de seipsis fidem faciunt, ⁊ non egent demonstratione. Huius igitur exemplo posuit ipsum cecum ab ortu enitentem, ostendere verbis colores esse. Nam talis de nominibus disputabit, de rebus autem nihil intelliget, siquidem colores non idonei sint rationibus verbisqꝫ cognosci sed sensu percipi.

Natura autem ⁊ substantia eorum que sunt natura id quibusdam esse videtur: quod primum cuilibet inest informe per se. Ueluti lectice quidem natura statue autem es. Signum autem inquit Antiphon. Nam si quispiam lecticam obruerit humo vimqꝫ putredo acceperit vt germē emittat non lectica: sed lignum inde pullulabit.

Cum dixerit quid sit natura, ⁊ disseruerit de his que denominantur a natura, scilicet quid est habens naturā, quid natura, quidqꝫ secundum naturā hic querit numquid vno modo natura dicatur vel multipliciter. Inquit ergo naturā trifariā dici. Naꝫ fertur natura esse id ꝙ est primum vnicuiqꝫ subiectum, ceu Antiphonti videtur, ⁊ antiquioribus naturalibus. Nā quidā asserebāt materiā esse vniuscuiusqꝫ naturā, sed apud Arist. ⁊ forma reuera videtur esse natura, tertio generatio ⁊ via ad formā est natura. At quibusdam videtur materia magis esse natura. Unde h Antiphon in hunc modū probauit, quod est vniuscuiusqꝫ subiectum ⁊ non mutatur in aliud atqꝫ aliud, id cuiuscūqꝫ natura est. Omnia nāqꝫ alia p que generabilia ⁊ corruptibilia mutantur, talia sunt affectiones. Unde natura statue non est figura sed es ⁊ lectice lignū quoniā figura est quedam affectio fit ⁊ corrumpitur, es autem ⁊ lignum semper manent. Huius rei signum scilicet ꝙ lignum sit natura lectice Antiphon dedit, quoniā si quis lecticā humo obrueret ⁊ putresceret, deinde, vim gignendi putrescens conciperet non germinaret ꝓduceretqꝫ lecticam sed lignum perinde atqꝫ sit figura quedā affectio, lignum autem natura ꝙ est materia lectice. Nā in quouis id est natura quod potest generare ac mouere vnūquodqꝫ. Sed quod artificialibus accidit, idem etiā naturalibus euenit, quoniā ars imitatur emulaturqꝫ naturā, quare vt in artificialibus inuenimus natu

Hoc idem plato i multis locis indicat in Menone ⁊ alibi

Textus.

Quid Antiphon.

rã vniuscuiusq; non esse formã, sed materiam eo quod semper permanet materia, forma vero non permanet, sic sane in naturalibus materia erit vniuscuiusq; natura, forma autem affectio, quare & si lectice materia lignum dico, non sit aliqua res simplex sed composita ex subiecto & forma, eandem tamen retinet subitq; rationẽ quã lignum respectu lectice subit. Unde subiectum & materia ligni erit natura eius, siue hoc fuerit aqua, siue terra, siue quoduis aliud. Ligni autem forma erit quedã affectio de numero eorum que generãtur & corrumpuntur, quoniã subiectum lignum mutatur in alterã formã vt in terrã, quare si subiectum permanet & forme vicissim mutãtur, subiectum erit magis natura q̃ id quod mutatur. Ob id igitur inqt, quod quidez videbatur vnicuiq; esse materialis causa rerum naturaliũ, siue vna, siue plures, id etiã rerum naturam esse ponebant, atq; hanc permanere, formarum autem aliã atq; aliã corrumpi & fieri, si ergo lignum cum vritur cinis permanet que terra est igitur terra videtur esse natura lignorum, & aqua metallorum que liquefiunt, quoniã cum liquefiunt aqua permanet. Et si aqua non foret simplex sed forte pro subiecto aerez habet, certe aer erit eius natura, quoniã in corruptione aque ipse permanet, quare quicũq; materialẽ causam affirmãt siue aerem, siue aquã, siue quoduis aliũ, hãc etiã aliorum naturã esse autumabunt, quicũq; autez plures materias dant, plures etiã naturas affirmabũt. Quod quidem igitur materia sit natura hunc in modũ demonstratum sit.

Primo metaph. disputat an mã sit magis substãtia an forma vide ibi q̃ possit pferre ad h

¶ Sed quod forma sit magis natura q̃ materia multis argumentis demonstrat, sed primum adducit exemplum eorum que fiunt secundum artem. Tunc inquit vnũquodq; artificiale esse fertur, & habere suipsius artem quando actu fuerit tale quale esse dicitur, & non quum fuerit potentia huiusmodi. Nã minime fertur materiã lectice habere artẽ, vel statue quando est potentia statua, vel lectica, ceu es materia statue, vel lignum quod est materia lectice. Non enim quia lignum est potentia lectice idipsum dicimus habere lectice artem sed quãdo acceperit formã lectice tunc dicetur habere lectice artem. Eodem etiã modo es quando acceperit formã statue tunc habebit artem statue minime quãdo esset potentia statua. Item is fertur callere artez grãmatices qui non potentia sed actu grãmaticus literatusq; est. Ut igitur in artificialibus ars non predicat de materia. Nam potentia est materia actus, & non forme. Ita sane in naturalibus natura non predicabitur de materia sed de forma. Si enim dicitur natura hominis, & equi natura, non vtiq; potentia homo vel equus haberet hominis vel equi naturã, sed actu homo, & id q: iam accepit hominis formã, similiter & de alijs dicendũ est. Unde si hoc conceditur forma erit vniuscuiusq; natura. ¶ Secundum tale argumentum adducit, & inquit tunc vnũquodq; tale esse fertur cum acceperit suipsius naturã. Nã homo appellatur is qui iam formã hominis accepit. Igitur forma videtur esse cuiuscũq; natura. Et syllogismus pficitur in tertia figura hoc mõ, tunc vnumquodq; dicit esse cũ habuerit suipsius formã, sed vnumquodq; fertur esse cum obtinet suam naturã, igitur forma est natura, & hic particulare non per seipsum est verũ sed propter vniuersale. Sed hoc modo etiã syllogismus confici potest. Cuius presentia res naturales sunt illud est natura, sed presentia forme res naturales sunt, igitur forma est natura. Uerum hoc argumentum est idem cũ primo. Nã & si ibi dixit artificiale quãdo acciperet suam formam tunc suam artem habere, ita et naturale quando acciperet suã formã tunc habere naturã hic etiã idez dicitur cum fertur vnũquodq; tale esse quando receperit suam formam. Sed interpretes diuidunt argumenta, quãq; Arist. hec plane diuisisse nõ videatur, sed tanq̃ vnum argumentum deducit. ¶ Tertium argumentum autem quod affert, est responsio argumenti quo materiã esse naturã dicunt. Nã qbus probauerunt materiã eẽ naturã eisdem quoq; Arist. formã esse naturã probat. Naz quãtum (inqt) ad argumentum quo ipsi demonstrarunt mãm esse nãm ostẽdetur nihil minus formã eẽ nãm. Nã si ob id qa ex lectica nõ fit lectica, sed lignũ quod qdem est materia lectice, dicimus materiã esse naturã, propterea quod materia permanet in eo q gignitur ex lectica, cũ ergo homo fit ex homine, & homo est forma, is sane foret natura. Nã si ob id qa q: fit ex lectica non est lectica sed materia eius lignum, idcirco materia est natura, cũz etiã homo fiat ex homine & non materia hominis, perspicuum igitur erit formã esse naturã, qppe forma sit id q gignitur, ceu materia lectice, quatenus igitur accidit ex his rationibus vel vtreq; erunt nature materia & forma, vel neutra, quãobrem nobis demonstrantibus formã esse naturã concedant assentiãtq;, vel neq; ipsi affirment materiã esse naturã. Nã ex eisdem argumentum confectum vtrisq; ferunt, sed vtraq; esse natura non potest, quoniã non esset materia in alijs natura, & forma in alijs quippe oportet eandem naturã in cunctis esse. Hoc enim quoddã placitũ dicentis esset assignare materiã in his & formã in alijs. Uidetur igitur quãtuz ad hec neutra esse natura, quippe vtraq; esse natura non possit ob ea que diximus modo, neq; altera tantum ob argumentum, quoniã vtraq; in eadez erũt q: impossibile est, igitur nihil horum est natura. Sed nos reuera dicimus formaz artificialem non esse naturam, & ob id qa non est nã neq; fit ex lecto lectus, lignum tamen cum sit forma naturalis & non materia merito lignuz efficit, quare si ex hoc coniectant materiã esse naturã quoniã forma nõ fit sed materia ceu in artificialibus esse videt, cuz nos itaq; ostendimus formã gnigni ex forma. Nã forma sunt homo, & equus, & omnes fructus, & fit homo ex homine, & granũ ex grano, similiterq; in ceteris, igr forma erit nã & nõ materia. Nã hec est que generãdi habet facultatem & genita est, quare hec sola erit natura, atq; ex quibus illi conati sunt pbare materiã esse nãm, nos probauimus formã esse nãm. Nam ob id lectica non producit lecticã sed lignum, quia lectica non est forma nãlis sed artificialis, lignum aũt vt materia opis & lectice vt artificiale est q p se est forma nãlis quẽadmodum homo, triticum, & reliqua id genus. ¶ Tertius significatus nature est q̃ dicimus generationem & viam in formam. Nã germen & productionem fructuum solemus appellare naturã, quo rursus ostenditur formam esse naturam, & nõ materiam. Nam omnis generatio denominatur, a forma ad quam tendit, quippe dealbationem dicimus viã in albedinem ex fine ad quem motus vergit viam nominãtes, & non ex quo motus vt ex nigritie principium sumit, similiter viam ad caliditatem calefactionẽ appellamus. Item in generatione plantarum a fine generatio denominabitur. Quoniam igitur pergit tenditq; in naturaz non poterit denominari vt ita dixerim, naturalitas, ob cacophoniam quidem dicendi scilicet inconcinitatẽ, equiuoce & sub appellatione quadam a fine appellabitur natura, igitur patet etiã hic formam esse naturã. Nã si ad formã mouentur, & motus a fine denominatur, appellabitur itaq; motus ipsa natura quia in naturam pergit, sed in formã tendit, ergo forma est natura. Nam vniuersaliter (vt dixi) omne q: fit nomen trahit ab eo ad quod

generatio

generatio tendit, ⁊ non a quo discedit. Scabellum enim dicitur a fabricatore fieri ⁊ non lignū quando in scabellū formatur. Item quum aqua transmutatur in aerem dicimus fieri aerem, ⁊ non aquā, ⁊ huiusmodi aereum denominatur, hoc modo etiam si appellamus generationem plantarum naturam, constabit utiq; formam esse naturam, siquidē omnes generationes denominationē trahant a fine suo. Cum igitur tripliciter natura dicatur prima ⁊ maxime propria forma est natura, deinde materia, tertio generatio ⁊ via in formā, igitur poterit definitio naturę unicuiq; horum accommodari. Est enim materia principiū motus ⁊ quietis hunc in modum. Nam forma cum suapte ratione sit indiuisibilis, materia est causa ipsius diuisionis ⁊ distantię distensionisq;. At distensio quidam motus est, ⁊ quoniam si forma distenditur atq; distat, tamen in infinitum non distabit neq; extendetur, sed usq; ad suum terminum ⁊ usque quo potest stare in materia, idcirco erit etiam principium quietis. Item ⁊ forma est principiū motus ⁊ quietis, Nā cū omnia nō omnibus motibus moueantur, sed alia alijs, atq; nonnulla similibus eisdemq;, nonnulla vero alijs ⁊ diuersis, sane huius rei causa non erit materia, quippe ipsa sit cunctis communis, itaq; perspicuum est formam differentię discriminisq; motuum causam esse, si ergo forma est causa motus, ⁊ quietis profecto erit, quippe nullus mot⁹ unus
Quomodo vie in naturā diffinitio naturę accommodatur. ⁊ idem numero sit infinitus. Ceterū ⁊ via in formam dici potest principium motus ⁊ quietis, principium inqā nō ut causa motus, quippe eadem sit motus, sed secundum partes ceu cum habuerit in seipsa primā partem motus ipsam dico primam germinationē ⁊ finem eiusdem, qua id q producitur ⁊ planta sui formam perfectam accipit, deinceps quiescet, ⁊ amplius non mouebitur tanq̄ id q producendum est.
Textus. ¶ Videtur autem natura ⁊ substantia eorum que natura sunt, id esse q primum cuilibet inest informe per se, idest materia. Nam hec suapte ratione informis est, quippe que sit unicuiq; subiectum ⁊ si proxima fuerit materia atq; formata, attamen respectu formę educendę procreandeq; informis est, ceu ligna informia
Dubitatio. sunt respectu abaculi ⁊ lecticę. ¶ Sed inquisitione dignum est quomodo superius dixerit illa habere naturā quecunq; huiusmodi principium habent, atq; hec omnia esse substantias. Nam ob hec substantias dixit subiecta profecto nature esse, ⁊ naturam non esse substantiam, sed habere esse in substantia veluti in subiecto. At nunc inquit, Videtur autem natura ⁊ substantia eorum que natura sunt, perinde ac natura ⁊ substantia idē sint.
Solutio. ¶ Dico igitur ipsum paulo prius substantiam appellasse corpus per se subsistens, nunc autem formam vocat substantiam per quam unaqueq; pars substantię habet esse. Nam essentia aquę non est quatenus ipsa corpus est, sed quatenus talē ideam videlicet naturā tenet. Nā Arist. non ignorauit multiplex esse nomen naturę, quippe qui triplicē esse naturā dixerit, imprimis materiā, ceu siquis dicat substantiam lecticę esse lignum, ⁊ ęs statuę, deinde formam, ceu quū dixerimus lignū habere substantiā per calidū ⁊ siccū, tertio illud q ex utrisq; constat, ceu quū dixerimus cōpositū hominis cōstitutū ex anima ⁊ corpore esse substātiā, hoc igit in loco nām que est forma sbā appellauit per quā unūquodq; est, sed paulo prius per se substans .i. corpus q respectu formarum elementorū habet rationē materię, vel etiam corpus formatū ⁊ cōpositū substantiā dixit, in hoc .n. natura manet ⁊ firmatur.

¶ Propterea qdē per accidēs est dispositio que lege arteq; ɔficitur. Substātia vero est illa que ɔtinue dispositiones hasce suscipiēs permanet.

¶ Inquit figuram non esse naturam, quippe que insit per accidens, ⁊ quedā affectio subiecti sit ⁊ materię que fit ⁊ corrūpitur, ⁊ alia atq; alia alteri inest, materiā aūt esse naturam asserebant, quoniam ipsa semper permanens hec recipiebat patiebaturue, atq; aliam ⁊ aliam figuram recipiebat. Sed cum dicit propterea quidem per accidens est, quod hoc dicere velit subiunxit, dispositio que lege arteq; conficitur, idest forma lecticę, quoniam disponitur velut institutis legibusq; artis placet. Verum scribi- Alius textus.
tur in alio codice dispositio per rithmum scilicet modulationem ⁊ conuenientiam. Nam secundum quandam cōmensurationē proportionis intersę forma perficit lecticā, sed si textus scriberet hoc mō (que lege) significat nēpe dispositionem nō nā, sed positione. Nam pro arbitrio artifex disponit figuras artificialiū que natura nō sunt, sed cogitatione, lege, arbitrioq; voluntatis fiunt.

¶ Quod si cuilibet istorū ad aliud quippiā hoc idem accidit: ceu eri ⁊ auro ad aquam: ossibus atq; lignis ad terram: ceterisq; similiter patet ⁊ illa esse substantiam atq; naturā ipsorum. Quapropter quidam terram: quidam aquam: quidā horum aliqua: quidam hec omnia eorū que sunt naturam esse dixerant. Quod enim quisq; putauit tale esse siue unū siue plura: id totq; uniuersam substantiam esse dixit: cetera vero alia affectiones: habitus ac dispositiones horum.

¶ Id q aliquis dubitauit contra eos qui dixere materiā esse naturam, hoc ipse dubitat, ⁊ soluit. Nam aliquis dixit, si hoc q permanet dicitis materiā, ⁊ ob id ligna quoniam permanent, natura sunt, ⁊ forma non est natura q corrūpitur, profecto neq; ligna essent natura lecticę neq; ęs statuę, quoniam ⁊ ligna corrumpuntur ⁊ in terrā forte resoluuntur, ⁊ illud in quod resoluuntur permanet, ⁊ forma ligni abolctur neq; apparet, ceu in accensione cōbustioneq; ligni relinquitur cinis que terra est, similiter etiam ęs corrumpitur ⁊ in aquam resoluitur posteaq̄ humor liquefit, quare neq; es est statuę materia, neq; lecticę ligna. ¶ Inquit igitur hoc minime verum esse, quo- Respōdet ad dubitationem.
niam ęs ⁊ ligna sunt materia statuę ⁊ lecticę, quarū rursus sunt quedam alie materię, quare lecticę ⁊ statuę natura erit lignum, ⁊ ęs, quorum iterum est quedam alia natura. Idcirco (inquit) quidam philosophi existimarunt terrā esse naturā eorū que sunt, quidā aquā, quidā aliud quoddā elementum siue unum siue plura, quod quidem quisq; putauit tanq̄ materiā subijci his que sunt.

¶ Et horum quoduis perpetuū esse. Non enim ex sese ipsis mutationem competere: cetera autem infinities fieri atq; corrumpi.

¶ Quod quidē quisq; putauit subijci tanq̄ materiā alijs, hoc etiā sempiternū esse necessario statuerunt. Nā oportet primū principiū sempiternū ⁊ immutabile esse, ⁊ alia omnia que ex eodē proficiscūtur generabilia ⁊ corruptibilia esse. Itē qui plures materias statuerunt, ij etiā has sempiternas esse posuerūt, atq; transmutari affectiones ⁊ dispositiones in cōposita eorū, ipsa tn̄ immutabilia esse interse dixerunt. Nam nihil quatuor elementorum, que Vide in primo de generatione pro hoc.
quidem statuit Empedocles mutari dixit, quoniā inter se immutabilia sunt, idest unum in altero non mutatur.

¶ Uno igitur mō natura sic dicitur prima cuiq; subiecta materies eorum que motus in se muta-

tionisq; principium habent. Alio vero modo forma ⁊ species que rationi accommodatur.

¶ Concluduntur dicta, quoniam vno modo dicitur natura prima materia vnicuiq; rei naturali subiecta. Cum vero dicit eorũ que in seipsis motus mutationisq; principium habent, significat ipsa naturalia, quippe que habent principium motus ⁊ mutationis in seipsis. Ceterum ponit secundum significatum nature, quo scilicet natura significat formã, que quidem est proprie natura.

¶ Ut enim ars dicitur id ꝙ secundum artem extructum est: atq; artificiosum: sic ⁊ natura dicitur ꝙ est secundum naturam ⁊ naturale. Atq; neq; illud habere quicq̃ secundum artem. Ut artem esse dicimus si lectica tantum potẽtia est: nondum autem habet formam lectice. Neq; enim in hisce que constant natura. Quod enim est potentia caro: vel os: id nondum habet suam naturam anteqũ accipiat formam que ad rationem accommodatur: quam definientes quid est os dicimus: aut caro: neq; natura est.

¶ Hoc est primum argumentum, quoniam vt in artificialibus tunc vnumquodq; dicitur habere suam artem quando accipit formam suam artificialem, sic etiam in naturalibus tunc vnumquodq; habet suam naturam quando accepit suam formam naturalem. Non enim in forme lignum ⁊ es, quoniam potentia sunt lectica, vel statua habent aliquomodo statuę, vel lecticę formã, sed figura ⁊ forma sunt artificialia quippe que secundũ artem fiant. Ut igitur hec se habent, ita etiam naturalia,
Textus. quippe potentia caro naturam carnis non habeat, sed ea caro que actu est. Si ergo simul accipiendo formam vnumquodq; dicitur suam naturam accepisse, itaq; forma erit caro aut natura. ¶ Anteqũ accipiat formã que ad rationem accommodatur. Quoniam dicimus formam de ipsa effigie per quam dicimus nonnulla pulchra turpiaq; esse, iccirco subiunxit ⁊ addidit, que ad rationem accommodatur, per quam definientes assignamus quid vnumquodq; sit.

¶ Quare alio modo natura forma ⁊ species est eorum que in seipsis principium motus habent: que sane separabilis non est nisi ratione. Id autem ꝙ est ex his compositum natura quidem nõ est: sed est ⁊ constat natura: vt homo. Atq; natura magis hec est: q̃ materies.

¶ Hanc formam quam quidem naturam dicimus esse,
Textus. non asserimus ipsam separabilem subsistentia, sed solum oratione definitiua, ⁊ consideratione. ¶ Id autem ꝙ est ex his natura quidem non est, sed natura constat ceu homo. Idest compositum ex materia ⁊ forma non amplius dicitur natura, vt vnumquodq; simplex, sed ex natura. Et magis ipsa est natura q̃ materia.

¶ Unumquodq; enim tum magis dicitur cum actu est q̃ cum potentia.

¶ Secundum argumentum. Nam vnumquodq; tunc dicitur esse quando acceperit suam formam. Et vnumquodq; dicitur esse quũ acceperit suam naturã, igitur ꝙ accipit suam formam accipit suam naturam. Est autẽ is textus continuus ⁊ proximus superiori. Nam cum dixerit forma ⁊ species est natura subiunxit. Atq; natura magis est q̃ materies, idest forma, cetera vero alia sunt propter medium, ceu id autem ꝙ ex his compositum est, non est natura, sed natura constat vt homo.

¶ Preterea ex homine fit homo: sed non ex lectica lectica. Quapropter inquiunt non figuram esse naturam: sed lignum: quia fiet si pullulabit non lectica: sed lignum. Quod si ita est: ⁊ ipsa forma profecto est ipsa natura: fit enim homo ex homine. Item generatio ea natura dicitur que est via in naturam.

¶ Tertium argumentum. Nam his probabant ipsi materiam esse naturã, quibus ⁊ ipse probat formam magis esse naturam q̃ materiã quemadmodũ diximus. Item generatio est ea natura que est via in naturam. Unde ex tertio significatu naturę quo naturalitas, vt ita dixerim natura dicitur, formam esse magis proprie naturam q̃ materia ostenditur.

¶ Non enim vt medicatio non ad medicinam: sed ad sanitatem dicitur via.

¶ Non quemadmodum inquit medicatio via quidem est in naturam. Equidem non appellatur a fine, sed ab efficiente medicinam, ita ⁊ in generatione qua ad formam itur hoc se habet, sed quemadmodum sanatio ex fine nominatur, ita etiam natura nominatur ab ipsa via ⁊ deductione in natura, sed ducit hec in formam, igitur forma est natura. Uerum neq; sanationem appellari nomenq; trahere ab efficiente medicationem aduersatur dictis Aristoti. immo magis conuenit. Nam in his que per artem fiunt, quoniam aliud est id ꝙ perficit, ⁊ aliud ꝙ perficitur, merito ex vtroq; appellari denominariq; poterit generatio ⁊ via in formam, vt via in sanitatem potest denominari tum ab efficiente medicationem, tum etiam a fine qui est ipsa sanitas. At in rebus naturalibus quia sepenumero idem est efficiens et ꝙ fit, vt ipse in sequentibus dicet causam efficientem formalem finalemq; in idem venire. Nam homo ex homine gignitur, merito vnam denominationem natura obtinet, siue illa sit ex efficiente, siue ex fine, cum idem sit efficiens et ꝙ fit. Excipimus autem ea que putredine fiunt ⁊ quecunq; cogitatione hominum existimantur adulterina ⁊ non germana, ceu muli. Et quamq̃ in his etiam id ꝙ gignitur esset idem aliquomodo his que generant nihil minus ostenditur nomen naturę aptius commodiusq; formę conuenire q̃ materię.

¶ Nam medicationem a medicina non ad medicinam esse necesse est: non sic se habet natura ad naturam.

¶ Quod dicit tale est, quoniam generationes ⁊ vie a suis finibus denominantur ⁊ ab eo a quo fiunt tanq̃ ab efficiente causa, siquidem appellare soleamus medicationem a medicina, ⁊ non viam in medicinam, quippe non significent viam in artem, sed deriuationem a principio. Unde medicatio significat viam a quodã in aliquid que denominatur a quo, vt etiam natura. Uerum non eodem modo natura dico scilicet ipsam, vt ita dixerim naturalitatem, quippe que cum sit via a quodam in aliquid non obtinet denominationem a quo, sed dicitur ex quo in quod. ¶ At sic se habet natura ad naturam, idest Textus.
non quemadmodum se habet medicatio ad medicinam, ita se habet naturã ad natura dico scilicet productio ⁊ ipsa naturalitas. Nam medicatio non est via in medicinam, sed originem a medicina significat. Atqui natura non originem a natura, sed via ad naturam indicat.

¶ Sed

¶ Sed id q; nascitur ex quodam ad quoddam proficiscitur qua nascitur. Ad quod igitur proficiscendo nascitur. Equidem non ad id ex quo fit profectio: sed in quod: itaq; forma est natura.

¶ Illud (qua) potest esse particula distinguendi, ut sic textus legatur, sed id q; nascitur ex quodam ad quoddam proficiscitur, vel nascitur. Nam idem utroq; verba significant, potest etiam adverbium esse cum iota sub scripto pro hoc (qua.) Nam qua nascitur ad quoddam proficiscitur. Ad quod igitur proficiscendo nascitur (inquit.) Nempe non in ipsum ex quo idest ad materiam sed ad id quod idest ad formam. Si ergo qua producitur in formam proficiscitur, igitur ex fine videtur denominari, ceu sanatio & dealbatio, si ergo hoc conceditur, forma igitur erit natura, ut igitur in sanationem sanitas est finis, & dealbationis albedo sic se habet forma generationis.

¶ Forma autem & natura dupliciter dicitur: ipsa nanq; privatio forma quodammodo est.

¶ Cum ostenderit formam magis esse naturam, vult modo ostendere quot modis forma dicatur, & inquit eam dupliciter dici. Nam fertur aliquomodo & ipsa privatio esse forma, sive privationem modo vocet id q; est contrariorum peius. Nam sepe in hoc libro id q; est contrariorum melius appellat formam, quod vero deterius privationem, ideo mutationem ex nigro in album simpliciter generationem vocat, & corruptionem quandam, econtra autem ex albo in nigrum simpliciter corruptionem & generationem quandam, vel igitur hoc modo intelligit privationem, vel proprie privationem appellavit formam & speciem propterea quod ipsa est quedam dispositio subiecti, siquidem non omnia sint forme, sed quedam sint sine forma scilicet privatio non est forma. Si autem omne quodammodo formam appellamus redigentes in idem formam & ens, cum privatio quidem non sit nullo pacto non ens, sed partim est eorum que sunt & partim forma sane erit. Nam ipsa subiectum efficitur, & aliquomodo formatur. Nam cecitas subiectum aliquomodo efficit atq; omnis privatio. Quoniam igitur omnem dispositionem subiecti formam & speciem eius appellamus propter hoc Aristo. id iudicavit.

Uide simplicium q; latius de hoc disserit q;o [scilicet] privatio sit forma. Verum adverte q; hic Arist. ut invehatur in preceptorem dixit [secundum] modo, q; privationem & materiam idem posuit.

¶ Si vero sit privatio & contrarium aliquod circa generationem simplicem nec ne: posterius considerare oportet.

¶ Circa generationem simplicem inquit pro circa generationem substantialem. Nam in primo libro demonstravit generationem substantialem fieri oppositis. Ex incompositione inquit compositam substantiam, & ex inconvenientia fieri substantiam, que quidem sunt privationes & non contraria. Si ergo privationes ex quibus fiunt substantie contrarie sunt his que fiunt posterius considerabimus, & hoc differt & prorogat usq; ad librum de generatione & corruptione, in quo ostendit omnem generationem prorsus fieri ex contrariis & ibi declarat que & quot sint contraria ex quibus generationes fiunt, quoniam igitur, vel non demonstrans in his libris generationem fieri ex contrariis, sed ex oppositis solum, vel non sufficienter ostendens, ideo hoc distulit usq; ad librum de generatione & corruptione.

¶ Cum autem determinatum sit quot modis natura dicitur. Post hec contemplandum est quo mathematicus a naturali philosopho differt.

¶ Cum dixerit trifariam naturam dici materiam, formam, & viam generationemve in formam, atq; formam proprijssime naturam dici & alia dico scilicet materiam & generationem dici naturam quoniam habent formam, materia inq; ob suam aptitudinem recipiendi formas, generatio autem quia tendit ad eam, cum disciplina naturalis sit pars partis philosophie spectative contemplativeq; & spectativa scientia dividitur in naturalem disciplinam, in mathematicem, & rerum divinarum cognitionem, vult hic segregare disciplinam naturalem a mathematica, & theologia. Nam sciens est qui cum disserit de his rebus que subijciuntur ipsi & attinent ad eum, separare secerneq; ea scit que videntur subijci & ponenda esse ab his que non subijciuntur neq; ad eum attinent. Cum igitur scientie ipsius sint quedam cognitiones, cognitiones autem sunt spetierum. Nam si est cognitio eorum que sunt informia, hanc sane cognitionem ex cognitione formarum & spetierum habemus, quippe vel secundum proportionem, vel per ablationem informe cognoscamus, ut prius diximus, ob id igitur merito facit divisionem harum scientiarum. Verum non seiungit omnes inter se, sed solum reliquas a disciplina naturali, & minime alias a sese. Et primo distinguit mathematicem scientiam a disciplina naturali, & inquit non ea ratione distingui abiungiq; philosophiam a mathematica eo modo quo multis videtur, quo in loco patefacit operepretium esse de divisione distinctioneq; scientiarum disserere. Nam quidam arbitrati sunt naturalem disciplinam a mathematica differre quod naturalis scientia versatur circa substantias rerum, mathematica autem circa affectiones & figuras, sed hoc verum non est (inquit.) Et enim naturales non modo videntur disserere de substantijs, sed etiam de figuris & affectionibus. Porro Aristo. in libro de celo non modo de substantia celorum disseruit ostendens ipsam esse alicuius alterius substantie preter quatuor elementa, sed etiam illa secundum naturam obtinere figuram orbicularem, & esse orbicularia. Item ibi disseritur de elementis non solum qualis substantie unumquodq; sit, verum etiam omnia esse orbicularia demonstrat, in quibus locis elegantissime per lineas & discriptiones ostendit aquam & terram orbicularia esse, quare si etiam philosophi disserunt non modo de substantijs, sed etiam de accidentibus substantie, non videtur hac ratione differre mathematicus a philosopho. In quo igitur discrepant? Dico non eo quod de rebus differentibus disserant ac tractent, sed modo docendi, quoniam mathematicus disserit de figuris & accidentibus earum non excogitans adnimaduertensq; quali quanteq; materie insint, sed cum ratione cogitationeq; separat ea ab omni materia, sic accidentia earum contemplantur. At vero naturalis cum consideret figuram & reliquas affectiones eas nimirum in materia contemplatur. Nam ea sunt in celo, vel in sole, vel in terra, vel in quadam alia re naturali. Theodosius igitur cum in suo libro de sphera docuisset affectiones que sunt accidentia sphere, nullo pacto materia consideravit, sed orbicularem figuram seiungit ab omni materia, & hoc modo eius accidentia considerat, ceu si sphera moveretur in plano efficeret circulum & quecunq; alia eiusdem generis docet.

Idem sexto metaphysi. ceo & in proemio huius.

Uide pro hoc simplicium.

Aphrolicus cum scripsisset de sphera mota, et de quibuscunque accidentibus sphere mote de rebus magis particularibus, ac de his que magis accedant ad physicam contemplationem tractauit, quam Theodosius, quippe motus sit aliquomodo prope substantiam. Nam et si nõ cõsidererit substantiã quandam in sphera mota, attamen quandam cõpositionem accipit ex figura et motu, qua ratione prorsus accedit aliquomodo ad substantiam, huius etiam placita et simpliciter tota astrologia sunt magis particularia quam disciplina Euclidis, quippe cum his simul etiam excogitetur consideretur que substantia. Nam celi motum, solis, et aliorum syderum considerat. Non enim simpliciter motum sphere considerat, sed etiam motum firmamenti, vel Saturni sphere, vel alicuius alterius. Preterea adanimaduertit aspectus eorum inter se. Unde nonnulla sunt mathematicos discipline prorsus extrema que facile abiungi queunt ab his que in philosophia tractantur, qualia sunt ea que a Theodosio de spheris disputantur, qualesque extant illi tresdecim libris de numeris. In his materie mentio nulla habita est, sed extrema Astrologie aliquo modo prope accedunt ad philosophiam. Et enim astronomus considerat ceu figuram solis, atque motum solis magnitudinisque ipsorum, naturalis autem similiter considerat. Que igitur differentia est, cum de eisdem atque de his que insunt eisdem vterque astronomus et naturalis disserant. Uerum naturalis speculatur huiusmodi figuras et motus que sunt propria innataque tali substantie dico scilicet quinte. Nam obid celestia esse orbicularia, et spherice figure inquit, quoniam ipsa neque ex vno, neque ex omnibus elementis constant, sed alterius quinti corporis sunt, quibus etiam talem figuram, et motum commodius meliusque tribui decet. Mathematicus autem motum solis simpliciter speculatur, et secum non reputat ne is motus ei innatus sit, vel figura huic substantie congruat. Item neque huiusmodi hec scire contendit, si hec meliora sint corporibus celestibus vel ne, sed duntaxat in eis contemplatur motus et figuras. Preterea neque ratiocinatur si ignea sint ea que mouentur, vel alicuius alterius substantie. Et si ea profecto que tractantur in scientia magis vniuersali mathematicos hisce adaptant, ceu cum ostendunt omnem spheram sic diuisim hec pati atque hoc idem preposite sphere conueniret, tamen hec extra materiam considerant, et si ipsa velut in celo esse ac facta esse spectarent. Item naturalis solam qualitatem motus considerat, mathematicus autem spectat etiam quantitatem, quemadmodum igitur et Aristo. in libro de arte demonstrandi cum ostenderit demonstrationem esse vniuersalium et nullum particulare demonstrari posse, dubitauit nunquid astronomia posset vti demonstrationibus. Nam quecunque de solis et lune deliquio, ac de aliorum astrorum dicuntur de quibusdam particularibus aguntur, ceu de sole, luna, aut aliquo alio astro, aut de hac sphera. Cum igitur soluit dubitationem inquit, quoniam et si de particularibus astronomus sermonem facit, attamen non de his loquitur, vt particularia sunt, sed accidentia eorum tanquam nonnulla vniuersalia inquirit. Nam cum ostendit verbi causa sinodum et coitum solis et lune efficere deliquium solare, et talem eorum aspectum efficere lunare, hec profecto non ita ostendit, quoniam vnus sit sol vnaque luna, quoniã hec hoc modo accidunt, sed ostendit hoc accidere perinde atque si mille infinitique soles essent ac totidem lune. Ut igitur in his astronomus de particularibus efficit sermonem, et vnum solem, vnamque lunam inuestigat de quibus non vti particularibus, sed tanquam vniuersalibus quibusdam disserit. Item et si velut solarem spheram, vel motum inuestiget, hec tamen non tractabit, vt simpliciter insunt substantie solari, sed simpliciter accidentia tali sphere mote inquirit et perscrutatur cum cognitione animique ratione motum et figuram seiungendo a substantia. Et ij (vt ipse inquit) cum consideratione ac intelligentia affectiones a substantia separant nullum incommodum absurdumque efficiunt, quippe que idonee sint, vt per intelligentiam et considerationem a substantijs subiectisque separentur. Nam si separarẽt substantiam ab eis falsum certe et impossibile illis accideret; sed cum sola cogitatione eorum discrimen differentiamque afferant, quoniam idonea sunt cogitatione abiungi nullum incommodum huiusmodi separatio atque diuisio suscipiet. Ij ergo vt inquit nullum absurdum afferunt. Uerum econtra ij qui ponunt species formasque separatas que cogitatione neque idonee sunt seiungi abstrahique immo eas sentiunt non modo cogitatione seiungi, sed etiam per se subsistere maxime aberrant impossibilia statuentes. Nam affectiones que nihil conferunt ad substantie rationem, sed propriam habent rationem essentie sue, si secundum hoc cogitatione a substantijs separarentur nullum absurdum sequeretur etiam si a mathematicis separarentur non secundum subsistentiam, sed consideratione. At vero naturales forme ceu forma hominis, equi, lapidis et reliquorum, neque cogitatione queunt ab ipsa subiecta materia separari. Nam cum ipse vero cogito formam carnis, mox cogitabo post talem complexionem elementorum humiditatem eius, sanguinem, molliciem et huiusmodi alia. Sed discrimen earum etiam patet ex diffinitionibus inquit. Nam figure spherice, vel motus, vel alicuius alterius affectionis ceu curuitatis, vel rectitudinis siquis diffinitionem attulerit, nullam de materia mentionem faciet. At siquis voluerit reddere diffinitionem ossis, vel carnis, aut alicuius alterius rei naturalis prorsus commemorabit subiectam materiam quoniam ipsa participat tanta humiditate, vel caliditate, aut mollicie et his similibus que indicant complexionem elementorum forme carnis subiectam, itaque intelligi accipique cogitatione formas substantiales esse sine materia est impossibile, atque ipsas statuere per se subsistere sine materia occiosum est ac stultum.

Aspectus quos po- pat.

Quomodo eclipsis fiat 4° capite de sphera vide.

Quid dicat is iterpres de ideis vide p post, supra illo loco. Ualeant idee qa teretismata sunt.

Sexto methaphi. idem et p de aia.

Et enim corpora naturalia superficies habent solida: longitudines atque puncta de quibus considerat mathematicus.

Naturalis inquit disserit de naturalibus corporibus. In corporibus autem naturalibus sunt superficies, solida, linee et puncta, et de ijs considerat mathematicus, igitur vtreque scientie videntur versari circa eadem.

Et insuper si astrologia sit altera: an pars scientie naturalis.

Astrologiam vocat quam proprie vocamus astronomiam. Nam apud veteres nomina confundebantur et vicissim de seipsis ambo dicebantur. Sed cum dixerit de vniuersaliter de mathematica specialiter praesertimque mentionem de astronomia fecit; propterea quod non parua cognatio eius est ad naturalem, quippe praesertim sine materia non videatur accidentia celorum considerare posse, vt diximus.

Astrologia .i. sermo de astris astronomia .i. scientia de lege et modo cursus syderum.

Et enim si ad naturalem philosophum spectet quid nam sit sol; aut quid luna sit scire: et

nullam earum affectionum que per se illis competunt ad eundem scire attineat: absurdum profecto est. Preterea ij qui de natura dicunt de solis ac lune figura dicere videntur: & vtrum terra mundusve rotundus sit nec ne.

¶ Discrimen harum scientiarum quod videbatur nonnullis ostendit non esse verum. Erat autem discrimen, quoniam naturalis scientia de substantijs agebat, mathematica autem de accidentibus per se. Unde inquit existimare nullo pacto ad naturalem attinere de accidentibus per se substantijs disserere primum hoc per se absurdum est, si non disputabit de grauitate & leuitate naturalis, vel de finita, vel infinita figura corporum naturalium. Nam si de nullo horum disputabit, accidat ipsi agere disserereque de corpore mathematico. Sed quomodo cognosceret vniuscuiusque substantiam, & quo inter se differunt, substantie. Neque enim simplicium vniuscuiusque substantiam attingere posset cum non suppetat dicere illa ex materia & forma constare, neque in compositis dicere simpliciter q ex quatuor elementis constent. Preterea omnes qui de natura dicunt, de figura mundi & singularium tractantes dicere videntur, quare absurdum est existimare tum ex ratione, tum etiam ex ipsa euidentia, non spectare ad naturalem de accidentibus per se rerum naturalium disserere, sed de solis substantijs, igitur hoc nō erit discrimen naturalis & mathematici.

¶ De ijs igitur & ipse mathematicus tractat: sed non vt est vnumquodque naturalis corporis finis. neque accidentia contemplatur quatenus talibus accidunt. Quapropter & separat.

¶ Hinc verum discrimen harum scientiarum affert, quoniam quanquam vtrique de eisdem agant, tamen naturalis in materia talia esse considerat & contemplatur, mathematicus autem ipsa separans a subiectis ipsa per seipsa considerat sine omni substantia, nihil curans siue natura subiecta ipsis sit ex eadem substantia cum his que orti subiacent, siue nunquam. Item siue figura sit naturalis suis subiectis, siue non.

¶ Mente namque a motu separabilia sunt: nihilque interest. Neque cum separant efficitur falsum.

¶ Nullum impossibile facit geometer cum separat tales affectiones & figuras a subiectis, quippe apta sint separari secundum intelligentiam & considerationem, igitur geometer facit id q sane insitum eis est. Dixit autem a motu pro hoc naturali materia ipsorum, siue subiecto. Nam in hoc est causa motus. Diximus autem prius quomodo non solum corpus naturale est causa motus, sed etiam materia videtur esse causa motus.

Aduerte qd per motum intelligat vide simplicium.

¶ Latent autem id facientes: & ij qui dicunt ideas esse. Nam naturales formas separant: que minus separabiles sunt q mathematice forme. Quod quidem esse patebit si quispiam vtrorumque diffinitiones: ipsarum inquam & accidentium dicere enitatur. Et enim par quidem & impar: rectum & curuum erit.

¶ Quod quidem mathematici faciunt id aptum est fieri. Quid autem faciunt? Separant enim affectiones a substantiis secundum intelligentiam, que sic abstrahi separarique apte sunt, hoc etiam faciunt ij qui ideas ponunt, latent autem seipsos, quoniam forme substantiales non sunt apte separari a suis subiectis quemadmodum figure & affectiones. Dixit autem que minus separabiles sunt pro hoc que nullo pacto separari queunt. Item augent absurdum, quoniam formas non solum intelligentia separant ceu figuras, & affectiones mathematici separant, sed etiam dant existentiam eis que ratione ac intelligentia nequeunt suapte natura abstrahi. Quod vero forme substantiales neque intelligentia apte sint separari a suis subiectis & materia, veluti figure affectionesque patet (inquit) ex diffinitionibus vtrorumque. Nam triangulus, circulus, sphera & omnia id genus possunt definiri nulla mentione habita de materia. Nam circulus est figura plana vna linea contenta, par est numerus diuisus in duas partes, & omnia huiusmodi possunt definiri sine vlla mentione materie tanquam sint apta ratione & intelligentia separari, quamquam non subsistant. Caro autem, os, neruus, & omnis forma substantialis non potest definiri nō commemorata materia subiecta, tanquam nequeant nec ratione, nec intelligentia separari. Nam cum caro verbigratia est mollis, & humida atque talem actum actionemque habeat quomodo concedunt talia omnia a materia separata ipsa per se, vel concipi imaginatione vel intelligi, vel rationem ipsorum tradere assignareque. Nam dicere ipsum humidum & calidum complexionem subiectorum elementorum que quidem sunt carnis materia, vel ossis est dicere. Non enim quemadmodum figuram intelligo non simul intelligens in qua materia talis sit, sic etiam carnis & ossis formam possum intelligere. Nam quam primum siccum & album ossis intelligo, & quecunque alia que ipsi insunt intelligam. Et si voluero carnem aliter definire forte hoc modo caro est corpus calidum & humidum sanguine plenum molle tales habens actiones statim hoc dicendo subiectam materiā dixi, sed neque aliquod simplicium potest intelligi sine materia. Nam mox intelligendo aquam forte humidum eius & frigidum intelligo, hoc autem intelligens compositum intellexi & non est aliquod fusile per se intelligere vel humidum. Quantum igitur dij boni absurdum est que suapte natura nequeunt cōsideratione, neque intelligentia concipi separata, ea separare secundum subsistentiam. Hec igitur sunt Aristo. & quomodo persuasionem habeant diximus, & q inuectio sit in Platonem constat. ¶ Ego autem dico quod siquidem ipsi obiectum est quoniam secundū subsistentiam concedebat diuisim seorsum formas naturales subsistere obiectio consentanea est, quippe que sunt in subiecto ipsa per se nequeant subsistere. Uerum si hoc inquit q nequeat forma ratione, vel intelligentia separari a materia, id mihi a ratione alienum esse videtur. Nam & si forme substantiales per se dificillime sint imaginatione concipi, attamen ratio apta est & hec separare. Porro dicimus formam esse diuersam a materia & materiam vnam & eandem manentem diuersas formas diuisim recipere, perinde atque forme sint diuerse ab ipsa, & quid dico de materia, immo secundum subiectum per se q est ipsa trina dimensio diuersum est a carne, osse, & reliquis omnibus formis, igitur erit aliquod quale per se, quomodo itaque inquit formas neque intelligentia posse separari a subiecto. Ipse namque in libro de generatione inquit carnes, os, & omnia naturalia tripliciter dici, equidem interdum de materia, interdum de forma, interdum de aggregato ex vtroque, aliquomodo sane separans secundum intelligentiam formas a materia. Nam cum hoc facit sic inquit trifariam dici carnem, & aliorum vnumquodque, aliquando enim nomen carnis dicitur de materia, ali-

Aduerte qd de Platone is dicat circa ideas, sed vide pmo posteriorū quid ipse agat cōtra ideas.

quādo de forma, aliquando autem de aggregato ex vtroq; & ipse deinceps supponit formas separabiles esse a naturalibus, circa quas inquit versari Theologum, quare videtur non pulchre dicere q formę non sunt separabiles ratione & intelligentia nisi sic formas & species vocet velut substantias, si autem formas substantias dicit, & naturales substantię sunt composite ex subiecto & forma, sic aliquādo tales substātias intelligi sine materia est impossibile, hoc aūt videtur facere qui ideas ponunt. Naȝ aiunt ipsuȝ per se hominem scilicet ideam, & ipsum per se equum idest ideam equi per se subsistentem. At simul intelligendo hominem subsistere tam formam in materiam intellexi, & hoc est compositum ex vtrisq;, quare quoniā ideas ponentes nō simpliciter hominis rationem, vel equi rationem posuerant sine materia, sed ipsum per se hominem, & ipsum equū, pulchre dixit q huiusmodi formę .i. substantię cōposite non sunt separate a materia neq; intelligētia, sed siquis hec intelligere voluerit & definire mox necesse est & materiā coniicere opinari atq; intelligere, sic ergo intelligendū est ipsuȝ dicere formas substantias, vt dicebam non vt ipsi hoc videbatur, sed tanq̄ȝ deductum ex his qui ponunt ideas. Nam dicentes ipsum per se hominez, & ipsuȝ per se equū quid aliud q̄ȝ substantiam hominis, & substantiam equi & reliquorum ponunt. Dicunt nanq; tales substantias esse in propria subsistentia separatas, quas neq; intelligentia sine materia possumus intelligere, vt diximus, igitur que intelligentia non possunt separari secundum subsistētiā erunt separata q quidem absurdum est.

Insuper numerus: linea: & figura sine motu nimirum diffinientur. At carnis: ossis: ac hominis deffinitio sine ipso non erit: sed hec veluti nasus simus: sed non velut curuum concauūq; dicuntur.

Idest sine materia. Nam dicimus causam motus esse materiam. Nam forma que suapte natura indiuisibilis carens dimensione est in ipsa extenditur atq; diuiditur.

At carnis, ossis, ac hominis deffinitio sine ipso non erit, sed hec veluti nasus simus. Idest non quemadmodum definientes rectū vel curuū vel cubum nō vtimur materia, ita & in definitione carnis, ossis, & reliquoȝ accidit, sed quemadmodū simitatem definientes complectimur subiectum nasum. Nam dicimus q simitas est cauitas in naso, sic etiam carnem definimus, os, & reliqua subiectū cōplectentes in definitione, quemadmodū autez si non simitatem, sed simpliciter cauitatem definimus nullam prorsus facientes mentionem de materia definimus, ita & accidentia definientes in definitione non complectemur subiectum.

Loquit de accidētib9 mathematicis.

Hec autem indicant & mathematicorum facultatum que magis sunt naturales. Ut perspectiua: musica: & astrologia.

Inquit quod formas naturales neq; cōsiderare, neq; definire sine materia possumus indicant inter mathematicas disciplinas que proprius ad philosophiam accedunt, dico scilicet astronomia, perspectiua, & musica. Naȝ perspectiua considerant visuales lineas rectas & que accidunt circa aspectus, ac ea que constant ex his. Item eas lineas & refractiones que a conis emittuntur, angulos quoq; & quecunq; alia considerans modo geometrico eā inquirit & tractat. Nam cum geometria huiusmodi affectiones consideret seorsum, perspectiua autem tales lineas subsistentes & affectiones que consequuntur eas non sine motu & materia accipit. Similiter astronomia figuras cęli & quecunq; alia que modo mathematico demonstrat a motu seiuncta non considerat, quoniaȝ ipsa hec actu subsistentia accipit & cum materia coniuncta speculatur. Rursus cum geometria & arithmetices simpliciter duplaȝ, sexquialteram & huiusmodi alia separata consideret, musica autem tales proportiones actu existentes contemplatur, quas neq; sine materia considerare potest. Si ergo quecunq; ratione separari possunt, quando actu subsistentia acciperentur neq; ratione separantur, quanto magis ea que neq; consideratione & intelligentia abstrahi possunt, consentaneum erit non abiungi abstrahiq; a subsistentia. Huiusmodi sunt forme substantiales. Ceterum antiqui astrologiam communiter vocabant quam nunc exquisitius commodiusq; appellamus astronomiam. Item dicit & mathematicarum facultatum que magis naturales sunt, quoniam que modo geometrico demonstrantur in illis eadem in corporibus naturalibus spectantur ab illis.

Nam ecōtrario modo sese habent atq; geometria. Geometria nanq; de naturali quidez linea considerat: sed non vt naturalis. Perspectiua vero mathematicam quidem considerat lineaȝ: at nō vt est mathematica: sed vt est naturalis.

Quod inquit per hec hoc est, quoniam geometria cuȝ accipiat lineas ex corporibus naturalibus. Nam linee sunt termini corporum naturalium non velut de corporibus naturalibus ac terminis eorum ita considerat de ipsis, sed cum ipsas separet ratione a corporibus naturalibus sic de ipsis velut de mathematicis & non naturalibus considerat & agit. At astronomia, musica & perspectiua econtrario modo se habent cum geometria, quippe que cum accipiant demonstrata in geometria, non amplius iis que a mathematicis acceperunt velut mathematicis vtuntur, sed velut naturalibus ipsa non separata a materia intelligentes, quare si he scientię, quoniā ea que sunt ratione intelligentiaq; separabilia velut subsistentia accipiunt, mox & materiam intelligunt. Nam cęlestia corpora, cordas, aspectus speculantur, igitur vanum erit naturales formas aliquando separari a subiectis quod quidem faciunt qui ideas ponunt.

Cum autez natura sit duplex materia atq; forma: res naturales perinde contemplari oportet: atq; si de simitate quid nam sit consideremus. Quare neq; sine materia: neq; sine ratione materie res huiuscemodi considerande sunt.

Cum distinxerit seiunxeritq; mathematicum a naturali & dixerit mathematicum considerare formas in naturalibus rebus, sed non velut naturales, sed velut mathematicas separantez ipsas a subiectis. Phisicuȝ ipsas inseparabiles & cum materia considerare, deinceps hic considerat nunquid spectet ad naturalem differere de vtrisq;, vel non. Nam cum prius demonstrauerit naturam dici de materia, & de forma, inquit nunquid igitur de vtrisq; naturalis disputabit, & assignans definitiones rerum naturalium ex altero tantum, vel ex vtrisq; tradet definitionem, & inquit quod quis reruȝ essentias per formas distinguendo designabit, is maxime definitionē ex forma assignabit, neq; excipiet materiā, sed ipsaȝ q̄q; comprehendet. Quesiuit etiam idipsum in libris de anima. Nam ibi dixit tripliciter definitiones constituendas esse, vel ex forma, vel ex materia, vel ex vtraq; simul

Primo de anima.

vt cum iram ex materia definiuerimus, esse adustionez sanguinis circa precordia, ex forma autem cum dixerimus ipsam esse iniuriam vlciscendi appetitum. Inquit igit cuz sit triplex definitio, nālis nō ex sola mā definiet. neqʒ ex sola forma, sed ex vtraqʒ simul. Vez vt dicebā q essentiā rez p formā constitui ⁊ differre affirmabit, is neqʒ mām in definiendis rebus excipiet. Nā inquit quā tum ex phylosophia veteꝝ assequi possumus phisici interest solum de mā disserere. Nā antiqui omnes multū materię inuigilarunt, de forma vero quidā nullum sermonem fecere, qui autē nonnihil de ipsa attigerant breui sese expedisse ac paꝝ ei insudasse videntur. Hi autem sunt Democritus ⁊ Empedocles. Nā cum Democritus asseruisset mām esse subiectum athomis, formales causas athomoꝝ scilicet insectiluz dixit esse figuras. Ignē enim constitui figuris orbicularibus, aquā vero cubica figura, atqʒ alia alijs figuris formari dixit. Similiter Empedocles litem ⁊ amicitiā causas formales eoꝝ que sunt affirmauit. Nā ⁊ si litē ⁊ amicitiā cās efficiētes asseruerit, attamē formari reliqua p ipas dixit, ceu sphēꝝ mūdum illum scilicet intellectualem per amicitiam formari, ⁊ hunc nostrum sensibilem p litem. Quare cum cās efficientes dixerint non prorsus de causis formalibus dicere curarūt. Nā faciunt tales cās mām ⁊ non formas.

Vid p 8 p° metaphi.

Item Anaxagoras quāqʒ mentem cām formationis rerum esse censuit, formalem tamen causam non cōmemorauit, forte ob ea que de ipso dicta sunt in Phedone ita tnt cām productionis vniuersi mentem ipsam. Uerum generationi reꝝ particularū illā non accōmodauit, sed rursus inciderat in materiales causas, quippe qui eoꝝ cās carnis scilicet ossis, ⁊ alioꝝ similaria posuit, q̄ profecto vt materialem causam subiecit. Quantum igitur antiquorum opinione assequi possumus, videtur phisici munus esse de mā disserere.

Prim arg.

¶ Vez q de vtrisqʒ oporteat nālem disserere multis argumentis demonstrat, ⁊ imprimis ex proportione respectuqʒ artis ad nām. Et quoniā ipsa est simulacrum exemplarqʒ naturę, si ergo videmus ad eandem artem attinere vt sciat mām ⁊ formā. Nā ędificator nō solum sciuit formā domus, sed ēt mām aptam idoneāqʒ efficit ad suscipiendam formā domus. Item opifex cum sciuerit formas vasorum lectice, scabelli, ⁊ reliquoꝝ, sciet ēt qualis mā apta idoneaqʒ sit ad talem formā, si g̃ eiusdem artificis est formā ⁊ mām domus cognoscere, igr ⁊ ad naturalem consideratio de mā ⁊ forma attinet.

Scdm.

¶ Secundum argumentū est, qm̄ inquit eiusdē artis esse vt finem sciat, ⁊ quecūqʒ alia que gratia finis fiūt. Nā cū ędificator scit qualis que domus forma esse debeat, quam statuit intentionem ⁊ finem artis, sciuit etiam viam iterqʒ quo in finem perueniet. Itē medicus sciens sanitatem sciuit etiam viam attingendi sanitatem, alioquin si artifex cognouerit finem, ⁊ viā attingēdi illuz ignorauerit nunq̄ʒ in finē pueniet. Si ergo eiusdē est scire id cuius gratia idest finē, ⁊ id qd̄ fit gratia illius idest viam attingendi finem, cum mā sit illud q est gratia finis, ac via in formā sit ipsa materię aptitudo, nālis igr cognoscet finē, ⁊ id q est gratia eius idest mām, quare ad nālem attinet vtrāqʒ considerare mām scilicet ⁊ formam. Sed quoniam finis duplex est, vnus qdē q gratia cuius dici solet, alter vero cui, ceu ianue forma, hec pfecto est finis cuius. Nam hunc artifex intendit ac animaduertit, quem scopum scilicet intentionem vocant, alius autem est finis cui vt ostium. Nam fit ianua nō propter idipsum vt talis forma fieret sed vt vsui cōmodoqʒ hominum sufficeret ac veniret quare cuz homo sit aliquomodo finis, ianua fit vt obseruet domum igr sciens ⁊ finem cuius gratia idest formā ianue, inoꝝ sciuit etiam finem gratia huius qui quidem materia est. Item qui scit finē cui ceu homo sciēs q ianua fit ad vsuz eius. Nam hic est absolutissimus finis ianuę vsus hominum, sciuit etiam ea que sunt gratia huius. Nāqʒ qui scit oportere tutam firmāqʒ habere suppellectilem, sciuit ēt illum egere quodam solido ⁊ corpore renitente q vetet inhibeatqʒ volentes impetum facere ac offendere q hoc assequi vult. Quare cum finis dupliciter dicatur, sciens quēuis finem, neqʒ ignorabit ea que sunt ad finez de quoruz numero est materia, quare naturalis interest non solum formas cognoscere sed etiam materiam. In his quoqʒ persoluit dubitationem quādam tanq̄ʒ ab aduersarijs adductam. Nam dubitauit quidam si naturalia assimilantur dignis artificialibus, cū videamus nōnullas artes materiam preparare, nonnullas vero materię formam duntaxat apponere, igitur in naturalibus alterius scientię naturalis erit cognoscere materiam, ⁊ alterius formam. Nam peritia gubernandi nauē scit qualis esse debeat forma temonis vel remi ⁊ ordinat iubetqʒ fabricatori nauium vt sibi instrumentum extruat ⁊ efficiat, quo ipse nauem circūducere queat, ⁊ ob id oportet ipsum effici forte ad instar cilindre vt facile circūducatur. Item iubet ipsum oportere si contingerit inferius latuz esse atqʒ expansum vt aquarū multitudini occurrat atqʒ impingat ⁊ renitendo impellat nauem. Hāc igitur formā ordinat ⁊ iubet gubernator, at materiam ex qualibus lignis esse oporteat minime sciuit, sed nauis fabricatori cedit huius scientiam. Immo ⁊ nauis extructor cuz scit talem formam renitemonisue opificiuz materię alteri cōmittit ⁊ ordinat. Nam simpliciter ars scindendi ligna preparat materiam arti edificandi, ⁊ idem opificiuz opusqʒ vt accurate efficiatur peritia incidendi ligna facit, deinde formam naui apponit ars efficiendi condendiqʒ naues. Item ei qui domos condit alia quidem ars materiam simpliciter parat, ceu ars incidendi lapides, ⁊ alia illam accurate extruendam efficit, veluti ea que lapides aptos idoneosqʒ poliendo dolandoqʒ vt recte ponātur preparat ad conficiendam domum. Item alia preparat ęs vt ea que versatur circa metalli congregationē ⁊ cōpressionez, alia aūt apponit formā eri ceu ars ęraria, cur ergo ⁊ in disciplina naturali ita dicendum non est, vt ad aliam attineat disserere de materia, ⁊ ad alteram de forma. Inquit igitur soluens hanc dubitationem in artificialibus materiam ipsorum non inesse eisdem, sed extrinsecus nos illam assumimus, quam etiam consideramus, ⁊ cum ingenium nostrum naturaqʒ omnia recte efficere nequeat, alia quidez ars versatur circa materiā, alia autem circa ipsam formam. At in his que constant natura nihil extrinsecus suppeditat disponitqʒ materiā naturę sed ipsa materiam disponit ⁊ formam introducit materiam autem dico proximam. Nam hominis natura quāq̄ʒ ipsa non efficiat elementa, attamen ipsa cum nihil extrinsecus accipiat sed in seipsam vim agendi obtinet eadem miscet, hec autem mixtio est proxima materia animalis ⁊ vniuscuiusqʒ particularis naturę. Si ergo natura formam efficit ⁊ proximam formę materiam qui ergo considerabit naturales formas, etiam spectabit materiam eisdem subiectam ceu ipsum metallū, sed cum alia sit que hoc operetur ob id ęrarius non cognoscit illud, neqʒ sciuit metalli naturam quando et quomodo extruenda preparādaqʒ sit, cōsequens igitur est postq̄ʒ natura proximā sibi materiā ⁊ formam efficit, vt physicus vtrāqʒ cognoscat, quare naturalis simpliciter mām ⁊ formam considerat, quoniaʒ natura simpliciter mām,

⁊ simpliciter formam procreat, ⁊ quidā naturalis quandā māām, ⁊ quādaʒ formā cum quedā nā quādam formā,

Dubitatio.

⁊ quādam māām efficiat. ¶ Uerum id ꝙ modo prolatū allegatūq; est, videtur dictis superioribus contrariuʒ esse. Nā si eadem ars etiam efficit māām ⁊ formā, quoniam paulo prius diximus esse eiusdem artis vt māām ⁊ formā sciat, quomodo igitur ars gubernādi nauem formā temonis renuuę sciuit, ⁊ māām ex qualibus lignis esse oporteat, ignoret.

Solutio.

Dico igitur vtrūq; esse veꝝ: primum ⁊ secundum quoniā eiusdem sunt plures materię quedā ꝓximiores, quedā autem remotiores ceu humani corporis materia maxͤ proxima est totius corporis dissimilaria vt ipse ait, sed ante hec precedit alia mā ipsa scilicet similaria, quippe que in ratione ordineq; materię subyciantur partibus organicis.

Inter ptes organicas man⁹ sunt organa organoꝝ.

Et ante hāc māām sunt humores, ⁊ ante humores elementa, ⁊ ante elemēta est ipsa trina elementorum dimensio, ⁊ demq; ante hanc est prima mā. Proximā igitur māām necesse est penitus artificem scire. Nā si faber lignarius ⁊ opifex māām maxime proximā vasis quā ipse poliendo dolādoq; taliter ac taliter ligna, ⁊ secando ea in partes, atq; alia preparando ad suscipiendam formam operatur, que quidem habent eam rōnem materię respectu formę quā partes animalis ad formā animalis, quippe horum compositioni immutatur forma, igitur ⁊ in alijs artibus similiter erit. Et enim ars gubernādi nauem quia sciuit formā temonis ⁊ renuu sciuit etiā hoc modo māām, quoniā sciuit simpliciter illum oportere ex lignis constitui. Uerum ex qualibus lignis constituēdus sit ad conditorem nauis ⁊ opificem scire attinet, quoniam ad eum attinet formam operari, cum is qui formam efficit scire debeat qualis mā sit capax illius. Proximam igitur māām omnis artifex scit sed remotiorem ei scire non opus est. Iccirco faber ęrarius māām ferri ⁊ ęris, ac quale esse debeat ęs ad formam suscipiendam sciuit, licet ignoret quomodo metallum producat, quoniā hoc est mā remotior. At hoc est illius artis scire que operatur circa metallum. Si ergo omnis ars proximā materiam sciuit, ⁊ remotiorē minime, alterius artis erit eandem cognoscere, quare que primo diximus verissima erant scilicet eiusdē artis munus esse formam ⁊ māām proximā cognoscere, atq; verissima sunt que postea subiunximus scilicet ꝙ alia sit ars que circa formaʒ agit, ⁊ alia que circa māām non proximā sed remotiorē. Unde ipse etiā Ari. cum dixisset eiusdem scientię eē formā ⁊ māām scire subiunxit vsq; ad terminū quēdam.

Proinde Auicēna p⁹ sen recte dixit ꝗ modo cūq; aliqs medicoꝝ loqui incepit ⁊ affirmare elemēta ⁊ cōplexiones ⁊ q̄ ista sequūtur ex eis q̄ sciētiaꝝ nālis subiecta existunt, egressus fuerit errabit ideo ꝙ i sciētia medicinę mittit qḋ ei⁹ nō ē.

Nā medicus cum sciat corpora constare quatuor elemētis, atq; hec ipsa eorum esse māām non tamen quatenus medicus sciet ꝙ hec non sint prima mā sed ante hec esse alteraʒ que in formis est. Sed postq̄ hec dubitauit tertiū argumentum Arist. adducit quo concludit ad naturalē spectare vtrāq; cognoscere. Nā inqt māām ⁊ formā esse de numero illoꝝ que referuntur ad aliquid, quippe mā sit formę mā, ⁊ non queuis mā cuiusuis formę tenere est, sed quedā certa ac definita materia est cuiusdam definitę ac certe formę, si autem mā ⁊ forma sunt de numero eoꝝ que sunt ad aliquid, qui ergo ignorauerit alterum eoꝝ que referuntur, ⁊ reliquum ignorabit, quippe que mutuo referantur ac simul cognoscantur, patet ergo ad naturalem spectare de mā ⁊ forma disserere, sed cum hec inquit, distinguit ⁊ separat nālem a theologo, ⁊ inquit quoniā vt medicus cū aspectus visionesq; considerat, ⁊ de ipsis sermonem facit, sane non de quacūq; actione ipsorum quatenus medicus disceptabit, sed sibi sat est didicisse eas idoneas esse vt talibus coloribus disgregentur, ⁊ ab alijs congregentur, ⁊ si aliquā aliā actionem habeant vel affectionem que spectet ad medicum, de quibus nihil aliud considerat ceu quomodo ab oculis exeant, ⁊ que sit actio earum circa visibilia propterea quod enimus minora videntur ⁊ per aquaʒ maiora, que etiam sit actio eoꝝ circa specula, ⁊ nunquid suapte natura queant refrāgi vel non, atq; si ad rectos angulos reflectantur vel non, ⁊ quecūq; alia infinita fere que de ipsis perspectiui considerāt. Similiter faber ęrarius aliquas actiones ęris huiusq; considerat quod ad extruēdum cimbalum oportet id sumere q: optimum sonum reddere possit, quod autem bonum sonum reddere potest tale est, ⁊ vnicuiq; forme congruit. Uerum an ęs habeat aliquam vim ad curam alicuius egritudinis vel sit adurens ⁊ ardens, ⁊ vnde sit affectum bonum sonū cū participet spiritu, ⁊ aere, ⁊ quecūq; alia que simpliciter non conferunt ad artem eius non considerat. Eodem igitur modo cum nālis attulerit reꝝ nālium cās, eas ꝑfecto assignabit quas peculiare nāli est tradere. De autem sunt quecūq; sine mā esse nequeunt. Nam ⁊ si proximas cās non solū tradiderit, sed etiaʒ primas ⁊ separatas ab ijs que fiunt, attamen neq; hec sine mā sunt. Assignabit nāq; hominis generandi causam non solum patrē illius atq; māām, sed etiam solis motum orbicularem, qui ēt nō est aliqua res a mā prorsus separata, sed in mā est.

Mot⁹ solis in zodiaco cā gnationis ⁊ corruptionis reꝝ ē vide 2⁹ de gnatiōe ꝗ.

Uerum si quedam alie cause nāles sunt que a mā separātur siue formales, siue efficiētes, aut finales fuerint, que ⁊ quot quomodoq; hec sint ⁊ se habeant inter se nō amplius physici munus est considerare, sed theologi. Nā hac ratione differt theologus a naturali, quoniam spectat ad theologum disserere de his formis que prorsus a mā seiunguntur, cum tantū physici intersit de formis disserere que sunt in mā. Ceteꝝ ad textū. Cū autem mā sit duplex forma ⁊ mā. Alterū significatuʒ omisit quo generatio natura appellabatur, quoniā illa est via ⁊ mutatio in nām denominata ab ipsa sicut dealbatio ab albedine. Cū igitur sit duplex, querit vtrum nālis definiat nālia quemadmodum definit simuʒ, quippe qui assignet definitionem essentiamq; simitatis per concauitatem ⁊ mentionem faciemus interdum de subiecto quod qdeʒ nasus est. Nam dicimus simitatē esse concauitatem nasi, quare non per māām essentiam reꝝ assignabit, sed per formam quemadmodum etiam essentiam simitatis per concauitatem tradimus, neq; mentionem faciet de materia veluti neq; hic de naso cum dicimus simitatem esse cauitatem.

¶ Nam ⁊ de hoc ipso quispiam dubitauerit: cuʒ due sint nature de vtra cōsiderare ad naturaleʒ spectet: an de eo ꝙ ex vtrisq; componitur quod si de ipso: ⁊ de vtraq; contemplari ad eundem vtriq; spectat. Utrum igitur eiusdē sit facultatis: vel alterius vtrāq; cognoscere.

¶ Quoniam dixit naturalem de vtrisq; disputaturum, vult ostendere ꝙ necessario sermonem de his tractabit qui consentaneas dubitationes habeat. Uerum illud an de eo ꝙ ex vtrisq; componitur subiunxit tāq; ex consequenti pro hoc vel profecto de eo ꝙ ex vtrisq; componitur, si autem de eo ꝙ ex vtrisq; componitur, naturalis disputabit, patet etiam ipsum disputaturum fore de vtroq; simplici. Quod si de vtroq; naturalis disputabit, igitur vnus ⁊ idem naturalis disputabit de vtrisq;, vel alius quidem de materia, ⁊ alius de forma.

¶ Nam respicienti quidem aduerteres materiei cognitio ad ipsum pertinere videbitur. Perpa

rum n.

rum enim. Empedocles ꝛ Democritus formã ꝛ illud q̄ quid erat tetigerunt.

¶ Quantum inquit ad veteres naturales, videbitur profecto ad naturalem scientiam spectare de materia disserere, quoniam ꝛ illi multa de eadem tractauerunt, sed de forma aut nemo, aut ipsi breuibus agere curarunt.

¶ At si ars imitatur naturam: eiusdem autem scientie est formam atq̄ materiam vsq̄ ad terminum quendam cognoscere: veluti medici sanitatem: bilem: ꝛ pituitã in quibus est sanitas: ꝛ edificatoris similiter formam ipsius domus atq̄ materiam: lateres inq̄ ac ligna: ꝛ ceterorum similiter. Eodem modo naturalis etiã facultatis erit profecto vtrasq̄ naturas cognoscere.

¶ Hinc primum argumentum ex similitudine artis ad naturam. Pulchre autem adiecit q̄ sciuit artifex nõ simpliciter materiam sed vsq̄ ad aliquem terminum. Nã medicus procedens vsq̄ ad elemẽta, ꝛ hec esse materiã corporum asseruerit non vltro procedit. Eodem ẽt modo de alijs artibus dicendum est.

¶ Preterea facultatis eiusdem est id gratia cuius ꝛ finem: ꝛ ea que horum gratia sunt cognoscere. At natura finis est: ꝛ cuius gratia. Quorum nãq̄ motus cõtinui est finis aliquis: eorũ is vltimus est ꝛ id cuius gratia.

Textus.

¶ Secundũ argumentũ. Id cuius gratia, ꝛ finis ex geminatione vocabulorum idem significant. Id ergo cuius gratia in naturalibus est forma, quippe huius gratia natura cuncta efficiat, ex principio quidem vt generetur deinde ꝛ conseruetur. Id autem q̄ est gratia finis est materia, instrumenta, ꝛ si quid aliud est persimile. Nã quorum motus continui est aliquis finis, is est etiam extremũ ꝛ cuius gratia. Uerum oportet verba parum mutare. Quorum nãq̄ cõtinui motus est aliquod extremũ hoc est finis: ꝛ id cuius gratia. Sed sententia memorãq̄ predictorum hec est, quoniam appellauit id cuius gratia finem hoc idem proposuit ostendere. Inquit igitur quãdo id q̄ continue mouetur, deinde peruenit ad aliquod extremum ꝛ quiescet eo itinere quod prius ceperat, hoc inq̄ finis est motus cuius gratia fiebat, quare id cuius gratia finis est, ꝛ econtra finis est cuius gratia. Intelligit autem apud me eum motum qui nulla interpollatione interceptus, nullaq̄ causa extrinsecus impeditus spõte ad finem tendit peruenire, si vero interpollaretur nõ esset finis motus statio illa per quam fit interpollatio, verbi gratia si aliquis medicus remedium adhibebit alicui ꝛ interea aliquod impedimentum fieret quo morbus peior euaderet deinde alterum remedium denuo adhibens sanaret ipsũ restitueretq̄ sanitati huius motus ꝛ non precedens dicimus sanitatem esse finem ꝛ id cuius gratia, immo neq̄ priorem dispositionem precedẽtis motus quem remedium operabatur finem, esse asserimus, quoniã ad eam non tendebat intentio neq̄ ex eadem, sed ex quodam euentu extrinsecus peior disposito excitata est, quando igitur motus qui vergit ad sanitatem interpollatus non erit, finis eiusdem ꝛ extremum in quo quieuit, id est id cuius gratia omnis motus fiebat, hoc autem est ipsa bona valetudo. Nam si non interpollabitur actio medici nusq̄ stabit quousq̄ ad sanitatem peruenerit, quoniam igitur motus generationis nisi quippiam impedimento fiat, forma est finis ad quã tenditur. Hec autem est id cuius gratia.

¶ Quapropter ꝛ Poeta ridicule compulsus est ad hanc sententiam afferendam. Extremum ob quod natus erat fatumq̄ petiuit. Nã vult non quoduis vltimũ esse finẽ: sed id q̄ est optimũ.

¶ Poetam Euripidem dicit. Quoniam (inquit) recte de finienus finem ꝛ id cuius gratia atq̄ de motu nõ interpollato Euripides fide dignus est, qui cõmuni consensu accipit continui motus extremum esse finem ꝛ id cuius gratia. Uerum ridicule hanc vniuersalem conceptionẽ adaptauit particularibus. Quoniam igitur continuę vite finis est mors existimauit eam esse finẽ ꝛ id cuius gratia. At omne cuius gratia est finis, econtra autem minime omnis finis est id cuius gratia, sed optim⁹ finis est id cuius gratia, ꝛ cum optimum sit ipsum esse, q̃ nõ esse, igitur mors non est id cuius gratia, immo neq̄ cõtinui motus ab ortu mors est extremũ aliquod ꝛ finis, quoniã mouetur natura vsq̄ ad naturã integrã animalis atq̄ vsq̄ ad perfectã etatẽ, que deducta ad perfectionẽ quiescit ꝛ manet, hoc igitur summũ etatis incrementũ est finis continui motus a generatione, postea vero quoniã forma suapte natura i materia ample magnificeq̄ firmata est, si animal vltra procedẽdo imbecillius fit nõ a natura id cõsequi videtur, sed cum ex contrarijs animal constet, ꝛ natura amplius non possit contraria in concentum ꝛ concordiam naturalem congregare ꝛ cõtinere, alterum contrariũ fit pollentius, ꝛ ita cum ipse concentus parum dissoluitur mortem fieri accidit.

Textus.

¶ Nam vult non quoduis extremum esse finẽ, sed id quod est optimum. Uult non poeta quidem, sed rerũ natura, quoniam igitur id q̄ est optimum est finis ꝛ cuius gratia, igitur generationis optimum erit finis, sed ipse etatis flos aut summum eius incrementum est optimum, quippe animal ea etate constitutũ omnes actiones naturales exerceat ꝛ maxime eas quibus generat. Nam hic est proprie finis naturę deducere animal ad hoc vt ita generet alterum quale ipsum est, ꝛ quoniam cuncta bonum appetunt, ꝛ esse cuiq̄ bonum est. Quocirca que nequeunt manere eadem numero appetũt ꝛ amãt sempiterna fieri in spetie, quare cum hoc sit optimum, natura ad tantum continuo vehit ducitq̄ animal quousq̄ hoc attingat, vt huiusmodi actiones exerceat, deinde cum prior motus cessat ea assecuta de quibus erat intentio, principiũ accipit preter naturã tendens ad corruptionem eo modo quem explicauimus ꝛ diximus.

Idẽ i calce p⁹ libri. Unde Auicẽ nã p⁹ fen. si vis scire etates hominũ ubi flos etatis ẽ ꝑ ceteris aĩa lib⁹ nihil certi hẽ q̄ a cure exiguę sit nisi q̄dã cõiectura.

¶ Cum etiam artes materiam efficiant quedam simpliciter: quedam idoneam aptamq̄ ad opus. Et vtimur quia omnia sunt gratia nostri. Sumus enim ꝛ nos quodãmodo finis. Nam id cuius gratia cetera sunt dupliciter dicitur vt i philosophia distinximus. Due igitur sunt domine materiei cognoscentesq̄ artes ea que vtitur: ꝛ ea que preest facultati operandi ipsa inq̄ architectura. Quapropter ꝛ ea que vtitur aliquomodo architectura est. Sꝫ hoc interest: altera nãq̄ formam cognoscit: altera velut materiã facit.

¶ Cum multa in constructione presentis loci interserat, verba reddit obscurissima. Nos igitur oportet vt textus seruetur continuatio singula verba discurrere ꝛ põderare, ꝛ vnicuiq̄ loco suum ac proprium afferre assignareq̄. Illud itaq̄ (Et vtimur quia omnia sunt gratia nostri) cum precedentibus sic construendũ est vbi sic inquit. Preterea facultatis eiusdem est id gratia cuius

finẽqꝫ ⁊ ea que horum gratia sunt cognoscere. At nã, finis est ⁊ cuius gratia, quibus deinde copulans hec dicit. Et vtimur quia omnia sunt gratia nostri vsqꝫ ad ea verba, vt in philosophia, distinximus. Hec igitur est huius loci constructio, sententia autem est, quoniã duplex est finis, alter cuius, ⁊ alter cui, dicens autem finem velut cuius, quoniam dicit nã est finis ⁊ cuius gratia, adiecit ⁊ alterum significatum finis dico scilicet finẽ cui, quã dicit. Et vtimur, quia omnia sunt gratia nostri. Unde apertius hoc faciens subiunxit. Sumus enim ⁊ nos quodammodo finis. Nam dupliciter dicitur id cuius gratia cetera sunt vt distinximus in philosophia, dicit autẽ per philosophiã librum de moribus aut philosophiam moralem quam vocat philosophiam, quoniaꝫ per ipsaꝫ philosophum reddit moralẽ. Hec igitur est constructio. Que autem interiecit partim probant finem esse cuius gratia, partim ad confutationem Euripidis adducuntur sed ea verba. (Cum etiam artes materiam efficiant. Quedam simpliciter. Que daꝫ aptã idoneãqꝫ ad opus) coniungenda sunt his verbis. Due igitur sunt domine materia cognoscentesqꝫ artes ⁊ cetera. ❡ Hic autem est dubitatio quam diximus, quoniã non quẽadmoduꝫ artiuꝫ quedã versantur circa mãm, quedã autẽ circa formã, ita scientiaꝝ nãlium, alia quidem formã cognoscit, alia vero mãm. Quod vero hec tanq̃ dubitationẽ proferat deinceps ostendit cum solutionẽ infert in quibus dicet. In his igitur que per artem conficimus nos operis extruendi cã mãm facimus. Cũ igitur dicat cãm differentie indicat hãc esse, quoniã eadem prorsus ars nõ versatur circa vtrãqꝫ scilicet mãm ⁊ formã. At nã versatur circa vtrãqꝫ. Est igitur tota sententia textus talis. Artium quedã efficiunt mãm, quedã presunt ⁊ dominantur eidem. Item eaꝝ artiũ que mãm efficiunt, alia mãꝫ simpliciter efficit ceu peritia scindendi ligna, alia vero efficit illã idoneã aptãqꝫ, similiter eaꝝ artiũ que sunt domine materie. Nã he artes presunt materie que versantur circa formã, quippe nauis opifex iubeat ordinetqꝫ ei qui ligna incidit qualia ligna sibi preparare aptareqꝫ debeat, qualiaqꝫ sint idonea aptaqꝫ ipsi ad hec faciunduꝫ ⁊ qua rõne sint apta. Artiuꝫ igitur que presunt materie que ẽt architecture appellãtur scilicet domine extruendi operis facultatis, alia formã appõnit vt ars extruendi naues, alia autem vtitur eadem ceu ars gubernandi nauem, recte igitur appellauimus peritiã gubernandi nauem architectonicã, quippe que magis sit architectonica q̃ ars extruendi naues. Nã ipsa iubet preestqꝫ arti que naues condit qualẽ formã sibi claui ipsa debeat facere. Ueꝝ differũt inter se artes que versantur circa formã que ẽt architecture sunt, quoniã alia efficit formã, ceu ars condendi naues, alia vero solum cognoscit formã ⁊ non efficit, Item quedã vtitur forma, quedam minime, quare quatuor sunt que circa idem versantur, quaꝝ due circa mãm, due vero circa formã, sed cũ hec dicit reliquum dubitationis non adiecit, quod quidem erat, igitur nũq̃ in nãlibus eiusdem scientie nãlis erit versari circa mãm, ⁊ circa formam, sed altera versabitur circa formã, altera aũt circa mãm, ob id q̃ sententiã obscurã fecerat ꝙ hec apposuerit gratia dubitationis, sed quia subiunxit solutionem (vt diximus) claram apertãqꝫ suã sententiam facit. Postremo dicens ars gubernandi architectura est non sine aliqua determinatione dixit, quoniã inquit aliquomodo architectura est. Adiecit autẽ hoc (aliquomodo) q̃m ars gubernãdi non edificat nõ extruit. Nã potius imperat iubet ac preest arti extruẽdi naues, quã extruat, Itaqꝫ adiecit hoc (aliquomodo) ob id quia ipsa non extruit, sed non ob id quia imperat ⁊ preest.

Textus

❡ Nam gubernator quidem qualis est forma claui cognoscit ac iubet. At architectus ex quali ligno: ex qualibus motib⁹ erit nauis cognoscit.

❡ Utreqꝫ igĩ artes versantur circa formã, que ẽt non ignorãt mãm. Ueꝝ ars quidem gubernãdi nauem magis formã cognoscit q̃ꝫ mãm, ⁊ iubet hãc gubernatori, sed ars extruendi naues potius dicit ab ipso gubernatore formã ⁊ mãm callet, igĩ ipsimet vicissiꝫ aliquid mutuant. Nã ars extruendi naues discit formã a peritia gubernãdi nauem, ars autem gubernãdi mãm accipit ab ipsa arte extruendi naues. Cũ autem dicit ex qualibus motibus, ponit pro hoc ex qualibus nãlib⁹ motibus viribusqꝫ, qm̃ non quoduis lignũ tenere assumitur ad extruendum nauigium vel clauum.

❡ In his igitur que per artem conficimus nos operis extruendi causa materiaꝫ facimus: in naturalibus autem est.

❡ Solutio dubitationis, quoniã in artificialibus materiã extrinsecus artifex suscipiens eidem sic formã apponit, quocirca ipsa spectat ad aliã artem, ⁊ forma ad aliã. At in nãlibus nature non traditur extrinsecus mã, sed eidẽ inest, ⁊ ab eadem efficitur ⁊ procreatur. Quod si hoc conceditur, igĩ qui huiusmodi nature scientia peritus fuerit, mãm ẽt cognoscet. Nã vtriusqꝫ natura opatrix est, ⁊ ei qui vtrãqꝫ ignorauerit non patet aditus scientie nãlis siquidem vtriusqꝫ natura sit magistra.

❡ Item materies est eorum que sunt ad aliquid. — Aduerte ꝙ hic deficit aliqd textus.

❡ Tertium argumentum ꝙ spectet ad phisicuꝫ nãlem ue cognoscere vtrãqꝫ materiam ⁊ formam.

❡ At quousqꝫ naturalem philosophum formam ⁊ ipsum ꝙ quid est scire oportet: An vt medicuꝫ neruum: vel fabrum es vsqꝫ ad quẽdam terminum considerare oportet. Nam alicuius gratia est vnaqueqꝫ ⁊ circa res versari que separabiles quidem sunt ratione in materia autem sunt. Homo namqꝫ generat hominem atqꝫ sol. Quo vero modo sese habeat separabilis forma: ⁊ quid nam sit: philosophie prime munus est pertractare ac determinare.

Textus

❡ Hic separat nãlem a theologo. Equidem de mã ita cõsiderat nãlis quẽadmodum diximus, sed de forma vsqꝫ ad quẽdam terminum considerabit, idest quoniam eiusdem rei plures formas accipe possumus. Nã Socrates est vt hominis forma animal rõnale mortale, ⁊ ante hãc substãtia animata sensitiua. Nam quedam sunt nãlium forme separate ceu numeri apd̃ pitagoreos siue ille forme que dicuntur ante multa, ⁊ he siue sint apud Platonem p se subsistentes dico scilicet illum idealem hominẽ p se, ⁊ idipsum animal p se, siue sint rõnes quas ipse in opifice statuit, iccirco inquit, vel nãlis de omni forma simpliciter disputabit, vel vsqꝫ ad aliquem terminum deducet doctrinam. Inquit igĩ non esse munus nãlis de omni forma disserere sed vsqꝫ ad aliquem terminum procedat. Et quẽadmodum faber erarius non singulas actiones eris considerat, verbigratia si quippiam conferat ad medendi peritiam, sed ꝙ sit liquabile ⁊ flexibile ⁊ q̃cũqꝫ conferunt ad res subiectas ei. Item medicus cum considerat de neruo spectabit etiam omnes actiones q̃ ad suam artem conferũt, verbigratia ꝙ sit motus eius — Aduerte huc interpretẽ plures formas ⁊ mãs in cõposito ponere.

aliqua cã,

Proinde aui cēna pͦsen. cōsiderat ꝺ complexiōe ei⁹ ꝛ reliqꝝ mēbroꝝ.

aliqua cā, nō tamen rimabiť si aliqua illius forma sit ab opifice vel si ex forma ꝛ mā constituať, sed spectabit quō accidat aliqs siccius esse vel frigidius. Eodem ēt modo nālis non de omni forma simpliciter disputabit sed procedet vsqꝫ ad aliquem terminum idest quatenus a mā non separať. Nā si forte quispiā interrogabit eum si contingit hominem esse, certe non respondebit formā hominis in opifice esse, oportet autem cā esse factā ꝛ nālem. Idcirco hic forma poniť ꝛ ēst, sed sufficere putabit assignare cās non sine mā, qꝛ homo ꝛ sol generāt hominē. Nā solis accessus atqꝫ recessus est cā generatiōis ꝛ corruptionis coꝝ que hic fiunt, hec inqꝫ gñanť ex proximis ꝛ non quoduis a quouis, sed simile ex simili, cū igr̄ hāc cām affert, hominem ꝛ solem gñare hominem affirmabit, ꝛ vtrīqꝫ sunt in mā. Et forte non affirmabit quasdam formas medias esse in vniuerso, atqꝫ huiusmodi esse animā nr̄am que recedit ꝛ reuertiť, quocirca homo in mundo est, quoniā attinet ad theologos hec ꝛ huiusmodi inuestigare vt que, ꝛ quot sint forme separate, atqꝫ quis sit habitus respectusqꝫ ipsaꝝ, ꝛ quidā habitus est ad seipsas, ꝛ quidā ad hec que hic sunt, nālis igr̄ interrogatus non oēs cās assignabit neqꝫ efficientem neqꝫ formalem sed solum eas que non sunt sine materia.

Hic forte in pitagoreos aut i Platonē ꝺ reditu aīe ad corpus.

¶ Determinatis aūt hisce considerandū est de causis quales ꝛ quot sint numero.

¶ Cum disseruerit de cōcausis que sunt mā ꝛ forma, vult nunc de reliquis duabus agere scilicet efficiente ꝛ fine q̄ proprie sunt cause. Nā cum nostra intentio sit res nāles cognoscere nihil prius cognoscere possumus anteqꝫ principia eiusdem ꝛ cās omnes cognoscamus, quare oportet omnes cās reꝝ nālium pernoscere si exactā eaꝝ cognitionē assequi volumus. Quoniā igr̄ vult de reliquis causis agere scilicet efficiente ꝛ finali repetit summatim sermonem de causis, ꝛ inqt esse quatuor cuiuslibet rei cās māni, formā, efficientem, ꝛ finem, ceu domus cause sunt veluti mā lapides, ꝛ lateres, ac ligna, forma vero talis figura, efficiens edificator, finis deniqꝫ vsus hominis per quem domus extruiť quā definire solemus coopimentum q̄ nos ab imbribus procellisqꝫ protegit atqꝫ defendit, similiter de omnibus rebus dicendum est. Appellat aūt māni ex quo, formā aūt secundum quod, efficientem vnde motus principium, finem vero pp̄ quod. Sunt ēt eorum que fiunt alie due cause vna instrumentalis, altera exemplaris quas Plato inter cās numerauit. Verū Arist. tanqꝫ nālis his non vtiť, exemplarem inqꝫ omisit quoniā ipsa supior prestantiorqꝫ est causis secundū nāꝫ, quippe nā exemplaria non intueať cū quippiā agit, que quāqꝫ habeat rōnes eoꝝ que producuntur, tamē non cognoscit vt faber ꝛ opifex, sed duntaxat rōnes animātes obtinet quibus agit ꝛ producit. Item cām instrumentalem simul comprehendit cū materiali siquidē sit instrumentalis cā velut insitus innatusqꝫ calor nature. Verū hec dixi comprehenditur simul cū causis nālibus, quoniā statuit omnino quatuor elemēta in quibus sunt quatuor qualitates, mām omnium que fiunt, sed quale esset instrumentum generationis eoꝝ pretermisit. Plato igiť theologus dixit omniū q̄ fiunt cām efficientē esse opificē instrumentalē aūt mām. At vero Arist. nālis merito nām ꝛ hāc vnde motus initiū statuit esse cā efficientē, instrumentalē aūt non hīc proportionē ꝛ respectū neqꝫ similitudinē. Et.n. instrumēta vult prius esse separata a causis efficientibus, ꝛ ab effectibus. Atq calor insitus innatusqꝫ non seiungitur ab ipsa opifice nā sed est subiectum ipsi nature in quo firmata ꝛ fusa animal pcreat. Possumus

Idē i cōmētario primi textus.

Vide Platonem in timeo cū agit de oīu vniuersali.

ēt ipsam nām in nālibus exemplar appellare, siqdē ipsa simile ex simili producat, ꝛ intentio illius nature que in patre est atqꝫ in matre sit sibi simile procreare, veꝝ non cognoscendo (vt diximus) in seipsaꝫ intueť velut in exēplar ꝛ vult exēplar a causis efficiētibus separari fꝫ substantiā. Que cū Arist. dicat, deinceps narrat que consecuntť cās, ꝛ imprimis inquit. Cum multe sint reꝝ cause accidit vt eiusdem sint plures cause p se. Nā ille cause quatuor omnes sunt p se cause, sed non eodem modo quippe aliter sit mā cā ꝛ aliter efficiens, ac de reliquis similiter dicendum est. Item ait has esse inuicē vicissimqꝫ cās ceu labores bonę valetudinis cause sunt, ꝛ econtra bona valetudo cā laboꝝ est. Veꝝ nō eodē modo, quoniā labores sunt bonę valetudinis cause efficientes. At bona valetudo est eorum cā finalis. Nā sepe laboramus vt obtineamus bonā valetudinē. Et.n. siquis me interrogaret cur ambulas? Responderē profecto, vt valeā. Preterea inqt fieri posse vt idē sit cā 2rioꝝ. Nā gubernator nauis si adsit naui fit cā salutis nauis, si vero absit eā naufragij ē, ꝛ inquit gubernatorem cum absit, non esse cām p se naufragij sed p accidens, quippe que seruari possit absente gubernatore. Idcirco inquit exemplum cōmodius veriusqꝫ in sole afferri posse qui presens luminis cā est, absens vero tenebraꝝ, ꝛ vtriusqꝫ p se cā sol est. Nā si absens foret cā p accidens tenebraꝝ ꝛ non p se, igr̄ quāqꝫ absens sit non esset cā tenebraꝝ. Nā huiusmodi sunt cāe p accidens. Dico itaqꝫ quāqꝫ gubernatoris absentia sit cā naufragij, non tamē ob id existimandum est ipsum esse cām p accidens naufragij, cum ꝛ presentia eius nō sit omnino cā salutis, ꝛ tamē non pp̄ hoc quando seruaret nauē non p se sed p accidens seruaret, sic igr̄ quāqꝫ absente gubernatore nauis saluareť, fortuna casuqꝫ illius salutē dicimus quo naufragiū quod fit presentia gubernatoris impetu ꝛ violentia fieri dicimus. Nā artes versanť circa ea que plerūqꝫ fieri solent. At qui naufragij q̄ fit absentia gubernatoris cā p se erit absentia eiusdē, quare gubernator sua absentia ꝛ presentia est cā p se contrariorum dico scilicet salutis ꝛ naufragij.

Quō nā exēplar.

¶ Nam cum sciendi gratia sit naturalis pertractatio: scire autem vnūquodqꝫ non prius putemus q̄ circa vnūquodqꝫ propter quid est capiamus: idqꝫ est primam accipere causam. Patet ꝛ a nobis hoc esse agendū: ꝛ de generatione corruptioneqꝫ: ac de omni mutatione naturali: vt ipsarū scientes principia enitamur vnūquodqꝫ quod querimus in ipsa reducere.

¶ Inquit illud verbum pp̄ quid pro hoc circa vnūqꝫqꝫ cās quaꝝ grā est. Nā interrogati cur homo est, respondebimus afferrētes cām efficientē, vel finalē, aut aliquā aliā vel omnes. ¶ Patet ꝛ a nobis hoc esse agendum, ꝛ de generatiōe corruptioneqꝫ ac de omni mutatiōe nāli, idest de causis generationis ꝛ corruptionis, ꝛ vniuersaliter omnis mutationis nālis, quare ꝛ hinc habes ipsum agere de his que cōmuniter consecuntur gñabilia ꝛ corruptibilia. ¶ Vt scientes ipsarum principia enitamur vnūquodqꝫ quod querimus in ipsa reducere. Nam sciētes omnium nālium quatuor esse cās vnāquamqꝫ redigemus in eadē principia, ceu cum de lectica querimus, dicimus eius efficientem causam esse edificandi artem, formā vero talem figuram, materialem ligna, ꝛ finalē hominis vsum.

Textus.

Textus.

¶ Vno itaqꝫ modo causa dicitur id ex quo quippiam fit eo pacto vt insit: vt es statue: argentūqꝫ

phiale: ⁊ horum genera.

¶ Materialem cãm inquit quã nuncupat ex quo vt dicimus ex lignis abaculum, ⁊ ex mã ⁊ forma eã constare. Uerũ si nos superiore libro asseruimus illud (ex quo) magis proprium esse priuationi, ⁊ materie (hoc) tamen hic contrariũ non dicimus. Nã ibi diuidentes scingentesq̃ rõne priuationem a mã eo q̃ ipsa permanet illud aduerbium (hoc) eidem adaptauimus. Nunc autem quoniam volumus quatuor causis proprium aduerbium tribuere, minirum inter omnia illud (ex quo) tanq̃ magis ꝓpriũ materie congruere videtur. Nã ipsa est que mutatur, ⁊ alteratur ⁊ minime cã efficiens, finis, ⁊ forma mouentur. Dixit autem (vt inquit) perinde ac dicat cum cã mãlis insit eidem rei que producitur ac eiusdem fiat elementũ, ⁊ non quemadmodum cã efficiens que extrinsecus adest. Nã artificialium artifex extera causa est ⁊ pater filij, ⁊ celestium orbicularis motus solis omnium que produ-
Textus. cuntur. At mã in ipsis est. (Et horum genera) quoniam proximas mãs tradidit, idcirco adiecit. Et horum genera, idest ⁊ que sunt his communiora, vel que sunt generalissima subiecta. Nã ęs est proxima mã statue, ⁊ quoniã huic ẽt altera mã subijcit̃ ceu aqua, igit̃ ⁊ aqua erit materie statua. Item erit trina dimensio que subijcit̃ aque ⁊ prima mã q̃ subijcit̃ trine dimẽsioni, siue igit̃ ex aqua, quippiã agerent ceu eris metallũ, siue ex terra, chius erit materia ęs eiusdem etiam erunt materie que subijciuntur ei siue proxime, siue per multas intermedias materia fuerit.

¶ Alio modo forma atq̃ exemplar: hec autem est ratio illius q̃ quid rei appellatur: ⁊ huius genera.

¶ Alio modo inquit principium est forma. Uerum exemplar dixit nõ eo modo quo ij qui posuerũt ideas, neq̃ quia putet ad nãlem spectare exemplarem cãm afferre, quippe nã nullum exemplar intueatur cum quippiã agit, ac nihil cognoscat eorum que ipsa operatur, sed tenet rõnes eorum que fiunt sine cognitione. Sed quoniã qui aliquid iuxta exẽplar efficiunt determinata certaq̃ agunt, cum neq̃ pauxillum quippiã eis vltra adijciãt, neq̃ minus opus magis q̃ exemplar operent̃. Et eos ẽt que a natura producuntur certa definitaq̃ sint, quippe determinata certaq̃ habeat̃ forma hominis, bouis, fici, vitis, ⁊ reliquorum, atq̃ in tantum nã moueat mãm donec ad formã perueniat propter hoc formã exemplar vocauit. Hec autem est rõ illius q̃ quid rei appellat̃, ⁊ huius genera, ceu statue forma, ⁊ non es quippe hoc sit mã, sed simulachrum hominis, huius autem genus imago simulacrũq̃ ẽ. Nã omnis statua simulachrũ ẽ, sed nõ omne simulachrũ statua, igit̃ simulachrũ exẽplar ⁊ imago erit genus artificialium, ⁊ nãlium forma erit definitio rei. Item genera huius sunt partes eiusdem vt ipse diminitus dicit. Nã genus hominis definitionis est animal rõnale mortale, quippe vnaqueq̃ pars cõmunior latiorq̃ sit ratione hominis. Genera autem solent dici materia definitionum.

¶ Uelut eius concentus diapason ratio est duorum ad vnũ proportio: atq̃ omnino numerus: itemq̃ partes in ratione sumuntur.

¶ Exemplũ ponit de his q̃ sunt formales cause, ⁊ nõ mõ de forma ꝓxima, sed ẽt de generibus eaꝝ q̃ tñ ꝓxime tñ remotiores sunt. Inqt igit̃ forma concentus q̃ diapason dr̃, erit responsum duoꝝ ad vnũ. Est.n. diapason ꝯcẽtus q̃dã in quo corda vel vox inferior dupla est ad superiorem idest duplũ illius sonũ hꝫ. Est igit̃ forma eiusdẽ ꝯcentus ꝓ duoꝝ ad vnũ ꝓportio. Quã.n. ꝓportionẽ hꝫ duo ad vnũ, eandẽ ẽt hꝫ corda vel vox inferior ad superiorẽ. Itẽ genus duoꝝ ad vnũ quod duplũ esse dicimus sub se spẽm hꝫ cõcentũ diapason. Nã dupli est cõmunius q̃ duo ad vnũ, siqdẽ dupli cõpetat omnibus duplatis numeris, preterea dupli genus est numerus, qppe q̃ latior amplior q̃ sit ipso duplo. Nã si aliqd est duplũ id ẽt numerus est, cõ añt nõ seqtur aliqd numerus est, igit̃ id duplũ ẽ. Ceteꝝ cũ dicit h̃. Itẽq̃ partes que in rõne sumunt̃, expositio ẽ illius loci vbi dicit q̃dã esse gña definitionis. Inqt igit̃ ipsa gña definitionis partes eiusdẽ voco. Nã cum in exẽplo de forma ac ꝓximo genere eius accepisset ꝓportionẽ duoꝝ ad vnũ, ⁊ numeꝝ velut gen⁹ in eodẽ ꝓposito trãsferẽs sermonẽ subiũxit. Item ptes q̃ sumunt̃ i rõne.

¶ Preterea id vnde primum motus principium vel quietis: qualis est causa his qui cõsuluit ⁊ pater filij: atq̃ prorsus q̃ efficit eius q̃ efficitur: ⁊ q̃ mutat eius q̃ mutatur. Item vt finis: hic autem est cuius gratia cetera fiunt ceu ambulandi sanitas. Cur enim ambulat interrogati: dicimus vt valeat. Atq̃ si hoc pacto dixerimus reddidisse causaꝫ arbitramur. Et quecũq̃ alio mouente inter ipsum ⁊ finem fiunt: vt inter medicum sanitatẽq̃ macies: aut purgatio: aut potiones: aut instrumenta. Nam vniuersa hec gratia finis fiunt.

¶ Explicat efficientẽ cãm. Nã quũ interrogati fuerimus qs extitit cã belli: Rñdebimus eũ esse q̃ ꝯsiliũ dedit. Itẽ qs gignit filiũ: Rñdebimus prẽm. Uerum dixit (pri͂m) qm̃ instrumenta q̃q̃ videãtur mouere, tñ p⁹ nõ mouent, quare h̃ nõ erãt cause efficientes, qm̃ efficiens cã est pri͂m p͂ vnde motus, ⁊ quẽadmodũ cã efficiẽs est pri͂m mot⁹, ita ẽt est pri͂m qetis. Nã q̃ de ineunda statuẽdaq̃ pace cõsiliũ affert is huiꝰ qetis cã esse vr̃. Et q̃cũq̃ alio mouente inter ipsum ⁊ finẽ fiũt. Nã (inqt) vniuersa h̃ gr̃a finis fiũt ⁊ pp finẽ hñt esse, idest q̃cũq̃ fiũt alio mouẽte inter cãm efficientẽ ⁊ finalẽ h̃ oĩa fiũt gr̃a finis, quãq̃ intermedioꝝ aliud ex altero fieret ceu ex laboribus macies. Nõ solũ.n. labores fiũt pp sanitatẽ sed ẽt macies attenuatione, quare hoꝝ omniũ finis est salus, sed forte fortuna ipsa salus pp exercitiũ legẽdi expetẽda est. Nã iccirco cupimus incolumes esse ac valere vt legam⁹; q̃ ẽt alterius gr̃a est. Nã gr̃a adipiscendi fęlicitatẽ legimus q̃ est omniũ maxime finis ⁊ alia omnia huius gratia fiunt.

Uide quõ ex diffinitione cãe efficiẽtis instrumentũ talẽ cãm esse negat.

¶ Inter sese autem differunt. Alia namq̃ sunt opera. Alia instrumenta: cause igitur tot fere modis dicuntur fit autem vt cum multipliciter cause dicantur: multe etiam eiusdem sint non per accidens cause ceu statue statuaria ars: ⁊ es: non per aliud quicq̃: sed quo statua est. At non eodẽ modo: sed es quidem velut materia. Ars autẽ vt id a quo mot⁹ proficiscitur. Sũt preterea que sibi mutuo sunt cause vt exercitium ⁊ labor causa bone valetudinis: ⁊ hec laboris. Uerum non eodem modo: sed hec vt finis: ille autem vt principium motus. Item idem est cã contrariorum. Nam q̃ presens est cã cuiuspiam est: ⁊ id absens nonnunq̃ cãm contrariũ esse dicimus. Ut gubernatoris absentiam subuersionis nauis: cu-

ius pñtia

ius presentia erat cā salutis. Uniuerse autem nunc dicte cause quatuor in modos manifestissimos cadunt. Elementa namqꝫ syllabarum: ⁊ materia eorum que arte conficiuntur. Ignis ⁊ talia corporum partes totius: ⁊ suppositiones conclusionis: vt id ex quo fit: cause sunt. Atqꝫ horum quedam sunt veluti subiectum vt partes. Quedam vt quid rei. Totum quoqꝫ: ⁊ compositio: atqꝫ forma.

¶ Inquit ea que fiunt ante finem differunt quoniam non nulla sunt opera vt deambulatio ⁊ attenuatio purgatio nonnulla autem instrumenta ⁊ remedia phlebotomia scilicet vene secatio ⁊ reliqua, fit autem vt cum multipliciter cause multe dicantur, etiam eiusdem sint cause non per
Textus. accidens. Numerans causas deinceps vult afferre ea que consequuntur causas, ⁊ imprimis inquit eiusdem multas esse causas per se ⁊ non per accidens. Uerū non eadem ratione, ceu statue cause sunt es ⁊ statuarius ⁊ non alio modo q̄ꝫ per se, attamen alia est vt causa efficiens,
Textus. alia vero vt materialis. ¶ Uniuerse autem nunc dicte cause in quatuor modos manifestissimos cadunt. Redigit ad summā breuiter ea que dixit cum afferat quatuor esse modos causarū materialem, efficientem, formalem, ⁊ finalem. Deinceps adducit multa exempla materialis cause, quoniam elementa sunt syllabarum cause vt materia ⁊ subiectuꝫ fictiliū ceu Thuribuli ⁊ huiusmodi aliorum atqꝫ omnium artificialiuꝫ. Item elementa sunt materia corporum compositorum, ⁊ partes materiales cause sunt totius, ⁊ propositiones sunt cause conclusionis ve-
Textus. lut materia. ¶ Atqꝫ horum quedam sunt vt subiectum veluti partes. Hec autem verba sunt copulanda his superioribus. Uniuerse autem nunc dicte cause in quatuor modos manifestissimos cadunt, quibus deinceps copulanda sunt hec. Atqꝫ horum quedam vt subiectum ⁊ cetera. Que autem ipse interseruit exempla sunt materialis cause. Sed cum multa adiecit exempla, iccirco repetens ser-
Textus. monem recēset iterum quatuor modos causarū. ¶ Quedam vt quid rei, totū, compositio, ⁊ forma. Dixit vt quid rei loco huius vt forma. Nam per ipsam vnicuiqꝫ essentia tribuitur ac vnumquodqꝫ habet esse. Iteꝫ forma hec dicitur compositio partiuꝫ, ⁊ vniuersitas earū, atqꝫ illud ipsum dicitur forma q̄ eideꝫ toti vniuersoqꝫ apponitur.

¶ Semen autem genitale: ⁊ medicus: ac qui consuluit: ⁊ omnino efficiens: omnia sunt cause vnde mutationis: vel stationis: vel motus principium.

¶ Semen genitale inquit esse causam efficientem, quoniam in seipso tenet rationes naturales, ⁊ fetus substernitur eidem velut materia, sunt autem rationes forme ex quibus procedunt in formam. At prime accepimus semen genitale vt materiam tanq̄ꝫ ad producendam prolem aptissimum quatenus sperma ⁊ fetus vt materia subijcerentur nature. Preterea si est natura velut efficiens in eo quod producitur, profecto erit semen genitale velut materia quo ad hanc rationem, quemadmodum ⁊ animal ipsi nature subijcitur in ordinem materie cum mutatur mutationibus naturalibus auctione scilicet, ⁊ alteratione, atqꝫ ceteris alijs.

¶ Quedam autem cause sunt vt finis bonumqꝫ ceterorum. Nam id cuius gratia cetera fiunt: optimum esse solet ac finis aliorum vult esse. Intersit autem nihil bonum ipsum: an apparens bonum dicatur.

¶ Quedam autem sunt cause (inquit) velut finis aliorū, ⁊ velut bonum ⁊ cuius gratia cuncta fiunt. Nam finalis causa esse optimum ⁊ bonum vult esse. Nam omne q̄ fit propter ipsum bonum fit. Deinde quoniam non omnia bonum finem habent, inquit. Intersit autem nihil, siue reuera finis bonum sit, siue apparens. Nam hoc patet vt omne q̄ fit alicuius boni gratia fiat, ⁊ si circa electionem boni existentis aliquando error fit, tamen omnia intentionem ⁊ finem ponunt hoc bonum esse atqꝫ statuunt. Duplex finis bonum ⁊ apparēs

¶ Tales igitur atqꝫ tot cause specie esse videntur. Modi autem causarū numero quidem sunt multi. Si vero in capita redigantur: ⁊ ipsi pauciores euadunt.

¶ Cum aggressus sit sermonem de causis per se, quoniaꝫ cum causas assignamus non solum eas que sunt per se afferre consueuimus, sed aliquādo eas que sunt per accidens. Nam dicimus caluum edificare domuꝫ, vel simuꝫ philosophari. Iccirco explicaturus causas per accidens sermonem de causis summatim repetit ⁊ diuisioneꝫ earū vniuersalem efficit. Nam inquit causarum quedam sunt per se, quedam vero per accidens. Item quedā propinque, quedā remote. Rursus alie simplices, alie autem cōposite ⁊ coniuncte. Per se igitur causa statue est statuarius, per accidens autem caluus vel musicus. Iteꝫ causa propinqua per se similiter est hic statuarius huius statue, remota autem artifex. Preterea in causis per accidens propinqua est albū, remota vero coloratū. Rursus simplex est artifex, vel statuarius, aut caluus, coniuncta autem vt statuarius caluus vel artifex statuarius, in quarum prima collegi coniunxiqꝫ in vnum causam per se ⁊ per accidens, in secunda proximā ⁊ remotam. Cum igitur tres sint oppositionis partes, sex opposita esse patet quorum vnicuiqꝫ si adiunxerimus diuisioneꝫ qua quispiam in actu, vel potentia dici solet numerus duplabitur ⁊ duodecim erunt omnes partes causarum. Nam causa per se in actu est, quādo statuarius condit efficitqꝫ statuam, in potentia quando ipse efficiet statuam. Rursus causa per accidens in actu est vt caluus edificat, potentia vero caluus edificabit, ⁊ de alijs similiter dicendum est. Cum igitur duodecim sint membra sectionis particularis cause, quoniam quatuor sunt genera causarum videlicet, efficiens, formalis, finalis, ⁊ materialis, quibus igitur si coniungantur illi duodecim modi causaruꝫ totus numerus earum erit quadraginta octo. ¶ Dubi- Dubitatio.
taret autem quispiam contra collectum numerum causarum, quoniam si voluerimus particularium causarum duodecim modos afferre nō inueniemus nos recte supputasse. Sit .n. de causa efficiente questio. Nam cum ipse dico statuariū esse causam statue mox eundem dico causam per se simplicem, ⁊ propinquaꝫ, quare fieri nequeunt tres inter se abiuncte ⁊ separate, quin alia in aliam incidat aut alia cum alia conueniat. Rursus cum dicitur causam simplicem, ⁊ coniunctam esse siquidem susceperis per se solum significatum causarum ⁊ non iuxta vocum collectionem, fieri non posset vt aliqua causa simplex sit secundum significatum. Nam cum ipse profero statuarium simul etiam dico per se causam ⁊ proximam quomodo itaqꝫ erit causa simplex similiter de alijs dicendum est. At si solum secundum prolationem vocum accipimus simplex ⁊ compositum, vt Aristoti. per exempla sentire videtur. Nam coniungentes nos voces

dicimus Policletum statuarium, eadem rursus causa
per se ⁊ per accidens proxima ⁊ remota nihil minus in
simplicibus ⁊ in compositis simul intelligetur. In simpli-
cibus igitur demonstrauimus, ceterũ de cõpositis demõ-
stramus. Nam si dixero Policletum statuarium, simul
intelligo spectoq; per se ⁊ per accidens, quippe statua-
rius sit causa statuę per se, ⁊ Policletus per accidens.
Item simul aduimauerto causam proximam. Preterea
simul cuncta inueniri possunt ceu si hoc modo proferam
homo statuarius. Nam in hac vocum cõplexione homo
est causa remota ⁊ per accidens qui quatenus statuarius
est causa proxima ⁊ per se, quare hec inuicem separata in
Solutio. ueniri nequeunt. ¶ Ad hanc igitur dubitationẽ respon
demus Aristotelem hec non ita adduxisse in medium vt
partietur numerum trium oppositionum eorum qui mo
di causarũ appellantur, quippe hoc reuera fieri nequeat,
sed voluit nobis afferre proprietates causarum. Nam ⁊
si infinities vnumquodq; eorũ diuisim cõsiderare nequi
remus, attamen ratione a sese vicissim abiungi queunt.
Quũ igitur dico statuariũ ⁊ si vnam aliquã rem subiecto
dixi attamen ratione nõ est vna, quippe statuario nõ sint
eadem hec causa scilicet ⁊ proximũ. Nam si hec eadem
essent causa ⁊ proximũ profecto omnis causa proxima fo
ret, simplex autem ⁊ cõposita siue, vt iungamus per se ⁊
per accidens, siue propinquũ ⁊ remotũ, ⁊ vtraq;, vel per
se, vel per accidens insint, similiter ratione differunt, qua
re per hec proprietates causarum nobis tradidit Aristo.
⁊ nõ simpliciter numerũ causarũ que possint a sese abiun
gi ⁊ separari. Neq; magni interest si alijs tribus opposi-
tionibus hanc adiecerimus qua aliquid in actu, vel in po
tentia dicitur, vel aliam quandam connectere oppositio
ni secundũ potentiam ⁊ actũ cũ alijs. Nã simpliciter que
rimus earum interse coniugationes Arist. igitur cũ reli-
quarũ vnãquãq; per se ⁊ per accidẽs, propinquã ⁊ remo
tam, simplicem ⁊ cõpositaȝ ratione seiungat, inuenit sex
harum differentias esse quarũ vnaqueq; coniuncta cum
diuisione qua aliquid in actu, vel in potentia dicitur duo
denarium numerũ efficit. Uerum si quis nõ sola ratione
has differentias contẽplari voluerit, sed cõtenderit eas
ita inuenire, vt queant in re ipsa subsistentiaq; afferri, sic
inuenire poterit. Nam cum sint cause per se proxime, re-
mote, ⁊ per accidens quattuor partes simplices duntaxat
nobis subijciende statuẽdeq; sunt, statuarius inq̃ȝ per se
⁊ proxima causa est, artifex per se ⁊ remota. Unde simpli
ces modi longe plures q̃ȝ hi haberi non possunt. Uerum
si hos modos inuicem coniungere voluerimus, oriẽtur
nascẽturq; ex his omnibus iuxta regulã quã introduxi-
mus sex coniugationes. Nam si accipiamus numerũ ter
nariũ qui vnitate deficit a quattuor ⁊ multiplicauerimus
per quattuor numerus emerget duodenarius cuius me-
dietatem si postea accipiamus idest sex, tot coniugatio-
nes causarum duntaxat esse nanciscemur. He autem sint
velut ante oculos subiecte. Prima artifex statuarius que
per se ⁊ remota simul est. Secunda statuarius albus que
est per se, ⁊ per accidẽs, ⁊ proxima simul. Tertia statua-
rius coloratus que proxima, remota, per accidens, ⁊ per
se simul est. Quarta artifex albus que etiam proxima,
remota, per se ⁊ per accidens est, quare quarta ⁊ ter-
tia eedem essent tamen differunt, quoniam in tertia sta-
tuarius erat causa per se ⁊ proxima, per accidens vero
⁊ remota erat coloratus, in quarta autem econtra ar-
tifex per se ⁊ remota causa est, albus vero proxima ⁊
per accidens. Quinta coniugatio est coloratus arti-
fex per se ⁊ per accidens ⁊ remota simul. Sexta colo-
ratus albus per accidens, proxima, ⁊ remota simul.

3 3
4
3 3

Coniugationes causarum.

Oportet igitur cum causam diuiserimus in eam que
per se ⁊ per accidens est, atq; in proximam ⁊ remotam,
non amplius has partiri in simplicem ⁊ coniunctam, sed
mox in eam que in actu ⁊ in potentia est, quo fit vt non
eadem his accipiamus atq; tuebimur ⁊ seruabimus nu-
merum duodecim modorum. ¶ Sed quispiam fortas- **Addubitatio.**
tam addubitabit adhuc de ipsa diuisione accipiens occa
sionem ex dictis, quoniam causa proxima per se cum di-
uiditur in simplicem ⁊ compositam non oportet amplius
per se remotam secari diuidiq; in compositam ⁊ simpli-
cem, siquidem propinqua per se coniungatur ei que est
per accidens, vel ei que est remota. ¶ Respondeo igi- **Solutio.**
tur, immo hoc fieri debet, quemadmodum per accidens
cõiungitur ei que est per se, ita ei etiã que est remota per
se copulatur ea que est per accidens, ⁊ oportet hanc per
hec diuidi. Item quando dicimus proximam per se con
iungi cum remota, hoc non prorsus fatentur ꝙ per se re-
mote copuletur, sed ei que maxime per accidens est, vt
sic sit proxima ⁊ per se coniuncta connexaq; ei per acci-
dens, vel remote coniungentur, vel proxime, sed quan-
do proxime copularetur non esset coniugatio cum pro-
xima, quippe vtraq; sint vnum ⁊ idem ⁊ secundum ideȝ,
sed solum erit coniugatio quando coniungetur ei que
est per accidens, quemadmodum igitur quando proxi-
ma per se remote per se coniungeretur coniugatio non
foret cause per se, sed remote ⁊ propinque, sic etiam quã-
do dicimus remotam per se coniungi, vel ei que per ac-
cidens est, vel proxime ei que est per accidens, vel pro-
xime, vel remotę dicimus copulari ⁊ rursus in hoc con-
iugatio que est cause remotę per accidens non est remo
te, sed eius solum que est per accidens, si ergo proxime
per se coniungitur vt proxime, ⁊ non vt per se, consenta-
neum est igitur vt proximam per se ⁊ remotam diuida-
mus in simplicem ⁊ compositam, communis equidem
est ea coniugatio ad ipsam per accidens in vtrisq;, seor-
sum autem proxime competit, coniugatio autem que
est ad remotam, siue hec remota sit per se siue per acci-
dens, ⁊ econtra remote competit ea que est ad proximaȝ
siue hec sit per se siue per accidens. Nam diuisio fit susci-
piturq; in ea que sunt magis vniuersalia ac generalia, ⁊
minime in ea que sunt magis propria. Modi ergo causa
rum tot sunt. Quot modis itaq; causarum dicuntur to
tidem etiam sunt effectuum. Nam horum alij sunt per
se, alij vero per accidens. Item alij propinqui, alij re-
motiores. Rursus alij simplices, alij coniuncti facile in-
ueniuntur, ⁊ hi omnes diuiduntur in potentiã ⁊ in actũ.
Uerum appellat materiales ⁊ formales effectus. Nam
perspicuũ est neq; efficientes, neq; finales esse effectus,
sed formalis est ceu statua materialis autẽ causa ceu ęs,
immo neq; materia est effectus, sed potius ipsa forma so-
lum, quippe omne ꝙ fit aliqua forma sit, ⁊ nihil fiat vt ma
teria. Nam materia proprie neq; fit a natura neq; cor-
rumpitur. Uerum ⁊ si nihil vt materia producitur, atta-
men quia propinque materie sunt alique forme, ⁊ multe
fiunt presertim materie artificialium que non propter se
fiunt ille, sed vt sint aliorum materie, ceu ęs ceteraq; me-
talla, idcirco materiam effectum appellat non tanq̃ȝ ma
teria id sit ꝙ producitur, sed forma, quũ ita accidit proximaȝ
materiã formã esse, ob id asserit materiã fieri. Inquit igi- **Idem ostendit de effectibus.**
tur sunt hi oẽs harũ causarũ modi. Nã quũ dico Socr.
simulachrum effingi, per se dixi effectum ⁊ proximum,
sed quum simpliciter dico simulachrũ per se dixi effectũ
⁊ remotum. Item cum aio imaginem esse bicubiti, vel de
cem cubitorum, effectum dixi per accidens ⁊ proximum,
quam si magnã adhuc, vel paruaȝ affirmauero, per acci-
dens

dens effectum ⁊ remotiorem appellabo. Rursus quãdo decem cubitorum imaginem, vel magnam dixi, coniunctum effectum protuli. Postremo cum dixero imaginem effigiemq; extruendam esse, effectum in potentia exprimam, quando vero eam modo effici dixero, tunc profecto effectum in actu dicam. Similiter de materia dicendum est, ceu cum dico ęs fieri, vel metallũ, vel ęs flauum, vel es aptũ idoneumq; ad sonum, ⁊ sic de omnibus. Uerum patet, nos aliter accepisse formam vt causaz, ⁊ aliter vt effectum, quippe forma appellanda sit causa cum eam spectamus tanq̃ id q̃ perficit ⁊ complet compositũ, que postea vt effectus opusq; efficiẽtis causę appellatur res effecta. Cum ergo accipiat eo modo quem diximus cunctos causarum modos, deinceps multa theoremata que causas consequuntur, affert, ⁊ hoc primum est vt cũ sint cause ⁊ effectus in actu ⁊ in potentia, non eodem modo se habeant cause in potentia respectu suorum effectuum in potẽtia, sicut si habẽt cause in actu ad effectus in actu. Nam cause ⁊ effectus actu simul sunt, ⁊ simul non sunt, ceu actu simul vrens ⁊ id q̃ vritur, atq; actu simul is qui edificat ⁊ id q̃ erat fabricandũ. At in causis effectibusq; in potentia non ita dicendum est, quippe non simul corrumpatur ędificator cum domo, sed remanet domus postq̃ obijt edificator. Item opifex potentia non est, sed id q̃ extruendum est potentia esse dicitur. ❡ Sciendũ autem est id modo in potentia appellari vt consuetudo tulit, id scilicet dico q̃ nondum ad actuz ventum est, sed duci potest, at id dicimus modo in potentia q̃ cessauit a motu, ⁊ non amplius est in motu, ceu domus iam condita atq; absoluta, ea namq; vocat potentia edificabilem quia nunc non edificatur. Uerum cum ⁊ ipse sciuit effectum qui est proprie in potentia simul esse, ⁊ non esse cuz sua causa, quemadmodum se habent causa in actu, ⁊ effectus in actu mox dixit oportere causas que sunt in potentia tradere ac tribuere effectibus qui sunt in potentia ⁊ possunt esse, ⁊ causas actu ijs que sunt in actu. Is ergo non ignorauit vt se habent cause ita se habere effectus in actu, vel in potentia. Ceterũ inquit eũ oportere qui vult vniuscuiusq; rei causas reddere maxime proprias ⁊ propinquas afferre, atq; illam assignare in quam cessat questio propter quid, ceu si queratur. Unde nam causa domus est, respondere non oportet hominem esse, vel artificem, sed maxime propinquam vt edificatorem qui etiã non dicitur causa esse quatenus aliquid aliud est, sed quatenus artẽ edificandi callet, verbigratia non qua caluus est, vel musicus, vel peritus homo. Preterea inquit generales causas generalibus effectibus assignandas esse, ⁊ particulares particularibus, ceu siquis a me percunctaretur alicuius rei artificialis causam mihi respondendũ non esset edificatorem, neq; geometram, sed generalem causam afferre scilicet artificem, similiter ⁊ domus particularis aliquã causam particularem mihi opus esset assignare, ceu edificatorem, ⁊ tandem huius domus hunc artificem. Unde si effectus fuerit maxime generalis, tradenda assignandaq; est causa generalissima, si vero maxime particularis, vel singularis, similiter erit causa particularis, vel singularis. Preterea inquit effectibus in potentia causas in potentia assignandas esse, ⁊ effectibus in actu causas in actu, ceu domus in actu edificator actu est causa, ⁊ domus in potentia edificator in potentia. Hec autem Theoremata ipse affert que prorsus ad animum nostrum erudiendum suppetunt vt queat causas maxime naturales ⁊ rationales attingere. Unde ex his etiam soluitur dubitatio que in predicamento eoruz que ad aliquid dicuntur, adduci solet. Queritur enim quomodo ea que sunt ad aliquid, simul natura sint, quippe circuli quadraturam scire possimus, ⁊ tamen eius scientia non est. Habes igitur hoc in loco solutionem, siquidem non oporteat quascunq; causas quibuscunq; effectibus temere assignare, sed sunt eiusdẽ ordinis ⁊ cognate suis effectibus. Nam circuli quadratura potentia scibilis est, ⁊ non actu, quare huius erit scientia in potẽtia ⁊ si actu ea cognosci posset prorsus eius scientia actu haberetur. Uerum dubitatio accidere potest ne eius rei que in potentia scibilis est actu scientia eius inuestigare tractareq; valeamus.

Lege calcẽ secũdi posteriorũ de causis circa suos effectus quõ se se inferant.

Quõ ex dictis tollitur quedaz dubitatio ⁊ sibi consimilis. Sed aduerte q̃ scibile ⁊ scientia non sese perimunt ⁊ ponũt vide 5° metaph. sed ablato scibile tollitur scientia p̃ posterior ⁊ non econtra.

❡ Modi autem causarum numero quidem sunt multi: si vero in capita redigantur: ⁊ ipsi pauciores euadunt.

❡ Inquit vnãquanq; causam multos habere modos vt efficientem, ⁊ vnãquãq; aliã, dico scilicet materialem, formalem, ⁊ finalem. Uerũ inquit modos numero multos esse vt edificandi, vel geometriã tractãdi vel circa architecturã versandi modi sunt, atq; in alijs particularibus artibus similiter dicendum est, ij tamen in capita redacti ad causas per se rediguntur. Rursus dicere solemus albũ esse causam, vel caluũ, vel sinũ, ⁊ in omnibus hmõi, sed omnia hec genera causarum rediguntur ad causas per accidens, similiter ⁊ de alijs dicendum est.

❡ Dicuntur enim cause multipliciter: ⁊ ipsarum que sunt eiusdẽ speciei: alia prior alia: ⁊ posterior.

❡ Eiusdẽ speciei dixit ceu efficientes, vel materiales. Nã ⁊ vnaqueq; harũ multipliciter dicitur. Affert autem oppositionẽ per se, ⁊ per accidens, ⁊ proxime ⁊ remote coniunctaz. Naz cũ adducit causaz per se, statim eidem cõnectit proximã ⁊ remotã. Item cũ affert causam per accidens, rursus eidem copulat proxima ⁊ remotam.

❡ Ceu sanitatis medicus: artifex: ⁊ concentus diapason: duplum: ⁊ numerus: ⁊ semper ea que continent ad eas que sunt singulares.

❡ Cause per se exemplũ adducit, ⁊ hoc de causa proxima ⁊ remota. Nam remota causa ⁊ per se medicus est, proxima vero ⁊ remota artifex ⁊ adhuc remotior agens. Itez concentus diapason proxima causa est duorũ ad vnũ proportio, dupluz vero remotior, qua longe remotior est numerus, ⁊ semper ea que cõtinent ad eas que sunt singulares .i. que sunt p̃xime cause. Naz has p̃ximas singulares appellauit, q̃ñ nequeunt diuidi in magis particulares.

Aduerte q̃ recte duorũ ad vnũ proportio diapason tribuitur quia aliter diapente ⁊ diatessaron se habẽt pẽte a musicis ħ ⁊ a boetio i sua musica.

❡ Preterea vt accidens ⁊ huius genera. Ceu statue alio modo Policletus: alio statuarius: quoniam accidit statuario vt sit Policletus. Et ea etiam que continent accidens: vt si homo sit causa statue: aut omnino animal.

❡ Cum ostenderit exempla de causa per se, proxima, ⁊ remota, vult etiã idem ostendere ⁊ de causa per accidens. Uerũ anteq̃ hoc indicet, prius discrimen inter causam per se ⁊ per accidens ostendit. Ceu statue alius Policletus, ⁊ alius statuarius. Nam statuarius est causa per se statuę, Policletus aũt per accidens, quippe accidat statuariũ Policletũ esse. Hic patet Arist. dixisse statuario accidere vt sit Policletus, ceu in predicamẽtis dicitur accidere domino vt sit homo. ❡ Et ea etiã que continẽt accidens. Cũ dixerit discrimen inter causam per se ⁊ per accidens, vult deinceps dicere causas proximã ⁊ remotam. Nam causa per accidens propinqua homo est, remotior autem est animal, vel animatũ, homo enim non est per se causa statuę, sed p̃ accidẽs, q̃ accidit statuario, vt h̃õ sit.

Policletus fuit excellẽtissim⁹ statuarius de quo mẽtionez facit galenus in libris de complexionib⁹.

¶ Sunt autem & accidentium alia remotiora aliis: atque propinquiora: ceu si albus ac musicus causa statue dicerentur.

¶ Ad probationem eius quod prius dixit hoc subiunxit. Quoniam causarum per accidens quedam sunt propinque, quedam vero remote. Unde illud (autem) loco huius (enim) intelligere debemus. Vel his ostendere vult quasdam causas in eodem ordine causarum per accidens magis proprias esse his que sunt per se, quasdam vero minus, ut intelligamus per remotiora, & proximiora magis propria & minus propria. Unde etiam exempla posuit huiusmodi album & musicum, quorum neutrum magis continet quam alterum, sed musicum magis proprium est, siquidem hoc nulli accidat quam homini, quemadmodum etiam nihil aliud musico accidit quam homo, sed minus proprium est album. Et enim plerisque ac multis aliis preter hominem insit & competit.

¶ Preter autem omnes que proprie dicuntur & per accidens: alie ut potentes: alie ut operantes sunt ceu ut extruatur domus edificator causa dicitur: aut edificans edificator.

¶ Hec est tertia oppositio modorum causarum, que fit per id quod potestate est vel actu, que differt ab ea oppositione qua dicitur causa per se, & per accidens. Dixit enim que proprie dicuntur loco huius, que per se dicuntur.

¶ Similiter & in hisce dicetur: quorum cause sunt ipse cause ut huius statue: aut statue: aut omnino imaginis: & eris huiusce: aut eris aut omnino materie.

¶ Inquit quecunque de causis diximus, eadem etiam asserere possumus de his quorum cause sunt cause dico scilicet de effectibus. Illud vero similiter & in his dicetur, quorum cause sunt ipse cause, ut huius statue, aut statue, aut omnino imaginis velut gratia causaque exempli posuit, proxima propinquave causa dicitur hec statua ceu Homeri simulachrum, remotior vero est statua simpliciter, & hac remotior ipsa imago est. Ceterum ponit eos in exemplo cause que materia vocatur tanquam ipsa sit res effecta. At nos diximus nihil produci ut materia, sed id quod fit & producitur forma est.

¶ Et in accidentibus simili modo.

¶ Quoniam dixit exempla de effectis per se, inquit eundem modum assignabimus etiam de rebus effectis per accidens, ut quum ipse dico simulachrum imaginemque esse trium cubitorum, aut magnam aut quippiam simile.

¶ Preterea & hec coniuncta ac ille dicentur: velum non policletus: nec statuarius: sed policletus statuarius.

¶ Alteram oppositionem que fit per simplex & coniunctum preterea adiecit. Inquit igitur cause que simpliciter proferuntur coniungi queunt, dico videlicet causam per se, & causam per accidens. Nam & he inter se & cum causis proximis & remotis coniungi queunt.

¶ Attamen hec omnia multitudine quidem sunt sex. Dupliciter autem dicuntur. Nam vel ut singulare: vel ut genus: vel ut accidens: vel ut genus accidentis: vel ut coniuncta hec: vel ut seiuncta dicuntur: & insuper omnia aut potentia aut actu.

¶ Rursus numerat que dixit, quoniam sex sunt causarum modi secundum tres oppositiones. Dupliciter autem dicuntur, vel potentia, vel actu, quare accidit duodecim esse modos causarum singularium. Vel enim ut singulare, vel ut genus, vel ut accidens, vel ut genus accidentis. Cum autem inquit, vel ut singulare, vel ut genus oppositionem propinquarum & remotarum causarum afferre videtur, sed quia subiunxit (vel ut accidens) indicavit, priorem oppositionem fuisse de causis per se quas divi- *Textus.*
dit contra eas que sunt, per accidens, tamen ut supra dicebam oppositionem cause proxime & remote utrique coniunxit dico scilicet ei que per se est, & ei que per accidens. Postremo addit oppositionem cause simplicis & coniuncte, & earum que sunt in potentia, vel in actu cause.

¶ Interest autem tantum. Nam cause actu singulares: & singulares: atque ea quorum sunt cause simul sunt & non sunt. Ut hic qui medetur: cum hoc qui sanatur: & hic qui edificat: cum hoc quod edificatur. Sed que sunt potentia non semper. Non enim simul domus & edificator corrumpitur.

¶ Inquit causas que sunt prorsus actu similiter se habent cum rebus effectis, quippe simul sunt, vel non sunt. Sed cause in potentia non prorsus cum effectis simul sunt & non sunt, sed alterum eorum esse potest cum alterum non fuerit, sed de qua potentia Aristo. dicat supra diximus. Dicit ergo interest autem tantum inter causam in potentia & causam in actu, quoniam cause in actu & propinque. (Nam significat apud eum singulare ipsum proximum) simul sunt, vel non sunt cum his quorum sunt cause.

¶ Oportet autem semper causam querere prorsus extremam quemadmodum & in ceteris: ceu homo edificat quia est edificator. At edificator est per artem edificandi. Hec igitur prior est causa & in omnibus simili modo.

¶ His qui causam indagare contendunt, opus est extremam causam querere, idest maxime propinquam. Nam eum qui causam artificialem afferre vult, profecto oportet non quamvis causam temere assignare, sed maxime propriam. At causa maxime propria est maxime propinqua, ceu si quis interrogaret cur homo edificat eum non oportet huiusmodi afferre responsum, quia homo sit artifex, sed quia edificator est, quod si ultro instabit qui interrogat dicens cur edificator edificat: respondendum est, quia artem extruendi condendique edes callet. Ultro vero procedere versari ac dementis hominis est quippe prima & maxime propinqua edium causa fit ars ipsa edificandi.

¶ Preterea generum quidem genera: singularium vero singulares dicende sunt cause: ceu statuarius quidem statue: hic autem huius.

¶ Alterum theorema non sine magna arte ponit, quoniam cum respondebimus causam alicuius quod quidem fuerit maxime generale, causam etiam generalem reddere afferreque oportebit, ut alicuius imaginis causam aliquam esse pictorem quendam dicentes, & simpliciter imaginis pictorem non aliquem, sed generalem & simpliciter respondebimus.

¶ Et potentia quidem cause effectuum potentia & actu effectuum actu.

¶ Alterum theorema ponit quod potestate cause affectibus in potentia sunt referende ac assignande, ceu extruende domui edificaturus edificator tribuendus est. Item actu effectibus actu cause reddende sunt, ut domui que modo extruitur assignandus est edificator qui modo edificat.

¶ Quot igitur sint cause: & quomodo sint satis a nobis determinatum. Fortuna & casus de numero causarum esse dicuntur: multaque esse & fieri ob fortunam & casum.

¶ Cum

¶ Cũ differuerit de causis per se, ⁊ de causis per accidẽs
⁊ easdem diuiserit a sese inuicez atq; accurate ⁊ diligen
ter de ipsis sermonem absoluerit, quoniam casus ⁊ fortu
na sunt de numero causarum per accidens, vult etiam
de ipsis disserere. Et enim multa esse venireq; a casu ⁊
fortuna dicere consueuimus. Et querit de ipsis vt econ
trario ordine numerandi questiones dicamus quem-
admodum ⁊ ipse, in quo genere causarum ponenda sint
casus ⁊ fortuna, nunquid in genere cause efficientis, vel
formalis, vel aliaruz, deinde querit quomodo a sese inui
cem differant casus ⁊ fortuna atq; si aliquando penitus
sunt fortuna ⁊ casus, deinde quid sint hec. Item cur
differunt a sese inuicem, ⁊ quarto in quo genere causarũ
hec collocentur. Imprimis igitur queret ne prorsus for-
tuna ⁊ casus sint. Equidem dubitabit contrarium addu
cens videlicet non esse omnino fortunam ⁊ casum, sed
ipsa esse quedam nomina dũtaxat futilia ⁊ inania vul-
go dicta, que nullam rem significant. Et enim ortus eo-
rum que dici solent a fortuna euenire causas quasdam
definitas certasq; facile inuenire possumus, ceu si quis in
foruz exiuerit ob aliquod negotiuz, qui vltro procedens
offendat ibi amicum ex itinere redeuntem, quem videre
cupiebat ac volebat, tamen non existimabat illum sibi
fieri obuium, vel ex itinere redire, vel inforum offendere,
is ergo fertur amicum fortuna hic nactus fuisse, sed va-
num incassumq; est tradere huius rei causam fortunaz.
Nam huius rei causam redigere possumus in certam
perscriptamq; causam videlicet voluntatez qua ille mo-
uebatur inforum exire. Nam ⁊ si non ob id in foruz pro
diuit attamen nulla alia causa est cur amicus cõpertus
sit q̃z voluntas illius qui ad foruz proficisci voluit, si ergo
fortunam instabilem indefinitamq; causam etiam ij aiũt,
qui eam causam statuerunt, ⁊ eorum que a fortuna eue-
nire dicuntur aliqua causa certa definitaq; assignanda
est, igitur videtur vanum ⁊ sine re vlla nomen fortunę in
ter causas collocari. Eodem etiam modo de ipso casu
agendum est. Nam in bello si quidam equus sitis causa
deiecerit equitem ⁊ ascensorem, ⁊ cucurrerit ad amnem
fluuiumq;, ⁊ confecta pugna dominus victus cõcidisset
in pręlio ⁊ perditus interfectusq; esset, equus igitur di-
ceretur casu ereptus ac liberatus. Item si lapis a quodã
eminente loco laberetur ac caderet, ⁊ frangeret adeo
circũ eminẽtia, vt fiat aptus idoneusq; alicui ad sedẽdũ,
equidem casu ita fieri diceretur, sed horum quoq; certe
definiteq; cause sunt assignande, imprimis lapidis natu-
ralem affectum quo deorsũz tendat causaz dicimus esse.
Deinde equi sitim qua ex acie pręlioq; fugerat, q̃re for-
tuna ⁊ casus non sunt cause aliquorum. Preterea inquit
si casus ⁊ fortuna forent cause, cur veterum sapientum
nullus qui de causis tractauerunt casum ⁊ fortunam in-
ter causas numerauit. He igitur sunt dubitationes que
fortunam ⁊ casum ex causis demere tollereq; videntur,
quas persoluit Aristo. ⁊ priorem rationem ex eisdem de-
niq; quibus ipsi fortunaz de medio adimunt ipse efficiet.
Nam que illi veteres ad tollendam fortunam protule-
runt contrarium probant, scilicet fortunam esse aliquo-
rum causam. Nam si fieri potest vt omnia que procrean-
tur ⁊ fiunt ad quasdam causas certas determinatasq;
redigantur, ceu sentiunt ij qui ambigunt, ⁊ veritas ad-
mittit, tamen communi consensu omnes homines non-
nulla fieri a fortuna, ⁊ quedam non fieri aiunt, quamq̃z
⁊ non dubitent ea que dicuntur fieri fortuna ad certas
definitasq; causas reducere, igitur videtur fortuna collo
canda numerandaq; esse inter causas aliquorũ preter dę
finita ⁊ statuta principia. Nam reuera si non a causa de-
finita reducebant homines quedaz in indefinitaz causaz
fortunam ⁊ casum profecto visi sunt aliquid dicere dubi
tantes, si autem perspicua est causa definita eorum que
dicuntur fieri a fortuna, ⁊ cuncti veluti veritate ⁊ cõmu
ni consensu compulsi non definitam causam, sed fortunã
eorum que ita eueniunt causam statuere, quomodo igi-
tur dubitatio eoruz non probat contrariũ ei q̄ volebãt.
Unde omnes homines dignos venia putant qui temere
quicq̃z ⁊ fortuito committunt ex his que prohibentur vt
si quis palum in aerem ludendo iaceret ita vt illud con-
tra amicum iacere nolit, ille tamen fortuito vulneratus
intereat, certe homicidam cuncti dignum venia puta-
bunt, quoniam homicidiuz fortuna ⁊ non voluntatis ar-
bitrio accidisse dicimus. Et quamq̃z liceat in his etiam
voluntatem causam homicidij dicere, quoniam nisi palũ
iacere aut telum voluisset profecto amicus vulnera non
tulisset, attamen nemo voluntatẽ homicidij causam ap-
probaret, qũ videt voluntatẽ reã esse dignam supplicio,
sed voluntatẽ causaz iaciendi, homicidij aũt nõ arbitriũ
sed fortunã affirmabit, quare fortuna est aliquorũ causa,
hec est responsio ad primã rationẽ. Ad secundã aũt dubi
tationẽ respondet non eo quod veterũ nullus fortunam
causaz aliquorũ dixit, ipsaz tollere inficiariq; oportet, sed
quoniam fortuna est, idcirco veteres taxandi arguẽdiq;
sunt cum eandem causam statuere, pretermiserunt, ⁊ nihil
de illa tractauerint, obijcit ergo veteribus qui de natura
agere studuerunt, quoniã ij quamq̃z nonnulla casu, ⁊ for-
tuna euenire asseruerint, nihil tamen de ipsa disputarũt,
scilicet quid esset, ⁊ quomodo foret causa eorum que ipsa
duce eueniunt. Empedocles igitur inquit aerem fortuna Quid Em-
superiorez locũ ⁊ regionez occupauisse, quoniã cũ in sphę pedocles.
ro idest in ipso intellectuali mundo omnia confusa con-
cretaq; essent, quamprimũ seiuncta separataq; ab odio
liteq; fuerunt, vnumquodq; nõ sponte prouidẽtiaq;, sed
vt cuiq; sors tulit locũ petijt in quo continetur quẽ profecto
de motu aeris dixisse quo ipse sursum peruenit eius ver
sus pãdit. Sic cecidit volitãs aliter quoq; sepius aer. Dic Uersus
.n. tulit aquã supra terrã collocatã esse, alio tñ modo (si Empedo.
acciderit) collocabitur ⁊ ordinẽ habebit ingenitura mũ-
di, quũ denuo mundus a sphero producetur. Is etiam
partes animalium plurimas fieri factasq; esse a fortuna
cecinit, perinde ac quadam prouidentia facte fuissent.
Equidem dentes ante positos accutos ⁊ aptos ad scin-
dendum cibum, ⁊ molares ad extenuanduz a fortuna fa-
ctos fieriq; dicebat, quare merito a nobis accusandi da
nandiq; sunt veteres propterea quod cum nonnulla fie-
ri a fortuna asseruerint, nihil de fortuna determinarunt
ac copiose tractarunt. Uerum Empedocles qui paucis
quibusdam fortunam causam constituit si nullã mentio-
nem de ipsa fecisset minus a nobis culpandus accusan-
dusq; esset. Sunt autem quidam (inquit) quos imitato-
res Democriti esse dicit, qui cęli ac rerum diuinarũ cau-
sam fortunam esse cum existimarent, neq; pauca ac per
exigua de illa commenti sunt ac tractauere. Nam Demo Quid De-
critus cum statuisset infinitos mundos, fortuna dixit in mocritus.
hac infiniti vacui parte hunc munduz fieri, ⁊ in alia aliũ,
immo eiusdem rerum ordinis atq; dispositionis causaz
fortunam esse causam autumauit. Nam insectilia atho-
mosue cum fortuna cierentur, in vnuz redigi cõuenireq;
dixit, quarum ope fortuna ipsa extra hoc vniuersum, cę-
lum ⁊ reliqua deinceps iuxta eorum ordinem collocauit.
Item fortuna tellus in medio stare dixit, quoniam cęli
circumuolutio cum aerem intra se circum ducat, ipse qui
terrę proximus vndiq; ⁊ attiguus veloci cursu suo nõ sinit
eaz labi cadereq;, sed immobilẽ seruat, ceu ij qui phialas

¶ Sunt etiam qui ⁊ huiusce celi ceterorumqꝫ celorum omnium casum esse causam asserunt. Nā a casu conuersionem motionemue fieri dicunt: que quidem distinxit: ⁊ in hunc ordinē redegit atqꝫ constituit vniuersum. Hoc etiam ipsū valde dignum admiratione est: quippe dicant animalia: ⁊ plantas neqꝫ esse neqꝫ fieri a fortūa: sed aut naturam: aut mentem: aut aliquid aliud tale causam ipsorum asserunt esse. Non enim ex cuiusuis semine quoduis nascitur: sed ex tali quidem oliua: ex tali homo. Celum vero ⁊ diuinissima sensibilium casu fieri asserunt: nullam autem cām talem ipsorum esse: qualem animaliū atqꝫ plantarum inquiunt esse.

¶ Non sine admiratiōe ponit hoc scilicet (⁊ huius) quoniā talium ⁊ similium atqꝫ magis diuinarum rex in sensibilibus posuerūt absurdā ⁊ indefinitā cām esse. ¶ Nā a casu conuersionem motionēue fieri dicunt que quidē distinxit ⁊ in hunc ordinem redegit atqꝫ constituit vniuersum. (Textus.) Quoniā vnūquodqꝫ elemētorum propriū motum habet qui ipsum discernit ac seiungit ab alijs. Nā cum simul exilit ignis deorsum mox recipit sese ad proprium locum, ⁊ seiungitur ab etherogeneis, similiter ⁊ si aqua sursum constituta fuerit, vel terra, statim in proprium secedit locum, ⁊ aqua apta est in concauitates terre cōfluere, ⁊ tellus aque subsidare, ⁊ vtreqꝫ aeri, talem ergo motum quo elementa a se se inuicem separant, fortuna fieri aiunt, atqꝫ reuolutionem que vniuersum in hūc ordinē constituit quēadmodum nūc est. Unde cum aer simul cum celo circūagatur propter velocem conuersionem eius terra in medio seruatur, que similiter fieri casu ⁊ fortuna aiunt. Sed quod aiunt admiratione dignum est, quomodo in animalibus quidem ⁊ in plantis, atqꝫ in partibus eorum nihil aiunt fieri a fortuna, nec a casu que sane nonsemper eodem modo se habent. Et diuinissima sensibilium, ⁊ ea que semper eodem modo se habent casui subijciunt, qui sane neqꝫ est causa eorum que plerūqꝫ fiunt, sed eorum dūtaxat que raro eueniūt. Magni ergo deliramenti ac dementie erit casum eorū que semper eodem modo se habent, causam esse dicere, ⁊ eorum que non semper eodē modo se habent, sed sunt de numero eorum que aliquando intentionem naturalem non cōsecuntur, qualia sunt ea que ortui subijciunt. Horum prouidentiam quādam efficere ⁊ non casum asserere causam. (Defensio p veteribus.) Nisi quis ob dementiam opinionis ⁊ sententię respondens pro illis dixerit eos appellasse casum mālem cām, quēadmodum nos dicimus qualitates ex casu fieri, quoniam non est aliqua causa particularis generationis ipsarum, sed ex materiali causa generationem habent.

¶ Atqꝫ si hoc ipsum ita sesē habeat consideratione est dignū: ⁊ bene se habet si aliquid de hoc ipso dicatur. Et alio nāqꝫ modo absurdum est id ꝙ dicitur. Item ⁊ absurdius est hec illos dicere: cum videant in celo nihil a casu fieri.

¶ Si hec ita se habent (inquit) id ipsum etiam dignum est consideratione ob rei absurdum, ⁊ nō oportet ipsos ita sine inquisitione ꝓcedere sed dicere de ipso casu qd sit qui est similium ac talium causa.

¶ In his autem e quibus fortunam de medio tollunt multa eueniunt ab ipsa quod tamen par erat contrarium fieri.

¶ Non a fortuna inquit ea que obnoxia sunt ortui interituiqꝫ. Nam hec illi dicebant non esse a fortuna. In quibus igitur illi dicunt nihil esse a fortuna multa fieri ab ipsa ⁊ a casu videntur, ceu sunt ea que nascuntur preter naturam. Nam que fiunt a fortuna raro eueniunt, hec autem sunt preter naturam, sed in celestibus nihil raro fit, que quidem illi a fortuna fieri dicunt.

¶ Sunt autem quidam quibus fortuna causa esse videtur: tamen ipsa obscura est humane menti ceu diuinum quoddam ⁊ admirabilius. Quare spectandum est quidnam sit vtrūqꝫ: fortuna inqꝫ ⁊ casus: ⁊ si idem sint: an diuersa: ⁊ quomodo in eas causas quas definimus cadant.

¶ Quidā aūt alij (inquit) fortunam esse aliquid dicūt, diuinum quoddam inqꝫ ⁊ rem admiratione dignam. Uerum hec est obscura ⁊ inmanifesta menti nostrę, ⁊ definiunt ipsam ab ignoratione ⁊ occultatione sua dicentes fortunam esse occultam menti humanę. At hoc non est dicere quid sit fortuna, sed quid non sit. Quare spectandum est, ⁊ quid vtrūqꝫ sit. Quoniam demonstrauit fortunam esse, ceterum oportet (inquit) ad reliquas questiones proficisci, ⁊ ostendere quid sit vtrūqꝫ, ⁊ quo differāt, ⁊ in quo genere causarum sint collocanda. (Textus.)

¶ Primum itaqꝫ cum videmus alia semper fieri eodem modo: alia plerūqꝫ: patet horum neutri fortunā cāꝫ dici. Neqꝫ id ꝙ a fortuna proficiscitur: aut ex his esse que necessario ⁊ semper: aut ex hisce que plerūqꝫ sepeqꝫ fiunt Sed cum quedaꝫ etiam preter hec fiant: atqꝫ hec omnes a fortuna proficisci dicant perspicuum est fortunam atqꝫ casum aliquid esse.

¶ Cum ostenderit, fortunā esse tum quia soluit dubitationes que adducebantur contra eam, tum etiam quia rerum naturam, ⁊ cōmunem omnium tanqꝫ testimonia huius rei adhibuit, ceterū proficiscitur ad reliquas questiones, ⁊ querit quid fortuna ⁊ casus sint. Uerū primo docet quid eisdem cōmune in sit, deinde aperit, quo a se se inuicem differant, ⁊ cum sit quoddā cōmune casus nomen q; de fortuna, ⁊ de illo ꝙ ꝓprie appellatur casus predicatur, inprimis de illo disserit, deinde de illo qui proprie ac reuera casus est. Ut ergo nanciscatur quid sit fortuna ⁊ casus, quoniam effectus sepe sunt notiores suis causis, atqꝫ plerūqꝫ ex effectibus causas cognoscere solemus primum docet que a fortuna ⁊ a casu esse euenireqꝫ dicuntur. Nā patet, si cognouerimus que sint hec, vt eorum etiam ope possimus deduci ad causam eorum efficientem. Ut ergo cognoscat que hec sint, eorum que producuntur, accipit plures diuisiones, ex quibus inducit quid sit vtrūqꝫ ⁊ ipsorum definitiones affert. Inquit ergo eorum que fiunt alia semper eodem modo fiunt, alia autem plerūqꝫ ⁊ ex maiori parte, alia quoqꝫ raro ⁊ ex minori parte proueniunt. Que enim semper eodem modo se habent celestia sunt. Nam semper sol in ariete suis statutis dieb⁹ inuenitur, similiter in tauro ceterisqꝫ signis. Unde similiter de omnibus celestibus dicendum est. Que autem plerūqꝫ ⁊ ex maiori parte fiunt naturalia sunt, quippe natura plerūqꝫ manum quinqꝫ digitis formet ⁊ procreet, quibus aduersantur ea que raro fiūt. Nam cum sint nonnulla que plerūqꝫ eueniunt, ⁊ non habent semper necessarium euentum, que quidem sunt naturalia ⁊ artificialia. Natura eniꝫ ⁊ ars plerūqꝫ ⁊ ex ma

[m]ajori parte intentionem assecuntur necesse est, vt quedaʒ
sint que raro fiant, qualia sunt que necessarium illorum
ortum abrumpūt. Veruʒ Arist. omittit que equo euentu
fieri solent, vt ea que in nostro arbitrio nostraq; volunta
te duntaxat consistunt tanq̃ ꝑspicuū sit, vt ea que equo
prouentu a nobis proueniunt non a nobis sed a casu for
tunaq; procedant. Quoniā igitur alia necessario fiunt, a-
lia pleruq;, alia vero raro ⁊ ex minori parte que a nobis
non proficiscuntur, ⁊ deniqꝫ alia que non a nobis sed a
fortuna equaliter ⁊ equo euentu proueniunt. Idcirco ex
plorat ⁊ inquirit in quo genere hoꝝ fortuna ⁊ casus col-
Tollit dubitationē. locanda sint. Et ne quis ambigat cur nullam mentioneʒ
fecerit de his que haud quāq; fieri possunt. Dicim⁹ ma-
nifestum esse vt ipse efficiat diuisionem eorum que fiunt.
At que fieri nequeunt nūq̃ʒ fiunt, quare merito nullaʒ
mentionem fecit de materia eorū que impossibilia sunt.
Itaq; fortuna ⁊ casus in his que semper ⁊ necessario fi-
unt locum non habent, quoniam nemo diceret soleʒ ad
arietem fortuna accessisse, vel lunam fortuitum lumen a
sole recipere, que etiam neq; ex casu vlla ratione euenire
dicendum est. Preterea fortuna ⁊ casus non sunt repo-
nenda in his que pleruq; fiunt, quis nam assereret casu
Socratem cum quinq; digitis nasci, relinquitur ergo
vt casus ⁊ fortuna collocentur in his que raro fiunt ⁊ ex
minori parte. Nā que fortuna ⁊ casu accidunt raro vel
ex minori parte accidunt, ⁊ econtra que raro ⁊ ex mino-
ri parte accidunt casu ⁊ fortuna fiunt. Habemus igitur
ex hac diuisione fortunam ⁊ casum in his collocari que
raro fiunt. ¶ Rursus eorum que producuntur alia ali-
cuius gratia fiunt, talia autem sunt omnia naturalia ⁊ ar
tificialia, alia autem nullius gratia exercentur, vt cuʒ is
Alia diuisio qui disputat manum mouet, vel caput, aut barbe tricas
trahit. Hec enim quadam potius consuetudine exercen
tur, q̃ alicuius gratia, casus igitur ⁊ fortuna ponūtur in
his que alicuius gratia fiunt, tamen in his talibus non
tanq̃ primo collocantur, sed in his que consequūtur ea
que alicuius gratia fiunt. Habemus igitur fortunam ⁊
casum in his esse que alicuius gratia fiunt per secundaʒ
diuisionem, atq; in his collocari que raro accidunt per
primam. Item diuidit ea que alicuius gratia fiūt in his
que voluntate ⁊ arbitrio aguntur, ⁊ in his que volunta-
te non fiunt. Ea autem omnia aguntur imperio volunta
tis que a nobis tractantur geruntur q;, ea autē sunt pre-
ter consilium ⁊ voluntatem, que tum natura tum etiam
arte producuntur, fortunā ergo reducet ad ea que spon
te nostra ⁊ voluntate aguntur, casum aūt ad ea que nō
preelectione ⁊ consilio eueniunt. Nam artificialia ratio-
ne industriaq; geruntur, ⁊ minime ex preelectione ⁊ de-
creto. Nam preelectio est electio huius ante hoc, opifex
autem non eligit id q̇ vult, sed quodquidem fortuna ex-
postulat. Et quāq̃ interdum sese consulerent opifices in
extruendis rebus, tamen non quatenus opifices sese cō-
sulerent. Nam consilium vt ipse inquit, defectu pruden-
tie requiritur, quare si presens ars cōsilio non eget, qua
re neq; ars que versat circa ea que a nobis inuēta sunt.
Nam que a nobis voluntate ⁊ consulto fiunt, hec verbi
gratia sunt lotio ⁊ non lotio, ⁊ similia. Unde tertia diui
sione vtitur, vel magis ea que alicuius causa fiunt aliter
diuidit. Nam eorum alia fiunt ratione, alia vero natura.
Uerum sub his que dixit fieri ratione ⁊ mente, complecti
tur tum ea que fiunt arbitrio ⁊ voluntate, tum etiaʒ ea
que arte construuntur. Nam latior cōmuniorq; est ratio
mensq; ipsa voluntate atq; preelectione, sub his ēt que di
xit natura fieri comprehendit naturalia quippe omnia
gratia alicuius fiant. Natura enim quippiam efficit ali-
cuius gratia, quoniam ipsa cupit ac vult assequi natura
lem formam, ⁊ ratio similiter, quoniam tum ea que fiūt
arte, tum etiam ea que voluntatis decreto aguntur ali-
cuius gratia quoq; fiunt, ceu ipse volo lauari vt valeaʒ,
⁊ lego vt eximius ⁊ eleganſiam. Reduces igitur fortu-
nam ad ea que ratione proueniunt, ⁊ casuʒ ad ea que na
tura producuntur. Nam cum ea que ratione aguntur, ⁊
ea que natura oriuntur alicuius gratia fiant, quandoq-
dem hec sua intentionem consequuntur nihil casu fortu
naq; fieri accidit, sed quum ipsam intentionem finemq;
non assequuntur, vel etiam quum ea que voluntate vel
naturali impetu accidunt, aliquid extrinsecus per acci-
dens consequeretur quod nequaq̃ erat nature inten-
tioni ac decreto propositum assequi, id dicitur vel fortu
na accidisse si imperio voluntatis assequi finem proposi
tum erat, vel casu, si naturali impetu ac principio duce-
batur quippiam naturale suum desideriū implere. Ceu
si quis lauaturus amneʒ accedere velit, qui priusq̃ laua
ri incipiat, quempiam offendat quem antea se inuentu-
rum non opinabatur q̇ sibi ostendat editos libros quos
alias emere diligenter inquisiuit, quos etiaʒ modo inue
nire non sperabat, is ergo lotionem negligens ad emen
dum libros reuertatur certe dicitur fortuna emptioneʒ
librorum fieri, quoniam principio ⁊ impetu voluntatis
continuabat iter quo ad lotionem perueniret. Quocir-
ca hic voluntas intentione frustrata ⁊ non assequuta est
eam, impetus ⁊ principium tale aliquem alium finē per
accidens assecutum est. Rursus quispiam si processerit
iueritq; lotum, qui deuoluto demissoq; lapide in terraʒ
vulneretur, ⁊ non amplius lauetur. Iteʒ si quispiā egres
sus fuerit versandi ac quippiam tractandi in forum cau
sa, qui cum exeat ibi amicum ex itinere redeuntem inue
niat quem inuenire non sperauit, hec a sane fortuna di-
cuntur intentionem ⁊ finem voluntatis consecuta fuisse
per accidens. Similiter ⁊ in naturalibus dicendū est,
ceu cadat lapis ex aliqua altitudine non tuto, ⁊ firma se
de locatus in terram qui naturali principio ac impetu
deferatur ad proprium ⁊ naturalem locum, ⁊ lapsus de
orsum quibusdaʒ solidis corporibus adeo rumpatur vt
fractis eminentioribus partib⁹ fiat idoneus aptusq; ad
cathedram, hoc sane factum fuisse a casu dicitur conse-
quens naturalem impetum ac principium intentionēq;
nature per accidens. Item nasci cum sex digitis, ⁊ sim-
pliciter cuncta monstra prodigiaue casu nasci dicuntur,
quoniam naturalem impetum ac naturale principium
consequuntur ⁊ finem naturalem non consecuta sunt,
sed nā aberrante illoꝝ hec accidit fieri, quare ex his ha-
bemus casum ⁊ fortunam collocari in genere causaruʒ
per accidens. Unde colligens ex his omnibus que ostē
derat fortunam definit esse causam per accidens in his
que raro ⁊ voluntate fiunt alicuius gratia. Uerum vt de Quid fortuna.
finitio apertior fiat sic oportet transponere verba, fortu-
na est eorum que fiunt alicuius gratia in his que volun
tate ⁊ raro fiunt causa per accidens, similiter ⁊ casus de Quid casus
finitioneʒ assignabit quem definit esse eorū que fiunt ali
cuius gratia in his que natura ⁊ raro eueniunt causam
per accidens, Nam vt ipse dicebam quum in his que fi-
unt voluntate, alia quedam eueniant preter propositum
quod a principio receptum erat, horum euentus fortu-
na fertur esse causa, sed quum in his que natura produ-
cuntur aliter euenit q̃ institutum fuerat casus dicitur.
Adiecit etiam in definitione in his que alicuius gratia
fiunt, quoniam in his que alicuius gratia proueniunt
per accidens, si secus euenerint, hoc accidit nature ⁊ vo
luntati. Sed si abieceris abstulerisq; in definitione illoꝝ
hanc

hanc partẽ (in his que voluntate) atq; hanc, in his que natura, profecto constitues definitionẽ casus cõmunis qui de fortuna ⁊ de illo qui est proprie casus predicatur. Sed quomodo differant casus ⁊ fortuna a ceteris causis per accidens, ceu a caluo vel albo. Nam caluus vel albus edificare per accidens dicitur, ⁊ causa filij si pater is fuerit ⁊ edificator. Dicimus quia vnaqueq; aliarũ causarum per accidens cum sit diuersa a causa per se illi tamen accidit ⁊ vnius ac eiusdem finis dicuntur esse causę tum illa per se, tum etiam illa per accidens. Nã ędiũ causa per se edificator est, ⁊ per accidens caluum. Nam ratione caluũ alterum est ab edificatore, ⁊ caluum accidit edificatori. At fortuna ⁊ casus econtrario se habent, quoniam vna ⁊ eadem causa alterius finis est causa per se, ⁊ alterius finis per accidens. Nam itio in forum cum vna et eadem ratione ⁊ numero sit, versandi aut quippiam in foro agendi est causa per se, inueniendi autem amicum est causa per accidens, ⁊ lapsus lapidis ac deuolutio deorsum vt in proprio loco consideret est causa per se, sed vt transeuntem vulneret, vel vt fiat aptus vt supra eum sedeatur, causa per accidens est, quare hic duo sunt fines ⁊ causa vna, sed in alijs causis per accidẽs econtrario vnus adest finis ⁊ due cause eiusdẽ secundũ naturam, quippe alia sit ratio calui, ⁊ alia edificatoris, quare dices tu generaliter fortunam esse causam per accidens que versatur circa aliquid quod agere institutũ propositũq; non erat, specialiter vero ⁊ proxime que agit infinita incerta ac indeterminata. Et enim itio ad lauandum eiusdem potest esse causa, ⁊ visendi templum ac aliorum infinitorũ. Similiter de casu assignabis eius naturã generaliorẽ esse que versatur ⁊ agit circa aliqd quod naturalium rationum intentio ⁊ finis non est. Itẽ dicito casum esse magis specialem causam que agit infi-

Textus.

nita ⁊ incerta. ❡ Primum itaq; cum videmus alia fieri semper eodem modo. Prima diuisio est in his que vel semper ⁊ ex necessitate sunt, vel que equali prouentu accidunt, vel que raro fiunt. Sed cum quedam etiam preter hec fiant. Que fiunt nõ necessario, neq; plerumq; ea

Textus.

sunt que raro proueniunt.

❡ Nam ⁊ ea que talia sunt a fortuna esse: ⁊ ea que a fortuna sunt talia esse dicimus.

❡ Inquit ea que raro sunt a fortuna ⁊ casu esse. Nã hec mutuo conuertuntur que raro fiunt a casu vel fortuna proficiscuntur, ⁊ que fortuna ⁊ casu proueniunt raro fiunt. Sciendum tamen est non prorsus que raro fiunt a fortuna esse ⁊ a casu. Neq; enim si quis raro opsonium aliquod ob inopiaꝫ, vel etiam si non egeat talis opsoniũ fortuna comedisse dicitur, qui etiam non inuitus cum emisset comedit. Preterea margarite, lapides scilicet preciosi in ea numerantur que raro inueniuntur, attamen ipsi casu non fiunt sed natura. Item neq; venator a fortuna venatur, quippe qui huiusce rei cã venerat, vt venaretur ⁊ inueniret margaritas, ⁊ alia huiusmodi multa sunt.

❡ Eorum autem que fiunt alia fiunt: alia non fiunt gratia huius. Et horum alia fiunt per electionem: alia non per electionem. Ambo autem in hisce sunt que alicuius gratia fiunt.

❡ Secunda diuisio est in ea que alicuius gratia producuntur, ⁊ in ea que nullius gratia exercent. Unde inquit vtrũq; scilicet casum ⁊ fortunam collocari in his que alicuius gratia producuntur. Sed aduerte noteq; quoniã diuidens ea que alicuius gratia fiunt, in ea que voluntate proueniunt ac in ea que non ita succedunt, casuꝫ ⁊ fortunam ad hec non reduxit, sed ad genus eorum, quoniam inquit. Ambo autẽ in hisce sunt que alicuius gratia fiunt. Uel intelligamus cum dicit. Ambo autem in hisce sunt que alicuius gratia fiunt, ea que electione voluntateq; fiunt ⁊ illa que non voluntate geritur, in quibus fortunam ⁊ casum inquit collocari, fortuna nãq; reponitur in his que voluntate fiunt, casus aũt in alijs que ita non fiunt, que non proueniunt voluntate natura ⁊ arte producuntur ⁊ facta sunt.

❡ Quare patet ⁊ in hisce que nõ necessario: neq; plerũq; fiunt esse aliqua circa que potest id esse ꝙ alicuius gratia fit.

❡ Cum acceperit ex diuisionibus fortunam ⁊ casum esse tum in his que raro fiunt, tum etiam in his que alicuius gratia producuntur, id ꝙ est ex his ostendendum est syllogismo concludere vult, quod quidem est, vt aliqua eorum que fiunt raro ⁊ alicuius gratia fiant. Syllogismus autem in tertia figura ponitur, fortuna ⁊ casus sunt in his que raro aguntur, fortũa ⁊ casus sunt in his que alicuius gratia fiunt, igitur que alicuius gratia fiũt sunt in his que raro eueniunt. ❡ Uidetur tamen syllogismus idem per idem probare, quoniam in propositionibus habemus idem esse id cuius gratia, ⁊ id ꝙ fit raro quare videbitur idẽ inequale esse. ❡ Hoc tamen non sumitur in propositionibus scilicet id ꝙ fit raro esse in eo ꝙ alicuius gratia fit, sed fortuna ⁊ casus sunt que raro ⁊ alicuius gratia fiunt, ⁊ hoc diuisim ⁊ seorsum ostensum est. Syllogismus ergo concludit non ꝙ fortuna ⁊ casus sint in his que raro ⁊ alicuius gratia fiunt, sed concludit ꝙ id ꝙ raro fit est in his que alicui⁹ gratia fiunt.

Dubium.

Solutio in his.

❡ Sunt autem alicuius gratia que a mẽte: ⁊ a natura agerentur.

❡ Tertia diuisio, diuidens autem id ꝙ est alicuius gratia in his que electione fiunt ac non fiunt, secundum aliã subdiuisionem magis proximam idem diuidit. Nã que sunt alicuius gratia, alia a mente quidem fiunt, alia vero a natura. Deinde diuidas tu secundum primam diuisionem ea que a mente fiunt, quoniam ea que a mente fiũt, alia secundum electionem sunt, alia vero non secundum electionem.

❡ Talia igitur cum per accidens fiunt: a fortuna dicimus esse.

❡ Inquit cum ea que mente, vel natura producitur nõ ex mente vel ex natura fierent primo, sed generationem haberent, per accidens talia dicimus esse a fortuna, ⁊ a casu, ceu inuenire amicum, vel argentum a debitore recipere exigereq; mentis opus est, quando igitur hoc qđ quidem est opus mentis non fieret ex mente per se sed per accidens haberet euentum, a fortuna diceretur factum esse. Rursus naturę opus est simile ex simili producere, ceu ex viti vitẽ ⁊ ex platano platanum, quando igitur aliquid horum ex simile non produceretur idem casu produci dicimus. Ob id itaq; dicere cõsueuimus herbas casu nasci que ex non similibus iuxta naturę legem nascuntur. Non enim semina herbarum precedentis anni temporisue in terra prorsus relinquuntur vt herbas presentis anni sic producat, que quãq; semina omnino non habeant, tamen germinant ac pullulant, huius rei inditio sunt loca ⁊ prata in quibus vites nascuntur, que agricole continuo suis vicibus purgant, ⁊ tamen in his semper herbe nascuntur ⁊ pullulant, que etiaꝫ pedibus calcata multum temporis euolat, anteq̃ germinent,

si autem non calcarentur germinarent herbas, quare si non fuerit id q perspicitur naturale, sed duntaxat consequens naturalem appetitum atq; impetum, ⁊ principium, id casu fieri nasciq; diceretur, ceu cum devolvitur in terra lapis qui aptus sit ad cathedram. Non.n. is finis naturalis. Item si equus sitim explendi causa deijciens in bello dominum ⁊ confecta pugna atq; domino interfecto ipse liberatus esset, sane diceretur casu ereptus esse, non quod finem naturalem obtinuit a casu, sed q naturale principium sequebatur.

¶ Nam ut ens aliud per se: aliud per accidens est: sic ⁊ causa esse potest ceu domus per se quidē causa est ars edificandi: ⁊ per accidens musicum aut album. Ea igitur que est per se definita est: ea vero que per accidens indefinita. Uni nāq; infinita accidere possunt. Ut igitur dictū est: cū in hisce que alicuius gratia id fit: tunc dicitur a casu fieri atq; a fortuna. Horum autem ipsorum quam habent inter se differentiam posterius assignabimus. Nunc autē hoc pateat: ambo inq; in his esse que alicuius gratia sunt.

¶ Quod sint alique cause per accidens hisce probat. Nā si (inquit) eorum que sunt aliqua per accidens habētur, patet ēt horum aliquas cās per accidens esse. Nam per se profectus est aliquis ad forum qui postea per accidēs amicum ab hospitio venientem invenit. Si ergo quedā sunt per accidens, horū etiam cause per accidens erūt. Uerum his que sunt per se interdum cause per accidēs tribuuntur, videlicet edium causa per se edificator est, per accidens autē calamus. Sunt autem (ut inquit) cause per accidens indefinite, ⁊ incerte, quoniam edium possunt esse cause album, funum, musicū, ⁊ alia infinita, cause autem per se definite certeq; habentur, quoniam ediū causa semper affirmabitur edificator esse, ⁊ navigij qui naves condit, quādo igitur (ut inquit) cause per accidēs consequuntur comitanturq; ea atq; in his collocantur que alicuius gratia fiunt tunc aliud fortuna ⁊ aliud casu fieri dicitur. Hinc itaq; habes cognitionem et sententiam secundum quam paulo ante dicebamus fortunā ⁊ casū collocari in his que alicuius gratia fiunt, quoniam dicuntur esse in his que alicuius gratia aguntur quoniā consequuntur illa, dico scilicet ea que natura fiunt ⁊ ratione. Hec igitur ipsis cōmuniter insunt scilicet id q ratione fit, ⁊ id quod alicuius gratia geritur, ⁊ secundum accidens. Que autem differentia sit eorum inter se paulo post dicit, quam nos iam diximus esse, quoniā fortuna sequitur comitaturq; ea que ratione fiunt videlicet, ea q voluntatis decreto aguntur, casus aūt reperitur ⁊ collocatur in his que duce natura producuntur.

Tria sunt q̄ cōmuniter insūt casui ⁊ fortunę.

¶ Ceu argenti recipiendi gratia venisset deferēs si scivisset. Uenit autē nō huius gratia sed accidit venisse: idq; fecisse reportandi gratia: neq; plerumq;: neq; necessario proficiscentem ad locum.

¶ Quod fortuna ⁊ casus collocentur in his que alicuius gratia aguntur quāq; ipsa nō sint alicuius gratia ostendit. Quod quidem igitur fortuna ⁊ casus nō sint de numero eorum que alicuius gratia quippiam faciant, patet. Nam si qui mutuo accepit ⁊ reportaverit eo manuarium sibi datum mutuo si huius rei conscius fuisset fenerator venisset. At ob id nō venit, igitur causa accipiendi argentum quam dicimus esse fortunam non est de numero eorum que fiunt propter finem sed de numero causarum per accidens, quoniam venit lavandi gratia, ⁊ recepit argentum nactus eum qui reportabat ipsum mutuo datum, itio igitur ad lavandum que erat alicuius gratia dicitur esse causa recipiendi argentū licet per accidēs, erat inq; ⁊ de numero eorum que alicuius gratia fiunt. Nā lavandi causa itio fiebat, causa, igitur per accidēs, eam que est per se ⁊ alicuius gratia sequebatur ⁊ comitabatur. Uerum in codicib9 scribitur, referens, ⁊ acceptu-

Pōderatio verbor̄ textus.

rus ut de creditore id dicatur. Varijs tamen primo modo legatur. Illud autem sed accidit venisse idq; fecisse reportandi causa neq; plerūq; neq; ex necessitate proficiscentem in locum dixit proficiscens pro hoc proficiscentem. Neq; enim si consuetudo erat debitori vel semper, vel plerūq; ad locum illum proficisci, illic fenerator inveniens illum accepit argentum. Nam a fortuna argentī receptio exactioq; fit, si ergo non ad propositum eius qui accepit, quoniam non hoc proponens accipere illic profectus est fortunam huius proprie ⁊ eorum causam esse dicimus in quibus nihil consuetum est fieri plerūq;. Si autem erat consuetum debitori proficisci ad eum locum, non est adventus feneratoris recipientis argentū incertus ⁊ improvisus. At fortuna est incerta ⁊ de numero que temere fiunt. Uerum potest ⁊ illud neq; plerūq; proficiscentem ad locum intelligi ⁊ de illo qui accepit. Nam oportet eum qui invenit debitorem non plerūq; proficisci ad locum ubi illum invenit alioquin si debitor invenerit feneratorem in aliquem locum in quo ipsū cōsuevit invenire, certe non erit preter spem ⁊ inconsulto debitorem cum illuc accesserit solvere tradereq; argentum. At fortunam oportet esse incertam preter spem ⁊ rationem aliquid facere.

Textus.

¶ Finis vero ipsa acceptio scilicet non est ex his causis que sunt in ipso: sed ex hisce que eligibilia sunt: ⁊ a mente fiunt: ⁊ dicitur tunc a fortuna venisse. Quod si venerit electione premissa ⁊ huius gratia: aut semper proficiscens: aut plerūq; reportans recipiensq; non dicitur a fortuna venisse. Patet ergo fortunam causam esse per accidens in hisce que per electionē alicuius gratia fiunt.

¶ Idest non est naturalium acceptio argenti. Nam naturalia ea sunt que habent in seipsis causam, acceptio argēti extrinsecus habet causam, mentē inq; que movet ad lavandum, acceptio inq; argenti est de numero eo⁊ que fiunt a fortuna ⁊ non a casu. Nam que fiunt a casu in seipsis habent causam, licet per accidens eam habeant in seipsis, quoniam ⁊ natura est causa eorum que fiunt a casu per accidens, quemadmodum etiam mens est causa eorum que fiunt a fortuna per accidens, quare que a fortuna dicuntur esse a mente per accidens fieri constat ⁊ non per se. Nam ut se habet causa ita effectus qui proficiscitur ab ea ⁊ econtra. Hec itaq; cum dicat, fortunam deinde definit colligens definitionē eius ex his que demonstravit.

¶ Quapropter circa idem mens ⁊ fortuna versatur: electio nāq; sine mente non est.

¶ Circa idem dicit, ceu circa acceptionem argenti versantur ratio ⁊ fortuna. Uerum illa per se, fortuna autē per accidens.

¶ Indefinitas igitur causas esse eas necesse est: a quibus id fiet quod proficiscitur a fortuna.

¶ Cum

¶ Cum dixerit quid sit fortuna, quod ipsa est causa per accidens in his que raro fiunt, consequens ea que alicuius gratia aguntur, nunc ostendere vult omnia que communi consensu fortune competunt, consona esse, cõgruereq; definitioni eius quam demonstrauit. Nam fertur fortuna incerta atq; indefinita esse hominibus, quoniam dicimus nobis occulta esse que a fortuna proficiscuntur. Item dicitur ceca preter rationem instabilis ⁊ nullius esse causa, ⁊ quecũq; alia que de ipsa feruntur definitioni eius quam demonstrauimus congrue cõpetunt. Dicitur ergo merito indefinita, quoniã esse cãm eoꝝ q̃ fiũt ꝑ accñs definim⁹ cãe ãt ꝑ accñs idefinite incerte habẽtur. Naz cause ꝑ se definite certeq; afferunt, quoniam edium causa definita certaq; est edificator, ⁊ ipsius nauis ille qui cõdit naues. At vero cause per accidẽs indefinite sunt, quoniam edium cause per accidens esse possunt caluum, simum, musicum, iuniorem, ⁊ alia infinita. Item accipiendi argentum cuius causa non exiuit q̃ accipit, cause possunt esse itio ad lauandũ, profectio ad templum ⁊ alia infinita. Preterea inuentionis thesauri ab eo qui fodit, cause multe esse possunt, fossio ipsa, iactio fundamentorum, ⁊ puteum fodere, atq; alia infinita, ob id etiam dicitur fortuna obscura atq; immanifesta, quia est incerta ⁊ indefinita cum sit causa per accidens. Nam domus causa certa manifestaq; per se edificator est, sed q̃ sit causa eiusdem per accidens occulta est, atq; incognita esse videtur, quia est indefinita. Item non ab re dicitur esse ceca ⁊ preter rationem, (quippe ratio sit eorum que manent ⁊ necessario fiunt vel vt in pluribus) fortuna autem est in his que raro accidunt, ob id etiaz instabilis appellatur, quoniam stabile est de numero eorum q̃ semper sunt, vel plerũq; fiunt. At id quod raro accidit non stabile firmũq; habetur, fortuna autem in eorum numero collocatur que raro fiunt. Item fertur fortuna aliquando nullius esse causa, quoniam nihil fit a fortuna, ⁊ hoc ꝯuenit definitioni eius quã diximus, siquidẽ cause ꝑ se sunt sole ꝓprie cause, ⁊ ille que ꝑ accidẽs equiuoce est causa vel falso causa dicitur vel equiuoce, sed fortuna est cã per accidens, igitur nõ proprie causa erit, igitur nullius fortuna causa est. Nam ob id dicimus ea que fiunt fortuna sine causa esse dicimus, quoniam non habent per se causam definitam ⁊ certam, si autem que fortuna prouenisit sine causa sunt, iure ergo fortuna nullius est causa. Nam si foret causa presertim eorum esset que fortuna fiunt, quod si neq; eorum est causa, prorsus nullius cause erit.

¶ Unde fortuna indefinita causa esse videtur: ⁊ homini immanifesta. Atq; aliquo modo nihil a fortuna videbitur proficisci.

¶ Quoniam eorum que sunt a fortuna nihil habet causam certam ⁊ definitam, patet etiam fortunam indefinitam esse, quocirca ⁊ homini immanifesta est.

¶ Nam hec omnia recte dicuntur: quia rationi consentanea sunt. Nam aliquod quidem ex parte fit a fortuna. Nam per accidens fit. Et fortuna est causa vt accidens.

¶ Omnia (inquit) quecũq; de fortuna dicuntur recte dicuntur, quoniam ⁊ rationi consentanea sunt, idest congruũt cõpetũtq; definitioni de ipsa quã demõstrauimus atq; ex vnoq̃q; qđ demõstrauim⁹ ꝺ ipsa dixim⁹ possum⁹ reddere cãz eoꝝ q̃ ferunt ꝺ eadẽ. Hec ãt ẽ optima ꝺfinitio cui cõpetunt omnia que dicunt cõmuni consensu de ipsa.

¶ Simpliciter autem nihil: velut edium edificator quidem est causa: per accidens autem modo lator. Et profectus argentum recipiendi causa nõ est profectus: cuius rei cause possunt esse multitudine infinite. Nam ⁊ videre aliquem volens ⁊ persequens: ⁊ spectaturus ludos ⁊ fugiens.

¶ Inquit secundum aliquid fortunam esse causaz aliquorum, ⁊ secundum aliquid nullius. Nam simpliciter eoꝝ que sunt per se ⁊ proprie nullius fortuna est causa. At ꝑ accidens est causa eorum que raro proueniunt.

¶ Recte etiam fortuna preter rationem aliquid esse dr̃. Nam ratio aut eorum est que sunt semꝑ: aut eorum que sunt plerumq;. At fortuna in his est que preter hec fiunt. Quare cum indefinita sint ea que hoc pacto sunt cause: fortuna etiam indefinita nimirum est. Uerum in quibusdam quispiam dubitauerit.

¶ Dixit preter hec idest preter necessaria ⁊ ea que fiunt plerũq;, hec autẽ sunt ea que fiunt in paucioribus, cũ igitur cause per accidens sint indefinite eorum que fiunt, ⁊ fortuna nimirum indefinita erit. Uerum in quibusdam quispiam dubitauerit.

¶ An queuis fuerint cause eius ꝙ fit a fortuna nec ne.

¶ Quod his dictis ꝗrit hoc est quoniã fortuna numeratur inter causas per accidens. (Et iam diximus causarũ per accidens quasdam esse propiores quasdam vero remotiores ⁊ tamen omnes sunt effectus causa, exempli gratia, si quis in forum exeat ⁊ interea cuipiam occurat cum quo colloquiuz habeat ⁊ colloquende aliquod temporis spacium immoretur posthac in forum descendens offendat eum qui argentũ soluere tenebatur ⁊ recipiat. Quoniã ipsa itio ⁊ mora inter versanduz ⁊ colloquendũ cause sunt per accidens inueniendi debitorem etiã si nõ immoratus esset ocius ad forum profectus esset qui fortassis non offendisset debitorem ⁊ ille non cõcessisset ad forum. Causa proxima vtiq; ⁊ media nanciscendi amicũ est profectio in forum, remotior autem est ipsa itio. Similiter igitur quãuis harum causaz dicimus esse quatenus igitur ad id cui⁹ sunt cause ſm formam nihil inter est, si quãuis eã proximã vel remotã appellemus. Nam similiter he sunt causa secundum fortunam sed quatenus ad euentum plurimum interest, quoniam magis cã est, euẽtus ea que propior est (nam recipiendi argentum est ẽt ipsa itio causa per accidens si.n. non exisset in forum nõ offendisset debitorem minimeq; argentum accepisset. Uerum magis cã est ipsum interea cum amico colloquium. Si enim non collocutus esset amicum ocius veniens non inuenisset) quibus etiam propior cã est ⁊ magis accessus ad forum. Inquit igitur nõ sine dubitatione de his dicendum esse. Si oporteat quecũq; contingunt eẽ cause vt causas assignare, fortunam autem ⁊ id q: a fortuna oritur, rei euentum appellauit.

¶ Ut sanitatis: aut spiritus: aut estus: sed non capillorum remotio.

¶ In his causa propior equidez est vel spiritus vel ęstus idest solis ardor. Sed remotior est ipsa capitis tonsio. Nam sit quispiam qui morbo laborans capillos deponat, quum tamen hoc valetudinis causa non efficiet sed potius deponendi capillum, deinceps. Aut flante spũ vel sole caput calefiat. Hec enim gesta sunt ab eo nõ valetudinis gratia sed forte exiuit ob aliquem aliũ visum

Uide Plinii ð historia nihil qđ dicat ð fortuna p° h°.

aut aliquid aliud negociandi cauſa, ⁊ interea ſolis calore vel ſpiritu relaxabatur caput eius q̄ ſudorē emittēs bonā valetudinem reciperet, quum tū hoc nihil ſalutis gratia fecerit, valetudini cauſa itaqꝫ propior erit eſtus non capitis tonſio, quatenus igitur ad euentuꝫ rei aliqd dici poteſt propior cauſa, ſed quatenus ad fortunam ſimpliciter vel ad id q̄ oritur ex fortuna ſpectat, nihil intereſt ſi quippiā proximā vel remotā cauſaꝫ dixerimus.

¶ Cauſaruꝫ enīꝫ per accidens alie propinquores alijs ſunt.

¶ Diſſolutio dubitationis, perinde ac his dicat q̄ per accidens cauſarū alię alijs ſunt effectui proximiores. Ueruꝫ quatenus ſunt cauſe per accidens nihil intereſt ſi vna ſit propior altera vero remotior. Sed quatenus ad euentum rei proximior eſt magis cauſa.

¶ Fortuna autem dicitur bona: cū bonū aliquod mala cum aduerſi quid euenit proſperitas vero fortune: cum illa ſunt magna.

¶ Quum talis finis occurrerit ei, qui non ſperabat neqꝫ preeligebat vt preeligebat talis finis dicit̄ bona fortuna mala autem quotiens contrarium accidit, pſpera autē fortuna, ⁊ mala quādo vel magnum malum, vel magnū bonum per accidens alicui veluti finis occurrerit.

¶ Quapropter ⁊ cum parum defuit: vt malum quiſpiam magnum aut bonum accipiat. Infortunatū tuꝫ illum: aut fortunatū dicimus eſſe: propterea q̄ mens perinde dicit de illo: ac ſi eſſet. Quod enim parum deeſt: id quaſi minime diſtare videtur.

¶ Quando quis caſurus in maximum periculum prope fieret, vt periculum ſubiret ⁊ in magnum malū ceu naufragiū vel aliō qppiā incideret deinde nōnihil parū deficiat intercidatue q̄ piculū euadet, talē appellamus bene fortunatum, quoniam quum prope periculū obiturus eſſet, euaſit. Similiter etiam qui prope foret vt magnū bonum obtineret poſſideretqꝫ quotiens non obtineret infortunatus dicitur, nā hoc modo dicimus mala fortuna quēpiam vti quare ſiquis cauſa cōſequēdi hec bona vel illa venerit deinde parum defuit quoniam enīꝫ propter illud parum nihil videtur a fine abfuiſſe atqꝫ eo fruſtratus quum animus non animaduertat id parum quemadmodum hec quę accidunt ſint, bene fortunatum, vel infortunatum appellat, nam qui in magnum diſcrimen prope verſabatur, tanqꝫ in illud incidiſſe, cum mēs ipſa ꝯſideret, q̄ nō aīaduertit illō pax, q̄ liberat̄. Deinde cū is eo piculo eripit̄. Sic fortunatus appellat̄. Silr ēt infortunat⁹ dr̄, q ꝓpe fuit, vt max⁹ bona ꝯſequeret̄, q̄ aīus iaꝫ illū ꝯſecutū ea bona ꝯſiderat, ſpectatqꝫ, ⁊ nō ꝯcipiēs, cogitāſqꝫ illō pax. Deīde his illū fruſtratuꝫ infęlicē, infortunatū appellat. Eteniꝫ eos ꝯſueuimus appellare fortunatos, q nō parentū diuitijs, reruqꝫ copia late ampleqꝫ perfruuntur. Sed eos, q ex obſcuro genere, vel ignobile nati, repēte ad vbertatem rerum fęlicitatemqꝫ ꝯ euenere. Similiter eos infeliciſſimos nuncupamus, qui ex fauſta opulentiſſimaqꝫ vita, inlachrymabilem inciderunt.

¶ Inſuper fortune proſperitas inſtabilis non ſine ratione dicitur eſſe: nam ipſa fortuna incerta: inſtabiliſqꝫ eſt: nam neqꝫ poteſt aut ſemper: aut plerumqꝫ quicq̄ eorum eſſe que a fortuna proueniunt.

¶ Quod ſecundum rationem diffinitionis fortunę proſperitas ipſius, bonaqꝫ fortuna inconſtans, ac incerta ſit, his oſtendit, nam eſt, quod firmuꝫ, ſtabileqꝫ eſt vel in neceſſarijs rebus collocatur, vel in his quę plerumqꝫ fiunt, fortuna autem collocatur in numero eorum quę raro, ⁊ ex minori parte fiunt, quare fortuna inconſtans, incertaqꝫ eſt, ob id etiam bona fortuna, ſeu proſperitas inſtabilis incertaqꝫ erit.

¶ Sunt igitur ambo caſus inq̄ atqꝫ fortuna per accidens vt diximus cauſe in hiſce que non ſimpliciter: neqꝫ plerūqꝫ fieri poſſunt: atqꝫ horū in hiſce que alicuius gratia fiunt.

¶ Cum oſtenderit fortunam, ⁊ caſum eſſe, ⁊ quid ſint, ⁊ adaptauerit tradite diffinitioni fortunę quecunqꝫ cōi exiſtimatiōe vident̄ illi in eſſe. Proficiſcitur ad reliqua ꝓblemata, ſeu quęſita, que ꝓfecto erant, quo fortuna, ⁊ caſus a ſeſe mutuo differrent, ⁊ ad quē cauſarum modum reducerentur. Uerum ante hęc diſſerit de illo cōmuni, quem cum oſtendit fortuna ampliorem cōmunioremqꝫ eſſe, vtitur Syllogiſmo hoc in tertia figura. In pueris. Inanimatis, ⁊ brutis caſus ineſt: ſed in pueris, inanimatis, ⁊ brutis fortuna non ineſt. Igitur aliqs caſus nō eſt fortuna, hic igitur eſt Syllogiſmus, Ariſt. autem probat vtraſqꝫ propoſitiones, ⁊ affirmatiuam inductione. Nam dicimus temere, caſuqꝫ equū liberatuꝫ fuiſſe, quoniam deiecit dominum, ⁊ fugit deſiderio potus ex agmine peditū. Accidit autem, vt confecta pugna Dominus eius interfectus ſit, equus igitur caſu, temereqꝫ dicitur liberatus, ereptuſqꝫ fuiſſe. Item pueri aliquid a caſu ferre patiqꝫ eodem modo dicuntur verbi gratia. Si quidem puer amiſerit nutricem, aberraueritqꝫ, qui nullo ducente domum propriam redeat, ignorans quo feratur, atqꝫ eat, is profecto caſu domum rediſſe fertur. Sic etiam accidere ſolet in adultis ⁊ in ijs qui ſunt matureqꝫ etatis quum non animaduertant quo irent ipſos temere mouere pedes dicimus. Item qui pedibus vehiculi vehitur caſu mouetur. Sed negatiuam propoſitionem probat per Syllogiſmum in ſecunda figura, in quo accipit medium terminum bonam fortunam. (Et inquit) in pueris, inanimatis, ⁊ brutis bona fortuna non eſt, ſed in quibus eſt fortuna his etiā ineſſe poteſt bona fortuna, ergo pueris inanimatis ⁊ brutis fortuna non ineſt. Unde bonam fortunā nulli puero neqꝫ inanimato ⁊ bruto in eē rurſus oſtendit ꝑ hoc mediū q̄ ē ipſa fęlicitas, in ſecūda figura, pueris, inanimatis, ⁊ brutis felicitas non ineſt ſed quibus in ē bona fortūa ibi felicitas ē igit̄ pueris inanimatis ⁊ brutis felicitas non ineſt. Unde oſtendit etiam in ſecunda figura hoc medio q̄ pueris inanimatis ⁊ brutis non inſit felicitas. Pueris inanimatis ⁊ brutis non ineſt bona actio. Sed in q̄bus eſt bona actio felicitas inuenitur. In pueris ergo ⁊ inanimatis ac brutis fęlicitas nō eſt. Item q̄ bona actio non inſit eiſdem oſtendit in eadē figura per mediuꝫ q̄ eſt ipſa actio. In pueris ⁊ inanimatis ac brutis actio non eſt. Sed in quibus inuenitur bona actio ⁊ mala, actio ineſt. Igitur in eiſdē non erit bona actio neqꝫ mala. Unde exercitij ac diligentię cauſa ſumere in ſyllogiſmis oportet oppoſita fęlicitati ⁊ bone fortunę. In pueris inanimatiſqꝫ ⁊ brutis bona malaqꝫ fortuna nō inuenitur. Sed in q̄bus collocatur fortuna bona vel mala fortuna inuenitur, ſimiliter de fęlicitate ſyllogiſmus conficiatur hoc modo. In pueris inanimatiſqꝫ ⁊ belluis fęlicitas ⁊ infęlicitas non collocant̄

ſed

Sed quibus inest prosperitas fortunę vel aduersitas in his fęlicitas ⁊ in fęlicitas collocantur. Igitur in pueris inanimatis, ac belluis prosperitas fortunę vel aduersitas non collocantur. Eodem modo etiam de bona actione equidem Aristotelis Syllogismus proficiscitur concludendo hęc vsqꝫ ad id medium quod est ipsa actio, cum accipiat tanquam omnibus concessum in pueris inanimatisqꝫ ac belluis actionem administrationemqꝫ non esse. Tu tamen probabis etiam hoc per id medium quod est ipsa voluntas seu pręelectio. In pueris inanimatisqꝫ ac feris voluntas ⁊ pręelectio non est, quoniam bonum nullum eligit vultqꝫ hoc ante illud. Sed quibus inest actio etiam inest voluntas ⁊ pręelectio, ergo pueris inanimatis ⁊ feris non est actio tribuenda. Conficies ergo totum Syllogismum hoc modo. In pueris rebusqꝫ inanimis ⁊ brutis voluntas pręlectio est in quibus voluntas preelectio non est neqꝫ actio inuenitur. In quibus autem actio non est, neqꝫ bona actio statuenda est. Prętetea quibus bene agendi facultas non tribuitur neqꝫ prospera fortuna potest tribui. Item quibus non elargitur bona fortuna neqꝫ prosperitas ipsa competit. Deniqꝫ quibus bona fortuna non conceditur neqꝫ fortuna in est, igitur in pueris inanimatisqꝫ ac feris fortuna locum non habet. Uerum pueris ⁊ inanimatis, ⁊ brutis casus inest, vt demonstrabimus per inductionem. Quibus igitur fit vt aliquis casus non sit fortuna quod quidem a principio ostendere propositum erat. Dicitur autem (inquit) casus de rebus que fortuna accidunt, quod quidem deinceps ex vsu consuetudineqꝫ vulgi accidit. Quoniam ea quę a fortuna accidunt ex casu fieri dici solent, igitur casus fortuna latior ampliorqꝫ est. Uerum si quis contendat inuestigare demonstrationem, qua ea quę a fortuna proueniunt a casu prouenire dicuntur, is sciat animaduertetqꝫ, non de significatu rei demonstrationem quęrere sed de vsu vulgi aut hominum consuetudine. At vsus consuetudinisqꝫ nulla est demonstratio, quam hominum mos, nisi vsus videatur non solum casum accommodare his (quę fiunt fortuna, quippe qui dicere soleamus hunc casu conuenisse amicum. Sed etiam consueuimus dicere ea quę casu accidunt fortuna prouenire. Nam solemus dicere fortuna equum liberatum fuisse cum ex instructa acie peditum bibendi gratia fugeret. Atqꝫ fortuna accidisse vt lapis qui cecidit ad sessum quam commodus aptusqꝫ fieret, nullum igitur opus est vt de vsu nominum contendatur; quoties significatus rerum non aduersatur neqꝫ impedimento est. Post hec casum proprie distinguit a fortuna. Et in medium adducens quę sępenumero diximus scilicet fortunam consequi ea quę voluntate pręelectioneqꝫ geruntur. Casum autem proprie dictum, ea consequi quę natura producuntur, quę cum a sese mutuo distinguat, quęrit pręterea reliquum problema, scilicet in quo genere causarum constituenda sint casus ⁊ fortuna, quoniam in genere causarum efficientium poni debent. Nam si casus ⁊ fortuna sunt causę per accidens eorumqꝫ fiunt a natura vel a mente. Certe mens ⁊ natura sunt causę efficientes, igitur fortuna ⁊ casus collocantur in genere causarum efficientium. Sunt igitur ambo casus inquam ⁊ fortuna per accidens vt diximus causę. Commune inquit hoc ⁊ casui inest vt sit causa per accidens in his quę raro fiunt, licet non in omnibus sed in his quęcunqꝫ fiunt alicuius gratia. Sunt enim nonnulla eorum quę raro fiunt quę temere exercentur. Ut siquis pilos tricasqꝫ barbę vero continuo moueat, quod quidem non fit alicuius gratia, licet, temere fiet ⁊ non consequatur ea quę alicuius causa geruntur. Deinde dicit atqꝫ horum in hisce quę alicuius gratia fiunt, pro hoc atqꝫ horum quęcunqꝫ consequerentur ea quę alicuius gratia fiunt. Non enim ea quę fiunt a casu alicuius gratia fiunt. Neqꝫ enim argenti reportatio alicuius gratia est sed si igitur cuius gratia est, et hoc per accidens fieri arbitrandum est. Nam profectio lauationis causa facta. Hanc reportationem pecunię consequebatur. Quare ipsa reportatio est finis per accidens ⁊ cuius gratia ipsius profectionis, et econtra. Profectio per accidens fiebat gratia reportationis etiam casu temereqꝫ haberi dicitur ⁊ causa reportationis per accidens.

Interest autem inter casum ⁊ fortunam. Nam casus ad plura sese extendit. Etenim quod a fortuna proficiscitur a casu etiam fit: hoc autem non omne prouenit a fortuna. Fortuna namqꝫ atqꝫ id quod est a fortuna in his est que fortunata possint euadere. Et omnino quibus actio competit. Quapropter ⁊ necesse est circa ea fortuna esse: que agi possunt.

Cum dixerit secundum quod conueniunt casus ⁊ fortuna, dicit etiam quo differunt. Uerum discrimen ipsorum non est de fortuna, et casu proprie dicto qui distinguitur contra fortunam. Quoniam hoc deinceps facit. Sed differentiam affert de communi casu ⁊ fortuna quemadmodum siquis dicat discrimen inter hominem ⁊ animal, quoniam eo differt animal ab homine quod predicatur de pluribus. Hoc igitur modo ⁊ nunc facit, quoniam hac ratione differt casus a fortuna. Quoniam de quibus fortuna predicatur de eisdem ⁊ casus predicatur. Sed de quibus casus dicitur non omnino id quod est a fortuna predicatur, quare patet, vt casus ad plura sese extendat ⁊ communior sit ipsa fortuna. Quod quidem igitur casus sit in eisdem in quibus collocatur fortuna accipit ex vsu vulgi concessum esse. Nam si casu consuetudine ⁊ a ratione proficiscitur pendetqꝫ harum demonstratio sed de quibus casus predicatur fortuna omnino non predicetur probat Syllogismo quem iam exposuimus qui talis est, in pueris inanimatisqꝫ ⁊ brutis casum considerare licet, sed in pueris inanimatisqꝫ ac brutis fortunam considerare non licet igitur casus fortuna non est. Harum igitur propositionum affirmatiuam postremo ponit ⁊ eam nobis persuadet certamqꝫ facit inductione vt suo loco commemorabimus. Sed negatiuam prius probat deinde exponit. Cum igitur probat de quibus fortuna predicatur qualem naturam huiusmodi habeant, deinde dicta adaptat accommodatqꝫ pueris inanimatis ⁊ brutis quoniam fortuna his non inest propterea quod eis insunt circa que versatur fortuna, fortuna enim ⁊ id quod ab ea geritur qui

bus competit prosperafortuna ꝛ prorsus ad eos pertinet actio quapropter necesse etiam est vt fortuna versetur circa ea que agi queunt. Quoniam si fortuna diuideretur in bonam fortunam ꝛ malam diuideretur in quibus igitur non potest esse mala neqꝫ bona fortuna, ab his etiam manifestum est tolli fortunam verum ipse protulit alterum contrariorum. Bonam fortunam tanq̄ꝫ perspicuum sit vt quibus potest congruere alterum oppositorum etiam eisdem reliquum competere queat, quamobrem in quibus non potest esse bona fortuna in his etiam mala inueniri nequit. Quod vero in quibus bona collocaẜ fortuna in his quoqꝫ versetur fortuna perspicuum est. Restat igitur vt discamus in quibus bona fortuna inueniaẜ et proinde inquit in his bonā fortunam, versari ad que pertinet actio. Nam bona actio est quedam bona fortuna, quod autem in qbus versatur bona fortuna his etiam tribuēda sit actio administratioqꝫ ostendit per medium ꝙ est ipsa fęlicitas, itaqꝫ hoc modo infert inducitqꝫ.

¶ Cuius hoc inditium est. Nam aut idem ꝙ felicitas: aut prope esse videtur: felicitas autem est quedam actio. Est enim actio bona. Quare que agere nequeunt ea nec a fortuna quicq̄ꝫ efficere possunt. Et propterea neqꝫ inanimatum vllū: neqꝫ bellua: neqꝫ puer quicq̄ꝫ efficit a fortuna: quoniam electionem non habet.

¶ Signum inquit huius rei quod fortuna versetur circa ea que geri possunt, tanq̄ꝫ fortuna sit quedam actio. Item bona fortuna sit quedam bona actio mala fortuna sit mala actio quoniam videtur nullo modo differre bona fortuna a fęlicitate vel prope ipsam esse. Sed fęlicitas est quedam actio vt inquit. Uerum quonam pacto sit actio probat per bonam actionem. Inquit fęlicitas enim est quedam bona, actio. Sed bona actio est quedam actio ergo bona fortuna est quedam actio, sed bona fortuna est quedam fortuna igitur fortuna est quedam actio. Et Syllogismus conficitur in 3° figura, hoc modo bona fortuna est fortuna omnis bona fortuna est quedam actio igitur fortuna est quedam actio. Si ergo fortuna est quedam actio in quibus igitur non inuenitur actio in his neqꝫ fortuna collocabitur. Uerum ipse Aristo. vt paulo prius dixi deduxit, rationem vsqꝫ ad hoc quod est actio. Sed si contenderis inuenire quibus tribuenda sit actio, inquit illis tribuendam fore quibus inest ꝛ consilium electioqꝫ. Si ergo omnis fortuna quedam actio est ꝛ actio in his collocatur in quibus electio adest, igitur fortuna est, in his quibus electio adest. Si autem fortuna in his est in quibus electio inuenitur ergo in quibus electio non est neqꝫ in his erit fortuna, cum itaqꝫ hoc modo demonstretur in quibus fortuna collocatur in his actio ponitur, ꝛ in quibus actio non ponitur in his etiam fortuna non collocatur deinceps affert propositionem negatiuam ꝛ inquit ob id neqꝫ inanimatum neqꝫ fera, neqꝫ puer quicq̄ꝫ a fortuna efficiunt feram ponit pro bruto quoniam id quod maxime diuisum ꝛ cōmunicatiuum maxime est rationis proprium, quare contrarium irrationalitati posuit agreste ꝛ ferinum quod quidem per feram appropriauit determinauitqꝫ. Si igiẜ neqꝫ inanimatum neqꝫ brutum neqꝫ ferinum quicq̄ꝫ facit a fortuna. Et de eis-dē casus predicatur vt deinceps indicabit. Uidetur igitur aliquem casum non esse fortunam. Signum autem quoniam videtur vel felicitatem ꝛ bonam fortunam idē esse vel prope. Idest signum est quod fortuna versatur circa ea que geri possunt, quoniam felicitas que vt pro comperto ꝛ omnibus concesso habetur, est quedam bona actio vel eadem est bone fortunę vel prope eam actio autem est quedam felicitas, ergo bona fortuna etiam erit actio sed bona fortuna est quedā fortuna ergo etiaꝫ fortuna erit quedam actio. Uerum inquit vel idem vel prope, quoniam videtur bona fortuna circa hec extrinseca versari. Si ergo bona fortūa versatur circa extranea ꝛ multis quoqꝫ solet videri felicitas circa extranea versari, in hunc igitur modum bonę fortunę eadem erit felicitas, sed quam fęlicitas circa bonam animi actionem versetur. Siquis vero non definiuerit felicitatem illud esse ꝙ solum versatur circa bonam animi actionem sed etiam circa bonam actionem rerum que externę sunt, profecto bona fortuna erit prope felicitatem ꝛ non eadeꝫ alioquin proprie fortuna non simpliciter versaretur circa bonam actionem extraneam sed circa illam animi que ꝛ in idem venit cum felicitate.

¶ Neqꝫ prosperitas hisce fortune: aut infortunium competit: nisi ad similitudinem quandam: quemadmodum protarchus eos fortunatos lapides dixit: e quibus extructa sunt altaria quod honorantur. Et hi qui sunt eiusdem forme calcantur: pati autem a fortuna ꝛ hisce quodammodo inerit cum his qui agit aliquid circa ipsa fortuito aget: alio autem modo non est.

¶ Inquit non inueniri bonam fortunam in pueris inanimatis ꝛ brutis nisi secundum aliquam similitudinem ꝛ proportionem. Illud autem quemadmodū inquit Protarchus, non huic parti copulandum est nisi secundum similitudinem quoniam protarchus non asseruit lapides etiam fortunatos secundum translationem sed simpliciter fortunatos appellauit. Quamobrem in hūc modum legendum est, neqꝫ vt inqt Protarchus bona fortuna ꝛ mala his in est, ꝛ deinde illud nisi secunduꝫ similitudinem, eiusdem est comparatio quomō possim⁹ in rebus inanimatis asserere bonam malāqꝫ fortunā esse. Protarchum autem vel eū dicit de quo habita est mentio in philebo apud Platonē, vel aliquē alterum. ¶ Hisce autem pati inerit a fortuna aliquomodo non est qn̄ aliquis circa hec cum quippiam efficit a fortuna egerit, aliter autē nō. His indicat fortunā posse in rebus inanimatis inueniri secundum similitudinem ꝛ proportioneꝫ ꝛ non quemadmodum Protarchus dixit quoniam si quispiam cum agit aliquid circa inanimata a fortuna illa efficeret tunc illa etiam a fortuna pati dicerentur vt cum quis lapides spargeret proijceretqꝫ pessundandi calcandiqꝫ causa quos quidem non conculcaret sed trigonos ipsos efficeret, quam ita effici nolebat. Certe dicuntur fortune ita constructi elaboratiqꝫ fuisse etiam quia qui construebat eos a fortuna ita faciebat, lapides etiam a fortuna trigoni facti fuerunt, in hunc modum igitur inquit duntaxat fieri posse vt in rebus inanimatis fortuna collocatur. Quid ergo. Ignorauit vulgus consuetudoqꝫ in pueris collocandam esse fortunā quodquidem infanti modo genito euenire possit, vt aliquis relinquat ei hereditatem suam qui non est parens eius

rem eius neq3 affinis quem profecto fortunatum diceremus neq3 a casu heredem institutum fuisse quoniam neq3 hoc impetum naturalem principiumq3 consequebatur neq3 puerum neq3 illum qui suas opes suasq3 bona puero delegauit.

¶ At casus ceteris animalibus & multis inanimatis competit ceu. Dicimus equum casu venisse: propterea quod euasit quidem profectus: non autem euadendi gratia venit. Et tripoda etiam cecidisse a casu: stetit enim hoc modo vt sit sedes: sed non huiusce gratia cecidit.

¶ Hic ponit propositionē affirmatiuam quoniam casus in rebus inanimatis pueris & brutis inest quod quidem exemplo suadet, quoniam dicimus equum ex acie fugientem vel siti vel alio impetu naturali impulsum casu liberari. ¶ Ut equum temere casuq3 dicimus venisse vt cum accesserit liberaretur non enim venerat vt liberaretur, oportet hec verba cursim legere. Equus casu veniens liberatus est. Uerum si venerat. Non sue salutis causa venerat, quoniam ob aliud accessit quoniam vel hec faciundi gratia vel aliquid aliud cui nempe addit vt liberaretur. Item tripoda casu cecidit. latet enim vt ad sessum accommodatus fiat verum non cecidit vt supra illum sederetur. Si tripes porrectus ceciderit & cum cecidit talem positionem obtineat vt quā commodius natura & q3 aptus fiat ad sessum certe casu dicitur habuisse hanc positionem quoniam cecidit & deorsum ferebatur proprio naturaliq3 impetu, quoniam non cecidit vt cathedra scannumq3 fieret. Uerum si lapis qui haberetur cubicam haberet figuram non casu diceretur poni collocariq3 ad sessum accommodatus, quoniam eiusdem natura apta idoneaq3 erat vt si caderet i huc modū descenderet & collocaretur ob id etiam neq3 ignis casu supra ferri duciq3 dicitur sed quoniam hec est illius natura.

¶ Quare constat cum eorum aliquid que simpliciter alicuius gratia fiunt: nō eius q eueniit gratia factum est: cuius extra est causa: nos tunc casu quippiam fieri dicimus. Horum autem ea fortuna fieri dicuntur que eligibilium casu fiunt in hisce que habent electionem.

¶ Hec est definitio communis casus, vt sit causa in his q fiunt alicuius gratia secundum naturam & voluntatem. Quandoq3 dez fieret aliquid alicuius accidentis gratia, vt reportationis argenti. Nam ob id neq3 venerat vt argentum referret. Neq3 lapis cecidit vt aptus commodusq3 ad sessum fieret, deinde dicit cuius causa extra est pro hoc in his que fiunt alicuius gratia causa illius qui cecidit extra ipsum est. Unde illud extra ponendum loco huius scilz ad finem non confert sed extra id q accidit, causa erat & alterius gratia. Ut conueniendi amicum causa per accidēs est in forum profectio sed eadem causa est extra id q accidit idest ad id q accidit nihil confert & alterius gratia est, quoniam lauandi gratia vel versandi in forum profectio fieri poterat. Hec est igitur tota sententia vt paucis absoluam. Casus est simpliciter id q consequitur ea que fiunt gratia alicuius quando non proueniunt eiusdem quod accidit gratia. Cuius causa est extra id quod accidit, quoniam in his non est causa per se illius q accidit, nam in illis non est causa extra id q accidit in quibus inueni-tur causa per se effectus vt causa domus non est extra ipsa peritiam edificandi sed in ipsa collocatur. Nam ad domum peritia edificandi confert. Horum autem a fortuna fieri dicuntur, que eligibilium casu fiunt in hisce q habēt electionē. Definitur⁹ communē casum, definit etiā id q proficiscitur a fortuna quoniam ea dicit esse a fortuna quecunq3 a casu fiunt eligibilium in his qui habent voluntatem vt exactio argenti est ex eligibilibus sed quando ex casu cōsequitur eos qui habent electionem, a fortuna dicitur euenire. Uerum dixit eligibilium loco huius. secundum arbitrium eorum que fiunt vel eorum que consequuntur ea que fiunt secundum voluntatem. Dixit igitur eligibilium quoniam quedam a casu in his que habent voluntatem, & non sunt de numero eligibiliū vt si alicui conuiuium excipienti aliqd eorum que comedit ceciderit in arteriā vel ambulāns vulneret pedem, nam impetum naturalem atq3 pricipiū aliquid extrinsecus a casu consecutum est. Uel cadentis superius apostema rumpatur & curetur. Hec enim accidunt his qui habent electionem non sequentes actiones eorum secundum electionem & voluntatem, adiecit autem que habent electionem quoniam multa inanimata quippiā pati a fortuna dicuntur quādo aliquis faciens aliquid circa eadem aliquid a fortuna egerit verum non habentia electionem paterentur, ideo hec non proprie a fortuna fieri dicuntur sed ea que accidunt habentibus electionem, hec proprie a fortuna dicuntur. Textus.

¶ Signum autem est ipsum frustra. Tunc enim dicitur: cum id quod est alicuius gratia non est factum illius gratia: ceu si deambulatio egestionis gratia est: si non euenit ei qui deambulauit frustra dicimus illum deambulasse: frustraq3 deambulationem fuisse. Est enim id frustra: quod aptum est esse ob aliud: cum non efficit illud gratia cuius erat ac aptum.

¶ Inquit, signum est quod casus huiusmodi sit quemadmodum diximus q consequitur ea que fiunt alicuius gratia q̄n idē nō eiusdē vnius cuiusq3 gr̄a cuius gratia fiebat. Quod etiam nominis ethimologia ostendit Nam casus ab eo quod temere est. Nam authomatos componitur ex eodem & frustra. Unde illa dicuntur temere accidere quibus finis non respondet neq3 euenit cuius gratia fiebat. Nam quum quispiam deambularet cā laxādi purgādiq3 vētrē & reuerteret vētre nō purgato frustra eundē dicim⁹ deābulasse. Si ḡ id est frustra qd idoneū aptūq3 est vt cōsequatur finē a quo tñ longe abest igitur recte casus deriuatur formaturq3 ab eodem & frustra, equidem dicimus lapidem casu fieri ad sessum commodum aptissimumq3 tanq̄ causa huius institutus sit casus eius. Quoniam delatio lapidis deorsum est causa per accidens huius figure ipsa appellatur casus tanq3 temere conferat ad consequendum finem per accidens. Nam quia alius erat finis naturalis delationis deorsum, videlicet tripode in propria vniuersitate constitutio, consequitur aliquis alius finis per accidens huiusmodi affectum & impetum. Exempli gratia tecum cogitas delationem suam finem cuius etiam accipias alterum finem deinde discas non huius finis gratia illam delationem fieri, cognosces pfecto id q huiusmodi delatione deferebatur non huius gratia atq3 ad hanc intentionem delatum esse cui accidebat eiusdem finem esse. Sine igitur accidant

sine non accidat naturalis vel institutus ac propositus finis, quoniam accideret hunc motum alium finem habere ob hoc non fit, merito temere quo ad hunc finem factus est. Ut si loquendi finis fuerit vtricissim mutuoqꝫ nostras affectiones ꝛ consilia significaremus, ꝛ quis proferret ea que nihil indicant significantqꝫ ꝛ ad hunc finem non aspexerit, is frustra temereqꝫ loquitur. Hoc quoqꝫ modo quoniam motus quatenus sequitur id qđ casu fit quod sane est finis eius p accidens cuius gratia non fiebat frustra haberi dicitur tanqꝫ ad hunc finem minime sit institutus ꝛ si quo ad suum finem frustra temere tanqꝫ fieri non diceretur. Differt autẽ id qđ fit a casu ab ipso temere vt finis differt ab efficiente ꝛ quemadmodum differt id quod fit a fortuna ab ipsa fortuna. Nam quum prorsus aliquis finis huiusmodi accidit qui sane proprias causas efficientes habet. Et ex precedentibus causis efficientibus non fit sed ex quibusdam alijs, quas ꝛ easdem cõsequtur finis alter ac proprie finis, tunc que preexistunt temere dicuntur quoniam propositum finem non sunt cõsecuta sed hec ex casu contingunt esse quoniã ex ꝓprio principio preexistẽte nõ ꝓducebãtur. Ut lapis si ceciderit vulnerauit pretereuntem. Hoc loco percutere finis est. cadere autem diceremus causam efficientem. Uerumtamen aliud principium proprium habuit ꝛ non casum eius delationẽqꝫ deorsum. Uerbi gratia voluntatem alicuius qui forte deiecit demisitqꝫ lapidem vt vulneraretur qui exibat. Item neqꝫ cadere eius scilicet delatio deorsum habuit finem ipsum sed recipi ad proprium locum, per accidens deferriqꝫ est vt autem inuicem fierent p accidẽs aliud cã aliđ afuit finis. Queres tñ nũquid casu monstra produci liceat dicere. Uidetur enim vt ipsa quoqꝫ casu producantur. Nam cum naturalis affectio proprium finem non consequitur horum causa per accidens fit. Uerum ipsa nunquid a casu appellanda sint quippe que peculiarem causam precedentem inseipsis habeant aut enim exuberantiam vel defectum vel copiam materię habent. Sed quispiam diceret nonne de lapide qui deuoluitur deorsum idem dici posset, qui molem inter se grauitatis ꝛ pondus habet quod deuolutionis eius deorsum causa efficiens est ꝛ non percussionis nisi per accidens preterea in lapide qui ad sessum commodus aptusqꝫ efficitur prorsus est vel quedam eminentia vel alter lapis ad quem percutitur ꝛ franguntur eminentes partes vt idoneus aptissimusqꝫ fiat ad sessum. que tamen casu fieri dicimus quoniam non est causa efficiens determinata huiusmodi figurę lapidis, quo igitur modo de portentis dicere possumus quoniam vel frigidum vel materię excessus vel defectus sunt cause materiales, sed causam eorũ efficientem definitam certãqꝫ inuenire non possumus quã obrem hec casu proueniunt.

¶ Nam si quispiam lauisse dixerit frustra quia sol non defecit: ridiculus vtiqꝫ erit. Non enim hec illius gratia erat. Ita casus nomine suo tunc dicitur: cum quippiam fit frustra. Cecidit enim non percutiendi gratia lapis: casu ergo: ac frustra cecidit lapis ipse quia cadere ꝛ ab aliquo proijciente percutiendi causa potest. Maxime autem separatur id quod a fortuna fit in hisce que natura fiunt. Cum enim quippiam est effectum preter naturam: tum non a fortuna illud: sed a casu potius effectum fuisse dicimus.

¶ Quod id frustra temereqꝫ sit quod non consequitur suum finem his ostendit, quanqꝫ enim vt inquit fortuna in alijs finibus, nõ sibi ꝓprijs nõ đr temere neqꝫ. n. quũ nos ipsos lauaremus si nõ defecit sol frustra nõ lauasse dicimus quoniã finis lauationis non erat deliquium solis sed sanitas vel aliquid huiusmodi frustra igitur non suscepimus lauationem non deficiente sole sed quum natura consequitur proprium finem. Hinc nempe ethimologiam casus traxit scilicet quum quippiam frustra fit ꝛ peculiarem finem non obtinet. Hoc certe modo dicimus lapidem cecidisse casu ꝛ percussisse pretereuntem quando cecidit non percutiendi gratia quoniam non habuit a principio sue deuolutionis hanc intentionem vt cadendo percuteret pretereuntem, frustra ergo quo ad hunc finem cecidit quoniam nihil eius deuolutio deorsum ad hunc finem contulit ꝛ amittit. Seiungitur Textus.
autem maxime id quod a fortuna fit in hisce que natura fiunt. Separatio est illius quod fortuna fit ab eo quod proprie dicitur casus, quoniam id quo proprie casus nuncupatur accidit his que natura producuntur, sed quod a fortuna egreditur accidit his qui voluntate vel consilio aliquid gerunt quando enim quippiam produceretur preter naturã tũc non a fortuna sed magis a casu produci dicimus, dicit preter naturam pro hoc scilicet vltra naturam idest vltra intentionem naturę quando ergo aliquid accidit preter intentionem naturę tunc quia consequitur naturalem affectionem, seu impetum per accidens non secundum intentionem naturalem, a casu fieri asseritur.

¶ Est autem ꝛ hoc aliud. Illius enim externa: huius interna causa est. Quid itaqꝫ est casus: ꝛ quid fortuna: atqꝫ quo pacto inter se differunt: satis iam diximus.

¶ Quoniam dixit casum seiungi a fortuna eo quod casus inuenitur in his que natura producuntur. Uult in presenti a separare distinguereqꝫ casum a natura nequis opinetur illa eadem esse, inquit igitur ea inter se disiungi; eo quod finis naturalis qui euenit, intra se causam gerit ꝛ habet, sed casus externa gaudet causa naturalia namqꝫ intra seipsa causam retinent tum quia in seipsis motus habent tum etiam quia conferunt ad finem. At ea que casu producuntur neqꝫ intra se causam motiuũ sed externam poscunt neqꝫ ad finem sed ad altera alludunt ꝛ conferunt.

¶ Utrumqꝫ autem ipsorum ad modum eius reducitur cause vnde est principium motus. Etenim eorum aliquid que aut natura: aut mente aguntur: semper est causa: sed horum multitudo indefinita est.

¶ Reliquum quesitum adijcit in quibus scilicet causis collocanda sint casus ꝛ fortuna, ꝛ inquit ea reponenda esse in genere cause efficientis quoniam consequuntur comitanturqꝫ causas efficientem naturam ꝛ mentem, que ꝛ si quibus accidunt definite certeqꝫ sint attamen ipsa indefinita ꝛ incerta multitudine sunt vt sepe diximus. Nam eiusdem infinite queunt esse cause per accidens.

¶ Quoniam autem casus ꝛ fortuna cause sunt

eorum

eorum quorum aut mens: aut natura fieri cause possunt.

¶ Quū paulo superius cū voluisset ostendere fortunam esse ⁊ casū dixit eadē pfecto esse quū nōnulli ēt causam huius celi ⁊ mundorum omnium casum esse dicunt ob id impresentia in eorum opinionem impiam profanam ex his q̄ explicauit inuehitur. Nā si casus ⁊ fortuna sunt cause per accidens quoniam in his videntur collocari que raro proueniunt. Ut demonstratum est. Et cause p accidens ope causarū p se subsistunt, ob id enim appellantur cause per accidens quoniam adyciuntur alijs atq̄ accidunt. Itaq̄ cause per se precedunt causas per accidens, quamobrem casum ⁊ fortunam cause per se precedunt que sunt (vt explicatū est) mens ⁊ natura, ergo fortunam ⁊ casum mens ⁊ natura precedunt quarū alie sunt cause per se alie vero per accidēs. Nam ⁊ si cōcederemus his qui democritum imitantur atq̄ alijs vniuersū casu fieri tamē necesse est vt causa per se mēs ⁊ natura precederent quamobrem si celum casu factum est longe prius mente naturaq̄ conditum fuisse dicere oportet. Sed quis adhec dicet quoniam quanq̄ cause per se precedunt causas per accidens ob id mentem ⁊ naturam casum ⁊ fortunam precedere quibus hec adueniunt adyciunturq̄. non attamen necesse est vt ⁊ eorum cause sint per se cause dico. s. mens ⁊ natura quorum fortuna ⁊ casus essent cause per accidens. Nam lauandi causa per se mens est attamen reportandi argentum quod quidem fit a fortuna, causa non est. Item causa per se vt equus ex prelio discedat abeatq̄ bibendi desiderium est attamen salutis eius cum recessit ab acie qui casu euenit ipsa sitis desideriumq̄ bibendi causa amplius non est, neq̄ enim ipse discessus est causa per se sed per accidens, quamobrem cum mentem ⁊ naturam causas esse aliorum per se vt demonstrauimus celi tamen causa cum sit ipse casus, amplius nō erit necesse vt mens vel natura sint cause nisi per accidens. Nam mens solet esse eorum causam per accidēs que fortuna fiunt ⁊ natura eorū que casu producunt. Ad hec itaq̄ ipse respondet quū illi dicebāt oēs mūdos casu fieri ⁊ in diuersis partibus vacui collocari. Si ergo demonstratū est ante casū fortunāq̄ cās p se esse dico. s. mentem ⁊ fortunā, ab ijs percūctabimur cuiusnā mens ⁊ nā erant cause p se. Si. n. oīm mundorū sunt cause p accidens, cuius erunt ergo p se, quū qdē nihil aliud sit preter infinitos mūdos, quapp mens nā vel prorsus nullius erunt cause p se quod qdē fieri nō pōt, vel si sunt profecto infinitorum mundorū erunt cause. Recte igitur cōceditur iuxta eorū suppositiones mentē ⁊ nām eē cām huius mundi ⁊ omnium per se. Si. n. demonstratū fuerit a nobis fortunā ⁊ casū necessario causis p se mēti. s. ⁊ nature accidere atq̄ earū ope subsistere necesse ēt erit ⁊ ante has cās p accidēs sint cāe p se. Cuius ḡ mēs ⁊ nā erunt cause p se nisi fuerint cause mundorū? Quāobrem ex his q̄ demōstrauimus ⁊ ex suppositionibus illorū deducitur mentē ⁊ nāz esse causas vniuersi ⁊ si concederemus causaz eiusdem casum esse.

¶ **Quoniam autem casus ⁊ fortūa cause sunt eorum quorum aut mēs: aut natura fieri cause possunt: cum per accidens quippiam horum ipsorū fuerit causa: atq̄ nihil eorum que sunt per accidens prius est hisce q̄ sunt per se: quare neq̄ per accidens cam per se causam antecedit: casus nimirum atq̄ fortuna posterior ⁊ mente est ⁊ natura. Quare si quam maxime celi casus est causa necesse est priorem mentem atq̄ naturā ⁊ aliorum multorum: ⁊ huius vniuersi causam esse.**

¶ Fortuna inquit ⁊ casus eorū dicuntur cause quorū mens ⁊ nā sunt cause p accidens. Nā reportationis argēti fortunā esse cām dicit multo prius mens mouit q̄ est cā per accidēs. Nā si nō mouisset impulissetq̄ illū q ad forū pficiscebatur aut ad lauationē neq̄ reportatio argenti euenisset q̄ ēt fortuna ⁊ casu fiunt quāobrem ante fortunā ⁊ casum nā ⁊ mēs sunt cā eiusdē p accidēs. Ubiq̄. n. p se precedit id q̄ est p accidēs quapp si mens est cā mūdi per accidens multo prius eiusdem ⁊ erit causa per se alioquin cuius alterius esset causa autem. Uerba habent quid inconstans. Nam cum dicat mentem ⁊ naturam esse causas per accidens, inquit deinceps quoniam cā p se prior est his q̄ sunt p accidens, mens igitur ⁊ nā precedit casum ⁊ fortunam atq̄ si mentē ⁊ nām dixit esse cās p accidens ⁊ eedē sunt p se cause, eadē ḡ erunt ipsimet priora ⁊ posteriora. Siq̄dē eorūdem sint causa p se ⁊ p accidens, alioqn si aliquorū essent cause p se ⁊ aliorū p accidens nihil eorum concluderet que ipse contendit vultq̄ inferre, quoniam non concluderet mentem esse mūdi cām p se. Si aūt quū cā quedā p accidens fieret intelligamus. s. fortunā ⁊ casum, idest quū fortuna ⁊ casus fierēt quedā eorūdem cā quorū mens vel nā fierent cā p se nō amplius verū esset eorū mentē ⁊ nāz cās esse q̄rū fortuna ⁊ casus sunt cause p accidēs. Uerū ḡ cause p se. s. menti ⁊ nāe fortūa ⁊ casus accidāt ex his q̄ explicauimus demōstratū eē hēmus atq̄ mentē ⁊ nāz eorū eē cās quorū fortuna ⁊ casus sunt cause adhuc non demonstrari pōt, indicat enim id verbum per accidens referendum esse ad fortunam ⁊ ad casum. Nam cū dixisset id q̄ est p se prius esse eo quod est per accidens, mox induxit, casus ⁊ fortuna ergo sunt mente ⁊ natura posteriores. Si enim per se prius est eo quod est per accidēs, ⁊ mens ac natura sunt priora fortuna ⁊ casu ergo fortuna ⁊ casus sunt cause per accidens. At si qs diceret immo eorum dabimus mentem ⁊ naturam esse causas per se quorum fortuna ⁊ casus sunt cause respondemus immo quorumdam aliorum quoniam nihil est rebus naturalibus preter vniuersum de quibus nos ⁊ illi sermonem faciamus. Et multorum ⁊ huius vniuersi multorū aliorum. i. particulariū nam particularibus effectibus particularem mentem ⁊ naturam ⁊ generalibus cōmunibusq̄ generalem cōmunemq̄ rebus omnibus mentem ⁊ naturam assignare debemus.

¶ **Esse autē causas ⁊ tot numero quot diximus patet. Tot enim numero questio propter quid sane complectitur.**

¶ Cū dixisset de causis p se ⁊ de causis p accidēs ⁊ de eisdē sermonem exacte expressisset, presentia vtilitatē sermonis affert, quoniam nō incassum de ipsis tā diligenter disseruit. Sed qa naturalis interrogatus de causis rerū naturaliū solet vel omnes vel quasdam afferre iccirco de eisdē sermonē repetit quāq̄ idipsum primo cōsiderare agereq̄ nolit. Sed id quod dicebam. s. vt ostēdat necessario de eisdē sermonē fecisse quū interrogat⁹ nālis de cā vniuscuiusq̄ rei naturalis, vel quattuor ipsas assignabit quas diximus mām formā efficientē ⁊ finalē, aut si de quibusdā oēs asseq nō pōt aliquas profecto reddet, vel vnā vel plures vt ēt mathematici solent a qbus si percunctabimur cām de vnoquoq̄ quod rebus mathematicis inest vel formā vel diffinitionē alteri

assignabunt vt si percunctabimur cur linea recta recte equalis sit. Rñdebunt qm̃ ex cētro prouenitunt ad circumferentiaz sunt equales quod si vltro instabimus cur eque sunt linee que a centro ad periferiam trahuntur. Dicēt qm̃ hec est circuli desinitio vt sit figura plana vna linea ↄtenta ad quã oẽs linee recte que intra figurã sunt cõstitute, a centro pũctoqꝫ protracte inter se sunt equales. Nam soli circulo id tribuitur peculiareqꝫ est habere .s. vnum punctum ꝙ profecto centrum est a quo incidentes linee ꝓtracte ad peripheriã inter se sint equales, quo pacto ad vltimã definitionez desinentes atqꝫ assignantes putant interrogationi satisfecisse. Hec quidē circuli definitio est eius forma qua propter interrogatur propter quid, cum affert assignatqꝫ formam, interrogationi satisfiet. Rursus si interrogabitur cur trianguli tres ãguli sunt vno recto maiores. Rñdebit, qm̃ duobus extrinsecis sunt equales et duo extrinseci sunt duobꝰ rectis. Itē interrogatus cur duo extrinseci sunt equales duobus rectis. Rñdebit quia quum linea recta super rectam steterit vel duos rectos angulos vel equales duobus rectis efficiet. Unde cum peruenerit finiueritqꝫ ad diffinitionem, interrogationi satisfecit. Uerum hoc non assero ꝙ operepretium sit definire quodvis interrogatum neqꝫ sistere finireqꝫ definitionem eius, quoniam non tradidit definitionem anguli vel angulorum sed vt ad definitionem quandaz id quod physici appellant quod quid est reducamus. Aristoteles autem hec dixit gratia exempli huius quodquid est quum fuerimus interrogati, cum aliquando formã reddere debeamus quemadmodum fieri solet in cunctis rebus mathematicis, quippe q interroganti propter quid hoc est non satisfaciamus anteqꝫ idipsum propter quid reduxerimus ad definitionem. Definitio autem forma est, proinde qui ipsum propter quid in mathematicis redegerint ad formaz solũ idest ad definitionē satis illud dedisse videntur, quoniã mathematicus materiam non spectat neqꝫ causam efficientem neqꝫ finem sed duntaxat formas mathematicas. Atqui naturalis omnes causas tradet, vt si ab eo percunctamur cur Socrates est homo respondebit per formam dicens quia est animal rationale mortale item per causam efficientem quia simile similis est causa homo enim ab homine producitur preterea materiam affert vt siquis cum interrogat propter quid gladius scindit. Respondebit quoniam ferreus est vel ex forma quia acutus est vel ex fine quia ita constitutum vt in hominum vsum veniat quo pacto igitur per omnes causas respondebit qui si fieri potest vt alicuius omnes causarũ reddantur assignabit. Si vero non poterunt omnes afferri, quoniam verisimile non est vt vniuscuiusqꝫ materiam proximam nanciscatur, quedam enim propria est mixtioni elementorum que Socrati subycitur, Platoni et de ceteris alys similiter quasdam igitur vel vnam reddet causam. Uerum de quibusdam omnes causas tradere licet, vt si interrogetur naturalis propter quid Socrates obyt, per formam. Respõdebit quoniã est animal rationale mortale. Deinde per materiaz, quia hoc constitutuz compositumqꝫ ex contrarys est. Itez per causaz efficiētem quoniam qui illum generauit adest abest seu migrat ex vita, demum per finem quando longe melius cõmodiusqꝫ anime extra corpus esse ꝙ̃ in corpore collocari ob corporis molestias et perturbationes. Si igitur naturalis has causas reddiderit rediget eas ad antedictas. Recte igitur si de ipsis admodum diligenter disserendo statuimus quatuor duntaxat esse formã



naturam efficientem et finem quaruz tres in vnũ idēqꝫ incidant forma efficiens et finis dico autem idem nõ numero sed ratione. Nam homo ex homine fit et equus ex equo, et idem est generans genito nõ numero sed forma et spē. Similiter causa efficiens forma, eadem est finis et numero diuersa. Nam quatenus nondum existit id ꝙ a natura producendum est sed solum apud intentionem nature est quippe que illud intendat aduertatqꝫ finis appellatur sed postꝙ̃ productum genitumqꝫ est et in composito collocatur forma est. Ceterum causarum efficientium quedam moueri non potest, quedam vero mouetur, et huius que mouetur alia semper mouetur alia vero est ortui interituiqꝫ obnoxia quocirca tres sunt vniuerse phylosophie facultates. Tũ propter inquit nobis sunt tres facultates componende conscribendeqꝫ de causis efficientibus, vna de causa efficiente immobili que metaphysices appellatur alia de causa efficiente q̃ cum mouet cõtinuo mouetur, vt liber de celo, alia est de his que ortui interituiqꝫ sunt obnoxia, in quo genere omnia opera naturalis phylosophie collocantur. Tot enim numero questio propter quid complectitur, hoc in loco idipsum propter quid finem non appellat, sed generaliter omnem causam. Nam cũ sint quatuor quesita, si est quid est quale quid est et propter quid est in tot etiam causas propter quid reducimus materiam scilicet formam efficientem et finem. Nam quoties interrogabimus de vnoquoqꝫ propter quid sit has quatuor causas afferre conabimur.

¶ Nam ipsum propter quid: aut ad ipsum quid est reducitur vltimum in imobilibus: ceu in mathematicis. Ad recti eniz diffinitionem vt commensurabilis aut ad ceterorũ similiuz alicuius vltimum reducitur.

¶ Inquit ipsum propter quid reduci ad ipsum quid vltimum loco huius ad definitionem que quidem est forma definiti seu subiecti vocat autem mathematica immobilia, propterea quod naturalia cum motu contemplantur quoniam natura motus quietisqꝫ initium, at mathematica quia in nostra animi conceptione cogitationeqꝫ versantur ac sunt immobilia esse videntur non alterantur neqꝫ prorsus mutãtur neqꝫ in materia sunt. Dixit autem vltimum quoniam quũ de mathematicis interrogat quamobrē hoc sit, et voluerimus afferre causam, interroganti affatim satisqꝫ facere non poterimus priusꝙ̃ ad vltimam definitionem que quidez forma est occurremus hoc mõ omnia mathematica se habent, vt si interrogabimus Geometram quamobrez due recte linee equales sunt. Respondebit quoniam a centro ꝓficiscuntur. Si vltra instabimus cur linee que a centro egrediuntur equales sunt. Respondebit quoniam hec est circuli definitio, vt omnes linee que a centro ducuntur ad periferiam vsqꝫ inter se sint equales, quo pacto intelligentes definitionem conquiescimus et nobis satis factum est. Quod igitur ipse inquit hoc est quoniam interrogati quamobrē hoc sit ad ꝙ quid est cõfugiemus ꝙ sane forma appellamus vt in mathematicis videre licet. Nam in his definit cause assignatio in definitionez vltimam que est forma. Uerum exempli causa ipse adducit in medium mathematica. Sed verborum cõstructio hoc modo habenda est, propter quid enim vel vt in rebus immobilibus, quod quid est vltimum redigit. Subintelligendum tamen est, quemadmodum ad vltimam enim recti vel commensurabilis definitionem. Si quidē duo pũcta in circulo accepimꝰ deinde dixerimꝰ

hec duo puncta interse distare forsitam quinqȝ digitorꝫ intervallo, deinde interrogatus. Unde nāȝ ipsi cognoscimus tantum inter ea comprehēdi interstitium. Respōdebimus quia linea recta quam a puncto ad punctum duximus tantum longitudinis capit. Sed si vltro interrogaret aliquis cur non metiti sumus hanc intercapedinem iuxta descriptaȝ circulorꝫ periferiam, vel iuxta elicem. Respondebimus quia oportet mensuram esse definitam, ꝛ certam ꝛ quod est definitum ac certum minimū est, ꝛ lineam rectam minimam esse quippe que omnium linearum habentium terminos sit minima. Unde hanc definitionem intelligentes, non vltro procedimus. Rursus dicere solemus hoc latus alteri commensurari posse. Si interrogabimur. Quamobrem latera sunt cōmensurabilia. Respondebimus quoniam quā proportionem interse habet numerus ad numeruȝ exempli gratia duo ad octo, eandem retinent latera interse, Et si instabit qui interrogat dicens cur latera eam proportionem habēt interse quam habet numerus ad numerum. Respondebimus quoniam hec est definitio eorum que possunt inuicem mensurari. Nam ea sunt commensurabilia que eadem mensura dimetiri queunt. Quemadmodū igitur quater duo metitur numerum octonarium, ita etiā vnū latus metitur alterum. Unde cū adducta fuerit definitio cessabit tolleturqȝ dubitatio ꝛ summatim omnis mathematica methodus seu docendi via causas ad definitionem vltimam aut ad cōmunes cōceptiones redigit.

¶ Aut ad id ꝙ primuȝ mouit: velut propter quid bellum gesserunt quia templum spoliarunt. Aut gratia cuius ceu vt imperium consequantur.

¶ Cum dixerit causam formalem descendit ad causam efficientem. Inquit. Nam interrogati quamobrem phocensibus Thebani bellū intulerūt. Respondebimus causam efficientem, quia phocenses templa spoliauerunt. Aut ad id cuius gratia ꝛ finē respondebimus, vt quamobrem Grecis rex persarum indixit belluȝ dicemus. Ut Grecię imperaret.

¶ Aut in hisce que fiunt ad materiam. Quod quidem igitur he sint cause ꝛ tot sint manifestū est.

¶ Cum dixerit formalem efficienteȝ ꝛ finaleȝ causas ꝛ materiā inquit. Uerū ait in hisce que fiunt ad distinctionē horꝫ contra diuina ꝛ ea que vndequaqȝ sunt immobilia dico scilicet incorporea. Hec enim Plato vocauit semper existentia corporea autem non existentia, sed facta in his igitur que fiunt naturalis adducet materiā, quoniam illa diuina sunt materię expertia ꝛ de his solā formam munus est Theologi tradere ꝛ minime materiaȝ. Uel qm̄ de alijs causis subiecit exempla que animi ope cogitantur ꝛ mathematica sunt, quorū nihil existit per generationem. Nam mathematice res immobiles sunt vt ipse dixit quocirca neqȝ generatio in eis spectatur, at in his que sunt naturalia omnino generatio ꝛ motus inueniuntur, sed ea que fiunt opere tum intellectus tum voluntatis sine generatione, vel non sunt aut si sunt in habitu intellectus versantur ꝛ sunt. Quasi ergo in his materiam non spectamus quoniam neqȝ generationeȝ, idcirco inquit ad distinctionem contra hec, naturalem allaturum redditurumqȝ materiā in his que fiunt. Quo in loco tum artificialia tum etiā naturalia facta aut que fiunt appellat. In his. n. materia prorsus assignāda est.

¶ Quoniam autem cause quatuor sunt: omnes cognoscere nimirum ad naturalem philosophum attinet: atqȝ ad omnes ipsum propter quid redigens ipse materiam: formam: id quod mouit: ꝛ id cuius gratia naturaliter reddet ac assignabit.

¶ Quod repetat sermonem de causis ob id hoc in loco plane indicauit inquit enim cum quatuor sint causę omnium que fiunt causas in has quatuor naturalis rediget ꝛ cum attulerit de vnoquoqȝ propter quid has profecto assignabit causas. Et quum redegerit ipsum propter quid ad omnes scilicet materiam formam id ꝙ mouit ꝛ cuius gratia naturaliter assignabit idest causaȝ vniuscuiusqȝ cum tradiderit naturaliter in has quatuor rediget, recte dixit naturaliter, quoniā potest reducere in easdem causas non naturaliter naȝ de causa immobili disserere nō amplius spectat ad naturalem, sed munus est Theologi quamq̄ȝ ꝛ de separatis formis physicus aliquando disputet. Uerum si Arist. in operibus naturalis philosophię aliquando de causa immobili differit vt in octauo huius operis libro atqȝ in libro de anima cum de mente separata que omnino seiungit a corporibus preterea in libro de ortu interituqȝ rerum vbi ꝛ de causa immobili agit. Dicimus reuera perfectum naturales in calce ꝛ ad extremum posse commemorare causas immobiles ꝛ supra naturam.

¶ Tres autem cause in vnum plerunqȝ veniunt. Nam ipsum quid est ꝛ cuius gratia vnum sunt.

¶ Tres causę forma efficiens ꝛ finis. Recte dixit (plerunqȝ) quoniā he causę non semper in idem incidunt, quū neqȝ omne quod efficit simile sit illi ꝙ gignit. Neqȝ enim Sol quia agit in aerem similis aeri est. Item omnes prorsus immobiles ꝛ diuine causę in nos agunt que a nobis actione ꝛ substantia differunt, immo neqȝ in his que fiunt omne ꝙ efficit simile est rebus genitis. Nam motus cum non sit calefacio calefacit ꝛ frigiditas denset cum ipsa densa non sit. Item aqua calida euaporans efficit aereȝ, vt ea que ab igne calefit que tamen aer non est ꝛ alia infinita. Ceteruȝ artificialia perspicuo differunt a suis causis efficientibus. Nam quid est ꝛ id cuius gratia vnum sunt, quoniam forma eadem est fini vt diximus, quoniam quum duplex sit finis vt superioribus explicauimus finis gratia cuius ꝛ cui, non cuilibet fini forma eadem est quoniam non eadem est finis cui, sed potius fini gratia cuius, eum finem dico quem considerat intenditqȝ natura, que coniectat ꝛ intendit vnumquodqȝ reducere ad suā perfectionem ꝛ naturaliter formam. Quamobrem finis huiusmodi ꝛ forma sunt idem numero ꝛ solo habitu rationeqȝ discrepāt vt diximus. Nam quum natura formam speculatur tāq̄ȝ producēdam ꝛ nondum existentem finis est quum vero iam factam contemplatur forma est.

¶ Ea vero vnde motus primum effluit: specie cū hisce cōcurrit: homo nanqȝ homineȝ gignit.

¶ Primum proximū inquit causa igitur efficiens propinqua eadem est forme et fini eandem dico non numero, sed specie. Nam Sophroniscus idem socrati est specie. Utriqȝ enim homines sunt quamq̄ȝ numero differant.

¶ Et prorsus quecunqȝ motū subeuntes mouēt: quecunqȝ autem non sunt tales he naturalis considerationis non sunt. Non enim in seipsis habētes motum aut principium motus mouent: sed sunt immobiles.

¶ Hic contextus sive ad proximum coniungatur vt hec sit sentētia, quoniā causa efficiens proxima eadem est formę ꝛ fini ꝛ summatim dicimus quecunqȝ causę efficiētes proxime quę motę mouent eędeȝ sunt formę ꝛ fini. Naȝ

anima quanq̄ proxime moueat animal attamen quia non mota mouet iccirco mobili eadem non erit, ſiue is contextus quod magis approbandum eſt, continuus ſit ſuperioribus verbis, vbi inquit. Et quum redegerit propter quid ad omnes ſcilicet ad materiam formam id ꝙ mouit ⁊ cuius gratia naturaliter aſſignabit, quibus deinceps hec copulat ⁊ quecunq; mota mouent ideſt naturalis eaſdē cauſas aſſignabit quecunq; eo quod mouentur etiam mouent ⁊ quod hoc verum ſit conſtat ex his que ipſe inducit. Quecunq; autem non, non amplius ſpectat ad naturalem contemplationem, ideſt quecunq; mouent cum ſint ipſa immobilia non amplius ad naturalem diſciplinam attinent. Nam ſi de natura phiſici intereſt diſſerere ⁊ natura eſt principiū motus ⁊ quietis in quo primo in eſt per ſe ⁊ non ſecundū accidēs, quecunq; igitur naturalia que mouent in ſeipſis motus quietiſq; initiū habent, ergo quecunq; non habent principiū motus ⁊ quietis naturalia non ſunt, huiuſmodi autem ſunt quecunq; ſecundum naturam mouent ⁊ ſunt immobilia. Si ergo ad phiſicū ſpectat de principijs naturalibus diſſerere ⁊ huiuſmodi non ſunt naturalia de his profecto phiſicus nō diſputabit ergo de ſolis principijs diſceptabit in eo ꝙ mouent mouentur.

¶ Quapropter tres ſunt tractationes. Una circa immobile. Alia circa id quod quidem mouetur eſt autē expers corruptionis. Tertia circa ea que corruptibilia ſunt. Quare propter quid in materiam quod quid eſt ⁊ quod primo monet reducēte aſſignatur.

¶ Quoniam eorum que mouent aliud immobile eſt aliud vero mobile ⁊ eorum que mouentur aliud ſemper mobile aliud vero mobile ⁊ interitui obnoxium tres iccirco de ijs facultates facturi ſumus, in ea que appellatur metaphiſices diſputātes de immobilibus, in libro aūt de cęlo de ijs que ſemper cientur in ceteris autem libris naturalis philoſophię de his que mouentur ⁊ ſunt ortui interituiq; obnoxia cetera que in contextu dicuntur ſunt epilogus cauſarum. Uerum ſi omiſit cauſam finalē nullum nobis faceſſit negotium. Nam deinceps ante vniuerſa ipſa ad numeratur.

¶ Nam de generatione maxime cauſas hoc modo conſiderat quid poſt quid ſit: ⁊ primum fecit: aut quid paſſum eſt ⁊ ſic ſemper ꝙ eſt deinceps.

¶ Quoniam dixit ipſum propter quid ſeu quamobrē interogatum reduci oportere in quattuor antedictas cauſas huius ſententie rationē affert. Inquit. Nam de his que ortui ſubijciuntur preſertim in hunc modum conſiderare conſueuerunt de quibus ſane philoſophi preſertim maximus eſt ſcilicet de his que producuntur, negotium ſuſcipere ac tractare circa hec porro phiſici omnes verſantur ⁊ de ijs ſermōes multos agreſſi ſunt has quattuor cauſas querunt quas denuo numerat quid poſt, quidq;, que ſunt forma ⁊ cuius gratia. Nam his enim conſiderat id cuius gratia natura operatur vt hominis natura cum ſemen efficiat etiam tradidit quoniam gratia formę humanę vt permaneat ſperma ſemenq; ⁊ omnia deinceps natura procreat que ſtatuit horum omniū finem formam humanam ſempiternam efficere quando quidem cuncta eſſe appetant. Sed cum nequeant hic ſempiterna eſſe ⁊ eadem numero permanere ſucceſſione quadam machinantur ſempiterno. Et quid primum efficit, ideſt efficientem cauſam quoniam querit naturalis quid ſit, vnumquodq; naturale mouens proximū et quid paſſum, ideſt que ſit materia que patitur ab efficiente ⁊ alteratur ac in formam ducitur. Querit inq̄ numquid ſit ſperma, vel fętus aut aliquid ante hec, vt elementa quattuor, ⁊ ſi eſt ante hec elementa ſit aliquid quod patiatur ⁊ communiter omnibus ſit ſubiectum vel non.

¶ Duplicia autem ſunt principia que naturaliter mouent: quorum alterum naturale non eſt: quippe cum non habeat in ſe principiū motus. Atq; tale eſt ſi quid moueat ⁊ nō moueatur vt id quod eſt penitus immobile: ⁊ quod eſt omniū primū.

¶ Quoniam tulit naturalem ita inueſtigare cauſam efficientem quemadmodum alias cauſas generationis nā querit quid ſit id ꝙ primum mouit ⁊ quum non interſit naturalis de omni cauſa efficiente agere. Iccirco inquit cū ſint duplicia pnª mouētia ⁊ id ꝙ penitus immobile eſt ⁊ id quod in ſeipſo habet pnᵐ motus ⁊ quietis, illud principiū omnino immobile nō eſt naturale alterū vero naturale. Quamobrem non ſpectabit ad phiſicū de omni principio diſſerere. Sed de ſolo naturali principio ⁊ quomodo aūt vtraq; pnª mouent naturaliter ⁊ vtraq; non ſunt naturalia. Uerum non dixit hoc ꝙ ita pricipiū mouēs moueat vt naturalia moueri apta ſunt, ſed ꝙ mouetur ab eodem naturaliter mouetur, ſed non neceſſe eſt ita mouens mouet ſicut mobile mouetur. Sol profecto nos alterat ipſe tamen non alteraƭ motus calefacit ipſe tamen non calefit flagellū cicatrices vulneraq; efficit ⁊ tamen ipſum non eſt vulnus neq; vulneratur. Hoc igitur modo in his eſſet quia naturaliter mouent ⁊ tū naturale non eſſet. Huiuſmodi aūt eſt anima nr̄a q̄ cum mouet nullo motu moueƭ ē mouēs ipſū aīal ⁊ adhuc ipſū corpꝰ diuinū. Nā mouet nos ⁊ ipſum nō moueƭ oium āt primum vocat id ꝙ circumducit ſpheram ſtellarum fixarum quod etiam primum in duodecimo metaphiſices volumine appellauit. Poteſt quoq; intelligi primū omne id quod ſuum cęlum mouet, ⁊ illud ſummum eſſet maxime omium mouentium primum immobiliter.

¶ Et ipſum quid eſt: ⁊ forma: eſt enim finis ⁊ id gratia cuius cetera fiunt.

¶ Cum dixerit alterum mouentium quod etiam immobile appellauit, adiecit reliquum ꝙ in ſeipſo initium motus ⁊ quietis habet quod ſane forma eſt. Nam hoc principium eſt id quod mouet alterat ⁊ ad generationē materiam ducit, mouet autem non modo vt cauſa efficiēs, ſed etiam vt finis, quoniam hunc natura appetit hūcq; aſſequi vult diximus autem ſepenumero tres cauſas in idem incidere. Quamobrem ſpecies ⁊ forma cum eſt in patre vt cauſa efficiens mouet materiā atq; vt finis ⁊ id quod appetitur. Item in ceteris motibus qui ſunt ad aliquod accidens, forma etiam mouet quod in ſeipſo tenet principium motus ⁊ quietis. Nam homo per formā ad tantam creſcit molē ⁊ taliter alteratur, ſimiliter animalia diuerſos motus in loco habent ⁊ non per materiā quippe que etiam mouetur, ſed per formam.

¶ Quare cum natura alicuius gratia faciat ⁊ hāc ſcire oportet: ac ipſum propter quid omnino aſſignandum eſt.

¶ Quoniā natura inquit alicuius gratia agit (vt demonſtrabitur, oportet naturalem ſcire naturam ac ei operepretium eſt cū interogatus fuerit de rebus naturalibus quamobrem hec ſint cauſas dictas afferre. Niſi enim natura omnia ageret alicuius gratia non opportunus eēt ſermo de quattuor cauſis quo complecterentur oēa

rerum

rerum naturalium cause sufficit enim scire duntaxat causam efficientem ⁊ materialem. Sed denuo repetit numerum causarum.

¶ **Velut ex hoc necesse est hoc fieri. Ex hoc autē hoc: aut simpliciter est aut plerunqꝫ.**

¶ Ex homine enim homo nascitur (vel simpliciter, vel plerunqꝫ.) Simpliciter quidem ex hoc fit hoc in sempiternis quoniam secundum necessario sequitur primum, plerunqꝫ autem in his que generantur, nam plerunqꝫ homo fit ex homine. Verum hoc dicit propter monstra.

¶ **Et si hoc esse debet: vt ex propositionibus ipsa conclusio.**

¶ Finalem inquit causam. Nam velut si futura sit forma oportet prorsus preexistere materiam. Ita si hec conclusio fieri debet opus est vt preexistant propositiones.

¶ **Et quia hoc erat quidditas ipsa. Et quia melius est hoc modo non simpliciter: sed ad substantiam vniuscuiusqꝫ.**

¶ Formam inquit. Nam interogatus naturalis quur Socrates sit rationalis. Respondebit quoniam hec est forma atqꝫ definitio hominis, animal rationale mortale dixinus aūt sepenumero hanc causam incidere simul cum fine. Et quoniam hoc modo melius est exempli gratia expedit homini magis vti manibus sane instrumento rationis ⁊ equo vti quatuor pedibus. Inquit ergo vniuscuiusqꝫ melius assignandum esse. Verum nō promiscue ⁊ generaliter vt hoc bonum sit, vel non sit, sed id ꝙ maxime ad cuiuscunqꝫ substantiam conducit. In naturalibus itaqꝫ quatuor cause inuestigande per quirendeqꝫ sunt. In mathematicis vt sepe diximus vna duntaxat formalis. Quoniam mathematicus neqꝫ materiam neqꝫ efficientē peridiculum enim dictu esset. Si hoc tale bonum circulo adesse diceremus. s. habere lineas que a centro proficiscuntur equales tum etiam magis, quia mathematica non subsistunt proprie neqꝫ propriaꝫ habent substantiam, sed cum ope aliorum sint animus ea abiungit ⁊ separat, de illis igitur omnes cause perquirende inuestigandeqꝫ sunt quibus ipse insunt.

¶ **Dicendum est igitur primo quidem naturam ex his esse causis que alicuius gratia faciūt. Deinde de necessario quomodo sese habeat in naturalibus rebus. In hanc enim causam omnes redigunt. Nam calidum ⁊ frigidum ⁊ vnūquodqꝫ talium suapte natura sit tale: hec necessario ⁊ fiūt ac apta sunt.**

¶ Cum dixisset in sermonem de casu ⁊ fortuna, naturam agere alicuius gratia, secundum autem est quomodo sit in rebus naturalibus necessariū, quoniam cum primū inest oportet vt etiam secundum sit, vel econtra cum secundum fuerit necesse etiam est vt primum sit, vt cuꝫ materia fuerit talis nunquid necesse sit vt forma sit talis, vel econtra quia forma talis est an necesse sit vt materia talis habeatur. Et nunquid si forma est ex necessitate sequatur materiam esse. Hec igitur sunt ea quesita que explicaturus est Arist. Veruꝫ inprimis querit ꝙ natura agat alicuius gratia. Et vt ostendat hanc questionem opportunam esse in primis contrarium ostendere periclitatur ⁊ ambigit quoniam videtur natura nihil agere alicuius gratia probat autem exemplo. Inquit enim quemadmodum Juppiter pluit non vt triticum huius crescat neqꝫ vt alicuius alterius id ꝙ est in area dissipetur, sed decidat ꝙ ex materie necessitate propterea quod oportet vaporem subeuntem calori refrigerari congelariqꝫ hieme ⁊ congelatum in aquam verti ⁊ denuo in aqua concursūꝫ in imbreꝫ decidere quod quidem fit ex necessitate adeo vt accidit huius triticuꝫ adolescere, vel id quod in area collocatur interire quoniam non ob id aqua defertur deciditqꝫ ita quid vetat in his que natura constant vt partes animalium alicuius gratia fiant ⁊ nihil natura operetur neqꝫ gerat, velut dentes anteriores acuti qui apti idoneiqꝫ sunt ad scidendum cibum ⁊ masillares latiores validissimi vt eundem molant ⁊ extenuant qui sane non aliqua intentione aliquoqꝫ fine ita natura constituti sunt vt priores secent ⁊ masillares attenuent, sed ita idonei aptiqꝫ natura instituti sunt necessitate materię accideret etiā vt huiusmodi dentium collocatio sit ⁊ ita illi se habeant tanqꝫ huius rei causa facti sint vt scilicet anteriores aptissimi sint ad scindendum cibum ⁊ masillares ad extenuandū eodem etiam modo in aliys partibus videre licet quecunqꝫ videntur esse alicuius gratia factę vt Epar ad digerendum ⁊ transmutandum cibum, nerui ad coniungenda connectendaqꝫ membra ⁊ vene ad deducendum vndiqꝫ sanguinem vt singule partes similiter nutriantur. Unde in omnibus ita dicendum est. Idcirco inquit quecunqꝫ hoc modo fiūt perinde alicuius gratia fierent ita seruātur, alia vero interire, quecunqꝫ non ita facta sunt ac cōstituta vt monstra. Dubitatio igitur hactenus pergit. Ceteruꝫ ipse pluribus argumētis ostēdit naturā alicuius istituto ⁊ gratia agere, ⁊ primum ostendit in secunda figura, hec que ipsi veteres dicunt dico scilicet pluuia animalium partes ⁊ id genus neqꝫ a fortuna neqꝫ a casu produci deinde p syllogismū hippoleticū demonstrat esse alicuius gratia omnia. Iteꝫ in tertia figura ostendit quedam eorum que natura cōstant alicuius gratia gigni quod quideꝫ demonstrare proponebat, talis ergo est primus syllogismus, pluuia singule partes animaliuꝫ vel semper eundem tenorem eundem cursum seruant, vel plerunqꝫ seu ex maiori parte illum tenent. Sed casus ⁊ fortuna idest que fiunt casu ⁊ fortuna neqꝫ semper eundem tenorem cursumqꝫ ⁊ ex maiori parte neqꝫ plerunqꝫ obseruant. Nam demonstrauimus hec raro accidere igitur pluuia ⁊ cuncta que natura subsistunt neqꝫ a casu neqꝫ a fortuna fiunt. Quod vero pluuia ⁊ cuncta que natura subsistunt alicuius natura sint ostendit syllogismo hippotetico in quo destruit vnum ⁊ reliquum confirmat, pluuia enim ⁊ cuncta que natura cōstāt, vel ex quodā accidēte sunt appello accidēs casum ⁊ fortunam, vel alicuius gratia. Sed ex accidente non sunt, vt demonstrabatur superiore syllogismo, igitur instituta sunt alicuius gratia. Quod etiam que natura existunt alicuius gratia facta sint hoc modo in tertia figura demonstrat pluuia ⁊ singule partes animalium ⁊ illius generis omnia natura producuntur ⁊ sunt, adeo quod si illis datur licentia dicendi ⁊ ipsi fatebuntur hec profecto natura produci atqꝫ esse quāuꝫ negarent naturam hec alcuius gratia efficere, sed idipsum est quod in questione proposuimus si quod natura agit id alicuius gratia efficit. Unde imbres ⁊ partes animalium natura sunt ac subsistunt imbres ⁊ partes animaliū alicuius gratia sunt ⁊ subsistunt, nā idipsuꝫ syllogismo hippotetico superiore demonstratum est ergo quedam eoruꝫ que natura sunt ac subsistunt alicuius gratia sunt. Hoc igitur modo syllogismus iuxta primā inuasioneꝫ ostēdit nām agere alicuius gratia secundo impetu cōgressuqꝫ id ē ostendit hoc modo inprimis accipit duas dignitates primaꝫ accipit quoniā in quibus inuenitur aliquis finis in quem desinit motus qui quem continue tendat in illum finitur.

⁊ sistit, in his etiam omnia que ante finem suscipiuntur alicuius gratia facta esse videntur, vt artis ędificandi finis est domũ ędificare, ante quem omnia que aguntur alicuius gratia aguntur vt lapides cõtundere, intritũq; reddere, ligna cędere polireq; ⁊ tegulas fingere ⁊ omnia alia que ad condendam domũ requiruntur. Secunda dignitas est vt si que fiunt arte natura produci possent neq; ipsa natura secus artificialia cõderet quã aptissime edificanda sunt, vt si natura nauigium cõdere posset ligna caua efficiens ita eadem componeret ⁊ fingeret vt modo ab arte fieri solent, quo sane nihil sapientius clariusq; conijcere ⁊ excogitareq; possumus. Rursus si que a natura facta sunt possent etiaz ab arte effici dubio procul eadem sic ars conderet velut natura efficit vt homo quod si vt ea que natura efficit ita ars construeret ⁊ natura artificialia efficeret vt modo ab arte fiunt neq; omnino discrepãt. Hec igitur sunt dignitates ex quibus ostendit hoc modo naturam alicuius gratia aliqua efficere. Si enim atificialia natura fierent ita cõstituebãtur vt impresentia constituuntur. Et in artificialibus omnia que ante finem aguntur finis gratia fiunt igitur ⁊ in naturalibus cuncta que precedunt finem gratia ipsius a natura fiunt, rursus si naturalia ab arte fierent ita gignerentur quemadmodum impresentia producuntur. Sed ars omnia que ante finem exercet alicuius finis gratia efficit ergo ⁊ natura hoc modo impresentia cuz aliquid ageret vt ars cõdidit et ędificauit certe omnia que precedunt finez illius gratia afficeret, ergo natura alicuius gratia agit. Uerum Aristo. non videtur mihi sane recteq; hoc argumentũ fecisse. Imprimis quia prima dignitas non videtur recte accipi in qua sic dicitur in quibus est aliquis finis in his etiam omnia que precedunt finem gratia eiusdem aguntur quo in loco de quo enim fine loquitur? Nam si omne extremum simpliciter ⁊ id in quod recidunt motus finem appellatur ratio falsa est. Nam ipse testis est qui primo dixit se non appellare quodcunq; extremum finem. Sed id q· melius est, quapropter accusabat arguebatq; Euripidez dicentez mortem esse finem cuius gratia aliquid nascebatur. Non.n. quia vnus quidam est ⁊ continuus vitę motus vsq; ad mortem neq; quoniam mors est huius motus extremũ idcirco cuncta que exercentur ante mortem gratia mortis tractantur. Neq; nauis quoniam nimio pondere septa est in naufragium inciderat ob id onerabatur, vt in naufragiũ incideret. Itẽ neq; portẽta qꝫ sunt quidã extremũ preter naturã ⁊ finis idcirco omnia que precedunt hunc finem gratia huius finis fiunt quippe natura non intendat finem preter naturam neq; habeat propositum ⁊ intentionez procreandi mõstra. Unde alia infinita hoc modo se habent. Uerum si finem non simpliciter extremum appellauerit, sed bonum ⁊ id cuius vocatur gratia ipsummet quesitũ velut concessum accepit. Nam querimus si huiusmodi sit finis in his que natura producuntur quod gratia cuius appellatur ⁊ iaz hunc si natura intendens omnia ante ipsum efficiat eiusdem gratia. Uerum nunq̃ generaliter erit vera hec dignitas quoad secundum significatuz quo proprie finis accipitur neq; prorsus ea que ab Aristo. dicuntur congruunt his que natura constant, sed his que arte geruntur, in quibus etiam dignitas vera est. Nam cum quidaz in rebus artificialibus constituitur finis quem ars intendit atq; concipit ipsa profecto omnia que hunc finem precedunt eiusdem gratia efficit. Hec igitur hoc modo sequuntur ⁊ vera habentur cetera autem minime vera sunt quoniã ⁊ si artificialia fierent a natura ⁊ eo modo fierent ab ea quemadmodum impresentia ab arte geruntur, attamen non ob id necesse est vt si ipsa ars efficit alicuius gratia vt etiaz ipsa natura eodez modo cuncta efficiat. Et enim si ars aliqua portenta efficeret, ante que vti ante finem omnia que ipsa efficeret eorum gratia prorsus ageret nõ tamen ob id quia natura portenta modo efficit que ars agit omnia que illa precesserunt eorum gratia duxit. Siquidez non sit naturę intentio portenta procreare, quippe talia sint preter naturaz ⁊ peccata deliquiaq; naturę. Unde ipsa neq; alicuius gratia neq; naturę finis sunt neq; necesse est si ars alicuius gratia aliquid efficit vt eodez modo natura efficit ⁊ si apta essent fieri alicuius gratia. Hec hactenus dicta sint. Ceterum inquit artem imitari naturam eiusq; famulaz ac adiutricem esse imitatur enim naturam, vt ars condendi statuas, famula autem eius atq; adiutrix est medicina. Nam cum natura vult verbi gratia excrementa eijcere, que cum nõ possit ars simul operatur atq; iuuat clisterijs ⁊ similibus. Si ergo ars ęmula ⁊ adiutrix naturę alicuius gratia aliquid agit multo magis princeps ⁊ exemplar dico scilicet natura, alicuius gratia sua procreabit. Sed neq; hoc in loco hec dici verissime possunt, quoniã si ars ad monstrum fingendum depingendũq; naturaz immitatur deinde omnia que simulacrum mõstri precedunt illius gratia fecerit iam necesse nõ est vt ipsa quoq; natura intẽtionez ⁊ finẽ sibi statuat portentorũ productionem ⁊ omnia que ante illa fiunt eoruz gratia faciat. Et si penitus quicquid arte factum conditumq; esset natura efficeret nõ alicuius gratia, quid incommodi absurdiq; sequeretur, quum etiam peritia medicine vna cum natura aliquid operetur ⁊ huius rei causa cuncta efficiat quod tamen natura eodem modo non efficit. Postremo adducit argumentũ quo apertissime ostendit naturaz efficere omnia alicuius gratia. Uidemus enim vt ait pleraq; animalia que tamen neq; arte neq; cõsulto, sed solo affectu agũt cũcta alicuius gratia persequi. Nã animaliũ naturę vt Hippocrati videtur sunt rudes sollertię ⁊ rationis expertes. Porro aranea nõ temere arachneam struit, sed alicuius gratia, cum ibi venetur alimentũ ⁊ incolat harũ rerum gratia cuncta que prius egerat suscepisse videtur. Item hyrundo, non frustra etiã nidum condit. Sed alicuius gratia quapropter paleis stramento lutoq; munitissime connectit ⁊ formam capacissimam ⁊ munitissimam constituit. Similiter etiam sunt apes admiratione dignissime quod locum sexangularem sibi constituunt quod etiam nihil incassum efficiunt. Sed quis nidum alcionum in aquis positũ non admirabitur quez aqua iuxta ipsa littora decurrẽs minime euertit multa etiam alia de formicis tum etiam de multis alijs ad huius argumenti confirmationem adducere possumus. Sed quid loquor de animalibus quando in plantis natura cuncta efficit alicuius gratia. Et enim folia fructus cooperiendi protegendiq; causa efficit ne a ventibus procellis imbribusq; ledantur. Et cum radices huius finis gratia scilicet alimonię capiunde procreat, easdem imo loco ⁊ non alto produci statuit vt quam cõmode ex ipsa altrice terra alimentum haurirent. Si igitur hec natura producta non sorte quadam neq; temere, sed alicuius gratia fiunt cõsentaneum rationi est vt idẽ in cunctis rebus natura efficiat ad textum ergo. ¶ Alicuius gratia igitur natura agit ⁊ non vt sors tulit. Nam cuncti ad hanc causam redigunt posteaq̃ calidum idoneum sit frigidum ⁊ cetera huiusmodi. ¶ Primum inquit problema hoc nobis propositũ sit quomodo necessarium in rebus naturalibus collocetur nunquid forma:

necessario

necessario materiā sequatur vel econtra. Et merito hoc querimus quoniam veteres necessitatem ad materiaz & non ad formam reduxerant. Uerum quum dicit ad hāc causam redigunt ad quam causam induxit dicens calidū frigidū & huiusmodi alia que sunt materiales cause. Sed quia inquiunt calidum tale & frigidū tale dicit ob id hoc fiebat, vel quia ex athomis cōstituebatur & vnusquisq; simpliciter quam materiaz statuebant hac ratione causas eorum que fiunt asseruerunt.

¶ Et enim si aliam causam dixerint hic cōcordiā & discordiam: ille mentem: tangunt illam duntaxat deinde valere sinunt.

¶ Ut nequis dicat Anaxagoram causam eorum que fiūt mentem statuisse & Empedoclem, odium & amicitiam & nō simpliciter tradidisse vniuersuz ex causis materialibus ob id inquit. Quod quamq; aliquas causas efficientes supposuerint quantum tamen attigisse videntur de his solū in genitura mundi mentionez fecerunt, quas cū de generatione rerū particulariuz agerent minime attigerunt. Sed vnusquisq; asserebat materiam quam statuerat. Hic quidem similaria causas esse dicebat, hic vero frigidum & calidum. Hec quoq; Plato ait Arist. Anaxagore obiecit quoniam quemadmoduz excitauit alios philosophos huius rei ignaros causaz geniture mundi mentem instituens eo quod res suo ordine collocarat ita mentem occultauit cum similaria causas esse posuit que apud eum rationem materie obtinebant.

¶ Habet autem dubitationem quidnam prohibet naturam nō alicuius gratia facere: neq; quia sic est melius: sed perinde atq; Juppiter: non vt frumentum augeat: sed necessario pluit. Quod enim eleuatuz est id frigefiat oportet: & quod frigefactum est: id aqua iam factum descendat necesse est. Accidit hoc pacto frumentum incrementa suscipere. Similiter & si cuiuspiam frumentuz in area pereat nō huiusce gratia pluit vt illud pereat: sed id accidit. Quare qd prohibet partes & in natura sic se habere veluti dentes anteriores quidem acutos aptosq; ad diuidendum: geminos aūt latos atq; vtiles ad cibum terendum necessario ortos fuisse. Nam non huiusce causa tales sunt orti: sed accidit. Eadem & de ceteris putanda sunt partibus que alicuius gratia constare videntur. In quibus igitur accidit: vt omnes perinde sint orte atq; si alicuius causa fierent ea conseruata sunt a casu congrue constituta. In quibus autem id non accidit ea periere ac perdita fuerunt: vt Empedocles dicit animantiū ea que ex hominis partibus bouisq; constabant. Atq; ratio quidem qua quispiam dubitauerit hec est & si qua sit alia similis. Impossibile autez est hec ita sese habere.

¶ Cū posuisset quesita hoc in loco circa primuz dubitat nūquid ipsa nā alicuius gratia nō agat, sed quēadmodū Juppiter pluit non vt triticum increscat, sed ex necessitate; cur ergo non asserimus triticū adolescere per accidens & pluuiam non alicuius gratia, sed ex necessitate fieri. Siquidem oporteat vaporem sursum eleuatū simpliciter refrigerari. Jtē si penitus aliquid fit per accidēs ab ipsa prouidentia, nunquid funditus id a prouidentia cognoscatur questione dignum est. Dicimus ergo cum prouidentia vniuersum regat nihil fortuna neq; vt fortuitu produci euenireq;. Sed cuncta alicuius boni gratia fieri preterea neq; prouidentia agere aliquid per accidens. Est igitur in pluuia quoddaz etiam mundi bonū. Nā ob mundi permanētiā cōstitutionē motus elementorum in girum, orbemq; fit. Et enim quecunq; mansionem habent & perdurant hec sane in orbem circumducū tur vicos. s. ipsa celestia. Ut igitur & ipsa elementa permaneant in orbem mouentur, quocirca ex terra aqua & ex aqua aer & ex his ignis ex quo rursus aer ex aere aqua & ex aqua terra vicissim mutuoq; generatur, & in idem ex quo initium traxere reuertunt. Quod quidem orbiculari motu circum vehitur id ab eodem in idem redit. Preterea quoddam particulare bonuz perpendendum considerandumq; est, siquidem iuxta vniuscuiusq; rei meritum quedam taliter ac taliter a prouidentia extrinsecus afficiantur & decorentur. Uerū prouidētia per se cunctis benefacit, accidit autem iuxta nostra merita taliter atq; taliter affici et pati, per accidens igitur factum est in his que patiuntur minime autez in his que agunt. Quod quidem fieri nō pōt siquidem id quod efficit per se agat & id q' patit non p se patiatur. Sed interduz per accidens. Ut si Plato in concionem cetumq; vtiles orationes facturus esset quo animo propositoq; cūctis auditoribus plurimum conducere sperasset quidam vero concioni presens qui alterius negocij cā huc aduenerat nulla intētione nulloq; proposito, sed fortuna adductus vt auditurus emolumētū assequeret is sane per accidēs vtilitatē ꝯsequit Plato tñ per se illi prodesset, qm̄ ille nō adhibita intētione, sed fortuna vtilitatē nactus est. Plato aūt ex intentione ac de industria nō nihil auditoribus cōtulit quippe qui decreuerat cunctis prodesse qui concionez audituri essent. Hoc quoq; modo cum sol oriretur vt cuncta illustraret. Si quis autem ad forum non vt illustret illuminaturq;, sed alterius negocij cā ꝓficisceret per accidens .s. luceret & sole illustrāte ac illuminānte per se. Hoc modo igitur mirū non est cū fuerit aliqua simpliciter prouidētia que oibus per se & nō p accñs benefacere velit, si paccidēs triticū corrūpatur, vel augeatur qm̄ hoc illi non erat propositum vt simpliciter cresceret, vel in area dissiparetur, sed iuxta meritum eorum quibus ipsa benefacit per accidēs hec fiunt. ¶ Ubi igr accide rit vt omnia fiant perinde atq; alicuius gratia fierent ea quidem conseruarentur a casu aptissime cōstituta. Textus.

Inquit si natura nihil alicuius gratia ageret, sed aliquo modo fortuna. Hic quidem accidit ita aliquid ab eadez fieri quemadmodum si hoc ipsoꝝ de industria alicuius gratia efficeret. Ubi omnia que ad salutem conseruationēq; se habent cōseruarentur eadem etiam (inquiūt) conseruantur casu ad conseruationez aptissima, sed quecunq; ita fieri nō possunt aboleri perireq; necesse est qualia sunt portenta vt Empedocles dixit Bouigena & prora viri, Empedocles cum dixisset omnes species in sphero misceri qui in prima illa separatione rerum a sphero & principio geniture mūdi anteq̄; omnia pfecte a sese mutuo dissociaret atq; abiungeret nō nulla mixta animalia fieri dixit qualia fabule narrant centauros fuisse qui ab vmbilico vētreq; vsq; ad imas corporis ptes equi formā retinent, & ab eodez vsq; ad superiores. s. ad caput effigiē hominis habent. Hoc modo & Empedocles, priusq; rerū species a sese mutuo his perfecte seiungeret asseruit quedam animalia cōmixta produci, quoꝝ nonnulla Bouigena & prora viri appellauit. Uerū prora viri inquit idest

ea quorum partes superiores que.s.vergunt ad caput hominis effigiem habent. Nam prora est interior navigij pars, reliqua vero partes formam bovis habent. Unde in sphero non solum mixura elementorum invicem collocatur, sed etiam partium animalium igitur omnia cum abiungerentur ita divisa suis ut sors concedebat locis recipiebantur. Et cū sepe ad caput bovis hominis effigies aut ad alias partes conveniret existeret ac in cunctis ut sors tulit sic fieri contingebat. Quecunqꝫ igitur partes inquit ita coniuncte erant adeo coniungebantur perinde alicuius gratia convenerint in unum ⁊ connexeqꝫ fuerint velut impresentia hominis ac uniuscuiusqꝫ animalis partes inter se conveniunt conectuntur ⁊ quoniā simul concurrunt ad mutuam conservationem idcirco conservatur eorum constitutio ⁊ coagmētū. Uerum quecunqꝫ ita in unum convenerint concreta fuerint ut sese mutuo iuvare nequeant ad conservationem hec intereunt atqꝫ acciderunt qualia sunt Bovigena ⁊ prora viri cum huiusmodi non simul ad mutuam conservationē conveniant. Ut ergo ipse inquit partes animalium alicuius gratia non ita constitute ordinateqꝫ sunt tamen accidit in unū fortuna coniungi ac si alicuius gratia coniuncte facteqꝫ fuissent. Inquit ergo hoc modo veteres negasse naturā alicuius gratia agere, quoniam quecunqꝫ quidē ita efficit perinde atqꝫ alicuius gratia efficeret, hec servantur, quecunqꝫ autem non ita constituta sunt hec ipsa interierunt ut Empedocles bovigena ⁊ prora viri dixit. Hec.n.que non ita fiant perinde alicuius boni gratia facta sint intereunt neqꝫ servantur. Exempla igitur de portentis que Empedocles dixit, indicant ipsum asseruisse portenta que ab exordio constitutionis facta fuerunt non conservari neqꝫ permanere.

¶ Hec enim ⁊ omnia que natura constant aut semper aut plerumqꝫ sic fiunt.

¶ Primus Syllogismus quoniam imbres ⁊ dētes ac generaliter partes animalium vel semper eodem modo se habent vel ut plerumqꝫ.

¶ At nihil eorum hoc pacto fit que a fortuna casuqꝫ proficiscūtur. Neqꝫ enim hieme crebro pluere fortuito casuqꝫ videtur: sed si id fiat cum sol est sub cane. Neqꝫ cauma sub cane: sed si in hieme fiat.

¶ Neqꝫ semper eodem modo se habent neqꝫ ut plerūqꝫ, igitur fiunt a casu.

¶ Si ergo ea que fiunt aut a casu aut alicuius gratia fiunt: si impossibile est hec aut a fortuna esse aut a casu alicuius profecto gratia erunt.

¶ Secundus Syllogismus hippoteticus secundum divisionem imbres enim ⁊ partes animalium vel a fortuna vel alicuius gratia fiunt atqꝫ cum demonstratū sit ea nō fieri a fortuna ergo alicuius gratia fiunt. Vocat autem casū, vel accidēs idqꝫ, vel casu vel fortuna advenit accidit qꝫ quamobrem accidens incursusqꝫ sive casus promiscue de fortuna ⁊ casu predicatur.

¶ At universa talia natura sunt ⁊ ut ipsi dixerint qui hec dicūt. Est igitur in hisce que natura fiūt ⁊ sunt id ꝙ alicuius gratia fit.

¶ Tertius Syllogismus in secunda figura. Hec omnia sunt natura. Hec omnia alicuius gratia quedā igitur eorum que natura fiunt alicuius gratia fiunt.

¶ Preterea in quibus est aliquis finis: in his ⁊ id ꝙ prius ⁊ in quod deinceps agitur huiusce gratia agitur.

¶ Secundum argumentum adducere volt unā assumit prius earū dignitatū quas diximus, inquibus (inquit) finis est eorum que fiunt in quem motus finitur ⁊ absolvitur, cum cum continue fit, in his etiam cuncta que ante finem habentur gratia finis aguntur.

¶ Ut igitur agitur ita est aptum agi: ⁊ ut est aptū agi sic unumquodqꝫ nisi quid obstet agitur. At alicuius gratia agitur: igitur aptum est illius gratia agi veluti si domus ex his esset que natura fiunt sic utiqꝫ fieret ut nunc ab arte conficitur. Quod si ea que natura fiunt non solū natura: sed etiam arte fierent eodem modo cōficerentur quo apta sunt confici.

¶ Secundam dignitatem adducit, quoniam si artificiale a natura fieret ita aptum esset confici. Velut ab arte cōficeretur. Et econtra que natura fiunt si etiam arte fierent ita constituerentur quemadmodum si natura producerentur alioquin si ita non fierent neqꝫ conservantur. Uerum id (nisi aliquid obest agitur) adiecit ob ea errata ⁊ peccata que tum in artificialibus tum etiam in naturalibus, vel ex ipsa materia, vel ex aliquo extrinsecus accidente fiunt. Si ergo ars ⁊ natura sua opera alternatim efficiunt seu opera sibi vicissi͞ mutuāt ergo si ars alicuius gratia omnia efficit natura quoqꝫ ⁊ si artificialia egerit eodem modo aget rursus si ars naturalia fecerit manifestū ⁊ ut alicuius gratia omnia efficiat. Ars enim generaliter omnia alicuius gratia facit. Cum igitur eadem natura modo efficit tanqꝫ ars conderet nimirum ⁊ ipsa omnia alicuius gratia efficit.

¶ Alterum igitur alterius gratia conficitur.

¶ Idest ea que fiunt ante finē gratia finis aguntur. Nā hoc modo ars omnia operatur.

¶ Neqꝫ ars omnino alia pficit que natura nequit perficere: alia imitando naturam facit. Si ergo ea que arte conficiuntur alicuius causa fiunt: ⁊ ea profecto que natura fiunt alicuius gratia fieri cōstat: priora namqꝫ posterioraue similiter inter sese habent in hisce que arte: ⁊ in hisce que natura cōficiuntur.

¶ Alterum argumentum adducit. Nam medicina bonā valetudinem deiectionē alui ⁊ carnis restitutionē operatur que natura agere non potest, imitantur autem naturam fingendi ⁊ pingendi artes. Si ergo ars adiutrix nature est, ⁊ eiusdem simulacrū aliquid alicuius gratia efficit ergo multo magis exemplar.

¶ Maxime autem id patet in animalibus aliis que neqꝫ arte: neqꝫ discursu: neqꝫ deliberatione faciunt. Quapropter ⁊ sunt qui dubitant utrū mente vel alio quodam principio aranee: formice cereraqꝫ huiusmodi animalia operent. Procedenti etiam ulterius: ⁊ in plantis ea que conferunt ad finem fieri hoc pacto videntur: veluti frondes fructus tegendi causa. Quare si natura gratiaqꝫ alicuius hirundo nidulum extruit: araneus araneam texit: plante deniqꝫ frondes gratia tegendorum fructuum explicant: radicesqꝫ non sursum: sed deorsum emittunt suscipiendi causam nutrimenti patet esse causam talem in hisce que natura

gratia

fiant ⁊ constant. Atq; cum natura sit duplex: altera quidem vt materies: altera autem vt forma: ⁊ hec sit finis: gratia vero finis cetera fiant: hec ea est profecto causa: cuius cetera fiant.

¶ Procedẽdo accedit ad efficatiora argumẽta. Inquit, quid enim dico de animalibus rationalibus que arte aliquid efficiunt quorum arg^{to} diximus naturam alicuius gratia agere quum manifestissime natura in animalibus irrationalibus omnia alicuius gratia agat huius inditio signoq; sunt Aranea hyrundo ⁊ similia que cum natura ⁊ non ratione operentur nihil tamen temere incassumq; efficiunt. Quapropter non nulli ambigunt nunquid hec natura operentur an ratione quadam. Et inquit, quid ipse aio de animalibus quando quidem in plantis etiam spectemur naturam omnia alicuius gratia facere nam ipsa radices imo loco constituit alimenti causa, cum os altrici adaptauerit folia autem supremo collocauit ad tegendum ⁊ conseruandum fructus. Ex his omnibus igitur quomodo perspicuum non est vt ea omnia que natura fiant alicuius gratia producantur. Sed etiam vlterius procedenti. Nam cum prius rationem fecerit in hominibus deinceps descendit ad animalia irrationalia ⁊ postremo hac via proficiscitur ad plantas. Et cum natura duplex sit alia vt materia alia vero vt forma. Posteaq; ostendit naturam alicuius gratia agere vult modo explicare quid illud sit cuius gratia omnia efficit quidq; illud sit quod ipsa intendit, ⁊ inquit naturam agere omnia gratie forme naturalis que etiam ac eadem est nature. Dixit autem efficientem causam, finalem ⁊ formalem plerumq; in idem venire. Quamobrem natura cum agit ⁊ cuncta efficit alicuius gratia certe egit gratia nature non illius tamen que materia est sed illius quam formam appellamus. Uerum cum principio fere naturam duplicem esse dixit formam scilicet ⁊ materiam, impresentia indicat patefacitq; de qua natura sermo ipsi habendus erat quoniam non de natura que materia dicitur sed de specie erat ⁊ forma dicturus.

¶ Fit autem ⁊ in hisce peccatum que per artes conficiuntur. Scripsit enim grammaticus non recte: ⁊ potionem medicus non recte porrexit. Quare patet ⁊ in hisce fieri posse que natura conficiuntur. Quod si aliqua sunt in arte in quibus iam quod recte fit alicuius efficitur gratia: in his autem que peccantur: gratia quidem alicuius ars aggreditur facere: sed non assequitur illud: similiter ⁊ in naturalibus erit ⁊ monstra peccata erunt illius quod alicuius gratia fiunt.

¶ Cum ostendisset naturam omnia alicuius gratia efficere eo argumento quo nã est in his que plerisq; fiunt ⁊ eo quo multa que naturam emulantur, alicuius gratia omnia agunt, atq; ex reliqu. Impresentia dubitationes que adducebantur contra antedictũ Theorema persoluere vult. Nam ambigebant si natura cũcta efficere alicuius gratia quadere ꝙ sepenumero aberrat ⁊ non semper assequitur propositum. Respondet igitur ad hoc, non ob id existimandum esse naturam non agere omnia alicuius gratia sed vt foris tulit, quia fallitur ⁊ peccat, cũ aliquãdo ⁊ ars que perspicuo omnia efficit alicuius gratia sepenumero aberret ob prauam subiecte materie aptitudinem. Et enim qui scribit cum belle recteq; scribere debeat sepe ob cartam que densa est vel propter auaritiam vel propter prauam dispositionem atramenti ab intentione abest ⁊ peccat. Similiter ⁊ pictor eadem fert vel ob malam colorum vel tabule aptitudinem in qua depingit. Item medicus cum studeat iuuare ⁊ alicuius boni gratia videatur purgationem instituere, vel ob proprietatem subiecti corporis quam scire non potest, vel ob intemperati aeris iniuriam, aberrat aliquando, qui tamen tradidit purgationem alicuius boni gratia eodem igitur modo, si etiam natura interdum non assequitur suam intentionem, non ob id eximenda excipiendaq; est vt ipsa nihil alicuius gratia efficere asferatur. Sed cum plerumq; intentionem assequatur ⁊ quam rarissima sint ipsius peccata, ob id credendum est ipsam agere alicuius gratia. Nam cum eque accusandę sint ars ⁊ natura cum aberrent ⁊ peccent, nefas esset nature adimere facultatem agendi alicuius gratia, ob peccatum ⁊ arti non auferre. Uel ergo ea facultas vtrisq; demenda est vel nulli earum detrahenda. Si ergo arti non eripimus, id cuius gratia, igitur neq; nature. Sed qui nature adimunt id cuius gratia dicitur exemplo empedoclis vtuntur quo ille dixit ab exordio mundi, bouigena ⁊ prorauiri collocari in illis primis constitutionibus rerum, at earundem, argumento rationem probauit. Inquit velut enim natura omnia alicuius gratia agit quemadmodum ⁊ quando ab intentione aberrauerit non longe abest a sua intentione sed quoad fieri potest illam attingit. Siquidem nunq; ex homine Platanum generet vel lapidem vel ficum. Sed semper homo ex homine produxit que si aliquando ob prauam materie dispositionem aptitudinemq; hominem procreando aberrat animal profecto producit ⁊ non plantam vt dicebam vel lapidem, que si etiam animal procreare poterit animali affinem proximamq; efficit carnem ipsam. Rursus ficus ficum efficit. Si autem non assequitur intentionem caprificum producit ⁊ non quercum neq; piceam idest arborem coniferam. Item olea producit oleam. Si autem aberrauerit, oleastrum producet ⁊ non pyrum neq; populum. Undiq; igitur perspicuum est ipsam naturam non operari vt foris tulit. Sed ea que sunt considerata propter finem quem si non assequitur, contenta est assequi, id ꝙ genere affine proximumq; est quamobrem inquit. Et si fabule Empedoclis aquiescere mus vt quedam animalia fierent a principio constitutionis Bouigena scilicet ⁊ prorauiri, ea vtiq; ratione fierent qua impresentia monstra etiam fiunt, cum ipsum principium materiale dico scilicet sperma corrumpitur, quopacto ille etiam non ignorauit naturam efficere alicuius gratia, cum peccatum ⁊ errorem eius vt iam dicebam, asferat non longe ab intentione incidere quippe qui non bouigena prora oleę sed bouigena prora uiri fieri asferuit. Hoc modo itaq; ⁊ ipse sciuit naturam habere quandam intentionem definitam ac certã, qua hominẽ vel bouẽ producit ⁊ cũ eã nõ assequtur, proximo genere ⁊ affine, dico. s. aiali simpliciter ꝓducto cõtentã esse. Deinceps huic opinioni ẽt aduersat. Inquit.n.cur in

illis primis ab exordio ɔstitutionib⁹ cũ afferat in animalibus bouigena prorauiri fieri non hoc modo etiam in plantis ⁊ quidem magis in his q̃ȝ in animalibus produci dixerit quoniam minus in plantis inuenitur id q̄ alicuius gratia dicitur q̃ȝ in animalibus propterea quod etiam in animalibus forma ⁊ species magis composita est ⁊ ordinata, oportet autem in quibus minus alicuius gratia apparet in his maxime aberrare. Sed hoc non fit in plantis cum idipsum dixisse non videtur ergo neqȝ in animalibus aberrare contingit. Quamobrem hi qui ex his naturę adimunt id cuius gratia appellatur, seipsos magis redarguunt quam naturaȝ inficiantur. Quod etiam aliis argumentis deinde confirmat. Si autem natura omnia non efficit alicuius gratia cur mox non producit hominem sed primum sperma deinde carnem ac deinceps aliud atqȝ aliud quousqȝ precogitum finem adepta fuerit. Qua enim de causa non prius embrioné deinde sperma semenqȝ producit. Ordo enim alicuius gratia institutus est. Quapropter si aliud ante aliud ordine quodam suscipit atqȝ complectitur ⁊ nunq̃ȝ transmutat ordinem anteq̃ȝ id q̄ fit intereat perspicuum est, sane vt ⁊ ipsa cuncta alicui gratia efficiat. Uerum ipse empedocles, totigenum primum fieri dixit, quod quidem apud ipsum nihil aliud significaret q̃ȝ sperma semenqȝ genitale quum generaliter habeat in seipso rationem eius in q̄ conuertitur ⁊ q̄ producitur. Nam apud ipsum totigenum appellabatur quoniam omnium ac vniuersi naturam continebat. Si autem totigenum primum animalium ⁊ plantarum fit, igitur gratia animalis ⁊ plantarum fit. Quod si hoc conceditur natura ergo alicuius gratia agit. Siquidem priora sunt gratia posteriorum. Quod quidem igitur dicebam verum esse quis non fateretur, quod quamq̃ȝ dabimus fabulam empedoclis veram esse ⁊ in illa prima constitutione quedam animalia bouigena prorauiri constituerentur, ⁊ in totigeno hoc corrupto profecto constarent quemadmodum etiam portenta fiunt ex semine genitale vel abundantia vel defectu corrupto, quapropter natura boni gratia totigeni actionem ac munus instituit, quod natura frustrari accideret cum ipsum corrumperetur. Item inquit qui eripiunt nãe id cuius gratia vocatur, cũ lõge primonãȝ ac naturalia funditus euertant, seipsos fallunt. Quoniam ea natura constare communi conceptione consensuqȝ omnes existimant quecunqȝ a quodam principio qđ in seipsis retinet, ɔtinue seriatimqȝ mota ad aliquẽ finẽ p̄ueniũt verum nõ ad quẽcunqȝ finẽ a quouis principio temere ducuntur mouenturqȝ si quidem hec que hoc modo ducũtur fortuna casuqȝ moueri dicẽ cõsueuimus, que autẽ a natura proficiscuntur vel semper vel vt plerumqȝ ab eodem principio per eandem viam ad suum perueniunt finem. Nunq̃ȝ enim ex semine hominis genitale canis oritur vel equus. Quod si natura non ageret alicuius gratia, oporteret quoduis temere a quouis nasci atqȝ proficisci. Quod modo fieri non videtur. Quapropter si negant naturam agere alicuius gratia sed id qđ nã fit fortuna produci inuulgant. Temere nature nomen circunferunt, cum fortunam naturamqȝ in idem incidere, ac connectere illa velint que coniungi nequeunt. Quamobrem? Si natura ⁊ fortuna non eadem sunt sed longo interuallo discriminéqȝ distant, cum fortuna a quouis principio quoduis temere efficiat ⁊ natura ex determinato initio ad definitum certumqȝ finem res suas deducat, fieri non potest vt natura cuncta non efficiat alicuius gratia, cum presertim in idem hoc modo natura conueniat cum fortuna. Postremo affert causam omnium qua commoti censuerunt naturam nihil agere alicuius gratia. Nam hi videntur, vt inquit, eo quod non percipiunt, naturá consilio voluntatisqȝ decreto efficere procreareqȝ omnia, eidem alicuius gratia faciũdi p̄tãteȝ eripe tanq̃ȝ decẽs ⁊ ɔgruẽs oino ei sit q̄ vult alicui⁹ grã agere ɔsilio decretoqȝ agere. Qđ qdẽ (vt inqt) ridiculũ erit, qñ ipsis opep̄eciũ erat vt simul p̄spicerẽt neqȝ artes qc̃q̃ȝ ex ɔsilio efficeŕ qñ ɔsiliũ eget prudẽtia, ⁊ quũ artifex consulit se aut quepiam aliũ nõ vt artifex consilium suscipit sed velut ignarus artis, quoniam ex ignoratione proficiscitur petitqȝ ad consulendum. Artifex enim non eget consilio neqȝ decreto non enim aliquem consulit faber lignarius si ligna cedere polire adaptareqȝ voluerit, neqȝ edificator. Si prius fundamenta iacienda sint, neqȝ scriptores quomodo oporteat elementa a vel. b. scribere. Preterea neqȝ Socrates cum scripserit alicquod nomen alterius consilium suscipiet quale elementum primum quale secundum qualeqȝ tertium scribendum est. Sed vniuscuiusqȝ artis quemadmodum nature finis principium ⁊ via qua ex principio proficiscitur ad finem, certa perscriptaqȝ habentur, definita autem ac certa consilio non egent, nam si consuleremus vel de principiis vel de fine vel de via que ducit ad finem quando hec incognita occulta ⁊ indefinita afferat nobis consulendum foret quamobrem, si veteres adimunt nature munus agendi alicuius gratia propter quod consilio non regitur, etiam idem artibus eripiant. Si autem ob id arti non auferunt id cuius gratia vocatur, par est vt neqȝ nature hoc negent. Sed quid aio de artibus quandoquidem neqȝ diuinus opifex q̄cq̃ȝ consilio agat sed sua essentia quando voluerit, omnia producit nullo egens consilio. Siquidem consilium vt dicebam ob egestatem prudentie suscipiatur. Minime igitur nature quoniam non regitur consilio eripiendum est id q̄ cuius gratia vocatur, quoniam idipsum neqȝ arti neqȝ diuino artifici tollitur. Peccatum vero fit ⁊ in his que arte conficiuntur, cum dubitatio sit velut perspicua ac manifesta silentio exorditur solutionem. Si ergo quedam in artibus sunt in quibus recte alicuius gratia inuenitur. Inquit si in artificialibus est id q̄ cuius gratia nuncupatur ⁊ in multis videmus artes recte agere ⁊ assequi id cuius gratia ⁊ in quibusdam que etiam agere alicuius gratia contendunt. Uerum si ab intentione aberrauit vtiqȝ ob aliquam causam falluntur. Uerum non ob id quia ita efficere non proposuerint, quare si aliquem finem bonum attingunt quid vetat vt idem de natura afferamus, nec existimemus eiusdem peccata fieri non quia ipsa fortuito agat. Sed quia principio vel propter materiam vel propter aliquod extrinsecus accidens ab intentione depellitur atqȝ errat.

¶ Et in primis igitur compositionibus ea que partim ex hominis partibus partim ex bouis constabant: si non ad aliquem terminum finemue poterant peruenire: aliquo sane principio perinde atqȝ nunc semine labefactato corruptoue fiebant.

¶ Ex his

¶ Ex his igitur (inquit) manifestum est huiusmodi bouigena prora viri apud empedoclem, si quis concederet fabulam ⁊ si ad aliquem terminum fineqȝ peruenire nõ poterunt .i. ad formam aliquam perfectam quocirca deficere cessareqȝ aliquando opus erat, ex principio ipsorũ ⁊ semine corrupto fieri. Unde neqȝ durare permanereqȝ poterant. Quodquidem etiam nunc in ortu portentorum accidit.

¶ Preterea primum semen necesse est oriatur: sed non animalia statim. Atqȝ ipsum congestum quod primum oriebatur: semen nimirũ erat.

¶ Nisi alicuius gratia cuncta natura faceret cur eius ꝓcreatio ordinata est cuȝ seriatim alia ante alia suscipiat, alioquin eam sine semine animalia statim producere oporteret. Si ergo primuȝ assumit semẽ genitale ex quo deinceps carnem efficit ⁊ deinceps hoc ordine vsqȝ ad formam perfectam, ad quam cum ipsa peruenerit, ceterum motus cessat ac deficit, perspicuuȝ igitur est vt ipsa omnia in finem gratia finis susceperit, alioquin cur cessat quiescitqȝ forte in formam humanam vel equinam ⁊ non cõtinue ex eo aliqd aliud mouens id efficiat quod consequi debet.

¶ Preterea in plantis etiam ipsis id inest quod alicuius est gratia. Minus autem est distinctũ ac manifestum: fiebant ne igitur ex bouis partibus ac hominis animalia: sic ⁊ ex vitis: oleeqȝ partibus plante: ac non fiebant: est enim absurdum: at oportebat tamen si in animalium genere illa fiebãt. Preterea ⁊ in seminibus quoduis sine vllo discrimine fieri oportere. Omnino autem qui ita dicit ea que natura constant: que a quodam principio quod est ipsis continue mouentur: atqȝ ad quẽdam perueniunt finem.

¶ Hic quodquidem dixit, aduersatur opinioni ⁊ obijcit. Quoniam si minus in plantis alicuius gratia inuenit ꝗ̃ in animalibus, ⁊ in qbus minus inuenitur id cuius gratia vocatur in his magis oportet monstra fieri. Cur ergo non asseruit empedocles vt in animalibus bouigena prora viri fiunt etiam hoc modo in plantis vitigene priora oleę nasci? Si autem huiusmodi portenta in plãtis non fiũt, qm̃ hoc asseruisse non videtur, igitur neqȝ in animalibus hec fieri nasciqȝ debent. Neqȝ mirum est quemadmodum in animalibus quedam portẽta nescuntur ita fieri in plantis. Uerum minus apparet id ꝙ est preter naturam in plantis quaȝ in animalibus cũ nõ ita sint distincte dearticulateqȝ ac secũde species in illis quemadmodum in animalibus. Nam in quibus est tenacissime forma in his etiam parum perspicua est mutatio. Et quemadmodum alibi ipse inquit, mortui manum nemo diceret manuȝ esse nisi equiuoce vt lapideaȝ vel depictam, quoniaȝ plane interijt forma ⁊ actio eius. Uerumtamen quispiam mortui carnem nihil minus vitam habere existimabit propterea quod non plane videt formam eius ac visum quem vniuerso animali prebuit post mortem corruptũ quod quidem visuenit quoniam similaris cum sint magis materialia puram sincerãqȝ formam non habent. Eodem etiam modo plante quoniam materie viciniores sunt ꝗ̃ animalia idcirco formam obscuriorem occultioreqȝ habent, ⁊ in transmutationibus earum discrimen non apparet, vt neqȝ in carne mortua ob id ergo non videntur fieri mõstra in plantis. Uerum hoc argumentum minime ad rem ipsam attinet potissimum tamen est aduersus personam empedoclis ⁊ in his que narrat sibi non constat cum portenta nasci in animalibus asserat in plantis vero nequaꝗ̃, ea fieri explicauit. Atqui rationi magis consentaneum erat vt ea nasci in plantis assereret. Quod si nascuntur in plantis cur obticuit. Si vero siluit quoniam non in eis nascuntur equidem absurdum est, quoniam in his formis que magis syncere pureqȝ habentur ⁊ in quibus magis apparent alicuius gratia ac naturę prouidentia in his, vt fors tulit, ea fieri dixit in plantis autem minime in quibus minus apparet naturam omnia agere alicuius gratia, sed sermo ille verus est quo in vtrisqȝ id ꝙ preter naturam appellatur fieri dicimus. Uerum hoc illius causa ꝙ cuius gratia vocatur raro ⁊ casu committitur vt etiam in artibus committi solet id ꝙ preter artem appellatur.

¶ Ab vno quoqȝ autem non ad eundem: neqȝ ad quemuis: attamen ad eundem semper nisi quid impedierit.

¶ Neqȝ ipsa natura plures fines efficere potest neqȝ plures nãre vnam eãdemqȝ formam operantur ⁊ perficiũt sed in vnaquaqȝ forma definita certaqȝ hĩ nisi qs extrinsecꝰ impediat. Sepe.n. diuersa animalia copulamus vt equum ⁊ asinam ad producendum vnum que procreãt ex duabꝰ spẽbꝰ vnã attamẽ ⁊ in his ꝓuidẽtia nãe admiratione dignissima est cum hꝰ animalia ad procreandũ sibi similia, infecunda orbataqȝ producat vt discas ⁊ intelligas quecũqȝ ad ipsa procreatur nullo externo vrgente vel impediente hec ipsa optatissimũ finem assequi, qui sane est ipsa spetierum successio. Sed quecunqȝ hoc modo non fiunt mutilata mancaqȝ sunt ⁊ neqȝ omnino permanent vel si permanent, naturalissimum finem non assequũtur, quanꝗ̃ Synodus ⁊ copulatio eorum fit que affinia proximaqȝ genere sunt ⁊ non eorum que longe distant.

¶ At qui id cuius gratia fieri a fortuna etiam possunt.

¶ Quoniam demonstrauit in natura inueniri id ꝙ cuius gratia vocatur ⁊ ipsum finem habere cuius gratia omnia efficit, igitur inquit in sola natura vel fortuna inuenitur id ꝙ est gratia alicuius ⁊ id cuius gratia omnia agit. Unde asserit etiam in fortuna illa inueniri verum non per se sed per accidens. Nam si quis ex hospitio proficiscens se abluerit non huius gratia profectus est vt lauaretur, attamen fiebat lauatio alicuius gratia per accidens, id ergo quod appellatur alicuius gratia per accidens ⁊ non per se in fortuna inuenitur vt etiam superioribus explicauimus.

¶ Ueluti dicimus hospitem forte fortuna venisse: lotumqȝ abijsse: cum id egerit: quasi gratia huiusce profectus: non huiusce autem gratia venerit. Hoc autem ⁊ per accidens. Fortuna nãqȝ causa per accidens est: vt antea diximus. Sed cum hoc semper fit: aut plerumqȝ: non per accidens nec fortuna dicimus esse. At in naturalibus fit semper si nihil impedierit fiunt.

¶ Scribitur ẽt redempturus loco huius lotum abisse vt si quis ad ciuitatem accesserit qui aliquem vinctum inueniat, quem soluat liberetq;, dicimus profecto ipsum accessisse vt illum e vinculis eriperet quãq; hui⁹ rei gratia non venerit verũ ita euenit perinde ac huius rei causa venisset. Naʒ cum exiret ad certandũ in olimpijs certaminibus. Et inuenisset Platonem vinctum in foro quẽ cũ ibi versaretur liberauit dicens nõ eiusdẽ factionis multas in olimpijs certaminibus victorias amisisse.

¶ Absurdum autem est alicuius gratia fieri non putare: si id quod mouet non viderint deliberatione premissa mouere. Nam ⁊ ars non deliberat. Etenim si in lignis extruendarum nauium ars inesset: perinde atq; natura faceret nauim. Quare si id quod alicuius fit gratia sit in arte: ⁊ in natura profecto inest.

¶ Absurdum inquit esse si aliquis existimat naturaʒ nõ agere alicuius gratia quod illam non vident deliberare consilioq; agere, quoniam neq; ars deliberat. Si ergo cogitaueris artem condendi naues ligno insertam inditãq; esse qd plus ipsa efficeret quaʒ nũc facit q̃ absq; consilio agit. Non enim ars considerat quia in homine est. Sed siquis ipsam ligno insertam sine homine contemplatur eam nihil plus intueberis facientem quam modo extrinsecus operatur. Ut igitur modo cum extrinsecus sit omnia alicuius gratia efficit, profecto cum fuerit ligno indita insertaq; eodem modo operabitur, perinde ac natura omnia in naturalibus efficit alicuius, grã cur ergo nãm cum insit rebus naturalibus eodem modo impresentia agere non asserimus.

¶ Maxime autem hoc patet cum quispiam sibi ipsi mederetur: huic enim persimilis est natura. Que cum ita sint: patet naturã causaʒ esse atq; adeo: vt alicuius gratia faciat. Nunc considerãdum est vtrum necessarium ipsum ex suppositione: an. ⁊ simpliciter sit in ipsis rebus nature.

¶ Quoniam statuit artem ligno inesse vt ipsam nature similem redderet proximum eius simulacrũ adducens vtitur eo exemplo quo etiam prius visus est, in artificialibus. n. medicus qui seipsum curat est nature persimilis quippe qui principiũ sanitatis in seipso habeat. Uerum accidit eundem qui curatur simul medicum esse. Nunc considerandum est. Utrum sit necessarium simpliciter vel ex suppositione. Cum duo essent quesita que ipse proposuit ⁊ alterum explicasset hoc autem est nãm omnia agere alicuius gratia, impresentia ad reliquũ proficiscitur quod sane erat quomodo in rebus naturalibus necessarium collocaretur. Nunquid simpliciter ⁊ quodam ordine necessario prius sequat̃ secundũ posteriusq; ac tertiũ ⁊ ita deinceps, vt in celestibus videre licet. Nam necesse est planetam ex ariete sensim succedere in tauro ⁊ ex eodem in geminis ⁊ ita deinceps aliquo ⁊ necessario ordine cum posteriora prioribus succedant. Uel non hoc modo asserendum est necessarium in naturalibus esse sed ex suppositione, vt cum supponantur posteriora esse ex necessitate sequatur vt priora sint. Uerbi gratia ex necessitate forma sequitur materiam quodquidem esset simpliciter necessarium. Naʒ cum materia habet talem potestatem oportet etiam prorsus ⁊ funditus sequi formam vel nõ hoc modo. Sed si oportet formam fieri necesse est vt talis mã presupponatur philosophi ergo necessariũ simpliciter statuebãt in his que fiunt. Nam cuncti asserunt iuxta potestates materie necessario sequi formas, vt si domum talem esse dicerent ob naturales potestates materie ex qua componitur, vt quia lapides graues etiam his lateres leuiores, quibus etiã leuiora sunt ligna, id circo domus conficitur, cum habeat fundamenta deorsum deinde supra his lateres ⁊ supra omnia ligna ⁊ tectum, quoniam sunt leuiora. Si ergo statuunt domum talem figuram habere ob materie potestates perridiculi sunt, quoniam non oportet idcirco talem materiam preparari quia talem domum esse oportet. Nam si talis forma sequeretur simpliciter potestates materie oporteret domum fieri temere ⁊ casu cum ipsa materia hoc modo esset ⁊ nihil ordinantis edificatorisq; sibi opus esset, quo etiam modo fatebantur veteres phylosophi necessarium esse in his que fiunt. Nam asserebant ob tale frigidum taleq; calidum ossa carnesq; ⁊ quecunq; alia fieri videlicet propterea quod athomi sphericẽ orbicularesq; eẽnt igneʒ vrere ignireq; dicebant vel aquam refrigerare quoniam cubicis athomis constabat ⁊ vniusquisq; causas simpliciter ortus specierũ redigebat ad materiã quã ipse ponebat. Ueʒ nõ modo necessarium in naturalibus collocandum est, quoniã nihil est q̃ natura operante non egeat. Neq; enim natura agit materiam sed iam existente vtitur ad generationem formarum. Nam cum iam elemẽta sunt ea colligit miscetq; taliter ac taliter adeo vt aliam atq; aliam formam eis ingerat. Quod si, forme simpliciter sequerẽtur potestateʒ materie, quid opus esset causa efficiente, natura. s. dico quare necessarium ex suppositione, nam cum oporteat talem formam esse idcirco suscipitur materia atq; assumitur. Et deniq; vt dicebam si assumeretur materia ⁊ recte prepararetur ac forme que prius educende gignendeq; essent non prorsus forma considerata ⁊ intenta produceretur. Igitur neq; necessario forme sequuntur potestates materie. Sed econtra vt dicebam, ⁊ foret necessarium ex suppositione, vt si forma talis est oportet necesseq; est vt talis assumatur materia exempli gratia tantum caloris tantiũq; frigidi ⁊ de aliis similiter. Si igitur modo vt inquit necessariuʒ in rebus nãlibus collocatur quemadmodũ in mathematicis, qñ in mathematicis necessariũ ex suppositione ponitur. Uocat autem mathematica demonstrationes mathematicas Syllogismi formam obtinentes quamobrem generalius dicamus si per mathematicas exemplũ in syllogismis adduxerimus quoniaʒ vt in illis se habet necessarium ita se habet in naturalibus. Nam in syllogismis necessarium ex suppositione inuenitur, quoniam suppositis propositionibus ex necessitate sequitur conclusio vt etiam in naturalibus supposita forma necessario materia erit. Necessarium igitur ex suppositione in vtrisq; similiter se habebit in his tamen ordo consequentis tamen ⁊ contrario vertitur, quia in syllogismis si propositiones sunt ⁊ conclusio erit idest si primum est ⁊ 2^m esse oportet, attamen minime conuertitur. Si conclusio est ⁊ propositiones statuende sunt. Nam si vere sunt propositiones, necessario conclusio vera erit non econtrario si conclusio vera est propositiones etiam vere habebuntur quippe eadem conclusio possit diuersis propositionibus inferri ac deduci ⁊ non solum ex veris sed etiam ex falsis verum ꝯcludit. Nam si quinq; ⁊ quinq; ponantur decem ꝑfus esse sequitur, ⁊ si decem ponantur non prorsus sequuntur quinq; ⁊ quinq;. Poterant enim esse tria ⁊ septẽ aut quatuor ⁊ sex ideʒ quoq;

exemplum

exemplum in syllogismis adhibeatur vt homo animal, animal substantia, igitur homo substantia cuius syllogismi conclusionem etiam ex falsis concludes homo lapis. Lapis substantia, igitur homo substantia est. Quamobrem tales propositiones sequitur etiam talis ꝯclusio cū minime talē positā ꝯclusionē oīno sequūtur tales propōnes. Naꝫ siquis diceret ex falsis propōnibus veram conclusionē deduci posse, vt homo animal est animal trisillabū est igiť homo trisillabus est. Sciat itaqꝫ huiusmodi syllogismū canones quibus formari constituiqꝫ debent proposiones non seruare quū medius terminus nō est cōmunis siquidē aliud si predicatuꝫ in minori propositione ⁊ aliud subiectū in maiori. Nam in minori ꝓpositione animal substātiale de subiecto predicať in maiori aūt, vox ipsa ⁊ nomen animalis subijcitur. Quāobreꝫ eedē propōnes nō sunt syllogismi propōnes neqꝫ.n.earum extrema cōi termino coniunguntur connectunturqꝫ. Sed soluꝫ due ꝓpōnes abiuncte. Uerū in hꝰ ꝓcedēti syllogismo hō lapis ⁊ lapis ē substātia ⁊ si falsa sit propō minor, attamen coniugatio syllogismi bona est cum medius terminus cōis tum etiam figura ex cōiugatione propōnum perfecta est. In syllogismis itaqꝫ vt dixi primo posito dico .s. positis propōnibꝰ que sunt materia syllogismi secundū necessario sequitur dico.s.ipsa conclusio, ecōtra vero posito constitutoqꝫ secūdo nō sequitur primum ⁊c. In nālibus autē ⁊ sumatim in cunctis que agūtur siue sint artificialia siue ea que consulto deliberatiōe tractātur ecōtrario modo se habēt. Nā secūdo posito posterioreqꝫ dico videlꝫ forma supposita, prorsus necesse māꝫ que ē prior seq, ecōtra tn̄ nō seqtur si materia inest prorsus sequitur ⁊ formam esse vt oliꝫ dixi. Hoc igitur ē discrimē inter nālia vniuersaliter ea que aguntur, ad doctrinas. Sed conueniunt omnia quoniā necessarium ex suppositione habent. Nam vno supposito cōstitutoqꝫ alterum sequitur, in his quidem que agūtur supposita forma materia necessario seqtur. Et quoniam aliquo modo in naturalibus posito primo seqtur secundum vt in doctrinis fit. Nam forma que quidem est finis actionis principium est speculationis. Si ergo speculatio initiū capit a forma ⁊ definit in māam māā igiť sequitur formaꝫ, in naturalibus igitur aliquō mō principium ex necessitate finis sequiť quēadmodū ⁊ in doctrinis, deinde cām huius affert, quoniā inqt in doctrinis actio nō est sed sola speculatio, alioquin si esset in doctrinis actio similiter in illis ecōtrario se haberēt actio contemplationis ⁊ actionis principiū finis cōtemplationis esset, ⁊ qa impresentia sola in doctrinis speculatio inueniť ⁊ propōnes in illis sunt principium quibus propositis necessario sequitur cōclusio. Similiter etiam in contemplatione naturalium primum quidem forma est extremum ⁊ vltimuꝫ ipsa materia. Et necessario materia sequitur formam qua ratione etiam in nālibus posteriꝰ necessario sequitur prius. Ueruꝫ et si omnino forma nō sequitur materiam attamen fieri non potest vt forma ꝓducatur sine materia vt etiam in doctrinis videre licet, quoniam si propositiones non penitus conclusionem sequuntur attamen si non esset conclusio neqꝫ propositiones essent, fieri enim non potest, vt cum vera non fuerit conclusio propositiones sint vere que cuꝫ explicat indicit physico vtraqꝫ principia dicenda esse. Disputabit enim de forma ⁊ de materia. Uerum formam accipit ex diffinitione, ex qua postea syllogismo de materia multa concludere pōt veluti artifex facit qui ēdiū formā accipit ex diffinitione eiusdem dicens domum esse integumentum quod vetat interitum ⁊ morteꝫ que imbribus ⁊ caumatibꝰ caloribꝰ ꝓuenire pōt, ex qua definitione syllogismo concludit etiam de ipsius materia q̄ ante constituendam edium formam non opus est quāuis materiā sumere quoniam domus non est cōficienda ex calamis vel papiro sede solida materia que plumam tolerare iuferreqꝫ possit. Hoc igitur modo ⁊ naturalis accipiet formam ex diffinitione vt hō est animal rationale mortale ex hac deinde syllogismo concludet illi opus esse q̄ futurus est animal ratiōale nō simpliciter ex quauis materia procreari, sed quum proprium sit rationi non esse acclive sed vergere magis, ad superiorem partem oportet etiam ideꝫ corpus non inflexum proclineqꝫ fieri sed rectum esse, ad huius itaqꝫ corporis generationem oportet non quamuis māam temere complecti sed eā in qua tenuior calor est ⁊ magis vergens ad superiorē partem vt hec modo forte sursum in rectum corpus extendat. Item cum forma ēris sit fusilis ⁊ instabilis huiusmodi materia non erit terrea, sed aquea magis ⁊ spiritalis, quoniam in his fusile ⁊ sonum efficiens est q̄ quideꝫ maxime in aere fit ⁊ ita de omnibus dicendum est. Ars autem si perfectam rei definitionem acceperit inde etiā habebit materiā. Naꝫ diximus in libro de demōstratione triplicem esse definitionem aliam ex materia, aliam ex forma tertiam, vero ex vtrisqꝫ quemadmodum iram definire solemus. Ipsam aliquando definimus per materiam quia est sanguinis adustio circa cor aliquando ex forma quoniam est appetitus vlciscendi iniuriam aliquando autem ex vtraqꝫ quoniaꝫ est adustio sanguinis circa cor ob appetitum iniuriam vlciscendi, cum igitur triplex sit definitio perfecta absolutaqꝫ definitio que ēt physico magis congruat est illa que cōplectitur vtrāqꝫ materiaꝫ ⁊ formaꝫ, qui ergo acceperit huiusmodi definitionem inquit ei opus non erit vt ex eadem materiaꝫ Syllogismo comprobat, sed in seipsa per se complectiť māꝫ. Unde in definitione hominis mortale, materiam indicat. Definitionem autem rerum naturalium nemo assignabit nisi ipse naturalis qui vtitur methodo diuidēdi ⁊ diffiniendi tanqꝫ instrumento. Diuisioneꝫ autem rerum naturalium efficiet quum acceperit in ratione ea que actu rebus naturalibus insunt quoniam alie res naturales vita participant alie minime. Item eorum que vita participāt alie sensu participāt alia vero nequaqꝫ. Unde de ceteris oībus que insunt eisdē diuisionē faciet qui deinceps colligens vnicuiqꝫ genera vel species communes ⁊ proprias assignabit vniuscuiusqꝫ definitioneꝫ.

¶ Nunc enim ipsum necessarium in generatione perinde esse arbitrantur: atqꝫ si quispiam necessario dormum extructam esse putaret: quia grauia quidem deorsum: leuia vero sursum suapte natura feruntur: Idcirco lapides quidem ac fundamenta sunt infra.

¶ Naturales (inquit) introducunt necessarium in ortu rerum qui asserunt ea que fiunt ob necessitatē materie, necessario fieri. Est quidem necessarium simpliciter quod sine suppositione necessarium est vt dicimus soleꝫ necessario in ariete collocari. Ex suppositione autē quā id q̄ non est perinde ac esset supponentibus aliquid alterum sequitur necessario, vt si quis in luce ambularet. Sequitur omnino vt vmbram afficiat.

¶ Terra autem supra suam ob leuitatem: ⁊ ligna maxime supra quippe cum sint leuissima.

¶ Nisi forte dicat terram que supra fundamenta collocatur. Item id q dicit exẽpli gratia dictum est, quapropter non admodum diligenter locus discutiendus explicandusq; est.

¶ At quanq̃ nõ sine his: non tamen propter hec nisi vt ob materiam: sed celandi quedam conseruandiq; causa extructa est domus.

¶ Inquit non sine materia formam fieri quãq̃ non propter materiam fiat. Non enim quia lapides ⁊ ligna sunt ideo domus efficitur sed quia domus edificanda est idcirco oportet ligna lapidesq; haberi sine quibus certe domus non edificaretur que tamen domus extruẽde vt materia ponuntur. Est enim materia in numero causaꝝ p se cã, sed forma non est propter illã, alioquin si potestates materię essent cause formę his oporteret edificatorem domum condere, at contrarium est, quia materia complectitur propter formam, nam quedam celandi ⁊ conseruandi causa extruitur quod quidem est domus ratio ⁊ forma sed que domus celat ⁊ cõseruat sunt corpora nostra ⁊ opes quorum causa domo egemus, quoniam igitur domus ob hec nobis opportuna necessariaq; est, non igitur ex quauis materia conficienda est sed ex hac vel illa, materia igitur est gratia formę sed cum materia contineat rationem eorum que sine illa esse nequeunt, cum non fuerit materia neq; forma erit.

¶ Similiter ⁊ in ceteris vniuersis in quibus est id quod alicuius gratia fit: non sunt quidem sine hisce que necessariam habent naturam: non tamen sunt ob hec ipsa: nisi vt ob materiam sed alicuius sunt gratia.

¶ In omnibus alijs artificialibus ⁊ nãlibus. Adiecit ãt in quibus est id q cuius gratia fit, propter monstra que in nãlibus nascuntur ⁊ quecũq; funditus accidant preternaturã hac propter omnia alia que a natura quidez non fiunt sed ratione ⁊ consilio, que frustra temereq; nascuntur nullo fine cõstituto conficiũtur inquit serra nõ vt qdem ferũ sit sed quia oportuit secare ligna ⁊ lapides, quod quidez fieri non poterant nisi materia formę serę subijceret, q̃ ẽ ferꝝ ob id profecto ferũ acuere effodereq; solemus quoniam volumus serram securim ⁊ aratrum facere, minime vero quia ferrem est hec facimus sed quia his opus est. Hec autem sine ferro cum recte confici nequeant ferrum accuendum fodiendumq; est ergo materia propter formam ponitur ⁊ non econtra forma propter materiam igitur ex suppõne aliquod necessarium est in rebus naturalibus, eadẽ enim videmus in naturalibus que sane pspicimus in artificialibus fieri non enim homo est propter semen genitale ⁊ fetũ, quoniam oportet ex his semper hominem perduci sed econtra quoniaz oportet hominem oriri nasciq; sine autem non esset id circo natura hec preparat ⁊ efficit.

¶ Veluti propter quod serra est talis. Ut hoc ⁊ huiusce gratia sit. Hoc tamen gratia cuius est fieri non potest si non ferrea sit: necesse est ergo ferream esse: si serra atq; opus ipsius erit.

¶ Id est serra cur ferrea est ⁊ dentibus confecta. Respõdemus vt Secet. Secat aũt similr alicuius gratia, vt ianua fiat. Itaq; Serra est ianue gratia ⁊, non ianua gratia serre.

¶ Est igitur necessarium ipsum ex suppositione: sed non vt finis. Nam necessarium quidem in materia: id vero gratia cuius est in rõne cõsistit.

¶ Si enim penitus forma sequeretur materiam necessarium simpliciter in naturalibus collocaretur vt quoniã substantia celestiuz orbicularis motus omnino sequitur in illis. Necessarium simpliciter inuenitur ⁊ non ex suppositiõe. Sed quoniam in his que generantur aliter accidit exempli gratia neq; si fuerit ferruz erit serra neq; si fuerit semẽ genitale ⁊ fetus homo erit. Unde liquet naturalia habere necessarium licet non simpliciter.

¶ Nam si materia est huiusmodi necessariũ, cuius autem in ratione. Que sane inquit non quia cum fuerit materia necessario sit forma. Sed econtra, quoniam cum supposuerimus formam esse necesse omnino est vt materia sequatur. Quamobrem necessario sequitur materiã esse, supposita constitutaq; forma, forma autem nõ est alicuius gratia et ob id non sequitur necessario materiam. Nam id q est gratia alicuius sequitur illud cuius gratia ⁊ non econtra.

¶ Est autem ipsum necessarium ⁊ in doctrinis: ⁊ in hisce que fiunt secundum naturam aliqua ex parte simili modo.

¶ Inquit necessarium ex suppositione esse in doctrinis quemadmodum etiam in naturalibus. Uerum non vndequaq; simile. Sed aliquo conueniunt ⁊ aliquo differunt. Sed cum dicat necessarium constitui aliquomodo per simile in doctrinis ⁊ naturalibus, antequaz explicet quo conueniant iuxta necessarium quod in ipsis simile est prius eorum discrimen adducit, discrepant enim quatenus in doctrinis posito constitutoq; principio sequitur secundum. Sed in naturalibus supposito fine priora sequuntur. Nam principium syllogismorum sunt propõnes, eorum autem que fiunt materia initium est, preterea syllogismorum finis est conclusio, naturalium autem forma. Neq; in naturalibus prorsus formis sequitur mãz neq; in syllogismis propõnes ipsam cõclusionẽ. Ut enim dixi vera conclusio ex alijs atq; alijs propositionibus deducetur cum etiam ex falsis eadẽ cõcludi queat. Hec igit est differẽtia, dixit aũt in doctrinis, ⁊ in mathematicis .i. mathematica demonstrationes quas oportet vtiq; esse syllogismis. Quo fit vt primum adducat afferatq; discrimen eorũ deinceps conuenientiam.

¶ Nam cum rectum hoc sit necesse est triangulũ tres angulos equales duobus rectis habere.

¶ Hoc inquit exempli causa. Accipit ergo rectum pro ipsis propositiõibus, ⁊ duobus rectis equales habere p conclusionẽ. Nam per diffinitionem rectorum, ostenditur tres angulos trianguli esse ęquales duobus rectis, dicimus enim tres duobus extrinsecis equales esse. Sed duo extrinseci duobus rectis ęquales, sunt ergo tres sunt duobus rectis equales. Sed siquis interroget cur duo extrinseci sint ęquales duobus rectis. Respondendum est quoniã hec est definitio recti vt cum linea recta supra rectã steterit, effecerit q; vtrinq; duos angulos equales. Unusquisq; eorum rectus erit. Quãobrem resoluendo propositiones ex definitione recti labi possumus in cõclusione hanc vt sint tres anguli equales duobus rectis. Nã q a diximus definitionẽ recti, formemus mõ syllogismũ. Duo extrinseci sunt equales duobus rectis. Sed duobus extrinsecis tres anguli triãguli equales sunt igr triãguli sunt duobus rectis equales.

¶ Sed non si hoc est necesse est illud esse: sed si hoc non est: neq; rectum hoc est.

¶ Neqꝫ si cóclusio fuerit oportet esse propositiones. Ná diximus eandem conclusionem pluribus modis demõstrari posse demonstratione recta que ostendendi demõstratio appellatur ⁊ demonstratione que ducit ad impossibile ⁊ falsis verisqꝫ propositionibus. Sed si hoc nõ est neqꝫ rectum est. Inquit siquidem igitur fuerit conclusio non prorsus propositiones erunt vt superiori cõtextu diximus, tamen sublata conclusione ex necessitate tolluntur ⁊ propositiones si nõ.n.erit cõclusio vera neqꝫ propositiones vere erunt, fieri enim non potest vt ex veris propositionibus aliquid falsuꝫ concludatur vt supra demonstrauimus. Uerum ex falsis propositionibus falsum aliquod deduci potest vt supra quoqꝫ explicauimus. Nam ex falsis concluderetur veruꝫ si non esset per easdem propopositiones, at tamen secundum naturam rei ex veris fieri non potest vt falsum concludatur.

¶ At in hisce: que alicuius gratia fiunt contra.

¶ Cum dixerit quomodo necessariũ se habet in mathematicis dicit quomodo se habet et in naturalibus quoniam econtrario concludẽdi ordo se habet vt dixi discrimen imprimis ad docens inquit. At in hisce, que alicuius gratia dixit in nãlibus ⁊ vniuersaliter in his omnibus que agitur ⁊ administrãtur. Nã mathematica neqꝫ fiũt neqꝫ alicuius gratia sunt in naturalibus autem econtrario se habent ad sese consequendi ordinem vt diximus.

¶ Si finis erit: aut est: ⁊ id qđ est ante erit aut est.

¶ Finem vocat formam quoniam ipsa etiam est id quod cuius gratia appellare solemus, Id vero quod ante esse inquit materiã vocat. Nam ipsa est gratia alicuius semper enim prima sunt gratia posteriorum.

¶ Si vero hoc non erit: aut non est vt ibi: si non est conclusio: principium non erit: sic ⁊ hic finis: ⁊ id gratia cuius est: non erit: aut non est.

¶ Cum dixerit si forma est necessario materiam esse vult explicare quomodo hec vicissim conuertantur, quoniã si materia non erit neqꝫ forma erit, quod quidem dictu cõsequẽs esset si materia nõ est neqꝫ finis erit ⁊ id cuius gratia. Sed cum velit vti exemplo in doctrinis inquit si anteꝫ non esset.i.materia, quemadmodũ ibi.i.in doctrinis cum non fuerit conclusio neqꝫ propositiones erunt, ita in his cum non fuerit materia non supererit forma.

¶ Est enim ⁊ hoc principiuꝫ non actionis: sed cogitationis: ibi autem est cognitionis. Non enim sunt actiones. Quare si erit domus: hec necesse est fieri: vel esse vel etiam fore: aut omnino materiam: que quidem alicuius est gratia. Ueluti lateres atqꝫ lapides: si extruenda est domus: non tamen est propter hec ipse finis: nisi vt ob materiã: omnino tamẽ si nõ fint: neqꝫ domus fuerit: neqꝫ serra illa si non sint lapides: hec si ferrum nõ fit. Neqꝫ.n.ibi principia sunt: si non triangulus tres habeat angulos duobus rectis equales.

¶ Quoniam explicauit eorum differentiam interse nunc cõmunionem ⁊ conuenientiã aperit quoniam vtrisqꝫ cõmune est posito constitutoqꝫ principio sequi reliquũ, fertur enim ab ipso in libro de moribus actionem econtrario se habere ad speculationẽ. Nã speculatio sumit principium a fine actionis actio autem principiuꝫ capit a fine contemplationis. Nam finis cõdendę ędificandeqꝫ domus est integumentuꝫ efficere quod nos proteget tuearqꝫ ab interitu qui ab imbribus seu procellis a summis caloribus prouenire potest, qui sane ẽ speculationis principium que sibi fineꝫ ponit terrã fodere quod sane actionis est initium. Sed de his sepe diximus. Uerũ hoc modo se habẽt non soluꝫ artificialia sed etiã naturalia. Nã phisicus quoties contemplatur naturalia exordiuꝫ facit a formis deinde ex his proficiscitur ad vniuscuiusqꝫ materias natura aũt econtrario opus aggreditur ex materia ⁊ desinit in formam. Hoc igitur in loco inquit quod quamqꝫ diuersus sit sese consequendi ordo in naturalibus ⁊ in disciplinis, quoniam in naturalibus supposito fine sequitur primum ⁊ principium, ⁊ in his forma est. In disciplinis autem principia quidem, sunt propositiones finis vero est ipsa conclusio in naturalibus ergo supposito constitutoqꝫ fine dico scilicet forma sequitur materia, qua ratione necessarius est ordo inferendi. Et in disciplinis supposito principio dico scilicet propositis propositionibus sequitur finis qui est conclusio attamen aliquomodo in nãlibus etiaꝫ supposito principio sequitur finis. Nam forma est quidem actionis finis, ⁊ speculationis principium. Nam cum secum considerat ędificator domum ędificandam fore primũ illius integumentuꝫ quod nos proteget ab imbribus summisqꝫ caloribus intendit qua via procedens vt sepenumero diximus peruenit ad finem, in naturalibus itaqꝫ finis sequitur quemadmodum etiam in disciplinis. His igitur conueniunt interse qua etiam ratione neqꝫ diuersum distinctũqꝫ principium sumunt naturalis ⁊ mathematicus. Nam cuꝫ sit in naturalibus actio ⁊ cõtemplatio neqꝫ supposito actionis initio quod est materia sequitur deinde forma, sed supposito speculationis principio quod quideꝫ est forma sequitur materia. Sed cum in disciplinis non sit actio, sed sola contemplatio principium speculationis supponitur ac constituitur, quod quidẽ est ipsa propositio. Quãobrem si acceperimus in vtrisqꝫ principium speculationis Interse conuenient mathematica ⁊ naturalis quatenus vtraqꝫ ideꝫ principiũ speculationis accipiunt. Quod vero propositiones sint principia speculationis syllogismi manifestum est. Nam si nobis oblatum ac propositumꝫ esset vt demonstraremus animum esse immortalem ob id existimandum non est hãc propositionem (animus est immortalis) esse conclusionem. Equidem diximus incõmentarijs logices conclusionem propositionem problema questionemue enunciationem eadem esse subiecto ratione habitaqꝫ differre sine cõsiderabimus aliquomodo ostenderemus animum esse immortalem tum hanc propositionem non vt conclusioneꝫ considerabimus sed velut problema, quoniam tunc velut conclusio habetur quãdo inuentis positisqꝫ propositionibus sequitur. Quare primo propositionum consideratio fit deinde ex his conclusionem deducimus, quod quidem maxime liquet in antedictis comentarijs, que daꝫ nanqꝫ sunt que ante demonstrationem a nobis proponi nequeunt sed ex quibusdaꝫ propositionibus datis aliorũ gratia sequuntur. Hoc igitur modo principium speculationis syllogismorũ sunt propositiones. Est enim principium hoc non actionis sed cogitationis ratiocinij cum dixit quomodo se habẽt secundum conuertendi ordinem, quoniam quemadmodum in mathematicis cum non extiterit finis neqꝫ principiuꝫ erit fieri enim nunqꝫ potest vt ex propositionibus veris aliqua conclusio falsa concludatur ita in phisicis cum non fuerit materia neqꝫ forma erit. Cum igitur velit assimilare mathematicis naturalia induxit. Et enim principium hoc. Nam hec coniunctio enim reddit causam principium enim hoc idest forma naturalis quam se-

nem ⁊ cuius gratia dixit, principiū autem non actionis. Nam actio exordium sumit a materia non contemplationis. Nam ipsa speculatio cum inceperit a forma desinit in principium actionis. Quamobrem si domus extiterit hec fieri vel esse vel fore necesse est, hic repetit ea prorsus que dixit. Uerum inquit vel esse quoniam artium alie iam existentibus materiis vtuntur, alie in eis quoq; producunt ⁊ efficiunt vt eas ⁊ similia, quippe nos elaboremus ipsum eas.

¶ Patet igitur necessarium in rebus esse nature: quod vt materia dicitur: ⁊ huius etiā motiones.

¶ Inquit perspicuum esse ex omnibus que dixit formam non sequi materiā necessario, sed quoties forma supposita constitutaue fuerit necesse est sequi materiam quapropter id quod necessario sequitur materia est ⁊ nō forma motiones vocat impresentia alterationes ⁊ mutationes que sunt vie ad formā ⁊ eadem fiunt gratia forme vti materia.

¶ Atq; ambe quidem cause dicende sunt a naturali philosopho. Magis autē ea gratia cuius cetera fiunt. Hec est enim materie causa: sed non hec causa finis.

¶ Inquit naturalē differere de vtrisq; principiis de materiali ⁊ formali, magis tamen de formali quoniam vnaqueq; res naturalis est per ipsam atq; essentiam habet ac eadem est materie causa, sed non econtra materia est causa forme. Igitur forma est magis causa q̄ materia quoniam hec etiam est finalis causa ⁊ ante eam omnia fiunt gratia eius tanq̄ ea que precedunt finem geri solent gratia finis.

¶ Atq; finis ipse gratia cuius quiq; principium est: a diffinitione rationeq; sumitur: vt in hisce patet que per artem conficiuntur. Nam cū domus sit tale: hec fieri necessario ⁊ esse oportet. Et cum sanitas sit hoc: hec necessario fieri oportet ac esse. Pari modo si homo est hoc: hec fieri necesse est atq; esse. Et si hec sint hec: sint hec necessario vel fiant oportet. Fortasse autem necessarium ipsum: in ratione etiam inest. Serre nanq; si diffinieris opus talem ipsam diuisionem esse dicis. At hec non erit nisi serra tales habuerit dentes: ⁊ hi rursus non erunt: nisi ferrea fuerit ipsa. Sunt enim ⁊ in ratione nonnulle partes vt materia rationis.

¶ Quoniam sumetur forma in definitione ex qua postea multa de materia syllogismo ostenduntur inquit ergo sumetur a definitione finis qui sane est id cuius gratia nuncupatur. Et principium maxime proprie a definitione sumendum est. Et cum fuerit sanitas talis hec necessario fieri oportet, quoniam sanitas est quedam mensurata sicci humidi calidi ⁊ frigidi mediocritas cum plus fuerit calidi adhibendum erit frigidum materia igitur sanitatis est hoc frigidum similiter in omnibus fieri solet fortasse ipsum necessarium quoq; erit in ratione idest in definitione materia etiā apparebit. Ipsa enim est id q̄ necessario sequitur. Nam si deffiniuero serre formam quoniam ipsa est diuisio lignorum ⁊ lapidum simul ipse complectar materiam cum aliter secare diuidereq; non posset nisi id q̄ secat ferreum sit taliter formatum quoniam alia materia talis huiusmodi diuidere non posset. Quare si proprie tradidero definitionē secandi, commemorabo etiam materiam quoniam diuisio lignorum ⁊ lapidum fit ab eo ferro quod dentes habet. Sunt igitur quedam partes in ratione vt materia rationis. Hec cursim legenda sunt. Sunt igitur quedam partes in ratione idest definitione que sunt rationis partes vt materia. Quod vero inquit quoniam sunt quedam definitionis partes vt materia quemadmodum etiam alie sunt que formam insinuant. Nam in definitione ire hec pars adustio sanguinis circa precordia, significat materiam illa vero ob iniuriam vlciscendi desiderium, formam indicat. Item in definitione hominis mortale significat materiam quapropter in perfecta definitione materia comprehenditur atq; sumitur. Quare quicunq; voluerint solam formam in definitionibus collocare earūdem ratiocinio naturalis considerans materiam inuenire poterit. Uerum in quibus est perfecta absolutaq; definitio assignanda, eadē etiā ipsammet materiā complectetur.

Secundi libri finis.

¶ Phisice Ascultationis libri tertij Annotationes Joannis Grammatici. Interprete Gulielmo Dorotheo Veneto Theologo.

¶ Cum autem ipsa quidē natura motus quietis mutationisue principium sit: nostra autem doctrina sit de natura non lateat nos oportet quid nā sit motus. Nam si ignoretur ipse: naturam etiam ignorari necesse est.

Cum quinq; ea sint que res naturales consequuntur de quibus Arist. in hoc libro agere diximus materia forma, motus, locus ꝛ tempus de materia quidem ꝛ forma in precedentibus voluminibus disserui. Uerum in primo magis de mā tractauit, in secundo, autem magis de forma. Reliquū ergo ē vt ipse de reliquis tribus disserat. Et tandem proponit hoc in loco disputare agereq; de motu. Et opportunū esse phisico de motu disserere hunc in modum Syllogismo declarat. Inquit quoniam superiore libro definiuimus naturam esse principium motus, operepreciū ei qdē est qui cognosciturus est quid sit natura ꝛ definitionem eius multo prius scire quid est motus, quoniā oportet ea que comprehenduntur in definitione alicuius prius manifesta claraq; haberi. Nā qui motuꝫ ignorauerit nature definitionem callere scireq; non poterit siquidem in definitione nature collocetur motus, itaq; operepreciū est naturali de motu sermonem facere preterea cum omnis motus sit continuus vt ostenditur in postremis huius tractationis voluminibus. Nam omnis motus est in magnitudine, ꝛ omnis magnitudo cōtinua est igitur omnis motus etiam continuus erit. Item cū in definitione continui aliquando complectatur infinitū. Nam qui definire voluerit continuum dicet continuum esse quod potest in infinitum secari. Necesse est ergo vt cum quid sit motus cognouerimus, etiam quid sit infinitū pernoscamus, itaq; naturali opus erit etiam de infinito agere rursus cum omnis motus sit in loco atq; in tempore. Nā omne mobile corpus est, sed omne corpus in loco ponitur ergo motus etiam in loco ponēdus erit. Item ostenditur in extremis voluminibus de tempore disserendum esse. Uerū quoniā quidam philosophi arbitrabantur per vacuū fieri motum, quippe qui non posset per plenum fieri alioquin duo corpora eundem locū occuparent idcirco oportebit phisicum de vacuo quoq; disserere. Uerum siue per vacuum motus fiat siue non intercapedine vacui agatur efficiaturq; prorsus opportunus est sermo de illo precipue ad probationem loci ꝛ confutationem vacui. Itē de loco disserendū est qui definiunt eū esse vacuum priuatum corpore. Intentio igitur huius libri ꝛ sequentis est agere de motu infinito tempore loco ꝛ vacuo, in hoc autem libro disserit de motu ꝛ infinito, in sequenti autem de tempore loco et vacuo de quibus profecto disserit non solum quia conferunt ad tractatum de motu, sed etiam de illis tanq̄ de his que omnes res naturales consequuntur. Hoc quidē erat a principio propositū dicere. s. de communibus que omnes res naturales consequūtur. Imprimis ergo de motu disputat ꝛ querit quid est motus deinde in quibus sit, tertio quot sint motus spetiés. Uerū anteq̄ hec explicat quatuor dignitates assumit quę sibi conferunt ad hec ipsa demonstrandum. Et prima est quoniam cum sint rerum earum que sunt alie solum actu alie vero actu ꝛ potestate. Nam aliquid esse solū potestate nequit si subsistat ꝛ existat. Nunq̄ enim materia formis nudatur spoliaturq;, res ergo que duntaxat actu sunt, diuinę ꝛ incorporee vocantur de quibus etiam in libro de interpretatione dixit, quod actus sunt sine potestate, res autem que sunt actu ꝛ potestate omnia naturalia sunt, actu enim sunt quia habent aliquā formam vel actum potentia autem quoniam aliā formā per successionē possunt induere, sed hoc quidem tribuitur his quę ortui interituiq; subijciunt. Ethereum autē corpus secundum substantiam actu duntaxat est quippe hoc nunq̄ trāsmutatur vi suę naturę participat tamē ad quēdam modum potestateq; uo ad motum localem cum vbiq; non simul sit, immo neq; secundum substantiā omnia cęlestia a potentia liberantur ꝛ absunt siquidem constant materia ꝛ forma materia autem est id ꝙ est in potentia, videlicet neq; omnia cęlestia prorsus potentia vacant. Nam ꝛ si materia eorum non habet formam potestate attamen cum materia iuxta suam rationem prorsus generaliterq; sit in potentia idcirco penitus nō sunt potestatis expertia quemadmodum sunt res que prorsus a materia aliene sunt que haudquaq̄ potestatem habent. Quocirca Plato illa vere entia appellat. Sed sensilia oia nō semper entia sed semper facta ac fiēda. Primā ergo dignitatē assumit quod eorū que sunt alia actu dūtaxat ꝛ primo actu extant alia vero actu ꝛ potētia. ¶ Secunda autem dignitas est quoniā eorum que ad aliquid referuntur alia sunt secundum excessum ꝛ defectum alia secundum mouens ꝛ motum exempli gratia secundum excessum ꝛ defectum sunt maius ꝛ minus. Nam maius est alicuius parui exiguiq; seu minoris maius. Quorum maius excessus est alterum vero est defectus. Item mouens mouet mobile ꝛ econtra mobile a mouente cietur. Uerum reliquas relationis ꝛ eorum que sunt ad aliquid spēs omisit vt eas quib⁹ aliqd dicitur equale, vel inequale simile ac disimile causa ꝛ id ꝙ a causa nascitur, quoniā primis duabus speciebus solum opus est. Eam enim que dicitur esse secundum excessum ꝛ defectum accipit quoniā nonnulli rati sunt in his motū versari alia vero mouentis ad motum eget vt in his duntaxat motum haberi esseq; ostendat. ¶ Tertium assumptum est quoniam nullus motus esse potest sine ijs rebus que mouentur, ꝛ mobilia ipsa vel sunt substantie vel quantitas vel aliquod aliorum predicamentorum atq; quod nequeat esse aliquod mobile per se quod non sit substantia vel quantitas aut aliquid ceterorum predicamentorū. Unde neq; motus est preter hec sed ois motus vel vergit ad substantiā vel ad quantitatem vel ad reliqua predicamenta. Sed duplex est motus alter quidem quo a deteriore quidpiā in melius peruenit alter ecōtrario a meliore ad deterius. Exempli causa in substantia, alter est a non ente ad ens alter econtrario ab ente in nō ens. Item in quātitate vel a perfecto ad imperfectū ꝛ simpliciter a maiore ad min⁹ vel econtra. Preterea in qualitate aut ab albo in nigrum aut a nigro in albū atq; in alijs contrarijs similiter item in loco aut ab imo loco ad supernū vel ecōtra. Quod fit vt in omnibus contrarijs alterum sit melius ꝛ alterum peius. Nam ens in substantia potius meliusq; est ipso nō ente ꝛ per se perfectū imperfecto ꝛ albū nigro atq; superior locus inferiori prestantior est ꝛ demū in oibus similiter secundum proportionem. De igitur quatuor dignitates conferunt ei non modo ad tradendam definitionem motus sed etiam vt ostendat aliqua mouere contraq;

Quatuor dignitates

moueri, ⁊ nonnulla mouere tantū ⁊ non moueri, de quibus deinceps disputabit. Has ergo dignitates cū prius petat sibiq; concedendas accipit, ceterum quid motus sit aperiet quem hoc modo definire cōtendit. Motus est rei in potētia actus quatenus talis est. s. in potentia. Sed hoc nomen actus apud Aristo. significat actum ⁊ perfectionem siquidem constat his tribus vno perfecto ⁊ habere, quum igitur vnumquodq; habuerit suam perfectionem in actu esse fertur. Adiecit preterea quatenus talis est pro quatenus est hoc aliquid in potentia perinde dicat motum esse actum cum manet potentia ⁊ cōseruatur cuius erit actus. Et. n. duplex est vniuscuiusq; actus alter quidem iam rei perfecte ⁊ absolute ⁊ qui omne quod est in potentia abijcit alter autem mouentis aliquid ex potentia ⁊ secundum ipsum alterantis ac ducentis ad actum ⁊ formam vt cum ex ęre in potentia statua fit, cuius enim actus est motus quum fieret statua taliter formanda ab ipso statuę magistro. Sed quum iam statua elaborata perfectaq; est ⁊ formam statuę absolutaq; accipit tunc idem actus non amplius est seruata manenteq; potentia, que fieri statua poterat. Item enim statua est ⁊ nō est in potentia vt sit quapropter neq; idem actus perfectio potentię, alioquin quomodo eam conseruaret? sed his actus est perfectio rei in qua potentia erat, actus autem quem prius diximus esse secundum quem fiebat statua ⁊ adhuc potentiam conseruat talem igitur actum motum appellat perfectionem potentię, quippe omnis perfectio seruat id q perficit. Nam donec potentia durat seruatur etiam motus potentię perfectiuus cessante autem potentia tolletur etiam motus, cessat tunc potētia quādo forma speciesq; introducitur. Motus igitur est perfectio rei in potentia quatenus in potentia est. Quod vero motus sit rei in potētia perfectio quatenus in potentia est etiam quodam exemplo declarat. Nam inquit cum res ędificatilis actu fuerit talis dico. s. quum ędificatur tunc mouetur quoniam ducitur ad formam domus, ⁊ ipsa ędificatio motus appellatur. Sed res ędificatilis adhuc retinet potentiam, quippe aliquid fit res ędificatilis, sed cū penitus fuerit ędificata ⁊ absoluta potentiam deinceps nō seruabit neq; mouebitur. Si ergo ipsa ędificatio est motus ⁊ ędificatio est superstite potentia recte igitur definitur motus vt sit rei potestate actus quatenus potestate est. Ceterum prima dignitas seu primum assumptum iuuat ad reddendam definitionē motus in qua dicebatur quod rerum que sunt alie actu duntaxat extant alie autem actu ⁊ potentia. Hinc enim inuenit motum esse actum eorum que sunt in potentia ⁊ non in actu. Secūda quoq; dignitas in qua dicebatur quod eorum que sunt ad aliquid alia dicuntur secundum excessum ⁊ defectum alia autem secundum mouens ⁊ mobile conducit Aristo. ad probandum motum non esse in his que secundum excessum ⁊ defectum dicuntur vt quibusdam videbatur, sed in ijs motū versari que dicuntur referri secundum mouens ⁊ motum, motus in quam trahit initium a mouente ⁊ est in mobile. Nam idipsum in sequentibus demonstrabit. s. non esse in mouente motum sed in mobile cōstitui. Tertia dignitas in qua petebatur motum non esse preter res sed omnem motū vel in substātia vel in quantitate vel in qualitate vel in eo quod sub hoc aduerbio vbi designari solet, confert etiam Aristoteli ad explicandum quot sint motus species immo potius ad ostendendum motui non esse aliquod cōmune genus, sed motum quandam vocem multiplicem esse quā equiuocam appellare solent que prius de vno ⁊ postea de alijs predicatur. Nam ostensurus est motum secundum locum primū esse ceteros vero posteriores atq; ostendet eo sublato vna ceteros tolli, sed non econtra ceteris sublatis simul illum demū eripi, quapp ceteris erit nā prior. In quibus igit̄ est prius ⁊ posterius cōmune predicatū de ys non potest esse genus quamobrem neq; proprie definitionem motus assignabit, sed quandam orationem describentem illum que cuiq; motui secundum proportionem conueniat, vt etiam in libro de anima fecerat quamq; ibi ostendisset non esse vnum cōmune genus animarū quoniam nomen anime inter ea collocatur in quibus prius ⁊ posterius inueniūtur tamen inquit assignabimus quādam cōmunem animi definitionem si quidpiam cōmune de anima dicere liceat. Hoc igitur modo nunc de motu facit. Quarta dignitas iuuat ad declarandum duplicem esse motū in vnoquoq; mobili. Quoniam natura est principium motus ⁊ mutationis. Equidem natura est principium motus ⁊ quietis. Uerū cū impresentia sibi opus sit agere de motu solo idcirco de motu duntaxat mentionem facit.

Post motus vero determinationem: enitendum est hunc in modum de his etiam: que deinceps sequuntur determinare. Motus autem de genere continuorum esse videtur.

Que deinceps se habent sunt infinitum locus tempus ⁊ vacuum. Uerū dixit deinceps siue ea sint deinceps que cumq; in definitione motus continentur. Nam cū sit sermo de motu sequuntur equidem definitionem de motu infinitum tempus ⁊ vacuum, oportet itaq; ⁊ de his dicere, siue dixit ea que deinceps se habent post motum cōmuniter sequuntur omnes res naturales. Hunc autem in modum, idest huiusmodi via inuestigantes quid vnumquodq; sit ⁊ si prorsus aliquid sit vel nō ⁊ quomodo sit vel non sit motus autem videtur de genere continuorum esse. Videt̄ inq; vel multis vel vniuersaliter oibus ⁊ ipsi idest apparet. Ceterum videtur Aristo. non collocasse motum sub continuo quoniam neq; illum reposuit in predicamento quantitatis neq; prorsus in aliquo predicamento. Quamobrem si due sint species quantitatis vna discreta altera vero continua ⁊ non redigitur motus ad predicamentum quantitatis multo minus ad continuam quantitatem. Nam predicamenta continent perfectas species ac spetialissimas res motus autem est actus imperfectus quamobrem quantū ex predicamentorum dictis ꝯsequi possumus. Hec particula videtur motus de genere continuorum esse sic exponenda esse idest multis videtur. Sed quum Arist. longissimis verbis in hoc libro probat motum esse continuū indistincte est vt illud videtur sumendum sit loco huius apparet ⁊ placet. Nam ⁊ si motū in predicamētis ad speciem quantitatis continue Arist. non redegit ob id illum non omisit quia continuus non sit sed veluti dicebam quia ipse est actus imperfectus, at ibi duntaxat de perfectis speciebus agit.

Et infinitum in ipso continuo primū apparet.

Primum dixit siue pro eo quod appellatur per se iuxta secundum significatum illius q per se nuncupant, qui dicitur esse illius rei que complectitur in definitione subiecti quo pacto etiam se habet infinitum, quippe illud complectatur in definitione continui quod eius subiectū est. Nam definire solemus continuū esse id q potest secari in infinitum siue dixit primum, pro eo q dici solet principaliter, ⁊ secundum primam rationem. Nam cum sit infinitum etiam in quantitate discreta vt in numero quoniam numerus augetur in infinitum, tamen imprimis cōtinue quantitati inest ⁊ per illam inest quātitati discrete.

Nam

Nam eo quod continuum diuidi potest in infinitu; hac nempe ratione numerus adolescit in infinitum siquide; continui diuisio in infinitum producat cumulum augmétationemq; numeri in infinitum. Quamobrem imprimis infinitum continuę quantitati inest ⁊ per illam quantitati discretę.

¶ Quocirca fit: vt qui continuu; ipsum diffiniūt: infiniti ratione sepe vtantur: continuum id esse dicentes quod in infinitum est diuisibile.

¶ Recte dixit (sepe) quoniam non semper cum definiuerimus continuum assumemus complectemurq; in definitione ipsius infinitum. Nam plures possumus de ipso afferre definitiones. Nam cu; ipse in predicamentis definit continuum inquit continuum esse cuius partes ad aliquem terminum cōmunem copulantur, vnde in hac definitione non vtitur infinito.

¶ Insuper impossibile est sine loco: vacuo: atq; tempore motum esse.

¶ Ipsi ⁊ veritati videtur motum citra locum ⁊ tempus consistere non posse. Na; motus alicuius mobilis est motus. Quod vero solum mouetur est corpus ⁊ omne corpus locum occupat igitur motus citra locum non erit. Quod vero motus secundū locū sine loco esse nō queat per se perspicuum est. Ná idipsum hoc nomen habet q2 in loco fit. Sed quod neq; ceteri motus esse queant sine eo motu in loco qui fit deinceps ostendit, siquidē motu; localem omnium motuū caput ac principem esse demonstret. Item neq; motus sine tempore fit vt in postremis huius operis voluminibus ostenditur cu; omnis motus habeat id vnde originem initiumq; sumit, deniq; motus sine vacuo esse non poterit quod quidem inquit potius iuxta placitum aliorum q̄; suum.

¶ Patet igitur partim ob hec ipsa: partim est q2 cunctis hec communia sunt: vniuersisq; competunt vnumquodq; istorū proponendum esse atq; considerandum. Propriorum enim contemplatio communium contemplatio posterio est. Atq; primum vt diximus de motu consideremus.

¶ Duabus de causis inquit de his differendum esse imprimis quidem, quonia; oportunus est naturali sermo de motu siquidem natura sit principium motus. Hec enim vna cum motu apperent ac motum pandere promittereq; videntur. Deinde quia nobis institutu; propositumq; est differere de his que consequūtur omnes res naturales. Hoc enim principio libri explicauimus ⁊ merito siquidem semper speculatio cōmunium precedere debet contemplationem de proprijs. Nam fieri non potest vt quis discat qd sit syllogismus demōstratiuus nisi prius didicerit quid sit Syllogismus simpliciter, hoc igitur modo naturam animaliū principiumq; discere non poterimus nisi cognouerimus qd sit natura simpliciter. ¶ Vel igitur hoc modo intelligimus cū dicit q2 speculatio propri; postponenda est. Nam propriorum contemplatio posterior est doctrina de communibus vt hic ⁊ in procemio propositi operis vna voce sibiipsi constat. Et enim principio huius instituti operis asseruit ex nobis apertioribus sumendum esse initium, atq; nobis notiora esse magis confusa, ac eadem esse magis vniuersalia. Hoc modo igitur impresentia dicere oportet quid sit simpliciter motus deinceps distinguere explicareq; seriatim quid sit motus in locū ⁊ quid sit vnusquisq; aliorum. Vel igitur ita intelligit cum dicit postponendam esse speculatione; propriorum vt dixi, vel potius, cōmunia nunc vocat non confusa ⁊ ea que pluribus competunt, sed que plura cōsequūtur, oportet igitur (inquit) imprimis agere de his que cōmuniter consequuntur omnes res naturales, deinde persequi ea que sunt aliquibus propria ⁊ quod hoc explicet, ex cotextibus liquet cū dicit itaq; perspicuū igitur est partim ob hec ipsa partim quia omnibus sunt cōmunia vniuersisq; competunt cōmunia profecto vocat ea que omnia consequuntur. Et cum adhibet causa; cur modo de his differere velit, subdit propriorū enim contemplatio communium contemplatione posterior est preterea nusq̄; differit in libro de particulari tēpore neq; de loco, sed cum dicit omnibus sunt cōmunia ⁊ eadem vniuersis competunt pro his dicit. Hec cōmunia omnibus sunt ⁊ consecuntur omnes res naturales. Nam omne corpus continuum occupat locu; ⁊ in tempore est, vacuum autem iuxta opinionem sententiáq; veterum naturalium omnes res naturales cōsequitur, quippe qui inane nihil aliud esse putent q̄; locum corpore priuatum.

¶ Eorum igitur que sunt: quedam actu tantum: quedam potentia sunt. At que actu: horum autē alind est hoc aliquid: aliud tantum: aliud tale: ⁊ in ceteris simili modo que predicamenta eius quod est appellantur.

¶ Hoc in loco dignitates prius accipit. Et prima est, quoniam eorum que sunt, aliqua actu duntaxat sunt aliqua actu ⁊ potestate. Et hęc non solum in substantia inueniuntur sed ⁊ in ceteris predicamentis. At ea que actu duntaxat sunt in substantia comperiuntur. Ut enim prius diximus nihil aliud potentie prorsus immune est preter ea que sunt penitus expertie materię ac diuine substantię sunt, quandoquidem omne corpus prorsus ac funditus iuxta aliquem modum eoru; quos paulo prius explicauimus, sit potestatis capax. Si quis autem putabit dicendam esse cęlestium substantiam solo actu consistere propterea quod non idonea aptaq; sunt de sua natura in aliud transmutari, non solum is videbitur ea que duntaxat actu consistunt hoc modo in substantia ponere, sed etiam in qualitate ceterisq; predicamentis. Et enim cęlestium numerus ⁊ congenite inditeq; illis qualitates du; taxat actu sunt, que nullā secundum idipsum cęleste corpus suscipiunt trāsmutationem ac vicissitudinem seu reciprocationem.

¶ Eorum preterea que sunt ad aliquid: aliud extēsione defectione dicitur: aliud actiui passiuiq;: atq; omnino motiui ac mobilis ratione.

¶ Secunda dignitas.

¶ Motiuum nanq; mobilis: ⁊ mobile a motiuo mobile dicitur.

¶ Quoniam dixit motiuum ⁊ mobilē esse de numero eorum que ad aliquid referuntur, hoc ipsum per hec probare voluit. Nam inquit motiuum mobilis est motiuum ⁊ econtra mobile est mobile a motiuo quia propter hec sunt ad aliquid.

¶ Non est autem vllus motus preter res ipsas. Id enim quod mutatur aut in substantia: aut in quantitate: aut in qualitate: aut in loco semper mutatur.

¶ Tertia dignitas motus collocatur in mouētibus ⁊ motis ⁊ non fit eis quod citra illa separari queat quáobre; totidem erunt motus quot ea que mouentur at ea que mouentur quatuor modis cientur substantia quantitatę qualitate vel loco itaq; in his erit motus ac totidem.

¶ Commune autem in his nihil accipere possumus: vti diximus: quod quidem neqꝫ hoc: neqꝫ quantum: neqꝫ quale: neqꝫ ceterorū quicꝙ̄ sit predicamentorum. Quare neqꝫ motus: neqꝫ mutatio cuiuspiam preter ea que diximus erit: cum nihil sit preter ea que diximus.

¶ Quod motus non sit preter res probat. Si enim duntaxat in eisdem predicamentis motus reponit̄ ⁊ non est aliquid ens subsistens commune predicamentis q̄ citra ipsa atqꝫ diuersum ab ipsis ⁊ veluti genus sit vt simpliciter animal est cōmune particularibus animalibus quod quidē est substantia animata sensibilis ⁊ diuersum ab vnoquoqꝫ particulari animali, licet in vnoquoqꝫ illud concipimus contemplemurqꝫ. Nam ens multipliciter vel vt aiunt equiuoce predicatur de predicamentis profecto motus neqꝫ erit preter eadem predicamenta. Ex hoc autem loco interpretes acceperunt occasionem asserendi motum non esse genus, sed vocem equiuocam multiplicemqꝫ. Si enim motus consistere nequit citra predicamenta ⁊ predicamētis non tribuitur cōmune genus certe constat neqꝫ motum genus esse. Nam si affirmaretur esse cōmune genus predicamentis in quibus motus reponitur id quod primū in illo genere cōstitueret̄ necessario motus esset ⁊ motus multipliciter nō diceretur. Sed velut illud genus predicamentis in quibus collocatur motus inesset ita etiam in illo motus genus esset eorum motuum qui in eisdem predicamētis sub illo genere ponuntur. At modo ita se habet motus vti res se habent cū igitur antedictorum generuꝫ definitiones differant profecto ⁊ diffinitiones motuum qui in eisdem firmantur discrepant quaobreꝫ si vnaꝫ definitionē motus afferre voluerimus hec erit multiplex ⁊ equiuoca. Quocirca Alexsander longissimis verbis probat motum non esse genus sed vocem multiplicem cum igitur motum nunꝙ̄ consistere citra res asserere possimus ex hoc cōcesso nititur probare motum non esse genus sed quemadmodum id quod scientia comprehendi potest quod scibile dicunt quatenus scibile sub genere qualitatis redigitur quod tamen non soluꝫ est in genere qualitatis, sed etiā in alijs predicamentis. Et enim substātia scibilis cognitaqꝫ haberi potest ⁊ vnaqueqꝫ alia res, eodem etiam modo de motu dicimus. Nam ⁊ ipse collocatur in predicamento quātitatis quippe qui sit continuus ⁊ vbiqꝫ Arist. assereret illum esse de numero continuoruꝫ videtur tamen esse etiam in alijs predicamentis. Quamobrem cum motus redigetur ad predicamentum quantitatis quantitas erit genus ⁊ motus ipse erit genus eorum que sub illo collocarētur ⁊ merito hoc vsuuenire solet dico. s. motū non esse in vno predicamento quemadmoduꝫ neqꝫ id q̄ scibile vocant, sed cū predicamenta neqꝫ interse abiuncta separataqꝫ sint, sed omnia simul atqꝫ in vnum cōiuncta connexa alioquin si separarentur inter se motus inueniri nequiret nisi in quantitate. Sed quuꝫ sint iuncta colligataqꝫ in eodem subiecto merito est inuenire motuꝫ in pluribus quod quidem absonum ⁊ ab re dictum nō est.
¶ Verū quispiaꝫ ambigere potest quū si motus numeratur inter cōtinua quo fit vt sub quātitate redigatur cur ipse Arist. in predicamentis non reduxit illum ad species quantitatis continuę. Respondemus itaqꝫ predicamenta complecti species perfectas ⁊ res specialissimas ac determinatas. At motus asseritur esse actus imperfectus ⁊ via perueniendi ex potentia ad actum. Quocirca non potuit illū cōnumerare inter species quātitatis cōtinuę.

¶ Vnumquodqꝫ autem dupliciter cuius inest. Vt hoc aliud enim est ipsius forma: aliud est priuatio. Et quale: aliud enim est album: aliud nigrum. Et quantum: aliud enim est perfectum: aliud imperfectum. Et in loci mutatione similiter modo. Aliud enīꝫ est supra: aliud infra: aut aliud leue: aliud graue. Quare quot sunt ipsius species quod est: tot motus mutationesue species sunt.

¶ Quartum assumptum ⁊ postulatum quoniam in vnoquoqꝫ predicamento in quo est motus non est vnus simplex motus, se duplex est. Nam vt inquit in vnoquoqꝫ predicamento contemplari possumus formam aliquam ⁊ priuationē ⁊ viam vel a forma in priuationem vel econtra a priuatione in formam. Diximus autem illum appellare priuationem id q̄ est contrariorum deterius, ⁊ formam id quod est melius.

¶ Cum autem eorū que in vnoquoqꝫ genere collocantur: aliud actu: potētia sit: actus eius quod est potentia vt est tale motus nimirum est.

¶ Cum adduxisset quas diximus dignitates ceterū vult afferre tradereqꝫ diffinitionem motus quoniam primū assumptum postulatumue confert ad tradendam ⁊ assignandam definitionem motus idem repetit, quoniam vnumquodqꝫ genus entis diuiditur in actu ⁊ potentia. Inquit ergo motus erit actus eius q̄ est potētia quatenus tale est idest quatenus vnuꝫquodqꝫ est potētia ⁊ nō actu, manente superstiteqꝫ adhuc potentia.

¶ Velut alterabilis quidem vt alterabile est alteratio.

¶ Definiturus generaliter motum diffinitionem adaptat particularibus motibus recte igitur inquit alterationeꝫ motum in qualitate, quoniaꝫ alteratio est perfectio alterabilis quatenus alteratile est. Nam alterabile priusꝙ̄ alterari ceperit exempli gratia cum candiduꝫ albumqꝫ fit vel nigrescit imperfectam potentiam habet, sed tunc perficitur alteratile cum mouebitur secundum suā potentiā.

¶ Accrescibilis autem atqꝫ oppositi decrescibilis: nullum est enim his commune positum nomen accretio ac decretio: generabilis item et corruptibilis: generatio atqꝫ corruptio: ⁊ eius quod fertur: latio.

¶ Inquit non quemadmodum cum quippiam albus sit vel niger ⁊ cum frigescit ⁊ calescit atqꝫ in omni mutatione que fit secunduꝫ contrarietatē in qualitate, habemus commune nomen tributum ipsis alterationem ita tenemus in augumētatione ⁊ diminutione que sunt mutationes sm quantitatē. Sed hi motus suis proprijsqꝫ inter contraria nominibus gaudēt quoꝝ alter vocatur auctio alter autem diminutio, qui nullū cōmune nomen habēt.

¶ Atqꝫ hoc motū esse inde perspici potest. Nam cum edificabile tale est: cum ipsum vt edificatur dicimus esse: atqꝫ hoc est edificatio. Similiter ⁊ medicatio: ⁊ volutio: ⁊ saltatio ⁊ huiusmodi cetera.

¶ Exemplis fidem facit vt recte tradita sit motus definitio, lapides qui potentia sunt ędificatiles quuꝫ actu ędificantur ⁊ ad ędificium constituendum sumuntur tunc obtinent eam perfectionē quam in potentia retinent, cū sint actu ędificatiles ⁊ actus perfectioqꝫ appellatur huiusmodi ędificatio, que quidem motus est quamobrem

⁊ auctilis in quatenus auctilis actus ille motus erit qui vocatur auctio ⁊ diminutilis quatenus diminutile ipsa diminutio, ac similiter de alijs omnibus dicendum est. Verum Themistius definit motum paucis mutatis qui fert motum esse actum rei quatenus talis est potestate primum. Nā motus est ille actus qui durat vsqȝ ad formam que cum adest motus, deinde quiescit ⁊ abest vnde primam in illam formam itionem vocat motū, ⁊ prior actus est actus imperfectus quoniam petit migratqȝ ad formam ⁊ ad eum actum qui proprie simpliciter actus est, ⁊ posterior actus est perfectus. Nam mobile cum illum attigerit in eo quiescit ⁊ omnino potentiā perdit.

Quoniam aūt aliqua potentia sunt: atqȝ actu. At non simul: aut non eodem: sed vt quippiam calidum est quidem potentia: frigidum autem actu complura iam vicissim agent: ac patientur.

Cum dixerit quid sit motus impresentia vult ostendere quedam esse que eo quod mouentur etiam mouent. Et simul persoluit quādam dubitationem que adduci potest ex his que in definitionem motus collocabātur. Quoniam si idem simul mouet ⁊ mouetur. Et mouens quatenus mouet actu est aliquod igit̄ mobile actu erit. Sed contrarium diximus quoniam motus dicebatur esse actus entis potentia quatenus in potentia est. Quā obrem vel definitio motus falsa est vel dici non potest vt q̄dā mobilia eo qd mouētur mouere, alioqn si hoc verum fuerit motus igitur definitio nō erit vera, talis igitur est dubitatio quā his modo dictis persoluit, quoniā ostendit quomodo quedaȝ mouentia econtrā moueantur. Et prius patefacit nulla simul mouētia ⁊ mota eē, h̄ autem ostendit, iam antedicta dignitate vtens. Nam superioribus sibi concedi voluit eoꝝ q̄ sunt alia actu duntaxat esse alia vero actu ⁊ potentia, ⁊ hmōi oīa inquit cū mouent necesse est etiam moueri. Verum non eodem respectu eodemue mō mouent ⁊ mouentur, quoniā mouetur quatenus potestate quidem est mouet aūt quatenus in actu existit vt ignis actu quidē calid⁹ est potestate vero frigidus. Quapropter mouet quatenus actu calefacit aquam, repatitur quatenus est potentia frigiduȝ, quoties migrat ⁊ transmutatur in terram vel in aerem, ⁊ aqua similiter quatenus actu frigida ⁊ frigefacit, calefit autem quatenus po⁹ est calida quare his tollitur dubitatio. Nā erat dubitatio qm̄ si qđ mouet mouet ⁊ omne quod mouet actu est igitur mobile actu erit. Nā illō appellamus mobile quādiu est in potētia. Hec igitur dubitatio psoluit̄ ex his dictis qa ⁊ si mobile motiqȝ proprius moueret attamen nō quatenus mouetur ipse eodeȝ mō mouet. Sed mouet̄ qdem quatenus potētia participat dico s. materia, mouet aūt quatenus actu est dico videlicet secundū formā. Nō ḡ quatenus mobile mouet. Sed qm̄ hec explicat repetit definitionē motus, cū ipsam clarius apertiusqȝ interp̄tari explicareqȝ velit, perficit aūt ipsam ac magis determinat. Vnaqȝ demonstrat subiectuȝ ⁊ potentiā eius eadē non eē sed aliud qppiaȝ erit vniuscuiusqȝ eē quatenus hoc aliqd dicitur, aliō.n. est quatenus est tale in po⁹ exempli cā nō eedē sunt es ⁊ potentia statue, quod itaqȝ diuersa sit differatqȝ potentia a subiecto multis ēt alijs exēplis indicat. Ut eadē nō sunt color ac coloris rō ⁊ potētia visile, qm̄ color actu est ⁊ si nō videat̄ vt in nocte accidere solet q̄ tēpore color est solū potentia visilis. Et color siue aspectu intuituqȝ lustret̄ siue nō, actu est. At visile id. s. qđ ferire oculos pōt nō eodē mō semp se hȝ vt color quāobrem pōa nō est eadē cū suo subiecto qm̄ subiectū similiter semp se hȝ. Aes quidē semp actu est es sed nō semp statua cum aliqū potestate sit aliqū act⁹ sed potentiā a subiecto differre ex contrarijs potētijs precipue ostendit quoniā idē animal nō modo pōt morbo laborare sed ēt corarivalereqȝ at si pōa eēt eadē subiecto certe nō vna cum subiecto eadem esset sed omnes quapropter egrotandi potentia eadeȝ esset cum suo subiecto constat profecto vt etiam potētia conualescendi bonāqȝ valetudinem attingendi cum subiecto eadem sit quamobrem si vtreqȝ eedem subiecto sunt profecto eedem inter se erunt. Nam que eidē sunt eadē inter se quoqȝ eadem sunt. Si ergo potentia egrotandi eadem est cum potentia sanandi, vtiqȝ egrotatio ⁊ ipsa incolumitas eedem erunt quapropter contraria eadem essent. Itaqȝ potentia non est eadem cum suo subiecto, quod si potentia non est eadem cum subiecto recte igitur ac diligenter motus definitio tradita est vt motus sit actus entis potestate quatenus tale est illud certe in definitione, quatenus tale est, diligēter exacteqȝ adiecimus. Siquidem oportet mobile secundum aliud esse actu ⁊ secundum aliud in potentia. Nihil enim mouetur qđ duntaxat est potestate ens quocirca nullum ens quod solū in potentia est aliquid dici appellariqȝ libet, quapropter neqȝ materia per se mouetur quoniam neqȝ est secundum se, oportet itaqȝ mobile actu ⁊ potestate esse, quod quidem non mouetur quatenus actu extat sed quatenus est in potentia. Ut Aes actu est idipsum es quod sane est etiam in potentia statua. Cum igitur id quod est in potentia deducitur ad actum ab ipso statue opifice tunc es moueri dicimus sed non cietur quatenus actu est idest non quatenus est es sed quatenus est in potentia. Cum quidem id quod est in potentia sibimet actum assumit ⁊ ducitur ad actum perfectum, qui cum aderit simul ac potentiam demolitur e medioqȝ tollit. Motus igitur est actus rei potestate quandiu permanet seruaturqȝ ipsa potestas. Cuȝ hoc itaqȝ modo motus definitionem cuȝ interpretatus sit, ⁊ indicet ceterum multis rationibus confirmat neqȝ posse aliter adduci assignariqȝ definitionem motus, ⁊ imprimis argumentum adducit ex differentia temporum quibus res elabuntur, circa que versatur motus. Nam es quod est in potentia statua tribus temporibus distinguitur, aliquando enim duntaxat esset potestate statua cum nondum ab artifice formata esset aliquando autem solum actu ⁊ nequaq̄ȝ in potentia quando iam formam statue accepisset aliquando etiam cum intercapedine internalloqȝ temporis ex potentia duceretur ad formam adhuc superstite potentia. Cum ergo triplex sit temporum discrimen, in quo reponendus collocandusqȝ motus est: Non enim quando solum est in potentia id qđ mouetur scilicet cum nondum cepit ars effingere agereqȝ aliquid in ere, minime etiam quum suscepit statue formam, quoniam cum suscepta est forma statue semel fingendi ars nihil amplius agit in ere. Itaqȝ relinquitur vt motus sit in illo internallo temporis quo ars fingendi ciebat ipsum es ⁊ ducebat ipsum ex potentia ad formam adhuc seruata superstiteqȝ potentia in ipso ere. Similiter id nobis liquet de potentia domus quippe qui dicere non solemus domum moueri neqȝ cum edificatile est solum potestate. Exempli gratia cum ponerentur lapides ⁊ ligna ⁊ edificator nihil ageret in ipso, neqȝ cum perfecta absolutaqȝ domus esset ⁊ formam sui recepisset quoniam tunc non edificatur sed iam condita

extructaq; est. Edificatio enim est edificatilis cum adhuc edificatile est quamobrem motus erit duntaxat in eo temporis intervallo quando est etiam edificatio quoniam edificatio nihil aliud est q̄ motus ex prima potentia ad actum perfectum. Unde quandiu edificatio est nondum potentiam abijcit edificatile alioquin amplius non moveretur. ¶ Quoniam autem nonnulla potestate actuq; eadem sunt. Hoc est assumptum ex his dignitatibus quas primo posuimus. Verum hec omnia que ita se habent sunt ortui interituiq; obnoxia quorum alia quidem actu sunt alia vero potestate, & quamq; singula apta sint in singulis mutari attamen non simul vel eodem modo alioquin si idem simul actu & potestate esset, fieri non posset ut actus & potentia essent eiusdem forme, nam idem in eodem tempore esse actu & potestate non potest, sed aliud alioq; tempore erit potestate calidum vel frigidum & aliud actu.

¶ Omne namq; simul erit activum & passivum.

¶ Activum quidem secundum actum quoniam forme agunt. Passivum vero secundum potentiā passivā. Nā materia passiva est at id q̄ est in potētia materia est.

¶ Quare & id q̄ naturaliter movet mobile est: Quippe omne moveat & ipsum moveatur.

¶ Illud adverbium, naturaliter non propter mobile intelligendum est quoniam mobile q̄ movetur a movente suo ab eodē naturaliter & non vi cietur. Non enim oportet ut omne movens q̄ ita movet idipsum econtra moveatur. Et enim anima dico. s. rationalis movet corpora non vi sed naturaliter attamen ipsa non movetur. Eodem etiam modo de illa virtute dicendum est que celestia ciet quemadmodum superioribus dixit duo esse principia quorum alterum non est naturale. Unde illud naturaliter propter movens intelligendum est quoniam q̄ ita movet quemadmodum res naturales idonee sunt movere, prorsus idem etiam movebit. Nihil enim eorū que naturaliter movent immobile est cum etiam ipsa natura corpora ciens simul cieatur alterata & fiat imbecilior & potentia augendi alterandi & gignendi ac omnes alie similiter debilitentur. Si ergo inquit Arist. de his solum que sunt subacta ortui & interitui, quod movens naturaliter sit etiam mobile intelligere debemus. i. ecōtra mobile quoniā omne huiusmodi movens econtra movetur. Si autem de omnibus naturalibus, simpliciter & de celestibus intelligendum est, duntaxat mobile & non vicissim mobile intelligemus. Et enim celestia movent cum non sint mobilia & moveantur que attamen econtra vicissim non moventur. Nam celestia suis virtutibus circunducta movent & alterant ea que hoc infimo orbe continentur, a quibus vicissim non patiuntur.

¶ Videtur igitur quibusdam omne q̄ movet moveri. Verum de hoc quomodo se habeat: ex alijs sane patebit. Est enim quoddam movens & immobile.

¶ Posteaq̄ ostendit nonnulla esse moventia ac mota, inquit quosdam fuisse qui censuerunt omne quod movet eodem modo penitus moveri. Quod quidem hoc falsum sit ac nō ita se habeat inquit ex alijs demonstrandū esse quoniam prorogat rationem ac supersedet usq; ad octavum huiusce operis librum in quo demōstrabit non omne movēs moveri. Porro appetibile movet ipsius appetitū imobilitate gaudens. Itē simulacrū, forma, reiq; similitudo ferit oculos movetq; ipsa non mota. Preterea cibus panisq; movet esurientem & ipse non movet similiter fenum aut gramen movet asinum.

¶ Actus autem eius q̄ est potentia: cum actu est operatur vel ipsum: vel aliud qua mobile est motus nimirum est.

¶ Definitionem motus repetit. Verum dupliciter scribitur is contextus, uno modo quidem. Actus entis potestate quando actus existens operabitur non qua aliud motus est, idest actus entis potestate quando hoc potestate aliud quid inexistens actu effecerit non quatenus actu sed quatenus potestate, hic erit motus. Sed scribitur etiam alio modo apud Alexandrum quoniam ipse in antiquis exemplaribus sic invenisse inquit. Actus entis potestate quum actus existens operabitur in seipsum vel in aliud quid actu existens qua mobile est hic est motus. Hec vel seipsum vel aliud dixit, quoniam eorum que movent aliqua in seipsis habent principium motus ut naturalia exempli gratia ea que augentur & alterātur & aliqua vero extrinsecus motus initium nanciscuntur ut artificialia. Ob hec igitur dixit vel seipsum vel aliud, perinde ac dixerit, actum autem dico virtutem que sive in seipsum operabitur. i. sive in seipso virtutem movendi habuerit sive aliunde idest extrinsecus illam obtinuerit.

¶ Dico autem qua sic est. Nam est es potentia statua: attamen non eius actus ut est es: motio est. Non enim idem est esse eris: & aliqua potentia mobilis.

¶ Exponit definitionem cur adiecerit quatenus mobile idest quatenus potest moveri. Inquit enim cum potestate statuam esse licet sit actu es dico igitur motum esse actum eris non qua es est sed actū eius potentie qua fieri statua potest. Deinde ne quis suspicetur sibiq; persuadeat non differre inter se esse rei ac rationem eius & id q̄ est potestate statua quoniam unum ut idem est esse eris & illius q̄ est in potentia statua, merito idipsum deinceps ostendit, in unoquoq; aliud dici hoc aliqd esse & aliud id quod est in potentia mobile.

¶ Quoniam si esset idem simpliciter ratione ve: eris ut es est actus motus nimirum esset. At non est idem ut diximus. Patet autem in contrarijs. Nam valere quidem esse: ac egrotare posse: non eadem sunt sed diversa.

¶ Quod ipse inquit hoc est. Quoniam si idem esset eris ratio essentiaq; & id q̄ est potentia mobile, quoniam eris esse actu est & actu mobile movetur. Aes igitur quatenus es moveretur quapropter idem esset dictu actu es & motum q̄ quidem apertissime falsum est. Nam tripes ereus manet & ipse actu es est licet mot' actu nō sit, imo penitus non movetur sed stat & quiescit, duplicavit autē hec verba idem simpliciter, & secundum rationem ut innuet si essent idem es actu & es quatenus potestate vergit ad statuam, hoc modo generaliter essent idem quamobrem non solum idem subiecto essent sed etiam ratione, at certe fieri potest quispiam dicet ut aes & potestate mobile sint idem subiecto, que tamen ratione diversa sunt, qm̄ alia est utriusq; definitio. At ipse deinceps ostendit in potentijs repugnātibus cōtrarijsq; dico exēpli causa in potestate sanandi & potestate egrotandi aut calefaciēdi vel frigescēdi fieri nō posse ut eedē subiecto sint alioquin contraria inter se eadem essent. Nā q̄ eidē eadem sunt inter se eadem esse nemo dubitat.

¶ Esset

¶ Esset enim idem egrotare ⁊ valere.

¶ Inquit si potentie contrarie eedem sunt certe ⁊ actus potentiarum erunt ydem. At impresentia liquet nõ modo egrotare idem non esse huic actui sanari. Sed etiã omnino repugnare atq̃ contrarium esse.

¶ Subiectum autẽ ⁊ id q valet atq̃ egrotat vnũ ⁊ idem est.

¶ Inquit subiectum id q diuisim valet ⁊ egrotat vnum idemq̃ esse. Quamobrem si potentie egrotãdi ⁊ sanandi non vnum sunt sed contrarie ⁊ subiectum quod illas defert vicissim ac diuisim vnum idemq̃ est ergo potentie non sunt eedem subiecto.

¶ Cum autem non sit idem: quemadmodũ neq̃ color est idem atq̃ visibile. Patet actum possibilis ea ratione qua possibile est motũ esse. Hũc igitur esse atq̃ tunc rẽ moueri cum est iste actus ⁊ neq̃ prius neq̃ posterius.

¶ Altero vtitur exemplo. Nam color secundum idem non est color ⁊ visibile. Sed color id est q luce pñte põt actu mouere diaphanũ .s. corpus transparẽs, visibile aũt accidit colori. Item color non collocatur inter ea que ad aliquid referuntur quoniam est qualitas. Sed visibile numeratur inter illa que mutuo se referunt. Siquidem visibile sit alicuius videntis visibile, preterea color sepe adest ⁊ non fert oculos neq̃ videtur, at visibile esse non potest nisi aspectum cieat ac aciem oculorũ immutet. Si ergo demonstrauimus diligenter potentias a subiecto differre, recte igitur definitionẽ motus attulim⁹ vt motus sit actus entis ptãte quatenus potestate est ⁊ non qua actu est, esse igitur motum idest quod motus sit id quod diximus .s. actus entis in potentia qua tale est inquit ⁊ tunc moueri cũ iste actus accidit, idest tunc motus fit quando id q est potentia quatenus, in potentia acceperit sibimet actũ, ⁊ non prius acceperit quando duntaxat est in potentia neq̃ quum acceperit postq̃ solum in actu est.

¶ Contingit enim vnumquodq̃ interdum operari ⁊ non operari: ceu edificabile qua edificabile: ⁊ edificabilis actus vt edificabile edificatio est. Nam actus ipsius aut est edificatio: vt domus. At cum est domus tum non est edificabile. Edificabile vero edificatur. Necesse igitur est actum ipsius esse edificationem. At edificatio motus est quidam. Eadem ⁊ ad ceteros motus accommodabitur ratio.

¶ Quoniam dixit motum duntaxat esse huiusmodi actũ dico .s. entis potestate qua tale est ac neq̃ illum esse ante potentiam neq̃ post illam, hoc modo vult probare scilicet motum non esse affectionem actionẽq̃ ante potentiam neq̃ post eam. Nam inquit id q est potestate aliquando agitur, aliquando non agitur. Lapides enim ⁊ ligna cum sint edificatilia aliquando non habent hanc actionem aut hunc actum exempli gratia quando mouentur per se in quibus nihil edificator agit operaturue. Interdum habent quando edificatio esse dicitur. Quod vero anteq̃ obtineant actum non moueantur perspicuum est. Nam motus est quidam actus. Reliquum igitur est vt motus adsit vel quando edificatur edificatile vel postq̃ conditum absolutumq̃ erit. Sed postq̃ absolutum est cessat tolliturq̃ e medio motus, mouetur autem edificatile quandiu edificatile est, quamobrem motus aderit in eo tempore medio quo edificatio fit superstite edificatile quandiu ita durat. Nam definiuimus motum esse actum entis potestate quatenus tale est. Ceterum inquit quod quidem diximus de ipso edificatile idem dicimus de ceteris alijs motibus vt in dealbatione calefactione ceterisq̃ alijs.

¶ Quod autem recte diximus de motu patet ex hisce que de ipso dixerunt: ⁊ quia non est facile ipsum aliter deffinire.

¶ Signum inditiumq̃ vt recte definiuit motum hoc adhibet quia cuncti qui de illo tractauerunt nihil recte dixerunt, atq̃ illud quoniam aliter definire illum nemo potest. Diximus autem supra non sat esse sufficereq̃ motus definitionem probare. Sed oportere vt demonstretur non posse aliter haberi exactam definitionem eius. Unde inquit modo, neq̃ alios recte sensisse qui aliter de ipso nitebantur dicere, neq̃ posse aliter de ipso dicere q̃ statutum explicatumq̃ est. Pitaghorei quidem aiebant motum esse alteritatem inequalitatem ⁊ non ens. Quocirca Aristoteles inquit q ergo qui motum esse alteritatem inequalitatem ⁊ non ens asserunt vel hec motum esse inquiunt vt eundem motum asserant esse inequalitatem alteritatẽ ⁊ non ens vel vt ex his motum adesse contendant, exempli gratia vt cum omne mobile idipsum dicant ex non ente vel ex inequalitate vel ex alteritate moueri. Quod igitur motus inequalitas alteritas ⁊ non ens eadem dictu non sint patet, quoniam in multis est alteritas in quibus motus non adest. In omnibus fere alteritas est attamen cuncta que sunt non mouentur. Nimirum alteritas in terra est cum altera sit ab alijs elementis que tamen ob id non cietur, item in socrate est alteritas qua ab equo alter est qui tamen ob id non mouetur quia alter est ab equo, preterea inequalitas est inter decem ⁊ quinq̃ ⁊ inter diametrum ⁊ latus attamen hec moueri quia inequalitatem habent necesse non est. Rursus animalium partes inter se altere sunt ⁊ numerus digitorum inequalis est numero pilorum capitis aut barbe ⁊ tamen partes non idcirco repente mouentur quia altere sunt neq̃ numerus quia inequalis cietur. Eodem etiam modo motus neq̃ erit non ens. Nam si quis assereret motum esse non ens hoc in cunctis autem rebus nõ ens est. Et motus vero non in omnibus. Si vero non ens simpliciter motum dicerent, ergo cum amplius latiusq̃ sit non ens simpliciter, multomagis in omnibus erit. Ceterum q neq̃ ex his neq̃ ad hec motus esse possit, ostenditur. Quoniam non modo mobile in qualitate ⁊ alteritate mouetur sed etiam ex indentitate. Siquidem non solum altera eo q altera sunt mouentur neq̃ inequalia quoniam inequalia sunt sed etiam ipsa equalia ⁊ eadem nihilminus ex indentitate ⁊ equalitate mouentur quare motus non minus erit indentitas equalitasq̃ quam alteritas inequalitas ⁊ non ens, que cum dixerit deinceps explicat qua mente conceptioneq̃ pitaghorei hec motum esse dixerunt, ⁊ inquit eo argumento commotos fuisse quia motus est indefinitus. Et indefinitum est priuatio, igitur motus erit priuatio. Accedit et q̃a cũ determinaret ⁊ perueniret mobile ad formã non amplius mouet̃ sed cedit ac cessat motus quappe cũ ea oĩa que prius dixim⁹ .s. inequalitas alteritas

⁊ non ens sunt priuatiua. Unde ⁊ alia principia in eodem ordine posuit, merito hec ipsa motum esse dixerunt. Sciendū enim est in duos ordines vtrinqꝫ ex aduerso collocatos pitaghoreos diuisisse principia rerum, ⁊ vnamquamqꝫ cõiugationem decẽ quibusdam principijs describebant quarum vnam ordinem bonorum alteram malorũ appellabant. Subijciātur declarationis cā ꝗ ordines vtrinqꝫ ex aduerso ꝯstituti vt ipse alias narrat

Bonum	Malum
Finitum	Infinitum
Par	Impar
Unum	Multitudo
Dextrum	Sinistrum
Lumen	Tenebra
Mas	Femina
Quietum	Motum
Rectum	Curuum
Quadratum	altera pte lõgi⁹

Hec igitur principia rerum in hunc modū in vtrumqꝫ ordinem vtrinqꝫ ex aduerso cõstituta pitaghorei diuiserunt, que cum diuisissent alterum ordinẽ statuerunt in quo meliora contrariorū cõtinerentur alterū vero in quo peiora deterioraqꝫ haberentur ad que omnia redigerunt. Inquit igitur Arist. quoniā alter ordo erat peiorum ac deteriorum principiorum qui cum sit priuatiuus indefinitus est iccirco motum veluti indefinitū sub eo redigere. Uerū nõ diuisere hos duos ordines vtrinqꝫ ex aduerso constitutos tanꝗ̄ predicamenta in formalia ⁊ priuatiua principia. Hoc modo itaqꝫ Arist. priuatiua esse principia alterius ordinis dixit qui etiam diuisit principia in formam ⁊ priuationē ⁊ suo more potius, hunc ordinem peiorꝝ priuatiuum instituit quoniam consueuit meliora contrariorum formas appellare ⁊ deteriora priuationes. Unde igitur pitaghorei suspicati sunt alteritatem inequalitatem ⁊ non ens motū esse explicauimus, proinde inquit motus videtur etiam aliquid indefinitū, quoniam alterius ordinis principia etiam sunt priuatiua ⁊ ob id indefinita, merito igitur ad indefinita principia motum redigere siquidem alterius inequalitas ⁊ non ens in ordinem peiorum collocantur. Talia igitur sunt principia motus apud eos, ceterum motum esse infinitū cum is sit syllogismus demonstrat, motus est indefinitus, indefinitum est priuatio. Motus igitur est priuatio alteram quidem propositionem dico. s. maiorem probabimus vtentes conuersione ex contrapositione. Nā si forma incerta definitaqꝫ est priuatio igitur erit indefinita. Sed minorem ipse probat dico. s. motum esse infinitū. Nam eorum que sunt quedam sunt actu simpliciter quedam potestate in quorum naturam diuisionis partem collocatur motus quandoquidem nec ea que solū potestate entia sunt, moueantur neqꝫ ea que solū actu sunt. Sed cum motus in neutris pure collocetur, tamẽ vtrisqꝫ participat ⁊ ob id indefinitus est quia ipse in nullo certo genere rerum ponendus est cum igitur dixerit causam cur illi reducebant motum in principia priuatiua deinceps probat ipsum motum aliter definiri non posse. Inquit ⁊ si concederemus res non modo diuidi in ea que potestate sunt ⁊ ea que actu existunt. Sed etiā in priuationem quoniam ad nihil aliud motum redigere reducereqꝫ possunt ⁊ iam diximus motum neqꝫ actū esse eorum que sola potestate sunt neqꝫ eorū q̄ solo actu consistunt tamen quod neqꝫ ad priuationē reduci queat perspicuum est si quidem res non propterea quod priuatione participant ob id motu participabant, quoniā fieri potest vt priuentur forma ⁊ non moueantur sed quiescant. Preterea si perbelle recteqꝫ diximus motū esse rei potestate actum, priuatio autem non est alicuius rei actus ergo motus non est priuatio. Quamobrem si motus in nullo istorꝝ collocandus est. Reliquū est vt mod⁹ quem explicauimus solus verus sit, is erat mod⁹ vt ipse in genere actus collocaretur. Uerum nõ illius actus perfecti qui pro forma accipi solet. Sed illius qui vna adest cū potentia ⁊ eam seruat. Quocirca motus actus imperfectus dici solet quoniā adhuc retinet potentiam. Uerū actus appellatur propterea quod penitus ex potentia ad actum perfectum tendit. Hec omnia itaqꝫ disserit anteꝗ̄ finem imponat sermoni de motu. Imponet aut finem cum demonstrauerit in calce motum non inherere mouenti neqꝫ in eo firmari sed in mobile esse ⁊ ꝯsistere. Repetit proinde sermonē de mouētibus ⁊ mobilibus. Et querit qualia sint ea mouentia que precipue cum mouent econtra moueantur de quibus in libro de generatione ac in libro de anima exactius exploratiusqꝫ inquirit. Sed hoc in loco inquit ea esse mouentia econtraqꝫ ⁊ mota que nequeunt mouere nisi moueantur. Sed que sunt hec? inquit ea esse quorū immobilitas est quies. Nam quibus motus inest. Hec ipsa quando nõ cientur quiescere dicuntur. Econtrario eorum que non sunt apta moueri immobilitas nõ appellatur quies sed hoc ipsum immobilitas ⁊ statio, merito itaqꝫ huiusmodi illa mouent ⁊ mouentur. Siquidem habent potentiam, quibus enim operepreciū est agere ⁊ aliquando ex quiete moueri ⁊ aliquo modo talia mouere ⁊ moueri, preterea asserit oportere vt mouens ⁊ mobile se se tangant, que cum se tangunt quatenus vtrūqꝫ est in actu eorum alterum in alterum vicissim aget. Sed quatenus in potentia vtrumqꝫ vicissim patietur. Uerum celestia cum ea que infimo orbe collocantur mouent etiam tangunt a quibus tamen non patiuntur quoniā non sunt potestate mobilia. Sed actu mobilia ⁊ motiua secundum motum localem. Sed alijs motuum generibus celestia neqꝫ actu neqꝫ potestate mobilia sunt. Et vt paucis complectar velut ipse in libro de generatione dixit que sunt eiusdem materie cum mouent patiuntur. Nam eo quod omnia que ortui subijciuntur communem habent materiam ea sunt potestate, fit vt agens cum tangit patiens agat secundum actum qui est in se ipso ⁊ potestatem q̄ est in illo qd̓ etiam patitur ab illo in quo agit per eandem rationem, vt calidum appositum ⁊ iunctum frigido calefacit quidem illud qua actu calidum est cum frigidum sit potestate calidum, econtra autem patitur ab eodem qua potestate est frigidū ⁊ illud actu est ⁊ frigescit. Quibus habitis ceterū motum definit exactius exploratiusqꝫ dicens motum esse actū mobilis quo mobile est. Prior qdẽ diffinitio in qua dicebatur motum esse actum rei potestate quatenus talis est complectitur etiam actum perfectum. Et enim potentiarum altera prior dicitur que est secundum aptitudinem ⁊ altera secunda que est secundum ordinem cuius actus non erat motus sed perfecta forme receptio, motus autem est ex priori potentia in priorem actum mutatio, quamobrem magis propria est hec definitio quā nunc affert quoniam potentiam complectitur.

¶ Neqꝫ enim motum mutationemqꝫ quispiam in alio genere ponere potest.

¶ Quoniam motum in genere actus collocauimus inquit fieri non posse vt ad aliud genus reducetur ꝙ̄ nos reduximus.

¶ Id ita esse inde continuo patebit cõsiderantibus: vt quidam aliꝗ ponunt ipsum diuersitatẽ: ⁊ inequalitatem: ⁊ id etiam ꝙ haud est motum esse dixerunt.

¶ Truncatim

¶ Truncatim cōcissimeqz dicit. Nā cū duas qōnes posuis set alteram, vt alij non recte senserint dixerintqz de motu, & alteram, fieri non posse vt aliter tradatur definitio eius. Cum voluisset aggredi pbationē reuertebat̄ solū ad priorē qōnē. Et dicebat. Neqz.n. motū & mutationē i alio genere qs ponere statuereue pōt, & cū nō reuertat̄ ad secundā induxit probationē tanqz reuersus sit & inqt cōstat aūt nobis ɔsiderantibus neqz motū esse velut nō nulli posuere dicētes ipsū in equalitatē alteritatē & non ens esse, quapp opus est vt aliqd adyciatur extrinsecus ne mancam faciamus rōnē. Unde dicēda cōiungenda cū his. Neqz motū & mutationē in alio gñe quis ponere statuereue pōt. Hec deinceps. Neqz y q secus de motu tractauerūt recte dixerūt, qbus mox cōiungenda & connectenda est hec probatio. Cōstat aūt nobis cōsiderantibus neqz motum esse velut nonnulli posuere dicentes ipsum esse inequalitatem & cetera.

¶ At eorum nihil prorsus siue sit diuersum: siue inequale: siue nō ens necessario moueri videtur.

¶ Primam suppositionem his verbis ponit & cōfutat eā cum supponat statuatqz motum eundem esse cum alteritate inequalitate & non ente.

¶ Et insuper non ad hec: aut ex hisce magis ipsa mutatio: qz ex oppositis est.

¶ Reliquē suppōens, vt neqz mot⁹ ex his sit qm̄ neqz magis ex his qz ex ɔ: vs eēt neqz magis in his qz in ɔ̄ia haberet. Sed forte p his hominibus rñsū dari pōt, qm̄ nō ita sentiebāt motū esse alteritatē inequalitatē & non ens vt impresentia Arist. accipit qm̄ h incomodū absurdūqz recte obiectū esset vt motus nō magis in hec vel ex his qz in ɔ̄ia, tenderet. Et.n. verisimile nō est vt y viri prudentes peritiqz hoc supposuerint. Sed potius qa ois motus est quedā alienatio a quo in quod mouetur, videlicet mobile aliqño a seipso alienat̄, eo quod dimouetur abdicaturqz a forma quā pri⁹ obtinebat & idē a seipso vel secundū qualitatē vel secundū locū. Mutatum alterat̄ .i. alter fit. Itē sibi euadit inequale quoties mouetur secundū quantitatē, quod ēt fit aliqño nō ens ppterea qd priorē formā qz obtinebat omisit, inequalitas igit̄ & alteritas est motus nō respectu alterius rei inequalis vel alterius mobilis sed respectu eiusdē ac suimet. Hoc modo ēt motus est nō ens qa oē mobile qua moueri dī non est id penitus quodquidem prius erat.

¶ Causa autem in his ponendi motum fuit motum indefinitum quoddam esse videri. Alterius vero principia seriei: idefinita sunt sane quia sunt priuatiua.

¶ Hic mentem eorum ac sententiam explicat qua commoti motum hec esse affirmare contenderēt & inqt ppea quod motus quippiam indefinitum est, ita eos sensisse. Nam altera series est ad quam reducebātur alteritas inequalitas & non ens, ad quē motum redigere, qui eo qp priuatiuus erat, indefinitus appellatus est. Merito itaqz motum collocarunt in eam coniugationem principiorum que indefinita erit quoniaz ipse indefinitus est. Sed fieri potest vt y qui motum esse nō ens asseruerūt illius naturam magis attigerint. Si non ens ita vocauerint vt non penitus non ens. .i. nihil intelligant sed per non ens senserint mobile ipsum nondum id assecutum ad quod mouetur sed adhuc imperfectum. Huiusmodi enim ens in potentia nos vocamus.

¶ Nihil enim ipsorum aut hoc aliquid sunt sane: aut tale: aut ceterorum quicqz est predicamentorum. At vt videatur motus indefinitum quoddam esse causa fuit non posse ipsum aut in potentia rerū: aut in actu poni simpliciter. Neqz.n. id qp esse pōtest quantum: neqz id qp est actu quantū necessario mouetur. Et motus actus quidem esse quidam videtur: imperfectus tamen: propterea qp ipsum possibile imperfectum est cuius est actus motus.

¶ Querunt hoc in loco interpretes, quo pacto inquiat Arist. priuationem esse indefinitam propterea quod sub nullo predicamento concluditur. Cum contrariorum eadem sint genera. Sed respōdent singulares priuationem formis ac proximis oppositas esse ex quibus solent mobilia ad habituz transmutari quocirca priuatio vnaqueqz collocatur in eo genere in quo habitus reponitur. Sed quomodo non homo non equus & omnia huiusmodi priuatiua cum modo accipiat priuationem pro negatione siquidem in his que priuatiua sunt non licet appellari oppositum formę. Sed cum y unam formam negent & cum nihil definitum inferant non modo formam sed neqz priuationem, idcirco inquit priuationem in nullo genere collocari, non qp reuera ad nullum redigi nequeat sed quia in definitum certumqz genus reduci non potest. Non homo enim potest esse alia substātia preter hominem & quantum & quale & vnumq uodqz aliorum predicamentorum. Inquit igitur priuationē certe definiteqz non posse ad aliquod genus reduci. Causa autem vt videatur motus esse indefinitum qōdā fuit nō posse q̄ in loco eū accipiat cām cur mot⁹ sit indefinitus simul etiam cām erroris pitagoreorū aperuit. Sed impresentia idipsum probat scilicet motuz esse indefinitum ex diuisione rerum in actu & in potentia. Et ostendit motum in neutro rerum genere proprie reducenduz esse. Si quidem neqz actu ens qp est substantia vel quātitas vel qualitas aut aliquid aliorum mox cū fuerit moueri necesse sit. Neqz potestate ens quoniam neqz potestate album cum fuerit necesse est repente moueri. Nihil horum igitur motus est neqz actus simpliciter neqz potentia sed medium horum aliquid scilz actus quidaz imperfectus non abyciens potestatem, propter hoc motus est indefinitus, quoniam in nullum eorum que sunt dico videlicet neqz in his que potestate sunt neqz in his que actu. Siquidem omnia que sunt in his diuidi solēt, pure sincereqz motus reponendus est. Textus.

¶ Et iccirco difficile est accipere quidnam sit motus. Necesse eniz est ipsum aut in priuatione: aut in potentia: aut in actu simplici ponere. At nihil horum esse posse videtur.

¶ Cum indicasset veteres non sane recteqz definitionem motus tradidisse & qua mente queqz sententia cōmoti ad hec absurda deuenere modo alterum quesituz probat, vt neqz aliter definiri motus queat quam definitus sit. Et inquit si quis annueret votis eorum concedentes ea que sunt diuidi partiriqz in ea que tum actu consistunt tum vero potestate, tamen sub nullo horum genere motus comprehenderetur. Sed quod neqz motus sit ens potestate neqz actu simpliciter perspicuuz est quod vero neqz priuatio sit neqz in eo genere collocetur priuationis ex hoc clarissime patet quia multa sunt que priuatione participant & tamen motū non obtinēt.

¶ Restat igitur modus ille iam dictus: actum quidem ipsum aliquem esse: talem autem actum:

qualem antea diximus: qui difficilis quidem est cognitu: potest autem esse.

¶ Cum destruxisset omnes opiniones quibus nonnulli ita de motu sensere, siue eas quibus poterant sic sentire reliquum est vt ea vera sit quam ipse dixit. Naz quum duplex sit actus alter quidem qui fit secundum perfecte speciei receptionem, vt actus videndi oculorum per quem iam visioné ⁊ actioné recipiút vero potentie actus appellatur q in re ipsa seruat idipsuz q̄ potestate est, vt motus in igne, qui enim cum sursum fertur adhuc retinet potentiam delationis sursum, priorez itaq; actum motum esse non asserimus. Siquidem ille magis statui ⁊ quieti assimiletur quaz motui. Secundus actus itaq; erit eo quod prorsus po^m firmauit imp̄fectus aút propterea quod non abijcit potestatem sed simul cum prorogat atq; trahit. Nam idem mobile cum sursum ducitur habens adhuc potentiam ad mouendum peragendumq; sursum interuallú ita mouetur.

¶ Mouetur autem ⁊ omne mouens: vt diximus quod est potentia mobile. Et cuius immobilitas quies est. Cui enim motus inest: huius profecto immobilitas quies est.

¶ Hic repetit sermonem de mouentibus ⁊ motis. Et inquit omne mouens q̄ cum mouet etiam potestate mobile est. Hoc idem prorsus mouere, ⁊ moueri dicitur, ea autem mouentia potestate mobilia dicimus quoruz immobilitas quies est. Uerum hec in sequétibus huius operis voluminibus demonstrabit.

¶ Nam in hoc agere ratione: qua tale est: mouere nimirum est. At hoc facit tactu. Quare simul etiam patitur.

¶ Cum dixerit qualia sunt mouentia ⁊ mobilia que cuz motiua etiam mobilia sunt ⁊ huiusmodi esse quorum immobilitas quies est. Impresentia docet quo pacto hec mouentia econtra moueantur. Imprimis aperit quid sit mouere quoniam mouere ⁊ in hoc agere quatenus tale est, vt agere circa calidum vt calidum est quod quidem est calefacere. Sed agere in hoc aliter fieri non potest nisi sese agens ⁊ patiens tetigerint. Cum igitur agens non solum actu est hoc aliquid sed etiam potestate aliud, necesse est vt id q̄ est ens potestate in mouente (cum sese inuicé tetigerint) pati ab eo quod est ens actu in mobile quod quidem motus est, quapropter mouens prorsus econtra mouebitur mouetur autem vicissim a patiente quoniam vnumquodq; contrarium ante q̄cq̄ aliud q̄dem non agit quam in contrarium. Est autem omnino id q̄ est in potentia veluti contrarium. Cum igitur calidum potestate sit frigidum, ⁊ agit calidum in frigidum ipsum tangendo atq; ens potestate cum proximú ꝓpinquumq; fuerit actui, ducitur in actuz necesse omnino est id. q̄ potestate frigidum est pati ab eo q̄ actu frigescit. Quamobrem necesse est calidum cum agit vicissim perpeti.

¶ Quocirca motus actus est mobilis: vt est mobile. Accidit autez hoc ipsius motiui tactu. Quare simul etiam patitur.

¶ Ut dixi exactius diligentiusq; ex dictis definitionem motus tradit, cum motum non esse entis potestate simpliciter, sed mobilis actum impresentia dicat. Uerum si quispiam instaret aduersus priorem definitionem, dicens id q̄ est potestate dextrú quú dextrú me verbi gratia actu mutáte ad leuá mutaretur q̄dé ex potentia in actú ⁊ tamen non moueretur. Auget difficultaté q̄m si ptáte sinistrú mouebat dextrú nó cietur, potétia náq; vna est eoꝝ que ad aliquid referútur. Ná ipse respectus ⁊ habitus est inter ea q̄ inuicé referunt vel póa est vel actus, actus q̄dé eiusdé primo figure habitusq; est po^a vero opposite in q̄bus cóuersionem fieri oíno pót. Sed in relatione qua p̄r ⁊ filius mutuo referútur aliter euenit. Cú filius nó possit esse p̄ris sui p̄r neq; ibi erit oppositus habitus ipsoꝝ. At in dextri ⁊ sinistri similiúq; relatione, vnus habitus erit positionis actus ⁊ oppositi po^a. Si ergo fuerit vnus habitus vnaq; respósio eoꝝ q̄ ad aliq̄d referuntur in q̄ dextrú sinistrú aút retro mutuo sese referút ac referi dicuntur, necesse est vt si alteꝝ moueat ⁊ reliquú moueri. Ná dextrú ⁊ sinistrú sunt extitútq; habitu respósoq; q̄ igitur moto necesse est vt vtraq; moueat q̄ hút esse scdm illú. Themisti^s q̄ absolute rñdet actú q̄ é in gñe ad aliq̄d nó seruare p̄sus ptátem, quéadmodú actus secundú alterationé seruat eá ptátez qua alterabile ducit ad p̄fectú actú. Sed in his fieri mutationé subitá ex po^a in actu. In gñe igr̄ eoꝝ que ad aliq̄d sunt, vnus act^s solus cóspicitur q̄ p̄fectus ⁊ absolutus est. Imp̄fectus vero nó cóspicit. Nó.n. pedetétim dextrú fiebat me mutante ad leuam sinistrum sed repente atq; momento. Item ego quum in dextrum me confero moueor quidem secundum locum non moueor autem secundum relationem. Primum igitur eos qui contra Arist. hanc mouent questionem oportebat in his imperfectum actum ostendere quod quidem facere non poterát quandoquidez illa ducantur ex potentia in actu non per motum, deinde definitionem motus ab illo assignatá refellere. Sed hec dubitatio hoc modo deleta dilutaq; fit. Quoniá autem in oíbus p̄dicamentis potestas est ⁊ motus nó in omnibus reperitur, ac quoniaz vt iam dixi deductio ex potentia in actu non soluz dicitur de actu imperfecto dico.s. de eo quo ducitur quispiá ex priori potentia in priorem actum. Sed etiam dicitur de perfecto actu qui est ex 2^a potestate in 2^m actum, merito Arist. definitioné commodius adaptat. Et ne q̄s hác definitioné rep̄hédat ppea quod motú p mobile tanq̄; idé p idé indicare contédit. Ná quú mot^s ex eoꝝ numero sit q̄ ad aliú referút. Hoc.n. superiorib^s postulatú ⁊ concessum accepimus, quuz q̄ motus referat ad mobile, siq̄dé motus sit mobilis motus, aliter definiri nó pót quá definitus sit nó pretermittétibus nobis id in definitióe ad quod referé, quéadmodú neq; p̄rem sine filio ⁊ duplú sine dimidio, constituere, definireq; possumus. Accedit ét q̄ mobile aliquáto notius est q̄ motus. Non enim idem est nosse motum esse ⁊ q̄d sit mot^s. Ná vt sit cuiq; patet. Quid át sit. Hic q̄q; nos q̄rim^s. At vero motú esse res mote nobis indicant quas mobilia nuncupamus. Quare qui vtitur mobilé definiendo motum rem profecto notiorez ad declarandum id q̄ erat ignotus affert.

¶ Semper autem id quod mouet formaz aliquá afferret aut hoc: aut tale: aut tantum: que quidem principium erit: ⁊ causa motus: cum mouet. Id enim quod actu est homo: facit hominem ex eo quod est potentia homo.

¶ Inq̄t mouéns oíno formá vná decé p̄dicamétoꝝ hébit. Ná h̄ est cá ⁊ prin^m motus. Má.n. est prin^m passiuú ⁊ forma actiuú. Necesse est igitur mouens aliquá habere formá que quidem in mouente causa sit mouendi.

¶ Que cum ita sint: patet motum in ipso mobili esse: id in eo quod mutatur. Est.n. actus huius ab ipso motiuo. Motiui quoq; act^s nó aliú q̄ h̄ est.

¶ Propositum

¶ Propositum est in his querere cum sint mouens motu
7 motus nunquid motus in mouente vel in moto collo
cetur, sed probat ex definitione motus ipsu3 in moto cō
stitui. Est enim inquit motus actus q proficiscitur a mo
uēte in mobili. Si ergo motus est actus mobilis 7 vniuf-
cuiusq; actus in eo est cuius actus esse dicitur, motus igi
tur erit in mobile, sed mobile mouetur ergo motus erit
in moto. Et proxius in eodem actus est in quo fuerat
verum si aliquis actus mouentis potentia est (vt in
quit) attamen ipse alter non est ab eo actu qui rei mobi-
li heret neq; seiungitur dissociaturq; ab eo, sed in eodē
est, qui sane fit a mouente 7 moto inest. Non enim censen
dum est vt alius quidem fiat a mouente 7 alius insit mo
to, sed vnus fit quem mul cum mouens mouet efficit 7
mobile mouet. Unus igitur vtrisq; actus est vnus inq;
subiecto, sed non ratione quemadmodu3 itaq; ascenden
tes 7 descendentes vnum idemq; spacium quamq; pera
gant alio ascendentes ceperunt iter alioq; descenden-
tes. Ita de motu dicendū est vnus quidē actus subiecto
est, diuersus tamen habitu 7 consideratione habetur qui
profecto cum a mouente capit initium factio appellatur
quū vero a moto patienteq; passio nuncupatur qui sine
factio dicatur in patiente residere conspicitur quoniam
agens efficit in patiente. Siue passio adhuc multo ma-
gis in patiente consistere intueri libet. Sed cum hec di-
cit rationem adducit qua probat motum non esse vnum
vtrisq; actū, sed duos. Nam alius est actus actiui 7 alius
actus passiui quod quidem constat argumento diuer-
sorum nominum 7 finium actus enim actiui appellatur
factio 7 passiui passio. Item opus 7 finis factionis est fa-
ctum 7 passionis passum. Sed quorum fines differunt
principia etiam differunt quamobrem duo actus erunt
atq; duo motus si ergo duo, vel alter quidam in mouen
te erit 7 alter in moto, vel vterq; sit in moto. Alterum
namq; sectionis membrum constitui supponiq; nō potest,
dico. s. vt vterq; in mouente, quoniaz perspicuū est huius
suppositionis absurdum. Nam si vterq; in mouēte esset,
accideret autem vt mouens duos motus obtineret 7 id
ꝙ mouetur non habere motum, quod quidem absonum
incōmodumq; est. Si ergo alter eorum considebit in al
tero ceu factio in faciente 7 passio in patiente, ecōtrario
fieri non potest. s. vt sit passio in agente 7 factio in patien
te aliōqin patiens esset non patiens, sed agens, similiter
agens non agens, sed patiēs. Si ergo vt diximus, factio
residebit in agente 7 passio in patiente proximus necesse est
quemadmodum patiens motum tanq; proprium actuz
in seipso tenet ita etiā mouens teneret. Si igitur mouēs
in seipso motum habebit, vel mouebitur, vel non mouebi
tur qꝫ si migrabit 7 mouebitur, accidet vt omne ꝙ mouet
etiam moueatur. Siquidez omne mouens suimet actuz
in seipso tenet, ꝙ quidem plane falsum est. Nam amātez
effigies ciet 7 cibus panisq; esurientē ac gramen asinuz
que tamen econtra non ciētur mouēturq;. Quod si mo
uens non mouebitur aliquid habebit motum 7 non mo
uebit quod absurdu3 profecto est. Unde si vtrosq; actus
in moto 7 patiente collocabimus, primum quidem incō-
modū absurdumq; sequitur vt alterius peculiaris actus
alteri tribuatur. Deinde sequetur vt duo motus forma
specieue differentes in vnum 7 eūdem finem tenderent
quod quidem fieri nequit. Nam fieri potest vt quippiaz
moueatur duobus motibus diuersis specie qui tendant
ad differentes formas, quādoquidem idem queat moue
ri in locum simul ac alterari augeri 7 discere. Atqui duo
motus differentes specie in vnum 7 eandem formā ten
dere peruenireq; nequeunt, quoniam ij duo motus vel
ex diuersis principijs in vnum 7 eundem finem ducuntur
vel ex eodem vnoq; in idem 7 vnum perueniunt. Siqui
dem ex differentibus quoniam omnino ex contrarijs in
contraria formas tēdunt atq; omnis mutatio constitu-
ta est inter contraria, sequetur incōmodu3 vt duo eidez
vniq; sint contraria quod quidem absurdum est quiddo
quidē vni semper vnum contrariū 7 respondet. Quod si
ex eodem vnoq; principio ad vnū eundem finem motus
tenderint per eadem media etiam fluent quoniam sem-
per mutationes que ab eodem in idem contendunt per
eade3 media transeunt; ceu mutatio ex nigredine in albe
dinem semper per fuscum medium fit 7 aque in aerem
mutatio per mediu3 vaporem producitur 7 de omnibus
alijs simpliciter dicendū est quare fieri non potest vt duo
differentes motus ab eodem principio in eundem finem
veniant. Sūmatim igitur concludamus non posse actus
ita cōstitui vt vnus vicissim in altero sit nec vterq; in vno
tantum nunq; enim ex vtrisq; 7 ico. s. ex mouente 7 moto
vnus actus proficiscitur alioquin ex hac suppositione se
querentur quidem absurda, primum enim inquit, seque-
tur idipsum absurdum ꝙ paulo prius diximus vt due
res specie differentes vnū 7 eundem actū haberent quē-
admodum enim albi 7 calidi non erit vnus 7 idez actus
ita consentaneum 7 non ab re est neq; agentis 7 patiētis
eundem actuz esse. Deinde inquit, si vtriusq; vnus actus
erit etiam ambulatio 7 adiscentia eedem erunt, 7 adhuc
generalius factio 7 passio eedem, quoniam ipse quoq;
actus sunt. Quod si hoc conceditur agere 7 pati eadez
erunt, quod quidem est ipsum agere secundum actum.
Nam quum dixero dealbationem 7 doctrinam ipsum
actum dicam. Sed quū dixero albescere 7 moueri inquā
7 agere secundum actum vel motum cum itaq; vnus ac
idem actus sit, 7 ipsum agere per actum vnum 7 idem
erit. Si autem hoc conceditur agens etiam vnus 7 idez
erit. Igitur preceptor discipulo seu docens adiscenti 7
faciens patienti, idem erit, ergo accidet preceptorez qua
tenus docet adiscere 7 agentem qua agit pati quod qui
dem absurdum est. Preterea quod quidem ipse in dubi
tatione non adiecit, veluti iam idipsum posuerit in priori
suppositione in qua dicitur si duo essent actus verum-
tamen in solutione cū hoc ponat tanq; absurdū, idipsum
persoluit, si ergo vnus 7 idem actus in aliquo erit vel. s.
in mouente vel in moto, sed illum in mouente esse absur-
dum est alioquin esset motum sine motu, 7 aliquomodo
mouebitur sine motu. Si autem in moto statuetur rur-
sus idem absurdum emergit vt alterius actus peculia
ris alteri tribuatur 7 in vnoquoq; non esse propriū vniuf
cuiusq; actum. Hoc igitur modo cum ambigat aduer-
sus definitionez ceterū persoluit dubitationes. Ad suppo
sitionem quidem in qua supponitur duos esse actus fa
ctionem 7 passionez, 7 ad absurda incōmoda que illi acci
dunt nihil respōdet propterea quod neq; vera est suppo
sitio 7 absurda que videntur deduci, sunt elenchi 7 non
dubitatio. Sed alia absurda que alteram suppositionem
sequuntur in qua dicitur vnum actum esse in vtrisq; per-
soluit quoniam eadem suppositio ipsi videtur vera esse
atq; exoluit primam rationem in qua habetur alterius
actum alteri tribuere quam posuit in dubitatione tanq;
sequentem primā suppositionem, in qua dicebatur si duo
essent actus 7 vtriq; in moto, in solutione autem persol-
uit eam tanq; consequentē eam in qua dicebatur si vnus
erat actus 7 idem in moto esset. Nam vt dicebam nihil re
spondet ad rationem que refellit suppositionem in qua
dicitur si duo essent actus, quoniam neq; ipsi videtur ve
ra esse suppositio. Respondet igitur ad alteram 7 inquit

nihil incommodi etiam si alterius actus alteri tribuatur immo necessarium est in his que sunt ad aliquid. Porro posuimus a principio mouens ⁊ motū de numero illorū esse que ad aliquid referuntur. Exempli gratia actio patris in alio quidē non suscipitur ꝙ̄ in filio siquidem actio patris non abscinditur seiungiturqꝫ a filio, sed in ipso filio est constituta, que quidē cū ortum trahat atqꝫ initiū a patre residet cōsistitqꝫ in filio, ita etiā actus illi⁹ per candorem facit in quodam alio nō suscipitur ꝙ̄ in albefacto ⁊ preceptoris doctrina in alio nisi in discipulo recipitur ⁊ generaliter agentis actio suscipitur in patiente. Nihil enim aliud patitur patiens ꝙ̄ id ꝙ agens agit siquidem tum agit agens simul patiens patiatur. Si ergo quod efficit agens hoc idē patitur patiens, ⁊ quod patitur patiens in ipso residet patiente, nam in patiente passio statuitur. Ergo quod efficit agens hoc in patiente erit. Unde syllogismus in prima figura conficitur, quamobrem si factio actus est facientis ipse erit in patiente. Necesse nanqꝫ est vt eorum que sunt ad aliquid actus alterius in altero sit. ¶ Ceterū ad secundū absurdum. Respondet quo dicebatur id incommodi sequi vt duorum differentium spetie vnus idemqꝫ actus esset. Inquit ergo id in quibusdam neqꝫ absurdum esse dico. s. in his que sunt ad aliquid quando quidem aliud erit potestas aliud vero actus eiusdem potentie. Uerum vnus est eorū actus subiecto sed non ratione. Una enim est dealbatio quatenus album candorem efficit ⁊ albefactum albescit, idem etiam est Theorema quod docet preceptor ⁊ adiscit discipulus igitur doctio Theorematis vna est quā docet magister discipulū eruditqꝫ ⁊ discipulus docetur. Non enim aliud doctio eruditioqꝫ est quā ipsa adiscentia aut susceptio discipline a preceptore, similiter etiam disciplina que eedem subiecto sunt ratione autem discrepant. Quemadmodum ascensus ⁊ descensus ⁊ ex thebis ad athenas profectio ⁊ ex athenis ad thebas reuersio, que profecto vnum iter vnumqꝫ spacium habent, sed rationem proficiscendi diuersam sicut etiā ab infimo loco sursum migratio ⁊ ex alto loco ad deorsū delatio: Nā hinc cepto itinere ascensus est illinc vero descensus ita etiam, in agente ⁊ patiente reperitur quoniam vtriusqꝫ eadem vnaqꝫ actio est, sed qua capit initiū ex agente actio qua ex patiēte passio, similiter ex discipulo disciplina ⁊ ex magistro doctrina eruditioqꝫ. Et hoc merito accidit quando quidē nihil aliud agens agat ꝙ̄ id ꝙ est potestate patiens igitur actus agētis idē erit ac vnus po⁹ patiētis, vnus igitur est vtriusqꝫ actus subiecto sola ratiōe soloqꝫ habitu differens. ¶ Deniqꝫ ad vltimū absurdū responsum affert, quoniā dicebatur si vnus esset vtriusqꝫ actus doctio eruditioni que in discipulo suscipitur eadē esset, quod si hoc datur preceptor idem erit discipulo. Ad hoc itaqꝫ respondet non oportere vt disciplina doctrine eadem sit quoniam iam id absurdum valeret vt docere discereqꝫ ac docentes ⁊ adiscentes eadem essent. Nam si prorsus ⁊ quoad omnia veluti vestis ⁊ tunica eadē sunt ita doctio ⁊ disciplina essent, oporteret seq absurda, que diximus. Sed quum non quoad omnia eedem sunt, sed subiecto eedē ratione autem differentes, non necesse est vt preceptor sit idem cum discipulo neqꝫ doctrina cū disciplina, quoniam etiam cum ascensus ⁊ descensus subiecto vnum sint tamen non sunt idem ascendere ac descendere neqꝫ ascendens ⁊ descendēs. Item neqꝫ cū vna sit intercapedo vnumqꝫ iter ex athenis ad thebas ⁊ econtra ex thebis ad athenas iā proficisci ex athenis ad thebas idem erit cum ipso reuerti ex thebis ad thebas neqꝫ proficiscens ex thebis ad athenas idem erit cum eo qui redit ex athenis ad thebas. Hoc igitur modo doctrina discipline eadem erit. Unde neqꝫ oportet vt discere ⁊ docere neqꝫ docens ⁊ adiscens eadē sint ⁊ videtur neqꝫ doctrina ⁊ disciplina quoad oīa propue eedē erunt, sed dūtaxat secundū subiectū quod si doctrina ⁊ disciplina funditus non sunt eedem neqꝫ docere et discere neqꝫ preceptorē ⁊ discipulū eadem fatebimur. Uerū añcedēs cōcessit doctrinā. s. eandē esse discipline qui deinde refellet consequēs tanꝙ̄ falsum dico. s. vt docere ⁊ discere docens ⁊ discens eadem sint, sed cōsequens neqꝫ a principio concessit dicens neqꝫ doctrinam discipline eandem esse, quoniam neqꝫ definitione eedem sunt, sed subiecto. Quapropter nullum incommodum suscipitur si vnū esse vtriusqꝫ actum concesserimus qui ab agente proficiscitur, ⁊ in patiente subsistit quare si actus mobilis motus est qui vnus ⁊ idem motiui sit ⁊ idem ē in mobili productus a mouente ac mobile est motū igitur in moto motus sedebit ⁊ non in mouente. ¶ Etiam patet id quod dubitatur. Nam dubitatur nunquid motus sit in mouēte vel in moto vel in vtrisqꝫ. Nam actus est huius ab eo ꝙ mouet. Preterea ostēditur ex diffinitione motus ipsū esse in moto ⁊ non in mouēte. Est. n. inquit motus actus moti a mouente proficiscens. Unde etiam perfectiorem motus definitionem nunc tradit quoniam complectitur etiā causam actus. Nam inquit actus est mobilis a mouente proueniens prior autem definitio erat motus est actus mobilis quaten⁹ mobile est in qua nō aperit a quo huiusmodi actus producatur et fiat, sed ea que modo proponitur idipsum ostendit. Motiui quoqꝫ actus non alius est. Si. n. motus actus est mobilis a mouente non igitur alter est motiui actus ab eo qui est in mobili, sed vnus ⁊ idem perficiens quidem subiectū dico. s. motū, qui fit a mouente. Naꝫ mouere mobile est motiui actus, sed mouere mobile idem est cum moueri mobile quare.

¶ Ambo nanqꝫ actum esse oportet. Est enim hoc quidem motiuū: quo potest: hoc autem mouens: quo agit. At ipsius mobilis est actiuum. Quare perinde amborum vnus est actus. Atqꝫ vnius ad duo: ⁊ duorum ad vnum idem est interuallū: ⁊ vt accliue: atqꝫ decliue. Hec enim vnum quidem sunt: at ratio non est vna. Similiter res se se habet ⁊ in hisce quorum alterum mouet: alterum mouetur.

¶ Cum dixit non alium esse motiui actum idcirco inquit hoc ipse non dico vt vtrisqꝫ ipsorum non habeat aliquem actum. Et quod motum habeat actum perspicuum est; quod vero mouens habeat aliquem actum impresentia probat, ⁊ inquit est. Est enim motiuum quatenus potest mouere, mouere autem est agere. Si mouens inquit aliquando mouendi potentiam solum habet ⁊ aliquando agit per eam, patet vt mouens etiam aliquem actum habeat quo potestate motiuum sit actu mouens. Modo actiuum sit circa rem mobilem. Quapropter simili ratione vtriusqꝫ actus est. Idest ⁊ si mouens agit tamen nequaꝙ̄ aliter agit ꝙ̄ in mobili quatenus mobile actu mouetur, quare si in mobile agit ⁊ actus motiui est ipse mobilis motus vnus igitur erit vtriusqꝫ actus. Et ꝙ mirum non sit vnum eundemqꝫ actū esse duarum rerū quā sola ratione differt ⁊ duobus vocatur nominibus exēplis persuadet fidemqꝫ facit. Inquit nam quemadmodum idem est vnius ad duo ⁊ duorum ad vnum interuallum. Unum quidem ⁊ idē subiecto, nihil enim interest aliquid vnum ex duobus ad vnum moueri ⁊ econtra ex vno ad

duo

duo. Uerbi gratia dicere quam rationem habet vnum ad duo nihil differt si contra dixerimus quam rationem habent duo ad vnum. Unde solo habitu rationeq; differunt, sed subiecto eadem sunt. Sed quamq; est vnum interuallum ac spacium tamen habitu cōsideratioe q; discrepat. Nam duo ad vnum habet proportionem duplā at econtra. s. vnū ad duo habet rationem dimidij ad duplum. Similiter etiam qui ascendunt & descendunt habitu rationeq; differunt licet vnum sit diuersorū vnaq; intercapedo ac vnum migrandi iter.

¶ Existit autem hoc loco dubitatio differendi facultati accommodata. Necesse est enim actū aliquem esse ipsius actiui: etiam ipsius passiui. Est enim actio quidem illius: passio vero huius. Et opus finisue illius actio: huius affectus.

¶ Differēdi facultati accōmodata dicit pro hoc. s. digna discussione quadā q; disputatione quasi persuadēda sit & ratione & solutione tractanda. Que est igitur dubitatio mediussidius hec, vt nunq; videatur recte dictū vnū esse vtriusq; actū, sed vtriq; oportet quendā peculiare actū tribuere qui ab altero sit alienus atq; distinct⁹ vt quoq; nomina indicant que cū differāt vniuscuiusq; actui tribuuntur, aliud. n. factio est aliud aūt passio, differunt etiā effectus. Nam factionis finis est factū passionis autem passum. Si ergo nomina actuum & fines differunt certe & ipsi actus erunt interse distincti.

¶ Si igitur ambo sint motus: sintq; diuersi: in quo nam sunt. Aut enim in patiente: & eo quod mouetur sunt ambo: aut actio quidem est in agente passio vero in patiente.

¶ Inquit si duo sunt actus vel vtriq; vel vnus in mouente sunt vel vtriq; & vnus resident in moto. Uerū (vt dixi) vtrosq; in mouente esse nō supposuit. Sed poterat hoc etiam modo effici diuisio. Si duo sunt actus vel vtriq; sunt motus qui sane a sese vicissim differant vel vnus ex vtrisq; proficiscitur vel eorum alter motus est alter vero nequaq;, sed hanc tertiam diuisionis partem non supponit eam. s. dico, vel alter eorum motus est alter vero nequaq;. Dico itaq; dubitationē non ponere actus tanq; funditus diuersos a motibus, sed inquit motum & actū idem esse vt hoc modo habeat dubitatio aliquid verisimile ac id q facile suaderi potest, in hunc modum procedit apud Aristo. ipsa diuisio cum sint mouens & motum vel horum duo actus duoq; motus sunt. Nam idē sunt actus & motus vel vnus actus & motus vtrisq; inest. Quod vero dubitatio actum & motum in idem redigat ex his que hoc in loco inquit perspicuum est, cum dicat si igitur ambo motus sunt, in reliqua vero diuisionis parte inquit si vnus erit actus in qua accipit idem esse actum cum motu.

¶ Quod si hanc etiam actionem oporteat appellare: nomine solo conuenient.

¶ Quoniā ex discrimine differentiaq; nominū probauit duos actus esse eo quod alter vocatur factio alter autē passio. Ut ne quis dicat, non voco agentis patientisq; actum diuersis distinctisq; nominibus, vt ex hoc impellar vrgerarq; ipsos duos esse fateri ac nominare. Nihil enim apud me differt etiam patientis actum factionem appellare qui est vnus ac idem cū patientis actu. Et quoniam neq; inueniretur generaliter in vsu grecorum nomen discipline proinde ad hoc inquit. Quod quamq; eisdē nominibus eos actus ille appellaret profecto illa nō erit sinonima sed equiuoca, quoniam actus patientis, non susciperet definitionem actus agentis aliorquin erit agens patiens & econtra patiens agens quamobrem natureq; actuum simul diuiderentur cum ipsis actibus distinctis & si vno & eodē nomine vtriusq; act⁹ ille appellar. s.

¶ At vero si hoc est: motus profecto in eo quod mouet erit. Eadem enim est: & in eo quod mouet: & in eo quod mouetur ratio. Quare aut omne mouens mouebitur: aut aliquid motum habens haud mouebitur.

¶ Inquit si duo extiterint mot⁹ quorum alter in mouente residebit & alter in moto, quemadmodū itaq; motus erit in moto ita etiam in mouente erit. Ut ergo id q mouetur habet in seipso motum vti particularem actum ita etiam mouens habebit in seipso motum veluti propriū motum. Eadem quippe ratio est de vtroq;. Si autem motus in mouente statuitur aut mouebitur aut non mouebit, siquidē admittitur illud moueri opōrtebit quoq; admitere vt omne mouens statim moueatur quod quidem falsum est neq; enim appetibile mouet & mouetur neq; primū mouens mouetur vt videbitur explicabitq; in octauo libro. Si autem non mouebitur absurdū erit vt motum possideat & non moueatur.

¶ Quod si ambo: actio inq; & passio in eo est quod mouetur ac patit: & hec duo doctio disciplinaue sunt in ipso discente: primū quidem actus in vno quoq; cuiusq; non erit. Deinde absurdū est duobus quippiam motibus simul moueri. Erunt. n. alterationes quedam vnius due: atq; ad vnam formam. At fieri nequit.

¶ Cum supposuisset alteram esse in mouente & alterā in moto eo. s. q mouetur impresentia statuit vtrumq; motum in eo q mouetur, & inquit. Accidet igitur doctionē & disciplinam factionem & passionem esse in eodem quod mouetur. Si autem hoc conceditur primum incōmodū absurdumq; sequitur vt actus alterius in altero collocetur. Deinde accidet vt duo motus differentes specie in vnum & eundem finem tendant ac ducātur quod quidē fieri nequit, quoniam nunq; due alterationes in vnam & eandem formam tendere & peruenire queunt vt dealbatio & calefactio in albedinem commigrant, alioquin si ex differentibus in eandem formam motus differentes tenderent id absurdi sequetur vt duo vni aduersentur contrariaq; sint. Nam mutatio non ex quouis temere, sed ex suo contrario fit, siquidem motus semper ab vno eodemq; in vnū & idem per eadem media motus semper fiat. Et enim semper ex thebis ad athenas per eadē media fit commigratio vt per eadē confinia diuersoriaq; & reliqui motus ita se habent. ¶ Sed quispiā cōtra rationem ambigere poterit quoniam si quis moueatur ab eodem in idem per easdem intercapedines is etiā ex diuersis in idem moueri poterit. Uerbi gratia sint statuanturq; duo termini diametri circuli. Et moueatur aliquis ex vtroq; termino in alterum verum per diametrū vnus motum conficiat alterum per semicirculum quāobrem differentibus motis dico. s. motu orbiculari & motu recto ab eodem in idem moueretur. Item moueatur quidpiā in eodem medio aeris statuto signo & alter motus fiat a terra qui capiat idem aeris signum & alter motus a celi culmine defluat ad idem signum. Hinc enim liquet ex diuersis initijs motibusq; diuersis ad vnum finem motus contendere, quare. Ad primam igitur dubitationem

respondet impermis de naturalibus motibus impresentia termione ⁊ fieri, ⁊ non de his que ab anima proficiscuntur. At fieri non potest vt aliquid in motibus naturalibus quod recto motu cietur in orbem feratur. Nam ⁊ si exhalatio ignita succensioq; vna cum proximo vicinoq; aere ab vniuerso in gyrum ⁊ in orbem rapitur non tamen secundum naturam mouentur, sed supra naturam excelentiusue. Ut etiam corpora animalium cum grauia sint secundum naturam motu nempe obliquo non a natura cientur, sed ab anima, fieri ergo non potest vt idem moueatur motu orbiculari ⁊ motu recto naturaliter. Nam ignis non potest aliter consequi ac supra occupare locum nisi per motum rectum ⁊ eundem ad rectos terminos vel equales illum ex quo in quod ducentem, si enim formica posset ex eodem in idem per diametrum ⁊ circumferentiam moueri, ij duo motus non essent specie diuersi, sed esset via solum que ocius ⁊ minori temporis interuallo ⁊ longiore peragitur vt siquis moueretur ex nigro in album interdum in minus temporis interdum maius consumeret alteratione quoq; habita vel tardiore vel velociore aut momentanea, hoc etiam modo assero fieri in his motibus. Si describeretur in plano circulus ⁊ quispiam per diametrum cieretur ⁊ alter per circumferentiam ad eundem finem certe ij non diuersis motus speciebus mouerentur. Sed vtriq; mouerentur eodem motu obliquo, quemadmodum etiam si quis per immensum aut ambitum terre moueretur non diceretur in orbem moueri alioquin hoc modo cuncta animalia in orbem duci mouereq; dicerentur quoniam in superficie que circum ambit terram mouentur ⁊ animus amplius efficere hunc motum obliquum non diceretur, sed quid duceret secundum hoc ea que circulo mouentur. Non ergo sunt hij motus diuersarum sperum quippe vtriq; ab eadem virtute fiant, differunt autem sola intercapedinis longitudine. Sed quid multis ipse motor, neq; id quod in syllogismis accidit probat ratione, dico. scilicet hoc eadem conclusio potest ostendi alijs atq; alijs propositionibus, ⁊ demonstratione que ostensiua appellatur ⁊ ducens ad impossibile. Insuper ⁊ ea que ostenditur demonstratione vt aiunt ostensiua potest alijs atq; alijs tum veris tum etiam falsis propositionibus concludi vt etiam ipse in superioribus dixi, sed constat vt syllogismi non sint naturales motus, sed instrumenta ad ratiocinandum ac regule logices at de naturalibus motibus modo sermo est. Hec itaq; ad primam dubitationem respondemus. Ad secundam dico his admissis fieri non posse vt ex diuersis principijs in aliquem finem naturalem vnum ⁊ eundem aliqua proficiscantur. Nam intermedius terre ac celi locus neq; grauium neq; leuium est finis, sed iter via grauium ⁊ leuium, quoniam ⁊ vie ex contrarijs in contraria per eadem media sunt vt ex albo in nigrum mutatio ⁊ ex nigro in album per eadem media verbi gratia per fuscum ⁊ intermedios colores.

¶ At vnus ne actus erit. At rationis finis egreditur: diuersorum specie duorum vnum actum: eundemq; esse.

¶ Ad aliam descendit vt suppositionem in qua dicitur vnum ⁊ eundem esse actum mouentis ⁊ illius quod mouetur. Inquit ergo non oportere supponere vt vtriusq; agentis scilicet ⁊ patientis vnus sit actus, quoniam vt inquit absurdum ac sine ratione supponitur statuiturq; duarum rerum specie differentium vnum ⁊ eundem actum esse.

¶ Et si idem doctio disciplinaue. Et actio atq; passio docere etiam ⁊ discere idem erit: ⁊ agere atq; pati. Quare necessario discet omnia qui docet: ⁊ patietur qui agit.

¶ Quatuor hec seriatim se habent docens, doctio, docere, ⁊ erudiri. Et est eruditio finis quem introducit doctrina. Uerbi gratia vt ipsum edificium est quod quidem edificatores perficere nituntur, ita etiam rei eruditio est ipsum theorema quod animo inseritur ingeriturq;. Docere autem ⁊ doctio eadem esse videntur tamen eadem proprie non sunt. Differunt interse, quoniam doctio manifestat indicatq; motum ipsum ⁊ actum per se at docere respectum responsumq; seu modum actus preceptoris ad discipulum significat quemadmodum enim se habent motus ⁊ mouere ita se habent doctio ⁊ docere ⁊ simpliciter factio ⁊ facere. Inquit si duorum dico. scilicet docentis ⁊ discentis ⁊ simpliciter agentis ⁊ patientis vnus esset actus, doctio ⁊ disciplina ⁊ vniuersaliter actio ⁊ passio eedem essent, sed si hec sunt interse eadem ⁊ ea que deinceps sequuntur eadem erunt videlicet docere ⁊ discere vnde accideret hoc maximum incommodum docentem qua doceret a discere ⁊ agentem qua parte ageret pati quod quidem absurdum est. Preterea si vnus ⁊ idem actus esset in mouente accideret id quod mouetur non habere motum At si motus erit in eo quod mouetur igitur actus alterius peculiaris erit in altero.

¶ An neq; alicuius actum in alio esse absurdum est. Est enim doctio docentis actus.

¶ Hoc in loco soluit dubitationes ⁊ tandem a prima exorditur in qua dicebatur, vt alterius actus in altero esset ⁊ inquit hoc neq; absurdum esse vt in quibusdam alterius actus in altero constituatur nam ita se habent omnia que sunt ad aliquid, sed videtur hanc solutionem ponere veluti responsum ad eam priorem suppositionem dico. scilicet eam in qua supponebatur vtrosq; actus in eo quod mouens est collocari. Nam in hac suppositione dixit sequi hoc absurdum vt alterius actus sit in altero. Sed magis rationi consentaneum est (vt diximus) hanc sequi eandem suppositionem in qua dicebatur vnum esse actum ⁊ hunc constitui in eo quod mouetur. Neq; enim prorsus veram existimat eam suppositionem in qua supponitur duos esse actus, vt dubitationes que ex ipsa proficiscentur modo soluat.

¶ In aliquo tamen est: ⁊ non incisus: sed est huiusce in hoc.

¶ Nam preceptoris actus non abiungitur ab eo qui est in discipulo sed ab eodem procedit ⁊ fit suscipitur in discipulo. Uerum non oportet simpliciter existimare preceptoris actum accessionem impressionemq; quesitorum esse. Nam doctor per se neminem docendo pertractare theoremata potest, sed motum illum theorematum qui in animo discipuli fit ⁊ suscipitur, quoniam ⁊ si presente discipulo quidpiam preceptor narrauerit ⁊ non ingeneret quippiam animo discipuli, neq; docere diceretur. Hoc igitur modo doctrina erit non simpliciter quesitorum Theorematumq; accessio exactaq; doctoris cognitio, sed ea suasio que rationibus preceptoris discipulo innascitur ⁊ ingeritur, que secundum habitum disciplina vocatur. Quando autem sumimus exordium a discipulo ⁊ ad preceptorem proficiscimur, atq; simpliciter quoties ab effectu ad causam redimus reuertimurq; disciplina vocatur quam vero econtrario incedimus factio doctioq; vocatur.

¶ Neq; quicquam prohibet vnum duorum eundem esse: non vt idem habeat esse.

¶ Secundum absurdum dissoluit nihil velut inquit duo

rum

rum diuersorum specie vnum actum esse. Uerum intellige in subiecto vnum ⁊ non definitione.

¶ Sed vt est id quod est potentia ad id quod est actu. Neqꝫ necesse est docentem discere: ⁊ si pati: atqꝫ agere idem est: non vt ea tamen que rationis eiusdem sunt: vt vestimentum ac tunica: sed vt via vna ex thebis athene: ⁊ ex athenis thebe petuntur: vt ⁊ antea diximus.

¶ Siue hoc inquit quod ipse hoc modo explico, scilicet nihil prohibere vt vnus sit duorum specie differentium actus verum non secundum omnia vnus, sed quemadmodum vnum est id q̄ est potestate ⁊ actu. Nam potestate grammaticus literatusqꝫ deinde actu fit grammaticus qui vnus et idem subiecto est, ratione tamen ⁊ diffinitione non vnus quoniam aliter definimus ipsum cum est potestate grammaticus ⁊ aliter cum actu est. Hoc igitur modo inquit fieri posse vt vnus duorum sit, vel igitur hoc inquit, vel vt iam diximus quoniam horum differentium specie potest esse vnus ⁊ idem actus, qualia sunt ea que potestate ⁊ actu eiusdē potentie sunt ⁊ ducunt ipsum in actum. Hec autem sunt generaliter ea que agunt ⁊ patiuntur. Neqꝫ necesse est docentem addiscere neqꝫ si agere ⁊ pati eadem sint. In alterū absurdum descendit. Hoc enim non dixit si duorum vnus est actus quoniam huius scilicet doctoris actus appelletur doctrina ⁊ huius scilicet discipuli disciplina, erit quidem doctrina disciplinę eadem q̄ si hoc conceditur oportet etiam hec concedere que hoc sequuntur scilicet docere ⁊ discere eadem esse si autem hoc admittitur accidet docentem omnia discere. Ipse igitur solutionem affert resoluendo quum a posterioribus initium faciat ⁊ ad priora reuertatur. Inquit nō enim necesse est si docere idem esset cum hoc quod huiusmodi vocabulo explicamus discere, vt docens preceptorqꝫ discat quatenus docet quoniam si hoc modo idem essent ea subiecto ⁊ ratione idem esse vrgebimur fateri si vero non ita idem sunt sed veluti ⁊ via ex thebis ad athenas ⁊ ex athenis ad thebas necesse non erit vt idem sint ratione sed solo subiecto.

¶ Non enim eadem his omnia competunt: que aliquo modo sunt eadē. Sed hisce duntaxat quorum est eadem ratio.

¶ Non est necesse inquit si aliqua eadem esse affirmarentur iam omnia que eisdem insunt vel eadem cōsequūtur vt ipsa etiam eadem sint. Sed illa secundum nāqꝫ eadem sunt, quibus definitio eadem est. Impresentia autem nos dicimus fatemurqꝫ docere ⁊ discere eadem esse non definitione hac enim differunt, sed subiecto quamobrem nō est necesse si hoc modo eadem vt docens preceptorqꝫ etiam discat.

¶ At neqꝫ si doctio ⁊ disciplina sint idem: idem erit ⁊ docere ac discere: quemadmodum neqꝫ si interuallum sit eorum que distant vnum: idemqꝫ est ab hoc ad illud: atqꝫ ad hoc ab illo distare.

¶ Retrocedit regrediturqꝫ vt dixi ad id q̄ prius ostendit quoniā non oportet vt si docere ⁊ discere idem essent mox docentem preceptoremqꝫ discere. Sed cum ipsa dubitatio induxit docere discereqꝫ idem esse eo quod accepit doctrinam eandem esse cum disciplina. Impresentia inquit neqꝫ hoc necessario sequi. Ecce enim nōne intercapedo ex thebis ad athenas ⁊ ex athenis ad thebas vna atqꝫ eadem, tamen hinc distare ⁊ illuc accedere, atqꝫ illinc proficisci ⁊ huc concedere nō eadem sunt. Hoc igitur modo neqꝫ quoniam doctrina eadem esset cum disciplina necesse est iam docere discereqꝫ idem esse.

¶ Omnino autem neqꝫ doctio proprie idem est quod disciplina: neqꝫ actio idem quod passio: sed motus cui hec in sunt.

¶ Quoniam eo quod supposuit doctrinam eandem esse cum disciplina, cetera absurda deducebantur prius quidem concessit doctrinam eandem esse cum disciplina ⁊ ostendit non necesse esse vt docere ⁊ discere idem sint, preterea neqꝫ si hec eadem essent oportere vt docens ⁊ magister quatenus docet ipse discat. Impresentia autem explicat neqꝫ doctrinam eandem esse penitus cum disciplina, sed illud idem est cui tanqꝫ subiecto inest ipsa doctrina ⁊ disciplina. Ut neqꝫ ascensus ⁊ descensus sunt idē sed scala cui iidem insunt. Porro ipse motus dico. scilicet ipsa ambulatio ⁊ pedū translatio, ipsa proprie eadem est quippe que vnam ⁊ eandem definitionē suscipiat. Atqui ascensus ⁊ descensus qui in sunt huiusmodi motui velut suo subiecto non proprie idem sunt quoniam horum definitiones differunt. Sed motus cui hec insunt vnus est, motum appellat mutationem ipsam que fit a doctrina in discipulo. Ipsa enim vna eadem est, que cū refertur ad docentem doctrina vocatur cum vero respicit discipulum appellatur disciplina.

¶ Nam huius in hoc: ⁊ huius esse actum ab hoc diuersum est ratione.

¶ Quod diuersa alteraqꝫ sit doctrina a disciplina secundum definitionem demonstrat. Inquit enim alio modo definimus actum huius in hoc. scilicet actum efficientis in patiente, ⁊ huius ab hoc, idest actum patientis ab ipso efficiente productum. Nam alterum definimus esse actum proficiscentem a motiuo ⁊ perficientem id q̄ mouetur, ⁊ alterum similiter dicimus illius actum quod mouetur a mouente productū. Hec igitur ab Arist. dicta sunt. Queret forte aliquis si vere asseratur de omni mouente ⁊ de eo quod mouetur, vt motus sit solum in moto. scilicet eo q̄ mouetur ⁊ nequaqꝫ in mouente, in alteratione quidem ⁊ in auctione q̄ reuera mouetur non est agens, sed patiens. Nam albescit id q̄ albus fit ⁊ non id q̄ efficit albū. Item augetur non augens, sed id quod adolescit idest non agens sed patiens, tamen motui secundum locum in quo aliqua mouentia eo q̄ mouentur mouent, non videbitur hic sermo conuenire adaptariqꝫ posse. Nam si celum eo mouet succensionem ignitamqꝫ exhalationē quod mouetur quomodo non dicimus mouens per idipsum quo mouet moueri atqꝫ duos esse motus alium quidem mouentis alium autem illius quod mouetur item alium celi motum esse ⁊ alium quo ea que hic sunt mouentur taliter vel taliter ab illo motu alterata: Quamobrē duo actus ⁊ duo motus non solum ratione sed etiam subiecto erunt, licet succensio moueatur eodem motu quo mouetur mouens quemadmodum etiam vestis vna cum eo in quo est eodem motu mouetur. Uerum non eodem motu duntaxat quo celi moti sunt continua ⁊ proxima mouetur, sed etiam generaliter omnes alterationis motum subeunt. Nam ab eodem solis motu ad locum quo ipsa rapiuntur in loco etiam taliter, vel taliter alterantur. Ad hanc autem dubitationem breuiter respondeo illud non dixisse Arist. vt nullum mouens sit quod moueat eo quod mouetur. Plane admodum dixit cuncta naturalia huiusmodi esse vt aliter mouere nequeant quam ⁊ ipsa moueantur. Sed tulit vim ciendi a mouente inditā impositāqꝫ esse ei quod mouetur dico. scilicet ipsam vim ⁊ actum quo etiā potestate mobile mouetur cum perfectum est a tali actu

qui cum unus sit atq; idem itineris principium a movente capit, sed finem ⁊ perfectionē tanq̄; solam in moto adipiscitur, siquidem ille cum in eo quod potestate est introductus idipsum non relinquat, sed velut movens perficiat. Perfectio autem est virtutis accessio que quidē est motus. Nā penitus aggreditur theorema. Et si nullus scit quid discat sed quando ipsa accessio suscepta in discipulo egerit in ipsum laboriosam virtutem quam nititur assequi illam affirmo unum ⁊ eundem actum esse qui a preceptore exordium sumit ⁊ suscipitur in discipulo movetq; ipsum ac perficit id quod est in potentia, qui profecto residet in eo q̄ movetur ⁊ non in movente, quoniā per ipsum movens non mutatur.

¶ Quid igitur est motus: ⁊ universaliter: ⁊ p partes etiam diximus. Non est enim obscurum quonam pacto queq; species ipsius diffiniatur. Alteratio enim actus est alterabiles: ut est alterabile.

¶ Primum enim definiverat motum esse actum rei potestate quatenus tale est deinde quia potestas sumebatur pro habitu, exactius diligentiusq; definiens motum dixit illum esse actum mobilis qua mobile est. Inquit igitur summatim universaliterq; q⁊ antedicta definitio generalis est, ex qua perspicuum est ⁊ unāquāq; speciem motus definiri posse. Nā dicemus alterationem esse actum alterabilis quatenus alterabile est, ⁊ augumentationem actum agumentabilis quatenus auctile est, ⁊ lationem quatenus ductile est. Sed cū dicet quid est motus summatim ⁊ sigillatim diximus quoniam nequaq̄; dixit definitiones particulariū motuū que ipsos explicēt quoniam ea definitio generalis pōt cuiq; particulari motui adaptari, idcirco subiunxit. Non enim obscurum est quomodo definiatur unaqueq; species eius. Hec coniunctio enim reddit causam, perinde dicat ob id dixi per partes quoniam ex assignata redditaq; universali motus definitione, manifestum erit quomodo etiam unaqueq; species motus definietur.

¶ Enimvero notius hoc pacto etiā diffinietur: si potentia activi atq; passivi ut tale est: actus esse dicatur: ⁊ simpliciter: ⁊ per singulos: ut edicatio: vel medicatio. Modo eodem: ⁊ de ceterorum motuum unoquoq; dicetur.

¶ Item (inquit) ex dictis ratio de motu clarior luculentiorq; assignari potest quoniā est act⁹ activi ad passivū. Nam actus activi ad passivum est ipse motus vel ut paulo ante diximus est actus mobilis a motivo. Convenit autem hec definitio etiam singulis motibus ⁊ non solum speciebus. Inquit enim ędificationem esse actū ędificativi ⁊ ędificativilis quatenus tale est ⁊ de aliis similiter dicendum est. Hec autem definitio quia ostendit unum esse actum moventis ⁊ moti ob id etiam hoc modo definivit ipsum. Nam si motus est actus activi ⁊ passivi duorum igitur est unus actus.

¶ Cum autem scientia naturalis circa magnitudines: motum: tempusq; versetur: quorum unum quodq; finitum: aut infinitum esse necesse est.

¶ Principio huius libri diximus duo esse de quibus agit philosophus in hoc libro. s. de motu ⁊ de infinito quemadmodum in sequenti volumine de tēpore loco ⁊ vacuo sermonem facturus est. Cum igitur sermonem de motu absolvit ⁊ dixit quid sit motus ⁊ in quibus ipse conspiciatur ⁊ quot sint species motus ceterum hic proponit disserere de infinito. Et quemadmodum consuevit in omnibus fere problematibus quesitis. Hoc etiam modo hic facit imprimis ostendit intentioni propositoq; huiusce operis operepreciū esse ut agat de proposito problemate. Et hoc in loco disputatur⁹ de infinito si sit an secus. Et si sit numquid substātia vel accidens habeatur ⁊ in quibus collocet̄ esseq; habeat. Imprimis patefacit sermonem de infinito philosopho faciendum esse, ut brevibus eos qui philosophie sese adiungunt ad capescendū naturalis cōtemplationis habitum cupidos efficeret. Quod igitur sit necessarius naturali sermo de infinito dupliciter ostendit. Primum ex omnium rerum sectione quas phisicus conspicit contemplaturq; quoniā quecunq; res vel finita vel infinita est deinde argumento eorum omniū qui in philosophia aliquid quoquo modo commentati sunt, cum ii non modo de infinito disseruerunt sed etiā idipsum statuere rerum principium alique igitur sunt res que conspiciuntur considerantur q; a naturali de quibus sermonem facit inquit esse magnitudinem motum ⁊ tempus de his enim omnes philosophi differunt. Hec autem omnia prorsus necesse est vel finita esse vel infinita, atq; similiter magnitudinem motum ⁊ tempus finita vel infinita esse. Nam de unoquoq; horum, hoc quesitu3 tractari solitum est. Quamobrem si naturalis hec vult cognoscere suscipiet profecto horum divisionem qua dividuntur in infinitum ⁊ finitū. Verū fieri neq; pōt ut diligenter exacteq; hec cognoscamus si nō calluerimus quid sit prorsus infinitū, atq; si prius nō cognoverimus an penitus sit vel non sit. Quod vero in opere de natura rationem de infinito recte percunctari debeamus argumento coniectureq; sunt cuncti veteres qui cu3 aliquem naturalis cōtemplationis sermonem attigerunt non solum infinitum esse dixerunt sed etiam idipsum eorum que sunt principiū posuere. Sed de infiniti sententia cōmunibus propiisq; discriminibus inter se maxime dissentiunt, omnes enim naturales infinitum posuere principium. Verū non principiu3 per se sed per accidens, quippe qui aliud esse aiunt principium per se ceu aerem vel ignem vel aliquid aliorū aut omnia hec vel aliqua vel intermedia, quibus infinitum quisq; accidere fatebatur. Quapropter per se quidē principium forte erat aqua vel aer vel intermediu3. Sed quia accidebat aquam vel aerem magnitudine infinita esse ob id infinitū per accidens continere rationē principii dixere. Plato autem ⁊ pithagorei infinitum statuerūt esse p̄n^m per se, cū ipsi infinitū neq; terrā neq; aerem vel ignem aut aliquid aliud corpus, sed aliquomodo per se substantiam infinitam eo substantia participantem ac natura quod infinita est dixere quam etiam principiū ⁊ causam eorum que sunt posuerunt. Verum dissentiunt inter se pithaghorei ⁊ Plato, quoniam pithagorei numerum dixerunt esse infinitum, numerum s. non illum a materia seiunctū neq; incorporeū, sed aliquē sensibilē qui est oiu3 sensiliū elementū ⁊ p̄n^m. Cū ii omnia sensilia ex numeris tanq̄; ex principiis provenire arbitrantur. Hinc sumpta occasione aiunt omnia in numerum conferenda esse qui et naturę fontē quaternitatē instituerit, ii preterea infinitum non solum in sensibilibus collocarunt, sed etia3 extra cęlum esse dixerunt, qui illud neq; quale sit neq; cui usui esse posset determinarunt. Plato autem infinitum collocari in sensibilibus principiumq; omnium sensilium esse ⁊ ipse assentit. Sed extra cęlum nihil esse omnino neq; corpus neq; incorporeum inquit tamen ipse infinitum nō solu3 inveniri in sensibilibus affirmat sed etia3 in ideis esse, quas neq; intra cęli ambitum neq; extra cōtineri autumat, quoniam neq; omnino corpus sunt ipse idee. Sed pithagorei quoq; numerum parem infinitum esse

assensere

assensere Plato aūt duo infinita statuit, q̄ magnū ⁊ paruū appellauit dissentiūt igit̄ plato ⁊ pitaghorei a phisicis nālibus sue, eo q̄d illi infiniti substātiā esse posuerūt. Nāles aūt statuere infinitū accidēs substātie. Quocirca illi infinitū pn̄ᵐ p se arbitrati sunt. Nāles vero p accidēs. Unī fit vt accidat Platoni ⁊ pitaghoreis q̄dez asserere infiniti partē esse infinitā qm̄ infinitū aiunt esse p se substantiā. Et cū pars substātie sit substātia ita ēt pars infiniti infinitū. At nālibus id minime accidit. s. asserere partē īfiniti infinitū esse. Nā vniuerso aeri vel igni ⁊ ē parti infinitū accidere putāt. Ceterū ēt nāles nō exiguo discrimine inter se discrepant quāq̄ȝ id oēs cōsentiat infinitū. s. vel magnitudine vel multitudine dari cūcti nāq̄ȝ nāles diuidunt̄ in hec duo aliȷ. n. sectant̄ magnitudine infinitū aliȷ vero multitudine. Sed que sit in eos dissensio cum explicabimus verba videbimus. Sciendū est, q̄ pitagorei quēadmodū metaphorice ⁊ allegorice numerorū doctrinā tradidere ita ēt reposuere collocauereq̄ȝ allegorice inter principia infinitū. Quod vero ita sit ex eisdē cōtextibus Arist. trahere possumus. Nā inq̄t eos dixisse numerū parē esse infinitū quēadmodū imparē fecere finitū. Nimirū oīa cōponuntur ex finito ⁊ infinito. Quēadmodū ḡ in numeris q̄ vsq̄ȝ ad denariȷ summā puenīunt aliū alterius rei signū esse dicebāt. Nā appellabant quaternarium numerū ius ppea q̄ denariuȝ numerus eque bis diuidebatur numerū quoq̄ȝ quarium nuptui tribuebāt ppea q̄d ex primo numero pari duo. s. ⁊ p̄mo impari. s. tria varijs numeris formatis numeri seipsos pficiebāt, assimilatur aūt numerus par femine impar aūt masculo. Qm̄ igitur ex hac numerorū cōiunctione fiebat numerus quarius illū cōmodū nuptijs prolis q̄ȝ habēde aptissimū appellabāt ⁊ sub ptextu numerorū q̄ sunt rei alterius signa aliā rē significabāt. Ut ḡ nūeros rerū aliarū signa istituebāt ita ēt affectiones ipsorū. Eādē signū mǣ asserebāt eē ipsum numerum parē ⁊ signū forme ipsum imparē, ex q̄bus in vnū cōiunctis cōnexisq̄ȝ res fiunt ⁊ nascunt̄, assimilat̄ iq̄uā mǣ numerus par ppea q̄d vt numerus par diuisioni aptus est ⁊ impar ipsi rei diuise ita ēt mā est diuisionis ⁊ interminationis cā ⁊ forma finis ⁊ terminationis, ob id certe dicebāt numerū parē infinitū esse qm̄ par est cā sectiōis i infinitū. Nā ipsa bina incisio efficit sectionē magnitudinis in infinitū. Mā aūt ēt infinitū est pp eā q̄d magnitudinibus ⁊ oībus dimensionibus terminatio ac interminatio subȷcit̄ ⁊ cā est sectionis. Uerū q̄d Plato q̄ partes pitagoreorū defendit vocauerit asseuerauerit q̄ȝ mām esse infinitū, in ipso verborū cōtextu Arist. indicat. Inq̄t, Plato duo īfinita dicit magnū ⁊ paruū. Q̄d vero magnū ⁊ paruū mām Plato appellauerit multis aliȷs in locis ab Aristotele dictū liquet, q̄ p̄sertiȝ in primo huīus operis libro inq̄t apud Platonē hec duo magnū ⁊ paruū rationem materie tenere, ⁊ vnitatem forme.

Et si non omne quoduis necesse est aut infinituȝ esse aut finitum.

Qm̄ ea q̄ tractātur cōsiderantur q̄ȝ a phisico diuiduntur in finitū ⁊ infinitū. Uerū hec diuisio nō est illa gn̄alis in habitū ⁊ priuationē. Sola. n. diuisio p ꝯdictionē oībus tū his q̄ sunt tū his q̄ nō sunt cōgruit, ob id inq̄t oīa q̄ a phisico ꝯsiderant̄ diuidi secariq̄ȝ in finitū ⁊ infinitū. Et si nō oīa q̄ sunt infinita vel finita habeantur. Nā in his diuisio secundum habitum et priuationem fit in q̄bus prius oportet priuationem ⁊ habituȝ inueniri, tamen equiualet diuisioni secundum contradictionem. Nam veluti quispiā diceret hominū aliȷ vident aliȷ ceci sunt, is certe complexus est omnes homines quoniam quicunq̄ȝ homo aptus idoneusq̄ȝ est vt visum capiat vel cecitatem

Hec ergo diuisio secundum habitum ⁊ priuationē equipollet diuisioni p contradictionem. At tamē si diuideret hoc modo canum aliȷ vidēt aliȷ ceci sunt diuisio minime omnes canes complectetur propter catulos. Hec igitur dixi quoniam singula que a naturali considerantur suapte nā q̄uit mox diuidi i īfinita vel finita, q̄circa dixit necesse est vt q̄cūq̄ȝ a phisico tractant̄ finita sint vel infinita ⁊ si ipsa diuisio non cōplectit̄ oīa q̄ sunt ac esse possunt.

Ut affectum ac punctum. Talium enim fortasse nullum necesse est in horum altero collocari. Ad naturalem sane philosophum de infinito si sit: nec ne: ⁊ si sit: q̄d nā sit contēplari ptinere vi.

Affectionem inquit ceu albedinem vel nigredinē ⁊ simpliciter qualitateȝ. He sane neq̄ȝ finite neq̄ȝ infinite sunt quoniā neq̄ȝ prorsus magnitudines sunt. Uerūȝ adiecit fortasse, quoniam interduȝ dici solet multa albedo et exigua que vt diximus in libro predicamentorum multa dici solet per accidens ⁊ non per se. Nam eo albedo multa dicitur quod in magna superficie est. Hoc modo etiā qualitas infinita dici poterit vel finita q̄a superficies cui inest vel finita vel infinita esse dicitur. Punctum etiam dici posset infinitum non eo quod percurri peragiq̄ȝ nō possit sed quoniam non habet terminū quemadmodū solemus circuluȝ infinitū dicere eo quod terminis non clauditur. Et vellem infinitā cōtextu quod non habet diuisionem vel numerum cū infinitos in re filos contineat. Dicit aūt in horū altero. s. finito vel infinito.

Atq̄ȝ scientie huiusce contemplationem de ipso propriam esse: hoc signo patet. Omnes enim qui digne talem philosophiam tetigisse putantur: de īfinito sermonem fecerunt. Ac omnes ipsum vt principium quoddā eorum que sunt posuerunt. Aliȷ quidem per se: vt substantiam: non vt rei cuiq̄ȝ accidēs: vt pitaghorici atq̄ȝ Plato.

Ad hāc scientiam. s. nālem cū ondixisset ex ipsis rebus sermonem de infinito precipue spectare nunc demōstrat idem ex vsu ⁊ testimonio veterū precipue insignum preclarissimorumq̄ȝ phylosophorum.

Uerum pitaghorici quidem in sensibilibus ipsum ponunt. Non enim separabilem ipsum numerum faciunt: ⁊ id quod est extra celum infinitum esse dicebant. Plato autem extra quidem celum neq̄ȝ corpus esse: neq̄ȝ ideas putabat: propterea quod neq̄ȝ vsquam sunt ipse. Infinitū tamen ⁊ insensibilibus: ⁊ in illis esse censebat.

Pitaghorei nāq̄ȝ q̄dē simplr̄ nō asserebāt īfinitū eē sed numi parē, quē nō abiunctū. i. nō icorporeū sepatūq̄ȝ oīo a sensibilibꝫ autumāt, sȝ i ipsis veluti eorū elemētū statuūt, q̄d ēt ex̄ celū eē fatent̄, tāq̄ȝ asseuerēt aliq̄d īfinitū eē̄ vniuersuȝ celi ābitū eē siue illō vacuū sit vel potiꝰ forsitā corpus q̄d q̄dē nos īspirātes viuere dicūt, quēadmodū Ari. ēt dic̄ cui rursus constare potuit hō ab illis allegorice mistice dicta disputataq̄ȝ fuisse. Siq̄dē n̄ suspicāt̄ cogitētq̄ȝ celum pforari ⁊ hō mō īfiniti mūdū huc ingredi q̄d nos īspirātes viuimꝰ. Sȝ illi forsitā viȝ sūmi opificis īfinitum tetigere cuius ope cūctis datū ē eē ac p manē. Sȝ ex̄ celū eādē eē nō scdȝ locū sȝ scdȝ subaȝ itelligendū ē. i. ab oī subā corporea liberatā atq̄ȝ alienā. Plato ēt cū id īfinitū i ideis collocaret certe īfinitū ꝟtute imperioq̄ȝ in illis statuit, eo quod hȝ vim que hic cōtinentur in infinituȝ efficere producereq̄ȝ ac ea prouehi.

¶ Et illi quidem par ipsum infinitum esse dicebant. Hoc enim comprehensum: atq; finitū ab impari. prebet hisce que sunt infinitionem. Signūq; huius id esse quod in numeris accidit.

¶ Inquit Pitaghorei dixerunt numerum parē infinitū. Nam asseruerunt illum esse causam infinitatis in rebus sed numerus impar apud eos terminatiuus rerū erat ac definitiuus qui is nō suscipit diuisionē sʒ ei⁹ par. Inquit ergo eos asseruisse parē numeꝝ cū cōprehēditur ab impari. Causam sectionis rerum esse in infinitas species ⁊ indiuidua ⁊ penitus diuisionis rerum in infinitū. Nā numerus impar finit ⁊ terminat, at par causa est sectionis in infinitum. Semper in suas partes diuisionem suscipiēs. Ex quibus etiam manifestum esse potest eos per numerum parem tetigisse insinuasseq; materiam ⁊ per numerū imparē formā. Nā cum sit vna queq; forma ꝑ se impartibs ⁊ indiuisibilis quando ipsa materie aduenerit ⁊ materia complectetur formam vt terminatam se, accidet quod forma vt in multa indiuidua partiatur ac particularis fiat. Uerum non per seipsam. Nam verbi gratia. Rō substātie ois per se simplex vniformis ⁊ diuisione vacans est sed per materiam in qua suscipitur in multa diuiditur. Nam ipsa materia est causa, augende multitudinis indiuiduorum in infinitum forma existēte vna ac eadem. Quemadmodum si anulus aut sigillū alia atq; alii ⁊ immo mille vt infinitis figuris ceram impꝛesserit sigillaueritq; certe hic causa infinitatis nō est forma anuli vel sigilli. Nam ipsa vna ⁊ eadem est sed materia est causa idest ipsa cera que semper alia atq; alia forma comprehensa definitur ⁊ terminatur cū per se fit indefinita. Huius rei signum est idq accidit in numeris. Nam oppositis gnomonibus circa. Unum ac seium etiā semper alia atq; alia numerorum species fit, quo etiam ⁊ in loco notandum est Arist. non ignorasse ipsos pitaghoreos hec mistice allegoriceq; dixisse quoniam ipse perinde ac dixerint numeꝝ parem quem ingt ab impari terminari non significare impares pareq; in ceteris alijs numerorum speciebus sed alia quedam per hos numeros significare contenderunt subiunxit signum eoꝝ que diximus id quod accidit in numeris facit tanq̄. s. illa q̄rum numerus signa esse dixerunt minime numerū sint. Et quāq̄ impar ⁊ par ea essent quorū alteꝝ finitū alterū vero infinitū appellauere, tñ alia q̄dā his insinuabāt. De dicta sint hacten⁹. Ceteꝝ si volum⁹ discere parē ⁊ iparē q; huius loci sententiā imprimis explicem⁹ quid arithmetici ⁊ Geometre gnomonē appellent. Accipito itaq; locū quadratū quē diuidito in quatuor quadratos equales, quoꝝ tria cōstituant figuram simile huic elemento. Hec nāq; figura gnomō a geometris appellat. Quisq̄ postea adiūxerit reliquo quadrato gnomonē quadratū auxisse ⁊ nō alterasse dr̄ vt in predicamentis explicatum est. Nam ob id ea figura sic ꝯstituta gnomon appellatur qm̄ ipse additus quadratis eādem formā figurāq; retinet, q nō solum in quadratis eādem formā seruat. Sed ēt in omni parallogrāmo. Nā gnomon est vt geometra definit, ois parallogrāmi quātū vis spacij paralellogramoꝝ q̄ sunt circa diametrū cū supplemētis, q̄ sane circa eādē formā posit⁹ semp eādē formā seruat, vnī ⁊ arithmetici gnomones oēs ipares nūeros vocāt vt 1.3.5.7.9.11.13. ⁊ sic i infinitū. Nā si exordiū sumpseris ab vnitate quā ꝯiūxisse ꝯstitueris q; cū trinitate. s. vnū cū tribus numerū quarternariū efficies quadrangulū quadrāgularis aūt est ipsa vnitas cū cuiq; lateri semel suā vnitatē iūxeris. Rursus si huic numero adiūxeris qnq; efficies q̄dē tu. Numerū nouenariū rursus quadrāgularē, cui deinde si copulaueris numerū septenariū oriet numerus sexdecim, cui ēt adiūgito nouē, ꝯstituet numerus vigintiqnq; 1.3.5.7.9.11 ⁊ huic demū copulato vndecim ꝓducet nūerus triginta sex. Et h̄ mō i īfinitū si deinceps ipares iā ꝓductis nūeros 4.9.16.2 iūxeris semp eādē figurā quadrāgulare seruabis preterea aliā quadrangeloꝝ generationē tendūt. Si paulo a proposito digredi libet, quā fieri ingunt ꝑ cursum reciprocū numeroꝝ, q nō solū gñationē nūoꝝ quadrangulorū nos docent sed ēt latus in quo vnusq̄sq; describitur. Quod vt tibi hoc clarissimū fiat extende latitudinem numeroꝝ ab vnitate vsq; i infinitū deinde ad vnitate initiū sumito quā cū ceteris numeris cōponito deinde reuertere ad vnitatē vsq; ⁊ oēs quadrāgulos inuenies. Exēpli grā. Unū 2.3.4.5.6.7.8.1.10.11. ⁊ ita in infinitum, dehinc componito vnitatem cum dualitate, ⁊ retrocedito in vnitatē apponēdo illā ⁊ facito. Numeꝝ quadernariū quadrangularē. Rursus incipito a numero ternario, denuo rediēs vsq; ad vnitatē iā appositā ⁊ facito numerū octonariū. Et numerū vsque q̄ hāc cōpositionē faciēdo inueneris latus iā ꝓducti quadrāguli. Nā duo est quadrati huius. s. quatuor ⁊ tria alterius quadrati. 8. nam vsq; ad tria cōponentis retrocessimus ⁊ ita in infinitū. Hec igif vt dixi extra ꝓpositū vaghati sumus. Ceterū qd ipse in hoc cōtextu ingt h̄ est, qm̄ asserit numeꝝ parē esse eius infinitū cū fuerit cū impari cōiunctus erit cā infinitatis nūeroꝝ eoꝝ q ꝓducūtur ab eis. Impar āt propterea qd terminatiuus est ⁊ terminus cā definitionis ⁊ indētitatis illius est qd producitur ab eo. Huius rei signū ē id q accidit in numeris q digitales linearesq; vocanf. Quū si ceperis ab vnitate ⁊ deinceps composueris oēs imparēs inter se quos gnomones appellat. Semp ꝓductos quadrāgulares cōperies q̄ pacto numer⁹ impar sit cā definitionis ⁊ vnitatis. Unde ipsū appellarūt terminū. At si numerū parē cōiunxeris cū vnitate ⁊ deinceps cum ceteris numeris tum etiam imparibus nūq̄ eandē spēs formā seruabis sed ꝓcedes in infinitū mutatione eoꝝ numeroꝝ q ꝯtinuo ꝓducūtur. Nā si cōposueris vnitatē cū dualitate efficies nāq; ternariū numeꝝ trigonū, cui si adiūxeris q̄tuor efficies eptagonū, cui alius iūct⁹ nūer⁹ semp alia emerget numeri species. Unde numeri pares nō mō seipsis coniuncti infinita ac indefinita ꝓducūt sed ēt si iugātur imparibus. Hoc igf mō numerus par est cā infinitatis ⁊ indefinitatis. Et impar cā terminatiōis ⁊ finitudinis. Recte igf numeꝝ parē vocabāt infinitū. Ueꝝ hui⁹ loci verba obscura sunt ꝑꝑ breuitatē.

¶ Cū enim norme circa vnū: seorsumq; ponuntur: nunc alia semper fit species nunc vna. At plato duo infinita facit magnum inq̄ ac paruum.

¶ Cum circa inquit, gnomones ponuntur idest secundū eum numerū quo diximus illud inter se coniungi apponiq; vna semper ⁊ eadem species oritur, quia si seorsū ponerentur. i. si seipsis non adiungerentur sed paribus nūq̄ eadem species fiet. Uerbi gratia vt diximus duobus additis vnitati deinde tribus additis quinq; ⁊ deinde adiunctis gnomonibus semper ceteris numeris paribus, vt tria duobus ⁊ 4.5. Nam nullo modo ex eorum congestu collectioneq; fiet determinata species sed infinitum procedat mutatio quo fit vt recte asseruimus numerum parem comprehensum a numero impari ⁊ terminatum esse his que sunt prebere infinitati. Quorum alterum quidem esse oportet vt collectionem numeri ac coniunctionem in propriam ⁊ peculiarem speciem redigat, cum numerus par sit solum causa infinitatis vt ostensum est.

ostisum ē. Plato āt duo infinita posuit magnū & paruū. Ob id nāqʒ magnū & paruū posuit duo infinita qm̄ in illa bina magnitudinis sectione, aliō numero paruū in infinitū adolescit alter vero in infinitū diminuit, huius .s. diuisione magnitudinū eāʒ mãʒ esse asseruit, quā ēt magnū & paruū appellauit pp ea qd, ipsa erat eā hoꝝ que diximus. Quā pmum enim in materia forma introducta est mox ipsa discrimē scd̄m magnū & paruum obtinet.

¶ Naturales autem omnes aliam quandam semper naturam corꝫ que elementa dicuntur ipsi infinito supponunt: vt aquaʒ vel aerem: vel id quod inter hec medium collocatur.

¶ Nāles diuidit ꝯ pitaghoreos & Platonē qppe q theologie potiꝰ opaʒ nauauerūt. Inqt igr̄ phisici oēs infinitū nō eē substātiā sed accidēs statuerūt cui alterā substātiā subijci voluere. Ueꝝ singuli īfinito eā substantiā subiecē quā esse rerū principiū opinabant. Ueꝝ ꝯsentiunt oēs vt infinitū nullo pacto substantiā esse admitat̄ sʒ accñs, q̄circa idipsuʒ principiū p accidēs dici & nō p se ꝯtendūt. Nā principiū p se apud vnūquēqʒ illoꝝ aliud est, siue illō sit aqua vel aer vel aliqd alterū, q ꝑfecto pūnˀ reꝝ infinitū ob sempiternū rerū ortū, tribuere. Est igit̄ hec de infinito cōis phylosophoꝝ sententia atqʒ opinio, q̄ vero dissentiāt inter se deinde ondet, qppe q̄qʒ suū quod statuerat principium infinito subiecerit.

¶ Preter eos qui elementa finita fecerūt. Nullus enim ipsorum infinitum facit.

¶ Nullˀ inqt coꝝ q statuerūt plura bruida esse elemēta numero āt finita vt empedocles q quatuor elemēta reꝝ pn̄cipia asseruit, ea neqʒ si vnū neqʒ si plura sint mole magnitudineqʒ infinita facit. Nā hoc absurdissimū est atqʒ fieri neqt aliogn si vnū esset infinitū oēm dubio ꝓcul occuparet locū & ceteris nō sineret locū vt existere queant, si vero plura eēnt infinita absurdioꝛ temulētioꝛqʒ erit suppō qm̄ si vnū multoꝝ elementoꝝ nō pt eē infinitū. Certe multo magis fieri nō poterit vt plura infinita admittāt̄.

¶ Qui vero elementa faciunt infinita: vt Anaxagoras atqʒ. Democritus: hi infinitum ipsum tactu continuum esse dicunt. Ille quidem ex hisce que sunt similium partium: hic autem ex indiuiduis illis corpusculis que figuris differūt: hūtqʒ generandarum semina rerum.

¶ Inqt q numero elemēta infinita affirmant hi extitere Anaxagoras & democriti sectatores alter dixit similaria infinita eē alij vero athomos .s. qdā insectilia q discrepāt ab ijs q posuerūt vnū elementū magnitudine infinitaʒ. Hij aūt fuere q aerē vel aquā aut intermediū statuerunt principiū qd illi ꝯtinuʒ dixere infinitū qm̄ illō vnū corpus infinitū astipulati sunt ij aūt tactu infinitū fecerūt. Naʒ cū similaria numero infinite substātie sint accidit vt ex his in vnū redactis atqʒ cōnexis vnū aliqd̄ producat̄ secundū extensionē & corpus infinitū fiat. Dicit aūt ex toto veluti semine figuraꝝ qm̄ sectatores democriti insectilia nō solū numero sed ēt figuris infinita esse dixerunt.

¶ Atqʒ ille quidem quāuis congeriei partem cōgestam esse perinde atqʒ totam dicebat: quia videbat quoduis ex quouis oriri. Hic enim & omnes res olim simul fuisse dixisse videtur: vt hanc carnem: & hoc os: & quoduis simili modo. Igitur & vniuersa: & simul ergo non solum enim in vno quoqʒ principium est segregationis: sed in ipso etiam vniuerso.

¶ Anaxagoras & democritˀ dissentiūt a ceteris nālibˀ eo qd illi infinitū eē ꝯtinuū dixere hi āt ꝯtactu infinitoruʒ numero infinitū cōstitui asseruerūt, tāq̄ his accidat sumere exordiū ex infinito secundū numeꝝ & desinere finireqʒ in infinitū magnitudine Democritus ḡ & anaxagoras cōueniunt secundū hoc, dissentiūt āt eo qd anaxagoras similaria segregatione ex sese vicissim ꝓduci inqt democritus vero athomos ipsas .s. insectilia ex sese mutuo generari nō assentit. Itē ille qdē quālibet partē esse toti similiter cōmixtam argumēto qd q̄dlibʒ fieri ex q̄libet videbat. Eqdē anaxagoras, vt inqt quēadmodū principio oia in toto cōmisceri. Et esse veluti quādam magnā similariū miscellā que oia in seipso ꝯtineret, ita ēt in vnoq̄qʒ particulari assensit oia esse. In hāc aūt opinionē inciderat (inqt) argˀᵒ qd singula singulis oriri cōstituiqʒ videbat, qppe qui nihil ex nihilo neqʒ ex ente alterius generis sed simile ex simili produci autumabat. Quāobreʒ huic carni inexistebant oia actu, ex qua illud qdē pmus separabat̄ qd forte fortūa aptū idoneūqʒ erat vt separaret̄. Hinc.n. inqt vr̄ simul fuisse oēs res aliqn̄ asseruisse. Nā si caro & os fiebāt ex oibus & ex ipsis oia ēt q̄dcūqʒ ex quocūqʒ ꝓducebat̄ quapp oia ex oibus ꝓdibāt i lucē. Qd si oia ex oibus emergebāt, cū vero nō solū habeatur diuisionis hm̄oi ossis & huius carnis sed ēt oiuʒ pn̄cipiū. Ui igr̄ oia pmusq̄ ceptū esset ea dissociare seiungereqʒ, in oibus ꝯstituta esse. Nā si reꝝ oium diuisionis pn̄cipiū est & quodcūqʒ ex q̄cūqʒ secerni abiungiqʒ aptū est pmusq̄ igitur res initiū sue diuisionis acceperunt simul omnes erāt. Quoniam omnis diuisio quodā tempore cepit. Uerum quod res omnes simul fuerint & omnis diuisionis initium sit deinde probat tanq̄ ex persona anaxagore. Uerum quedaʒ obiter ex eius sn̄ia concedenda petit quedam ex assumptis postulatisqʒ tanq̄ ꝯsequentia syllogismo ꝯcludit. Sed hoc in loco videbit̄ forte Ari. contrariū aliquod afferre his que in primo libro de anaxagora dixit. Ibi enim dixit anaxagorā asseruisse mentē pmordio rerum separare omnia similaria voluisse tamen non potuit id assequi quapropter dixit mentem illā esse stolidam cum ea que fieri nequeunt agredi ac facere niteretur. At hoc in loco inquit mentem quoddā principio cepisse cuncta segregare dissociareqʒ que loca inter se pugnantia vidētur. Respondemus igitur hec inuicem non dissidere ibi enim de vnoquoqʒ similari particulari loquutus est quoniam vnūquodqʒ similare non potest pure sincereqʒ seiungi, vt caro adeo seiungi nō potest qui in seipsa alias substantias contineat. At hoc in loco loquitur de illa miscella ex similibus infinita magnitudine constituta in qua olim erant omnia per quam etiā dixit, omnes res simul esse, seiungiqʒ in particulares vt ita dixerim similaritates non sinceras purasqʒ sed ipsas habentes quoqʒ omnia ipsismet cōmixta & cōcreta, q̄ tales elucebant atqʒ nominabantur ex eo quo plus in eis abundabat.

¶ Nam cum omne quod fit ex tali corpore fiat: omniumqʒ sit generatio: non simul tamen: atqʒ aliquod principium generationis esse oporteat: & id sit vnum: quod ille mentem appellat: mēsqʒ a principio quoddam operetur cum intellexit. Necesse est olim omnia simul fuisse: moueriqʒ olim cepisse. Democritus autem non aliud ex alio primorum illorum corporum fieri dicit.

¶ Uult ꝓbare pricipiū oīuꝫ rerꝫ diuisiōis eē ac oīa simul fuisse illa priusq̄ȝ separaret, petit assumitq̄ȝ igr̄ oē q̄ fit ex simile ꝓduci. Nā hoc ex tali est ⁊ oīuꝫ est gn̄atio. Uerū nō simul oīa gn̄antur sed illud prius qd̄ qdeꝫ aptius magisq̄ȝ idoneū est vt separet̄. Opꝫ aūt (inqt) quoddaꝫ principiū generationis efficiēs esse, qd̄ apud Anaxagorā est ipsa mēs. Si ḡ nihil est ortus generationisq̄ȝ expers ⁊ mens ipsa generationis cā quodā initio res separare cepit igr̄ cōcedendum est principiū diuisionis oīuꝫ fuisse, sꝫ singula ex singulis fiūt. Nā fieri nō pt̄ vt id q̄ fit ex simile nō ꝓducat̄ igr̄ necesse est singula in singulis eē vt h̄ mō singula a singulis segregent̄. Et cū nihil seiunctuꝫ semotūq̄ȝ esset anteq̄ȝ mēs separare cepit. Nihil aliō.n. cā separationis est quā mēs ipsa. Necesse est igit̄ vt oīa simul hereant. Uerꝫ sine mēs sit diuisionis rerꝫ cā: q̄ libꝫ ex q̄libet suaptenā fieri nō posset simul oīa aliqñ fuisse nō necesse est sine aptū sit quodcūq̄ȝ ex q̄uis fieri ⁊ mēs nō hēretur sola diuisionis cā hoc ēt mō neq̄ȝ vigebimur fateri oīa in oībus esse pōt.n. ⁊ aliter totum quemadmodū impresentia accidit p exigua similaria diuidi.

¶ Ipsum tamen cōmune corpus omniuꝫ est principium: magnitudine partium differens atq̄ȝ figura. Patet igitur ex hisce que diximus: infiniti contemplationem ad naturales philosophos pertinere. Principium autem omnes ipsum ponunt cum ratione. Impossibile est enim aut ipsuꝫ in ratione rerum esse frustra: aut aliam vllam ipsi preter principij vim inesse.

¶ Democritus illa prima corpora dico.s. insectilia ortu immunia liberataq̄ȝ esse asseruit, qñ alterū ex altero non ꝓducit̄ ceu corp⁹ orbiculare ex pyramidali is tamē supposuit subiecitq̄ȝ vnam corporis naturam omnibus figuris cuius partes athomos esse magnitudine ⁊ figura inter se differentes dixit. Nā hec.s. insectilia corpora nō solum aliam atq̄ȝ aliam figuram habēt sed eorum quedaꝫ sunt minora quedam vero maiora. Ceterum cuncti non ab re idem principium esse statuerunt. Cum ostendisset phisico agendum esse de infinito tum quia res que a naturali considerantur in infinitū ⁊ finitū diuiduntur, tum etiam quia cuncti veteres non modo infinitum esse constituerunt sed etiā idipsūꝫ oīum que sunt pricipium eē affirmarunt. Nunc autem vult ostendere eos nō ab re cū infinitum esse posuerunt idem eorū que sunt principiuꝫ autumasse. Nā si prorsus est, fieri nequit vt idem non sit principiū. Quoniam si est vel incassum dabitur vel alicui⁹ rei gratia instituit̄, temere igr̄, frustraq̄ȝ hēri non potest qñ que temere fiunt raro euenire solent, at infinitū inter ea numerat̄ q̄ semp eodē mō se habent, siquidē illud fit ortus interitusq̄ȝ expers ḡ infinitū frustra temereq̄ȝ haberi non pōt. Si alicuius gr̄a est institutū admissumq̄ȝ a veteribus vel igit̄ erit pn̄ᵐ vel ex principijs quandoquidē vnūquodq̄ȝ eorum que sunt vel sit principiū vel a pn̄ᵒ proficiscens. Quo fit vt si ostenderimus haud fieri posse vt ipsūꝫ a principio nascatur deriuaturq̄ȝ reliquū erit vt asseramus ipsum esse principium. Interea animaduertamus principium multifariam dici. Nam principiuꝫ magnitudinis dici solet vt nauigij initiuꝫ puppis vel carina, item domus edifiīq̄ȝ initia sunt fundamenta, preterea principium temporis est vt belli principium dies hec dicitur. Item principiuꝫ rei vt prima elementa, materia forma ⁊ reliqua duo principia efficiens ⁊ finis, dicamus ḡ iuxta nullum horum significatum infinitum posse principium habere. Sed imprimis videamus q̄ō non habet principium magnitudinis. Nā si hēret tale initium mox finē terminumq̄ȝ teneret siqdē cuius est principium illius ēt terminus finisq̄ȝ inueniatur quāobrem non amplius infinitū esset, quoniā illud vocamus infinitū quod termino priuat̄ ⁊ caret nā priuatione termini appellatur vocaturq̄ȝ infinitū. Cōstat vtiq̄ȝ non esse idem dictu prorsus terminū ⁊ principium vel finem, siquidem principium sit id quod finem precedit ⁊ terminus non sit ante principium neq̄ȝ ante finem sed terminatum solū precedat. Superficiei nāq̄ȝ termini linee sunt. Et linee puncta. Item termini natura sunt, principiuꝫ autem ⁊ finis non penit⁹ natura sunt sed positione quādā.n. extra me verbi gratia si principium ad quēuis terminū extendere in rectū voluero ⁊ terminū similiter ac principiū ⁊ finē, attamen terminus non prorsus est principiū vel finis. Qd̄ itaq̄ȝ infinitū nō habeat principiū magnitudinis ꝑspicuū est, preterea ostendet̄ infinitū neq̄ȝ tēporis principiuꝫ obtinere qñ neq̄ȝ hꝫ rei initiuꝫ, vt ḡ id ostendamus primus accipiamus illō velutiaxioma, vt si oē qd̄ secūduꝫ substantiaꝫ ꝓduci pōt si tēporis pncipiū hꝫ prius necesse est vt ēt teneat principiū rei quare p ꝯpositionē si oē q̄ secundū substantiā ꝓducit̄ nō hauerit principiū rei neq̄ȝ illud tēporis obtinebit. Unde si demōstrabimus infinitū nō hēre principiū rei neq̄ȝ ꝑfecto habebit principiū tēporis. Et id ondimus ipsum non posse magnitudinis hēre initiū igit̄ infinitū nequāq̄ȝ habebit principiū q̄ fit vt rōnem adducamus. Necesse erat vel vt infinitū eēt pncipiū vel id qd̄ a principio orit̄ ⁊ ꝓficiscit̄, cū ḡ a principio nasci nō pōt igr̄ dūtaxat erit principiū. Uerꝫ dixi secundū substantiā pp ea qd̄ ea q̄ nō vt substātia fiūt sꝫ gignunt̄ velut ea que alterant̄ nō prius principiū rei, tenent, siqdeꝫ fit habeaturq̄ȝ ipsa momētaria mutatio, atq̄ ea q̄ fiūt secundū substantiā si tēporis initiū habuerit oīno necesse ē vt assequāt̄ ēt principiū rei. Nulla.n. substātia hꝫ momētariaꝫ gn̄ationem sed prius in gn̄andis substātijs alia precedit aliā atq̄ȝ añ aliā fit. Siqdē prius ꝓducat̄ semē genitale qd̄ qdē est mā toti⁹ animalis ex q̄ deinde fit caro ⁊ ita deinceps semp aliō añ aliō ꝓducit̄. Itē opꝫ māꝫ prius recte disponi prepararique ac idoneā aptāq̄ȝ fieri. Quāobrem recte diximus, ea q̄ secundū substantiā fiunt si fierēt ꝓducerēturq̄ȝ in tēpore eadē principiū rei prorsus hēre. Uerꝫ eꝯ nō seqtur vt si principiū rei obtinēt pncipiū tēporis ēt habebūt vt argumēto inditioq̄ȝ sunt celestia ipsa siqdē sempiterna sint. Hoc itaq̄ȝ mō seqt̄ si q̄ppiā nō hꝫ principiū rei neq̄ȝ hēbit principiū tēporis. Unde cū demōstratū fuerit infinitū pncipiū rei nō hēre. Cognoscemus mox ipsūꝫ neq̄ȝ tēporis principio potiri. Nā cum sint quatuor rerum principia materia, forma, efficiens ⁊ finis. Si ostenderimus infinituꝫ neq̄ȝ principium materiale neq̄ȝ formale obtinere commostrasse etiam videbimur ipsum neq̄ȝ finale neq̄ȝ efficiens habere. Quod vero infinitum non habeat principium materiale hoc modo ostendemus. Nam si ipsum habet principium materiale oportebit vel illud esse finitum vel infinitum. Si ergo erit finitum omnia merito que ex illo constituuntur erunt finita, quoniam nihil est infinituꝫ quod habet materiam finitam. Si vero materia infinita fuerit, principium itaq̄ȝ infinitum habebimus ⁊ alia ex eo proficisci ipsum vero non ex alijs deductum neq̄ȝ ortuꝫ at si aliquid haberet infinitum non propter se habebit sed quia principium eiusdem ex quo constituitur est infinitum. Non ergo potest infinitum habere principium materiale. Sed quid multis moramur, si enim principiuꝫ materiale fuerit infinitū id q̄ querimus ⁊ volumus

profecto habemus.i.principium quoddaz infinitum es-
se si vero finitum id ergo quod ex ipso constituitur erit
finitum. Preterea neqꝫ formale princ.pium habere po-
test, imprimis quia semp forme mun⁹ est rez terminare
ac desinire infinitum autem est indefinitum incircun-
scriptū qꝫ, deinde forma vel erit finita vel infinita ⁊ rur-
sus eadem incōmoda ⁊ absurda sequētur que prius dixi
mus, igitur infinitum neqꝫ habebit principiuz formale.
Si ḡ hec non habebit certe neqꝫ principiū formale neqꝫ
efficiens obtinebit quandoquidem principium efficiens
cuꝫ qppiā efficit in māꝫ vel in aliquam formam agit. Cō
cludamus igitur ꝙ si infinitum non habet principiū ma
teriale nec formale merito neqꝫ habebit principiū effici-
ens, quod maxime constare debet quia impresentia loq
mur de rebus naturalibus que prorsus materia ꝯstant.
Eodem fere argumento ostenditur ipsum neqꝫ habere
principium finale, quoniam forma ante finem est atqꝫ su
biecto eadem est cū illo vt superiore libro explicauimus.
Quamobrem si fieri non potest vt infinitum principium
rei habeat proculdubio neqꝫ principium temporis tene-
bit igitur prorsus sine principio erit quapropter reliquū
est vt illud principium constituamus probemus ⁊ confir
memus. Hec igitur sunt ea quibus ostendimus infinitū
esse prin⁹ ⁊ idem nullū posse principiū habere. ¶ Ue-
rum ipsa ratio dubitationem habet, primum quomodo
inquit materiam infiniti ex necessitate vel finitā esse vel
infinitam. Nam si oportet materiam prorsus informem
expertēqꝫ magnitudinis ⁊ qualitatis esse ꝑfecto nō erit
finita neqꝫ infinita sed fugiet ipsam diuisiones, ceu neqꝫ
necesse est punctum vel finitum vel infinitum esse quam-
obrem ipsa diuisio non erit per contradictionem. Item
quomodo sequitur ꝙ si materia prorsus est finita vt id
ꝙ ex ea proficiscitur finitum sit, quoniam neqꝫ sequitur
si materia ē incorporea ⁊ sine magnitudine ac forme p se
sunt incorporee ⁊ magnitudine immunes vt id ꝙ hīs
constat sit incorporeum magnitudineqꝫ priuatum. Itē
si corpus hoc sensile fieret ex nō sensile qdem corpore p-
duceretur quoniā omne ꝙ fit ex sui priuatione oritur.
Nam ex non tali fit ⁊ producitur hoc etiam mō si infini-
tū fieret siue in tempore siue secundum modū quo ali-
qua a sua causa depēdere ac fieri dicitur ex nō tali qua
le est ipsuꝫ produceret quāobreꝫ ex nō infinito fieret. Ue
rū vt alia ex mā ⁊ forma ꝯstent ita infinitū ꝯstitueret. Ne
cesse itaqꝫ nō est vt hec infinita sint, neqꝫ finita ꝑpē cām
quā diximus, ceterum hūc in modum dubitationeꝫ sol
uūt, asserētes nihil eē in compositis ꝙ nō insit ipsis sim-
plicib⁹. Quū ⁊ si mā magnitudo nō est attamē forma cor
poris que in tempore materie adnascit, talis est ꝑp quaꝫ
cōposito iest magnitudo. Qd̄ ēt ipse nō assero vt magni
tudo sit corporis forma sensibilis sed qm̄ ꝓpria rōne ma
gnitudo est separabilis a mā q̄ sane rō māe inata sensilē
facit ipsam magnitudinem. Hoc ēt pacto si aliqd̄ infini-
tū mā ⁊ forma cōstaret oporteret ipaꝫ infinitudinē l prin
cipys esse qm̄ si prī⁹ infinitudinē nō habuerint certe neqꝫ
id qd̄ ex hīs cōstat infinitū erit quapp si finitū ⁊ infinitū
māe tribui nequeāt attamen necesse est vt forme insit ac
tribuat. ¶ Sed qspiā rursus ꝫ h̄ dicet qm̄ si cūcta q̄ cō
positis insunt necesse est vt simplicibus qꝫ tribuat. Cuꝫ
corpus possit i infinitū secari ac diuidi igr̄ forma vel mā
poterit ēt diuidi in infinitū. Sed forma nō est diuidua
porro dicere cōsueuimus formā esse sua rōne impartibilē
Ueꝫ impartiri ⁊ distare cū in mā ꝓducit. Preterea dici
mus māꝫ magnitudinis distātie dimēsionisqꝫ experteꝫ
quapp nō ꝯuenit simplicibus esse diuiduū, nisi ꝑtāte sed
h̄ nihil ꝯfert ad rōnem qm̄ nunc disserimus de ipso actu

infinito. Rursus album in corpore dicimus esse id quod
potest disgregare visum ⁊ tamen ipsa forma albi per se
neqꝫ elemento inest cum huiusmodi nondum materie
sit implicita, neqꝫ in opifice vel in agente constituta. Itē
homo est animal rationale mortale attamen idea ipsa
hominis mortalis non est neqꝫ materia eiusdem. Huius
modi enim formas non asserimus esse omnino in opifi-
ce, vt formam corporis non triplici dimensione formata
neqꝫ quantitatis formam continuam vel discretam, vel
animal rationale mortale formaꝫ hominis sed rationes
horum et causas in opifice statuimus. Sed ad hec re-
spondent, quandam omnium esse similitudinem secun-
dum substātiam in formis que sunt in opifice ⁊ in formis
que ex illis vsqꝫ ad materiam ꝓficiscunt. Unde neqꝫ sim
pliciter est equiuocus multiplexqꝫ homo iste cum illo
homine qui in mente opificis est sed analogiam inter se
hūt qua vnū ab altero denoiatur, ac ꝓficiscit in qbus so-
let esse communio quedam substantie eorum respectu
de quibus dicuntur ⁊ differentia ceu dicimus a sanitate
cibum sanum. Si ergo ea que hic constituta sunt opi-
fex agit cum exemplar archetipumqꝫ vel idemqꝫ vel
ideaꝫ respicit. Certe oportet nō exiguaꝫ inter hec ⁊ illas
rerum rationes communionem conuenientiamqꝫ secun
dum substantiam esse siquidem opifex aliter efficiat quā
ipse pictor qui cum hominem intuetur, simulacrum ho-
minis quod simile illi qui est dum nititur effingere affor
mareqꝫ per accidens imitatur ea que insunt humano
corpori ceu colores figuras tractusqꝫ opifex enim non
similia solum simpliciter que nullam habeant substantia
lem cōmunionem conuenientiāqꝫ cum illis que hic na-
scuntur efficit sed illas imitatur secundum substantiaꝫ
cum hec effingit ceu solet anulli area formata que in ip-
sa cera suum caractereꝫ imprimit. Cū igitur inter hec sit
similitudo secundum substantiam si quidem erit aliqd
perficiens substantiā quod compositis inest ⁊ id tāqꝫ ele-
mentum ⁊ totius concreti constitutiqꝫ ꝑfectio sit ꝓpter
id cōposita nāciscuntur a simplicibus. Sed cū forme ac
idee a mēte opoficis vsqꝫ ad māꝫ procedūt qm̄ prorsus
necesse est aliqd esse inter deducens ⁊ deductum con-
uenientiam que dā accidūt ipsis formis dū ad exitū tē-
dūt q̄ sane ipso opifici ⁊ deducēti non insunt. Exēplū grā
lumē qd̄ in aere nascit cū a sole ꝓcedit. Certe est aliqua
similitudo substātialis inter lumē productum ⁊ solē non
exigua, quoniā hec nō sunt multiplicia vel vt aiūt equo-
ca. Uerum dum lumē exit a sole inter procedēdum ei ac-
cidūt nōnulle affectiones que soli nō insunt ceu formari
earū rē ꝑ figuris quas illuminat sibiqꝫ obuias esse tene-
bras ⁊ alie infinite passiones. Ut ergo solis lumini dum
procedit ab eo nōnulla accidūt necessario que tū ob id
nō ꝑficiūt substātiam illius qd̄ illinc a sole ꝓficiscit. Eo-
dē ēt mō sentio euenire formis ⁊ māe. Eqdē si aliqd cō-
posita habēt ꝙ suā substantiā ꝑficiat cōpleatqꝫ ex simpli
cibus illō trahūt ac ꝯsecitur, qbus preterea cū fiunt ac
vergūt ad exitū in mā nōnulla accidere possunt q̄ simpli
cibus ac primis exēplaribus nō insunt ceu diuiduꝫ esse
mortaleqꝫ ⁊ alia (id genus). Si ḡ infinitū qua infinituꝫ
est ex principys aliqbus fit velut ex prin⁹ formali ⁊ māli.
Necesse oīno est que eidē insunt secundū substātiaꝫ etiaꝫ
alicui simpliciū.i. forme vel māe herere ac tribui. Quam
obrem si infinitum ex materia non habet vt tale sit neces-
se omnino tamen est vt a forma id assequatur ⁊ obtine-
at, quoniam infinitaꝫ non est aliqua affectio simpliciter
sed consistit atqꝫ est. Quo fit vt ad ea que obiicieban-
tur reuertemur. Cum nempe dicebatur omne ꝙ fit pro-
duci ex nō tale ac quodcunqꝫ fieri ex suimet priuatione.

Respondemus ob id nos ita dicere solere quia factum est materia ꝛ forma, est id q̄ fit. Verumtamen si ante formaȝ separabilē coniecerimꝰ consideraverimusqȝ illiꝰ viā ꝓcessuȝ ac apparentiā q̄ in mā fit oīno neċe ē vt simile a simili ꝓducatur sed qm̄, vt dicebā, id q̄ fit alteratur. Nam alteratio est quedam mutatio ꝛ generatio, alteratur aūt non forma sed materia q̄ cū idonea aptissimaqȝ reddit̄ ad capescendum formam, semp̄ priuationi coniuncta est ob id verissimuȝ esse cōprobat̄ omne q̄ fit tale ex nō tali ꝓduci. ¶ Sȝ rursus is ꝯ rōnē exēplis pugnat. Nā cū ex quatuor elemētis vicissim coniunctis ac cōmixtis omnia composita nascātur. Ut cōmunis postulatio cōceptioqȝ est attamē nōnullas ꝓprietates q̄ compositis insunt, potestatibꝰ potētijsqȝ elemētorū tribui assignariqȝ nequeūt ceu qua virtute simplicium ptāteqȝ lapis ille q̄ magnes appellat̄ ferrū attrahit, vel que est illa huic ꝯtraria affectio q̄ illum expellit eijcit. Itē sepenumero in eadem gleba vtreqȝ affectiones ꝯtrarie secundum alterā ac alteram partem esse solēt preterea herbaꝝ stirpiū ꝛ lapidū atqȝ partium animalium ꝛ eorū omniū q̄ similiter que solo contactu quādā ꝯtrā affectionē efficiūt infinite virtutes sunt quāobrem q̄ compositis insunt, simplicibꝰ inesse tribuiqȝ nō possunt. ¶ Sȝ ad h̄ philosophus rñdebit nō oportere vt oēs virtutes q̄ cōpositis insunt, simplicibus tribuātur sicut medici avī sed simpliciū complexionem aut mixtionē māq̄ rōnem cōtinere. Nā eo q̄ mā taliter ac taliter est affecta dispositaqȝ ita formę ab vniuerso opificio introducitur in ipsa atqȝ fiūt. Hec igit̄ nimis affatim ꝛ supra quā res ipsa petebat, ꝑtrāsiuimus ac disseruimus. Quocirca ad ꝯtinuationē eoꝝ q̄ ꝓposuimus, redeamus. Cū ostēdisset Arist. Oportere si infinitū statuūt idipsum principiū ponere statuereqȝ inqt ētidem esse ingn̄abile ac incorruptibile. Et h̄ merito, qm̄ si ab aliq̄ pn̄o ꝓrsus ꝓduceret̄ certe fieri ꝓduciqȝ inciperet ceu pānis similariū carnem fieri cōtingit ꝛ mēbroꝝ instrumētalium cor. Et in plātis radices sed infiniti rō est pn̄m alioqn finis tanq̄ eius pn̄m diceret̄. Si corrumperet̄ oīno necesse est vt in aliqd̄ vltimū extremūqȝ itereat ac decidat. Naȝ oia q̄ corrūpunt̄ h̄ mō intereunt, imprimis a sua optima cōplexione nāliqȝ dispōne deficiūt deinde paulatim elabitur quousqȝ maxie ꝯtra vicinaqȝ interitui sunt adeo vt exiguū qppiā occurrat qd̄ illa ꝑdat ac enecet. Quāob rē infinitū ortꝰ interitusqȝ expers hēri neċe est. Sȝ cū Ari. h̄ disserit deinceps cās explicat qbus veteres impulsi infinitū in rebus collocarent. Sūt ḡ qnqȝ cāe, pꝰ, qm̄ tēpus auget̄ i infinitū innumerabileqȝ est, 2ª ex sectione magnitudinū cōtinuiqȝ in infinitū, ceu videre lȝ in ipso triāgulo q̄ hȝ duo latera alteri maiora. Si .n. demere volueris ex duobꝰ laterībꝰ maioribꝰ latꝰ q̄ vni q̄dē eq̄le sit. Et duceris ꝑtraxerisqȝ a pūcto sectōis qd̄ incidas maius equale minori lineā rectā pararellā cui equalē ex duobꝰ laterībꝰ secabis facies q̄dē triangulū minorē. Rursus cū huiꝰ latera reliq̄ sunt maiora deinde efficies ipsum minorē triāgulū ꝛ h̄ mō in infinitū quāobrem sectio magnitudinuȝ est in infinitū. Opȝ .n. triāgulū retāguloꝝ describere. Nā ꝑspicuū est vt i alijs aliqn̄ sectio ablatioqȝ nō efficiet triāgulū eqs laterībꝰ ꝯstitutū. Uñ nō poterit ampliꝰ ex altero latere secari alteꝝ qm̄ amplius in ipso triāgulo incisio hēri nō poterit. Qd̄ si nō incisio cadet in triangulo semp itaqȝ nō poterit intus describi triāgulꝰ. At si accepimus triāgulū rectāgulū ꝛ sectionē ablationēqȝ ex linea opposita eidē angulo fecerimus angulū rectū ꝯstituemꝰ. Et semp diuisio triāguli intus incidet. Nā linea oppꝰ angulo recto semp maior est reliqs laterībꝰ q̄ ꝯtinēt rectū angulū, q̄ pacto semp cū fuerit cōstitutus triāgulꝰ semp ex linea opposita angulo recto est demēda linea equalis minori ꝛ ita triāgulos intꝰ describere in infinitū poterimꝰ sed si ex duobus simul demes sermo in oībus triāgulis valebit tertia cā cur statuerint veteres ac existimauerint infinitū esse, est ipa ꝑpetua gn̄atio. Nā si aliqd̄ infinitū nō hēret̄ ex cuius mole tāq̄ ꝑenni fonte ea q̄ fiunt cōtinuo desecaret̄ auferēturqȝ, dubio ꝓcul defitura eēt gn̄atio. Cū ipsis met ꝑsuadere nō possim vt aliqd corrūpat̄ i eo q̄ est ꝓrsus nō ens. i. vt ad nihilū rediget̄ cū vnius interitus sit alterius ortus atqȝ elemēta in seipsis mutuo ac vicissim resoluāt̄. Quarta cā cur existimauerint infinitū h̄ est qm̄ oē qd̄ terminatū est semp ad aliqd̄ terminat̄ ꝛ claudit̄. i. oē q̄ finit̄ ab aliq̄ terminat̄ quāobrē ꝛ ipsum q̄ terminat, aliq̄ claudit̄ ꝛ finit̄ alioqn id q̄ terminat vel finitū est vel infinitū si q̄dē igit̄ fuerit infinitū ꝑ se infinituȝ erit ꝛ id qd̄ volumus disceptādo cōcludimus. Si vero finitū ab aliq̄ terminabit̄ de illiꝰ termino ingrendū ē ne finitū vel infinitū sit ꝛ ita ꝓcedere libebit in infinitū. Nā id alteꝝ qd̄ sumit̄ ab altero cōcludi cū terminat̄ ab alio ꝛ aliud ab alio certe nullus terminꝰ eoꝝ q̄ ita ꝯtinuo seruant̄ hēri poterit si semp aliud alio atqȝ reliq̄ terminat̄, quaꝓpterqȝ oportebit asserere infinitū esse, qnta cā q̄ maxime ꝓpria est ꝛ summā fidē ceteris quas modo attulimꝰ prestat, qm̄ cogitatione semp aliqd vltra cōprehēdere fingereqȝ possumus. i. nullꝰ finis terminusqȝ apprehēdi pōt cū semp aliqua re quāta vis data aliqd plus extraqȝ mens ipsa imaginare qat. Nā ꝛ h̄ mō numeruȝ infinitū cōcipere solemus ac sectionē corpoꝝ in infinitū postulare ꝛ aliqd vastū ex̄ cęli cardines imaginare qm̄ phantasia aut vis imaginādi nō hȝ mēs nec statū sȝ qm̄ celo egreditur extrinsecus vastuȝ quoddam inane aut immensum corpus fingit, que si corpus infinitum intelligit concipitqȝ idipsum infinitum quandam magnitudinem statuit. Si vero quoddā inane aut vacuum infinitum affingit mox necesse est ꝑ etiam corpus infinitum constituatur. Hinc democritus mundos infinitos esse supposuit cum vacuum infinitum esse asseruisset. Nam erant ij mundi suis vicibus ꝛ partes vacui suis vicibus replebantur. Hec enim pars vacui cum mundo implebatur alie autem inanes ꝛ vacue remanebant quam obrem in vna aliqua vacui parte mundus erat ꝛ in omnibus alijs vacuum cum igitur infinitum vacuum sit infiniti etiam mundi erunt. Uerum non solum ipso incōmodo vicissitudinis mundorum ac partium recipientium ipsos infinitum esse refellitur sed etiam ipsa ratione tollitur de medio. Quoniam veteres inane nihil aliud esse sentiunt q̄ȝ locum corpore priuatum, quod si hoc verum est cum omnis locus sit corporis capax. Uacuum omne igitur erit ad capescenda corpora idoneum. Si autem suapte natura poterit recipere, oportebit omnino vel iam corpora recepisse vel recipere ergo cum sit vacuum in eo collocabitur infinitum corpus. Nam vt inquit in sempiternis potestas rei nihil differt distatqȝ ab actu quamq̄ȝ in rebus generabilibus id q̄ est potestate queat in actum non deduci, cum plerumqȝ dum res tendit ad perfectionem corrumpi soleat anteq̄ȝ perficiatur sua potestas que vergit duciturqȝ ad actum. In sempiternis autem si aliquid prorsus potestate est id mox oportet omnino actu esse frustra enim ea haberetur potentia que nunq̄ȝ ad actum perueniret quapropter si aliquod sempiternum potestate est omnino actu esse oportet, similiter nunq̄ȝ fieret neqȝ fieri poterit, quare neqȝ ptāte erit. Naȝ id ptāte est qd̄ fieri actu pōt quippe in rebus sempiternis neqȝ ꝓprie cōtingens est cū nō habeant momentū atqȝ inclinationē in alterutrū

sed

sed semper sunt necessario, in quibus non differt ipsum posse ab eo q; hoc vocabulo esse nuncupamus neq; vicissitudines patiuntur quamobrem si infinitum vacuū est necesse erit corpus infinitum esse, porro hoc modo etiā aliqui infinitos mūdos esse assentiunt, alij aerem infinitum alij aquam alij vero intermediū. Sed cum hec dicat deinde inquit sermo de infinito multas habet dubitationes siue illud posuerimus vacuum esse siue secus illud statuerimus. Quod si ex medio infinitū tollere cōtenderimus, circuitum temporis infinitum numeri augmentum ⁊ magnitudinum sectionem in infinitū demere videbimur. Si vero infinitum a nobis admittendū est neq; citra cōtrouersiam ac questionem illud ponere possumus quoniam inquisitione opus est num substātia sit vel accidēs. Et si forte accidens concedendum est nunquid per se vel per accidens simpliciter. Uerum ipse distinguit infiniti nomen vt noscatur de quo infinito differat quoniam de infinito secundum magnitudinem dicturus est. Nam de hoc presertim an sit corpus extensione inexhaustum infinitumq; an secus ad naturalem differere spectat.

¶ Omne.n.quod est aut principiū: aut est ex principio. At principium infiniti non est: esset enim ipsius finis. Preterea ingenitum ipsum esse: corruptioneq; vacare censent quippe cum sit principium quoddam.

¶ Omne inquit quodcunq; non temere frustraq; subsistit nec per accidēs prorsus habetur. Uel continet rationem principij, vel ex principio est nam ea que frustra temereq; accidunt quoniā casu fortuitoq; ac preter nature consultum producuntur neutrum istorum esse possunt. Infinitū autem frustra casuq; nō introducit quippe sit sempiternū, quāobrem vel pnᵐ erit vel ex principio.

¶ Nam ⁊ quod nascitur id habeat finem necesse est: ⁊ omnis corruptionis est finis. Quapropter (vt diximus) huiusce non est principium. Sed hoc principium ceterorum esse videtur.

¶ Si id quod fit necesse est interire corrumpique ea autem que corruptibilia sunt ac obnoxia interitui cum intereunt aliquem magnitudinis terminum habent in quem desinit ipsa corruptio. Sēper.n.corruptibilia corruptionis obnoxia magis redduntur cum paulatim senescunt igitur nullum infinitum generabile est. Item quoniā nihil q; producitur secundum substantiam habet momentaneam mutationem introductionemq; vt nonnulla solēt que citissime alterantur, sed partim ac partim fiunt igitur si infinitum esse admittitur necesse est idipsum ingenitum esse ⁊ incorruptibile.

¶ Et continere etiam ipsum omnia gubernareq; dicunt: vt hi qui preter infinitū nullas alias causas faciunt: vt mentem aut concordiam: ⁊ hoc esse ipsum diuinum. Est enim immortale: nec vnq̄ perire potest: vt Anaximander: ⁊ naturalium plurimi dicunt. Esse autem infinitum in ratione rerum: ex hisce quinq; maxime quispiam credet. Et tempore. Est enim hoc infinitum ex magnitudinum diuisione.

¶ Inquit quicūq; veterū nāliū, qui causam efficientē non considerarūt neq; ad eam inspexere vt Anaxagoras mentem causam effectriceq; dixit ⁊ Empedocles litē odiumue ⁊ amicitiā, quod statuerunt esse omniū materiā idipsum infinitū mole ingeneratile ac interitus expers esse dixerunt, preterea idem diuinū aliquod cui munus esset omnia regere ⁊ preesse vniuersi omniumq; constitutioni. Itē immortale ac nūq̄ interiturū defectusq; prorsus immune, assenserūt, quod Anaximenes aerē esse coniecit, Thales aquā Anaximāder aūt intermediū quoddā ⁊ singuli alij aliud infinitū pariter ⁊ principiū instituere. Sed Arist. nihil admiratione dignū hoc nostro seculo dicit vt cū primi philosophi ignorauerint potestatē vnq; vniuersi ac omniū rerum elementis insidere, quisq; id mox coniecerit diuinum esse quod aliorū causam esse coniectarunt vt igitur ij qui solam causam materialem spectarunt ipsam causam rerum omnium primam esse rati sunt ita plane Anaxagoras mentem omnium rerum principium statuit. Et Empedocles odium ⁊ amorem.

¶ Utuntur enim ⁊ mathematici infinito. Ex eo preterea: quia hoc pacto dūtaxat generatio ⁊ corruptio nunq̄ deficiet: si infinitum sit id ex quo per ablationem id quod nascitur fit. Insuper ex eo quia finitum ad aliquod semper finitur. Quare necesse est nullum esse finem: si aliud ad aliud semper finiri necesse est. Maxime vero ppriissimeq; ex eo quod vniuersis communem efficit dubitationem. Nanq; mens non deficit in cogitando: ⁊ numerus: ⁊ mathematice magnitudines: ⁊ id qd est extra celum: infinitum esse videtur. Quod si illud sit infinitum: ⁊ corpus infinitū esse videtur: infinitiq; mundi. Cur enim magis hac parte vacui q̄ hac: moles est collocanda.

¶ Id est mathematici loco postulati accipiunt sectionem magnitudinū fieri in infinitū. Aiūt.n.omnē rectā lineam datā diuidi posse in duas partes ⁊ a quacunq; recta linea data semper minorem demi posse, qm videlicet ex ipsius trianguli duobus minoribus lateribus reliquum semper demendum est ex maiori ⁊ minori ex ea sectione ducere lineam pararellam ⁊ efficere triangulum ⁊ ita hoc fieri in infinitum poterit.

¶ Quare si aliqua sit in pte: ⁊ vbiq; necesse est esse.

¶ Que est hec assignatio vt vna idē vacui parte corpᵘ cōtineat ⁊ nō vbiq; siquidē vacuū est locus priuatᵘ corpore:

¶ Et insuper si sit vacuum infinitusq; locus: ⁊ infinitū corpus esse necesse est. In perpetuis enim non differunt posse ac esse. Habet autem dubitationem ipsa contemplatio infiniti. Nam si ponatur esse: impossibilia multa sequuntur: ⁊ etiam si non esse ponatur. Preterea vtronam sit modo. Utrum vt substantia: an vt accidens alicui nature per se: an neutro modo.

¶ Quoniā supra eo quod solū eorum sermo erat pro arbitrio reiecit impresentia idipsum probat, qm necesse est corpus infinitū esse si sit vacuū infinitū quoniā nihil aliud sentiunt, vacuū esse q̄ locum priuatū corpore. At omnis locus capax corporis est quod si is locus infinitus sempiternus erit nihil magis potestate ē capax corporis quā actu scilicet simul cum potest comprehendere illud corpus infinitum mox actu illud complectitur.

¶ Sed nihilominus sit infinitum: ⁊ multitudine infinita.

¶ Inquit non tollit quin idipsum infinitum statuatur vel substantia vel accidens per se aut simpliciter. Nam cum aliquo modo ipsum posuimus nihil vetat ipsum esse

extensione infinitum quod quidem cum fuerit diuisum, multudine infinitum efficiet.

¶ Maxime autem ad naturalem philosophum pertinet: si magnitudo sensibilis infinita sit in ratione rerum considerare.

¶ Hoc in loco habes intentionē de quo infinito deinceps disputabit qm̄ de sensibili infinito agendū est. i. de naturali quod naturalibus qualitatibus afficitur. Nam sine sit ex̄ cęlū aliquod corpus non naturale sine qualitate siue aliquid aliud hmōi in libro de cęlo indagabit quo in loco ondet ex̄ cęli cardines prorsus nō posse aliquod corpus constitui. Impresentiarum autem perscrutatur ꝛ inquirit nū habeatur aliquod corpus naturale quod queat in infinitum extendi. De infinito aūt secundū multitudinē quod ipsum esse nequeat demōstrauit in primo huius operis libro in illis presertim rationibus quas contra Anaxagoram ꝛ democritū adduxit. Quod ēt exactius diligētiusq; in libro de ortu atq; interitu rerum ostendet.

¶ Atq; primum determinandū est quot modis dicitur infinitum. Uno itaq; modo dicitur infinitum quod impossibile est pertransire: ex eo qꝛ nō est aptum vt per ipsum transitio fiat: perinde atq; vox inuisibilis dici solet. Alio modo id dicitur infinitum: quod habet sine fine transactionem.

¶ Cum indicasset phisico agendū esse de infinito, ac iure veteres illos idipsū pn̄m rerū posuisse q̄ illō inter ea que sunt connumerarūt. Ceterū hic aggredit̄ ipsū ↄsiderare. Et cū infinitum multifariam dicatur prius exponit illius significata deinde ostendit que sint infiniti significata ꝛ que nō sint. Nam quū sciuerit vocū multiplicū equiuocarumq; significata poterit determinare ac dicere quale infiniti significatum admittat qualeq; negat, inquit igitur infinitū quinq; modis appellari, inprimis vno modo dicitur infinitū quod cū ipsa nā prorsus nō possit habere terminū nec percurri ac peragi potest quod quidem eo nō pertransit̄ quod prorsus quantū nō est. Quēadmodū etiā vocē inuisibilem dicere solemus quod haudquaq; sub acie oculoꝝ intuituq; cadere idonea est hmōi aūt sunt punctū ꝛ quātitates. Hec. n. infinita dici solent, punctum infinitū est qꝛ cū sit termin⁹ indiuidu⁹ ac oīno magnitudinis expers nō habet terminū. Nō. n. eo finita cōtinent cōplectunturq; ipsū vt extēdatur in infinitū. Similiter albū ꝛ generaliter oīs qualitas vocatur infinita qm̄ prorsus transitu vacat. Secūdo dicitur infinitū quod permeationem habet atq; transitū termino carentē cuius quidē terminū aliquando inuenire nō est nō ea de causa qꝛ nos ipsum percurrere nō possimus, sed qm̄ ipsum nusq̄ deficit fm extēsionē neq; ipsius magnitudo terminis clauditur. De quo ēt ↄsiderare agereq; proponitur an sit hmōi aliqua magnitudo in his que sunt, an secus. Tertio appellamus infinitū quod quidē iam terminū habet, sed cū nos egre illud ac cū labore peragimus nunq̄ videt̄ deficere. Et hoc modo infinitū dupliciter vel quantitate vel qualitate esse ↄtingit. Nā si iter asperū inuiū tortuosumq; adeo fuerit vt nobis inaccessū sit, hmōi iter dicere cōsueuimus infinitū esse propterea qḋ ipsi nō possum⁹ illud permeare ac cōficere, quo igitur pacto vocamus laberintū infinitū, qui ita appellat̄ ea de causa qꝛ nō habeat aliquē vie terminū, sed qm̄ est tortuosus ꝛ ob id nobis inuius ac inaccessus est. Solemus ēt iter infinitū dicere ob ingentē itineris ambitū ac longitudinē interualli quemadmodū dicimus oceanū infinitū esse propterea quod illū vndiq; nauigare non possumus cū magnus sit illius ambitus ac vasta illius altitudo habeat̄ quod tn̄ circūscribitur ꝛ telluris finibus vndiq; cingitur. Similiter eadē cā rubeū pelagus infinitū dicit̄, solitū itaq; nobis est cū lōgiusculū iter aliquādo facim⁹ fessis de via illud appellare infinitū. Quarto dicitur infinitū quod suapte nā aptū est habere terminū ꝛ nō habet hmōi est circulus, in quo actu potest accipi pūctū ꝛ ibi pn̄m designare quāq; ipse actu aliquod punctū determinatū certūq; nō habeat. Nā vnde libet quispiā poterit sibi pn̄m fingere ac statuere, cū ēt ille qui circulū supra quouis dato centro ꝛ spacio describit non ex aliquo certo determinatoq; puncto initium faciat, sed vnde libet circino pn̄m accipit item si quis in orbē circulumq; moueretur pōt vnde voluerit motū agredi hoc igitur modo circulus est infinitus ac ita appellatur quia propriū ex se nō habet terminū cū alterius climatis aut terrę vel loci situ aliud initiū quispiam possit designare. Quintū infiniti significatū ꝛ vt iquit per additionē vel diuisionē aut vtrāq; simul per additionē inquā vt in numero ꝛ tēpore vsuuenire solet. Nā dicimus numerū infinitū esse qm̄ pōt adolescere in infinitū siquidē quocunq; dato numero maiorē sumere liceat ob id ēt tēpus crescere augeriq; in infinitū pōt, per diuisionē aūt infinitū collocari pōt in magnitudinibus qm̄ eaꝝ sectio in duas ptes semp fieri pōt. Utroq; aūt modo simul si animo cōceperimus vnā lineā rectā deinde hāc bipartitā cuius sectionis rursus alterā partē opinabimur bipartitā vel semper diuidendā esse in duas ptes ac deniq; totidē eidē lineę adiūgendas esse partes quot demi queunt, hoc mō nanq; infinitū partim auget̄ partimq; diminuitur. Tot igit̄ modis cū infinitū appellet̄, querit mō ipsa disputatio de secundo infiniti significatu quo dicebatur aliqḋ infinitum esse fm extensionem, an in rebus collocetur velut ꝛ nāles ipsum esse supposuerant. Quod si quis infinitū esse contenderit quoad cetera significata cum hoc viro nulla nobis erit dissensio quippe ꝛ nos attulimus hmōi esse infiniti significata. Uerū quod infinitū fm extensionē haberi statuiq; nequeat mō proponit disserere. Et eos imprimis reiecit ac refellit qui idē infinitum esse affirmāt. Nā si prius nō aliquod aliud ens statuunt ꝛ postea infinitū q̄ illi inhereat, sed per se infinitū ac sbāꝫ hmōi ceu aeris vel ignis esse. Hoc igit̄ infinitū q̄ aiunt vel diuisibile erit vel indiuisibile si ergo diuisibile vel magnitudine diuisibile vel multudine. Omne. n. quod diuidi pōt fm vnā harū specierū diuiditur. Si ergo aliquā harū specierū quas diximus ipsi cōcesserint, infinitū quātū erit ꝛ non sbā qm̄ he vtreq; spēs cōtinuū ꝛ discretū in quātitate collocātur quāob: eā substātia nō erit p se ipsā infinita. Si vero infinitū esse ipartibile idest indiuisibile dixerint infinitū certe nō erit amplius infinitū illud. s. dicimus de quo nos mō querimus atq; idipsū quod oēs nāles esse supposuerunt. s. infinitū fm extensionē quod quidē prorsus est diuisibile cū sit magnitudo quedā. Nisi infinitū eo modo acceperint quo pūctū ꝛ qualitates infinita appellauimus. Sed nobis nulla de hmōi infinito facienda est disputatio sed de illo disseruimus quod est infinitū fm extēsionē quod percurri cōfici non pōt extremis vndiq; carēs, quāobrē non pōt hmōi infinitū sbā esse. Sed cū hec inquit descendit in aciem cōtra illos qui infinitū esse alterius accidēs sentiunt deinde ad propositū mox redit inquit ergo si infinitū esset alteri accidens, ipsū nō haberetur rerū pn̄m sed illud statueretur pn̄m cui infinitū accidit. Nā vt dicimus vocem esse elemētū sermonis, qui etiā cū afferimus vocē inuisibilem esse nō amplius vrgemur affirmare elemētū sermonis esse inuisibile qm̄ nō per se voci inest inuisibile sed per accidēs. Hoc ēt modo dicimus de infinito,

quoniam

quoniam nõ ea de causa qua ipsum accidit alteri vt aeri vel aque que est per se rerum principium, fateri debemus & ipsum infinitum esse rerum principium. Uerum si quis contendere voluerit aduch asserens ipsuz infinitum esse principium saltem per accidens is neqȝ poterit demõstrare illud esse principium, quoniam cause alicuius per accidens causę prorsus non sunt, ceu dicitur caluuz esse causam domus qui nullo modo est causa. Siquidem aliquis non qua caluus ędificator, ędificet. Unde & si non esset caluus nihil minus ędificaret. Igitur neqȝ hoc modo infinitũ esse pnm tueri possunt. Atqui demõstrauimus quod si illud statuendũ est aliter statim haberiqȝ nõ posse quin rerũ pnm cõstituatur igitur infinitũ neqȝ per se neqȝ per accñs inter res numerari ac cõstitui põt, qđ et Arist. vltro pcedẽs perfectius exquisitiusqȝ indicabit interim reuertitur ad propositũ, qm̃ fieri nequit vt idem infinitũ per se substãtia sit. Sed argumentũ cõficitur a loco qui dicitur a maiori ad minus & inquit. Infinitũ magnitudini & numero inest. Si ergo hec numerus .s. & magnitudo que sunt veluti sbã infiniti, magis per se existere esseqȝ deberẽt, & tñ ipsa aliqs insunt, qm̃ substãtię inherẽt, cum per se subsistere nequeant, multi minus ergo infinitũ per se erit qm̃ accidit numero & magnitudini quę etiã substãtię accidunt. Est igitur syllogismus hippoteticus. Si infinitũ cum sit substãtia, per se est, multo magis numerus & magnitudo esse existere per se debẽt. Si ergo numerus & magnitudo magis per se esse debẽt & tñ nõ sunt, multo minus per se infinitũ erit. Preterea inquit si infinitum actu substãtiam fatentur vel diuisibile erit vel indiuisibile. Quod si illud diuisibile dabunt, vbiqȝ ac omnino secabitur veluti similiaria, quẽadmoduz itaqȝ aer diuidit̃ in partes quarũ vnaqueqȝ aer vocat̃, & aqua in guttulas ita etiã infinitũ, eo q substãtia infinita est in infinita secabitur quãobrez accidet vnãquãqȝ partez esse infinitã ergo idez infinitũ erit multa infinita ac infinities infinita siquidem vnaqueqȝ pars diuisibilis sit quod quidẽ fieri nõ potest. Quod si instabunt dicentes illud quidez diuidi sed nõ in infinita certe cogentur fateri illud dissimilare esse. Quod si hoc admiserint infinitũ neqȝ simplex neqȝ pnm erit, qm̃ dissimilaria illius principia erũt. At infinitũ simplex esse opz qm̃ pnm est, & si principiũ habebitur ecõtra necesse est vt simplex habeatur, alioquin si fuerit cõpositũ nõ poterit affirmari pnm, sed illa statuentur pna ex quibus ipsum cõstituitur, at cuncti qui infinitũ dedere idipsum pnm esse asseruerũt. Quod si ipsuz indiuisibile cõcesserint certe nõ erit infinitum. Nam infinitũ de quo disputamus vel magnitudine inexhaustũ est vel multitudine indiuisibile aũt nullũ istorũ est qm̃ vnumquodqȝ diuidi secariqȝ potest, quapropter fieri non potest vt hoc modo infinitum sit indiuiduum. Si ergo neqȝ diuisibile neqȝ indiuisibile potest esse infinitum cum sit substantia videtur quoqȝ infinitum nullo modo substantia esse. Si autem substantia non est igitur accidens. Si illud accidẽs esse admittitur non ergo erit principiũ veluti pithagorei supposuerunt. Sed hec inquisitio (inquit) .s. an infinitũ sit quedã communis natura que in mathematicis collocetur aut in sensibilibus vel in rebus incorporeis separatis, an potius substantia quedaz intellectualis vel aliquid aliud cõmunissima est & institutionis nostrę excedit qualitatez idcirco supersedebimus ab his questionibus, & nos ipsos conuertemus ad eam magis que nostro instituto huiusqȝ operi consentanea est & conuenit. Hec profecto est an aliquod corpus sensibile magnitudine infinitum impercursibile tueri possimus siquidez veteres naturales tale infinituz esse statuerint.

¶ Aut quod vix aut quod aptum est quidem habere: non habet transactionem vel finem. Preterea infinitũ omne: aut in appositione: aut in diuisione: aut in vtrisqȝ consistit.

¶ Cum dicit aut egre vixqȝ pertransiri potest tertium significatum infiniti dat, cuz mox subiungit, aut quod ipsa natura potest habere & tamen accessum permeationem vel finem non habet, quartum explicat dico. si eo modo infinitum quo paulopriũs circulum appellauimus infinitum. Uerum dixit quod ipsa natura potest habere permeationem accessum vel finem pro hoc potest totus circulus percurri conficiqȝ vel etiam terminari. Sed cum totus circulus aliud pũctum actu certum dat vnqȝ nõ habeat, vel id quod circunfertur in eo non teneat vbi finem statuere ac ipsum stare queat idcirco circulus impercursibilis dici solet.

¶ Separabile igitur a sensibilibus infinitum esse non potest: quod quidem ipsum sit infinitum.

¶ Infinitum .s. de quo est sermo illud profecto quod extensione infinitum dicitur, idipsum igitur esse aliqua substantia per se nequit. Quoniam tale infinitum prorsus a sensibilibus alienum esse non potest, sed vel aqua vel aer vel aliquid id genus cõcedere oportet quemadmodum idipsum esse naturales supposuerunt.

¶ Naz si infinitũ ipsum neqȝ magnitudo sit: neqȝ multitudo: sed substantia & non accidens: indiuisibile erit profecto. Diuisibile enim aut magnitudinem aut multitudinem esse constat. Si vero indiuisibile sit infinitum non erit: nisi perinde atqȝ vox est inuisibilis. At neqȝ illi qui dicunt infinitũ esse: ipsum hoc pacto ponũt: neqȝ nos querimus si sit idẽ̃ ipsuz: sꝫ vt hꝫ sine fine trãsactionem.

¶ Hic primum argumentum adducit quod infinitum nõ sit substantia. Et inquit si infinitum non esset magnitudo neqȝ multitudo quę quidẽ quãtitatis species sunt. Sed sola substantia per se .i. ab ijs seiuncta infinituz certe nõ habebit diuisionem, quoniam diuisio fit merito quantitatis, quamobrem erit indiuisibile, sed si illud indiuiduũ expersqȝ diuisionis esse affirmatur neqȝ erit infinituz de quo nos modo querimus ac de quo naturales disserere consueuerunt. Nisi q velint infinitum accipere velut punctum vel quale eo quod huiusmodi infinitum suapte natura idoneũ non est vt dimensionẽ ac diuisionẽ suscipiat.

¶ Quod si infinitum per accidens sit: non hoc elementum erit eorũ que sunt: quo est infinitũ: quemadmodum nec ipsum inuisibile locutionis est elementum: & tamen vox est inuisibilis.

¶ Quoniam ostendit infinitum substantiam esse non posse idcirco interserit confutationem quãdam alterius suppõnis qua quis posset dicere infinitum esse accidens. Unde inquit si infinitum est & non est substantia ergo relinquitur idipsum esse accidens. Sed si accidens esse affirmatur, infinitum igitur non erit rerum elementuz sed illud potius cui accidit infinitum, quemadmodum neqȝ inuisibile est elementum locutionis, sed vox quatenus talis elementum est cui accidit inuisibile.

¶ Preterea quonam pacto quippiam ipsum infinitum esse potest: si neqȝ numerus neqȝ magnitudo per se esse potest: quoruz per se affectus quidaz ipsum est infinituz. Minus .n. ipsum per se q̃ ma

gnitudinem aut numerum esse necesse est.

¶ Rursus descendit ad ostendendum infinitum non esse substantiam. Et argumentum conficitur ab eo loco qui vocatur a maiori ad minus. Inquit ergo si subiectum alicui magis subsistit per se quam illius accidens. Subiectum autem infiniti est ipse numerus qui nõ subsistit per se. Ergo multo minus infinitum quod numero accidit nõ poterit subsistere per se. At si non est de numero corum quę subsistunt per se igitur non erit substantia.

¶ Perspicuum etiam est infinitum sic esse non posse ut actu sit: ⁊ ut substantia principiumque: nam infinitum erit quicquid ipsius accipias si habet partes. Est enim idem esse infiniti ac infinitum ut patet.

¶ Alterum argumentum adducit quod fieri nequeat ut infinitum sit substantia ac rerum principium. Nam prorsus necesse est, si infinitum dabitur rerum initium aliquod simplex esse ⁊ nullum subiectum habere in quo firmetur. Alioquin si compositum esset aut omnino aliquod habe ret subiectum non amplius illud infinitum dabitur, sed vel subiectum eius vel illa ex quibus ipsum constituitur, quoniam oportet principium aliquod simplex esse. Si ergo huiusmodi infinitum est aliquod simplex nullumque subiectum habens, sed potius est velut animus ⁊ mens ipsa in eodem infinitum ⁊ ratio infiniti vel esse eadem erunt. In compositis enim aliud est hoc esse ⁊ aliud quo illud est seu illius ratio ut diximus in predicamentis. Nam cõpositum hoc esse significat ut cum ipse dixero animal, sed animali esse, scilicet quo animal est ipsa forma animalis esse dicitur. Significat quidem per illud esse animal. At in simplicibus idem verbi gratia est animus ⁊ animi esse. Nam ratione neque divideretur in plura mens ipsa ac sui esse. Si ergo huiusmodi est natura infiniti ut. s. idẽ sit infinitum ⁊ infiniti esse. i. ratio eius dubio procul singule illius partes erunt infinitę. Nam si pars suscipit totius rationem ⁊ pars sane infinitum erit sed si alterum erit nõ amplius simplex habebitur, sed potius constitutum ex partibus dissimilaribus quemadmodum neque homo simplex est qui constat animali rationale ⁊ mortale. Verum si infinitum quis statuerit esse numerum vel magnitudinem infinitam, propterea sequi non poterit ut ipse infiniti partes etiam infinitas esse astruat, quippe qui subiceret naturam alteram in qua reciperetur infinitas ceu numerum vel magnitudinem. Neque vetat ratio quin numeri pars sit numerus ⁊ tamen non esset numerus infinitus, quoniam non est ratio numeri cum illa infiniti eadem. Est enim numerus ex unitatibus multitudo collecta. Infinitum autem est quantitas impercursibilis, idest quę peragi nõ potest. Similiter etiam de magnitudine dici potest. Qui ergo infinitum hoc modo assentiunt substantiam esse perinde ac in definitione eius comprehensam ac collocatam, quo pacto fieri potest ut ii non videant singulas eius partes infinitas esse oportere. Nam ut pars aquę quęlibet est aqua quoniam totum ac singule eiusdem partes eandem definitionem obtinent, ita necesse est ut partes infiniti sint infinitę. Cum igitur multę sint partes infiniti, quinimo cum unaquęque illius pars in infinitum sit divisibilis, necesse igitur erit ut infinitũ ipsum habeatur infinities infinitum quod quidem absurdum est.

¶ Si infinitum substantia sit ⁊ non in subiecto. Quare fit ut ipsum: aut indivisibile sit: aut in infinita sit divisibile. At fieri nequit ut idem multa sit infinita.

¶ Dicit secundum subiectum pro hoc in subiecto, idest si infinitum est substantia ⁊ non accidens.

¶ At vero ut pars aeris aer est: sic ⁊ infinitum ⁊ pars quevis infiniti: si substantia quedam ⁊ principium sit: uti dicunt. Vacat igitur partibus atque indivisibile est. At esse non potest id tale quod actu est infinitum. Necesse est enim ipsum quantum quid esse. Per accidens igitur infinitũ ipsum esse videtur. Quod si ita sit: dictum iam est antea non posse ipsum principium dici. Sed illud, cui accidit: ut aerem: aut par. Quare absurde dicunt profecto: qui tale illud esse censent: ut pithagorici dicunt.

¶ Hęc verba continua sunt superiori contextui. Est igitur hęc tota huius contextus sententia atque constructio, postquam enim dixit, siquidem fuerit substantia infinitum ⁊ non secundum subiectum continuãs deinceps hęc inquit. Velut enim aeris pars est aer ⁊ ita infiniti pars est infinitum. Et cum mox adiecit si quidem est quedam substantia ⁊ principium, deinde copulat alteri parti contextus superioris illi videlicet vel ergo indivisibile vel in infinita divisibile. At idem multa infinita esse nequit, postremo sequitur dictis copulando, igitur impartibile est ⁊ indivisibile.

¶ Nam substantiam faciunt ipsum: ⁊ simul etiam partiuntur.

¶ Inquit eos prave sensisse qui illud affirmarũt eẽ per se substantiam, scilicet ab alijs rebus abiunctam, quoniam his accidit idem fateri partibile ac impartibile esse ac substantiam ⁊ accidens. Nam substãtia est ea parte qua illi ita sentiunt esse infinitum accidens vero quoniam quam aiunt ipsum esse infinitum mox velint nolint ipsam quantum faciunt quoniam infinitum est divisibile alioquin si infinitum est substantia commonstratum iam est ut ipsum indivisibile sit quamobrem indivisile faciũt divisibile ⁊ substantiam accidens.

¶ Verum hec quidem forsitan inquisitio universalis est magis: si possit inque infinitum ⁊ in mathematicis ⁊ in intelligibilibus ⁊ in hisce que nullam habent magnitudinem esse. Nos autem si sit in sensibilibus: de quibus doctrinã facimus infinitum corpus incremento necne consideramus ac perscrutamur.

¶ Quoniam ostendit infinitum non posse subiectum esse infinitum dico secundum extensionem, quod illi collocari reponique in ideis nõ aiunt, sed de illo quod in eis collocarunt inquirere an illud etiam substantia infinita sit, sive in mathematicis sive in ideis ponatur, cõmunioris scientię munus est considerare quę de omnibus principijs verum qua principia sunt, consideret, at huius disciplinę interest ac peculiare munus eius esse dicitur indagare perscrutarique an infinitum extensione corpus sit quod neque principium magnitudinis neque terminum habeat. Quod itaque aliquod huiusmõdi corpus non sit ceu veteres naturales tradidere deinceps indicare argumẽtisque convincere proponit.

¶ Si igitur disserendi modo cõsiderabimus: ex hisce videbitur infinitum non esse. Nam si ratio corporis est superficie terminatum esse: non erit infinitũ ullũ aut itelligibile aut sensibile corpus.

¶ Cum

¶ Cū ostendisset infinitum non esse hoc modo veluti substantiam quandam per se.s.separatam neqꝫ eo ꝙ infinitū in substantia esse constitutū quēadmodūꝫ pithagorei dixerunt. Ceterūꝫ proponit in presentia ostendere neqꝫ eo modo infinitum esse quo phisici asseruerunt, neqꝫ aliqd constitui ī substantia in ipso infinito, sed substātiam esse aliquid aliud ceu aerem aquā vel intermediū, qđ quidē infinitū est mole magnitudineqꝫ infinitū. Quod itaqꝫ neqꝫ hoc modo infinitū sit in primis quidē vt ipse inquit ostēdit logicis argumētis.i.persuadētibus ⁊ ex opinabilibꝰ cōstitutis vel logicis.i.cōmunioribus, qm̄ demonstratio ipsa nō solum cōuenit naturalibus corporibus, sed etiā mathematicis, ob id ergo dixit, logicis argumētis, deinde adducit argumēta magis necessaria quę ex ipsa rerū natura ꝓcedunt. Est igitur prima ratio logica hec, Geometre corpus definiūt esse id quod superficie clauditur. Sed infinitum nō clauditur suꝑficie. Corpus ergo non est infinitū, hec ratio est in 2ª figura. Deinde inquit non solū corpus infinitū nō est, sed neqꝫ numerus potest esse infinitus, qm̄ nullus numerus est separabilis ꝑ se sed ois cōstituit in ipsis rebus quę numerant, ⁊ quū oē numerabile possit percurri, infinitū aūt percurri nō pōt. Nullus ergo numerus est infinitus, cū ergo sint duo syllogismi in hac secūda ratione primus quidē cōficitur in prima figura, secundus autem in secunda hoc modo. Numerus est in rebus numerabilibus, numerabilia autem possunt numerari percurriqꝫ, igitur numerus potest percurri, sed infinitum non potest percurri, ergo numerus non est infinitus. Hi ergo syllogismi sunt argumenta logica, dixit autem logica propterea ꝙ non sunt necessaria sed vt dixi ex opinabilibus sufficiuntur. Nam aduersarij qui infinitum esse statuunt neqꝫ darent definitionem corporis vniuersalem esse vt corpus sit ꝙ superficie terminatur ⁊ cingitur perinde ac contingat ipsum non habere latitudinē longitudinem neqꝫ profunditatem, neqꝫ aspectui obtutuiqꝫ obijci posse. Nam vt omne quod complectitur cingitqꝫ corpus non est definitio eius, sic etiam circūscribi superficie non erit definitio eius siquidem sit aliqd corpus infinitum ꝙ non circumscribitur superficie vt cęlum quoniam ipsum saltim vltimum extra superficie non ambitur ⁊ clauditur. Similiter respondebant ad aliam rationem negantes omnem numerum numeratilēꝫ esse cū sit numerus infinitus q numerari nequit. Sed post has rationes transit ad ea argumenta quę sunt magis naturalia ⁊ necessaria. Et ostendit ex naturalibus potestatibus viribusqꝫ actiuis ⁊ passiuis caliditate.s.frigiditate, siccitate, ⁊ humiditate fieri non posse vt sit corpus infinitum. Secundo idem ostendit ex locis corporum.s.infimo ⁊ supremo, pręterea ex momentis aut ijs quibus inclinantur res moueri dico.s.grauitate ⁊ leuitate. Et deniqꝫ ex alijs conceptionibus, primum igitur ex potestatibus viribusqꝫ naturalibus confutat ⁊ reijcit infinitum. Uerum rationem conficit per diuisionem hunc in modum. Nam si datur corpus immundum inexhaustū prorsus necesse est hoc vel simplex vel concretum compositumqꝫ esse, sed siue simplex siue compositum sit fieri nequit vt sit infinitum igitur corpus infinitūꝫ prorsus demēdūꝫ tollendumqꝫ de medio est imprimis itaqꝫ ostendit corpus compositum non posse infinitum esse quoniam si concretum compositumqꝫ haberetur vel infinitis elementis vel finitis constaret, infinitis namqꝫ constare nō potest vt demonstrauimus in primo libro cum infinita elementa esse nequeant quod quidem in libro de celo ac presertim in libro de generatione ⁊ corruptione demonstrabitur. Sed neqꝫ hoc loco sub silentio preterundum est. Nam si infinita essent elementa inquit, prorsus oportet infinitas etiam contrarietates esse, alioqn si non haberentur infinite contrarietates, neqꝫ elementa infinita, sed certa ac finita penitus necesse est, vt ea que ex ipsis sunt constituta, finita esse affirmentur. At coniugationes contrarietatum finite sunt quoniā si contrarietates infinite essent cum vnaqueqꝫ cōtrarietates contineat duas qualitates. Etenim contrarie ad minus duo sunt infinitum duplicari contingeret quod sane absurdum est. Fieri ergo non potest vt ipsa elementa sint infinita, quapropter infinitum constare infinitis non poterit. Quod si constabit infinitis mole sed finitis multitudine, vel ergo vnum aliquod illorum erit infinitum magnitudine, vel plura vel omnia aut nullum. Si dabitur nullum ergo constabit omnibus finitis. Quamobrem si suam sententiam tueri voluerit, necesse est eos aut vnum vel plura vel omnia infinita concedere, in primis ergo ostendit nō posse aliquid illorum vnum esse infinitum quod quum a nobis demonstratum fuerit, vnū etiam indicatūꝫ erit, neqꝫ plura posse infinita esse, quoniam si plura admitti infinita volumus cur non omnia ac multo magis dabimus infinita? Tū seorsūꝫ diuisimqꝫ ostensurus est, neqꝫ plura īfinita dari admittiqꝫ posse. Quod vero haberi nequeat vnum aliquod elementorum infinitum quibus cōstat ipsum totum immensum inexhaustumqꝫ hūc in modum ostendit. Omne corpus naturale, de quo potissimum nos modo disserimus, in seipso quandam vim naturalem ingenitam inditamqꝫ videlicet caliditatem vel frigiditatem aut humiditatem, vel siccitatem habet, quo fit vt omnino necesse sit si aliquid est corpus compositūꝫ equatas esse vires potestatesqꝫ componentes ipsum, vt hoc modo aliquod temperatum ex ipsis nascatur, quod fit quoties nullum illorum pollentius sit neqꝫ ceteris dominatur, sed vniuscuiusqꝫ immoderatum intemperatūqꝫ robur ab alterius contraria ac repugnante vi coercetur reprimitur ⁊ temperatur. Nam si eorum aliquod vnum valentius prępotentiusqꝫ esset reliqua imbecilliora debilioraqꝫ corrumperet ⁊ in suam naturam illa transmutaret atqꝫ converteret. Si ergo infinitum compositum habet aliquod vnum earum quibus constat infinitum. Cūꝫ funditus operepręcium sit corpus mole immensa infinitum habere complectiqꝫ vim potestatēqꝫ infinitam que in ipso infinito cōstituta sit certe absorbebit ac delebit reliqua ⁊ in suam naturam conuertet quo fit vt demo illud totum infinitum simplex incompositum ⁊ sincerum habeatur. Quod siquis obiecerit quoniam ⁊ si corpus mole immensa infinitum sit attamen minore potentia ac imbeciliore erit quam ipsum finitum. Uerum nos dicimus quoniam cum ea vis est in magnitudine infinita excedit hac ratione omnem finiti potestatem ac corrumpit in eo vim finitam. Quod si adhuc contenderit illam finiti potestatem valentiorem fortioremqꝫ esse, huic obijciamus hoc modo. Supponatur petaturqꝫ in illo concreto infinito vnum aliquod eorum quibus constat, verbi gratia aqua quę diuisim a cęteris sit infinita ⁊ alterum esse magnitudine finitum ceu ignis equidem vis in aqua vt frigiditas longe imbecillior ea virtute ac potestate, verbi gratia caliditate quę in eadem ignis magnitudine sit, si ergo ipse ex ambobus accepero extraxeroqꝫ duo ęquę magnitudinis corpora ceu sextarium ab vnoquoque, quoniam in sextario ignis caliditas pollentior est quam frigiditas aquę in sextario certe caliditas consumet frigiditatem, quoniam hęc est natura duarum potestatum aduersantium inter se vt minor a maiore superetur, sit ergo inequali magnitudine ignis caliditas decuplo ca-

lida, pariter etiam in tanta magnitudine aquę frigiditas decuplo frigida sit quamq̄ꝫ hac equa data magnitudinum ignis ⁊ aque mensura caliditas ignis pollentior sit tamen si decies duplicauero aquę magnitudinem ⁊ decem vrceolos aquę accepero, profecto ęquabitur aquę frigiditas quę in decem vrceolos constituta est caliditati ignis quam in vno vrceolo reposuimus. Quoniam igitur ignis habens pollentiorem vim mole finitus supponitur atqꝫ finiti ad finitū prorsus aliqua proportio est. Certe ⁊ totus ignis ad aliquam sui partem aliquam proportionem habebit. Sit ergo ista proportio totius ad partem centies aut millies, cum itaqꝫ vrceolus ignis equā habet potestatem cum decem vrceolis aquę poterit vtiqꝫ totus ignis habere proportionem cum aliqua infinite aquę parte. Si ergo accepero decies mille aquę vasa vrceolosqꝫ ęquabitur sane frigiditas in tanta quantitate scilicet in decē mille vasibus vrceolisue cōstituta caliditati ignis in mille vasibus assignatę. Sed cum aqua supponitur infinita esse ⁊ infiniti ad finitum nulla est proportio, quippe frigiditas in tota aqua infinities infinita sit quam ea que in aliqua data parte collocatur, que ponebatur esse ęqualis caliditati que in toto igne constituebatur, igitur si hoc conceditur. frigiditas que est in tota aqua infinities infinite potestatis erit quā sit caliditas quę in toto igne posita est. Quamobrem illā frigiditas trāsmutabit ⁊ absorbebit quo igitur pacto totū infinitū erit simplex sincerumqꝫ ⁊ non cōpositum. Et deniqꝫ ꝙ volebamus concludatur non posse vnum aliquod illorum quibus componebatur ipsum totum, infinitum esse. Quod etiam constat ex eadem illorum actione. Nam exiguum aquę cum iniectum fuerit in maximo igne corrumpitur ⁊ ignis conuertit in suam substantiam. At vero si ignis ille conycceretur in cisternā aquę ⁊ circuitum econtra idem patietur quoniam corrumperetur ⁊ transmutaretur in naturam aquę. Et quamq̄ꝫ sit ignis caliditas valentior frigiditate aquę siquidem frigiditas aquę elementaris fuerit caliditas ignis nanqꝫ qui nobis obsequio est excedit caliditatem elementarē quemadmodum ⁊ cristalli glacieiqꝫ frigiditas excedit frigiditatem elementarem. Verum ⁊ si ipsa potestas visqꝫ ignis fortior sit quoniam agit in multum aquę ⁊ qualitas aquę remissior tamen frigiditas aquę vincit caliditatem ignis propter multitudinem quantitatis. Nam qualitates specie similes cum fuerint in vnū coniuncte fortiores pollentioresqꝫ habentur quod sane constat ⁊ clarius nosce ⁊ perspicere possumus in ipsis momentis scilicet potestatibus que opem ferunt ad ciendas res, quoniā si duas libras ponderis simul iunxeris id quod ex vtrisqꝫ constitutum est grauius vtraqꝫ seorsum ac separatim erit siquidem non solum pondus duarum librarum, sed etiam plus ponderis contineat. Similiter ⁊ si magnitudinem duarū librarum secaueris in duas equas partes non habebit vtraqꝫ pars equa libra grauitatem, sed minorem quo pacto igitur si ea que sunt similis speciei simul connectuntur pollentiora euadunt diuisa autem ac seiuncta imbeciliora similiter ⁊ in motibus ipsis quanto plus adieceris grauitatis tanto citius mouebitur ipsum graue, atqꝫ si diuisa ⁊ abiuncta verbi gratia quinqꝫ librarū corpora quamq̄ꝫ sese tangerent non ita velocem motum habebunt sed si composita atqꝫ in vnum connexa concretaqꝫ ea fuerint ocissime mouebuntur. Eodem quoqꝫ modo de leuibus dicere possumus vt igr̄ de his dicimus ita etiam de ipso calore frigoreqꝫ ac ceteris contrarietatibus asserere possumus. Nam si idem lignum inieceris in paruam ⁊ magnam ignis flammam iniectū quidem in maiori flāma ocius absorbebitur ac flagrabit quam si in parua iniectum in fuerit. Quamobrē ⁊ si infinitum esset minoris qualitatis ac potestatis attamen pro immensa sui mole ⁊ compositione partiū similarium in infinitum augebitur ampliabiturqꝫ eius qualitas in infinitum. Quoniam si partes simul in vnum concrete compositeqꝫ qualitatem roborant ⁊ augent, he igitur in infinitum connexe ac coniuncte infinitū robur qualitati prestabu[nt] ac eam in immensum augebunt ⁊ amplabunt quapropter necessario in infinito statuēda est infinita vis que cum fuerit inexhausta infinitaqꝫ [ne]cessario reliquas qualitates corrumpet ⁊ delebit q[uare] [n]on potest esse aliquod vnum componentium ipsum totum infinitū. Sed cōtra hanc rationem huiusmodi dub[it]atio adduci solet quoniam non oportet qualitatem vna cum quantitate adolescere. Neqꝫ enim si acceperis corpus trium librarū quod habeat tot albedinis gradus ⁊ deinde hoc amplius vero apponens multa eidem magnitudini iam totū corpus magis album efficiam. Preterea neqꝫ si magnū bolum vel amplam glebā in partes secauero albedo in ipsis partibus cōstituta densior euadet ipsa totius albedine ⁊ candore item neqꝫ si plurima vasa eiusdem speciei aque infudero cisternę tota aqua fiet vnaquaqꝫ parte frigidior. Similiter neqꝫ si multa calida feruidaqꝫ simul inferuerimus totum fiet vnaquaqꝫ parte calidius. Unde si apparet idem lignum in minori flāma longiore tempore arsum ⁊ combustum ⁊ a maiori flamma breuiore tempore consumptum, tamen hoc non accidit quia vrendi qualitas fortior pollentiorqꝫ habeatur, sed quoniam omne id quod patitur ab aliquo eiusdem similisqꝫ materię prorsus reagit in id quod efficit. Et cum id ꝙ magis exiguum est funditus patitur a maiore vel agit in ipsum non patitur certe ob validiorē maioris qualitatem, sed quoniam vnumquodqꝫ concretum solidumqꝫ haud facile affici potest q̄ꝫ vniuersum membratim dilaniatū dissipatumqꝫ est. Ut igitur id quod facile afficitur ⁊ patitur, dissipatum tenueqꝫ est in suis partibus ita ꝙ haud facile patitur concretum consolidatumqꝫ subsistit. Quod quidem non ab re vsu venire solet. Nam cum sint multę partes similis speciei in magna rei mole. Et vnaqueqꝫ sane vim effectricem habeat quum ergo appositum fuerit contrarium ꝙ paruum est ⁊ ęgerit aliquid in partem mox similis speciei partes apposite coniunctę connexeqꝫ eidem patienti ipse quoqꝫ agent in eandem ⁊ non sinūt agentis partem trāsmutari sed simul ipsum quod afficitur instituunt ac conuertunt in primā naturam, qua ratione accidit vt patiens quoties ei prepotens contrariū apponitur non posse reagere repellereqꝫ ictum actionesqꝫ partium efficientium. Ex quo accidit illius agendi vim imbeciliorem haberi ⁊ ocius trāsmutationem fieri. Verbi gratia supponatur quidem rogus vel incendium magnū quod contineat profunditatem decem cubitorū. Cum igitur in ipsū inyceretur paruum lignum certe ⁊ ipsum in nōnullas incendy rogiqꝫ partes aget quibus erit appositum atqꝫ proximum exempli causa in eam proximā incendy partem que est vnius brachy, sed quoniā huius incendy vnius brachy sunt ipsi alie similis speciei qualitates indite ac innate que nihil patiuntur ⁊ habent vim agendi, mox agunt in id ꝙ iam cepit affici ac pati ⁊ illud in suā naturā constituunt atqꝫ opem ferunt ei parti que attigua est ligno vt ab eo nihil incommodi patiatur. At qui exiguum lignum inops vndiqꝫ ab igne molestatur ⁊ patitur ⁊ cum tot contraryis aduersaryisqꝫ repugnare nequeat ocius subyt mutationem ac sui met abolitionem. Uerum si in paruo rogo incendioue magnum lignum inyceretur,

inijceretur, eo quod pollentiore conatu ac maiore aduersarij periculo ageret vel pateretur idcirco diu cõtendet ac longius tempus euolabit anteq̄ subeat mutationem ⁊ interitum. Nam cum ea ignis pars que patitur non habet appositum subsidium simile sibi ⁊ reducere debet ad se vim patiendi, hac igitur de causa cum extrinsecus illius quantitas augetur ac maior fit actiuum magis ac pollentius esse videtur. Uerum ob id quale simul non augetur cum quanto. Et enim aliter absurdum est ⁊ omnino, hoc postulatum falsum est vt oporteat vna augeri adolescereue qualitatem ⁊ quãtitatem. Nam si admitteretur postulatum certe hoc modo funditus oporteret in similaribus que maiorem molẽ haberent, etiam pollentiorem vim ac potestatem agendi obtinere. At modo necesse non est siquidem piper maiorem qualitatem calefaciendi ac virtutem quam ipse magnus raphnus habeat ⁊ ne quis aduersetur dicens aliam atqꝫ aliam esse caliditatis speciem hoc igitur proponitur ostenderẽqꝫ quoniam eidem calido qua calidum idipsum intendi ac remitti non iuxta molem magnitudinum accidit sed iuxta aptitudinem eorum que recipiunt, quo circa quale vna cum quanto innolescere sua apte natura non potest. Quod si quale simul cũ quanto non adolescet non necesse erit si vnum eorum elementorum componentium sit mole ⁊ magnitudine infinitũ assubsidens qualitati minus pollens quam alia finita simul cum infinita magnitudine augeri. Sed quemadmodũ potest moles plerumqꝫ augeri vi potestateqꝫ ipsa non aucta ita certe si infinitum cresceret nihil plus imperij, vigorisqꝫ consequeretur, cuius rei fidem ex actione suscipere possumus ponatur enim aerem qui vniuersam ciuitatem ambit maxime gelidum esse cui adijciatur lichni flamma. Nimirum si quale vna cum quanto augeretur, proculdubio oporteret flammam lichni ab aere extingui que cum non extinguatur certe non erit tantus excessus qualitatis ad qualitatem quantus est excessus quantitatis ad quantitatẽ sed longe minor est qualitatis excessus. Et quoniã non augetur simul qualitas cum quantitate, potius flamma lichni agit in aere cum sit pollentior ac valentior, quam patiatur ab ipso. Sed quid ipse aerem ambire vndiqꝫ ciuitatem ac circundare volo: porro extendatur idem per totum vniuersi ambitum, quamobrem cũ aer vndiqꝫ in vniuerso protẽsus gelidus sit frigeat ⁊ algeat nihil plus flãma lichni certe patietur siquidem flãmam lichni que modo continetur ab vniuerso aere frigido qui intra parietes est aut circa nos existit, nihil patiat̃. Quapropter si frigidus aer in infinitum augeretur, nihilminus idem accideret. Quo clarius fiat, sumatur non tanta aeris frigidi crassiqꝫ magnitudo sed velut gutte ⁊ aqua, cum ergo nõ minorẽ frigiditatẽ accipimus sed equalẽ vel parũ ab equalitatẽ distantẽ potius agit q̃ patiatur summa tamen adhibita similarium partium ope secundum modum quem paulo prius diximus quare ⁊ si imbecillior vis esset nihil tamẽ pateret̃ ⁊ si infinitũ fieret, quoniam flamma lichni terre apposita in ipsam quoqꝫ ageret ⁊ nihil pateretur quamobrem si fortior sit auctione quantitatis ipsa qualitas quoniã lichni flãma respectu totius ambitu terre ferre nihil est oportet vt multiplicetur adeo frigiditas totius terre vt nullo pacto queat a caliditate flamme lichni pati ꝙ quidem fieri non videmus ⁊ hoc merito quoniam neqꝫ aer neqꝫ terra secundum seipsa tota agunt in ea que ipsis apponuntur sed solum secundum eas partes que tangunt partes patientis appositas. Unde cum imbecillior sit qualitas earum partium proximarum, potius patitur ab ipsa flãma apposita quam agat in ipsam. Quomodo itaqꝫ erit absurdum si vnum elementorum componentium ipsum totum infinitum, cum ⁊ ipsum fuerit mole imensum ⁊ infinitũ, ⁊ extiterit fortissima aliorum finitorum qualitas vt potius patiatur ab ipso finito habente fortiorem vim ⁊ potestatem q̃ agerent in ipso. Siquidem infinitum nõ secundum totum agat in ipsum finitum sed secundũ eã partem finito proxima est quemadmodum neqꝫ aer cõtinens lichni flãmã secundũ se totum agit in ipsam quoniam si id esset, multitudine ⁊ continuatione agendi extingueretur. Nam cum plura in idem cõtinuo agunt accidit tam vim que agenti inest, semper roborari magis ac increscere ⁊ si eadem roborata esset agit in patiente, ea si valentior vel potius patitur vel ab ipsa imbecilliore vi valentiorem potestatem suscipit. Nimirũ infusũ continue oleum in flãmam lichni extinguit ipsam. Si ergo infinitum non secundum seipsum totum sed secundum, eam partem que cõtinua est parti finite agit, ⁊ fuerit vis imbecillior in eo certe nihil efficiet in ipso finito, immo contrarium, quoniam patietur ab ipso finito. Et semper aget finitum. Uerum neqꝫ deficere infinitum neqꝫ finitum euadet infinitum. Hactenus igitur obiectio contra rationem habetur. Sed ipsi qui talem adducunt dubitationem soluere nituntur. Imprimis enim aiunt hoc falsum esse scilicet potestates viresqꝫ naturales quanq̃ sint in magna subiecti mole, constitute non agere secundum seipsas totas siquidem momenta idest ipse vires quibus reς cientur perspicuo huiusmodi se habeant. Si ergo decem librarum pondus graueqꝫ imponatur alicui moles quidem ac magnitudo eius non tanget secundum se totam illud cui pondus appositum est sed secundum partem immo secundum superficiem solum ⁊ tamen agit secundum totam potestatem in tota rei mole. Nam vt equa non sit statera sed ad vnum propensior secundum vniuersum momentũ ⁊ vim ciendi efficit Si ergo diuiseris eam partem seorsum que non tangit ipsius trutine molem ceu trium librarum pondus, quanq̃ rursus tangat eandem superficiem ipsius trutine, attamen non ita altera trutine pars propensior reliquo pondere fit tanq̃ momentum visqꝫ illa ciendi que in altera quinaria erat parte que non tangebat partem illam trutine cum toto quippiam ageret quo pacto igitur tota vis vt tota ipsa natura potest in corpore agere ⁊ si agens non secundum singulas sui partes attiguum sit patienti. Similiter etiam in his que expellunt ⁊ attrahunt. Nam aliqua pars appellantis vel trahentis vt manus tangit id quod trahit atqꝫ id ꝙ expellitur. Et tamen non ea vis sola tradit ⁊ expellit que in manu est sed etiam vis totius animalis vt totum animal est siquidem multa habeantur que partibus patiuntur ⁊ agunt. Nam pedibus homo ambulat cum totus de loco ad locum proficiscitur item manibus edificat ⁊ si totus ipse agat, idemqꝫ in multis alijs vsu venire solet. Si ergo ⁊ hic se habent, igitur ⁊ feruida gelida ex siccantia humectãtiaqꝫ ac alie qualitates q̃ affectiões vel passiue qualitatis vocant̃ eodẽ mõ se hẽbunt. Quãqꝫ .n. ea q̃ agit secundũ partes ea que patiuntur tangant attamen secundũ vniuersam vim q̃ in ipsis est agere videntur, cum igi-

tur agunt secundum totum si subiectum extiterit infinitum reuera necesse est vt vna augeatur vis agendi in infinitum. Diximus equidem quod quum aliquod mole immensum pluribus suis partibus egerit in vnumqꝫ ⁊ idē quod mole minus sit. Et si efficiens potestate cederet patienti attamen precesset excelleretqꝫ ipsum multitudo partium que agunt. Quod si hec verissima admituntur semper id quod maius erit plus virtutis potestatisqꝫ erit. Infinitum ergo vim efficiendi transmutandiqꝫ infinitam habebit. Sed quispiam contra hec obycere poterit quia non id quod quidē accidit in ipsis momentis viribusqꝫ ciendi necesse est vt accidat in principibusqꝫ .s. maximis principibusqꝫ qualitatibus. Si quidem non eiusdem speciei sint grauitas ⁊ caliditas, quoniam caliditas frigiditas ⁊ alie id genus actiue ⁊ alteratiue qualitates appellari solent. Grauitas autem ⁊ leuitas secundum locum motiue. Unde non oportet eadem inesse his que specie distant. Preterea vide ne figura sit qualitas ⁊ tamen passiua nullo pacto est. Item plane videmus aerem agentem quippiam in nobis non secundum se totum sed duntaxat secundum eas partes quibus proxime continemur sin minus easdem affectiones oportet eos qui habitant Scithiam ⁊ eos qui ethiopie incolunt, perferre ac pati sed quid ipse narro de his qui maxima intercapedine locorum mutuo distant cum eos etiam qui idem clima eundemqꝫ locum habitant diuersas vel aeris iniurias vel iuuamēta pati hērēqꝫ videamus, qm̄ alij eiusdē materie sub sole alij vero sub vmbra steterunt sepe linee vnius spacio abinuicē diuisi atqꝫ disiuncto. Atqui si totus aer tanqꝫ totus ageret, omnes homines cunctaqꝫ animalia ⁊ cetera, alia easdem affectiones ferre oporteret cum sit vna duntaxat aeris vniuersitas, quodquidem non ita euenire plane contuemur. Quod quidem igitur posita statutaqꝫ minore potestate in infinito non necesse sit idem reliqua corrumpere ⁊ abolere presertim si illa longe remissior fuerit propterea qd̄ nō simul cū quāto quale augetur pro pritis, rei opportunitate dictum sit. Sed quod fieri nequeat vt his admissis aliquod elementorum extensione infinitum hunc in modum ostensuri illud prius petim⁹, vt sit agentiū ac paciētium qui sint equa magnitudine constituti equabunt potentie. Uel mutuo vicissimqꝫ nihil agent vel forsitan nihil a sese mutuo patientur. At si non equales extiterint potestates ⁊ vires ⁊ alius erit mole maior, alter vero minor semper patietur qui minor magnitudine est a maiore ob eam quam diximus causam. Et quanqꝫ mole maior quippiam ageret plus tamen pateretur qꝫ ageret. Quo itaqꝫ concesso, dicimus non posse aliquod corpus magnitudine infinitum compositum esse, quoniam prorsus necesse est vt elementa componentia ipsum compositumqꝫ equas vires aliquomodo hēre sin minus ex his non poterit aliqua mixtio constare sed id quod prepotens esset reliqua in suam nām transmutabit ⁊ conuertet quod quidem ex naturalibus omnibus corporibus presertim corporibus animalium manifestum est, quamobrem oportet ⁊ componentia infinitum equas potestates ac vires obtinere. Siquidem igitur ex finitis magnitudine componitur, totum finitum erit, si autem vnum aliquid componentium magnitudine infinitum est. Cum naturalium compositio habeatur per mixtionem simplicium et non per appositionem quoniam artificialia appositione componuntur, atqꝫ elementa componentia per totumipsum cum veniunt ad mixtionem recipiantur qua ratione differt pars elementi ab elemento quandoquidem elementum per totum cuius est elementum ingeratur recipiaturqꝫ ⁊ pars minime, necesse est ea vt infiniti compositio hoc modo se habeat. Cetera finita constitui infinito non possunt quippe infinitum preueniret corrumpendo exilia ac imbecilia, anteqꝫ coirent commiscerenturqꝫ in vnum, quemadmodum si vel ceulus aeris vel ignis poneret in cētū coextensis vel eolis sextarijsqꝫ aque, vel metreta vini i toto pelago certe preueniendo totū corrūperet vinum aerem vel ignem anteqꝫ aliqua mixtura fieret, sed quid ipse dico si equabuntur potentie quoniam velint nolint infinitum plurimum excellit finitum. Et cum nullam proportionem teneat infinitum ad finitum prorsus necesse est id quod infinito coextensum est ocius corrumpi quam misceri quoniam iam id in naturam infiniti esset conuersum si idipsum coextensum infinito esset. Igitur infinitum non potest esse aliquod corpus naturale compositum cuius vnum elementorum componentium sit magnitudine infinitum. At si quis diceret compositionem hanc fieri appositione, is imprimis non tuetur ⁊ seruat suppositionem quoniam de naturali corpore loquimur deinde demonstrauimus quod si eque pollens potestate apponeretur alicui rei minori magnitudine, funditus ipsa corrumperetur. Et hoc ratione ostendimus quoniam si glacies iniecta fuerit in magnum incendium vel rogum magnū prius qꝫ ipsa aliquid in igne ipso sensibiliter ageret, absorberetur. Quod quidem igitur nequeat esse infinitum vnum elementorum componentium corpus infinitum, satis atqꝫ abunde demonstrauimus, ceterum quod neqꝫ plura neqꝫ omnia possint esse infinita hoc modo ostendit. Et inquit si hoc corpus vndequaqꝫ atqꝫ omnino immensum idest secundum omnem dimensionem in infinitum extensum haberetur ipsum ergo occupauerit omnes dimensiones omniaqꝫ interualla ceteris aliosqꝫ infinito non relinquet locum quamobrem duo vel plura infinita esse nequeunt, sed hec quoqꝫ ratio priori suppositioni ⁊ argumento adaptari ⁊ congruere poterat, quoniam si vnum aliquid est infinitum quod penitus omnem locum occupat quippiam aliud quantumuis paruissimum sit, esse non poterit. Preterea potest hec ratio superioribus obiectionibus ⁊ his accommodari, dico scilicet si non omnia componentia infinitum fuerint infinita sed quedam non poterit, esse aliquod corpus naturale compositum infinitum ⁊ hec ratio merito ⁊ non ab re iam his que demonstrauimus accommodari potest. Nam si demonstrauimus quod si aliquod infinitum esse asseritur illud omnino esse principium ⁊ non ex principio deductum ac nascens sed cum igitur nullum principium proprie ⁊ primo sit compositum merito neqꝫ infinitum poterit esse compositum. Similiter nunqꝫ simplex poterit esse, quoniam si simplex esset vel vnum aliquod elementorum erit velut aer aqua aut aliquid aliorum. Uel erit aliquid aliud preter hec ceu dixit Anaximander esse principium illud intermedium elementorum vnde quod nequeat esse vnum aliquod elementorum neque aliud alterum preter hec infinitum corpus naturale communi quadam ratione probat verum quod penitus esse nequeat aliquod aliud corpus quod sit intermedium

elementorum

elementorum τ aliorum principium imprimis ostendit. Nam si aliquod corpus (inquit) intermedium elementorum infinitum siue finitum esset ex quo alia orirentur ac generationem traherent quoniam omne ex quo fit τ constituitur in illud dissoluitur oportebit etiam ipsa elementa corrumpi ac dissolui in illud si autem in ipsum dissoluerentur certe hoc aliquando appareret quemadmodum.n. aer cum fit ex igne vel aqua omnino in ipsa resoluitur ea dissolui plane cōprehenditur ita opꝫ illa apparere. Sꝫ nō cōstat aliquod aliud elementum esse preter quatuor elementa, ergo neque illud erit q̄ de materia dici non oportet. Nam materia potestate est τ que fiunt ex ea tanquam ea re que est potestate fiunt τ producuntur. Materia namque non est actus licet semper aliquo actu formatā sit quocirca ea que resoluuntur in ipsam materiam dissoluuntur que merito non apparet nec videt quomā cū nō sit actus nunquam seiungitur ab omnibus formis. At ij aiunt illud intermedium actu esse, quapropter idem oportet apparere. Uerum non negāt intermedium tanquam non sit aliqua substantia media inter contraria quoniam prorsus necesse est mutationem que inter contraria est per quedam intermedia fieri siquidem non fit immediata transmutatio inter contraria. Uerum hoc intermedium q̄ Aristo. dat non est aliquod certum neque elemētum aliorum sed quedaꝫ via ꝓficiscēdi in ꝯtrarium. Quod autem neqꝫ sit vnum simplex elementum siue ignis siue aer siue quouis aliud sit, siue finitum siue infinitum fuerit, communi argumento ostēdit. Nam si vnum est elementum id certe non habebit contrarias potestates aliter contraria essent simul in eodem, at contraria simul in eodem esse non possunt, quod si non habebit contrarias pugnantesque potestates rerum ortus ac interitus, τ generaliter omnis mutatio de medio funditus tolletur. Nam ex contrario in contrariū omnis mutatio fit ceu ex calido in frigidum τ ex non ente in ens, quapropter si vnum aliquod elementum simplex penitus esse non potest, prospicuum est neque vnum aliquod elementum infinitum haberi posse. Nam similis est ratio de infinito τ finito.

¶ At vero neqꝫ numerus ita vt separatus ac infinitus. Numerus enim omnis τ id quod numerum habet: numerabile est. Si igitur fieri potest vt ipsum numerabile numeretur: τ infinitum quispiam poterit pertransire. Sed si magis naturaliter contemplabimur ex hisce que deinceps dicentur: nullum infinitum corpus in ratione rerum esse videtur. Nec enim compositum esse potest nec simplex. Compositum igitur corpus nullum est infinitum: si elementa multitudine sint finita necesse est enim τ plura esse: τ equalitatem inter contraria semper esse: τ vnum ipsorum infinitum non esse.

¶ Uel hoc inquit quoniā numerus siue digitalis quo scilicet res numeramus qui etiam vere numerus appellatur, siue numerus qui in ipsis rebus scilicet numerabilibus est constitutus, finitur τ terminatur, vnde syllogismi hi sunt vterqꝫ numerus est numerabilis numerabile potest percurri ergo numerus potest percurri. Sed infinitū nō potest percurri, igitur nullus numerus potest esse infinitus. Uerum ad explicationem huius loci scias quia in alio codice committitur pleonasmos in iteris quoniam scribitur echhon pro echon idest vel quod habet numerum. Unde vel hoc dicit (vt explicauimus) vel hoc q̄ quidem magis contextui congruit scilicet nullum numerum esse a numerabilibus rebus abiunctum, sed quicunqꝫ numerus constitutus est in rebus numerabilibus. Et cū numerabilia pertransiri queunt igitur τ numerus poterit pertransiri quare non erit infinitus. Uerum si hoc ita se habet haud fieri potest vt tēpus ab aliquo principio non proficiscatur vel mundus sempiternus sit. Nam si mundus est sempiternus constat numerum hominum infinitum esse dico inquam numerum actu infinitum quoniam omnes homines actu extant quare numerus infinitus est poterit esse τ non solum immensus sed etiam impercursibilis actu, quoniam si omnium hominum vnitatis vsqꝫ in hodiernum diem actu extant. Et nos sumus veluti finis terminusqꝫ eorum qui ante nos extiterant actu infiniti. Certe constat vt actu infinitum sit etiam impercursibile, quod quidem non solum erit absurdum contra hoc argumentum Aristo. sed etiam aliquod erit maius infinito. Immo magis infinitum actu augebitur, in infinitum siquidem acceperimus priores origines iuxta vnamquamqꝫ affinitatem τ vnumquodque vinculum quo plures ab vno nasci nomenqꝫ habere dicuntur. Equidem semper ante illos inueniemus antiquiores ac natu maiores infinitos actu extitisse quibus continuo additi heredes maiorem numerum efficiunt. Unde heredum appositio adolescit in infinituꝫ siquidem mundus nū q̄uam interiturus est. infinituꝫ itaqꝫ augebitur ampliabiturqꝫ in infinitum. Accedit etiam vt infinities infinitum habeatur quandoquidē hominū gen⁹ infinitos hoies q ante vixerant. Exēpli grā q an̄ vixerūt exēpli grā q an̄ me nati fuerūt, cōtineat qō q̄dē de alijs hominibus similiter dici pōt q̄bus si etiam adiunxerimus equorum aliorumqꝫ animalium stirpium ac plantarum cumulum τ multitudinem preterea τ motus vniuscuiusqꝫ sphere mundi certe accidet vt prorsus infinities vel sepenumero infinitum actu sit. Nam omnia que numeraremus actu existerent. Quamobrem si hec fieri diciqꝫ nequeunt dico scilicet actu infinitum statui, item infinito esse aliquod maius preterea infinities infinitum τ non deficere quoties augetur sed potius id quod sit iaꝫ facto amplius esse proculdubio tempus vel mundus sempiternus esse non potest. Sed ad hec quidem quam temere ignareqꝫ respondet qui asserit nihil vetare qui vnum infinitum in altero sit constitutum τ terminatum. Sed is non vidit in numeris dici non posse vnū infinitum in alterum constitui ac terminari cum illud vt in declarationibus geametricis habitum est, soluꝫ in continuo ponendum sit. Nam numerus infinitum nihil aliud est quam vnitatum infinitas preterea si in continuo vnum infinitum in alterum prorsus percursibile est omnino etiam alteruꝫ erit percursibile in reliquum. Naꝫ que assignatio ac ratio potior erit vt aliqua pars sit percursibilis τ altera minime preterea dixit Aristo. non posse infinitum simul quo ad vniuersas

eius partes collectum in eodem tempore subsistere licet secundum partes in actu proficisci queat. At Ari. hoc modo infinitum quam maxime collectum nõ ignorans hoc mõ minime reffellit sed simpliciter infinitum. Sed quid incõmodi sequitur si cõcedamus infinitum secundum naturam penitus impercussibile esse sive infinitum sic collectum sive secundum partes divisim ac per successionem eiusdem habeatur. Ego autem sentio magis constituendum concedendumqꝫ multitudine infinitum esse tanq̃ presens ⁊ adhuc vigens quam velut transactum ac preteritum quoniam quod modo viget ac presens est penitus percurri necesse non est at preteritum ⁊ iam elapsum necessario percussibile est quod quidem fieri nequit. Preterea infinitum presens neqꝫ augetur neque necessario est infinities infinitum at infinito iam elapso ea accidunt que diximus. Sed de his divisim ac proprio loco diligentius disputabimus. Equidem compositum corpus infinitum non erit si elementa multitudine finita fuerint, inquit scilicet si compositum est infinitum vel ex finitis multitudine constabit vel infinitis. Sed infinitis constitui nequit quoniam demonstravimus a infinita elementa haberi non posse, neqꝫ finitis, quoniaꝫ necesse est vt componentia ipsum sint contraria ⁊ in compositione equari potestates ⁊ vires cõtrariorum, aliter imbecille corrumperetur ab eo quod prepotẽs esset. Si ergo infinitum finitis multitudine componeretur, certe cum omnia essent magnitudine finita ⁊ ipsa totius magnitudo erit terminata. Quod si vnum illorum componentium fuerit infinitum infinitam habet potestatem, certe corrumperet reliqua. Oportet igitur componentia aliquomodo equari vt ipsum constitutum servatur, fieri ergo non potest vt vnum aliquod sit infinitum componentium.

¶ Nam si ignis quidem sit finitus: aer autem infinitus: quanq̃ vnius corporis vis inferior est alterius vi: atqꝫ pars ignis equaleꝫ aeris partem vi superat modo excessus aliquem subeat numerum. Tamen infinitum corpus superabit vt patet: atqꝫ finitum sane corrumpet.

¶ Verba confusa sunt tamen hec est eorum sententia. Inquit si enim esset infinitum vt aer finitum autem vt ignis. Et si longe minor esset ea vis que est in infinito q̃ ea que est alterius q: est finitum, a quibus si extraxero duas equas partes secundum magnitudinem. Unam videlicet ignis alteram aeris. Quanq̃ potestas ⁊ vis que est in ea parte ignis esset longe pollentior potestate que est in altera parte aeris attamen quia est proportio finiti ad finitum, ille vigor potestatis que est in ea ignis parte data omnino habebit proportionem ad vigorem potestatis que est in altera aeris parte exempli causa, decuplam centecuplam. Si ergo invenero in eadem ignis magnitudine vim dicendi gratia centecuplam ⁊ ex alia parte accepero centecuplam aeris magnitudinem, certe adequabo vires potestatesqꝫ partium ignis ⁊ aeris, sed cum supposuimus aerem esse infinitum ⁊ ignem finitum. Et nulla est proportio infiniti ad finitum, neqꝫ vis quo est in infinito habebit aliquam proportionem ad eam que est in ipso finito. Nam vt se habent inter se magnitudines ita se habent ⁊ ipse vires ⁊ potestates magnitudinuꝫ. Si ergo mutuam proportionem magnitudines non habent ergo neqꝫ potestates inter se mutuum responsum habebunt, ergo vis infinito constituta nulla proportionem habebit ad eam vim que est in ipso finito sed exuperabit omnia et superans reliqua corrumpet atqꝫ abolebit.

¶ Nec vnumquodqꝫ infinitum esse potest. Nam corpus quidem est: quod omni ex parte dimensionem habet. Infinitum autem quod sine fine est extensum dimensione. Quibus fit vt infinitum corpus per omnem sit dimensionem in infinitum extensum. At vero neqꝫ potest infinitum corpus vnum ac simplex esse: aut simpliciter aut vt quidam inquiunt: id quod est preter elementa: ex quo hec generant.

¶ Ad alteram descendit suppositionem quoniam neqꝫ omnia componentia infinitum possunt esse infinitum ⁊ inquit. Nam si corpus est quod ex omni parte dimensum est idest q̧ habet omnes dimensiones. Et infinitum esset corpus sine termino omni ex parte dimensum, quamobrem alterum corporum non modo infitum sed etiam finitum quantumvis parvissimum esset, non sineret locum habere cum ipsum occuparet omnem locum. At tu dices quid vetat infinitum esse non secundum omnem dimensionem inexhaustum sed solum secundum longitudinem, vt alijs locum cedat, sed hoc factitium est ac fingentis hominis dictum quamobrem si est infinitum non prorsus ac omni ex parte infinitum. Preterea nullus supponit huiusmod infinitum esse. Sed cuncti assentiunt illud infinitum esse quod etiam vndique omniqꝫ dimensione est infinitum. Nam si suapte natura potest esse infinitum non magis hac parte quam illa erit infinitum sed vndiqque vastum immensum infinitum. Atqui neqꝫ potest vnum simplex vel simpliciter corpus infinitum esse, cum enim ostenderit non posse haberi compositum infinitum, impresentia demonstrat neque affirmandum esse corpus simplex infinitum. Hoc enim erat reliquum totius divisionis membrum. Neqꝫ sane erit vnum aliquod elementorum neqꝫ intermedium eorum quemadmodum Anaximander tulit.

¶ Sunt enim qui hoc faciunt infinitum: sed non aerem: aut aquam ne ab infinito cetera corrumpantur. Habent enim inter se contrarietarem: quippe cum aer frigidus: aqua humida: ⁊ ignis calidus sit. Quorum si vnum esset infinitum: cetera iam fuissent corrupta. Nunc autem aliquod infinitum inquiunt esse: ex quo hec fiunt.

¶ Anaximander existimauit infinitum oportere principium statui ob sempiternum rerum ortum ne deficiat, sed ignorauit rerum vicissitudinem quoniaȝ ex quo aliquid producitur in idem resoluitur. Uerum is cum vidisset quandam dissidētiaȝ ꝛ contrarietatem esse in quatuor elementis aduersus reliqua immo inter se, dixit, q̄ si supponeretur vnum ipsorum esse principium cum necesse sit principium infinitum haberi, ipsuȝ principium infinitum suimet potestate ac vi infinita reliqua corrumperet. Unde cum nihil horum statuit esse principium posuit alterum preter hec initium ex quo etiam ipsum elementa ꝛ reliqua alia ortum traherent, quod quidem quandam naturam intermediam ac ancipitem inter se quatuor elementa aliquomodo constituit vt communione ꝛ conuenientia quadam reliqua que oriuntur ꝛ producuntur ad cōtraria potius seruarētur quā ab infinita potestateqȝ ipsa finiti corrumperentur, ob id quicunqȝ alij statuerunt aerem esse vel aquam infinitum, idipsum statuerę infinitum quoniam ignorarunt vim que est in aliquo illorum esse exilem magis ac imbecilliorem ꝛ neqȝ censuere reliqua corrumpit. Et si mole infinita essent Heraclitus tamen qui ignem posuit rerum principium, ob valentissimam ac fortissimam vim que est in eodem non supposuit ipsum potestate infinitum quoniam aliquid aliorum non subsisteret aliquo tempore. Uerum asseruit statuens ipsum esse finitum aliquando omnia flagraturum ac vniuersum in ignem tandem dissolutuȝ iri (ceu aer gelidus) vocat hoc in loco aerem frigidum gelidumqȝ tanq̄ȝ supponendo ita esse quoniam ipse in libro de generatione asserit illum esse calidum.

¶ At impossibile est non solum infinitum hoc esse (de hoc enim commune quid est dicendum de omni similiter: ꝛ aere: ꝛ aqua: ꝛ quouis alio simplici) sed etiam esse tale corpus sensibile: preter ea corpora que elemēta vocantur. Omnia nanqȝ in id dissoluuntur: ex quo fiunt ꝛ constant. Quare preter aerem: ignem: terram: ꝛ aquam: corpus hoc aliud esset. At nullum esse videtur.

¶ Cum triplex sit proposita rei inquisitio vna ne possit esse aliquod alterum corpus preter quatuor elementa, altera autem si ꝛ aliquod simplicium penitus infinitum, quale illud nobis admitendum esset. Quod vero non queat esse vnum simplicium corporum siue vnum fuerit de his que a nobis cognoscuntur siue nō fuerit de illorum numero inquit communi ratione nunc ostendemus, quod preterea neqȝ aliquid aliud corpus sensibile sit de quo sermonē facimus diuersum ab elementis ꝛ ipsorum principium proprium ꝛ primo ipsis ac subiecti demonstrabimus. Unde ostendit hunc in modum quia sensus nunq̄ȝ tale corpus percepit; vel eorum que fiunt vel que eorum ponitur vltimum extremumqȝ subiectum esse.

¶ Neqȝ igitur ignis: neqȝ aliud quicq̄ȝ elementorum infinitum esse potest. Omnino enim ꝛ absqȝ hoc esse inq̄ȝ ipsorum aliquid infinitum impossibile est ipsum vniuersum aut esse: aut fieri vnum quid ipsorum: si sit etiam infinitum: perinde vt Heraclitus asserebat. Omnia dicentes tandem fieri ignem. Eadem ꝛ ad illud vnum accommodabitur: quod preter elementa naturales philosophi faciunt.

¶ Cum ostendisset aliquod intermedium infinitum haberi non posse transit ad ostendendum, neqȝ omnino aliquid aliud corpus simplex ꝛ principium constitui posse infinitum, deinde cum hoc proponat ostendere rationem deducit ad aliquam magis generalem ꝛ inquit Quid enim narro vnum aliquod simplicium esse infinitum. Nam demonstrabimus neqȝ vnum simplex ꝛ principium rerum siue infinitum fuerit siue finituȝ statui posse. Unde ostendit ex superabundati doctrina fieri non posse vnum simplex sit infinitum siquidem prorsus nequeat vnū elementum dici ac esse siue illud sit infinitum siue finitum. Nam si esset vnum duntaxat elementum tolleretur de medio omnis generatio rerum ac omnis transmutatio. Si ergo hoc absurdum est igitur non poterit vnum esse elementum si enim esset aliquod vnuȝ elementorum quatuor ceu ignis apud Heraclitum vel aliquid aliud habebit sane in seipso aliquam contrarietatis partem verbi gratia caliditatem, quo pacto nihil forte ipsum inhiberet transmutari ex contrario in contrarium, sed non seruabit amplius dissidentiam contrarietatemue in trasmutatione per quam est ceu si ignis id vnum elementum esset non posset seruare tueriqȝ caliditatem suam, sed corrupta ipsa caliditate frigiditatem assumet, quo pacto desinet esse ignis at si fuisset principium primum remansisset neqȝ fuisset transmutatus ꝛ corruptus, sed qua nam ratione non asseritur magis aerem esse elementum quam ignem cum non magis ipse ignis in aerem conuerti queat quam aer in ignem itaqȝ si non potest esse vnum simplex elementum multo magis non poterit esse vnum elementum infinitum quoniaȝ infinitum si est prorsus principium est ꝛ primum elementum. Quod quidem igitur nequeat esse vnum aliquod elementorum infinitum ostendimus quod etiaȝ nequeat esse aliquod intermedium quemadmodum Anaximander dixit iam demōstrauimus, verum eadem via ac ostendendi modo quo in alijs vsi sumus etiam impresentia demōnstrare possumus. Nam si illud intermedium nullam contrarietatem dissidentiamqȝ cum elementis habet neqȝ aliquid in illud transmutabitur quo pacto neqȝ aliquid ex ipso fieret vnde incassum inutileqȝ habebitur sed nihil quod inutile ac incassum habetur inter sempiterna collocatur. At mox quispiam diceret nos etiam in absurda Anaximandri incursuros qui materiam carere contrarijs affirmamus. Sed respondebimus plurimum interesse inter nostram sententiam ꝛ Anaximandri opinionem quoniam ille assentit illud trasmutari nos autem asserimus in materia fieri transmutationes ac suscipi diuisim contraria illud itaqȝ non potest transmutari nisi aliquam habeat contrarietatem, sed in materia fieri transmutationes ex contrarijs in contraria nulla ratio vetat. Unde apud nos cum vna sit materia subest omnibus rebus generatis at ipsi qui supponunt vnum elementum id affirmare nequeunt. Preterea nos minime asserimus illam per se subsistere duplici qualitati, sed semper ab aliqua forma comprehendit, ꝛ ob id quia habet aliquam qualitatem semper sibi coniunctam qua patitur ab aliquo contrario res produci ac transmutari affirmamus. Atqui Anaximander cum dixerit corpus infinitum actu per se subsistere cogitur asserere omnino id ab aliquo pati, quod si patitur a contrario certe patitur. Sed nihil est illi contrarium ac dissidens cum nullo pacto afficiatur aliqua contrarietate, igitur necesse est ipsum nihil pati ab aliquo. Quamobrem nihil ex eo producetur.

¶ Omne enim ad contrarium ex contrario: vt ad frigidum ex calido solet mutari.

¶ Hic probat nullum elementorum infinitum esse posse neqꝫ. Unum aliquid ex quatuor neqꝫ intermedium nature ancipitis, quoniam si esset vnum aliquod elementū quonam pacto rerum ortū ac interitū tueri possemus, cūm omnis trāsmutatio ex contrario in contrarium habeat. Sed quopacto tueri non possemus rerum ortum ac interitum iam demonstrauimus.

¶ Atqꝫ ex his etiam de quouis considerare opꝫ: si possit necne infinitum esse sensibile corpus.

¶ Quoniam tanqꝫ de igne ac intermedio videtur fecisse rationem. Nam cōmemorauit heraclitum qui ignē posuit esse principium ac dixit hac de causa aliquando in ipsum cuncta conuertenda esse. Nam vniuersum tandē ab igne conflagrabitur idcirco hec non adiecit quoniā eisdem argumentis poteris tu demonstrare nullū aliud corpus posse infinitum statui.

¶ Ex his autem patebit infinitū sensibile corpus in ratione rerum esse omnino non posse. Omne nāqꝫ sensibile corpus aptum est alicubi esse: atqꝫ locus est quidam cuiusqꝫ: ꝛ idem est totius ac partis: vt totius terre vniusqꝫ glebe: ꝛ ignis item atqꝫ scintille.

¶ Cū indicasset ex viribus naturalib⁹ nō posse haberi aliquod corpus infinitum nunc vult idipsū probare ex naturalibus locis, proinde vtitur rursus ea diuisione, quoniam infinitum vel simplex vel compositum est, imprimis ergo ostendit non posse dari corpus infinitum simplex, interea duas dignitates petit primam quidem vt omne sensibile corpus idem dico sensibile ꝛ naturale in loco sit. Nam vnumquodqꝫ elementorū quatuor distinctū quendam ac peculiarem locum occupat. Secundā autē, vt quicunqꝫ locus sit idem tot⁹ ꝛ partis, quoniam vbi sua sponte natura, vniuersa terra manet, ibi certe ꝛ gleba terre sistere ac esse posse videt. Similiter vbi vniuersitas ignis apta est collocari ibi etiam recipi scintilla idonea est, quibus prius assumptis ostendit fieri non posse vt aliquod corpus simplex naturale infinitum sit. Nam de huiusmodi corpore impresentia est disputatio vt sepe ipse dixi. Si sit in naturalibus corporibus aliquod extēsione infinitū. Quod vero extra celum nihil sit neqꝫ corpus neqꝫ vacuum neqꝫ aliquid alterū in libro de celo demonstrabit, quod igitur non queat aliquod simplex corpus extensione infinitum esse hunc in modum ostendit, quoniam si daretur aliquod corpus extensiōe infinitum constat ipsum omnem locum occupaturū, quod si omnē locum occupabit vniuersum erit eius proprius locus. Nam si non esset proprius locus in eo esset preter naturam, at nihil eorum que sunt preter naturam semper est. Equidem magis non esset aliquid, si semper esset in eo preter naturā, quapropter alius erit peculiaris infiniti locus. Sed si vniuersum est totius infiniti locus perspicuum est vt idē etiam sit partis eius proprius ac peculiaris locus, at vniuersum immobile esse constat non enim habebit quo sese recipiat infinitum, item cum occupet omnem locū indigebit alio loco infinito si moueri vagariqꝫ debet. Sed de illius parte percūctabimur, nunquid hec mouebitur vel ne si nō mouebitur infinitū non erit aliquod corpus naturale siquidē nullū corpus naturale sit quod secundū alia, atqꝫ secundū partes immobile sit, si vero mouebitur vbi locabitur: sane vbiqꝫ locabitur, quoniā ꝛ vniuersum est eius peculiaris locus. Etenim non magis sursum quā deorsum mouebitur, siquidem simile momentum vel similem vim quocunqꝫ siue sursum siue deorsum perueniendi habeat. Sed deinceps hoc consideremus quoniam si pars vbiqꝫ erit certe vnius ac eiusdē motus ope omnia loca attinget. Nam si haberet inclinationem ad omnia sese recipiendi loca veluti graue exempli causa habet moueretur deorsum ꝛ vt leue simul sursum cōtenderet. Uel igitur pars omnem locum occupabit ꝙ quidē fieri non potest vel stabit inter loca contraria fluctuās vndiqꝫ ab his pariter attracta vel diuulsa mēbratimqꝫ ab ipsis lacerata. Sed rursus idem queritur de ipsis partibus auulsis abiunctisqꝫ, quandoquidem ipsa rerū actione nobis compertū est eundē esse totius ꝛ partis locum. Alioqui si moueretur, vsquequo perueniret. Nam vnūquodqꝫ corp⁹ naturale quod est ortus interitusqꝫ particeps mouetur, ꝛ cum quiescit alicubi eū locum suapte natura obtinet ꝛ tandiu mouetur quādiu poterit suum naturalem locum occupare in quo cū peruenerit quiescit. Si ergo pars infiniti quouis pacto dacto mouetur certe ad locum naturalem contendet accedere, sed cum vniuersum sit locus peculiaris eius ac naturalis quoniam ipsum est ꝛ toti infinito proprius vsquequo mouebitur ꝛ quo in loco sese recipiet. Non enim magis hic quiescet quā ibi cum vniuersum sit vndiqꝫ locus eius naturalis. Uel igit vbiqꝫ apta est quiescere ac manere cum omnis res quando suū occupat locū tunc quiescat, vniuersum nāqꝫ est ei vndiqꝫ proprius ac naturalis locus. Quam ob rem vel vndiqꝫ permanebit, ꝛ hoc modo nusquā ciebitur sed immobilis erit vel vbiqꝫ apta est moueri ꝛ nusquā quiescere. Utrūqꝫ autem fieri non potest, quoniā nullus alius motus est sempiternus preter motum orbicularē, sed vnusquisqꝫ motus est gratia alicuius at id ꝙ mouetur gratia occupandi suum ac peculiarem locum mouetur, qui est illi⁹ finis, sed infinitum neqꝫ circulo moueri potest, quoniam cum dico, circulum iam finitum dixi quandoquidē omne quod figura formatum impressumqꝫ est finitum sit qua de causa infinitum neqꝫ potest esse aliquid substantie que ducitur in orbem itaqꝫ absurdum est partē infinitā semper moueri. Accedit preterea illud cur infinitum mouetur secundū vnam partem ꝛ non secundū omnes partes quod si omnes partes mouebantur, id etiam ꝙ constat ex hͤs partibus mouebitur, itaqꝫ nō potest moueri infinitum. Quocirca pulchre ac recte fecit Mellissus qui ab infinito sustulit motū. Uerum nullā infiniti partem moueri impossibile est quoniam non esset corpus naturale, ꝛ motum ab vniuerso demere res est non omnib⁹ perspicua immo sensu teste prorsus absurda ꝛ nullis eget obiectione ac confutatione. Si ergo non mouetur infinitum cum sit corpus naturale absurdum est, si vero mouetur ea absurda que diximus sequentur, fieri ergo non potest vt aliquod corpus simplex sit infinitum. Reliquū est vt sit corporum sed si cōpositū esse affirmabitur. Contrarijs dubio procul constabit quum omne corpus naturale huiusmodi sit quare loca componentium erunt diuersa ac contraria cū itaqꝫ omne corpus naturale compositum per simplicium mixtionē componatur accidet equidē vt cōponentia sint in locū pter naturā velut etiā se habent ea que in nostris corporib⁹ ꝛ ceteris alijs sunt. Nam ignis qui est in nobis ꝛ aer vi ꝛ preter naturam existunt in loco. Itaqꝫ fit vt multa cōponentia infinita sint in eo loco qui est preter naturam. Sed infinitum est sempiternum, ꝛ id ꝙ semper est non potest manere in aliquo preter naturam, quoniā magis nō esset aliquid si semper alicubi permaneret preter naturam. Si ergo hoc infinitum fuerit velut id quod aliquādo diuideretur in partes cuius vnaqueqꝫ pars suum locum naturalem occuparet certe euadere non poterimus quin id infinitū constare

ex his que se tangunt asseramus, at nullum corpus naturale constituitur ex partibus attiguis alioqui hoc modo infinitum neqз unum aliquod ⁊ continuum corpus concederetur, at omne corpus naturale est continuum. Itemз si infinitum est compositũ vel ergo infinitis spẽbus ac infinitis indiuiduis componitur vel ex finitis spẽbus infinitis autem indiuiduis si ergo finitis speciebus sed infinitis indiuiduis constabit, oportebit igitur ea indiuidua que sub una specie comprehenduntur infinita esse. Sed forte enim nequit esse infinitũ ꝙ ex finitis speciebus constat, sed si infinite fuerint, ⁊ infinitorumз infinita est vis, ut paulo ante dicebaᵗ certe reliqua dissoluet. Et rursus totum infinitumз simplex erit ⁊ non cõpositũ. Deinde qm̃ tentauit ex ptãtibus demo arguens ⁊ propositum erat ex locis ostendere infinitũ haberi non posse id circo cum velit ex locorum discrimine suppositionem tollere ac destruere eos in suis rationibus adducit testes qui infinitũ posuere. Hec in virtute verborum suorum explicans.

Unumquodqз corpus naturale quendam definitum ac ortum locum occupat grauia quidemз locum imum leuia autem supremum, si ergo id nobis concedendumз est, non poterit unum aliquod elementorum componentium infinitum, idipsum magnitudine infinitũ esse ceu ignis vel terra. At si infinitum daretur nullum locum definitumз certumqз haberet, ⁊ cumз unicuiqз corpori naturali proprius ac d̃finitus locus tribuitur, igitur non poterit unum aliqđ componentium totum infinitum idipsum mole immensum inexhaustumqз esse quoniam idipsum non occuparet locum definitum ⁊ proprium, ob id ergo inquit. Et naturales quicũqз posuerunt infinitum, corpus esse neqз ignẽ neqз terram statuerunt esse principium quod infinitum esse autumarunt sed illud vel aerem vel aquamз aut intermedium ancipitis nature constituerunt. Nã terre ac igni certa ac prescripta loca tribuuntur, siquidem terra infimum locum sibi asciuerit ignis vero supremum ceperit aeri autẽ ⁊ aque nullus tribui certus locus videtur, quãdoquidem in concauitatibus terre utraqз aer ⁊ aqua ac in locis supra terram esse videantur porro ⁊ aqua a superiore loco videtur ad inferiorem locum descendere cum itaqз infiniti locus sit indefinitus nec certus videbatur etiam veteribus et horum loca indefinita ac incerta esse, proinde illi merito unum horum trium statuere infinitumз ex horum ergo testimonio cõprehenditur infinito oportere locum indefinitum ac incertum tribuere. Sed nullum corpus naturale habet locum indefinitumз nec incertum ergo non poterit unum aliquod horum infinitũ esse. Itaqз neqз ex finitis speciebus infinitis autemз indiuiduis poterit esse aliqđ infinitũ ac minime ex ĩfinitis speciebus ut indiuiduis dũmodo unum indiuiduũ sub una quaqз specie contentum finitum sit sed cur non sit argumentumз efficacius? Proinde neqз hoc verumз esse hinc constat, imprimis enim duplicaretur infinitũ siquidem infinite sint species ex quibus constituitur infinitum, ⁊ que differunt specie ad diuersa loca specie concedunt necesse est ut etiã loca ipsorum sint infinita, at hoc fieri non potest. Nam loca maxime prima ⁊ veluti aliorumз principia duo sunt supremus ⁊ infimus verũ oẽs sex habentur у duo et reliq quatuor. s. dexter sinister, anterior, ⁊ posterior. Si ergo finita sunt loca naturalia ergo elemẽta non possunt esse infinita siquidem loca iuxta elementorum diuisionẽ una diuiduntur. Sed nõ modo (inquit) specie diuisa sunt loca sed etiam distantia ac intercapedine. Si ergo loca sunt numero ⁊ magnitudine finita ⁊ corpora que in eis continentur finita erunt, cum nequeat corpus esse maius loco quẽadmodũ neqз locus ipso corpore maior est. Nã si corpus excederet locum certe non omne corpus locum occuparet hec corpora igitur locis non contenta vel in vacuo sunt vel nusquam si nullibi esse diceretur id profecto ridiculum haberetur, quod vero neqз in vacuo ex hac ratione constat quia in sequenti libro demõstrabit vacuũ in rebus non esse similiter si concederetur locumз esse corpore maiorem accideret vacuum esse. Sed quispiamз ambiget quonam pacto inquiet Aristo. infinitarum specierumз infinita loca esse, quid enim vetat ut impresentia etiam sit duo esse loca supremum ⁊ infimum ⁊ in utroqз plura corpora collocari ac plura in eundem recipi? At ipse ad hec respondeo quonam pacto possumus ĩfinita finitis distribuere hoc enim fieri nequit, vel enim in utroqз loco collocabuntur infinite species, vel in utroqз finite, aut in uno infinite in altero autem finite si ergo in utroqз finite collocarentur ⁊ id quod utrisqз constabit finitum erit. Si autem in utroqз infinite reponentur, duplicabitur ergo infinitum ⁊ idem ad seipsum duplum erit, si deniqз in uno infinita cõstituentur ⁊ in altero finite augebitur infinitũ auctione finitorum ⁊ idem maius seipso erit. Item infinitum non omnem locum occupabit siquidem infinite in uno quodam collocantur ⁊ non in alio, itaqз non poterunt esse finita loca infinitis speciebus tributa ac data.

Nam quid ipse de duobus sentio tu idem de pluribus senties si autem infinita loca esse nequeũt profecto et species rerumз in his constitute ĩfinite esse non poterũt quare si neqз compositum neqз simplex poterit esse infinitũ negabitur omnino infinitũ esse. Habes igitur ex discrimine locorum infinitumз de medio sublatũ. Nam omne corpus Textus. sensibile suapte natura alicubi esse potest, hoc est primumз postulatum quoniam omne corpus naturale suapte natura aptum est locum occupari ⁊ ico autemз corpus naturale illud quod ortus interitusqз est particeps. Namз de tali est necessaria questio ac disputatio si quippiamз tale censendũ est esse infinitum quod quidem sit eorum que fiunt ⁊ corrumpuntur principiumз, qualia modo asserimus quatuor illa prima corpora omniũ aliorũ elemẽta esse ac ea esse ex quibus res trahunt ortum ⁊ in quibus resoluuntur, disputatio ergo indagare ac perscrutari videtur ne astruendum sit ante hec alterum quippiam vel unũ aliquid corpus vel aliud preter hec quod sit mole infinitum ex quo ⁊ elementa ⁊ reliqua alia ortũ trahunt, omne igitur tale corpus loco cõtinetur non tamen simpliciter omne corpus quandoquidem orbis stellarum fixarum loco non circũscribatur quoniã nihil est quod ipsam ambiat complectaturqз nec corpus neqз inane sed ipsa sibimet locus est cõtinens seipsam quod tamen sequenti volumine exactius tractabitur (⁊ idem totius ⁊ partis) Secunda dignitas Textus. hec est quoniam multotiens idem locus ita ⁊ partis idem erit. Uerum idem non ambitu ⁊ quãtitate sed specie vel sursum vel deorsum. Nã ut si uniuersamз terram in centro statueris ac firmaueris mouebitur adeo usquequo centrũ nãsciscatur ⁊ occupet ita ⁊ gleba terre si de alto loco demitteretur prolabereturqз inclinationem ac momentum habebit semper impulsa quousqз eundem teneat locum.

Quare si infinitum partium sit similium: immobile erit: aut semper ferretur. At id fieri nequit: cur enim deorsumз magis quã sursum aut ad quẽuis locum mouebitur. Dico autem si sit gleba: quorsum hec mouebitur: aut ubi manebit.

Hic exorditur probare non esse infinitum, ⁊ imprimis ostendit idipsum corpus simplex esse non posse. Nã hoc (inquit) si similare fuerit vel immobile erit vel semp ciebitur, unde non de toto infinito efficit argumentum sed de parte ipsius ut deinceps indicat exẽplo cũ mox ingat. Dico autẽ cum si gleba fuerit quo ipsa tenebit iter.

iterũ:

¶ Corpus cui eiusdē forme locus est infinitus: occupabit ne igitur totū locum. At quo fieri potest.

¶ Idest si terra exempli causa esset infinitum nunquid pars eius seu gleba semper mouebitur vel semper manebit. Uidetur enim vtrunqz istorum necessario inesse infinito ⁊ parti. Si enim pars fertur eo certe fertur quo ⁊ totum ducitur similiter etiam pars quiescit vbi totuz manet corporis enim eiusdem cuius partes cū toto eiusdem generis sunt, locus eiusdem dico. s. infiniti vniuersitatis est infinitus. Sed etiam partis idez locus necessario est siquidem pars infiniti suapte natura propriuz locum concedere apta sit. Sed quiuz locus infinitus illius sit q: est aptum moueri id tamen potius aptum est in proprio loco manere quiescereqz quam moueri. Ceterum diximus eundem esse locum totius ⁊ partis. Uerum non secundū ambitum ac magnitudinem non enim vniuersus ambitus in quo est tota terra ipsemet est etiam locus glebe quoniam hoc modo partem equalem toti quis vitare posset: Sed idem locus specie seu locus infinitus. Quemadmodum si animo conceperis terraz augeri adeo vt sub globo lune proxime collocatur dices profecto totum ambitum qui intra hanc spheram cōplectitur vnum esse terre locum. Uerum non simpliciter totus ambitus haberetur pro loco eius naturali siquidē locus ei⁹ naturalis centrum sit tamen accidit ob magnitudinē que continue protenditur vt ipsa eminus a centro iaceat sibypsi tamen herens ac coniuncta quoniā ⁊ modo partes terre circa cauam superficiem eius cui modo incolimus que non tantū suapte natura distare possint in toto loco in quo sūt sine quadā violentia permanere possint sed recipiuntur in corpore cum quo genere conueniunt, quam obrem ⁊ si tellus ampliaretur vsqz ad celum adeo vt etiā locum leuium occuparet, sane totus locus qui intra hūc sphere ambitū continetur appellaretur locus eius tanqz locus totius tamen ipsa nō vbiqz manere ⁊ procul a centro circūferentiā habere suapte natura potest, gleba igit terre si diceretur in loco moueri quoniam ex superficie celi suapte natura deferri ad centrum vsqz idonea est recte diceretur. At si tu dixeris propterea quod tellus omnem supra ⁊ infra continet locum quia eius vniuersitas vndiqz est glebam terre vndiqz sursum ⁊ deorsuz moueri debere non dices certe rem sibypsi consentaneam. Porro neqz impresentia quia terre vniuersitas extēsa est vsqz ad superficiem aeris continentis ipsam ac ea intercapedo est totius terre locus que ab eadem superficie ad centruz vsqz porrigitur, idcirco debet gleba quocūqz intra hoc spacium petere quoniam neqz si gleba cētrum nacta esset inde discederet vt superficiē terre occupet, quo igit modo ⁊ de infinito sentire non erit incōmodum dicentes eius partem quolibet moueri ac duci cum infinitum omnem locum complectatur ac naturalem inclinationem, vndiqz permanendi habeat. Sed ipsum vel nullaz inclinationem naturalez habet ⁊ ita immobile prorsus concedendum erit vel si omnino inclinationez tenet non est consentaneuz dictu vt pars eius vel vbiqz permaneat vel quocūqz moueatur ⁊ pergat, quemadmodum neqz de terra nunc diceretur. Sed aliter de terra dicere debemus quoniam ipsa finita est ac locus qui continet ipsam. Preterea adducere in mediū possumus ea que diximus quoniam si locus est infinitus quomodo possumus infinitum diuidere hunc. s. fateri naturalē illum vero preter naturam. Ut etiam ipse superioribus dicebat quomodo in infinito locus ac loci sursum ⁊ deorsum vel ante retro assignari possunt. Naz in infinito hec eodem modo se habēt ⁊ ipsum sibi vndiqz simile est quāobrez infiniti partez aut punctū abiungere nō possumus que sit naturalis corporis infiniti locus quemadmodum nunc dicimus centrū esse locum grauium naturalē. Reliquum igitur est, vt asseramus vniuersum esse locum corporis infiniti naturalez. Si ergo vniuersuz erit locus eius naturalis sequentur absurda que ab Aristo. dicta sunt, quare si similare fuerit inmobile erit. Uerum hoc immobile erit potest accipi vt soluz quod ex hoc sequatur, si similare fuerit. Nā si infinitum ⁊ similare fuerit. Eiusdem vniuersuz erit proprius locus qui etiam erit partis. At nihil eorum corporum que recto itinere ferunt in proprio loco cietur igit pars infiniti non mouebitur. Hoc quidez igitur non ab re sequitur suppositionem quo dicebatur partez infiniti in proprio loco immobilem esse, que sub pretextu infiniti intelligebatur. Sed siquis non dabit idem infinitum esse immobile ne motum eripiat tollatqz de medio saltim dabit idipsum semper moueri. Naz id significat ea pars argumenti vbi dicebatur vel semper mouebitur, q: quidez sequit tanqz destruens hanc partē qua diceretur semp quiescere. Nam qua ratione demonstratum est ipsaz infiniti partem imobilez esse. Siquis hoc non admitteret demonstrabitur necessario eaz esse semper mobilē quoniam si suapte natura apta est in proprio loco moueri vt suppositio idicat ⁊ locus eius ille est qui quidē toti ascribitur ⁊ infinitus est, igitur mouebitur in loco īfinito quare non stabit quiescetqz. Nam motus in infinito fit. Itez neqz huc magis quā illuc mouebitur ⁊ migrabit sed quocūqz similiter mouebitur atqui hoc fieri non potest, cur enim magis deorsum qz sursum aut quouis. Unde īquit semper moueri nō posse sed quonaz pacto nequeat semp moueri subiunxit quoniam aliquid simul sursum ⁊ deorsum ⁊ eodem modo moueretur, quandoquidez vniuersum est proprius eidem locus ⁊ vniuersuz non magis sursum quā deorsum sit, quod enim nihil secundū idem magis sursum quā deorsum simul moueatur pro cōperto accipio siquidem quocūqz ferri duciqz aptum est, sed idem moueri ad contraria loca non potest itaqz non mouebit. Nam si impetum inclinationēqz habet ad omnia loca proficisci iaz et ipse vniuersitatis status duceretur eo quo inclinatio vergit ac ducit. Sed ducit equę ad omnez locum, quod fieri nequit ergo nō poterit moueri. Necesse igitur est si mouetur vt ita moueatur. Nunquid occupabit totum vniuersi locuz ⁊ quomodo id est, igitur cuz aptum sit in omnē locum duci ac moueri simul quocūqz ciebitur ⁊ sursum ⁊ deorsum sed hoc fieri non potest quoniam hoc pacto ad contraria moueretur.

¶ Que nam igitur ipsius quies: aut vbi nā erit: ⁊ quis preterea motus an vbiqz manebit: non ergo motu ciebitur. An omnem ad locum mouebitur: non ergo quiescet inquam ac stabit.

¶ Idest quo ⁊ ad quem locuz mouebitur, vel in quo loco manebit. Nam si quiescet (inquit) vbiqz quiescet. Non enim quando in proprium secesserunt locū tunc quiescet quandoquidem vniuersum sit locus eius proprius, vbiqz igitur quiescet si autem hoc admittitur prorsus ergo nō mouebitur, quod si mouebitur. Rursus quocūqz eodē mō mouebitur quoniam eius locus proprius ac peculiaris est vniuersuz sed si concesseris moueri illud quocūqz quomodo fugere poteris ipsum motum nunqz quiescere ac stare.

¶ Sin vero sit dissimilium partiuz: dissimilia etiā erunt ⁊ ipsa loca. Atqz primo quidem ipsius vniuersi

uersi

uersi corpus non erit vnum nisi tactu. Deinde partes aut sunt infinite specie: aut finite.

¶ Cum ostendisset infinitum simplex corpus non esse in presentia ostendit ipsum neqꝫ esse compositum quoniam si constabit dissimilaribus etiam oportet plura eorum loca esse quoniam his que genere diuersa sunt diuersa etiam loca tribuuntur q: si hoc admittitur imprimis hoc emergit absurdum vt non sit corpus vniuersi continuum, sed ex his constitutum que attactu ⁊ congestu sunt vnum, sed quonam pacto hoc accidat preueniendo dixit quoniam si dissimilaria essent cõmixta semper locum preter naturã occuparent quod si fieri nequit neqꝫ oportet vnumquodqꝫ suum locum occupare peculiarem ergo infinitum erit constitutũ ex his que attigua sunt. At nullum corpus naturale huiusmodi est.

¶ At finite nequeunt esse. Erunt enim alie quidem infinite: alie vero non infinite. Si vniuersum est infinitum: ignis inq̃ vel aqua. Tale autem corruptio est contrarijs ipsis: vt antea diximus: ⁊ ob hoc nemo naturalium infinitum ipsum vnumqꝫ ignem aut terram fecit: sed aut aerem: aut aquam: aut id quod inter ipsa medium collocarunt: quoniam illorum quidem locus manifeste erat determinatus atqꝫ distinctus. Hec autem vtroqꝫ in loco in supero inq̃ ac infero eē possunt.

¶ Inquit infinitũ ex finitis speciebus constitui non posse, quoniam oporteret vnum aliquod eorum que sub speciebus continentur vel magnitudine vel multitudine infinitũ esse. Nam si ea indiuidua que continentur sub omnibus speciebus essent finita certe id q ex omnibus erit constitutum finitum erit, q si omnia vel quedam eorum erunt infinita duplicabitur igitur vel multiplicabitur infinitum, reliquum igitur est vt duntaxat ea indiuidua infinita sint que sub vna specie cõprehenduntur. Sed hoc etiam fieri non potest primum quia infinitum ampliaretur adiectione finitorum ad infinita. Deinde id sequetur quod paulo prius dicebamus. s. corrumpi consumiqꝫ finita ab infinito. Siquidem vis infinita in infinito constituta sit. ¶ Quocirca nullus naturalium statuit vnum ⁊ infinitũ esse ignem aut terram, sed mancum mutilatumqꝫ argumentum dicebatur. Nam (vt dixi) ex his que illi fatebantur volens positionem eorũ refellere hec adiecit decuit enim ita dicere vt argumentum perfectum haberetur. Preterea neqꝫ potest esse vnum elementum in compositione infinitum propterea quod vnumquodqꝫ elementum certum ac definitum locum habet, infinitum autem nullum certum determinatũqꝫ locum tenet quamobrem vnum elementorum non erit infinitum. Quod vero infiniti locus sit incertus ac indefinit⁹, inditio sunt naturales. Quocirca naturalium nemo statuit vnum ⁊ infinitum esse ignem ⁊ cetera. ¶ At hec sursum ⁊ deorsum vtrunqꝫ ancipite loco collocari queunt. Uerumtamen illos etiã oportebat contueri non modo aerem ⁊ aquam in alienis locis vagari, sed etiam ignem ⁊ terram nimirum multifariam crateres ignis emittuntur, vt in mõte Aethna ⁊ in cilicia. Item fertur lapides fulminum sursum consistentes deorsum labi tamen manifestum est vt actu. s. alienis locis potiri nõ possint, sed duntaxat cũ producũtur, qm̃ quodcunqꝫ elementũ in quocunqꝫ transmutari põt.

¶ At neqꝫ etiam infinite: nam si sint infinite ac simplices: ⁊ loca erunt infinita profecto: ⁊ infinita etiam elementa. Quod si hoc esse nequeat: finitaqꝫ ipsa loca finita: ⁊ totum ipsum finitum esse necesse est. Fieri nanqꝫ non potest: vt non equa sint locus: ⁊ corpus. Neqꝫ enim locus maior esse potest q̃ ipsum corpus: neqꝫ corpus maius q̃ ipse locus. Nam aut vacuum aliquid erit: ⁊ corpus insuper infinitum non erit. Aut corpus quippiam erit quod nusq̃ aptum est esse.

¶ Ad alteram proficiscitur suppositionem in qua supponuntur infinite species cum infinitis indiuiduis siquidẽ ad minus vnum indiuiduum sub vna specie continetur. Si ergo specie infinita essent ea que componunt infinitum quoniam eorum que differunt specie sunt diuersi loci specie necesse erit vt etiam loca infinita habeantur. At hoc fieri nequit. Nam omnes loci finiti sunt, qui si finiti habentur oportet etiam fateri corpora his contenta finita esse si ergo finita sunt corpora ergo id q omnibus constat finitum erit. Sed dices quamobrem si numero finiti sunt loci necesse est etiam corpora his complexa nõ solum numero, sed etiã magnitudine finita asserere, quoniam omnis locus mole finitus est ⁊ cum corpus loco cõtineatur si locus ergo qui continet ipsum finitus est oportet etiam corpus quod eo complectitur finitũ esse. Neqꝫ enim vt inquit, concedendum est locum corpore ampliorem esse nam residuum loci inane esset, neqꝫ econtra corpus loco amplius quoniã reliquum corporis erit corpus sine loco. Sed vbi inquit atqꝫ elemẽta infinita erũt. Hec pars per se legenda ⁊ vim huius argumenti habet. Si enim infinitis speciebus componeretur infinitum, oportebit etiam elementa infinita esse. At hoc fieri non posse ostendit etiam in primo libro, in his rationibus quas aduersum Anaxagoram adducebat idem etiam demonstrabit in libro de celo ⁊ presertim in libro de generatione. Nam diciti quod si infinita elementa essent, imprimis hoc absurdum sequetur quoniam duplicaretur infinitum cum subiectis deinde ipse rerum ortus ⁊ funditus omnis mutatio de medio tolleretur, oportet enim fere infinitas mutationes esse si quidpiam produci debet. Si autem hoc fieri nequit idest si nequeunt esse infiniti loci. Unde hec particula hec loci finiti erunt, addyciatur ei si autem hoc fieri nequit, ⁊ cetera. Deinde hec altera particula insuper aute neqꝫ erit infinitum corpus copulanda est, huic. Neqꝫ enim vniuersus locus maior est q̃ corpus ⁊ cetera. Deinde eadem pars simul autem neqꝫ erit infinitum corpus quam quantumcunqꝫ corpus q potest esse simul cum eo adhuc compulanda est huic neqꝫ corpus maius. Nam hec est veluti conclusio aliarum. Si enim neqꝫ locus est corpore amplior neqꝫ econtra corpus loco maius igitur si locus est finitus oportet etiam corpus finitum esse nihil igitur erit corpus infinitũ.

¶ Anaxagoras autem absurda de infiniti quiete dicit. Firmare enim infinitum seipsum dicit. Idqꝫ ex eo fieri: quia est seipso. Nihil enim aliud ipsum continet. Quasi vbi quippiam sit: ibi esse aptum consistere. Hoc autem verum non est. Esse enim alicubi ibi quippiam potest: non vbi aptum est esse. Quamuis igitur q̃ maxime totum non moueatur.

¶ Anaxagoras (inquit) absurdam causam cur finitũ maneat ⁊ immobile sit, assignauit q: quidem infinitum apud eum ex omnibus dissimilaribus infinitis erit constitutum quod profecto aliquo temporis initio mentem diuidere cepisse tulit, cur igitur hoc totum miscellaneum immobile

esset Anaxagoras hanc causam dicebat. Non enim quia esset in loco naturali hac ratione illud immobile dixit. Neqꝫ illud omnino in loco esse constituit ne hac de causa illud statim finitum asserere cogeretur, sed hanc causam ipsiusmet immobilitatis affirmavit quoniam sua sede ac basi firmabat, idest sibiipsi innitebatur ac semet suspensum tenebat nusqꝫ opem ⁊ auxilium postulans, que illi inesse autumavit quoniā ipsum in aliquo non est neqꝫ externo ambitu continetur sed idem est in seipso ac sibimet basim ⁊ locū offert. Hoc autem dicebat (vt inquit) quasi dicens vbi totum collocatur ibidem cōsistere aptū esse. Si ergo quietis ⁊ stationis causa non est locus naturalis, sed seipso fulciri ac in seipso esse poterit etiam alibi esse ⁊ stare. Si verbi gratia tellus animo vsqꝫ in sublimem regionem tolli concepero, ac duxero illam vsqꝫ ad locum vbi succensiones apparent, quoniam ⁊ ibi in seipsa est ⁊ seipsa firmatur, oportebit ipsam etiam immobilem esse. Sed hoc fieri non potest siquidem movebitur semper quousqꝫ naturalem locum nāciscatur ⁊ occupet qui medium mundi est, quamobrē sicut modo terra non eo quod seipsi innititur, manet, sed deorsū vergit ita dicendum est infinitum non eo immobile esse quod seipso fulcitur ac firmatur. Preterea neqꝫ hec est potissima causa .s. seipso veluti basi firmari, in seipso manere. Et a nullo contineri cur infinitum secundū naturam immobile sit immo contrarium quoniam hec est causa eiusdem violēte quietis. Nam ob loci carentiam ⁊ quia non habet quo sese recipere possit proinde nō movetur, ⁊ non ea de causa quia non est suapte natura idoneum moveri. Non .n. constat si eo in loco quem tenet suapte natura quiescat. Nam ob id terram suapte natura immotam ac manere vbi est dicimus quoniam si adesset etiam ei vndiqꝫ vagbandi locus nihilo tamen magis moveretur. Quoniam itaqꝫ tellus habet quo moveri potest ⁊ tamen non movetur ob id quietis eius causa est aptam esse in medio stare. Quemadmodum igitur si supponamus terrā esse infinitum ac eam non minus tum immotam q̄; modo ⁊ si liceret nobis dicere ipsam sibimet initi in seipsa esse ⁊ nullo contineri attamen hec causa illius immobilitatis nālis non haberetur, sed q̄ a medio suo gravitate coercetur ⁊ circa seipsū cōstat ac natat. Ita dicemus de ipso infinito, quoniam ⁊ si seipso firmaretur ⁊ nullo contineretur. Hoc tamen non esset causa illius immobilitatis secundū naturā immo contrariū haberetur quietis violente causa. Nam vnde cōstat si chaos miscellaneumqꝫ illud locum haberet, ꝙ non moveretur. Quamobrem oportebit Anaxagoram afferre causam naturalem immobilitatis infiniti quoniam ea causa quam tradidit non est causa nature infiniti ꝙ quidem ex omnibus comixtū est, sed potius est causa molis ac magnitudinis infiniti. Nam si immobilitas infinito secundum naturam congrueret certe ⁊ vnicuiqꝫ partium eius insitū ac inditum esset quoniam id ꝙ vniverse terre secundum naturam convenit idem etiam vnicuiqꝫ illius parti convenit similiter ꝙ innatum est toti aque veluti tali nature congruens secundum naturam ⁊ ad substantia euisdem perfectionem attinet idem proculdubio ⁊ ciatho aque competet. Quōcirca percuntabimur ab Anaxagora. Nsiquid vnicuiqꝫ partium infiniti competat secundum naturam seipso firmari ac in seipsam esse vel non. Si ergo secundum naturam hec causa illis tribueretur partes etiam suapte natura immobile ferunt ꝙ neqꝫ ipse concedit neqꝫ sensus admitit. Si ergo quoniā partes finite sunt ob id sic etiā moventur, igitur non secundum naturā corporis immobilitas vniverso inerit quoniam ⁊ partibus in esset siqui dē similare esset illud chaos seu illa miscella, ⁊ in his que vniverso convenit singulis partibus, congruere debēt. At si Anaxagora contendit illud immobile asserere ob suam ingentem molem, hoc certe modo causam naturalem non assignat. Preterea si prorsus infinitū suapte natura posset in seipso esse idem sibimet locū esse oportebit, etiam vnamquamqꝫ illius partem sibimet locū affirmare ac in seipsa esse, quoniam cum loci totius sunt similares etiam partium loci erunt similares vt diximus. Si ergo infinitum est sibimet locus vel seipso manere, idem etiam partis locus erit item si immobilitatis causa est in seipso esse ⁊ sibi locum afferre ergo ⁊ partes erunt similes toti, quapropter nihil vetabit vt ignis deorsum collocetur ⁊ terra sursum quando quidem vtrunqꝫ vbiqꝫ fuerit in seipso sit, at hoc fieri nequit. Si ergo is locus partibus naturalis non est igitur neqꝫ vniverso totiqꝫ naturalis erit. Nam idem locus specie est totius ⁊ partis. Ceterū inquit quod quidem eo evenit q̄ seipsa fulcitur. ꝙ seipso firmari infinitum inquit .i. hoc evenit quoniam in loco non est neqꝫ ab altero continetur, sed in seipso est quasi vbi aliquid est ibidem consistere aptum sit, sed hoc quam obscure in inquit cū vero inquit quasi vbi aliquid est ibidem consistere aptum sit, hoc ⁊ icere vult. Si enim in seipso esse causa quietis est, quamq̄ꝫ ignis sursum non esset, sed deorsum attamen in loco suo esset quoniam in seipso est. Quod quidā a veritate alienū est similiter etiā gleba pendens ex tecto non est suapte natura idonea in sublimi loco quiescere quamvis in seipsam ibi sit, sed locus infimus ei tribuitur. Si ergo non esset vniuscuiusqꝫ rei locus definitus ⁊ certus non magis sursum q̄ꝫ deorsum terra maneret similiter etiam ignis.

¶ Id enim quod in seipso firmatur: ⁊ in seipso est immobile necesse est esse. Dicat tamen ipse oportet: cur non est aptum moveri. Non enim sat esse hoc dixisse pacto: ac evasisse. Fieri enim potest vt nō moveatur: ⁊ quodvis aliud corpus. Sed nihil prohibet aptum esse moveri. Et terra nanqꝫ non fertur: nec si infinita etiam esset: ex eo tamen quia medio coercetur. Non enim quia non est aliud ad quod fertur: in medio ipso quiescet: sed q̄ꝛ non hoc modo est apta ferri. Et tamen liceret dicere seipsam terram firmare. Quod si neqꝫ terra si infinita esset hec esset causa: sed gravitatem habere: grave autem in medio suapte natura quiescere solet. Similiter ⁊ infinitum in seipso quiescit ob aliquam aliam causam. Et non ex eo quia est infinitum ⁊ seipsum firmat.

¶ Inquit si etiam hoc dabimus seipso fulcitū ac in seipso manens tum quia nullo continet tum etiam quia non habet quo moveri queat, necessario inmobile esse. Et tamē si non haberet quo duceretur, idipsū suapte natura moveri posse nihil vetaret, oportet igitur immobilitatis causam naturalem reddere ⁊ non violentā ac invitā preter naturam. Quoniam ⁊ terra non fertur neqꝫ si infinita esset coerceretur tamen a medio .s. hunc in modum. Si terra esset infinita non quia infinita esset ⁊ non haberet quo cieretur ob id immota esset, sed quoniā a medio cohibetur. Quamq̄ꝫ liceret asserere ob id illam immotam esse quoniam seipsa fulcitur ⁊ nullo continetur, ⁊ cetera. Tamen reffellit hanc esse causam immobilitas eius que dicta est, sed potius q̄ꝛ habet quo moveri queat ⁊ tamen

non

non movetur. Hoc igitur modo etiã si infinitũ non movetur dicenda est causa immobilitatis eius naturalis. Nam illa quam dedit Anaxagoras est potius causa magnitudinis q̃ nature.

¶ Et insuper patet ⁊ quamvis ipsius partem eodem modo quiescere oportere. Nam ut infinitũ in seipso manet seipsum firmans: sic ⁊ omnis ipsius pars quamcunq; acceperis in seipsa manebit. Loca nanq; totius ac partis: specie esse eiusdem cõstat. Totius enim terre glebeq; idem est locus qui est inferus ⁊ etiã ignis totius atq; scintille qui est superus. Quare si infiniti sit locus in seipso esse: ⁊ partis idem erit profecto. Quelibet ergo in seipsa manet.

¶ Si enim causa immobilitatis universi est in seipso consistere eandem etiã oportebit immobilitatis partis causam haberi. Nam idem est locus totius ⁊ partis. Si ergo ⁊ parti secundum naturã convenit seipsa fulciri, cuncta sane immobilia essent. Quod si pars eo movetur quoniam finita est, neq; toti competet immobilitas secundũ naturam. Sed quia non habet quo moveri possit.

¶ Omnino autem patet fieri nõ posse: ut corpus infinitum in ratione rerum ponatur: ⁊ locus corporibus tribuatur. Si corpus omne sensibile: aut grave sit: aut leve. Et grave quidem ad medium suapte natura feratur: leve vero similiter supera loca petat. Et infinitum enim hanc eandem nature subeat legem necesse est.

¶ Cum ostendisset ex viribus locisq; naturalibus corpus infinitum haberi non posse impresentia ex momẽto inclinationeve corporũ quatenus corpora naturalia moventur, idem probat. Sunt enim in universo duo motuum spẽs alia motus recti alia vero motus orbicularis. Item motus recti due species, una motus levium sursum altera gravium deorsum. Si ergo demonstrabitur nullũ corporum que recto, vel orbiculari motu cientur esse infinitum, que uno naturali motu moventur, ac omnem motum esse finitum, constabit etiam locum non esse infinitum qui cum non fuerit infinitus neq; corpus naturale infinitum affirmari poterit, quando quidem omne corpus naturale loco complectatur. Hic itaq; ostendit non esse motũ rectũ infinitũ, in libro autem de cęlo ostendit etiã motũ orbicularem intra terminos ac limites fieri, quoniã si corpus omne naturale vel circulo vel recto agit motu ⁊ utraq; corpora sunt finita motus etiã ⁊ mota necesse est ut finita habeantur. Quod igitur dicebam hic demonstrat non posse aliquod corpus rectum infinitum esse ⁊ imprimis syllogismo hippotetico ostendit. At inquit si enim infinitum est aliquod corpus sensibile vel igitur grave vel leve erit. Sed nequit esse grave aut leve ergo infinitũ nullo modo poterit esse corpus quod recto ducetur motu. Sed dices unde habetur infinitum neq; grave neq; leve affirmari posse, proinde statim inquit si enim totum esset grave deorsum moveretur si totum leve sursum vergeret quod quidem velut manifestum absurdum non probat imprimis quia non solũ gravia extant, sed etiam levia, deinde si solum supernum locum infinitũ occuparet deficeret locus in finitus ⁊ econtra si duntaxat locum imum teneret locus supremus nõ haberetur aliquomodo igitur probat esse infinitum q̃ simul omnem locũ occupet, vel potius deducit ad absurdum eam suppositionem que infinitum partim, grave partim leve tueri niteretur. Nã si aliquid infiniti grave esset, aliquid vero leve partim supernum locum occuparet partim inferum. Quonã pacto igitur inquit, o adversari potens secare infinitum ut pars utriq; ęquissime tribuatur, dicere dimidiũ grave esse ⁊ alterum dimidium leve vel aliter quantũlibet leve aut grave. Sed dij boni quomodo is putat dimidium infinitum aut divisionẽ duntaxat in duplicem partem aut quantamlibet partẽ accipere? Preterea quonam pacto in infinito prorsus sursum ⁊ deorsum poteris statuere. Nam unde ceperis usq; quo conieceris oculos id certe itervallũ erit sursũ ⁊ deorsum. Hec igitur de infinito dici non possunt. Item penitus supernũ ⁊ infimum locũ infinitum habet certe extrema habebit quoniã huiusmodi loca sunt ipsa extrema. At si extrema tenebit non erit igitur infinitũ. Possumus preterea hic adducere ea que de potestatibus viribusq; naturalibus diximus, q̃ aut finitę erunt aut veluti, ea que cõtactu colliguntur. Et ita priores rationes adduci poterunt. Hoc igitur est primum argumentũ. Secundũ autem argumentũ prorsus de locis fit. Et inquit omne corpus naturale in loco est. At loci sex sunt discrimina ⁊ differentie, principes ⁊ maxime prime sũt duo sursum ⁊ deorsum ⁊ altere autem preter has quatuor sunt videlicet ante retro dextrum ⁊ sinistrum imprimis dixit sursum ⁊ deorsum, quoniam his sublatis differentijs cetere tolluntur, sed ceteris sublatis ipse non demuntur. Nã cum fuerit latitudo ⁊ profunditas omnino necesse est ut etiam sit longitudo. Sed cũ fuerit longitudo nõ oportebit ceteras esse quod quidem in secundo libro de cęlo exquisitius indicat ac explicat. Sex igitur habentur, sed etiam in universo suapte natura constituta sunt, quorum sursum ⁊ deorsum planissime in ipso universo cõspiciuntur dextrum autem ⁊ sinistrum ceteris in rebus particularibus perspicuo noscuntur. Nam dextrum ⁊ sinistrum ipsa natura in partibus constituta sunt. In ipso autem universo oriens est dextra mundi pars quoniam ab ea parte capit motum initium, leva autem est pars contraria atq; huic opposita. Hoc modo etiã poeta appellat. Nam inquit sive in dextrũ eant solem versus in auroram, sive in levã ad ipsas occultas tenebras. Hec igiť sunt dextrum ⁊ sinistrũ proportione. Ante in universo est ubi Homeri dictum.
illud celi culmen est quo flat Boreas, qui etiã septentrio aut cardo articus appellatur, retro vero ibi designatur ubi est alter cęli cardo a quo nothus austerq; flat. Necesse est igitur si datur corpus infinitum hoc certe quẽpiam locum obtinere, quod si loco complectitur hmõi differentijs distare ac dimetiri debet. Sed nequeũt hec discrimina differentięq; infinito corpori tribui alioqui quãprimũ aliquid infiniti in loco prospexeris mox oportebit illud secundum partes differentijs loci conditiisum finitũ esse. Vel igitur alique partes erunt infinite ⁊ quedam finite vel omnes infinite aut omnes finite. Et si omnes finitę igitur id q̃ ex omnibus constituitur dabitur finitum. Si vero quedam infinite ⁊ quedam finite vel omnes infinitę, aut multiplicabitur infinitũ aut augebitur. Tertio arguitur omnis locus suapte natura finitus est quippe qui terminus continentis sit. Si ergo corpus in loco est ⁊ omnis locus finitus est, igitur omne corpus finitũ est. Item negativus potest confici syllogismus. Si omne corpus loco ambitur locus non est infinitus ergo nullum corpus est infinitum. Quartum argumentũ tale adducit. De quibus genus predicatur omnino necesse est ut etiam aliqua species predicetur, quoniam nullum habetur genus q̃ per se atq; a speciebus alienũ esse cõ-

spiciatur vt pote animal quoddaꝫ non est ꝙ prorsus non sit homo vel equus vel aliqua altera species animalium itaqꝫ si infinitum in loco est omnino etiã in aliqua specie loci inuenietur. Uel ergo complectetur loco vt supremo aut in alio quodaꝫ ceterorum quandoquidẽ vilus alius locus reperiatur aut nullum aliud loci discrimen hactenus compertum sit preter ea que diximus. Sed sepe demõstrauimus infinitũ nullo istorũ cõtineri posse ergo. Hunc igitur in modũ Arist. in hoc libro de infinito disserit. Sed in libro de cęlo multis argumentis probat motum orbicularem infinitum affirmari non posse quoniã neqꝫ circulus mole immensus infinitusqꝫ est. Ex quibus duo vel tria commemorabimus, que mihi magis in mentem veniunt, ꝛ sumuntur ex dedictis in geometria licet non huic modo contẽplationi insistemus. Ostensum igitur in Geometria est ꝙ si due recte lineę ab vno puncto ꝓtraherẽtur in infinitũ intercapedo earũ in infinitũ adolesceret ꝛ si actu easdem lineas protractas in infinitũ animo cõceperis etiam intercapedinem illarum actu infinitam existimabis quod si hoc admititur cõcipies animo deinceps a centro terrę duas rectas lineas porrectas. Unam quipem extensam vsqꝫ ad mediũ cęli alteram vero ad partem orientis. Si ergo intercapedo harũ duarum linearum infinita erit quoniam sol huiusmodi interstitium horis peragit absoluitqꝫ dico scilicet ab oriente vsqꝫ in medium cęli ergo infinito tempore infinitum interuallum confecit quod quidem fieri nequit. Nõ ergo illud interstitium linearũ infinitum erit, sed finitum. Eadem rursus accidere poterunt si a cẽtro vsqꝫ ad cęli medium ꝛ ad occasum duas rectas lineas protraxeris, profecto interstitium inter cęli medium ꝛ occasum finitum erit. Item eadem dici queunt si lineę ita describerentur in altero hemispherio quamobreꝫ orbicularis motus nõ poterit esse infinitus. Hoc idem ostendit etiam hoc modo, ꝛ inquit quemadmodũ asserere non possumus triangulum infinitum esse vel quadrangulum, sed eo quod hos solemus figuras appellare, nos concipimus animo id quod tribus terminis vel quatuor clauditur esse finitum, ita neqꝫ circulum infinitum neqꝫ simpliciter figurã asserere licet nam ipsa figurę conceptio ac intelligentia seu definitio indicat significatqꝫ terminum ꝛ finem. Si ergo circulus dici infinitus nequit ergo multo magis neqꝫ motus qui circulo fit infinitus erit, quoniaꝫ eo modo se habet motus quo se habet id in quo fit motus quapropter si ea mouentur non sunt infinita neqꝫ motus orbicularis infinitus, perspicuum etiam est neqꝫ loca esse infinita. Ergo nullum corpus infinitum est. Sed cuꝫ hec dicit his omnibus ostendens corpus actu infinitum haberi non posse. Deinceps in contrarium arguit, ꝛ inquit si nullo modo infinituꝫ daretur multe impossibilia sequerentur ꝛ quemadmodũ prius dixi, tempus non esset sempiternuꝫ. Nam asserere tempus aliquando cępisse nihil aliud dictum est ꝙ tempus esse quando non erat omnia. n. que in tempore sunt ac huiusmodi verba aliquãdo, tũ, ante tempus appellant de tempore predicantur. Item ostenditur motum esse sempiternũ cuius comitatu tempus vna fluit. Hoc vnum absurdum igitur ex opinione eorum qui prorsus infinitum excludunt. Alterum auteꝫ absurdum est quoniam continua non poterunt secari in infinitum. Tertium quia numerus adolescere in infinitũ non licebit. Si ergo (inquit) rationes eorum tum qui negant tolluntqꝫ motum tum etiam eorum qui illud asciscunt ac statuunt, vere sunt vtitur iudice arbitro qui recte iudicet inter vtrinqꝫ contrarias rationes qui de medio tollat ꝯtrouersiã ꝛ asseret partim veras esse vtrasqꝫ rationes partim autem falsas. Nam si partim infinitum est partim nõ est scilicet aliquomodo infinitũ tueri possumus aliquomodo nõ possumus merito vtreqꝫ rationes a veritate abesse videntur. Sed his dictis deinde sententiam vt bonus iudex dat ea que sunt diuidens.

¶ Digressio.

¶ Sed anteqꝫ contextuꝫ interpretamur quedam de tempore disputata consideremus ac rimemur. Si dicendo aliquando fuisse ac huiusmodi verba olim, tum, ꝛ id genus, quando non erat tempus aliquod incommodũ, sequi possit, hoc presertim fuisse tempus quando non erat tempus ꝛ ob id ipsam negationem falsaꝫ esse, hoc modo erat ꝛ aliquãdo ꝛ cetera, quandoquidem ꝛ aduerbia tẽporis de ipso tẽpore dici predicariqꝫ asserimus. Necesse porro est hanc affirmationem esse veram ꝛ nihil ex ea incõmodi proficisci, dico. s. illam propositioneꝫ affirmatiuã in qua dicitur ꝙ erat aliquando, quando erat tempus. Nam de omni re affirmatio vel negatio vera est. Sed quum aliquando ꝛ erat, tempus significat. Nihil igitur aliud dicit affirmatio ꝙꝫ tempus fuisse quando erat tempus aliqua igitur est horum temporũ differentia. s. huius tẽporis ꝛ illius quod in illo est, neqꝫ aliter fingere possumus si vellemus. Quemadmodum enim siquis diceret erat aliquando quum socrates erat, is certe videt dicere aliquid alterum esse tempus ꝛ aliquid alterũ Socratem qui est in tempore hoc etiam modo si diceret, erat interdum quando erat tempus videtur asserere alteruꝫ tempus in altero esse oportet igitur alterum subijci alterum vero in illo esse. At si quispiam affirmaret se ideꝫ dicere cum profert hec verba erat, aliquando ꝛ tempus, is ridiculus habeatur ac quicunqꝫ affirmationem destruit statuens idem esse subiectũ ꝛ predicatũ. Sicut. n. ille risu dignus existimandus est qui diceret erat Socr. quando erat Socr. non explicans affirmationem in qua omnino subiectum oportet esse alterum terminum ac distinctũ a predicato. Sed vnam ꝛ eandem vocem proferens in se ipsam instar circuli reductã, ita qui existimaret idem esse tempus quod loco subiecti ꝛ loco predicati ponitur, cum diceret erat interduꝫ quum erat tẽpus risu dignus esset. Preterea si affirmatio ꝛ negatio eosdem terminos similiter habeat. Et in negatione id verbũ (erat) ꝛ hoc aduerbium aliquando, negant destruuntqꝫ tempus prefuisse ergo in affirmatione. Eosdem terminos eadem significãtes nobis seruandum est. Erit igitur tempus cui alteruꝫ tẽpus inerat aliquod. s. in aliquo quod fieri nequit quantum itaqꝫ ex his grauissimis Syllogismis colligere possumus tota contradictio erit falsa quoniam tum ex affirmatione ꝙꝫ ex negatione aliquod absurdum proficiscitur. Sed erroris causa est quoniã ob naturę ingenijqꝫ tenuitatẽ cõspicere adnimaduertereqꝫ nõ possumus quippiã extra quandam tacitã tẽporis significationem de altero predicare, immó neqꝫ de rebus diuinis sine tẽpore nihil proferimus, quomodo itaqꝫ non est perridiculuꝫ existimare huiusmodi verba, erat, est prorsus de tempore predicari, ꝛ minime de rerum existentia exempli gratia, quũ dico quando erat Socr. Erat liceum, vbi simul cũ rei existentia apparet aliquomodo tempus. Nimirum deum esse dicimus de quo tamen tẽpus non predicatur. Et si dicerent esse dei diuidi contra reliquas tẽporis partes cum vox ipsa sit diuisa, cõtra huiusmodi tẽpora erat, ꝛ erit, attamen nos dicimus intellectum corrigere vocis imbecillitatem, hoc igitur modo etiam cum dicimus aliquando erat quando non erat tempus. Illud nanqꝫ aliquando velut id ꝙ plane ponitur omitto subqꝫ silẽtio pretereo.

preterco. Sed illō(erat) asserimus nō de tpe dici sed de quadā rex existētia, qñ erat verbi grā çuum vel aliquo alio, substātie diuine qñ tps. Et vocis ībecillitatē aut ambiguitatē h̄ mō cogitamus corrigimusq3 quum. Istud verbū(erat) vnum sit scdm vocē attamē rōnem nō ēvnū, qñ significat rei existentiā de qua pdicat significat ēt aliquā tēpozis partē pteritā atq3 elapsā, quatenus itaq3 rei existentiaz significat h̄ modo accipimus minime vero quatenus significat quādā tēpozis sectionē ac diuisionē. Quēadmodum igit̄ et ipsum(est) aiūt significare in distinctū q̄ ēt de deo pdicat̄ et ē aliqua tēpozis pars et quāq3 vox ipsa p se significet quandā tēpozis partē et sectionē tñ ex subiectis de qb9 pdicat̄ significatoꝝ diuisionē distinctionēq3 facimus h̄ ēt mō de ipso(erat) dicim9 q̄ cū significet aliquā tēpozis partē et rei existētia quum dicimus aliqñ erat qñ nō erat tps illud predicari si non de tpe sed de existētia rex. Uex possumus has ridiculas cauillationes seu inutiles indagationes fugere euadereq3 dicēdo. Nō erat semp tps, possum9 ēt has stolidas rōnes pluribus reffellere sed hec satis ꝑ huius rei significatione habeant̄. Accedit ēt alia qñ vl̄ falsum eē vt oē q̄ fit in tpe generet̄ et fiat, dico oē id simplr̄ fieri q̄ prius est non ens et postea ens cuius generis fere infinitas esse spē Arist. in extremis huius opis voluminibus indicat. Hmōi āt sunt pūcta tactus et nō solū id genus cetera sed ēt oēs forme, nā repēte momētoq3 enascunt̄ de substantys ac in ipsis introducit̄, preterea quāq3 tps simplr̄ fieri negāt attamē aliqd̄ tps fieri nō negabūt vt hic ānus eē neq3 hoiem simplr̄ fieri sed quandā hominē nasci assentiūt, atq3 id eo ꝯstat qa particularia oia corrūpuntur. qñ igit̄ h̄ dies fit vel hic ānus opz oino h̄ fieri ꝑsus in tpe. Si id vex eē tueri velut vt simplr̄ oē q̄ fit nascat̄ in tpe q̄ circa opoztebit esse aliō tps dies generabit̄. Itaq3 duo tpa simul erūt ceu duo dies sed si id esse faterentur q̄uo illi inter se mutuo differūt. Sed h̄ risu digna sunt.

Qd̄ aūt non demonstret̄ necessario motū esse perennem satis ostendimus in octauo huius operis volumine. Cetex redeundū est vñ digressi sumus cū Arist. ꝯciliare rōnis imo afferre sentētiā inter rōnes de ifinito velit hmōi rex diuisionē adducit, et inqt rex alio sint ptāte, alio vero actu. Itē eax rex q̄ sunt ptāte alio vero h̄ pacto se habēt vt aliqñ queāt vniuersa qd̄ singulas sui partes ꝑuenire inactū et ꝑ ꝯsus tollere delereq3 ptātē, alie āt nūq3 exacte pfecteq3 dissoluit abycit ptātem sed eo ꝯsistūt qa semp ptāte sunt. Exēplū primi ptāte litteras cū actu eius sit litteratus. Exēplū3 secundi vt cū māiu esse oia ptāte. Hec. n. nūq3 totā q̄ ad oēs eius portiones et partes actu atq3 ad actum adeo reducit̄ vt amplius nullam sibi retineat seruetq3 ptātem. Nā quāq3 vnā formā recipiat at tamē oēs aliax ptāte est. s. capax oīum aliax. Itē eox q̄ actu sunt alio qdē ita se hñt vt vniuersa quo ad singulas suox partes actū suscipiāt alio vero nō ita sese gerūt vti dicimus preterea diē adesse et certamē, q̄ adesse dicimus nō q̄s simul tota adsit dies sed solum parte adest similiter certamen cestus vel luctam aut quodam aliud certamen. Hic ita existentibus q̄ nō sit corpus magnitudine infinitum q̄ percurri nequeat satis demonstrauimus.

Uerum infinitum dari quo ad diuisionem et appositionem vicissitudinariam diuisioni scilicet quot demendo magnitudini numeros tot addendo simul eā seruces, nihil apparet incōmodi. Nam dicimus continua esse diuisibilia potestate in infinitum. Uerum non ita potestate infinitum quemadmodum dicimus aes potestate statuam fore cum aliquando ęs actu sit statua. At infinitum nunq3 fieret. Nam in ere et statua quoties aduenit actus cessat tolliturq3 potestas quoniā iam statua habetur et non amplius potestate, statua est. Preterea in his potestas precedit actuz quocirca id q̄ potestate est ad actū potest prouenire actum ad quem tendit. Uerum que habent essentiam ac consistunt quo ad potentiaz, neque unt aliquando actum huiusmodi assequi vt abyciant excludantq3 omnino potestatem quemadmodum etiam diximus de materia. Nimirum hec potestate omnia dicitur esse sed nunq3 prodit in huiusmodi actum vt omnino potestas eius repellatur. Similiter etiam infinitum se habetur. Dicitur eni magnitudine in infinitum esse diuisibilis non tanq3 eu fit aliquando totam diuisa sed qa illam semper diuidi ac diuidendam esse cernimus animoq3 concipimus. Infinitum itaq3 est actu et potestate. Uerum hoc non actu est quemadmodum certamen esse dicimus non eo quod ipsa tota simul subsistat ac adsit sed solum secunduz partes, quo pacto igitur infinitū actu est tanq3 aliqua eiusdem pars semper adsit et continuo data assumptaq3 parte extra ipsa alterum quippiā accipere liceat. Siquis igitur vult tueri hoc modo infinitum actu esse vti aliquam speciem et formam et totum simul capi is nihil aliud defendere ac inquirere videtur q̄3 terminum infiniti numero illius interitum. Nam si vniuersum in infinitum diuisibile simul adesse cum sua mole voluerit tanq3 nihil reliqui sit quod secari adhuc queat is certe tollit ac destruit vniuersum scilicet totam rei molem in infinitum diuisibilem esse quamobrez talis actus erit corruptio interitusq3 illius cuius est actus q̄ quidem fieri nequit, quandoquidē omnis actus seruare debet subiectum. Quemadmodum igitur mobilis actus quatenus mobile est demonstrauim9 tueri seruareq3 potestatem mouendi ac mobilis ita etiam actus et perfectio infiniti est semper vlterius procedere et nūq3 deficere. Si autem aliquando eiusdez potestas cessaret mox deesset infinitum quemadmodum enim his vsuuenire solet quorum essentia consistit in fieri que cum produci cessaret mox nihil est ceu certamē, dies, tēpus et flāma. Hoc igitur modo nobis dicendum est qui fatemur magnitudinem esse diuisibilez in infinitum q̄ si quis voluerit defendere infinitum solo actu adesse mox ipsum diuidi posse in infinitum destruet. Nam infinitum nunq3 terminari limitibusq3 claudi potest. Unde si tu sectiones finitas esse posueris negabis illas esse infinitas. Non enim dicimus in infinita magnitudinem esse diuisibilez sed in infinitum diuidi posse et inter hec plurimum interest. Nam in infinita diuidi non potest quoniam idez esset suimet diuisiuum. Si enim diuideretur in infinita omnino non diuideretur quoniam pertransiri infinitum non potest. Nam omne q̄ pcurri potest mox etiam finitū est. Preterea si in infinito diuideret̄ ex infinitis q̄q3 cōstituta eēt, et id q̄ infinitis cōstitutū iā mole actu infinitum est qd̄ qdē fieri nō posse asserētes finē huic qōni imponemus. Sed ipsam magnitudinē diuidi posse in infinitum nihil vetat superstite semper aliquo q̄ adhuc diuidi queat. Unde infinitum partim potestate est partimq3 actu.

Sed hec de infinito contemplemur hoc modo quo cōtemplamus ac perspicimus de ipsa statua que tum in actu tum in potentia esse dicitur. Naz magnitudo quū nondum cepit diuidi, eo modo ipsa est potestate diuisibilis in infinitū q̄ ęs est potestate statua sed quā primuz, diuisio fieri ceperit tunc diuisibile in infinitum actu fit sicut ęs cum actu impressum est forma statue id tamen excipitur quoniam in ere non simul potestas et actus iacent sed in magnitudine actus et potentia sunt quemadmodum in certamine, die, et materia, que secun

dum partes actu ad sunt. Nemo itaq; periclitetur invenire talē actū in infinito qualē invenit in lecto ⁊ in domo sed potius (vt dicebā) veluti in certamine ⁊ die. Nō enim velut simul vnaq; collecta est sectionē multitudo neq; vt simul ipsa divisio fieri possit sed q̄a fit per partes veluti e a q̄ passim ⁊ p successionē hēat, cū reliqua pars iā divise magnitudinis adhuc secari pōt. Hoc et mō numeri incrementū pōt fieri i infinitū, dato ac sumato semper numer̄ accipiēdo maiorē, qm̄ si qs augumentū assereret pcurri posse in infinitū iaz is tolleret ac destrueret infinitū. Naz q numeri augumentū firmat ac finalibus claudit is certe finē terminūq; infinito adycit ꝫ nō mō in numeris collocat̄ infinitū penes ipsius icremētū sed ēt in magnitudinib⁹. Uer̄ nō ꝫ mō vt id qd̄ augeť oēm magnitudinē eccellat. Hoc.n. fieri neqt. Siqdē nequeat esse aliqd corpus mūdo maius. Sed si auctio fieret ꝫ mō vt q̄t de aliqua mole secarenť partes totidē simul adderenť, cōcediť augumentū magnitudinis in infinitū. Nā si rectā lineā finitā accipiemus in duas secauero partes. Et deinde posteaq̄ alterā dividēdo segregavi si tn̄ reliquē adiūxero quantū ipse divisi sustuliq; certe vt alteri⁹ partis divisio fiet in infinitū ita reliqua increbescet in infinitū. Sed ꝫ vicissim dividēdo addēdoq; fit qm̄ qd ab illa separamus reliquē adiecimus quo pacto ipsum incrementū nunq̄; desinet neq; id ꝙ perebunt maius euadet quā eo vniuersi magnitudo. Itē neq; equale erit totuz eidē magnitudini q̄ dividitur. Cū semp deficiat aliqua pars q̄ iā totius erat pars ⁊ divisione a tota seiūcta fuerat. Prorsus aūt cū cōstat fieri nō posse vt simul corpus dicať infinitū ⁊ aliqs locus tribuať corporibus. Inqt fieri nō posse vt supponat statuaturq; corpus infinitū esse ⁊ simul vnicuiq; corpor̄ nāliuz tribuať locus. Nā si ꝓpriꝰ vnicuiq; corpor̄ nālīū tribuiť locus fieri igr̄ nō pōt vt sit corpus infinitū. Qd vero neq̄at eē infinitā corpus esse. Si omne corpus naturale loco complectitur deinceps ostendit.

¶ At fieri neqt: vt aut totū graue sit aut leue: aut dimidium leue dimidium graue.

¶ Idest vtrūq; dimidiū vtrāq; affectionē subire nō poterit, ⁊ aliud graue esse ⁊ aliud leue.

¶ Quo nāq; modo divides illud: aut quo pacto ipsius infiniti hec quidem pars supra: hec autem infra: vel vltima vel media erit.

¶ Si.n. seiūxeris partes infiniti quas deinceps suis locis tribueris mox ipsuz finitū efficies. Quo nā pacto pōt altera infiniti pars supra collocari ⁊ altera deorsuz. Ubi.n. poneret pars superior similr̄ ēt pars inferior vbi designatur. Itē si infinitū hēbit partē superiorē mox ēt hēbit extremū ⁊ mediū. Nā supra ⁊ infra extrema sunt, mediū āt ē illud quod intra hoc continetur. At id ꝙ habet media extremaq; non est infinitum.

¶ Preterea omne corpus sensibile est in loco. Loci vero spēs ac differentie sunt supra ⁊ infra: ante ⁊ retro: dextrum atq; sinistruz. Atq; hec nō solum nostra ex parte sunt pōnēue: sed in ipso ēt toto distincta sunt: atq; hec esse i infinito nō pn̄t.

¶ Alter argͫ. Et inqt si oē corp⁹ ē i loco. Et loci dr̄ie sex habenť necessario ⁊ infinitū his numeris divideť, qd sane fieri non pōt, qm̄ illud mox terminis claudi oporteret.

¶ Atq; simpliciter si locus infinitus esse non possit: sitq; omne corpus in loco: ⁊ in ratione profecto rerum infinitum corpus esse non potest.

¶ Tertiū argͫ. Et inqt fieri nō pōt vt locus sit infinitus siqdē ois locus terminet id qd ē i loco ac idē ꝯtineat. At id ꝙ terminat magis est finis illi⁹ ꝙ ꝯtineť quā infinitū ꝑterea. Si locor̄ discrimine sunt sursum deorsum fieri neqt vt ꝯcedať locus eē infinit⁹. Nā si eēt vterq; infinit⁹ vnus aliū nō ꝑmitteret. Sz nō pōt eē vel dūtaxat sursuz vl̄ dūtaxat deorsum, qūo.n. oīno diceret̄ eē infinit⁹ locus, vel supra eē dicerenť, vel deorsum. Si ḡ hi loci sunt finiti ⁊ oē corpus est in loco igitur omne corpus est finitum.

¶ At vero quod alicubi est: in loco est: ⁊ quod in loco est: alicubi est.

¶ Quartū argͫ. Est aūt cōtinuā his q̄ paulo añ dixit qm̄ cū demōstrasset, locū ꝓpriū infinitū ei nō posse neq; immo aut quēpiā aliū locū. Ne qs dicat infinitū his nō ꝯtineri sed loco simplr̄ ob id his explicat, qm̄ necesse ē de q̄bus ꝑdicať gen⁹ de his ēt aliqua spēs eius ꝑdicari ⁊ eꝫ. Est aūt veluti gen⁹ locus spēs aūt aliqs loc⁹ videlicet locus q ꝫ aduerbio vbi describiť, qm̄.n. dixero (vbi) definituz q̄ndā locū significabo q vl̄ sursuz vel deorsuz appellabiť.

¶ Ut igitur infinitum quantitatis rationez subire nō potest: nam quantum fuerit quoddaz: vt bicubitum aut tricubitum: hec enim significat ipsum quantum: sic ⁊ quod est in loco id alicubi sane est. At id aut supra aut īfra aut i alio alia sex differentiarum esse significat: quarum vnaqueq; finis est quidam vt constat.

¶ Utiť exēplis de quātitate. Uñ illuc ꝑus verbū.s. quantū, legendū ē cū accētu accuto q̄ pacto significat genus quātitatis. 2ͫ aūt cū denuo dic̄. Hec.n. significat ipsum quātū legendū ē cū accētu graui, tanq̄ spuriū, ⁊ nō legitimū. Significat aūt quātitatē determinatā, vt bicubitū tricubitū vt ipse dixit. Qd āt dic̄ hmōi ē. Si vnūqdq; qd qdē hz aliqd gen⁹ ꝑdicatū, hēbit ēt aliquā spēm q̄ sub illo ꝯtineť ⁊ oīno de eodē ꝑdicabiť. Nā color null⁹ ē q ꝑ se nō sit vel albus vel niger vel aliqua alia spēs coloris. Silr̄ si infinitū erit i loco ꝑ̄sus ēt i aliqua loci spē erit.s. sursuz vel deorsuz. Atq fieri nō pōt vt infinitū sit i aliqua spē loci vt demōstratuz ē, igr̄ neq; i loco ꝑ̄sus erit. Atq oē corpus i loco ē ḡ fieri nō pōt vt infinituz aliqd corpus sit quēadmoduz.n. nō pōt aliqd eē quantū, qd prorsus nō sit aliqd q̄tū dico.s. bicubitū vl̄ tricubitū, ita nihil pōt eē i loco qn sit alicubi. Dico.s. alicubi ceu sursuz vel deorsuz. Qd vero neqt eē alicubi ꝫ neq; pōt eē simplr̄ i loco.

¶ Patet igitur ex hisce que diximus infinitum corpus i rōne rerū actu nō esse. At q cōstat impossibilium euenire complura: si nō sit simpliciter infinitum. Temporis.n. erit aliquod ꝑncipiuz atq; finis. Et magnitudines nō erunt in magnitudines divisibiles. Numerus ēt infinitus nō erit.

¶ Ostsuz ē infinitū magnitudine hēri nō posse. At si nullo aliomō infinitū poterit eē multa impossibilia emergēt.

¶ Cū igitur his hoc pacto determinatis neutra pars asserēda esse videatur: arbitro ꝑfecto: moderatoreq; est opus. Atq; patet partim nō esse.

¶ Inquit quum non sine ratione infinitum tum nō esse tum etiam esse videatur. His rationibus opus est iudice qui discernat in vnaquaq; veritatem ⁊ falsitatem. Et constat infinitum aliquomodo esse aliquo autem nō esse. Nam si infinitum partim non dabitur partimq; non esse affirmabitur, nihil consentanei videatur vtreq; rationes habere.

¶ Dicitur

¶ Dicitur itaqz quippiam esse: aliud aut potētia aliud actu infinitum est additione ac etiam divisione. Magnitudo autem actu quidem infinita non est: vt diximus. Divisione autem est. Non est enim difficile lineas individuas e medio tollere. Restat igitur infinitum in ratione rerum potentia esse. Non oportet autem infinitum potentia sic accipere vt actu tandem evadat: quemadmodū si potest hoc statua esse: erit hoc statua tandem. Sed cum multipliciter quippiam esse dicatur: perinde est infinitum vt dies est atqz ludus: ex eo quia fit aliud atqz aliud semper. Nā in his est esse potentia atqz actu. Est eniz olympicus ludus: z quia fieri potest: z quia fit.

¶ Hic rōnibus adversantibus sententiā affert. Et primo sumit rex nōnullas ptāte esse, nōnullas vero actu, vt pluribus in locis demōstravimus. Itē sumit infinitū eē in magnitudinibus tū additione tū vero divisione. Unuz hic erit infiniti significatuz. s. infinitū additione z divisione, q̄ igitur cū prius supreserit deinceps ostendit aliquō nō esse. Et inqt in magnitudinibus infinitū actu hēri nō pōt. Unū infinitū ptāte admittitur eo q̄ omnis magnitudo est divisibilis infinitū. Quod aūt linea non cōponaſ ex lineis individuis. Sicut qdā volētes solvere dubitationē Zenonis illas prave temereqz statuerunt vt in primo volumine diximus haud difficile est ostendere. Naz extat qdā liber adversus Anaxagorā totus de lineis individuis ab Arist. cōscriptus in q̄ nitiſ prorsus reffellere individuas magnitudines, qm̄ si a geometris ondītur quāuis datā rectā lineā in duas partes secari posse fieri certe nō poterit vt linea sit individua vel ex individuis cōstituta qm̄ si cōstitueretſ ex lineis indivisibilibus non secaretſ in duas partes. Demōstratſ. n. oē quod ex individuis cōstituitur idē dico ex individuis z impartibus, impartile ex indivisibile eē. Dixim⁹ preterea in primo libro, quosdā Xenocratē putavisse et illū suspectū habuisse ne lineas individuas esse affirmaverit, q̄ in loco demōstravimus eox suspitionē ac cōiecturā a vero longe abesse. Restat igitur infinitū ptāte esse. Si. n. ostensum est fieri nō posse vt actu sit. Et magnitudo ptāte est divisibilis igitur pspicuū est infinitū haberi ptāte z nō actu. Veruz infinitū non opz accipere eīs ptāte qd̄ postea sit in actu. i. minime censere debemus qa dixit ptāte infinitū eē secundū divisionē vt oīno ꝟ ptāte pueniat ad actū. Non enim queadmodū dicimus eo ptāte statuā esse z ptātez hāc puenire aliqñ ad actū, ita sentimus de infinito, qm̄ nūqz erit in infinita divisum. Neqz. n. hec ptās magnitudinibus inest. Sed cū multifariā aliqd esse dicatſ. i. cū qppiā actu esse multifariā dictū sit. Nā aliō actū totū simul hz vt hō equus z similia aliud aūt secundū partē in actu ē z fit z nūqz simul totus adest. Hmōi. n. sunt q̄ ꝯsistunt in fieri ac ea de cā sunt qa ꝯtinuo fiūt vt dies ludus z id genus, quo pacto ēt dicimus infinitū actu esse nō qa totū simul sit sed qa semp aliqua eius pars adest. Hoc etiā mō infiniti erit id q̄ est actu. s. dico nō eo mō infinitū eē ptāte vt assero eo eē ptāte statuā. Nā eo ꝟ mō aio ptāte esse vt aliqñ totū sit in actu. At infinitū nō ita ptāte est vt sit aliqñ in actu sed eo q semper ptāte est semper permanet. Et. n. z in his est ptās z actus vez in ludo z die, que priusqz fieri incipiant ptāte sunt sed cū cepta fiunt actu esse dicuntur. Veruz hoc modo actu sunt vt per partes succedentes existant. Possumus etiam accipere ea esse potestate dum fiunt. Nam actu dies est velut iā presens potestate autem quoniā vna simul nō existēs cuz adhuc habet esse cum continuo fit.

¶ Patet autem infinitum in tēpore, diverso modo z in hominibus: z in divisione magnitudinū esse. Omnino namqz hoc modo est infinitum: vt semper aliud aliudqz sumatur: z id quod accipitur sit quidem finitū. At aliud atqz aliud semper.

¶ Cū dixisset quō sit īfinitū qm̄ adest p partē qd̄ qdē magnitudinibus numerus z tēpori accidit. Nā augetſ tēp⁹ z gener aliter numerus ptāte in infinitū, sed actu nūqz queadmodū ēt magnitudinū divisio attn̄ ꝟ inter se quādā differentiā hnt. Nā in hoībus z tēpore que semp augentur in infinitū aliter invenitſ infinitū z aliter in sectione magnitudinū. Vex cū proponit sevictux discrimē ipsox paucis cōmunionē z id q̄ ꝯveniunt exponit, deinceps ipsox discrimē aperit z inquit. Nā hoc mō prorsus infinitū admittendū est, vt semper aliud atqz aliud accipiatur. Et lz id q̄ semp accipitur finitū sit semp tn̄ aliō atqz aliō est. Idest, generaliter z cōmuniter in qbus infinitū invenitſ sive in numeris sive in magnitudinibus collocetur semp altera pars atqz altera accipi pōt. Vex ea que accipitſ semp finita ē, que nō semp eadē erit sed alia atqz alia. Nā qties numerus augetſ semp alia atqz alia pars sumitſ. Similiter aūt z in ea divisiōe toti⁹ in duas partes fieri nequit vt totū simul dividatſ sed semp altera atqz altera est divisa. Et omnis q̄ sunt partes divise finite sunt. Hoc est igiſ quo ꝯveniunt. Sed qspiā ambiget ꝯ hanc sententiā, qm̄ quō pōt asserere eā infiniti partē q̄ semp. Accipitſ finitū esse. Nā in numeris z in divisione magnitudinis que incipiūt ab vnitate sermo verus est qm̄ semper sectiōes magnitudinis z vnitates numeri finita sunt at secus evenit i hominibus z in tēpore. Si. n. mundus sempiternus est certe nō quevis pars sive infinitatis tēporis sive numerus multitudinis hoīum accepta finita erit. Nā si accepero oē tēpus q̄ vsqz in hodiernū diem est vel oēs homines q oē hac vita excesserūt hox sane numerus finitos nō erit si qdē partes illius sint īfinite. Vel igr̄ mūdus nō sine principio est ne vnū infinitū tp̄s in altero collocetſ z vnus numerus hominū infinitus pariter in alio sit vel licet nobis aliquā infiniti partē z eandē infinitā vel numero vel divisiōe magnitudinū accipere. Nā si licet numerū infinitum quod diversas partes ponere certe infinitū p curri poterit ois. n. numerus ab vnitate initiū capitſ z dūtaxat infinitū in numero scđm diversas partes erit preterea Arist. fatetſ idē congruere ēt numeris. s. vt semp id qd̄ infiniti sumitſ sit finitū. Si g̃ aliqs fateretſ licere infinitūſ umi quo ad diversas partes. Nihil ꝑfecto asserere videtſ quā numex actu infinitū esse. Nā qties ipse animū redeo decurroqz a primi anno ad tēpus elapsum. Invenio eqdem infinitū numex annox actu super esse atqz mō existere. Atq ipsi nō modo sed ēt nā negamus infinitū numex ptrāsire qm̄ infinituz suapte natura est impercursibile. Quod si infinitum posset in alterū actu provenire propter cur etiam illud in quod devenerat precedens non potest in alterum procedere. Unde accidet non modo infinitum multiplicari sed etiam semper augeri z infinitum infinito maius esse. Nam cum sit numerus annox infinitus numerus mensium multiplicabit infinitum, qm̄ duodecies infinitū hēbit immo diex infinit⁹ numerus multo plus augebit infinitū, z qd̄ multis motos numerus horax minutox multo maxime infinitū ampliabit q̄ fieri nō pōt. Item scđm vnāquamqz ꝯgiationē tēporis poteris numerus infiniti. Si g̃ nō pōt

augeri vel multiplicari infinitum vel actu numerum infinitum fieri tempus sine principio esse non poterit. Hec dubitaminus ob dictū Aristotelis q asseuerat id q̄ semp de infinito demitur esse finitū. Et vere dicit. Nā inapte natura infinitum est impercursibile.

¶ Quare non oportet infinitum perinde accipere: atq; hoc aliquid vt hominem aut domum. Sed vt dies dicitur atq; ludus: quorum esse nō vt substantia quedam est ortum: sed in generatione semper corruptioneq; consistit: finitum quidē si aliud atq; aliud semper.

¶ Hinc verba vsq; ad eā contextus partē vbi dicit lz semp alterum z alterum sit, in exactioribus exēplaribus nō inueniuntur. Nam hec persimilia sunt his que superioribus contextibus diximus, ea igitur habenda sunt.

¶ Uerum in magnitudinibus quidem hoc accidit permanente eo quod sumptum. In hominibus autem atq; tempore accidentibus ita vt nō deficiant. Atqui infinitum quod in additione z quod in diuisione consistit: idem quodammodo est. Fit enim in magnitudine finita per additionem econtra.

¶ Cum dixisset conuenientiam infiniti quod ponitur in magnitudine z infiniti q̄ ponitur in numero dico. s. illius infiniti quod fit secundum diuisionem z illius q̄ fit per adiectionem impresentia vult eorum discrimen afferre. Et inquit hoc esse discrimen quoniam infiniti temporis ac infinite multitudinis hominis cuz aliqua pars interijt non permanet. Nam omne tēpus elapsum z homines qui hac luce decesserunt adeo interiere vt eorū nemo superesse videatur. At in diuisione magnitudinis in infinitum, que secantur non intereunt sed permanēt. Unde adiecit hanc particulam vicissitudinem partium que diuiduntur sed quantum quoties demitur de magnitudine tantundem toties addiciatur. Magnitudini a qua pars vna dempta erat. ¶ At infinituz adiectione z id q̄ diuisione fit idem quodammodo sunt. Cum dixerit proxime conuenientiā ac discrimē infiniti quod in tempore ac hominum numero constituitur ad infinitum in magnitudine, secundum diuisionem cum hominēs, aīo simpliciter omnia tam animatorū q̄z inanimatorum indiuidua dico verum Arist. complexus est ea indiuidua que sunt ceteris prestantiora. Cum igitur vt dicebam conuenientiam z discrimen hactenus attulerit inter predicta infinita modo vult ostendere aliquomodo idem esse infinitum additione z infinituz diuisione quoties quoddam veluti supplemento partium earū que demuntur de magnitudine diuisibili in infinituz. i. quoties quantum de magnitudine toties dempseris tantundē adieceris eidem. Ut si accepero finitam magnitudinem quam diuidam in duas partes z alteri huius diuisionis adiecero tantundem quantum sustuli, quoniam tantundem toties adijcitur quantum quoties demitur ab traditurq; igitur si diuisio habetur in infinitum certe z ipsa adiectio in infinitū erit. Sed hoc fit econtrario supplemento vel vice z responso partiuz non arū. Nā quod ab illa sustulimus illi equilibrū adiecimus quapropter infinitum adiectione z infinitum diuisione aliquomodo idem erunt. Siquidem in vna z eadem diuisione vtraq; fiant z habeantur.

¶ Nam vt cum diuiditur cernitur in infinitum abitio: sic cum additio fit: ad magnitudinem ipsam determinatam videbitur.

¶ Definitam magnitudinē appellauit dimidium magnitudinis, impartilis vel eo q̄ semper manet indiuisibilis vel si infinitum habet augumentuz attamen non potest id q̄ percrebuit z augetur magnitudinez vniuersi excedere superareq; sed est aliqua magnitudo maior definita z determinata quoniam non quemadmodum minimum nō est accipere sed in infinitum q̄ minuitur procedit ita etiam q̄ augetur in infinitum procedit sed definitur perscribiturq; maximo corpus quod in vniuerso esse queat z hoc erit ipse mundus, qua de causa hic Arist. appellauit magnitudinem que augetur definitam ac determinatam.

¶ Etenī si q̄spiā in magnitudine finita: definita magnitudine sumpta: eadē aliā accipiat rōne: nō eandē totius magnitudinē sumens: nō pertransibit vnq̄z magnitudinem illam finitam. Sin vero hoc pacto rationem augeat: vt semper magnitudinem eandem accipiat: pertransibit sane: propterea q̄d oē finitū quouis cōsumitur definito.

¶ Qm̄ dixit diuisione z eadem in infinitū p̄cedēte aliud minui z aliō augeri in infinitum, q̄ cū in omni diuisione accidere nō pōt vez vt eadē aliud augeat in infinitū z aliō minuat similiter, imp̄ntia explicat qualis sit illa diuisio q̄ in infinitum abeat z qualis nō. Et inqt si. n. accepero aliquā magnitudinē vt cubitus magnitudinē ex qua secaueris aliquā certā ac definitā partē, ceu decuplā vel dimidiā. Sit vero explicādi cā dimidia, quā rursus eadē proportione diuiseris idest dimidiā illius partem. Et rursus q̄ reliquū est in duas dimidias partes diuiseris. Hec diuisio abibit in infinitū. At qui si nō eadē p̄portione diuiseris vt id q̄ semp euellis nō sit dimidia vel decupla vel queuis alia eadē proportio sed semper aliquā certā magnitudinē segregaueris ab ea que secatur eadē p̄fecto magnitudinē exēpli gratia vni⁹ digiti demēdo nō scdm eādē p̄portionē, tādē cōsumes lacerabis expilabis z ad nihilū rediges ipsuz totū, q̄ pacto deficiet abolebiturq; ipsa magnitudinis sectio ceu si magnitudinē acceperis mille cubitorū z ab hac sustuleris semp aliquā definitam magnitudinē verbi grā digitalē. Certe deficiet delebiturq; totū quo pacto tā diuisio quā adiectio non abibit in infinitum, z econtrario se habet magnitudo proportioni. Si enim semper eandem magnitudinem diuiseris non secundum eandem proportionez diuides sed secundum maiorem. Similiter si seruaueris in eadem diuisione eandem proportionem non eadem magnitudinē segregabis sed minorem z si fuerit lignum decem cubitorum a quo abstuleris decimam partem ceu cubitum vnum siquidem ex hoc sumpto ablatoq; semper equalē magnitudinem sustuleris augebis profecto proportionem. Nam ex nouem cubitis si demeris vnum non amplius decimum excipis sed nonum, maior autem est proportio partis nonē ad totum quam sit pars decima ad suum totum. Similiter si ex relictis octo cubitis demeris cubitum. Rursus augebis totum. Nam octauum sustulisti quo pacto si semp feceris diuisio defutura est. Si autem ex ligno decem cubitorum abstuleris cubitum idest decimum z ex relictis nouem cubitis volueris eandem proportionem tollere demereq; non amplius magnitudinem cubitalem demes sed minorem. Et hoc modo si semper feceris eandem semper seruando p̄portionem in sectione z non eandem magnitudinem auferendo nunq̄z dissipabis delebisq; totum.

¶ Alio

¶ Alio igitur modo non est infinitum in rebus: sed hoc pacto potentia in ꝗ̃ atq; diuisione. Et actu etiam est perinde atq; diem ac ludum dicimus esse. Et potentia sic est vt materies: ⁊ non per se vt ipsum finitum.

¶ Quod enim aliquod corpus actu infinitum non sit demonstrauimus quod tamen potestate esse cõcedit. Sꝫ quomodo potestate infinitum sit, adiecit, quoniam infinitum in diuisione habetur quod quidem cum infinito in adiectione idem est. Uerum econtrario responso vel partium nouarũ vicissitudine vt.s. quot demuntur totidẽ adyciunt sicut iã diximus, itẽ inqt nõ solũ ptãte infinitũ ẽ sed ẽt actu queadmodũ diẽ actu adesse dicim⁹ nõ eo qḋ tot⁹ simul adsit sed qa illius aliqua pars adest. Si militer olimpia actu adesse dicimus qñ aliqua pars eorũ actu est, similiter pugnã cestus vel luctã vel aliqd alterũ, ita diuisionẽ i infinitũ actu adesse fatemur nõ eo ꝙ tota simul aliqño sit sed qa aliqua pars diuidit̃. Deinde qñ idẽ infinitũ ptãte ⁊ actu dari assumit. Et qño actu esset explicauit exẽplo diei ⁊ ludoꝝ. Qño aũt sit ptãte cũ adhuc nõ probauerit idcirco repetit sermonẽ de illo ꝙ ptãte esse dĩ. Et inqt eo mõ dico ptãte aliqd diuisibile in infinitũ q̃ dicimus mãm esse oẽs formas ptãte. Ut igit̃ qñ dicimus mãm esse oĩa ptãte hꝫ nõ asserimus vt illa simul actu oĩa aliqñ recipiat vel nullã formã actu hẽat sed qa hꝫ aliquã formã actu. Et apta est oẽs recipere p successionẽ. Simul aũt oẽs obtinere nõ põt, ita sentimus aliqḋ diuidi ptãte in infinitũ qñ neqt magnitudo in infinita diuidi secundũ partẽ ac p successionẽ tñ semp sunt sectiones, hꝫ simul nũq̃ esse queant. Et non p se vt ipsum finitũ. Nã vt ipsa mã quanq̃ suscipiet formas attamen nõ p se ⁊ in rõne substãtie eius inest forma sed vt accidit substãtie eius ẽt infinito inest finitũ nõ p se. Et.n. si accideret in infinitũ diuisibile finitũ esse tñ nõ quatenus infinitũ, subiret finitudinẽ sed quatenus accidit infinito finitũ eẽ. Ut.n. ipse deinceps explicabit mã est mole magnitudineq; infinita. Sed hec in illis locis videbimus.

¶ Et additione igitur hoc pacto est potentia infinitum: quod quidem aliquo modo dicimus idem esse quo id quod in diuisione consistit.

¶ Qm̃ sermonẽ fecerat tanq̃ de infinito secundũ diuisionẽ pp hꝫ adiecit similiter dicim⁹ ẽt de infinito p adiectionẽ. Similiter.n. actu ⁊ ptãte est queadmodum illḋ. Sed quãobrem eedẽ, rõnes huic infinito cõgruũt. Cãm reddit quã olim sup'oribus dixit, qualis hec est qa aliqño ẽ idẽ cũ infinito secundũ diuisionẽ, sed qño idẽ sit iã diximus qm̃ vna eadẽq; diuisione eidẽ qcqd ablatum demptũq; est, adducitur atq; apponit̃. Si g̃ idẽ sunt. Eadẽ ẽt de hoc infinito dicere lꝫ. Ueꝝ nõ penitus funditusq; idem sunt idcirco adiecit aliquo modo sed que differentia inter illa esset iam apposuit.

¶ Semper enim est aliquid ipsius extra sumendum. Hoc tamen definitam omnẽ exuperat magnitudinem: vt in diuisione definitam exuperat omnem: ⁊ semper minor euadit. Ut autem omnem additionem exuperet: neq; potentia esse potest: siquidem non sit per accidens actu infinitũ: vt naturales id corpus infinitum esse dicunt: qḋ extra mundum collocauere: cuius substantia aer est: aut aliquid tale. Sed si infinitum actu sensibile corpus hoc pacto in ratione rerum esse non potest: patet neq; per additionẽ posse sic esse potentia infinitum: nisi vt dictũ est diuisionis contrario modo. Nã ⁊ Plato infinita duo propterea facit ꝙ in accretione exuperare videtur: ⁊ in diuisione in infinitum abire.

¶ Inquit ⁊ si commune sit vtriq; infinito illi.s. quod diuisione sit ⁊ illi cui diuisibile semper addicit̃, vt semper aliquid aliud facti extra capiundum sit. Naꝫ semper extra diuisionem est accipere alteram diuisionem. Et similiter etiam extra adiectionem semper alteram capere licet si eandem proportionem seruabit ipsa diuisio vt iã diximus attamẽ quoddam discrimen habetur inter id ꝙ augetur ⁊ id ꝙ minuitur propterea quod minuitur potest in infinitum minui. Siquidem minima magnitudo afferri haberiq; non possit quoniam omnis magnitudo ẽ diuisibilis, quocirca omni perscripta terminataq; magnitudine minor accipi potest ⁊ nunq̃ defutura est ipsa diminutio. Atqui id quod adolescit nequit omnem definitam magnitudinem excedere quandoquidẽ in vniuerso sit corpus maximum ipse mundus quo mole magnitudineq; maius nihil esse potest. Quamobrem quacunq; data magnitudine minorem inueniri licet. Et si non actu attamen potestate at quacũq; data definitaq; magnitudine maiorem suscipere neque potestate natura cõcedit. Nã celo neq; ptãte aliqd corpus maius esse potest, demonstrauimus eniꝫ fieri non posse vt aliquod corpus infinitũ habeatur ceu naturales extra celũ esse asseruerunt quod quidem vel aerem aquã vel aliud quippiam statuerunt. Si ergo rationibus conuicimus hoc modo infinitum haberi statuiq; non posse constat etiã vt neq; omni definita magnitudine potestate maius accipi queat, quod quidem accideret si actu infinitũ corpus esse tollerari posset. At quacunq; definita magnitudine minorem accipere ⁊ si actu non possumus attamẽ quantũ ad magnitudinũ naturam attinet accipere q̄mus. Siquidem omnis magnitudo quãprimũ est mox sit diuisibilis. Atqui omni definita mole maiorem sumere vetuit natura quoniam cũ nequit admittere corpus actu infinitum neq; potestate illud admittendum erit. Cum etiam Plato hac de cã duo infinita inuexit. Quorum alterum in augmento videtur excellere ⁊ in infinitum, hoc inquit quia infinitum in diuisione ⁊ in adiectione positum est idcirco Plato etiã duo infinita fecit magnum ⁊ paruum quorum magnum in adiectione principium posuit, paruum auteꝫ id ꝙ consistit hac ratione in ob versariam diuisionem.

¶ At ꝗ̃ ꝗ̃ duo fecit: non tamen vtitur. In numeris enim neq; processio per diuisionem est infinita. Unitas eniꝫ minimum est neq; accretio: vsq; nãq; ad denariũ incremẽta numeri facit.

¶ Obycit Platoni quoniam cum duo asseruisset infinita magnum ⁊ paruũ neutro veluti principio vtitur. Principium nãq; apud illum est numerus at neq; infinitum diuisione neq; additione his numeris inest, quoniã numeri secundũ diuisionẽ nõ procedũt in infinitũ, siqdem sectio eoꝝ ad vnitatẽ pedẽ figet. Infinitũ aũt p adiectionẽ in numeris ipse nõ vĩ admittere qppe qui numeꝝ augeri vsq; ad denariũ ꝯcedit, qui postea instar circuli in seipsum replicando reflectitur ac redit. Uerum notandum est Aristotelem superioribus dixisse apud Platonem magnum ⁊ paruum, indefinitum quippiã ⁊ mãm significare. Nũc aũt perinde ac idẽ Plato sentiret in vn-

nerio sermonē sententiāq; eius obiurgat tanq; vbiq; reprehendat id quod apparet sibi ex dictis antiquorum sed non eorum sententiam.

¶ Fit autem vt infinitum sit cōtrario modo atq; alij dicunt. Non enim id est infinitū cuius nihil est extra: sed id cuius aliquid semper est extra. Cuius hoc indicium est: nam et annulorum eos qui pala carent infinitos homines dicunt: q2 semper aliquid est extra sumendum.

¶ Cū indicasset q̄ nā pacto infinitū sit q3 nō sit qm̄ vt nāles sentiebāt nō ē aliqd̄ corp⁹ extensione infinitū s3 diuisione et obuersaria additione statui l3, imp̄ntia vult ēt infiniti diffinitionē, quā nōnulli tradiderūt, ɔfutare. Na3 illi definientes infinitū dixere infinitū id eē cui⁹ nihil eē capere l3. At inqt. Ego ɔtrā, aio ac sentio, qm̄ infinitū ē cui⁹ aliq̄ sumpto semp ē aliqd eē sumere, cui definitioni ipsi aliqn̄ videntur ānuisse qppe ānulos q̄ fundā nō hn̄t infinitos appellēt ppea qd̄ nō h3 aliquē terminū pscriptū ac finē certū et definitū. Nā funda cū dissimilaris toti sit ceu termin⁹ vel pn̄ᵐ ei⁹ hr̄ ac statuit, qcūq; ḡ nō hn̄t fundam quas vocāt anulos cathenar ipsismet similares nō hn̄t aliquē terminū definitū sed semp ei⁹ qd̄ sumit semp ē aliquā partē similarē eē accipe et qm̄ y ānulli quādaz similitudinē gerūt cū infinito tales infinitos vocant. Al'r nēpe nō sunt infinito similes, qm̄ nō mō hoc infinito idem esse op3. Ut semp aliqd ipsi⁹ assumpti atq; dati eē sumere liceat s3 ēt vt neq; idē bis sumat q̄ qdē ī icē ānulo, vr̄ qm̄ sepe idē accipim⁹ cū totidē vicib⁹ idē sumemus q̄t et circūlationes et versiones faciem⁹, preterea infinitū appellāt pfectū totū et oia cōplectēs, hac rōne ipsum honestātes approbātesq;. Ego āt ɔtrā z sentio, qm̄ infinitū nō eēt infinitū siqdē totū et pfectū infinitū eē neqat. Nā totū ē id cuius nihil ē eē eas partes q̄ ipsum ɔficiunt. Ceu hoiem totū dicimus cuius nihil abest a partib⁹. At infinitū definiuimus eē id cui⁹ semp aliqd eē capi pōt. Item pfectū vel idē toti ē vel ꝓximū atq; affine. Nā ludū dicimus pfectū q̄ties finē attingit et cui nihil deest eam partiū q̄ ipsum cōplent. Hoiem quoq; pfectū dicimus q iam ad finē nāle3 pūenit. Uoco preterea extremas nāe actiones pfectas ad quas nāe optus ac munus definit sistitq;. At infinitū ɔtrā se h3, qppe infinitum sit cui nullus finis tribuitur s3 semp aliqd eē relinqtur. Ex his ḡ talē syllogismū cōficit. Totū et pfectū cū finē habēt ēt obtinēt terminū. S3 q̄ terminū h3 nō ē infinitū totū igr̄ nō erit infinitū quare eorum sermo ac sentētia ī ɔtrā poti⁹ incidit, qm̄ illi dixerūt īfinitū eē pfectū et totū. Hec sētētia poti⁹ ɔtrā īdicat q̄ si pfectū et totū igr̄ nō ē infinitū. Deinceps ēt ostēdit infinitū nō ɔtinere oia vt ipsi asserebant immo ɔtra3 qd̄ ɔtineat. Et qm̄ infinitū potius rationē3 partis subyt quā totius idcirco inqt existimandū ē parmenidē rectius dixisse q̄3 melissum qppe q infinitū totū appellauit ea cōnectens inter se quē cōiungi nequeūt. Parmenides aūt totū finitū eē asseruit. Nā illd̄ asseruit eē a medio eq pollēs. i. eque a medio vndiq; distans vt idē orbiculare esse ondat. At rotundū oēq; simpl'r formatū finitū ē, que cū Ari. explicat deicepe cā3 erroris eorum exponit qua impulsi in idē redigebāt īfinitū totū et pfectū. Inqt. n. mā cū p se indefinita ē ēt īfinita eē, vl' infinitā dicit mām quia nullū ꝓpriū sibi terminū ac peculiarē formā h3 immo ɔtra3 ipsa dissipationis destructionisq; formarum ac indefinitatis diuisiōis in infinitū cā ē. Nā cū sint rōnes formarum p se īpartiles mā easdē suscipiēs distare ac extendi facit. Rōnē3 magnitudinis cū p se sit impartilis in mā suscepta et extēsa dimēsaq; deducit ad indefinitatē, et illi⁹ sectionis in infinitū cā ē ipsa mā. Silr̄ ēt aliarum formarum destructionis magis vel minus cā est. Mā igr̄ h9 se h3, forma āt ē qdā finis terminus et totū, terminat nāq; et circūscribit mām ac totū aliqd̄ et pfectū cōficit cui aduenit. Nā es cū velut mā ęreis vasibus sit. Et hac ī parte quoddā indefinitū esse videat, q̄ neq; totū vel pfectū appellatur cum aduenire vel tripode vel statue forma maiori vel minori mōīę ipsam circūterminat et aliquā rē pfectā et totū efficit, ceu statuā totū vel lebetē totū. Hoc igr̄ ēt mō et magis ꝓprie de mā et de formis dici potuit. Cū igr̄ forma sit aliqd et pfectu3 et mā indefinita sit et hac rōne, ipsa est cā cur res abeant in infinitum. Est nempe materia potestate omnes forme et que sunt potestate solemus nominibus eorum que actu sunt appellare videlicet es sepe appellamus statuam. Et si nondum formam susceperit ite3 lignum lectum, et triticum panem, ac semen genitale hominem idcirco illi que quidem forme conueniunt eadē de materia predicari voluerunt propterea quod ipsa est potestate omnia quod vero in materia sit infinitum constat ex diuisione magnitudinum. Non enim secundum formam diuisio fit quoniam post diuisionem etiam seruant eris vel ligni vel carnis formam sed ipsa fit secundum subiectum in quo ipsa forma extenditur ac dimensionem recipit. Materia igitur est per se infinitum finit autem et terminum suscipit ab ipsa forma circumscripta si igitur formam terminat et id q̄ terminat continet et q̄ terminatur continetur, igitur contrarium ipsis dicere accidit dico. s. ipsum infinitum contineri et non continere vt existimabant. Item si materia que est infinitū est compositi pars, non igitur erit totum si quidem pars totum esse non possit. Porro, consentaneum est materiam asserere ignotam cum etiam infinita esse traditur. Infinitū enim suapte natura percipi non potest. Cum ergo ostendit eisdem rebus contrarium euenire ac longe aliter quam ipsi dicebant dico scilicet infinitu3 non continere sed potius contineri, atq; idipsum potius partē esse q̄3 totum, demonstrat hoc idem deductione ad inconueniens atq; absurdum. Et inquit si continet infinitum, cum non modo in sensibilibus reponatur sed etiā in ipsis intellectualibus. Nam idem in ideis plato ingessit quemadmodum igitur absurdum est vt in sensibilibus constitutum contineat ita etiam statutu3 in ipsis intellectualibus impar est vt contineat. Absurdum autem et impossibile inquit cognitionis cause. Et cum ipsum cognoueris esse, etiam omnium termini definitionisq; causa3 ab ipso ignoto secundum naturam dico scilicet ab ipso infinito cōtineri dices vel hoc modo si aiunt infinitum omnia continere et in omnibus cōprehendatur intellectualibus non solum intellectualium ordines congestesq; cōpages sed etiam ea que sunt supra hos ordines constat igitur vt infinitum intellectualia cōtineat vel omnia simpliciter atq; ordines intellectualium.

¶ Per similitudinem tamen quandā: et non proprie. Oportet eni3 et hoc esse et nunq̄3 idem sumi In circulo vero non ita fit: sed semper quod deinceps sumitur est solum aliud.

¶ Multi consuetudine profecto adducti quedam proferunt. Sed quomodo annulos quadam similitudine infinitos esse inuulgent et non proprie induxit quoniam non solum oportet hoc infinito tribui vt semper illius quod sumitur aliquid extra capere liceat. Sed etiam hoc vt non semper idem capiatur q̄ quidem annulis non inest.

¶ Infinitum igitur.i.cuius semper aliquid extra: ratione quantitatis accipi pōt. Cuius vero nihil est extra:ideo perfectū ac totū. Hoc.n.pacto totū consuevimus diffinire:totū dicentes id esse cuius nil prorsus abest. Ut hominem totū:aut cistellā: atqꝫ vt quodqꝫ.

¶ Oportet subintelligere cū dicit ſm quantitatem accipiētibus,hoc.s.aliquā partē. Ut infinitū igit̄ id sit cuius ſm quātitatem accipentibus aliquā partem licet semper aliquid extra sumere.Et hec est definitio infiniti. Quam obrem si hoc est infinitū vt definitio tradit. Totū autem ꝛ perfectū,ea sunt quorum nihil extra capescendum est igitur infinitū non erit totū neqꝫ perfectū. In numeris nanqꝫ qui adolescunt in infinitū semper ab illo ꝗ capitur alterū numerū,accipere lꝫ silr̄.et in sectione magnitudinis in infinitū, semper alterā sectionē ab illa que sumitur extra capere libet. Et pulchre recteqꝫ dixit, ſm quātitatē, non.n.fit divisio ſm formā,siquidē eadē forma in vnoquoqꝫ diviso ac seiuncto conspicitur. Nā ea que secātur ꝛ divisionis mēbra vel sunt lineę vel superficies vel corpora,aliter.n.in divisione omniū non servat̄ forma,qm̄ ipse demōstrauit superioribus nō in quāuis magnitudine temere quāuis formā statui posse quapropter in divisione nō semper servat̄ forma,sed divisio vlterius cū processerit corrūpet ipsā. Porro carnē possumus dividere in infinitū vt quedā magnitudo ꝛ attamē vt caro nequit amplius secari in infinitū. Sed aliquis ambiget nunquid definitio infiniti cōgruere possit toti perfecto ac generaliter omni finito. Et.n.de perfecto dicere licet id esse cuius ſm quātitatem accipientibus aliquā partem semper est aliquid extra sumere. Nā si accepero partes ſm dimidietatem in infinitū licebit accipere aliquid eoꝝ que sumunt̄ extra. Sed nos respōdemus hoc ī rebus finitis minime verū esse qm̄ de infinito hanc partē vel hanc si accepero nō simpliciter omnes ipse percurrā, sed si qualemcūqꝫ partē sumpsero at in ipso finito nō ita fit. Nā si aliquam partē definitā accepero ipsū exhauriā ꝛ cōsumabo. Preterea a vero lōgissime abest vt in ipso finito semper illius quod sumit̄ aliquā partē extra capere liceat, qm̄ si cepero partes ex partibus nō amplius ꝯtinget aliquid extra ipsas accipere at in ipso infinito extremū invenire nō est quare. Et si accidit etiā ipso finito vt aliqua pars extra partem capiat̄ attamen nō cōvenit ei vt ſm omnes partes id fiat quēadmodū peculiare est infinito, accidit aūt hoc generaliter ipsi finito aliquo modo ꝗꝛ participat infinito,quāobrē si libebit in ipso perfecto quadā divisione semper aliquid illius ꝗ sumitur extra capere nō qua perfectum est id ei accidit,sed qua infinito participat.

¶ Sic ꝛ id quod proprie totum est: veluti totum ipsum cuius nihil est extra. Cuius vero aliquid abest:id quicquid abest vniuersum non est.

¶ Inquit quēadmodū in particularibus locis ceu in homine vel navigio totū id dicimus cui nihil abest eoꝝ que cōficiunt subiectū ita etiā de toto proprie dico.s.de vniuerso. Totū equidē ꝛ omne dicimus esse cuius nihil est extra ceu mūdus totus cuius nihil horū que conferunt ad cōstitutionem vniuersi extra est. Hoc modo.n.est proprie totū ꝛ omne,quoniam si reuera aliquid defuerit, ei etiā si paululū forte quippiā illud sit nō erit totū neqꝫ oē.

¶ Totū autem ꝛ perfectū:aut idem penitus sunt: aut naturā finitam habent. Perfectū vero nihil est prorsus:quod nō habeat finem. Quocirca putandū est melius Parmenidē Melisso dixisse. Hic.n.ipsū īfinitū totū appellat. Parmenides autem totū dici esse finitū:a medio eque distans.

¶ Totū.n.de cōtinuo dicitur vt cōsuevimus dicere totū lignū ꝛ totū panē omne aūt de discreta quātitate dicit̄ vt dicimus oēs homines,perfectū aūt cōmune vtriqꝫ est cui nihil partiū deficit. Si ergo totū ꝛ omne nō idē ē perfectū cū vtrisqꝫ idē est igit̄ totū nō prorsus erit idē cū perfecto. Preterea totū dicitur propter sinodū et collectionem omniū partiū simul,perfectū vero appellat̄ ob finis receptionē. Utraqꝫ tn̄ de eodem predicant̄ qua ratione vtraqꝫ vnū aliquid atqꝫ idē ſm omnia esse videntur.

¶ Fieri.n.non potest vt infinitū cū toto ac vniverso perinde atqꝫ cum lino linum nectatur.

¶ Inqt Mellisus volebat ea que cōnecti simul nequeūt in vnū colligi atqꝫ cōiungi,ꝛ dicit. Non.n.vt linum lino iuxta proverbium sane apta sunt in vnū cōiūgi, cum nequeāt omne totū ꝛ infinitū simul esse vt demōstravimus.

¶ Nam hinc ꝛ hanc preclarā de infinito cōditionem accipiunt omnia inꝗ̄ ipsum cōtinere:ꝛ vniversum in seipso cōplecti. Habet.n.similitudinē quandā ad totū. Infinitū.n.materia perfectionis magnitudinis est ꝛ id quod est potentia totū non actu. Est autem divisibile ad diminutionē ꝛ ad additionem contrariam:totumqꝫ atqꝫ finitū non per se:sed per aliud.

¶ Ob id inquit infinitū totū ꝛ perfectū appellabat vt idē indicaret insigne ac precipuū esse tanq̄;oia impleat atqꝫ cōtineat. Sed deinceps explicat causā ignavie temeritatisqꝫ eoꝝ vnde decepti impulsiqꝫ sunt vt dicerent infinitū totū ꝛ perfectū esse. Et inquit propterea qꝺ quandā similitudinem gerit cū toto ꝛ perfecto que aūt sit ista similitudo mox adducit,dicēs. Est.n.infinitū perfectionis magnitudinis materia atqꝫ totū potestate actu aūt minime per magnitudinē vocat ,cōpositum . Inquit itaqꝫ perfectionis magnitudinis.i.formę qua vnūquodqꝫ est ꝛ suā ꝑfectionē hꝫ̄t. Itē dicit mām eē infinitū ꝛ potestate totū ac ꝑfectū.i.mā ē pōtate forma . Actu aūt minime,ꝑ se.n.mā est infinita ꝛ interminata que est potestate totū ꝛ perfectū qm̄ est capax formę ex qua cōpositū cōstituitur, mā igitur esse pōtate totū inquit, sed hoc velut infinito actu inexistens de ipso predicari aiunt. Quod vero in mā constituatur infinitū deinceps his indicat. Nā sectio magnitudinū in infinitū ꝛ obuersaria respōdensqꝫ adiectio ex mā nascit̄,siquidē formę per se indiuidue sint. Hoc igit̄ māe ꝑ se tribuit̄,sed totū esse ac ꝑfectū quādo ꝑuenit ad terminū nō per seipsam,sed per aliud ei inest.i.per formā.

¶ Et nō continet : sed vt infinitum est continetur.

¶ Definitur enim materia a forma ꝛ infinitū terminatur. Sed ꝗ diffinitū est ac terminatū nō ꝯtinet sꝫ ꝯtinet̄,quārobrem si continetur perspicuum est vt infinitū nō sit aliquid totum vt illi dicebant immo contrarium est pars illius ꝗ quidem continetur ꝛ contento componitur.

¶ Quapropter ꝛ ignotum est ea ratione qua est infinitum:materia nanqꝫ formā non habet. Quare patet partis magis infinitum ꝗ̄ totius rationem subire. Materia nanqꝫ pars est totius : perinde ac es est enee statue pars.

¶ Si.n.vniuscuiusqꝫ cognitio habet̄ per formā, materia aūt est informis perspicuū igitur est ipsam ignotam esse. Idcirco Plato asseruit ipsam peregrina aliena ꝛ non

legitima cōsideratione cōprehēdi propterea quod ipsaʒ nemo visu sensuqʒ percipere pōt, sed formaꝝ recessu sepa rationeqʒ in illius cognitionem proficiscimur quāobreʒ modus cognoscendi eam ex formis habetur.

¶ Nam si in rebus sensibilibus cōtinet: ⁊ in intelligibilibus etiā ipsum magnū: ⁊ paruuʒ continere res intelligibiles oportebat. At absurdum est profecto ac impossibile id quod est ignotum atqʒ indefinitū: continere ac definire. Atqui cū ratione etiā fit vt id quidem quod in additione consistit: nō videatur esse sic infinitū vt omnem exuperet magnitudineʒ. Id vero quod in diuisione cōsistit: infinitū esse istiusmodi videatur. Infinitum enim intus perinde atqʒ materia continetur: forma autem continet. Cum ratione etiaʒ accidit in numero quidem versus minus: minimum esse finemqʒ: versus autem plus: omnem semper multitudinem exuperare. In magnitudineʒ vero cōtrarium. Versus quidem minus omnem magnitudinem infinitā. Hec enim ita propterea fiunt: ꝙ ipsum vnum quicquid tandem id sit indiuisibile est: homo nanqʒ vnus est homo: non multi.

¶ His fideʒ fecit q̄ſio recte dixerint māʒ cōtineri ⁊ nō continere. Si.n. similiter infinituʒ est in ipsis intellectibus queadmodū in sensibilibus par est vt eo mō in ipsis intellectibilib⁹ cōtineat quo ɔtinet in sensibilibus, at impossibile est ea que sunt cause termini ⁊ cognitionis ab ignoto ⁊ interminato cōtineri. Nō igitur cōtinet infinituʒ vt illi dicebant. Magnū aūt ⁊ paruū sunt in materia in qua infinitū posuere. Unde Plato magnū ⁊ paruū māā appellauit ei rationi ɔsentaneū est vt id ꝙ adiectione fit nō videatur hoc modo infinitū vt quāuis magnitudineʒ excellat. Hoc in loco vult tradere multa Theoremata que cōsecuntur rationes infiniti quas tradidit. Et primū inquit cōgrue ex his definitionibus quas attulim⁹ de infinito accidit infinitū dari tuʒ in diuisiōe tuʒ in adiectione verū assero in diuisione accipi minimā magnitudinē nō posse. Sed quāuis data magnitudine adhuc minoreʒ accipiendaʒ esse. At in adiectione nō amplius cōcedenduʒ esse puto vt quauis certa ac magna mole amplior accipi queat siquidem certa ac definita in vniuerso magnitudo statuta sit, ⁊ hoc est illa mundi magnitudo. Nā ostendimus magnitudinē extēsione infinitā haberi nō posse, cā huius rei est q2 infinitū alia non cōtinet, sed cōtinetur, cōtinet nanqʒ id ꝙ perfectū ac totū est ꝗ quidē formā esse diximus. Cuʒ igif adiectio extrinsecus fit ⁊ diuisio intra terminos efficif merito in infinituʒ extrinsecus adiectio effici nō pōt propterea quod terminus est forma ⁊ finis opʒ itaqʒ augmētū cuʒ puenerit ad formā, sistere neqʒ vltro increbescere. Itē si habef nec extra formā ɔsistit que cōtinet ipsaʒ. At mā intra id quod secatur cōtenta sectione sibimet infinitudinē ingerit. Unde in diuisione forma sepenumero deficit cū aliquo termino potiatur vt etiā liquet in adiectione quo pacto etiā occurrit minimū diuidēdo aliquid. Nā diximus formas nō suapte nā idoneas esse in quāuis magnitudine cōsistere quo fit vt sectio nō deficiat ob māʒ, ceterū inquit nō sine ratione numerū ad minimū deuenire. Siquideʒ vnitatis vltime veluti minimo occurrat ꝙ quidē ē indiuisibile, qui tñ cū increbescit nullū hēt terminū qm̄ numeruʒ possumus in infinitum augere ⁊ in magnitudinibus cōtrariū accidit, siquidem cū augētur occurrāt maiori magnitudini que terminus ac finis est ⁊ cū minuuntur nullū terminuʒ offendūt. Causam huius rei esse existimamus q2 numerus vnitatibus cōstat ex quibus aūt aliquid cōponif in eadē etiā dissoluitur numerus vero diuidif in vnitates, ipse aūt quaten⁹ vnitates indiuisibiles sunt. Siquidē omne vnuʒ quatenus vnuʒ sit indiuisibile. Nā homo quaten⁹ vnus homo indiuiduus est. Si.n. diuideref vt magnitudo attū non vt homo diuideretur, qm̄quidē non diuidef in hoīes, sed in partes quibus nō erat vnus, sed vnus extat quatenus vna aliqua forma cōstituitur ex his que quidē nō ampli⁹ in partes similares secatur. Si ergo vnitas indiuisibilis est ⁊ diuidif numerus in vnitates stabit profecto diuisio cuius extremū ac terminus erit ipsa vnitas, quibus ergo fit vt numeri sectio in infinituʒ non abeat, sed illius adiectio merito abit in infinituʒ propterea quod adiectio est vnitatuʒ collectio atqʒ appositio. Cū igif vnitas sibimet in infinituʒ apponere ac cōnectere pōt merito sequif vt augmētū numeri in īfinitū ꝓcedat. Sed cū magnitudo vnitatibus nō cōstet, sed cōficif ex magnitudinibus diuisio igitur nunq̄ʒ recedet in ipsa indiuisibilia, sed semper idonea est secari in magnitudines que etiam suapte nā diuidi queunt quo pacto abibit sectio in infinitū, at augmētū minime qm̄ incidit in totū ac pfectū qm̄ celo aliqd maius esse nō pōt quodquidē proprie totuʒ ⁊ oē appellatur, qua igif de causa ecōtrario se hēt numerus cuʒ magnitudinibus. Ceteruʒ hec que dicturi sumus cōsequuntur ea que prius de īfinito disseruimus. Numerus.n. per se infinito nō potitur, sed per māin qm̄ sectio magnitudinum fit merito materię que magnitudo est cā augendi numeruʒ in infinituʒ ob id nanqʒ ad extremā vnitatē numerus peruenit qm̄ cōtinuuʒ ꝙ priusq̄ʒ diuideref erat potestate infinituʒ cuʒ secatur auctionis sibimet diuisione numeri in infinituʒ cā fit. In cunctis igif infinituʒ reponitur materię ope, quibus declaratis deinceps querit qm̄ cuʒ in pluribus infinituʒ cōstituaf. Nā dicimus magnitudinem infinitā eo ꝙ in infinituʒ diuidif ⁊ motuʒ infinituʒ ac tēpus q̄ſio igitur in his collocaf infinitū, inqt eo modo quē solēt obseruare ea que prius vni cōpetunt ⁊ sui merito alqs tribuuntur, quo ingtie solēt esse analoga, que.n. ordineʒ habēt interse subiecta dico.ſ. magnitudo motus ⁊ tēpus eundē etiā emulatur infinituʒ in his cōstitutuʒ. Est igitur magnitudo imprimis per quā deinde motus qui in ea absoluitur cōtinuus est siue is fuerit latio siue alteratio siue auctio, cuius preterea merito tempus cōtinuuʒ habef. Est igitur primo in magnitudine infinituʒ, propter magnitudinē deinde in motuʒ, ⁊ propter motum in tēpore. Unde hec.ſ. magnitudinem esse continuā ⁊ nō secari neqʒ qualitatem esse in indiuisibilia. Itē propter eam motū, ⁊ pp motuʒ tēpus cōtinua esse ac nō diuidi ī insectilia veluti ɔcessa ⁊ postulata accipit. Siquidem processu operis presertim in sexto huius negotij libro hec diligētissime demonstrabit posthec inquit ꝙ si nos infinituʒ actu in rebus negamus nō idcirco Geometrarū principia ac demōstrationes sublata esse volumus. Sed ambiget aliquis qm̄ si mathematice res per abstractionem a rebus naturalibus habētur ⁊ cōcipiunf quippe Geometra veluti quodaʒ principio vtatur ipsa recta linea infinita. Aiunt.n. extrahatur linea cōtinue in infinitum quo dato principio procedunt Geometrice demōstrationes, sublata ergo linea infinita quam veluti principiū quoddā in cōstituēdis demōstrationibus geometre petunt certe demonstrationes Geometricę tollentur ac destruentur. Atqui absurduʒ est tollere demolirique optimaʒ ac certissimaʒ scientiam. Hanc igitur dubitationeʒ

Aristo.

Aristo. ingeniosissime persoluens inquit minime nos tollere ipsas demonstrationes. Si demõstremus infinitã actu magnitudinẽ admitti nõ posse, quãdoquidem neq; ipsi Geometre in demõstrationibus suis ipso infinito vtãtur. Sed ob id accipiunt lineã magnitudinẽq; infinitã vt ex ea quãtũ finitç voluerint extrahere demũq; possint, qñ siquis erit cõcederet lineã quãtãlibet accipere, non egerẽt infinita neq; illã admitti cõtenderent. Huius rei potissimũ inditium est q: neq; ad cõficiendas demõstrationes Geometricas ipsa linea infinita cõfert, qñ cũ sumunt ex eadẽ quã voluerint finitã. Hac sane vtunt ad demõstrãdũ propositũ Theorema ꝛ minime infinita. Nã si illis daretur maxima recta linea ceu vniuersi diameter nõ amplius exquirerent infinitã que ipsis opportuna foret siquidẽ ex diametro mundi libebit quãtũ voluerit extrahere. Quãobrẽ si vtent in demõstrationibus suis infinito profecto ratio illa que tollit ꝛ negat infinitũ illis adimeret inficiareturq; scientias, sint aũt vtunt, minime illis eripe scientias videbit. Preterea inquirit sub quo genere causa infinitũ collocãdũ est. Siquidẽ ostẽderat omnino infinitũ pñm esse vel proficiscens ex pñº si ipsum admittitur cõceditur q;. Ostensum quippe est extẽsione infinitũ haberi nõ posse licet illius diuisione ꝛ obuersaria adiectione illud tueri possumus. Merito neq; inuestigat sub quo pñº ipsũ redigẽdũ sit. Quatuor neq; pñª statuimus materiã formã efficiẽs ꝛ finale. Inquit igitur infinitum esse pñm veluti materiã q quidem ratione ostẽdit ꝛ veterũ testimonio imprimis equidẽ formã dici non posse cõstat quippe que sit terminus ꝛ finis at infinitũ est sine fine in circunscriptũ ac inpercursibile. Preterea neq; vt efficiam causa, qñ illã actu esse opz, infinitũ autẽ pỡtate est. Preterea cõstat vt neq; finalis sit imprimis quidẽ qñ sepe in idẽ veniunt forma ꝛ finis deinde q: finalis causa est finis ꝛ terminus cuº est cã at infinitũ nõ est finis neq; terminũ hẽt restat ergo vt infinitũ sub genere cause materialis collocet, qd quidẽ merito fit, cũ materia in priuatione versef infinitũ in priuatione cõsistit ergo infinitum est materia. Preterea cuncti qui infinitũ esse statuerunt illud velut materiã cõstituerunt. Nã asseruerũt illud vel aerẽ vel aquã aut intermediũ siue quoduis aliud esse ex quo res gigni ꝯstare affirmarunt. Uerũ postq̃ hec explicauit ceterũ in calce libri dubitationes quibus videbat necessario in rebus infinitũ constitui, diluit ac persoluit ne insolute, multos hoies ꝯfundãt terrẽtq;, fuere itaq; cã ac dubitationes numero quinq; prima erat ex infinitudine tẽporis. Secũda ex diuisione magnitudinũ in infinitũ. Tertia ex perenni ortu rerũ. Quarta est qua infinitũ dicebamus esse eo qd finitũ semper opz aliquo claudi ac circunscribi. Quinta era que multis maxime persuadebat infinitũ admitẽdũ esse, ꝛ ea est que ex cogitatione statuit infinitũ propterea qd mens cogitatioq; nunq̃ finẽ obtinet neq; huic legi subijcit vt nequeat aliqd cogitatione cõprehensum semper alterũ quippiã aio cõcipere ac imaginari positis ergo his dubitationibus ostẽdit eas necessariũ aliquid nõ cõcludere neq; ad cõcludẽdũ infinitũ actu esse neq; sm partẽ neq; potestate. Et imprimis diluit dubitationẽ que fit ex perẽni ingiq; rerũ ortu, qñ neq; eo qd generatio est sempiterna opz aliqd corpus infinitũ esse ex quo producuntur ea que fiunt. Nã si vnius ortus alterius interitus est ac vicissim interitus est alterius ortus, poterit vniuersũ finitũ esse ꝛ rerũ ortus ac interitus nunq̃ deficere quare hmõi dubitatio nihil necessarij ꝯcludit, hac.n. neq; vrgemur infinitũ actu neq; pỡtate neq; sm partem statuere. Itẽ alia dubitatio minime ab id affirmari cogit in q̃ dicebat finitũ oportere semper aliquo alio claudi vt in infinitũ procedamus. Nam hoc falsum est. Quoniã si eadem essent tangi ꝛ terminari dubio procul omne q infinitũ esset mox oporteret aliqd extrinsecus tangere ac eodem circunscribi, at modo qui ꝯcedit eadẽ esse, terminari ꝛ tangi quãdoquidẽ tactio fit de numero illorũ que ad aliqd sunt. Tangibile.n. aliquo tangitur, qñ necesse vt tangat quare tãgibile respectũ hẽt ad quippiã aliud extrinsecus, sed finitũ ad aliud respectũ nõ hẽt, sed ad seipsum. Hoc nanq; modo finitum nõ hẽt relationẽ ꝛ respõsũ ad aliquid aliud. Tactus.n. eo qd aliqd aliõ tãgit ad aliud dicit, finis terminusq; dicitur eo qd aliquod idẽ extremum hẽt quare si nõ idem sunt hec terminari ꝛ tangi nam necesse est vt finitũ alio claudatur ꝛ terminet ꝛ quãq̃ nõnulla finita quoppi nõ alio terminarẽt ꝛ extrinsecus aliqd tangãt attamen hec tãgi ꝛ terminari, eadẽ nõ sunt. Sed accidit finito vt tangatur ꝛ tangat aliud, q quidẽ fit ne inname vacuumq; intercipiatur quecunq; igitur suismet limitibus interclaudũtur prorsus necesse est vt ab aliquo tangãtur propter qd vt dicebã vacuũ nõ est, sed quecunq; extrinsecus terminantur oĩa talia nõ necesse est aliquo tangi, quecunq; igit extrinsecus finita sunt ꝛ aliquo sunt attigua tota dici appellariq; nequeunt, sed partes vniuersi tanguntur igitur hec nõ qua finẽ aliquẽ habẽt, sed qua partes sunt totius, cũ vniuersũ inname nõ admittat, quo fit si aliquod est proprie totũ ꝛ esse hoc nõ cogitur alio terminari claudiq; immo hoc fieri nõ potest qñ nõ esset proprie totũ, hmõi se habet sphera stellarũ fixarum que finita cũ sphera sit omnis nanq; figura finita habeatur, nullo extrinsecus tangitur propterea quod extra ipsaz nihil est. Itaq; hec ratio nihil necessarij concludit quo vrgemur statuere infinitũ. Sed neq; illa quippiã cõcludit qua dicebat mens ipsa cõcipere infinitũ qñ ipsa mentis cogitatione possumus cuiciũq; datç magnitudini semper aliqd aliud extrinsecus addere, ꝛ nunq̃ id facientes deficere, siquidem respõdemus nõ oportere rerũ naturã assequi nostrã animi cogitationem immo contrariũ, opus est vt nostra cognitio mẽtis cõceptio vera sequat rerũ nãm. Neq;.n. q: potest mens ipsa concipere intelligereq; Socr. extra athenas morari idcirco necesse est vt ipse extra athenas moratur neq; qñ animus potest illum intelligere centũ cubitis cõstare iam necesse est ipsum tanta magnitudine extolli qñ nõ quicquid pro arbitrio intelligimus ita eueniũt. Sunt equidẽ nonnulli demẽtes qui fingunt putãtq; se maximos reges esse ac totius terrarũ orbis imperio potiri quorũ cogitatione maxime fallitur cũ aliter res eueniant. Hoc itaq; modo quãq̃ ipse possiz aliquod corpus in infinitũ auctũ esse intelligere attamen nõ opz aliquod tale corpus esse, quopacto igitur rationes nihil necessarij habent ad concludendũ infinitũ. At idẽ due.s. prima ꝛ secunda quarũ alia ex infinitate tẽporis infinitũ statuit altera diuisione sectioneq; magnitudinum simul cõprobat quãq̃ aliquid pensi ꝛ cõsentanei habent attamen nõ opz corpus tolli vel tẽporis auctionem in infinitũ aut sectionẽ magnitudinũ in infinitum, q: infinitũ actu negatur. Neq;.n. hoc modo tẽpus est infinitũ, vel magnitudinum sectio probabitur in infinitũ eo quod simul sit totũ tempus vel q sint omnes diuisiones cõtinui, sed eo hec sunt infinita quod per successionem ac partem suscipiuntur ꝛ nõ deficiunt, in quibus infinitum potestate est ꝛ nõ actu quare statuatur infinitũ subsistere per vnã sui partẽ ꝛ potestate esse, quãobrem cũ ipse hoc modo infinitũ potestate ꝛ non actu ꝛ per partem ꝛ nõ simul totũ ob id nullum absurdũ habetur neq; cogitatio animi deficit. Nam animus neq; potest infinitum totum simul intelligere qñ

ipsum hoc modo intelligẽdo finitum potius q̄ infinitũ statueret. Sed ita ꝯcipit qui dato quocunq; finito semper aliquid adiungi posse coniectat quousq; defessus cedat quiescatq; quare concedemus huic rationi tempus potestate in infinitum augeri, sed non actu ⁊ id pro continuo sumitur esse finitum ⁊ nequaq̄ infinitum, ceterum ad presentem textũ revertamur. At vero rationi consentaneum est vt id q̄ adiectione fit non videatur hoc modo infinitum esse. Idest cõsentaneum est ⁊ cõsequẽs ea que de infinito disseruimus vt infinitum cõtineatur, cõtinet nanq; totum ⁊ quomodo contineat diximus. Dividunt igitur magnitudinem ⁊ cum omnis sectio intra confinia terminosq; fiat merito nunq̄ deficit, qũ cõtentum intra terminos infinitum sibimet insectiõe prebet processum in infinitum. Sed addiciendo semper alicui magnitudini infinitum esse nõ potest. Nam adiectio extrinsecus fit at toti ⁊ vniuerso addiungi quippiã nequit quãobrem adiectio cum peruenerit ad molem vniuersi merito cedet amplitudini ⁊ quiescet. ℭ Quod quidẽ nõ sine ratione numeris tribuitur vt versus minimũ offendat terminũ. Eo q̄ numerus sm̃ sui minimũ finitur finis aũt numeri tẽdentis ad extremũ est ipsa vnitas. Uerum cũ versus amplũ tendit nullũ terminũ habet, qũ quocunq; numero accepto maiorem queo accipere. At ipse magnitudines cõtrario modo afficiuntur. Nam cum tẽdunt in amplum, terminãtur, sed cũ vergunt versus minimum, nullum extremũ inueniunt. Cuius rei causam adducit, quoniã vnũ (quocunq; illud sit) indiuisibile est. Item cur numerus tẽnens ad minimum finem habeat causa est q̄ nihil aliud est numerus q̄ multitudo vnitatibus collecta. Cum itaq; diuidẽdus numerus peruenit in aliquod extremuz ceu in ipsa vnitatem sistit. Nam ex quo res cõstituitur in eo quoq; dissoluitur. Et cum vnitas quatenus vnitas insectilis sit merito numerus tẽdens ad minimuz nõ procedit in infinitũ. Diuisio.n. cum peruenerit ad vnitatem stabit. Eadem etiam de causa quoties vergit in amplum terminum nõ habet. Nam compositio vnitatibus fit. Unde nihil prohibet vt in infinitum vnitates mutuo vicissimq; colligãtur semper duplicãtes eas que sumuntur, merito numerus nõ inuenit terminuz in auctione idipsum quoq; accidit ꝑpter naturã infiniti que inest sectioni magnitudinum in infinituz quandoquidem ob sectionem magnitudinis in infinitum augeatur numerus. Nam cum sectio cõtinui semper ab vnitate proficiscitur ob id numeri extremũ est ipsa vnitas cum.n. vnum ens cõtinuũ sit ita diuiditur. Sed qũo asserit ens indiuisibile esse q̄ quidez vnũ est. Nõne dicimus animal vnum genus diuidi in plures species. Si.n. quatenus genus diuiditur in species quatenus vnum secabitur in plura. Similis ratio est de cõtinuo. Nam cõtinuuz vnũ aliquid est quatenus cõtinuum. Unum.n. lignum dicitur vnusq; lapis tunc vltra cõtinuum qua cõtinuum est diuisibile in infinitum igitur vnum qua vnum in infinitũ est diuisibile, diuisio nãq; cuiusdam alterius omnino est q̄ vnius quãobrẽ si hec cõcederẽtur iã multa diuiderẽt ac nõ diuiderẽtur. Respõdeo itaq; genus vel cõtinuũ nõ modo vnũ esse, sed ẽt põtate plura. Quod.n. vtrũq; vnũ est hoc modo indiuiduũ est qũ si vnũ dabitur diuidi in multa, vnũ certe in multa similia secabitur ceu genus in genera ⁊ cubitus in multos cubitos. Uerũtamẽ vtrũq; est potestate multa, quoniam genus in seipso cõplectitur multas species ⁊ cõtinuũ multa cõtinua qua ratione diuiditur. At vnitas in numeris vno modo vna est ⁊ nullo pacto multa esse põt quare prorsus insectilis est. Sed fortassis magis tutũ est querere si vnũ qua vnũ indiuisibile sit.

ℭ Numerus autẽ est vna plura: quantaue quedã. Quare ad indiuisibile stetur necesse est.

ℭ Idest nihil aliud est numerus quã vnitas sepe repetita ⁊ cũ dicit. Et quãta quedã ponit idem per geminationez alterationemq; dictorum.i. vnitates quedam quãtitates sunt. Si igitur nihil aliud est numerus quã vnitates multe necesse est illius diuisione peruenire ad vnitatem, quoniam ex quibus aliquid componitur in his etiã dissoluitur. Unitas nanq; indiuisibilis est ceu homo vnus per se ipsum indiuisibilis est, qui si in partes secaretur nihil incommodi sequeretur quoniam ab his vnitatem suam nõ accipit. Si aũt sectio numeri ad indiuisibile steterit itaq; illius erit aliquis terminus cum tendit in extremum.

ℭ Duo enim ac tria denominatiua nomina sunt: ⁊ ceterorum quisq; numerorum simili modo.

ℭ Quod vero numerus nihil aliud esse videatur q̄ vnitatum collectio compositione probat ex nominibus numerorum. Nam ex tribus vnitatibus is numerus, tria, denominatur similiter ex duabus duo ⁊ de alijs dicendum est quare numerus ab ipsis vnitatibus alienum alterumq; quippiam non est.

ℭ Uersus autem plus: fit vt semper intelligatur. Diuisiones enim magnitudinis duas in partes equales sunt infinite.

ℭ Cum ostenderit numero ascribendum esse finem cum vergit minimum versus, impresentia indicat eidem nullũ terminum ascribi posse cum tendit in amplum.s. cuz inolescit, quoniam quocunq; sumpto numero facile maiorem intelligere possumus. Deinde causam breuiter adducit. Unde numero inest auctio in infinitum, ⁊ inquit eam esse magnitudinum sectionem in infinitum.

ℭ Quare potentia quidem est: actu non est.

ℭ Si.n. numerus nunq̄ cũ multiplicat̃ finem terminũq; habet, sed quocunq; accepto libet maiorem accipere pulchre rectaq; diximus infinitum actu nõ esse, sed sola potestate quoniam is numerus qui semper actu accipitur finitur certusq; habetur, at auctio numeri finẽ nõ habet.

ℭ Si semper id quod accipitur multitudinez omnem exuperat definitã.

ℭ Dixit definitaz ꝑ hoc sumptã quãcunq; igitur acceptã multitudinẽ numerus qui sumẽdus est excedet ⁊ nõ deficiet facultas semper maiorem capiundi.

ℭ Sed non est separabilis hic numerus diuisiõnis nec infinitio permanet. Sed fit ⁊ quemadmodum tempus ⁊ ipse numerus temporis.

ℭ Quoniaz ea que magnitudinibus accidũt diuisit cõtra ea que numeris tribuuntur, ob id inquit, quoniam cum numerus nequeat separari. Hec nõ sunt velut diuersa ab his que numerabilia sunt, sed cũ nõ inseparabilia sunt cogitatione rationeq; illa separemus. Et nõ quẽadmoduz manent mẽbra ⁊ partes cõtinui ita etiã cũ augetur numerus priores numeri manẽt. Sed vt tẽpus qd̃ duz fit extat ita et tẽporis numerus se habet. Nam in tẽpore cũ aliqua pars nuper sumitur vetus iam recessit, eodem etiã modo numerus se habet qũ auctio eius cum fit non existit, quoniam quamprimum ceperis numerum viginti mox decem obsolescit ⁊ nihil adest quare numeri infinitudo non manet, sed existit quatenus continuo fit.

ℭ In magnitudinibus autem contrariũ est. Nam diuiditur quidem in infinita continuum ipsum. Uersus autem maius non est infinitum.

ℭ Cum

¶ Cum numerus aliter afficiatur quam magnitudines, ⁊ demõstrauit quomõ se habet numerus ⁊ causas adhibuit, nunc descendit ad explicandum ea que magnitudini accidant qm̃ ipsa cũ vergit ad minimũ terminũ nullũ obtinet cũ vero in maius cõtendit terminũ offendit.

¶ Quantum enim contingit potentia esse: tantũ ⁊ actu esse contingit. Quare cum infinitum nullum sit sensibile corpus: nõ contingit definite magnitudinis omnis exuperationem esse. Alioquin maius celo aliquid erit. Ipsum autem infinitum non est idẽ in motu: magnitudine: atq; tempore: vt vna quedam natura. Sed posterius dicitur ob prius: veluti motus quidem dicitur infinitus: q2 prius ita dicitur magnitudo: super qua fit motus: ⁊ que alteratur: aut accrescit. Tempus autem propter motum. Atq; nunc quidem vtimur hisce: posterius autem: ⁊ quidnam sit hoꝝ vnumquodq;: ⁊ cur omnis magnitudo diuisibilis sit in magnitudines: dicere enitemur.

¶ Cur magnitudines non augeantur in infinitum ostendit. Et inquit si possent nõ infinitũ augeri, ⁊ id quod augeretur foret actu infinitum atqui neq; auctum neq; augendum in infinitũ aliquid est quoniã celo nihil maius inueniri potest, ergo neq; poterit aliquid augeri in infinitum. Nam vt superioribus diximus, in his que fiunt ⁊ intereunt non est mirum si aliquod potestate ad actũ non peruenerit. Sz his vniuersis quę naturę sempiterna predicta sunt, opus est ad actum peruenire. Si ergo potestate infinitum esset, oporteret vt omnino actu foret, sed consequens verum nõ est igitur neq; antecedens. Sed ambigeret aliquis cur si totius naturę ⁊ posse diuidi in infinitum nõ est actu in infinitum diuisum, quoniã si natura hãc potestatem fecit quãobrem illam ad actũ peruenire nõ sinit. Respondeo itaq; nos minime asserere in infinita potestate diuisibile esse hoc enĩ neq; potestate est in ipsis magnitudinibus, sed ad infinitum. Cuius igitur is actus est videlicet nõ deficere aliquando id quod diuidendum est, quare nunq̃ desinit. Nam id q2 secatur anteq̃ diuidi cepit potestate erat, sed cum iam diuiditur actu est. Quod si aliter responderemus dicendo eorũ qui diuidunt in infinitum, actu neminem esse quandoquidẽ nequeamus in infinitũ diuidere, sed aliquãdo cessamus. Hoc forte responsum nõ admittitur quoniam. Si nemo sit qui queat actu diuidere in infinitum hoc prouenit ex nostra imbecillitate ⁊ non ex natura rei. Et enim natura nobis huiusmodi magnitudines dedit vt nunq̃ suapte ratione sectionẽ firmarent abolerentq;, sed ipsa natura tãdiudẽ secat quantum sibi pro rei opificio visum erit ac expedit preterea natura instituit magnitudines diuisibiles in infinitum vt haberet secundum quoduis punctũ rectam diuidere. Itaq; quod habent magnitudines potestate siue in diuisione siue in auctione hoc ipsum actu habere possunt.

¶ Atqui neq; mathematicorum contemplationẽ ea ratio aufert que infinitum hoc pacto e medio tollit vt ad incrementum habeat acto sine transitione. Neq; enim nunc ipso indigent infinito: neq; vtuntur: sed tantam solum lineam postulant quantam volunt finitam.

¶ Principia Geometri non negamus dicentes nullum infinitum actũ dari posse quasi illi non liceat quantum magnitudinis finite voluerit capere, immo licet, cuisi dabimus facultatem sumendi quantum magnitudinis voluerant ac que sumerit infinitum actu respuet neq; id amplius ei opus erit.

¶ Atq; quantamuis aliam magnitudinem eadẽ diuidere ratione qua diuisa est magnitudo maxima licet.

¶ Pulchre hic Alexan. inquit quoniam cum Arist. ostendit quo infinito ad conficiendas demonstrationes suas Geometrę nõ egent quoniam extensione infinitum illis opus nõ est. Nunc explicat quo vtuntur qualeq; illis vsu uenire debeat quoniã infinito secundũ diuisionem vtuntur. Inquit nam quantamuis aliam magnitudinem eadem ratione diuidere queunt qua maxima magnitudo diuidi potest.

¶ Quare ad ostendendũ quidem illo pacto nihil referret prorsus: esse autem ipsum in his est magnitudinibus que in rerum sunt ratione.

¶ Constat inquit ex dictis, vt apud geometras nihil referat cum efficiunt demonstrationes siue sit infinitũ siue nõ eo modo sit dico .s. siue extensione infinitũ sit siue nõ verum prorsus in nullo alio constitui potest infinitum q̃ in his magnitudinibus que actu sunt. Hę autem finitę sunt. Sed q2 in his infinitum quo ad sectionem constitutum sit hactenus constat.

¶ Cum vero cause in quatuor sint distincte: patet infinitum vt materiam causam esse: ⁊ esse quidem ipsius priuationem esse: per se autem subiectum continuum ipsum atq; sensibile esse. Ceteri etiã omnes ipso infinito vt materia vti videntur. Quapropter ⁊ absurdũ est sane ipsum id esse: quod continet: ⁊ non id quod continetur asserere.

¶ His querit in quo genere cause infinitum collocetur ⁊ inquit ipsũ reponẽdũ esse in genere cãrũ mãliũ. Nã a principio libri diximus q2 si infinitum dabitur oportebit illud esse principium ⁊ nõ proficiscens ex principio. ¶ Et quoniã illius essentia consistit in priuatione per se autem subiectum cõtinuum est ⁊ sensibile. Hic ostendit infinitũ esse materiam quod quidem dupliciter ostendit ex natura ipsius infiniti ⁊ testimonio antiquorum. Nam materia suapte ratione cõsistit in priuatione neq; propriã habet formam ⁊ infinitum consistit in priuatione siquidem finis ac termini causa forma sit quare materia erit infinitum vel econtra. Uerum ⁊ si in priuatione infinitũ cõsistit ⁊ circa mãm versetur attñ per se neq; subsistit neq; diuisioni in infinitũ subijcit, sed sensibile corpus est q2 per se subsistit ac subiectum sectionis in infinitũ esse videtur quoniam oportet actu esse id quod secandum est aliquo modo igitur fatemur fieri sectionem magnitudinum in finitum, per materiam quoniam cum compositũ corpus in infinitum diuidi potest ⁊ sectio nequit fieri merito forme, quoniam illud q2 diuiditur semper esset eiusdem generis. Necesse est ergo vt fiat diuisio secundum materiã. Uerum secundum materiam informatam que actu aliquid est. Idem quoq; sentiunt verges quicunq; infinitũ esse statuerunt. Ex quo enim omnia fiunt in eodem etiã dissoluitur. Sed infinitum alij aerem alij aquam alij aliquid aliud asserere contenderunt.

¶ At enim restat eas soluere rationes quibus infinitum non solum potentia: sed vt definitum etiã esse videtur. Partim enim non sunt necessarie:

partim veras quasdam obiectiones alias habēt. Non enim vt generatio non deficiat: corpus esse sensibile infinitum actu necesse est. Potest enim alterius corruptio: generatio alterius esse: si infinitum est vniuersum.

¶ Inquit ceterum hic oportet considerare dubitationes quibus videbatur infinitū nō modo potestate esse neq; infinitis rebus duntaxat collocari, sed etiaz actu ꝛ quoddam definitum ꝛ certum esse videbatur. ¶ Partim quidam quia non sunt necessario partim quia quasdā alias veras obiectiones habent. Eas dubitationes inquit quibus videbatur infinitū esse, quoniam earum alie aliquid necessarij non concludunt ad demonstrandum infinituz esse, alie autem quādam veritatem tenent, que his minime aduersatur que nos definitio differuimus. Neq; .n. vt generatio non deficiat quoniam non necesse est infinitum introduci vt sempiternus sit rerum ortus, quoniam ꝛ si vniuersum finitum foret generatio nihil minus sempiterna haberetur, quandoquidem alterius ortus sit alterius interitus idq; vicissim fiat.

¶ Preterea tangere atq; finitū esse: diuersa sunt. Nam illud quidem ad aliquid est: omne .n. quod tangit aliquid tangit: atq; accidit alicui finitoruz. Finitū aūt nō est ad aliquid: neq; fit vt quoduis sine vllo discrimine quoduis tangat.

¶ Item ratio que dicit finitū aliquo semper claudi oportere cum falsa sit nihil necessarij habet. Nam si finitum ad aliquid terminaretur, idem essent tangere ꝛ finez habere. At impresentia aliquod finitum habetur ꝙ tamen nihil tangit, tale est ipsa sphera stellarum fixarum, nō igitur eadem sunt tangere ꝛ terminari, ergo neq; finitum aliquo semper finitur. ¶ Nam illud quidem ad aliquid ꝛ cuiusdam est. Inquit tangere in eorum numero collocari que ad aliquid sunt. Nam tangibile aliquo tāgitur ꝛ quippiam, finitū autem non est ad aliquid. Sed quāq; accidit alicui finitoruz tangere aliud ne detur intercipiatur q; vacuum, attamen non eadem sunt penitus tangere ꝛ finem habere, alioquin omne finitum quam primum finem haberet mox tangeret aliud ꝙ impresentia verum non est vt diximus. Neq; fit vt quoduis temere quoduis tangat. Quod id q· tangit fit de numero eorum que ad aliquid sunt, ostendit eo quod nihil quoduis tangit, quoniam neq; quoduis temere quoduis tangit. Nam linea non tangit superficiem neq; superficies corpus neq; vox lineam, sed linea tangit lineam ꝛ superficies superficiez. Sed neq; nostra ratione duntaxat tangere ꝛ finem habere non idem sunt, sed etiam hoc accidit secundum postulata petitionemq; democriti. Nam athomi .s. illa infecatilia delata in vacuo finita quidem sunt nihil tamen attingunt, per simile accidit his qui extra cęlum vacuum inaneq; ponunt. Nam cęlū finitū est ꝛ nihil tangit itaq; tangere et finitum esse, non sunt idem. Quamobrem neq; finitum ad aliquid seu aliquo finitur.

¶ Atqui per absurdum est intellectioni credere. Non enim in re ipse excessus atq; defectus: sed in ipsa intellectione. Nam potest quispiam vnūquemq; nostrum maiorem ꝙ est intelligere augens ipsum in infinitū. At non ideo quispiam nostrum extra ciuitatem est: aut tantam magnitudinem quam habemus exuperat: quia quispiam sic intelligit: sed quia est: hoc autem accidit. Tēpus autem ꝛ motus sunt infinita: ꝛ intellectio eo non permanente quod sumitur. Magnitudo vero neq; diuisione neq; incremēto intelligibili est infinita. Sed de infinito quonam pacto est ꝛ nō est: ꝛ quid etiam est: satis iam diximus.

¶ Quod neq; dubitatio que adducebatur de intellectione cogitationeq; infiniti nihil necessarij concludat indicat. Non enim in re ipse excessus defectusq; est, sed in specie cogitatione intellectioneq;. Inquit non idcirco quia concipere animo quispiam potest aliquam magnitudinem infinitam esse necesse iam est talem esse. Neq; enim inquit si mente tractaueris intellexerisq; Socratem in infinitum auctum esse idcirco Socratez talem esse oportet ac excedere propter intellectionem nostra magnitudinem trium cubitorum quam habet. Neq; si ipsum intelligemus extra ciuitate morari ac esse iam oportet ipsum extra morari, quandoquidez res non secuntur intellectionē, sed potius accidit vt intellect⁹ conitetur sequaturq; res ipsas si aliquid veri obtinere debet. Uerū exactiora purgatioraq; exemplaria non habent, hanc particulam, (ciuitatem) sed duntaxat extra tantam magnitudinem idest quam homines habent. Tēpus autem ꝛ motus infinita sunt ꝛ intellectio eo non permanente quod sumitur. Quoniam dubitatio ex tempore ꝛ motu introducit infinitum, sed non tale quale non esse demōstrauimus scilicet infinitum actu ꝛ simul scilicet quoad omnes eius partes subsistentes quarū non simul tempus infinitum est neq; permanet id quod ipsius sumitur, sed secundum partem quatenus fit ei inest infinitudo. Et si volueris intellectione animiq; cogitatione tēpus augere neq; hoc modo naturam eius simul collectā in vnumq; redactaz accipies, sed successione partium. Magnitudo aūt neq; diuisione neq; intellectuali incremento est infinitū. Nam magnitudo diuisione in infinitum habetur. Sed diuidi in infinita nequit, neq; augeri in infinitum valet vt demōstrauimus, est igit̄ ꝛ hic infinitū in generatione successione q; partium. Sed totum simul esse non potest.

¶ Finis tertij libri.

¶ Phisice Auscultationis libri quarti Annotationes Joannis Grammatici. Interprete Gulielmo Dorotheo Veneto Theologo.

¶ Ut autem de infinito sic de loco necesse est naturalem si sit necne. Et si sit quonam sit modo: quidq; etiam sit cognoscere.

HUius Libri institutū est de loco tempore & vacuo disserere. Et inprimis de loco disseritur, quo in loco utitur ea etiaz via querēdi qua ceteris in rebus uti solet. Nā prius indicat questionem de loco ad naturalez necessario attinere ut etiā fecit de ipso infinito, & fere ubiq; facit. Quod itaq; ad naturalem de loco disserere necessario spectet vetere multorum opinione probat: Nam (inquit) omnia que sunt cuncti veteres in loco constitui opinātur, quod quidem probant argumento eorū que minime extant. Aiunt.n. si nō ens nusquā collocatur ens igitur alicubi est, perinde ac nihil esse queat quod in loco non sit, qui sane (ut ex dictis sepe constat) praue cōuersione utebantur siquidez destruēdo antecedēs conuersionem per contrapositionem fecere, cum opus esset ut destructione consequētis conuersionez ipsam hunc in modū haberēt si nō ens nusq̄z est igitur alicubi erit ens, q̄ ratio vera esset. Opponuntur nanq; alicubi & nusq̄; ac nullus ens & aliquod ens. Sed quanq̄z illi oberrent cum omnia que sunt simpliciter in loco esse putent attamen naturalia corpora, de quibus naturalis agit, perspicuo in loco sunt. Nam cuiq; elementoꝝ igni terrę & reliquis naturalis locus definitus, ac certus est, quamobrem sermo de loco naturali necessarius est. Preterea si ad naturalem attinet de motu disputare ac tractare propterea quod etiaz ipsius munus est de natura agere. Et natura principium motus & quietis esse traditur, ac princeps & prestantissimus omniū motuū est motus localis quoniā ostenditur in octauo huius operis volumine nullū alioꝝ sine hoc esse posse, at ipsum ceteris sublatis adesse, siquidem cęlestia hoc solo motu moueantur. Necesse igitur est naturalem etiaz noscere locū, quo primus omniū motus fit. Nam si naturalis intentio est corpora naturalia explorare percipere, & uniūquodq; simpliciū corporum quodam peculiare motu locali mouetur, ac sane fieri nequit, ut naturam corporū simpliciū cognoscamus si motus eoꝝ naturales ignorauerimus, ac insuper nequimus eoruz naturales motus dignoscere nisi uniuscuiusq; locum naturalem ad quem motus tendit perceperimus, quapropter si locū ignorabimus motū quoq; simpliciū corporū naturalem nesciemus, quo preterea ignorato & ipsa simpliciū corporum natura ignorabitur, sed simplicibus ignoratis ea etiaz que his constant non percipientur, quare loci ignoratione simul tollitur aboleturq; naturalium rerum cognitio. Quod quidem igitur ad naturalem spectet necessario de loco disserere hinc manifestum est. Veruz (ut inquit) difficilis & ambiguus est sermo de loco, primum quidem, quoniam si ad ea que loco insunt, inspexerimus locus ex eadem omnium natura videtur non esse. Nam quoties ipsi volumus de rebus enuntiationes ac definitiones afferre ex his profecto quę ipsis secundum naturam insunt eas facere colligereq; solemus, ceu de homine dicimus illū nanq; aīal rationale & mortale esse & idē de ceteris dicimus, de loco itaq; ex his que eidem per se insunt nobis accidit diuersa opinari. Ceu cum loco insit circumscribere & definire ea que in ipso collocantur, quemadmodum dolio vaseq; uinum continetur, locus existimabitur esse forma quoniam formę est terminare ac definire ea, quibus adnascitur & aduenit. Rursus cum loco hoc insit. s. diuersa corpora vicissim recipere. Uno & eodez permanente ceu in dolio vaseq; cerni libet quoniā idem cum sit, uini aquę & aliorum fere infinitoꝝ capax est, locus erit materia & non forma, siquidem materia una & eadem permanens aliam atq; aliaz formā recipiat. Exempli gratia ęs aliqñ hominis aliquando equi simulachrum recipit. His itaq; ambiguus est sermo de loco. Preterea (ut inquit) nihil subsidij a veteribus habemus quippe qui ab illis neq; prius recte discussum neq; inuentum de loco aliquid habeamus nemo enim illorum satis affatimq; de illo dubitauit ut nos prope quęsitū accederemus. Naz reuera initium optime inuestigandi dubitatio est in qua neq; aliquis veterum de loco quippiam cūm aliqua consolatione & authoritate enunciauit, sed quicumque de illo dixerunt quantum dicendo disserendoq; assequi potuerunt id omne extra rei authoritatem & admirationem dixisse par est ut credamus, uerum. Nonnulli locum vacuū esse putauere, ut imitatores democriti Leucippi, & Metrodori. Nonnulli aūt interuallū quodā ipsum statuerunt ij profecto oēs tantū loci explicauere, ut locus dūtaxat vacuū, vel interstitiū quoddā haberetur. Cū igit̄ hec Arist. dixit aggreditur ipsam de loco considerationem. Et primum ostendit locum esse deinde in contrarium arguit probando eundem non esse, ut adductis ad utranq; controuersię partem argumentis cognoscere valeamus que sint argumenta de loco potiora quę vero minime & quonam pacto nobis existimandum sentiendumq; sit de ipso & quomodo non. Imprimis ergo quinq; quibusdam argumentis ostendit locum esse & primum adducitur ex ipsa successione corporum in eodem loco. Et inquit cui enim aqua inerat, cedente aqua identidē aer ingreditur & denuo cedēte aere in eodez loco aliquod aliud corpus sese recipit, ut etiaz in ipsis dolijs vasibusq; euenire solet. Cum igitur id hoc modo se habet, hec syllogismo hunc in modum concluduntur. Locus unus & idem manens diuersorum corporum atq; alterius & alterius capax est. Sed quod idez ac unū manens atq; alterius & alterius capax est id extat atq; diuersum ab eo quod recipit esse videtur. Nam quod nihil est aliquid recipere nō potest, itaq; locum esse hoc primo syllogismo indicat. Ex secundo autez non modo demonstrat ipsuz esse, sed etiā ostendit quasdā naturales vires ac differētias ipsum habere, fit itaq; argumētum ex ipsis corporū naturaliuz inclinationibus fluxibus sue. Et inquit, uniūquodq; corpus naturale in aliquem certū ac definitū locū citra impedimētū suapte nā fertur, ut leuia sursuz & grauia deorsum quādo aūt leuia deorsum tēderent, vel grauia sursum preter naturā ac vi ducerentur, si ergo aliqua ipsa natura sursum feruntur & quedā deorsum, itaq; hec loci discrimina supremū & imū natura existunt. Hec nanq; sursum, deorsum, dextrum sinistrum ante & retro sunt loci discrimina differētięq;, quare nō modo locus aliquid est, sed ēt differētias naturales habet, quibus quoq; nō mō potiſ, sed ēt quisq; locus vim nālem quandā sibi inditā habet. Nam si uniūquodq; nālem locū appetit perspicuū est ut id qđ appetitur & desideratur sit unicuiq; locus naturalis. Appetitur quatenus vim aliquā nālez possidet, quo pacto sane expetēdus est, siquidē illius etiā sit desideriū.

Idem simplic. & Themistius.

Hec fere simplic. sed breuibus dicit.

Vide simp. qui dubitat an spectet ad phisicuz ꝺ loco agere cū sit immobilis, soluit q̄ est terminus saltim corporis mobilis ac mouet̄ motu corpore cuius ē terminus. Eadē introductio est simplicij.

Vide simp. qui citat eudemū dicētem aliā cā difficultatis de loco.

Atqui ſi quiſpiã obijceret dicendo leuia nõ appetere ſupernũ locum neqꝫ grauia imum, ſed cupiunt vniuerſitatem occupare proinde ſcias quod ſi hoc dabitur grauia non ſolum oportebit motu recto ferri moueriqꝫ, ſed etiã quolibet alio motu ac itinere duci ad vniuerſitatẽ. Naꝫ fieri poteſt, vt ſit quedã ingens terrę moles ad quam ⁊ ſi non ita adamuſſim grauia mouerentur recto motu itinereqꝫ, tñ extra vniuerſitatem non laberetur exciderentqꝫ. Sed qm̃ in preſentia inclinatio ad centrũ tendat, ob id motus duntaxat in rectũ ſit, porro ⁊ ſi lapis in magnam foueaꝫ prolaberetur quamuis oblique ferratur in vniuerſitatem cum vndiqꝫ terra contineat, tamen recto itinere mearet ac duntaxat motũ rectum efficeret. Iteꝫ ſi ex eminentibus, vel obliquis partibus foueę rũperetur diuelleretur qꝫ aliqua pars, hec ſimiliter duceret moueretur qꝫ, hoc modo etiam ceteris omnibus grauibus fluxus inclinatio qꝫ ineſt, vt ad centrũ moueantur ⁊ non ſimpliciter ad vniuerſitatem, que quanqꝫ ad vniuerſitatem mouerẽtur, attamen in ipſaꝫ ducuntur vt proprium locũ naturalem accipere ⁊ cõſequi queant. Eadeꝫ etiã ſentimus de leuibus quoniam ⁊ his proprius locus naturalis eſt, ſcilicet concaua ſuperficies ſphęrę lunę ad quam ſurſus recto motu contendunt videlicet motus leuibus ineſt, vt qui equis angulis ⁊ perpendiculo quodã ſit. Habemus igitur ex ſecundo argumento locum aliquid eſſe, ⁊ ipſuꝫ habere naturales vires ⁊ differentias. Sunt auteꝫ differentię loci ſex quas inquit non modo noſtra inſtitutione ⁊ noſtra pro arbitrio conuerſione eſſe haberiqꝫ quoniam quoad nos huiuſmodi differentię ſola poſitione ſunt. Unde id quod modo eſt dextrũ poteſt etiam eſſe ſiniſtrũ ⁊ idẽ quod eſt ante poteſt eſſe poſt retro ſi aliquis aliter quã prius ſeſe conuerterit, item ſurſum ⁊ deorſum quoad nos poſitiones ſe habent, ⁊ ideꝫ poteſt eſſe ſurſum ⁊ deorſum ceu ſiquis ſupra tectum fuerit is nanqꝫ habebit tectũ deorſum qui ſi poſtea deſcenderit, tectum erit ſurſum, vnde id quod erat deorſum ſurſuꝫ eſt ſcilicet quod erat infimum factum eſt ſupernum, ſed quamuis poſitione hec quoad nos ſe habeant, attamen in ipſo vniuerſo ſunt ipſa natura ſecundum motus corporum naturalium diſtincte ⁊ definite. Deorſum imumqꝫ locuꝫ appellamus illum ad quem ſuapte natura grauia tendunt. Surſum autem ẽ ſupernum locũ cum dicimus ad quem migrant ⁊ petunt leuia. Demonſtrat autem in libro de celo dextrum ⁊ ſiniſtrum in vniuerſo ſuapte natura eſſe. Dextruꝫ appellamus vnde motus capit initiuꝫ vt oriens, quoniã ⁊ in nobis id dextrum eſt vnde motus ſit, ſiniſtra vero leuaqꝫ pars eſt illa que hinc appoſita eſt. Eadem quoqꝫ proportione ante ibi erit vbi flat boreas. Retro autem vbi nothus, vel auſter ſpirat, ſi autem aliquis hec non inficiabitur negabit qꝫ, certe ſurſum ⁊ deorſum ſecundum naturam eſſe neceſſario dabit. Hec autem ſunt loci differentię, quare locus eſt, ac naturales differentias habet.

Idẽ them.

Alexander etiaꝫ putat hoc eſſe tertiũ argm̃ in quẽ inuehitur ſimpl. q hoc parteꝫ ſecũdi argumenti.

¶ Tertiũ argumentum ſit ex mathematicis magnitudinibus ⁊ inquit. Quod locꝰ natura ſit ipſe mathematice magnitudines hoc maxime indicant, propterea quod ⁊ ipſe aliquã poſitioneꝫ ⁊ ſitũ habẽt ⁊ alicubi ponunť. Naꝫ dicimus huius trianguli hãc baſim, ⁊ hanc verticẽ eſſe. Item hoc latus dextrũ, eſſe hoc vero ad leuã poſitũ. Uerũ harũ magnitudinũ loca ſunt quidam habitus reſponſaqꝫ, ⁊ pro arbitrio animi noſtri ita eas magnitudines collocamus. Unde ſi vertero triangulum aliam eius verticem atqꝫ aliaꝫ baſim ipſe efficiam ſimiliter ſi laterum poſitionem mutauero, quod quidem merito ſit, quoniam non per ſe ſubſiſtunt, ſed in ſola animi noſtri intelligentia ſunt, quemadmodum igitur ſunt conſiſtuntqꝫ in ſola animi conceptione ⁊ non ſecundum naturam ita etiam loca obtinent, ſi ergo hec ſunt quoad noſtri animi intelligentiam ⁊ loca habebunt quoad noſtram intelligentiam ſcilicet eo modo loca magnitudinem habebunť quo nos intelligimus illas habere atqꝫ eſſe. Si ergo aliqua ſimilium magnitudinum natura ſubſiſtit ⁊ natura habebit poſitionem partium ⁊ loca. Hec igitur ſunt argumenta neceſſaria ⁊ re ipſa adducta. Sunt preterea alia duo opinabilia que veterum teſtimonio adducuntur.

Duo vltima eſſe adducta ex opinione etiaꝫ ſimplicius ſentit.

¶ Quartum igitur argumentum ſit teſtimonio illorum qui vacuum introducunt atqꝫ eſſe affirmant. Et inquit ſi ergo vacuũ aliquid eſt, ⁊ vacuum nihil aliud eſt (vt ipſi affirmant) quam locus corpore priuatus, ergo perſpicuum eſt locum inter ea que ſunt, connumerari. ¶ Quintum argumentum, quoniam Heſiodus non ſolum locum eſſe, ſed etiam natura ceteris alijs rebus prefuiſſe inquit. Nam Heſiodus tulit omnium rerum primuꝫ chaos extitiſſe, deinde poſt hoc quod latiſſima tellus facta fuit, qui profecto videtur eſſe eorum numero, qui putant res omnes alicubi eſſe. Ob id igitur inquit ante omnia extitiſſe comparuiſſeqꝫ locum vt prius haberetur receptaculuꝫ omnium rerum, quod quia recepturus omnia ac in habitaculum omnium habendum erat, chaos appellauit. Quare inquit ſi hec omnia ita ſe habent non ſoluꝫ natura loci eſſe videbitur, ſed etiaꝫ erit admiratione ſpectatuqꝫ digniſſima ac rerum omnium prima quippe que ceteris rebus ſublatis non tollitur, ſed ipſa demptaqꝫ abolitaqꝫ continuo cuncta peribunt. Nam ſi omnia in loco ſunt, ⁊ locus non eſt, neqꝫ profecto aliquid aliud erit. Si ergo locus non erit, corpora peribunt atqꝫ non erunt, at nihil prohibet non exiſtentibus corporibus locum manere. Et ſiquis negabit locum tempore alias res precedere, ſaltim ipſa natura illum prefuiſſe preceſſiſſeqꝫ oportet.

Simplicꝰ pemo q̃ri vult locũ p̄cedere corpus motũ ⁊ tẽpus nã ci ⁊ tempore.

¶ Sic de loco ad naturalem. Ut enim de infinito queſiuit ⁊ ad vtranqꝫ diſputationis partem argumenta poſuit ita facit de loco. Unde oſtendit deinde quo nam pacto locus ſit quoue nõ ſit, atqꝫ quid ipſe ſit. Et ſi aliquo modo eſt queret an per ſe ſubſiſtat, vt viſum eſt illis qui vacuum locũ, vel intercapedineꝫ quandaꝫ eſſe dixerunt, an potius ipſe in alio ſit, vt Ariſtoteli videtur, quoniam non eſt quedam ſubſtantia ſeparata neqꝫ per ſe ſubſiſtit. Sed cum dicit, quidqꝫ etiam ſit ideſt nunquid locus vacuũ ſit, vel interuallum aut terminus continentis.

Simplicꝰ dubitat cur p̄poſuit queſtionẽ q̃a ſit queſtioni q̄d ſit, ſol uit q: ex his q̃ inſunt inuenire definitionẽ ſolemus. Uide.

¶ Nam omnes ea que ſunt alicubi eſſe opinantur: quia id quod non eſt nuſq̃ eſt. Ubi nam eſt hippocentaurus: aut chimera. Cõmunis quoqꝫ maxime atqꝫ propriſſimus motus quem lationẽ appellamus loco tribuitur. Complures autem dubitationes habet quid nam ſit ipſe locus. Nõ enim idem eſſe ex his omnibus que illi inſunt cõtemplantibus nobis videtur preterea nihil ab alijs aut dubitatũ aut inuentũ de ipſo habemus.

† Sem. no tat illud alicubi ſignificare põneꝫ i loco ⁊ ondi nis diſtõni.

† ¶ Quod neceſſarius ſit ſermo de loco ita cõmuni omnium opinione, oſtendit quoniam illi dicebat, quod ſi aliquid eſt, prorſus idem in loco eſſe oportet. Quare qui vult ea que ſunt cognoſcere, oportet eos etiam locum cognoſcere ſine quo illa eſſe nequeunt, ⁊ hoc veteres probant ſcilicet omne quod eſt alicubi eſſe praue conuerſione per cõtra poſitioneꝫ vtentes. Naꝫ aſſumunt id quod non eſt nuſq̃ eſſe qui ⁊ ſi vera aſſumunt praue tñ conuerſionem antecedentis faciunt, dicẽtes ergo ens alicubi eſt.

Idẽ ſimpl. ſed Ioã. licet 2m argm ex motu ad locũ q ſimpli. ponit.

Q̃uo nõ valet argm de ſtructione aſcedentis p̄ priorum. Minor.

¶ Quod quidem locus ſit ex viciſſitudinaria corporum tranſlatione conſtat. ¶ Nam vbi nunc eſt aqua,

est aqua: hic rursus est aer: hinc illa egressa tanq̄ ex vase. Nonnunq̄ etiam eundem hunc locum aliud corpus occupat: qui quidem ab his omnibus que insunt ⁊ mutantur diversus etiam esse videtur. Nam in quo nunc aer est in hoc prius erat aqua. Conclusio. ¶ Quare constat locum ⁊ receptaculum ipsum: aliquid esse ac diversum ab vtrisq3: que ex illo egressa sunt ⁊ illum occuparunt.

¶ Hic primum argumentum adducit quo probat locum esse ⁊ primo minorem syllogismi propositionez ponit scilicet, vt locus vnus ⁊ idem manens alterius atq3 alteri⁹ Textus. corporis sit capax. Nam vbi nunc est aqua hic rursus est aer, hinc illa egressa tanq̄ ex vase. Hic etiaz locus ab his omnibus, que insunt ⁊ mutantur diversus esse videtur, quibus dictis deinde maiorem propositionem tu adiunge que talis est. Id quod vnum ⁊ idem existens alterius atq3 alterius corporis est capax, id nempe tale est atq3 ab his que recipit, diversum quare constat locum esse aliquid ac receptaculum ab vtrisq3 que recipit diversum. Hec est syllogismi conclusio.

¶ Preterea corporum naturalium atq3 simplicium vt ignis terre ac talium lationes non soluz aliquid esse locum: sed etiam quandam vim naturalem habere indicant. Fertur enim vnumquodq3 ad suũ locum: aliud sursum aliudq3 deorsum nisi impediatur.

¶ Hoc est secundum argumentum quod fit ex fluxibus inclinationibusq3 corporum ⁊ merito rationem exercet in corporibus simplicibus. Nam composita secundum id simplex quod dominat ⁊ superat naturalẽ motũ habẽt.

¶ Hec autem sunt loci partes: ⁊ species supra ac infra ceterẽq3 quatuor differentie. Sunt nanq3 hec dextrum atq3 sinistruz sursum ⁊ deorsum nõ solũ nostra ex parte: quoniam nobis non semper idez est: sed fit positione: vt vertimur. Quocirca sepe idem dextrum ⁊ sinistruz est: ⁊ sursum deorsumq3: ac ante ⁊ retro. Atqui in natura seorsum vnumquodq3 definitum ac certum est.

¶ Ut indifferẽtibus his loci discriminib⁹ vtitur siue hec loci partes fuerint siue species vniversali loci. Id profecto nihil confert ad presentem disputationem. Nam querimus nunc an locus prorsus sit, vel ne. Uerum hec discrimina loci partes appellarẽt ij, qui locum intercapedinem quandã, vel inane vacuũq3 esse affirmant. Species aũt, qui illũ continentis terminũ nuncupant ac definiũt.

¶ Non.n. quidvis est ipsum supra: sed quo tendit ignis ⁊ leve. Similiter ⁊ infra non est quodvis: sed quo pondere constituta ac terrea pergunt.

¶ Quod in rebus naturalibus hec discrimina loci sursuz ⁊ deorsum non positione nostraq3 ex parte sint, sed natura ipsa definita hinc constat. Nam si esset aliqua domus que intermedium tectum haberet, qua positione sursum ⁊ deorsum essent, si ignis ex imo permitteretur, ⁊ bolus ex superno loco, certe non manerent in medio, sed alter sursum meabit, alter vero deorsum sese recipiet, q̄ si vi non impediantur nec prohibeantur, sed iam transitus locum acceperint.

¶ Quibus patet hec non solum positione: sed vi quoq3 differre.

¶ Si enim plurimũ interse differunt ij loci. Uterq3 enim est capax, certe patet vt non modo positione ⁊ nostra ex parte, sed etiam vi potentiaq3 interse differant. Nam vterq3 locus expetitur, supernum nanq3 levia appetunt, gravia vero imum ac deorsum.

¶ Indicant idipsum ⁊ mathematica. Naz ⁊ si in loco non sunt: nostra tamen positione: nostroq3 arbitrio dextruz levamq3 habent: vnumquodq3 nihil harum habens natura: quare solum earuz positio intelligitur.

¶ Tertium argumentuz. Si hec.n. nõ sunt in loco q: non subsistunt perse, tamen q: subsistunt quo ad nostram animi conceptionem mox videntur habere positionem situ atq3 locũ similem respondentemq3 sue existentie, dico.s. locũ secundũ nostram intelligentiam, quod si hec locum habent multo equidem magis naturales magnitudines ⁊ que subsistunt existuntq3 naturalem locũ habebunt subsistentem ⁊ non nostra positione, sed secunduz naturam. Nam vt se habet id quod est in loco, ita ⁊ locum se habere necesse est, si ergo id quod locũ occupat secunduz nostram intelligentiam est, certe ⁊ locus eius erit secunduz intelligentiam, quo fit, vt si nostra ex parte positioneq3 id quod est in loco habetur, talis etiam erit locus eius. Itaq3 si ea que sunt alicubi natura constant ⁊ sunt, locus quoq3 earum natura erit. Idem Alexander Aphrodi.

¶ Preterea qui vacuum esse dicunt: locum asserunt esse. Uacuum enim locus erit sane corpore privatus. Quod quidem locus aliquid sit preter corpora ipsa ⁊ omne corpus sensibile in loco sit: his profecto quispiam opinabitur.

¶ Hoc est quartũ argumentũ quod opinione veterũ fit, ⁊ nõ necessariũ, quemadmodũ etiã est argumẽtũ quintũ.

¶ Hesiodus etiam recte dicere videtur: qui facit ante omnia chaos. Nam omniuz rerum primũ chaos extitisse inquit postboc latissima tellus extitit: tanq̄ hisce gignẽdis rebus primo receptaculum fuisse oporteret: quia putabat (vt multi) cuncta alicubi esse ⁊ in loco.

¶ Hoc est quintuz argumentum testimonio Hesiodi acceptum. Quid voluit dicere Hesiodus vide simp.

¶ Quod si ita sit admiratione digna videbitur esse loci vis ⁊ potestas atq3 omnibus prior. Naz id sine quo aliorum nihil est ⁊ illud sine aliĩs esse potest id certe primum esse oportet. Locus enim non perit ⁊ si ea que in ipsa sunt corrumpantur.

¶ Si talis est locus vt Hesiodus ⁊ alij sentiunt, admiratione digna erit ipsius loci natura. Et non modo numerabitur inter ea que sunt, sed etiam erit ante omnia. Naz si absq3 illo nihil aliorũ esse potest, ⁊ ipse ante omnia extitit, constat sane ipsum esse natura ⁊ tempore ceteris priorem. Nam eo sublato cetera intereunt, ⁊ non econtra omnibus alijs ademptis ipse tollitur. Pro hoc vide simpli.

¶ Uerum si locus sit aliquid: dubitatio mox fit quid nam sit an moles corporis quedam: an alia quedam natura. Est enim genus ipsius primo querendum.

¶ Cum ostendisset quinque argumentis locum esse, proficiscitur deinde ad demonstrandum quid sit. Hoc enim est problema secundum. Sed cum querit quid nam sit, deduci sermonem ad ostendendum prorsus locum non

esse vt demonstrat (sicut dixit) dificilem esse sermonem de loco, quod etiam facit quia argumenta ad vtranq; controuersię partem adducta suapte natura mentem exercere excitareq; ac rerum cognitionem exploratam nobis afferre solent, quod quidem fit non modo cū problema ipsum per se probatum fuerit, sed etiam cum & rationes tractantur que nituntur ipsum tollere. Pluribus igitur argumentis nititur tentatq; opinionem de loco an sit agitare. Quocirca non opus est petere adducereq; rationes, que sunt ad vtranq; partem, necessarium concludentes. Hoc enim fieri nequit, sed in ipsis solum expetende postulandaq; est aliqua persuasio & nullo pacto necessarij probatio atq; conclusio. Quamobrez admirandum non erat, si nonnulla argumenta persuadebunt. Tunc autem rationes ad vtranq; partem poterunt habere necessarium, quando accipient ea que non insunt rei perinde ac inexisterent hoc modo illa syllogismo concludentes. Incipit ergo vt dicebam differere ex questione quid sit locus. Cū igitur huius quod quid est cognitio per diffinitiones nobis adueniat, & diffinitiones generibus differentijsq; constituantur, idcirco inquit prius oportere loci genus inquirere. Necesse est igitur locum, vel corpus esse, vel quidpiam incorporeum.

Idem simplicium.

Prius igitur ostendit ipsum non esse incorporeum, quia ostendit ipsum necessario corpus esse. Si enim corpus qua corpus est locum occupat, constat sane illud secundum omnem sui dimensionem in loco esse, quoniam si corpus secundum solam longitudinem esse in loco profecto qua corpus non esset in loco, sed quatenus habet ipsam longitudinem, vel latitudinem. Si ergo corpus qua corpus locum occupat secundum tres dimensiones profecto in loco erit, quare & locus corporis capax erit trifariam dimensus alioqui si non erit trifariam trinaq; dimensione constitutus, sed velut vna aut duabus dimensionibus constans non continebit tres corporis dimensiones. Necesse est igitur locum corporis trina dimensione constare. Sed omne illud quod est trina dimensione dimensum est corpus. Nam hec est definitio corporis vt sit trifariā dimensum atq; diuisibile igitur & locus erit corpus. Et syllogismus fit in quarto modo prime figurę hoc modo locus est dimensus trina dimensione. Et omne quod trina constat dimensione est corpus, ergo locus est corpus. Hoc modo itaq; ostendens locum necessario corpus esse destruit ipsum incorporeum esse, ac per idem fere medium ostendit ipsuz non esse corpus. Nam si locus esset corpus, duo corpora in eodem loco erunt, sed impossibile est duo corpora in eodez esse ergo locus non potest esse corpus. Hic autem syllogismus hippoteticus in secundo modo syllogismorum hippoteticorum est, qui destructione consequentis destruit antecedens. Sed dices vnde nam admittitur deductionem veram esse dico scilicet si locus esset corpus duo corpora in eodem essent. Hoc igitur probat syllogismo chategorico hunc in modum, omne corpus in loco, omnis locus est corpus, igitur omne corpus in corpore est si ergo corpus in corpore est, duo igitur corpora in eodē loco erūt. Quod vero nequeant duo corpora in eodem loco esse, hinc intelliges. Nam si posset corpus per corpus recipi vt duo corpora in eodem essent, fieri poterit vt corpus maximum in paruissimo recipiatur. Et vt ipse Aristoteles inquit pelagus in ciatho reciperetur & cęlum in grano milij. Potest enim maximū corpus inequales partes minimo secari, vt pelagus in totidem mensuras ciathi vt his tota moles pelagi atq; ambitus expleatur, si ergo possunt duo corpora equalis amplitudinis in eodez esse,

Stoici concederēt corpus per corpus meare ac recipi. Uide simplicium.

cur igitur tria quatuorq; ac infinita in eodem esse non poterunt? Que enim esset maior assignatio vt de duobus id sentiatur q; de infinitis. Quod si hoc admittitur pelagus in ciatho recipi poterit & celum in grano ipsius milij. Omne enim finitum quantiscunq; sublatis demptisq; equalibus finitis consumitur. Quare si hoc fieri nequit igitur neq; duo corpora in eodem esse poterunt. Deinde si potest corpus per corpus recipi oportebit si aqua vini sextarij misceretur immittereturq; in vino tante quantitatis quantam continent duo sextarij, vt totum ipsum vinum aqua commixtum non excedat quantitatem quam continebant duo sextarij quamobrem eandem mensuram totum ipsum habebit sicut duo sextarij vini habent. Nam si non solum qualitates mutuo sese recipiunt, sed etiam ipsa corpora ceu aqua, quę per totam vini soliditatem recipitur, non oportebit igitur id quod ex duobus illis emergit maiorem locum occupare. Vel si prorsus aqua recepta per totum vinuz quod continent duo sextarij totum maius ampliusq; efficiet oportebit id quod ex commistione vini & aquę fit, sextariorum quatuor mensura constare, siquidem aqua vnius sextarij per totum vinum, quod duobus sextarijs continetur, diffunditur ac recipitur. Rursus vel econtra si vnius sextarij aquę immitteretur vinum quod continerent aquę duo sextarij. Cum duo sextarij recipiātur per vinū id quod ex vtrisq; emergit vnius sextarij mensura constabit, quamobrem. Si hec fieri nequeunt neq; duo corpora poterunt vnuz & eundem locum occupare quoniam corpus penetrare corpus ac recipi per illud non potest, ergo locus non potest esse corpus. Sed neq; est quipiam incorporeum, vt demonstrauimus, vel igitur erit prorsus absq; dimensione, & ita neq; aliquod quantumuis corpus reciperet, vel vna, vel bina dimensione gaudebit, & ita non recipiet totum corpus secundum seipsum totum. Oportet autem corpus qua corpus loco potiri. Si ergo locus nō potest esse corpus neq; quidpiam incorporeum, videtur itaq; locum nullo pacto esse. Quoniaz si esset, profecto corpus omnino, vel aliquid incorporeuz esset. Deinde inquit quibus demonstrauimus locum esse ipsismet rationibus demonstrare possumus ipsum non esse, per primum nanq; argumentuz ostēdebatur maxime locum esse quod erat tale. Si locus vnus & idem manens plura corpora alia atq; alia recipit. Et id quod vnum ac idem manens plura recepit corpora est atq; ab his que recipit diuersum. Locus igitur est ac alteruz diuersumq; existit ab ijs que recipit. Hoc eodem argumento (inquit) potest dimonstrari locum non esse. Nam quemadmodum vbi prius erat aqua postea ibi vinum, vel aer aut quidpiam aliud est, ita profecto vbi erat aquę superficies ibi postea adest superficies vini, egressa aqua, vel aere & ingrediente vino, quapropter & superficiei locus erit. Naz vnus & idem existens aliam atq; aliam recipit superficiem. Similiter demonstrabimus lineę locum esse. Nam si superficiei est locus, constat sane, vt illius termini etiam sit locus, dico scilicet ipsius lineę. Nam in quo prius erat terminus superficiei aquę, in eodem postea fit terminus superficiei aeris, deinde vini deniq; alterius ac alterius corporis, quapropter & lineę tribuetur locus, sed si lineę locus datur, & termino eius ascribetur videlicet puncto per eandem rationem. Et quoniam aliquid aliud est locus & alterum id quod locum occupat, igitur aliud quippiam erit punctū, & aliud puncti locus punctum videlz vnū & idez existens. Sed que differētia est inter punctū & locū pūcti, nulla profecto est, neq; quispiā illā animo cōcipere potest. Nā inter corpus & locū corporis aliquā differētiā

afferre

afferre possumus, ⁊ si locus etiã corpus esset, quoniã corpus quod est locus qualitatis expers est, sed id quod est in loco qualitate constat. Atqui inter punctũ ⁊ locũ puncti nequimus aliquod discrimen adducere. Hoc idem possumus dicere de superficie ⁊ linea, verũ de puncto sit ratio tãqꝫ de illo in quo id patet apertissime.

Alia ratio de puncto.

¶ Preterea si puncti locus est, qm̃ loci differẽtie proprijssime due sunt sursum.s.⁊ deorsum quando quidem per has duas relique quatuor habeantur, preter quas neqꝫ animo aliã possumus cõcipere cõstat igitur locũ puncti aliqua harũ differentia ab alijs locis differre igitur, vel erit ex natura sursum, vel deorsum, quare ⁊ idem punctũ erit graue, vel leue. Nam quod suapte natura locũ supernũ occupat id leue est, ⁊ id quod immũ tenet graue existit, sed punctuꝫ nequit esse graue, vel leue ergo impossibile erit vt sit pũcti locus. At si puncti non est locus neqꝫ lineę, neqꝫ superficiei, ⁊ si nõ superficiei neqꝫ corporis locus erit, si deniqꝫ corporis non est locus igitur neqꝫ alicuius rei naturalis ac multo minus alicuius alterius locus erit videtur igitur penitus locũ abolendũ esse. Hoc secundo argumẽto igitur locus tollitur. Deinde inquit si locus numeratur inter ea que sunt, quoniã omnia que sunt, vel intellectualia, vel sensibilia sunt. Et sensibiliũ aliqua elementis constant, aliqua vero elementa sunt, similiter ⁊ intellectualiũ alia sunt elementa, alia autem ex elemẽtis proficiscuntur locũ igitur si est, oportet in aliquo harũ rerũ genere incidere, vel ergo erit intellectuale quippiã, vel sensibile, ⁊ vtrorumqꝫ aut erit elementũ, vel id quod elemẽtis constat. At nequit locus esse aliquid horũ, per sensibilia enim dico.s.corpora naturalia, ⁊ elementa appello ea que actu sunt ⁊ subsistunt, que etiam corpora sunt, ceu quatuor elementa. At demonstratũ est locũ non posse aliquod corpus dici, igitur locus non erit aliquid sensibile neqꝫ vt elementũ neqꝫ id quod elementis constat. Item neqꝫ est aliquid intellectuale. Nam intellectualium sunt etiam elementa intellectualia. Syllogismorum enim elementa sunt propositiones, ⁊ propositionum syllabę ⁊ vtraqꝫ sunt intellectualia similiter ⁊ de alijs intellectualib⁹ que subsistunt. Hec enim prorsus magnitudinis ⁊ dimensionis expertia sunt, quoniam neqꝫ lineę, neqꝫ superficies neqꝫ trina dimensa dimensione sunt, sed locus siquidem est, interuallum quoddam existit, quoniam ⁊ eorum que sunt dimensione diuidua ⁊ formata capax est, quare locus neqꝫ erit aliquod intellectuale. Si ergo locus intellectuale non est neqꝫ aliquod sensibile. Et omnia que sunt, vel intellectualia, vel sensilia sunt, igitur videtur locum non esse numerandũ inter ea que sunt.

Simplici⁹ eandem dubitationem aducit prima responsio.

¶ Si autem aliquis dixerit, quid vetat vt elementum sensibilium rerum non sit corpus, cum etiam materia atqꝫ forma sint sensibilium rerum elemẽta ⁊ tamen incorporea sunt? ¶ Respondeo itaqꝫ quod imprimis diceretur fieri non posse, vt ipsuꝫ receptaculũ eorũ que dimensione cõstant, sit dimensionis penitus expers.

Secunda.

¶ Deinde qꝛ per argumentũ quartũ demonstrabitur vniuersaliter non modo locũ non esse vt elementũ, sed etiam secundũ nullũ significatũ principij ⁊ elemẽti, ipsum affirmari elementũ non posse. Naꝫ cũ demonstrauit locũ neqꝫ elementũ neqꝫ id quod constat elemẽtis, dici ⁊ cuncta que sunt non modo elementa ⁊ ea que elementis sunt, sed etiam quedaꝫ alia preter hec esse videntur. Nam efficiens causa ⁊ finalis neqꝫ elementa sunt neqꝫ prorsus ex elementis, sed velut principiũ, ⁊ velut ex diuisiõe generalissima rerũ in principijs atqꝫ in his que principijs cõstant, ostẽdit locũ nõ posse adnumerari inter principia. Uel.n.erit intellectuale, vel corpus, sed horũ nihil esse potest, ita neqꝫ principiũ neqꝫ ex principijs, nunc autem nititur demonstrare locũ penitus non esse aliquod principiũ eorum que sunt, neqꝫ causam. Nam quatuor sunt rerũ omniũ cause (vt inquit) materia, forma, efficiens, ⁊ finalis quarũ locus nulla est.

Quod loc⁹ non sit aliqua cã. Ui. de simplicium.

Nõ enim materia est, qꝛ ex loco nihil fit, ex materia aũt oia fiunt. Item locus continet, materia continetur, nõ igitur locus est materia. Preterea neqꝫ forma est. Nam forma perficit vniuscuiusqꝫ rei substantiã ⁊ per eam vnũquodqꝫ informatur ⁊ informatũ a ceteris distinguit, qua aliquid quamprimuꝫ priuatur mox interijt ⁊ corrũpitur, ceu forma ignis est caliditas ⁊ siccitas quã ignis amittens non amplius ignis manet, sed corrũpitur. At qui si aliquid a proprio naturaliqꝫ loco alienũ esset ac exiret id nihil minus esset ⁊ propriam seruaret formam, quando quidem ignis siue sursum siue deorsuꝫ maneat, nihil minus ignis sit, atqꝫ cum deorsum sit proprium locum non habeat ⁊ tamen forma ignis non spoliatur neqꝫ immutatur, quare neqꝫ locus potest esse vt forma.

Eudemus inquit pro cõperto ⁊ postulato haberi vt locus vlla sit causa.

Item neqꝫ vt causa efficiens, quoniam nihil videmus factum productumqꝫ esse a loco. Preterea neqꝫ est vt causa finalis quod quidem si demonstrabimus preter omnium fere opinionem id facturi sumus. Nam videtur esse velut aliquis finis ⁊ expetendus a rebus. Id enim quod cupit aliquid vult illud fieri, quod cupit, ceu qui cupit bonum illud euadere optat ⁊ vult, similiter qui sanitatem optat hanc consequi vult ⁊ sanuꝫ in columenqꝫ haberi ⁊ fieri auet. Sed nihil quod locum occupat locus fit, quare locus neqꝫ causa finalis erit, ergo locus nulla causarum esse potest, sed demonstratum est neqꝫ esse aliquid quod a causa sit productũ, ergo locus prorsus nihil esse videtur.

Dubitatio pulchra.

¶ Sed forsitam aliquis cõtra hoc ambiget, quoniam si id quod bonũ appetit, in bono esse fieriqꝫ vult, ac id quod appetit sanitatem in sanitate esse vult, similiter etiam quod appetit aliquem locũ in illo esse vult, cur ergo non quem admodum bonum ⁊ sanitas sunt fines eorum que illa expetunt ita ⁊ locus non erit finis eorum que in loco esse cupiunt. Nimirum vnumquodqꝫ quiescit ⁊ cessat expetere amplius cum iam loco suo ⁊ appetibili adheret ac illud iam consecutum est. Quemadmodum etiam mobilia secundum locum moueri desinunt cessantqꝫ cum iam proprio potiuntur loco, quem etiam appetebant. Quomodo igitur locus nõ est finalis causa?

Primum Responsum.

¶ Respondeo igitur primo quod quidem iam dixi, quoniam que aliquid appetunt cum assecuntur illud, fiunt illud vi ⁊ potestate quod quideꝫ appetibile erat, ac ex illo nomen trahunt, ⁊ forsitam cum illo conuenit nomine. Igitur id quod appetit bonum quod cum sane assecutum est bonum euadit atqꝫ appellatur, similiter qui appetit sanitatem sanus fit ⁊ appellatur sanus, similiter de alijs dicendum est. Sed de loco id dici non potest, quoniam quod appetit locum id locus non fit neqꝫ ab illo denominatur. Nam si qui virtutem appetit ab ea nõ denominatur trahatqꝫ nomen, attamẽ aliquo modo illud fit quod quidem ⁊ virtus est.

Secundũ Responsum.

¶ Deinde respondeo causas finales in illis conspici quorum sunt fines, ⁊ locus alter est ab his omnibus, quę intra collocantur, ⁊ nihil commercij conuenientięqꝫ cum ipsa re habet, quare tollitur dubitatio. ¶ Ceterum Aristoteles inquit. Et Zenonis dubitatio aliquam rationem ⁊ responsionem querit. Nam si omnia que sunt locum occupant, vt quibusdam videtur, ⁊ locus est de numero eorum que sunt, igitur locus in loco erit, ⁊ rursus ille in alio ⁊ hoc abibit infinitum. Hoc igitur est quintum argumentum. Sextum autem argumentum ⁊ vltimum ponit ex his que augentur. Et inquit si neqꝫ corpus potest esse sine loco, siquidem fatean-

tur omnia que sunt in loco esse, neqꝫ locus est vacuum corpore priuatum. Nam paulopost id demonstrabitur esse impossibile scilicet vt locus sit vacuum. Quid ergo dicemus de his que augentur. Quando enim corpus quod augetur maius fit, huic vnde locus super erit quũ iam omnia plena sint siquidem vacuum non est. Necesse est igitur locum maiorem fieri, ⁊ simul augeri cum corpore. Quomodo igitur, vel vnde augebitur locus, dificile est perspicere ⁊ contueri. Et si dabitur id quod augetur maiorem locum continere, profecto ⁊ locus maiorem locum occupabit, ⁊ denuo locus in loco erit. Item locus, quem occupabat, vel erat vacuum anteq̃ illud susciperet, vel erat corpore plenum. Sed nequit esse vacuum neqꝫ duo loca in eodem neqꝫ duo corpora. Restat itaqꝫ vt reliquum corporis quod quidem adoleuit ac corpori additum est non esse in loco quod quidem etiam fieri nõ potest. Si ergo corpora adolescunt augenturqꝫ, ⁊ locus siquidem, neqꝫ vacuum neqꝫ corpus non existens in loco esse potest, ei necesse erit in auctione corporum alterum horum esse, ergo videtur penitus locum non esse.

¶ Uerum si locus sit aliquid mox dubitatio fit: quidnam sit: an moles quedam corporis: an alia quedam natura. Est enim genus ipsius primo querendum.

¶ Quare ⁊ si locum esse demonstrauimus, tamen sermo de illius definitione, ac de eo quod appellant quod quid est, multas habet dubitationes, tanq̃ denuo instandum repugnandumqꝫ sit, vt rationibus probetur ipsum penitus non esse.

¶ Igitur habet dimensiones quidem tres ⁊ longitudinem: latitudinem: ⁊ profunditatem quibus omne corpus definitur. At impossibile est locum corpus esse. Nam erunt in eodem duo corpora. Preterea si corporis locus est ac receptaculum patet etiam: vt sit superficiei ⁊ reliquorum terminorum.

¶ Per hec verba tres dimensiones habet, indicat minorem propositionem, per hec alia, scilicet quibus omne corpus definitur, maiorem affert. Erat autem minor propositio talis. Locus trina dimensione constat. Maior vero hec, omne quod habet tres dimensiones est corpus, pretermisit autem conclusionem veluti perspicuam, que talis erat ergo locus est corpus. Et posuit absurdũ q̃ sequitur hanc conclusionem quod quidem est conclusio secundi syllogismi hippotetici dicens. At impossibile est locum esse corpus. Erat autem syllogismus hippoteticus talis, si locus est corpus duo corpora in eodem erunt. Sed impossibile est duo corpora in eodem esse, ergo neqꝫ locus poterit esse corpus. Huius igitur syllogismi deductionem omisit hanc scilicet si locus esset corpus duo corpora in eodem essent, conclusionem autem ⁊ assumptum dixit, scilicet. Nam erunt in eodem duo corpora, qui fane idem est huic. Impossibile est duo corpora in eodem esse.

Aliter legit hunc textũ Alexander vide simpl.

¶ Eadem enim accõmodabitur ratio. Nam vbi prius erant superficies aque rursus ibidem superficies aeris erunt. At nulla est differẽtia puncti ac loci puncti.

¶ Eadem (inquit) ratio quam adduxit de vicissitudinaria corporum trãsmutatione, accommodabitur etiã ad ostendendum, quod si corporis sit locus ⁊ superficiei, linee, ac puncti similiter erit locus.

¶ Quare si locus ab hoc diuersus non est: neqꝫ ceterorum vllo diuersus est neqꝫ quicq̃ est ipse preter vnumquodqꝫ istorũ. Quid enim tandem locum esse ponemus.

¶ Inquit si puncti locus non est diuersus a puncto, constat sane, vt neqꝫ superficiei nec lineę nec corporis loca ab illis erunt distincta, quomodo autem locus puncti nõ sit diuersus a puncto ostenditur. Nam quomodo distabit locus puncti ab ipso puncto. Maior enim eo non est, quoniã qua parte illum excedit h[...]c nihil eius continet, siquidem eius nulla sit pars, neqꝫ locus est eo quod maior est. Quod si punctus est equalis, erit ipsemet punctus qui in loco esse dicitur, quamobrem totũ quod fit ex puncto qui locus est ⁊ ex puncto qui locum obtinet, et vnus punctus esset, quando quidem puncta sese inuicem adequent, quoniã ⁊ si infiniti simul contingerentur non efficerent totum maius. Si ergo vnus erit punctus, locus puncti non erit diuersus ab eo puncto qui in loco est. Eadem etiam dici possunt de linea ⁊ superficie. Si ergo horũ nullius locus est, neqꝫ corporis erit. Nam id quod est in loco secundum seipsum totum debet esse in loco quemadmodum in dolio vinum.

¶ Neqꝫ enim elementum: neqꝫ ex elementis: aut corporeis: aut incorporeis esse potest talem habens naturam. Nam magnitudinem quidem habet: sed nullum est corpus. At sensibilium quidem corporum: elementa sunt corpora.

¶ Hoc est tertium argumentum. Dixit autem talem habens naturam, pro hoc est capax corporum vnus ⁊ idem manens immutabilis, ⁊ nihil conferens ad substantiam corporum. Hoc autem dixit, propterea quod Plato videtur dicere locum esse materiam, quod quidem refellet confutabitqꝫ deinceps. Quocirca inquit volentibus tueri seruareqꝫ veram loci intelligentiam, quam ex propria loci natura habemus ⁊ non abutentibus nomine eius dificile profecto erit afferre tradereqꝫ quid sit locus.

¶ Ex intelligibus autem elementis nulla fit magnitudo.

¶ At qui prima fronte occures his dictis, quũ materia ⁊ forma sint elementa nõ sensibilia. Nam compositum est sensibile, ⁊ tamen ex cõpositione ipsorũ elementorũ intellectualiũ fit magnitudo. Sed respondeo hec aliquando actu nõ per se subsistere. At ratio fit de his elementis que actu subsistunt. Subsistit etiam locus. Non ergo simpliciter de omni elemento intellectuali inquit, sed de elemẽtis que rerum intellectualium sunt elementa ⁊ ipsa videlicet sunt intellectualia. Ex his igitur componentibus inquit nullam magnitudinem fieri, ceu ex terminis, vel ex propositionibus. Nam quippiam intellectuale ex his constitutum syllogismus est.

¶ Preterea cuiusnam rei causã locum esse quispiam ponet. Nulla enim quatuor causarum ipsi inest. Neqꝫ enim vt materia eorũ que sunt: causa est: quippe cũ ex eo nihil cõstet. Neqꝫ vt forma ⁊ ratio rerũ: neqꝫ vt finis: neqꝫ mouet ea que sunt.

¶ Quoniam in probatione rationum de loco dixit locum magnam habere vim ⁊ potestatem, in hoc argumento vult ostendere contrarium, quoniam nihil confert ad ea que sunt. Nam ad nullam causarum reduci potest. Dixit autem per geminationem vocabulorum formam ⁊ rationem, quoniam nihil aliud est vniuscuiusqꝫ forma, q̃ definitio significans quod quid erat esse.

¶ Preterea

¶ Preterea ⁊ ipsa si sit vnum aliquid eorū que sunt alicubi erit. Zenonis nāq; dubitatio rationem aliquam querit. Nam si omne quod est in loco est: patet ⁊ loci locum esse atq; hoc in infinitum abibit.

¶ Aliud Argumentum. Inquit si omnia que sunt locum occupant, ⁊ locus est de numero earum rerum que sunt, igitur ⁊ ipse in loco erit, ⁊ hoc abibit in infinitum. Nam Zenonis dubitatio aliquā rationē q̄rit idest solutionē ⁊ responsionez. Forsitā Zeno de hoc dubitat ⁊ destruit differentiam locorum qui sunt, quoniam funditus locū tollit vt ostendat vnum ens tantum esse. Nam locorum differentia plane multitudinem rerum exhibet atq; ostendit. Hec autem dicimus coniectura, quoniam non habemus dicere plane, quid Zeno cum de hoc dubitauerit, dicere voluerit, forsitan etiam infinitū introducere voluit, quoniam si locus in loco ⁊ ille alius in alio, hoc sane abibit in infinitum, quapropter infinitum est. Uel si quis velit, temere insulseq; intelligere, quoniam Zeno hoc forsitam dixit, vt destrueret rationem dicentem omnia que sunt locum occupare. Quoniam si omnia sunt in loco, ⁊ locus inter ea que sunt comprehenditur, igitur locus in loco erit ⁊ alius in alio ⁊ hoc in infinitum abibit quare si hoc absurdum ⁊ impossibile, igitur non omnia que sunt locum occupabunt.

¶ Item si quemadmodum omne corpus in loco: sic est ⁊ in omni loco corpus. Quonam pacto dicemus de his que adolescunt. Nam si locus cuiusq; neq; minor neq; maior eo est: necesse simul cum ipsis locum augeri. Ex his igitur non modo quid sit locus sed etiaȝ si prorsus est ambigere oportet.

¶ Extremum Argumentum. Uerū duas dignitates prius sumit primum omne corpus in loco esse. Hoc enim cōmuni consensu fatebantur, siquidez omnia que sunt in loco esse dixerint, aliud autem accipit velut consequens .s. in omni loco corpus esse. Nam locus quo ad hoc in loco dicitur. Demonstrabit autem deinceps nō esse vacuū. His ergo sic se habentibus inquit. Quid dicem⁹ de his que adolescunt. Nam id corpus quod per incrementuȝ additur, vel non erit in loco quod quidem fieri non potest apud eos qui locum affirmant vel in quodam vacuo preexistente est, quod profecto confutabitur. Uel locus augetur ex partio maior factus quod etiam ridiculum est, quonaȝ pacto hec loci auctio intelligi poterit. Ex his omnibus igitur inquit, non solum, quid sit locus inuentione difficile est quod quidem proposuit demonstrare, sed etiam concessimus pariter ad ostendendum locum prorsus non esse.

¶ Cum autem quodam per se: quodam vero per aliud dicatur. Et locus alius cōmunis sit: .s. quo corpora omnia sunt: alius proprius in quo primo quippiam est. Dico autem ceu tu nunc es in celo: quia in aere es: qui quidem in celo est. Et rursus in aere es: quia in terra es: ⁊ in hac similiter: quia hoc es in loco qui nihil plusq̄ te continet.

¶ Quoniam superioribus dixit ex his que loco competunt de ipso idem enunciari affirmariq; non posse, sed ex quibusdā illi competentibus existimari esse vniuscuiusq; formam, ⁊ ex quibusdam alijs materiā. Nunc autem id ipsum vult ostendere .s. quomodo partim materia partim vero forma esse existimatur. Deinceps multis argumentis ostendit locum neq; materiam neq; formam dici posse. Ut igitur ostendat quo pacto locus forma esse excogitatur, ⁊ quomodo materia, quod quidem consueuit semper facere modo etiam facit, dico .s. quia diuersa loci significata diuidit ⁊ distinguit. Quoniam quidam locus proprius est de quo etiam nunc facimus sermonē. Item cum sibi solitum semper sit vocum que ambigue equiuoceq; sunt, differentes significatus distinguere ⁊ secernere illum, qui suo instituto ac sermoni accōmodatur proinde nunc idem etiam efficit, quod quidem necessarium est ei qui facturus est sermonem de loco, ac etiaȝ ad ostendendum ex quibus loco competentibus videatur ipse aliquando veluti forma esse, aliquando autem materia. Nam locus qui cōmunior est nō habet emphasim, coniecturam suspitionēue vt queat forma esse existimari. Ut igitur discamus quod modis dicatur esse locus, huiusmodi vtitur diuisione, quoniam cum aliquid primo sit, aliquid vero per aliud, similiter etiam locus se habet. Equidem aliquis est locus primus ac proprijssimus vniuscuiusq;, alius autem secundum aliud, ceu homo dicitur sensitiuus esse ac mentis ⁊ scientie capax, sed sensitiuus dicitur per aliud, quoniam quatenus animal ⁊ non quatenus homo sensitiuus est, quatenus homo autem est mentis ⁊ scientie capax, similiter in multis alijs. Igitur ⁊ locus quidam primus erit ⁊ per se, quidam vero per aliud. Nam fateor me esse in celo non primo, sed per aliud cum celum omnia que sunt contineat. Naȝ ipse in celo non sum sed in aere, ⁊ quia aer est in ipso celo proinde ⁊ ipse me fateor in celum esse, igitur per aliud in celo sum ⁊ non primo, similiter fateor me in aerē esse non primo sed quia sum in hac vel in hac ipsius aeris parte. Item in terra aio me esse non primo sed quia sum in hac illius parte, que quidem cum hac aeris parte me solum proxime continet. Et is est primo ⁊ proprijssime vniuscuiusq; locus, qui proxime vnūquodq; solum continet ⁊ separat ab alijs. Est igitur vt tandem omnia complectar proprie locus qui proxime vnūqđq; corpus continet, ⁊ econtra si continet vnūquodq; hic est locus, quo circa (inquit) locus erit terminus. Unde si locus est id quod primo vnūquodq; terminat ⁊ definit, videbitur ergo locus esse forma. Nam forme proprium est definire ⁊ terminare vnūquodq; ⁊ illud seiūgere separareq; ab alijs. Ex his ergo (inqt) videbitur locus vniuscuiusq; forma esse. Ex alijs autem que rursus illi insunt, existimatur materia esse. Nam si locus est aliquod internallum ⁊ spacium separatum magnitudinum capax, videbitur materia esse, quandoquidem huiusmodi ⁊ materia aliquid indefinitum spacium per se sit, que definitur magnitudinum superficiebus, figuris ⁊ alijs affectionibus. Nam inquit si a sphera auferamus affectiones, figuram ⁊ terminos nihil aliud relinquetur in circuitu eius quaȝ intercapedo aliqua indefinita, aliquodq; spacium omnino sine terminis. Hoc autem est materia ipsa mole extensa, locus igitur huiusmodi aliquid esse videtur. Nam est aliquod internalluȝ per se figure qualitatisq; expers quod capax est eorum que figura ⁊ qualitate formata sunt, qua ratione locus videtur materia esse, ⁊ non soluȝ ob id videtur locus materia esse sed etiam quia vnus ⁊ idem manens plurium magnitudinum alterius atq; alterius capax est. Hoc enim est maxime proprium materie, ⁊ propter hec inquit, Plato in Timeo dixit id quod alternatim recipit ⁊ receptaculum locūq; vnum ⁊ idem

Uide simr p hoc.

esse. Id nāq; quod alternatim recipit apud Platonem
significat materiam. Si ergo materia est id quod alter
natim formas recipit & hoc ipsum est receptaculum qd
nihil aliud esse potest q̄3 locus, igitur Plato materiā lo-
cum esse dixit. Uerum si in Timęo materiam aliter ap-
pellauerit ipsam nominans id quod alternatim formas
recipit, & in agraphis colloquijs. s. his que in accademiā
domiq; priuatim & publice legendo, magnum & paruum
ipsam vocauerit, nihil interest. Nobis modo sat est illu3
id quod recipit alternatim receptaculum & locum appel
lasse. Unde (inquit) omnes alij de loco duntaxat enun-
ciarunt asseruerunt q; locum esse. At solus Plato pericli
tatus est dicere quid sit locus, dicens ipsum esse materiā
receptaculum & locum, Arist. igitur (vt consueuit) ea que
Quõ Plato posuit locũ eẽ mãm. apparent confutans merito obijcit Platoni asserenti lo-
cum materiam esse. Uerum perspicuum est Platone3 nõ
hunc locum de quo nos modo disserimus ac affirma-
mus esse corporum compositorum capacem, mate-
riam appellasse, sed quadam naturalium formaru3 pro-
portione locum appellauit materiam. Quoniam quem-
admodum omne corpus naturale in loco est, ita omnis
forma naturalis est in materia. Ut etiam ipse Arist. in li-
bro de anima appellauit animam locum specierum. Et
enim inquit bene dixerunt qui animam esse locum spe-
tierum & mentem spetierum intellectualium asseruerit.
Hunc igitur in modum & ipse Plato inquit materiā lo-
cum esse formarum naturalium. Nam si vt se habēt spe
ties sensibiles vel intellectuales ad animam, ita se habēt
& forme naturales ad materiā, & anima appellatur locus
spēꝝ sensibiliū & intellectualiū, igit̄ & mā dici poterit lo-
cus formarum naturalium, tanq̄3 earum receptrix & ca-
pax, ac id sine quo ille consistere nequeunt. Nam assimi-
latur & quādam proportionem habet forma separata &
abiuncta cum patre, & materia cu3 matre. In semine ge
nitali nāq; sunt quedam rationes producendi, que a for
ma separata materię immittuntur in fętu autem veluti
in materia producuntur formanturq; naturales formę
ab ipsis rationibus genitalibus & producentibus. Quo-
circa Timeus materiam matrē altricem & syluam rece
ptaculū q; appellauit. Uocauit autem materia3 suscepti
uum & ad id quod alternatim formas suscipit, tanq̄3 id
quod vicissim omnes formas recipit, ac suscipit, & dun-
taxat vicissi3 recipit, & ipsa nullo pacto recipitur, sed quo
modo etiam ipsam appellauerit magnum & paruum sę-
pe diximus, quoniam illam hoc modo vocauit tanq̄3 ca-
pacem contrariorum, prima namq; contrarietas & ge-
neralissima est que fit inter magnum & paruum, quonia3
& materia primo mole extenditur quantitate3 recipiēs,
at in quantitate prima oppositio est secundum magnu3
& paruum. Hunc igitur in modum ex his que loco com
petunt, ostendens ex quibusdam locum materiam esse
videri, ex quibusdam vero formam, deinceps pluribus
argumentis demonstrat materiam neq; locum dici pos
se, neq; formam. Sunt autem numero omnia argumen
ta octo, per primum igitur argumentum cōmuni ratio-
ne demonstrat neq; materiam esse locum neq; formam
& hac ratione. Materia & forma (inquit) a re cuius
sunt non separantur. Sed locus seiungitur ab his
quorum est locus, igitur locus non est forma neq; ma-
teria. Quod vero res separentur a locis in quibus sunt
perspicuum est. Nam (inquit) eo in loco vbi prius erat
aqua, in eodem egressa aqua fit aer, vt etia3 videre licet
in ipso vase in quo prius erat vinum quo egresso in eo-
dem aqua ingreditur vel aer. Et eni3 dolium (inquit) est
locus translatilis, eode3 modo etiam locus vt vas se ha
bet, vt igitur dolium non est materia neq; forma eorum
que sunt in ipso neq; aliud his simile, propterea quod
materia forma & huiusmodi sunt inseparabilia a re cu-
ius talia sunt, & doliu3 separabile, sic igitur dico sentioq;
de loco vniuersaliter dici. ¶ Secundum argumentum
particulari modo ac diuisim profert. Nam eadem ratio
ne ostendit locum non esse formam, siquidem forma est
inseparabilis, locus autem separabilis. Quod etiam lo-
cus non sit materia hoc modo demonstrat, locus conti-
net ea quę sunt in loco, materia autem continetur & non
continet, igitur locus non est materia. ¶ Tertium argu
mentum huiusmodi est, locus extrinsecus est rei cuius
est locus, materia vero & forma non sunt extrinseca rei
cuius sunt, igitur locus neq; materia neq; forma est.
¶ Quartum Argumentum fit hoc modo per syllogis-
mum hippoteticū, si locus est materia & forma nihil du-
ceretur in suum proprium locum, quoniam nihil ducitur
ad id in quo est, sed vnūquodq; est in sua materia & for-
ma. Et omnia feruntur ad sua loca, igitur locus materia
& forma non est. ¶ Idem etiam argumentum formare
possumus per figuram syllogismi chategorici, & facere
quintu3 syllogismū hoc modo, que mouentur secundum
naturam, ad propria suaq; loca feruntur, sed nihil mo-
uetur ad suam formam & materiam igitur locus non est
materia neq; forma. Hic autem syllogismus est in tertia
figura. Quod vero nihil moueatur ad suam materiam &
formam perspicuum est. Nam mouetur aliquid ad id
in quo prius non erat. At omne quod est iam formam &
materiam habet. ¶ Sextum argumentum tale est, in
loco sunt sursum & deorsum ad que etiam mouētur mo-
bilia, sed in materia & forma non sunt sursum & deorsum,
locus igitur neq; materia est neq; forma. ¶ Septimu3
argumentu3 tale est si locus forma vel materia est, & ma
teria & forma sunt in re ipsa dico. s. in composito, & res ip
sa de loco ad locum transmutatur, perspicuum nāq; est
vt forma & materia vna cum re moueantur & simul locu3
assequantur cum re ipsa, quare & locus simul mutabitur
cum rebus de loco ad locum. At primum absurdum est
vt loca moueantur, deinde accidet locum in loco esse.
Nam si compositum in loco sit, quando hinc proficiscit̄
alio, & compositum nihil aliud est quam materia & for-
ma, profecto & materia & forma in loco erunt, sed locus
est materia & forma igitur locus in loco erit. Sed redu-
ces syllogismum ad quartum modu3 prime figurę hoc
modo, locus vel materia est vel forma, materia autem &
forma in composito sunt, quandoquidem nihil composi
tum sit preter formam & materiam, compositum ergo a
loco in locum alterum cum transmutatur & fit, locus igi
tur mutatus de loco ad locum alterum locum occupa-
bit, si ergo absurdum est locum loco complecti igitur lo
cus neq; materia neq; forma erit. Nam hanc suppositi-
onem absurdum sequebatur. ¶ Octauum argumen-
tum. Si forma est locus (inquit) quando itaq; corrumpe
retur aqua & mutaretur in aerem, corrumperetur necessa
rio & locus aquę siquidem forma est locus. Sed quonā
pacto loci corruptio cogitari potest. Nam vt locus non
generatur neq; interijt. Item neq; sensus transmutata
aqua in aerem locum aque corrumpi interireq; cōtesta-
tur & aprobat, quoniam in eodem aliquod aliud corpus
ingreditur, si autem locus materia est quoniam & ipsa
eadem manet transmutata aqua in aerem, cur igitur a-
qua transmutata in aerem in alio loco fit eadem manen
te materia ac existente? His ergo omnibus constat locū
neq; formam neq; materiam affirmari posse. Ceterum
sciendum est, quod per se opponitur ei quod est per acci
dens, &

dens, ⁊ primo illi quod est per aliud. Dic ergo id quod est per se pro eo quod est primo dixit. Cum igitur velit assimilare locum forme eo quod ⁊ locus continet ⁊ circum definit vnumquodque quemadmodum ⁊ forma proinde inquit, dicitur autem quidam communis locus esse, quidam vero vniuscuiusque proprius. Est autem similitudo non communis loci sed proprij ad formam. Quocirca inquit (cum autem eorum que sunt quedam sunt hoc quod primo dicitur) quedam autem illud quod dicitur per aliud, patet etiam vt quidam locus primus ⁊ proprijssimus is sit, qui vnumquodque diutissimi continet, quidam vero per aliud ⁊ communis. Nam videmur dici in mundo esse, quoniam in hac vniuersi parte sumus, ⁊ in hac parte quia in vrbe ⁊ in ipsa ciuitate propterea quod domi moramur ⁊ domi sumus quoniam in parte lateque domus ea scilicet que me solum proxime continet, que quidem est meus proprius ⁊ primus locus. Nam domus, ciuitas, ⁊ mundus non sunt primo loci mea sed secundum aliud, domus enim meus est locus propter partem domus que continet me, ⁊ ciuitas propter domum, ⁊ de reliquis similiter dicendum est.

Textus.

¶ Si ergo locus id sit quod primo vnumquodque corporum continet: ipse terminus erit. Quare locus vniuscuiusque species ⁊ forma esse videbitur: qua magnitudo ⁊ materia magnitudinis terminetur. Hec enim cuiusque finis est. Hoc igitur modo considerantibus locus vniuscuiusque forma esse videtur.

¶ Idest primo ⁊ proxime vnumquodque continens ⁊ non communis locus, si autem id quod proxime vnumquodque continet locus est, profecto locus erit aliquis terminus, quoniam terminat id quod in ipso est. Huiusmodi autem forma etiam est, quare videbitur locus forma esse, qua definitur magnitudo ⁊ materia magnitudinis. Hec enim vniuscuiusque est finis. Uerum magnitudinem dicit ipsum compositum quod materia ⁊ forma constat. Inquit, igitur quoniam ⁊ forma compositum definitur. Nam ipsum definitum appellatur propter formam ⁊ materia compositi per se cum sit indefinita forma terminatur. Nam (inquit) forma est terminus ⁊ finis materie ⁊ compositi, formam autem nunc dicere videtur id quod terminat. Et enim spacium cum sit indefinitum per se ⁊ prorsus termini expers terminatur ⁊ definitur a superficie.

Uide simplicium.

¶ Materia autem videtur locus is esse quem interuallum dicunt. Hoc enim a magnitudine diuersum est.

¶ Idest quatenus locus est quodam interuallum magnitudinis capax, per id videtur materia esse. Nam in magnitudine interualli spaciumque indefinitum materia magnitudinis esse videtur. Nam vt materia prima eo quod aliam atque aliam formam recipit, diuersa esse a formis ostenditur, licet nunquam sine forma sit, pariter asserto de interuallo, quoniam aliquando maior aliquando minor fit magnitudo, merito subiectum eius videtur aliquod diuersum ab ea, dico scilicet a magnitudine simpliciter que aliquod spacium suapte ratione indefinitum est, quod quidem Plato vocat mobile incomposite inordinateque motum. Uerum hoc nunquam est inuenire sine aliquo termino ⁊ fine, ⁊ si propria ratione nullum terminum habeat neque finem, quemadmodum igitur hoc indefinitum interuallum quod materia est magnitudinum aliam atque aliam recipit magnitudinem, ita ⁊ locus cum sit quodam spacium alterius atque alterius magnitudinis capax erit, qua etiam ratione materia videbitur esse. Et quemadmodum spacium diuersum est a magnitudine, ceu a magnitudine duorum, vel trium, ita etiam locus diuersus erit ab his magnitudinibus que in illo ingrediuntur.

¶ Item est id quod a forma continetur ⁊ definitur: ceu a superficie ⁊ termino. Tale autem est ipsa materies ⁊ id quod terminis caret.

¶ Formatur vel (vt aiunt) specificatur indefinitum spacium ab ipsa superficie. Nam cum idem per se indefinitum sit ⁊ terminis omnino carens, cum assumit superficiem ⁊ terminum, qui est aliqua figure forma, definitur specificatur formaturque.

¶ Nam cum aufertur finis atque affectio a sphera vel pila nihil reliqui est preter materiam.

¶ Finis terminusue, idest superficies ⁊ orbicularis figura, affectiones autem idest passiue qualitates, ceu color grauitas ⁊ reliqua id genus. Nam his sublatis deprehensisque restat indefinita quedam moles sine termino, que quidem materia est, materia autem siue prima sit vel melius ex id quod quantitate extensum est quod est ipsa terna dimensio que per se indefinita ⁊ figure expers est, quoniam nulli neque definite quantitati ceu bicubito vel tricubito, neque alicui iam figura formato eadem est. Unde aliam atque aliam magnitudinem ⁊ figuram recipit, quam quidam etiam censuerunt primam materiam esse.

¶ Quapropter ⁊ Plato materiam ⁊ receptaculum in Timeo idem esse inquit. Nam susceptiuum ⁊ receptaculum vnum ⁊ idem esse dicit.

¶ Inquit per hanc causam, quia videtur locus similis materie ⁊ Plato in Timeo inquit materiam ⁊ receptaculum idem esse. Receptaculum locus est, quapropter inquit Plato locum ⁊ materiam idem esse. Nam susceptiuum ⁊ id quod alternatim formas recipit appellat materiam, vt iam dixi velut formarum alternatim capacem ⁊ solum recipientem ⁊ nullo pacto receptam. Diximus autem quomodo ⁊ ipsam locum appellat, quoniam secundum proportionem ⁊ similitudinem, quemadmodum ⁊ ipse Aristoteles animam locum specierum cogitabilium ⁊ mentem intellectualium vocat.

Quid Plato.

¶ Et quanquam alio modo ibi susceptiuum alternatim appellat: in hisce vero sententijs quas non reliquit locum ⁊ receptaculum tamen idem esse asseruit. Cuncti namque locum aliquid esse aiunt. Quid autem sit: hic solus dicere periclitatus est. Merito autem ex hisce considerantibus difficile esse videbitur quid nam sit locus cognoscere: an vtrum vis horum sit: siue materia siue forma.

¶ Idest aliter in Timeo Plato nominauit materiam ⁊ aliter in sententijs non scriptis quas scilicet academie disserendo tractandoque publice ⁊ priuatim scriptis non reliquit. Nam in ipsis magnum ⁊ paruum vocauit materiam vt in superioribus libris Arist. dixit. Et nos diximus quomodo materiam appellauit magnum ⁊ paruum. In Timeo autem materiam appellat susceptiuum alternatim propterea quod formas alternatim ipsa recipit. ¶ Colloquia autem Platonis non scripta ipse Aristoteles conscripsit. ¶ Uerumtamen locum ⁊ receptaculum idem esse asseruit. Idest si aliter diuersoque modo appellat materiam, attamen materiam ⁊ locum idem esse inquit. Nam si mate-

Aduerte sis in veritatem quod fit vt nemo sine platonis opibus

recte Arist. itelliger possit latini q̄ suā fere philosophiaz ⁊ nō illā Ari. cōmentati sunt.

riam vocat receptaculum ⁊ receptaculum nil aliud est q̄ʒ ipse locus. Constat itaqꝫ quod locus idem materię erit. Ceterum inquit omnium dicentium locum esse nemo dixit quid locus sit nisi solus Plato, qui dixit quid esset locus quoniam ipsum dixit esse materiam. Uerum nos diximus non talem locum Platonem asseruisse materiaʒ de quo nunc sermo est sed secundum proportionem ⁊ similitudinem, quoniam vt corporum locus est elementū, ita ⁊ materia formarum.

Nam ⁊ hec summam habent contemplationem ⁊ seorsum alterum sine altero facile cognosci non potest.

Deinde inquit ⁊ hinc ostenditur difficilem esse contemplationem de loco, siue forma, siue materia etiam locus sit adhuc magis difficilis est sermo de loco. Nam qui illum materiam vel formam esse aiunt, illum reducunt ad principia, quorum contemplatio per se summa est ⁊ non facilis. Et quamobrem tentamus ea seorsum cognoscere que seiungi cognitione perceptioneqꝫ interse nequeunt: Nam materia ⁊ forma sunt de numero eorum que ad aliquid sunt. Nam materia ad formam dicitur, quoniam formę est materia, similiter econtra forma naturalis est materię forma.

At vero non est difficile videre vtrūuis horū esse non posse. Neqꝫ enim materia neqꝫ forma separatur a re. At locus separari potest. In quo nāqꝫ erat aer in hoc rursus est aqua: vicissiʒ aqua ⁊ aere sibi cedentibus ⁊ alijs corporibus similiter vt diximus.

Hinc igitur refellit dicta ⁊ pluribus argumentis probat locum neqꝫ materiam neqꝫ formam esse posse. Naʒ materia ⁊ forma non separantur a re. Locus autem seiungitur a re, igitur locus neqꝫ materia neqꝫ forma erit, in secunda figura, maiorem igitur propositionem tanqꝫ perspicuam non probat, dico. s. quod materia ⁊ forma nō separentur a re, minorem vero probat. s. vt locus separetur a re. (Et inquit.) In quo nāqꝫ erat aer eo egresso aliud quippiam ingreditur. Corporibus vicissim sibi cedētibus quare separatur locus a re. Hoc autem est primū argumentum.

Quare neqꝫ pars neqꝫ habitus est ipse locus: sed a quaqꝫ re separabilis.

Partem inquit vt manus vel pes aut aliqua similiarium, habitus autem, vel vt forma substantialis, vel simpliciter omnis forma ⁊ ea que secundum accidens forma dicitur. Nam accidentia tam inseparabilia q̄ʒ separabilia simul cum re, cui insunt mouentur simul feruntur cum re, at locus immobilis est, ⁊ cum re simul non mouetur, similiter neqꝫ pars separat̄ a re cuius est pars, quoniam quam primum separatū esset corrumperetur, quare nihil rei est locus, possumus etiam hic partem p elemento intelligere, ceu pro forma ⁊ materia, quod quidem ⁊ magis opinor illum intelligere, vt sit conclusio, quare neqꝫ pars, neqꝫ habitus pro hoc, constat igitur vt locus neqꝫ forma neqꝫ materia sit ⁊ quid ipse dico nec forma nec materiam, immo nec habitus aliquis, idest neqꝫ accidens alicuius rei est propterea quod locus seiungitur a re quāprimū illa discedit, sed accidentia vna simulqꝫ cum re proficiscuntur ⁊ abeunt. Et enim accidētia separabilia vna cum suo subiecto mouentur ac simul cum mobile ad locum transmutantur, locus autem non simul mouetur cum re sed separatur ab ipsa.

Et enim tale quid ipse locus esse videtur: quale est vas ipsum. Est enim vas locus qui potest transferri. At vas nihil est eius rei: que in ipso est.

Item probat locum posse a re abiungi, nihil enim differt locus a vase, ⁊ enim vas locus est qui potest transferri, quemadmodum igitur res separatur a vase. Nam vas perspicuo alterum est a re que in illo est, ita dicendū est de loco.

Locus igitur qua quidem a re separabilis est hac ratione nō est forma qua vero continet hac a materia est diuersus.

Hic adducit secundum argumentum particulari modo ⁊ seorsum, ex eisdem quibus prius ostendebat locum non esse formam neqꝫ materiaʒ, eo quod locus continet materia autem continetur.

Uidetur autem id quod semper est in loco aliquid esse ⁊ extra ipsum aliquod diuersum esse.

Tertium argumentum, locus est extra rem alter existens preter ipsam. Sed materia ⁊ forma non sunt extra rem, que diuersa non est a forma ⁊ materia, quoniam nihil aliud est compositum, q̄ʒ sinodus materię ⁊ formę, locus igitur neqꝫ materia neqꝫ forma est.

Platoni tamen dicere opus est: si parum digredi liceat: cur forma numeriqꝫ non sunt in loco: si locus est id quod est particeps siue illud sit magnum ⁊ paruum: siue materia vt in Timeo scripsit.

Obycit Platoni. Nam si locum asserit materiam esse accidet etiam numeros ⁊ formas in loco esse. Dixit autem numeros ⁊ formas ex geminatione verborum ideʒ. Si enim materia est particeps formarum, ⁊ materia est locus igitur formę in loco erunt, atqui neqꝫ ipsi Platoni videtur formas in loco esse, vt etiam Arist. superioribus dixit, quoniam ipsas formas vult Plato separatas abiunctasqꝫ esse, quamobrem vel male Plato materiam locum vocauit, vel cogitur fateri formas in loco esse, qḋ quidem illi non videtur afferendum esse. Sed nos ad Aristotelem respondebimus in primis Platonem nō dixisse materiam esse locum formarum separatarum quas locum occupare etiam negat, quoniam neqꝫ materia est particeps harum formarum sed naturalium. Deinde dicemus Platonem non dixisse huiusmodi locum esse materiam de quo nos modo disserimus, cum asseruit locum materiam esse, sed secundum proportionem ⁊ similitudinem, diximus etiam sepe, quomodo species formasue vocauit numeros, quoniam ob id, qa numeri sunt circūscribentes ⁊ terminatiui earum. Item dicit, si parū digredi licet quia demonstrare locum materiaʒ nō esse, consequens erat propositę disputationis, atqui dicere. Quod si locus esset materia formę in loco essent, hoc nihil ad presentem rationem confert. s. siue formę sint in loco siue non potest etiam hoc tanqꝫ conferens ad presentem disputationem accipi. Nam si hoc absurdum est scꝫ formas in loco esse constat etiā vt nec locus sit materia.

Defensio p platōe op.

Scdʒ respō sum.

Preterea quomodo ad suum locum res pergeret si locus esset materia vel forma.

Quartum argumentum. Nam hic rursus prosequitur ea que precedentia sequuntur, quoniam interserunt digressionem quam contra Platonem adduxit. Et inquit si locus esset materia vel forma nihil pergeret ad suum locum,

locum, quoniam nihil fertur in suam materiam ⁊ formã. Nã in ipso iam sunt, sed quodcũqꝫ fertur ad suum locũ, bolus glebulaqꝫ terre deorsum vergit, ignis vero sursuꝫ, igitur locus non est materia neqꝫ forma. hunc ipsum syllogismum efficito cathegoricuꝫ ⁊ habebis quintum argumentum. Omnia feruntur ad suum locum, in materiam ⁊ formã nihil fertur ergo locus neqꝫ materia neqꝫ forma est.

Esse enim id locus non potest: ad quod non est motus: ⁊ quod has differentias sursum ⁊ deorsum non habet. Quare locus in talibus est querendus,

Hoc est sextum argumentum, ac simul est probatio argumenti quod supius adducebatur ante istud. Est itaqꝫ hoc argumentum. In loco sursum ⁊ deorsuꝫ sunt, in materia ⁊ forma nec sursuꝫ nec deorsuꝫ est. locus igitur neqꝫ materia neqꝫ forma est. Illud autem, esse enim id locus non potest ad quod non est motus, est probatio vtriusqꝫ argumenti. Nam ad quod non est motus, neqꝫ in eo sursum ⁊ deorsum ponũtur, neqꝫ profecto ad id aliquid fertur, sed in materiam ⁊ formam non est motus neqꝫ sursum nec deorsum, quare neqꝫ aliqd pget ad hec, quapp in his querẽdus est locus, in quibus profecto motus est in his etiam sursum ⁊ deorsum ponuntur.

Si autem in ipsa re locus non inest: oportet.n. in esse: siquidem locus est forma vel materia: locus erit in loco: mutatur enim simul cuꝫ re atqꝫ mouetur ⁊ forma ⁊ id quod terminis caret ⁊ nõ in eodem est semper: sed vbi est ipsa res quare fit vt loci sit locus.

Septimum argumentum, si locus est forma ⁊ materia, ⁊ in ipsa re est forma ⁊ materia, igitur ⁊ locus erit in ipsa re, quum ergo res mutabitur secundum locuꝫ, idest compositum ex materia ⁊ forma, ⁊ ex alio loco mutatuꝫ acceperit alium locum, profecto vna cum ipso composito mutabitur materia ⁊ forma. Nam vbi sunt composita, ibidem etiam necesse est simplicia componentia esse, non enim manent semper in eodem loco sed simul cum re mouentur ⁊ mutantur, quare si totum in loco sit, igitur materia ⁊ forma in eodem erunt, sed hec sunt locus. Igitur locus in loco sit, quare loci locus erit.

Preterea quando aqua ex aere fieret: periret ipse locus. Nam corpus quod factum est in eodem non est. At que nam est loci corruptio. Diximus igitur ex quibus necesse est locum aliquid esse: ⁊ rursus ex quibus de substantia eius quispiam ambigeret.

Octauum argumentum, si locus est forma, quum igitur aqua corrumperetur ⁊ fieret aer, corrupta ipsa forma, corrumperetur profecto locus. Que igitur esset loci corruptio non haberent dicere quomodo illa esset. Non.n. dicerent corrumpi ipsum, sed in ipso corpore facto ex aqua esse locum dico.s. in aere non enim in eodeꝫ loco est ipsa quoniaꝫ alia est aeris forma. Si ergo alia est forma aeris ab ipsa aqua ⁊ locus est forma, non igitur in eodeꝫ loco aquę aer est.

Post hec sumendum quot modis aliud in alio esse dicitur. Uno igitur modo vt digitus in manu: ⁊ pars omnino in toto. Alio modo: vt totum in partibus. Non enim totum est preter partes. Alio etiam: ceu homo in animali: ⁊ prorsus vt species in genere.

Cum principio ostendisset locum esse, deinde cum voluisset afferre quid sit locus sermonem deduxit in contrariuꝫ, ⁊ demonstrauit, quod si voluerimus quid sit locus tradere, nobis prius periclitandum esse ne prorsus locus sit, quo pacto ad vtrãqꝫ disputationis partem arguit. Item principio sermonis dixit ex his que loco insunt idem de loco dicere accipereqꝫ nos minime posse. Et deinceps demonstrauit ex quibusdam ipsum videri materiam esse, ex quibusdam vero formam, quod pluribus argumentis confutauit, quoniam neqꝫ materia potest esse, neqꝫ forma. Cum igitur hec dixerit recurrit ad ostendendum quid sit locus, ac ea afferre que sibi videntur de loco sentiendaqꝫ esse. Quo demonstrato.s. cuꝫ qd locus sit explicatum fuerit, soluentur omnes dubitationes ex quibus videbatur locum tolli, ⁊ ee presertim dubitationes, que eo quod male accipiunt quid sit locus emergunt, ceu ille que accipiunt locum esse quodam spacium terna dimensione dimensum. Sunt etiam alie que omnino per se false sunt, velut illa que dicit omne quod est in loco esse, aut illa in qua dicitur omne ens vel elementum esse vel id quod elementis constat. Uult igitur (vt dicebam) tradere quid sit locus.s. definire locum sed quoniam manifestiora loco sunt ea que in loco existunt, ⁊ que in loco sunt in aliquo existunt, proinde vult adnumerare significatus illius quod dicitur esse in loco, ⁊ explicare quot modis aliquid dicitur esse in aliquo. Et dicit totidem modis aliquid in aliquo dici, quot consueuerunt interpretes afferre in cõmentario pdicamentoꝝ, quãqꝫ hic non omnes significatus illius quod est in aliquo sed duntaxat nouem adducat, omittit autem duos illum.s. quo aliquid dicimus esse in tempore, ac illum quo aliquid in subiecto esse fertur. Et simul querit si aliquod idem sit in seipso, siue secundum vnum aliquẽ significatum horum quos modo inquit, siue secundũ aliquem alium modum. Perspicuum autem est nos loqui de naturalibus de quibus modo Arist. differit. Querit igitur nunquid sit aliquid in seipso, aut omne nusqꝫ esse, aut alicubi. Inquit ergo, quoniam est aliqd qꝫ dicitur primo ⁊ aliquid quod est per aliud. Nam dicitur Socrates albus non primo sed per aliud quoniã pars eius alba est.s. corpus, sed neqꝫ corpus primo album est, sed superficies primo alba est, propter quam corpus, ⁊ pp corp⁹ Socrates alb⁹ est, Socrates igitur p aliud ⁊ non primo est albus. Similiter Socrates calciatus petasatusqꝫ dicitur non primo sed per aliud, quoniaꝫ pars eius calciata est.s. eo quod pes calceis induitur. Item Socratem videre per aliud dicitur quandoquidem per hanc partem vbi sunt oculi videat. Cũ igitur aliqua sint primo, aliqua vero per partem, igitur primo aliquid esse in seipso non potest, sed per aliud ⁊ secundum partem, igitur illius quod dicitur in seipso esse aliud est vt locus ⁊ recipiens, ⁊ aliud id quod est in illo. Cum igitur partiuꝫ totius altera in altera sit hac ratione totum diceretur in seipso esse non primo, neqꝫ eo quod ipsum totum sit in seipso, sed quia altera partium in altera est. Quemadmodum enim dicimus hominem seipsum mouentem, non eo quod totum moueat totumqꝫ moueatur, sed qa aliqua pars eius mouet, ⁊ alia mouetur. Nam anima mouet ⁊ corpus mouetur, quopacto etiam dices amphoraꝫ esse in seipsa, qa pars in parte est.s. vinum in amphora. Hac igitur ratione potest duntaxat aliquid esse in seipso.s. per partem (vt di-

cebam) & abusive. Nam consuetudo hunc sibi asciuit ascripsitque usum, appellare. s. tota nomine partis, ut cum dicimus Socratem calciatum petasatumve esse, vel videre, vel scire. Nam eo quod animus scit, aut oculus videt, vel pes calceo induitur, ita ex parte totum denominatur. Hoc igitur modo de loco etiam dicendum est. Eo namque quod aliqua partium totius in aliqua est & non aliqua alia preter totum, diceretur totum in seipso esse. Quoniam igitur unaquaeque pars animalis manus. s. dico pedes. Et reliquae in toto sunt, diceretur etiam totum animal in seipso esse non primo (ut dicebam) sed per aliud & improprie. Ita igitur amphora ipsa vini diceretur in seipsa velut in loco, eo quod pars eius alia est in altera velut in loco. Eo enim quod totum non est preter locum & id quod est in loco hac ratione idem totum dicitur esse in seipso. Hoc igitur modo duntaxat aliquid idem potest esse in seipso. Sed primo non potest neque per se, neque per accidens, quod deinceps ostendit inductione ac ipsa demonstratione utens. Ceterum Alexander adiecit alios significatus illius quod dicitur esse in alio, & eorum unum est quo simul entia esse inquit, dico. s. ea quae sese vicissim attingunt secundum superficies. Nam hec dicerentur eadem inter se esse. ¶ Atqui constat, ut ea quae simul esse dicuntur, vel omnino ut in tempore simul esse dicantur, vel ut in loco, igitur ea quae sese attingant simul esse velut in loco dicuntur. Nam superficies quibus sese mutuo tangunt, sunt pars loci continentis ipsa, quare hic non est alter significatus illius quod est in aliquo preter modos enumeratos. Alter autem significatus quem adiecit, non utilis est. Dicitur enim (inquit) in aliquo esse velut subiectum in accidente, ut dicimus in bonis aliquem virum vel in malis esse. Dicimus enim hoc modo subiectum in accidente.

Quid Alexander. — *Obiectio contra Alexan.*

¶ Alio autem modo ut genus in speciem: & omnino in speciei ratione pars speciei: preterea ut sanitas in calidis atque frigidis & omnino forma in materia. Item ut res grecorum in rege & omnino in primo movente. Item in bono atque in fine hoc autem est id cuius gratia cetera sunt.

¶ Non oportet admirari si dicatur genus in specie esse, quoniam maius amplius que in minori videtur poni. Nam genera sunt quaedam communes naturae, quae cum pluribus insunt, tum etiam praedicantur de pluribus sunt etiam partes specierum, quando velut in speciebus existentes illas contemplamur, quare secundum aliam atque aliam rationem & habitum eadem genera universaliora sunt & magis particularia. Nam quando cum propriis differentiis nondum complexa atque complicita conspiciuntur, generaliora sunt, quum vero cum differentiis complexa coniunctaque sunt, perficiunt speciem & tunc sunt partes specierum. Nam definitionis hominis dico. s. huius animal rationale mortale, animal cum sit genus est pars propter hoc igitur, ipse dicit (alio autem modo ut genus in specie) ut ostendat se dixisse genus non quod predicatur de pluribus differentibus specie in eo quod quid, sed quod est cum differentiis complexum & coniunctum ac qua pars specierum iam evasit, quocirca subiunxit, & omnino in speciei ratione pars speciei. Nam animal cum fuerit pars hominis continebitur in definitione eius. Item inquit, ut res grecorum in rege. Nam princeps est causa efficiens rerum civilium, unde & Homerus dixit hec Jovis in genibus, quod etiam attestatur ipsa consuetudo, quoniam saepe solemus dicere in principe ac rege vitam & mortem constitui.

¶ Omnium vero propriissime id dicitur quod est in vase: & omnino in loco.

¶ Siquidem ceu duo acceperis, alterum ut in vase, & alterum ut in loco, sunt profecto novem modi illius quod dicitur esse in alio numerati, si autem acceperis id (ut in loco) tanquam magis universale, existente hoc particulare, (ut in vase, universi modi octo sunt) verum sive hoc modo sive illo, duo modi omissi sunt alter quo aliquid velut in tempore esse dici solet, alter quo aliquid dicitur esse in subiecto, merito autem dixit hunc inter ceteros proprissimum esse quo aliquid velut in loco esse dicimus. Nam manifestum est discrimen in his inter id quod est in hoc, & id quod appellatur in quo. s. inter locum & id quod locum occupat.

¶ At enim quispiam ambigeret an quippiam in se ipso esse possit: an nihil in se prorsus sit: sed omnia vel nusquam: vel alicubi sint.

¶ Cum adnumerasset significatus illius quod dicitur in aliquo, merito querit, si quippiam idem in seipso esse possit. Et si potest & dicitur esse, numquid cadat sub aliquem modorum quos numeravit, an alio quodam modo quippiam idem dicatur esse in seipso, vel nullo pacto aliquid possit esse in seipso, sed omne siquidem est, vel alicubi, vel nusquam sit.

¶ Hoc autem est dupliciter: aut per se: aut per aliud.

¶ Hic (per se) pro primo intelligendum. Nam sciendum est per se opponi per accidens, & primo opponi id quod per aliud appellatur, per se igitur Socrates dicitur ambulare, per accidens autem album vel calvum esse, dicitur autem primo de illo quod est per se ac de illo quod per accidens est, similiter & id quod secundum aliud vocatur, ceu quum dixero Socrates vadit hoc sane dixi per se & primo, Socratem autem dico ipsum animal animatum & vitae particeps, quoniam Socrates non per aliud ambulat nisi quatenus animal, sed quando dixero moto navigio nautam moveri per accidens sane id dicam & primo, per accidens quidem, quoniam per se motum & id quod movetur est navigium primo autem quoniam non per aliud sed quatenus navigator est movetur. Quum autem aliquis baculo hostium moveret, per se & secundum aliud vel per aliud movere diceretur, sed quum ipse dixero baculo movente ianuam, album movet ianuam iam ipse hoc dicam per accidens & per aliud. Equidem non solum quando movemus aliquid per medium, per aliud & non primo movere videmur. Nam faber lignarius non primo lignum movet, sed primo securis movet illud, & per securim artifex movet lignum, sed etiam quum ope partis aliquid efficimus, ceu quum moveret Socrates digitum vel pedem dum dormit, diceretur sane Socrates moveri, sed non primo, immo secundum per aliud eo quod pedem movet, vel digitum. Quapropter neque primo Socrates diceretur videre, siquidem hoc sit primo quod non per aliud de altero predicatur, sed per se. Si ergo Socrates est totum animal non secundum idem totum animal, videt sed ope partis, per se itaque videre diceretur Socr. licet secundum aliud idest per partem, & non qua Socrates est. Nam Socrates non per partem sed secundum se totum aliquid est videt tamen non qua Socrates sed quatenus oculos visumque habet. Quoniam ergo huic quod primo dicitur oppositum secundum aliud vocant saepe per aliud, tanquam idem sit utriusque significatus. Verum si opus est uti propriis nominibus, quandoquidem agemus aliquid per instrumentum

strumentum nõ naturale, ceu quãdo moueremus ostiũ baculo, tunc cõsentaneum magis esset per aliud dicere q̃ secundũ aliud, sed quãdo per partem tunc magis proprie dicimus secundũ aliud. Hec igitur hactenus. Aristoteles autem hic inquit aliquid idem esse in seipso dupliciter fieri posse, vel per se, vel secundum aliud, per se loco huius primo dixit. Inprimis ergo cum demonstrat aliquid idem in seipso esse secundum aliud, deinde ostendit aliquid idem nõ posse in seipso primo esse, ⁊ primo neqꝫ per se neqꝫ per accidens.

Textus. ¶ Nam cum id in quo est: ⁊ id quod in illo est totius sunt partes tunc totum in seipso esse dicetur. Quippe cum ⁊ per partes dicatur: ceu albus: qr superficies alba: ⁊ sciens: quia anima rationis particeps scit. Dolium igitur non est in seipso: neqꝫ etiam vinum: sed vini dolium erit: Ambo namqꝫ eius quod inest ⁊ id in quo est partes sunt. Hoc igitur modo fit: vt quippiam in seipso sit.

¶ Quonĩ pacto per aliud idem in seipso erit, demõstrat, quoniã per partes. Nã eo quod totius pars alia in altera est, dicitur totũ in seipso esse, verum hoc abusiue dicitur, qñ ⁊ cõsuetudo hoc sibi asciuit ⁊ voluit vniuersa a partibus quibusdã apposite denominari, ceu dicimus Socratem calceatũ, ⁊ Socratez albũ, vel scientez esse, cuius sane pars aliqua calceo induitur, ceu pes, vel albus est, qr superficies eius alba, vel sciens, quoniã anima scit. Ita igitur ⁊ vini dolium ipsum in seipso diceretur esse, quod pars huius totius in parte collocatur. Uerum nõ requiras, nec postules tu exemplum omnibus modis simile, quoniam nõ quemadmodum pes calceo induitur, ⁊ ita totum calceatum esse dicitur, partis appellatione apposite toto denominatio, similiter dicendum est de vini dolio. Non.n. eo quod pars in seipsa est, sic totum in seipso esse dicitur, sed tantum fructus vtilitatisqꝫ ab exemplo capias, quod sepe res a parte denominantur. Cũ ergo ⁊ dolij vini aliqua huius totius partium in loco est ⁊ nõ in aliquo preter totum, quod sit extra ipsum, sed in illo quod in toto est, poterit dici locus in loco, quocirca diceretur ⁊ totum siue locus ⁊ id quod in loco in seipso esse, quoniam aliqua pars quidem eius est locus, ⁊ pars est in loco, si autem idem est locus ⁊ id quod in loco est, aliquid idez erit in seipso velut in loco. Habes quoqꝫ exẽpluz huius rei explorãtius longeqꝫ accõmodatius, vt

Textus. illud suimet mouens. Nã vt dicitur animal suimet mouens, ita doliũ vini in seipso dicitur, quandoquidez ambo eius quod inest ⁊ id in quo est partes sunt, quarum altera diceretur in loco que vinum est, in quo autem, est locus scilicet dolium, vinum igitur ⁊ dolium sunt totius partes dico scilicet huius doliũ vini, nulla igitur partiũ seorsum in seipsa diceretur, sed totum (vt dicebatur.)

¶ Sed vt primo fieri nequit: ceu albũ in corpore. Nã superficies est in corpore: sciẽtia vero in aĩa.

¶ Cũ ostẽderit, quõ aliquid idẽ in seipso sit, qñ secundũ aliud, nũc inqt nõ posse aliqd in seipso esse pmo neqꝫ p se neqꝫ p accidẽs, cũ igit primũ p se demõstrat. Hic primo p se primo intelligendũ est. Sed cũ dixit nõ posse aliquid p se pmo in seipso esse, ad id nõ amplius subiũxit exẽpla, sed ad ea q̃ superi⁹ dixit, vbi dicere visus est aliqua denominari a parte. Nã cũ superi⁹ dixit. Hoc mõ igitur fit vt quippiã in seipso sit.i. per partem. Rursus exẽpla de his que per partez dominãtur, exẽpla subiunxit. Nam ob superficiem in corpore, in qua albedo est, corpus albuz esse dicitur ⁊ in eo esse albedinem.

¶ Et per hec que sunt: vt in homine partes appellationes he non incongrue fiunt.

¶ Appellationes eas vocat, quibus albũ ⁊ scientia predicantur de toto nõ primo, sed per superficiem, ⁊ animam, que quidem partes per se non sunt, sed vt in homine existunt. Nam superficies per se ⁊ anima quedã tota ⁊ vniuersa sunt, sed vt in homine site sunt partes habentur ⁊ appellantur. Hominem autem illum dico, qui cõstat anima ⁊ corpore. Quare si per hec appellationes insunt toti, ⁊ hec sunt partes, igitur locuz a parte denominatur.

¶ Dolium autem atqꝫ vinũ cum sunt quidẽ seorsum non sunt partes: sed cũ simul sunt. Quocirca cũ sint: qua partes erit idem in seipso: ceu albedo in homine qr in corpore est ⁊ in hoc: quia in superficie. In hac autem non per aliud.

¶ Si.n. pars totius est pars, ⁊ hec sunt ad aliquid, quando igitur seorsuz erunt doliũ ⁊ vinum, nõ erunt amplius partes cum fuerint presertim inadequate, sed quum fuerint partes inuicem mutuoqꝫ cõuenientes ⁊ coniuncte, dicetur idem totũ in seipso esse per partem, vt vir albus dicitur propter corpus ⁊ corpus propter superficiez. Et rursus illius eiusdem attulit positaqꝫ exẽpla eadem.

¶ Atqꝫ hoc diuersa sunt spetie: ⁊ aliam naturam vtraqꝫ ⁊ potẽtiã habẽt superficies inqꝫ ⁊ albedo.

¶ Quoniam primo in superficie albedo est, nequis opinetur albedinez eandem esse cũ superficie, ⁊ hoc modo aliquid esse in seipso, modo ait hec spetie ⁊ potentia esse interse diuersa. Nam superficies semper est subiectuz non solum albedini, sed etiam ipsi nigredini ⁊ omnino pluribus alijs. Albedo autem duntaxat in subiecto est, ⁊ simul esse cuz cõtrario nõ potest, si ergo hec sunt inter se diuersa aliud igitur in alio erit. ¶ Dixit autez naturã, quoniã aliud est qualitas ⁊ color, aliud vero est superficies terminus corporis ⁊ quantitatis, Item dixit potentiaz, quoniam alterũ est subiectũ, ⁊ alterũ est vt in subiecto. Ponderatio verborum.

¶ Neqꝫ igitur per inductionem cõsiderantes in seipso quicq̃ esse vllo dictorum modorum videmus: ⁊ ratione hoc fieri non posse constat.

¶ Cũ ostenderit quõ aliquid idẽ queat in seipso esse, qñ per aliud, vult nunc demõstrare nec primo per se nec primo per accidẽs aliquid posse in seipso esse. Et imprimis indicat nõ posse aliquid per se in seipso esse quod quidez oñdit per inductionẽ, ⁊ per rõnez. Et primũ per inductionez. Nã si tot sunt significatus quibus aliquid in alio esse dicit, quot ipsi numerauimus, ⁊ nullo hoꝝ modoꝝ aliqd idẽ in seipso esse põt igitur videtur vt omnino nihil sit in seipso. Naz omnes significatus illius quod est in aliquo, sunt quibus aliud in alio est. Neqꝫ.n. cũ dicimus totũ in partibus idem in seipso dicimus esse. Nã aliud est totũ ⁊ aliud est pars ipsa. Unũ.n. ⁊ idẽ est quidã habitus respõsusqꝫ cõiunctionis cõnexionisqꝫ partiũ, ⁊ forma aduenit illi partiũ cõnexioni, que sunt plures ⁊ differentes, quod quidẽ ⁊ per rõnem hunc modũ demõstrat. Et inquit alia est diffinitio recipientis ⁊ alia rei recepte que in illo est. Nam aliter definitur locus ⁊ aliter in quod est in loco. Et simpliciter aliud est id quod vocatur in quo, ⁊ aliud quod dicitur in illo, si ergo aliquid idẽ esset in seipso, idẽ differentes immo oppositas definitiones reciperet, ⁊ si exactius diligẽtiusqꝫ dicere licet, aliquod idem secundũ idem erit ea que differunt ⁊ sunt opposita. Nam idez recipere duas definitiones secundũ aliam atqꝫ aliã proprietatem potest, ceu dicimus hominẽ esse animal rationale

mortale, atq; animal quod recto incessu ambulat, verum idem secundu3 idem oppositas definitiones recipere nõ potest. Nam locus ⁊ id quod est in loco sunt de numero eorum quę sunt ad aliquid, que autem ad aliquid sunt ad minimum duo sunt opposita, que etiam habent definitiones oppositas, si ergo erit aliquid ide3 in seipso, vt doliũ vini in seipso est, id profecto accipiet oppositas definitiones. Et quoniam dolium est locus ⁊ id quod in loco ponitur vinum, idem igitur definitionem loci ⁊ definitionem illius quod est in loco recipiet igitur dolium solum erit simul dolium ⁊ vinum, ⁊ econtra vinum solu3 erit vinum simul ⁊ dolium, quod quis nõ videt par ridiculum esse. Deinde volens opinioni fauere vt ipsam penitus confutet inquit, quoniam. Et si precipue concederemus quia pars in parte est, vtrumq; in altero esse ac dici, vt dici queat dolium ⁊ vinum esse dolium, ⁊ vinum doliũq; esse vinum attamen neq; hoc modo idem erit in seipso, sed vtrumq; ipsorum recipiet nõ quatenus vinũ est, sed quatenus doliũ, similiter recipietur nõ quatenus doliũ, sed quatenus vinu3, quare neq; hoc modo idem erit in seipso, sed aliud in alio quod quidem indicat, q2 nihil est per se in seipso. Deinceps ostẽdit neq; per accidens aliquid esse in seipso posse. Nam videbitur forsitã si aliquid ide3 potest esse in seipso per aliud, vt queat etiam per accidens in seipso esse. Ut autem sequamur demõstrationem oportet assumere quid sit secundũ accidens, quoniã ea breuissimis ⁊ obscure aggreditur demõstrationem, secundum accidens igitur quippiam dicitur habere aliquid quod quidem alteri accidit ⁊ illud quod sane dicitur haberi per accidens per se inest illi cui illud accidit, exẽpli gratia dicitur album per accidens moueri propterea quod motus per se inest corpori, accidit aũt ⁊ Socrati albũ. Nam ob id motus per accidens inest albo, quoniã cui accidit album dico .s. Socrati ipse per se inest, si ergo per accidens doliu3 erit in seipso, oportebit ergo aliquid aliud per se in seipso, ceu vinũ ⁊ doliũ accidẽs vino, vt eo quod per se vinũ inest amphorę dolioq;, ⁊ accidens vino est doliũ, per accidẽs in seipso esset. Na3 aliter fieri nequit vt doliũ sit per se in seipso. Unde nemo repetet definitionem qua3 diximus de illo quod est per accidens, quoniam non euariat similiter conuenit ⁊ congruit dolio. Na3 neq; alius est hic modus, quoniã aliud alteri nõ inest per accidens, quẽadmodũ ibi, sed idem in seipso est. Sed querendũ est quo pacto in his seruemus id qd est per accidẽs. Aliter nanq; seruari intelligentiã illius q est per accidẽs quam vt diximus impossibile est. Si ergo doliũ accidit vino, cõstat sane ipsum recipi per totã substantiã vini, qm̃ si nõ recipitur, per totã substantiam, sed extremis suis ac terminis sese tangunt, nõ amplius doliũ vt accidẽs in erit vino, si aũt per totã substantiam recipietur, ergo corpus per corpus recipietur. Ite3 inquit in idem ratione3 reflectemus more circuli, qm̃ demũ ipsu3 doliũ per se erit in seipso. Quid ergo intererat a principio fateri dolium in seipso esse, vel accidere vino quod amphorę per se inest. Rursus .n. ob vinũ ipsum doliũ erit in seipso ⁊ sic duas definitiones recipiet .s. loci ⁊ illius quod est in loco, quare neq; per accidens aliquod idẽ poterit esse in seipso. Hec itaq; dicẽs ex dictis modis illius quod esse in aliquo dicitur, ⁊ Zenonis dubitationẽ dissoluit. Nam dubitauit Zeno quod si locus est de numero eo2 que sunt, ⁊ omne quod est locũ occupat, ergo ⁊ locus in quodam erit quare locus in loco ⁊ hoc abibit in infinitum. Hanc igitur dubitationem ex his modis illius quod est in aliquo, quos diximus facile diluere possumus. Et enim ⁊ si non sit verum omne quod est in loco esse, tamen omnem rem naturalem necesse est in aliquo esse ⁊ si non in loco tamen secundum aliquem significatum illius quod est in aliquo, oportebit vt sit in aliquo, quare si locus est de numero rerũ naturalium, igitur in aliquo prorsus erit. Cum igitur multifariam dicatur id quod est in aliquo, erit igitur locus in aliquo nõ vt in loco, sed velut in subiecto, quo pacto ⁊ ꝓprie locus dico .s. terminus cõtinentis in aliquo quidẽ erit. Nam in corpore erit minime vt in loco, sed velut terminus in re terminata ⁊ finita. Item ex dictis aliud quid ostendit, quod quidem sepe iam diximus. Nam si demonstratur ob id fieri non posse vt aliquid idem sit in seipso quonia3 altera est natura recipientis ⁊ altera rei receptę. Et non potest vnum ⁊ idem differentes definitiones recipere. Ex his liquet locum nõ posse materiam neq; formã esse. Nam quod est in loco diuersum est ab eo qui est locus, sed materia ⁊ forma non sunt diuerse ab ijs in quibus sunt, quonia3 elementa cõficiunt substantiam eorum, igitur locus diuersus erit a materia ⁊ a forma. ¶ Ceteru3 ad cõtextum redeamus. Neq; igitur per inductionem cõsiderantes, idest per inductionem ⁊ ad particularia respicientes, secundum nullum modorũ in aliquo quos prius definiuimus ac determinauimus, aliquid idem in seipso erit, sed etia3 ex ratione ipsa constat fieri nõ posse, vt aliquid idem sit in seipso. Textus.

¶ Oportebit enim ambo esse vtrumq; : ceu dolium vas ⁊ vinum: ⁊ vinum vas ⁊ dolium simul siquidem potest esse aliquid in seipso.

¶ Inquit si dolium vini idem in seipso per se ⁊ primo fatebimur esse ceu totum in toto. Nam hoc modo aliquid dicitur esse in seipso primo, necesse erit totum vt totum definitionem loci ⁊ definitionem illius quod est in loco recipere, immo vtraq; erunt opposita ipsa. Est nanq; vt locus dolium ipsum, vinum autem ceu id quod est in loco, vel simpliciter humidum, quare cum dolium vini totum idem in seipso erit, ⁊ dolium cõstat, dico .s. vas vinarium nõ solũ doliũ fore, sed etiam vinũ, pariter ⁊ vinũ nõ modo vinũ, sed etiã vas ipsu3 fictile, qm̃ propter si hoc absurdũ est, fieri nõ poterit, vt aliquid ꝑse ꝑmo in seipso sit.

¶ Quare si quã maxime in sese sint: dolium quidem vinum recipiet non qua vinum est : sed qua est dolium : similiter vinum in erit dolio nõ qua ipsum dolium esset: sed quatenus ipsum: atq; patet eorum rationes esse diuersas. Nam alia est ratio eius in quo est : ⁊ alia illius quod est in illo.

¶ Quod quide3 nos prediximus obscure his verbis insinuat. Cũ .n. adduxit rationẽ ad absurdũ .s. vt doliũ esset vinũ, ⁊ vinũ nõ modo vinũ foret, sed ẽt ipsu3 doliũ esset, vt ne quis dicat hoc minime absurdũ esse qm̃ vtrũq; potest dici ⁊ nominari vtriusq; noĩe cũ alterũ in altero sit. Na3 vtriusq; est eadẽ vniuersitas. Hãc igit rõnẽ admittẽs ostẽdit hoc modo neq; aliquid idẽ esse in seipso, sed aliud in alio. Et inqt si .n. ⁊ quã maxime aliqs cõcederet doliũ vinum esse, vt tueatur hoc modo idem in seipso esse, similiter ⁊ vinum dolium esse patet profecto vt dolium non qua vinum est, recipiat ipsum vinum, sed qua illud vinu3 recipitur, similiter ⁊ vinum erit in dolio non qua dolium, sed qua illud dolium recipit illud quare vtrumq; habebit nomen vtriusq;, sed actionem minime, igitur rationes sunt diuersa. Nam alia est definitio eius in quo, ⁊ illius quod est in illo. Consequens igitur erat conclusione3 hoc modo inferre quod quidẽ igitur aliquid ide3 per se in seipso esse nequit perspicuum est, quod quidem

non

non dixit. Ex quo autem demonstrauit quoniam non potest aliquid idem in seipso esse hoc concluditur dico. s. locum ⁊ id quod est in loco diuersa esse natura. Nam aliter assignabis definitionem recipientis, ⁊ aliter ipsius rei recepte, quare si definitiones sunt differentes ⁊ ipsa distabunt atq; dissentient interse, sed differunt definitiones illius in quo ⁊ illius quod est in illo, ergo ⁊ interse differunt ⁊ diuersa sunt.

¶ At vero neq; per accidens fieri potest. Nam duo corpora simul in eodem erunt. Et .n. ⁊ ipsum dolium in seipso erit: si cuius natura susceptrix est idem in seipso esse potest. Et insuper illud cuius est susceptiuum: ceu vinum si vini: fieri igitur non posse vt in seipso quicq; sit primo: ex his que diximus patet.

¶ Hic breuiter inquit quocirca ⁊ obscure, ostendit autem nihil per accidens in seipso esse. Nam (inquit) duo corpora in eodem esse accideret ⁊ rursus eandem repetemus rationem, quam ⁊ de illo quod per se in seipso adduximus, quoniam dolium rursus in seipso erit, ⁊ vtranq; definitionem loci scilicet ⁊ illius quod est in loco, duo igitur sunt absurda suppositionem sequentia, que breuiter demonstrauit. Nam si illud quod est nature suscipientis, per accidens in seipso esse potest oportebit ⁊ illud esse in seipso cuius est susceptiuum ⁊ capax ceu si vinum vino in est, inerit quoq; ⁊ capax eius per accidens vino, eo quod accidit vino quod per se in dolio est. Hac igitur ratione duo sequuntur absurda primum, vt corpus per corpus recipiatur siquidem vino dolium accidit. 2° vt etiam dolium per se in seipso sit quod quidem fieri non posse demonstrauimus. Nam in vino est dolium ⁊ vinum est in dolio, igitur dolium est in dolio.

¶ Id vero quod Zeno dubitauit: quoniam si locus aliquid est in quonam erit haud dificile est soluere. Nihil .n. prohibet vt primo locus in alio quidem sit: non tamen in illo: tanq; in loco: sed velut quidem sanitas in calidis sicut habitus: ⁊ caliditas in corpore vt affectio: quare non necesse est in infinitum abire.

¶ Siquidem hoc modo dubitauit Zeno. Si locus in aliquo est, quoniam omne quod est in aliquo est, ⁊ id quod est in aliquo in loco est igitur locus in loco erit, sane ratio elenchusq; facilis est solutione. Nam quippiam esse in aliquo multifariam dicitur ⁊ non solum in loco, quare nihil vetat locum in aliquo esse in quo nõ sit veluti in loco. Si autem quemadmodũ superioribus dicebatur, nõ ob id q2 locus sit in aliquo probauit ipsum esse illud quod est in loco, sed hoc argumẽto quia omne q' est, in aliquo esse oportet cum locus sit de numero eorum que sunt ergo locus in loco erit, non confutabitur per ea que nunc dicuntur, sed per illa que ibi dicebamus, quoniam negabimus propositionem, scilicet q' omne ens sit in loco. Ceterum inquit. Nihil enim prohibet, vt primo locus in alio sit, attamen non in illo veluti in loco. Dixit autem primo pro hoc proprie, huiusmodi autem locus est terminus cõtinentis. Hoc autem dixit, quoniam ⁊ vas vini dicitur esse locus. Item aer dicitur esse locus noster ⁊ terra ⁊ multa alia sic dicta loca appellantur, que etiam in loco sunt, sed si proprie acceperimus locum, in quodam erit, ceu in corpore. Nam eius terminus est, sed non velut in loco, sed potius vt affectio quedam eius.

¶ Illud autem patet: quoniã cum vas nihil eius sit quod est in seipso. Nam id quoq; inest ⁊ id in quo primo inest sunt diuersa: locum neq; formã: neq; materiam esse: sed diuersum. Hec .n. illius sunt aliquid quod est in vase materia tanq; ac forma. Hec igitur de ipso loco sint dubitata.

¶ Hic (vt dicebam) rursus ostendit ex dictis locum neq; materiam, neq; formam esse. Et inquit locus nihil est eorum que sunt in loco, sed preter earum essentiam est, sed materia ⁊ forma sunt elementa illorum in quibus sunt, dico scilicet rerum compositarum, a quibus diuersa non sunt, locus igitur neq; materia neq; forma erit.

¶ Sed quid nam sit locus hoc modo perspicuum fiet. Sumamus autem de ipso que quidem ipsi vere ⁊ per se in esse videntur. Censemus itaq; locum esse primo continens illud cuius est locus ⁊ nihil esse rei: preterea primum locũ neq; maiorem neq; minorem esse. Item neq; ob vnoquoq; relinqui ⁊ separabilem esse. Insuper omnem locũ habere has differentias sursum ⁊ deorsum.

¶ Hic deinceps cũ velit tradere quid sit locus, pri⁹ affert ea que cõmuni cõsensu loco cõpetũt. Deinde persequitur ostẽdere vnde viri moti fuere, vt ad notitiã loci peruenirent. Et cũ causam explicat, quedã huic theoremata que illam sequuntur adiungit cõnectitq;, postremo talem de loco definitionem tradet, que omnes dubitationes cõtra locum adductas (vt inquit) persoluat atq; demõstrabit omnia loco in esse que cõmuni cõsensu per se in esse dicũtur. Et causam difficultatis de loci cõtemplatione patefaciet. Primo igitur vt dicebã, que cõmuni consensu loco insunt affert, que quatuor sunt numero, primũ quidem est vt cõtineat id quod est in loco. Hoc .n. cuncti comuni notitia sciunt. s. locũ cõtinere id quod est in loco, ceu dolium vinũ ɔtinet, ⁊ .n. hoc quidã locus est, ⁊ cũ locus ɔtinet nõ sit aliquid ipsius rei que cõtinetur. Hoc aũt Themistius inquit esse id quod secundo inest loco, quocirca tria alia adfert ⁊ quinq; vniuersa esse videtur dicere. Sed mihi videtur Aristoti. hoc totũ. s. vt locus sit cõtinens ⁊ nihil rei sit, velut vnũ ponere, quia superficies videtur corpus cõtinere ⁊ totũ dicimus cõtinere partes, vnde ne videat eodem modo locum cõtinere quo totũ partes cõtinere dicimus, adiunxit id. s. vt nihil rei sit. Nam totum est aliquid partis, locus ergo cum cõtinet nihil est rei cõtente nõ finis terminusq; nec vniuersitas, nec affectio, nec aliquid aliud. Indicat etiam Aristotelis se velle hoc totum. s. locus est cõtinens ⁊ nihil rei cõtente velut vnum accipere, eo quod deinceps velut aliud principium afferens inquit. Preterea primum locum neq; minorem neq; maiorem eo cuius est locus. Hoc igitur est secundũ eorũ que insunt loco. s. vt neq; maior neq; minor sit locus eo quod est in loco locũ aũt eũ dico qui proximus ⁊ vniuscuiusq; proprius est. Nã si minor fuerit nõ cõtinebit corpus, ⁊ ita non omne corpus particulare dico erit in loco, si autem maior fuerit, poterit sane ⁊ aliud corpus recipere, ⁊ ita nõ primo locus erit. Itẽ accidet vacuũ esse, quod quidẽ fieri nõ posse paulo post demõstrabimus. Tertiũ aũt est quod loco cõpetit, vt nõ relinquatur ab vnoquoq; neq; separabilis sit. Uerũ scriptura ɔtextusue duplex esse fert. Nam in hoc loco cũ negatione dicimus. Item neq; ab vnoquoq; relinqui neq; separabilem esse, alias legitur contextus sine negatione. s. Item ab vnoquoq; relinqui ⁊ separabilem esse, si ergo contextus iacet secundo modo . s. item ab vnoquoq; relinqui, ceu in multis exẽplaribus

habetur de singulari loco proxime cõtinẽte, hec inquiet, quem dicimus relinqui ab eo quod est in loco atqꝫ ab eo separari. Est.n. illud verbũ, ⁊ separabileꝫ esse, declaratiuũ expositiuũqꝫ illius precedentis.s. (relinqui) si autẽ contextus iacet cũ negatione hoc modo (neqꝫ relinqui) certe de omni loco simpliciter, ⁊ non de particulari singulariqꝫ loco intelligendus est contextus. Nam locus simpliciter non deseritur relinquiturqꝫ a corporibus, quõ corpus omnino in quodã loco est. Nã si hunc deserit corp⁹ attamen in alio quodaꝫ erit ⁊ locũ simpliciter non relinquet. Et aliud verbũ quod subiungit dicens neqꝫ separabilem esse secundũ hunc contextum ponitur pro hoc ⁊ nihil rei est, sed extra substantiã eius ⁊ nihil conferens ad substantiã eius. Quartũ autem, vt omnis locus habeat sursum ⁊ deorsum, sed nõ simpliciter vnusquisqꝫ locus. Naꝫ vnusquisqꝫ locus particularis, vel sursum, vel deorsum est, sed in omni loco est sursum ⁊ deorsum. Quintuꝫ etiã addunt interpretes Aristotelis.s. vt locus sit immobilis, quod quidem ⁊ ipse paulo post addit. His ergo hunc in modũ cõmuni consensu loco cõpetentibus, opꝫ nos talem definitioneꝫ de loco reddere, que adductas dubitationes de ipso persoluat ⁊ que loco videntur inesse cõpetereqꝫ seruet ⁊ tueatur, ⁊ patefaciat causam dificultatis contemplationis de loco. Deinceps igitur querit. Unde homines in notitiam loci venerunt, ⁊ inquit nullo alio modo quã ex motu ad locũ. Nam si res immobiles prorsusqꝫ virtutis cientis expertes essent, nunqꝫ in notitiam loci venissemus ac nunqꝫ cognouissemus id quod est in loco ⁊ locũ diuersa esse. Nunqꝫ.n. dici potest vniuersum vnum continuum esse. Nunc auteꝫ qꝛ videmus res transmutari ⁊ alio atqꝫ alio res duci ac pergere, ad cognitioneꝫ hãc peruenimus, vt alterũ sit capax quod quidem est locus ⁊ alteruꝫ id quod est in loco, quocirca inquit cęlestia corpora maxime in loco esse conijcimus ac suspicamur, quoniam ⁊ in his maxime motũ localeꝫ esse conspicimus. Cuꝫ ergo dicit motũ localeꝫ nos in cognitioneꝫ loci duxisse, numerat species eius, vt clarius ostẽdat id in vnaqueqꝫ spetie, quoniaꝫ hec sunt mutationis secundũ locũ causa. Tres igitur sunt inquit mutationis secundũ locũ species, latio, auctio, diminutio, ⁊.n. quę augentur, vel diminuuntur locũ ex loco mutãt, ⁊ si nõ qua tota vniuersaqꝫ sint, attamen secundũ partes. Item secundũ tota quãqꝫ non mutent locũ ex loco attamen vniuersa, vt vniuersa aliquãdo maiore cũ augentur aliquãdo vero maiorem cũ minuuntur, locũ occupant, sed eorum (inquit) quę mouentur secundũ locũ alia mouetur per se, alia vero per accidens ⁊ horũ quę mouentur per accidẽs alia huiusmodi sunt (inquit) que possunt etiam per se moueri ceu nauta ⁊ clauus in nauigio ac partes totius. Et.n. nauta ⁊ clauus nauigij per accidẽs mouentur moto nauigio, ⁊ partes per accidens mouentur moto ipso toto, verũ hec quideꝫ omnia per accidens mota per se etiã moueri possunt. Et.n. partes diuulsę abrasę a toto, vt manus, vel pes suapte natura queũt moueri per se. Nã ⁊ si amplius nõ est pars a toto diuisa, attamen vt substãtia per se moueri põt. Atqui accidentia vt albedo, simus ⁊ similia cũ per accidens mouẽtur moto hoie per se nequeunt moueri quõ neqꝫ separari possunt ab hijs in quibus sunt, hec aũt adiecit, quõ dixit motũ localeꝫ nos duxisse in cognitionẽ loci ostẽdere volẽs nõ quibuscũqꝫ modis mobilia sm locũ simpliciter cõferre ad preceptionẽ notitiãqꝫ loci capescendã, sed sola ea que p se mouẽtur. Ea vero que mouenť per accidẽs, quẽadmodũ neqꝫ proprie mouenť ita neqꝫ egẽt loco neqꝫ nos trahunt ad notitiã loci. Cũ itaqꝫ hec explicat, ea que sunt velut in toto ac ea que sunt velut in loco a sese mutuo distinguit ⁊ separat, cũ ⁊ multa que primo loco insunt q̃ proprie locus dicitur ceu cõtinere proxime vnũquodqꝫ videantur etiã toti vniuersoqꝫ cõpetere. Et.n. totũ continet partes quibus neqꝫ maius neqꝫ minus est. Iteꝫ quẽadmodũ singula ad sua loca feruntur, ita pariter ad suas vniuersitates pergunt. Deinde vt prius explicat quis sit proprie locus, quõ nõ qꝛ videmur dici in mũdo esse, mundus est locus noster, sed qꝛ in aere sumus, in quo etiaꝫ esse videmur qꝛ in hac ipsius parte proxime vnũquodqꝫ cõtinente sumus. Hic igitur est proprie locus, cuꝫ itaqꝫ hoc modo sit proprius locus, differt id quod est velut in toto ab eo quod est velut in loco, quõ id quod est in toto est continuũ toti in quo dicitur esse, sed id quod est in loco nõ est cõtinuũ loco sed attiguũ. Nam alter localis terminus est ⁊ alteꝫ est id quod in loco manet. Item qꝛ id quod est in toto non mouetur in toto, sed cum toto cietur, sed illud quod velut in loco est siue locus moueatur, vt vas est, siue non, potest moueri per se in loco. Nam que in orbem mouentur in suum locũ cientur. Item humida in suis vasibus, vt aqua in amphorã, vel in peluim. Itẽ locus neqꝫ maior neqꝫ minor est eo quod continet. ¶ Sed tu dices, quomodo si locus continet, neqꝫ maior neqꝫ minor erit. Naꝫ cõtinens est maius cõtento. ¶ Dico igitur, quod si totũ aeris corpus dixeris cõtinere reuera maius erit cõtinẽs. Si autem non totus aer fuerit locus, sed eius extremum proxime continens quod est propijssime locus hoc neqꝫ maius neqꝫ minus erit, quõ superficies que ambit ⁊ superficies illius quod est in loco, coherent ⁊ adequantur.

Argumentum.
Responsio.

¶ Et corporum vnumquodqꝫ ad proprios locos suapte natura ferri ac in his manere: aut sursum aut deorsum pergendo:

¶ Hoc non induxit velut quippiaꝫ aliud quod loco cõpetat, sed velut cõsequens huius. Insuper omnem locũ habere has differẽtias sursuꝫ ⁊ deorsum, vel etiã hoc adducit tanqꝫ id q̃ probat hanc sententiã. Nã vt hoc modo in locis sit sursum ⁊ deorsuꝫ patet, qꝛ vnumquodqꝫ suapte natura fertur ad propriũ locum. Et cũ sunt in loco preter naturã res ipse ibi manere nolunt, sed affectus naturalis in proprium locum ipsa deducit ⁊ cum locuꝫ naturalem consecutę sunt ibi manent ⁊ ex eo non dimouentur loco nisi vi ⁊ preter naturam.

¶ His suppositis reliqua cõtemplemur oportet. Atqꝫ enitendum est hoc modo facere cõsiderationẽ: vt ipsuꝫ quid assignetur quod ea que dubitãtur soluat: ⁊ ea que loco cõpetere videntur cõpetere tueatur: ac ipso difficultatis ⁊ dubitationuꝫ que circa ipsum sunt: causa pateat. Sic.n. vnumquodqꝫ pulcherime demõstrari profecto potest.

¶ Idest post hec que loco insunt enarrata, oportet niti cõsiderationem hoc modo facere, vt ipsum quid assignetur ac vt dubitata soluantur ⁊c. His nãqꝫ regulã nobis vtilissimã affert quo pacto debem⁹ diffinitiones de reb⁹ tradere. Inquit ergo opꝫ definitionẽ de loco assignãdã hoc mõ esse vt oĩs dubitatio ꝯtra reꝫ ipsaꝫ adducta p ipsaꝫ tollať diluaturqꝫ, ⁊ que cõmuni ꝯsensu insunt rei seruentur in seipsa. Iteꝫ vt per ipsaꝫ ostẽdatur que sit causa difficultatis circa rei inuẽtionẽ, atqꝫ quid illud sit quod mouet dubitationes de ipsa. Ceterum verba contextus habent nõ nihil obscuri ⁊ difficultatis circa cõstructionẽ eorum, sed ita legenda sunt, oportet autem eniti considerationem hoc modo facere, vt quod quid est hoc modo assignetur ⁊c. Communiter igitur hoc modo legantur.

¶ Primum

¶ Primum oportet adnimaduertere: quoniam locus non quereretur: si non foret motus aliquis secundum locum: ob hunc enim celum maxime in loco esse putam⁹: quoniã semper motu cietur.

¶ Unde in notitiam loci hoc modo venimus his querit, ⁊ inquit, quod ex motu ad locum.

¶ Huius autem latio: auctio: diminutio. Nam in auctiõe ⁊ diminutione fit sane mutatio. Et quod pri⁹ hic erat id ad maius: vel minus trãslatũ est.

¶ Huius non simpliciter motus, sed motus secundũ locum. Quod vero auctio ⁊ diminutio sint quidaz motus, secundũ locũ, probat, eo quod que augentur nõ eundem locũ occupãt, sed interdũ maiorez interdũ vero minorẽ, cũ igitur qua aliquid augetur, vel diminuitur hac ratione mutat locũ, vel in maiorem, vel in minorem, qua ratione sane sunt motus secundum locum.

¶ Mouentur autem alia per se actu: alia per accidens. Et horum per accidens alia per se moueri possunt: vt corporis partes ⁊ clauus nauigij. Alia nequeunt: sed per accidens semper mouentur vt albedo: ⁊ sciẽtia. Hec enim propterea mutantur loco: quod id in quo sunt mutatur. Atqui dicimus esse in celo tanq̃ in loco: quia in aere sumus qui est in celo. Et itẽ in aere nõ vniuerso: sed ob vltimum ipsius ⁊ continens in aere dicimus nos esse.

¶ Quoniam dixit nos peruenisse in notitiam loci ex his que mouentur in locũ, ⁊ dixit quid esset motus secundũ locum, vult etiam facere diuisionem illoruz que mouent ad locũ, quoniam non omnia quouis modo moueri dicta secundum locum conferunt ad notitiam loci, vt ergo ostendat que sint illa que cõferunt, ⁊ que non inquit igitur eorum que mouentur ad locuz nonnulla moueri per se, nonnulla autem per accidens, igitur nihil eorum que mouentur per accidens confert ad notitiam loci, sed solum ea que mouentur per se, veruntamen eorũ que mouentur per accidens, nonnulla sunt que possunt moueri per se, vt natura, ⁊ clauus in nauigio, ac partes toti⁹, que tamen, quia mouentur cuz toto nihil conferunt nobis ad cognoscendũ quid locus sit. Nam mouentur secundum accidẽs, quemadmodũ igitur non proprie mouetur, ita neq; loco indigent, non enim sunt per se in loco, quocirca neq; nos ad notitiaz loci perducunt. ¶ Sed quoniã nos dicimus esse in cęlo velut in loco propterea quod in aere sumus ⁊ hic est in cęlo. Uult igitur hic separare ea que sunt, vt in loco ab his que existunt velut in toto, sed rursus imprimis quis sit proprie locus demonstrat. Naz cũ prorsus ea cõmemoret que velut toti insunt, ac ea que possunt per se moueri, ⁊ tamen cũ toti insunt mouentur duntaxat per accidẽs, vult separare hec ab illis que sunt velut in toto. Nam hoc modo magis demõstrabitur ea nihil nobis subsidij esse ad perceptionẽ loci capescendã.

¶ Nã si vniuersus aer sit loc⁹: loc⁹ pfecto cuiusq; non erit equalis cuius est locus. At equalis esse videtur. Talis aũt est is in quo quippiã pmo est.

¶ Quod nõ sit vniuersus aer locus, sed finis terminusq; eius quod proxime vnumquodq; cõtinet, demõstrat ex assumpta prius dignitate de loco, in qua dicebatur locũ esse equalem illi quod est in loco ⁊ illo non maiorem, nec minorez, si ergo totus aer esset locus, certe nõ esse equalis locus vnicuiq; quod est in eo, sed nũc est ob dignitatem, ergo non vniuersus aer erit locus, qui si etiam diceretur locus noster parte eius diceretur que nos cõtinet. Iccirco inquit, videtur quidẽ primus locus in quo vnũquodq; est equalis est illi quod quidem velut in eodem loco est. Dixit autem videtur pro apparet ⁊ est.

¶ Cum igitur non diuisum est id q̃ continet: sed continuum: tum in illo non tanq̃ in loco: sed velut pars in toto esse dicitur. At cum diuisum est: atq; attiguum: tum primo est in quodam vltimo continentis.

¶ Cum dixisset quis esset primus locus, ceterũ seiungit ea que sunt velut in loco ab his que sunt velut in toto cũ etiam partes videantur a toto contineri atq; totuz partibus neq; maius, neq; minus esse appareat que igitur differentia quodue discrimen est: Inquit quoniam partes totius non sunt diuisę a toto, sed illi continuę sunt. At ea que sunt in loco non sunt illi continua, sed diuisa eidem solum attigua sunt.

¶ Quod neq; pars est eius: quod est in ipso: neq; maius: sed equales. Nam in eodem sunt eorum vltima: que sese tangunt.

¶ Inquit ⁊ finis terminusq; continentis neq; pars est illius quod est in ipso, sed extra illud est ⁊ ab illo alienus, item neq; maior neq; minor est, quod quidem ostẽdens subiungit. Nam in eodem sunt eorũ vltima, que sese tangunt. Idest simul ⁊ secundũ idem tangibilia suis extremis sese tangunt, sunt autez vltima corpor ⁊ termini ipse superficies. Cum igitur superficies inuicem coherent ⁊ adequantur, superficies nanq; localis.s. que locus est cũ ea coheret ⁊ adequat que est illius quod locũ occupat, qbus adequatis vna fit, quare in eodẽ ambe erunt, si autem in eodẽ fuerint ergo ⁊ equales erũt, igitur neq; maius neq; minus erit continens contento, sed equale.

¶ Et si continuum est non illo: sed cum illo mouetur. Sin vero diuisum: in illo cietur: siue illud moueatur: siue non.

¶ Alterũ discrimen inter ea que sunt in loco ⁊ ea que sunt in toto. Inquit ergo partes cũ cõtinue sint cũ toto: nõ mouẽtur in toto, sed cũ toto. Nã moto ipso toto vniuersoq; vna mouet ⁊ pars, quo fit vt in toto nõ moueãtur partes vt in loco. At ea que sunt in loco cum diuisa ab eo sint, nõ mouentur simul cũ loco, sed in loco mouẽtur, ceu sphera, ⁊ aqua in vase vbi loco immobile circa ipsuz mouetur. Et si locus (inquit) moueatur, vt doliũ vasq; fictile, aqua tñ nõ cũ ipso, sed in ipso mouetur. Nã doliũ aut vas nõ penitus est aquę prim⁹ locus, sed caua superficies eius, que etiã immutabilis est. Neq; igitur manus diceretur moueri in toto, sed cũ toto, neq; ea que sunt in loco cum loco moueri dicuntur, sed in loco, non idem igitur est idquod est in toto ⁊ id quod est in loco.

¶ Preterea cum non est diuisum: vt pars in toto dicitur esse: ceu in oculo pupilla: aut in corpore manus. Cuz vero est diuisum in illo esse dicitur: ceu in cado aqua: aut in dolio vinum. Nam manus cũ corpore mouetur: aqua aũt in cado cietur.

¶ Uidetur eadem dicere. Naz rursus eadem repetit, sed quoniam paulo prius duplici exemplo rationes posuit, ob id nunc repetit, vt etiam exempla addat.

¶ Iam igitur ex hisce patet: quid nam sit locus Quatuor enim fere sunt: quorum vnum aliquid esse oportet: aut enim forma: aut materia.

¶ Vult ceterum hic explicare quid sit locus. Nam cum quatuor sint (inquit) quorum vnum aliquid esse locum necesse est, si ergo demonstrabitur locuz non esse aliquid trium necessario quod relinquitur erit locus. Nam ex his que loco competunt, primo ducebamur ad existimandum locum esse materiam, vel formam, vel intercapedinem quandam inter confinia extremaq; continentis clausam, ceu intervallum inter cauam vasis superficiem comprehensuz, aut ipsa extrema continentis, vt ipsam cauam vasis superficiem. Nam qua locus cōtinet et definit id quod est in loco atq; equalis est termino eius forma esse existimatur. Nam vniuscuiusq; circūscriptio et terminus forma est, formam autez dico eam que secundum figuram et formam dicitur, sed qua manens vnus et idem aliud et aliud corpus recipit materia videtur esse. Nam materię proprium est aliam atq; aliaz recipere formam, et substantiam. Qua rursus locus est separabilis et alter manens vnus et idem aliud atq; aliud corpus recipit videtur esse spatium intervallumq; quoddam diversum ab his corporibus que in ipso recipiuntur. Nullo.n. alio modo venimus incognitionē, vt locus aliquid esset, nisi ex vicissitudinaria corporum translatione. Si ergo locus vnus et idem manens corpora vicissim transmutata recipit, et ea corpora que in eodem incidunt accedunt ipsismet mutuo sunt trina dimensionē dimensa. Necesse est igitur, vt etiam receptaculum recipiens ipsa huiusmodi sit, quare et locus erit trina dimēsione dimensus. Rursus qua terminus continētis adequatur contento et nihil spacij intercipi sinit preter corpus contentum, et in vicissitudinaria corporum mutatione, statim corpori exeunti alterum succedit, vt nunq̄; vacuū intercipiatur inter terminos, locus videbitur esse terminus corporis. Quod vero fieri nequeat, vt preter vnum aliquid, horum quippiaz alterum sit locus, hoc sane ex divisione hunc in modum probandū demonstrandumq; est. Quod mutatur secundum locum, vel secundum aliquid horum in ipso est, vel secundum aliquid horum circa ipsum mutatur, siquidez igitur secundum aliquid horum in ipso mutatur, vel secūdum materiam omnino mutatur, vel secundum formaz si autem secundum aliquid horum circa ipsum, vel secundum intervallum quod comprehenditur inter terminos continentis, vel secundum ipsius terminos. Cum igitur quatuor sint, forma, materia, intervallum quod comprehenditur inter terminos continētis. Et finis terminusue ipsius continentis, que locus esse existimantur, si ergo demonstrabitur ipsum non esse formam, neq; materiā neq; intervallum necesse est, vt id quod restat locus sit dico.s. terminus continentis. Quod quidem igitur neq; forma neq; materia sit, iam multis argumentis ostensum est, et nunc commemorat. Et addit hoc, quod si locus videtur forma esse propterea quod ipsa est in eodez terminus cōtenti quo neq; maior neq; minor est ac separatur ab eo cuius est forma, nihil habetur, cum forma sit finis terminusq; rei contente et locus rei continentis. Naz et si locus et forma cōtinēt, ac ambo equalia sint his que in eis sunt, tamen si locus aeris continet finis eius est locus, sed forma est finis contenti quare locus non est forma, sed neq; materia. Naz si hac ratione videtur materia esse, q2 manens vnus et idem recipit diversa corpora, rursus tamen hac ratione a loco distinguitur, quia de materia ipsa dicimus quod ipsa sit hoc aliquid. Nam quod erat ante hoc aer dicimus fieri aquam, sed de loco hoc non dicimus, quandoquidem non soleamus dicere locum prius extitisse aerem modo aquaz, immo terminum vasis, vel intervallum quoniā vbi erat prius aer nunc est aqua.

Disce igitur et multis argumentis necessarijs que superius adduximus, sane constat, locū neq; materiam neq; formam esse. Quod autem neq; sit aliquod spatiuz inter terminos continētis hoc modo ostendit, licet obscurissima sit verborū sententia, et nisi semetipsum in rationibus de vacuo interpretatus esset ac exposuisset, certe intelligi exponiq; non potuisset. Sed alij contextus intelligentiam aliter explicare nituntur aggrediunturq;. Si esset (inquit) locus spaciū inter terminos cōtinentis clausuz, cum corpus in eo ingrederetur reciperetur locale spaciū scilicet quod recipitur in loco per ipsum vniversum spacium corporis. Nam locus videlicet reciperet secundum omnem sui dimensionez corpus, quare dimensiones corporis recepti ac loci sese mutuo reciperēt ac penetrarēt, quemadmodū igitur totum spaciū loci per totum spaciū corporis recipietur, ita etiaz pars loci recipietur per partem corporis, quoniā si non recipietur pars per partem neq; sane totū per totum sese insinuaverit ac receperit, si ergo omne corpus omnisq; magnitudo in infinitū divisibilis est, et locus in infinitū dividēdus erit atq; corpus, quare actu infinitū erit, neq; solum vnum infinituz immo duplicabitur. Naz infinitū cū locus dividetur tuz etiam corpus dividetur, ad cuius rei explicationez ac dilucidationē verba exponam' afferamusq; in medio. Sic.n. inquit. Quod si esset aliquid intervallū aptū ad capescēdū corpora in eodemq; loco manens infinita loca profecto essent, et cetera. Id est quando.n. aer cederet aque et in eodem loco aeris ingrederetur aqua, ceu in dolio vaseq;, quod quidez vniversa aqua in vase patitur, cum ipsa patiatur recipi per totū loci intervallum quod vase cōprehenditur, idem etiam omnes partes aquę in vniverso loco subibunt.s. ipse quoq; recipientur per partes loci, quare et ipse.s. vnaqueq; earum propria circūscriptione, situ positioneue suum proprium locum obtinebit. Quod autem Aristoteles subdit alterum argumentum est, quod tale sit, si locus aquę non est concaua vasis superficies, sed aliquod alterum spacium preter spacium aquę a concaua vasis superficie contentum quod quidem aqua ingrediens perseipsam totam recipit quum ergo transferetur vas, constat sane totum vas aliū quendaz locū recipere cum et ipsum sit trina dimensione dimēsum, quare spacium locale recipietur per totū vas, quare et per aquā quę intus iacet, ac per spacium recipientis aquam. Naz occupabitur prorsus aliqua pars localis spacij in quo amphora est ac aqua que in dolio iacet, vnde occupabitur et alterum spaciū quod inter cauam superficiem amphorę continetur, quare tria spacia in eodem erunt, scilicet locale spaciuz in vase, spaciū in illo receptum, et pars loci totius amphorę in quam amphora transmutata est. Quod si hec admittuntur primum accidet, vt locus in locum migret et mutetur. Nam cum mutatur amphora et secundum seipsam totam fit in locali spacio, quod trina dimensione constat, spacium quod inter ipsam comprehenditur recipiens aquam in loco erit. Et si possunt esse duo et tria spacia in eodem simul plura in eodem erunt, atq; infinita. Ut autem rationem clariorem manifestioremq; efficiam exemplo ipsam repetam. Sit sextarius quidaz dico, scilicet mensura quedā siue sit amphora siue alterius cuiuslis vasis mensura, si ergo spacium quod inter latera comprehenditur alterum erit preter corpus quod est in ipso, ceu preter aquam, si totus sextarius inijceretur immitereturue in maiori vase, constat sane, vt etiam spaciū locale in sextario cōprehēsuz cū sit trina dimensione dimēsuz, recipiatur per totum aquā sextarij, quare ēt per profunditatē eius, recipietur ergo

per aquam,

per aquam, que intus manet, ac per spacium recipiens aquam, quare tria spatia in eodeȝ erunt, quod si rursus iniecero vas in dolium .s. in amphoram rursus idem accidet ⁊ recipietur interuallum amphore per vniuersa spatia vasis, similiter si rursus amphora inijceretur in culeum, spacium culei locale reciperetur per totam amphoram, ⁊ ita in infinitum, quare accidet multa loca esse in eodem ac multa spacia simul, quod quidem fieri nequit. Themistius autem hunc locum hoc modo ex pont interpretaturqꝫ, si esset (inquit) spatium quod per se naturaliter esse ⁊ in seipso manere posset, infiniti loci forent. Quamobrem: quoniam si vas aliquãdo aqua vel aliquo alio corpore plenum aliquo traduceretur, quicqd tota aqua in vase efficeret idem quoqꝫ partes aque agerent, Quum itaqꝫ tota aqua continens proprium spacium, vase translato vna ⁊ ipsa mouetur, sic etiam vnaqueqꝫ illius pars sua spacia propriaqꝫ obtinens mouebitur vna cum vase. Porro cum alio fuerit delata amphora palam est ipsam habituram spatium qd inter continentis terminos comprehenditur. Eius autem spacij qd aqua in amphora obtinebit etiam aque partes suas portiones obtinebunt, sed vide tu quot in eodem sint spacia. Primum quidem est qd obtinet aqua in vase amphorave dico .s. illud locale qd inter amphore limites complectitur. Scdm autem est qd continent aque partes. Nã vt totũ obtinet totum interuallũ, ita ⁊ vnaqꝫ pars aque aliquã partem spacij obtinebit. Et quum vnaqueqꝫ actu sit in loco, ac interuallum quod continet tota amphora. Iteȝ ⁊ pars spatij quam obtinet tota amphora, in qua etiaȝ est aqua pars totius .s. qd amphora ⁊ aqua constat, ⁊ huius rursus id spacium qd obtinent partes qbus si adieceris id spacium qd est amphore totius vt corpus ipsa est, ⁊ illud aque, vt corpus, ac ea spatia ipsarum partium veluti corpora sunt, plura nempe comperies in eodem spacia, ⁊ cum sectio magnitudinis habeat in infinitũ profecto ⁊ in infinitum adiectio spaciorum atqꝫ cumulus abibit. Nam si locus est spacium necesse est vnãquãqꝫ partem in proprio loco esse per se. Nam vnaqꝫ corporis pars aliquam partem spatij localis obtinebit. At illis q locum aiunt esse continentis terminum non accidit asserere vnãquãqꝫ corporis partem per se in loco esse, immo neqꝫ his accidit esse in loco per se que sese tangunt dico .s. termini, sed hec omnia eo qd totum est in loco p se, per accidens dicuntur esse in loco. Nihil enim ipsoruȝ proprie a loco continetur, quoniam pars continua est toti que vel prorsus nõ tangit locum, vt sunt partes in profunditate, vel nõ vndiqꝫ tangit sed parte tantum. At locus vult totum id quod est in seipso continere, totũ igit solum per se in loco est, ⁊ per totum partes dicuntur esse in loco. Illis autem qui autumant locuȝ esse interuallum, opus omnino est asserere partes per se in loco esse. Nam velut cubiti vlneqꝫ tres dimensiones, si extiterint corporis dimensiones, per tres dimensiones loci cubiti vel vlne sese insinuabunt atqꝫ diffundent quocirca ⁊ partes per partes recipientur, alioquin si partes partibus nõ recipientur, neqꝫ totum toto complectetur, ⁊ apud me nihil interest siue quis asserat spatium locale per corpus recipi, siue econtra corpus recipi per spatium loci. Nam idem incõmodum sequitur siue alterum per alterum ac reliquum per alterum recipiatur. Quare si vnaqueqꝫ pars per se in loco est per se, ⁊ magnitudo in infinitum diuisibilis est, igitur ⁊ loci infiniti erunt. Hoc igit est argumentum ꝙ his continetur. Alterum deinceps argumentum similiter Themistius interpretatur. Quoniam si locus esset spatium traslata amphora ⁊ aliquo recepta, cõstat sane ipsaȝ in loco sibi adequato recipi, quare si amphora vnius cubiti vel vlne secundum omnes dimensiones erit certe ⁊ locus recipiens ipsuȝ tantus erit, quare ⁊ locus inter limites superficiei cõprehensus quẽ occupat aqua, aliquam loci partem occupabit quam tota amphora nõ occupat, q̃re locus in loco erit, ⁊ nõ modo duo loci in eodem erunt sed etiam plures vt demonstrauimus, si qdem spacium topicale qd occupat aqua, dico .s. interuallum inter cauam superficiem vasis cõprehensum, postq̃ȝ receptum est aqua per ipsum sit. Nam si postq̃ȝ aqua recepta est per illud nõ amplꝰ fuerit, certe neqꝫ aqua erit in amphora velut in loco siquidem locus est ipsum interuallum, quod si nõ est cum aqua inest in amphora, accidet etiam vt neqꝫ prorsus aliquãdo sit. Nam si ob id quia aqua in idem incidit quispiam dicat nõ amplius idipsum spacium esse, cum ⁊ anteq̃ȝ esset ibi, quippiam aliud erat corpus in dolio siue aer, siue aliqd alterum corpus, cum nequeat vacuum esse, vt deinceps demonstrabitur, ⁊ aliud esse nõ põt, necesse est igitur vt prorsus in amphora sit loci interuallum inter limites vasis comprehensum, si ergo necesse est vt prorsus sit, igit translata amphora simul spacium transfertur, ⁊ ingreditur loci partem quem tota amphora occupauit. Que igitur sit cõfutationes quibus tollitur locum esse spacium, ex interpretationibus contextus Aristotelis explicate he profecto sunt. Quot vero extra textum addũt interpretes, ⁊ quot dicerent qui tuentur locum esse interuallum explicata textus sententia dicemus.

¶ Aut spacium inter extrema comprehensum.

¶ Extrema .s. corporis cõtinentis, ceu si amphora esset cõtinens, spatium illud dicebant esse locum antiqui quod inter extrema limitesqꝫ amphore comprehenditur.

¶ Aut ipsa extrema: si non sit interuallum vlluȝ preter ipsius corporis magnitudinem quod est in loco. Atqui patet horum tria locum esse non posse. Uerum quia continet forma esse videtur.

¶ Inquit si interuallum ꝙ capitur inter extrema continentis corporis non sit aliud preter corpus quod in ipso collocatur. Ceu si aqua vel aer esset, cum neqꝫ materia, neqꝫ forma sit locus, restat itaqꝫ illum esse terminum continentis.

¶ In eodem enim sunt vltima continentis ⁊ contenti. Sunt igitur ambo fines: sed non eiusdem. Sed forma quidem ipsius rei. Locus autem cõtinentis corporis.

¶ Dixit in eodem pro simul ⁊ pro hoc mutuo adequantur et coherent. Unde videtur locus forma esse, verũtamen discrimen mox prodit in lucem, quoniaȝ ⁊ si ambo fines sunt, ⁊ in codẽ, attamẽ locus finis terminusqꝫ continentis corporis est ⁊ forma est finis illius quod cõtinetur, quare non erit locus forma.

¶ Quia vero id quod cõtinetur atqꝫ diuisum est interdum transfertur eo manente quod cõtinet: vt aqua ex vase: interuallum quippiam esse videtur quod est inter extrema tanq̃ȝ aliquid aliud preter corpus quod transfertur. Hoc autem ita non est sed quoduis eorum corpus incidit que vicissim transmutantur: atqꝫ suapte natura tangi queunt.

¶ Causam explicat qua nõnulli locum spacium esse putauere, spatium autem illud dico, quod capitur inter

limites ɔtinentis corporis. Quocirca inqt quēadmodū in quodam vase eodem manente, plura incidunt corpora, quoniam sic videntur plura corpora eundem locum occupare, videbitur locum esse quodam spatium diversum ab eo quod recipitur in ipso. Nō est inquit alterum spatium, sed alterum quippiam quoduis corpus quod in eo incidit. Quare nō est aliquod spatium inter limites cōprehensum preter corpus qđ in ipso introducit.

¶ Quod si esset quippiam interuallū quod suapte natura esset ac in eodem maneret infinita loca ꝑfecto essent.

¶ Dixit autem quod suapte natura, propter interuallum mathematicum. Nam illud natura non est, sed animi cogitatione ac perceptione. Dixit ergo quod suapte natura pro hoc .s. quod cum sit etiam subsistit. Item dixit maneret idest imobile esset, pp naturales magnitudines q̄s cum motu quodam omnino cōtemplamur.

¶ Si enim transferatur aqua ⁊ aer: idem facient oēs partes in toto: quod vniuersa aqua in vase.

¶ Idest eorum que mutuo succedunt vicissimq; cedunt in proprijs locis, quod quidem vniuersa aqua in toto vase facit, ⁊ singule partes aque in partibus loci efficient. Ut igitur tota aqua recipitur per totum interuallum locale ⁊ interualla ipsa interse adequantur ita ⁊ partes corporis cum partibus loci idem subibunt, sed cum magnitudines in infinitum diuidantur, in infinitum igitur diuidentur corpus ⁊ locus, quare vnus locus diuidetur in infinita loca, similiter ⁊ corpus.

¶ Item simul locus trāsferetur: quare loci alius locus erit: ac multa loca simul erunt.

¶ Alterum argumentum, quoniam si spatium quod capitur inter limites vasis alterū fuerit preter corpus qđ in illo est, necesse erit, vt translato vase, simul etiā spatiū trāsferatur, quare ⁊ locus transmutaretur secundum locum. Et quoniam locus qui recipit vas totus per totam profunditatem recipitur, profecto recipiet etiam interuallum quod intus capitur, quare loci locus erit. Et multa spatia interuallaq; in eodē erunt, imprimis interuallum inter extrema vasis, secundo corpus quod in ipso est. Item pars interualli suscipientis totum vas in qđ recipitur pars vasis dico .s. aqua, si ergo multa interualla simul ac in eodem esse poterunt, quid vetat vt infinita in eodem habeantur.

¶ At non est alius locus partis in quo mouetur: cum vas totum transfertur: sed idem. Nam in quo sunt aer ⁊ aqua vel partes aque in eo mouentur sed non in eo loco ad quē accedunt: qui quidem est pars loci qui est locus totius ⁊ celi.

¶ Contra 2^m Argumentum his videtur obijcere, quoniam cum cōcluderetur locum in loco esse ac simul multa loca haberi. Nam interuallum inter cauam superficiem amphorę cōprehensum quodquidem recipiebat aquam in alio ingrediebatur spatium transmutata amphora. Inquit igitur hoc absurdum non accidere his q fatentur locum esse terminum continentis. Neq; enim necesse est mutato toto vase, vt pars eius alio recipiat, dico .s. aqua nō recipietur in alio loco ab illo in quo a principio erat ⁊ cum quo mouebatur, qui sane locus est concaua superficies vasis, sed totum mox in alio loco se se recipit. Nam ab altera superficie aeris continetur cuius quoq; pars in eodem loco est quoniam ab eadem superficie cōtinetur, dico .s. cōcaua vasis ⁊ nō alio ab eo in quo est simul cum toto. Nam aqua non obtinet aliquam loci partem, illius .s. in quo totum vas existit sed simul cum toto in illo est per se autem nō est in alio loco ab eo in quo prius erat. Partem igitur appellat totius amphorę plene aeris vel aque, ipsam aquam vel aerem. Est igitur pars totius amphorę vel aqua vel aer cuius erat vas plenum. Nam in quo sunt (idest in superficie cōcaua vasis) aer ⁊ aqua ⁊ partes aquę in eo mouētur. Dixit autem mouentur pro hoc simul mouentur. Item dixit (aer ⁊ aqua) pro hoc aer vel aqua qua plenū vas erat, igitur in loco quem a principio aqua vasis pleni pars obtinebat cum alio trāsfertur vas, ipsa manet, ⁊ nō in eo loco in quo totum nuper trāslatum est qui est pars aeris cōtinens ipsum. Inquit autem locus est pars huius loci qui est totius celi. Hic cęlum vocat mundū, igitur mūdani loci pars est locus qui ɔtinet ipsum vas. Verum cum dicit, aer ⁊ aqua adiecit vel partes aquę idest neq; tota aqua, neq; partes eius translato vase alio aliquam partem loci quem vas recepit, occupāt sed in quo tota aqua ex principio erat in eodem manet, ac trāslato vase alio tota aqua ⁊ partes eius loco suo nō amouentur. Quod quidem adiecit indicās id incōmodū absurdūq; nō accidere his, qui fatentur locum esse superficiem partes actu sint in loco, quod sane absurdum per prius argumentum illis accidebat qui locum interuallum esse contendebant. Nam hi coguntur fateri partes actu in loco esse, siquidem mutuo vicissimq; sese recipiunt interualla ac penetrant. Hi vero aiunt locum esse terminum, non premuntur id fateri, quippe nulla pars totius parte superficiei circūscribatur, quemadmodum circūscribitur a parte interualli quare his qui tuētur locum esse terminum continentis nullum eorum absurdorum accidit, que hi qui locum interuallum quodam esse contendunt fateri coguntur.

Textus.

Textus.

¶ Atqui materia quoq; locus esse videbitur: si in quiescente ⁊ non separato sed continuo quispiam consideraverit. Nam vt si alteratur: erit igitur aliquid quod nunc est album olim nigrū erat. Et nunc quidem durum est: olim autem molle erat: quapropter dicimus ⁊ materiam aliquid esse: sic ⁊ locus per quandam talem imaginationem esse videtur. Verum illud quidem: quia quod erat aer id nunc est aqua. Locus autē quia vbi erat aer: hic nunc est aqua. At enim materia: vt antea diximus: neq; a re separabilis est: neq; continet: loco autem vtrūq; competit. Si ergo locus non est quicq̄ horum trium neq; materia: neq; forma: neq; interuallum aliquid aliud semper preter rem que transfertur: necesse est reliquum illorum quatuor esse .s. terminum corporis continentis.

¶ Cum dixerit vnde locus cogitabatur esse forma ac interuallum, nunc autem dicit, vnde existimatur esse materia. Et inquit siquis cōsiderauerit in quiescente re .s. siquis in re quiescente in loco ⁊ nō trāsmutata ab eo cōceperit animo, eandem fieri ⁊ corrumpi interituráq; esse loco existente immobile, dico exempli causa, si in vase aqua fuerit, qua postea nō priuato in eodem aer ingrediatur hoc sane modo videbitur locus magis esse materia, quoniam nō amota re a loco in eodem aliud atq; aliud

aliud ingreditur corpus. Nam hoc modo fit mutatio in materia forma immota secundum locum que in ipsa materia est. Si ergo decet locū assimilare materię exēplo aquę in amphora hoc facile intelligi poterit quocirca aqua in amphora trāsmutetur in aerem, vel in quippiam aliud corpus vt manente re immobili aliud atq; aliud corpus in amphoram ingrediatur. Dixit autem (⁊ non separato) idem cum quiescente geminatione vocabuli. Deinde cum dixit (continuo) pro existente ⁊ consequente, quoniam hic non est proprie cōtinuum. Ceterū inquit per quam animi cogitationez visa est materia diuersa esse atq; altera ab omnibus formis que ipsi adueniunt, eo quod res ipsa aliquando alba, aliquādo nigra fit atq; alia ⁊ alia forma formatur, per eandem videtur locus diuersus esse ab his, que in loco fiunt, quare si res loco immobilis trāsmutatur, videbitur sane idem materiam ⁊ locus esse. Uerum aliquod discrimen est. Nam materia ipsa fit alba vel nigra, vel homo aut equus. Locus autem hec recipit, sed hec non fit, quapropter vsus mosq; noster varius est in rebus ipsis. Nam de materia dicimus ipsam prius extitisse aquam, modo vero aerez, de loco autem dicimus quia vbi prius erat aqua nunc est aer. Item quod quidem prius dicebatur, materia q̄dem a re inseparabilis est, locus autem separabilis est.

Im

Im

¶ At que id corpus contineri dico quod latione mouetur.

¶ Cōtineri loco (inquit) ac in loco esse affirmo non simpliciter omne corpus, sed quod suapte natura potest aliquando moueri, ⁊ aliquando non. Nam hoc mobile est, quod quidem dixit vt complectatur ea solum que ortui interituiq; sunt obnoxia. Nam cęlum nō est mobile, sed semper mobile, quapropter neq; vniuersum est in loco, Dixit autem (latione) pro recta latione. Nam latio in rectum fit, at orbicularis motus nō latio vocatur sed circū latio, igitur si quippiam est mobile secundum lationem id omnino in loco est attamen ecōtra nō sequitur, si quippiam sit in loco vt idem sit mobile secundum lationem. Nam sphere quę intra ambitū octaue ac illius que astrorum fixorum esse dicitur, cōtinentur in loco q̄dem sunt tamen nō mouentur secundum lationez. Sed quomodo velit spheram nō errantium siderum esse in loco, ⁊ quomodo non, ipsum dicentem ac explicantem hoc paulopost intelligemus. Uerum rationem exactam perfectamq; de his afferre atq; cōsiderare alterius facultatis erit, dico. s. quomodo cęlum collocetur, vel secundum partes vel secundum totum.

Digressio.

Ceterum tempus ac occasio est qua nonnulla nobis discutienda ⁊ apponēda sunt, ac tandem videndum, si argumenta Aristotelis aliquid necessarij cōcludant, per quod ostendebatur fieri nō posse, vt locus esset aliquod interuallum trifariam dimensum. s. trina dimensione cōstans. Itaq; si locus quem statuunt esse spatium existimabitur per totū corpus quod in ipso est recipi. Et deinde illud diuidi hoc mō, vt actu infinite partes eius statuātur, ac ipsum locū actu in infinitum diuidi, hoc sane absonum prorsusq; inutile est ⁊ nihil verisimile apud me habet. Nam ⁊ si locum quem asserunt esse interuallum trina dimensione cōstans, corpus esse affirmarent fortitam neq; hoc modo absurda (que prediximus) sequerentur. Ueruntamen paralogismus facile coarguitur ⁊ refellitur, quoniam non posuerunt antiqui locum esse corpus. Neq; enim idem dictum est trina dimensione dimensū, ⁊ corpus sed incorporeum. Nam id propria ratione vacuum esse statuerūt quocirca quid cogit vacuum vel recipere penetrareq; corpus quod in ipso est, vel recipi penetrariq; per ipsum, ac mox diuidi ipsum actu? Nam corpus recipi in vacuo nihil aliud est, q̄ȝ ipsum implere. Item si per corpus reciperetur vacuum, quid viget, qua eq; necessitate impellimur, vt mox ipsum diuidi secariq; asseramus cū sit incorporeum? Nam incorporeum cuȝ per corpus recipitur nullam diuisionem neq; sectionem efficit. Nimirum albedo caliditas ⁊ omnes alie qualitates cum recipiantur per vniuersum corpus dico scilȝ per profunditatem, latitudinem, ⁊ lōgitudinem, in eo sane nullam diuisionem efficiunt, quod quidem euenit nō eo quod qualitates sint, sed quia sunt incorporeę. Nō enim pōt suapte natura neq; aptuȝ est corpus diuidi ab incorporeo, quod si dicerent immo quia spatiuȝ est quodam vacuū, ob id diuidetur, his sane respondeo quod ipse neq; hoc modo video nos cogi, vt id asseramus. Nam si spatium est trifariam dimensum diuisibileq; attamen omnino expers affectionis est, ⁊ incorporeum, cum idipsum nihil aliud sit q̄ȝ locus vacuus atq; receptaculuȝ inane. Quo pacto igitur id quod ē prorsus affectionis expers, ⁊ nulla qualitate corporali, neq; dēsitate ⁊ raritate, neq; prorsus exemplari, formaq;, neq; aliqua alia id genus ⁊ potestate formatum in corporibus diuisionem efficiet, quemadmodum igitur superficies coherens ⁊ attigua superficiei nullam diuisionem efficit, immo si infinite superficies inter se cōuenirent mutuoq; coherent, neq; aliquam auctionem neq; diuisionem inter se efficerent inducerentq;. Eodem etiam modo si linee infinite inter se cōuenirent seseq; tāgerent neq; sese diuiderent neq; aliquam auctionem producerent, sed in eodem infinite ipsis inet coherere possunt, cuius rei causa nulla alia est, quam hec, quia sunt incorporeę. Ita etiam si spatiuȝ trina dimensiōe cōstans adheserit cōiunctūq; fuerit alteri interuallo trifariam dimenso, cum illud sit incorporeū, nullam diuisionem, nullam affectionem, nihilq; aliud efficiet ⁊ producet. ¶ Itē si trina illa dimēsio incorporea ⁊ recepta per corpus quod quideȝ dictū est. s. coherens cōiunctaq; corpori diuideret ipsum, eadem sane absurda etiam rationibus Aristotelis accident. Nam ipse se vult locum equalem esse illi quod est in loco, ac in eodem esse terminum cōtinentis ⁊ terminum cōtenti, si ergo in eodem sunt vtriq; termini, quemadmodum itaq; totum in toto est, ita ⁊ pars in parte, cum igitur magnitudo sit diuisibilis in infinitū, accidet vt infinite sint partes superficierum. Nā si vnaqueq; pars superficiei vnicuiq; alterius coheret ⁊ ꝯiuncta est, ac tota tōti, erit igr̄ actu infinitum, neq; volo dicere vt vna sit in altera veluti in loco, quoniam ⁊ si nō esset veluti in loco, attamen inter se coherent, quatenus igitur coherent sese mutuo recipiunt, quare etiam sese diuident, vel ergo linea lineę attigua esse cohererecq; nō potest similiter neq; superficies superficiei, vel si hę poterunt inuicem coherere atq; cōiungi, cur ⁊ trina dimensio (cuȝ sit incorporea) trine dimēsioni ꝯiūgi cohererecq; nō poterit? Nā q̄ maior ratio ac assignatio est, vt longitudinem longitudini coherere admitamus, similiter latitudinem latitudini ⁊ non profunditatem ꝓfunditati? Et enim lōgitudo ⁊ latitudo nō sunt sine corpore, sed sunt in corpore, que tamen similibus coherent ⁊ cōiunguntur, cum quidem sint incorporeę, spatium autem locale nō modo incorporeum est, sed etiam est a corpore abiunctum separatūq;, ac p se subsistens nō habens essentiam in subiecto, neq; in eo

Scdȝ arm.

exiſtēs. Igitur multo magis ipſiꝫ coherere coaptariqꝫ corpoꝛi poterit idipſum corpus immune ab affectione ſeruando. Nam ſi ſpatium qua ſpatium ſimpliciter alteri coherens, mox ipſum diuideret, imꝑimis quidem diuiderentur a ſeſe inuicem ſpatia, deinde linea lineę coherens ac ſuperficies ſuperficiei idem efficerent, quandoquidem etiam ipſe ſint ſpacia dimenſioneſqꝫ. Si ergo nihil tale his accidit, nō igitur dimenſio aut ſpatiū qua ſpatiuꝫ eſt cauſa diuiſionis eſſe affirmabitur, quare neqꝫ ꝓfunditas ꝓfunditati coherens diuiſionis cauſa erit. Nā id eēt placito alicuius, ac aſſignāda eſſet cā, cū tres ſint dimenſiones. ſ. longitudo, latitudo, ⁊ altitudo cur lōgitudo latitudoqꝫ coherentes ſeſe nō diuidant, ⁊ profunditas ꝓfunditati cōiuncta vtreqꝫ mox ſeſe mutuo ſecent. Igitur dimenſio ⁊ ſpatium quatenus ſpatium ſimpliciter nō eſt diuiſionis cauſa, ſed dimenſio cum materia diuiſionis eſt cauſa que hoc modo corpus eſt. Nam materia eſt cauſa cur forme agant ⁊ patiantur, illas dico. ſ. que ſuapte natura agere ⁊ pati omnino poſſunt. Neqꝫ eniꝫ cōtraria mutuo paterentur ſi cauſa efficiēs ⁊ patiens nō eſſent in materia, dico. ſ. ſi non eſſent in materia naturales affectiones, quare ſi trina dimenſio aut interuallum trifariaꝫ dimenſum illud locale dico, incorporeum experſqꝫ materię eſt, neqꝫ producet in ipſo corpore ingreſſo ⁊ collocato affectionem neqꝫ ab eodeꝫ patietur. Nam ea ſola agunt ⁊ econtra patiuntur, que materiam habent, nihil igitur cogit, ⁊ ſi vacuum reciperet per corpus, ipſum diuidere neqꝫ ab ipſo diuidi. Ego autem ⁊ illud adijcio atqꝫ aſſero, quod quāqꝫ ſpatium trina dimenſione conſtans ac diuiſibile corpus eſſet, neqꝫ aliquid nos vrgere poſſe vt fateamur quum reciperet in ipſo loco id ꝙ ingreditur in eo, vel cum ipſemet locus per ipſum reciperetur penetrareturqꝫ, hoc abſurdum ſequi. ſ. diuidi in infinitum ea que ſeſe mutuo recipiunt, ſed ſequitur vel corpus per corpus recipi, qđ plane impoſſibile eſt, vel alterum corpus totū vacuuꝫ eſſe vt hoc modo reliquum per ipſum recipi queat. Immo ⁊ ipſe Ariſtoteles dicendo corpus per corpus recipi nūqꝫ dixit ſequi abſurdum hoc, vt corpora in infinitum actu diuidantur ſed dixit ſequi, vt corpus maximuꝫ recipi poſſet in minimo. Item meminiſſe oportet ea, que ipſe Ariſtoteles dixit cōtra illos qui rerum auctionem fieri dicebant per quedam inania ⁊ poros meatuſue. Nam cū illi faterentur eo res augeri, quod cibus ingrediebatur illos meatus inanes, qui intra corpora manēt, ipſe optime in illos inuectus dixit ⁊ hac eorum poſitione ſequi vel corpus vniuerſum vacuum eſſe ſi totum per totum augeretur, vel duntaxat inanes meatus impleri, ⁊ minime fieri auctionem. Et nunqꝫ dixit vacuum recipi penetrariqꝫ per cibum ⁊ diuidi in infinitum. Sic igitur dicerent ⁊ ij qui aſſerunt locum eſſe interuallum quum corpus recipitur per vacuum, implere ipſum, ac minime vacuum diuidi a corpore quod in eo ſeſe recipit, ſed ſolum implere vacuum ⁊ non diuidere ipſum. Non enim in corpore ſuſcipitur ſed id quod in eo recipitur corpus eſt, quoniam vacuum penitus immobile eſt, ſiquidem incorporeum ſit. Nam ſi eſſet corpus cum id quod eſt in loco reciperetur per ipſum neceſſe eſſet vt etiā locus cum ſit corpus per illud reciperetur. Sed cuꝫ interuallum propria ſuaqꝫ ratione ſit vacuus locus ſolum implebitur ab eo corpore quod in eo ſeſe recipit. Uerum ſi quis contenderet volens vacuum recipi etiam in corpore quod in eo eſt, nos illi id dabimus ⁊ cōcedemus, quoniam neqꝫ hoc modo aliquid abſurdi ex ratione ſequi videtur, vt iam demōſtrauimus. Nam vacuum recipietur in corpore ipſo non moto, ſed ſolum corpus per illō diffunditur, ⁊ in illo mouetur. Quod quidem igitur primum argumentum Ariſtotelis nihil neceſſarij cōcludat neqꝫ aliter ſuadeat, vel veriſimile quippiam adijciat, ſatis demōſtrauimus. ¶ Deinde argumentum quod ſequitur quādam perſuaſionem ⁊ probationeꝫ ſub ſua obſcuritate celatam habere videtur, veruntamen neqꝫ ipſum omnino verum eſt. Nam illud primum abſurdum quod adducit. ſ. duo ſpatia vel plura in eodem eſſe, nō video quonāpacto illud poſſim abſurdum dicere. Nam ſi idē eſſet dicere corpus ⁊ interuallum, reuera ſi non poſſent duo corpora ſimul in eodem eſſē, neqꝫ poſſent duo ſpatia interuallaqꝫ ſimul ac in eodem eſſe. At id modo veteres nō admittūt neqꝫ autumāt. In primis ergo ſi due lineę mutuo ipſiſmet coherere coaptariqꝫ poſſunt, ⁊ nō ſolum due, ſed etiam infinitę, ſimiliter ⁊ ſuperficies que ſunt interualla ⁊ dimenſiones. Quid vetat ⁊ trinam ipſam dimenſionem ſeu ſpatium trifariam dimenſum. ſ. vacuum nō poſſe corpori trina dimenſione cōſtituto coherere ⁊ cōiungi. Nam vt in corpore linee ⁊ ſuperficies eo quod in corporeę ſunt ipſiſmet mutuo coherere queunt (⁊ ſi cōſtitute etiam in corporibus ſint.) Ita quid ꝓhibet ſi locus fuerit incorporeus ipſum corpori coherere coaptariqꝫ poſſe. Et enim in eodem corpore ſecundū idem plures inuenies qualitates, ceu in melle, quē dulcē flauum, exilem vel lubricum, grauem, ⁊ humidum dicimus, quemadmoduꝫ igitur in his nihil vetat plura incorporea ſimul ⁊ ſecundum idem in eodem corpore eſſe, ita neqꝫ ſi ſpatium incorporeum fuerit nihil vetabit in vno ⁊ eodem corpore plura interualla ⁊ ſpatia recipi cum vni incorporeo alicuius corporis termino alterius corporis terminus coherere queat. Quod quidem igit, ⁊ ſi cōcederetur (cum ſit locus trifariam dimenſus diuiſibiliſqꝫ multa ſpatia incorporea in vno ⁊ eodem corpore eſſe, nullum ſequatur abſurdum, abunde ſatiſqꝫ oſtēdimus. Neqꝫ enim ſequitur hoc trifariam eſt dimenſum aut hoc eſt trifariā diuiſibile, ergo eſt corpus, neqꝫ hanc eſſe corporis definitioneꝫ admitteremus, qm̄ ipſuꝫ quāquippiam aliud ſit ita eſt trifariam dimenſum ac diuiſibile. Nam corpus eſt ſubſtantia cui accidit quantitas trina autem dimenſio cum ſit quantitas accidit ſubſtantię, ⁊ corpus eſt ſubſtantia, quare trina dimenſio accidit corpori. Nam corpus eſt quatenus ex materia conſtat, qua verō quantitas corpori accidit, hac ratione corpus eſt trina dimenſio, ac trifariam diuiſibile que in rōnibus ꝯtra Meliſſum plane dixit. Quocirca fidei ⁊ ꝓbatiōis cauſa adiungam aſſumāqꝫ vnam ibi dictoꝝ ſententiā, ⁊ ſi plures aſſumere poſſim, que hoc modo ſe habet. (Atqui Meliſſus id qđ eſt infinitū eſſe aſſerit, ergo id quod eſt, quantitas aliqua erit. Nam infinitum in quantitate eſt. Subſtantia autem infinita, vel qualitas, aut affectio infinita eſſe nō pōt, niſi per accidens, ſi ergo ſubſtantia eſt cum quantitate, Nam infiniti rō quantitate vritur, ſed nō ſubſtantia neqꝫ qualitate. Plane igitur per hec Ariſtoteles inquit quantitatem ſubſtantię accidere, ſed trina dimenſio eſt aliqua ſpeties quantitatis, ergo trina dimēſio accidit ſubſtantię, ſed corpus eſt ſubſtantia, corpori ergo accidet trina dimenſio, ſi corpori itaqꝫ accidit trina dimenſio, nō ergo trifariam eſſe diuiſibile eſt definitio corporis ſed inſeparabile accidens, nō ergo neceſſe eſt ſi hoc eſt trina dimenſio trifariamqꝫ diuiſibile ergo corpus eſt. Uerum quedam dubitatio rōni accidit, nunquid poſſimus ſeparare quantitatem a ſubſtantia. Sed poſterius hoc ꝯſiderabimus, ne diuagemur ſermoniſqꝫ ꝯtinuationem intercidamus. Quod

Cōtra 1m Argm Ari.

Primo lib.

quideꝫ

Quõ ratiõ Arist. nõ cogit plura intervalla in eodẽ esse.

quidem igitur non sit impossibile neq3 absurdum plura spatia in eodem esse demõstrauimus. ¶ Uerum nihil vrget eos, qui statuunt intervallum locu3 esse, fateri plura spatia in eodem esse q̃3 duo, neq3 locum in loco fieri neq3 penitus locum moueri. Neq3 enim amphora translata, spatium quod intus recipit aquam vna cum amphora trãsferetur, sed tota amphora totum locum mutabit. Nam vacuum immobile est. Quemadmodum igitur si sphera solida q̃dã esset, que in aliquo inmitteretur tantum loci sane impleret, quãtũ magnitudinis ipsa capit, quam si deinde traduxeris aliquo, nihil vacui recipientis ipsam traduces, neq3 id quod sphere profunditatẽ implebat, sed transmutata sphera aliam atq3 aliam intervalli partem implebit ipso intervallo inmobile. Nã quopacto moueretur vacuum? Sic etiam ꝛ si continuũ nõ esset id quod est in loco, sed attiguu3 (vt amphora se habet) idem rursus accidet. Nihil enim interest si rationem de continuo vel de attiguo cõsiderabimus, quoniã neq3 in attiguo est vacuum quod corpore non impleatur. Quemadmodum igitur in cõtinua ac solida sphera s. pila, quũ transmutatur nulla pars vacui intus manet, que cõtineat partes sphere in ꝓfunditate, ita ꝛ si illam animo conceperis esse diuisam, vt partim extrinsecus contineat, partim autem intus cõtineatur. (Nam hac rõne assimilatur amphore) nihil plus ipsa trãslata cõtinebit q̃3 prius, sed quemadmodum cum transferebatur aliquo, tunc totum spatium in quo erat deserunt, ꝛ aliud implebat, in quo ipsa collocabatur manẽte spatio. Ita ꝛ si ipsa diuisa foret, idem rursus accideret. Neq3 enim quia diuideretur sphera alio quodãmodo impleret locum quam prius implebat. Neq3 enim quia ipsa diuiditur, idcirco mouetur intervallum locale, sed alij locĩ partibus tribuuntur, quoniam partes etiam actu diuise sunt, neq3 eo quod pars proprium obtinet locum, iam cogitur locum vna cum ipsa transferri, sed cũ3 mouetur totum vnaq3q3 pars que cõtinet vacui parte3, ipsam relinquit, ꝛ aliã occupat, nõ igitur necesse est moueri locum neq3 locum in loco esse neq3 multa intervalla esse in eodem. Nam semper prius loci intervallum in quo erat, mobile relinq̃t ꝛ in alio spatio locali fit quandoquidem corpus semper in loco sit, solum igitur corporale spatium potest in spatio locali esse, vt duo queãt intervalla ipsismet mutuo cohere. s. intervallum corporeum ac loci intercapedo, in qua corpus est, tertium autem intervallum intercludi interq3 mitti non potest, neq3 in eodem esse, quandoquidem nequeant duo corpora eundem cõtinere locũ, vt superficies plures in eodem esse possunt. Uerum impossibile est plures superficies q̃3 has duas actu ipsismet cõiungi cohereq3 videlicet superficiem cõtinentis corporis ꝛ superficiem contenti. Nã tria corpora mutuo sese tangere secundũ idẽ nequeunt. Ita sentio de intervallis locorum, quoniam quãq̃3 plura intervalla incorporea in eodem esse queãt, attamen actu esse nõ possunt, propterea quod neq3 duo in eodem loco esse queunt, neq3 vacuum in vacuo. Na3 immobile vacuum est. Uerũ si qs forsitam concederet vacuum in vacuo esse, quodquidem sic non est, cõstat sane vt vacuum in vacuo ita esset quemadmodu3 linea in linea ac superficies in superficie est. Ut igitur si infinite linee simul essent nõ maius totum efficerent q̃3 illa q̃ erat a principio, sed vna tota linea fit, similiter ꝛ si superficies in eodem essent ac puncta non maius illud efficerent in quo sunt, q̃3 prius, ita si vacuum in vacuo fieret, ita esset totum sicut a principio. Nam totum toti coniungitur, sed cum manifestum sit idem esse dictu vacuũ ꝛ spatium locale trifariam diuisibile, igitur impossibile est vacuum in vacuo recipi, ac locum in loco, vel moueri locum qua locus est. Quod autem his qui statuunt locum esse intervallum vacuum propria rõne alterum ab his corporibus, que in eo recipiuntur, nullum absurdu3 eorum (que Arist. cõclusit) accidat, satis affatimq3 rõnem demonstrasse puto. Ceterum aliam questionem aggrediamur.

An loc⁹ sit termin⁹ ꝯtinẽtis.

Et qd locus nõ sit terminus cõtinentis demonstretur hoc modo.

Pri^m arg^m

Nam si id quod est in loco nihil aliud est q̃3 corpus, ꝛ nõ per aliud quippiam in loco est, quam quatenus corpus est, illud autem quod est in superficie continentis nõ qua corpus in ea collocatur. Nam corpus est trifariam diuisibile, sed id quod est in superficie quatenus superficies longitudine ꝛ latitudine solum constat, nõ potest esse trifariã diuisibile. non igitur superficies est locus, sed finis terminusq3 cõtinentis quatenus continet cõtentum superficies est, nõ igitur terminus cõtinentis quatenus continet contentum est locus. Nam cum superficies dupliciter sit diuisibilis vel duplici (vt dixi) dimensione constet, nõ poterit in seipsa recipere id quod trifariam diuisibile est, vel trina dimensione constat quatenus tale est, quandoquidem non totum vndiq3 illud tangeret, neq3 superficies totum corpus reciperet. Nam quo pacto aliq̃s tueri posset corporis profunditatem in superficie collocari, siquidem solum termini corporis erunt ij qui in superficie sunt.

Scd3 ar^m.

Item si locum oportet equalem esse illi qd est in loco. Nam id erat vnum inter alia cõmune postulatum, certe superficies nõ erit locus. Quomodo enim superficies põt esse equalis corpori? Si aute3 aliquis dicat, eo locum equalem esse illi quod est in loco, quod locus cohereret termino contenti ac illu3 tangit. Scias hũc duntaxat tueri locum equalem esse termino eius quod est in loco ꝛ non equalem illi quod cingitur complectiturq3 loco, cum terminus non sit per se in loco, quare si verum erit postulatum quod asserit oportere locu3 nõ equalem illi esse qui est terminus cõtenti, sed ipsi quod cõtinetur loco, id autem quod est in loco cum corpore est, ergo locum oportet equalem esse corpori, sed impossibile est superficiem equalem corpori esse, quonia3 neq3 linea equalis est superficiei neq3 punctum linee, igit̃ impossibile est locum superficiem esse.

Tertiũ ar^m

Preterea si oportet locum immobilem esse, ꝛ superficies cũ sit terminus corporis simul cum corpore mouetur cuius est terminus, impossibile igitur est superficiem locum esse.

R̃ñsio q̃dã

¶ Si autem quispiam dixerit superficie3 quatenus locus est, immobilem esse qua vero superficies ipsam moueri, assero id minime verum esse.

Obiectio.

¶ Nam locus est quatenus tale3 positionem ꝛ habitum habet erga id quod est in loco, seu quatenus ipsum tãgit ꝛ continet ipsum. Sed neq3 hoc modo immobilis est, quandoquidem me manente ꝛ nõ alio ꝓficiscẽte, is locus qui me cõtinet dico. s. superficies aeris qua tangit me aer, nõ maneat, sed vna cum aere moueatur ꝛ cõtinuo alia atq3 alia aeris pars contineat me. Similiter ꝛ si celi extremum dixeris nostra positione ꝛ quoad nos locum esse, neq3 hoc immobile est, neq3 semper eadem pars superficiei concaue celi eandẽ partem corporis quod intra eam capitur, tangit, etia3 si ea que continentur manerent, propterea quod celestia semper mouẽtur, quare si nihil est immobile preter terram, nõ poterit igitur locus immobilis esse, ꝛ si quod cõtinetur inmobile foret. Si ergo cõmuni conceptione (vt ipse Aristoteles inquit) locum immobilem esse oportet, ꝛ terminus continentis immobilis nõ est, quandoquidem simul mouetur cum eo cuius est terminus

Quar^m ar^m manente ipso contento immobile, igitur terminus continentis nō est locus. ¶ Item si omnis motus aut secundum alterationem fit, aut secundum auctionem diminutionēq;, aut secundū locum. Nam ipse Aristoteles demonstrauit iuxta tria predicamenta tantum versari motum. s. circa quantitatem, qualitatēq; & predicamentum vbi, quem vocat lationem, cuius alter motus orbicularis est, alter vero motus rectus appellari solet, vt ipse plerisq; in locis determinat, quandoquidem in eodē libro videatur illum partiri in duas species, quarū altera latio vocatur, altera circūlatio. Et vltima sphera in orbem ducitur, igitur mouetur secundum locum, deinde cū tali motu moueatur, qualis igitur erit locus sphere siderum non errantium, cum nihil extrinsecus ipsam contineat? Hac proinde videtur non recte traditaz fuisse ab Aristotele de loco definitionem, cū omne corpus sit in loco, & definitio quam ipse affert non cuiq; corpori congruat eueniatq;. Unde volentes interpretes afferre quopacto sphera siderum non errantium moueatur secundum locum cum nō sit in loco, potius omnia confundat, q̄; quicq; apertum dilucidūue dicant, quod persuadere queat. Nam inficiari spheram siderum nō errātium moueri secundum locum nō possunt, neq; fingere possunt quo alio motu moueretur, atqui qualis sit locus secundum quem ipsa moueatur, dicere assignareq; nesciunt. sed veluti q̄ sunt qui taxillo ludunt, siquidez aliā atq; aliam rōnem afferrant, & his omnibus que garriunt, positiones & postulata quę a principio Arist. dixit petitq;, ipsi destruunt ac tollūt. Et enim Aristoteles rōnis imbecillitatem exiguūq; vigorem, obscuris verbis aut occulta sententia cum celasset, sic volentibus id perscrutari tradidit, vt velint ac queāt rationes ad vtrāq; partem conuertere. Icirco interpretum alij ferunt locum

Pri^m op^o. firmamenti sphereq; astrorum nō errantiū esse superficiem cōuexam curuāq;. Saturni sphere qui omnia fe-

Pri^m Ar^m. re cōmunia postulata de loco tollunt, quę sane Aristoteles posuit, ceu hec, locum extrinsecum esse ab eo quod est in loco, ac cōtinere ipsum, & locum equalem esse illi quod est in loco. Nam hic (cum ita sentiant de loco vltime sphere) quo locum esse equalem ei quod est in loco

Scdm ar^m assignare affirmareq; poterunt. Deinde accidit his, qui sic aiunt, asserere idem secundum idem locum esse & id quod est in loco. Nam si Saturni sphera secundum superficiem cōuexam est locus sphere siderum non errantium, & rursus secundum eandem superficiem contentā ab ipsa sphera non errantium astrorum in illa est velut in loco, idem igitur dico. s. eadem sphera Saturni secundum suam superficiem cōuexam locus erit sphere stellarum nō errantium & in illa erit velut in loco. Sed quonā pacto hoc affirmare possimus, vt idem sit locus alterius quod est locus eiusdem. s. quomodo pōt affirmari, vt cōuexa superficies sphere Saturni sit locus sphere nō errantium siderum, quam habet pro suo loco? Nam quomodo idem secundum idem pōt cōtrarios oppositosue habitus oppositasq; positiones recipere. Nā idē esse pater eiusdem, & suimet fili^o non potest seruata vera intelligentia positionis & habitus, circa quem versatur rō. Quapropter qui ita sentiant sperā nō errantium siderum in loco esse, cōmunes cōceptiones de loco dirimunt ac tollunt alij, igitur sic sentiunt spheram talem in loco esset, alij vero cōtinuas partes eiusdem sphere intersese mutuo loca esse assentiunt. Nam vnaqueq; pars

Secunda opinio. a partibus circūcirca cōtinetur, qui etiam cōcessa postulataq; de loco demunt. Nam ipse Aristoteles sepe dixit

Pri^m arg^m. partes cōtinui nō esse per se in loco, sed p accidens, quatenus totum in loco est. Deinde quōmodo oportet locū nihil esse rei, siquidem partes inter se mutuo sunt loca. Nam si vniuersitas est aliquid partium, immo idipsum quod omnibus partibus cōstat, & vnaqueq; pars ad cōficiendum vniuersitatem cōfert, igitur partes sunt aliquid ipsarūmet quandoquidem ad eandem essentiam cōstituendam mutuo cōcurrant, siquidez vnaqueq; ab vniuersitate diuulsa seiunctaq; periclitatur ne essentia priuetur, & intereat. Deinde si locus vniuscuiusq; partis Scdz ar^m,

sphere siderum sunt ipse partes que circūcirca cōtinent cum ipse mouentur, quales locos mutabunt? Neq; enim partibus continentibus circūcirca seiunguntur, quandoquidem cęlum motum nō diuidatur. Itez quō dicemus partes cum celum circū ducitur ipsismet mutuo propria loca cedere. Nam si partes cōtinentes sunt loca vniuscuiusq; partis sphere stellarum fixarum, & circūducta tota sphera recte dicit partes mutuo ipsismet locum proprium cedere, profecto necesse est cęlum diuidi & alias atq; alias partes diuersum respectum, situm, & positionem ad vniuersitatem & ad seipsa obtinere, qđ quidem impossibile est, cum cęlum sit indiuisibile. Nam arcton. s. vbi vrsa minor ac pol^9 noster iacet eiusdē sphere pars nunq̄ sit opposita pars. s. auster & alter polus mundi, vel alia pars alibi cōstituta, quod forsitan neq; generabilib^9 corruptibilibusq; reb^9 accidit, nisi aeri, aquę, ac his quecūq; ex eisdem, producta eliquabilia sunt, ceu aurum, plumbum, cera, & similia. Nō possunt igitur hūc in modū tueri cęlū secundū partes in loco esse. ¶ Pre- Tertiū ar^m

terea paulo ante Aristoteles pluribus argumentis demōstrauit, q̄ quippiam aliter est vt in loco & aliter vt in toto, si autem partes cōtinentes circūcirca sunt loca aliarum partium, igitur pars erit in toto velut in loco, igitur cęlum secundum nihil erit in loco, quomodo igiť sphera siderum non errantium secundum locum mouetur, si non est in loco neq; secundū seipsam totam, neq; secundum partes? Nam quod non est in loco, secundū locum moueri non pōt, si ergo sphera stellarum fixarū secundum locum mouetur, etiam in loco erit, si autez in loco, & a nullo extrinsecus cōtinetur, igiť locus nō erit terminus, cōtinentis quatenus cōtinet cōtentum. Uerū huius confusionis controuersięq; in causa est ipsa definitio loci qua dicitur locum esse terminum cōtinentis quatenus continet cōtentum. Preterea & hinc cōstabit locum non esse superficiem. Nam quum aliquid mouetur motu recto per aliquid corpus, ceu per aerez, dicimus transmutato aere ab ipso mobile secundum partem, & eidem suum locum cedente fieri motum, quandoqdez corpus non recipitur per corpus. Si ergo terminus cōtinentis est locus, & non est aliquod spatium inter extrema alicuius comprehensum diuersum ab his corporibus, que intus capiuntur & ingrediuntur in eo, manifestum est, cum ipse mouebor ac proficiscar ex Athenis ad Thebas partes aeris suum locum mihi cedentes, cum motus locorum fit mutatio, & alternatio in cōtinuo, nihil aliō mihi cedere videbiť, q̄; supficies. Sed supficies sole cōposite, & si infinite essent mutuo ipsismet coherēt & totum maius non efficiunt, quomodo igitur procedit mobile vltra? Nam si dicerēt cū superficiebus aliquod spatium aeris trifariā diuisibile cedere mobili, ipso semper translato ex interuallo spatioq; ad interuallū, hoc modo accideret aliquam magnitudinē moueri, ceu vnius stadij spatium. Si autem superficies solum erit id q̄ cedit, & superficies continuete nullam efficiunt magnitudinem secundum profunditatē, quomodo igitur mobile vltro procedere ac recipi poterit. Atq; procedit & mouetur

mouetur per quantumlibet spatiũ, ceu ab Athenis ad Thebas, igitur superficies solũ non cedit mobili, sed corpus quod ipsi cedendo transfertur, illud nanq; cedit huic quod trãsfertur, quod a suo loco transfertur ac impellitur, non igitur superficies est locus. Quod quidem igitur locus non sit terminus cõtinentis ex his satis cõtueri cognoscereq; possumus. Quod vero locus sit spatium trifariã diuisibile diuersum ab his corporibus que in ipso incidunt, ac ingrediuntur, quod sua ac propria ratione sit incorporeũ, ⁊ solũ sit ipse dimensiones corporis vacue. (Nam reuera idem subiecto est vacuũ ⁊ locus) demonstretur ex destructione reliquorũ. Nam si neq; materia, neq; forma, neq; terminus continẽtis est, restat locum esse spatiũ. Quod vero idem quatenus idem sit aliquod spatiũ omnino diuersum ab his corporibus, que in illo ingrediuntur, demõstretur. Et imprimis ex eo quod paulo prius diximus quo dicebamus corpora vicissim inter se cedere. Naz si mobile non recipit p corpus, ⁊ si superficies non sit mobile, sed trifariam diuisibile, quando igitur aliquid diuidens aerem fieret in loco eius tantuz profecto spatij cedit aer illi quantũ est ipsuz mobile, quoniam igitur tantum est metrum, quantum est illud quod mensuratur, necesse prorsus est, si aer habet decem verbigratia vlnas soliditatis, totidem etiã receptaculũ ⁊ locum eius habere. Habeat ergo ⁊ ipsum decem vlnas magnitudinis solide, quam sane cedet corpori quod mouetur, id ergo cum tantũ capiat molis ⁊ magnitudinis erit locus. Nam loci mutuo ipsismet cedunt, igitur locus est aliquod solidum, appello in quã solidũ id quod trifariã diuisibile est. Mensura autem illius quod est in loco est ipse locus, quocirca equalis ei est. Sed hoc clarius explorati[us]ue exemplo amphore demonstrabitur. Nam si non esset aliquod interuallũ inter cauaz superficiem amphore, quod sane aer impleret, tantum habens soliditatis, quantus est aer in ipso, sed sola superficies esset receptaculum aeris, quoniam metrũ est ipsa amphora, ⁊ necesse est prorsus mensurã equalem esse illi quod mensuratur, consentaneum igitur erit, vt aeris sola superficies capiatur ⁊ complectatur, quod quidem absurdum est, quoniam aere cedente aque subeunti aliquod soliduz ⁊ corpus est aqua que locũ aeris occupat, metitur igitur aqua ab ipsa amphora, ⁊ tantum est metrum aut tanta est mensura, quantũ est id quod mẽsuratur ab ipsa, aqua existente solida ⁊ non superficie, itaq; ⁊ mensura ipsa solida erit. Nam si expleremus amphoram, ⁊ metiremur aquam, tantum amphore receptaculũ esse dicentes quãtum capit ipsa aqua, metiremur ne duntaxat superficiez aque, vel quantus sit ipsius aque ambitus quantaq; cõtinẽtia inuestigabimus? Nequaq;, sed solidũ profecto metiremur. Quocirca non querimus nec contendimus qualem figuram obtineat mensura, sed duntaxat solidi areã consideramus. Quum igitur dixerimus tantũ esse amphore receptaculum, quantum aque soliditas capit dicemus ne tantum aeris ibi esse, quantum erat in amphora ante aquam? Nequaq;. Non enim per aerem aqua penetrat ⁊ recipitur ⁊ ab ipso aere mensuratur, sed aer solum cedit aque. Uerum dicemus ne superficiem amphore tantam esse minime, quoniam metiri plana in his rebus non intendimus, nec volumus, sed solida. Restat igitur, vt receptaculum q intra terminos amphore comprehenditur, mensurare id quod intus capitur. Itaq; est aliquod spatium interuallumq; preter corpora que in eo incidunt ingrediunturq;, neq; id sane dico, vt hoc

Uide quo vult. Joan. interuallum, vel sit, vel possit esse aliquando omni corpore vacuum (minime ac nunq; id potest dici) sed asser-

tio idipsum esse diuersum a corporibus que illud obeunt ac in illo incidunt, ⁊ propria ratione vacuum, nunq; tamen sine corpore, quemadmodum materiam sane dicimus diuersam esse ab omnibus formis, tamen ipsa nunq; potest esse sine forma. Hoc modo etiam interuallum intelligimus diuersum esse ab omni corpore, ac suapte ratione vacuum, in quo manente immobile secundum totum ⁊ secundum partes, aliud atq; aliud corpus semper ingreditur equidem interuallum immobile est secundum totum quoniam mundi interuallum quod vniuersi corpus recipit, nunq; moueretur. Secundum partes autem, quoniam incorporeum spatium ⁊ propria ratione vacuum moueri non potest, quare interuallum erit locus ac diuersum a corporibus receptis. Item vacui vis vtrumq; illi qui rei veritatem perspicere voluerit, plane ostendet ac exhibebit, dico scilicet esse aliquod interuallum diuersum ab his corporibus que in eo incidunt, ac ipsum nunq; esse sine corpore. Cur enim in clepsydris dico scilicet in his vasibus que appellantur apud nos arpagia (quibus aqua impletis) si in fundo existentibus multis foraminibus, cum eorum orificium digito operuerimus, non exibit aqua per foramina que in fundo sunt constituta, cum ipsa sit grauis, ⁊ tot habeat meatus ⁊ ora, sed aeris impedimento per foramina detinetur, ⁊ in sublimi loco stat preter naturam, at cum foramen superius aperuerimus mox aqua exibit descendetq; cum impetu per foramina in fundo vasorũ constituta? Certe huius rei causa nulla alia est q vacui vis. Nam quum nequeat vacuum esse superius foramine obturato si aqua exierit ac descendet deorsum, nullo pacto aeri patebit aditus, vt intra recipi queat exeunte aqua. Neq; enim superius aer aditum habebit, si diligenter supernuz os digito obturabitur neq; inferius cũ sint foramina minutissima, ⁊ aqua immineat foraminibusq; adiaceat, que cum aerem detineat cogatq; foris manere ipsa aditum inuenire non potest. Simul nanq; egredi aquam ⁊ ingredi aerem impossibile est, cum igitur deorsum aqua fertur, ⁊ aer expellitur ab ipsa vi ipsius vacui in vniuerso naturali statio fit, si ergo latiora essent foramina, ⁊ multum aque ibi esset, aer secundum vnam aliquam partes superans posset succedere aque. Deinde vero naturali impetu cum aqua alibi difflueret, cui presto aer esset, tunc secundum alteram partem aqua cum impetu alio traducta translataq;, aer posset aditum habere, vt etiam fieri solet in vasibus perforatis quando plena sunt, quapropter neq; vinum cum impetu exit, sed sensim aeris impulsu fluit descenditq; sub vas ipsum testamq;. Unde superius vbi vacuum relinquitur, ⁊ vinum non est, consueuerunt perforare, vt concedentibus aeri ingressum per illud foramen factum, vinum exeat quantum vsui licet, porro videtur tunc vinum maiore impetu exire. Unde etiam cum aqua suapte natura deorsum existat, sursum mouetur atrahiturq; ab his qui aliquam fistulam tibiamq; iniiciunt in eam, ⁊ per ipsam hiant absorbentq; cochlearia. Eo. n. plerunq; aerem absorbent in ipsa tibia, quoniã periclitatur ne vacuũ intra capiatur, vnde diuulgata vis vacui mouet aquaz preter naturam, porro hoc modo totã amphorã exhauriunt absorbẽtq; flectẽtes deinus alterã tibie partem, ⁊ deprimentes immergẽtesq; alterã extremitatẽ in amphorã, deinde per alterã absorbẽtes aerem qui intus est, vi vacui simul atrahũt aquã que cum iaz cepit initiũ motus nõ quiescit, quousq; totã exhauriant amphorã. Hoc autem hac de causa fit, quoniã postea q̃ preuenit aqua implendo totam tibiam, ⁊ in ipsa

Sed̃ interuallum esse diuersuz ab omnibus corporib⁹. Sz non separatũ ab omni corpore.

Extra mundum locus.

curuaturā ingressa cepit sm nālem lationem ferri, aer subire in eādē rursus nō potest propter fluxū ac impetū naturalē aquę, ac propter tortuositatem tibię ex ipsa curuatura prouenientem. Cū igitur aer ingredi nequeat, ⁊ rursus impossibile sit tibiā fieri vacuā continuo fit aque fluxus per ipsam fistulā. Nam cū principiū tibię aqua ingrederetur ⁊ perueniret vsqꝫ ad curuaturā fistulę ⁊ alia aqua inferius non ingrederetur, neqꝫ aer posset cogere aquā vt ipleat illā tibię fistulęqꝫ partē, necessario accideret vacuū esse, igitur vacui vis cū semper expleat vacuā partē, non quiescit quousqꝫ consumpta aqua que in amphora erat inferius a principio tibia aere impleatur dico scilicet ab ea extremitate tibię quā immergunt in amphoram. Nam amphora impletur aere per os suum cū continuo exijt aqua per fistulam, qui sane aer cum ingrediatur in amphorā continuo consumpta aqua. s. quantū aquę fistula imbibunt absorbentqꝫ tantū aeris continuo per os amphorę in ipsa ingredit, extremo ⁊ vltimo aque cochleario presto aer est, qui partes inferiores tibię impleat in quibus non est aqua. Si ergo nihil interualli esset inter extrema clepsydrę, vel tibię fistulęqꝫ, quod diuersum foret a corpore ibi existente, sua ac propria ratione vacuum, quamobrem natura prohibet aquam in clepsydris secundum naturam moueri quando obturatū est os superius, aut in tibijs cogit aquā sursum ferri preter naturam? Cōmunis igitur omnium responsio est, ne fiat vacuum. Sed quale vacuum fore putas (o vir optime) si nullū aliud est interuallū inter extrema amphorę preter spatiū aquę: quo fiet, vt quā primum aqua exierit nihil relinquatur, nisi superficies concaua vasis. Quid igitur qualeqꝫ foret vacuū: Nunquid superficies: sed mehercle existimo te nihil aliud dicere posse quam plenam superficiem vacuam esse. Nam si superficies qua superficies est, quodam corpore impleri idonea est, quantū igitur capiet profunditas aeris, que superficiem terrę implet: Non. n. poteris determinare quantum id sit quod huius cubi verbi gratia superficiem implet, num illius quantitas sit vnius digiti, vel maior, aut minor. Ex que assignatio afferri posset: Quod vero non possemus certam ac definitā quantitatem habere assignareqꝫ, ex his constat, quoniam potest alterū corpus circulare immitti quod magis ⁊ min⁹, vel approximari, vel distare ob ipso queat, ⁊ in differētibus distantibusqꝫ dimēsionibus cubi superficiem certe non magis plenam q̄ꝫ vacuam dicere possim⁹. Quod vero neqꝫ vacua, neqꝫ plena superficies esse queat, manifestū etiam hinc est, quoniā asserunt neqꝫ vacuū aliquid esse, neqꝫ extra conuexā inerrabilis sphere superficiem aliquid haberi, ⁊ rursus constat, quoniam nemo bone mentis superficiem vltimam cęli vacuam, vel plenā dicere potest. Si ergo superficies est locus, ⁊ nō est aliquod spatiū propria ratione vacuū, que igitur est illa vis naturę, que corpora preter naturam, sępe ciet ne vacuum fiat, cum nullū sit in vniuerso spatiū quod periclitetur vacuū fieri: Num hoc forsitā vacuū assentiunt. s. superficiem nō tangi aliquo corpore, tanq̄ꝫ ipsa natura necessariū sit omne corpus aliquod tangere: Atqui hoc modo introduceretur omne finitum ad aliquid terminari, quod quidē falsum esse satis Arist. in tertio libro demonstrauit. Siquidem diuersa sint terminari claudiqꝫ termino, ⁊ tangi, cum tangi sit de numero eoꝝ que ad aliquid referuntur, ⁊ terminari minime. Item demonstratū est extra cęlū nihil esse, quare cęlū nihil tangeret, ⁊ simpliciter (si nō est vniuersū infinitū) necesse est vltimā cęli superficiem nihil tangere. Et quāq̄ꝫ ea que intra vniuersū cōplectuntur prorsus aliquod tangant, attamen hoc illis inqt accidere. Si ergo accidit his tangere, ⁊ si nihil tangerent profecto nihil detrimenti coꝝ natura acciperet. Quod autem hoc vacuū nō sit. s. corpus non tangere corpus hinc cōstabit. Nā si hoc esset, quomodo itaqꝫ Arist. ostendit extra cęlū non esse vacuū. Nam si asserunt vacuum esse ipsam superficiem, quando nullū corpus tangit, certe extra cęlū vacuū esset, siquidem superficies vltimi cęli extra se nihil tangat. Atqui Aristo. negat vacuū esse extra cęlū, igitur nō aliquod tangere vacuū non est. Rursus si hoc esset vacuū. s. corpus non tangere corpus, profecto in rationibus contra vacuum Aristo. ostendere omne corpus necessario tangere corpus cōtendisset, sed hoc ridiculum est. Nam quomodo diceret non solū intra vniuersum minime vacuū cōplecti, sed ēt extra cęlū non esse, immo secundū suam opinionē cęlū nihil extrinsecus tangit. Sed quid multis moror ac multa dico ipsius philosophi cōtextus ⁊ verba adducemus, quibus ostenditur omnes existimasse vacuū esse, ac ipse nititur demonstrare vacuū non esse. Nā (inquit) qui dicunt vacuum, vt locū quendam, ⁊ vas, ipsum ponūt. At plenum esse videtur, cū eam molem habet, cuius est susceptiuum, cū aūt priuatur ea, est vacuū. Item inquit homines vacuū spatium esse volunt, in quo nullū est sensibile corpus, ⁊ cū ipse querit vacui significationē ⁊ intelligentiā quid ipsum significet (inquit.) Uno quidem modo vacuum dici videtur, id quod non est plenū sensibili corpore. Itē subiungit paulopost, Alio vero mō in quo nō est hoc aliquid: neqꝫ substantia corporea vlla. Unde ex hac definitione videtur vacuū dici materiā esse, quo fit, vt hec duo a vacui voce significentur, quę itaqꝫ cū dicit nō explicat, neqꝫ inquit vacuū esse corpus quando per superficiem suam nihil tangit. Immo etiā cū obijcit vacuū non esse ōndit ipsū nō ens esse, quod reuera nomen significat, ⁊ oēs intelligūt ipsū esse velut interuallū trifariā diuisibile in seipso nullū corpus habēs. Unde inquit ⁊ eisdē rationibus quibus tollitur refelliturqꝫ locū esse spatiū ⁊ vacuū esse refelletur. Nam hoc modo idem dicitur esse vacuum, ⁊ locus. Si ergo vacuum non dicitur, id quod nihil tangit, sed aliquod spatiū in quo corpus nullū est. Et nullum est inter extrema illius vasis quod sursum atrahit aquā, ⁊ tibię interuallū diuersum a corporibus que in illo ingrediūtur, certe patet; quod si exierit aqua nihil vacui relinquetur. Neqꝫ. n. est aliquod alterum interuallum. Cur igitur natura cogit aquā preter naturam manere, vel moueri: Equidem nō cogit, vt non maneat intus vacuū, tanq̄ꝫ aliquod interuallū inter extrema cōprehensum sit, quod ab aqua impleatur, ac si exierit aqua, ⁊ in eodem nō concedat subeatqꝫ aer, vacuum fieri periclitetur. Plane igitur existimo his demōstrasse aliquod interuallū esse a corporibus que in illo recipiuntur diuersum quod quidem propria ratione vacuū sit ⁊ proprie locus. Sed immorandum amplius est. Quoniam si corpora que mouentur ⁊ fiunt nō egent extrinsecus aliquo interuallo equale ipsis secundū tres dimensiones, cur vtres ⁊ dolia a musto effringuntur vino eua porante? Atqui si deus corporum opifex illis aliquod spatium non subiecisset adiunxissetqꝫ quod ab eorum substantia seiunctum esset, sed duntaxat ipsas substantias produxisset, que externo loco non egerent, qua de causa ⁊ in ipso vtre corpus ingressū nō ita conditū est, vt nullo recipiēte receptaculoqꝫ egeat. Nā si corpus tangit corpus, id sane per accidēs corporibus inest, qꝛ vniuersum nō est cōtinuū, sed diuisū. Hac rōne fit, vt apud Aristo. alterius atqꝫ alterius corporis alius atqꝫ alius locus sit. Idcirco fit vt non sit eiusdē locus. Non enim

obid

ob id cęlum conditum est, vt sit locus eorum corporum que intra sui ambitum continentur, sed propter ordinem eorum que sunt, ac naturales vires ⁊ inclinationes rerũ accidit alterius atq; alterius alium atq; alium locũ esse. Si ergo accidit corporibus sese mutuo tangere, ⁊ secundum essentiam non egent extrinsecus intervallo quod ipsa recipiat, oportebit (vt ipse dicebam) ventum qui in vtre sit trasmutato musto, nõ egere extrinsecus alio quodam loco. At nunc eget, siquidem vtres effringat. Quod vero neq; corpus extra spatium per se esse queat, neq; idem spatium possit duo corpora recipere, considerandum demonstrandumq; hoc modo est. Si nullũ est spatium diversum preter corpora ingrediẽtia quod ipsa recipiat, per cogitationem separemus ipsa intermedia corpora. Et videamus, si revera ita se habet. Nõne si intellexerimus cogitaverimusq; intra cęlum corpora non esse, dico.s. terrã, aquam, aerem, ⁊ ignem, quid reliqui erit inter hunc ambitũ, quam spatium vacuum, quo.n. fit vt a centro ad periferiam vsq; corpora recta vndiq; abijciantur ⁊ tollantur. Hoc igitur per quod corpora recta abijcimus quid aliud esse poterit, q̃ spatiũ vacuũ trifariam divisibile. Nisi quis dicat impossibilem esse petitionẽ, quoniam mea sententia hoc nõ sequitur. Nam quũ ex aliqua suppositione sequeretur aliquid, quod fieri nequit, tunc eo quod consequẽs impossibile est, suppositionem negamus ⁊ cõfutamus. Verũtamen rerũ naturã per se percipiẽdi tractandiq; causa sepe solemus ⁊ impossibilia supponere. Nimirũ Aristoteles contra illos, qui asserebant ob velocem revolutionem cęli terrã immobilem manere, inquit si cęlũ cogitatione firmaremus, vbi nam moraretur. Item deinceps in hoc libro separat corpora ab omni qualitate, ⁊ omni forma, quoniam hoc modo ipsa per se contemplatur. Hoc etiã modo venimus in cognitionem materię omnem formã separantes ab ipsa, ⁊ ipsam solam per seipsam contemplantes. Itaq; absurdũ non est quibusdam suppositionibus vti (⁊ si impossibile sint) ad cõsiderationem aliorũ. Hinc enim quoniam nonnulli motu cęli assignarunt causam, cur terra staret, propter hoc inquit Aristoteles. Ut videamus, si revera motus cęli causa sit, vt terra immobilis maneat cogitatione animoq; cęlũ firmemus, ⁊ queremus, vbi nam terra secundũ naturam moraretur ⁊ quiesceret. Item Plato vniversi ordinis causam cũ intelliget, secundũ cogitationem ⁊ cõsiderationem separat mundũ, ⁊ querit quonam modo vniversum ipsum se habet per se a Deo seiunctum. Atqui horũ vnũquodq; impossibile est factu, ⁊ tamen ratio ope cogitationis ea que sunt natura cõiuncta ⁊ cõnexa seiungit, vt percipiat videatq;, quõ vnumquodq; per se secundum propriã naturã se habeat. Hoc etiã modo ipse igitur facio, quũ nonnulli negẽt spatiũ quodã recipiẽs corpora alterũ esse ab his corporibus que recipiuntur, sed solum esse in rerũ natura spatiũ corporeũ trifariã dimensum ⁊ indivisibileq; asserunt, eodẽ itaq; modo ipse dico, q̃ si hoc ita est. Detur mihi saltim intellectus cogitationisq; ope nõ esse intra cęli corpora. Num ergo vacuũ spatiũ intermediũ relinquitur? sed hoc perspicuũ esse existimo. Nam si nõ esset aliquod intervallũ inter terminos superficiei concave cęli sublatis per cogitationem corporibus ipsis que modo ibi sunt, termini extremiq; cęli frangerentur ruerentq;, q̃ quidẽ impossibile est, quandoquidem cęlũ nõ ita se habet vt modo est propter corpora que intra illud cõplectuntur, sed ⁊ si nihil foret similiter se haberet. Quod aũt de vniverso cõtemplamur, idem de parte videndũ est. Sit.n. sphera ęnea nõ solida, sed cõcava, constat sane, vt id quod intus cõprehensum est, aer sit, si ergo

A centro imaginatũ spatiũ vsq; concavum lunę.

Cur aliquñ impossibilia supponimus.

Quid Plato.

cogitavero intellexeroq; aerem qui intra iacet non corruptum ⁊ ad nihil redactũ, sed in naturam terrę conversum ⁊ mutatũ, vel in aquam. Hoc.n. impossibile non est, tunc sane minorem locũ aer occupavit cũ factus sit terra vel aqua, eo.s. in quo aer prius erat, vnde si nullum esset ibi spatiũ, nihil esset, ⁊ necessario vacuum foret. Verum Themistius obijcit contra hoc, ⁊ dicit immo dissilirent frangerenturq; potius era concavę superficiei, quã corpora que intra continentur, vel egrederẽtur, vel trãsmutarentur in terra. Hoc autem vere dicit, sed non scite ac perite. Nam dic mihi (o Themisti) cur frãgeretur sphera ęnea? Num a corpore quod intra capitur, rumperetur? vt etiã vtres a vento quũ inflati sunt ac tument, que igitur causa frãgẽdi ęs afferri potest qualisq; alia adducenda est, quã illa, vt nõ maneat intra intervallũ vacuum ⁊ inane. Enim vero ⁊ si natura hoc nõ habet, ratione cogitationeq; id sumendũ est.s. non frangi ęs, ⁊ cũ aer qui intus manet in terrã mutetur, iam cernere licet, vt sit aliquod intervallũ diversum ab his corporibus, que intra cõtinentur. Nam quid absurdi incõmodi sequitur, quẽadmodũ materiam ab omnibus formis intellectu ⁊ cogitatione abstrahimus atq; seiungimus, vt eius naturã consideremus percipiamusq;, quod sane aliquando fieri nõ potest, ita ⁊ aerem cõprehensum inter concavam superficiem ęneę spherę supponere in terram transmutari ęre non fracto neq; destructo, vt videamus quid sequatur. Atqui petitio neq; extra rei naturã est, sed fit secundum illam dico.s. hanc petitionem, qua petimus parvũ aerem transmutari in terrã. Sed quid prorsus vrget ęs frangi, aere qui intra sedet, transmutato in terrã. Nam si nõ est intervallum intra cõprehensum diversum ab eo corpore quod intra cõtinetur, quod itaq; periculum imminet, vt quam primum aer transmutatur in terram, necessario ęs dissiliat frangaturq;. Unde prave Themistius illud Galeno obiecit. Nam cũ ille peteret secundum suppositionem, sublata demptave aqua ex vase nullum aliud corpus ingredi, vt quid incommodi sequi posset, consideraretur. Themistius ei obiecit tanq̃ petẽti id quod in questione ponitur. Hoc modo itaq; dicit. Sed statuamus aqua dilapsa nullum alterũ corpus ingredi, nonne iacebit intra superficiem spatium separatum? At Galene vir.s. sapientissime nonne absurda ⁊ futilis tua petitio est? quippe qui id petas supponasq;, quod querimus, ac in questione ponitur. Nam quum nos queramus ne spatium separatum esse queat, idipsum petimus ac supponimus. Dicis equidem spatium separatum esse, itaq; tu tibi constituis effingisq; illud spatium quod volebas, id nulla ratione esse cõveniens. Hec itaq; Themistius cõtra Galenũ dicit. Quod vero stolida hec obiectio sit, cuiq; puto cõpertum esse. Nam perspicuum est, quod si spatium esse faterentur, ⁊ vltra inquireretur si idipsum per se queat esse aliquando corpore vacuum, quod quidem Arist. deinceps querit, ⁊ deinde Galenus adijceret nullum aliud corpus exeunte difluenteq; aqua incidere ingrediq; in ipso intervallo, revera id quod questione dignum est sumere petereq; videretur. Sed modo hoc non queritur, sed an sit prorsus aliquod intervallum preter spatiũ corporale q̃ locus sit corporum. Galenus autem cum petit exeunte aqua non ingredi alterum corpus, illud non asserit, quod tu Themisti narras vz sit spatium separatũ a corporibus inter amphoram cõprehensum. Sed petit nullũ aliud corpus ingredi exeunte aqua, vt hoc modo videamus si sit aliquod intervallũ vel ne. Si autem petitus sit quoniam exijt aqua, supponamus igitur alterũ corpus non ingredi, accidit igitur aliquod intervallum

separatum esse, quare sua voce comprehenditur ac revincitur. Nam tu idem asseris quod nos asserimus. s. aliquod aliud intervallū esse quod tamen nūq̃ corpore vacuū est. Neq;. n. nos hoc dicimus. s. aliquando manere spatiū corpore vacuū, sed asserimus illud esse diversum ab omnibus corporibus que in eo ingrediuntur, quod tamen nunq̃ sit corpore vacuū, ⁊ ob id sit vicissitudinaria corporū transmutatio, ⁊ vis vacui presto cuiq; est, ne spatium locale solum sine corpore maneat. Sciendū autē est quod ea suppositio quam supposuit Themistius, perinde ac aliqui dicerent hoc esse spatium locale ceu est spatium corporeum sine qualitatibus, prorsus extra verā rationē adducitur. Nam si nihil aliud foret huiusmodi spatium, quā corpus quanlitatū expers, merito his qui ita sentirent, ⁊ alia absurda incomodaq; acciderent, ⁊ illud precertim corpus corpore recipi ac penetrari. At nos minime hoc modo sentimus asserimusq;, quippe qui negemus spatiū esse corpus, ⁊ asseramus illud receptaculū corporis, ac ipsas solas dimensiones vacuas extra omnē substantiā ⁊ materiā esse. Nobis etiā ponētibus talem locum assentiuntur omnia cōcessa ⁊ cōmunia postulata de loco. Et. n. equalis est maxime illi quod est in loco, ⁊ lōge magis quā terminus continētis. Item immobilis est (vt dixi.) Deinde nihil est rei, ⁊ separabilis. Preterea magis cōtinet id quod est in eo, q̄ terminus cōtinentis. Nā vt ij qui autumant locū esse superficiem, aiunt ipsam cōtinere, quāq̃ ipsa adequetur ac cohereat termino corporis. Ita ⁊ si spatiū adequatū fuerit ac coheserit corpori, cōtinebit ipsum, quocirca vacuū non recipitur in corpore, sed corpus recipitur in vacuo, quēadmodū iam dixi. Nam si esset locus corporale spatiū, ⁊ mearet diffunderetur q; per corpus, oporteret sese mutuo spatia recipere ac penetrare. Sed quum locus secundū se sit vacuū nemo ipsum per corpus recipi ratione ipsa dicere assereret q; poterit, sed potius corpus per illud sese insinuare ac recipere, quando quidem corpus duntaxat impleat ipsum, ⁊ non mutuo sese recipiāt, neq; penetrent. Quocirca neq; pars per se in loco erit. Nam si corpus receptū ab ipso intervallo divideretur ab eodem necesse foret, cū vnaqueq; pars proprio circumscriberetur loco, vnāquāq; in loco per se manere. Atqui si non divideret corpus ab ipso spatio, neq; intervallū per corpus reciperetur, quid cogeret partem per se in loco esse? Sed illud forsitam cōtra rationem aliquis obijceret, quod nos iam diximus. Quoniam si locus est spatiū absq; omni substantia ⁊ materia in solis dimensionibus constitutū, ⁊ dimensiones sunt quantitates, igitur quātitas separata sine substātia esse poterit, sed hoc fieri nequit, quoniā omnia alia predicamēta sunt in substantia. Si ergo impossibile est quantitatem per se subsistere separatā a substātia, ergo tale spatiū esse nō poterit. Ego igitur respōdeo nō oportere rerū naturā sequi nostras positiones, sed poti⁹ ecōtra nostras assertiones rebus ipsis cōvenire ⁊ cōgruere igitur quoniā nos determinamus fieri non posse, vt aliqua q̄titas per se subsistat sine substātia, iam necesse est rerū naturam ita se habere. Sed cōsiderandū est etiā, q̄ñ si eo quod in corporibus quātitatem vna cū substātia prorsus esse videmus ipsam p se subsistere, negamus, ne cogamur ēt fateri ipsas substātias non per se subsistere, q̄ñ quidem oīs substātia naturalis aliqua certa quantitate prorsus egeat, vt existat. Itaq; in quatvis magnitudine quevis forma temere subsistere nō potest (vt in primo huius operis libro demonstravimus) sed caro, os, homo, ⁊ omnes alie forme naturales subsistunt in aliqua quantitate certa ac definita, ⁊ ea corrupta in qua caro subsistere idonea est, simul corrumpitur ⁊ forma. Hac ratione igitur diceremus naturales formas esse in quātitate veluti in subiecto. Sed quid de quantitate verbis contendere oportet, quandoquidem nulla forma naturalis queat esse subsistereq; sine materia, omnes igitur acciderent materię, quare magis per se subsistens esset quantitas, quam formę substantiales. Sed quomodo hęc se habeāt, longa disputatione ac nō exiguo tēpore egent, vt recte exploratęq; cognoscātur. Ceterum quod ipse a principio dixi nunc etiam affirmo, quoniam qui tollunt ipsum spatium, vel demōstrent ipsum non esse, ⁊ rationes ac ea que demonstravimus, solvāt, vel illa maneant concedanturq;, ne rerum naturam tollamus, quoniam quibusdam videbatur affirmari non posse quantitatem per se subsistere. Sed neq; silentio illud pretereundum est, quoniā omnia predicamenta sine connexione coniunctioneq; inter se non subsistunt, igitur neq; locus subsistet inter alia que nequeunt per se subsistere. Nam locus, ⁊ id quod est in loco sunt de numero eorum que ad aliquid sunt, quorum vnum sine reliquo esse non potest, quare propria ratione locus est separabilis a corporibus, sed actu nunq̃ potest esse sine corporibus. Et quid de quantitate solum dissero, quandoquidē nullū predicamentū sine reliquorū, vel omnium, vel aliquorū complexione ⁊ coniunctione subsistat, immo neq; ipsa substantia, quā per se subsistere posse fertur. Materia igitur ⁊ secundum subiectum dico. s. trinam dimensionem, ⁊ corpus qualitatis expers quantū ad suā rationē potest per se subsistere, tamen nunq̃ subsistit sine qualitatibus, similiter itaq; ⁊ spatiū locale, quāq̃ quod ad suā rationē possit per se subsistere. ¶ Nā quid vetat ipsū receptaculum corporis vacuum esse, vt diximus de amphora, quam si cogitavimus nullū corpus intra continere, attamen nunq̃ ipsum per se corpore vacat. Sed vt in materia vna forma corrupta alia statim introducitur, ita plane de ipso spatio dicendum est. Nam vicissitudinaria corporū transmutatio nūq̃ relinquit locū receptaculumq; vacuum, sed quam primum vnum egreditur corpus, alterum subit ⁊ ingreditur, qua ratione nunq̃ sine substantia est, neq; talem quantitatem invenire possumus, neq; hęc vis vacui est nunq̃ separari talem quantitatem a substantia quare etiam servaretur illud cōmune continuo dictum vulgatumq; concessum, dico scilicet quantitatem non subsistere per se sine substantia, quoniā nunq̃ potest esse vacuum q̄ omni corpore vacat, quare cum loco quem definivit Arist. nondū omnia concessa ⁊ postulata videantur cōpetere, ⁊ loco huiusmodi quem nos affirmamus illa competere demonstravimus igitur is erit vere locus. Verum vnum adhuc restat dico scilicet vniversaliter definire in loco sursum ⁊ deorsum. Et. n. quispiam merito ambigeret instituto sententieq; Aristotelis addictus, quoniam si locus tribuitur corporibus gravibus ⁊ levibus illud vacuum trifariam divisibile, quod inter concavam superficiem sphęrę lunę complectitur, (vt ipsi dicitis) levia sursum natura ducerentur, ⁊ gravia ad imum locum contenderent. At quomodo in hoc spatio determinare seiungere ac statuere sursum ⁊ deorsum poteritis. Nam vbi ⁊ vsq; quo supremum locū statuetis, ac vbi collocabitis ipsū deorsum. Item si oportet locū habere quandam vim naturalem per quā levia ⁊ gravia propria loca expetunt cū vnumquodq; suapte naturę impetu, ac naturali inclinatione ad propriū locū feratur, ⁊ huiusmodi spatiū sua ac propria ratione vacuum nullāvim potentiamq; habere potest qua nam ratione alia ad illius partem cierentur, ⁊ alia ad alteram. Si ergo maxime oportet loco competere sursū ⁊ deorsum, ⁊

sum, ⁊ huiusmodi loco.s.spatio non competunt, sed duntaxat termino continentis, quatenus continet contentū insunt (vt Aristoti. definiuit) is ergo erit proprie locus. Nam quum meliora ⁊ superiora rationem forme inferiorum respectu habeant, siquidem illa respectu superiorū habeant rationem materię, ⁊ appetit materia formā, velut femina marem, ⁊ turpe bonuꝫ, quoniā vnumquodqꝫ esse appetit, ⁊ vnumquodqꝫ est quod suam perfectionem recipit, que forma est, merito ignis suum locū naturalem appetit, idest contineri a superficie corporis sphęrę lunę, vt ab eodeꝫ ornetur ⁊ formetur ornatur inqꝫ ⁊ perficitur ab eodem eo quod agit ⁊ patitur, ⁊ non aliter agit ⁊ patitur nisi quia tangit. Similiter autem ⁊ aer appetit contineri a sphera ignis, ⁊ ita vsqꝫ ad extrema. Sed etiā ad hec facilis est responsio. Nam eadem rationi Aristotelis nihil minus acciderent, quoniam si terminus cōtinentis est locus, ⁊ alia que continentur ab alia superficie aeris vel aquę cōtinentur, cuꝫ vnumquodqꝫ habeat magnitudinem, vel partitatem, nobis queso explicent, vbi infimū locum ponemus definiemusqꝫ. Nam si definiueris aliquas magnitudines adeo mole ingentis, vt proxime lunę spheram attingant quę ob id vocētur lunę magnitudines si has intellexerimus terrę continuas nō esse, sed diuisas, nunquid ergo hę dicerētur in supremo loco, vel in imo esse constitute: sed quid aio de his: Lapides nāqꝫ qui supra edificia statuuntur, vel ea que circa vniuersi centrum iacent, vel terrę nonnulle partes diuisea toto sunt ne in loco deorsum: Itaqꝫ aer ille qui sub illis terminis cōprehenditur, esset in loco preter naturam, cū longe inferius iaceat qꝫ corpora grauia. Et si non intelligerentur cogitarenturqꝫ ille partes quę altissimo loco constitute sunt diuisę esse, sed ita cōpactę quemadmodū sunt toti terrę continuę. Nunquid ergo superficiem aeris cōtinentem earum vertices ceu cacumina montium dicemus esse partem loci deorsum, vel ne, ⁊ hoc ad quam altitudinem vsqꝫ durabit. Eadem etiam dicemus de loco supremo. Nam qualem dicis esse supremū locū, nunquid concauam superficiem sphęrę lunę: sed si ea soluꝫ esset locus supremus, ⁊ ea que ab ipsa proxime continentur sola essent in supremo loco, igitur aer in superno loco non erit, cum ab eadem superficie non contineatur, sed a superficie ignis, alioquin si etiam ipsa sursum esset, due species essent loci superni, ⁊ eodem continerentur. Et eadeꝫ ratio esset de loco imo qui vnus ⁊ idem esset duarum speciierū. s. terrę ⁊ aquę. Unde que differentia esset loci superioris ad seipsuꝫ, similiter ⁊ loci infimi: Quod quideꝫ igitur eedeꝫ dubitationes nō minus rationē Arist. sequantur ipsiqꝫ accident hinc perspicuum est quo pacto auteꝫ hoc verum sit hoc modo cognosces. Proprie quidem in vniuerso non erunt secundum naturā sursum ⁊ deorsum, sed (vt ipse inquit alias) in vniuerso secundum naturaꝫ erunt orbiculatio ⁊ circumcirca, si autem dixerimus superius esse vbi circumcirca voluitur cęlum, ⁊ deorsum mediū mundi, erit quideꝫ locus deorsum qui cōprehenditur sub corporibus grauibus, ⁊ sursum qui cōplectitur ⁊ capitur sub corporibus leuibus. Nā terminorꝫ superiora interualla ⁊ spatia vi totū supra retinebunt, dico autem vi, propterea quod ⁊ si non essent continua toti terrę attamen ipsam vndiqꝫ simul tangerent. Nam per simile est in his lapidibus qui instruēdis edificijs supra alijs ponuntur, quorum positionem preter naturam esse satis indicant eorum scissure ac excidia quippe qui demoliri excidi abrumpiqꝫ videantur tamqꝫ ibi maneant preter naturā appetentia ad proprium locum ferri ac pergere. Uerūꝫ ⁊ si vnumquodqꝫ ad suum naturalem locum duceretur, atta

meu ridiculum est asserere locum per se habere aliquam vim ⁊ potentiam, quando quidem singula que ad proprium locum feruntur non appetant superficiem. Neqꝫ enim grauia appetunt superficiem continentem, sed situm ⁊ motum ad centrum, cum singula appetant ordinem, quem iam ab opifice sunt consecuta, cū igitur tellus vltimum locum ordine obtinuit atqꝫ accepit, vt cunctis rebus subsideret ⁊ secundum locum aqua, tertium aer, quartum ignis, merito quum ab eodem ordine aliquid amoueretur ⁊ fluctuaret aptum alibi insidere ⁊ eidem quadaꝫ vi non insideret ac in eius superficiem non esset, sed ab eo ordine distaret, queꝫ ab opifice accepit, eundeꝫ appetens moueretur quousqꝫ illum assequeretur, feruntur itaqꝫ leuia sursuꝫ, non vt simpliciter appetant tangere superficiem continentis, sed vt consequantur ordineꝫ, quem ipsis opifex tradidit ⁊ assignauit. Nam tum maxime habent essentiam ac sunt, cum suam perfectioneꝫ obtineant. Igitur locus non habet vim, qua corpora ferrātur ad propria loca, sed ipsa corpora appetunt tueri ⁊ cōseruare suū ordinem. ¶ Cum igitur quatuor sint elementa, ⁊ duo quidem sint leuia, ⁊ duo grauia. Ego quideꝫ (si licet omnino dterminare) assero supremū locū esse spatij partem quem leuia recipit ⁊ complectitur, ⁊ locū infimū esse alteram eiusdem partem, que capit grauia. At Aristoteles nō habet dicere asserreqꝫ quis sit proprie locus supremus, ⁊ quis sit infimus. Nam si locus supernus leuium est ⁊ infimus grauiū, ⁊ locus sursum est terminus cōtinentis, qui quidem sit superficies concaua sphęrę lunę, ⁊ ipsa duntaxat ignem proxime continet, aer certe sursuꝫ non erit, vel due species eodem loco sursum potientur, similiter etiam de loco infimo ⁊ deorsum dicendum est. ¶ Item si spheras que inerrabili sphera ⁊ firmamēto cōtinentur, in loco esse vult, ⁊ in loco prorsus sursum ⁊ deorsum sunt, ergo ⁊ in illis erit sursuꝫ ac deorsum quare vna erit grauis ⁊ altera leuis, quod sane Arist. negat. Quāobrem necesse non est omnino diuidere locum in supremum ⁊ infimum, neqꝫ iuxta ea que Aristoteli videntur admittenda esse. ¶ Item quomodo non esset idem continens ⁊ contentum. Et enim pelagus (siquidem in loco est) contineretur a superficie que sustinet ipsum videlicet a superficie terrę vna cum aere qui ipsi insidet ac supereminet. Similiter autem (siquidem vniuersa terra secundum se totam in loco sit) contineretur secundum aliquam sui partem a superficie aque ea presertim, que in profundo pelagi iacet, quare superficies terrę erit locus aquę, ⁊ superficies aque erit locus terrę, ⁊ idem secundum idem continebitur ⁊ continebit. At nullum horum absurdorum accidit his, qui aiunt locuꝫ esse spatiū. ¶ Sed rursus rationi obijciunt, ⁊ dicunt quod si esset tale spatium propria ratione vacuum, necesse esset, vt hoc quod corporum est capax infinitum esset, quoniam nullum terminum habebit. Naꝫ terminus trifariam dimensi diuisibilisqꝫ superficies est, sed ipsuꝫ non habet pro suo termino superficiem cuꝫ ipsa in corporibus subsistat, quare si per ipsuꝫ vniuersa corpore a cęli moles reciperetur vsqꝫ ad extremā superficiē. Et ipsum terminus esse non potest, necesse esset, vt illud extra cęlū in infinitū recipiat ⁊ extendatur quod quideꝫ per se absurdū est, ac affatim exacteqꝫ ab Arist. in hoc opere, ⁊ in libro de cęlo cōfutatū est. ¶ Ego aūt nō video quonā pacto persuadere queat huiusmodi dubitatio, ⁊ quonam pacto verisimile habere videatur. Imprimis nanqꝫ quemadmodū tale trifariā diuisibile intelligere concipereqꝫ animo potest, ita potest huic superficiem respondentem ⁊ similē cogitare. Deinde si superficiē huic respōdentē ⁊ simileꝫ intelligere

cōsiderareqꝫ nō possunt aduersarij nō ob id cogitur vacuū in infinitū extēdi exporrigiqꝫ. Nam cū locus corpora subsistat, tantum equidem subsisteret, quantum pro recipiendis mundi corporibus opportunū esset. Concludit nanqꝫ corporū fines ac terminos. Nā vt si cōciperemus animo intra limites amphorę vacuum esse, ⁊ in ipsa amphora inijcerētur diuersa corpora nō cōtinua inter se, sed attigua, vt vnaqueqꝫ pars aliquid loci intra caperet, necesse foret vnāquāqꝫ partē vacui corpus receptū cōcludere vnaqꝫ terminare, ⁊ totū vacuū vsqꝫ ad superficiē concauā amphorę terminare oīa corpora que intra terminātur vsqꝫ ad superficiē, ita ⁊ in omni loco. Et.n. vnaqueqꝫ sphęra partem aliquā vacui extra finitā accepit ⁊ occupauit, ⁊ vniuersū vacuū vniuersū ipsum ac totū mundū cōcludit ⁊ terminat non solum terminū propriū habens. Nō.n. impossibile est ⁊ huius spatij superficiē intelligere, queādmodū ⁊ illi⁹ partis que intra corpora recipit ⁊ cōplectitur, est oīno aliqs finis ⁊ terminus, ac insuper possumus intelligere eandem (vt dicebā) superficiē vltimi corporis simul cū eiusdem termino esse. At vero hec nobis obijcientibus ⁊ cōtradicentibus Arist. dictis de loco quidam philosophus respōdens dixit, qm̄ cū Arist. sit naturalis de his rebus sermonē facit, que cū sunt tum etiā a natura disponuntur, est autem natura principiū motus ⁊ quietis, quare si hoc est natura, igitur quecunqꝫ sunt res naturales in seipsis habēt principiū motus ⁊ quietis, quecunqꝫ aūt in seipsis nō habēt principiū motus ⁊ quietis, hec neqꝫ nālia sunt, quare neqꝫ de his naturalis disputabit, cū igitur hoc spatiū nullū in seipso habeat principiū motus ⁊ quietis, quippe non augeatur, nec alteretur, nec secundū locū moueatur, nec generetur, nec intereat, quare neqꝫ res naturalis erit, cū igitur Arist. de rebus naturalibus disserat nūc querit quid sit locus rerū naturaliū, ⁊ cū ⁊ ipse sit plane naturalis, merito huiusmodi spatium nō dixit esse locū naturaliū rerū siue sit, siue nō sit. Neqꝫ .n. ipsum est naturale. Unde solū inuenit in naturalibus locum qui sit corporibus naturalis terminus continētis quatenus cōtinet cōtentū. Ego aūt respōdeo ad hec, qđ si Arist. reuera nullū sermonē fecisset siue hmōi vacuū aliquid sit, siue nō, ⁊ solū ostēdere conatus esset locū corporum naturaliū nō esset aliquod tale spaciū dico.s. trifariā diuisibile, argumentū huius philosophi foret haberet aliquid verisimile demōstrans neqꝫ Arist. tollere de medio hmōi spaciū, sed esse locū corporū naturaliū cū ⁊ ipse sit nālis. Sed qm̄ Arist. vbiqꝫ fere ⁊ hic ⁊ in libris de cęlo nititur ostendere nō esse aliquod spatium preter corporea spatia iccirco respōsū huius philosophi pro Arist. factitium ⁊ purū figmentū est. Deinde dicere eo quod spatiū immobile est, naturalē philosophū illud ignorasse ac pretermisisse, propterea quod naturalis solū disputat de naturalibus rebus, ⁊ naturalia ea sunt que habēt principiū motus ⁊ quietis, plane preter ea que Aristoteli videtur, hoc sane dicitur. Nam ipse in suis verbis inquit ac vult locū omnis motus expertē ac immobilē esse, qui sic inquit.

¶ Quocirca cū id quod intus est mouetur atqꝫ transfertur, vt in fluuio nauigiū, vt vase tunc vtitur illo quod cōtinet magis q̄ loco. Locus autē vult esse immobilis. Quapropter vniuersus fluuius magis est locus, qꝛ est immobilis vniuersus. Quare locus est finis cōtinentis immobilis primus. Et paulo ante ostendere cōtendens spaciū nō esse locū, ad absurdū deduxit rationē, cū dixit.

¶ Et insuper locus etiā transferetur. Unde ita vult hoc inesse loco.s. ipsum immutabilem esse velut axioma quodam. Et merito quidem. Nam si locus qua locus transmutaretur, vel secundū substantiā transmutaretur, vel secundum quantitatem, vel qualitatem, vel secundum locum, sed neqꝫ secundum substantiam mutatur, quoniā non est substantia, neqꝫ secundū qualitatem, quoniam locus potius est quātitas q̄ qualitas, ⁊ multo magis neqꝫ secundum locum, alioquin loci alius locus foret. Quod vero neqꝫ mutetur, secundum quantitatem non augendo nec diminuendo Arist. testatur. Nam velut vnum postulatum hoc.s. locus non augeri nec minui in dubitationibus de ipso ponit. Si ergo vult locum immutabilem esse, non igitur spatium quia immutabile est reprobauit confutauitqꝫ locum esse rerum naturalium, sed qꝛ putat omnino non esse aliquod tale spacium, hac ratione illud demere periclitatus est preterea multe res naturales immobiles sunt de quibus naturalis disserit, ceu cōtra sphęrarum, ⁊ cardines mundi, ac ipse anime secundū Arist. presertim immobiles motu naturali sunt, ⁊ non solū rationales, sed etiam irrationales que sunt naturales, videlicet vite de quibus tamen philosophus sermonē facit. quare ⁊ tale spatium de quo loquimur siquidem illud prorsus subsistere Arist. censuit, neqꝫ eo quod immobile est, non esse penitus demonstrare contendebat.

¶ Uidetur autem magnum quid ⁊ difficile esse percipere locum tum: quia partim materie: partim forme similis esse videtur.

¶ Cum argumenta adduxisset ad vtrāqꝫ partem de loco, ⁊ dixit talem oportere de loco definitionē afferre ac tradere, que dubitationes adductas contra ipsū solueret, ac ostēderet ea que cōmuni conceptione consensuqꝫ loco cōpetere videntur, ⁊ causam difficultatis de ipso indicaret. Tradens igitur quid sit locus quoniam est finis terminusue cōtinentis quatenus continet cōtentū, nunc vult ostendere ⁊ explicare ea que prius pollicitus est. Et inprimis indicat que sit causa difficultatis, quoniam in contemplatione eius partim materię partim forme partim spatio similis esse videtur. Et multitudo eorum quibus similis locus videtur confundit perturbatqꝫ considerationem de ipso, ⁊ maxime qꝛ videtur esse spacium. Nam magnam cum hoc similitudinem gerit. Et.n. spatium videtur esse immobile veluti primus locus, ac idē manens recipere diuersa corpora. Sed aperta ⁊ manifesta causa deceptionis, ⁊ contentionis est, quoniam corporibus connexum ⁊ adequatum interuallum quatenus ipsa ab alijs qualitatibus differunt, ⁊ ea que equalem locum implent eadem sunt ⁊ equalia spatio, vnum ⁊ idem esse videtur ⁊ immobile, ipsius immutatione immobilitateqꝫ abscondita celataqꝫ ob velocitatem vicissitudinarię transmutationis corporū, ad cuius rei opinionem cōfirmandam confert ⁊ conducit ipse aer, qui multis ob tenues illius partes visus est in corporeus. Nam imaginantur vacuum esse locū, inter extrema comprehensum: quem aerem esse dicebant cū non ita feriat oculos ⁊ sensus, vt alia elementa. Quocirca inquit non modo terminos vasis locum videri, sed etiam omne interuallū. Nam locus est vacuum per se. Quapropter multis egemus rationibus ad demonstrandū aerem aliquod corpus esse. Quod vero sit corpus constat bullarum ac strepitus argumento que fiunt cum amphora impletur aqua introeunte. Atqꝫ eo quod vi ęget, vt per foramē ⁊ os ingrediatur ⁊ descendat. Item ex eo quoniam per angusta foramina non egredit̄ aqua ab aere repulsa ⁊ impedita. Itē eo argumēto quod vtres vēto ⁊ aere impleti supernatāt aque, ⁊ illi iniecti super eminēt. Preterea idem liquet ex vtribus ⁊ dolijs que a musto effringūtur ꝓpterea qđ vētus in ipsis clauditur, similiter ex alijs infinitis idē cōstat.

Itaqꝫ quoniam suspicantur ꝛ putant interuallum inter extrema amphorę comprehensum vacuū esse, hinc moti omnem locum putant esse huiusmodi interuallum. Non enim videtur aliquod differre locus ab ipso vase, sed ipsum vas est locus translatilis, at ipse locus est vas immutabile igitur naturalis locus ꝛ vas solum differūt penes mobile ꝛ immobile. Et propter hoc inquit quando immobile aliquid moueretur hoc magis velut in vase esset q̄ꝫ in loco, ceu in fluuio nauigium mouetur. Nā cum ipso fluente ac eius impetu vna rapitur fluit mouetur qꝫ nauigium. Quare aqua proxime continens nauigiū magis proprie diceretur vas q̄ꝫ locus, quoniā oportet locum qua locus est immobilem esse. At si oportet (vt inquit) nauigio locum tribuere, ac assignare potius totum amnem totiusqꝫ fluuius diceretur eius locus, q̄ꝫ aqua que ipsum proxime cōtinet, locus. s. cōmunis, ꝛ nō primus. Nam totus fluuius vt totus immobilis est, igit̄ magis, totus fluuius erit locus nauigij, locus. s. non primus, sed cōmunis. Uerum per totum fluuium intelligēda non est vniuersa aqua, que a fontibus vsqꝫ ad ostia ꝛ exitum effluit, sed illius vniuersum ambitum ꝛ lectū in quo aqua iacet ꝛ expanditur, quare ꝛ si in aere aliqd moueret̄ simul moto aere ꝛ nō manente, hac rōne illud diceretur velut in vase, ꝛ non in loco esse. Uerum si aer esset immobilis, tunc idem velut in loco foret, siquidem oporteat locum esse immobilem, licet id quod est in loco moueretur. Hoc modo itaqꝫ cum ostendat causam difficultatis de loco ex tradita definitione de ipso, dico. s. ex hac, locus est terminus ꝯtinentis immobilis, mox ostendit ex hac definitione sequi ea que cōmuni conceptione ꝛ consensu insunt loco. Erant autem numero quinqꝫ, primum continere ꝛ nihil rei esse. Secundū locum primum non esse maiorem neqꝫ minorē eo quod cōtinetur. Tertium omnem locum habere sursum ꝛ deorsum. Quartū derelinqui ab vnoquoqꝫ, ꝛ separabilem esse. Quintum immobilem esse. Et tandem adiecit immobilē esse, quoniam sursum ꝛ deorsum loco insunt. Nam cum locus sit terminus ꝯtinentis, tunc medium totius mundi, ꝛ extremum celi, illud. s. quod secundum superficiem cōcauam ad nos proxime se habet, cōmunissima loca sunt. Locus autem leuium corporum sursum maxime ꝛ proprijssime videtur esse, qui sane est ꝯcaua superficies sphęrę lunę. Et locus grauium est medium vniuersi deorsum. Medium autem vocat vel centrum vniuersi, vel maxime terminum continentem terram, qui partim aeris terminus est, ꝛ partim aquę. Nam vniuersi mediū tellus est, quare ꝛ locus ꝯtinens ipsam medium erit ꝯtinet autem ipsam secundum aliquas partes terminus aeris, vt ille qui terrę proximus heret, ꝛ secundum aliquas aque terminus terrę attigua est. Praeterea inquit id loco competere. s. immobilem esse. Nam locus sursum spetie ꝛ numero totus vt totus immutabilis est, quoniam ꝛ si secundum partes moueatur, attamen secundum totū omnis motus expers est. Locus autem imus ꝛ deorsum, spetie quidem semper idem est, sed numero nō amplius idem. Nam partes aeris ꝛ aquę generabiles ꝛ corruptibiles sunt, ꝛ non semper secundum easdem partes aer, ꝛ aqua tangunt terram, verum spetie semper eadem superficies ꝯtinet terram, ꝛ rursus vt tota est omni motu immobilis. Sed cū hec dicit has differentias sursū ꝛ deorsum multifariā dici asserit. Nam dī sursum (inqt) locus sūm⁹ idest superficies ꝯcaua sphęrę lunę, ac ipsum corpus. s. quod ꝯtinetur ab ipsa dicitur nāqꝫ totum lunę. Deorsum pariter dicitur vel superficies aeris, vel ea que sunt proxima medio mundi, dico. s. ea que continenēt terram, ꝛ ipsa corpora. s. grauia que sunt in medio ꝯstituta. Praeterea id inerat loco, neqꝫ maiorē neqꝫ minorem esse illo quod est in loco, ꝛ hoc definitioni loci cōpetit. Nam si locus est terminus continentis, ꝛ termini continentis ꝛ contenti sunt simul. Nam superficies inter se cohęrent ꝛ adequantur, igitur locus nec maior nec minor erit eo quod est in loco, sed equalis. s. secundū ambitum ꝛ continentiam, non enim secundū totū erit equalis trifariam diuisibilis. s. corpori, quapropter qui aiunt locum esse spatium magis accōmodate seruarent locum equalem esse illi q́ est in loco. Nam secundum eandem opinionem locus erit equalis secundum omnē dimensionem, ac multo magis secundum eandem opinionem defenderetur seruareturqꝫ locum immobilem esse. Nam terminus continentis vna cū corpore cuius est terminus mouetur. At spatium cum sit vacuū per se, ꝛ nō substantia omni motu immobile est, quare illo modo null⁹ locus immobilis foret, sed hoc modo quatenus locus est spatium, omnis locus expers cuiusuis motus est. Neqꝫ enim locum oportet esse spetie solū immobilem esse, sed etiam numero. Et forsitā neqꝫ spetie illo modo immobilis locus esse potest. Nam si esset aliqd in flumine immersum quod staret, deinde aqua decrescente eum minutaue subsideret, certe aquę superficies nō amplius ipsum continent, sed superficies aeris quomodo igitur non mutaretur locus spetie, ꝛ moueretur, re ipsa imobile existente. ¶ Sed ad hec respondent dicentes non oportere simpliciter terminum continentis locū existimare, sed terminum cum tali positione ꝛ situ qua vergit ꝛ se habet ad contentum. Quemadmodum igit̄ ea que augentur ꝛ omnino ea quę nutriuntur, eadem numero manent eo quod eandē formā seruant, quāqꝫ mā refluat, diffluatqꝫ. Ita vnus ꝛ idē locus erit quoniā in eadem positione situ seruatur contentū. ¶ At hoc rigidum ꝛ valde absurdum est, quoniam hoc modo accideret aliquod mobile nunq̄ꝫ mutare locum neqꝫ modo huc modo illuc concedere. Nam ꝛ si aer immobilis esset, nos tamen moueremur, ꝛ passī nonnullas eius partes occuparemus quibus necesse est eandem positionē habere respectu ipsius, secundum quam ab eodem cōtinemur, quare in vno ꝛ eodem loco Socrates, cum esset in foro ꝛ in liceo moraretur, igitur neqꝫ moueretur. Impossibile ergo est, siquidem locus est terminus continentis, locum immobilem esse, sed necesse est ipsum moueri, ꝛ si res ipsa que est in loco quiesceret, quare ꝛ ob id spatium locum esse oportet. ¶ Atqui si quispiā dixerit, immo locus qua locus est non mouetur, quoniam superficies est, ꝛ ipsa immobilis est quantum in seipsa cum etiā in corporea sit. Respondeo ad hoc superficiem non esse simpliciter locū, alioquin omnis superficies locus esset, sed ipsa est locus quatenus cōtinet, que etiam vt continet, mutatur. Nam si res ipsa que continetur immobilis maneret, ipsa autem aliquando continet, aliquando vero non, vel interdum alia ꝛ alia succedit, perspicuum est igitur vt ipsa sit transmutata simul cum corpore trāsmutato cuius est terminus. Hec igitur hactenus dicta sint. Reliqua vero duo eorum que loco competunt. s. cōtinere cum nihil sit rei, ꝛ a corporibus derelinqui separabileqꝫ esse Arist. nō adiecit tanq̄ꝫ perspicua ꝛ manifesta. Nam si locus est terminus continentis ꝛ ipsum continere per se ex definitione eius constabit, similiter perspicuū est ipsum separabilem ꝛ nihil rei esse. Nam id quod locum occupat a loco seiungitur. Terminus autem continentis non seiungitur ab eo cuius est, terminus sed separatur a contento, cuius nec terminus, est nec pars,

nec affectio, nec quicq̃ aliud. Uerum eadem seruarent etiam ij qui tuentur locum esse spatium preter hoc quo dicimus locum continere. Et enim spatium diuersum est ab eo corpore quod in eodem recipitur, ⁊ separatur ab eodem. Sed locum continere vel negant, tanq̃ id loco omnino non competat, vel magis, ⁊ ita inest loco continere apud ipsos, quemadmodum apud illos. Nam ij qui asserunt locum esse terminum continentis, quia est alicuius corporis terminus, ⁊ terminus extrinsecus continet id quod est in loco quocirca videt plane locus cõtinere, non respiciunt ad terminum, qui proprie locus est, sed ad corpus cuius est terminus. At quemadmodũ terminus qui est proprie locus coheret termino q̃ est in loco, ⁊ neq̃ maior, neq̃ minor eodem est, sed in eodẽ existẽs, ipse tñ ꝯtinere dicitur. Ita profecto ⁊ spatiũ secundum terminum suum coheret termino corporis, quod est in ipso, qua ratione ⁊ ipsum continere diceretur. Nã que maior assignatio esset: quemadmodum enim alteri opinioni ita ⁊ reliquę fauere possumus cũ vtreq̃ asserant terminos mutuo interse coherere p. s. terminũ localem ⁊ terminum corporis, q̃ est in loco licet alter contineat ⁊ alter nõ contineat. Uel igitur de neutro termino dicito continere, vel de vtroq̃ cum sint equales.

¶ Tum quia translatio eius quod fertur in ipso continente fit quum quiescit. Nam videtur posse internallum esse aliud quodam a magnitudinibus que mouentur. Confert autem ad hoc ⁊ ipse aer: qui videtur incorporeus esse. Non solũ enim termini ipsius vasis: sed internallum etiã ipsum vt vacuum locus esse videtur.

¶ Nam quiescente vase in ipso transmutatur contentũ, ac aliud atq̃ aliud locum occupat. Uerum id non solum in vase fit sed etiam in ipso aere continente, quum immobilis manet aliud atque aliud corpus ingreditur ⁊ succedit. Cum igitur quiescens aliud atq̃ aliud corpus recipit, videtur esse inter extrema continentis aliq̃d spatium per se diuersũ ab his spatijs corporis que ibi recipiuntur ⁊ ingrediuntur.

¶ Ut autem vas locus est potens transferri: sic ⁊ locus vas immobile est. Quocirca cum id quod est intus mouetur atq̃ transfertur: si id mouetur in quo est vt in fluuio nauis: vt vase tunc vtitur illo magis q̃ loco continente.

¶ Quoniam veluti de vase rationem exercuit ⁊ fecit, ne quis dicat ita sentiendũ esse aliquid de loco, sicut de vase propter hoc inquit non differre locum a vase, nisi quia vas mobile est, ⁊ locus immobilis. Unde etiam nomina mutuat alternatiz ⁊ appellat locum vas, ⁊ vas locum, vt que aliquis dicturus esset de vase eadem etiam proferat de loco, ⁊ econtra que de loco ageret, eadem etiam sentiat de vase. Idcirco inquit. Et si non velut in vase aliquid esset, sed velut in loco, moueretur autẽ hoc in quo est, ceu fluuius cum nauigio, ⁊ aer cum volatile, ⁊ maxime si eque cierentur, tanq̃ vase vteretur continente, ⁊ non velut loco.

¶ Locus autẽ vult esse immobilis. Quapropter vniuersus fluuius magis est locus: quia immobilis est vniuersus.

¶ Ecce quod sane principio dixit, reliquum aliorum de loco axioma ⁊ proloquium hic apposuit, quoniam loco in esse oportet hoc, ⁊ immobilem esse, ⁊ nõ moueri simul cum illo quod in eo est.

¶ Quare locus est terminus continentis immobilis primus.

¶ Ex dictis concludit ⁊ deducit quid sit locus, quoniam est primus terminus continentis immobilis existens. Dixit aũt pri^m^ pro hoc (proxime cõtento, ⁊ hoc, quatenus ꝯtinet.) Quare ⁊ si vas diceretur locus transmutabilis translatilisue, non quatenus translatile est hac rõne locus vocaretur, sed quatenus terminus est ⁊ extremum illius quod intus est, dico autẽ superficies concaua, que immobilis est per se, ⁊ mouetur per accidẽs eo quod corpus cuius est terminus mouetur. Nam si partes, per se non mouentur, sed per accidẽs moto ipso toto ⁊ vniuerso, quanto magis termini. Quare vniuersus locus qua locus est, immobilis est per se.

¶ Atq̃ ob hoc medium celi ⁊ extremum citerioris circum lationis versus nos videntur maxime omnibus proprie supra ⁊ deorsum esse.

¶ Hic dicit q̃ ea que cõmuni intelligentia ⁊ consensu loco insunt, ex definitione tradita de loco eidem inesse demõstranda sint. Quapropter inquit locus est terminus continentis, ⁊ in loco sunt sursum ⁊ deorsum. Quocirca inquit omnibus videtur locus supremus esse superficies concaua sphere lunę. Nam ad ipsam videntur leuia corpora ferri ac petere. Et medium vniuersi esse locus deorsum, quippe ad hoc ferantur grauia corpora.

¶ Quia illud quidem semper manet.

¶ Idest medium cęli, quod quidem est locus grauium corporum, semper autem manet, idest semper est immobile, licet numero mutetur, spetie autem non.

¶ Extremum autẽ celi eodem modo se habens manet.

¶ Idest cõcaua superficies sphęrę lunę. Nam ⁊ si ipsa secundum partes moueatur, attamen tota vt tota immobilis est numero ⁊ spetie vna ⁊ eadem existens, ⁊ semper eodem modo se habens.

¶ Quare cum leue quidem fit: id quod sursum pergit natura: ⁊ graue id q̃ deorsum fertur: terminus qui versus medium continet: deorsũ est: ⁊ ipsum etiam medium. Terminus autem qui versus vltimum continet sursum ⁊ ipsum etiam extremum vltimũue est.

¶ Quoniam inquit, est id quod suapte natura supra fertur, quod leue est, ⁊ habetur etiam id quod deorsum ducitur, quod sane graue est, duplex erit sursum ⁊ deorsũ. Quomodo autem duplex induxit dicens. Terminus q̃ versus medium continet deorsum est ⁊ cetera. Mediũ quidem terram vocat. Terminus autẽ versus mediũ, idest continens medium, quod terra est, qui sane terminus partim est superficies aeris ea. s. que terram tangit, ⁊ partiũ est supficies aquę. Silr ⁊ sursũ duplex, ⁊ terminus q̃ versus nos vltimũ cęli est, q̃d est ꝯcaua superficies sphęrę lunę, ⁊ ipsũ extremũ. Hoc aũt ẽ corp^9^ leue dico. s. ignem. Hoc modo igitur nonnulli prepositos contextus exponerent interpretarenturq̃, vt iam in cõtemplatione ⁊ consideratione verborum diximus. Themistius autem sic interpretatur, corporibus inquit motus fit secundum naturam sursum ⁊ deorsum, leuia quidem sursum natura migrant, grauia vero deorsum, faciunt autẽ (inquit) locum infernum tria corpora ipsum medium, ⁊ ea que circa medium sunt. Hec vero sunt terra, aer, ⁊ aqua. Naz vnoquodq̃ corpus graue ab his continetur,

elementis vel omnibus, vel quibusdaꝫ, ab omnibus quidem (inquit) continetur, ceu lapides in flumine extātes. Nam hos secundum quippiam terra aquę subacta cōtinet, secundum aliquid aer, ⁊ secundum aliquid aqua. Duobus autem continentur gradientia ⁊ ea quę natāt. Gradientia nāqꝫ terra ⁊ aere continentur. Natantia vero aere ⁊ aqua. Sunt preterea nonnulla quo duno duntaxat continentur. Equidem ab aere continentur, que in aere sunt, vt aues, ab aqua vero, que sub ea natāt ceu pisces, denium a terra nonnulle partes terrę ab ipsa diuise, licet vndiqꝫ eam attingant ⁊ cōtineantur ab eadē. Et hec interpretatio accōmodatior esse videtur. Quidam autem medium cęli existimarūt esse centrum vniuersi qui prorsus deuiant. Nam nullus locus omnino centrum est. Sed omnia grauia tanqꝫ ad centruꝫ feruntur. At nullus locus centrum est, siue locus sit terminus continentis, siue interuallum inter terminos clausum. Sciendum autem est quod hoc etiam loco demonstratur locum non esse terminum continentis, quoniam accideret eadem interse mutuo loca esse. Nam locus terrę est superficies aque ipsam tangens, ⁊ aeris similiter. Hec enim dico. s. aer ⁊ aqua sunt loca terrę cum vndiqꝫ ipsam secundum aliam ⁊ aliam partem contineant. s. secundum eaꝫ superficiē aeris ⁊ aquę q̄ terrę proxima est. Sed cum ⁊ aqua sit de numero illorum corporum que sunt in loco, certe ⁊ ipsiꝰ erit aliqs locꝰ, ⁊ hic nō dīmus simpliciter, quippe non solus aer tangat vndiqꝫ aquaꝫ, sed secundum aliquas partes aer tangit, ⁊ secundū aliquas terra quare secundum aliquam partē terrę locus eius esset aqua, idest superficies eius, ⁊ secundum hanc ipsaꝫ terra erit locus aquę, quare aqua ⁊ terra secundum idē erunt ipsismet mutuo loca. Ergo accidet idem secunduꝫ idem locuꝫ esse, ⁊ id quod est in loco, si ergo hec sunt impossibilia, igitur non erit terminus continentis locus, sed magis spatium quod intra se complectitur vnumquodqꝫ corpus naturale, quod per se vacuum est, licet nunq̄ꝫ sit prorsus vacuum sed semper aliquo corpore impletur in eo recepto, cuius etiam locus est.

¶ Et propterea locus superficies quedam: ⁊ quasi vas: ⁊ continens esse videtur.

¶ Hec non dicit propter ea que proxime dixit, sed quoniam locus est terminus continentis. Nam si terminus est locus, plane superficies erit. Et si vndiqꝫ locus continet. Et tale sit vas, quod vndiqꝫ continet id quod est in ipso. Uidetur igitur locus vasi similis esse.

¶ Preterea cum ipsa re simul quodāmodo est. Nam termini cum finito sunt simul.

¶ Idest neqꝫ eo minor inferiorqꝫ, neqꝫ eo maior. Nam si est terminus continentis coheret termino contenti, ac illum tangit, sed id ꝙ coheret ⁊ tangit simul est cum eo quod tangit, ergo etiam secundum idem, neqꝫ minor eō neqꝫ maior erit.

¶ Corpus quidem igr̄ id est in loco extra qd̄ aliquod corpus est continens ipsum. Quod vero non ita se habet non est in loco. Quapropter etiā si aqua fuerit tale partes quidem ipsius mouebuntur. Naꝫ alia aliā continet. Uniuersum aūt partim mouebitur: partim aūt non. Quippe vt totum simul locum non mutet.

¶ Cum dixerit Arist. ea que sunt in loco, nunc explicat ea que non sunt in loco. Nam si locus est inquit, terminus continentis, igitur si aliquid nō habet ex se aliquod corpus id non est in loco, quoniam nullum habebit extrinsecus continens, ceu vniuersum non est in loco, siquidem extra ipsum nihil sit. Naꝫ si haberet aliquid extra, non esset proprie vniuersum. Quocirca si nihil extra cęlū est, quemadmodū igitur non est, neqꝫ in loco erit. Quēadmodum igitur inquit si vnum solum esset vniuersuꝫ, ceu aqua, que pro concesso ⁊ comperto est in loco, quippe que diffluat, ⁊ in seipsa manere suapte natura non possit, sed eget continente, ⁊ definiente partes quidem eius, siquidem essent diuise, velut nūc diuise sunt vniuersi partes, ipse quidem in loco essent ⁊ tamen tota aqua in loco non foret, cum neqꝫ habeat aliquod corpus continens extra ipsam. Ita se habet nunc vniuersum, quoniam cum non sit aliquid extra ipsum, neqꝫ in loco erit. Sed si cęlum non est in loco, quonam pacto mouetur secundum locum? Inquit igitur ipsum partim moueri. Partim vero non, secundum seipsum totum quideꝫ nō mouetur, quippe non mutet totum locum. Nam hic est vniuersi, ac totius motus secundum locum, quando totum locum mutat in quo est, qualia sunt ea corpora que motu recto mouentur. Quare cęlum secundum seipsuꝫ totum, quemadmodum non est in loco, ita neqꝫ mouetur secundum locum, ⁊ cum circulo moueatur, talis vero motus partium est. Nam in motu orbiculari totum vt totum immobile est, ⁊ partes succedunt ipsismet mutuo in proprijs locis. Hec igitur mouentur scdm locuꝫ, quibus totum moueri dicitur. Nā motis omnibus partibus, ⁊ totum dicitur moueri non primo, sed vt dicebā secundum partes. Unde partium locus apud Arist. erit vna pars alterius, quoniam vnaqueqꝫ continetur ab ijs que circūcirca voluuntur. Nam partes ita se habent, vt vna sit alterius locus, cum vnaqueqꝫ contineatur circulo ab ijs que circūcirca mouentur. Itē vt interpretibus eius videtur, erit locus inerrabilis sphęrę secundū partes superficies conuexa sphęrę que intra continetur, cuius aliam atqꝫ aliam partem tangunt partes sphęrę inerrabilis, videlicet hūc locum nobis appellātibus secundum proportionem ⁊ similitudinem, quoniam extrinsecus non continet, sed quatenus separatiuus ⁊ definitiuus est quādam similitudineꝫ habet cum proprio loco. Naꝫ vt proprie locus vnūquodqꝫ separat secernitqꝫ ab alijs, ita ⁊ superficies conuexa sphęrę intra contentę corpus extra seiungit a reliquis. Hac igitur ratione secundum similitudinem locus sphęrę inerrabilis esset superficies conuexa sphęrę que intra continetur, ⁊ locus totius secundum partes. Nam he sunt, que aliam ⁊ aliā eiusdem sphęrę partem complectūtur recipiuntqꝫ. Quod autem de loco sphęrę inerrabilis dicitur, idem etiam de vniuerso diceretur. Nam vniuersum ipsum non est in loco quippe extra ipsum nihil sit. Uerum secundū suas partes in loco erit. Nam vniuersi partium que circulo mouentur sempiterne sunt, que vero sursum ⁊ deorsum generabiles ⁊ corruptibiles habentur. Hec autem cum dicat Arist. volens clarius exponere quomodo cęluꝫ nō sit in loco, ⁊ quomodo sit, diuisionem eorum que sunt in loco facit. Nam eorum que sunt in loco inquit, quedam potestate in loco sunt, quedam vero actu, ea autē actu sunt in loco, que iam habentia circūscriptionē seiunguntur a reliquis locis, potētia autem ea dicuntur in loco, que sunt totius cōtinui partes, secundum potētiam ea dicuntur, que cum separantur a toto possunt esse in loco per se, ⁊ continua amplius non sunt, sed attigua, ceu se habet aceruus tritici. Nam vnūquodqꝫ acerui pars totius cum sit in loco est, quoniā non est cōtinuus.

accerrimus, sed vnusquisq; accinus in propria seorsum circumscriptione est. Rursus eorum que sunt in loco alia per se sunt in loco, alia vero secundum accidens, ea aut sunt per se in loco, que latione mouentur, vel auctione, vel diminutione. Hec autem ea corpora sunt, que ortui subyciuntur. Secundum accidens autem moueri dicuntur omnia accidentia, & anima siue in corpore sit velut in subiecto, siue ab eo separata fuerit. Nam hec nunq; per se in loco sunt, quippe que incorporea sint. ¶ Cum igitur quatuor modis dicatur quippiam in loco esse, cęlum inter ea que per accidens in loco sunt, adnumerandū ponendumq; est. Neq; enim actu in loco est, siquidē a nullo extrinsecus contineatur, neq; potentia, quoniā nunq; continebitur. Nam talia sunt potentia in loco, quoniam aliquando possunt actu in loco esse, sed neq; per se cęlū in loco est, quoniam mobile secundum lationem nō est. Nam id quod fertur totum mutat locum. At cęlum in eodem manens mouetur secundum partes. Et motus totius non est, sed partium. Restat igitur cęlum esse in loco per accidens. ¶ Dubitat autem contra hoc Themistius, quoniam quomodo Arist. sibimet non pugnat & aduersatur. Cum modo asserat motum secundum partes per accidens motum esse, & supra cum ostēderet aliquid idem posse in seipso esse velut in loco, dixit aliqd idem secundum partes posse in seipso esse velut in loco, sed per accidens nō posse, perinde ac diuersa sint secundum partes, & secundum accidens. ¶ Et soluit dubitationem dicēs Arist. forte latius cōmuniusq; vsum fuisse hoc vocabulo per accidēs. s. pro alio. Alioqui mos Arist. est sepe vti vocabulis spetierum pro vocabulis generū, perinde ac sit secundum aliud latius fusiusue, q; per accidens, quandoquidem per aliud dicatur de eo quod est per partes, ac de illo ꝙ est per accidens. Vel magis tutum est dicere, ipsum abusum fuisse nomine. Nam vt sepe toto moto dicimus partem per accidens moueri, & cum totum in loco est, partē in loco per accidens, quāq; non diceretur proprie toto moto manum per accidens moueri, sed per se quidem mouetur licet non seorsum, neq; qua manus est vel simpliciter pars, sed qua complicita cōnexaq; toti est. Jccirco diceretur magis proprie nō moueri primo sed per aliud. Nam partes mouētur ad totius motum. Jgitur (vt dicebam) quemadmodum abutentes sepe nomine, dicimus toto moto partem per accidēs moueri, ita & partibus motis diceretur totum moueri per accidens non proprie, siquidem magis proprie diceretur moueri per aliud motis partibus. Nam que primo mouentur partes sunt. Hoc igit̄ modo & cęlum totum diceretur in loco esse nō per accidēs. Nō. n. accidit alteri, quod per se in loco sit. Talia nāq; vult esse per accidens Arist. sed magis per aliud, omnes eius partes in loco sunt. Sed quoniam Arist. dixit quedam esse in loco per se, merito ipsi per accidens per se opponi instituit, sed in hoc per accidens comprehendit ea etiam que sunt per aliud in loco. Nam cum dicit, alia autē per accidens, subiunxit ceu anima, & cęlum, quorum aliud est in loco per accidens, vt anima, alterum autem p aliō vt cęlum. Nam oportebat ipsum cum dicit, quedā sunt in loco potentia, & actu, ac per se, & per accidens, etiam dicere, & quedam primo, & per aliud. At que sunt primo in loco complexus est cum his que actu & per se in loco esse dixit. alia autem que sunt in loco per aliud comprehendit in his que dicit esse potentia, & per accidens in loco. Nam que actu sunt in loco dico. s. nō continua interse, sed que habent propriam circumscriptionem, primo & per se in loco sunt. Talia autem sunt, que latione mouentur (vt ipse ait) idest que secundum seipsa tota mutant loca, que etiam primo in loco sunt, quare & huic opposita. s. potentia in loco & per accidens continent comprehenduntq; in seipsis, etiam illa que per aliud in loco esse dicuntur. Nam id quod est in potentia in loco, ceu partes, per aliud sunt in loco, & per se. Nam cum totū sit per se in loco, & pars sane per se in loco erit, que autē sunt per accidens in loco, non omnino & per aliud sunt in loco, ceu anima vel album, quippe que solum per accidens sint in loco. Unde Arist. ob exempla comprehendidit in his per accidens ea que per aliud dicuntur esse in loco. Uniuersum itaq; cęlum dicit secundum omnes partes in loco esse. Nam vnaqueq; pars continetur ab ys circa que reuoluitur & partes ipsismet mutuo vt loca sunt, vniuersum autem non est in loco, quoniam si esset in loco, foret aliquid extrinsecus continens ipsum, & ita neq; totum, neq; vniuersum esset, si quippiam contineret ipsum extrinsecus. Et ob id (inquit) omnia esse in cęlo dicimus, propterea quod cęlum est vniuersum, extrinsecus enim omnia continet, & in seipsum comprehendit. Cum itaq; Arist. dixit quomodo causa difficultatis & obscuritatis ex tradita definitione loci manifesta sit, ac demonstrauit omnia que cōmuni ꝯceptione in sunt loco per definitionem eius indicari claraq; haberi, deinceps ostendit omnes dubitationes, que contra locum adducebantur ex assignata loci definitione persolui. Et imprimis dubitabatur, quoniam si est locus, cum corpus sit trifariam dimensum diuisibileq;, necesse est ipsū etiam trifariam dimensum. Nam per hoc omne corpus definitur, quare corpus per corpus reciperetur. Si ergo demonstratum fuerit locum non esse spatiū, sed terminum ꝯtinentis, soluta erit dubitatio, & multo magis neq; principium esse ꝯstituent. ¶ Rursus dubitabatur, quoniam si locus corporis est, etiam superficiei lineę & puncti locus erit, sed respondet non necesse esse, vt si corpus locum occupet, etiam superficiem & punctum in loco esse. Neq;. n. hec separabilia sunt, neq; per se in loco. Si enī neq; partes per se in loco esse asserimus, sed totum in loco est quo partes in loco esse dicimus, quanto magis de superficie, linea, & puncto idem dicendum est? Nam terminus ꝯtinentis totius vt totius est locus, minime autem partium seorsum. ¶ Jtē dubitabatur, quoniam si locus est, oportet crescentibus auctisq; corporibus simul augeri & locum. Respondet siquidem spatiū esset locus, necesse foret, ipsum augeri vna cum corpore per se, sed quia nunc est terminus continentis, non augebitur vna cum corpus augetur, quippe terminus nō augeatur per se. Nam corporum est augumentum, sed augmento illius ꝙ est in loco cedente corpore cōtinente vel secundum cohibitionem quatenus. s. cohibetur comprimiturue & cedit, vel secundum constrictionem, & densitatem (termini etiam cedunt) & ita que augentur maiorē locum occupant, quare & locus maior fit. Sed nequaq; augeri concederetur. Jtem quoniam auctio corporum non ex nihilo, sed per cibi ingressum eo transmutato in partes corporis fit, manifestum est quod auctum corpus hunc locum occupat quem continebat cibus & alimentum. Qua de causa non necesse est vacuū esse neq; aliquod corpus non esse in loco. Sed constat eos etiā hec ipsa sentire, qui aiunt locum esse spatium trifariam dimensum, immo multo magis, quandoquidem corporis superficies cum maius factum fuerit id quod augetur, & ob id corpus ꝯtinens dimensum distansq;, est maior fiat, q; prius, non eo quod ipsa augeatur, sed (vt dicebam) eo quod corpus extenditur ac distat cuius est superficies

perficies

perficies, ⁊ ob id existimatur augeri. Secundum vero alteram opinionem neqꝫ quedam leuis relinquitur suspicio augendi locum. Nam cum spatium sit separabile ab omni corpore, ⁊ ob id immobile, quádo augeret corpus tantum corporis sibi proximi siue aer fuerit, siue aqua dumtaxat expellés occupabit eiusdem locum, ipso interuallo prorsus immune affectionis ⁊ motus manēte, ⁊ ita quod augetur in maiori loco fieret loco nullam alterationem subeunte ac sustinente. Item quanqꝫ id quod additur ei quod augetur, locum nutrimenti occuparet, quid tñ cogit augeri interuallū. Cogeretur náqꝫ locum duntaxat simul augeri, si quidem locus esset forma illius quod est in loco. Nam hec est illa que augetur, vt in libro de generatione ondiđitur. ℭ Sed neqꝫ superficiei locuꝫ esse oportet, neqꝫ termini corporis sunt penitus in loco. Nam si demonstrauimus partes nó esse per se in loco, quáto magis neqꝫ termini erūt per se in loco? Quod si ea de causa putant terminos esse in loco, quia coherent simulqꝫ sese tangunt cur magis hoc accidet huic positioni quam positioni Aristo. Et. n. ibi necesse est terminos coherere interse. Et si non differt vas a loco nisi qa vas mouetur, sed vas impletur ab eo quod est in ipso, siue sit illud aer siue aqua, igitur ⁊ locus impletur ab eo quod est in ipso vacuus propria ratione existens. At superficies supficiē, vel linea lineá, vel punctus punctum non implet, neqꝫ hec sunt propria ratione vacua, sed solum coherent inter se, perspicuuꝫ igitur est nihil nos cogere, vt asseramus superficiei, linee, ⁊ puncti esse locum. Hec igitur hactenus dicta sint.

ℭ Preterea Arist. persoluit dubitationem Zenonis. Naꝫ si omne quod est alicubi est (vt ille tulit.) Et locus est, igitur locus alicubi erit, quare erit locus in loco, ⁊ hoc in infinitum. Soluit ergo ⁊ hanc dubitationem. Nam inqt si oportet omne quod est alicubi esse, ⁊ ob id locus alicubi erit. Verum locus alicubi erit non, velut in loco sed velut terminus in terminato. Non enim inquit omne qꝫ est in loco esse opus est, sed corpus secundum lationem mobile, idest quod suapte natura aptum est moueri ⁊ quiescere, vt dicat id quod recto mouetur motu. Nam omne tale prorsus in loco est, sed non omne corpus orbiculare in loco est, sed sphera que intra continetur. Nunc autem velut vnum cōtinuum accipit omnes spheras. Consentaneum autem est ⁊ his que occupant locū, inesse hoc, vt vnūquodqꝫ ducatur in suuꝫ locum, ⁊ ibi maneat. Hoc autem probat elegantissime ⁊ acutissime. Verum illud prius sumit, ⁊ inquit omne quod tangit aliquod secundum naturam, ⁊ nō vi, hoc sane cognatum proximūqꝫ illi est quod tangit. Adiecit autem (non vi) merito. Nam tangit aerem gleba terre proiecta aut statuta alicubi, sed nō natura, sed vi. Ea eniꝫ sese tāgunt mutuo (vt in libro de generatione dicitur) que cōmuneꝫ qualitatem simbolam habent inter se. Quocirca terra tangit aquam, quippe que habeant cōmunem qualitatē simbolam. s. cōsimilem ipsam frigiditatem. Aereꝫ quoqꝫ tangit aqua quia cōmunem possident qualitatem humiditatem ipsam vel humorem. Item aer tangit ignem, si quidem vterqꝫ cōmunem teneat qualitatem ipsa caliditatem. Ignis etiam tangit lune spheraꝫ, quoniam secundum proportionem ⁊ similitudinem hic est quedam conuenientia ⁊ cōmunio. Nam ambo velocis motus ⁊ elucentia sunt, cognata autem attigua sunt quocirca facilis est eorum permutatio interse, vt in libro de generatione dicendum est. Cum igitur vnaqueqꝫ pars a sua vniuersitate demitur ⁊ seiuncta est, hanc cupit appetitqꝫ cōseqꝫ ⁊ occupare. Nam singule affine cognatūqꝫ ⁊ suam vniuersitatem amant quocirca etiam cupiunt esse ⁊ permanere. At vnaqueqꝫ est, quando delata ad suam vniuersitatem, in illa fuerit. Nam ad hanc latio ⁊ appetitus promouet vnáquáqꝫ in suum locum moueri, quippe hec sit toti cognata. Sed aliquis dicet, si attiguum natura proximum cognatūqꝫ est, ⁊ aer inferius tāgit aquam, igitur partes eius deorsum defferri oporteret. Quod itaqꝫ aer sit aque cognatus quatenus cōmunem habent qualitatem simbolam perspicuū est. Sed de industria diximus quod vnaqueqꝫ pars precedens ⁊ producta ducitur ferturqꝫ ad suam vniuersitatem. Est autem vniuersitas aeris de numero eorum que sursum manēt ⁊ ipsa magis est cognata igni qꝫ aque sed vbiqꝫ sese insinuat, nō eo qꝺ naturá habeat, vt vbiqꝫ feratur, sed propter vacui vim, ob quam sepe ⁊ aqua sursuꝫ fertur, ⁊ in aere nō sese fundit ⁊ insinuat, ceu patet in clepsidris. Quare ⁊ si tangeret aer aquam, attamen propter vacui vim tangit, quoniam suapte natura sursum manet ⁊ fertur. Quocirca merito inqt, ⁊ manet natura vnūquodqꝫ in suo loco, cū etiam pars maneat in propria vniuersitate, quod est in loco (inquit) ceu pars in toto est, quam enim rationem habet diuisa pars ad totum, eandem etiaꝫ habet id qꝺ est in loco ad locum. Nam ceu siquis immergeret manum in aqua divideret aliquam partem aque eandem etiam rationem habet id quod est in loco ad continēs ceu sit continens aliquod totum, ⁊ contentum pars. Nā inquit cōtinens ad cōtentum est ceu aliquod cōstitutuꝫ se habet ad materiam, materia náqꝫ aeris est aqua. Aer autem velut aliqua forma, ⁊ actus. Equidem mutatio aque in aerem est generatio (vt in libris de generatione dicitur) ⁊ econtra aeris mutatio in aquaꝫ est corruptio. Vult autem materiam ⁊ formam partes cōstituti esse, quare aqua assimilatur materie, aer autē forme vel constituto ex vtraqꝫ, materia autem est pars constituti, pulchre igitur dictum est contentum ad continens esse veluti partem diuisam ad totum. Pars aūt vult manere in vniuersitate merito itaqꝫ ⁊ vnaqueqꝫ manet in suo loco, idest in continente, ⁊ continens eandem rationeꝫ habet ad contentum veluti totum ad partem.

ℭ In orbem mouetur. Nam partium est hic locus: nec sursum nec deorsum mouetur. Quedaꝫ autem circulo versantur: quedam vero sursum ⁊ deorsum: que densitatem ⁊ raritatem habēt. Ut autem dictum est: quedaꝫ in loco potentia sunt: quedam vero actu. Iccirco cum id qꝫ est similiū partium continuum est: tū partes potentia sunt in loco. Sed cum separate atqꝫ vt in cumulo sese tangunt: tunc in loco actu sunt. Rursus ⁊ alia per se: vt omne corpus aut latione: aut auctione mobile per se alicubi est. Celum autem: vt dictū est: non est alicubi totum: neqꝫ est vllo in loco: siquidem nullum ipsum contineat corpus.

ℭ Querunt hic quales partes inquiat Arist. An partes totius mundi, que sese duntaxat tangunt, ⁊ diuise sunt, vel continuas partes vltime sphere. Nonnulli ergo asserunt ipsum dicere partes attiguas ⁊ sese tangentes, qꝫ sunt sphere, ⁊ reliqua corpora. Inquit igitur, quod totū non est in loco, sed partes in loco sunt. Ut igitur ostendat quis sit partium locus subiunxit. ℭ In orbem mouetur. Nam partium est hic locus, qui non dicit eo qꝺ vltima sphera in orbem ducitur, idcirco ipsa est locus aliorum, sed vult ostendere, quod ipsa non sit cōtinua ad

sequentia corpora sed diuisa. Propter hoc enim (inquit) mouetur per se in orbem, sed circulo moueri idem dictu est, ipsam esse diuisam ab his, que intra cōtinentur ac continere ipsa, qua ratione est locus partium. Et quod partes vniuersi vocet ea, que intra continētur corpora, cōstat ex his que mox subiūgit. ¶ Nec sursuz, nec deorsuz mouet. Quedā aūt circulo mouent, qdā āt sursuz & deorsuz, q̄ dēsitatē & raritatē hn̄t. Nā si partiuz vniuersi quedam sursum cientur, & deorsum que sane sunt ortui subacte. Et quedam in orbem mouentur, pspicuum est quod vniuersum vocat totum mundū, cuius autem partes sunt elemēta & sphere ac ea que intra hec continentur corpora. Alij autem intellexere partes continuas vltime sphere que secundum se totam nō est in loco, quippe ea nihil contineat, neque eius vnaqueqz pars in loco sit per se, continue enim sunt toti, sed neqz tota vt tota mouetur, quoniam totum locum non mutat, neqz partes qua partes mouentur, quippe que cōtinue sint, sz tota partiū ope mouet, & loc⁹ ē partiū quēadmodū diximus, siue sint ille partes q̄ circūcirca ꝯtinēt, siue magis proprie superficies conuexa sit illa. .s. que est sphere Saturni intra contenta, quemadmodum diximus secundum proportionem & similitudinem, equidez hanc superficiem Saturni sphere esse locum totius sphere inerrabilis proportione non est impossibile dictum. Nam separat ipsam vndiqz ab his que intus continentur. Unde iuxta hanc interpretationem ita intelligendus est contextus. ¶ In orbem mouetur. Nam partium est hic locus. Quoniam dixit ipsam non vt totā simul mutare locum, decebat ac congruum erat dicere saltim illam mutare locum secundum partes. Dixit autem in orbem mouetur, quod quidem dictu est hoc. Nam orbicularis motus secundum partes motus est, illud autem. Nam partium est hic locus pro hoc dixit in orbem & circulum vna aliam continet. Nam cū in orbem moueantur, circa superficiem sphere Saturni mouentur in eo modo dico. .s. superficiem conuexam aeris sphere que intra complectitur, quo ipse dixit esse locum partium. ¶ Rursus & alia per se, ceu omnia que latione, aut auctione mouētur per se alicubi sunt. Inqt ferri ea que motu recto mouentur, que quidem etiam esse in loco per se dixit. At celestia non feruntur sed circūferuntur. Nam diuersa est latio ab orbiculatione, siquidem illa fit secundum totum mutatio, hec autem secundū partes. Uez aceruū octo spherarū vt vnū aliqd accipit. Jcirco inqt totū vt totū celum non esse in loco.

¶ **Quo autē mouetur: hac ratione locus est partibus. Alia nāqz partium alij heret.**

¶ Hoc etiam superius dixit cum tulit in orbem autem mouetur. Nam partium est hic locus. Et idem hic inqt ¶ Quo autem mouetur, in orbem nāqz mouetur, quo partibus est locus. Nam eo quod vnaqueqz celi pars dico. .s. acerui octo spherarum mouetur, hac ratione semp partes exterioris & vltime sphere sunt locus partibus sphere intra contente, partes igitur vocat vnamquāqz spherā, quod quidem etiam indicat, quod subdit adiungitqz cum dicit. Alia nāqz partium alij heret & consequens est. Nam consequens est (vt ipse inquit in quinto huius operis libro) quod cū deinceps alicui alio est, tangit ipsum, ita etiaz sphere inter se sunt. Extrema autem sphera non est in loco nisi proportione & similitudine quēadmodum diximus secundum cōuexam superficiem sphere que intus complectitur.

¶ **Alia vero per accidens: vt anima atqz celum. Nā oēs partes quodāmodo in loco sunt. Circūquaqz enim alia aliam continet.**

¶ Hoc habet constructionem cum superioribus verbis. Nam superius dicens. Et rursus alia per se, ceu omne corpus, aut latione, vel auctione mobile. Hic contrariuz huic assignat & affert, dicet & alia per accidens. Uerum alia intermedia dicta sunt de celo. Nam dicens ea que mouētur motu recto per se in loco sunt, deinceps explicat quomodo se habeant ea que in orbem dicuntur, vt hic faceret assignationē contrarij, per accidens igit inquit animam esse in loco, & celum totum. .s. vt totum. Nam quia partes sunt in loco, & totuz in partibus est, igitur totum diceretur esse in loco per accidēs, vel magis secundum aliud. Pulchre autem adiecit (quodammodo omnes) quoniam non omnes partes proprie sunt in loco, neqz enim vltima sphera proprie in loco est, neqz partes continue.

¶ **Quapropter supremum corpus in orbem mouetur solum.**

¶ Quoniam non est celum in loco, nisi vt dictuz est p accidens, videlicet secundum partes ob id etiaz mouetur duntaxat motu in orbem nūqz vero motu recto. Nam que mouentur motu recto prorsus etiam in loco sunt, cum igitur celum non sit in loco, merito solo motu orbiculari cietur.

¶ **Uniuersum autem alicubi non est. Nam quod alicubi est: & ipsum est aliquid: & insuper aliquid aliud oportet esse extra se quod continet. At preter vniuersum: & totum nihil est extra.**

¶ Cum dixerit celum secundum partes in loco esse, ostēdit ipsum secundum totum non posse in loco esse. Naz (inquit) quod est in loco est aliquid, & extra se habet aliquod continens ipsum, quod quidem est locus. Si ergo celum totum aliquod est & vniuersum certe extra ipsum non erit quippiam eius contentiuum, quoniaz non foret vniuersum. Nam extra vniuersum nihil est.

¶ **Et propterea omnia sunt in celo. Nam celum forsitā est vniuersum.**

¶ Inquit verbis nostris quod celum non sit in loco consona est vetus de ipso sententia & opinio, que dicit omnia in celo esse. Nam si cuncta in celo sunt, nihil extra ipsum erit, si autē nihil extra ipsum, non erit in celo. Oportet enim locum extrinsecus continere id quod est loco, deinde dicens celum est vniuersuz adiecit (forsitan) quoniam nondum demonstrauit extra celum nihil esse.

¶ **Est autem locus non ipsum celum: sed celi aliquod extremus terminus quiescens: quo tangit mobile corpus.**

¶ Quoniam dixit, in celo cuncta esse, ceu celum sit communissimus omnium locus. Quonam pacto itaqz celi sit locus adiecit, quoniam non secundum ipsum totum, sed secundum terminum eius qui intra capitur, quo tāgit corpus mobile, idest corpus q potest moueri & nō moueri, idest generabile & corruptibile. Quomodo autem quiescens sit terminus celi quo ad nos, qđ quidē locus est superioribus dictum est.

¶ **Et idcirco terra in aqua: hec l aere: aer in ethere: & ether in celo est collocatus. Celum vero nō amplius in alio collocatum est.**

¶ Quonam pacto omnia sint in celo dicit, quoniam non eo quod continet omnia proxime, sed quia ipsum est extremum &

tremum et vltimum omnium continentium.

¶ Patet aūt ex his: si hoc mō locus dicat: oēs dubitatiōes solui. Neqȝ.n. vna cū corpore necesse est locū augeri: neqȝ locū esse puncti: neqȝ in eodē loco corpa duo eē: neqȝ interuallū qdē corporeū eē. Nā corp⁹ qd̄uis inter terminos ꝯtinentis est.

¶ Hic soluit dubitatiōes, d̄ qb⁹ non satis superi⁹ diximus.

¶ Sed nō corporis spatium. Est etiam ipse locus alicubi: nō vt in loco: sed velut terminus in eo qd̄ est finitum. Non est.n. in loco omne quod est: sed tantum mobile corpus. Et fertur igitur vnumquodqȝ ad suū locū nō ab re. Quod.n. deinceps: et vi non tangit: id cognatū propinquūqȝ illi est.

¶ Idest corpis capax, vel magis n̄ corpeū.i. trifariā dimēsum diuisibileqȝ. Nā spatiū ac diuisio supficies q̄qȝ ac linea ē.

¶ Atqȝ si simul cōiungi apta passione carent: que aūt sese tangūt passiua sunt vicissim atqȝ actiua.

¶ Quā videat et partes esse ꝯsequētes, ac deinceps se habētes, ac sese tāgere vicissim, discrimen affert illius q̄ est in loco, et illius quod est vt in toto. Nā cōueniunt vtraqȝ quoad deinceps se habētia, ac q̄tenus tangūt id in quo sunt. Sed qū hec fuerint simul apta ꝯiūgi, tūc passione mutua et vicissitudinaria inter se carēt. Et vt pars est in toto. Quādo aūt solū tangerēt, et tū nō essent apta coniungi cōtinuaqȝ fieri, tunc velut in loco sunt ꝯtēta in ꝯtinētibus, et actiua et passiua inter se mutuo sunt ꝯtēta, et cōtinētia. Differūt igr̄ ea q̄ sunt velut in loco, et ea q̄ sunt velut in toto, eo qd̄ ea q̄ sūt velut in toto ꝯtinua sunt cū suis totis, et ab ipsis nō patiunt̄ nec illa ab istis vicissim. At ea q̄ sunt in loco ꝯtrariū sortiūtur, qm̄ cū sint diuisa soluȝ tangunt ꝯtinens ipsuȝ, et agunt et patiuntur mutuo inter se.

¶ Preterea manet quodlibet nō ab re in suo loco suapte nā. Et.n. hec pars toto in loco: vt diuisibilis est ps ad totū: ceu cū aeris vel aq̄ ptē quis mouerit: ita et aer se hēt ad aquā: ceu.n. materia vnū est: alterū vero forma: materia qdē aeris est aqua.

¶ Quā dixit, qd̄ non ab re, et sine rōne vnūquodqȝ manet in suo loco, qm̄ cū pars ad suam vniuersitatē puenit ibi manet, vult ondere ꝯtēta esse veluti partes eorū que ꝯtinēt. Partes aūt nō ꝯtinuas inqt, sed diuisas actu, clariusqȝ aūt exēplū posuit illud de aqua. ¶ Ita et aer se habet ad aquā, ceu.n. materia vnū est, alterū vero forma. Nā q̄ēadmodū rōnē hēt pars aque (inqt) diuisa ab ea et attigua. Hāc ē hēt aqua ad aerē, quēadmodū ēt se hēt aer ad succēsionē. Sȝ quo pacto eēt pars induxit dicēs, qm̄ materia aeris est aqua, et forma aliq̄ est aer introducta in ipsa aqua. Est igit̄ aer, ceu aliquod ꝯstitutū ex materia et forma. Est aūt et materia velut aliqua pars aggregati ex vtroqȝ.

¶ Aer aūt quasi quidā illius actus. Aqua nāqȝ potētia aer est. At aer alio mō potentia aqua: sed de hoc posterius agendū est. At temporis opportunitate necesse nobis fuit hec dicere: licet obscure nunc dicta sīt: tunc dilucidius explicabitur.

¶ Sic.n. et vtraqȝ potētia alterū est, attū (inqt) nō eodē mō. Nā dictū est in li° de gn̄atiōe, mutationē ex aqua in aerē esse gn̄ationē, ecōtrario aūt corruptionē. Est igit̄ aer po° aqua, sed velut ad corruptionē, et nō in eis sic ē dā. Aqua vero po° aer est veluti materia ad formā deducēda. Sȝ inqt diligētius explicauisqȝ in li° de gn̄atiōe tractaturi sumus. Nūc.n. (inqt) quātū opportunitas postulabat atqȝ occasio, hec cōmemorauimus. Opportunitas occasioqȝ fuit, qm̄ voluit ondere, ita se habere ea que sunt in loco ad locū, vt se hēt pars ad totū. Ut aūt hoc ondat, dixit, vt se hēt materia ad formā, ita se habet aqua ad aerem. Sȝ de his (inqt) rationē in alijs exactius dicturi sumus.

¶ Si igitur id est: et materia atqȝ actus. Nāȝ aqua ambo est. Uerūȝ alterū potentia alterū actu: ipsa sane ad aerē: vt pars quodāmodo se habet ad totuȝ. Quapropter et his est tactus: copulatio tunc erit: quum ambo fuerint vnū actu. Sed esse quidem locū: et quid nā sit locus: satis iaȝ diximus.

¶ Si aqua (inqt) materia est et forma, forma qdē potētia actu aūt materia. Nam aque aer forma est, qm̄ igitur fieret aer, vtrūqȝ simul aliquid est. Quāobrem: qm̄ materia est pars cōpositi, igitur et aqua erit pars aeris. Pulchre aūt, dixit (quodāmodo.) Non.n. proprie est pars, sed fm̄ proportionē, et similitudinē. Iccirco inqt, cū rōnēȝ partis cōtinet ad aerem, tāgit ipsum fm̄ naturā, quāqȝ nō sit ei coniuncta continuataqȝ. Sed qm̄ mutaretur in aerē, tūc cōtinuatur illi et coniungitur, et proprie eiusdem pars est.

¶ De vacuo.

¶ Eodē modo putandū est philosophi naturalis esse et de vacuo contēplari si sit: nec ne.

¶ Post sermoneȝ de loco aggreditur deinceps disserere de vacuo pp affinitatem cognationem propinquitatēqȝ Theorematū. Et.n. videt̄ vacuū et loc⁹ aliquo idē eē, his p̄sertim q̄ prorsus vacuū esse ponūt. Nihil.n. aliud inquiunt vacuū esse, q̄ȝ locū corpore p̄uatū. Merito igr̄ post sermonē de loco, statiȝ sermonē de vacuo aggredit̄. Eodē aūt mō inqt, quo d̄ loco dissēruimus ēt de vacuo disputaturi sumus. Nā primū q̄rit de vacuo si sit, nec ne, et ad vtrāqȝ ꝯtrouersie partē arguit, deinde cōmunes opiniōes d̄ vacuo exponit. Uerū primūqȝ sermonē de ipso ingredit̄, et ponit rationes introducētes vacuū, ꝯfutat veterū illos q̄ ma ꝯ nitebant̄ ondere vacuū nō esse, vt opē patrociniūqȝ ferēdo ei sermoni q̄ vacuū tāq̄ȝ possibile introducit, postea demōstrādo nullo pacto vacuū eē, ne videat̄ indicta cā, nullisqȝ d̄fendēte sermonē et sniaȝ antiquoȝ dānare. Anaxagoras igr̄ (inquit) et quicūqȝ p̄ciditati sunt ꝯtenderūtqȝ demōstrare vacuū nō esse, ij iam eas sermoni sniaqȝ antiquoȝ optime obijciēdi nō sunt ingressi, qppe ij nō demōstrāt id vacuū nō esse qd̄ illi putāt vacuū esse. Neqȝ.n. illi ꝯtra vacuū inanisqȝ nām, sed illd̄ vacuū tollūt deinūtqȝ de medio, qd̄ ipsi errātes aiūt esse, oportebat aūt eos illa obiectā adducere, q̄ essent ꝯtra eoȝ intelligētiā nostrūqȝ, et nō ꝯtra opinionē aberrātē circa vacui nāȝ. Nā illi ponētes vacuū esse, putāt ipsuȝ esse aliqd̄ spatiū omni corpore nāli priuatū. Nā cū existimēt oē q̄deȝ ens nāle corp⁹ sensibile esse, et aerē nō esse corp⁹ sensibile, qppe qui neqȝ sub aspectu, neqȝ sub auditu, neqȝ sub reliq̄s sensibus cadat. Nō.n. hēt manifestas differētias sensibiles, putarūt omnino aereȝ nō esse, et ob id aere plenū vacuū esse aiunt. Cōgruū igr̄ ac decēs illis erat, siqdē recte ꝯ hāc opinionē instare obijcereqȝ voluere, illd̄ vacuū ondere nō eē, qd̄ illi imaginabant̄ eē, dico. Cōfutat̄ spatiū q̄dā corpe p̄uatū, qd̄ sane nō diuiserāt. Uerū q̄ aer q̄ppiā sit, ipsi ondūt. Nā cū impleāt q̄sdā vtres vēto et aere ondūt eos p̄usq̄ vēto implerent̄ ꝯstrictos ꝯtortosqȝ fuisse postea vero cū īpleti sunt, nō amplius ꝯstringi ꝯtorqueriqȝ posse qd̄ qdē nō accideret, nisi aer eēt q̄dā corp⁹ robustū. Nā si vter vacu⁹ foret, qd̄ ventre illū ꝯtorqri, quēadmodū ēt ꝯtorq̄bat̄ p̄usq̄ȝ inflat⁹ eēt. Rursus idē ondūt i vasis⁹ q̄ surripiūt aquā et clepsydris includētes aerē, clepsydra aūt est vas q̄dā, qd̄ hēt in

rectitudinē s3 diametrū foramina, cui⁹ vnū foramē obtu rātes ꝛ demittētes ipsū3 in aqua ośdunt aquā nō ingredi qd ipsū3 est ia3 aere plenū. Nō ingreditur aūt, qꝛ non possunt duo corpora in eodē loco esse, sed postea q3 aperuerimus foramen, tūc aqua per alterū reliquę aquę cedēte aere intrabit. Atqui ośdere aerem esse, nō est tollere nām vacui. Nā pōt esse vacuū insertū interspersumq3 intra aeris partes, quēadmodū sectatores Democriti dicebāt, vel ipm esse extra cęlū, ij ĝ (vt dicebā) alia via q3 p inanā ꝯtra ꝓblema ꝛ ꝯclusionē inlleterūt obiecerūtq3. Sed lōge magis cū rōne vident dicere ij qui vacuū astruunt ꝛ introducūt. Eqdē ij q vacuū admittūt illō quinq3 argumētis ośdere nitunt. Primū qdē ex motu corpoꝝ ad locū. Et cū duplex sit motus ad locū, aut ea q moventur sm tota monētur, aut sm partes. Secūdū tota quidē, ceu illa que ab imis locis ad supna ferunt, vel ecōtra, aut obliquę, sm partes aūt, ceu illa que augent, nūc igit ꝓbat ꝛ ośdit vacuū esse ex his que sm tota mouent. Infert aūt deducitq3 rōne3 sm pmū modū3 syllogismoꝝ hippoteticoꝝ h mō. Si est motus, ꝛ nō recipit corpus p corp⁹ erit vacuū, sed motus est ꝛ nō recipit corpus p corpus ĝ vacuū est. Nā si motus est prorsus opꝫ, vel ea que mouent recipi p vacuū, vel p corpus, si ĝ per corpus duo corpora in eodē erūt. Hoc sane fieri neqt. Nā hūc in mōꝫ maximū corpus reciperet in paruissima. Restat igitur p vacuū motū fieri, igit vacuum est. Et huius rōnis testis adducit Mellissū3. Et enim Mellissus ob id existimauit ens immobile esse, qꝛ cēsuit opinatusq3 est nō esse vacuū, tāq3 aliter fieri motus nequeat nisi per vacuū. Mellissus igit destructione negationeq3 manifestaꝝ rerū immanifesta ośdit. Nā ens ꝛ motū esse plana apta nudaq3 sunt illi, q sensus particeps est, atq vacuū esse, vel nō esse, immanifestū est, cū itaq3 accipiat immanifestū tāq3 ꝯcessū3 ꝛ postulatū, ita tollit pspicua ꝛ cuiq3 manifesta. Si n. (inquit) motus est, vacuū statim prodit. Atq vacuū nō est, itaq3 neq3 motus erit. At rōne lōge magis incedūt ij. q vacuū introducūt probātes ośdētesq3 positiōe eoꝝ que ꝯfitemur, ignotū3 q inquiūt. Si n. est motus, vacuū est. Atq motus est, ĝ vacuū est. Sed cā erroris istoꝝ perspicua est. Nō n. perceperūt neq3 sciuerunt cōpressione corporū. s. qūo corpora ipsimet mutuo cedūt. ❡ Secūdū arg^m adducitur ex his que mouent sm partes, q̄lia sunt ea q augētur. Nō n. esset (inqt) auctio, si vacuū nō esset. Nā3 auctio per corpus fit vndiq3 cibo nutrimētoq3 p corpus quod auget, disperso atq3 distributo. Quonā igitur mō distribuit digeriturq3 cibus: Necesse. n. est vel cibū recepū p ea inanā vacuaq3 corporis, que intra sunt ꝯstituta ita distribui p corpus, vel corpus penetrare corpus ac recipi p corpus, q̄re si sm falsum est opꝫ pmū veꝝ esse, dico. s. vacuū corpori imbibitū insertūq3 esse, cōtra quos Arist. in libro de generatione elegāter disserit, qm si fieret auctio hūc in mōꝫ sm totū ipꝫ aucto corpore, accideret totū corpus vacuū esse, siquidē oporteat vndiq3 cibū p corpus distribui, ꝛ ipse distribuat p vacuū. Preterea nō fieret auctio, sed solū vacuū impleret. Hūc igī in modū ex motu ad locū qui toti⁹ est ꝛ partiū ꝯtendūt nitūturq3 ośdere vacuū esse. ❡ Tertiū arg^m fit ex dēsitate ꝛ raritate corpoꝝ. Nā quopacto dēsitas fieret (inqt) nisi intra cōstituta inania essent eī corp⁹ ꝯstringit cohibet ꝛ coherceretur. Itē qūo raritas fieret, nisi cū partes dishit in amplisq3 tēdunt vacuas sedes intra imbibitas relinquerēt. Signo aūt inditio ꝯiecturęq3 manifeste etiā id est qd de vino accidere solet. Nam ipm doliū (inqt) ꝯgius vini reciperet per se, tū illius iniecti in vtre vna cū ipso vtre recipiet, qd qdē nō accideret (inqt) nisi vacua essent intra vinū in que ꝯstringit cohercetur q3 vinū in minorē molē sese ꝯtrahēs ac restringēs. Hoc aūt de musto solū accidit, nō tū de omni vino. Unde ꝛ causa3 manifestā dicturi sumus latius in sequētibus, qm ipse persolnit dubitationē. ❡ Quartū arg^m adducit exēplo illius qd accidit in cinere ꝛ aqua. Nā si impleueris poculū ꝛ calicē aqua, deinde aquā trāsmutaueris in aliō vas, ꝛ implebis poculū caliceue cinere postea in eodē aquā infundes, poculū3 ꝛ calix recipiet totā aquā que quidē ipsū3 impleuerat anteq3 cinerē reciperet, qd sane fieri nō posset, nisi quedā inania ꝛ vacua his corporibus cineri ꝛ aquę imbibita insertaq3 essent. ❡ Quintū arg^m fit authoritate earū personaꝝ que digne authoritate esse vident, dico. s. pitagboreoꝝ. Et. n. ij aiunt vacuū3 extra mundū esse quodā infinitū3 existēs, qd quidem cū inspiraretur his, q sub cęlo continent, ingrediebat cęlū vniuersumq3, ꝛ rerū discrimē faciebat. Nā nulla cā discriminis separationisq3 reꝝ alia esse pōt, quā vacuū. Nisi. n. eēt vacuū itercidēs ac interpositū ꝓhibēs ipas ꝯcidere ꝯnectiq3 simul inter se ac in vnū redigi, proculdubio vniuersū3 foret vnū ꝛ ꝯtinuū. Si ergo res inter se abiungunt, ꝛ separationis discriminisq3 cā ex ipsa vacui inserta ꝯnexione, igī vacuū est. Praeterea nec solū hunc mundū participare vacuo qd extrinsecus in ipso igrediebat ac singulis reb⁹ sese insinuabat, sed multo prius numeros illius participes esse dicebāt. Et. n. ipsoꝝ discriminis ꝛ segregationis cā vacuū erat, immo fatebant penit⁹ tolli numeros, nisi vacuū eēt extaretq3. Nā cā separationis vnitatū vacuū esse autumabāt. Ueꝝ pspicuū est qd quēadmōꝫ pithagorei ꝯsueuerunt oīa dicere enigmatibus ꝛ metaphoris, ita ꝛ hoc per enigma ꝛ metaphorās dicebant. Na3 reꝝ vim ꝛ potētiā que segregare posse easdem, per vacuū3 significabāt. Nā manifestū est quēadmodum in ipso vniuerso est vis cōgregādi ꝯnectēdiq3 res, ita esse vim seiungēdi ꝛ segregandi.

❡ Et quoniam sit modo: aut quid tandem sit: quēadmodum ꝛ de loco querebatur.

❡ Et quonā sit mō, vꝫ vtrūq dꝫ pn. sit aliqd vacuū infinitū p se extra mundū, vel interspersū imbibitūq3 corporib⁹, quēadmōꝫ dicebāt, q athomos insectiliaq3 opinabāt eē. Nā ij autumabāt in vacuo athomos esse seiunctos inter se cōmiscēri, vel tāgi nūq3, q̄re corpora ꝯstare athomis ꝛ vacuo interspersō p minima ꝛ parua dicebāt. Itē vtrūq dꝫ separabile sit a corporibus, vel inseparabile, deinde cū dixit, aut qd tandē sit. i. vtrūq d sit aliqd interuallū p se nullū3 hńs corpus nāle, vel materia corpoꝝ, vel qppiā aliud.

❡ Et. p. similiter creditur: atq3 nō creditur esse: ob ea que de ipso putantur.

❡ Quēadmōꝫ inqt locus ex opinionibus de ipso, videbat silr esse, ꝛ non esse. Nā ad vtrāq3 qōnis partē eque pollētes rōnes adeo videbant adduci, vt nō magis esse, q3 nō esse crederet. Ita ēt de vacuo accidit. Eqdē ex argumentis ad vtrāq3 partē adductis equę credit eē ꝛ nō credit eē. Ueꝝ nō opꝫ, illō (silr) accipere ita exacte ac diligēter, vt plane ꝛ ad vnguē3 assimilet ꝑsuasio ꝛ fides, q simil p arg^a ð vacuo ad vtrāq3 partē facta, ei fidei ac psuasioni, q habet ex argumētis ð loco. Sꝫ prope quādā similitudinē se hńt argumēta de vacuo, ꝛ argumēta de loco circa fidē ꝛ psuasionē, ac dissuasionē. Nā rōnes ꝓbātes vacuū3 imbecilliores sunt, quā ille que locū diminuūt ac tollunt.

❡ Nam qui dicunt vacuum esse: ipsum ceu locum quendam: ꝛ vas ponunt.

❡ Quū dixit eodē mō ad physicū attinere ð vacuo differere quēadmōꝫ ꝛ ð loco, huius fidē p h induxit ac adiūxit, qm q vacuū eē statuūt, ipꝫ ponūt ceu locū ꝛ vas. Quare q

cunq3

eiusq; ď loco quęrebant, totidē de vacuo ingrēda sunt. Deinde copulāda hęc sunt. Et.n. siliter creditur, atq; ñ creditur eē. Nā his oib⁹ ꝓpinquitatē theorematū ꝛ gen̄ū ondit ꝛ figni^{cat}.

¶ Plenū aūt videtur eē: quū cā hēt molē: cui⁹ ē capax: cū aūt ea priuatur vacuū ē: qđ idē ē vacuū: plenū ꝛ loc⁹. Essētia aūt ipsoꝝ nō eadē ē: sꝫ diuersa. Incipere aūt ꝯsiderationē opꝫ accipiētes ea qb⁹ vacuū eē affirmāt: ac ipsa q̄ dicūt ħ q illđ esse negāt.

¶ Vacuū, locus, spatiū ꝛ plenū sunt subiecto eadē, ꝛ habitu positione, diffinitiōeq; differūt. Spatiū qdē igr dicitur, quū ħ ꝑ se ꝯsideratur absolute, ꝛ nō in habitu ꝛ respectu, locus aūt cum suscipit habitū ꝛ hēt respectū ad corpus. Vacuū aūt est locus corpore priuatus. Plenū deniq; videtur idē esse cū loco, ꝛ forsitā nihil differt. Si aūt ipsa aliquomodo differre opꝫ, differrēt sane eo quod ꝯsideratur in loco quippiā alteꝝ esse recipiens, ꝛ aliud esse id quod recipitur. In pleno aūt spatiū locale consideratur velut vnum aliquid totum ꝛ materia corporis esse.

¶ Et tertio cōmunes opiniōes de ipsis. Qui ē illud nō eē ondere nituntur: nō id e medio tollūt: qđ vacuū viri dicere volūt. Sꝫ qđ dicūt errātes: vt Anaxagoras: ꝛ qui hūc in modum redarguunt. Nā aerē aliqd esse demōstrant torquētes vtres: ꝛ demonstrantes aerem roboris participem esse.

¶ Quāq̄ꝫ.n. vacuū nō sit, neq; aliquā nāꝫ hēat in his que sunt, attū qm̄ cogitādi vis ipm̄ prorsus esse imaginatur, dicere opꝫ, cur illi qui ipm̄ inter ea que sunt adnumerāt, idipm̄ esse suspicātur ēt explicare opꝫ qđ ipm̄ sit, ac non sit, ceu qm̄ videtur spatiū quodā esse, ꝛ locus priuatus corpore, atq; velut vas nihil hñs. Et.n. ď tragelapho quodā .s. figmēto, ꝛ si nō subsistat, tamen quęreret aliquis, cur phantasia illud cogitat suspicatur ac imaginatur.

¶ Et item ipsum clepsydris includentes.

¶ Clepsydras aūt dicit, vel ea instrumēta, qbus mechanici sibilos efficiūt ꝛ alias tales voces emittūt. Vel qđ etiā magis dicēduꝫ est, clepsydras vocat (vt olim dicebā) vas qddā, qđ multi nūcupāt arpagiū .s. vas qđ aquā surripit. Hoc.n. hēt orificiū angustū, ꝛ in ima pte angustissimis foraminibus perforatū est. Unde dicit includētes .s. ventū aereꝫ includētes, qm̄ os obturatur. Nā qm̄ vas aqua vacuū est, obturātes os eius submittimus infundimusq; idipm̄ in aqua, certe nō impletur aq̄ intercluso aere pp cām quā diximus. Vel.n. nihil penitus recipitur, vel id qđ recipitur exile exiguūq; maxime est. Sed, quum plenuꝫ fuerit aqua includētes aquā eodē mō ostendunt aereꝫ aliquid esse, alioquin cur obturantes aeris ingressum vetamus impedimusq; aditū aquę, ꝛ dimittētes aperiētesq; orificiū vasis prębemus aquę ingressuꝫ atq; aditū. Nam id nulla alia de causa accidit q̄ꝫ ob vacuū ipm̄, ne possit esse. Quū igitur damus aeri aditū, vt locuꝫ impleat exeunte dissiliēteq; aqua, sic aqua exibit, q̄re per vtrūq; ostēditur aerem esse. Veꝝ magis ꝯsentaneuꝫ est cū dicit (ꝛ itē ipm̄ includētes) aerem potius intelligere q̄ꝫ aquam includi. Nā volebāt ondere vacuum nō esse aliquod spatiū, sed aerem aliquid esse. Nā ob id Arist. eis obijcit. Veꝝ priore exēplo magis ostenditur aerem esse aliquid.

¶ At hoīes vacuū spatiū esse volūt: in quo nullū sensibile corpus ē. Atq; oē qđ ē: cū corpus eē existimēt: id in quo nihil penitus est: vacuum esse dicūt. Quapropter id qđ est aere plenū: vacuuꝫ inquiūt esse. Nō igitur id eos ondere opꝫ: aerē .s. eē.

¶ Quoniā vacuū esse existimant locū priuatū corpore sensibile. Dicit aūt sensibile propter corpus mathematicuꝫ. Hmōi aūt est⁹ ꝛ vacuuꝫ trifariā dimensum qualitatis expers. Cū igitur dicunt vacuū esse id quod corpore sensibile caret, ꝛ omne ens corpus esse dicunt. Nam quod nō est corpus, nō esse dicebant, ob id inquit. Vacuū est id in quo prorsus nihil est. Cum ergo aer non habeat qualitates manifestas sensibiles, idcirco aiunt ipsum non esse aliquid, sed vacuum aeris internallum esse.

¶ Sed spatiū nō esse diuersuꝫ a corporibus: neq; separabile: neq; actu: quod quidē vniuersum corpus seiungit: vt nō sit continuū: quemadmodum Democritus ꝛ Leucippus ꝛ complures alij naturalium dicunt: aut etiam siquid est extra corpus continuum vniuersi. Hi ergo alia via quam per ianuam contra problema obijciunt.

¶ Dixit aūt separabile pro eo quod potest separari, dico .s. spatiū habēs corpus, cū potest seiungi, ac esse vacuum per se, actu aūt spatiuꝫ corpore vacuū. Et hoc est vel inditū inspersumq; corporibus, ꝛ prohibens ipsa continua esse, quēadmodū dicebāt Democriti ꝛ Leucippi imitatores. Vel nō interspersum inhibitumq; corporibus est, sed cōtinuuꝫ ac extra cęlum per se existit, vt cōplures maxime imaginabātur, qui putarunt aliquod infinitum vacuum esse extra cęluꝫ, quo pacto Pitaghorei dicebant (vt iam dixi) Zenonis citiensis quoq; imitatores, ita sensisse opinatosq; fuisse nonnulli tradunt.

¶ Sed hi magis qui vacuum esse dicunt.

¶ Inquit quod magis credenda dicunt, qui vacuum eē asserunt, quā ij qui contra hanc opinionem instant, quorum vnus extitit Anaxagoras.

¶ Dicunt aūt vnū quidem: quod motus ad locū nō esset: qui sane est latio ꝛ auctio. Non.n. motus esse videretur nisi vacuū foret. Nam fieri non potest: vt ipsum plenum suscipiat. Quod si susceperit fierintq; duo corpora in eodē: possunt ꝛ quotquot volueris corpora simul esse.

¶ Cū dixerit rationes que tollere vacuuꝫ videbātur, ꝛ redarguerit eos q alia via quā per ianuā obiectiones faciebāt, nunc ponit eas rōnes, que vacuuꝫ esse probāt. Et prima est ex motu ad locū, qui cuꝫ duplex sit, vnus quo res tota mouētur, ꝛ alter qui partibus tribuitur, ex vtroq; motu fidē facit ꝛ inducit, ꝛ duo fiunt argumēta ex motu, primo ergo ex motu, qui toti tribuitur arguit.

¶ Differentia nanq; dici non potest: per quaꝫ dictum non esset. Quod si hoc poterit esse suscipiet minimū maximū. Nam multa parua sunt ipsuꝫ magnū. Quare si fit: vt equalia multa fiunt in eodē fieri pōt: vt ēt multa inequalia in eodē esse queāt.

¶ Qm̄ dixit. Qđ si duo corpora in eodē essent, quotquot volueris alia in eodē poterūt esse, hoc probās induxit subiunxitq;. Nā ꝓpositū esset aliquoꝝ placito ac ꝑ arbitrio vsurpatū (inqt) si duo qdē corpa posse i eodē eē diceret, ꝛ nō plura vel infinita eē posse ꝯtēderēt. Nā qđ q̄leq; discrimē afferre pñt, vt duo corpora i eodē collocari q̄ant, ꝛ nō plura, qppe nūc magis plenū nō fit qꝫ duplicatū, quā pri⁹ cū vnū corpus implebat. Nā tunc eque ꝯtinuū erat ꝛ plenū, attū recipere ꝛ aliud poterat, cur igitur non itez aliud, ꝛ rursus alterū, ꝛ adeo frequēter, vt maximū corpus in minimo recipiatur ꝛ collocetur. Naꝫ fieri potest, vt maximum secetur in multa equalia paruo ꝛ exiguo.

Quare inqt nō solū multa equalia in eodez esse poterūt sed ēt multa inequalia. Uez inequalia nō per se, qm̄ nō ꝯcederent hoc qui aiunt corpus per corpus recipi ac penetrari, sed qm̄ potest inequale in equalia secari ꝛ diuidi.

¶ Mellissus quidē igitur ꝛ ex his ostēdit vniuersum immobile esse. Naz si mouebitur: necesse est (inquit) vacuū esse. At vacuū nō numeratur inter res. Uno igitur modo vacuū non esse aliquid ex his ostēdunt. Alio autem modo: qꝛ nonnulla alia corpora premi: ꝛ cogi videntur: ceu dolia vna cū vtrib⁹ (inquiūt) vinū suscipiūt: ppea qd̄ corpus qd̄ densatur ingreditur ea vacua que intus iacēt.

¶ Quod necesse sit motu existēte vacuū esse, ex opinione Melissi probat. Et ille itaqꝫ cū assentit ratiōi que vacuū tollit, mox motū de medio dirimit, ac delet. Nimirū cū voluisset vniuersum immobile esse, vna cū motu vacuū de medio sustulit tanq̄z plane motus notitia ꝛ cogitatio statim vacuū vna secū introducat, ꝛ ecōtra sublato vacuo simul ꝛ motū eripiat aboleatqꝫ. Atqui Mellissus motū omnibus manifestū tollit per immanifestū, dico .s. qꝛ suscipit ꝛ petit vacuū non esse, quo fit igitur, vt longe magis cōsentaneuz ij faciāt, q ex manifesto persuadētes syllogismo cōcludunt immanifestum ꝛ ignotum.

¶ Preter ea auctio etiā per vacuū omnibus fieri videtur. Nam alimentū est corpus: fieri vero nō pōt: vt corpora duo sint simul. Testez etiā huius id afferūt: quod in cinere fieri solet: qui quidē tantum suscipit aque quantum vas vacuum capit. Esse autem ꝛ pitagorici vacuum dixerunt.

¶ Tertiū argumētū fit ab auctione. Est aūt auctio mot⁹ sm̄ partem. Nam si auctio fit alimento distributo in ea quod augetur, ꝛ alimentum cibusqꝫ corpus est, ꝛ totum corpus augetur per totū. Nam nō potest alimētū cedere corpori omnino, quaꝛ erit corpus in corpore. Necesse est igitur (si hoc fieri nequit) vt aliqua inania ꝛ vacua sint in corpore, in quo alimentum recipitur.

¶ Et ipsum ex infinito spiritu habituqꝫ celuz ingredi: quasi cum respirando celū vacuuz inspiret atrahatqꝫ quod naturas ipsas distinguit: propterea quod vacuū est separatio quedā corꝝ atqꝫ distinctio que sunt deinceps collocata: quod etiam primum in numeris esse aiunt. Nam vacuum naturam ipsorum distinguere dicunt. Talia igitur ꝛ tot fere sunt ex quibus quidam esse: quidamqꝫ vacuum non esse putant.

¶ Forsitan ij qui extra celū infinitū aliquod vacuuz esse statuerūt, idipsuz vocabāt ꝛ halitū, tāq̄z idez dixerint vacuū ꝛ halitū geminatione vocabuli. Hoc igitur vacuum inquiunt ex his que extra cęlū sunt, ipsum cęluz ingredi, quasi cū cęlū respiret vacuū atrahat, qd̄ quidē cęlum inspirat ꝛ atrahit ad segregandū naturas rerū, perinde ac (inquit) vacuū sit causa separationis ꝛ discriminis rerū. Ceterū in quinto huius operis libro definit ea esse deinceps collocata, quoꝝ nullū est intermediuz eiusdē generis ꝓpinquū. Uacuū itaqꝫ (inquit) causa est eoꝝ que nō sunt cōtinua, sed separata. Nā ipsum est q̄daz ipsoꝝ separatio ꝛ discrimē, ac segragationis discriminisqꝫ illoꝝ cā.

¶ At nos, vt percipiamus vtro nam modo res se habeat: oportet accipere quid ipsuz nomē significat. Uidetur aūt vacuū locus esse ī quo nihil est.

¶ Ipse in libro de demonstratione dixit, qd̄ cū de aliquo vocis equiuoce significatu sermonē facimus, primo oportere differētes ac varios significat⁹ diuidere ꝛ distinguere, deinde determinare de quo illoꝝ sermo nobis habendus sit, ceterū post hec problemata ingredi primū q̄rentes, si talis res sit, ceu a voce significaꝛ, deinde q̄d sit, postremo quāobrē sit, ceu si de tragelapho sermo habereꝛ, imprimis q̄remus q̄d eadē vox significet, ꝛ si plures fuerint significatus, de quo ipsoꝝ sermo habēdus esset, quē q̄dē inueniētes deinde q̄remus an sit talis res, ceu a voce significaꝛ, ꝛ reliquas deinceps quest nes tractabim⁹. Hūc igiꝛ in modū hic Arist. cū rōnes ad vtrāqꝫ partē ponat eas. s. que vidētur probare vacuū esse, ꝛ eas que vidētur ipm̄ tollere ac delere, ꝯuersus ad exponēdā verā opinionē, q̄rit q̄d significet nomē vacui. Nā videꝛ esse aliq̄d simplex, qppe qd̄ de materia ēt dicaꝛ, vt ipse ꝓcedens dicit. Aliqui ḡ (inqt) vacuū dicūt esse, in quo nihil est. Naz oē q̄ est putāt esse corpus q̄re in quo nullū est corpus h̄ esse vacuū dicūt, oē aūt corpus tāgibile esse dicunt, oē vero tāgibile grauitatē, vel leuitatē habeꝛ ēt tradunt, quaꝛ ex syllogismo accidit in eis dicere vacuū id esse, in quo nulluz graue neqꝫ leue est. Sed si h̄ est (inqt) vacuuz, in quo nulluz graue, vel leue est, punctū quoqꝫ vacuuz erit, qm̄ in ipso nulluz graue, nec leue est. At absurdū ē dicere punctum vacuuz esse. Uerum hoc absurduz accidit eis, q̄ nō addiderunt h̄. s. dicim⁹ vacuuz esse spatiuz, in quo nulluz graue neqꝫ leue est. Nā ꝛ si locuz addāt dicētes vacuuz esse locuz, in quo nulluz graue, vel leue est, tn̄ nihil pfecti dicunt, quousqꝫ nō definiuerint, si afferāt illud talē locuz esse in quo spatiuz intercapedoqꝫ sit grauis ꝛ leuis capax. Un̄ (inqt) ꝛ si vacuū dfinientes eē spatiū, in quo nullū graue vel leue est, siue spatiū susceptiuuz grauis ꝛ leuis, ij euaderēt dicere punctum vacuū esse, in alteꝝ tn̄ maioris dubitationis scrupulū incidunt. Nā si h̄ spatiuz (inqt) neqꝫ leuitatē, neqꝫ grauitatē hēret, sed colorē, vel sonuz. i. si corpus esset colore formatū ꝛ sonatile neqꝫ grauitatē, neqꝫ leuitatē hn̄s, ceu est corpus cęleste, dicunt ne aliq̄d tale vacuuz esse, vel nō: Deinde respōdēs pro ipsis inqt eos forsitā respōsuros, qd̄ si q̄dē h̄ est vacuuz, quod pōt recipere graue ꝛ leue, quāq̄z alio corpore plenū fuerit, idē tn̄ erit vacuū. At si vacuū diceret esse id qd̄ susceptiuuz est cuiuslib corporis, nōdū aliqd̄ hn̄s, tale ꝓfecto vacuū nō erit, sed plenū. Sed inqt Ari. siue tale dicāt plenuz esse siue vacuū absurdū est. Nā accidit idē eē vacuuz ꝛ plenū, vacuuz inquā erit, si vacuuz illud est quod nulluz corpus graue, vel leue hēt. Plenū rursus erit, qm̄ corporeuz est qm̄ subijciꝛ coloris, vel soni particeps, ꝛ alteꝝ recipere nō pōt, alioqn essent duo corpora in eodē, igiꝛ idē esset plenū ꝛ vacuuz, ꝛ diffinitionē vacui, quā ipsi tradiderunt plane tollerēt dicētes vacuuz esse spatiuz in quo nulluz graue, vel leue est. Uno igiꝛ q̄dē mō (inqt) ita dfiniunt vacuuz spatiuz esse in quo nulluz corpus tāgibile est. Tāgibile aūt est id qd̄ grauitatez, vel leuitatē hēt. Uez alij alio mō (inqt) vacuum definiunt, vt hec absurda fugiāt, dicētes vacuuz esse spatiuz, in quo nulluz corpus penitus est, neqꝫ aliq̄ nā corporea, q ēt asserunt vacuuz materiam esse, qppe q̄ nullū corp⁹ actu sit ac ijdē sentiūt locū eē materiā. Atq materiā diceꝛ vacuū, vel locū eē p ridiculū ē si q̄dē materia inqt nō sit separabilis a reb⁹ ꝛ vacuum sit separabile a rebus. Nā sic dicūt ij, qui ipsuz sua pte nā p se subsistere posse aiunt. Eadem etiā nos dicimus de loco, ꝛ qd̄ locus ꝛ vacuū nihil est rei, que in ipso est materia aūt est elementū rei, ꝛ quecūqꝫ alia dicimus de vacuo ꝛ loco, que superioribus tractauimus. Ceterū quod vacuū nō sit spatiū, in quo nullū corpus penitus sit quēadmodum

paulo ante dictū est, hoc in loco demōstrat, vtitur aūt ad tollendū vacuū exemplis de loco. Nam inquit qūi dicentes vacuū esse, nihil aliud ipsū dicunt esse quā interuallū locale carens priuatūq; corpore, demōstratū est in rationibus de loco tale spatiū alterum a corporibus, & separabile locū esse nō posse igitur neq; vacuū erit. Naz vacuū & locus apud eos qui ita sentiūt sola cōsideratione & respectu differūt vt diximus, locū inquā intelligimus esse, qūi iaz recepit corpus. Nā locus alicu⁹ est locus. Uacuū aūt qūi corpus nondū recepit. Deinde q: vtrisq; cōpetit spatiū diuersū esse a corporibus. Et.n.ex quibus venerūt in cognitionē vt locus sit spatiū ex eisdē in notitiaz vacui peruenerūt. Nā motus fm locū eos deduxit in cognitionem loci. Nam eo quod videbant ea que mouentur aliūdeq; aliuz occupare locum, & in eodem alia atq; alia corpora ingredi, in cognitionez venerunt quod spatium sit per se aliud atq; aliud corpus recipiēs. Ex eadez aūt rursus notitia vacuū esse ponūt. Nā cū sit motus, & corpus nō recipitur per corpus, opz vacuū esse per qd recipitur mobile, cū ignorarent corporū cōpressionez.s.qūo corpora cedunt ipsis interse, cū igitur (inquit) vacuū & locale spatiū sunt idem subiecto, & eadē causa ducit nos in notitiā ipsoz, quibus igitur rationibus inquit refutauimus redarguimusq; locū nō esse spatiū, eisdem etiā demōstrabimus neq; vacuū esse. Nā si esset aliquid tale vacuū, qūi ingrederetur corpus in ipso sese reciperēt spatia mutuo ac vicissim, & sese diuiderēt in infinita, & quecunq; alia sequerētur que in sermone de loco cōcludebātur. Igitur & nos quibus cōfutauimus rationes destruentes tollentesq; spatiū esse locū, eisdē redarguemus eas que vacuū quoad propriā rationem tollūt. Sic igitur & per ea que sunt dicta sunt tollitur & cōfutatur vacuū. Cū aūt ij qui statuere vacuū esse, illud putauerint esse causam motus, & causam esse velut receptaculū, in quo aliquid mouetur, ceterū vult hic ostēdere vacuū nullo mō causam esse motus sed nullū modū cārū.

Textus. ¶ At nos vt percipiamus vtro nā modo res se habet. Quoniā posuit rationes ad vtranq; partē reliquū vertitur ad inquisitionez veri, & inquit qūi ad percipiendū vtro nā modo res se habet.i.siue sit, siue non sit, opz prius discere ac percipere, quid significet nomē vacui, an vnū aliquid, vel plura, & que sint hec.

¶ Huius aūt cā est: qd omne quod est corpus esse putāt: & omne corpus esse in loco: & vacuū esse locum in quo nullū est corpus. Quare si alicubi nō est corpus: ibi nihil esse aiunt. Rursus corpus oē tāgibile eē putāt: & tale vt grauitatis aut leuitatis sit particeps. Accidit igitur p syllogismū: vt id sit vacuū: in quo non est graue quicq; vel leue. Hec igr quēadmoz pri⁹ dixim⁹ ex syllogismo accidit.

¶ Ob id (inquit) asserūt vacuū esse locū in quo nihil est, qūi omne qd est corpus esse aiunt. Cū igitur vacuū sit, in quo nullū corpus est, & omne quod est corpus est, & vacuū est id in quo nihil est, accidit g ex syllogismo vacuum esse id in quo nullū graue, nullūq; leue collocatur & est. Nā si vacuū est locus, in quo nihil est, & oē qd est corpus est, & oē qd est corp⁹, tāgibile est, dico. Loē qd hēt grauitatē, vel leuitatē, cōcluditur igitur vacuū esse, in quo nullū graue, nullūq; leue existit. Pulchre aūt dixit (ex syllogismo) qūi ipsi hoc nō dicunt, sed aiunt vacuū esse, in quo nullus corpus est, cū aūt omne corpus tāgibile sit, & tāgibile inquit esse id qd hēt grauitatē & leuitatē, ex dictis eoz cōcludit ac deducit illis accidere ex ijs que asserūt proferūtue, vacuū id esse, qd nō hēt aliquod corpus graue, vel leue.

¶ Absurdum autem est si punctus sit vacuum.

¶ Cū dixerit eos dixisse vacuū esse locū, in quo nullū graue, vel leue est, refutat reprehenditq; definitionē dicens hoc modo facile sequi, vt etiam punctum sit vacuū, quippe & huic definitio conueniat, quoniam nihil est in ipso quod graue, aut leue sit.

¶ Opz.n.eē locū in quo corporis tāgibilis ē spatiū.

¶ Hec dicit pro his, oportet enim ita definire, q locus vacuumq; est spatiū corporis tangibilis, & tangibile habens grauitatem, vel leuitatem, quare locus esset spatium susceptiuum grauis, vel leuis.

¶ Attamen vacuū videtur vno dici qdē mō id qd nō est plenū corporis sensibilis tactu. Sensibile vero ē est tactu: quod grauitatem vel leuitatē hēt.

¶ Quedam autem exemplaria habent plenum. Et si plenū quomodo vacuum. Plenum igitur pro impletur, & capax est corporis sensibilis tactu.

¶ Idcirco & quispiam dubitauerit: quidnam dicēt: si spatium colorem habeat aut sonum. Uacuum ne: an non vacuum esse.

¶ Quod & si hoc modo definiunt, tū nō fugiūt absurdū. Nā si spatiū hoc (inquit) colorē hēt, vel sonū sine grauitate, vel leuitate, quid amplius dicent. Uacuū ne esse tale spatium, vel ne. Suppositio autem talis non est impossibilis. Nam celeste corpus tale est. Nam colore formatur & sonum efficit secundum pitaghoreos cum mouetur, quod tamen caret grauitate, & leuitate.

¶ At patet vacuum esse si corpus tangibile suscipere possit. Sin autem: minime.

¶ Inquit, ad hanc rationē dicent, quod si quidez vacuū hoc dicis separatū a corpore tangibile quod idem est ac si dicas separatū a graue vel leue, & quoddā aliud corpus habens, cōstat sane quod vacuū erit. Nā plenū hoc dicimus, quod habet grauitatem, vel leuitatem. Si aūt vacuum dicis, in quo prorsus nihil est, tale sane vacuū nō erit. Sed vtroq; modo absurdū sequi dicimus, vel.n.definitio vacui repellēda est, vel idem erit plenū & vacuum.

¶ Alio vero modo id in quo nō hoc aliquid: neq; substātia quedā corporea est. Quapropter quidā aiunt vacuū corporis esse materiā: qui quidē hoc idem asserunt locū esse non recte dicentes. Materia nanq; separabilis nō est a corporibus. Uacuum autem vt separabile querunt.

¶ Qm̄ & alio modo definiūt vacuū spatiū esse, in quo nullum est corpus, neq; corporeuz aliquid, ceu qualitas, vel potentia, vel aliud quippiā naturale. Hoc modo autem (inquit) materiam vacuū & locum dicunt esse, siquidem eorum nullum actu sit aliquod corpus naturale. Materiam vero forsitan dicit non primā, sed eā q qualitate informata est. Quod vero non eadem sit materia loco, & vacuo multifariam demonstratum est.

¶ Quoniam autem de loco pertractatuz est: & vacuum necesse est locum esse: si est priuatum corpore: ac quomodo locus sit: & non sit dictū est. Manifestum igitur est vt hoc modo vacuū non sit.

¶ Hic reliquum ostendit vacuū non esse neq; separatuz, neq; inseparabile, primū autem inquit, quod quibus demonstrauimus locū non esse spatiū, eisdem etiā demonstramus neq; vacuum esse. Nihil.n.differt is locus a vacuo, nisi cogitatione considerationeue & respectu, cum subiectoq eadem sint, demonstrauimus autem (inquit) lo-

cũ esse velut terminũ, vt autem aliquod idẽ spatiũ per se diuersũ a corporibus que ingrediuntur, non est, neq3 igitur aliquod vacuum erit.

¶ Neq3 separabile: neq3 inseparabile.

¶ Separabile quidem non est, ceu idem per se prorsus omni corpore carens, vt quidã dixerunt illud esse extra cęlũ. Inseparabile autem .i. corporibus inbibitũ interspersumq3 nec est, ceu illi dixerunt, qui athomos esse statuerunt, cuius adiectione ad athomos ac cõstrictione corpora constant. Uel quod quidem etiã magis consonũ est, quoniã neq3 tale vacuũ est, quod quidẽ propriã habeat naturã existens spatiũ trifariã dimensum diuersum a corporibus, quoniã semper plenũ est. Sed si nos demonstrabimus locum esse tale spatiũ, quod est trifariam diuisibile dimensumq3 per se, ⁊ vacuũ idem est loco secundũ subiectum constat, vt sit hoc modo inseparabile vacuũ, quod per se nunq̃ est a corpore prorsus separatum, sed semper est aliquo corpore plenum. Uerumtamen alterã existentiam habet preter corpora, que sunt in eodem.

¶ Nam vacuum non corpus: sed corporis spatium volunt esse.

¶ Quoniam vacuũ spatiũ corporis est (inquit) idest corporis suceptiuum, ⁊ tale est etiam locus apud eos qui putant locum esse spatium, ⁊ demonstratum est spatium loci neq3 separabile, neq3 inseparabile esse posse manifestum igitur est, vt neq3 vacuum sit neq3 vt separabile, neq3 vt inseparabile.

¶ Quapropter ⁊ vacuum aliquid esse videtur: quoniam ⁊ locus. Et per eadem sane. Nam motus occurit. qui secundum locum fit: ⁊ his qui locum esse aliquid preter corpora que incidunt: ⁊ his qui vacuum ponunt.

¶ Quod idem sit locus ⁊ vacuũ (inquit) manifestum est. Nam et quibus, ⁊ per quas causas venerunt in notitiã, vt locus esset spatiũ, per easdẽ etiã venerunt in cognitionem vacui. Nã motus secundũ locũ, ⁊ his, ⁊ illis extitit causa suspicionis ⁊ cõiecturę de loco ⁊ vacuo. Nam ij qui locũ spatium esse dicunt eo quod videbant alia atq3 alia corpora vicissim succedere in illo ceu in amphorã in hãc deuenere suspicionem ⁊ coniecturam, similiter ⁊ ij qui vacuum esse dicunt ad cognitionem vacui peruenerunt, quoniam non esset motus localis nisi esset vacuũ. Non enim recipitur corpus per corpus.

¶ Atq3 causam motus vacuum sic esse putant: vt in illo moueantur: hoc autem tale erit: ceu locum quidam esse aiunt.

¶ Quod ij qui vacuum esse putant, idem existimẽt causam esse motus adeo vt in illo corpora moueantur, idest in quo moueantur, ex hoc etiã manifestum est quoniam vacuum tale est, quale locum ipsum inquiunt esse.

¶ At nulla prorsus necessitas cogit: si motus est; vacuum esse.

¶ Cum refutauerit vacuũ eisdem rationibus, quibus ⁊ locũ tanq̃ spatiũ confutauit, hic aggreditur ostendere ipsum vacuũ per se nullo pacto esse. Uerũ prius rationes quibus nitebãtur nõnulli vacuũ nõ esse demõstrare, vult redarguere ⁊ ↄfutare, ac ostẽdere eas nihil necessarij habere, fuere aũt quatuor, prima ex motu ad locũ, secũda ex auctione, tertia ex densitate, quarta ex cinere. Et tandem ostẽdit rationẽ de motu sm̃ locũ nihil necessarij cõcludere. Erat aũt ratio hec, si motus est, ⁊ non recipitur corpus per corp⁹ vacuũ est, atq3 primũ est .s. motus, ergo ⁊ secũdũ .s. vacuũ erit. ¶ Primũ .n. inquit ⁊ si vacuo aliquis motus egeret, vt motus ad locũ. Saltem nõ quicunq3 motus vt fiat, vacuo eget. Nimirũ alteratio loco prorsus nõ eget. Nam id quod alteratur quatenus alteratur nullo eget loco. Et .n. fieri põt, vt id quod immobile est motu locali alteretur. Itẽ neq3 si motus fuerit sm̃ locũ mox necesse est vacuũ esse. Nã possunt partes vicissĩ ipsismet succedere, ⁊ sua loca ipsismet inter se mutare quę tñ non egent vacuo spatio separato ab ipsis, quod quidẽ videre licet in motu locali recto, ⁊ hoc etiã manifestissimũ est in reuolutionibus cõtinuorũ, ceu se habet globus sphęraq3 tornatilis. Item videre licet in ipsa aqua, quę mouetur in lebete. Nã hec per vacuũ nõ mouẽtur quippe que eundem cõtineant locũ sm̃ suas vniuersitates, sed mouẽtur partibus ꝓpria loca mutuo cedẽtibus. Et quid ipse dico de his que mouẽtur in orbem. Et .n. que mouentur motu recto (vt iam dicebã) eodẽ modo mouentur, ⁊ vacuo nõ egent. Nam inmitens digitũ in aqua si mouero ipsum, ⁊ simpliciter omnia que mouentur in aqua, hec sane motu recto locali mouebuntur, ⁊ tamen per vacuum nõ mouẽtur, neq3 .n. sunt talia inmania in aqua separata, qualia sunt pisciũ ⁊ natãtiũ corpora in ipsa, hoc aũt manifestũ est, sed aqua semper cedit ei quod mouet, ⁊ vtrũq3 pariter accipit locũ alteri⁹. Nã si per solida ⁊ renitentia resistẽtiaq3 corpora motus fieret, merito putarẽtur mobilia moueri p vacuũ, ꝓpterea quod nõ facile cedũt hec. At si per humida motus fit dico .s. per aerẽ ⁊ aquã, nõ est necessariũ introducere vacuũ propter motũ. Nã diuiso, illo per quod fit motus, ⁊ cedẽte suũ locũ mobili, ita motus fit. Ex his ergo argumẽtis quod necessarium nõ sit motu existẽte aliquod separabile vacuũ esse prorsus corpore carẽs ostẽsum est. Quod vero simpliciter nõ sit, nondũ ex his demõstratũ est. Quãobrem: qm̃ quãq̃ motus nõ fieret per vacuũ, attamen foret alio modo aliquid vacuũ per se separatũ, vt posuere pitagorici extra cęlum qđ quidẽ igitur vt dicebã, motu existẽte nõ possit esse vacuũ separatũ satis per hec puto demõstratũ esse, quod autẽ neq3 inseparabile sit vacuũ eo modo quẽ ipse dicebã .s. qđ quidẽ propria ratione sit spatiũ omni corpore vacuũ nunq̃ aũt sine corpore, sed semper aliquo corpore plenũ hisce rationibus demõstratũ nõ est, immo cõtrariũ est necessariũ ex dictis. Nam qñ dicimus ea que mouẽtur non egere vacuo, sed trasmutari cedereq3 partes ipsismet mutuo loca propria, quid aliud dicimus cedere ipsismet mutuo loca q̃ spatia in quibus sunt. Uerum de his affatim satisq3 dictum esse in rationibus de loco existimo.

¶ Secũda dubitatio erat ex densitate ⁊ raritate corporũ, cuius exemplũ erat de musto ⁊ vtribus. Nam dicebãt ea corpora q̃ mouent, recipi in ea vacua que in ipsis existunt. Respõdet igitur neq3 necessariũ, neq3 verũ esse vt hoc modo fiat densitas. Nã possunt (inquit) ipsa corpora densari ac cõprimi nõ in vacua actu que intus manẽt, sed cõpressis extrusisq3 in ipsis tenuioribus corporibus in illorũ loca recipi ac meare qđ quidẽ ⁊ de vino fieri accidit. Nã cõpressis cõstrictisq3 vtrib⁹ ea substãtia tenuis que inclusa est siue aerea, siue quedã alia, ceu vaporosa, vel ventosa, diffiat euanesit ⁊ excluditur, cuius modi est mustũ. Hac igitur ratione vinũ cũ densatur ⁊ in minorẽ molẽ cõtrahitur, sine recipit ab ipso dolio cũ vtre, quod ante verũ ac sine illo ad summã implebat. Itẽ mustũ est multũ exhalans euaporãsq3 cui⁹ rei inditio est spuma ei⁹ que mouet ab halitu, ac multũ aeris interclusum habet, ceu indicãt bullę ampullęq3. Cũ igitur motus prohibeat a cõstrictione cõpressioneq3 vtris aer qui interclusus est, vt diximus, euanescit exhauritur ⁊ diffiat quo pacto vinũ

partes

partes capiunt recipiunturq; in loco illius. Preterea sem per aliqđ corpus tenuius cedit crassiori, quocirca aqua densatur aere profligato extrusoq;, ⁊ aer igne depulso, ac terra expressis aere ⁊ aqua. Idcirco ignis comprimi coercerique non potest (vt inquit Themistius) quoniam aliquod corpus tenuius ipso non est quod intus ipsum complectatur ⁊ contineat. ¶ Tertium argumentū erat. Si auctio est vacuum est, corpus enim non meat recipiturq; per corpus, nam id quod augetur alimento recepto in ipsum ⁊ distributo ei quod augetur plane accrescere videtur, necesse est igitur si corpus non meat ꝑ corpus, in vacuis illius quod augendum est, recipi id qđ auget Arist. igitur accipiens primo auctionem abusiue improprieq;. s. cum omnem mutationem qua simpliciter ex minori mole in amplum aliquid tendit, sic confutat rationem. Deinde ostendit neq; hoc verū esse, neq; dubitationem esse necessariam. s. quippiam necessarij concludentē de auctione ꝓprie dicta, primo itaq; inqt, non necesse est omne simpliciter ex minori mole in maiorem incrementum aliquo ingrediente in ipso quod acrescit fieri. Nam cum transmutatur aqua in aerem, maior quidem fit ex minori, que tamen nullo ingrediente ⁊ augente ipsam eget, quare neq; per vacuū fit auctio. Nam ob id videbatur vacuum sequi ex auctione, quoniam aliquo corpore ingrediente auctionem fieri dicebant. At siquis diceret eo, maiorem molem aque conuerse in aerem factam esse quoniam quasdam sedes vacuas extrinsecus accepit ⁊ occupat q̄ fit vt ratio Aristo. sane nihil necessarij ostendisse videatur. Nam vt aqua mutata in aere ex minori mole in maiorem mutata est, ita ⁊ quidam alius aer in aquam mutatus in minorem molē contraheretur ac coerceretur quo pacto eque fit vicissitudo ⁊ reditus mutuus ad suas sedes, quo fit, vt merito non solum de auctione proprie dicta refutet rationem quemadmodum deinceps facit, sed etiā de mutatione ex minori in maiorem molem, que fit per generationem ⁊ corruptionem. Nam illi querentes modū auctionis, quomodo ipsa fieret hunc omiserunt, quippe nullus de hoc sermonem vsq; ad hodiernum diem fecerit. Sed cum ipsi voluissent ostendere vacuum esse vtebantur dubitatione de auctione, quoniam si fit corpus ex minori maius, ⁊ necesse est incrementū fieri aliquo corpore ingrediente ⁊ distribuente se per totū corpus, necesse erit vacuum esse. Ad demonstrandum igitur vacuum esse varius augēdi modus nihil cōducit, sed quoniam simpliciter est aliquod incrementū in eo quod maius fit, ob id necesse est hoc fieri per vacuum. Iuxta igitur hanc intelligentiam ⁊ sententiam eorum, ⁊ hac vtis responsione ⁊ obiectione. Unde siquidē dicent auctionem esse omnem simpliciter in maiorem molem accretionem, ita confutabitur ⁊ redarguentur, si autem proprie dixerint auctionem contra hanc hec inquit. Dubitatio autem de auctione comprehendit complectiturq; eam etiam dubitationem, que de aqua in cinerem infusa ab illis adducta est. Unde cōmuniter vtrāq; redarguens inquit tam rationem de auctione, quam eam de aqua infusa iniectaq; in cinerem seipsam impedire, idest seipsam vincere ⁊ destruere, ac seipsam redarguere. Cōmunis enim inquit cum sit dubitatio naturalis circa disputationem de auctione, ⁊ cum videantur quatuor absurda esse quorum vnum euitare non poterant. s. vel nō esse auctionem, vel illam nō corporis esse, vel corpori incrementum non aduenire, vel corpus recipi ac meare ꝑ corpus, nitebātur illi soluere has dubitationes statuentes vacuum esse. Uerum ob id non persoluerūt has dubitationes quinimo illas indicarunt ⁊ ampliarūt, quare neq; vacuum esse ostendunt, neq; dubitationes soluunt. Rursus autem querunt naturales vtrum auctio sit vel nō sit. Uerū auctionē esse ꝓ cōperto haberi necesse est. Deinde querunt si corporis sit auctio vel incorporei atqui corpora augeri euidentia ipsa testatur, quo rursus queritur ne id quod auget velut materia sit corpꝰ vel aliquid incorporeum. Sed hoc etiam perspicuum est. Nam alimentum corpus est. Si ergo auctio est ⁊ corpus est id quod augetur, ⁊ auget, ⁊ id qđ auget per totum illud quod augetur, distribuitur, cum ergo totū id quod augetur per totū adolescat accrescatq; necesse erit corpus per corpus meare penetrari ac recipi, qđ quidem fieri nequit. Undiq; igitur sermo de auctione ambiguus est. Has igitur (inquit) volentes dubitationes soluere suppositionem indemostrabilem petiere ac posuere. s. vacuum esse. Nam (inquit) cum sint inanima vacuaq; nonnulla in corpore, alimentum in illis recipit, ⁊ ita videntur auctionem defendere, ⁊ ea que auctioni competunt, dico. s. auctionem esse, ⁊ corporum esse aliđ quod auget, ⁊ aliud quod auget, ac euitare hoc absurdū corpus per corpus meare ac recipi. Sed hec ratio (inquit) seipsam destruit ac tollit. Nā illi putant, quod si supposuerint auctionem fieri per vacuum seruare tueriq; poterunt rationem de auctione, quasi nequeat aliter fieri auctio quam per vacuum. At ipse contrarium potius euenire inquit, quoniam si vacuum esset, ⁊ per illud fieret auctio, certe non prorsus auctio fieret. Nam si totum id quod augetur per totum adolesceret atq; accresceret, quemadmodum cōstat, ⁊ necesse est alimētum per totum distribui ac partiri, atq; distribui alimentum corpori non aliter (vt aiunt) quā recipi per ea vacua que in ipso sunt, igitur oportet totum corpus per totum vacuum esse. Nam vbi non erit vacuū, profecto ibi non poterit cibus distribui ac recipi, quare neq; illđ augebitur. Atqui totum id quod augetur per totum accrescit. Igitur oportet totum esse vacuum, quod quidem absurdum est. At si totum per totum ⁊ vndiq; fuerit vacuum, alimentum ingrediens erit duntaxat repletio earum partiū que vacue sunt, ⁊ non auctio, itaq; incrementum fieri per vacuum nequit, quare neq; vacuū demonstrant esse, sed illud sine demonstratione petunt ac ponūt, neq; dubitationes de auctione tollūt, sed eas pandunt ac ampliant. ¶ Ratio autem ipsa de cinere nihil facit ad asseuerandum vacuum. Nam cum videatur cinis tota per totū humectari, pariter ⁊ tota aqua per totam nigra fieri, necesse prorsus est totam aquā vacuā esse, ac pariter totam cinerem, si quidem in vacua vicissim mutuoq; sese recipiant. Hoc autem per ridiculū est, ⁊ si aqua reciperet se per vacua cineris ⁊ econtra cinis per vacua ipsius aque, cur non multo prius in sua met vacua vnaqueq; earum a principio non se recepit, quippe consentaneum magis foret aquam cum humida sit in sua recipi vacua, quam cinerem in ipsa vacua aque ingredi.

¶ Atq; omnino quidem vacuum omnis motus causa non est. Quapropter ⁊ Melissum idipsū latuit. Nam potest alterari plenū. Deinde neq; motus ad locum vacuo accōmodatur. Possunt enim corpora mutuo sibi cedere: etiam si nullū sit spatium separabile preter corpora: que mouētur. Et hoc in continuorum sicut in humidorū conuersionibus manifestum est.

¶ Tandem vniuersalem ⁊ indeterminatam enunciatio

nem refellit. Nam dicebant hoc modo simpliciter, si est motus vacuum est. Inquit igitur putare, vel dicere vacuum esse omnis motus causam, ridiculum est. Nam alteratio cum sit motus certe nō egebit loco vel vacuo. Quapropter ⁊ Melissum idipsum latuit, quippe q statuens omne vniuersumqꝫ infinitū esse, illud prorsus immobile esse asseruit quoniam infinitum non habet quo moueri proficisciqꝫ possit. Latuit igitur ⁊ illum hoc, quia posset saltem alterari nullo egens loco, ⁊ ita non esset immobile. Non solum autem (inquit) alterari potest alio loco non egens ab eo in quo est, sed etiam secundū locum moueri potest, quum autē ille de motu secundū locum inquiat. Et hoc patet in his que in orbem mouentur. Nam hec in eodem loco vertuntur. Item potest aliquid moueri motu recto non existente vacuo mutuo vicissimqꝫ ipsismet cedentibus mobile ⁊ eo in q̄ fit motus.

¶ Possunt etiam corpora non ob ingressionem in vacuum: sed ob extrusionem eorum que in ipsis sunt densari. Velut cum premitur aqua: sic vt aer qui in ipsa est extrudatur.

¶ Quod neqꝫ secūda dubitatio habeat aliquid necessarij, vel ea etiam que de vino ⁊ dolio afferri solet, his ostēditur. Nam potest densari vinum ⁊ non in ea vacua que preexistant, sed in locis eorum, que extruduntur ⁊ sunt ipsius vini tenuiora corpora, dixit autem ob extrusionem eorum ex metaphora accinorum, qui compressio digitis iaciuntur ac extruduntur. Accini autem proprie dicuntur accini oliuarum, ex his autem ⁊ multa alia argumēta soluuntur.

¶ Preterea augentur nō solū aliquo ingrēdēte corpore: sed ēt alteratione: ceu si ex aqua fieret aer. Omnino autem ea ratio que de accretione fit: ⁊ ea que de aqua adducitur: que in cinerē funditur: seipsam impedit.

¶ Tertiam rationem ab auctione reprehendit, ⁊ tandē (vt dicebā) cōmuni⁹ latiusqꝫ vtit auctiōe, nūcupantus omnem mutationem simpliciter in maiorem molē ipsā auctionem.

¶ Aut enim non augetur quicq̄: aut non corpori: aut fieri potest: vt duo corpora in eodem sint. Dubitationem igitur cōmunem soluere putāt: sed non vacuum esse ostendunt: aut totū corpus vacuum esse necesse est: si omni ex parte augetur ⁊ per vacuum accrescunt. Eadem ratio de cinere est. Quod quidem igitur eas rationes facile diluere sit: quibus nonnulli vacuum esse ostendunt: patet.

¶ Dubitatio naturalium est, quam soluere nitētes vacuū esse statuerunt. Hanc igitur (inquit) dubitationem soluere putant vacuum statuentes, attamen non demonstrant vacuum esse. Non enim quia auctio est, vacuum esse oportet, sed causa modi augēdi inquirēda est. Neqꝫ enim statuentes vacuum esse, dubitationem de auctione soluunt, quoniam opus esset, vt totum corpus vacuū esset, aut omnino ⁊ vndiqꝫ augeatur per vacuū, vbi augeretur, quare non soluūt dubitationem supposito statutoqꝫ vacuo. Nā si p vacuū quodā fieret auctio, totū vacuū erit, siquidē nutrimentū toti corpori singulisqꝫ eius partibus distribuatur. Eadem etiam dicimus de cinere.

¶ Rursus autem dicamus vacuū hoc pacto separatum non esse: vt quidam inquiunt.

¶ Cum ostendisset rationes, que concludebant vacuū esse, nihil necessarij habere. Ceterum hic vult ipsam vacui naturam tollere. Et quoniam vacuum nonnulli qui illud esse asserebant, separatum esse autumarunt, nonnulli vero ipsum inseparabile. Et inseparabile vel potestate ⁊ suapte ratione vacuum; licet semper sit corpore plenum, ceu q̄ sentiunt, qui locum esse spatium dicunt, vel interspersum inhibitumqꝫ corporibus, vt sectatores Democriti aiunt, demonstrat idcirco Arist. prius non esse vacuum separatum nullum habens corpus. Et quoniam q̄ qui vacuum esse asserebant, ipsum motus causam esse dicebant, quippe qui non existente vacuo motū tollere viderentur, proinde prius ostendit nullo pacto vacuum causam motus esse posse, neqꝫ velut efficientē, neqꝫ velut finalem, neqꝫ velut in quo, vel per quod, dico s. quemadmodum dicimus nunc motum fieri in magnitudine non ita fieri posse per vacuum demonstrabit. Et primo ostendit vacuum causam motus esse nō posse. Nam cum vacuum omnino ⁊ vndiqꝫ sibi simile sit, ⁊ nullum discrimē a seipso habeat, ⁊ videamus ea que natura cientur, differentibus varijsqꝫ motibus mota esse. Nam ignis ipsa natura sursum fertur. Terra autem deorsum, constat igitur vt differentium motuum, immo cōtrariorum eadem foret causa. Atqui contrariorum cause efficientes sunt contrarie. Nam inpresentia nos qui naturales inclinationes motuum causas efficientes esse asserimus, contrariorum contrarias causas assignamus ac asserimus. Nam leue causa est motus sursum, graue autem motus deorsum. Si ergo vacuū esset causa efficiens motus proculdubio motus non differrent, immo tolleretur funditus motus, quoniam quo moueretur corpus in eo positum? Certe consentaneum est vt quocūqꝫ moueatur ⁊ pergat, quandoquidem sit vacuū vndiqꝫ sibi simile ac compar, quare simul sursum ⁊ deorsum mouebitur ignis, ⁊ reliqua similiter, quodquidē fieri nequit, quare vacuum erit potius causa stationis ⁊ quietis q̄ motus, ergo vacuum non potest esse causa efficiens motus. Item neqꝫ esset vacuum causa motus dico s. vt appetibile, quippe qui eadem rursus sic dicenti absurda obijcimus. Nam motus naturales sunt differentes, ergo ⁊ fines discrepant, ⁊ sunt distincti. Vacuū autem est prorsus ac vndiqꝫ sibi indifferens s. vbiqꝫ constat sibimet ac compar est, cur ergo magis ignis sursū q̄ deorsum mouebitur? quoniam vndiqꝫ finis ⁊ appetibile est, vel ergo penitus non mouebitur, quoniam sibimet vndiqꝫ simile est quare vbi aliquid poneretur iam suum finem, ⁊ id quod appetit consecutū esset, vel si mouebitur in eo quocunqꝫ proficisceretur. Nam cur magis sursū q̄ deorsum vel ad reliquas loci differentias. Nā (vt dicebam) vacuum vndiqꝫ appetibile est, quare illud vndiqꝫ dispergeretur membratimqꝫ distraheretur dilaceraretur qꝫ. Itē de partibus eadem ratio est, ⁊ hoc in infinitum. Eadem autem (inquit) que sane de vacuo diximus, ⁊ de loco dicere licet contra eos qui putant locū esse spatium. Nam si spatium locale idem est cum loco, que de vno dicuntur, de altero quoqꝫ dici possunt, quoniam si locus est spatium qualitatis expers, ⁊ incorporeum, quomodo vnūquodqꝫ mouebitur in suum ac peculiarem locum. At nos qui dicimus locum esse cōtinentis terminum, quoniam ipsum esse terminum naturalis corporis dicimus, in ipso naturales vires insedere ac immissas esse proprietates asserimus, ⁊ ob id vnūquodqꝫ

ad suum mouetur locum tanq̃ ad cognatum ⁊ sibi affine, si autem locus esset spatiuz expers qualitatis per se cur magis huc, quam illuc mearet mobile. Neq; enim est aliqua differentia per quam huc magis moueatur q̃ illuc, itaq; loci discrimina precipua essent alterq; quod sursum appellatur, alterum vero quod deorsum dicitur, quandoquidem spatium sit sibi vndiq; simile. At nunc apud nos, quoniam corpora differunt, quorum fines loci sunt, etiam ipsorum fines ⁊ termini differunt quibus cognata continentur. Non eniz per se termini loci sunt, velut superficies mathematice, sed superficies que in corpore naturali sunt in separate sunt loci. At ij qui locum spatium esse volunt, mox ipsum separabile abiunctũq; a corporib⁹ naturalibus, ⁊ simplicibus esse volũt. Nihil igitur discriminis erit inter spatium susceptiuum aque, ⁊ spatium susceptiuum aeris. Sed ad hec dicerẽ, quod esse spatium diuersum a corporibus naturalibus, ⁊ separabile ab eisdem secundum substantiam eorũdez susceptiuum ⁊ capax, satis in superioribus demonstrauimus.

Se defedit 3 Arist.

Ad hec aũt impresentia nunc q; dicta respondeo vacuum non esse causam efficientem nec finalẽ motus, neq; necesse est, vt vniuscuiusq; locus receptiuus ⁊ capax corporum aliquam vim habeat ⁊ qualitatem. Non enim qui bonũ est vnicuiq; hic eẽ vel hic esse, oportet ingerere aliquam vim illi in quo suapte natura esse aliqd potest. Neq; enim quoniam corpus celeste in orbem cõstitutum ⁊ in circulo collocatuz est, ac hoc ipsi bonum est, ipse Arist. profecto dixit circulum ⁊ orbem habere aliquam vim, quam celeste corpus appetendo sit in circulo, quandoquidem neq; circulum locum esse assentiat, dico igitur non ea de causa, quia hec vacui, vel spatij pars aliquam vim ⁊ potentiam habet, sic eadẽ pars cõplectitur ⁊ continet corpus celeste, ceu extremũ orbem ⁊ vltimum, sed quia celi natura est, vt omnia circulo contineat, ac omnia intra suos limites habeat. Cum igitur hoc ipsi celo natura tribuat, merito ⁊ hoc modo locum habens occupat. Accidit ergo non propter vim ꝓpriam spatij, sed quia hoc modo celuz suapte natura est, dico. s. quia omnia capit ⁊ continet, vltimam sphærã spatij partem occupare. Quemadmodum igitur in generatione animalium alia pars aliam quandam loci partem tangit, siue locus sit terminus continentis apud Arist. siue sit spatium, vt mihi videtur, ⁊ ratio demonstrauit. Ceu caput hanc superficiei aeris partem tangit, quanq̃ actu nõ sit diuisa, ⁊ manus aliam, ⁊ pedes similiter, ⁊ reliquę aliç id genus partes, ⁊ tamen nemo diceret ob id terminuz aeris tangentem caput habere aliquam vim diuersam ab ea que est in alia parte aeris, que tangit manus vel pedes cuius appetitu ⁊ desiderio caput hanc aeris partem occupet, ⁊ alia pars aliquem alium terminum aeris obtineat, sed quia caput suapte natura esse ac poni supra reliquum corporis aptuz est, similiter alia atq; alia pars aliter ⁊ aliter constitui ⁊ ordinari natura ipsa duce apta est, ob id hoc est bonum animali, quocirca ẽt accidit caput tangere hanc aeris partem, ⁊ alia aliaz ipso aere sibimet vndiq; simili existẽte. Ita hoc de vniuerso dico. Etenim mundus est quodam aial magnum, cuz igitur bonum erat ante totius mundi constitutionem, corpora componentia ipsum interse talem positionem habere, merito vnũquodq; corpus talem inclinationem ac talem impetum habent, vt desiderent appetantq; talem positionem ⁊ ordinem ad reliqua corpora. Cum igitur hoc eidem occupanti aliquam partez spatij accidat, merito appetit eandem non ea de causa, quia illa quandam vim ⁊ potentiam habeat, sed quoniam vniuerso, ⁊

Plato i Timeo sic defi nit mundũ, Mundũ ẽ aial magnũ reuera diui na ꝓuidentia ↄstitutũ Tu aũt vide

vnicuiq; esse ac vltra bene esse tunc bonum est, quando alia huic subdita subactaq; fuerint, ⁊ alia superna ⁊ supra hoc constituta extiterint, appetunt igitur locale spatium non propter ipsum, sed ob positionem ⁊ ordinem ad reliqua. Quemadmodum igitur (vt Aristo. inquit) si domus esset quedam res naturalis, non aliter profecto fieret, quam modo ab ipsa arte fit extruiturq;. Eqdem si tegulę tectum fastigiũq; superius collocarẽtur, ⁊ fundamenta imo loco constituerentur, ⁊ parietes medium ordinem acciperent, ꝓfecto si domus naturalis res esset, tectum suapte natura ad hanc partem aeris ⁊ reliqua ad suas sese reciperent, sicut modo se habent. Ut igitur nunc alia pars domus aliam quandam aeris partem occupat non ea de causa, quia habeat aliquam lationem ⁊ appetitum ad ipsum aerem, sed quia domus hoc bono potitur quum partes ipsius talem positionez interse acceperint. Ita etiam de particularibus animalibus, ⁊ de maximo animali quod est mundus, dicenduz est. Equidem spatium interuallũq; mundanum, quod etiam est vniuersi receptaculum ⁊ locus, nullam ad seipsuz dñiaz nullũq; discrimẽ hz, sz eo fit discrimẽ iter locũ supnum ⁊ imum, qd̃ corpora ipsius mundi interse talem positionem petunt ⁊ suscipiunt, quocirca etiam dicimus deorsum id esse, quod in medio positionem habet ⁊ recipit, ac id sursum quod extremum est ⁊ continet, ex quibus etiam loca appellamus, eam nãq; spatij partẽ que medium occupauit, deorsum ⁊ imum locum appellauere, eam autem quę gyrum celi accepit, sursum ⁊ supernũ locum vocauerunt. Igitur vnũquodq; appetit cognatum sibi (vt ipse etiam dixit) quum ab eo separatum fuerit, fertur igitur ad hoc principaliter, ⁊ cum ad hoc fert, etiam ducitur ad spatium quod occupat. Uniuersitas autem cognata accepit hoc interuallum (vt diximus) propter positionem situm ac ordinez quem habet ad ipsum vniuersum.

proclũ in timeo exponentẽ hoc ⁊ qd sit mundus vide in li° d̃ mũdo.

Nam si natura cuiq; simplicium corporuz aliqua latio competat: ceu igni sursum: terre vero deorsum: atq; ad medium: patet vacuum causaz lationis non esse. Cuius igitur motus vacuum causa erit. Nam videtur esse, causa motus ad locum. At huius causa non est.

Quod vacuum non sit causa efficiens motus ostendit. Et inquit si vnũquodq; corpus quod simplex appellaẽ, aliquam propriam lationem secundum naturam differentem a reliquis habuerit, sane vacuum non erit causa efficiens motus. Nam differentium motuum oportet ẽt differentes esse causas. At vacuuz sibi vndiq; simile est, igitur causa naturalium motuum non est vacuum. Cuius igitur motus (inquit) causa esset. Nam si cuius causa maxime videtur esse, dico. s. motus ad locum, ⁊ huius demonstratum est non esse causam, in cassum sane alterius motus esset causa, quare nullius motus vacuum erit causa.

Preterea si est aliquid: vt locus corpore carens: quum fuerit vacuum: quonam feretur corpus quod in illo positum fuerit. Nõ enim ad vniuersum mouebitur.

Oportet hoc argumentum separari ab eo quod prius dicebatur. Neq; aliter separaretur, nisi quia prius adducitur contra suppositionem, que dicit vacuuz esse causam efficientem motus, ⁊ hoc adducitur contra illã, que supponit vacuum esse causam finalem motus. Et cõsentaneũ est hec distinctio ⁊ separatio, quoniaz super ius

dixit, cum vnicuiq; sit latio propria secundum naturaz, & vacuum vndiq; sibi simile sit, vacuum non esse causaz differentium motuum. Nunc autem inquit cum vacuuz sit qualitatis expers (quonam feretur corpus quod in illo positum fuerit). Quod autem fertur ad aliquod determinate & definite velut ad finem & appetibile fertur. (Equidem consentaneum est) cum sit propositum ostendere vacuum non esse causam motus, demonstrare iuxta nullum modum causarum ipsum causam esse.

¶ Eadem etiam ratio adducitur contra eos: qui locum aliquod separatum esse ponunt: in quod fertur id quod motu cietur. Quo nam modo feretur id quod ibi positum fuerit: aut manebit. Et de hisce differentijs: supra in q̃ & infra.

¶ Quemadmodum rationes de loco adaptauit vacuo, ita & rationes de vacuo loco non ab re accõmodat. Dixit enim iam locum & vacuum idem esse subiecto. Nam vacuum est locus corpore carens & priuatus secundum eos qui putant locum esse spatium. De loco igitur inq̃t, si locus est spatium, queremus cur vnumquodq; videamus proprium locum appetere, leuia quidem sursum, grauia vero deorsum, quonam modo spatio existente sibi vndiq; simile velut ad differentia loca alia aliquo mouerentur. Nam propter quid ignis sursum magis pergere cupit, q̃ deorsum dextrum & sinistrum. Oportet enim videre, siquidem locus est spatium & id sit sibi vndiq; simile, quonam pacto spatiuz omnino habebit imum & supernum cum sit vndiq; simile. Nam imum seu deorsum & supernum sursumue sunt differentia inuicem contraria.

¶ Et de vacuo eadem accommodabitur ratio non immerito. Nam qui vacuum esse dicunt: locum ipsum inquiunt esse. At quonam pacto corpus erit in loco: vel in vacuo. Non enim accidit: cum totum quippiam corpus aut in separato permanẽteue loco positũ fuerit. Pars enim si non seorsum ponatur: non erit in loco: sed in toto. Preterea si neq; locus est: neq; vacuum erit.

¶ Cum dixerit eandem rationez, que de vacuo dicta est, etiam loco accõmodari posse, si locus spatium esse diceretur, rursus conuertit dicẽs ea que de loco dicta sunt ac disputata, vacuo etiam possunt adaptari, vt ostẽdat cognationem & propinquitatem loci & vacui. Et huius rei causam inducit, quoniam locus & vacuum sunt idẽ; quare simul introducuntur constituunturq;, ac simul pereunt & tolluntur. Et inquit. ¶ At quonam pacto

Textus. corpus erit in loco, vel in vacuo. Non eniz accidit, quuz totum quippiaz corpus velut in separato loco, & permanente positum fuerit. Pars enim si non seorsum ponat, non erit in loco, sed in toto. Idem profecto & in rationibus de loco dixit, sed ibi obscurissime & occultissime dixit, hic autem longe clarius ac lucidius explicat, quo fit, vt huic locus ille intelligatur. Hoc modo ibi dixit. ¶ Quod si esset quippiam interuallum, quod sua pte natura esset, ac in eodem maneret, infinita loca profecto essent. Si enim transferetur aqua & aer, idem facient omnes partes in toto, quod vniuersa aqua in vase. Ut igitur dicebam expositionem ac interpretationez huius loci, ex his que nunc dicuntur, intelligamus. Quod vero dicit, hoc est, fieri non potest (inquit) vt aliquid ponat in loco, aut in vacuo, si locus erit spatium. Nam cõmunis nunc conceptio ac sententia est, vt partes continuorum non sint per se in loco, cum totum fuerit in loco. Non enim pars fit per se in loco, nisi diuidatur seceturq; a toto, sed est velut in toto, per accidens náq; cum per totum in loco sunt, dicuntur esse in loco. Cum igitur hec sit communis de illo, quod est in loco, conceptio, non accidit hoc, quum vnuz aliquod corpus in separato & locali spatio positum fuerit, dico. s. nõ esse partes eius per se in loco. Nam interualla & spatia per seipsa mutuo mearent ac penetrarentur, quemadmodum náq; totum corpus totum spatium obtinet, ita & vnaqueq; pars ipsius spatij partem aliquam obtinet, & continetur per se ab illo. Et quod prius dixit. s. in sermone de loco, quod cum magnitudines sint diuisibiles in infinitum, accideret locum, & id quod in loco est actu diuidi in infinitum, hoc autem inquit esse hoc modo impossibile, quoniam non potest pars per se fieri in loco, nisi abiungatur a toto, & ita seorsum per se ponatur, quare si hoc est impossibile, igitur fieri non potest, vt aliqd corpus ponatur in loco vel in vacuo. Naz vtrumq; idez subiecto sunt, vt diximus.

¶ Accidit autem hisce qui dicunt vacuum esse: vt necessarium si motus erit: contrarium potius: si quis diligenter consideret: non posse in q̃ moueri quicq̃: si vacuum fuerit. Nam vt quidam terram ob similitudinem quiescere putarunt: ita & in vacuo quoduis corpus quiescere necesse est. Non enim est quo nam magis aut minus mouebitur. Nam qua vacuum est non habet discrimen. Primum quidem igitur: quoniaz omnis motus vel vi vel secundũ naturã fit.

¶ Cum demonstrauerit vacuum non esse causaz motus neq; efficientem, neq; finalem, ceterum vult ostendere neq; vacuum causam velut per quam vt instrumentalis est, motus esse posse, prius autem repetit dicta, & ostendit id quod ex suppositionibus eorum sequitur. Nam accidit his (inquit) qui vacuum esse causam motus dicunt, contrarium potius, ac aliter dicere q̃ dicunt. Naz illi aiunt, si motus est, necesse est, vt vacuuz sit. Ex dictis autem ostenditur ipsum contrarium, quoniã si vacuuz esset, non foret motus. Nam vt quidam aiunt terrã quiescere (inquit) quoniam vndiq; a simili continetur. Non enim aliquo moueri posset, cum circumcirca vniuersuz simile foret. Nam cur magis huc, q̃ illuc cieretur & pergeret, quandoquidem ab equalitate & similitudine quolibet aliquid eodem modo impellatur & summoueatur, hoc etiam magis consentaneum est, vt accidat his qui vacuum esse ponunt. Non enim est quo nam magis, vel minus mouebitur, quum vacuum sit vndiq; sibi simile. Cum igitur ostendat vacuo existente motum naturalẽ esse non posse, ostendit etiam non posse motuz preter naturam esse. (Et primum hoc probat tanq̃ id q ex dictis sequitur) deinde ostendit seorsuz & per se nihil preter naturam in vacuo moueri posse. Nam omnis motus preter naturam posterior eo est, qui est naturalis. Et econuerso ipsius naturalis idest qui ex altera parte naturali opponitur. Neq; enim esset motus preter naturam, & violentus, nisi oppositus esset motui secundum naturam, cum ergo motus secundum naturam in vacuo fieri nequeat, perspicuum sane est, vt neq; motus preter naturã fieri possit. Nam in quibus est preter naturã, in his multo prius existit id quod est secunduz naturã. Quod autem fieri nequeat in vacuo motus secundum

naturam

turam iam demonstrauit, ⁊ denuo repetit rationem. Nam si non est aliqua differentia in vacuo infinito (inquit) neqꝫ diuersi motus ac differentes in eodem erunt. Nam qui dicunt vacuum infinitum, tollunt locum supernũ, ⁊ imũ ⁊ prorsus medũ si ac celi girũ ⁊ extremum ad que motus corporum naturalium vergit ⁊ tendit, qua vero ipsum aiunt esse vacuum omnem eius differẽtiam adimunt. Nã (inquit) vt nõ entis nulla ẽ differentia, ita neqꝫ vacui vlla esse potest, vacuum autem est aliquod non ens ⁊ priuatio. Si ergo in ipso nulla differentia est, neqꝫ profecto erunt motus in ipso differentes, sed motus naturales sunt differrẽtes. Necesse ergo est duorum alterum sequi, vel vacuum non esse vel si est, motum secundum naturam tolli aboleriqꝫ, quod si vacuo existente non est motus naturalis, neqꝫ motus preter naturam erit. Si ergo neqꝫ motus naturalis, neqꝫ motus preter naturam potest in vacuo fieri, videtur ergo vacuo existente penitus motum tolli ac demi. Hoc igit̃ modo cum ostendat sequi ex dictis, vt neqꝫ motus preter naturam in vacuo fiat, hoc ipsum per se. s. quod nequeat in vacuo esse motum Arist. hoc modo demõstrat. Omnis motus preter naturam vel fit ab ipso mouente quod adest ⁊ cogit impulsum, ceu liquet in his que pellunt aliquid, vel ab eo quod abest dilatqꝫ ⁊ non tãgit id quod principiũ emittendi dedit, ceu patet in his que iaciunt ⁊ arcu emittunt iacula ⁊ sagittas, sed que iaciuntur vi mouentur vꝫ, inquit cum aer ob impetum illius quod iacitur, circũfluat ⁊ circũfluendo coerceatur ⁊ coercitus impellat. Nam aer a iaculo pulsus, ⁊ diffundẽs se ad alias partes aeris, quarum vna aliam impellit eidem iaculo a tergo circumfluit, ⁊ ita semper impellit ipsum, ac eatenus fit ea resistentia compressio ⁊ circumfluxus aeris dum vis impetusqꝫ illius quod iacitur desinit ⁊ deficit. Unus igitur modus motus preter naturaꝫ (inquit) talis esse videtur. Alter autem est, quo aer impulsus vna cum eo quod iacitur celeriore motu mouetur, quam sit latio pulsi naturalis, qua ad proprium locum mouetur, ⁊ ita impelit ipsum. Nam aer cum sit mobilissimus modo principium susceperit, longius procedit motum sibi datum conseruans, ⁊ otius mouetur (vt dixi) quam id quod in proprium locum fertur, hac ratione igitur impellens mouet preter naturam. Cum igitur duo sint modi motus preter naturam, secundũ nullum modũ potest quicqꝫ moueri in vacuo preter naturam. Nam vacuum neqꝫ potest cohiberi circũfluere ⁊ cedere, neqꝫ potest impelli, quippe vacuum nõ sit corpus, non potest igitur quicqꝫ moueri in vacuo, nisi vt ea que vehuntur inquit, talia vero sunt ea que habent suũ primum mouens vna comitans ⁊ sequens. Uerum hoc dicit per ironiam ⁊ dissimulando, vt ea que vehuntur, ceu sunt ea que ab aqua vehuntur, vt cuꝫ stipula aliqua veheretur vna cum aqua. Nam hec preter naturam mouetur neqꝫ pulsa, neqꝫ circũfluxu ⁊ resistentia aque, deducta sed vecta ⁊ ducta vna cum aqua. Uerum non proprie stipule motus diceretur preter naturaꝫ, sed magis per accidẽs. At neqꝫ aliquid hoc motu potest in vacuo moueri. Nam que vehuntur per corpus vehuntur ⁊ nõ per vacuum, ⁊ id quod vehit oportet esse magis in eptũ ad diuisionem ⁊ difficile, qꝫ id quod vehitur, igitur non potest aliquod in vacuo vehi. Preterea inqt vsquequo id qꝫ mouetur stabit. Nam modo dicere causam quietis possumus, quoniam firmitas roburqꝫ aeris impellentis frangitur. Sed id quod mouetur in vacuo preter naturam vbi quiescet, vel a quo firmabitur: necesse est igitur vel penitus nihil moueri in vacuo, vel quodlibet ferri, nisi quippiam prepotentius impedierit. ¶ Hec igitur sunt Arist. qui ostendit neqꝫ motum violentum ⁊ preter naturam posse fieri, si vacuum fuerit. Mihi autem videt̃ neqꝫ hoc argumentuꝫ habere quicqꝫ necessariũ. Primũ quidem, quoniam nihil abunde satisqꝫ hactenus ostensum est, vt animo nostro satisfaciat, quum inter numeratos modos motus preter naturam ⁊ violenti vnus sit causa. Et ipse ad hoc theorema in cõmentarijs octaui huius operis libri opportuna ⁊ necessaria dicam, cuꝫ ibi Arist. presertim ⁊ principaliter de his sermonem faciat, ac declaret quomodo ea que mouentur preter naturã moueantur, tamen nihil detrimenti ⁊ mali erit nunc cõmemorare interpretariqꝫ ea absurda breuibus, que contra hanc rationem incidunt. Nam in ipso aeris circũfluxu ac cohibitione circũfusa, vel ante pulsus ab ipso proiecto vel lapide vel sagitta a tergo currit, ⁊ circũfluit ipsi sagitte vel lapidi ac vndiqꝫ coercetur, ⁊ ita post iaculũ ac telum aer factus impellit ipsum, ⁊ ita deinceps, quousqꝫ impetus ac vis proiecti senescat ⁊ debilitetur, vel non ante circumfluens aer impulsus est, sed aeris partes que ex latere circumstant proiecto ipsum impellunt. Nam pulsa sagita ex ipso aere qui vna expellitur ab ipsa corda arcus a principio, circũfluit ac succedit semper aer qui circunstat, in locum sagitte, qui etiaꝫ pulsus ab alia parte aeris a principio impulsi sagittam pellit, ⁊ denuo id faciet in aerem coercitum ⁊ circũfusum succedentem sagitte, ac ita continuo ⁊ deinceps faciet, quousqꝫ cessat ⁊ debilitetur ille motus impetus qui a principio immissus ac datus ei erat. Si ergo secundum primum modum dixerimus fieri antiperistasim, dico. s. aerem pulsum ante ab ipso iaculo ⁊ sagitta a tergo ⁊ retro eidem circũfluere ⁊ cohercere vndiqꝫ, ⁊ ita pellere teluꝫ ⁊ sagitam, dubitaret aliquis quid cogat aerẽ semel pulsum ante nullo repercutiente ipsum, a tergo retroqꝫ currere, videlicet post tergum sagite, ac venientem rursus retro repercuti ⁊ impellere sagitam. Nam necesse foret, aerem tribus motibus moueri. Primo enim oportet ab ipsa sagita impelli ante, deinde a tergo rursus currere, tertio a tergo repercuti. Atqui cum aer sit mobilissimus ⁊ tale principium motus acceperit longius progreditur, quomodo igitur aer a telo sagitaqꝫ pulsus nõ mouetur secundum illud principium sibi datum, sed rursus currens retro, vt fieri solet in bellis cũ cohors a tergo subsidet, eandem parteꝫ aeris reflectit ⁊ repercutit, ⁊ retro currens non dissipatur ac dispergitur in immensum vastumqꝫ aeris circuitum, sed diligenter concauitatem sagite ad signum intuensqꝫ designans rursus a tergo currit ad ipsam ⁊ eidem cõtinuus vel immediate heret. Hec igit̃ omnino absurda sunt, ⁊ magis similia commentis figmentisue esse videntur. Iteꝫ aer impulsus ante a sagita, constat sane ipsum aliquo motu moueri, sagita namqꝫ cõtinuo mouetur, quo igitur modo aer pulsus a sagita poterit circumfluere sagite, ⁊ fieri in locum quẽ sagita occupauerat. Naꝫ anteqꝫ hic pulsus a tergo curreret, aer qui ad latera sagite, ⁊ retro iacet, mox subsidebit, ⁊ implebit repente locum quem occupauerat sagita propter vacui vim, ⁊ is maxime aer qui retro mouetur vna cum sagita. At si quis dixerit aerem a sagita pulsuꝫ a tergo currentem expellere aerem circumfluentem circumfusumqꝫ sagite, ⁊ ita a tergo sagite factus in locum pulsi sagitam pellit, maxime quidem igitur necesse erit sagitam non continuo moueri. Nam anteqꝫ aer circumfluens qui iacet ad latera sagite pelleretur constat sane qꝫ sagitta non mouebatur. Non enim mouebat hic aer, alioquin si hic aer mouebat, quid opus est aeri pul-

Ut obscur illat̃ cõ Ari. verbꝫ fac filiꝫ diuisiũ ex destructiõe vtriusqꝫ partis.

Scda pars diuisionis.

so ante a tergo sagitte currere. Quomodo autem hoc fieri omnino potest, nisi ab aliquo aer pulsus ante principium accepit motus currendi retrorsum. Nam si omnino potest incidentem aerem pellere, quemadmodum nūc eum qui lateribus circūstat, pepulit, cur non ante principium motus quē a sagitta accepit longius hoc efficit, ⁊ non impellit semper aerem vltro incidentem, sed bis ter reciprocat cursus sine causa mouente. Multa igitur hic dicere ac multis refellere figmentum huius suppositionis possūmus, sed hec tanq̄ ad propositum sufficiant. Ceterum quo ad alteram suppositionem, que afferit aerem ex trāuerso ⁊ ex laterib⁹ circūfluere, ⁊ hūc pulsuꝫ ab aere qui a principio pellebatur, ⁊ a sagitta pellente ita sagittam ipsam pellere, dico quod si aer ex lateribus non pulsus circūfluit sagitte, ⁊ sit in eius locū, multo magis consentaneum est, vt aer qui retro impellit sagittā, circūfluat ⁊ succedat in locū sagitte ⁊ ita ocius moueatur, quare ⁊ alius aer qui ex lateribus circūfluit hūc proximū sagitte mouebit excitabitq́ꝫ, vt semper sagitte circumfluat ⁊ eandem impellat donec vis motus a principio eidem data dissoluatur ⁊ deficiat. Hec quideꝫ igitur contra rationem que dicit circūfluxu ⁊ compressione aeris ea que mouentur vi moueri.

Cōtra 2^am rōeꝫ Arist.

¶ Quo ad alterā rationem, magis persuadentem que dicit aerem a principio pulsum, ac suscipientem motus initium, ⁊ celerius motum, q̄ꝫ sit naturalis latio pulsi, ita pellere proiectum comitans idipsum quousq́ꝫ deficiat vis mouendi eidem data, hec dicenda sunt. Verum ratio, quam dicturi sumus ⁊ contra rationem superiorem de circūfluxu compressioneq́ꝫ aeris accōmodari potest. Quocirca perscrutabimur ab ijs primum, qui hec dicunt, num quando aliquis vi proijcit lapidem ⁊ impellendo aerem q̄ post lapidem iacet, ita cogat lapidem moueri preter naturam, vel potius impellens quandam vim mouendi etiam lapidi ingerit āc largitur. Si ergo nullam vim lapidi confert ac ingerit, sed solum expellendo aerem ita lapis mouetur, quid ergo opus esset vel lapideꝫ tangere manum, vel arcus cordam tangere concauitatem sagitte, quādoquidem non tangendo hec, sed firmādo sagittam in extremo ligno, ceu in quadam linea, hoc fieri posset. Similiter etiam multum quippiaꝫ aeris post lapidem infinitis modis ipsum mouere posset. Et cōstat quod quāto plus ⁊ maiore vi aer moueretur tanto magis pellere deberet ur, ac longius iacere telum. At nunc neq́ꝫ si in ipsa linea non lata, vel puncto firmaueris sagittam vel lapidem, vniuersus aer qui a tergo iacet cū suo toto motus impetu pellet sagittaꝫ neq́ꝫ lapidem, immo neq́ꝫ interuallum vnius brachij sagitta moueretur. Si ergo aer multo impetu agitatus propulsusq́ꝫ non mouit telum, recte etiam constare potest, vt neq́ꝫ in his que proijciunt ⁊ arcu emittunt, aer a manu vel a corda arcus impulsus, id sit quod mouet, alioquin cur hoc accidere debet magis quum proijciēs tangit proiectum, quāꝫ quum ipsum non tangit. Iteꝫ si cōtinua est sagitta que tangit cordam arcus, ⁊ manus que tangit lapidem, ⁊ nihil inter manum ⁊ lapidem intercipitur, qualis quūue aer a tergo ⁊ retro esset qui moueretur. Quod si aer q ad latera iacet mouetur, quid confert proiecto cum ab eodem eijciatur. Ex ijs autem ⁊ multis alijs contueri ac cognoscere licet ea que vi mouentur hoc modo moueri non posse, sed necesse est, vt ab illo qui iacit quedā vis mouendi incorporea ingeratur ⁊ detur illi quod pellitur ⁊ iacitur. Item vel pulsus aer non penitus confert ad hunc motum, vel si cōfert, quippiam exiguum prestat. Si ergo hac ratione eā que mouetur vi moueri videntur, profecto constat, quod ⁊ si in vacuo aliquis iaceret sagittam vel lapidem, vi ⁊ preter naturam hec moueri multo magis accideret, ⁊ non egerent aliquo extrinsecus impellente, atq́ꝫ hec ratio non in dubium reuocaretur cum pro sua confirmatione testem ipsam euidentiāꝫ accerseret, ⁊ adduceret, dico. s. si concederetur quādam actionem ⁊ vim mouendi incorpoream ab ipso proijciente immitti ingeriq́ꝫ ipsi proiecto. Unde oportet proijcientem tangere proiectum. Constat nāq́ꝫ ex hoc quasdam actiones visibilium peruenire vsq́ꝫ ad oculos ac visum, vt Arist. videtur. Nam videmus ex quibusdam coloribus actiones quasdam ac vires incorporeas proficisci, ⁊ preposita solidaq́ꝫ corpora colorare quum radius solis per colores meauerit accesseritq́ꝫ, quemadmodum plane videre licet, quum solaris radius per coloratum vitrum transit. Nam illud corpus cui aduenit radius solaris incidens per vitrum similiter colorat, sicut illud est coloratum per quod transit, cōstat igitur aduenire quasdam actiones incorporeas ex alijs in alia. Item si id q̄ proijcitur lapis vel sagitta est, ⁊ id quod mouet cogit ⁊ impellit homo est, quid vetat aliquid proijci vacuo existente intermedio. Naꝫ si modo quum corpus intermedium impediat motuꝫ corporum, quod diuidere debēt ea que mouentur, ipsa tamen mouentur, quid prohibet cum vacuum interceptum fuerit, sagittam vel lapidem vel id genus proijci, cum adsint proijciens, proiectum, ⁊ receptaculum.

Vide q̄o Joān. Grā. ōfendit motū in vacuo p actionem datā ꝓiecto ⁊ nō pp aerē fieri motum.

¶ Et si sit violentus: ⁊ eum necessario qui est naturalis competit esse. Quippe violentus sit preter naturam: qui vero est preter naturam posterior eo est; qui est secundum naturam. Quare si his motus non est: qui corporum naturalium cuiq́ꝫ suapte natura competit: neq́ꝫ ceterorum motuum profecto quisq̄ erit. At quonam pacto motus his erit naturalis: quum nulla sit differentia in vacuo ⁊ in infinito. Nam quo infinitū est: eo nihil infra: nihil supra: nihil deniq́ꝫ medium est: quo vero vacuum est: eo nihil interest inter supernum ⁊ imum. Nam vt nullius seu simpliciter non entis nulla est differentia: sic etiam illius q̄ non est.

¶ Quoniam diuisit motum in violentum ⁊ secundū naturam, ⁊ motus preter naturam, confert ad demonstrandum hoc. Idcirco inquit, quoniam si sit motus violentus, erit etiam motus secundum naturam. Nam motus violentus nihil aliud est, q̄ꝫ motus preter naturam. Si ergo est motus preter naturam vacuo existente, oportet precessisse motum secundum naturam. Atqui motus secundum naturam non est, igitur neq́ꝫ motus preter naturam, demonstrat autem deinceps, quomodo nō sit motus secundum naturam in vacuo. Sed quoniam nulla ratio necessaria demonstrauit motum secundum naturam non esse in vacuo, neq́ꝫ hac ratione tolleretur motus preter naturam in vacuo esse. Et ipse profecto nō assero vacuū actu esse per quod mobilia moueātur, sed aio quod si vacuum fuerit, nihil vetat in illo esse motuꝫ.

Quid dicit Jos. Unde plenꝫ fal-sa Joān im-pingunt.

¶ Vacuum autem non ens quippiam: ⁊ priuatio esse videtur.

¶ Non quia nullo pacto ens sit, sed nō est ens, veluti materia, ⁊ priuatio. Nam dicitur non ens etiam id, cui nulla inest forma earum, que eideꝫ in esse aduenireq́ꝫ suapte natura possunt, similiter ⁊ vacuum non ens dicitur,

quia in

quia in eo non est aliquod corporum, quod aptū est ibi esse. Item priuatio etiam non ens dicitur.

¶ At latio que natura est differentiaz subit. Quare erūt ea: que natura differūt. Aut igitur nusq̄ est natura latio: aut si est: vacuū profecto nō est.

¶ Eorꝫ q̄ nā mouent̄, alia sursum, alia vero deorsum, quare cū differētes sint mot⁹ nāles, ēt nālia, idest q̄ nā mouētur distabūt. Si aūt q̄ mouent̄ differūt, ⁊ in vacuo nullū discrimē est in quo mouētur, alterꝫ duoꝫ necesse est, vel motū in vacuo nō fieri, vel nihil moueri posse scd̄z nām.

¶ Preterea nunc quidem mouentur ea que iaciuntur: eo qui pellit nō tangente: vel ob antiperistasim. s. per compressionez circūfusaz resistentē: vt quidam inquiunt: aut quia pulsus aer motu pellit celeriore: q̄ͣ sit ea latio pulsi qua ad proprium locum fertur. At in vacuo nihil horum esse potest: neqꝫ profecto quicqꝫ feretur: nisi velut id quod vehitur.

Probat itē tionē suā de vacuo Ioā. sicut supius fecē ⁊ se ōfendit ab argō Arist.

¶ Hic ꝓbat p se seorsumqꝫ motū ꝑter nām nō fieri in vacuo, dixit aūt eo q pellit nō tāgēte, ꝓ h̄ quādiu mouerētur aliquo nō tangēte, alioq̄ si cū expellit, tāgeret sagittā, vel lapidē, cū aūt manus expellēs inter se ⁊ lapidē aliqd aeris nō includat, vt expellēdo aerē expellat lapidē, similiter neqꝫ arcus corda inter se ⁊ sagittā, sed coherēt superficies ꝓyciētis ⁊ ꝓiecti mutuo inter se, nam anteq̄ͣ aer retro tāgeret ꝓiectū ⁊ ita expelleret ipsum fit aliqs motus in lapide ab ipsa manu imediate, quēadmodum in sagitta ab arcus corda, vel nullus mot⁹ fit. Si ḡ nullus impulsus fit ab ipsa manu vel corda, igr̄ nō opꝫ, cuꝫ expellit̄ lapis in locū preter nām, ipsum impelli aliquando a manu atqꝫ ab ipsa distare. Neqꝫ .n. ab impetu indito ei fert̄ in locū preter nām, neqꝫ manus imediate ipsuz mouere pōt. At nō impellit̄ nullo aere intercluso inter manū ⁊ lapidē, quare si nō intercipit̄ aeris qppiā, primū igr̄ qd̄ impellit est manus vel corda, ⁊ aer deinde (aūt) impulsuz recipit. Si ḡ penit⁹ pōt impulsus fieri imediate a manu. Quid vetat in vacuo ⁊ hoc ipsum fieri. Nihil enim apud me interest si quippiam plus vel minus per vacuum vel per corpus moueatur.

¶ Preterea nemo dicere potest cum motum alicubi stabit: cur eniz hic potius: q̄ͣ ibi manebit. Quare aut quiescet: aut in infinitum ferri necesse est: nisi aliquid potentius impedierit.

¶ Hoc est alterꝫ argm̄, qm̄ nihil mouet̄ i vacuo ꝑter nāz.

Ioā. defendit se ēt ab hac rōne,

¶ Ego aūt dico, qd̄ quēadmodū tu impulsuz aeris cāz motus preter nām eē asseris, ac tādiu aliqd moueri, quādiu vis mouēdi aeri data ⁊ inmissa ab impellēte a principio debilitet̄ ⁊ deficiat, ita dicendū ꝓfecto eē, qm̄ si qppiā in vacuo preter nām moueret̄, tādiu moueret̄, quousqꝫ senesceret debilitareturqꝫ vis mouendi a principio tradita eidem ab impellente.

¶ Insuper nunc quidē in vacuo eo corpora moueri videntur: quia cedit. At in vacuo talis conditio similiter sese habet ex omni parte: quare ad omnem partem mouebitur.

¶ Hoc ē alterꝫ argm̄ ex his q̄ dicūt ꝗ, q vacuū itersptiz imbibitūqꝫ corporib⁹ statuunt, ceu sunt democriti sectatores. Nā (nūc ingt) cām ꝗ tradūt, cur qppiā otius moueatur in aere, segnius in aqua, ⁊ nullo pacto i terra, qa oia qdē ꝯstāt vacui ⁊ athomoꝝ ꝯiūctione, ⁊ cū nō sit i oib⁹ similis cōplexio ac cōiunctio, sed vacua maiora vel minora sunt in corporibus, ob id ḡ in aere celerius aliqd mouet̄ qa vacuę ipsius aeris partes magne sunt, impulsi ḡ athomi aeris ab eo quod mouetur, facile ipsum recipit̄ in vacuas sedes ⁊ partes, quę transitum moto prebent ac cedunt. In aqua autez segnior est motus, qppe in ea sint vacua longe pauciora, ⁊ constrictio eius diuturnior est. s. diu resistit anteq̄ͣ cędit mobili. In terra demū, qa paucissimę sunt partes vacuę motus non fit, qppe neq̄ ait athomi. s. insectilia densari coerceri compingiqꝫ in vacua. Si ergo (inquit) in illis hoc modo motus fit, si totum esset vacuum quo moueretur aliquid? Non enim vna pars vacui magis q̄ͣ alia cederet, cum vndiqꝫ nihil impediat nec resistat, quare q̄libet similiter moueret̄ ⁊ pergeret. Nunc eniz alicubi pellenti cedunt athomi, eū ea q̄ petunt sursum, vel deorsuz, vel alio moueant̄. At in vacuo omni ex parte cedēte similiter, si fas est dicere ipsum vacuum cedere, ⁊ nullo nusq̄ͣ impediēte resistēteqꝫ, consentaneum est id quod mouetur quolibet moueri, ⁊ non magis huc, q̄ͣ illuc, quod sane absurduz est, ac fieri neqt. Item si quanto maiores sunt partes vacue, tanto celerior motus habetur. Si ergo totum esset vacuū, aliquid repente ⁊ momento in ipso moueretur. Veruz hoc argumentum potest etiam accipi velut continuum superioribus dictis, quoniam nunc forte possent reddere hanc causam. s. mobilia preter naturam non similiter ferri per totum. At si totum esset vacuum quid dicerēt, vel .n. momento mouebitur aliquid in vacuo, vel magis q̄cunqꝫ ferretur, ꝓ hoc argumentuz diceret̄, quod neqꝫ per vacuum velut per quod potest fieri motum, quandoquidē nec velocitas, nec tarditas essent in ipso, neqꝫ huc magis q̄ͣ illuc moueretur. Nam similiter vndiqꝫ se habet, quare ipsum potius sequentibus copulandū coniungendum est, q̄ͣ superioribus.

¶ Preterea perspicuum id erit ex his que dicturi sumus. Videmus enim idem pondus corpusue duas ob causas celerius ferri. Aut quia id differt per quod mouetur.

¶ Cum demonstrasset vacuū nō esse cām motus neqꝫ vt efficiēs, neqꝫ vt finis, reliquū vult ostēdere, vt neqꝫ sit cā motus velut per quod. s. non ita vacuū sit causa per qd̄ corpora moueantur, vt nunc per aerem vel per aquam fit motus corporum. Nam si hoc modo demonstratum fuerit neqꝫ vacuum esse causam, neqꝫ vacuo existēte fieri posse per illud motum secundum naturam, ⁊ iaz ostensum est neqꝫ fieri posse per illud motum preter naturā, igitur videtur vacuo existente non posse vllo pacto fieri motum, sed motus est, igitur vacuum non erit, quod qdem a principio demonstrare propositum erat. Demonstrat aūt motum fieri non posse per vacuum ex inequalitate motus. Nā motus alter ocior est, alter vero segnior ⁊ tardior. Videmus igitur (ingt) in eisdez rebus motus inequales esse, q duas ob cās fiunt inequales, vel eo quod differūt spatia, qbus fit absoluiturqꝫ motus. Nā idem pondus per aquam motum segnius mouebit̄, ⁊ ꝑ aerem celerius. Item si idem esset id per quod mouet̄ pondus, licet nō eodem modo se habens, adhuc motus fieret inequalis. Nam quēadmodū per aquā mouebat̄ segnius, qz ipsa aqua difficilis est sectione ⁊ diuisione, q̄ͣ per ipsum aerē q facile diuiditur ac scindit̄, ac qa multū temporis euolat ⁊ consumit̄ dū aqua diuidit̄, ita ⁊ si idem esset ceu aer per quod mouet̄ ipsum pondus, ⁊ interdū ꝓsꝑo secundoqꝫ successu aeris moueretur, ⁊ interdum aduerso ⁊ opposito, otius celeriusqꝫ mouere̔t ꝓspo ⁊ 2° successu aeris, q̄ͣ aduerso, qppe ab eo inhiben

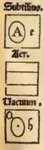
te renitenteq; vltro ire ac progredi impediatur. Nam tunc sectio fit dificilior eo quod aer motus labi̅t ex adverso, ac opponitur ⁊ refluit. Hoc igitur mo̅ fit motus inequalis cum fuerit idem mobile, ⁊ id per quod movetur non idem. Et si ide̅ fuerit id per quod motus fit ⁊ quod movetur non ide̅ adhuc motus non equaliter fit. Nam pondus vnius libre per idem ocius defertur, q̄ pondus quod est dimidium eius, quonia̅ maius momentum maiusq; pondus ocius celeriusq; dividit. Et si idem pondus esset, ceu pondera duo, quorum vnumquodq; esset vnius libre, que tamen figuris differrent, vt vnum orbiculare esset, alterum vero planu̅, profecto celerius deferetur orbiculare per aerem, q̄ planum per eundem delatum. Nam quâto paucioribus aliquid claud[i]tur angulis, tanto celerius dividit scinditq; intervallum ⁊ spatium. Quod nâq; paucioribus continetur angulis meabit in angulum quod quidem est ipsum orbiculare, inter omnes alias igitur celerius deferetur figura orbicularis, quippe que in puncto divisionem ⁊ sectionem efficiat. At planum, quia multum aeris comprehendit segnius efficit divisionem, ceu videre licet in obtusis gladijs dempta eorum acutie, idcirco quâto magis aliquid orbiculare est, tanto etiâ magis in girum orbe̅q; volvi potest, ceu cylindra, ⁊ ee figure que pauciores angulos habent, quapropter sphera omnium volubilissima est, quippe que planum tangat in puncto. Cubum autem omnium in orbe̅ duci ineptissimus dificilimusq; est, quoniam magnam plani partem continet ⁊ comprehendit. Hoc igitur modo ⁊ in his que deferuntur orbicularia celerius motum absolvunt propterea quod minus impeditur ⁊ comprehenditur ab aere, quod autem exiguum est facilius scinditur ⁊ dividitur, q̄ multum. He igitur sunt cause inequalium motuum. Quocirca (inquit) non potest assignari causa per quam motus inequales fiunt, si motus fieret per vacuum, quoniam necesse est in vacuo omnia equaliter moveri, immo penitus non potest fieri motus in vacuo, quod quidem hoc modo demonstrat. Accipit enim duo intervalla equalia in longitudine, ceu aer ⁊ aqua q̄ ambo stadij vnius sint. Item accipit vnum ⁊ ide̅ quod per vtrunq; moveatur, vel duo equi ponderis, ⁊ eiusdem figure, nihil enim interest, ceu si due sphere pondere auri trium librarum acciperentur. Si ergo vna moveretur per aerem, ⁊ altera per aquam, quoniam aer tenuior est aqua celerius plane altera conficiet absolvetq; stadium aeris, q̄ altera stadium aque, vnde habebunt etiam (inquit) tempora motuum eandem rationem ⁊ proportionem inter se quam habent aer ad aquam in de̅sitate ⁊ tenuitate. Nâ si dupla proportione aer tenuior aqua esset, necesse est etiam tempora motuum econverso inter se eandem proportionem habere. Nam tempus in quo movetur sphera per aquam duplum erit temporis in quo movetur per aerem, ⁊ quanto tenuius est illud per quod fit motus tanto brevius est tempus ipsius motus. His igitur ita se habentibus, ostendit motum fieri non posse p vacuum hoc modo, demonstrat autem in descriptione ⁊ lineamento quodam ⁊ vocat quod movetur, a. Aerem autem. d. Aquam, b. Tempus vero motus qui fit per aquam, g. Tempus alterius motus facti per aere, e. Deinde accipit vacuum equale aeri ⁊ aque, quod vocat. z. Si ergo potest a moveri per vacuum, quoniam omnis motus in tempore, fit moveatur ergo a quodam temporis intervallo per vacuu̅. z. Et sit tempus in quo movetur per vacuum. h. Cum igitur temporis finiti ad tempus finitum sit aliqua proportio, necesse est tempus in quo a moveretur per vacuum habere aliquam proportionem ad tempus, in quo movetur per corpus, si au̅t te̅pus ad te̅pus h̄z p̄portione̅, vt inter se te̅pora se habent, ita necesse est, vt se hbe̅ant intervalla q̄bus absolvitur motus, ⁊ econtra quam rationem haberent ea intervalla quibus absolvitur motus, eandem etiam necesse est, vt tempora habeant. Si ergo necesse est eandem proportione̅ habere intervalla per que motus fit, ⁊ tempora, perspicuum est quam rationem habet tempus motus qui per vacuum fit ad tempus motus q̄ fit per plenu̅, ceu p aquam, eandem ro̅nem etiam h̄z vacuum ad plenum, ceu si tempus decuplum fuerit in quo moveretur, a, per aquam ad tempus quo movetur per vacuum, decupla quoq; proportione aqua crassior densiorq; vacuo erit, ⁊ vacuum decies tenuius erit ipsa aqua, sed non potest vacuum habere aliquam proportionem ad corpus, q̄d q̄dem hunc in modum probat. Nam id q̄ excedit aliquod (inq̄t) habet totu̅ illud quod excedit, ⁊ id quo excedit illud, ceu quatuor vnitate excedit tria, habet igitur quatuor tria ipsa q̄ excedit, ⁊ id q̄ excedit dico. s. vnitatem. Quemadmodum igitur numerus non excedit nihil, neq; habet aliquam proportionem ad nihil, alioq; si numerus quatuor excederet nihil, profecto componeretur ex eo quod excedit, ⁊ ex eo quod exceditur, quare quaternarius numerus ex quatuor constaret, quippe his excedat, ⁊ ex nihilo quoniam hoc est quod excedit. Que igitur differentia esse numeri quaternarij componentis ad compositum. Quemadmodum igitur stultu̅ est asserere numerum ad nihil rationem proportione̅q; habere, ⁊ ipsum excedere, ita ridiculum profecto esset dicere corpus aliq̄d habere proportionem ad vacuum ⁊ ipso excedere secundum crassitiem ⁊ densitate̅, alioq; componeretur ex vacuo, ⁊ eo quod excedit, quare aqua ex aqua ⁊ vacuo constaret, quod sane ridiculum est, igitur non potest vacuum ad plenum aliquam proportionem habere. Si autem spatia q̄bus movetur mobile inter se proportionem non habent, ergo neq; motus neq; tempora proportionem inter se habebunt. Nam demonstravimus quod sicut se habent intervalla per que motus fiunt, ita etiam se habere tempora, ⁊ econtra, vt se habent tempora, ita se habere spatia q̄bus motus absolvitur. Si ergo nullam proportionem habet vacuum ad corpus, neq; tempus in quo movetur per vacuum ad tempus in quo movetur per corpus aliquam proportionem habebit, in nullo igitur tempore movebitur per vacuum. Nam cuiusuis temporis finiti ad vniversum tempus finitum aliqua proportio est, igitur in tempore nihil movebitur per vacuum, igitur nihil prorsus movebitur per vacuum, quippe omnis motus fiat in tempore, non enim habetur motus momentaneus ac sine tempore. Hoc igitur est primum argumentum. Secundum argumentum est tale. Si movetur, a, in te̅pore per vacuum, profecto in minori tempore movebitur, quam per plenum moveretur, ceu per aerem eisdem existentibus intervallis que diximus. Enimvero si duarum horarum spatio moveretur in aere, certe in minori tempore per vacuum movebitur, verbi gratia in media hora, sed in hac medietate hore, in qua movetur per totum vacuum, aliqua etiam aeris pars secundum proportione̅ absolvetur, vocat au̅t parte̅ aeris. Th, accidet ig̅r in eode̅ te̅pore ide̅ moveri p vacuu̅ ⁊ plenu̅, quod q̄de̅ absurdum est cum quo manet etiam primum absurdu̅, dico. s. vacuum habere aliqua̅ proportionem ad plenum, quam eni̅ proportione̅ habet pars aeris ad totu̅ aere̅, hanc et habet totum vacuu̅ ad totu̅ aerem, q̄n ⁊ tempus partis aeris,

Adverte Ari. dicere ridiculu̅ e̅e vt aq̄ co̅ponat ex aq̄ ⁊ vacuo q̄d q̄de̅ ridiculu̅ e̅e negaret democritus q ex vacuo ⁊ athomis o̅ia co̅stare putavit, q̄ fit vt ratio Aristo. pauci momenti sit.

Ite̅ adverte nemine̅ dixisse totu̅ vacuu̅ e̅e intra mundu̅ s̄z co̅stare vacuo ⁊ corpore, s̄z vacuu̅ extra mundu̅ totu̅ vacuu̅ esse aliq dicerent p̄inde ro̅es a motibus

factis in vacuo intra mūdū pauci momenti sunt.

partis aeris, ⁊ totius vacui candē rōnem hñt ad tēpus totius aeris, ⁊ rursus quā rōnem hȝ plenū ad plenū.s. pars aeris ad totū aerē, hāc ēt rōnem hēbit vacuū ad plenū.s. totū vacuū ad totū aerē, ppea qꝺ tēpora vacui ⁊ partis aeris eādeȝ rōnem hñt ad totū aerē. Sed ipse hoc qdē absurdū omittit tanq̄ȝ manifestū, dico.s. illud prius candē magnitudinē pcurri p vacuū ⁊ plenū in eodē tēpore. Ut aūt ne qs dicat, licet in eodē tēpore moueret p vacuū ⁊ plenū, attamē nō essent eadeȝ interualla. Nā supposuimus quartā aeris partē absolui in codeȝ tēpore, in quo vniuersum vacuū moueret. At toto aeri equale vacuū est, quadruplū igitur spatiū absoluebatur in eodē tēpore p vacuū, qꝺ quidē absurdū nō est, cum fuerit maius tenuius in equali tēpore cū minore ⁊ crassiore pcurri. Quocirca deinceps ostendit, si necessario p vacuū fieret motus, idē, equale spatiū p plenū ⁊ vacuum inequali tēpore moueri posse, quod quidem fieri nequit. Nā (inquit) si cogitauero intellexeroq̄ȝ aliquod corpus aere tenuius hāc rōnem habere ad ipsuȝ aerē, quā sane habet tempus quo quippiam moueṫ p aereȝ quod statuaṫ esse, E, ad tēpus quo aliqd moueṫ in vacuo, quod per.h. designatur, verbi gratia si tempus, e, foret quadrupluȝ temporis.h. corpus aliquod aere tenuius etiam foret quadruplum tenuius ipso, idem autem corpus ponamus in vacuo eisdem manentibus.s. interuallis, in tanto tempore (inquit) mouebitur, a, per tenuissimum corpus quod collocauimus reposuimusq̄ȝ in vacuo, in quanto pars intercapedinis aeris que erat, th, ac quarta pars eius mouebatur. Atqui in eodem tempore ⁊ prius mouebatur per vacuum, ⁊ nunc per tenuissimum corpus quod cum vacuo eandem intercapedinē ⁊ distantiam habet, igitur in eodem tempore eadē magnitudo, a, mouebitur per plenum ⁊ per vacuum equalibus existentibus spatijs, quod quidem absurdum est, quare inquit suppositionem tollendam esse ex qua concludebatur absurdū, que talis erat, per vacuū fieri motum. Causa autem (inquit) deductionis ad absurdum manifesta est. Nam cum omnis motus fiat in tempore, ⁊ cuiusuis temporis ad quoduis tempus cum extiterint finita sit proportio, profecto cōstat, quod si motus in vacuo fieret, in tempore fieret, ⁊ obtineret aliquam ꝓportionem ad tempus alterius motus. Item cum ita se habeant spatia per que motus elabitur, vt se habent tempora interse, habebit ergo vacuum ad plenum aliquam proportionem, sed nequit vacuum ad plenuȝ habere aliquam proportionem, quippe excedat omnem proportionem. Hinc igitur hoc absurdum proficiscitur. Nam si quis dederit acceperitq̄ȝ motuȝ fieri in vacuo ex hoc deduceretur concluderetur q̄ȝ vacuum ad plenum aliquam proportionem habere, quod fieri nequit. Ratio igitur Aristo. ex inequalitate eoꝝ que mouentur, que fit ob interuallum per quod motus agitur hactenus procedit probans quomodo si vacuuȝ foret, non posset motus fieri per illud. Uerum cuicūq̄ȝ esset intentio prorsus ac vndiq̄ȝ assequi veritatem, quanta vis sit argumentorum circūspiciat ⁊ necubi eorum authoritati versutię ⁊ dificultati addictus intentionem assequetur forsitā imprimis pulchrum est vniuersum sermonem de vacuo pcurrere ac tractare deinde a principio repetentes hoc modo vnūquodq̄ȝ argumentum ꝯsiderare, vbi aliquid veri vel falsi habeat, quo in loco nihil vertiri ante neq̄ȝ errenius preponemusq̄ȝ viri opinionem ipsi veritati.



¶ Ceu per terrā aut aquā aut aerem.

¶ Cum adducat exemplum terram accipit, non velut p ipsam motus fiat, aut terram inquit ⁊ vocat receptaculum quodam cenosum ⁊ palustre. Unde proficiscēs ad clariora exempla aerem accipit ⁊ aquam.

¶ Aut quia id quod ferṫ differt: si sint alia eadeȝ ob grauitatis vel leuitatis excessum.

¶ Cum dixerit causam inequalitatis motuuȝ, dico.s. differentiam illorum per que mouentur mobilia, reliquuȝ modo explicat, dico.s. discrimen eorum que feruntur. Nam ⁊ si idem esset per quod motus absoluitur, ⁊ differrent pondere ⁊ leuitate ea que feruntur, voco autem leuitatem leuius pondus, ceu si quippiam esset vnius libre, ⁊ alterum esset duarum, ⁊ si per eundem aerem ducerentur in equali tēpore inquā nō deferentur. Dicit deinde (si sint alia eadem) idest si figuris non differrent. Nam grauius in equali tempore per idem spatiuȝ vna cum leuiore moueri potest, siquidem grauius latū planumq̄ȝ fuerit ⁊ leuius sphericum ⁊ orbiculare. Uerum possumus etiam hoc modo textum ⁊ verba intelligere, vt quum dicit (quia id ꝙ fertur differt) intelligamus vel magnitudine vel figura differt, deinde quum dicit (si sint alia eadem) ceu siquidem magnitudines differrent, ⁊ figura ⁊ id per quod mouentur eadem essent, si aūt figura aliqua ⁊ magnitudo ipsa ac id.s. interuallū p qꝺ motus fiūt differrēt, sic sane motus inequalis esset.

¶ Id igitur per quod fertur causa est: propterea quod impedit: maxime quidem si cōtra feratur: minus aūt si maneat: ⁊ magis id quod nō est facile diuisibile. Quale ē id quod magis crassuȝ est.

¶ Notandum inquit illud per quod fertur esse causam inequalitatis motuum tanq̄ȝ impediens, impedit autē motum cum id moueretur in contrariuȝ ⁊ refflueret ex aduerso ⁊ opposito modo, ceu quum aliquid vel per aerem duceretur, cui venti obuiarent ac repellerēt, vel per aquam cum econtra reflueret ipsa, aduerso.s. itinere ⁊ non secundo prosperoq̄ȝ mobile vteretur, exempli causa si in flumio aliquis nataret, vel nauigium fluxui econtrario duceretur. Deinde inquit ⁊ non motum id per quod, sed manens impedit diuidi secariq̄ȝ. Si autē nō diuidi est impedimento multoquidem magis impediet id quod haud facile scindi secari diuelliq̄ȝ potest.

¶ Pondus igitur: a: per. b. quidem mediuȝ mouebitur in tempore. g.

¶ Dicens quot sint cause inequalis motus, p descriptiones vult ostendere quonam pacto id interuallū p quod mot⁹ fiūt, cā sit inequalis mot⁹, dicit.n. post hec de moto. Uocat āt motū, a, inqt igṫ moueaṫ B p interuallū. b, ⁊ hoc sit aqua in tempore quodam ceu in. g.

¶ Per. d. autem subtilius quideȝ illo si longitudine. b. ⁊ equale fuerit. d. in tempore: e: iuxta proportionem. impedientis corporis. Sit enim. b. aqua: d: autem aer. Quanto igitur aer subtilior ac magis incorporeus aqua est: tanto celerius: a: pondus per. d. q̄ȝ per b mediuȝ feretur. Habeat igitur rationem eandem ad celeritatem celeritas: qua distat aer ab aqua. Quare si in duplo sit aer aqua subtilior: duplo in tēpore mediū: b: pertransibit ad id tempus: in quo per medium: d: fertur. Et. c. tempus duplum erit temporis: e: atq̄ȝ semper quanto magis incorporeū minusq̄ȝ impedit: sed facilius scinditur id per quod fertur: tanto magis pondus: a: celerius feretur.

c tempus



e tempus



¶ Sentẽtia cõtextus hoc mõ, ꝛ hec ɔstructio est moueatur (inqt), a, põdus qd qdẽ ẽ id qd mouet, ꝛ ferat p, d, qd sit subtilius corpus, moueatur aũt p equalẽ longitudinẽ. s. quanta est longitudo. b. sit tanta ẽt longitudo, d, certe mouebitur iuxta proportionem impedientis. Nã in medio crassiore motum plus temporis consumet, in tenuiore aũt minus. Uocat autem, b, aquam, ꝛ. d. aerẽ, quanto igitur subtilior aer ac magis incorporeus est, q̃ ipsa aqua, tanto celerius, a, mobile per ipsum, d, mediũ feretur, quam per, b, qd est alteꝝ mediũ. Nã diuidi impedit illud per quod motus fit, quanto aliquid facilius diuidi scindiq3 poterit, tãto celeri⁹ id qd fert p ipsũ3 mouebit. Id ãt q facile scindi pt tenui⁹ subtiliusq3 ẽ, ꝛ aer subtilior est ipsa aqua tanq̃3 in corporib⁹ magis incorpore⁹, quare quanto subtilior rariorq3 aer aqua fuerit, tanto facilius etiam diuidetur, quare tanto celerius a mouebit per ipsum, q̃3 per aquam. Quam igitur rationem habẽt magnitudines interuallaq3 interse, eandem etiã habent motus qui per ipsas fiunt, ac tempora motuũ3, exempli causa si in duplo aer subtilior aqua fuerit, dupla proportione etiam motus qui absoluitur per aereꝫ celerior erit altero qui fit per aquam, ꝛ tempus igitur motuum vice versa ac similiter eandem habebit proportionem. Nã duplum erit tempus motus qui fit per aquaꝫ ad tẽpus motus qui fit per aerem.

Textus. ¶ Duplo in tẽpore mediũ3, b, pertransibit, vel, pertransibit in tempore, c, mediũ3, b, vel pertransibit in tempore, c, idest distantiam quã habet, b, sed in tempore. c.

Textus. Et semper quanto erit magis in corporeũ3 minusq3 impedit, s3 facilius scinditur posuit autem hanc coniunctionem (sed) pro hac (atq3) quoniam hec sunt eque virtutis, ac equiualent, si per subtilius (inquit) mouebitur celerius feretur, ꝛ quãto magis incorporeus est, ꝛ facile scinditur, ꝛ propter hoc minus impedit tanto celerius per illud feretur.

¶ At vacuum nullam rationem habet ad id corpus a quo exceditur: quemadmodum neq3 ipsum nihil ad numerum.

¶ Cum ostendisset proportionem in motibus corporũ3, reliquum proficiscitur ad ipsum propositum. s. ad ostendendũ per vacuũ nõ posse fieri motũ. Nã si omnis motus in tempore, igitur ꝛ motus in vacuo fiet in tempore, ꝛ cuiusuis tẽporis ad oẽ tẽpus finitũ est aliqua ꝓportio. Nã tẽpus vel equale tẽpori est, vel dimidiũ, vel duplũ3, vel expitriton. i. sexquitertiũ, vł aliquo alio mõ. Ut aũt se hñt tẽpora motuum interse, ita necesse est, ea se habere p que motus fiũt, igitur vacuũ ad plenũ habebit ꝓportionem, hoc nãq3 fieri nõ põt. Si ergo vacuũ nõ potest habere aliquã ꝓportionẽ ad aliquod corpus plenũ, certe neq3 tempus motus q fit per ipsum ad tẽpus motus q fit p aliquod corp⁹ habebit ꝓportionẽ, sed hoc est impossibile, qppe cuiusuis tẽporis finiti ad oẽ tẽpus finitũ sit proportio aliqua, in nullo igitur tẽpore qppiã mouebitur in vacuo, quod etiam impossibile est. Nam omnis motus fit in tẽpore, igit nõ põt fieri mot⁹ in vacuo.

¶ Nam si quatuor vno quidem tria: et pluribus duo: ꝛ pluribus etiam q̃3 duo vnum excedunt: nullam profecto rationem vlterius habent: quia nihilum ipsum excedunt. Id enim quod excedit in excessum ipsum: ꝛ in id quod exceditur necesse est diuidi. Quare ipsa quatuor erunt quecũq3 excedant: ꝛ nihil.

¶ Cũ dixerit ita nõ esse ꝓportionẽ vacui ad corp⁹ quẽadmodũ nulla est ꝓportio inter nihil ꝛ numerũ, id ipsũ3 ostẽdit p hec q̃ſo. s. nihil ad numeꝝ nõ h3 aliquã ꝓportionẽ, ꝛ ponit exẽpla eoꝝ que hñt ꝓportionẽ interse. Nam quatuor (inqt) tria excedit vnitate, duo aũt plus q̃3 vnitate, qñ duo dualitate excedit. Rursus vnitatẽ excedit maiore excessu q̃3 dualitate. Nã vnitatẽ excedit trinitate, nihil ãt nullo excessu excedit, cur aũt nõ excedat nihil per ea que deinceps adiecit demõstrat. Et nos id diximus exacte ꝛ adamussim.

¶ Idcirco neq3 linea punctum excedit: si non cõponatur ex punctis. Similiter ꝛ vacuum nullaꝫ ad plenum rationẽ habere potest. Quare neq3 etiam motus.

¶ Ut ne qs dicat, male accipiebas o Arist. in exẽplio vacui nõ ens, qñ vacuũ nõ numeraf inter nõ entia ob id h adiecit, qñ nõ solũ nõ ens nullã rõne3 h3 ad ens, s3 neq3 ea q̃ sunt diuersoꝝ generꝝ ac dissimilarie hñt aliquã ꝓportionẽ ad seipsa. Nõ. n. linea ad punctũ h3 ꝓportionẽ, qñ linea punctis nõ ɔstat, neq3 linea ad supficiẽ ꝓportionẽ h3, neq3 supficies ad corp⁹. Nã si addãtur infinita puncta, atq3 cõiungãtur simul nõ efficiẽt lineã maiorẽ, neq3 infinite lineę cõiunctę efficient supficiẽ, neq3 supficies corpus, qppe ex his nõ cõponãf, sed eiusdẽ spẽi ꝛ similaria sunt mutuo interse cõparanda, ꝛ hñt ꝓportionẽ interse. Nã linea ad lineã ꝓportionẽ h3, ꝛ supficies ad supficiẽ, ꝛ corp⁹ ad corpus, quare ꝛ si vacuũ esset de numero eoꝝ q̃ sunt, qñ prorsus diuersum est a corporibus, immo se hñt ɔ̃rio atq3 opposito mõ, ceu habitus ꝛ priuatio. Nã vacuũ alteꝝ est, alteꝝ vero plenũ, attñ nullã rõnem hẽret ad corpus qua vacuũ est. Nã nõ querimus rõnes ꝛ ꝓportiones ɔstitutionũ ꝛ crassitudinum corpoꝝ. qñ aer tantã crassitudinẽ respectu eius in duplo crassitudinẽ ꝛ densitatẽ aqua h3, cũ igr̃ vacuũ nullã talẽ crassitudinẽ hẽat, quonã pacto poterit aliquã proportionẽ ꝛ cõparationẽ ad corpora, quare neq3 tempus motus q fit p vacuũ hẽbit ꝓportionẽ ad tẽpus motus qui fit per aliquod corpus, quare neq3 mouebitur quippiam per vacuum vt sepe diximus.

¶ Sed si per subtilissimum tanto motu in tanto tempore per vacuum fertur: omnem profecto rationem exuperabit.

¶ Inqt si p subtilissimũ corpus in tanto tẽpore pcurret talẽ distantiã ac intercapedinẽ, ꝛ semp cũ magis tenue fiet corpus, minuef tẽpus motus, cũctis alijs videlicet manẽtib⁹ eisdẽ ac similib⁹, si in nullo corpore fieret motus, sed in vacuo, cõstat sane tẽpus motus q fit in vacuo nullã ꝓportionẽ habiturũ ad tẽpus motus q fit p plenũ, qd idẽ dictu est, momẽto ꝛ subito mouebif in vacuo id qd ibi poneref, qd dictu idẽ est pinde ac diceremus. nullo pacto põt fieri motus in vacuo. Nã quẽadmodũ in sphera tornatili Arati videre l3, immo in sphera vniuersi. Nã in maximo circulo astra quus nõnulle imagines aĩaliũ ab astronomis designãtur celerius mouenf, q̃3 reliqua, ꝛ ea q̃ sunt in minoribus spheris in fixa segnius circũagũtur, ꝛ tãta fit tarditatis ꝓportio quanta est minor moles ac arctior ambitus circulorum cum quibus mouentur. Quam enim proportionem habent circuli ad circulos, minores scilicet ad maiores, tanto segnius mouentur ea que vna cum circulis minoribus cientur his que maioribus spheris simul circũaguntur, atq3 in tantum procedit diminutio circulorum ꝛ motus eorũdem, quousq3 circulis qui accipiuntur in sphera ꝛ continẽtur, in arctum ꝛ minorem ambitum redactis occurremus in cardines ꝛ mundi polos, q prorsus imobiles

Uide q̃ſo Astra Zodiaci citius circũaguntur q̃3 alia astra fixa, S3 cã3 habes nõ põt reddere se.

cūdū Arist. lȝ apd̄ astrologos q no nā sphērā ꝛ decimam posuit, quorū aliȝ nouē spheras aliȝ decēȝ posuere, tu vide Theoricā octauę sphere.

sus immobiles sunt, quocirca ꝛ Aratus de ariete qui est in maximo circulo, dico. s. in circulo eqnoctiali hec inqt. Eiusdē ꝛ arietis vie celerrime vt facilime ꝛ longissime circa circulum circumactus nihil segnius ipsa vasa minore rotetur, que in paruo circulo voluitur. Uerūtamen cuȝ moueatur aries vna cū maximo circulo simul in mobile minimo ab eodem in idem reuertitur ꝛ remeat vna cuȝ paruitate circuli diminuendo motus. Ita igitur in proposito quantū corporis tenuitas processerit ꝛ fuerit tūc diminuetur tempus motus q celerior semper ꝑcedit ꝛ sit, si ergo nulluȝ esset corpus, sed vacuum omne tēpus consumeretur, ꝛ nullus esset motus.

¶ Sit enim .ȝ. vacuum lōgitudine equale .b. ꝛ .d. pōdus igitur .a. si transierit: ꝛ mouebitur quidem in aliquo tēpore quod sit .b. minore vero q̄ȝ sit .e. hanc profecto rōnem hēbit vacuū ad plenum.

¶ Cū posuisset eā ꝓportionē q̄ fit in corporibus qn̄ p ipsa aliqd moueref, ꝛ dixisset ac ondisset vacuū ad plenū nullā ꝓportionē habere, ex q̄ seqf nullū motū fieri posse in vacuo, id volēs lucidi⁹ exploratiusue explicare, rursus exponit p descriptiones motuū ꝛ eoꝝ p q̄ fiūt ꝓportionē, ꝛ querit si possimus seruare in vacuo aliquā taleȝ ꝓportionem, prius. n. cū ponat aquā, ꝛ aerē querit quid accidat, cū mot⁹ fit in his. Nūc aūt accipiēs h̄ veluti cōcessa q̄rit qualē ꝓportionē habeat vacuū ad ipsa si moueref aliqd in ipso, ꝛ petit supponitq̄ȝ motū fieri in ipso deducit rōnem ad absurdū. Supponit igr̄ vacuū equale longitudine, b, ꝛ, d, idest aquę ꝛ aeri, ꝛ iqt idē pōd⁹, a, qd̄ quidē mouebaf in aqua ꝛ in aere, ꝛ si in vacuo moueref (inquit) in quoddā tēpore mouebitur ceu in, b, Naȝ vocat tēpus quo mouetur, a, p vacuū, ipsum, b. Itē hoc tēpus breuius erit necessario tēpore in quo p aerē mouebaf, qd̄ qdē est, e. Inqt si ḡ minori tēpore moueſ a pond⁹ p vacuū q̄ȝ p aerē, hēbit ꝑfecto, aliquā ꝓportionē tp̄s in q̄ a moueſ p vacuū, dico. s. tēpus, b, ad tēpus in q̄ moueſ p aerē, qd̄ qdē est, e, quā igr̄ ꝓportionē habent hec tēpora inter se, eandē etiā habebunt vacuum ꝛ plenum.

¶ Sed tanto in tēpore: quantū est .b. in quo .d. partē aliquam que sit .th. a pondus transierit.

¶ Secundū argumentū, ꝛ inqt in tāto tēpore quantū est id q̄ moueref p vacuū, statuaf aūt h̄ tēpus, b, mouebitur pōdus, a. p partē aliquā distātię itercapedinisq̄ȝ ipsi⁹, d, dico. s. aeris. Sit aūt hec intercapedo ꝛ pars in qua moueſ, th, At sequens ex hoc absurdū cū omiserit ꝓficiscif ad alteꝝ argu^m. Erat aūt hoc absurdū, in eodē tempore, b, vacuū ꝛ plenū th, ptrāsiri quodq̄ qdē erat aeris pars, quod sane absurdū est. Quā. n. rōnem hȝ, th, ad, d, dico. s. partē aeris ad totū aerē, eandē ēt habebit, ȝ, ad, d, dico. s. vacuū ad totū aerē, qm̄ ꝛ tēpus, ȝ, ꝛ tempus, th, quod est, b, eandē ꝓportionē hȝ ad tēpus, d, aeris quod est, e, ꝛ qm̄ quā ꝓportionē habent tēpora inter se, hāc ēt habent ea inter se qbus absoluif mot⁹. s. spatia eandē igif proportionē habēt, ȝ, ꝛ, th, ad, d, sed ea que hn̄t ad idē ꝓportionē, ꝛ inter se vnā ꝛ eandē ꝓportionē hn̄t, igif, ȝ, qd̄ qdem est vacuū, ꝛ, th, quod est plenū eandē ꝓportionē inter se habebūt, hoc aūt absurdū est. s. plenū ad vacuū habere eandē ꝓportionē, quā hȝ vacuū ad plenuȝ, alioq h̄ q̄ ad crassitudinē inter se haberēt ꝓportionē. Nā scd̄m hanc modū fit proportio. Eqdē th, dico. s. aeris pars rara fiebat quēadmodum vacuū tenue rariūq̄ȝ esse cogitabaf.

¶ Transierit aūt: a: pōdus mediū in quo: ȝ: ꝛ si ea proportione differat subtilitate ab aere quam: e: tempus ad: th: tempus haber.

¶ Tertiū argumentū, in quo demonstraf, quod si moueatur aliqd p vacuū, accidet, idē spatiū plenū ꝛ vacuū ipsiuȝ ptrāsiri in equali tēpore, hāc aūt literā, ȝ, que sup orib⁹ vacuū designabat, nūc facit Arist. signifi. are aliqd̄ plenū corpore subtilissimo eandē ꝓportionem habēs ad aerē, quam quidem habet tempus, b, quod erat vacui ad tēpus, e, quod erat aeris.

¶ Nā si corpus: ȝ: in quo tanto subtilius quanto tēpus: e: excedit tēpus: b: ecōtra profecto pōdus a: trāsibit illud velocitate in tāto tēpore: quantū est tempus: b: ipsius: ȝ: si feratur per illud.

¶ Inqt si corpus positū in vacuo tanto subtilius aere foret, qn̄ ito tempus motus qui fit in pleno excedit tēpus motus in vacuo, econtra (inquit) profecto pondus a trāsibit in tanta velocitate illd̄, quantū est tēpus, b, ipsi⁹, ȝ, si feraf p illud, idest quanto tēpus aeris excedit tēpus vacui, tāto ecōuerso celerius, a, pōdus cōficiet spatiū, ȝ, in tēpore, b, quā, d, spatiū. s. aeris. Dixit aūt (econtra) qm̄ in temporibus quidem aeris tempus excedit tempus vacui dico. s. e, excedit, b. Nam plus temporis, e, labitur, ꝛ in motu tanto celerior secundum proportionem fit motus in tempore, b, eo motu qui fit in, e, tēpore. Pulchre autem adiecit, si feratur idest si prorsus aptuȝ est suapte natura moueri per illud corpus quod in vacuo posituȝ est, si ergo huiusmodi res se hȝ vt supposuimus a pōdus in eodem tempore mouebitur secundum eādem proportionem quam diximus.

¶ Si igitur nullum in .ȝ: fuerit corpus: adhuc celerius mouebitur. At in tempore: b: motuȝ erat. Quare pondus .a. equali tēpore plenū ꝛ vacuuȝ pertransibit: sed hoc fieri nequit.

¶ Duo absurda que sequuntur ex suppositione in cōclusione deduxit. Nam demonstratum est, a, pondus moueri in tempore, b, in tenuissimo corpore, quod ponitur in vacuo. Suppositum autem ac postulatum est a principio eandem intercapedinem, vacui per tempus, b, ptransiri in equali igitur tempore idem pondus, a, conficiet plenum ꝛ vacuum interstitium, ȝ, quod fieri nequit. Hoc quidem igitur posterius induxit, sed ante hoc aliud absurdum conclusit hoc. s. in equali ꝛ minore tempore ideȝ mouebitur, quod sane absurdum est. Nam si in tempore, b, conficeretur intercapedo corpore plena, cōstat sane qd̄ si ipsa distantia intercapedoq̄ȝ vacua fuerit in minore tempore conficeretur transitu. Nam hoc est consequens. Supponebatur autem intercapedinem vacuaȝ in tempore, b, pertransiri, idem igitur in multo ꝛ paruo tempore mouebitur quod quideȝ absurdum est.

¶ Cōstat igf qd̄ si tēp⁹ aliqd̄ erit in quo p vacuū quodnis corpus mouebitur: hoc impossibile accidet. Nā in tēpore equali qppiā plenū ꝛ vacuuȝ ptransibit. Erit. n. proportio aliqua alterius corporis ad alterum: velut tempus ad tempus.

¶ Inqt, constat ex suppositione dicente aliqd moueri p vacuū hoc impossibile sequi. s. in equali tēpore aliqd̄ plenū ꝛ vacuū pertransiri, ꝛ hanc rōnem repetens breuiter probat. Nā (inquit) erit proportio aliqua corporis alterius ad alterū, ceu tēporis ad tēpus, idest possumus accipere talem proportionem corporum, qualem hȝ tēpus ad tēpus. Quare si accepo tenue corpus habens hāc ꝓportionem ad aerem, quam habet tempus in quo mouebatur per aerem ad tēpus in quo mouebatur per vacuum ea accident que diximus.

¶ Ut summatim dicam manifesta est causa huius quod accidit. Nam motus quidem omnis ad motum est proportio. Nam in tempore est: ⁊ omnis temporis ad tempus est proportio modo ambo finita sint. Sed vacui ad plenum nulla est proportio: quatenus igitur differunt ea per que feruntur hec accidunt.

¶ Causam deinceps p̄ quã ex suppositione sequebãtur absurda q̃ diximus, adiecit. Nã pp̄ hoc sequebat̃ ex suppositione vacui absurdũ, pp̄ea qd̓ ꝯcedẽtes in vacuo fieri motum statiꝫ ꝯcedimus damusq̧ vacuũ ẽt hr̃e ꝓportionẽ ad plenuꝫ. Nã necesse est cũ omnis motus ad motũ hẽat ꝓportionẽ pp̄ea qd̓ oĩs motus fit in tẽpore, etiã seq̄ vt tẽp⁹ ad tẽpus ꝓportionẽ hẽat, ⁊ vacuũ ad plenũ. Cũ igr̃ nõ sit ꝓportio vacui ad corp⁹, q̄ppe q̄ suppositum⁹ illd̓ nõ ens eẽ, merito seq̄r ex falsa suppõne absurdũ.

¶ Hec quoq̧ eueniunt excessu eorum que feruntur.

¶ Cũ dixerit ob duas cãs inequaliter q̄ppiã moueri, vel q̄a differũt interualla p̄ q̃ motus fit, vel q̄a ea q̃ feruntur ⁊ mouẽtur differunt, si alia eadem fuerint, cum demonstrauerit itaq̧ ex his p̄ que motus absoluit̃ vacuo existẽte fieri motum nõ posse, nunc vult ad reliquum ꝓficisci ⁊ ostẽdere ex his q̃ mouẽtur qd̓ si vacuum esset, motus in eo fieri nequeat. Nos enim q̄ p̄ vacuum motum fieri negamus inequaliũ motuum cãs maxime nãles assignare possumus, nõ solum ex differẽtia interualloꝝ p̄ q̃ motus labitur ⁊ fluit quẽadmoduꝫ supioribus diximus, sed ẽt ex diuersitate ac discrimine coꝝ q̃ mouẽtur. Naꝫ ⁊ si idẽ esset p̄ qd̓ motus absoluitur ⁊ fit, ea tñ q̃ mouentur vel pondere, vel figuris distarent ac differrẽt, ocius deferret̃ grauius quãq̧ ẽt essent figuris eadẽ ac cõuenirent. Et cã patet. Nã quum p̄ corpus motus fiat, ⁊ id qd̓ grauius est, vi ac potestate sua magis diuidat, merito ẽt celerius defert̃. Itẽ si idẽ pondus haberẽt, ⁊ figuris interse differrẽt. Et aliđ orbiculare vel acutum si esse cõtigerit, ac aliud planũ ⁊ lanç simile, quãq̧ idẽ pond⁹ haberẽt, celerius sane acutũ ⁊ orbiculare deferet̃ q̃ꝫ planum. Nã planum multo corpore detinet̃ ⁊ id qd̓ multũ est tardius diuellitur vel diuidit̃ ab obtusiore figura. At acuta ⁊ orbicularia cum minus corporis capiant ⁊ ferãt, idcirco celerius ea que subijciunt̃ .s. interualla diuiduntur. Et hec nõ ignorãt, q̄ artib⁹ mechanicis addicti sunt. Porro nautç plumbeis sphẽris naues appẽdunt vt celerius deferãtur ⁊ ipsas sphẽras nõ efficiunt planas sed orbiculares ⁊ cõpactas, quocirca ẽt piscatores retium funibus cõnectunt plumbũ. Nos igr̃ (inq̄t) hãc cãm inequalis motus assignare possumus. Sed ij q̄ dicunt motum fieri p̄ vacuum, quã cãm inequalitatis motuum afferrent ac traderent. Quid .n. plus tẽporis vel mot⁹ plũbum p̄ vacuum motuꝫ cõsumeret q̃ꝫ cortex arboris ⁊ suber. Nã similiter vtrisq̧ vacuuꝫ cedit, immo neq̧ cedit, qm̃ cedere corporibus tribuit̃, sed vtraq̧ similiter p̄ ipsum meant ⁊ recipiunt̃ a nullo impedita, igr̃ eq̄ua celeritate mouebũtur oĩa in vacuo. At hoc fieri nequit, igit̃ motus in vacuo nõ fieret. Ij ḡ (inquit) q̄ vacuum introducũt ex motu ad locũ putabãt ondere vacuũ esse. At rõ ꝯ̃rũ demõstrauit, qm̃ si est vacuũ mot⁹ fieri nõ põt. Sic ḡ demõstrauit ex motu ad locũ nõ esse vacuũ. Unde inq̄t idẽ cõsiderãtibus p̄ se vacuũ demõstraret̃ quod vere vacuũ sit, idest vanum ac futile q̄ppiã nihilq̧ cõferẽs his rebus q̃ sunt. Nã cuꝫ ij q̄ vacuũ introducũt ⁊ illud tanq̃ꝫ loci vsuꝫ ⁊ opportunitatẽ prebẽt his rebus q̃ sunt, sic statuerint ipsum, ostendit neq̧ ħ mõ vacuũ fieri posse, tale aũt postulatuꝫ prius accipit, ⁊ inq̄t si ligneus cubus in aqua poneret̃ tñ aquç cederet cubo, quãtus est ligneus cubus, similiter si poneret̃ in aere, ⁊ in q̃uis corpore qd̓ cederet, quum igr̃ in vacuo poneret̃ cubus, cederet ne cubo vacuum equale magnitudinis ipsius cubi? Et q̃ro cederet vacuũ, si ãt nõ cedit cubo in eo posito, sed manet, tñ profecto vacui spatiũ ꝯtinebit occupabitq̧ cubus quãtus ⁊ ipse cub⁹ est, quare cubi spatiũ meabit penetrabitq̧ ac recipietur p̄ equale spatium vacui, ⁊ interualla iterse coherebũt ⁊ penetrabũt se mutuo. Nã quẽadmodum (inq̄t) si nõ cederet cubo aqua vel aer, positus in ipsis p̄ tñ aquç vel aeris recipiet̃, quãtus ipse est, ita si nihil vacui cederet equale sibi spatiuꝫ vacui occuparet, spatiũ aũt (inq̄t) a spatio scd̓m ħ idem nõ distabit. Nã ⁊ si spatiũ cubi haberet qualitates eideꝫ accidẽtes, tñ nõ quaten⁹ qualitatibus impressus formatusq̧ est hac rõne in loco est, sed solũ quatenus hꝫ dimẽsionẽ quare ⁊ si ab oĩb⁹ affectionib⁹ ceu albedine, caliditate designatiõe figura ⁊ reliq̄s, separaret̃ ⁊ dũtaxat maneret spatiũ ⁊ ipsa dimẽsio, nihil minus in loco eẽt ⁊ sibi eq̄lẽ vacui ptẽ occuparet. Nã scd̓ꝫ nullã affectionẽ in loco erat neq̧ vt alb⁹, neq̧ vt calidus, neq̧ vt habẽs grauitatẽ, sed quatenus hꝫ dimẽsiones. Cũ igit̃ ⁊ cubus sit in loco, si separaret̃ ab alijs omnibus q̃ ei nihil cõferũt vt in loco sit q̃ro distaret a spatio vacui quod est eius locus, si aũt nõ distabit, qm̃ tã illud spatium est affectionis expers q̃ꝫ ħ, cur igit̃ oporteret extrinsecus alteruꝫ quodaꝫ spatiũ ambire cõplectiq̧ corpora. Nã si vnũquodq̧ corpus ꝓprium hꝫ spatiũ, q̄d ḡ alio extrinseco spatio egeret, igr̃ vanũ est ac supfluũ spatiũ extrinsecus cũ vnũquodq̧ in seipso ꝯtineat spatiũ. Et si duo spatia similia mutuo sese reciperent ⁊ interse coherẽrent, cur nõ tria, ⁊ infinita, Itẽ si vacuũ fuerit quod nõ distet ab eo spatio qd̓ in eo est, vacuũ igit̃ in vacuo erit. Preterea si cederet cubus scd̓m nihil aliud q̃ꝫ quatenus spatium est, cũ ⁊ quatenus spatium est locum ex loco mutat, ⁊ corpora q̃ mouentur vna simulq̧ ꝓprium spatium ferunt, ⁊ spatiũ secundum hoc idẽ nõ differt a spatio, vꝫ, a vacuo igr̃ supfluum ⁊ vanum est intelligere ⁊ considerare aliud spatium extrinsecum corporibus, cum vnumquodq̧ secuꝫ ferat proprium spatium. Nam si locus est interuallum spatiumq̧, ⁊ singula spatia sunt in singulis suis corporibus non differentia secundum hoc a spatio extrinseco, vanum itaq̧ est alterum spatium extrinsecus circum ambire preter id quod vnicuiq̧ inest. Quid enim prodest ⁊ conducit simile in simile fieri. Item si corpora qua spatia sunt alijs spatijs egent, ⁊ vacuum cum spatium sit egeret quodam altero interuallo, quare vacuum esset in vacuo ⁊ hoc in infinitum, non igitur vacuuꝫ velut locus potest esse, si ergo neq̧ loci vsuꝫ ⁊ opportunitatem prebet neq̧ motus est causa immo contrarium si esset motum tolleret, videtur igitur vacuum nullo pacto esse.

¶ Cernimus enim ea corpora que plus aut grauitatis aut leuitatis habent momenti: modo eadem ipsis insit figura: celerius per equale receptaculum ferri: ac ea ratione: quam habent magnitudines inter se. Quare ⁊ per vacuum ita ferentur: quod fieri profecto nequit. Nam ob quã causam celerius mouebuntur. In plenis enim id necessario fit. Maius enim celerius in sua diuidit.

Nam cũ

¶ Nam cum idem fuerit interuallu3 per quod feruntur ea que mouentur ac similis extiterint figurę, licet pondere inequalia, profecto quā proportionem habet pondus ad pondus, talem quoq3 necesse est habere motū ad motum. Nam quanto excedit grauius, tanto celerius deferetur. Si autē figuris distarent, aliquod minus graue pondusq3 acutum figura cum maiore pondere orbiculare simul in equali tēpore per idē spatiu3 defferri posset. Idem multo magis consentaneum est fieri in maiore secundū proportionē grauis pōderisq3 excessus, ⁊ figurę.

¶ Nam aut iactum: aut momentum quod habet id quod fertur: aut figura diuidit. Equalis igitur celeritatis omnia erunt. At fieri nequit. Quod quidem igitur si sit vacuum contrarium accidat illius per quod vacuū probant qui illud esse aiūt: ex his que diximus patet. Hi nanq3 putāt vacuū esse separatum per se: siquidem erit motus ad locum. Hoc autem perinde est atq3 si separatum locum aliquem esse asserunt: quod fieri non posse prius diximus.

¶ Uel enim pondere pulsus aer ac cedens scinditur, vel figurę acuitate cum sit facile diuisibilis diuiditur partiturq3. Equidē sphera in puncto incipit aggrediturq3 sectionem. Quocirca eo ⁊ plumbum cum plana lataq3 fuerint in aq̄ possunt vebi ac supra natare ⁊ insidere aque, cum vero fuerint orbicularia, vel ad instar cilindre non amplius insidebunt supereminebuntq3 quamq3 ipsa minus ponderis haberent quam lata ⁊ plana. Si ergo id per quod motus fit, vacuū esset, profecto equaliter omnia mouerentur. Nam quid vetaret omnia non equaliter moueri, quum nihil sit quod prohibeat diuisionem, sed fieri nequit, vt omnia equaliter moueantur, quare ⁊ vacuum esse impossibile est.

¶ Item si per se considerabimus id quod vacuū appellatur: profecto videbitur vere vacuum. Nam quemadmodum si in aqua cubū quispiam posuerit: tantū aque cedet: quātus est ipse cubus.

¶ Per se idest sine motu ad locū. Nam superius eo quod motus localis per ipsu3 fieri non potest, destruxit vacuū esse nunc autem hoc modo ipsu3 considerat, velut si non esset motus secundum locum. Uel per se dixit quoniam qui asserebant vacuum propter motum esse, illud per se separatū statuerunt ⁊ ij qui hoc aiunt nō dissentiunt nec differunt ab ijs qui asserunt locum esse spatium quodda3. Quare cum demonstratum fuerit locū nō esse quoddā interuallum separatum per se, vna demonstratum erit neq3 vacuū esse, propter hoc subiunxit quod ⁊ idem per se seorsum ⁊ non eo ꝙ simul cum ipso interuallo locali destrui tolliq3 potest demonstrandum est ipsum non esse.

¶ Sic ⁊ in aere: sed sensu non constat.

¶ Inquit sed etiam si ponatur cubus ⁊ corpus ipsum in aere idem accidit. Nam tantum aeris cedet, ipsi corpori imposito quantum est ipsum corpus. Sed quoniam sensus noster non cōprehendit aerem cedere, quoniam coloris expers est, hac ratione cedere non videtur, sed si sensu hoc immanifestum est, attamen rationi manifestissimum esse videtur. Nam si aer est corpus, ⁊ impossibile est duo corpora in eodem esse, igitur oportet vniuersum aere3 cedere corpori quod in eo collocatur ⁊ ponit.

¶ Et semper in omni corpore habente transmutationem: in quo aptum est ferri nisi densetur necesse est ip3 cedere: siue deorsu3 sit latio velut ferre: vel sursu3 si fuerit ignis: vel in vtraq3 ceu aer.

¶ Dixit habenti transmutationē propter magnitudines mathematicas. Hec .n. transmutationem non habent, quoniā neq3 grauitatem, neq3 leuitatem obtinent. Nam ipsa sunt per ablationem ⁊ intellectu ⁊ animi cogitatione, versantur. Inquit igitur in omni corpore in quo poneretur cubus, illud sane cubo cederet in quo aptum est ferri, ceu si in aqua poneretur, deorsum aqua cederet cubo. Nam aqua suapte natura deorsum fertur. Si autē in igne poneretur cubus lapideus sursum cederet, ac locum lapidi ignis daret. Nam supra suapte natura tendit nisi impediatur. Si .n. ignis supra recipi nō posset corpore solido prohibente transitum illius sursu3, saltim deorsum recipiendo corpus in eo positum illi cederet. Similiter ⁊ in aqua que ponitur in lebete non trasmutabitur deorsum quoniam prohibetur a corpore quod supra stat ⁊ sustinetur quod solidum est, quamq3 vi supra stet ⁊ sustineatur. Illud autem quod dicit (nisi densetur) exemplo constat, velut de ipsa lana. Nam hec cum condēsatur in seipsam, cedit quidem illi quod ponitur in ea, que tamen nec sursum, nec deorsu3 mouetur, sed duntaxat in seipsa3 constringitur ⁊ densatur. Et .n. aer ipsa3 sustinet, potest enim simul cubo imposito aer neq3 sursum, neq3 deorsum cedere, sed densari in seipsum constrictus, verū non velut lana, sed velut alteratus cum densior fit. Postremo illud verbu3 (vel in vtraq3 dicit) ceu si aliquid poneretur neq3 valde graue, neq3 valde leue, sed veluti mediū aliquomodo, quod posset in vtraq3 facile recipi, quale est aer. Nam si in eo, poneretur cubus, posset aer ⁊ supra extrusus ac densatus moueri ⁊ infra secundum eum transitū quem facile inueniret.

¶ Siue qualeuis aliud in ipso ponatur.

¶ Si ita se habet text⁹ ⁊ scriptura, sane diceret de figura illius quod in eo ponitur, quonia3 ide3 accideret ⁊ si non cubus, sed queuis alia figura in eo poneretur, si autem est ita, vbi esset, idest id quod in eo positum est quo moueretur, diceret forte aliquis quod corpus in quo ponitur cubus reciperetur in ipsum in quod id ꝙ positum est reciperetur ac mearet cu3 sit fluxus momentumq3 illius ꝙ intus ponitur vehementius ac magis fluere queat id ꝙ intus ponitur. Nam si vis illius ꝙ intus ponitur non vehementior esset ac magis ageret, neq3 cederet ipsi id in quo ponitur. Nam si id quod intus ponitur suapte natura sursum mobile esset, illud etiam sursum expelleretur. Similiter etiam si suapte natura deorsum mobile esset, deorsum pelleretur. Uerum illud superioris textus (vel in vtraq3 ceu aer) non valde posset coaptari huic expositioni, vel in vtraq3 dicitur, tamq3 hoc petendo ⁊ supponēdo ipse dicat, quoniam deus tu ꝙ sit tale, ergo supra ac infra cederet. Item cu3 dicit superiore textu (in quo aptu3 est ferri) equale ac respondet huic necesse est ipsum cedere. Ite3 cū ibide3 dicit in omni corpore habente transmutationem, sic intelligitur idest in omni corpore quod aptum est transmutari, alioquin si penitus immobile esset neq3 penitus moueretur fieretq3 in locu3 ipsius id quo intus ponitur.

¶ At hoc fieri in vacuo nequit: quippe cum nō sit corpus: per cubum autem equale spatium vacui penetrasse videbitur: quod quidem erat prius in vacuo: quemadmodū si aqua non cederet ligneo cubo: neq3 aer: sed omnino penetraret ipsu3.

¶ Hoc quidem impossibile est, scilicet vacuū cedere cor-

poni ꝙ in eo ponitur, quippe vacuum non ſit corpus aliquod, vt ⁊ ipſum cedat cubo qui ponitur in ipſo, igitur neceſſe eſt cubo in eo poſito vacuū non tranſmutari, ſed manere. Nam quomodo moueretur vacuum, ſi autem manet, profecto equale ſpatium vacui quantum eſt ⁊ ſpatium cubi reciperetur ⁊ mearet atq; penetraret per totum cubum, quare ⁊ econtra cubi ſpatium per equale ſpatium vacui reciperetur. Nam idem eſt.

¶ Atqui cubus etiam tantam magnitudinem habet: quantam occupat vacuū: qui ⁊ ſi calidus eſt aut frigidus: ⁊ grauis aut leuis: nō minus tamen ob hoc alter eſt ab omnibus affectionibus: etiā ſi non ab illis ſit ſeparabilis: dico autem ipſam lignei cubi molē. Quare etiam ſi ab illis omnibus fuerit ſeparatus: ⁊ neq; grauis neq; leuis fuerit equale ſpatium vacui occupabit: atq; in eadē loci vacuiq; parte ſibi equali erit. Quo igitur modo cubi moles ab equali vacuo differret atq; loco. Et ſi duo tales ſimul fuerint moles: cur ⁊ quotquot volueris in eodem non erunt. Unum igitur hoc abſurdum ⁊ impoſſibile ſequitur.

¶ Quoniam dixit ꝙ quemadmodū ſi aqua non cederet cubo duo corpora ſeſe mutuo penetrarent, ſic etiam quia vacuum non cedit ſeſe mutuo penetrabunt cubi ſpatiū, ⁊ ſpatium vacui. Ut igitur ne quis dicat vtiq; fieri non poſſe vt duo corpora ſeſe penetrent ac vnum per alterū meet. Atqui vacuum non eſt corpus, quoniā expers affectionis eſt cum ſolum ſit ſpatium, quare non ſequitur ſi corpus per corpus meare non poteſt, ob id iam ⁊ ſpatiū per ſpatium recipi ac meare non poſſe. Inquit ergo ꝙ ſecundum nihil aliud corpora ſunt in loco quā quatenus ſunt ſpatia. Nam ⁊ ſi acciderit ei quod eſt in loco habere grauitatem vel leuitatem, vel quaſdā alias id genus qualitates, tamen nō quatenus id tale qualitatibus impreſſum eſt ⁊ conſtat hac ratione in loco eſt, ſed quatenus ſpatiū eſt. Nam licet grauitas vel leuitas ferat ducatq; aliquid in loco ſuo, tamen ſecundum nihil aliud quippiam in loco eſt q̄ per molem. Unde ⁊ corpora ſeſe penetrare mutuo non poſſe dicimus, non quia qualitatibus ſunt formata, ſed quia ſpatiū ⁊ dimenſionē habent, ergo non poterunt duo ſpatia ſeſe viciſſim ſimulq; penetrari. Cum igitur aliud ſit cubum eſſe ſpatium, ⁊ aliud eſſe qualitatibus ſubditum ac formatum, in loco namq; erit non quo quale factum ſit qualitatibuſq; formatum, ſed quo molem habet. Si ergo ab omnibus affectionibus qualitatibuſq; ſeiungeretur, profecto nō diſtaret differretq; a ſpatio vacui, quare ſi duo ſpatia ſimilia ſeſe penetrarēt, profecto ⁊ multo plura poterunt ſeſe inuicem penetrare, hoc autem fieri non poteſt. Nam ſi ſpatium poſſet recipi in ſpatio ac illud penetrare, etiam corpus in corpore recipi poſſet, ac illud penetrare, quoniam corpora ſecundū nihil aliud ſunt in loco q̄ per magnitudines ac ſuas moles. Si ergo poteſt eſſe moles in mole, ⁊ alia accidentia non vetant corpus in corpore eſſe, ⁊ hoc eſt impoſſibile, igitur corpus in vacuo eſſe non poterit. Nā vtreq; magnitudines ſiue formate qualitatibus ſint, ſiue non, differunt, quare ſi vacuum ſubſiſteret, vt corpora reciperet, ⁊ motus fieret per ipſū, ⁊ hec fieri non poſſunt ergo vacuum ſuperuacaneum ac incaſſum ponitur.

Per aliud ducit quippiā in loco ⁊ per aliud eſt in loco.

¶ Item patet id cubum habere cum transfertur: quod ⁊ vniuerſa corpora habent. Quare ſi nihil a loco differat: cur corporibus facere locū oportet preter vniuſcuiuſq; molem: ſi moles ſit affectionum expers. Nihil enim confert ſi tale circa ipſam aliud ſpatium ſit equale. Ex his igitur patet vacuum non eſſe ſeparatum.

¶ Aliud argumentū. Inquit vnumquodq; corpus ꝙ mouetur ⁊ tranſmutatur ſecundum locum, ſecum propriū ſpatium vna fert, ſi ergo in vnoquoq; ſpatium ſeparatū ratione ab affectiōibus nihil differt a vacuo, ⁊ mota corpora vna ſecū trahunt ſpatia propria atq; cum illis mouentur, cur ergo egent corpora talibus huiuſmodi ſpatijs extrinſecus. Nam ſi ſpatium eſt locus, ⁊ vnūquodq; habet in ſeipſo proprium ſpatium, igitur vanum eſt aliud extrinſecus illi ſimile afferre ac intelligere, quippe id ad nihil ipſi conferat, quod vero hoc impoſſibile iam diximus. Nam ſi quo ſpatium eſt vnumquodq; altero ſpatio eget, ⁊ vacuum quoq; eſt ſpatium, igitur ⁊ ipſum alio egebit, ⁊ hoc in infinitum. Item ex hoc ſequetur vacuū in vacuo eſſe.

Aduerte ꝙ hic deficit textus quidā quē legunt latini ⁊ nō nulli codices hñt. In ſimplicio ponit̄ ſʒ ipſuʒ nō legit nec ex pōit ſimplicius.

¶ Sunt autem qui putant per rarum ac denſum patere vacuū eſſe. Nam ſi rarum non ſit ac denſum neq; coire ⁊ denſari corpora poterunt.

¶ Cum oſtenderit non poſſe vacuum ſeparatū eſſe, nunc vult oſtendere ꝙ neq; interſperſum vacuum ſit. Et quoniam qui vacuū interſperſum imbibitū corporibus eſſe aiunt ex denſitate ⁊ raritate corporum hoc oſtendere nitebantur. Iccirco ponit primum rationes quibus nitebantur probare vacuum eſſe corporibus interſperſum atq; imbibitū. Secundo priuſq̄ reffellat rationes ipſorum oſtendit non poſſe vacuū eſſe corporibus interſperſum. Tertio demonſtrat vacuo nō exiſtēte, quod queat eſſe raritas ⁊ denſitas, ex quibus rationes etiā per quas probabāt vacuum eſſe, confutat. Sunt igitur rationes quibus probabant eſſe vacuum tales. Inquit. Si non eſt vacuum non eſt raritas, neq; denſitas. Atqui raritas ⁊ denſitas ſunt, igitur vacuū eſt. Probat autem aſſumptū ſcilicet raritatem ⁊ denſitatē eſſe hunc in modū. Si nō eſt (inquit) raritas ⁊ denſitas, neq; corpora poterunt in ſeipſa coire ⁊ denſari, quippe nihil aliud ſit denſitas q̄ ipſa corporum in ſeipſa conſtrictio, ſi autem non eſt conſtrictio neceſſe omnino eſt, vel penitus non eſſe motum, quod quidem eſt preter euidentiā, vel ſi motus fuerit, neceſſe erit vniuerſum fluctuare agitariq;. Preterea vel non erit mutatio elementorum interſe, vel erit, ⁊ ſi erit, vel fiet mutatio elementorum in ea que ſunt equalia mole ac ambitu, ceu ſi tranſmutaretur ciathus aeris in ciathum aque, ⁊ aqua ſimiliter in equalem portionem aeris, profecto quantū hic aque tranſmutaretur in aerē, tantum aeris alibi oportet mutari in aquam. Ariſtoteles igitur ſolam aſſumptū ſyllogiſmi probat, perinde ac ipſa deductio pateat. Uerum vt clariorem rationem faciamus, rurſus repetamus que paulo prius diximus. Si eſt raritas ⁊ denſitas, vacuum eſt, quoniam denſitas eſt conſtrictio coitio compreſſioq; corporum in ſeipſa, ⁊ cōſtricta ac compreſſa in ſeipſa conſtringuntur ⁊ reſident in vacua interſperſa in ſeipſis ceu in ſpongia, ⁊ lana, ⁊ in his id genus. Nam ſi in vacua quedam eorum que denſantur partes non denſarentur ⁊ coirent, in ſeipſa ſeſe reciperent, ſed impoſſibile eſt corpus per corpus recipi. Itē eadem de raritate dicemus. Nam quod rare fit, ⁊ ad maiorem molem extenditur, ſi non quedam vacua interſperſa interclusa ac cohibita dilataretur ⁊ hac ratione fieret raritas, accideret priuſq̄ rare fieret corpus in corpore eſſe. Nam partes, que modo locum occupant, ſi prius

non

non erant in vacuo, certe sese mutuo recipiebant ac penetrabant, immo ⁊ locũ quē modo occupāt, oportet prius fuisse vacuum. Deductionem igitur ex hac intelligentia ⁊ cogitatione probabāt. Assumptum autem dico scilicet. Atqui raritas ⁊ densitas est, hunc in modum Arist. probat, si non est raritas ⁊ densitas neqꝫ est corporũ constrictio, si autem non est constrictio, vel omnino tolleretur motus rectus. Nam ea que recto motu cientur, aerem ante semper expellendo, vel aquaꝫ ita mouentur, corpus igitur quod expellitur per quod fit motus ⁊ contrahitur cohibeturqꝫ in vacua apposita atqꝫ imbibita, cedit locum his que per ipsum meant ac transeunt, quemadmodum etiam se habet cum quidam per multitudinem septam eunt ac meant. Si ergo corpora non densantur, neqꝫ coercētur in vacua interspersa, vel prorsus tolletur motus rectus. Nam quo moueretur si locus receptaculumqꝫ non existeret neqꝫ haberet id ꝙ expellitur vbi cederet q: neqꝫ prohibens ei ꝙ mouetur aditum ac transituꝫ preberet, vel si est motus necesse est inquit vniuersuꝫ fluctuare idest a ꝓprijs terminis alienari exagitari atqꝫ supra mutari expelli, quippe necesse sit cum quippiā mouetur corpus ante expelli, ⁊ illud deinceps aliud expellere, ⁊ hoc vsqꝫ ad extremum, ⁊ ita deinceps cęlum ad externa mūdi expelleretur ac diffunderetur ⁊ agitaretur, quod quidem ⁊ in piscinis ac natatorijs accidere solet, quando aliquid moueretur corpus in ipsis, hoc autem dicebant, quia nondum sciebant corporum cohibitionē, scilicet quomodo corpora cederent. Et non solum sublato de medio vacuō hec absurda sequētur dico scilicet dempta raritatem ⁊ densitatem, sed etiaꝫ propter destructionem eius tolli, vel penitus motum rectum, vel vniuersuꝫ fluctuare. Rursus sublato vacuo, vel penitus non erit mutatio mutua inter corpora, vel si hec plane fuerit, aut mutatio fieret in his que sunt mole equalia, dico verbigratia cum ciathus aeris transmutaretur in aquam, fieri aquę ciathum similiter ⁊ aquam tantum aeris facere, alioquin vbi reciperetur maius corpus si non foret vacuum, vel si hoc est preter euidentiam, quippe videatur quippiam in maius corpus mutari. Naꝫ vnde franguntur dolia ⁊ vtres a musto, nisi qꝛ mustum euaporans mutatur in aerem ac in ventum qui quidem quoniā maior est eo quod transmutatur dolia non potentia illum capere franguntur, quod sane etiā accidit in his que sunt antiqua. Sed si mutatio fit in corpus maius rursus duorum absurdorum alterum non euadere fugereqꝫ poterimus, vel enim necesse est quantum hic aquę transmutatur in aerem, alibi tantum aeris transmutari in aquā quod quidem etiam factitiuꝫ est dictu, quoniā videtur mihi nunc tantum aquę euaporare exhalareqꝫ, necesse est alibi tantum aeris transmutari. Et si plus mihi videretur, plus etiam aeris transmutari, vel rursus si hoc fieri non potest, necesse est vniuersum cęlum fluctuare, quod quidē per se ridiculum est, quoniam cum quippiam immo minutulum quoddam, ac tantillum moueretur cęlum suis limitibus ac locis dimoueri alienariqꝫ oporteret, quod fugere volentes saltem vacuum fatebuntur, immo ex necessitate dabunt. Nam quo cęlum fluctuaret, equidem in corpus non potest, ergo in vacuum congregatum cęlo circumfusum. Si ergo hec omnia absurda sunt, certe necesse erit in corporibus vacuum interspersum esse. Rationes igitur quibus probabant vacuum tales sunt. Deinde ostendit non posse vacuū interspersum corporibus esse. Et inquit quoniaꝫ necesse est, vel ipsum magnis amplissimisqꝫ partibus esse in corporibus vt queat alterum corpus recipere in seipso, vel diffusum interspersumqꝫ esse in corporibus secunduꝫ paruissimas partes vt non possit corpus ingredi in ipsis ceu etiam sentiunt ij qui poros ac meatus dicunt ⁊ ponunt. Si ergo vacuum foret magnis partibus constitutum, hoc sane non distabit a vacuo separato. Eisdem igitur rationibus hoc destruemus ⁊ tollemus, quibus quidem ⁊ illud tollebamus. Neqꝫ distabit aut interest si ipsi vacuū in minutas partes diuiserint vt fugiant eas dubitationes in quibus incidebant ij qui vacuum insertum imbibitum corporibus ponunt. Nam ⁊ ij faciunt assentiuntqꝫ spatium separatum, si autem ita dicerent vacuum tenuibus subtilibusqꝫ partibus constitutum corporibus interseri, perinde ad quispiaꝫ diceret insitum imbibitum infusumqꝫ corporibus raris, ⁊ quasi eorum veluti qualitatem adiunctum esse, inquit Arist. ⁊ si ij videantur dicere quoddā verisimilius ac probabilius, tamen verum non aiunt. Cum autem inquit ij qui sic vacuum ponunt illud causam motus ⁊ statuunt, primum quidem sciendum est eos aliter potuisse ponere ipsum esse causam motus, ꝙ̄ vt efficientem. Non.n. velut locus, neqꝫ velut id per quod motus fit causa foret, quoniam in seipso non recipit aliquod corpus, equidem he cause essent veluti finales cause motus dico scilicet ipsi loci naturales, vel ea quibus absoluitur ac motus fit, igitur vacuum erit apud eos duntaxat velut causa efficiēs motus. Unde sic sentiunt qui hoc vacuum ponunt. Naꝫ aiunt corpora leuia esse ob vacui adiectionem ⁊ connexionem talia, ac quanto plura interspersa fuerint vacua, tanto leuiora sunt corpora. Inquit igitur primum eos qui leuitatis causam efficientem hanc aiunt, oportere vt dicant grauitatis aliquā causam esse. Nam oportet quemadmodum vacuum leuibus corporibus interspersum ceu in igne facit ipsa corpora leuia esse, ita ⁊ aliud quid grauibus imbibitum insertumqꝫ facere ipsa corpora grauia. Deinde si vacuum inquiunt leue esse, ⁊ eo ꝙ fertur sursum, ita ferri sursum corpora in quibus insertum interspersumqꝫ est, multa sane absurda accident. Primum.n. quis esse motus vacui intelligeretur. Deinde accideret vacuꝫ in vacuo fieri, ⁊ quomodo fieri potest vt sit locus vacui, vel vacuum in vacuo esse. Preterea si quanto aliquid rarius est ꝙ dictu idem est, si quanto plura habet vacua interspersa tanto leuius est, ⁊ maiore existēte causa motus sursum, dico.s. vbi plus fuerit vacui ibi plus cause leuitatis esse constat ergo (inquit) quod si totum fuerit vacuum, id velocissime moueri, sed impossibile est vacuum moueri inquit, quod quidem eadem ratione demonstrabitur, qua quidem primo vtebamur, quoniam si moueretur vacuum haberet aliquam proportionem ad plenum, hoc autem fieri non potest, igitur non potest vacuum moueri, sed Aristo. ita confutat dicentes vacuum imbibitum insertumqꝫ corporibus esse, quia sic dicentes asserunt ponuntqꝫ ipsum esse causam motus. At si quis diceret vacuum propter raritatem corporibus interspersum esse, non tamen ipsum esse causam motus quid dicemus? Dico ea que sane Arist. plerisqꝫ in locis dixit primū tolletur corporum approximatio ⁊ continuatio. Deinde corporum vicissitudinaria affectio ac consensus patiendi. Item tolleretur nutritio ⁊ auctio, quoniam solū esset vacui oppletio, ⁊ non nutritio neqꝫ auctio, ⁊ quecunqꝫ alia que ipse dixit in libro de generatione contra hanc opinionem.

Vide tertio cęli.

Quo tabsurda ⁊ si vacuum adhuc nō esset causa motus. Vide pmuꝫ lib. opinio Democriti ⁊ Leucippi fuit.

❡ Quod si hoc fuerit: aut motus omnino non erit: aut vniuersum fluctuabit: vt inquit Xuthus.

❡ Si autem hoc fuerit .i. si non erit corporuꝫ cōstrictio ⁊ cohibitio in seipsa. Xuthus aūt fuit quidam sophista.

¶ Aut in aerem equalem atqȝ aquam fieri mutationem semper oportet: dico hoc inq̃ modo: vt si ex aqua ciathi vnius fieret aer: tãta simul aqua ex equali aere generetur: aut necesse est vacuum esse. Aliter enim nequeunt corpora constringi ⁊ dilatari.

¶ Cum dicit in equale semper transmutari aerẽ ⁊ aquã, videtur dicere aerem ⁊ aquam in equales moles trãsmutari, ceu aeris ciathum aquę ciathum fieri. At mihi non videtur hoc dicere, sed quod inequalem aquã mutatur aer, quanta erat aqua mutata in aerem, vt fiat hoc modo equalitas magnitudinũ, ⁊ vicissitudo. Et quod hoc dicat, ea sane indicant, que mox adducit, ceu (inquit) si ex aqua ciathi vnius fieret aer, ⁊ non dixit tãtus aer fieret. Oportet (inquit) tantam simul aquam ex equali aere quantus erat transmutatus in aqua, fieri. Deinde inquit si hoc non esset, sed magis mutaretur in aerẽ aquã, quoniã plane in corpus maius mutatur, necesse omnino erit vacuum esse in quod reciperetur corpus factũ, alioquin si hoc non dixit, sed quod esset mutatio corporum inequales moles, vt Themistio videtur, sane ei suffecisset dicere, ceu si ex aqua ciathi vnius fieret aer tantus, ⁊ nõ addere tanta simul aqua ex aere generabitur. Nam si sit mutatio in equales moles, ⁊ si tota aqua mutaretur in aerem, nihil impossibile sequitur eundem locum continente aere, quem quidem ⁊ aqua occupabat. At cũ modo dicat, ceu si ex aqua ciathi vnius fieret aer, cur non adiecit quod tantus fieret aer quãta erat ⁊ aqua. Atqui oportebat hec addere si volebat hoc dicere, deinde ⁊ induxit ac subiunxit, tanta simul aqua ex equali aere generetur, aut necesse est vacuum esse. Atqui quamq̃ transmutantur in equales moles, ⁊ si aqua solũ mutaretur, nihil aliorum sequetur, neqȝ necessario esset vacuum quẽadmodum dicebam, quoniam eundem occupabit locũ aer, quem antea occupabat aqua priusq̃ mutaretur. Quod quidem igitur hoc dicat planum perspicuũqȝ esse existimo ex verbis ipsius Aristo. Hoc autem non velut consequens tolli raritatem adduxit. Nam ex destructione raritatis sequebatur motum non esse, vel fluctuare vniuersum, sed vel simpliciter destructione vacui consequens fit, vel quia ratio deduceretur ex diuisione, verbigratia, vel est raritas ⁊ densitas, vel non est, siquidem igitur nõ est, sequentur dicta absurda, si autem est, vel vacuum erit in quod contrahuntur cohercenturqȝ ea que densantur, ⁊ ex quo rara corpora expanduntur ac dilatãtur, immo ⁊ in quod recipitur id q̃ extrinsecus est, vel simul necesse est aquam mutari in aerẽ, ⁊ econtra tantũ aeris trãsmutari in aquam, quod factitium esse videtur.

Joã. gram. videt velle nõ p̃ dicere Arist. molẽ aquę fieri molez aeris neqȝ ecõtra q̃ placuit Themistio sed p̃mo dicere aquaz mutari ĩ aerez ⁊ ecõtra ⁊ ita demceps molez in molẽ. Tu vero considera.

Alio modo format argumentũ.

¶ Si ergo rarum dicunt esse quod multa vacua separata habet: patet si vacuum separatũ esse non poterit: sicut neqȝ locus spatiũ habens suipsius: neqȝ rarum sic esse.

¶ Hic ostendit non posse vacuum imbibitum interspersumqȝ esse. Et inquit si hoc pacto ponunt vacuum interspersum corporibus, vt sint in aliquo corpore raro quedam spatia talia separata a corpore, vt queant in seipsis aliquid alterum recipere ceu sunt spongię meatus quãq̃ aere pleni sint eedem igitur rationes (inquit) adaptari possunt in his, que contra eos qui vacuum insertũ imbibitumqȝ ponunt que adducte fuerunt contra eos qui putant vacuum esse locum ⁊ spatium separatum.

¶ Si vero non separabile: sed tamen inesse quid vacuum dicunt: minus quidem hoc est impossibile. Accidit autem primo quidẽ non omnis motus causam esse vacuum: sed eius duntaxat quo leuia sursum petunt. Nam rarum leue est. Quapropter ⁊ ignem rarum esse aiunt. Deinde causam motus sic vacuum non esse: ceu illud in quo motus absoluitur.

¶ Idest si non fuerit seiunctũ, sed velut adeo in tenues partes dispersum atqȝ distractum, vt nequeat ingressus alterius corporis in eo fieri, ceu si cõceperis animo quasdam athomos orbiculares sese tangentes. Nam constat has sese non tangere secundum totam periphериã ⁊ circumferentiam, sed in puncto, sane inter has erunt quedã interstitia vacua tenuissima, in quibus alie athomi ingredi non possunt, que sane ab illis recipi non possunt propter tenuitatem. Hec autem (inquit) est eorum positio que quamq̃ minus impossibilis esse videatur, attamen ⁊ ipsa tanq̃ impossibilis refellетur.

¶ Sed vtres mouent id sursum q̃ ipsis adiunctũ est: quoniam ⁊ ipsi sursum feruntur: sic etiam vacuum sursum rara corpora fert.

¶ Inquit non ita tale vacuum esse causam motus quẽadmodum dicitur esse spatiũ causa in quo mouetur, sed vt vtres habentes aliquod graue summersum in aqua pendens, vel adiunctum, quoniam ⁊ ipsi cum in superficiem aquę feruntur ⁊ illius simul ferunt, hoc modo duntaxat esset ⁊ vacuũ tale motus causa in corporibus raris. Nam eo quod ipsum fertur sursum, sane duceret ⁊ illa, quo pacto profecto esset velut causa efficiens.

¶ At quonam pacto latio vacui esse potest: vel locus vacui. Nam vacui id erit vacuum ad quod fertur. Item quam causam assignabunt qua graue deorsum fertur.

¶ Nam si vacuũ moueretur, necessario locus ex loco mutaretur, quare in alio vacuo fieret, ⁊ quid dij boni hoc magis ridiculũ est. Volens autem rationem facere que magis refellat ⁊ taxet sic opinantes non dixit. Nam vacui erit locus ad quem fertur, sed vacui erit id vacuum, quoniam qui ita dicebant locum ⁊ vacuũ idem esse opinantur. Itẽ quã causam assignabunt, qua graue deorsũ fertur. Nam si aiunt causam lationis leuium sursum esse vacuũ, que igitur erit causa motus grauium deorsũ. Nam si dicerent naturam grauium sufficere ad ferendũ illa ac mouendum deorsum, cur ⁊ in leuibus natura non sufficit ad mouendum illa sursum, ne vacuo egeant. Verum Arist. ⁊ in alijs hanc ratione sufficienter fecerat.

Optima põderatio textus.

In 5° cęli libro.

¶ Item patet si quanto rarius quippiaz magisqȝ vacuũ fuerit: tanto celerius sursum feretur. Et si penitus vacuum fuerit id celerime sursum ferri. An forsitam ⁊ hoc moueri non potest.

¶ Alterum argumentum, si id quod plura vacua habet, sursum celerius mouentur, totum sane vacuum celerime mouebitur, at vacuum moueri non posse patet.

¶ Ratio autem eadem est: quoniam vt ea que sunt in vacuo immobilia sunt sic etiam vacuum immobile esse demonstrabitur: celeritates enim comparari non possunt. At cum vacuum non esse dicamus.

¶ Ratione (inquit) demonstrauimus nihil posse moueri in vacuo, quoniam non habet proportionem ad plenum.

Nam

Nam necesse est eadem esse proportionem temporū motuum qualis erat ⁊ magnitudinū, igitur accidit aliquid motum fuisse momento ac non tēpore, quod dictū erat nullo pacto moveri. Eadem etiam ratione demonstrabitur neqꝫ vacuum moveri posse. Nam penitus vacuum non habebit proportionem ad id quod habet vacua quedam interspersa imbibitaqꝫ, quare cum illud moveretur in tempore, vacuum omnino momento ⁊ in instanti movebitur, at nullus motus est non temporaneus scilicet qui non fit in tempore, ergo vacuū non poterit moveri, ⁊ nihil interest sive separatum sit vacuū sive insertū corporibus ut suapte natura prorsus moveri nequeat.

¶ Cetera alia sunt vere dubitata scilicet hec: vel motus non erit si non erit densitas raritasue: aut celum agitabitur fluctuabitqꝫ.

¶ Inquit ⁊ si vacuum esse destruximus (inquit) attamen quia dubitationes aliquomodo quippiam verisimile ac consentaneum, iccirco non erit equū ac iustum has despicere ⁊ negligere, quo circa ⁊ ipsas repetit ut mox solutionem adducat.

¶ Aut semper equalis aqua ex aere: ⁊ aer ex aqua fiet. Patet.n. plus aeris ex aqua fieri. Necesse est igitur si corpora non premantur atqꝫ densentur: aut faciat id ꝙ deret expulsum: ut ultimum fluctuet inundetqꝫ: aut alio in loco equalis aqua ex aere fiat: ut tota moles equalis sit universi: aut nihil penitus moveatur. Semper enim cum aliquid movetur id accidet nisi circulo circū agatur. At non semper latio in orbem fit: sed etiam in rectum. Illi ergo ob hec ipsa vacuum quippiam esse dicerent.

¶ Et hinc constare potest id quod a me paulo prius dictum est, ꝙ nolit Aristo. corpora mutari in equales moles, sed vicissitudinem fieri. Nam causam adducens inquit. Patet enim plus aeris ex aqua fieri, igitur necesse est simul fieri aere mutato in aquam vicissitudinem ac restitutionem. Siquidem non est vacuum. Item procedens ultro hoc ipsum apertius significauit dicens, aut alio in loco equalis aqua ex aere fiat mutaturqꝫ, ut tota moles universi equalis sit, aut nihil penitus moveatur. Semper enim cum aliquid movetur id accidet, nisi circulo circūagatur. At non semper latio in orbem fit, sed etiam in rectum. Quoniam si omnia in orbem moverentur, non necesse foret aliquod horum accidere, quippe id quod in orbem versatur non mutet locum, quoniam ergo est etiam motus in rectum, igitur necesse omnino est vel vacuum esse, vel aliquod absurdum accidere eorum que numeravimus.

Uide comentū ubi incipit cū dicit.

¶ Digressio.

Hactenus igitur rationes Aristo. de vacuo terminum ⁊ finem habent, oportet aūt nos repetentes superiorem disputationem unum quodqꝫ argumentum considerare, faciemus igitur exordium non ex eo loco ubi ceperat Arist. facere sermonem de vacuo, quoniam iam diximus ad quedem argumēta ubi suis in locis occurrebant respōdentes, sed ubi initiū capiemus, unde cepit arguere vacuo existente non posse fieri motum per ipsum, ceu nunc fit per aerem vel aquā, que presertim argumenta sunt ingeniosa ⁊ omnes fere persuasione ⁊ probatione vincunt dico scilicet ea que sūt ex inequalitate motuum. Verum anteqꝫ disputationem ⁊ sermonem incipiam, illud dicam quod quidem etiam in rationibus de loco iam dixi, quoniam hec nostra disputatio sermoqꝫ noster non hoc vult probare quod sit vacuum aliquod per se separatum, ⁊ nullum in se habeat corpus per quod motus fiat. Nequaqꝫ, quoniam ⁊ ipse fateor nullum esse vacuum prorsus separatum a corpore persuasus ex vi ipsius vacui appellata atqꝫ ex multis alijs. Quocirca obiectio instantia atqꝫ cōtentio mea est contra argumēta Arist. qui pro viribus nititur ostēdere quod si vacuum foret, non moveretur aliquid per ipsum, ac mea hic est ostendere ꝙ si non est vacuū prorsus separatum a corporibus, attamen est veluti vacuum impletum corporibus vicissim quemadmodū locus est corporū, ut etiam superioribus demonstrabimus, ⁊ nunc rationes hoc tollentes demonstrabimus nihil necessarij concludere. Primum itaqꝫ argumenta breviter ⁊ summatim commemorare oportet. Inequalitatis igitur motus corporum duę sunt causę una est, quoniam ea per que movētur mobilia differunt, ⁊ si equalia similiaqꝫ sint ea que moventur. Altera est differentia eorum que moventur, ⁊ si unum ac idem foret intervallum per quod moventur. Accipit ergo primum ipsum ꝙ movetur, quod quidem feratur interdum per aquam, interdum per aerem, ipsis intervallis existentibus equalibus. Unde invenit quod ipsum longiore tempore movetur per aquā, qꝫ per aerem, ⁊ accipit quod quam proportionem habet tempus ad tempus eandem etiā habebit ⁊ aqua ad aerem secundum crassitudinem ⁊ consistentiam. Nā quāto tempus motus facti per aquam tempus motus facti per aerem excedit, tanto etiam aqua densior crassior ac divisione difficilior est ipso aere. Cum igitur inquit eadē sit proportio motuum temporum ⁊ interstitiorū per que movētur mota, ergo si in vacuo (inquit) est motus prorsus ille fiet in tempore, igitur habebit tempus motus facti per vacuum ad tempus motus facti per plenum aliquam proportionem habebit, igitur ⁊ vacuū ad corpus habebit aliquam proportionem hoc autem impossibile est, quoniam non ens non habebit proportionē ad ens, igitur neqꝫ motuum tempora habebunt proportionem inter se. Atqui omne tempus finitum ad omne tempus finitum habet aliquam proportionem, igitur in nullo tēpore per vacuum movebitur, quod dictu est nullo pacto movebitur quippe nullus fit motus in instanti ac sine tēpore. Item alterum argumentum patet, quoniā si per vacuum motus esset, accideret per vacuum ⁊ plenum idem spatiū percurri ac motu absolui quod sane absurdum est. Nam si accepero corpus subtilius aere cuius motus tempus ad tempus motus aeris, ⁊ hoc ingessero atqꝫ imposuero in spatium vacui, sane in tanto tempore movebitur per tenuissimum subtilissimumqꝫ corpus in quanto movebatur per vacuum, quare in eodem tēpore equale spatium plenū ⁊ vacuum motu absolveretur, quod sane fieri non potest. Hec igitur argumēta posuit ex differentia interstitiorum per que motus fit. Atqui ⁊ si idem acciperemus per quod motus fit, ⁊ ea que movētur differrent, inquit rursus inveniemus non posse fieri motum in vacuo. Nos enim inquit quando in eodē spatio uno inequalia pondere, vel dissimilia non moverentur in eodem tempore habemus ⁊ possumus assignare causam, quoniam quod est magis grave celerius dividens intercapedinem in minori defertur tempore. Similiter etiā in his que sunt equali mole ⁊ dissimilibus figuris constituta accidit, quoniam id ꝙ multum aeris dividit ⁊ capit, huiusmodi est planum ac expansum, segnius defertur, ⁊ illud ꝙ minus aeris dividit ⁊ capit celerius movetur, quippe minus ocius secetur qꝫ multū, si ergo

Uide quid iudicat qui imaginatur vacuū se habere ad corpora uti mā ad formas ⁊ quō materia nūqꝫ est sine aliqua forma licz sit in potentia oēs ita vacuū non est sine aliquo corpore licet sit capax omniū.

per vacuum esset motus vbi nihil foret quod diuideretur, cuncta erunt equalis celeritatis. Nam cur hoc celerius moueretur, illud vero segnius, sed fieri non potest vt cuncta equa celeritate moueantur, igitur non potest motus fieri in vacuo. Hec igitur sunt argumēta quibus potissimum ex motu tollitur vacuum esse, sed primum ⁊ vltimum consideremus, dico scilicet si posito vacuo cuncta que per ipsum mouentur equalis celeritatis forent, quoniam hinc tollitur per vacuum motum fieri. Illud porro etiaꝫ scire oportet, quod per easdem rationes, quibus hoc probat ipse etiā suas positiones tollunt.

Primū argumentū.

¶ Naꝫ si differentia motuum fit non solū p diuersa corpora per que motus absoluitur, sed etiam propter mobilia ipsa, siquidem vnum esset grauius, alterum vero leuius, sane erit quedam causa inequalitatis motus etiā in ipsis que mouentur, ⁊ propter id aduenit hec differētia motus qꝛ differunt corpora per que motus fit, si autem hoc conceditur, ⁊ si per vacuum profecto mouerētur ⁊ vis causaqꝫ mouendi foret diuersa in illis, necesse etiam esset vt motus differrent, statuantur ergo duo inequali mole, quorum vnum sit ingens, alterum vero sit vnius libre, ⁊ motus ipsorum fiat in vacuo, eorum itaqꝫ nulla sit differentia quoad maiorem celeritatem, ac maiorem tarditateꝫ, sed inequalium erit equaliter motus celer factus in vna ⁊ eadem natura vacui. Si ergo vacuum hoc per quod ea que sunt inequaliter fluentia equali celeritate mouentur, impleamus ergo ipsum aereo corpore, consentaneū est inqꝫ, vt ipsa etiam per aerem equa celeritate moueantur, quippe natura aeris ingressa vacuum nihil tradiderit substantie ipsorum neqꝫ fecerit aliquod magis deorsum mobile, ⁊ alterum minus. Nihil enim fecit in substātiam ipsorum, neqꝫ maiorem fluxum ⁊ inclinationeꝫ mouendi in aliquo ipsorum ingessit ac immisit, sed fieri non potest, vt ea que sunt pondere inequalia in eodem equa celeritate moueri.

Quid dicunt cōtendentes.

¶ Si autem contendentes dicerent immo inequalia per vacuum mota equali velocitate mouebuntur, ⁊ per corpus mota inequali celeritate mouebuntur, ꝙ profecto consentaneum est quoniam statutuꝫ positumqꝫ est corpus per quod fit motus, solū esse causam motus inequalitatis, cum nulla sit differentia propter ipsa que mouentur. Nam quo destructo sublatoqꝫ tolleretur differentia celeritatis ac tarditatis, hoc sane eiusdem differentie causa solum erit, igitur solum causa inequalitatis motus erit interstitium intercapedoqꝫ per quam fit motus.

Confutat cōtēdētes.

¶ Sed hoc tollit destruitqꝫ positiones ipsius Aristo. ⁊ plane falsum cum sit confutatur. Nam si internallum per quod motus absoluitur, foret solū causa inequalitatis motus, accideret profecto inequalia corpora secundū fluxum ⁊ momentum ac inclinationeꝫ mouendi per vnum ⁊ idem corpus mota equali velocitate moueri, cuꝫ nulla sit differentia propter ipsa momenta ⁊ inclinationes mouendi corporum, ⁊ solum fiat motus inequalis ob differentiam interstitiorum per que fiunt motus. At hoc plane preter euidentiam fit, quippe inequalia mota per idem internallū inequali celeritate mouēantur tanqꝫ in eis sint differentes cause mouendi, que cum sint necessario differentes, ipse per seipsas differentes actiones efficient, ⁊ si nō per corpus, sed per vacuū mouerentur corpora ipsis subiecta.

Secundū argumētū Joānis.

¶ Item cum ipse dixerit inequalis motus duas esse causas ipsum internallū per quod motus fit ac quia differunt ea que feruntur, quo pacto id per quod motus absoluitur causa esset differētium motuum adiecit. Igitur per quod fit motus id est causa inquit, quoniam impedit ⁊ contra fertur, ac manet, quia eget dispositione, Si ergo due sunt cause cur

Trifariam mediuꝫ est

omnia que mouentur non equali velocitate moueantur, differentia scilicet interstitiorū per que fit motus ⁊ differentia eoruꝫ que mouentur, altera autem erit causa efficiens, quippe aliam esse nemo intelligeret, si ergo impediens cederet, ⁊ nihil minus maneat causa efficiēs in his que mouentur motu inequali. Nam grauitas non est de numero que habent respectuꝫ ad aliud, sed est qualitas ipsa per seipsa corporibus inexistens. Cum igitur grauitas sit causa efficiens motus deorsum, vt etiam ipsi videtur, si spatium fuerit per vacuum per quod duceretur ipsum ꝙ mouetur, atqꝫ fuerint cause motus differentes ⁊ nullum aderit impedimentum, prorsus necesse est motus inequales fieri per vacuum, quare ⁊ si vacuum fuerit, nō tollētur inequales motus.

causa mot' inequalitatis.

Tertiū argumentū.

¶ Preterea, si ipsa corpora per seipsa inequalia, quamqꝫ non mouerentur per corpus, sed per vacuum, non habent causam inequaliuꝫ motuum, cur graue aliquod ingens per aerem motuꝫ, ac graue vnius libre per eundem, celerius graue ingens vt talentum aliquod magnū mouebitur deorsum. Nam cū sit similis sibi aer, ⁊ corpora ipsa per se inequalia sunt, quid est causa inequalitatis motuum. Nam vnus ac idē cum sit aer, ipsorum causa debuit esse, constat igitur ꝙ fluxus ⁊ momenta corporum quorum vnum aptum est celerius deorsum ferri, alterum vero segnius hanc differentiam inequalitatis motuum obtinēt ⁊ faciunt. Nam id quod magis deorsum mobile est, id etiam magis diuidit, alioquin quam causam aliam assignabimus cur aer facilius ab ipso grauiore diuidatur, quam quod habens maiorem grauitatem inclinantem deorsum magis mobile sit deorsum suapte natura, ⁊ si per corpus non moueretur. Equidē quod magis est mobile deorsum magis etiā aerem impellit vi sui impetus. Aer autem magis impulsus celerius cedit, quare si eo qđ magis est mobile deorsum magis diuidit, ⁊ si nihil esset quod diuideretur, nihil minus esset magis deorsum mobile. Neqꝫ .n. maius momentum maiusqꝫ pondus habens cū magis diuidat magis est deorsuꝫ mobile, sed econtra qꝛ magis deorsuꝫ mobile est magis diuidit. Nam latio deorsum nō sequitur diuisionem interstitij, sed econtra diuisio interstitij sequitur ipsam lationē quando per corpus latio fieret, si ergo corpora ex seipsis habēt hoc, vt sint magis, vel minus mobilia, quāuis in vacuo mouerentur in seipsis habebūt talem differentiam, ⁊ pertransibit grauius ipsum spatium vacuū existēs in minore tempore, ⁊ minus graue in maiore tempore nō ea de causa qꝛ magis impedit, vel minus impedit mediū, sed qꝛ est magis mobile deorsum, vel minus secundum proportioneꝫ grauitatem innatā. Non .n. qualitates sunt ad aliquid, neqꝫ habent esse in respectu quo nōnulla ad sese mutuo referūtur, ceu se habēt visibile ⁊ aspectus visusqꝫ. Porro color vt visibile est de numero eorum que sunt ad aliquid, veruntamen color albus, vel niger aliud quippiam est, ⁊ minime de numero eoruꝫ que ad aliquid referuntur. Non .n. essentia coloris per aliud eidē inest, sed per seipsuꝫ. Naꝫ color est quedaꝫ qualitas, sic etiā grauitas ⁊ leuitas nō per aliud quippiam inest habentibus grauitatē, vel leuitatem, qꝫ per seipsa. Est nāqꝫ grauitas causa efficiens lationis deorsum leuitas aūt lationis sursum, quando igitur ea que habent grauitateꝫ, vel leuitatem in loco preter naturam fuerint, cuꝫ ibi tunc nullū aderit impediens. Nam bolus terre sursum detenta, vel in aere pendens tanqꝫ in loco preter naturam existens, nō feretur certe deorsum propter impediens. Iteꝫ lignum in aqua non est aptum moueri ac deorsum ferri, sed supra stat ac supernatat aque, quoniam rarū est secundum positionem partium, ⁊ multū aeris habet actu

interspersum

interspersum i singulis partibus eius. Cũ igr̃ aer non sit suapte nã idoneus aq̃ subsidere, sʒ supeminere sufficiei eius pp̃ h̃ ligñũ nõ ferť deorsum p aquã, sed sursum detineť ab ipso aere q multus ẽ in eo, qd̃ sane ẽt fit in ipsis vtribus q̃ frãgunť, quare ꝛ in his cũ aer sit violent⁹ impediẽs vetat ligni in aqua lationẽ nãlem fieri deorsum, verũtamẽ ligñũ in aere ferť, qm̃ vnũqdq; in sua vniuersitate cũ fuerit suapte nã nõ põt agere scd̃m momentũ innatũ, cũ g̃ aer ligno inclusus q est in aere neq̃at ibi agere scd̃m innatũ momentũ, igr̃ nãlis ligni grauitas qm̃ ẽ in loco p̃ter nãm mouebiť ligñũ deorsum. Et qm̃ aer interspersus lignis agit, q nõ est aptus aq̃ subsidere, ferť ad ꝓpriã vniuersitatẽ, ꝛ hac rõne ligñũ faĉ aquę supeminere ac stare, qd̃ q̃dẽ (vt dicebã) accidit ẽt in ipsis vtrib⁹ dolijsq;. Hoc idẽ indicãt ea ligna q̃ dẽsiora sunt, ceu buxus ꝛ ebanus. Nã dẽsitate substãtię nõ habẽtia aerẽ imbibitũ insertũq; ipsa sursum pellentẽ ac trahentẽ, ferunť p aquã deorsum ab ipsa grauitate innata nullo impediente, sic g̃ vndiq; innatũ põdus ac momentũ ferť ad ꝓpriũ locũ p nihil aliud q̃ȝ p seipsum nisi impediať. Si g̃ deorsum lationẽ, vel sursum lationẽ hñt ipsa momẽta ꝛ põdera insita nõ p aliũ respectũ ac aliã positionẽ ad aliđ q̃ȝ p seipsa, igr̃ cũ fuerit diuersa grauitas i corporibus, necesse erit vt ẽt deorsum latio, fiat nõ p aliđ q̃ppiã q̃ȝ p eandẽ. Nullũ. n. momentũ ẽ ð his q̃ ac aliq̃d sunt. Eadẽ ẽt dicemus de leuitate. Qd̃ q̃dẽ igr̃ ꝛ p vacuũ fiat motus ꝛ tñ nõ necesse sit oĩa eq̃ celeritate moueri, atq; ar̃ nõ hẽat aliqđ necessariũ p qd̃ vł Arist. ꝓbare h̃ satis demõstrauimus, q̃ demõstrato ꝛ p̃mus ꝓblema simul demonstratũ erit, dico. s. q possit motus fieri p vacuũ i tẽpore. Nã si penitus velocitas ac tarditas motuũ nihil minus seruanť existẽte vacuo, ꝛ celeritas ac tarditas tẽpore discernũtur. Nã spatiũ ipsum qd̃ segnius pcurriť in multo tpe ac maiore absolutũ erit, ab ipso mobile quẽadmodũ ꝛ illđ q celerius absoluiť in minore tpe absoluiť, sic pȝ ẽt de ipsis q̃ moueť in vacuo, si q̃dẽ vacuũ esset p qd̃ mot⁹ fiebat, ipsa ꝓfus p illud mouerẽtur in tpe. Qd̃ vero neq; ea absurda q̃ vł Arist. deducere tanq̃ȝ sequẽtia ex ea rõne quę asseriť p vacuũ fieri motũ, nõ sequanť ex eadẽ rõne deinceps demõstrabimus. Nã si corpora non sunt deorsum mobilia p aliq̃d aliđ, q̃ȝ p inata momẽta ꝛ põdera, ꝛ ob id maius graue l minore tpe deferť, tñ motus p vacuũ fieret. Itẽ ꝛ si corpus p qd̃ moueť ea q̃ ciẽtur p corpus, ipediẽs ẽ eoꝝ q̃ ferrunť, ꝓfecto ꝛ tps qd̃ cõsumiť in vnoq̃q; motu scd̃m ꝓportionẽ momẽtoꝝ quę i sunt corporibus, ꝛ si nihil foret ipediẽs, dico. s. aliqđ corpus p qd̃ motus fit, ceu aer, vel aq̃. Nã si id p qd̃ fit motus velut impedimentũ est cãineq̃litꝫ motuũ, igr̃ vbi esset nãlis causę vt efficiẽtes, quare ꝛ si tolleret impediẽs, aliqđ tps in vnoq̃ȝ motu scd̃m ꝓportionẽ maioris, vel minoris momẽti, vel plus, vel minus cõsumereť. Si ãt aliqđ tps ꝯsumiť pp̃ vnũqdq; momentũ p se in motu, nũq̃ȝ accidet in eodẽ tpe eq̃le spatiũ plenũ existẽs ꝛ vacuũ aliqđ vnũ ꝛ idẽ ptrãsire. Nã si aliqđ spatiũ vni⁹ stadij plenũ aere absolueret motu, ꝛ id q moueť nõ ẽ zᵐ ꝛ idẽ nũc i p̃n⁹ stadij ꝛ in fine, q̃ppe q̃dã tps ꝯsumať, eadẽ ẽt ipsa corpora q̃ p se ferunť ꝛ si spatiũ vacuũ foret, a p̃n⁹ pcurriret vsq; in finẽ. Nõ. n. (vt dicebã) in eodẽ momẽto ꝛ nũc ipsa sunt i vtrisq; ipsius stadij extremis. Uerũ ꝯsumiť ꝛ aliqđ aliđ tps pp̃ impediẽs. Nã tarda ꝓfecto diuisio faĉ vt id q moueť difficili⁹ ferať, q̃re q̃ȝto subtilior aer intelligereť p quẽ moueť, tãto ẽt tps qd̃ ꝯsumpsit i diuisionẽ aeris diminueť, ꝛ si i infinitũ corp⁹ subtili⁹ fieret, qm̃ i infinitũ tps diuisibile ẽ nũq̃ȝ tñ ꝯsumeť quãq̃ȝ corp⁹ i infinitũ fieret subtile extenuareturq; in h̃ tpe, qd̃ ẽt id qd̃ moueť p vacuũ spatium vnius stadij consumpsit. Sed rationem ipse clariorem exemplis faciam. Si lapis esset id quod mouentur, ꝛ ipse in vacuo spatio vnius stadij moueretur. Equidem est aliquod tempus necessario quod consumet lapis qui pertransit spatium vnius stadij, ceu hora. Si autem hoc spatium vnius stadij plenum aqua cõceperimus ac intellexerimus profecto non amplius in vna hora stadium absoluetur motu sed addetur huic ꝛ aliud tẽpus propter impediens, consumatur itaq; in diuisione aquę ꝛ vna alia hora, quare idem graue per vacuum in hora moueretur, per aquam vero in duabus horis, si ergo aquã extenuaueris ac feceris adeo subtilem, vt ex ea aerem efficias, si aer in duplum subtilior fuerit aquam tanto etiam tẽpus diminuetur qd̃ consumauit in diuisione aquę, erãt ãt due horę igr̃ in vna ꝛ semi hora idẽ spatiũ p aerẽ absolueť. Et si rursus aerẽ l duplo subtilẽ feceris in vna hora ꝛ quarta eius parte pcurreť. Et si i infinitũ corp⁹ subtile feceris i infinitũ ẽt diminues tps qd̃ cõsumauit mobile in diuisionẽ corporis, dico. s. horã vnã, veꝝ nũq̃ȝ ꝯsumabis totũ vt exhaustũ exactũq; sit qm̃ tps ẽ diuisibile i infinitũ, si ãt nũq̃ȝ ꝯsumabis tps faciẽdo corp⁹ subtile, sed semp cũ motui q fit p corp⁹ addiť aliq̃ pars ẽt alteri horę scd̃m ꝓportionẽ subtilitatis corporis, addiť ꝯsentaneũ ꝓfecto ẽ, q nũq̃ȝ i eq̃li tpe stadiũ p vacuũ ꝛ p plenũ pcurreť absoluetur q;, q̃ppe p vacuũ in vna hora mouebatur p corpus aũt in vna ꝛ aliqua eius parte. Nã quãtocũq; intelligereť corpus subtilius, nunq̃ȝ corpus penitus ꝯsumabiť, quare nunq̃ȝ in eq̃li tpe idẽ spatiũ plenũ ptrãsiri poterit ꝛ vacuũ. Hoc autẽ Ari. deduxit q̃a tollebat ꝓprias positiones ꝛ petitiones dico. s. q̃a tollebat fieri motus inequales ac differentes, ꝛ propter ipsam differatiam eorum que mouentur. Nam si fit aliquod tempus propter differentia momenta ac inclinationes mouendi differens, ꝛ fit etiam aliquod aliud tps p diuisionẽ corporis p qd̃ motus fit profecto idẽ spatiũ inequali tpe nunq̃ȝ ptrãsibit aliquod plenũ, ꝛ vacuũ. Nã dicere in duabus horis stadiũ p corpus percurri, ꝛ idẽ spatiũ per vacuũ in vna hora motu absolui, ceu si accepero tantũ corp⁹ subtilius vt in duplo subtilius, idẽ spatiũ immediate tẽporis dico. s. in vna hora p tenuissimũ subtilissimũq; corp⁹ mouebiť. At mouebať ꝛ p vacuũ ipsum spatiũ mobilis, hoc autem falsum prorsus est, ꝛ preter euidentiam ipsam. Non enim vere accipit Arist. quod quam proportionem habent interstitia inter se per que fit motus eandem rationem etiam habent tempora motuum inter se, illud namq; quo dicit ea per que motus fit, habere proportionem inter se probabile esse videtur, ꝛ rationem probationemq; ex se que difficultatem efficiat non habet, quoniam non possumus accipere qualem proportionem habeat aer ad aquam secundum crassitudinem ꝛ consistentiam, ceu quanta mensura aere sit aqua densior crassiorq;, vel hic aer altero aere. Hoc idẽ ẽt põt ꝯfutari ex ipsis q̃ mouentur. Nã siquã ꝓportionẽ hñt tpa motuũ inter se, eandeꝫ ẽt necesse est hẽe interualla p que fit motus, si vnũ ꝛ ideꝫ fuerit id q mouetur per vtrunq;, quoniam differentia motuũ nõ solum fit circa ea per que motus fit, sed etiaꝫ circa ea que mouentur ferrunturue, certe consentaneum est si vnum idemq; fuerit interuallum per quod fit motus modo ea que mouentur secundum momenta differant, quam rationem habent momenta inter se, sane habebunt etiam tempora motuũ inter se, ceu si momentum dupliũ fuerit immediate tpis motus fiet, ꝛ si pondus duaꝝ libraꝝ p spatiũ aliqđ pedale deferreteť l semi hora, ꝛ põd⁹ vni⁹ librę p idẽ spatiũ defrereť in vna hora,

Uide tu cõmentũ 72. Aueroim q ð opinione magri dicit tarditates accidẽtaleś.

Quarta pars horę sũt quindeciȝ minuta, qm̃ hora diuidiť i sexaginta minuta, ꝛ minutũ in 60. scd̃a ꝛ ita ð inceps vide ab Astronomis hec ꝛ a calculatoribus.

⁊ ecӡ quā ꝓportionē tēpora habēt inter se, eādē ēt necesse est hēe ea q̄ mouent. Hoc aūt ꝓsus falsum est, ⁊ ħ fide dignū q̄ppe id sit melius omni demōstratione p rōnē, qḋ sit hētur qȝ ex ipsa euidētia. Nā si dimiseris duo grauia max° mēsura inter sit discrepātia simul ex eadē ꝓfunditate, intueri nēpe poteris ꝓportionē tēporis motuū nō seq ꝓportionē grauiū, sed minima q̄dā dr̄ia fit secūdū tēpora, qḋ si nō multa mēsura grauia differrēt inter se, sed vnū veluti duplū esset, alterū vero dimidiū aliquā obtinebūt tēpora motuū iter se, aut si hēant nō sensibilē ꝑfecto hēbūt, quāq̄ grauia talē nō hērent drīam, sed in dupla ꝓportione vnū se hēret ad alterū, si ḡ differētibus mobilib⁹, ⁊ vno ac eodē existente illo p qḋ fit motus nō quā ꝓportionē habēt ad se inuicē corpora, eandē habent tēpora motuū inter se, ⁊ eӡ nō quam ꝓportionē habent tēpora, eandē habent ea q̄ mouent, ⁊ differunt ea p q̄ motus fit, ceu aer ⁊ aqua, igit nō quā ꝓportionē habent inter se aer ⁊ aqua, eandē rōnem habere tēpora motuum qui fiunt per aerē ⁊ aquā, necesse est neqȝ quam proportionem habent tempora inter se, eandem habebunt aqua ⁊ aer per fit motus, si autem proportionem differentię corporum non sequitur differentia temporum, si ergo in duplum aliquod subtile acciperetur nō mouebitur immediate temporis sed in maiore, ⁊ qḋ quidem paulopriꝰ dicebam, quanto fieret subtile corpus tanto diminuitur tempus quod additur ex diuisione corpus. At nunq̄ȝ consumitur ⁊ diminuitur secundum proportionem subtilitatis vt diximus. Neqȝ eniȝ in duplo subtile imediate temporis mouebitur. Unde si nō quanta mensura sit subtile corpus, tantam diminuitur tempus, ⁊ cum diminutum corpus subtile fit, nunq̄ȝ consumitur tempus ex diuisione corporis appositi per qḋ fit motus, igitur nunq̄ȝ in equali tempore idem spatiuȝ plenum ⁊ vacuum aliquid pertransibit. Hoc igitur demonstrato, ⁊ illud simul ostensum erit vacuum nunq̄ȝ habere proportionem aliquam ad plenum, neqȝ sequitur hoc ex eo quid potest motus per vacuum fieri.. Quod quidem igitur nunq̄ȝ eandem habebit rationem vacuum ad plenum patet, cum neqȝ tempora ipsa scilicet tempus motus facti per plenum, ⁊ tempus motus facti per vacuum habeant proportionem inter se, equalibus existentibus interuallis. Item diximus non esse necessarium quam proportionem haberent tempora inter se, eandem habere ⁊ interualla inter se per que motus fit. Quod autem prorsus nullam quātis proportionem habebit vacuum ad plenum. Et si tempora motuū aliquam proportionem inter se habeant hinc constabit. Nam si discrimen motuum non modo fit propter interuallum per quod motus fit, sed etiam propter ipsa que mouentur, ⁊ interuallum per quod fit motus est causa temporis motus impediens. Impedit nāqȝ crassitudinem alicuius corporeitatis que eget tempore vt diuidatur, quando ergo motus fieret per vacuum, tempus quidem consumitur, quoniam omnis motus simpliciter fit in tempore propterea quod id quod mouetur non simul esse potest in ambobus extremis, immo tantūdeȝ ac tantūdem tempus fit per ꝓprium vniuscuiusqȝ momentum. At per ipsum vacuum quo vacuum est ea que mouentur nullū tempus consumunt ergo ceu per corpora mota consumunt. Neqȝ enim penitus aliqua crassitudo talis vel ꝯsistentia vacui est ceu corporeitas q̄dā vt etiam egeat diuisione, sed solū subijcitur ei quod fertur velut spatium incorporeum ⁊ receptaculum, eidem nullum prorsus impedimentū exhibens, quomodo igit dicere potest, quod si per vacuum fieret motus, vacuū haberet ꝓportionem ad plenū scḋm crassitudinē. Naȝ si pp corporalē crassitudinē ⁊ partiū crassitiē aliqḋ tempus cōsumitur in motu, ⁊ pp vacuū vt vacuū nullū tempus labitur consumiturue, ergo si tempora illud scilicet motus facti p vacuū, ⁊ illud motus facti p corpus nō cōparātur inter se, sed vnū solū tēpus est, neqȝ sane vacuū cōparabitur neqȝ ꝓportionē habebit aliquā ad plenuȝ. Nā si ea de cā, qa tpa inter se ꝓportionē habēt Arist. cōclusit ⁊ vacuū habere aliquā ꝓportionē ad plenū, qm̄ demōstrauimus quod in motu facto p corp⁹ vt corpus apponitur aliquod tēpus his q̄ mouent p corpus, ⁊ in motu facto p vacuuȝ vt vacuū nullū tēpus additur apponiturqȝ his q̄ mouent, necesse igit est cuȝ tēpora pleni ⁊ vacui nullā ꝓportionē habēt inter se qm̄ neqȝ sunt omnino duo tēpora, sed vnū ⁊ idē quo fit motus p corpus, neqȝ vacuū ⁊ corpus habere aliquā ꝓportionē inter se. Nā plenū ⁊ vacuū vt sunt simpliciter spatia, ceu stadia aut cubiti, habēt ꝓportionē inter se quatenus sunt per se sola incorporeę magnitudines ⁊ quātitates ipse, quippe ⁊ tempora eoꝝ q̄ mouent p ipsas tanq̄ȝ per tātas simpliciter spatia proportionem habent inter se, attamen spatium si fuerit corpore plenum ⁊ vacuum, amplius nō necesse erit plenū habere aliquā ꝓportionē ad vacuū secundū ipsaȝ substantiā, crassitudinē partiū, ⁊ corporeitatē, qm̄ neqȝ tēpora eorūdem motuū q̄ fiunt p ipsa quatenus talia sunt, inter se cōparantur quēadmodum diximus, sed apponit tēpus cū q̄ppiā mouet p corpus quatenus tale est quare cū nulla fuerit ꝓportio tēporis appositi p corpus ad aliquod aliud tēpus appositū p quādā crassitiē vacui, neqȝ vacuū ad corpus qua talia sunt ꝓportionē hēbit. Accidit, aūt paralogismus qm̄ volebat acceptā ꝓportioneȝ q̄ocunqȝ tēporis accepti ꝓsus inferre tribuereqȝ his de qb⁹ tēpus predicat. Nā qa diximus si acciderit duplū esse tēpus motus facti p aerē ad tēpus motus p vacuū, inq̄t necesse est eandē ꝓportionē ⁊ aerē hēe ad vacuū secundū ipsam corporalē crassitudinē, ⁊ esse ceu in duplo ipsuȝ crassius, ħ āt nō recte assumptū ē, qm̄ dicerē ⁊ ego, qm̄ dū cogito cōsideroqȝ ħ theorema aliqḋ tēp⁹ elabit atqȝ elapsum ē ceu hora vna. Et sit tēpus huiusce ꝯsiderationis vna hora. Et dū lapis q̄dā aliquā distantiāqȝ aquā trāsit pcurritqȝ due hore euolēt ac elapse sint, igr̄ necesse erit cū tpa habeāt ꝓportionē inter se vt ēt ea de qb⁹ tēpus predicant eandē habeāt ꝓportionē inter se, habebit igr̄ duplā ꝓportionē secundū crassitiē aqua ad cōsiderationē, ⁊ mot⁹ ad ꝯsiderationē, atqȝ lapis ad Theorema, ħ āt p ridiculū est. Et si tēpora ipsoꝝ haberēt ꝓportionē inter se, tn̄ aliqs non ita insaniret, vt asserat hec ēt hēre obtinereqȝ ꝓportionē inter se vel idē vel aliud quoduis. Sed quid ipse dico de motibus diuersoꝝ generū. Neqȝ enim si aliqd in vna hora calefieret, ⁊ aliud fieret nigrum in duabus horis, vel si ambo nigrescerent, aliud quideȝ in vna hora aliud vero in duabus horis, necesse est vt quam proportionē habent tempora inter se, ita etiam ea que mouentur secundum consistentiā ⁊ crassitiē neqȝ rursus qm̄ tempus motus lunę hȝ proportionē ad tēpus motus Mercurij, ꝑfecto necesse est sphera ēt inter se secundū crassitiē habere eandē proportionē, vel loca in quibus mouentur. Rursus neqȝ quoniam tempus omnis motus recti facti p corpus ipsum tēpus hȝ aliquā ꝓportionē ad tempus motus sphęrę lunaris, ꝑfecto necesse ē ⁊ ea in qb⁹ mouentur ceu aer ⁊ superficies continens spheraȝ lunę sunt, eandē proportioneȝ habere inter se, vel omnino cōparabilia esse, quippe que sunt diuersi generis (vt etiam ipse dicit) nequeant cōparari. Per hec omnia igr̄ patet

Aduerte bonā obiectionē a simili.

Recte dr̄ imo cogitatio intellectio sit motus metaphorice, vide Themistiū ⁊ hunc, atqȝ simpli. in li° de ani. Etiā motus ad terram speȝ vere ē. Tēp⁹ motus lunę ad tpa motus

non

Mercurij dup^x vel totū ad totū ⁊ ita tēpus Mercurij vnius anni ⁊ lune fere in mēse.

Septi^o phisicoꝝ ⁊ p genus māz intellexit scilicet subiectū vt mos eius est.

non necesse esse si tempora quedam habent proportionem inter se iam ⁊ ea quorum sunt tempora habere aliquam proportionem inter se. Nam cum sit vna ⁊ eadem nā tēporis que omnē motū mēsurat, ⁊ nō omnis motus omni motui cōparabilis sit, qppe neq; alteratio auctioni cōparabilis est, neq; id qḋ alterat secundū scientiam comparari pōt illi quod fit albū aut nigrū, quēadmodū igitur tēpora in his proportionē habent inter se ⁊ tñ ea de quibus tēpus predicat, qñ sunt diuersi generis non sunt cōparabilia, sic etiam sentio in proposito, qa fateor tēpus motus p vacuū ad tēpus quo fit motus per corpus habere pportionem aliquam quoniam ⁊ aliquomodo omne tempus ad omne tempus finitum aliquā proportionē habet, attamen vacuū ad plenū nullā proportionē habet. Nam hec sunt diuersi generis inter se. Argumenta igitur ex motu ad locum sufficienter sermo ⁊ disputatio tractauit atq; dissoluit. ¶ Ultimū argumentū autē quo probauit Arist. neq; ob loci opportunitatē corporibus vacuum impleri tanq; ex hoc accidat temere ipsum esse, immo neq; esse, quippe nihil frustra fiat in his que sunt. Nā (inquit) si esset vacuū, necesse foret corpus positum in eo p tñ spatiū vacui recipi, quantum ipsum est, quare inquit quoniam secundū nihil aliud est corpus in loco, ꝗ quatenus quodam spatium est, si separabimus ab ipso omnia secundū que non est in loco, ceu colorē ⁊ alia omnia nihil continebitur preter spatiū, quare vacuū a spatio nō distaret neq; differret, si aūt spatiū corporis ⁊ spatium vacui nō differūt inter se, quid opus est extrinsecus aliḋ spatiū corporibus tribuere accōmodareq;, cū vnūquodq; corpus per se proprium spatium habeat, igitur vacuū nō est corporibus necessariū. Item si duo similia spatia sese mutuo reciperēt, ēt duo corpora sese recipient. Nā corpora secundū nihil aliud, ꝗ quatenus spatia sunt, ⁊ non qualia sese recipiēt mutuo, quoniā nō quatenus qualitate cōstant ⁊ formātur sese recipiunt mutuo, quippe nihil vetet plures multasq; qualitates in eodē esse, sed quatenus spatia sunt, ⁊ si penitus duo esse queunt, cur ēt nō plura, ⁊ si spatium qua spatiū est altero eget interuallo, ⁊ vacuū altero vacuo egebit, quoniam vacuū est spatiū, quare vacuū in vacuo erit.

Respōdet.

¶ Ego aūt ad hec primū illud qdē dico, qñ si demonstrauimus in rationibus de loco, quod necessario est in his q̃ sunt tale spatiū esse suapte rōne omni corpore vacuum, quodquidē ēt locus est corpoꝝ, stultū est dicere si in vnoquoq; corpore spatium sit, aliud spatium corporibus extrinsecus tribuere vanum esse, quippe nos rerū naturas nō formemus effingamusq;, sed quō se habent res studemus nauamusq; operā cognoscere, neq; cum cās eoꝝ que sūt non possumus assignare, essentiā ipsoꝝ de medio tollere ac ipsa esse negare debemus, quare ⁊ mō aduersarij vel cōfutent rōnes ac redarguant qbus demōstrauimus tale spatiū esse, vel si rōnes vere sunt, stolidum reuera est destruere tollereq; id qḋ est, quoniam nequeunt cās assignare quō illud sit, vel quia ea que videntur difficilima cognitu in sermonem disputationēq; de ipso nō possunt soluere, perinde atq; si aliquis nō posset alicuius partis eaꝝ que sunt in animali cām assignare, ipsam neq; esse diceret, cū igit res sit, enitendū est soluere difficilima que accidūt in disputationē sermonēq; de illo, ⁊ non propter hec tollere naturam eius. Deinde male in idem redigit vacuum ⁊ corpus. Nā ⁊ si a corpore omnem qualitatem seiunxeris, neq; hoc mō erit spatiū corporeū idē cū vacuo, qñ quāq; oēs qualitatē a corpore auferamus tñ relinquet materia mole extēsa ⁊ corpus qualitatis expers, quodquidē cōponit ex materia ⁊ forma secundū quantitatē, vacuū aūt nō cōponitur ex materia ⁊ forma, qppe neq; sit corpus, sed incorporeū, ⁊ sine mā, ac solū receptaculū corporis. Si ergo sublatis oibus qualitatibus a corpore nihil minus relictū est corpus, ⁊ vacuū nō est corpus, igr̄ nunq̃ accidet corpus in corpore esse, si esset corpus in vacuo velut in loco.

Preceptum ꝗ Platōis est vt cū habuerim^o rōnes bonas potētesq; ꝗ aliq qb^o meliores nō inuenim^o tandiu illis credere quam diu inuenie mus meliores.

Obiectio.

Sed fortassis inqt. Si spatiū qua spatiū est in loco est, auferatur ēt ab ipso mā q̃ ppria rōne incorporea cū sit neq; in loco est, quare saltum hac rōne spatiū corporis nihil distabit differetq; a vacuo.

Responsio

Sed scias hūc impossibilia petere, qñ nullū est corpus qḋ quidē in loco esse dicatur, ⁊ nequeat p aliud corpus recipi, qn illud materia ⁊ forma cōstet. Sublata igit materia ab ipso mox ēt forma corporis discedit ⁊ perit, quippe que in materia essentiā habeat ⁊ sit. Quēadmodū igit dicentes albū esse visus disgregatiuum non aliter hoc eidē inesse dicimus, ꝗ in subiecto corpore quod est, atq; quando dicimus contraria non posse in eodem esse, tunc contraria in corporibus subiectis inesse dicimus, ceu in corpore frigidum ⁊ calidum, que siquidem extra corpus esse intelligemus, mox ⁊ hoc modo eorum essentiam vna simulq; auferemus, qñ si nō velut in subiecto corpore cōtraria intellexerim^o, neq; inter se mutuaq; pugnabūt, ⁊ ipsa esse secūdum idem esse nihil vetabit. Nā in genere demōstrauimus nihil vetare contraria actu esse, ⁊ vnam ⁊ eādē animam secundū idē eoꝝ definitiones habere, quandoquidem vna sit contrarioꝝ scientia. Et neq; album erit visus disgregatiuū nō existens in corpore, similiter neq; nigrum congregatiuum. Hoc igitur modo ⁊ si spatiū corporeum extra materiā intellexeris nō amplius in loco erit. Neq; .n. naturale corpus esset, neq; tale negaretur recipi p corpus, imo neq; eēt diuisibile dimensumq; nisi rōne, immo penitus nō esset aliquod tale corpus in subsistētia, nisi qs illud exēplar esse dixerit, vel rōnem definitiuā ideā .s. de qbus nūc minime sit sermo, qñ hoc opus institutūq; est de nālibus rebus. Necesse omnino igitur est corpus quod dicitur locum occupare esse nihil aliud esse, ꝗ naturale, hoc autem est cōpositum ex materia ⁊ forma, quod igitur cum fuerit in vacuo vt in locó, non sequeret corpus in corpore esse. Neq; enim corpus est vacuū, nec in cassum est vacuū, siqdē sit locus corporū. Itē neq; erit corpus velut spatiū in alio spatio, sed velut corporeꝝ spatiū in loco, quare nō necesse est ⁊ vacuū in alio esse spatio, siqdē nō quatenus spatiū sit corpus, sed quatenus corpus est in spatio locali est. Demonstrauimus aūt ⁊ sufficiēter in rōnibus de loco qḋ nō sequit corpus recipi p corpus si corpus esset in vacuo velut in loco.

Obiectio.

Si aūt dixeris in vnoq̃q; spatiū vna moueri cum corporibus, q̃ igr̄ est ista opportunitas tribuendi accomodādiq; externū spatiū corporibus.

Responsio.

Dico ea de cā opportunū esse externū vacuū, qr corpora nālia pssus opꝫ in loco esse ⁊ moueri ac qescere in eo. Nā fateor impossibile esse, vt fiat motus secundū locū nō existēte q̃dam spatio. Si q̃ cūcti fatent cōi cōsensu corpora in loco esse, ⁊ demōstrauimus locū nālium corpoꝝ nō esse aliqd aliḋ ꝗ tale spatiū, qñ corpus est id qḋ est in locó, ⁊ corpus est scḋm tres dimēsiones, igr̄ in loco est scḋm tres dimēsiones, si aūt hoc admittit, ⁊ locū trifariā dimensum esse .s. trina dimēsione ꝯstare necesse est, vt recipiat trinā dimēsionē, trifariāq; diuisibile ⁊ dimensum scḋm tres suas dimensiones, quare si necesse est locū tribui corporibus naturalibus, ⁊ hoc cōmunis cōceptio sentētiaq; fatetur, ⁊ demonstratum est locum esse spatium, igitur necessarium est tale spatium esse. Preterea demonstrabim^o vltro pcedētes, neq; motū zm locū eē hoc nō existē-

te, ⁊ ſane ipſe non dico exiſtente vacuo prorſus ſeparato ac eodē p ſe. Hoc.n. ſepe ſignificaſſe volui, ſed rōne propria ſeparato, ⁊ ſemper corpore pleno. ¶ Deinde dicere quod ſi duo ſpatia mutuo ſeſe reciperēt cur non tria, revera ſtultum eſt, quoniam neqꝫ corporeum ſpatium pōt p corporeū ſpatiū recipi, neqꝫ vacuū in vacuo eſſe, qppe vacuū imobile ſit, qm̄ penitus corpus nō eſt, quare ſi vacuū nō pōt eſſe in vacuū, neqꝫ corpus in corpore, ſolū aūt corpus pōt fieri in vacuo tāqꝫ id quod implet in eo ꝙ replendū eſt, igr̄ ſolū hec ſpatia ſimul eſſe poſſunt corporeū. ſ. in loco, nequaqꝫ aūt tria, qm̄ neqꝫ locus pōt ēē in loco, neqꝫ corp⁹ in corpore, neqꝫ in vno ⁊ eodē loco duo corpora poſſunt eſſe. Quod qdē igr̄ nullū argumentoꝝ q̄ vacuū tollūt de medio hēat cōcludatue aliqd̄ neceſſariū, ſatis ſufficienterqꝫ diximus. ¶ Ceteꝝ demonſtrabimus nos primū qd̄ ⁊ ſi vacuū eſſet ſeparatū, ⁊ omni corpore priuatū nihil ꝓhibet p ipſum fieri motū ſecundum locū. Deinde qd̄ qdē iā dicebā, ꝙ neqꝫ poſſit penitus localis motus eſſe, niſi fuerit quodā tale ſpatiū, ⁊ ſi nunqꝫ ſine corpore eſſet. Quod igitur ⁊ ſi vacuū eſſet ſpatium ſeparatū a corpore nō ſolū impediret corpora per ipſuꝫ moueri in tempore, ſed ēt in motu eſſe celeritatē, ⁊ tarditatē, iaꝫ ex deſtructione argumentoꝝ qbus h̄ videbatur ꝓbari oſtenſum eſt, ſed idē p ſe oñdere ac ſeorſum ēmittendū eſt. Primuꝫ igitur ſi eſt motus orbicularis, ⁊ ipſe nō vn⁹ ⁊ idē ē, ſꝫ differēs, qppe alia atqꝫ alia ſphera aliter atqꝫ aliter moueatur eqdē alia celeri⁹, alia vero ſegnius circūducitur. Et ea q̄ mouētur in orbē ⁊ circūagūtur nō p aliquod corpus mouenť, neqꝫ.n. diuidēdo aliud ⁊ aliud corpus ſic mouentur, ſed cōuertunť in ſeipſa nullū diuidētia corpus. Sphera nāqꝫ innerrabilis quā firmamētuꝫ libunt appellari extrinſecus nō tāgit aliquid, ſi ergo ſpherę nullū corp⁹ diuidūt, ⁊ tamē in tēpore mouētur, ⁊ alia celerius, aliaqꝫ ſegnius, igitur fieri motū p corpus nō eſt cā vel cōſumādi tēpus in motu, vel vt ſint celeritas ⁊ tarditas in motu, ſed qꝛ differens eſt vis in his que mouenť, idcirco aliquid celerius, ⁊ aliqd ſegnius voluitur. Unde recte putant tēpus omnino cōſumi in motu ſi celerimus fuerit motus in tēpore qualis eſt motus ſpherę ſtellaꝝ fixaꝝ, ⁊ huius cā eſt ipſa forma motus dico. ſ. ea que efficit oēm motū eſſe. Nā impoſſibile eſt idē ſecundū vnū ⁊ idē nūc in alio ⁊ alio loco eſſe. Si ergo eſt aliquod corpus motu celerimū inter ea q̄ ſunt, ⁊ nihil in ſuo motu diuidens tamen in tēpore mouetur p ipſam motus nām, cur ⁊ in his que recto motu mouētur, ⁊ ſi p vacuū haberent motū, nō ſequetur ea in tēpore moueri, ⁊ habere velocitatē ⁊ tarditatē. Preterea cū ipſi demōſtrauimus in rationibus de loco omne corp⁹ implere q̄dā receptaculū vacuū in quo ēt moueť, ſi autē corpora cęleſtia cū p vacuū motū habēt, qppe alia pars cęli aliquā aliā vacui partē occupet, in tēpore mouētur, ⁊ habent celeritatē ⁊ tarditatē igr̄ multo magis que recto motu cientur, quāqꝫ p vacuū mouerentur, in tēpore mouebunť, ⁊ habebūt velocitatē ⁊ tarditatē. Nā ſi penitus cā erat vt aliqd eſſet in tēpore ipſuꝫ corpus quod in motu diuidebať, ⁊ ob id que mouebantur p vacuū ipſa momēto ⁊ repente neceſſe erat moueri qꝛ nihil erat, qd̄ diuiderēt, multomagis hoc opꝫ accidere motui omniū velociſſimo, dico. ſ. orbiculationi. Nam ea que in orbem voluuntur diuidunt aliquod corpus. Sed hoc non accidit, ⁊ omnis orbiculatio eſt in tempore, ac nullū eſt qd̄ diuidiť in motu, igiť multo magis neqꝫ in his q̄ mouētur motu recto hoc accidet, ſed quāqꝫ mouerenť in vacuo, prorſus in tēpore mouerētur, ⁊ nihil eſſet quod ꝓhiberet velocitatē ⁊ tarditatē in motu. Itē pōt ratio

Aduerte tu quia iſte vir videbať alludere aſſetureqꝫ ſyllogiſmo Theophraſti in ꝓlogo cū ꝓbabat minorē propoſitionem. ſ. ꝙ oēs reſ nāles ēēnt cōpoſite ſiue ēēnt accidentia ꝑter ꝑn⁹ qſio q̄ ponit h̄ vacuum.

Aduerte ſpheras citra ꝑmā duplici motu potiri cōi ⁊ ꝓpo, cōi iqꝫ celerior eſt ꝑ⁹ ſphera q̄ 24. horis abſoluit curſum. Deīde ſphera Saturni q̄ maior ē ſphera illa Iouis ⁊ ita deinceps vſqꝫ ad lunā qm̄ celerior motus hic ē q̄ pl⁹ ſpatij p trāſit incōlitpe vel in minore, ſed ꝓprio motu vſ lūa celerior qꝛ in 27. dieb⁹ ⁊ 8. fere horiſ curſum pficit, Mercurius ⁊ Venus Sol in 365. diebus ⁊ qnqꝫ horiſ ⁊. 49. minutis marſ in duobus ānis Iuppiter in. 12. ſaturn⁹ in 30 ſ h̄ y q ſolū

Ariſt. cōfutari ex motibus voluntarijs q̄ velut animalib⁹ nobis inſunt. Nonne ſi vacuū foret interſtitiū hoc inter cęlū ⁊ tellus, ⁊ ipſe pedes velem ex Athenis ad Thebas ꝓficiſci, repente ac in inſtanti vlla ſine mora ex Athenis Thebas profectus eſſem, at hoc ridiculū eſt, qppe ideꝫ ſimul ſecundū idē momentū ⁊ nūc foret Athenis ⁊ Thebis, immo ſimul vbiqꝫ. Nā ſi forte ex Athenis ꝓficiſcēs in Italiā ꝑuenire vellē, ⁊ mihi opus eſſet in inſtanti ⁊ ſine vllo tēpore motu facto p vacuū ꝑueniſſe, igr̄ neceſſe foret ſecundū idē momentum ⁊ nunc me Athenis ſimul atqꝫ Italię eſſe, ſi aūt hoc, ēt ſimul eſſe in oībus regionibus ⁊ locis intermedijs eſſe me oportebit, quod ſi h̄ dabitur, ēt vbiqꝫ eſſe opus erit, ſi me cogitaueris aliquam terrę continentiam ac ambitum ꝑagraſſe, cur atqꝫ q̄bus cōtinuo facta ambulatione, alter celerius ambulat, alter aūt ſegnius, mō ſine tēpore ac momēto ipſam ſimiliter p ambulauerint ac cōfecerint. Itē qd plus obtinet vis pollentior ipſa imbecilliore, atqꝫ curſor ipſa imbecilli muliercula ⁊ ſenio cōfecta. Si aūt nihil prohibet ambulationem fieri per vacuum in tempore, ⁊ ambulatio motus eſt ſecundum locū, igitur nihil prohibet exiſtente vacuo fieri motum per ipſum. Et ſi penitus motus q̄ fiunt ab anima ⁊ vacuo exiſtente fierēt, quid vetat ⁊ motus naturales per vacuum in tempore fieri. Verum ſi quis vtens ſententia que dicitur in vltimis libris ſcientię naturalis inſteterit obiecerit qꝫ rationi, ⁊ dixerit in ambulatione non ſolū quēdam motum videri, ſed etiā quādam priuationem. Nam oportet alterum pedem inniti alteri ⁊ firmari. Quocirca diceret talis conſumi tēpus in ambulatione non ꝓp motum ſed ꝓp ſtationē interpollataꝫ motu. ¶ Ego autem dicerem ad hunc ſtationem non eſſe totius corporis ſed partis, motus autem totius corporis eſt continuo ⁊ ſine interpolatione factus, ſtatio autem ſecundum partem fit. Nam altero pedi ſtatio ſemper viciſſim ⁊ ſucceſſiue ineſt. Quod autem non totum corpus ſtet ſed cōtinuo moueatur hinc quoqꝫ patet quoniam natura fecit ſtationem alterius pedis propter motum totius. Naꝫ innixu firmationeqꝫ alterius pedis totum corpus mouetur, cum igitur figitur ⁊ firmatur pes totum corpus mouetur. Nam ſi totum dum pes gradū ſiſtit ⁊ ipſum ſtaret quomodo mouebitur. Nam continuo alter pes firmatur ⁊ ſiſtit gradum, quoniam totum corpus ſtare in ſublimi ⁊ ſubleuatum eſſe non poteſt, quare vel neqꝫ totum penitus mouetur, vel ſimul ſtante parte mouebitur, igitur non erit totius ſtatio ſed partis videlicet alterius pedis, igitur totum mouetur ꝯtinuo in ambulatione, ⁊ non ꝑtim totum firmatur ⁊ ſtat qꝫ ambo pedes ſteterint, ſi ergo cōtinua eſt non interpollata ambulatio, igitur proficiſcēs ex Athenis ad Thebas per vacuum ſi quidem momento ⁊ repēte ex Athenis ad Thebas per venit, ſimul erit ille Athenis ⁊ Thebis, hoc autem fieri non poteſt, quoniam aliquis ſecundum idem vbiqꝫ eſſet. Vel ergo, non poterit quiſpiam ex Athenis ad Thebas per vacuum moueri, vel prorſus in tempore erit ambulatio. Atqui non poſſe per vacuum ambulare abſurdum eſt, quoniam quid prohiberet vacuo exiſtente aliquem ambulare. Nam ſi modo cum ſit corpus intermedium, ⁊ hoc nos diuidentes in ambulatione nō prohibemur ire, quanto magis cum nullum fuerit impediens non prohiberemur ambulare. Quid porro eſſet prohibens per vacuum hoc ſegnius moueri, illud vero celerius. Nam cum ſit motus per corpus nihil prohibetur celerime moueri, quoniam aer facile diuiditur, quanto magis ſi vacuū fuerit intermedio nō prohiberetur neqꝫ in

8. ſpheras dant ſi plures vide ab aſtronomiſ ⁊ conſidera magnitudines cęloꝝ ⁊ forte oppīī videbis ēt de motu ꝓprio.

Aduerte ſententiam Ariſt. ēē in li° de inceſſu aīalū vbi dicit oē ꝙ moueť id gēre dupli ci q̄ſcēte intrinſeco ex extrinſeco.

Aduerte ꝙ ſi auers volare neque unt niſi pedib⁹ aeri imitanť multo magis neqꝫ corpora ⁊ aīalia terrena.

qui passim ac segnius ambulare incedereqȝ vellet. Nā celerem motum forsitā impediret intermediū corpus per diuisionem sed ad ambulandū segnius aliquod vacuum impediret? Quare si quispiam potest ire per vacuum segnius, ⁊ segnior ambulatio cōtingit fieri in multo tempore, certe constat quod in tempore per vacuū fiebat ambulatio, quid ergo si motus voluntarius fit in vacuo in tempore, prohibet ⁊ naturalem motum per vacuum fieri. ¶ Item hoc ex motibus preternaturam ⁊ vi factis, de hoc fidem facere posset. Nam si vacuo existente duo quidaȝ essent qui iacula telaqȝ arcu iacerēt, ⁊ alter esset puer impotens, ⁊ alter fortissimus, deinde iaciat telum ad scopum ad quem puer telum iacere potest, si ergo simul puenerint iacula ⁊ sagitte, simul profecto ambe sagitte attingerēt scopum, ⁊ iaculum fortioris non preueniret ac prius attingeret scopum, quod sane ridiculum est. Nam sic vis robustior nihil conferret ad proiciendum celerius, hoc autem absurdum est, si ergo quippiam plus habebit a id quod iacitur a robustiore vi, illud plus profecto in tēpore habebit, igitur in multo tempore id iaculū ꝙ a puero iacitur perueniet in scopum ⁊ signum, si ergo pollentiore vi adhuc pollentioreȝ accepero, etiam aliquid plus vigoris habebit iaculum, igitur ⁊ illud plus in tempore fiet, igitur ⁊ illa mouit iecitqȝ sagittam in tempore. Item si vacuum erit, proiciatur lapis preter naturam sursum, igitur aliquem locuȝ ceu stadium occupabit ⁊ permeabit repente ac momento. Et si hoc admittitur, igitur si proiceretur a fortiore vi, celerius ipsum locum occupabit ac pertransibit spatium. At quid est momento celerius ac breuius, ⁊ si stadium momento repenteqȝ occupauit, propter quid non duo, ⁊ sic vsqȝ ad spheram inerrabilem. Sed quid hoc magis per ridiculum est, quare si hec absurda sunt, cōstat sane quod ⁊ si vacuum erat in tempore prorsus motus preternaturam per vacuum fiebat. Si ergo motus voluntarij preter naturā vacuo existente fiebant in tempore, sane patet ꝙ etiam motus naturales fieri in tempore queant. Statuatur ponaturqȝ interstitiū inter celum ⁊ tellus esse vacuum, si ergo a sphera inerrabili dimitteretur lapis momento ad terrā perueniret, sed qd hoc magis ridiculum, quoniam lapis foret in motu vlla sine comparatione celerior ipsa sphera stellarum fixarum, sed si momento ⁊ sine tempore proiectum ab imo ad supernum locum perueniebat, vel a superno ad imū, dico a sit supnū spherā inerrabilē, ⁊ imū terrā, accidet in eodē momēto ⁊ nūc lapidē esse sursum ⁊ deorsum, qđ sane fieri nō pōt, quare prorsus necesse est lapidē dimissum ex superno loco per vacuum intermedium, vel penitus non moueri, sed quiescere per totum in locum preter naturam in vacuo proiectū, vel si hoc rursus fieri nō pōt, relinquitur ergo in aliquo tempore ipsum locū secundum naturam occupare, dico scilicet ipsam terram. Cū igitur vnum ex tribus que accidunt dari oporteat, vel idem simul esse sursum ⁊ deorsum, vel lapidem proiectū in vacuo quiescere in loco preter naturam, vel in tempore moueri, si autē duo priora demonstrauimus impossibilia esse, relinquitur ergo tertium verum esse, quod quidem igitur ⁊ si vacuum esset, nihil prohibeat motum esse, ⁊ ipsum in tempore fieri, quippe nullus sit motus sine tempore sufficienter puto demonstratum esse. ¶ Quod vero impossibile sit vacuo non existente motum fieri discas hunc in modū, si nāqȝ in motu qui fit per corpus ceu per aerem, oportet omnino partes aeris cedere ei quod mouetur, ac tantam cedere molem aeris, quanta est id quod mouetur, ⁊ non est aliquod vacuum spatium ꝙ

Idē ꝓbat ex motibus violentis.

complexum sit corpus mobilis translatum, quod cedendo ei ꝙ mouetur dederit ipsi locum dū moueretur, sed aer transmutatus ac translatus nullum relinqueret spatium, quid opus esset translatione ac successiua transmutatione, vt aliquid cedat ei ꝙ mouetur. Non eniȝ superficies sola cedit, quoniam ipsa nō est id ꝙ mouetur vt recipiatur a superficie loci adequata ei ac tangens ipsaȝ, superficies autem non continet corpus neqȝ ei adequatur. Nam si id quod mouetur semper aliquod spatium sibi equale mutat, ⁊ hoc spatium vel vacuum necesse est, vel corpus esse, ⁊ corpus per corpus non potest recipi ac meare, igitur necesse est alicubi vacuū esse qđ quidē semp occupet spatium. Nam si id quod mouetur est trifariā dimensum ac diuisibile, ⁊ totum vt totum mutatur, profecto tanto loco egebit, quantum ⁊ ipsum est, alioquin si hoc non esset tantum aeris cedere quantuȝ ipsum est nō oporteret. Sit autem verbi gratia vnius cubiti id quod mouetur secundum tres dimensiones, igitur tanta loci regione tantoqȝ ambitu egebit, hoc autem vacuum est, igitur si vacuum non fuerit, impossibile est motum esse. Item si intellexeris aerem qui cedit ipsi mobili ex proprio loco transmutatum, in quo neqȝ id quod mouetur sese recepisse, neqȝ aerem circūstantē in eodem succedere ac incidere, quid ergo istud interstitium aeris circunstantis aliud esset, ꝙ spatium vacuum in quod recipitur id quod mouetur. Sed de hoc latius diximus in rationibus de loco. Igitur ex his etiam constat id quod mouetur secundum locum mutare ex alio aliud quoddam receptaculum vacuum. Sepe autem significaui ac notari volui hoc vacuum ⁊ si idipsum assero habere propria ratione subsistentiam, ⁊ circa ipsum immobile manens aliud atqȝ aliud corpus esset constrictio in vacua, certe non foret mutatio similaris. Deinde ad exemplum clarius descendit ⁊ progreditur. Nam quēadmodū (inqt) maioris circuli circūferentia fieri potest minoris circuli, quippe semicirculus maioris possit fieri ambitus duabus partibus circuli minoris constans, quēadmodum igitur in his fieri accidit quādoqȝ sectiones circuli similares sint quando maioris circuli circūferentia constringeretur cōducerenturqȝ in minus ⁊ fieret circūferētia minoris circuli similiter circūferentia vndiqȝ coeunte ac condensata cohibitaqȝ partes quidem fiunt magis curue quā prius, ⁊ certe non erant alique in maiore circulo que non essent curue sed recte que cum constringerentur in circūferentiam minoris circuli curue fierent, sed similiter cum tota esset curua circūferentia maioris circuli, ipsa rursus per totam similiter fit magis curua, ⁊ rursus circūferentia minoris circuli cum fieret maioris circuli circūferentia eadeȝ ratione extenderetur. Quemadmodū igr̄ in his remittitur vel extēditur curuitas nulla re in circulo deficiente aut intermissa, ita hoc se habet in raritate, ⁊ densitate, paruitate ⁊ magnitudine, quippe materiam non assumens aliquid contrahatur coerceaturqȝ. Immo neqȝ per contractionem cohibitionemqȝ partium ⁊ implementum vacui, ceu fit in dilatatione expansioneqȝ lane, sic fit maius ex paruo, vel coeuntibus cōstrictisqȝ partibus in vacua rursus, ex maiore minus, sed potius quia vna ⁊ eadem materia cum sit potentia vtrūqȝ sic actu fit, vt etiam dicebam accidere in superficie circuli cum magis vel minus curua fit. Quemadmodum autem alie alias qualitates sepe sequuntur ceu densitas frigus sequitur, vel humiditatem albedo, vel caliditatem vel siccitatem. Ita inquit raritatem sequitur leuitas, ⁊ densitatem grauitas. Ipse igitur scilicet grauitas ⁊ leuitas prorsus sequun-

tur altera raritatem ⁊ altera densitatem, quas etiam alie due qualitates plerūq; sequuntur scilicet densitatē sequitur durities, ⁊ raritatem mollities. Uerum non in omnibus idem accidit vt inquit, quoniam in ferro ⁊ plumbo hec discrepant atq; dissentiunt. Nam plumbum cum sit densum molle est ferrum vero cū sit rarius plumbo durius est, quare raritatem ⁊ densitatem vtrāq; due alie qualitates sequuntur. Uerum raritatem semper sequitur leuitas ⁊ mollities plerūq;, densitatem autem semper grauitas, ⁊ durities plerūq;. Hec autem Arist. de industria dixit, quoniam propter hoc dicebant illi rarum leue esse quoniam rarum habet plura vacua inserta interspersaq;, quippe que essent cause lationis sursum. Quocirca ipse inquit raritatem sequi leuitatem, ⁊ densitatem grauitatem, quarum quidem leuitas est causa lationis sursum, ⁊ grauitas delationis deorsum, quare inquit ꝙ vacuum non sit neq; separatum, neq; corporibus interspersum sufficienter demonstratum est. Si autem aliquis maluerit motus simpliciter causam vacuum hoc appellare, is appellet grauitatem ⁊ leuitatem vacuum, vel potius materiam ipsam horum capacem. Inquit leuitas igitur ⁊ grauitas sunt motus corporum cause, durities autem ⁊ mollities affectionis passionisue ac nō affectionis potius sunt cause, quippe que mollia sunt facilius patiantur, ⁊ que dura sunt, difficilius. Hec igitur dicit Arist. ex quibus solute sint dubitationes. Et ꝙ motus fit sine vacuo perspicuum est, quippe ei q̄ mouetur aer ⁊ aqua cedat. Illi autem nondum scientes cohibitionem (ac vt ita dixerim) cessionem corporum scilicet quomodo corpora cederent dubitabant quonam pacto fieret motus sine vacuo. Nam dicebāt cum aer semper vltro ante expulsus sit ab eo q̄ mouetur, necessario celum fluctuare. Relinquitur autem soluendum esse illud argumentum de corporibus que mutantur ex minore in maius ceu ex aqua in aerem.

Dicit igitur quoniam raritas ⁊ densitas fit secundum mutationem corporum, ⁊ non quia recipitur in vacua, quando ergo ex aqua fieret aer, extrinsecus aer densaretur impulsus ab eo ꝙ fit ⁊ impulsu densatur, cum autem densatus est minorem occupat locū, ⁊ ita neq; duo corpora in eodem erunt, neq; vniuersum fluctuabit, sed corpus quod augeretur in loco diminuti corporis recipietur. ❡ Sed hoc mihi videtur magnam dubitationē

Opp̄e dubitationes. habere. Nam qua ratione impulsus densare ⁊ constringere possit, perspicere contueriq; nequeo. Nam impulsus mouet id quod impellitur, ⁊ motus aptus est potius calefacere, ⁊ id ꝙ calefit potius rarefit, quomodo fieri ac mutari, attamen non manere dico aliquando extra corpus, quemadmodum neq; materiam extra formam, neq; corpus extra qualitatem, ⁊ si propriam subsistentiam suapte ac peculiari ratione habeat. Sic igitur vacuum quāq; propriam habeat subsistentiam, attamē nunq̄ est extra corpus. Nam aer cum sit humidus ac facile mobilis non permittit aliquando receptaculum ac locum esse ac recipi sed potius cedit corporibus priusq̄ occupatur vacuum. Hec igitur in tantum sint sufficienter dicta. ❡ Si quis autem quereret ⁊ causas dif-

Aduerte B. ferentie motuum qui sunt diuersi per dissimiles figuras, qua ratione cum fieret motus in vacuo celerius sphericum defereretur q̄ planum. ❡ Dicemus cum motus

Solutio. fit per corpora verum esse quod graue equalis ponderis ac momenti cum planū fuerit segnius defertur quoniam detinetur a multo aere quem capit, ac quia idem graue segnius diuidit multum aerem. Attamen si motus fieret per vacuum differentia celeritatis ⁊ tarditatis secundum solam inequalitatem momentorum fiet, ⁊ diuersitas figurarum ibi nullam faciet differentiam, sed similiter planum ⁊ sphericum orbiculareue cū fuerint equalis momenti in eodem tēpore deferentur quippe nihil sit magis vel minus impediens, sed solum naturale momentum quod agit ad motum. Cum igitur equale fuerit ac simile momentum, ⁊ nihil fuerit magis vel minus impediens, necesse erit equalem ac similem esse motum.

❡ Nos autem dicimus ex his que iam posuimus materiam vnam esse contrariorum: caliditatis inq̄ atq; frigiditatis: ⁊ ceterarum naturalium contrarietatum: ⁊ ex ente potentia ens actu fieri. Atq; non esse quidem ipsam materiam separabilem: ratione vero esse diuersam. Et vnam numero coloris si forte fuerit: ⁊ caliditatis atq; frigiditatis.

❡ Cum ostenderit neq; vacuum interspersum esse posse, quoniam dubitationes quibus probabant, sic vacuum esse ex raritate ⁊ densitate corporum videntur habere aliquid verisimilis ⁊ probabilis, vult ⁊ ipsas persoluere, ⁊ ostendit raritatem ⁊ densitatem non fieri secundum adiectionem ⁊ interiectionem vacuorū, ad quod ostendendum vtitur his que sunt demōstrata in primo libro. Nam dictum est (inquit) contrarijs vnam ⁊ eandem subijci materiam, ceu calido ⁊ frigido, sicco ⁊ humido, molli ⁊ duro, ⁊ cunctis simpliciter contrarijs, atq; ipsam esse potentia contraria licet alia sit secundum substantiam ab vnoquoq; ipsorum, ⁊ recipiat vtrūq; diuisim. Quemadmodum igitur calidi ⁊ frigidi vna ⁊ eadē materia est, atq; omnium aliorum contrariorum, ita autem inquit ⁊ corporis materia eadem est magni ⁊ parui. Nō solum enim eadem est materia contrariorum sed etiam diuersorum, quemadmodum igitur inquit materia trāsmutata ex calido in frigidum non abijciendo aliqua calida partium que sunt in ea, ⁊ assumendo extrinsecus, alia frigida sic mutatur ex calido in frigidum adiectione implementoq; a quodam eorum que extrinsecus accidunt, sed vna ⁊ eadem manens tota per totam mutatur ex calido in frigido, ⁊ econtra ex frigido in calidum, quippe non sit aliqua pars ignis, que non sit calida, sed totus ignis per totum calidus est, igitur ex mutatione in frigidum similiter totum per totum mutatur, ⁊ potentia materie ducitur ad actum, similiter in albo ⁊ nigro atq; reliquis cōtrarijs, quoniam album cum fit nigrum partes q̄dem albi nō abijcit ex q̄bus erat albū ⁊ extrinsecus partes nigri accipit sed totū p̄ totū similiter mutatur. Eodē et̄ mō q̄n ex minus calido fieret magis calidū nō abijciēs aliq̄s partes frigidas, sed assumens aliquas calidas ita intēdit caliditatē, sed rursus materie mutatio fit ex potētia in actu. Quēadmodū igr̄ hec se hn̄t, sic raritas ⁊ densitas se habebūt. Nā ipsa mā cū sit potētia ɔ̄ria aliq̄n q̄dē dēsat̄, aliq̄n vero rarefit, q̄n igr̄ ex aqua in aerē mutat̄ rarefit nō aliqua vacua extrinsecus recipiēs, sed tota p̄ totā similiter in maiorē molē mutat̄. Nā tota aqua p̄ totā rarefit, q̄n nō sunt alique partes aque aer, alique aqua sed vniformiter tota aqua aer fit, quare ⁊ raritas p̄ totū subiectū fit, similiter et̄ dēsitas nō abiectione vacuarum partium fit, sed mutatione substantie. Nam vniformiter ⁊ similiter totus aer in partibus densaretur, ⁊ mutaretur in aquam, ⁊ non est inuenire aliquam partem que non sit mutata, ⁊ si densitas fit non potest densitas ⁊ constrictio fieri ex ipso impulsu, immo

sane

Aduerte, tẽpus summi caloris ex cã per se debet esse cũ sol est in signo cancri ꝛ zenith capitis nostri, ꝛ cũ sol radios fere ꝑpendiculares facit radios, quoniã tũc est vere estas, sꝫ ingẽs aliquando calor fit inmẽse Augusti ex alijs causis ꝺ hoc vide Astronomos in que stionib⁹ sphere. Uide Arist. ꝛ Auerroẽ in lib. metheoꝝ, vide etiam Auicennam ꝑ fen quoniã reddit aliquã cãm ingentis caloris eẽ diutinos calorẽ manentẽ supra terram ꝛ Solem.

fane contrarium ex ratione fit, quoniam potius esse causa raritatis q̃ꝫ densitatis videtur. Item in estatis hora cum ingens calor ꝛ accensio viget, qꝛ aer subtilissimus est quomodo nõ est ridiculum dicere quod aqua cum calefit a me euaporãs, quando vapor, vel aer fieret, impellat extrinsecus aerem ꝛ denset illum, immo cõtrarium quomodo nõ accidet, scilicet vaporem cõuenientem cũ cõtinente multomagis attenuari ꝛ subtilẽ fieri ab ipsa reflexione radiorum. Itẽ in estate cũ maxime aqua euaporet exhaletqꝫ ꝛ in aerem mutetur, si hac ratione fiebat locus aeri ex aqua mutato eo quod extrinsecus aer impellitur ꝛ dẽsatur, oportebit magis aerẽ densari in aqua, quippe secundum illud tempus multum aquę in aerẽ mutetur, quare aer densior deberet esse in estate, quã in hyeme, si vera est hec ratio, sumatur crassities aeris ꝛ cõsistentia quedam hyemalis, deinde incipiat aqua secundum aeris tempus ꝛ estatis mutari in aerem, certe necesse est quanto plus fieret mutatio tanto plus aerẽ extrinsecus densari, quare accidet aerem esse densiorem in estate quam in hyeme, hoc autem absurdũ est, ergo quãdo aqua in aerem mutatur corpus ꝙ fit impulsum non densaret ipsum extremũ aerem ꝛ hac ratione locum sibi faceret, vel ergo elementa mutantur in equales moles, vel oportet intelligere ꝙ quantum hic aqua mutatur in aerem, tantum aeris alibi in aquam mutetur, sed aliud est impossibile, ꝛ aliud factitiũ, quoniam aquã cum mutatur in aerem in maiorem molem mutari sensus testatur. Nam dolia ꝛ vtres a musto franguntur cum vinum mutatur in aerem ventum vel vaporẽ, ꝛ non habeat locum in dolio ꝛ vtre. Item lignũ idest luminis extincti fumus, ac ligni fumus sunt mole maiores ligno ꝛ oleo. Non.n. vt quidã aiunt, fumus dissipatus instar pulueris maiorem occupat locũ q̃ꝫ corpus ꝙ exhalat, nõ vt sit mole maior, sed velut nõ continuus. Hoc.n. manifeste falsum est, quoniam nõ tanta est proportio pulueris cõgregati commixtiqꝫ ꝛ pulueris dissipati, quanta est fumi ꝛ substantie generantis ipsum. Deinde ex concessis hoc etiam probabimus. Unde.n. vtres ꝛ dolia musto plena frangerentur, nisi fieret ex musto vapor ꝛ aer qui quidem maior mole est q̃ꝫ corpus scilicet musti generans ipsum. Unde neqꝫ cõsueuerunt vtres plenos efficere, vel implere dolia musto, vt vapor ꝛ tenuis illa substantia que fit ex musto locũ habeat, neqꝫ ora doliorꝫ perfecte cooperiunt, sed sinunt ac relinquunt exitũ vapori. Hoc quoqꝫ apertius ostenditur ex inflatione cibi ꝛ alimonię. Nam cibus nutrimentumue in maiorẽ molem perspicuo euaporans mutatur, porro vna molẽ ꝛ distantiã ventris sentimus. Quod quidẽ igitur non fiat mutatio corporũ in equas moles perspicuũ est. Reliquũ autem dicere scilicet quod cum hic a me calefit exiguũ aquę vel olei, ꝛ ipsa euaporat, necessario alibi tantum aeris mutari in aquã factitium est. Quonam pacto non erit absurdũ, quoniã cum aquę exiguũ a me calefit euaporans, totum aerẽ moueri vt occupet locũ alibi aeris mutati in aquã. Hec igitur hactenus dubitata sint quousqꝫ solutionem congruam inuenerint ꝛ ꝯsequuta fuerint. ¶ Ceterũ ad textũ. Nos autem dicimus ex his que iam posuimus. Idest ex his que demonstrauimus in primo libro, ꝙ vna est subiecta materia contrarijs que cum potentia sit id ꝙ est. (Nam forma est id quod est) fit actu id ꝙ est altera tamẽ est ab omnibus que sunt, dico scilicet ab omnibus formis, licet nunq̃ꝫ sit extra formam.

¶ Item ꝛ corporis materiam vnã ꝛ eandem magni ꝛ parui: quod quidem ex hoc patet. Nam quum fieret aer ex aq[...]d ipsius fuit et non est: assumens aliquid aliud: sc[...] ex hisce autem con actu factum est. Et rursus [...]itur tempus. aere facta est: aliquando quidem [...] cõtra ratio tudine in magnam: aliquando autem [...] ipse nãqꝫ in paruam. [...]ilibus

¶ Quoniam non solum eadem materia est capax contrariorum, sed etiam corporis, etiam quia mutantur corpora in moles aliquando maiora, aliquando minora facta inquit ꝛ vnam esse magni ꝛ parui materiam, que mutatur in vtrumqꝫ. Signum autem huius inquit, quoniam in mutatione corporum nihil videmus adiunctũ extrinsecus, neqꝫ cum sit maius aliquod vna factum, ceu quando aqua fit aer, neqꝫ quando fit aliquid minus videmus aliquod diminutum.

¶ Similiter igitur si ꝛ aer ex maiore fieret minor: ꝛ ex minorẽ rursus maior: materia est illa que potentia fit vtrumqꝫ vicissim. Nam quemadmodum ex frigido calidum: ꝛ ex calido frigidum: qꝛ potẽtia ambo erat: sic ex calido fit magis calidũ: nulla parte materie calida tunc facta: que nõ fuerit antea calida: cum calida minus erat.

¶ Quod non solum quando vndiqꝫ tota esset mutatio similis hoc accidit, sed etiam quando magis ꝛ minus calida fit ꝛ mutatur, ceu ex densiore aere fit minor densitas, ꝛ ex magis calido minus fit. Et.n. materia hic cum sit potentia vtrumqꝫ mutatur in vtrumqꝫ.

¶ Quemadmoduꝫ neqꝫ circumferentia maioris circuli ꝛ curuitas: si fieret minoris circuli siue sit eadem siue alia: pars ipsius nulla facta est curua: que non esset antea curua: sed recta.

¶ Adducit manifestissimũ exẽplum. Nam minus curuũ fieret maius curuũ neqꝫ extrinsecus alique partes curue in ipso facte sunt, neqꝫ erat aliquid in ipso quod nõ antea non esset curuum, sed vndiqꝫ rectum ꝛ postea factuꝫ sit curuum, sed erat totum similiter curuũ ante, ꝛ postea magis curuum factum est.

¶ Non enim eo quippiam minus aut magis est: quod deficit. Neqꝫ enim est accipere flamme aliquam magnitudinem in qua albedo ꝛ caliditas non sit. Sic igitur prior caliditas est respectu posterioris. Quare ꝛ ipsa magnitudo ꝛ paruitas molis sensibilis nõ qꝛ accipiat aliquid materia ideo extenditur: sed quia ipsa materies vtrumqꝫ subire potest. Quare idem rarum ꝛ densum est: ꝛ vtriusqꝫ materia vna. Atqui densum quidem est graue: rarum autem leue.

¶ Quod ꝛ si eadem circumferentia ex minus curua magis curua fieret, vel profecto alia circũferentia fieret alia circũferentia magis curua, ideꝫ fit atqꝫ accidit. Neqꝫ.n. eo quod deficit aliquid aut intermittitur in ipsis circumferentijs ꝙ prius non erat curuum, ita fit magis curuũ, sed tota similiter ꝛ prius cũ esset minus curua, postea rursus trãsmutabatur in singulis partibus similiter, ꝛ fiebat magis curua. Nam minus curuum non eo ꝙ habet aliqua intermissa que non sunt curua minus curuuꝫ dicitur, sed quia remisse totum per totũ curuũ erat.

¶ Item sicut circuli circũferentia redacta in minus: nõ accepit aliquod aliud concauũ: sed quod

erat innexum redigebatur in minus: sic ⁊ ignis: quem si quis accipit totus calidus est: ita ⁊ omne conductione ⁊ dilatatione eiusdem materie.

¶ Eadem rursus in his dicit. Unde ab eodem textu quē appofuimus, usqꝫ ad hanc partem ubi dicit. Ita ⁊ omne conductione ⁊ dilatatione eiusdē materię interpretes decipiuntur, ⁊ forte repetitio superiorum est.

¶ Duo enim sunt in utroqꝫ raro ⁊ denso. Nam graue ⁊ durum densa esse videntur: ⁊ contraria leue ⁊ molle rara.

¶ Hoc est continuum paulo superioribus. Nam dicens. Atqui densū quidē est graue, ⁊ rarum leue inducit inferiqꝫ. Duo enim sunt in utroqꝫ, idest ex utroqꝫ raro ⁊ denso due qualitates fiunt. Nam rarum comitatur leue ⁊ molle, densum vero graue ⁊ durum.

¶ Uerum in plumbo ac ferro durum graueqꝫ discrepant. Ex his igitur que diximus planū est: neqꝫ vacuum separatum esse.

¶ Idest non semper grauius est durius. Nam plumbum ferro grauius quidem est licet sit magis molle.

¶ Neqꝫ simpliciter: neqꝫ in raro: neqꝫ potentia.

¶ Neqꝫ simpliciter, quoniam extra corpora non est vacuum congregatum ⁊ inhibitum quemadmodū aliquid putabant aerem non esset aliquod corpus, sed vacuum, vel ut pithagorei extra cęlum ipsum posuerunt, sed neqꝫ sunt in corporibus aliqua vacua magnis partibus constantia, in quas partes corporis rari residentes ac constricte totum efficiat densius. Illud autem neqꝫ potentia, pro hoc ponitur neqꝫ ut insertum ⁊ commixtum, vel ꝙ neqꝫ implens loci opportunitatem qui quidem vacuū est, licet nunqꝫ sit sine corpore. Nam de hoc postremo disputatum est ubi dixit ꝙ demonstrabitur vacuum esse ut vere vacuum.

¶ Nisi quispiā voluerit prorsus id appellare vacuum ꝙ est causa lationis. Hoc autē pacto ipsius grauis leuisqꝫ materies ut est talis erit vacuum. Nam rarum ⁊ densum secundum hanc contrarietatem effectiua sunt lationis: secundum autem rarum ⁊ densum passionis ⁊ non passionis: neqꝫ lationis: sed alterationis magis.

¶ Si quis vellet (inquit) diuidere nomina vacui, ⁊ vacuū dicere causam motus, talis autem dicat materiam grauitatis ⁊ leuitatis vacuum. Nam hec sunt cause motus, quippe secundum durum ⁊ molle non fit materia causa motus, sed potius ut res facile ac dificulter patiatur.

¶ Et de vacuo quomodo est: ⁊ quomodo non est sit hoc modo determinatum.

¶ Quod non sit velut spatium separatum a corpore, neqꝫ extrinsecus a corporibus, neqꝫ interspersum corporibus diximus.

¶ De tempore.

¶ Post hec consequens de tempore tractare.

¶ Non minus quam de predictis attinet ad physicum ⁊ naturalem disserere de tempore. Et.n. hoc unū est de his que consequuntur omnia corpora naturalia. Et eadem rursus via incedit de hoc tractando prius querens si est vel non est, ⁊ arguens ad utranqꝫ partē. Deinde ea que sequuntur tradit, dico.s. quid sit tēpus, ⁊ quale quod sit. Imprimus arguit ꝙ non sit tempus, ⁊ quāqꝫ pateat tempus esse, tamen rationes nō negligendas despiciēdasqꝫ ponit, quibus periclitatur ⁊ nititur probare tēpus non

Hic ordo questionū quāuis ab Arist. 2° posteri. tradatur tñ prius

esse. Nam (inquit) temporis aliud preteritum ⁊ elapsū quod non est, aliud futurum q· nondum est, que cū sint due temporis partes preteritum scilicet ⁊ futurum, ⁊ horum utrumqꝫ non est, igitur tempus componitur ex his que non sunt, quod autem componitur ex his que non sunt ⁊ ipsum non est. Nā partes illius quod est ipse etiā esse debent, ergo tēpus non est. Itē (inquit) omne diuisibile ⁊ partibile, vel secundum omnes eius partes simul existit, vel secundū aliquas partes, secundum uniuersas partes sunt ceu animalia ⁊ plantę, secundum vero partes sunt ceu ludus, nam eo ꝙ palę ludus vel pugna luctaue existit ludus esse dicitur, tēpus autem cū sit diuisibile, neqꝫ simul secundum uniuersas eius partes existit, quippe tempus non sit totum simul, neqꝫ secundum partem tempus est, quoniam tēpus preteritum non est, neqꝫ futurum. Nam illud non est, hoc autem nondum est, si ergo tempus neqꝫ secundum totum, neqꝫ secundū partes est, igitur videtur tempus penitus non esse. Nunc autem inquit neqꝫ tempus est neqꝫ pars temporis est, quod quidem solum esse videtur. Nam pars totū mensurat, quippe sit vel tertia pars eius vel decima, vel millesima, vel aliqua altera qua totū metitur. At nunc non mensurat tempus quippe quod indiuisibile sit, neqꝫ tempus componitur ex ipsis momentis, quoniam omne partibile cōponitur ex partibilibus, igitur nunc non est pars temporis, igitur multomagis neqꝫ tempus, igitur tempus neqꝫ secundum ipsum momentum ⁊ nunc subsistit. Hec vero dicens ostendit neqꝫ momentum, vel nunc penitus non esse inter ea que sunt. Nunqꝫ enim nomen solum est nunc ⁊ substantiam subsistentiamue non habet, probat autem hoc accipiēs duas quasdam dignitates. Una quidem est, ut nequeant duo tempora simul esse nisi unum contineat, ⁊ aliud contineatur. Nam dicimus ad esse nunc, annum, mensem, ⁊ diem annum Diocletiani annum .333. mensem, diem decimum, simul igitur hec tria tēpora sunt, sed annus continet mensem, ⁊ mensis diē, veruntamen duo tempora simul esse ceu duo dies, duo menses, duo anni nequeunt. Secūda dignitas est quod omne quod prius erat, ⁊ modo non est necesse est corruptum esse. Cum ergo utitur in probatione his dignitatibus probat ꝙ momentum nuncue non sit, ⁊ ratio sit proceditqꝫ ex diuisione. Nam (inquit) si nunc est, vel unum ⁊ idem est prius cum posteriore ceu unum momentum ⁊ nunc ex euo ⁊ ab eterno fluens semper omnibus presens vel aliud ⁊ aliud est, ⁊ si alterum vel permanet prius cū aduenerit posterius, vel nō permanet, sed corrumpitur, ⁊ si corrumpitur interijt desinitqꝫ in quodam corrumpitur prorsus, vel igitur in seipso, vel in alio, ⁊ si in alio, vel in eo quod sibi proximum ⁊ deinceps est, vel in eo quod longe ab ipso est. Cū ergo quinqꝫ sint sectiones ex diuisione atqꝫ mēbra, si demonstrabitur nihil horū subsistere posse perspicuum erit nunc nullo pacto esse, quod igitur non sit prius nunc diuersum a posteriore. Nam hoc mēbrum diuisionis prius exercet demonstrat hunc in modum. Nam si alterum esset prius a posteriore, vel prius permanet adueniēte posteriore, vel nō permanet, si ergo permanet, accidet duo equalia tēpora inter se simul esse. At hoc fieri non potest, quoniā iam postulauimus duo equalia tempora simul esse non posse nisi unū contineat ⁊ aliud contineatur, igitur prius non permanet cum eo ꝙ posterius aduenit, si autem non permanet, ⁊ omne ꝙ prius erat ⁊ modo non est, id necesse est corruptum esse, igitur momentum prius corrumpitur, sed si corrumpitur, vel ergo in seipso corrumpitur, vel in alio, sed in seipso corrumpi non potest, alioquin idē simul erit ⁊ non erit quod impossibile

Plato illū tradidit. Unde i dialogo d̄ philosophia a pri° fere, vide ipsūt in mēnone, ⁊ alijs in locis immo tritū in scolis Protagorę ⁊ horgię leōtini erat hoc, q̄ sit ut nimiū n̄ sit si Ari. ubiqꝫ seq̄tur ordinē harū questionum.

impossibile est, igitur in alio corrumpitur, vel igitur in eo ꝙ deinceps est, vel in eo quod longe abest, in eo ꝙ deinceps corrumpi non potest, quippe neqꝫ penitus punctuꝫ sit contiguū ⁊ deinceps puncto. Hoc.n.inquit sit profecto nobis cōcessum, quoniā idem demonstrabit in extremis huiusce operis voluminibus, quod punctuꝫ puncto neqꝫ potest esse deinceps, neqꝫ momentū momēto, neqꝫ lineam linee, neqꝫ superficiem superficiei. Et non nocebit neqꝫ maluꝫ erit si modo hoc etiā nos demonstrabimus ꝙ sit impossibile. Nam si forent duo momenta deinceps se habentia interse, vel duo puncta, vel interse adequarē tur vnuꝫ alteri ac tangerēt se, vel distarent a sese mutuo, vel secundum aliquid sese tangent, ⁊ secundum aliquid distabunt, sed si equantur interse ac sese tangūt, nō erūt duo, sed vnum, si autem distabunt non erunt deinceps inter se. Nam ea sunt deinceps vt ipse in quinto libro determinabit inter que nihil eiusdem generis cadit. At inter duo nunc ⁊ momenta distantia tempus intercipitur, ⁊ in omni tēpore sunt infinita momenta, igitur inter duo nunc distantia erunt infinita nunc ⁊ momēta eiusdeꝫ generis cum illis, igitur non sunt ipsa que nunc ⁊ momenta vocantur deinceps cum distantia interse sint, quare neqꝫ poterunt distare ea que sunt deinceps se habentia, si autem secundum aliquid sese tangent, ⁊ secundum aliquid distabunt, igitur non erunt impartilia ac indiuisibilia, igitur duo nunc nequeunt se habere deinceps inter se, igitur si corrumpitur nunc non interibit in eo ꝙ deinceps est, siquidem nulluꝫ nunc ⁊ momenta sit deinceps, si auteꝫ corrumpitur in eo ꝙ longe abest ⁊ separato, ⁊ necesse esse est inter hec duo nunc intercipi esseqꝫ tempus, ac in omni tempore sint infinita nunc, primum est ad placitum ⁊ pro arbitrio dictum scilicet vt ipsum nunc in hoc corrumpatur ⁊ nō in ipsis intermedijs infinitis, deinde si corrumperetur in momento separato accideret illud esse in ipsis intermedijs infinitis momentis, sed supposuimus prius nunc non posse permanere adueniente posteriore, alioquin absurdum sequetur, vt duo equalia tēpora simul essent, igitur non potest nunc alterum ⁊ alterum esse. Omnes enim positiones dicte sunt. Atqꝫ neqꝫ vnū ⁊ idem nunc semper est, immo impossibile est. Nihil enim inquit diuisibile vno clauditur terminaturqꝫ termino, sed ad minus duobus, ceu linea duobus punctis terminatur. Nunc autem ⁊ ipsum momentum est temporis finis ac terminus, ⁊ tempus diuisibile est, ⁊ est accipere tempus finitum ceu diem vel mensem, quare si tempus est aliquod diuisibile finitum est ⁊ nullius finiti vnus est terminus, ⁊ nunc est terminus, igitur non potest esse vnum momentum ⁊ nunc. Item si in ipso tēpore hec fieri dicimus que in ipso nunc facta sunt, ⁊ vnum est nunc ab eterno ⁊ ab euo accidet res troianas fieri vna simul in tempore cum his que modo facimus, igitur nihil alio esset magis antiquum seu nemo alio senior esset, neqꝫ iunior, ꝙ est absurdum, igitur neqꝫ vnum ⁊ idem momentum esse potest, quare ipsum neqꝫ penitus esset pōt. Naꝫ si erat vel vnum ⁊ idem erat, vel aliud ⁊ aliud, sed nō potest aliud ⁊ aliud esse, neqꝫ vnum ⁊ idem, ergo videtur penitus non esse. Si ergo tempus neqꝫ secundum preteritum, neqꝫ secundum futurum, neqꝫ secunduꝫ nunc est tempus, igitur videtur nullo pacto esse.

¶ Primū autem recte si habet dubitare de ipso ⁊ per rationes exteras: si sit de numero eorū que sunt nec ne. Deinde que sit eius natura contemplandum est. Quod quidem igitur tempus penitus non sit ex his quispiam aut vix: vel obscure suspicabitur. Nam aliud ipsius fuit et non est: aliud futurum ⁊ nondum est ex hisce autem constat ⁊ infinitum: ⁊ ꝙ semper accipitur tempus.

¶ Inquit exteras rationes ad distinctionem cōtra rationes que dicūtur auscultatorię ⁊ demōstratiue, ipse nāqꝫ extere rationes proficiscuntur ⁊ cōstant ex opinabilibus ⁊ verisimilibus. Diximus autem in predicamentis rationes exteras, non esse demonstratiuas neqꝫ adducendas esse ⁊ narrandas his qui sunt legitimi ⁊ veri auditores, sed ob rudos dicēde sunt ex verisimilibus proficiscētes.

¶ Atqui id ꝙ de numero entium non est impossibile videtur participare aliquando substantia.

¶ Substantia inquit idest existentia ⁊ esse. Nam quomodo illud esse potest quod ex his que nō sunt cōponitur.

¶ Preterea omnis rei partibilis si fuerit: necesse est cū est: vel omnes partes: aut nonnullas esse. At temporis quod sane partibile est alie partes transecte: alie future sunt nihil est.

¶ Aliud argumentum adducitur ꝙ non sit tempus, omne partibile cum est, vel omnes partes simul subsistentes habet vt animalia ⁊ plantę, vel aliquas, ceu ludus. At tēporis cum sit diuisibile neqꝫ vniuerse partes subsistunt, neqꝫ alique, quippe preteritum non sit, ⁊ futurum nondum est, igitur non est tempus.

¶ Ipsum autem nunc non est pars. Nam pars metitur: at ipsum nunc non metitur. Item totū constat ex partibus. At tempus ex ipsis nunc cōstare non videtur. Amplius ipsum nunc ꝙ preteritum distinguere ⁊ futurum videtur: vtruꝫ vnuꝫ ⁊ idem semper permaneat: vel aliud ⁊ aliud non facile discerni potest.

¶ Quoniam dixit tempus non subsistere secundum partes, ⁊ solum subsistit nunc de tēpore, vt nequis dicat tempus esse subsistereqꝫ per ipsum nunc, iccirco prius ostendit nunc ⁊ momentum non esse temporis partem. Nam (inquit) temporis pars totum metitur ⁊ partes totum componunt. Nunc autem neqꝫ metitur tempus, neqꝫ ex ipso nunc componitur. Deinde demonstrabit neqꝫ partituꝫ esse momentum vtens ea diuisione quam diximus.

¶ Nam si aliud semper atqꝫ aliud sit: ⁊ nō est alia ⁊ alia pars temporis simul: nisi vna contineat: ⁊ altera contineatur: quemadmodum minus tempus a maiore continetur.

¶ Una dignitas hec est, quoniam simul esse duo tempora, vel due partes temporis nequeunt nisi alia cōtineat, ⁊ alia contineatur.

¶ At nunc non est ⁊ prius fuit: necesse est aliquando esse corruptum.

¶ Altera dignitas hec est, oportet inqꝫ aliquid temporis esse in quo nunc desinat siue per corruptionem, siue nō, quippe apud me nihil interfit. Nam dixit nunc corruptū esse pro non esse.

¶ Ipsa nanqꝫ momenta ⁊ nunc simul non erunt interse: prius autem corruptum esse necesse est. In seipso igitur corruptum esse non potest propterea quod tunc est.

¶ Cum dixerit hec reliquam addacit probationem. Est autem continuatio verborum talis. Nam si semper nunc aliud ⁊ aliud est, ⁊ concessum sit non posse duas partes tēporis esse simul, nisi altera cōtineat, ⁊ altera ꝯtineatur,

⁊ illud quoq; concessum sit q illud q erat ante ens modo non ens necesse sit corruptum esse aliquando. Profecto perspicuum est ipsa nunc simul inter se esse non posse propter primam dignitatem, ⁊ necesse ex prius corrumpi per secundam dignitatem. Cum igitur corrumpitur aliquando corrumpitur ⁊ in aliquo nunc, vel enim in seipso, vel in alio, ⁊ si in alio, vel in eo q deinceps est, vel in alio separato. At vnumquodq; horum est impossibile.

¶ In alio vero nunc prius nunc corruptum esse non potest. Sit enim impossibile ipsa nũc sibi herere vt puncto punctum.

¶ In alio inquit in eo q deinceps est, ⁊ heret. Nã de hoc cum loquatur intulit subiunxitq;. Sit impossibile ipsa nunc sibi herere. Potest quoq; ⁊ illa particula. In alio vero nunc prius nunc corruptũ esse, intelligi ⁊ dici de cõmuniore nunc, q neq; possit corrumpi in eo q deinceps est, neq; in separato, deinde reliqua seorsũ legere ac tractare. Et primum de ipso nunc q est deinceps eo q dicit. Sit impossibile ipsa nunc sibi herere. Verũ propter hoc non dixit esse impossibile illa sibimet herere mutuo, sed sicut ipse dixit, quoniam nondum hoc demonstrauit, sed velut demonstraturus modo petit hoc.

¶ Si ergo non est corruptum in eo q deinceps: sed in alio: in ipsis mediis nunc infinitis profecto simul erit. At hoc fieri nequit.

¶ Quod non solum in eo q deinceps non possit nũc corruptum esse, quoniam nihil est deinceps, sed neq; in nullo alio q non est deinceps ostendit. Naz (inquit) necesse est inter duo nunc intercipi tempus, sed in omni tempore sint infinita, nunc ⁊ puncta, si ergo in nullo istorũ corrumperetur, hisce omnibus coexisteret, hoc autem fieri nequit, quoniam dicere non possumus duas temporis partes simul esse, nisi contineat vna ⁊ altera cõtineatur. At nullum momentum est contentiuũ alterius.

¶ At vero neq; idem semper permanere potest: qppe nullius diuisibilis finiti vnus est termin⁹.

¶ Cum confutauerit per priora alterum diuisionis membrum q nequeat aliud atq; aliud nunc esse, reliquum vult etiam confutare q non possit vnum atq; idem esse nunc, quippe nullius finiti diuisibilis vnus sit terminus, si ergo nunc est terminus ⁊ finis temporis, ⁊ ipsum tempus est diuisibile, quoniam ⁊ continuum est, igitur non erit idem nunc.

¶ Siue ad vnum: siue ad plura sit continuũ. At ipsum nunc finis est tẽporisq; finitũ summi potest.

¶ Continuum dixit cum paulo superius dixerit diuisibile, quoniam continuum est diuisibile, ⁊ diuisibile omnino continuum est, ⁊ q tempus continuum omnino est ⁊ diuisibile. Ad vnum autem continuum est linea in longitudine, hac ratione solũ est ⁊ diuisibilis, ad plura autẽ superficies ⁊ corpus, superficies inq; ad duo corpus autem ad tria. Ut autem se habet vnumquodq; ad continuũ hac ratione se habet ad diuisibile.

Idem fere primo celi Aristo.

¶ Preterea si simul esse secundũ tempus: ⁊ neq; prius: neq; posterius nihil aliud sit q̃ in eodem nunc esse si priora posterioraue in hoc nunc ⁊ momento sunt: ea profecto que ante centies cẽtenos annos sunt facta: simul cũ his erunt que hodierno die fiunt: ⁊ neq; quicq̃ prius alio neq; posterius erit. De his igitur que insunt tempori tot sunt dubitata.

¶ Alterum argumentum q si erit vnum nunc, in eodẽ tempore essent res geste troianorum cum his que modo fiunt ⁊ sunt, quippe vtreq; in eodẽ sint nunc ⁊ momẽto. Hec autem sunt contẽporanea, igitur tolletur antiquius ⁊ id quod magis nouum est.

¶ Quod autem sit tempus: ⁊ que sit ipsius natura similiter ex his que tradita sunt inmanifestũ est: ⁊ ex his que paulo prius a nobis dicta sunt. Quidam enim aiunt vniuersi motum esse: quidam autem spheram ipsam.

¶ Cum dixerit ab exordio quod oportet nos de tempore querere si sit, nec ne. Deinde quid est, ⁊ primum probauerit nullo pacto tempus esse, ⁊ ingeniosissime ex opinabilibus argumenta adduxerit ⁊ probauerit non esse, non amplius arguit in cõtrarium dico scilicet q non sit tempus, quippe euidentia sit omni demonstratione fide prestantior scilicet magis fidem faciat. Nam dubitationes de ipso deinceps persoluet, proficiscitur ergo ad querendum quid sit tempus. Et more suo prius opiniones veterum falsas de tẽpore repurgabit. Tres autem in vniuersum opiniones de tempore ponit. Inquit quidam enim tempus existimarunt esse vniuersi orbiculationem, quidam autem spheram ipsam, dico scilicet corporeitatem celi, quidam autem motum simpliciter. Primum autem ostendit tẽpus nõ esse orbiculationem hoc modo. Nam si tempus foret orbiculatio, quoniam pars temporis tempus est accidet autem partem orbiculationis orbiculationem esse, hoc autem fieri nõ potest. Nam orbiculatio est ab eodem in idem regressus, igitur tempus non erit orbiculatio. Naz si orbiculationeз dicebant esse aliquod tempus determinatum ceu diem, vel mensem, poterit ergo pars orbiculationis esse pars temporis. Quoniam autẽ dicunt tempus simpliciter qua tempus esse orbiculationem, accidet partem circũlationis nõ esse tempus quippe circulatio nõ sit pars circulationis, quare neq; circulatio erit tempus. Item inquit si posuerimus plures esse celos, equidem ⁊ plures orbiculationes erunt, tempora autem nõ plura, sed vnum ⁊ idem nihil minus, quippe nõ essent plures dies, vel plures anni, quando quidem etiaз nunc sint plures sphere, ⁊ tempus sit vnum, sic ergo ⁊ si plures essent celi alii atq; alii mundi, plures profecto essent orbiculationes, sed tempus vnũ. Nam si omnes celi essent eque celeritatis, mensura eorum similiter vna ⁊ eadem esset, quippe dies, mensis, ⁊ annus vnus ⁊ idem esset apud omnes, si autem inequalis celeritatis essent, reliquorum celorũ motus mensurarentur a velociore, quemadmodum impresentia aliarum spherarum motus metiuntur a motu sphere inerrabilis. Nam semper maius metitur a minore, quippe lignum decem cubitorum metitur a ligno vnius cubiti, ⁊ vlna cubitusue a digito, sic igitur celerior motus aliorum est mensura, quare tẽpus cum dimetiatur hunc motum, ⁊ reliquorum omniũ erit mensura. Quod quidem igitur non sit tempus circulatio sic ostẽdit. ¶ Quod autem neq; ipsa sphera sit tẽpus dedignatur probare. Nam patet hoc esse stolidum, ⁊ syllogismus quo videntur probare tempus esse spherã, plane nihil concludit ⁊ vitiosam formã habet. Nam ex duabus affirmatiuis in secunda figura conficitur. Inquit in tempore omnia sunt, in sphera autem omnia sunt sphera igitur tẽpus est. Primũ quidez vt dicebã inutilis cõbinatio collectioq; sit, deinde prorsus non q est in aliquo, in tempore est, igitur aliter in sphera cuncta sunt, ⁊ aliter in tempore. Nam in sphera cuncta sunt velut in loco, in tempore aũt nõ vt in loco omnia sunt, sed aliter, q̃re potius

concluderetur

Qui orbiculationẽ tempus dixisse in tres sectas diuiduntur. Epicurei motuз orbicularẽ diurnũ tẽpus dixerũt, Stoici aũt motũ Solis. Erastbotenẽ via mũdi tẽpus appellãs dicit oẽs motus Planetarum ⁊ orbiũ in vnũ redactos esse tẽpus quibus aliqñ Plato visus est assentire in Timeo, licet aliter vt Placet Plotino.

Pitagoras spherã motaз esse tempus dixit cuius opinionẽ cuculla tus quidaз Gregorius Ariminenus vir ingenio suo ostendit

secũdo sententiaʒ qui vult mobile esse tẽpus.

concluderetur propter nõ esse tempus spheram cõtrariũ scilicet ꝙ illi volebant. In sphera omnia sunt velut in loco, in tempore autem nõ omnia sunt velut in loco, igitur sphera nõ est tẽpus, vt autem illi probabant medius terminus nõ similiter se habet ad extrema, quemadmoduʒ dictuʒ est, propter igitur stoliditatem z demẽtiam ipsius dogmatis sententię ue z argumẽti Arist. ipsis nõ contra dicit. Uerum contra ipsos hec dicere possumus, ꝙ tempus habet preteritũ z futurum, sphera autem nõ habet preteritum nec futurum, igitur sphera nõ est tempus. Item pars temporis est tempus, sphere pars nõ est sphera igitur sphera nõ est tempus. Iteʒ tempus nunc z momento dividitur z distinguitur, sphera autem nunc z momento nõ dividitur. Item per partem tempus subsistit, sphera autem per partẽ nõ subsistit. Item sphera corpus est, tẽpus nõ est corpus, sic igitur neqʒ sphera tẽpus erit.

Anaximanes z Anaximander sentiũt tẽpus eẽ quẽ cũqʒ motũ quorum motiua z aliorũ opinĩões in quadã nostra questione posuimus. Sed tu lege plotinũ d̃ eternitate.

¶ Quod autem tẽpus neqʒ motus simpliciter sit hunc in modum ostendit. Motus inquit in solo mobili est z in eo in quo movetur mobile, tempus autem non in mobile est, neqʒ in loco in quo fit motus, sed vbiqʒ z omnia similiter vnum z idem existens sequitur, igitur motus nõ est tempus quippe motus meus non fit in omnibus, immo neqʒ simpliciter motus esse conspicitur, quippe nonnulla quiescant. Secundum argumẽtum, motus z simpliciter mutatio celeritatem z tarditatem habet. Naʒ dicimus alium alio esse celeriorem z segniorem, quippe dicamus motum sphere inerrabilis celerimum, tardũ autem motum Saturni. At tempus non habet celeritateʒ neqʒ tarditatem, igitur tempus non est motus. Quod vero motus habeat celeritatem z velocitatem neqʒ putat dignum esse probatione, quippe hoc sit clarum vt dicebam. Quis enim ignorat motuʒ sphere inerrabilis esse alijs celeriorẽ, z post hunc motus lunę z ita alius ab alio differt velocitate z segnitie, similiter motus aquilę est celerior motu picę. Quod autem tempus non habeat velocitatem z tarditatem probat per quendam tertium syllogismum sic, celeritas z tarditas tempore finiuntur, sed tempus tempore nõ diffinitur nec determinatur, quippe ridiculum sit dicere tempus tẽpore definiri, igitur tempus nõ habet velocitatem nec tarditatem. Non enim est dicere annũ esse seipso celeriorem vel segniorem, vel dieʒ die si acceperis diem cum nocte. At tarditas z velocitas tempore definiuntur. Nam dicimus motum esse celeriorem qui exiguo tẽpore multus conficitur, tardũ autem qui exiguus est in magno tempore, igitur velox z tarduʒ tempore definiuntur. Cum igitur hisce demonstraverit tempus neqʒ circulationem, neqʒ spheram, neqʒ motum esse deinceps inquit, quod quãqʒ motus nõ sit tempus, attamen sine motu nõ est. Nam vna cum cognitione tẽporis statim cõcipitur tempus. Nam si intellexerimus tantum horę, mox z tantũ vniversi motus intelligemus, z econtra si intellexerimus tantundem motus vniversi, statim z tantundem temporis vna cõcipiemus. Signum autem apertissimum est in vnoquoqʒ ꝙ nobis occurrit facere. Nam sepe multuʒ legentes promptitudine multitudinis consensum z propositum legendi preterimus, z statim tempus preterimus. Nam sepe multum diei cõsumantes arbitramur nondum aliquam eius partem preterijsse, postea vero cũ advertimus ac scimus multitudinem lectionis, mox z temporis longitudineʒ animadvertimus, z econtra, si primum temporis longitudinem sciverimus statim z tarditateʒ motus percipimus. Nam dicimus multa legisse, quoniam multum diei preterijt z consumptum fuit, item z econtra dicimus multum temporis preterijsse quia multuʒ lectionis fecimus,

Adverte hunc loqui d̃ motu proprio lunę d̃ q̃ alias notavi eẽ q̃qʒ dubiũ si cõsiderentur magnitudines orbiuʒ.

Adverte duplicẽ diẽ naturalem z artificialem esse, naturalis. z 4. horis ꝯstat artificialis aũt quãdiu durat, Sol supra orizõteʒ nostrũ, pete hec ab Astronomis, loquitur Joannes de die naturali.

quare si vna simulqʒ tempus z motus interse cõcipiuntur, z intelliguntur, atqʒ vno sublato reliquum tollitur videtur (inquit) tempus vel ideʒ motui esse, vel aliquid motus esse, cum igitur ostensum sit tempus nõ esse motum, necesse igitur est tempus aliquid motus esse. Querendum igitur est quid sit ipsius motus quo cuʒ dixerit deinceps. Procedit querens quid sit tempus. ¶ Dixit autem superiore textu. De his igitur que insunt tempori tot sint dubitata, quoniam ex his que tempori insunt primis moventur dubitationes. Ex eo scilicet q: habet preteritum z futurũ, ac quia per ipsum nunc subsistit z adest atqʒ ex reliquis. Quid autem sit tempus. Quod ipse in quid tale est, quoniam ad cognoscendam, substantiam temporis opiniones veterũ de ipso prius subiecte ac habite nihil nobis conferunt, immo contrarium ingerunt nobis nõ minus scrupulum z occultationem nõ parvam de ipso ꝙ faciãt dubitationes a nobis paulo prius de ipso subiecte atqʒ adducte. Nam vt ipse nobis afferunt imminitunt redduntqʒ ipsius naturam immanifestam, sic z dicta veterum. Nam alius ipsum aliquid aliud esse asserit, z alius aliud quorum nihil videtur esse tempus ex cõmunibus de ipso opinionibus, igitur natura tẽporis nobis similiter immanifesta ex dictis veterũ z ex his de quibus pauloante z nunc dubitavimus. Dixit autem tẽporis non subsistere aliquam partem quod secundum mentem solum subsistit, ex quibus deduceretur nullo pacto esse tempus. Si ergo que tempori insunt nos ducunt in conceptionem z cognitionem ꝙ nullo pacto sit, multo equidem magis nos inducunt ad ignorationem z occultationem que sit natura temporis.

Textus.

Textus.

¶ Atqui conversionis pars tempus est quodam: conversio vero non est. Nam pars conversionis est id ꝙ assumptum est: non conversio.

¶ Nam si temporis pars est tempus, z circulatio cõversione tempus est, igitur z pars circulationis tẽpus erit. Sed pars circulationis non est circulatio, igitur tempus non est circulatio.

¶ Preterea si plures celi essent: motus vniuscuiusqʒ similiter tempus esset: quare plura tempora simul essent.

¶ Alterum argumentuʒ. Inquit si plures essent cęli, plures profecto essent z conversiones orbiculationesue, quare z multa tempora, sed hoc fieri non potest, quoniã vnũ z idem tempus omnia cõmuniter comitatur, quemadmodum modo vnum multas spherarum conversiones comitatur, tẽpus igitur nõ est orbiculatio neqʒ cõversio.

¶ Spheram vniversi ob id visum est dicentibus ipsam esse tempus: quoniam in tempore z vniversi sphera omnia sunt: sed hoc adeo stultum est vt supervacaneum sit considerare ea que sequuntur impossibilia.

¶ Quod quibusdam visum sit ipsam spheram z cęli corporeitatem tẽpus esse, z causam vnde vitiosa forma ratiocinate sunt, adduxit, quoniam (inquit) in sphera similiter omnia esse dicuntur quippe contentiva sit omnium, z in ipso tempore. Hinc enim ex duabus affirmativis in secunda figura vitiose cõcludebant tempus spherã esse. At (inquit) considerare ea impossibilia que ex hac positione sequuntur stultum est. Nos autem diximus iam ea que sequuntur ex ipsa positione.

Qũo in secunda figura ex duabus affirmativis debet cõclusio sequi vide Alexãdruʒ Joan. gra. z Averroeʒ primo priorum.

¶ Cum vero motus atqʒ mutatio quedam tẽpus maxime esse videatur: hoc si sit cõsiderandũ est.

¶ Cum dixerit orbiculationem neqȝ tempus esse, neqȝ sphaeram. Nunc inquit quoniam videtur multis tempus esse motum, hoc inquirendum est si sit, motus necne.

¶ Mutatio igitur vniuscuiusqȝ ⁊ motus in ipso duntaxat est ꝙ mutatur.

¶ Primum argumentum ꝙ non sit motus tempus, quoniam motus solum est in eo ꝙ mouetur, ⁊ in loco in quo motus fieret, tempus autem non est solum in eo ꝙ mouetur, sed cuncta similiter comitatur, quare motus non est tempus.

¶ Aut vbi forte est id ꝙ mouetur ⁊ mutatur. At tempus vbiqȝ est: ⁊ similiter apud omnia.

¶ Idest ⁊ in loco in quo moueretur. Nam illa disiunctionis particula. (Aut) pro coniunctione hac. (Et) posuit.

¶ Item mutatio quidem omnis celerior est atqȝ tardior. At tempus non est.

¶ Alterum argumentū motus habet velocitatem ⁊ tarditatem, sed tempus non habet velocitatem, neqȝ tarditatem, igitur motus non est tempus.

¶ Nam tardū ⁊ velox tēpore definiuntur: quippe id velox sit ꝙ in tempore breui magnum spatium transit. Tardum autem ꝙ in longo paruū conficit.

¶ Quod non sit velox ⁊ tardum in tempore probat. Naȝ velox ⁊ tardum tempore definiuntur, quippe motum celerem dicamus qui sit multus in paruo tempore scilicet qui absoluit spatium magnum breui tempore, ⁊ tardum qui minus spatium longa mora conficit. At tempus nō definitur tempore, igitur celeritas ⁊ tarditas non sunt in tempore.

¶ At tempus nec vt quantum quidem est: nec vt quale tempore diffinitur. Quod quidem igitur tempus non sit motus patet.

¶ Nam motus secundum quantum ⁊ quale tempore definitur. Secundum quantitatem inqȝ, quoniam longum motum dicimus qui multo tempore fit. Breuem autem qui exigua mora absoluitur. Item secundum quale dicimus celerem motum esse qui multus fit in breui tempore, tardum vero qui exiguus fit in multo tempore. Atqui tempus neqȝ secundum quantum tempore definitur, quippe non dicamus annum anno definiri. Item neqȝ secundum qualitatem tempus tempore definitur, quoniam tempus non omnino est celerius, vel segnius tardiusue. Nam dies die celerior non est vel segnior.

¶ At nihil impresentia intersit si dixerimus motum vel mutationem.

¶ Quoniam velut de mutatione rationē exercuit, ⁊ non omnis mutatio est motus. Ipsi nanqȝ nō dicebant mutationem esse tempus, sed motū, propter hac inquit nihil interest siue idem sit motus ⁊ mutatio, siue non, quoniaȝ velut sint idem motus ⁊ mutatio, sic vtimur nominibus. Nam ostensurus est in sequentibus libris ꝙ in plus se habeat mutatio q̄ȝ motus. Nam generatio ⁊ corruptio mutationes quidem sunt, motus autem minime.

¶ At vero non sine mutatione tēpus esse videtur.

¶ Quoniam ⁊ si tempus non est motus neqȝ mutatio, attamen sine motu ⁊ mutatione non est.

¶ Nam cum ipsi nihil mente mutamur: aut latet nos esse mutatos: nō videtur nobis tēpus fuisse.

¶ Idest quando mouemur quidem, ⁊ mente non concipimus adnimaduertimusqȝ ꝙ ipsi mouemur, non videtur nobis fuisse tempus. Cum autem scierimus adnimaduerterimusqȝ motum, statim ⁊ intelligentiam temporis accipimus.

¶ Quemadmoduȝ neqȝ hisce acciderat: quos fabule tradūt dormisse apud heroas quam primuȝ fuerunt experrecti. Nam coniungunt ipsa momēta prius inq̄ȝ ac posterius vnumqȝ faciunt excipientes medium tēpus ob sensus occupationeȝ. Perinde non aliud atqȝ aliud: sed vnum idēqȝ nunc esset: tempus sane non esset. Sic ⁊ cuȝ lateat aliud atqȝ aliud esse: medium ipsum nō esse tempus videtur. Quod si tunc fit: vt tempus non esse arbitremur: cum nullam diffinimus mutationē: sed in vno ⁊ indiuisibili anima manere videtur: cum vero senserimus ⁊ diffinierimus mutationē tunc tempus fuisse dicimus: patet tēpus sine motu mutationeue non esse. Quod quidē igitur neqȝ motus: neqȝ sine motu tempus est: patet.

¶ Quandam fabulā accipit in exemplum, fertur quosdā egrotantes secessisse in sardis ad Heroas ⁊ curatos esse, ⁊ cum iuissent duobus diebus deinceps sopitis sensibus accubarūt, deinde a somno experrecti putauerunt illud tempus fuisse vnam horam qua apud heroas steterūt. Quemadmodum igitur illi (inquit) quos fabula inquit non adnimaduertentes periodos vniuersi ⁊ circulationes quibus dormierunt neqȝ tēpus ꝙ simul elapsum erat sentiebant, ⁊ econtra non percipientes tempus, neqȝ motuȝ percepiebant, sed existimabant vnum ⁊ idem momētum esse quando dormierunt, ⁊ quando surrexerunt. Perinde atqȝ non essent differentia nunc, sed vnum ⁊ idem ac tempus non esset. Nam quemadmodum cum videtur vnum nunc esse nec tempus esse, nec motus videtur. Ita in vno secundū veritatem cum fuerit neqȝ tempus, neqȝ motus erit, si autem hoc ita se habet, vel prorsus inter se eadem sunt motus ⁊ tempus, vel tps est aliquid motus. Si ergo demonstratum est tempus non esse motum, igitur necesse est ipsum aliquid esse motus.

¶ Quoniam quid sit tempus querimus: hinc ordientes summamus quid nam sit ipsius motus. Nam simul motum ⁊ tempus sentimus.

¶ Quoniam (inquit) propositum nobis est inuenire quid sit tempus, ⁊ sermo ratioqȝ hactenus declarauit tēpus necessario esse aliquid motus, hinc ergo exordientes ⁊ hoc accipientes idipsum queremus quid nam sit ipsius motus tempus, numquid aliqua affectio, vel accidens, vel aliquid aliud. Nam simul percipimus motum ⁊ tēpus.

¶ Nam repetit rursus eandem rationem, quoniā tempus simul cum motu vicissim intelligitur.

¶ Etenim si tenebre sint: ⁊ nihil per corpus afficiamur: ⁊ motus aliquis sit in anima: mox sane tempus quoddam simul fuisse videtur. Atqui cū tēpus aliquod fieri videtur: simul ⁊ motus fuisse videtur: quare vel motus: vel aliquid motus tempus est: quoniam igitur motus non est: necesse est aliquid motus ipsum esse.

¶ Quod non solum percipientes corporalem motuȝ mox in notitiam temporis veniamus, sed etiam si nullus motus corporalis conciperemus consentiremusqȝ, ⁊ omnes sensus quiescerent, ⁊ anima solum suam vim imaginandi moueret, statim rursus cum tali motu tempus simul ingredietur.

intelligeretur. Hoc autem est argumentum ad magis. Nam ita tempus simul cum motu intelligitur, quod quamq; extrinsecus nullum motum sentimus cui tempus prorsus simul adest, ⁊ animi mutationem cum sentimus hac ratione statim tempus una percipimus. Sic temp⁹ aliquo modo simul motui naturalis innatumq; est. Quemadmodum ergo cum motu simul intelligitur tempus, ita econtra intelligentia notitiaq; temporis introducitur notitia motus. Nam ut dicebam si tempus animadvertimus preteritum, statim percipimus magnā lectionem nos fecisse ac diu nos dormisse, vel quodam alio motu nos motos fuisse.

℄ Cum autem id quod movetur ex quodam in quiddam moveatur: ⁊ omnis magnitudo sit continua: motus profecto magnitudinem sequitur. Quia nāq; magnitudo continua est: ideo ⁊ motus continuus est.

℄ Cum confutaverit veterum rationes, hic vult suā opinionem afferre de ipso sed prius accipit quoddam assumptum, quod motus sit continuus. Probat autem hoc in hunc modum. Inquit omne q͂ movetur ex quodam in quiddam movetur. Hoc enim verum est in omni motu, sed ⁊ si de omni motu hoc sit verum, ipse tamen exercet rationem in motu ad locum. Si ergo motus ad locum est ex quodam in quiddam, igitur in magnitudine motus est, quippe si motus est ex aliquo in aliquid necesse est aliquam magnitudinem intercipi, quare motus secundum locum in magnitudine est, sed omnis magnitudo est continua, igitur in continuo motus est, quod autem in continuo movetur, id motu continuo movetur, igitur motus secundum locum est continuus. Est igitur continuum primo in magnitudine, ⁊ per magnitudinem in motu. Rursus quoniam in continuo est prius ⁊ posterius, ⁊ propter id prius ⁊ posterius in motu sunt. Nam ut se habet magnitudo ita se habere motum necesse est, cum igitur in magnitudine fuerit prius ⁊ posterius, ⁊ in motu hec esse necesse est, igitur in motu sunt prius ⁊ posterius, quoniam igitur non aliter venimus in cognitionem temporis, q̄ʒ venientes in cognitionem motus, ⁊ in motu est quedam pars prior, quedam posterior constat ergo nos ex posteriore ⁊ priore motus venire in cognitionem prioris ⁊ posterioris tēporis. Nā si cōceptione notitiaq; motus deducitur tempus, constat sane ut in priore ⁊ posteriore motu tempus simul capietur ⁊ intelligetur, igitur ⁊ temporis erit aliquod prius ⁊ aliud posterius. Nam ut se habet motus, ita se habere tempus necesse est, quippe unum alterum vicissim comitetur. Verum prius ⁊ posterius non sunt idem cum motu. Nam subiecto prius ⁊ posterius in motu nihil aliud est quam motus, sed ratione ⁊ respectu alia est ratio motus ⁊ alia prioris ⁊ posterioris. Porro non solum in motu prius ⁊ posterius invenitur, sed etiam in quibusdam aliis, ceu in numero. Nam unitas prior est dualitate, ⁊ proemia precedunt narrationē, ⁊ elementa syllabis sunt priora, igitur non sunt dictu idē motus ⁊ prius ac posterius. Unde in notitiam temporis simpliciter non venimus quando motum simpliciter intelligemus. Neq; enim si alterationem simpliciter intellexero, vel lationem mox simul intelligam tempus, sed quando ⁊ prius ⁊ posterius in motu intellexero tunc tali notitia, mox una temporis intelligentia deducitur. Nam quando (inquit) prius ⁊ posterius in motu intellexero, tunc intermedium tempus dico esse, quippe intelligens principium ⁊ finem motus tempus intercipi dicam, quare inquit si quando numerabimus motuʒ, ⁊ dicemus aliud esse prius eius, ⁊ aliud secundum, tunc ⁊ tempus esse dicimus, videtur igitur tempus esse numerum motus secundum prius ⁊ posterius. Verum tempus non omnis motus est numerus, quoniam neq; alterationis, neq; auctionis, sed motus secundum locum, ⁊ eiusdem non omnis sed ordinati ⁊ regularis. Nam licet tempus metiatur omnem motum, tamen primo mensurat motum ordinatum, ⁊ certum ⁊ per illum reliquos. Dies enim hora mensis, ⁊ annus metiuntur periodum ⁊ conversionem sphere inerrabilis, per hunc autem tempus ⁊ omnem alium motum metitur, quare eiusdem motus tempus est numerus, igitur inquit motus non est tempus, sed numerus motus. Quod autem hoc sit tempus ostendit ex syllogismo hunc in modum omne plus ⁊ minus numero discernitur, sed plus ⁊ minus tempore discernitur, ⁊ hoc est motus, igitur tēpus est aliquis numerus. Numerus autem cum duplex sit, alter numerans, alter vero ut numeratus, cum etiam vaccus ligneus duplex ⁊ modius qui velut metiens est, alter autem velut mensuratus, quo pacto dicimus ergo tempus esse numerum, aut numerantem, aut numeratum. Inq̄t igit̃ ipse nō eē numerum numerantē, sed numerum numeratum. Nam si numerus numerans est in anima nostra, ⁊ tempus est extra nos, igitur tēpus non est numerans, sed numeratus.

℄ Nam quantus est motus: tantū ⁊ tempus semper fuisse videtur.

℄ Si ergo tempus motu concipitur ⁊ intelligitur, merito ut se habet motus, ita se habet ⁊ tempus, quare ⁊ si multus motus erit, etiam multum tempus esse necesse est, ⁊ si paucus, exiguum quoq; erit tempus. ℄ Si autem paulo ante dixit quod velocem dicimus motuʒ qui multus fit in parvo tempore, perinde ac sit multus motus, ⁊ exiguum tempus quomodo non dicit contraria ⁊ sibi non constat. ℄ Solvitur quia in illis verbis non dixit de motu faciente tempus, sed de quovis motu. Hic antē dicit de motu faciente tēpus, quod quantus extiterit motus, tantum necesse sit tempus esse. Obiectio. Solutio.

℄ Atqui prius ⁊ posterius in loco primo est que positione determinantur.

℄ Inquit prius ⁊ posterius primo est in loco, per locum autem in motu. Vocat autem ⁊ dicit locum magnitudinem in qua fit motus. Nam que moventur secundum locum, in magnitudine moventur. Verum inquit prius ⁊ posterius loci sunt secundum positionem partium. Nam magnitudines sunt da numero habentium positionem, dicens autem que positione determinantur, non assignavit oppositam partem, sed quia dixit prius ⁊ posterius in motu habere proportionem ad magnitudinē, quomodo non dixit prius ⁊ posterius in motu. At sub silentio illud pertransiens intelligere permisit q͂ non positione se habet motus, quoniam motus non est partiuʒ habentium positionē, quippe prius non permaneat adveniente posteriore, sed in fluxu sunt prius ⁊ posterius que habent proportionē priori ⁊ posteriori magnitudinis, ⁊ hec inquit esse in motu, quoniā in priore parte magnitudinis motus factus illa prior est, ⁊ in secunda secūda. ℄ Quod vero locuʒ pro magnitudine dixerit significavit ex his que subiunxit ⁊ inquit.

℄ Cum vero in magnitudine sit prius ⁊ posterius: necesse est ⁊ in motu esse prius ⁊ posterius iuxta proportionem eorum que ibi sunt.

¶ Quodquidem supra dixit in loco, hic dicit in magnitudine, forte dicens huic prius ⁊ posterius in loco primo competere, idest magnitudini. ¶ Uerũ qua de causa dicimus ex magnitudine motum habere prius ⁊ posterius, ⁊ non econtrario ex motu prius ⁊ posterius in esse magnitudini. Nam quod per motum magnitudo habeat prius ⁊ posterius hinc patebit. Nam si in eadẽ magnitudine recta aliqua duo mouerentur. Unum ex altero extremo incipiens, aliud ex econtrario, profecto non eandem primam magnitudinis partem vnumquodque habebit, sed vnicuique eorum que mouentur hec est prima magnitudinis pars vnde cepit motum facere, quod quidem ⁊ in his que mouentur. Secundum naturam videre licet. Nam si lapis ferreretur deorsum, ⁊ ignis sursum per eundem aerem, aeris pars alteri est prima, que reliquo est extrema, quare ex ipso motu vnicuique definitur prius ⁊ posterius, quomodo igitur inquit Aristo. in magnitudine primum esse prius ⁊ posterius.

Dubitatio.

Solutio. Dico igitur quod penitus prius ⁊ posterius sunt in motu propter magnitudinem, quare sublata magnitudine necessario tollitur motus, non tamen si tolleretur motus, magnitudo sublata foret, vt igitur motus est propter magnitudinem, ita etiam que sunt in motu habebunt esse per magnitudinem, sed huic insunt prius ⁊ posterius, igitur ⁊ hec habebunt esse per magnitudinem, quocirca igitur forsitã dixit prius ⁊ posterius primo esse in magnitudine.

¶ At vero ⁊ in tempore prius ⁊ posterius est: quoniam alterum ipsorum semper sequitur alterum.

¶ Quoniam ⁊ tempus sequitur motum (inquit) ⁊ motus est in tempore, merito cum prius ⁊ posterius sint in motu, ⁊ in tempore erunt prius ⁊ posterius.

¶ Est autem prius ⁊ posterius in motu: quod quidem cum est: motus est: ratione tamen ⁊ ipso esse diuersum est: ⁊ non est motus. Atqui tempus quoque cognoscimus cũm motum priore posterioreue definientes. Et tunc dicimus fuisse tempus: cum prius posteriusque in motu senserimus.

¶ Hoc idem inquit prius ⁊ posterius, quod quidem in motu ac tempore conspiciuntur, subiecto sunt. Nam inquit quod quidem cum est, nihil aliud est quam motus est, tamen definitione differunt ac habitu ⁊ respectu sunt diuersa. Quemadmodum ascensus ⁊ descensus sunt idem subiecto quia eadem scala est, sed ratione sunt diuersi ⁊ non sunt ipsa scala, ita prius qua prius non est motus, cum etiam in alijs sit que non sunt motus, ceu in numeris. Nam si absque motu non speculamur prius ⁊ posterius. Nam animo ⁊ ratione mutantis ab hoc in hoc ita dicimus esse prius ⁊ posterius. Nam si non mutaremur ab hoc in hoc, neque notitiam ⁊ intelligentiam prioris ⁊ posterioris haberemus, attamen alterum est prius ⁊ posterius a motu. Nam prius ⁊ posterius quatenus vtrunque motus est non differunt, differunt autem eo quod vnum precedit, ⁊ alterum aduenit. Uerum hec aliquid aliud sunt ⁊ non motus, sed velut aliqua passio motus, si autem prius ⁊ posterius non in partibus ipsius motus acceperimus, sed in ipsis terminis ⁊ mutatis ratio apertior erit, quoniam ambo sunt in subiecto motu quamuis ab eodem sint diuersa, quemadmodum puncta linee, ⁊ superficies corporis.

¶ Definimus autem ipsum eo quod aliud ⁊ aliud ipsius accipimus: ⁊ aliquod alterum intermedium ipsorum esse putamus. Nam quando extrema alia a medio intelligimus esse: ⁊ animus ipsa duo nunc dicit aliud prius: ⁊ aliud posterius: tunc ⁊ hoc ipsum tempus dicimus esse.

¶ Prius (inquit) ⁊ posterius definientes in motu, ita in cognitionem temporis venimus. Nam cum fuerit in ipso prius ⁊ posterius (vt diximus) quando hoc definiuerimus ⁊ dixerimus aliud quidem esse nunc in quo cepit motus, ⁊ aliud in quo cessat, intermedium sane horum diuersum ab extremis hoc dicimus esse tempus, quemadmodum intermedium mutatorum prioris ⁊ posterioris dicimus esse motum. Nam vt punctis definitum linea est ⁊ mutatis motus, ita ⁊ momentis ⁊ nunc definitum est tempus.

¶ Nam quod definitur nunc momentisue: id tempus esse videtur ⁊ supponitur.

¶ Cum tempus non constet momentis, quippe non sit duo nunc que se habeant deinceps, sed definitur ⁊ terminatur ab ipsis cum non sit intermedium nunc sed tempus, propter hoc inquit quod hoc modo supponatur scilicet quod omne intermedium duorum momentorum sit tempus. Nam hoc demonstrabit in sequentibus libris quod nulla magnitudo componitur ex indiuisibilibus, neque linea ex punctis, neque motus ex mutatis, neque tempus ex nunc. Item neque latitudine ex non latitudinibus dico scilicet ex lineis superficies, neque altitudo ⁊ profunditas ex non profunditatibus, dico inquam ex superficiebus corpus.

¶ Cum igitur ipsum nunc ⁊ vnum sentimus ⁊ non aut prius in motu posteriusue: aut vt idem quidem: prioris vero cuiusdam posteriorisue: ⁊ tempus nunc nullũ fuisse videtur: quod neque motus: sed cũ prius ⁊ posterius sentimus: tunc ⁊ tẽpus dicimus esse.

¶ Siue inquit non duo nunc sentiamus, siue vnum quidem quod non fiat in priore ⁊ posteriore quodam, non videtur nobis tempus fieri. Nam ⁊ si fuerit vnum nunc ⁊ intellexerimus esse ipsum mobile, quod interdum in alio quodam, atque interdum in alio fit, ⁊ ita tempus intelligimus, vel igitur hoc inquit. Prioris vero ⁊ posterioris cuiusdam idest in quodam priore ⁊ posteriore factum. Nam hoc est spatium cuius in alia parte nunc fit, tempus est, vel vt accipiamus idem nunc subsistens ac manens, duas tamen rationes recipiat, aliam principij, aliam vero termini ⁊ finis, quare prioris finis ⁊ terminus posterioris autem principium. Hec enim quorum idem nunc finis ⁊ terminus est, tempora sunt. Nam quod simpliciter ab ipso nunc definitur tempus est. Inquit igitur siue duo nunc, siue vnum senserimus quod aliam ⁊ aliam rationem suscipiat quippe nihil interfit, siue aliud ⁊ aliud sit numero prius ⁊ posterius nunc, siue idem sit numero, ⁊ fiat tamen vt aliquando in alio quodam fit, ⁊ interdum in alio, certe secundum diuersitatem horum fit nobis temporis intelligentia. Si autem vnum nunc penitus subiecto ⁊ ratione intellexerimus, tunc intelligentiam temporis non obtinemus, quemadmodum neque ij qui dormierunt in sardis, propter hoc inquit tempus fuisse non videtur, quoniam neque motus est. Nulla enim prorogatio extensioque est, at omnis motus in prorogatione fit.

¶ Hoc

¶ Hoc enim est tempus numerus motus ꝑ prius ⁊ posterius.

¶ Cum dicat quid sit motus, definit ipsum, est autē numerus motus, verum non ipsum numerans, sed prius ⁊ posterius motus numerata hoc tempus est.

¶ Non ergo tempus est motus sed quo numerū motus ipse habet.

¶ Illud sed quo numerum ipse motus habet idest, sed quo numeratur motus. Nam id ꝙ est numeratum motus hoc est tempus, non qua motus est, sed qua numeratur per prius ⁊ posterius.

¶ Huius quoq; inditium est. Nam plus ⁊ minus numero discernimus. Plurem minorem-ue motum tempore: tempus igitur est quidam numerus.

¶ Quod sit tempus numerus motus scilicet numeratus ⁊ non numerans. Nam hoc deinceps demonstrabit, probat hoc modo in tertia figura, omne plus ⁊ minus discernitur numero, aliquod plus ⁊ minus discernitur tempore. Nā plurē minorēue tēpore motū discernimus igitur tempus est aliquis numerus.

¶ Cum vero duplex sit numerus. Nam ⁊ id ꝙ numeratur ac numerabile: ⁊ id quo numeramus numerum dicimus: id quod numeratur non id quo numeramus est tempus. Sunt autem id quo numeramus: ⁊ id quo numeratur diuersa.

Pōderatio verbor̄.

¶ Quoniam dixit tempus esse numerū motus, ⁊ numerus multifariam dicitur, numerat quot modis, ⁊ quo significatu tempus sit numerus motus. Uerum dicens dupliciter dici numerum tres significatus dicere videtur, numeratum, numerabile, ⁊ id quo numeramus, sed dicimus quod duo priores significatus pro vno posuit, vnum inq; illius quod actu numeratur, ⁊ alterius quod potentia numerabile est. Uel vt apertius ostenderet quid dicat numeratum, subiunxit numerabile, ipsum autem est res mensurata, ceu decem equos, decem canes. Cum igitur numerus dicatur dupliciter, dicimus tempus esse numerum vt numeratum.

Dubitatio.

¶ Dignū autem dubitatione est quonam pacto dicentes tempus esse continuum dicamus ipsum etiam esse numerum. Nam numerus est quantitas discreta at impossibile est idem esse continuum ⁊ discretum.

Solutio.

¶ Dicimus igitur ꝙ si tempus foret numerus numerans ipsum esse continuum non posset, cum autem non sit numerus numerans sed numeratus nihil prohibet secundum aliud esse cōtinuum, ⁊ secundum aliud numerum. Nam quo est mensura motus continui hac ratione cōtinuus est, quo vero habet prius ⁊ posterius hac ratione numerus est. Equidem non est impossibile, neq; inconsuetum etiam de continuis numerum dicere. Nam dicimus lignum habere decem vlnas, ⁊ iter habere decem stadia; ⁊ tamen hec continua sunt que quatenus possunt a nobis secundum partes diuidi, hac ratione de ipsis numerum predicamus, quare natura de his continuum predicatur, positione autem ex nostra intelligentia numerus.

Alia dubitatio.

¶ Rursus dubitatione dignum est, quomodo inquit tempus esse numerum non velut mensurantem, sed velut mensuratum. Atqui motum nihil aliud mensurat ꝙ tempus, mensuram igitur motus dicit tempus esse.

Solutio.

¶ Dico igitur etiam ad hoc quoniam ⁊ si dicitur motum tempus mensurare, attamen ⁊ ipsum metitur ab ipsa anima, ⁊ primo mensuratur tempus, ⁊ mensuratur deinde mensurat, quod autem duntaxat mensurat, ⁊ nequaq; mensuratur id necesse est solum esse discretum ⁊ nullo pacto continuum, quare ⁊ si tempus diceretur mensurare motum nihil ex hoc absurdi accidet rationi. Item hoc modo dicitur tempus mensurare, quemadmodum si duo ligna equalia inter se apposita vno mensurante diceret quispiam ꝙ mensuratum ⁊ ipsum mensurauit appositum. Nam quantum hoc tantum ⁊ illud, hac ratione igitur ⁊ tempus dicimus mensurare motus, quoniā simul sunt, ⁊ simul extenduntur ⁊ prorogantur, quantum igitur erit alterum, tantum ⁊ reliquum erit.

¶ Atq; vt motus alius est atq; alius est: sic ⁊ tempus.

¶ Qđ soli⁹ motus tēpus sit numerus, ⁊ nullius alterius ostendit etiam per hoc. Nam (inquit) vt alius atq; alius est motus semper, ita ⁊ tempus quod est eiusdē numerus semper aliud atq; aliud est. Atqui omnia alia cum semper eadem sint, ⁊ numerus semper idem est, quare si tempus aliud ⁊ aliud semper est, ⁊ est alicuius prorogationis productionisq; tēpus numerus, igitur solius motus tempus erit numerus.

¶ Tempus autem omne ꝙ est simul idem est. Nam ipsum nunc idem subiecto. Esse autem ipsius diuersum est.

¶ Simul vbiq; acceptum vniuersum tempus hoc vnum ⁊ idem est. Nam omnis motus prius ⁊ posterius mensurat, non tamen vt alterationis, vel auctionis, sed prius ⁊ posterius eorum qui fiunt motus idem sunt, ergo ⁊ tēpus idē erit. Hoc tamen non amplius de motu conuenit dicere, quippe non sint simul motus, sed alij sunt non modo numero diuersi sed etiam spetie, quidam namq; ⁊ si spetie ijdem ceu ij quibus sphere circumaguntur, at tamen numero non sunt idem, tamen tempus vbiq; vnum ⁊ idem numero, quare ⁊ hac ratione profecto tempus non est motus sed numerus motus. Quod autem idem sit ⁊ vnum vbiq; tempus probat ex ipso nunc ⁊ momento. Nam nunc secundum sui naturam vnum est vbiq;, licet ratione differat. Nam aliter accipitur vt prius, ⁊ aliter vt posterius, veruntamen vt prius vnum ⁊ idem vbiq; est, similiter etiā vt posterius, si ergo nunc est continuum temporis, ⁊ hoc est idem vbiq; patet etiam tempus vbiq; vnum ⁊ idem esse ⁊ natura ⁊ numero.

¶ Ipsum autem nunc tempus metitur: vt prius atq; posterius est. Et nunc tum est idem: tum non idem. Nam vt est quidem in alio: atq; alio differt. Atq; hoc pacto est ipsum nunc. Subiecto vero est idem quatenus vbiq;: est idem. Nam vt motus sequi magnitudinem dicitur: hac ratione ⁊ tempus vt diximus. Et similiter punctum id quod fertur quo motum cognoscimus sequitur: ⁊ prius ⁊ posterius. Hoc namq; cum est idem est. Est enim aut punctum: aut lapis: aut aliquid aliud tale. Ratione vero diuersum: perinde atq; sophiste coryscum in lycio: ⁊ coryscum in foro esse sumunt esse diuersa. Et hoc igitur vt alibi atq; alibi est diuersum.

¶ Quoniam superioribus dubitauit circa nunc nunquid

A p'n' fuit h dubitatio cũ dessere- bat an ips esset.

vnum ⁊ idem sit prius cũ posteriore, vel diuersum. Deinde demonstrauit vtrũq; absurdum. Nam siue idẽ foret, omnia cõtemporanea ⁊ in eodem tempore esse necesse est, siue non idem, quoniam non aptum est suapte natura prius manere adueniẽte posteriore, profecto necesse est corruptũ esse, ⁊ siue in seipso siue in alio nũc vtrũq; est impossibile. Quoniam erga hoc erat maxime causa paralogismi ipsa diuisionis imperfectio, propter hoc reliquum diuisionis hic adfert. Nam prius nunc neq; simpliciter idem est cum posteriore, neq; simpliciter diuersum, sed partim idem, partimq; non idem, hoc autem pretermissum fuit ob occultationem Paralogismi. Hic autem ipsum ponit, vt soluat illam dubitationem, quoniam substantia idem est prius cum posteriore, respectu; autem non idem neq; ratione. Nam aliud est eidẽ esse prius, ⁊ aliud est esse posterius. Et quemadmodum inquit ⁊ sophiste aiunt alium esse coryscum in lyceo ⁊ aliũ in foro hac ratione vere dicentes, quoniam non est idẽ, vt idem hic sit ⁊ ibi, igitur ⁊ nunc momentumue signo vnum ⁊ idem esse numero cuius fluxu tẽpus fiat, nõ accidet ea que prius facta sunt eadem esse cũ his que modo geruntur. Nã licet sint in eodem, non tamen eodem modo se habente, quoniam non eadẽ sunt vel simul ea que fiunt tractanturq; a corysco in lyceo existente, ⁊ in foro, ceu si hic ipse calefieret, ibi vero frigefieret, vel aliquid tale pateretur. Siue ergo vnum ⁊ idem numero poneretur nunc esse nihil dictorum absurdorũ accideret, quoniam idem habitu ⁊ ratione esse non ponitur, si ne substãtia eadẽ esset, ⁊ prius ⁊ posterius nõ essent numero idẽ, quod quidẽ est magis verũ multo magis nullũ absurdũ eorũ accideret, quomodo aũt se habeat nũc ad fieri ⁊ corrũpi in sequentibus libris demõstrabit, quoniam idẽ ⁊ pleraq; alia momẽto ⁊ sine tempore sunt, vel nõ sunt neq; per generationẽ ad esse deducta neq; p corruptionẽ in ipsũ nõ esse. ¶ Ceterũ veniamus ad textũ. Et nũc tũ est velut idẽ. Nã dicens idẽ nũc partim idem esse. s. subiecto, sed esse eidẽ diuersum, ex quo (vt dicebã) dictã dubitationẽ soluit, qũo idẽ atq; nõ idẽ sit nũc ostẽdit. Nã quatenus (inquit) in alio ⁊ alio esse accipit, hac rõne alterum atq; alterum est prius ⁊ posterius. At accipitur in alia atq; alia parte motus. Secundum aũt hoc inquit erat eidem ⁊ nunc esse. Nam momentum indiuisibile est. Id autem ꝙ indiuisibile est simul esse in pluribus non potest, sed partim in eodem est, ⁊ partim in eodem non est, quare pulchre dictum est ꝙ ea ratione esse habet, quia aliud ⁊ aliud accipitur. Non enim est dicere eo quod simul est in eodem ⁊ in eodem hac ratione ⁊ diuersa sunt prius ⁊ posterius, quippe eidẽ aliud sit in hoc esse, ⁊ aliud in hoc, hac igitur ratione diuersũ est prius nunc a posteriore. Cum autem dicit quatenus vbiq; est idem, idest subiecto, deinde hoc probare volens subiunxit. Nam vt motus sequi magnitudinẽ dicitur, hac ratione ⁊ tempus vt diximus. Et similiter punctum id ꝙ fertur quo motum cognoscimus, ⁊ prius ⁊ posterius in ipso. Nam dixit superioribus motũ sequi magnitudinem, ⁊ hac ratione tempus sequi. Nam eo quod in magnitudine prius ⁊ posterius sunt, ⁊ adhuc continuum, etiam in motu sunt prius ⁊ posterius ⁊ continuatio, ⁊ per motum in tempore, nisi quia prius ⁊ posterius positione in magnitudine sunt propter ea quia a quauis parte poterat sumi principium, in motu autem ⁊ tempore nõ amplius hoc modo, quippe in his possit prius fieri posterius, sed non econtra posterius potest fieri prius, quẽadmodum igitur hec (inquit) sese comitantur, ita ⁊ ea que sunt productiua horum ⁊ efficientia, hoc autem significauit dicens. Et similiter punctum id ꝙ fertur quo motum cognoscimus. Nam punctum est magnitudinis effectiuum, quippe punctum fluens efficiat lineam, prima autem magnitudo est linea, ⁊ motus effectiuum dicitur esse id ꝙ fertur, quoniam vt fiat motus ex Athenis ad Thebas causa est id ꝙ fertur, siue homo fuerit siue quoduis aliud. Item vt fiat motus ex ariete in taurũ causa forte est sol cum hoc motu moueatur vel aliquod alterũ astrũ, hoc quoq; mobile cognoscitur motus, quippe motus per se ignotus eo quod mouetur certe cognoscit. Nam celi motum ⁊ orbiculationem que fit ab eodem in idem non alio quodam cognoscimus q̃ ipso celo. Naz eo quod videmus eandem ipsius partem bis fieri in ipsa orizontis parte tantum motus elapsum fuisse cognoscimus. Sic etiam nunc effectiuum temporis est. Nam fluxus eius efficit generatq; motum, si ergo vt punctũ se habet ad magnitudinem, ⁊ ꝙ mouetur ad motũ, ita ⁊ nunc ad tempus, ⁊ punctum vnum ⁊ idem generat magnitudinem. Nam productione extẽsioneq; plurimũ punctorũ non fit linea sed vno fluxu. Item ⁊ id ꝙ mouetur cum vnum ⁊ idem sit generat motum, certe consequens est vt etiam nunc cum vnũ ⁊ idẽ fuerit generet tempus, quippe tempus non fiat ex multis appositis coniunctisq; momentis inter se, quoniam non componitur ex nunc ⁊ momentis tempus sed vnius fluxu fit. Nam cũ accipitur idem nunc prius ⁊ posterius tunc tempus est. Quẽadmodũ igitur id ꝙ mouetur quodqdẽ aliquando vnum ⁊ idem existens est, quoniam vel lapis, vel homo, vel sydus, vel quippiã aliud est cum in alio atq; alio sit atq; accipitur hac ratione diuersum est. Naz vt dicebam aliud est socrati domi esse ⁊ aliud versari in foro, sic plane ⁊ ipsum nunc subiecto ⁊ substantia idem est prius ⁊ posterius, sed quia alterũ est esse prius, ⁊ alterũ est posterius esse hac ratione diuersum est. Exempli ⁊ declarationis causa vt demonstraret quomodo idem dicimus subiecto ⁊ ratione differens commemorauit dictum Sophistarum. Nam illi accipientes alterum esse corysco in foro esse, ⁊ alterum esse in lyceo transferebant hanc differentiam per accidens, ⁊ secundum rationem ad subiectum. Nam inquiunt si aliud est corysco in lyceo esse, ⁊ aliud in foro, igitur coryscus ipse a seipso alter est. At nõ necesse est si secundũ rationem esset quippiam alterũ ⁊ secundũ accidẽs, iam idem esse subiecto alterũ, quoniã ⁊ scala vna ⁊ eadẽ est cũ sit ratione diuersa atq; altera. Nam aliud eidem cum sit ascensus, ⁊ aliud cum sit descensus, sic igit ⁊ nũc est alterũ ratione atq; diuersum tã prius esse ⁊ posterius, sed subiecto idem.

Aduerte is itelligit p ailqd alterũ astrũ planetã. s. astrũ errans qñ Planete singuli sub Zodiaco in signis duodecim mouent qz sigr qd libz i lõgitudine triginta grad'bz i latitudine duodecim vtrinq; a linea ecliptica sex grad'. Et h fit q; iste solus octo spheras dat vñ nõ erit ali' mot' i zodiaco q̃ planetarum.

¶ At ipsum nunc sequitur id ꝙ fertur: perinde atq; tempus sequitur motum. Nam ipso quod fertur cognoscimus prius posteriusue in motu.

¶ Cum dixerit motum sequi magnitudinem, ⁊ hac ratione tempus motum, ⁊ similiter punctũ id quod fert, ac deinde interseruit rationem sophistarum, in his modo reliquum adiungit, quod nunc sequitur id ꝙ fert. Nam in eo quod id ꝙ fertur in priore ⁊ posteriore quodam accipitur, ⁊ eius mutationes numerantur hac ratione nunc substantiam subsistentiamq; habet. Quod autem nunc sequatur id ꝙ fertur significauit dicens. Nam ipso quod fertur cognoscimus prius ⁊ posterius in motu. Nam vt omne temp' sequit comitaturq; omnem motum ⁊ simul extenditur ⁊ protogatur cum illo, ita ⁊ nunc cum ipso quod fertur. Nam proportionem habent vt se habet id ꝙ fertur ad motum ita se habet ⁊ nunc ad tempus, quare ⁊ alternatim ⁊ mutata proportione

Arg^m a cõmutata proportione.

portione, vt se habet motus ad tempus ita ⁊ id q fertur ad nunc ⁊ momentum ipsum, si ergo id q fertur vnum ⁊ idem est quum est, siue punctum, siue lapis, siue quod uis aliud. Nam differt ratione in alio atq; alio fieri, tale etiam nunc prorsus erit.

¶ Prius vero ⁊ posterius vt numerabile est ipsum nunc profecto est. Quare ⁊ in his quum est nunc: idem est. Nā prius aut posterius qd est in motu ipso autem esse diuersum est: prius namq; posteriusue vt numerabile est ipsum nunc.

¶ Cum dixerit q prius ⁊ posterius cognoscimus in motu per id q fertur, adiecit, prius vero ⁊ posterius vt numerabile est ipsum nunc est, concludens etiam his nunc sequi comitariq; id q fertur. Nam si prius ⁊ posterius sequuntur id q fertur in motu, ⁊ prius ⁊ posterius in motu ipsum nunc est. Nam quatenus prius ⁊ posterius numerabile nunc sequeretur id quod fertur, ⁊ ita reliquum propositum introducit, dico scilicet q nunc idem subiecto sit, ⁊ ratione aliud atq; aliud. Nam dixit quare ⁊ in his pro ⁊ in ipsis nunc ⁊ momentis. Nam vt punctum est generatiuum lineę vnum ⁊ idem subiecto, ⁊ id q fertur generatiuum est motus, ita ⁊ nunc temporis generatiuum est, id est quum nunc fuerit ⁊ subiecto vnum exstitit ⁊ est, tunc vnum idemq; est, ⁊ deinde quid est subiungit. Nam (inquit) prius vel posterius in motu, quoniam idem prius ⁊ posterius sunt subiecto in motu, cum ⁊ in motu id q fertur sit idem licet esse sit diuersum, id est secundum rationem. Nam in motu prius ⁊ posterius non vt numerata sunt, neq; vt prius ⁊ posterius subiectum est ipsis nunc hoc autem idem est cum velut prius ⁊ posterius acciperetur, ⁊ cum velut differentia motus, tunc aliud ⁊ aliud secundum rationem, quippe eidem aliud sit prius esse ⁊ aliud posterius esse.

¶ Et hoc maxime notum est. Nam ⁊ motus ob id q mouetur: ⁊ latio ob id quod fertur nota est. Nam id q fertur hoc aliquid est. Motus vero non est.

¶ Cum velit quo ad omnia ostendere similitudinē nunc ipsiusq; momenti ad id quod fertur, ⁊ hoc adiecit. Item ⁊ per se vtile est considerationi de tempore. Nam ab re non est inquit, ⁊ temporis nunc maxime notum est. Nam de tempore solum nunc ⁊ momentum est ⁊ exstitit. Etenim motus cum suapte natura ignotus sit, ipso quod fertur sane cognoscitur. Et nunc sequitur id q fertur, ⁊ quam rationem habet id q fertur ad motum, eandem etiam habet nunc ad tempus, igitur consentaneum est vt per ipsum nunc tempus cognoscamus quoniam ⁊ per ipsum q mouetur cognoscimus motum. Quod vero latio cognoscatur per id q fertur demonstrauit dicens. Nam id quod fertur hoc aliquid est, motus autem non. Nam id q mouetur substantia est ⁊ subsistens, motus autem non subsistit sed habet esse dum fit. Nam mutatione eius q mouetur est essentia esseq; motus. Item si quod mouetur est substantia, ⁊ motus est actio, ⁊ substantię in multis sunt clariores suis actionibus, merito igitur nascitur motus per ipsum q mouetur. Dicens autem. Nam ⁊ motus ob id q mouetur, subiunxit ⁊ latio ob id q fertur, vel idem geminatione vocabulorum dicens, vel potius ex generaliore ⁊ occultiore in magis spetiale ⁊ proprium atq; apertius proficiscens. Nam ⁊ in alteratione nota est alteratio per id quod alteratur, similiter autem ⁊ in auctione ⁊ diminutione. Verum apertissime in latione ipso q fertur latio cognoscitur.

Aduerte dup^x genus rer quedā sunt successiue que habēt eē dū fiūt ⁊ quedā pmanentes mot^s quidē ē res successiua.

¶ Est igitur tum idem id q nunc dicitur semper tum non idem. Nam ⁊ id q fertur sic se habet.

¶ Velut conclusio predictorum hoc est. Nam quod demonstrauit superius hoc velut in conclusione nunc dicit, quippe vt id q fertur subiecto est idem, habitu vero ⁊ ratione diuersum, ita etiam nunc ipsum se habet.

¶ Patet etiam nunc ipsum non esse si tempus non fuerit: ⁊ tempus non esse si nō sit ipsum nūc. Nam quemadmodum id q fertur ⁊ latio simul sunt: sic ⁊ numerus eius q fertur: ⁊ numerus ipsius etiam lationis simul sunt. Est enim tempus quidem lationis numerus. Ipsum autem nunc vt id q fertur perinde atq; vnitas numeri.

¶ Cum ostenderit tempus esse numerum prioris ⁊ posterioris in motu, ⁊ hoc est ipsum nunc momentumue. Nam in motu prius ⁊ posterius est ipsum nunc, non ab re concludit fieri non posse vt ipsorum alterum sit sine altero. Nam si vt se habet id q fertur ad lationem, ita ⁊ nunc se habet ad tempus, neq; enim id q fertur aliquid esse ac tale potest si non sit ipsa latio, ⁊ econtra neq; latio erit si non fuerit id q fertur, sic profecto ⁊ tempus se habere ad nunc necesse est, ⁊ si alterum introducetur ⁊ reliquum introduci ac esse oportet, similiter si vnum tolleretur, ⁊ reliquum vna tolleretur. Nam eodem modo se habet punctum ⁊ linea, quippe sese mutuo introducant, ac vnum cum destruitur simul ⁊ aliud destruatur. Nam quemadmodum id q fertur ⁊ latio, ita numerus eius q fertur ⁊ numerus lationis se habent. Nam tempus est numerus lationis. Nunc autem momentumq; vt id q fertur se habet ceu vnitas numeri, igitur inquit nunc numerum esse eius q fertur, ⁊ tempus numerum lationis, quemadmodum igitur simul vel sunt, vel non sunt id q fertur ⁊ latio, ita etiam se habet numerus eius q fertur ⁊ lationis id est nunc ⁊ tempus, que vel simul sunt vel non sunt. Verum cum dixit. Est enim tempus quidem lationis numerus decebat eum inducere atq; subiungere.

¶ Ipsum autem nunc numerus eius q fertur, sed dixit nunc autem vt id q fertur. Quocirca verba occultiora fecit. Quomodo vero nunc sit numerus eius q fertur subiunxit dicens ceu vnitas numeri. Vt enim in numero vnitas rursus ac rursus accepta numerum numerantem efficit cum sit ipsa indiuisibilis, ita ⁊ nunc cum sit indiuisibile velut vnitas rursus ac rursus acceptum tempus facit, quemadmodum igitur tempus ex ipso nunc factum mensurat motum, ita ⁊ nunc mensurat id q mouetur, ⁊ est tempus numerus motus, ⁊ nunc numerus eius q fertur. Quomodo autem tempus sit numerus lationis iam dixit. Non enim vt numerans ipsam, sed esse habens numerando ipsam, numerat autem non quatenus latio est sed quatenus in ipsa prius ⁊ posterius sunt. Non enim ipsius motus tempus est numerus, sed est prioris ⁊ posterioris in ipso interuallum, ⁊ numerus eius q fertur nunc est non quatenus est id q fertur sed quatenus in priore quodam ⁊ posteriore accipitur. Nam prius ⁊ posterius sumpta per que mouetur ipsa sunt momenta ⁊ nunc. Nam nunc quo sol sit in ariete, ⁊ rursus

Aduerte q̄ h nō dic̄ tēpus cōstare momētis sz eē factuz ex eo momēto q̄ fluit.

nunc quo fit in tauro erit numerus eiusdem solis, tanq̃ in priore quodam ⁊ posteriore fiat tibi. Similiter ⁊ in ipsis vnitatibus numeri. Nam quemadmodum numeramus numerum vnitate, vel simpliciter numerabile ꝙ esset aliquid. Nam decem equos ⁊ decem lapides vnitate numeramus. Nam per vnitates accumulantes ipsa numerabilia sic numeramus vnumquodq̧. Ita ⁊ id ꝙ fertur ipso nunc numeramus, ⁊ prius posteriusq̧ ipsius in quibus semper fit aliud in alio numerantes, ceu sol prius fit in ariete ⁊ postea in tauro, ⁊ prius in tauro q̃ȝ in geminis, ⁊ posterius in geminis ⁊ ita deinceps.

Aduerte motũ fieri planetaꝝ in duodecim signis sc̄dm ordinẽ illorum.

¶ Et preterea tempus ipso nunc continuũ: atq̧ diuisum secundum ipsum nunc.

¶ Continuationis ⁊ diuisionis in tempore nunc inquit esse causam, quemadmodum est id ꝙ mouetur in motu, ⁊ punctum in linea. Etenim hic rursus videtur eadem proportio, sed punctum potentia acceptum est causa continuationis lineę. Continuum namq̧ est id cuius partes copulantur ad vnum terminum communem copulantur. At potentia vnus est terminus, tamen si actu acciperetur causa diuisionis lineę foret, sed amplius vnum non esset, sed duo cum vtrumq̧ terminaret vnam aliquam partem earum que diuise sunt. Nam vnum sua pte natura est secundum quod fit ipsa diuisio. Nam oportet diuidens per quod diuidit illud vnum esse ⁊ indiuisibile, propter quod trifariam diuisibile superficie diuiditur que indiuisibilis est secundum profunditatem, ⁊ secundum ꝙ fit diuisio. Item superficies linea diuiditur que secundum latitudinem est indiuisibilis. Nam diuisio est latitudinis, linea deniq̧ puncto diuiditur q̃ȝ est prorsus indiuisibile. Sed quum actu acciperetur in linea punctum, ⁊ diuideret ipsam, tunc duo puncta fierent duarum partium indiuisione termini. Similiter autem ⁊ id quod mouetur est continuationis ⁊ diuisionis in motu causa. Nam quia id ꝙ mouetur continuo ⁊ sine interpollatione mouetur, continuus est motus, veruntamen si id ꝙ mouetur quiete media interciperetur, tunc foret diuisionis causa in motu. At in his que sunt subdita ortui interituiq̧ id ꝙ mouetur actu potest stare ac interpollatione intercipi eius motum, ceu is qui ex Athenis ad Thebas proficisceretur, alicubi potest quiescere ac stare intereundum, ⁊ reliquum absoluere spatiȝ ac perficere, ⁊ ita id ꝙ mouetur ex Athenis ad Thebas interpollatione, quiete ⁊ mora intercidisse ac diuisisse motum videtur. Sed in cęlestibus causa continuationis duntaxat est id ꝙ mouetur, ⁊ diuisionis actu nunq̃ȝ, nisi sola animi cogitatione. Similiter ⁊ nunc in tempore est causa continuationis ⁊ diuisionis, sed solum continuationis semper actu, diuisionis autem solum secundum cogitationem ⁊ intelligentiam. Si enim primus motus cuius primo mensura est tempus non potest stare, neq̧ quiete intercipi, sane constat neq̧ tempus actu vnq̃ȝ diuidi posse, sed sola conceptione ⁊ cogitatione dicimus nunc esse causam diuisionis in tempore. Nam hoc dies diuidimus in horas, ⁊ menses in dies, ⁊ annos in menses. Quod autem nequeat tempus actu diuidi hinc quoq̧ constabit, quoniam necesse foret multoties stare motum demonstratur namq̧ ꝙ omnes duo motus deinceps statione prorsus ⁊ quiete intercipiuntur, ⁊ ꝙ neque aut duo motus diuisi deinceps continui esse, si hoc autẽ admittitur, ⁊ inter duo tempora que mensurant duos motus erit aliquod intermedium, quod non est tempus. Sed inter omnia duo nunc cadit tempus medium, igitur tempus est quando non esset tempus, quod quidem absurdum est, igitur actu non potest aliquando diuidi tempus sed sola cogitatione ⁊ intelligentia, quemadmodum diximus ab ipso nunc diuiditur.

¶ Hoc enim comitatur lationem ⁊ id ꝙ fertur.

¶ Quemadmodum tempus ⁊ nunc sequitur continuum esse tempus per ipsum nunc ac diuidi, ita hoc idem sequitur lationem ⁊ id ꝙ fertur continuum esse motum propter id ꝙ fertur ⁊ diuidi ob ipsum. Similiter punctum ⁊ lineam hoc sequitur vt prius diximus.

¶ Etenim motus ⁊ latio vna est ipso ꝙ fertur: quoniam vnum est ⁊ non cum est. Sic enim interciperetur sed ratione.

¶ Cum dixerit motum ⁊ lationem vnam esse eo quod fertur, quomodo sit vna propter id quod fertur subiunxit, quoniam inquit vnum id ꝙ fertur ⁊ non quum est. Etenim interciperetur sed ratione, id est si id quod mouetur vnum sit, si autem non solum subiecto. Nam ea particula textus (cum est) hoc indicat, sed etiam ratione, tunc ⁊ motus vnus, cum idem per se sit id ꝙ mouetur vnum quidem existens id ꝙ mouetur potest intercipi, sic autem vnum erit id ꝙ fertur sed motus vnus ⁊ continuus amplius non erit, sed duo motus diuisi, si autem ratione sumeretur idest vt id ꝙ mouetur. Nam si interciperetur non amplius erit vnum ratione sed duo. Nam aliud est ipsi cum velut id est ꝙ mouetur, ⁊ cum est velut id ꝙ quiescit. Si ergo ⁊ ratione vnum acciperetur tunc vnus motus ⁊ continuus erit, quod quidem eidem inest propter id ꝙ fertur. Sic autem ⁊ punctum se habens vnam efficit lineam ⁊ nunc vnum tempus, si vnum fuerit punctum, ⁊ vnum nunc subiecto ⁊ ratione. Nam si duas rationes punctum susceperit, ⁊ alterius fuerit terminus, ⁊ alterius principium, tunc etiam erunt due lineę ⁊ punctum non erit causa continuationis sed diuisionis. Si autem ⁊ ratione vnum fuerit idest vt terminus solus communis vtrisq̧ acciperetur ⁊ si infiniti essent, tunc etiam linea vna erit ⁊ continua. Et huius causa est punctum. Idem quoq̧ dicendum est de tempore ⁊ ipso nunc.

¶ Distinguit etiam hoc priorem ⁊ posteriorem motum. Atq̧ hoc accommodatur quodam modo puncto. Etenim punctum ⁊ continuat longitudinem ⁊ distinguit. Nam huius principium est illius finis. Uerum cum hoc modo quispiam ipsum sumpserit: vt vno ipso tanq̃ȝ duobus vtatur: tunc stare necesse est: si erit principium ⁊ terminus idem punctum fuerit. Ipsum autem nunc quia id quod fertur semper aliud atq̧ aliud est.

¶ Cuȝ dixerit quod motus ⁊ latio ipso ꝙ fertur vna est, ⁊ ostenderit quomodo vna, quoniam quando subiecto ⁊ ratione id ꝙ fertur vnum esse acciperetur. Nunc autem dicit quomodo est causa diuisionis motus. Nam quando staret id ꝙ fertur, deinde rursus inciperet moueri, prior quidem motus accepit finem, ⁊ secũdus principium ⁊ duo essent motus ⁊ non vnus, hac igitur ratione id ꝙ fertur est causa diuisionis. Atq̧ hoc accõmodatur quodãmodo puncto. Diximus iam quomodo etiaȝ punctum in linea est causa continuationis ⁊ diuisionis. Adiecit autem quodammodo propter ea quod in magnitudinibus actu punctum diuidit lineã, nunc tamẽ Textus.

nunq̃ȝ actu

nanqꝫ actu diuidit, tempus quemadmodum diximus, neqꝫ in celestibus id ꝙ fertur actu diuidit motū, sed solū secundū considerationem, vt iam diximus, ⁊ hac igitur ratione differrent adinuicē. Et posset etiam propter hoc esse additum illud (quodammodo.) Uerum ipse Arist. exponens cur adiecerit quodammodo, subiungit. Et.n. punctum continuat longitudinem ⁊ distinguit ⁊ cetera. Nam in magnitudine ⁊ puncto idem punctum cum bis accipietur ⁊ numerabitur, velut principium ⁊ finis ⁊ manens. Nam cum sic bis accipitur vt alterius sit finis, ⁊ alterius principium, sic numerat magnitudinem ⁊ distinguit, at ipsum nunc non ita se habet. Neqꝫ.n. permanet prius nunc neqꝫ posterius, sed sequitur id ꝙ fertur. Ipsum nanqꝫ ꝙ fertur in eo ꝙ aliud ⁊ aliud sit non potest permanere, quare ipsum bis accipi nō potest, igitur neqꝫ nunc manet neqꝫ bis accipitur simul vt punctum, attamen duas reciperationes cum vnum ⁊ idem sit nihil vetat. Nam ipsū nunc ꝙ diuidit diē a nocte, dici finis est, ⁊ noctis principiū, quando igitur (vt dicebam) diuidens hec tēpora acciperetur cogitatione ⁊ nō actu diuidens.

Textus. ℭ Quare tempus est numerus non velut est punctum idem principium ⁊ finis. Sed velut potius extrema linee.

ℭ Ex dictis inquit concludamus ꝙ cū dicimus tempus esse numerum, ⁊ dicitur numerus numerare prius ipsius ⁊ posterius. Hec autem sunt ipsa nunc, non ita ipsum numerū dicimus videlicet ipsa nunc que in ipso sunt, quemadmodum punctum numerum dicimus quando eundem bis accipimus, hoc autem est quia partim habet rationem finis, partim principij. Nam punctum habens aliquam positionem ⁊ manens, ⁊ in re positionem habente ⁊ permanente subsistens potest bis accipi. Nam non vetat vt accipi possit. At ipsum nunc nō potest bis accipi vt principium, atqꝫ vt finis. Nam tempus in quo subsistit cum habeat esse dum fit ⁊ fluit non potest bis accipi idē nunc ⁊ velut principiū atqꝫ velut finis. Nam hoc modo tempus rem stabilem esse faceremus. Nam si huius est principiū ⁊ alterius finis diuideretur tempus, ⁊ duo tempora ⁊ totidem motus forent. At demonstrabitur duos motus esse continuos non posse, sed prorsus quiete intercipiantur, si ergo hoc in tempore fieri non potest, igitur idem nunc bis accipi non potest, sic ergo nō possunt nūc ipsa nequeunt numerus esse, vel tēpus eisdem distingui, verūtamen vt extrema linee finite possunt esse. Nam extrema linee sunt duo puncta vtriqꝫ posita quibus finitur in vtramqꝫ partem que sane numerū habent. Nam duo sunt extrema linee finite, non ita autem duo, vt idē punctum bis acceptū sit scilicet principium, ⁊ velut, sed vnūquodqꝫ habet rationem vnam termini ⁊ finis. Ita ⁊ nūc numerus est non vt idem bis acceptum sit, sed vt aliud, atqꝫ aliud, ⁊ in alia atqꝫ alia parte temporis. Etenim sic sunt duo linee vt in alia parte ⁊ alia linee. Uerum non alia ⁊ alia subiecto. Nam sic idem esse ostensum est, sed quia idem in alio ⁊ alio accipitur, ⁊ vt prius atqꝫ posterius, ceu etiam coryscus alius est in foro, ⁊ alius in lyceo licet subiecto idem sit.

ℭ Et non vt partes ob id ꝙ diximus. Nam medio puncto vt duobus vtetur. Quare quiescere accidet. Item patet neqꝫ nunc esse temporis partem neqꝫ diuisionem motus. Quemadmodum neqꝫ pūcta sunt linee: sed linee due partes vnius.

ℭ Cum ostenderit non posse numerum esse tempus idest ipsa nunc per que numeratur tempus, quemadmodum ⁊ ipsum punctū ꝙ bis accipitur scilicet vt terminus atqꝫ vt principium, sed velut extrema ⁊ terminis linee finite, demonstrat ꝙ neqꝫ hoc modo numerus est velut partes linee ceu siquis diuidens lineam, vel actu, vel cogitatione diceret ipsam numerum esse quatenus habet duas partes. Neqꝫ igitur tempus potest dici esse numerus eo ꝙ nunc ipsa per que numeratur sint partes eius. Nam nequeunt nunc ipsa esse partes temporis inquit. Primū quidem ob ea que iam diximus, quoniam si prius nunc ⁊ posterius essent temporis partes, quoniā hac ratione diuiderentur inter se id ꝙ forsitan nunc est in oriente, ⁊ id ꝙ est in occidente, sane aliquid erit intermedium diuidens quo igitur rursus vt duobus vtetur quemadmodū ⁊ pūcto quo fit linee diuisio vtimur vt duobus, vno velut terminante lineam, altero velut principio, vel simpliciter vt duas lineas termināte, ⁊ vniuscuiusqꝫ terminus est propria ratione, quo igitur rursus accidet tempus actu diuidi, ob id igitur inquit impossibile est ipsa nunc partes tēporis esse, atqꝫ nunc esse partes ipsius impossibile velut punctū linee. Nam nequeunt ea que sunt impartibilia esse partes alicuius partibilis atqꝫ diuisibilis. Nā linee partes sunt ipse linee, sic igitur ⁊ partes temporis sunt tempora.

Debat textū falsum. Decebat autem dicere. Item patet neqꝫ ipsa nunc esse temporis partes, ⁊ dicit neqꝫ tempus esse partē motus tēpus appellans ipsum nunc. Nunc ipsa igitur neqꝫ motus cuius tempus est numerus, neqꝫ ipsius temporis partes esse queunt propter ea que diximus. Sed neqꝫ ipsum tempus potest esse pars motus, cum neqꝫ numerus denarius qui numerat decem equos sit pars decem equorum, neqꝫ modius dico scilicet ille qui metitur ⁊ est mēsura pars illius tritici qui mēsuratur est, potest quoqꝫ ⁊ per motum intelligi non motus celi, vel simpliciter motus magnitudinis, cuius pars dicitur esse tempus, sed ipsum nunc fluens ex quo tempus emergit, ⁊ cum tempus numerus esse dicitur ⁊ numerus temporis secundū ipsa nunc pro nunc quidem tempus dixit, ⁊ pro tempore motum ipsius nunc.

ℭ Ipsum igitur vt est quidem finis tempus non est: sed accidit. Ut autem numerat numerus est. Nam fines illius sunt solū cuius sunt fines. Numerus autem equorū denarius in eqꝫ ⁊ alibi etiā est. Quod quidem igitur tēpus sit numerus motus per prius ⁊ posterius ⁊ continuum: cum sit continui numerus patet.

ℭ Ipsum nunc ⁊ terminus finisqꝫ alicuius est, ⁊ nunc quo est finis non est tempus, sed accidit tempori quemadmodum punctum linee. Nam terminus accidit illi cuius est terminus. Ut vero finis accipitur neqꝫ nunc est, sed subiectum ipsius nunc. Nam ipsum nunc non in eo ꝙ tempus est eius terminus esse dicitur, sed in eo ꝙ numeratur per prius ⁊ posterius. Quapropter potest intelligi illud (sed accidit) hoc modo, sed accidit huic vt termino accepto nunc, quatenus autem numeratur rursus atqꝫ rursus acceptus, ⁊ velut prius ⁊ posterius secundum hoc est tempus. Nam intermedium nunc inter ea que sepe accipiuntur tempus est. Quod vero quando nunc acciperetur vt terminus non sit tempus hoc modo demonstrat, termini in illis solum sunt quorum sunt fines, ⁊ ipsorum tantum sunt fines ⁊ non aliorum, tempus autem commune omnibus est vnum ⁊ idem atqꝫ vbiqꝫ idem, igitur ipsa nunc quatenus termini sunt non sunt tēpora. At in omni motu est tempus quippe sit omnis motus mensura. Nam vt numerus est idem in cunctis non solum similaribus ⁊

eiusdem speciei rebus, sed etiam in dissimilaribus ⁊ his que sunt diuersorum generum, quoniam vnus ⁊ idem numerus denarius est in decem equis, decem asinis, decem lignis ⁊ in quibuscunq; alijs que sunt numero denario numerata, que quatenus decem non sunt eadẽ, quatenus denarius est numerus vnus est in omnibus, sic etiam ipsa nunc vt numeri accepta tempus sunt ⁊ idem vbiq; sunt, sed secundum subiectum motus sunt termini. Idcirco si vt termini acciperentur non eadem sunt vbiq;. Nam alterius ⁊ alterius motus alius est finis.

Aduerte. Uidetur etiam per hec demonstrasse ꝙ non alicuius motus separati tempus sit numerus, sed omnis motus simpliciter quo motus est, ⁊ si motus specie differrent. Nam similiter sunt numerabiles. Porro eorum motuũ qui per se fiunt, ⁊ simul habẽt terminos ⁊ principia, prius in ipsis ⁊ posterius quatenus sunt termini non sunt idem in omnibus, quippe alij sunt termini auctionis, ⁊ alij alterationis, ⁊ alij lationis. At quatenus prius ⁊ posterius sunt numerabilia in ipso, vnum ⁊ idem in omnibus est, quoniã inter medium tempus vnum ⁊ idem omnes motus mẽsurat. Ob id enim cum multa sint ea que mouentur simul, ⁊ vnumquenq; motum tempus mensurat, tamen multa tempora non sunt. Neq; enim tẽpus prioris ⁊ posterioris in motu mensura est quatenus latio est, vel quatenus ipse alteratio, vel quatenus auctio vel corruptio, sed quatenus simpliciter motus est. Neq; enim (vt dixit) quatenus terminis ipsa prius ⁊ posterius cõsiderat, sed quatenus sunt simpliciter prius ⁊ posterius motus, ⁊ quemadmodũ multa denario numero quãq; collecta subiecta forent diuersorum generum, atq; si longe inter se distarent vnus ⁊ idem denarius numerus mensurãs est.

Dubitatio. Alexandri. ¶ Querit autẽ in his Alexander quid sibi velit hoc. Ut numerat. Non enim esset tempus inquit tanq̃ numerans, quoniam vt numeratus est.

Solutio Alexandri. ¶ Unde respondet, vel textum ⁊ scripturam errorem habere, cum loco huius numeratur, habeat hoc scilicet numerat, vel dicit numerantur ipsa nunc in motu, ⁊ tempus numerat ipsa. Nam per ipsa nunc fit temporis diuisio. Etenim per ea que deinceps subiungit videtur nunc accipere vt numerum numerantem. Nã (inquit) numerus decem equorum denarius inq̃ ⁊ alibi est. Nam vt numerus numerans is ⁊ alibi sic potest esse ⁊ minime vt numeratus. Cũ igitur essentia temporis est in eo ꝙ motus numeratur, ⁊ numeratur motus per prius ⁊ posterius in ipso, quod quidem prius ⁊ posterius quando acciperentur vt prius ⁊ posterius, ⁊ non simpliciter vt termini talis motus accidit ea esse nunc ipsa, constat sane ꝙ per ipsa nunc motus numeratur, cum igitur ⁊ ipsa nunc non sint tempus, sed ipsum tempus est ab ipsis nunc distinctum ⁊ contentum, ⁊ secundum ipsa vt iam diximus fit diuisio temporis, erunt sane ⁊ velut numerantia tempus, quare numerantur vt in motu considerantur, ⁊ numerant tempus. Cum autem hec dicit concludit Aristo. ea que dixit per multa, tempus simul definiens ex his que demonstrauit. Pulchre autem adiecit per prius ⁊ posterius, vt nequis suspicetur sic tempus esse numerum motus tanq̃ sit in eo ꝙ numerat illum, quoniam ipsius motus tempus nõ est numerus, sed prioris ⁊ posterioris que sunt in motu. Nam si simpliciter vt motuum numerus acciperetur, nõ prorsus prius ⁊ posterius numeraret, sed ceu quando dixero quinarium numerum motuum esse mensuratiuũ, quemadmodum ⁊ equorum vel hominum numerũ quinarium dicimus esse mensuratiuum. Equidem talis numerus motuum est numerus attamen non tempus, cum non sit numerus prioris ⁊ posterioris in ipsis motibus, sed ipsorum motuum. Adiecit preterea, ⁊ continui quippe sit continui motus numerus ⁊ non discreti. Naz in eo ꝙ motus numeratur secundum prius ⁊ posterius continua substantia temporis subsistit coextensiue ac vna prorogatus cum continuitate motus. Nam cum motus nõ deficit, neq; prius, neq; posterius in ipso deficiunt, quo non deficiente neq; tempus deficit. Nam hoc est tempus numerus prioris ⁊ posterioris que sunt in motu, igitur tempus est continuum.

¶ Numerus autem minimus absolutus quidem est dualitas ipsa.

¶ Cum dixerit tempus esse numerum motus, ⁊ dixerit magnitudinem sequi motum, ⁊ hac ratione tempus motum, quare cum continua sit magnitudo necesse est ⁊ motum esse continuum, ⁊ ob hunc tempus. Quoniam contra hec quispiam dubitauerit quomodo possit tẽpus esse continuum ⁊ numerum, quippe hec sint inter se contraria. Nam tempus continuum, numerus autem non continuus, igitur tempus non est numerus. Nam si tempus foret numerus, ⁊ continuum nõ est numerus, igitur tempus non est cõtinuũ. Cũ igitur duo sint necesse est alterũ sequi aut tẽpus nõ esse cõtinuũ, aut non esse numerũ, sed necesse est tẽpus esse continuũ, igitur tẽpus non erit numerus, hanc ergo dubitationem in his soluit. Nam cum duplex sit numerus alter quo numeramus qui est ille qui in animo est, alter autem est numerus numeratus, numerus ergo numerans nequaq̃ est cõtinuus, quippe qui sit in anima nostra ⁊ habet esse in anima. Si ergo anima non est magnitudo patet etiam non esse continuã, quoniam omnis magnitudo est continua, quare neq; numerus in ipsa erit continuus. Uerum numerus numeratus qui etiam est tempus partim est continuus, ⁊ partim numerus, quatenus quidem habet prius ⁊ posterius hac ratione numerus est, quatenus vero est in subiecto continuo hac ratione ⁊ ipse continuus est, quemadmodum inquit linearum minimus numerus sit dualitas, ⁊ quo due lineę participant numero, hac etiam ratione numerantur, ⁊ minimum in numeris habent ipsam dualitatẽ, quatenus autem lineę sunt non amplius habent minimum, quippe omnis linea sit diuisibilis in infinitum, ita etiam in tempore accidit. Naz quatenus numeratur diebus ac noctibus, ⁊ reliquis sectionibus temporis hac ratione est numerus, quo vero est numerus habens esse in motu cum sit continuus motus, ⁊ ipsum esse continuum necesse est, igitur non est impossibile idem esse numerum ⁊ continuum ⁊ cum habeat numerus multum ⁊ exiguũ, ⁊ continuum ceu linea multum exiguum, ac superficies expansum ⁊ angustum habeat, numerus ergo qui est in anima nostra cum non sit continuus duntaxat multum ⁊ exiguum habet ⁊ minime longum ⁊ breue verum vt numerus numeratus vt quidem numerus habet multum ⁊ paucum, quippe nos dicamus multas dies multumq; tempus, vt autem est continuum habet rursus longum ⁊ breue. Naz dicimus aliquid tractari in longo vel breui tempore. At in tempore inquit non sunt tardum nec velox, quippe in motu simpliciter sint tarditas ⁊ velocitas. Nam motuuz alter est celerior, alter vero segnior. Sed quoniam uniformis ac regularis motus tempus est numerus, merito non habet velocitatem nec tarditatẽ tempus. Ceterum post hec inquit tempus presens vnum ⁊ idem esse veruntamen preteritum differt a futuro, presens tempus vocat id ꝙ adest ceu dies presens vna ⁊ eadez est, tamẽ preterita altera ac diuersa est a futura, quippe ipsarum sint diuersa momenta ⁊ nunc. Nam alterum

est nunc vnde incepit dies preterita, et alter est nūc vnde incepit futura, similiter etiā de ipso nunc in quo desinit vtraq;. Cum igitur nunc sint diuersa inter se, etiā tēpora que cōtinentur ab ipsis nunc erunt diuersa. Nam si tempus esset numerus numerās vnum esset et idem, quoniā vnus et idem est numerus in anima ceu numerus denarius numerat decem equos, vel decem viros et alia omnia, tamen denarius numerus equorum alter est a denario numero hominum, vel lapidum quoniam subiecta et numerata sunt diuersa. Cum ergo tempus sit numerus numeratus, et nō numerans, nō idem preteritum erit futuro, neq; hec eadem presenti, sed erunt diuersa inter se vt diximus. Sed quamobrem nullo pacto sint eadem inter se: Inquit igitur quemadmodum etiā dixit q̄ spetie sunt eadem, sed habita et ratione diuersa, quemadmodum etiam cōtingit motum ipsum rursus et rursus fieri et sepe aliquid ab eodem in idem reuerti, ac motus spetie esse eosdem, et numero diuersos, ita et tempora cōtingit esse eadem, quippe idem ver rursus ac rursus spetie fiat, similiter et de reliquis, que sane numero eadem nō sunt, sed spetie. Deinceps dicit q̄ nō solum tempus mensurat motum, sed etiam econtra tempus a motu mēsuratur. Nam dicimus multum fieri motum ipsum mēsurantes tempore quoniā multum est tempus, et econtra multum tempus motu mēsurātes ipsū dicimus quia multus preterijt motus, quemadmodum nō solum amphora vino metitur, sed etiam vinum metitur amphora. Nam dicimus magnam esse amphoram ipsam metientes vino et rursus tantum vinum esse metientes ipsum amphora. Item dicimus modium triticum indi tantum esse mēsuratum mēsura, et ipsam mēsuram similiter dicimus modium esse definientes et mēsurantes ipsam tanto tritico. Equidem nūq̄ est mēsura solum metiēs triticum, vel vinum que ecōtra ab eodem nō mēsuretur. Nam et si vinū mēsuraret amphoram, et triticū modium attamen prius mēsurata ab alia mēsura sunt mēsurata, quare proprie metiēs est mēsura, si autem vino et tritico metimur amphoram vel modiū, vt indefinita adhuc et nōdum existentes mēsure, quare et hec, si etiam proxime a vino et tritico metiuntur que sint iam definita et mēsurata ab alijs mēsuris, quare proprie et primū metiens est ipsa mēsura. Uerum ipse dico q̄ si etiam hic modius a tritico mēsurato ab alio modio mēsuratur, attamen simpliciter et veluti secundum primā positionem et modius tāto tritico mēsuraretur definireturq; et tātū triticū ab ipso modio mēsuraretur. At in tempore nūq̄ hoc est dicere, quoniā neq; primo motus mēsuraretur a tēpore motus, et deinde mēsuraret ecōtra tēpus, sed simul inter se intelligūtur quemadmodū ea que sunt ad aliquid quemadmodum igitur simul et secundū idem pater est pater quia a filio hoc habet. et filius est filius propter patrē, similiter dextrū et sinistrū, ita sane tempus et motus sese mutuo definiunt et mēsurant. Nam si numerus est tēpus profecto est de numero illorū que sunt ad aliquid, quippe numerus sit numerabilis numerus, et motus est numerabilis ob ipso tempore, quare motus habet esse tātum ab ipso tēpore. Nam ipsius numerus est tēpus, similiter et tēpus esse tantū nō aliunde accipit q̄ ex motu, quoniā si nō existeret motus, neq; tēpus foret, queadmodū neq; existēte tēpore dico scilicet numero motus neq; motus esset. Nā motus est numerabilis numerus aūt dico nō simpliciter qui a nobis mēsuratur, sed illū qui inest rebus. Nam vt decem lapides et si nullus essent numerās et dicens ipsos esse decem, attamen nihil minus eis competit decē esse, sic etiā tempus se habet dico scilicet numerus motus,

Quid ipse dicit.

Quo se habeāt relatiua nō mēsurę vide 5o metaph.

Hec pete a Joā. de iādino i suis qōnibus.

quoniam quāq̄ nullus metiēs motus esset, attamen eis competit tot tantosq; esse. Nam orbiculatio solis ab eodem in idem decies facta quanq̄ nullus esset qui numeraret, nihil minus decies fit, et est talis numerus motus tempus.

¶ Quidam autem numerus partim est: et partim non est. Ueluti linee multitudine quidem minimus est. Due inq̄ linee aut vna. Magnitudine autem esse non potest minimus. Omnis nanq; linea diuiditur semper. Quare similiter et tempus. Numero quidem minimū vnum vel duo. Magnitudine vero non est.

¶ Uelut dubitationes prius concesse sic infert adducitq; solutionem nō ponēs dubitationem. Mens sententiaq; predictorū talis est. Quoniam tēpus est cōtinuum, et dixit ipsum esse numerū motus, et minimum in cōtinuo nō est quippe in infinitū sit diuisibile, et in numero est ceu dualitas, atq; hec videntur cōtraria esse in vno et eodem tempore, quoniam tēpus est cōtinuū et numerus, quomodo ergo inquit hec eidem cōpetunt. Inquit ergo numerum secundum aliquid habere minimū, et secundū aliquid nō habere. Nam subiecto numerum nō habet minimū, quippe hoc modo numerus sit cōtinuū ceu linee, vel motus, tamen ratione et quo numerus est hac ratione habet minimū. Nam minimū secundū numerū est vnum, vel duo, nō quia vnitas sit numerus, sed hoc velut supponēdo petendoq; dixit, quoniā si quis vnitatem putaret esse numerū, minimus numerus esset vnitas. Porro secundum aliquā rationem neq; dualitas esset numerus. Nam si ex vnitate esset, et multitudo et cōposita ex vnitatibus, et dualitas est numerus. Sed tollit dualitatē esse numerū ac ratione omnis numerus multiplicatus in seipsū maior fit q̄ cōponēs, ceu numerus tria in seipsum multiplicatus facit nouem, componēs autem facit sex et ita de omnibus, sed numerus duo, et cōponēs et multiplicatus idē facit. Nam bis duo facit quatuor, et duo et duo quatuor, hac igitur ratione dualitas non est numerus, sed minimus numerus est numerus trium.

Uide Boetiū i sua arithmetica Algorismū et Euclidē pro hoc. Et scias q̄ triplex est numerus linearis, superficialis et corporalis exēpla pete a Boetio et solutionē huius quare opz philosophū cuncta scire. Naz philosophia ē iuxta Solonem et Platonem fere Polymathia.

¶ Patet etiam cur velox quidem: ac tardum nō dicitur. Multum autem et paucum: et longum et breue dicitur. Quo nanq; continuum longum et breue est. Quo vero numerus est hoc: multum ac paucum dicitur. Uelox autem et tardum non est. Neq; enim numerus quo numeramus velox: vel tardus vllus est.

¶ Uidetur enim dicere ob hoc tēpus nō habere velox et tardum, quoniā neq; tēpus est numerus quo numeramus, idest numerus qui est in anima, nō hoc autē inquit. Naz nostrā intelligētiā non sequitur res, sed numerū quo numeramus inquit numerū numeratū ex quo quidem et tēpus est dico scilicet motū numeratū. Naz hac ratione tēpus numeramus, quoniā quātus erit motus, tantum esse tempus dicimus, cum igitur ipse motus non habet velox nec tardum, neq; tempus habebit velox et tardū. Uerum potest etiam hoc. Neq; enim numerus quo numeramus, intelligi ac accipi pro numero qui est in anima, quoniā definimus tēpus numero qui est in anima, qui cū nō habeat velox nec tardū, merito neq; id q̄ definitur ab ipso habebit. Naz cū numerus qui est in anima habet multū et exiguum, etiā tēpus habebit multū et exiguū. ¶ Sed quomodo cū numerus in anima nō habet lōgū et breue, tēpus habet lōgū et breue. ¶ Dico tempus

Dubitatio.

Solutio.

habere lōgū ⁊ breue propter subiectū. Naꝫ cū sit tempus cōtinui numerus, quippe sit numerus motus, ⁊ motus ob magnitudinem est cōtinuus cuius est motus, ⁊ in magnitudine longum ⁊ breue est, merito igitur in motu ⁊ tempore erit longum ⁊ breue, propter subiectum igitur longum ⁊ breue insunt tempori ⁊ non qua numerus est.

¶ Est etiam idem vbiqꝫ simul. At prius ⁊ posterius non idem. Quoniam ⁊ mutatio presens quidem vna est facta vero futuraqꝫ alia.

¶ Idem vbiqꝫ presens. Nam vna est productio prorogatioqꝫ secundū tempus presens, attamen nō est ideꝫ prius cum posteriore quippe termini ⁊ fines sint diuersi.

¶ Tempus autem numerus est non quo numeramus: sed qui numeratur. Atqꝫ hoc sane aliud est prius: atqꝫ posterius semper. Naꝫ ipsa nunc alia sunt vt patet. Est autem vnus idemqꝫ numerus centum hominum centumqꝫ equorum. At ea quorum est numerus equi sane ⁊ homines sunt diuersa.

¶ Nam si esset tempus numerus quo numeramus, tempus preteritum ⁊ futurum essent vnum ⁊ idem, quippe in anima sit vnus numerus. At modo tempus non est numerus numerans, sed numeratus, quare preteritum ⁊ futurum sunt diuersa. Nam numerans idem est, sed numerata non eadem.

¶ Item vt motus idem vnus iterum atqꝫ iterum esse potest: sic ⁊ tempus potest vnum ⁊ idem esse: velut annus: ver: autumnus.

¶ Quod queat vnum ⁊ idem tempus dici spetie scilicet, quemadmodū ⁊ multi motus ijdem spetie dici possunt, his verbis ostendit.

¶ Non solum autem tempore motum: sed etiam tempus motu metimur: quoniam a sese mutuo definiuntur. Nam tempus quidem definit motuꝫ quippe cum sit ipsius numerus. Motus autem tempus. Atqꝫ tempus dicimus multum ⁊ paucum motu metientes ipsum.

¶ Quod non solum motum tempus mensuret sed etiam motus tempus dicit, ⁊ nos iam diximus quomodo.

¶ Veluti numerū re numerabili numerabimus: vt vno equo numerum ipsorum equorum. Et.n. numero equorum multitudinem cognoscimus. Rursus ⁊ vno equo numerum ipsorum concipimus. Similiter fit in tempore ⁊ motu. Tempore nanqꝫ motum: motu vero tempus metimur. Atqꝫ id non accidit sine ratione.

¶ Quemadmodum inquit numerum equorum ceu decem equos numero denario cognoscimus, ⁊ hūc rursus numero equorum, sic plane ⁊ in tempore ⁊ motu accidit, quippe sese vicissim mensurare apta sint. Et hoc accidit non sine ratione.

¶ Sequitur enim magnitudinem motus: ⁊ tempus motū: quo quanta cōtinua ⁊ diuisibilia sunt. Quia nāqꝫ magnitudo est talis: ideo motus hec subijt. Tempus autem ob motum est tale: atqꝫ metimur ⁊ magnitudinem motu: ⁊ magnitudine motum. Nam si ambulatio multa sit viam multam dicimus esse: ⁊ hanc rursus multam si via sit multa. Similiter ⁊ tempus si motus: ⁊ motum si tempus.

¶ Facit fidem quomodo tempus ⁊ motus sese vicissim metiantur, ex eo quidem q motus sequitur magnitudinem, ⁊ tempus motum. Nam si vt se habet magnitudo, ita se habet etiam motus. Atqꝫ vt se habet motus, ita se habet etiam tēpus, patet q si motus fuerit multus, tempus etiam multum esse necesse est, ⁊ econtra si multum fuerit tempus, multus etiam erit motus. Naꝫ vt motus ⁊ tempus se habent vicissim ⁊ sese comitantur quoad diuisibile atqꝫ continuum esse, ita sane ⁊ quoad multum ⁊ paucum, atqꝫ longum ⁊ breue esse sese comitantur, quare vtrunqꝫ erit mensura alterius. Nam cum fuerit alterum multum, vel paucum, vel longum ⁊ breue, ⁊ reliquū necesse est tale esse.

¶ Cum autem tempus sit mēsura motus ⁊ ipsius moueri. Mensurat autem motuꝫ definiendo aliquem motum: quo mensurabit totum: quemadmodum longitudinem vulna metitur definiendo aliquam magnitudinem que totam magnitudinem metietur.

¶ Intentionem propositorum alij aliam tradunt. Et Alexander inquit q propositum Arist. est ostendere quomodo dicatur tempus mensurare motum, ⁊ quomodo processus dicitur esse motus in tempore, at quomodo alia simpliciter dicantur esse in tempore. Alij autem aiunt intentionem propositorum ostendere non solum tempus mēsurare motum, sed etiam quietem, ⁊ de hoc faciunt fideꝫ ex eo quia Aristo. concludendo dicit, cum auteꝫ tempus sit mensura motus, erit ⁊ quietis mensura. Sed verius est dicere q de vno horum non sit intentio Aristo. sed de omnibus simul, scilicet quomodo tempus metiatur motum, ⁊ quomodo in tempore dicantur esse res, ⁊ q non solum motus tempus est mensura, sed etiam quietis. Intentio igitur propositorum hec est. Querit autem primū quomodo tēpus sit motus mēsura. Et.n. habet nō ab re quandam dubitationem. Nam metrū ⁊ mensura debet ac vult esse eiusdem generis cū eo q mensuratur, quoniā vnitate metimur numerum, ⁊ denarium numerū equorum vno equo metimur, ⁊ parte ligni metimur lignum. Si ergo tempus non est eiusdem generis cū motu. Naꝫ demonstratum est tēpus non esse motū, quomodo ergo dicimus motū mensurari a tempore. Inquit igitur tempus mensurare motū mensurando aliquem motum qui postea mensurat reliquum. Nam definit motū vnius horequemtis ⁊ is postea mensurat diem ⁊ die annū, quippe dicamus annuꝫ tot reuolutiones ⁊ orbiculationes habere. Et.n. duplex mensura, altera separata, altera vero constituta atqꝫ vna extensa ⁊ ordinata cū eo q mensuratur ⁊ eiusdem spetiei, quippe ligniꝫ queat vlna cubitoqꝫ mensurari, ac parte separata diuisaqꝫ reliquū eius mensurari potest, igitur vlna seiuncta ac distincta erit mensura, pars autem erit mensura eiusdeꝫ spetiei, ⁊ vna simulqꝫ ordinata constituta ⁊ certa cū suo toto ⁊ similiter de omni mensura dicendū est, ceu ligneus vrceus, sextariusue, equidem dolij erit mensura separata, quo etiam longe prior est ea mensura in anima definiens ⁊ ipsiuꝫ sextarium extra, tamen ipse sextarius mensuratus vino mensuratus reliquū totū erit mensura simul constituta ⁊ certa, quēadmodū igitur hec se habent, ita de tēpore dicendū est. Equidem tēpus est mensura separata pars autem motus qua metitur reliquus est mensura eiusdem generis simul ordinata statuta ⁊ definita. ¶ Igitur est aliqua motus pars,

Hoc motij Anaximander ⁊ Anaximanes dixisse motuꝫ eē tēpus ⁊ motū mēsurare motuꝫ vicissim.

De orbiculatiōes sūt tot pararelli quos efficit sol i duo deciꝫ signis zodiaci quātum in suo gradu fere sibi pararellum ⁊ orbiculationeꝫ efficiat.

Dubitatio pulchra.

pars, que primo definitur a tēpore, ut sit ipsa deinde totius motus mensura quē tempus non primo metitur. Si ergo prorsus aliquem motū primo metitur, cur non omnem motū. Quomodo autem prorsus definit quendam motum quo postea mensurat reliquū cum sit unus

Solutio. & continuus omnis universusq̄ motus. ¶ Dico igitur quod quemadmodum si aliquis manu aliquam partem funis metiretur & determinaret definiretq̄, deinde illa reliquum funem metiretur, ita & de tēpore dicendū est. Nam positione & non natura aliqua pars separata est, idcirco alij alias mensuras accipiunt horarum, mensium & annorum, separata igitur aliqua parte motus, & hac primo definita a tēpore dico scilicet a numero partis motus secundum prius & posterius, sic reliquus universus motus hac parte metitur tanq̄ a proximiore & cognatiore parte, hanc igitur tēpus primo metitur & definit, & per hanc reliquum universum motū mensurat, in hunc igitur modū motus mensuratur a tempore, & hac ratione (inquit) motus dicitur esse in tēpore quo esse eius mensuratur a tempore. Verū motus non mensuratur a tempore quo sempiternus est, sed quo semper accipitur eius aliqua pars finita esse, quoniā velut sempiternus nō metitur ab eodem. Et.n. prorsus aliquod in tēpore duplex est, alterum coexistens simulq̄ existens cū tempore, & alterum dicitur esse in tempore quod habet aliquod tempus mensuram sui esse, quemadmodum inquit & in numero duplex est, alterum q̄ vel est pars numeri, vel affectio, ceu dicimus unitatem esse in numero veluti partem eius. Item dicimus par & impar esse in numero, sed velut affectiones numeri, & hec sunt simul cum tēpore, quoniā quando numerus fuerit, & hec erunt. Uno igitur modo sic dicimus aliquid in numero esse. Altero autem modo dicitur aliquid in numero esse habens quendam numerum quemadmodum dicimus decem equos in numero esse, idest numerū quendam ipsorū esse, quemadmodum igitur duplex est aliquid in numero, ita & in tēpore duplex est. Et.n. numerus quidam tēpus est. Nam quando nunc in tempore dicimus esse velut pars in toto esse dicimus, quemadmodū enim unitatem in numero esse dicimus, quando autem dicimus prius & posterius in tempore esse velut passiones affectionesq̄ in eo dicimus esse que & simul cum tēpore sunt. Nam simul cū tēpore sunt ipsa nunc & prius & posterius. Dicimus autem rursus in tempore, res esse eo quod tēpus est mensura substantię ipsarū, quemadmodum etiā dicimus esse secundū significatum illius q̄ est in numero habere scilicet numerum, ceu decem equos habere numerū decem, & hoc proprie est in tempore, atqui non proprie id q̄ simul est cū tempore dicitur esse in tēpore. Nam si id q̄ simul est cū tempore in tempore esse dicitur, quum simul cū tempore sit anima & ipse res omnes divine. Nam si quando est tempus, & hec sunt, sane in tēpore etiam hec essent, quemadmodū igitur id q̄ simul adest cū motu in ipso nō est, neq̄ id q̄ simul est cū loco in loco est, veluti sunt cuncta incorporea dico scilicet deus & angeli, quippe non esset motus, vel locus quando nō essent hec, que tamen nō sunt in motu, neq̄ in loco, sic neq̄ id q̄ simul adest cū tempore dicitur esse in tēpore. Nam si id q̄ simul adest cum aliquo in illo est, quoniā (inquit) quando milij granū est, etiam cęlum adest, in grano milij igitur foret cęlum, igitur neq̄ quando est tempus aliquid adest, illud dicitur esse in tempore, quemadmodum neq̄ id q̄ adest una cum grano milij est in milio, hoc igitur non omnino est in tēpore, cum assit tunc quando etiā tempus est. Nam q̄ est proprie in aliquo debet contineri ab illo, igitur proprie in tempore est id q̄ habet tempus aliquod pro sui mensura ceu decem, vel alium quendā numerum dicuntur res habere, si autem hoc est in tempore, necesse est omni eo q̄ est in tempore maius tempus aliquod accipi, ut & illius q̄ sic est in numero maiorem quendā numerū accipi oportet, & propter hoc inquit, quoniam hoc est proprie in tēpore quod habet tempus seipso maius idest sua etate longius, idcirco omnia dicimus senescere in tempore atq̄ cuncta corrumpere tēpus non tamen dicimus aliquod fieri a tem

pore. ¶ Et merito quispiam quereret quomodo inquit Dubitatio.

nos dicimus tempus esse causam corruptionis, & generationis minime, quippe soleamus dicere res fieri in tempore. Nam cuncta inquit longum & innumerabile tēpus clam producit, & tempus aliquod me facit scire, quomodo ergo prorsus omnia corrumpi a tēpore, atqui ipse dixit in primo libro omne q̄ corrumpitur a contrario corrumpi, sed tempus nulli est contrariū. Nam quantū aliquod est tēpus. At nihil contrarium est quantitati. Item tēpus adest simul cū omnibus que sunt, sed nihil contra

rium adest simul cū contrario ergo. ¶ Dico igitur ad Solutio.

hec, primumq̄ ipse nō dixit, sicut neq̄ nos ullo pacto dicimus res fieri ac tēpore, sed cur magis tempus corrumpere dicimus q̄ generare, quoniā tempus est magis per se causa corruptionis. Deinde generationis uniuscuiusq̄ certa & manifesta est causa, ceu genitor animalis, & preceptor scientię discipuli, cū igitur habeamus generationē ipsam in aliquam certam & definitam causam reducere, propter hoc nullus inquit tempus generare, sed patrem generare, neq̄ tempus docuisse, sed preceptorem. De corruptione autem & oblivione, quoniam non habemus aliquam causam certam tradere, ob id ipsam causam in tēpus reducimus. Verumtamen cū habemus causam corruptionis manifestam, ceu si ab igne domus corrumperetur, ignem dicimus esse causam corruptionis & non tempus, ac naufragiū mortis, atq̄ morbū sepe causam oblivionis dicimus, & causam senectutis laborem, hoc igitur modo & de corruptione quādo fuerit certa & definita aliqua causa hanc statuemus causam esse, & non tempus. Constabit igitur hinc quoq̄ causa cur tempus magis esse causam eorum que corrumpuntur statuamus, q̄ eorum que fiunt, si autem ea sunt in tēpore que habent tempus seipsis maius, merito sempiterna, & omnia que sunt supra tempus in tempore non sunt, quippe que non habeant tempus maius seipsis. Et huius rei signū inquit, quoniā neq̄ patiuntur quicq̄ a tēpore. Nam si que sunt in tēpore patiuntur a tēpore, igitur ea que non patiuntur a tēpore neq̄ erunt in tempore, sed ea que sunt supra omne tēpus non patiuntur a tempore, igitur talia neq̄ erunt in tēpore. ¶ Ceterum ad presentem textū veniamus cū autem tempus sit mensura, & dicens motus subiunxit & moveri, vel dicens hoc scilicet moveri q̄ quidem est (inquit) prorogans motū & esse ipsius, ut moveri dicat esse motus, vel ergo ob id dicens motum subiunxit & moveri, ut nos deduceret nos in cognitionem extensionis prorogationisq̄ motus. Nam motus significaret ipsam formam motus, & moveri ipsum significat ipsam motus prorogationem productionemq̄ cuius & tēpus mensura est, itaq̄ moveri est expositivum, vel ponitur loco & gratia exponendi explicandiq̄ motum.

¶ Atq̄ motū esse in tēpore est ipsum atq̄ esse eius mēsurari tēpore. Nā simul motū: & esse mot' metitur: & hoc est ipsum in tēpore esse: mēsurari ipsius esse: & hoc patet autem alijs esse id qđ dicunt esse in tēpore: ipsorū inq̄ esse mensurari a tēpore.

¶ Inquiunt superfluā esse hanc coniunctionē etiā. Naz hoc mō aiunt esse cōstructionis explicationē ⁊ assignationē. Cū aūt sit tempus mensura motus ⁊ ipsius moueri, est motum in tempore esse ipsum atqz esse eius mensurari tempore. Hi autem aiunt rationem assignari, cur sit hoc modo in tempore cum dicit, ⁊ hoc patet alijs esse id quo dicuntur esse in tempore. Nam (inquit) cum tēpus sit mensura motus ⁊ est ipsum motum in tēpore esse mensurari a tēpore ⁊ hoc patet alij esse id quo dicuntur esse in tēpore. Unde iuxta hoc superflua foret illa coniunctio (autem) vbi dicit ⁊ hoc patet autem. Alij autē aiunt post multa adduci rationem, cum autem tempus sit mensura motus, est ⁊ quietis, iccirco inquiunt, ⁊ accepit. Cum autem est, vt seruaret continuationem, quoniam multa fuerāt intermedia dicta.

Sua expositio. Nos aūt dicimus propter hec omnia ipsum explicasse assignationemqz adduxisse, ⁊ est hoc modo continuatio. Cum autem tempus sit mensura motus ⁊ moueri, ⁊ est motum esse in tempore mensurari ipsum a tēpore, ⁊ alijs hoc autem est in tempore esse mensurari ipsa a tempore, ⁊ si tempus erit mensura motus, erit etiā mensura quietis. Quomodo autem sit mēsura quietis cū peruenerimus ad locum sciemus.

Textus. Ipsum atqz esse eius mensurari a tempore. Cum in compositis aliud sit hoc esse, ⁊ ipsius esse, quippe aliud sit animal ⁊ animalis esse. Nam animal compositum significat, ⁊ animalis esse forma est, tamen in simplicibus idem est hoc esse ⁊ huius esse, porro anima ⁊ animę esse idem est, ac angelus ⁊ angeli esse, sic igitur ⁊ motum ac motus esse idem sunt. Nam motus simplex est.

¶ Nam in tēpore esse duo significat. Unum tunc esse cū tēpus est. Alteruz eo modo quo dicimus aliqua in numero esse: hoc autem aut partez numeri: vel affectuz ⁊ omnino quid moueri significat esse: aut ipsius numeruz esse. Atqz cū tempus sit numerus: nunc quidē ipsuz ⁊ prius ⁊ huiusmodi cetera sic in tēpore sunt: vt vnitas est in numero: atqz par ⁊ impar. Hec.n. aliquid numeri: illa tēporis aliquid sunt. Res autez in tēpore sunt: vt in numero. Quod si ita sit res a tempore vt a numero continentur: quemadmodum continentur ⁊ ea a loco que sunt in loco.

¶ Uel hoc inquit ꝙ duplex est id ꝙ est in tempore, vel ꝙ dupliciter cum aliquid dicatur esse in tempore alterum solum proprie est in tempore. Nam duo significatus ponens illius ꝙ est in tempore vnum solum approbat tanquā verum, alterum vero refellit. In tēpore enim inquit, vel id ꝙ simul adest cum tempore, ꝙ quidem etiam cōfutat non quia nullum eorum que sunt simul cum tempore nō sit in tēpore, sed quia non id ꝙ simul est cuz tempore hoc prorsus in tempore sit, vt demonstrabimus procedentes. In tempore igitur est (inquit) vel id ꝙ simul existit cum tempore, vel id ꝙ a tempore continetur, quemadmoduz ⁊ quedaz dicimus in numero esse eo quod a numero cōtinentur, quod proprie sunt in tempore. Hoc autem ꝙ est proprie in loco rursus dupliciter diuidit, vel vt affectio, vel pars temporis, vel vt id ꝙ mensuratur a tempore vt

Textus. dicimus res troianas in tempore fieri. Nam in decez annis facte sunt. Alterum eo modo quo aliqua ⁊ in numero sunt, cui quidem assimilat id ꝙ proprie in loco est, ⁊ ipsum duplex est, vel vt pars numeri ⁊ passio vt vnitas ⁊ par ⁊ impar, vel vt a numeratum a numero, vt dicimus decem equos in numero esse, quibus verbis indicat ꝙ vnus significatus illius quod est in tempore est eorū que vna subsistunt cum tempore. Nam est pars temporis, vel affectio, dico scilicet nunc ⁊ prius posteriusqz que vna subsistunt cum tempore. Non est enim tēpus in quo prorsus non sit nunc, ac prius ⁊ posterius, quemadmodum ⁊ cum numero prorsus existit vnitas, atqz par vel impar, ⁊ eorum que sunt proprie in aliquo alterum est vt pars in toto ⁊ aliud velut accidēs in subiecto, ⁊ talis est affectio in hoc autem sic est affectio. Nam vt in subiecto numero impar ⁊ par insunt, quemadmodum in tempore velut in subiecto prius ⁊ posterius. Pulchre igitur dicebam non omne ꝙ vna existit cum tempore ipsum dicere in tempore esse, sed ꝙ non est in tempore esse vna ad esse cum tempore. Nam aliquid eoꝝ que simul subsistunt cum tempore profecto est in tempore, quemadmodum dicebaz pars eius ⁊ affectio. Porro ⁊ ipse dixit motum cuius mensura est tempus, dico scilicet motum sphere inerrabilis esse in tempore. Etenim (inquit) est motum in tempore esse ipsum ⁊ esse ipsius mensurari a tempore, ⁊ quod inquiat hic motum sphere inerrabilis in tempore esse patet ex antecedentibus. Nam inquit cum sit tempus mensura motus ⁊ moueri, est ipsum motum in tempore esse ipsum mensurari. At nullius alterius motus tempus mensurari. At nullius alterius motus tempus mensura est q̄ȝ motus innerrabilis sphere, quare ⁊ motū inerrabilis sphere dicit esse in tempore ⁊ si vna cuz tempore adsit ⁊ subsistat. Unde illud non dixit quia omne ꝙ simul adest cum tempore non sit in tempore, sed quia non omne simpliciter ꝙ vna subsistit cum tempore non sit in tempore. Preterea punctum simul cum linea subsistit, ⁊ superficies cuz corpore modo hec sint finita, attamen in linea est punctū, ⁊ in corpore superficies. Sic igitur dici potest, quāqz tempus ⁊ motus simul adsint ⁊ subsistant inter se, tempus in motu esse velut in subiecto, atqz motum esse in tempore velut numeratum in numero. Nam motus est numerabilis, ⁊ numerus est tempus, cum etiam multa que simul adsunt cū loco dicantur esse in loco. Naz vnaqueqz sphera ⁊ vniuersitates elementorū simul adsistunt ⁊ subsistunt cum suo loco, que tamen sunt in loco. Item vnumquodqz corpus mobile dico inqȝ celeste simul subsistit cū suo motu, ⁊ tamen in motu est. Sic igitur ⁊ vniuersi motus simul adest cum tēpore, erit in tempore velut numeratum in numero.

¶ Pater autem ꝙ non est in tēpore esse tunc esse quando tempus est: quemadmodū neqz in motu: aut in loco esse idest quando motus ⁊ locus est.

¶ Nota quia non dixit id quod est quando tēpus est non esse in tempore, sed ꝙ non est in tempore tunc esse quando tempus est, cum neqz in motu esse idem sit cum hoc simul cum motu esse.

¶ Si enim in aliquo esse sic erit: omnes profecto res in quouis erunt: ⁊ celum in millio erit. Naz cum millium est: celum est. Uerum hoc quidem accidit.

¶ Quod esse in tempore non sit esse tunc, cuz tempus est ostendit. Nam ꝙ est in tempore in quodaz est, sed esse in tempore tunc est, quando ⁊ ipsuz est, igitur esse in aliquo est cum simul adest ⁊ ipsum, si autem hoc est id ꝙ est in aliquo, ⁊ hoc designatiuum determinatiuumqz illius ꝙ est in aliquo scilicet tunc esse quando ⁊ ipsum est, idest coexistere ⁊ simul esse, patet etiā rationem conuerti, quod quidem coexistit alicui, etiam tunc est quādo ⁊ illud est, igitur in illo erit. Cum ergo quando millium est, etiaz tunc

cęlum adest, igitur in millio erit cęlum. Item quoniam tunc est amphora, quando ⁊ mare est, igitur in amphora erit mare, quare si hec fieri nequeunt, non erit hoc in aliquo esse eidem coexistere. Et ne quis damnet conuersionem, quoniam vniuersalem affirmatiuam in seipsam conuertere voluimus. Primum namq; sciendum est, quoniam nisi vtamur conuersione non concluderemus absurdum hoc scilicet cęlum esse in millio. Neq; enim aliquis dabit concedetq; hoc, sed quod omne quod in aliquo est id necesse est adesse cum ⁊ illud est, non tamen coexistens simulq; subsistens cum illo iam in illo est, igitur cęlum existens quando ⁊ millium est, non ostenditur ex ratione in millio esse, sed si fit conuersio concluditur. Nam si hoc est in aliquo tunc esse quando illud est, ⁊ tunc quod est profecto, quando aliquid aliud est in illo erit, qua conuersione existente necesse est cęlum esse in millio, necessario itaq; conuertimus propositionem vniuersalem, cum ⁊ deffinitio vniuscuiusq; in seipsam conuertatur. Nam si homo est animal rationale ⁊ mortale. Nam essentia hominis est animal rationale ⁊ mortale, ⁊ econtra. Sic igitur ad propositum quoniam illius q̄ est in aliquo quasi definitiuũ ⁊ designatiuum esse ponitur hoc scilicet tunc esse quando ⁊ illud est in quo dicitur esse, merito ⁊ conuertitur ⁊ sic q̄ est simul cum aliquo in illo erit.

Côuersiô.

Qño ppô vlis affirmatiua cô uertatur in seipsam lege Alexan drû ⁊ Ioã nez gram. pᵒ priorû.

¶ Illud autem sequi necesse est: vt tẽpus sit quando aliquid est in tempore: ⁊ motus sit cum aliquid est in motu.

¶ Cum quidem esse cum ⁊ millium est, accidit, idest vnum cum altero simul esse, quippe possit vnum esse vt cęlum, ⁊ alterum non esse scilicet millium, his ergo accidit vt vnum adsit cum alio, celo dico scilicet ⁊ millio. Uerumtamen necesse est vt aliquod tempus sit quando aliquid est in tempore, atq; est. Si ergo que sunt in aliquo ex necessitate coexistunt, ⁊ quedam eorum que coexistunt non necessario coexistunt, igitur non omne q̄ adest cum aliquo in eodem illo erit, neq; igit̃ in quoddam hoc est tunc esse quando ⁊ illud est dico scilicet eidem coexistere ac simul cum illo adesse.

¶ Cum igitur esse in tempore sit in ipso esse tãq̃ in numero: aliquod tempus maius omni eo q̄ est in tempore sumitur. Quapropter omnia que sunt in tempore necesse est contineri a tempore: quemadmodum ⁊ cetera que in aliquo sunt vt ea que sunt in loco continentur a loco.

¶ Nam omni q̄ est in numero est aliquis numerus maior, quare ⁊ eo q̄ est in tempore aliquod tempus maius erit.

¶ Et pati aliquid etiam a tempore: quemadmodum ⁊ dicere consueuimus tempus consumere: ⁊ tempore cuncta senescere: per tempus obliuisci: sed non didicisse: nec adoleuisse: nec iuuenem: nec pulcrum euasisse.

¶ Nam si omni quod est in tempore est accipere maius tempus, merito cuncta patiuntur a tempore, ⁊ ipso senescunt: Nam cuncta percurrit ⁊ preterit ac superat.

¶ Corruptionis per se magis est causa tempus. Est enim numerus motus. Motus autem id q̄ est priuat exuitq;. Quare patet ea que semper sunt: qua semper sunt in tempore non esse. Non enim continentur a tempore: nec ipsorum esse a tempore mensuratur.

¶ Quoniam motus numerus est tempus, ⁊ omnis motus priuat extruditq; aliquid, merito tempus erit causa corruptionis magis q̃ generationis.

Octa.lᵒ dicit motû câs vite cõsidera ergo.

¶ Signum huius est ipsa nihil a tempore pati: quoniam non sunt in tempore.

¶ Inquit signum vt non sint sempiterna in tempore est, quia nihil eorum senescit tempore. Nam si forent in tempore, profecto senescerent. Sed sempiterna tempore non senescunt, igitur sempiterna non sunt in tempore.

¶ Cum autem tempus sit mensura motus: erit etiam quietis mensura per accidens. Est enim in tempore omnis quies.

¶ Diximus primo fuisse propositum Aristo. demonstrare, vt tempus non solum sit mensura motus, sed etiam quietis, ⁊ hoc merito, cum ⁊ omnis cognitio non solum formarum sit susceptrix ⁊ capax sed etiam priuationum. Et enim oculus non solum cognoscit lumen sed etiam tenebras, verum lumen cognoscit per se, priuationem autem negatione luminis, similiter ⁊ in alijs, ⁊ regula discernit rectum ⁊ tortum curuumq;, sed rectum per se indicat quod ipsi vndiq; simile est equale. Curuum autem negatione recti. Ut enim discernit non coherens non vndiq; sibi equale simileue non affirmando, sed negando, sic igitur ⁊ tempus non solum motus est numerus, sed etiam quietis, verum motus per se quatenus mensurat extensionem prorogationemq; ipsius ⁊ veluti id q̄ cum ipso simul extenditur ⁊ producitur, sed quietis inquit per accidens. Magis autem proprium erat dicere per aliud. Nam mensurando motum, quoniam quanto aliquid mouetur tanto aliquid aliud quiescere contingit, proinde tempus mensurans motum dum ipsum mensurat hac ratione mensurat ⁊ quietem. Nam dicimus hodiernam quietem vel vt ita dixerim annualem, quoniam in tanto tempore quieuit quanto aliquid aliud mouebatur extensione in quiete non per se considerata sed per aliud. Nam quia aliud fit in extensione ⁊ p̃ductiõe hac rõne qes dr̃ hẽre extẽsionẽ, pulcre autẽ a nobis dictum est ipsũ non mensurare quietem per accidens, sed per aliud quia mensurando motum mensurat quietem. Nam si per accidens mensuraret quietem ⁊ per se motum oporteret motui accidere quietem. Talia enim ostendebantur esse per accidens quibus inerat aliquid per accidens, nunc autem non accidit motui quies, igitur tempus non mensurat per accidens quietem, sed neq; per se, igitur per aliud, quoniam mensurando motum mensurat quietem. Item inquit non solum tempus mensurat motum ⁊ quietem, sed etiam ea que mouentur, ⁊ ea que quiescunt per accidens mensurat, dico scilicet ipsas substantias. Nam tempus mensurando motum ipsorum ⁊ quietem hac ratione diceretur tempus mensurare ipsa per accidens, quoniam accidit ei q̄ mouetur homo, vel cęlum, vel aliud quoduis esse, ⁊ si tempus motus ⁊ quietis mensura est, igitur quecunq; sunt ⁊ non mouentur, neq; quiescunt, hec neq; a tempore mensurantur, ceu centra ⁊ poli, preterea ⁊ anime, ⁊ angeli ⁊ talia. Nam hec separantur a motu ⁊ quiete, quare neq; tempore ea mensurantur, igitur neq; in tempore hec sint, siqui-

dem ea dicantur esse in tempore, que ab ipso mensurantur quatenus mouentur ⁊ quiescunt. At hec non mensurantur a tempore, quoniam neq̄ mouentur neq̄ quiescunt, igitur neq̄ in tempore sint, igitur eorum que sunt aliqua in tempore sunt aliqua vero non sunt in tempore, que cum dicat deinceps ostendit eorum que non sunt aliqua esse in tempore, aliqua vero non esse, inquit igitur quecunq̄ eorum que non sunt impossibilia esse videntur, hec ⁊ opposita his non dicuntur esse in tempore, sed sempiterna sunt vel non sunt, ceu quadrati diametrum commensurabilem lateri vel equalem esse vnum est eorum que nequeunt esse, idcirco hoc non dicitur esse in tempore, quoniam non possumus accipere aliquid temporis illius ꝙ non habet existentiam, cum igitur huius esse non sit in tempore necessario neq̄ oppositum eius ꝙ est in tempore erit, dico exempli gratia diametrum esse incommensurabilem lateri, quippe existentia eius non sit accipere aliquod tempus maius. Nam semper hoc ita ⁊ eodem modo se habet, igitur ee res de numero que sunt impossibile, non sunt in tempore, quoniam neq̄ oppositum ipsis est in tempore dico scilicet id ꝙ est necessario, sed huius existentia sempiterna est, illius autem inexistentia. Sed eorum que sunt quecunq̄ aliquando esse possunt, ⁊ aliquando non esse hec sunt in tempore. Horum autem triplex est discrimen. Nam eorum que contingenter non sunt quedam iam fuerant, ⁊ non sunt, ceu Homerus, quedam erunt sed nondum sunt, ceu futurum deliquium solis aut lune, vel aliquid aliud ꝙ futurum est, quedam quoq̄ sunt que iam fuere, ⁊ rursus erunt ceu solem occupare esseq̄ in orientem qui iam fuit in oriente, ⁊ in iterū erit, omnia igitur que hoc modo non sunt, in tempore esse dicuntur, quoniam est accipere aliquod tempus maius inexistentie ipsorum que tempus quo fuerant. Dico igitur vniuersaliter de his que sunt ⁊ non sunt, quoniam quecunq̄ necessaria sunt, vel impossibilia hec non sunt in tempore. Nam illa semper sunt, illa vero non semper sunt, quecunq̄ autem que unt esse ⁊ non esse, hec in tempore sunt vel non sunt, equidem hec sunt, in tempore quoniam est accipere tempus maius esse ipsorum q̄ȝ id quo non sunt, ⁊ illa non sunt in tempore, quoniam est accipere tempus maius non esse ipsorum quo non sunt. Sciendum autem ꝙ multi codices ⁊ libri non habent in hoc textu illam particulam p accidens, neq̄ Alexander commemorauit ipsam.

Ex dictis igr̄ his seq̄r vt Socr. q mō eēt magis nō esset qa ē accipe tp̄s mai⁹ tēa non esse.

Non enim velut id ꝙ est in motu: sic ⁊ id ꝙ est in tempore moueri necesse est. Non eniȝ tempus motus est: sed numerus motus. At in numero motus. At in numero motus: ⁊ id esse potest ꝙ quiescit.

Quoniam dubitaret quispiam quomodo tempus sit mensura quietis. Nam si etiam tempus sit numerus motus, ⁊ non solum motus in tempore est, sed etiam quies, videbitur ⁊ quies in motu esse, siquidem quies in tempore, ⁊ tempus in motu est. Inquit ergo non quemadmodum id ꝙ est in motu necesse est moueri, ita ⁊ ꝙ est in tempore necesse est moueri. Nam si penitus idem essent motus ⁊ tempus, necesse foret vt id ꝙ esset in tempore mox mo-

ueretur. At modo non necesse est vt id ꝙ est in aliquo, iam ⁊ illud sit cui illud accidit. Non enim ꝙ in est dulci necesse est ⁊ melli inesse, quoniam accidit melli dulcedo, neq̄ enim ꝙ inest albo, palio inesse vel fuco oportet, sic neq̄ ꝙ inest tempori necesse est in motu esse, quoniam accidit motui tempus. Nam ꝙ est in die non necesse ei est in orbiculatione cęli esse, quoniam tempus est mensura orbiculationis cęli. Est enim in die ipsum quiescere, ⁊ certe ipsum quiescens non est in motu. Sic igitur neq̄ absurdum vel impossibile est in tempore motum esse ⁊ quietem.

Non enim omne quod immobile est quiescit: sed ꝙ caret motu: atq̄ moueri est aptum: vt etiā antea diximus.

Quoniam dixit quiescens posse in numero motus esse, vt ne quis dicat, itaq̄ centrum ⁊ poli vniuersi quoniam quiescunt, ⁊ hec erunt in tempore, propter hoc inquit non hoc dicebam, ꝙ si aliquid est immobile hoc potest esse in tempore. Nam quiescens est in tempore ⁊ non immobile, sed id ꝙ aptum est moueri licet non moueatur. At cardines ⁊ centrum immobilia sunt, non tamen quiescunt. Nam apta moueri non sunt, quare neq̄ in tempore sunt. At quiescens in tempore, ⁊ non ipsum immobile, quippe quiescens aptum sit moueri, licet non moueatur.

Esse autem quippiam in numero: idest esse numerum ipsius rei quendam: ⁊ mensurari ipsius esse: eo sane numero I quo est: quare si erit in tempore mensurabitur ab ipso.

Quoniam dixit quiescens in numero motus esse posse, quomodo quedam dicerentur in numero esse motus iterum dicit ꝙ est velut quidam numerus ipsorum dico scilicet ipsa numerari vel secundum multitudinem subiectorum vt diximus in numero esse decem equos, vel ipsum habere numeratum esse, vt dicimus bellum Troianum in numero quoddam temporis fuisse. Nam decem annis confectum fuit, cum igitur id sit in numero esse, ⁊ numerus quiddam est tempus, hoc erit in tempore esse scilicet habere aliquod tempus ꝙ numeret rei esse, quemadmodum dicimus res Troianas in quoddam tempore fuisse, ⁊ Homerum, eo quod fuit aliqua temporis pars in qua erant. Sic igitur ⁊ quies in tempore dicitur esse, quoniam est quoddam tempus in quo quies est.

Metietur autem tempus: ⁊ id ꝙ mouetur ⁊ id ꝙ quiescit: qua illud mouetur: ⁊ qua quiescit. Nam alterius ipsorum motum: alterius quietem quanta quedam sit metietur. Quare id ꝙ mouetur non a tempore mensurabile simpliciter erit vt quantum est quoddam: sed vt motus eius est quantus: quare quecunq̄ non mouentur neq̄ quiescunt: non sunt in tempore.

Quod etiam tempus res mensuret, ceu homines, vel equos, ⁊ omnia simpliciter non per se ostendit. Nam homo qua homo non mensuratur a tempore, sed quatenus habet quandam extensionem secundum suum esse, quare per se motum rerum metitur, vel quietem, ⁊ per accidens ipsas substantias rerum,

sine ipse

siue ipse sint ea que mouentur, vel quiescunt, vel homo, vel quoduis aliud, quare quecunqꝫ non mouentur neqꝫ quiescunt non sunt in tempore.

¶ Esse enim in tempore est tempore mensurari. Tempus autem motus est ⁊ quietis mensura.

¶ Quod neqꝫ ea que non mouentur, neqꝫ ea que non quiescunt non sunt in tempore probat vtens tali syllogismo in secunda figura. Item in tempore est mensurari, sed ea que non quiescunt, neqꝫ mouentur non mensurantur a tempore, igitur neqꝫ ea que non mouentur neqꝫ ea que non quiescunt non sunt in tempore quod quidem demonstrauit, huius autem Syllogismi Aristo. prius ponens conclusionem cum dixerit superiore textu, quare quecunqꝫ non mouentur, neqꝫ quiescunt non sunt in tempore, posuit hoc in textu duarum propositionum maiorem affirmatiuam dicentem ea esse in tempore que mensurantur a tempore, minorem autem propositionem negatiuam dicentem que non mouentur, neqꝫ quiescunt non mensurantur a tempore non posuit. Uerum eam propositionem posuit eam per quam ipsa est vera ⁊ ex qua concluditur ⁊ deducitur, hanc scilicet. Tempus autem est motus ⁊ quietis causa in qua propositione oportet sub audire hanc particulam (solum.) Quod autem tempus sit mensura motus ⁊ quietis superioribus demonstrauit. Si autem motus ⁊ quietis solum tempus est mensura, verum erit vt neqꝫ ea que non mouentur, neqꝫ ea que non quiescunt mensurentur a tempore. Nam hoc concluditur per conuersionem ex contrapositione in secundo modo Syllogismorum hypoteticorum, si ea que mensurantur a tempore, hec mouentur, vel quiescunt, ergo que non mouentur neqꝫ quiescunt, hec non mensurantur a tempore, que minor ⁊ negatiua est Syllogismi propositio ex qua concludebatur neqꝫ ea que non mouentur, neqꝫ ea que non quiescunt esse in tempore.

¶ Patet igitur neqꝫ omnia que non sunt in tempore esse: ceu quecunqꝫ non possunt aliter se habere. Ut Diametrum esse commensurabilem lateri.

¶ Cum dixerit eorum que sunt aliqua esse in tempore, quoniam quecunqꝫ mouentur ⁊ quiescunt in tempore sunt, ⁊ quedam non sunt, quoniam opposita his non sunt in tempore, vult modo idipsum ostendere in his que non sunt, quoniam quecunqꝫ sunt impossibilia eorum que non sunt, hec non sunt in tempore, quecunqꝫ autem possunt non esse hec sunt in tempore.

¶ Prorsus enim si tempus mensura est motus per se: ceterorum vero per accidens: patet quorum esse metitur: eorum omnium esse in quiete vel in motu consistere. Que igitur sub corruptionem generationemqꝫ cadunt: atqꝫ omnino ea que tunc sunt tunc vero non sunt ea in tempore esse necesse est. Nam est tempus aliquod maius ꝙ esse ipsorum excedit: ⁊ illud ꝙ mensurat substantiam.

¶ Quod impossibilia non sint in tempore etiam per hec probat. Si tempus per se motus est numerus, ⁊ ceterorum per accidens idest earum rerum que motui ⁊ quieti subijciuntur, ⁊ esse in tempore est mensurari a tempore, quecunqꝫ igitur neqꝫ mouentur, neqꝫ quiescunt non mensurantur a tempore huiusmodi autem sunt ⁊ ipsa impossibilia. Nam immobiliter non sunt, igitur a tempore non mensurantur, quare neqꝫ per accidens sunt in tempore. Nam per accidens metiuntur substantię ab ipso tempore quecunqꝫ vel mouentur vel quiescunt, quare quorum non est motus, neqꝫ quies, hec neqꝫ per accidens mensurarentur a tempore, quare neqꝫ per accidens essent in tempore.

¶ Cum autem eorum que non sunt quecunqꝫ cōtinet tempus alia quidem erant vt Homerus aliquando erat: alia vero erunt vt aliquid futurorum: ⁊ tempus in vtramqꝫ partem continet. Et si in vtramqꝫ erant ⁊ erunt.

¶ Cum eorum que non sunt quecunqꝫ sunt in tempore, que etiam continentur a tempore. Hec autem sunt quorum esse maius erit tempus, alia quidem erant ⁊ non amplius erunt, alia vero erunt ⁊ nondum sunt, alia deniqꝫ erant ⁊ iterum, igitur tempus continet preterita secundum non esse ipsorum per tempus preteritum, quo extiterant, ⁊ futura continet tempus futurum quo erit, quare maius tempus est esse ac substantia ipsorum. Equidem his que facta sunt preteritum tempus quo extiterant maius semper est, eo quod factum est secundum quod ipsum non est in futuris autem plus temporis est quo non sunt, quam tempus quo erunt. Item in his que facta sunt ⁊ rursus futura plus temporis est cum non sunt ꝙ quam tempus quod ipsa continet ad vtramqꝫ partem. Equidem plus temporis est eorum que facta sunt quam tempus preteritum quo erant, ⁊ plus temporis eorum que sunt futura q̄ꝫ tempus futurum quo erunt. Et si in vtramqꝫ inquit ⁊ ambo, idest si in vtramqꝫ continet tempus non esse ipsorum ⁊ secundum preteritum ⁊ futurum, vtraqꝫ ⁊ erāt prius ⁊ rursus erunt.

¶ Quecunqꝫ autem nulla ex parte continet neqꝫ erunt: neqꝫ sunt: neqꝫ erant. Sunt autem talia eorum que non sunt: quorumcunqꝫ opposita semper sunt: ceu diametrum esse incommensurabilem coste semper est: ⁊ non erit hoc in tempore ergo neqꝫ commensurabilem esse lateri erit in tempore. Unde semper non est quia contrarium ei est id ꝙ semper est. Quorum vero contrarium non semper est ea esse ac nō esse possunt ⁊ est generatio ⁊ corruptio ipsorum.

¶ Idest in quibus eorum que non sunt secundum nihil tempus continet non esse ipsorum, neqꝫ secundum tempus preteritum neqꝫ secundum futurum. Hec namqꝫ prius non erant, neqꝫ modo sunt, neqꝫ post hec erunt. Que autem hec sint significauit dicens. Quorumcunqꝫ opposita semper sunt, ceu diametrum esse incommensurabilem costę. Nam cum hoc semper sit atqꝫ necessario oppositum huic, hoc autem est diametrum esse commensurabilem lateri, nunq̄ꝫ est ⁊ nequit esse. Ut igitur esse diametrum incommensurabilem costę propterea quod non continetur a tempore sed est supra omne tempus non est in tempore, sic ⁊ huic oppositum nunq̄ꝫ existens non esse eius nō habebit in tempore, quoniam vniuerso tempori coextenditur inexistentia eius.

¶ Ipsum autem nunc continuatio temporis est: vt antea diximus. Nam continuat tempus preteritum. Et futurum: atq; omnino est temporis vltimum. Est enim huius quidem principium: illius autem finis.

¶ Propositum Arist. modo est de aduerbijs temporum differere quid vnũquodq; significet, ceu quid est nunc quid tunc, quid iam, quid nuper, quid olim, ⁊ quid repente. Primum differit de ipso nunc ⁊ inquit duplex esse nunc momentumq; alterum minimum, alterum autem proximum. Primum ergo de ipso nunc minimo disputat. Et hec inquit que quidem ⁊ prius dixit q̃ nunc ⁊ momentum cum vnum ⁊ idem sit, etiam est continuationis ⁊ diuisionis temporis causa. Nam quum velut cõmunis terminus vtriusq; temporis acciperetur scilicet preteriti, ⁊ futuri, tunc differentes partes temporis per ipsum continuarentur. Nam ipse in quinto libro definiens continuum sic inquit continuum est cuius partes copulantur ad terminum communem. Si ergo nũc est communis terminus partium temporis est, continuatio profecto temporis erit, quando igitur vt vnum subiecto ⁊ ratione acciperetur dico scilicet vt vnus aliquis terminus cõmunis tunc cõtinuatio fit in tempore, quando autem vnum quidem subiecto fuerit ⁊ ratione non vnum acciperetur, sed huius quidem velut finit ⁊ alterius principium tunc diuisio fit temporis, quemadmodum etiam se habent puncta in lineis. Nam quando accepero in linea punctum aliquod secundum considerationem ⁊ intelligentiam, si quidem simpliciter vt terminus vtriusq; linee idem accepero, ceu est ⁊ circuli centrum communis quidam terminus omnium rectarum linearum que ab ipso ad circunferentiã ducuntur, tunc punctum est continuatio linee, quando autem acceptũ punctum duas rationes suscipiet ceu si nos lineam diuisam cogitauerimus ⁊ huius finis sit punctum, ⁊ huius principium, tunc punctum est diuisio linee, sic igitur ⁊ de ipso nunc dicendum est, siquidem nunc vt vnam rationem communis termini habens acciperetur cõtinuatio erit temporis, quando autem acciperetur velut habens duas rationes, fit diuisio temporis. Uerum differt nunc a puncto, eo quod punctũ potest accipi actu ⁊ potentia, sed nunc sic accipi non potest, quippe non maneat ipsum nunc, sed semper in fluxu est. Nunc autem q̃ appellatur platichum est id q̃ prope nunc minimũ est, ceu quando venit, nos dicimus nunc, quoniam tempus est prope nunc minimum, similiter etiam de futuro dicimus venire nunc quoniam hodie veniet, sed de his que ante multum tempus facta fuerunt vel que post multũ futura erant nõ dicimus nunc fuisse vel nunc fore. Naz que facta sunt in troianis bellis nunc fieri non dicimus quoniam multum temporis intermedij intercessit, neq; ea que post multum temporis futura sunt dicimus nunc fore. ¶ Ipsum autem tunc inquit tempus definitum significat copulatum cõnexumq; ad minimum nunc presens dicitur autem de preterito ⁊ futuro ⁊ vtroq; modo vnum aliquid habet presens nunc ceu tunc fuere troiana bella dicimus si contigerint ad mille annos fuisse, ⁊ tunc eclipsis fiet dicimus post tot menses. Est igitur ipsum tunc tempus quoddam definitum coniunctum ad presens nunc ⁊ cum res ipsa fuit, si autem hoc est ipsum tum tempus quoddam definitum siue preteritum, siue futurum, herens coniunctumq; ad ipsum nunc presens, minimum ⁊ nullum est tempus actu acceptum q̃ nõ sit tunc siue acceperimus ipsũ de preterito, siue de futuro, videtur omne tempus esse, finitum igitur tempus inqt definet, vel non, ⁊ inquit q̃ non deficiet. Nam si ipsum nunc terminatur duobus nunc, omne autem nunc ⁊ principium est ⁊ finis nunquam deficiet tempus sed semper erit accipere tunc, quare nunquam deficiet ipsum tunc. Sed hoc quispiam non concederet nolens tempus sempiternum esse quod omne nunc accipiat duas rationes rationem scilicet principij, ⁊ eam que finis est, sed erit aliquod nunc quod quidez finis erit, ⁊ non amplius principium. Probat igitur non deficere tempus ex motu, si semper motum esse necesse est (inquit) ⁊ tempus semper esse necesse est, quod autem motus semper sit in octauo huius facultatis volumine nititur ostendere. Uerũ vniuersum tempus magis ostendit q̃ hoc vt in comentarijs illius libri demonstrauimus. ¶ Ipsum autem iam est (inquit) proximum nunc presenti minimo q̃ sane vel preteriti temporis pars est, vel futuri, dicitur autem de vtrisq;. Nam dicentibus quando ambulas vadisq; dicerem iam, propterea quod non multum abfuit a presente nunc. Item dicimus de preterito q̃ iam iuit, nemo tamen ipsum iam dicit de temporibus que longe multũq; abfuerunt. Nam quispiam non diceret iam illiuz captũ fuisse, neqz ea que post multum tempus futura iam fore dicimus, quo igitur distinguetur ipsum iã ab ipso nũc amplo. Dico itaq; q̃ siue idẽ p vtrũq; nomẽ significat, vel si nõ idẽ significat sed hñt quãdaz dñiaz difficilẽ, ⁊ secundũ quantitatẽ differunt, quod forte ipsum nunc amplum magis prope minimo nunc est q̃ ipsum iam. ¶ Ipsum autem nuper ⁊ ipsum est prope nunc sed solius preteriti est pars non autez est amplius ipsius futuri, quando venit dicimus quod nuper propterea quod prope tempus presentis nunc est, attamen de futuro grecorum nullus vsus est ipso nuper, nullus enim inquit nuper lauabo, nuper ambulabo, sed in solo preterito inuenitur. ¶ Ipsum autem olim est (inquit) quod a presente longe abest, olim extitere gestaq; fuere troiana bella, quoniam a presente per multum tempus distiterunt. ¶ Ipsum repente (inquit) dicitur id quo, aliquid mutatur insensibili tempore propter breuitatem ceu dicimus repente fieri procellam quando breui mutaretur continens ⁊ propter breuitatem mutationem simul non sentiremus, repẽte obijt excessitq; ex hac vita quod propter breuitatem temporis nõn percipimus mutationez ex ente in non ens, sed velut immediate ex ipso esse non esse scimus.

Et 12. metaph. Ecce q̃ Joãnes grammatic⁹ fecit comẽtaria in quatuor voluminib⁹ subseq̃ntib⁹

¶ Sed hoc non quemadmodum de puncto manente constat.

¶ Non ita patet ipsũ nunc diuidens ⁊ continuans tempus quemadmodum punctum manifestum est continuans ⁊ diuidens lineam, causa autem quoniam punctũ potest manere idest actu sumi, atqui ipsum nunc non stetit sed in fluxu est.

¶ Differt autem ⁊ potentia.

¶ Potentia inquit pro hoc secundum considerationem ⁊ conceptionem mentis, ob id ⁊ temporis diuisio est secundum considerationem. Nam potentia nunc non diuidit tempus cum ⁊ actu diuisum sit. Nunc autem vnum ⁊ continuum est tempus ⁊ intelligentia solum diuisibile est.

¶ Et qua sane tale semper alterum est nunc: qua vero connectit semper idem.

¶ Qua tale

¶ Qua tale idest qua diuidit. Nam qua diuidit duas rationes recipit, ⁊ rationem finis ⁊ rationem principij, aliud enim est ipsi esse fine preteriti temporis, ⁊ aliud est esse principium futuri, quatenus autem copulat preteritum ⁊ futurum, hac ratione vnum est ⁊ idem non solum subiecto, sed etiam ratione. Nam vt communis terminus vtrisq; accipitur, quemadmodum si intellexeris duas formicas a duobus extremis linee motas ⁊ in vnũ aliquod ⁊ idem punctũ ambas finientes absoluentesq; motum, punctum igitur in quod motus terminati sunt communis quidam terminus est, ⁊ finis amborum motuum, sic igitur ⁊ nunc nisi acceperimus simpliciter velut duas rationes habens, sed velut vnam quandam eã scilicet finis tunc est continuatio temporis.

¶ Ut i mathematicis lineis. Nõ.n. semper vnũ est punctũ intelligentia nã diuidentibus aliud.

¶ Id est vt in mathematicis accipimus quoddam punctum secundum intelligentiam in linea, ⁊ idem semper vnum existens, vnum autem est cum accipitur secundũ intelligentiam, ⁊ non secundum actum, cum vero acceperimus ipsum punctum vt diuidens lineam tunc aliam ⁊ aliam ratione accipimus, cum vero ipsum acceperimus non vt diuidens, sed velut habens vnam ⁊ eandẽ rationem ad vtrasq; linee partes, tunc non solum subiecto vnum fit sed etiam ratione, sic ergo ⁊ nunc secundũ intelligentiam acceptum, siquidem ipsum velut habens duas rationes accipimus diuisio in tempore fit, si autẽ velut vnam rationem habens continuatio oritur, verba in quibusdam exemplaribus sic se habent qua quidem vnum, hac ratione semper vnum punctum idest quatenus vnum est punctum non modo subiecto sed etiã ratione, hac ratione vnum existens punctum continuatio linee fit, intelligentia autem diuidentibus semper aliud ⁊ aliud nascitur punctum, idest hac ratione vnum punctum aliud ⁊ aliud facimus ratione intelligentia considerationeq; diuidentes lineam.

¶ Unum autem ⁊ idem prorsus: sic ⁊ nunc: hoc quidem temporis diuisio secundum potentiam: illud autem terminus ambobus est vnitas. Est autem idem ⁊ secundum idem diuisio. ⁊ vnitas: esse non autem non idem.

¶ Hoc est repetitio prioris, quod quum velut vnũ prorsus acceperimus eandem habet rationem ⁊ continuat lineam. Est autem (inquit) idem ⁊ secundum idem diuisio ⁊ compositio. Nam in puncto accepto secundum considerationem idem sunt subiecto diuisio ⁊ compositio. Nam idem secundum aliam ⁊ aliam considerationem vel diuisum intelligitur vel copulatum. ¶ Et secundum idem idest secundum vnum ⁊ idem punctum. Nam hoc est quod per seipsum vel coniungit vel diuidit lineam aliter ⁊ aliter acceptum.

¶ Ipsum igitur nunc hoc vno dicitur modo: alio vero modo cum tempus huic propinquum fuerit. Dicimus enim nunc venit quia hodie veniet: ⁊ nunc venit quia hodie venit. At res que in ilio geste sunt non nunc fuisse dicuntur: neq; eliuio nunc fit: quanq̃ tẽpus continuũ est vsq; ad illa: sed quia non sunt prope.

¶ Quoniam est ⁊ nunc amplum quoddam tempus proximum minimo nunc ⁊ secundum preteritum ⁊ futurũ. Neq; olim facta ceu illa que in ilio gesta fuere, neq; ea que post multum temporis futura sunt, vt si fuerit eluuio, nunc fieri dicuntur vel facta fuisse ⁊ si continuũ sit tempus vsq; ad illa, quoniam non est propinquum minimo nunc.

¶ Ipsum autem tunc tempus est ad prius atq; posterius nunc definitum vt tunc capta est troia: ⁊ tunc eluuio erat: oportet enim finitum ad ipsum nunc esse.

¶ Ipsum tunc (inquit) est tempus definitum a duobus nũc presente scilicet ⁊ illo in quo vel fuit, vel erit res ceu tunc troia capta est ante mille annos circunscribentes tempus hoc nunc q in quo capta est troia ⁊ presente similiter dicimus q erit deliquium lune post tantum temporis circunscribentes rursus tempus ipso nunc presente ⁊ futuro in quo erit eclipsis. Dicens autem definitum ad prius nunc visus est subintelligere ⁊ ad posterius. Nam prius posteriore est prius. Prius autem ⁊ posterius non idem accipitur, sed in preterito tunc prius quidem est nunc in quo extitit res, posterius autem est presens. De futuro autem econtrario prius quidem est presens nunc, posterius autem futurum in quo erit res.

¶ Erit ergo tempus quantum quoddam ab hoc ⁊ in illud: ⁊ erat in preteritum: si autem nullum est tempus q non sit tunc omne sane tempus erit finitum. Deficiet ne igitur siquidem semper est motus. Aliud igitur: vel idem sepe redibit: patet vt motus se habet ita sese tempus habet. Nam si vnus idemq; sit ⁊ tempus idem ac vnũ erit. Sin vero non sit non erit.

¶ Si enim oportet finitum esse ad nunc presens scilicet dico, est igitur aliqua temporis quantitas definita ab ipso presente mensurata vsq; ad illud. Pulchre igitur dictum est, quod ipsum tunc est tempus definitum, si autem nullum tempus est q non sit tunc omne tempus erit finitum. Nam si ipsum tunc de omni tempore dicitur. Nam in preterito ⁊ futuro omne tempus est, in his autem est ipsum tunc, ⁊ tunc definitur terminaturq; igitur ⁊ omne tempus finitum est. Unde ⁊ ambigit si omne tempus finitum sit, num igitur deficiet tempus vel ne. Nam videbitur per vniuersum finitum esse ⁊ deficere, sed ⁊ si omne acceptum finitum sit, attamen si motus sempiternus est cuius tempus est numerus necesse est ⁊ ipsum sempiternum esse. Quod igitur inquit vnum ⁊ idem tempus numero erit, vel specie vnum solum, ⁊ inquit q vt se habet motus, ita sese habet ⁊ tempus. Nam si vnus ⁊ idem motus numero est ⁊ tempus similiter erit, si autem specie duntaxat vnus ⁊ tempus spetie duntaxat vnum vt in suppositione rationem deduxit. Uerum autem perspicuum est quod spetie solum vnum sit tempus non tamen numero propter ea quod ⁊ motus sic se habet.

¶ Cum autem ipsum nunc finis sit atq; principium temporis: non tamen eiusdem: sed transacti quidem finis: principium autem consequentis. Ut circulus in eodem quodammodo curuum ⁊ concauum habet: sic ⁊ tempus in principio est semper ac fine. Et propterea semper aliud aliudq; videtur non enim ipsum principium videtur esse eiusdem ⁊ finis. Simul enim ⁊ per idem opposita numero essent. Non ergo tempus deficiet. Nam semper in principio est:

¶ Si nunc inquit finis quidem est preteriti temporis, principium autem futuri eandem rationem haberet quam habet circulus ad conuexum ⁊ concauum. Nam secundum idem subiectum linea alio ⁊ alio respectu conuexa ⁊ concaua est, si ergo tale est ipsum, nunc, ⁊ vnum ⁊ idem est principium ⁊ finis, alterius quidem finis alterius autem principium nunq̃ deficiet tempus. Nam semper illud nunc q̄ sumptum est temporis terminus est ⁊ alterius temporis initium. Impossibile enim vnum ⁊ idem nunc eiusdem temporis principium esse ⁊ finem, sic enim simul ⁊ secundum idem contraria inessent. Si ergo tale est ipsum nũc semper in principio erit tempus, quare aliquando non deficiet.

¶ Ipsum autem iam prope est presenti nunc indiuiduo pars futuri temporis. Quando ambulabis: iam: quoniam prope est tempus in quo ambulabit. Et preteriti temporis q̄ non procul est ab ipso nunc: quando ambulasti: iam ambulaui: illium non dicimus iam captum fuisse: quia longe ab instanti nunc distat.

¶ Quod iam pars quedam est vel preteriti temporis, vel futuri prope existens ipsi nunc minimis, si autem procul fuerit ab ipso non iam dicitur.

¶ Et ipsum nuper ea pars est preteriti temporis que instanti nunc propinqua est: quando venisti: nuper: si fuerit tempus proximum presenti nũc. Olim autem quod longe abest.

¶ Que sit differentia eorum ad inuicem scilicet ipsius nunc amplius ⁊ fieri ⁊ ipsius iam ⁊ ipsius nuper diximus Olim autem ⁊ ipsum quidem est pars preteriti temporis, attamen non est prope nunc minimum, sed eminus.

¶ Ipsum repente dicimus quod in tempore insensibili dimotum est.

¶ Nam quum aliqua mutatio ex aliquo in aliquod fieret, deinde propter breuitatem temporis non sentimus pariter ipsum repente dicimus tale mutari, quemadmodum si scintilla comburens insensibiliter in aridis lignis stipulisq̃ collectam materiam accendat. Nam quia non sentimus in profunditate mutationem repente dicimus materiam ignitam esse.

¶ Mutatio autem omnis natura dimotiua est.

¶ Quoniam dixit dimotum est, decebat dicere mutatũ, propter hoc adiecit hoc, quoniam propter hoc dicebam dimotum est, quoniam omnis mutatio dimotiua est:

¶ In tempore cuncta fiunt ⁊ corrumpuntur. Unde ⁊ alij quidem sapientissimum dicebant. Pitaghoricus autem Paron penitus indisciplinabile: quia obliuiscitur i hoc rectius dicens. Patet igitur corruptionis magis esse per se causam tẽpus q̃ generationis vt ⁊ antea diximus. Mutatio nãq̃ per se quidem est dimotiua: generationis autem: ⁊ vt quippiã sit causa per accidẽs est.

¶ Quod quidem iam dixit in superioribus, idem nunc magis dearticulate dicit quomodo omnia dicuntur a tempore corrumpi, ⁊ narrat q̄ veterum alij tempus sapientissimum appellabant. Paron autem Pitaghoricus dixit rectius enuncians affirmansq̃ de ipso, dixit indisciplinabile esse tempus, quoniam gnignitiuum est obliuionis, si enim tempus vel mutatio quedam est, vel pro sus mutationis aliqua affectio ⁊ omnis mutatio natura dimotiua est, merito dimotionis magis causa erit tempus q̃ generationis, si autem omnino dimotionem priuationemq̃ alicuius forme consequitur generatio alterius hoc est per accidens, cum mutatio vt mutatio simpliciter dimoueat tollatq̃ aliquod, accidit autem dimotione alicuius forme alteram formam sequi propter causam effectricem que mutatione velut organo instrumentoue vteretur, nisi ipsa mutatio per seipsam considerata nihil aliud quam priuationem forme subiecte operatur, per se igitur est causa corruptionis mutatio, per accidens autem generationis.

¶ Signum autem ex eo satis est: quia nihil quidem fit nisi ipsum moueatur aliquo modo: atq̃ quippiam agat. Corrumpitur autem aliquid etiam si non moueatur: atq̃ hanc corruptionem a tempore fieri maxime dicere consueuimus. Uerum neq̃ hanc tempus facit: sed hanc quoq̃ mutationem accidit in tempore fieri. Esse igitur tempus: ⁊ quidnam sit quotq̃ modis nunc ipsum dicatur: ⁊ quid sit ipsum tunc: quid iam: quid nuper: quid olim: quid repente: diximus.

¶ Signum autem inquit sufficiens est tempus magis esse causa per se corruptionis generationis autem per accidens, quoniam omnis generationis causa efficiens definita est, ceu viri vir, ⁊ domus edificator, ⁊ aliorum similiter. Nam impossibile est fieri aliquid ⁊ ipsum non moueatur ⁊ mutetur, omne autem motum ab aliqua causa motrice mouetur, quare omne q̄ fit ab aliqua causa fit ab ipso mouente dico ⁊ mutante, quo igitur q̄ fit mouetur, ⁊ omnis motus tempore mensuratur per accidens tempus causa generationis dicitur. Sic quidem igitur est videre causam omnis generationis, quoniam ⁊ moueri omnino necesse est id quod fit, corruptionis autem non omnis est videre causam effectricem, sed vel tempus solum. Nam rueret domus a solo tempore labefactata vetustate, vt etiam tunica corrumperetur, ⁊ similia ⁊ nullius motus perspicui facti circa ipsa sed stantibus ⁊ quiescentibus, adeo vt nihil aliud habeat corruptionis efficere causam manifestam q̃ tempus. Et hec quidem tanq̃ ad communem visum, ⁊ q̄ non sit aliquam causam perspicuam corruptionis facere Aristote, inquit, quoniam in nullo est tempus primo corruptionis causa ⁊ ipse statim induxit, dicens sed neq̃ hanc tempus facit, sed accidit in tempore fieri ⁊ hanc mutationem fieri. Que igitur est causa effectrix corruptionis? Dicimus q̄ est materia non apta per vniuersum sub formis stare, non est autem apta per vniuersum durare subq̃ formis manere quoniam omnium habet potentias, ⁊ oportet secundum omnem potentiam quam in seipsa habet ad actum redigi, nisi habitura sit frustra inutilesq̃ potentias, ob igitur talis est, vt nequeat per vniuersum subijci vni ⁊ eidem forme, quare ⁊ secundum alias potentias ad actum reducenda est. Prima quidem igitur causa corruptionis hec est. Alia autem esse vim eorum que fiunt finitam. Nam vt auctionis metrum est ad quod cum peruenit natura cessat ⁊ stat, ita ⁊ inexistentie vniuscuiusq̃ metrum definitum est ad q̄ res cum peruenerint corrumpuntur, quare corruptionis effectrix causa est nullam rem infinite potentie esse.

Que cã corruptionis.

¶ His autem hoc pacto determinatis a nobis patet omnem mutationẽ: ⁊ omne q̄ mouetur in tempore esse ⁊ moueri.

¶ Cum

Cum differuerit de aduerbijs temporalibus nunc dubitationes quasdam exponit conuenientes sermoni de tempore, primo aut quod iam dixit, nunc ostendit, quod omnis motus in tempore est, probat autem tali syllogismo, omnis motus habet prius ⁊ posterius, prius autem ⁊ posterius in tempore sunt, igitur omnis motus in tempore est, vel etiã sic in tertia figura, prius ⁊ posterius in motu sunt, prius ⁊ posterius in tẽpore sunt, igitur motus in tẽpore est, probat autem vtranq; propositionem ⁊ minorem propositionem hunc in modum, omnis motus celeritatem ⁊ tarditatem habet celeritas ⁊ tarditas prius ⁊ posterius habent. Nam velocius cum peruenerit in finez prius dicimus esse ⁊ tardius posterius, igitur omnis motus prius habet ⁊ posterius quando autem dicimus omnem motum habere velocius ⁊ tardius non dicimus de singulari motu, sed de ipsa specie motus ceu in toto motu secundum locũ vt totus est, celerius ⁊ tardius ⁊ in circulatione quedam est quidem velocioris motus quedam vero tardioris motus, ⁊ in alijs similiter, sic igitur minorem propositionem probat, ⁊ maiorez autez sic prius ⁊ posterius discernuntur per distantiam elongationẽ ue ad ipsũz nunc. Naz ipsuz proximius esse nunc, vel ab esse discare q; prius dicitur ⁊ posterius distantia aũt ad ipsuz nunc (inquit) in tempore est. Nam si nunc ipsum in tẽpore est ⁊ elongatio distantia ue ipsius nunc in tẽpore erit. Naz distare ab ipso nunc quid aliud est q; tẽpore ab ipso distare, quare si prius ⁊ posterius per distantiam ad ipso nunc discernitur, ⁊ distantia ipsius nunc in tẽpore est, igitur prius ⁊ posterius in tẽpore sunt, prius aũt (inquit) ⁊ posterius cõtrario modo dicuntur ſm tempus preteritũ ⁊ futurũ. Nam in tẽpore preterito dicimus prius q; magis abest ab ipso nunc, posterius autem quod proximius est ipsi nunc, priora.n. dicimus Troiana bella ijs que in peloponenses gesta sunt, de futuro autem ecõtrario modo, prius dicimus q; ex proximius ipsi nunc, posterius autem q; lõgius abest. Nam priorem dicimus in ventre stomachoq; digestionem esse ea que fit in epate. Hec dicens deinceps duas ponit dubitationes conuenientes ⁊ opportunas sermoni de tẽpore, vnam quõ se habet tẽpus ad animã, nunquid sublata anima possit esse tẽpus. Secundam ponit quõ vbiq; est tẽpus ⁊ in terra, ⁊ in mari, ⁊ in cęlo ⁊ soluit primo secundã dubitationem dicens propter quid tẽpus est mensura motus omnia autem hęc mobilia sunt, cęlũ, terra, mare, cum igitur mobilia sint, ⁊ motus tẽpus est numerus, mensurãtur profecto ⁊ hęc ab ipso tẽpore, merito igitur in omnibus his dicitur esse tẽpus. Nam siue mouentur, siue quiescant mensurantur a tẽpore omnino, ⁊ motus ipsorum ⁊ quies, quemadmodũ igitur dico diem vbiq; esse nõ eo quod dies cõsequatur horum motũ, vel quietem, sed eo quod prorsus est metrũ motus ⁊ quietis, ita ⁊ tẽpus vbiq; dicimus esse. Nã dies quedam tẽpus est, definitur autem ⁊ esse habet tẽpus ex primo motuũ vt sępe diximus. Ad priorem dubitationem que querit quõ se habet anima ad tẽpus, nunquid ⁊ nõ existente anima numerante sit tẽpus vel non, occurrit igitur obuiatq; tali modo, quĩ si numerus motus est tẽpus, numerus autem nõ numerans, sed numeratus, ⁊ necesse est omnino nõ existente numerante, neq; numeratum esse. Nam talia sunt de numero eorũ que sunt ad aliquid dico.s. numerans ⁊ numeratũ, cum nõ fuerit ergo numerato, neq; numerus erit, igitur prorsus necesse est nõ existente anima neq; numerũ esse, nihil.n. aliud est numerans quã anima, ⁊ anima non omnis, sed rationalis, quare sublata anima tollitur ⁊ numerans, destructo autem numerante tolleretur ⁊ etiaz numerabile, ⁊ destructo sublatoq; numerabile demetur etiã numerus destructo autem numero tolleretur ⁊ tempus, igitur destructa anima aboleretur ⁊ tẽpus. Sed ad hęc quispiaz dicet quod, si quidem idem erit dicere numerabile ⁊ numerum, reuera omnino necesse erit sublata anima tolli numerabile ⁊ hoc sublato tolli etiã ⁊ numerũ, ⁊ propter hoc tempus, at modo nõ est idem dicere numerũ ⁊ numerabile esse, quid igitur prohibet tẽpus vt quidem numerabile tolli sublata anima verumtamen numerum non tolli cũ ⁊ denarius lapidum numerus anima sublata vt numerabilis tolleretur, veritamen numerus non amplius tolleretur. Nam est lapidũ denarius numerus ⁊ nõ existente anima. Sed si prorsus inquit sublata omni anima tolleretur ⁊ omnis motus, ⁊ omni motu sublato tolleretur ⁊ tẽpus, siquidẽ tẽpus est aliqua affectio motus igitur prorsus necesse est sublata anima vniuersaliter tolli etiam ⁊ tẽpus. Nam anima sublata non solum motus qui proficiscuntur ab anima vna tolluntur, sed etiã naturales ceu motus grauium ⁊ leuium, neq;.n. mundus amplius est mundus sublato circulari motu, tollitur autem ⁊ ipse sublata anima, pulchre igitur diximus quod anima sublata tollitur ⁊ tẽpus ⁊ nõ solũ omni anima simpliciter sublata sedent rationali, quippe si ea nõ extiterit neq; irrationalis erit, siquidez natura prius sit rationale ipso irrationali. Preterea si demonstratũ est q; preit diuersio mobilibus, hęc autem sunt corpora necesse omnino est per se mobilia esse, ⁊ corp que mouentur in tẽpore aliqua semper mobilia, ⁊ omnium simpliciter que mouẽtur cause semper mobiles, hee aũt sunt anime, necesse oĩno pfecto his sublatis oẽm motũ tolli.

Celerius .n. ⁊ tardius in omni sane mutatione est. Nam in cunctis ita videtur. Dico autez id celerius moueri q; prius ad subiectũ pergit modo sit secundum ipsum spacium ⁊ vniformem motũ velut in latione si ambo super circũferẽtia: aut super linea recta moueantur: ⁊ in ceteris simili mõ. At ipsum prius in tempore est prius.n. atq; posterius ratione distantie ad ipsuz nunc dicimus: ipsum vero nunc terminus est transacti atq; futuri. Quare cum ipsum nunc in tẽpore sit ⁊ prius ipsum posteriusue in tempore erit.

Dicens quomodo dicit ſm omnez mutationez celerius ⁊ tardius esse quod nõ ſm vnamquamq; ⁊ vnã numero, sed ſm omnez mutationez genere, ceu in mutatione ſm locũ ⁊ circulatione, atq; in generabilibus ⁊ corruptibilibus celerius ⁊ tardius ⁊ in singularibus videre est, illud (inquit) dico celerius moueri q; prius ad subm puenit subz dicẽs finẽ in quẽ motus deducit, q; prius igitur peruenit in finem ⁊ vniformi motu mouetur, hoc est celerius motũ eodem existente interuallo. Pulchre aũt adiecit ⁊ vniformem motum. Nam si nõ vniformi motu mouetur nunc aũt, sed modo celerius actiusq; motuz, modo aũt segnius neq; discerni hi possunt ceu in latione, si ambo super circũferentia mouetur, vel ambo super recto spacio. Nam op; idem esse spaciũ nõ solum ſm quantitatem, sed etiã ſm qualitatem. Nã si aliud mouetur in rectũ, ⁊ aliud in circũferentia equalis magnitudine potest in circũferẽtia motũ cum moueatur ocius peruenire posterius in fine. Nam q; mouetur impeditur propter curuitatẽ in circũferentia, ⁊ planũ est hoc ⁊ ex equis certantibus, videntur.n. in curuitate segnius moti, similiter ⁊ in alijs ceu de elice non.n. simili velocitate quippiã mouetur in elicem ⁊ in rectũ. Sciendum aũt q; ponens cõclusionem quã fane vult probare propositiones per quas hoc cõcluditur non

prius ponit, sed prius vnãquãq; probat, deinde has probans ita cõcludit totũ syllogismũ, prius aũt minorez propositionez probat, ipsa aũt est dicens in omni motu prius est ⁊ posterius, probat aũt tali syllogismo, in omni motu celerius est ⁊ segnius, sed celerius ⁊ segnius prius est ⁊ posterius, igitur in omni motu prius est ⁊ posterius cũ dicit celerius.n.⁊ segnius hec est minor propositio, cum aũt dicit dico aũt id celerius moueri, ipsa est maior propositio, si aũt celerius est q̃ prius mutatur, segnius aũt profecto erit q̃ posterius mutatum est. ¶ At ipsum prius. Quod aũt prius ⁊ posterius sint in tẽpore per hec probat. Naz prius ⁊ posterius dicimus (inquit) ratione distantie ad ipsum nunc si nunc est terminus partium tẽporis, igitur in tempore est nunc. Nam (inquit) nunc terminus transacti est atq; futuri, deinde adijcit, quare cum ipsum nunc in tempore, ⁊ prius ⁊ posterius in tempore erunt, q̃ antez prius ⁊ posterius in tempore nunc ipso existente in tempore deinceps probat.

¶ In quo nanq; nunc est ⁊ in hoc distantia ipsius nunc esse oportet.

¶ Quomodo aũt nunc existẽte in tẽpore ⁊ prius ⁊ posterius in tẽpore sint p hec probat, qñ inqt in quo est nunc, ⁊ distãtia que est ab ipso nunc erit. Nam q̃ distat ab ipso nunc tẽpore ab ipso distat, quare siquidem prius ⁊ posterius sm ipsam distantiã ad ipsum nunc discernuntur, ⁊ distãtia est ipsius nunc in tẽpore propterea q̃ ⁊ ipsuz nunc, ⁊ prius ⁊ posterius igitur erunt in tempore.

¶ Cõtrario aũt modo dicitur prius ipsuz in tẽpore preterito ⁊ futuro. Nã in preterito prius dicimus id q̃ longius distat ab ipso nũc: posterius autez q̃ eidez propinquius. In futuro aũt prius quidẽ q̃ proximius adiacet: posterius aũt q̃ lõgius.

¶ Quoniam dixit q̃ prius ⁊ posterius sm distantiam ab ipso nunc discernitur, indefinitum autem hoc erat, neq; .n. simpliciter est distans ab ipso nunc dicere, vel proximius vel longius. Naz aliter hoc est de preterito ⁊ de futuro tẽpore, propter hoc ipsum determinatur.

¶ Quare cũ ipsuz quidem prius in tẽpore sit: oẽz aũt motũ comitetur ipsum prius patet oẽm mutationem oẽmq; motũ in tempore esse. Dignũ aũt est cõsideratione ⁊ quonã modo sese hẽt ad aiam tẽpus: ⁊ cur in oĩbus tẽpus esse videtur ⁊ in terra ⁊ in mari: ⁊ in celo. An q̃ motus cũ sit mẽsura tẽpus aliqua affectio vel habitus sit: hec aũt mobilia cũcta sunt. In loco.n. oĩa sunt tẽpus vero ⁊ motus simul sunt põa ⁊ actu. Dubitauerit aũt q̃spiã num sublata anima tẽpus sit vel non. Nam si numeraturũ esse nõ põt: neq; potest numerãtile aliquid esse: quare constat vt neq; numerus sit.

¶ Cõcludit nunc propositionas syllogismi propositiones sumatim ⁊ collectim breuiter inquit in omni motu prius est ⁊ posterius prius ⁊ posterius in tẽpore sunt, igitur om-
Textus. nis motus in tẽpore est. ¶ Dignũ autem cõsideratione est ⁊ quonã modo sese habet tẽpus ad animã. Hic dictas dubitationes aggreditur. Hec secũda est dubitatio. An q̃ motus cũ sit mensura tẽpus aliqua affectio sit. Solutio secunde dubitationis, si.n. motus inquit habitus quidam vel affectio est tẽpus cũ sit numerus eius, ⁊ omnia hec mobilia sunt, dico.s. celũ, terra, mare, ⁊ reliqua, merito ⁊ tẽpus in his omnibus est. Quod aũt hec omnia mobilia sint, celum dico terra, mare, ⁊ reliqua patet (inquit) qñ in loco sunt tanq; ea que prorsus in loco sunt mox ⁊ mobilia esse oporteat, tandez inquit vt se hẽt vnũquodq; horũ vt in loco sit ita se habet ⁊ mobile esse. Nam si potẽtia in loco fuerit, ⁊ potẽtia mobile erit, q̃ si aũt actu in loco est ⁊ actu est mobile. Similiter q̃ sm totũ in loco est, ⁊ sm totũ idem mobile est, ⁊ q̃ sm partes in loco, ⁊ sm partes est mobile. Hoc aũt est omnino falsum ⁊ ex his que videntur Aristo. hoc patet, qñ sphere que intra spheram inerrabilem cõtinentur sm seipsas vniuersas existentes in loco tamen nõ mouentur sm seipsas vniuersas. Et terra sm seipsam totã existens in loco, tamen non mouetur sm seipsam totã. Nam per partes alteratur, ⁊ si accidit aliquãdo vniuersam alterari. Nã quemadmodũ ⁊ si cunctis eius partibus genitis ⁊ corruptis nõ dicitur ipsa per seipsaz totã corrumpi, sed sm partes, sic ⁊ cunctis alteratis nõ diceretur sm totã alterari, sed sm partes, Aristo. igitur dicens q̃ locus ⁊ motus simul sunt potẽtia ⁊ actu simul esse dixit.i. si potẽtia locus est ⁊ potẽtia motus erit, ⁊ si actu locus, ⁊ actu motus, ⁊ nõ amplius adiecit ⁊ si sm totum locus, vel sm partes, ita ⁊ motus, sed interpretes hoc aiunt, cũ ⁊ id q̃ est in loco sit, vel sm totũ, vel sm partes, quare vt se habent vt sint in loco ita se habent vt mobilia sint. Hoc quidẽ igitur in his illud aũt vniuersaliter in loco esse statim ⁊ mobile esse dicere nõ intelligendũ est tanq; sit locus omnino causa motus, sed velut sequens omnino id q̃ est in loco ⁊ mobile. Deinceps autem priorem dubitationem ponens soluit.

¶ Est enim numerus aut id q̃ numeratur: vel numerabile. Si aũt nihil aliud est aptuz numerare q̃z anima ⁊ anime mens impossibile est si aĩa non sit tẽpus esse: nisi q̃ vtrunq; est ens tẽque sit ceu si fieri potest vt sit sine anima motus.

¶ Numerus (inquit) nihil aliud est q̃z numeratile quã vel actu, ⁊.n. diximus q̃ numerus est duplex, alius quidez vt numerans alius aũt vt numeratus, ⁊ vterq; profecto vel potẽtia vel actu, hoc igitur in loco inquit de numero numerato q̃ vel est potentia, vel actu, quare sublato numeratili tolleretur ⁊ numerus, tollitur aũt numeratile sublato numerante q̃ quidem est anima. Nam inquit sublata vna tollitur tẽpus. Nõ.n. potest esse tẽpus sine anima nisi igitur subiectũ tẽpori hoc aũt est motus cum autez dicit hoc si fieri non potest vt sit sine anima motus ostenditur q̃ ⁊ motus destruitur sublata anima.

¶ Ipsum enim prius: atq; posterius ẽ in motu: tẽpus autem est hec: vt numerabilia sunt.

¶ Quoniam dixit q̃ impossibile est tẽpus esse anima non existente, sed vel hoc q̃ vtrunq; ens est tẽpus.i. subiectuz tẽpori. Nam hoc apud Arist. significat vt cunq; ens, subijcitur aũt tẽpori motus, hoc ipsum volebat hic rursus ostendere.s. q̃ subiectum tẽpori est motus. Nam (inquit) ipsum prius ⁊ posterius est in motu quatenus numerabilia sunt, quare si tẽpus est id qđ prius ⁊ posterius sunt id q̃ est in motu, priore ⁊ posteriore existente in motu volut in subiecto, ⁊ tempus ita erit in motu.

¶ Dubitauerit autem quispiam qualisnaz motus tempus est numerus.

¶ Dubitationes de tẽpore diuersas a primis annectit. Et primũ quod si tẽpus motus est numerus, multe aũt sunt species motus auctio, diminutio, alteratio, generatio, ⁊ corruptio, qualis ergo motus tẽpus est motus ⁊ inquit q̃ omnis motus est numerus qua motus sunt, nõ enim quatenus auctio est auctio tẽpus est mensuratiuũ eius, neq; alteratio qua alteratio, sed qua vnaqueq; harũ est motus, hac ratione mensuratur a tẽpore, quare tẽpus est omnis motus mensuratiuũ. Nam tanq; distantiam pro-

rogationemq;

rogationē q̃ simpliciter vniuscuiusq̃ ipsorū metitur, qua
re fm id cōmune q̃ est in ipsis mensurantur a tēpore, nō
fm ea propria que cōpetunt eis, huic aūt deinceps anne
ctunt talem alterā dubitationē, qm̄ aliq̄ñ possunt simul
duobus motibus moueri. Nā in eodē hoc aliquid fm lo
cū mouetur pōt aliud alterari, vel aliud quidem circulo
moueri, ⁊ aliud motu recto, nunqd igit̃ duo tēpora vniuscuiusq̃ motus mēsurati a suo ꝓprio tēpore sunt, vel vnū
⁊ idē tēpus plurium motuū est mēsuratiuū, inquit igit̃ q̃
vnū ⁊ idez tp̄s pluriū motuū qui fiunt est mensuratiuū, ⁊
quidē nihil absurdi accidit. Naz vt numerus in anima
vnus existens ⁊ idem ceu decez metit̃ extra denas dena
riosq̃ numeros equoꝝ hominū, ⁊ lapidū, ⁊ alioꝝ, ⁊ quē
admodū vrceus vnus ⁊ idē existens metit̃ vinū ⁊ aquaz
⁊ cuncta humida propterea qd̄ nō qua tale vnūquodq̃
ipsoꝝ est hac ratione metit̃, sed quatenus quantū aliquid
est, ita ⁊ tp̄s vnū ⁊ idez existens pluriū motuū equaliū ⁊
simul substantialibus mēsuratiuū est. Nam ⁊ si nō equa
les sint motus, sed alter maior, alter aūt minor quatenus
alteꝝ tēpoꝝ est maius, hac ratione nō idez est minori, ⁊ si
equalia aūt fuerint nō simul aūt, neq̃ hoc modo sunt nu
mero eadē, specie tñ sunt eadez ea tēpora que ⁊ nō simul
sunt, ceu nunc, dies, specie cū die sequēti eadem est. Post
hec querit quod si metrū est tp̄s motus circularis ⁊ vnū
quodq̃ eoꝝ que mensurantur quadā vnigenea mēsura
mēsuratur. Nam decē equi vno equo mēsurant̃, ⁊ decez
homines vno homine, similiter ⁊ lignū decē cubitorū cu
bitali eiusdez parte mēsurat̃, necesse igit̃ ⁊ tp̄s cū sit nu
merus quodā tēpore mēsurari, quod est igit̃ hoc tp̄s qd̄
omne tp̄s metitur. Ad solutionez igit̃ hanc primo accipit
illud qd̄ quidez iam superioribus dixit, qm̄ nō solum tp̄s
motū mensuratur, sed etiā motus mēsurat tp̄s, ⁊ qd̄ mo
tuū alij sunt irregulares ceu sunt ij qui in ortu interituq̃
cōsistunt alij aūt vniformes ceu sunt motus spherarū, ⁊
Saturn°. hoꝝ alij celeriores motu, alij segniores. Nam quidā ipso
Jupiter. rū circūducitur ab eodem in idez per triginta annos, al
ter aūt per duodecim annos, alter vero per annū vnum,
⁊ ita alius aliter quidā aūt est omniū alioꝝ ocior ⁊ notior
qui est sphere inerrabilis ⁊ viginta quatuor horis durat
dico. s. eum motū qui die nocteq̃ circūductus est in idē.
Cū igitur metrū ⁊ minimū est ⁊ notū merito ⁊ ab eodem
motu definitū est tp̄s, dico. s. dies vna, hec aūt est dies cū
nocte que est vnigenea mensura tēporis quo omne tp̄s
mēsuratur. Naz mensem dicimus triginta circulationes
sphere inerrabilis, annū aūt circulationes, trecētas sexa
gintaquinq̃, ⁊ simpliciter omne tp̄s multiplicatione die
rūz obtinet generationem, quare primo quidē motus de
finit minimū metrū ipsius tēporis quo omne tp̄s numera
tur, deinde eodem omne tp̄s numeratur, ⁊ quēadmodū
vlnā ⁊ cubitū mēsura uimus in digitales magnitudines
⁊ alius alter, hic quidem in. 22. alter aūt in. 24. ⁊ alter in
28. ita sane ⁊ dies nālis in multas partes diuisus est, ceu
nos illū diuidimus in. 24. que horas appellauim⁹ si aūt
⁊ has est diuidere in infinitū, sed ad has relatione, quem
admodū ⁊ semidigitale, vel tertia pars, vl̃ decima digiti
relatione ad digitū cognoscit̃ ⁊ discernit̃, sic igit̃ ⁊ semi
hora ⁊ relique partes relatione ad horam discernitur, tñ
motus vniuersi minimus ⁊ notus est sphere inerrabilis
circulatio cuius mēsura dies est quo aliq̃ñ aliud tp̄s me
titur ⁊ hebdomoda, ⁊ mensis, ⁊ annus, ⁊ reliqua tēporis
partes, ⁊ propter hoc dixit visuz est quibusdā veterū cir
culationem celi tp̄s esse propterea qd̄ eadē definit̃ deter
minaturq̃ tēpore. Naz tēporis mēsura eadē discernitur
⁊ definitur, ⁊ omnis alius motus ab eodem mēsuratur,
siquidē ⁊ ipsa mēsuret ⁊ definiat tp̄s mēsuratiuū motus,
definitiuū igit̃ tēporis tp̄s existimarūt. Deinceps reliquū

ponit ea que cōmuni cōsuetudine dicunt̃ de tēpore seque
tia dictā cōtemplationez suā de tēpore. Nā viri aiunt cir
culū esse humanas res propterea q̃ tēpore mēsurantur
⁊ definiuntur pn̄ ⁊ finē obtinētia ceu bone valetudines
⁊ morbi, prosperitates ⁊ diuersa, diuitie, paupertates, bel
lū, pax. Nā quēadmodū circulo quodā hec oīa in seipsa
reflectunt̃ ⁊ succedunt ipsismet mutuo inuicēq̃, cū igitur
tēpore hec discernātur tp̄s circulus quidā esse videt̃, pro
pter hoc ⁊ ipsa circulū aiunt esse, ipsuz aūt tp̄s circulū in
quiunt esse qm̄ metrū est circulationis, ⁊ ab ipsa mēsura
tur, quare inquit dicere humanas res esse circulū nihil
aliud est q̃z dicere q̃ tp̄s est q̃dā circulus. Dicere aūt q̃ tp̄s
circulatione mēsuratur. Deinde qm̄ in superioribus cum
diceret q̃ differētiū motuū vnū ⁊ idez tp̄s est mēsuratiuū
de hoc fidem facit exēplo in numeris qm̄ vnus ⁊ idē nu
merus ceu decē differentiū numeroꝝ est mēsuratiuus ceu
decē equoꝝ, ⁊ decē hominū, nunc vult ōndere quō vnus
⁊ idē numerus metit̃ ea que sp̄a differunt, simul aūt tra
dit nobis regulā discernēdi, per quā cognoscimus quan
doquidē ⁊ cōmuniter habētia aliquod predicatū inter se
cōmunicāt ⁊ cōueniūt fm illud idē predicatū, et nō diffe
runt fm illud ⁊ qm̄ nō sunt differētia fm predicatū cōmu
niter ipsoꝝ et inquit, qd̄ qñquidez fuerint habētia vnum
aliquid p̄dicatū eadē differētia differunt interse quā hēt
ad seipsuz et p̄dicatū, tunc predicatū cōmuniter ipsoꝝ nō
est vnū et idē, qm̄ aūt nō differūt inter se habētia cōmune
aliquod p̄dicatū differētia p̄dicati vnū aliquid et idē est
cōmuniter ipsoꝝ p̄dicatū, ceu inquit de triangulo et cir
culo predicat̃ figura, sed qm̄ differunt interse triangulus
et circulus, hac differētia per quā diuiditur et predicatū.
Nam differētie figure sunt recti linea et circularis, hac
ratione aūt et triangulus differt a circulo, pro hoc cōmu
ne ipsoꝝ p̄dicatū nō est idem, si. n. dicitur ⁊ triangulus fi
gura et circulus, sed alia et altera est in ambobus figura.
Nā si circulis p̄dicato. s. figure addatur circulare, et p̄di
cato triāguli rectilineuz aliud faciet figurā rectilineā, et
aliud circularem, hee aūt inter se sunt diuerse, tñ si duos
triāgulos accepero, verbigratia isopleuruz et scalenno
nem, de his figura cōmuniter p̄dicat̃ que vna et eadē est
in ambobus ꝓpterea qd̄ nō differūt p̄dicati differētia. Nā
figure differētia vt figure sunt rectilineū et orbiculare, sz
insopleurus. s. equis lateribus triāgulus, et scalēnon ine
qualibus omnibus lateribus triāgulus eadem differētia
nō differūt inter se. Nā ambo sunt figura rectilinea, figu
ra igit̃ vt dicebā vna et eadē de vtrisq̃ p̄dicatur, tñ triā
gulus nō amplius vnus et idē de vtrisq̃ p̄dicatur. Nam
differunt inuicem p̄dicati differētia, triāguli aūt differē
tia sunt, triangulus equis lateribus ⁊ scalēnon, his aūt ⁊
duo triāguli differunt inter se, igit̃ nō vnus et idē triāgu
lus p̄dicat̃ de vtrisq̃ regula igit̃ hec est. ¶ Dubitaret aūt Dubitatio.
quispiā ꝯtra hec, dicta nāq̃ Arist. vbiq̃ sunt, qm̄ q̃ño igit̃
genera de sp̄ebus vniuoce p̄dicant̃, ⁊ si sp̄es differunt in
ter se p̄dicati differētia. Nā aialis aliud rationale, aliud
aūt irrationale, attñ de homine et equo aial vniuoce p̄di
catur, quare vnū ⁊ idē aial de ambobus p̄dicat̃, quātū igi
tur ad nunc dicta si nō idez aial de homine ⁊ equo p̄dica
tur, ꝓpterea qd̄ differunt differētia p̄dicati inter se, neq̃
p̄dicaret̃ de ipsis vniuoce. ¶ Forte igit̃ hic p̄dicata nō vt Respōsio.
genera accepit, neq̃ vt simpliciter vniuersaliora ⁊ rōne
separata ab vnoquoq̃ subiectoꝝ qualia sunt cōmuniter
dicta que oībus insunt, ⁊ in multis sunt, sed cōez sp̄az habē
tia propria aūt in vnoquoq̃ inexistētia ⁊ ea que subsistūt
in singularibus. s. de aiali in me ⁊ in equo. Nā hec reuera
nō eadē sunt, que tñ vt genera dicta predicari nō habent
quandā propriā existentiā, sed ratio cōtēplans quippiaz
cōmune in cunctis vt vnū aliquid hoc cōsiderat non exi

Primo de anima.

stens reuera vniuersaliter per se, vt ⁊ ipse dixit. Nā vniuersale inquit, vel nihil est, vel posterius est, cū igit̄ cōuenientiā hāc cōmunitatē ne ceu intellectus separās a reliquis que vna existunt ceu aial ab ipso rationali ⁊ irrationali mortali ⁊ immortali, sm̄ cōsiderationē ipsam per se cōtēplatus est nō existentē per se ipsaz vniuersale appellat, ⁊ vt vnā quandam nāni cōtēplatus est, qua ratione ⁊ vniuoce p̄dicatur de reliquis, tn̄ si cōtēplatus fueris existens in vnoquoq; aiali ⁊ subsistēs, qm̄ hoc vel rationale est vel irrationale, nō erit idem sm̄ sbam ⁊ vnū in me ⁊ in equo, spēs tn̄ hominis eadem est sm̄ sbam Socr. ⁊ Platonis, ppea q̄ neutrā ipsoꝝ copulātur differētia quadā separans ipsaz a reliqua. Hic igit̄ de cōmuni sba inquit que subsistat ⁊ in vnoquoq; singulari tota subsistit, cū dicit que cūq; differūt subta interse quadā differētia cōmunis p̄dicati ipsoꝝ que differētia vt generi ipsi inest hec nō sunt eadem sm̄ predicatū, quecunq; aūt nō differūt hac differētia inter se in his p̄dicatū vnū aliquid est ⁊ ipsuz sm̄ sbaz, sic igit̄ ⁊ in decē equis, ⁊ decē asinis, ⁊ lapidibus qm̄ non differūt, inuicē p̄dicati differētia. Nō.n. est altera spēs denarij numeri in equis ab ea que est in hominibus propter hoc cōmuniter ipsis inest ⁊ mēsurat ipsa vnus ⁊ idez existens, ⁊ hec nō differūt inter se sm̄ spēm denarij numeri. Quare si mēsurātur ab ipso denario qui vnus ⁊ idez est in oībus, igit̄ ab vno ⁊ eodē quecūq; differūt mēsurant̄, dico decē equi, ⁊ decē homines, ⁊ decē lapides, ⁊ reliqua. Nā ab eadem denarij specie, que p̄mo habet esse in anima iccirco ⁊ velut numero vna accipitur subiectū dico.s. anime modo vna ⁊ eadem semper existat.

Aut qualiscūq;. Et.n. fit in tēpore ⁊ corrūpitur ⁊ augetur ⁊ alteratur in tēpore ⁊ fertur. Quo igitur mot⁹ est: hac rōne est vniuscuiusq; numerus.

Solutio prioris dubitationis, quoniam motus simpliciter numerus est tempus non huius, vel huius, sed simpliciter omnis motus qua motus est.

Quapropter motus continui simpliciter numerus est tempus: sed non alicuius.

Pulchre adiecit (cōtinui.) Naz cōtinui motus mēsura est tēpus, tn̄ si forent diuisi motus ⁊ plures ceu alteratio ⁊ auctio ⁊ corruptio, vel lationes plures hoꝝ multitudinis tp̄s nō est mēsuratiuū, sed vnitas in numero. Naz decem equos ⁊ decē lapides tp̄s nō metitur, sed vnitas, sic etiā plures motus vt plures non metit̄ tp̄s, sed numerus videlz vnitas, tn̄ vnūquēq; per se velut vnū ⁊ cōtinuuz tp̄s metitur prius ⁊ posterius eiusdem mensurans.

Sed pōt nūc moueri: ⁊ aliud quoq; vtriusq; motus tempus erit numerus. Aliud ne igitur atq; aliud erit: ⁊ equalia duo tempora simul erunt: vel nō. Omne nāq; tēpus vnū similiter ⁊ simul: specie aūt sunt eadem ⁊ que non sunt simul.

Hic igitur dubitatio est, quod in eodez tēpore alterius cuiusdā moti pōt quippiā aliud moueri, igitur vtriusq; motus tp̄s est numerus, igit̄ (inquit) vtriusq; motus alter tp̄s est, ⁊ duoruz motuū duo ⁊ equalia simul tēpora erunt vel non, ⁊ soluit, q̄ vnuz est tempus motuū eorum qui equales ⁊ simul sunt mensurantium.

Nā vt si sint ij canes tres: illi āt equi: atq; vtriq; sint septem idem est numerus vtrorumq;. Sic ⁊ eorū motuū qui simul desinunt idem tēpus est.

Hoc exēplū est quo idē metrū pluriū est simul mēsuratiuū eq̄liū existētiū, quēadmodū igit̄ septē equoꝝ ⁊ septē canū vnus ⁊ idē numerus est mēsuratiu⁹ septē, ita ⁊ equaliū motuum vnum ⁊ idem tempus mensuratiuum est,

Et si celerior alter forsitā est: alter aūt non: ⁊ alter latio: alter autem alteratio: tamen tēpus idem est siquidem ⁊ numerus equalis ⁊ simul sit alterationis ⁊ corruptionis.

Quemadmodū ⁊ illa mēsurata nō eadez erunt, sed alij sunt equi, ⁊ alij canes vna ⁊ eadē mēsura existēte, ita ⁊ de tēpore differentes motus ab eodem tēpore mensurati ⁊ spē motus ⁊ si alter sit celerior, alter vero segnior. Quemadmodū si intellexeris in eodē tēpore equū ocissime motū ⁊ ouem in vno die, ⁊ pp hoc inequaliū motuū existētiū ipsorum vnū ⁊ idem tp̄s est mēsuratiuū vna.s.dies.

Et propterea motus quidē diuersi seorsumq; fiunt: tēpus aūt vbiq; idez est qm̄ ⁊ numerus eoꝝ que sunt equalia simulq; vnus ⁊ idē vbiq; est.

Quoniā ⁊ numerus vnus ⁊ idem vbiq; est qui equaliuz ⁊ simul fiunt, qm̄ eorum motuū qui simul ⁊ sm̄ idem tp̄s fiūt tp̄s est mēsuratiuū, pōt aūt in eodē, ⁊ i terra, ⁊ in cęlo ⁊ vbi moueri aliquid, propter hoc accidit vbiq; quidem esse tp̄s vnum existens ⁊ idem, ⁊ si mēsurata ab eadem separata inter se fuerint, quoniam ⁊ equaliū vbiq; sm̄ numerum vnus est idem numerus mensuratiuus est.

Cū autez est latio ⁊ huius spēs sit orbicularis: vnūquodq; aūt quedam sibi p̄pinquo numeratur vnitates quidē vnitate equa sic tempus quedam definito mensurabitur. Mensuratur autem sicut diximus tempus motu: ⁊ motus tempore.

Altera dubitatio qm̄ si vnumquodq; a quadā sibi propinqua ⁊ vnigenea mēsura mēsuratur, tp̄s ergo quodā sibi propinquo tēpore mēsurabit̄. Est aūt ↄtinuatio rōnis sermonis talis, cū aūt sit latio ⁊ hui⁹ spēs orbicularis, mēsurat̄ aūt vnūquodq; ab vno quodā sibi propinquo minimo, ceu decē equi vno equo, ⁊ centū cubitoꝝ lignū vnius cubiti ligno, sic igit̄ necesse est tp̄s cū sit mensura motus quodā sibi propinquo mēsurari ⁊ minimo, cū igit̄ circulatio sit quoddā minimū metrū motus, mēsurat̄ aūt nō solū motus a tēpore, sed etiā tp̄s a motu, ↄstat q̄ a minimo motu mensuratū tp̄s is sit propinquū metrū toti⁹ tēporis, est aūt h̄ dies ipsa cū nocte. Nā hac mēsurat̄ ebdomoda, ⁊ mēsis, ⁊ annus ⁊ omne tp̄s, mēsurat̄ aūt vnumquodq; vno quodā propinquo ⁊ vnigeneo, si.n.oīno ⁊ ab ip̄o diuerso genere p̄mo vnūquodq; mēsurat̄, attn̄ ⁊ ab vnigeneo p̄mo metit̄ q̄ p̄mo a dissimilari gn̄e mēsurat̄.

Hoc aūt est q: quātitas tēporis ⁊ motus mēsuratur ad eo motu q̄ definit⁹ est tēpore mēsuratur.

Quomodo motus ⁊ tp̄s vnū mēsuret alteꝝ vicissim dicit, quocirca inq̄t a tēpore primo definitus motus idez ⁊ oīs motus est metruz ⁊ tēporis. Nā ab eodē definitū tp̄s mēsura est omnis tēporis, si igitur a tēpore motus definitus est ipse ⁊ motus est mēsura ⁊ tēporis, patet vt motus ⁊ tempus vicissim sese metiantur.

Si ergo l p̄z primū metrū p̄p̄inquoꝝ oiuz vniformis sane conuersio mensura potissimum erit.

Si in vnoquoq; inquit primū hoc est metrum propinquoruz, est aūt vniformis circulatio maxime p̄ma motus ⁊ ipsa erit potissimū metrum. Nam ab eodem definitur primum tēpus q̄ metrum est omnis temporis.

Quoniā huius numerus notissimus est: alteratio quidez igitur neq; auctio: neq; generatio sunt vniformes: latio autem est.

Duas cās inquit esse ex quibus ostēditur circulationez inerrabilis sphērę esse mēsurā omniū alioꝝ. Naz opz metrū ⁊ minimū eē ⁊ notissimū, vtraq; aūt hec orbiculatiōi

sphērę

sperę inerrabilis cõpetũt. Et.n.minima oĩuz ꝛ notissima est. Nã eiusdem circulatio est dies ipsa cũ nocte, que sane omnibus notissima est, si aũt ꝛ vniformis est, sed nõ sola. Nam hoc proprium est omni circulationi. At minimum ꝛ notissimum huic presertim competunt.

¶ Iccirco ꝛ videtur tẽpus esse sphere motus qm̃ eodem alij motus mensuratur ꝛ tempus.

¶ Propter hoc inqt qꝛ circulatiõe sphęrę inerrabilis oẽs alij motus mẽsurant̃ sm̃ dictũ modũ pp hoc ꝛ visum est veteribus vt orbiculatio sphęrę idipsum tẽpus sit. Nã cũ hac mẽsuretur tp̃s suspicati sunt idipsum esse tempus.

¶ Propter hoc ꝛ consuetuz est dici. Nam aiunt humanas res circulum esse.

¶ Qm̃ ꝛ cõmunis hominũ ↄsuetudo de hoc facit fidẽ ꝙ orbiculatio sit.tẽporis ꝛ motus oĩs mensura. Nã pp hoc aiũt humanas res circulũ esse ppea qd̾ mẽsurãtur a tempore ꝛ tp̃s circulũ esse, qm̃ metrũ est circularis motus.

¶ Et ceterarum habentium motum naturalem ꝛ generationem:ꝛ corruptionem.

¶ Idest ꝛ in alijs que fiunt ꝛ corrũpunt̃ circulũ esse aiũt, plantarum animalium, metallorum ꝛ reliquorum.

¶ Idq3 propterea quod vniuerse he tẽpore dijudicãtur:ꝛ finẽ accipiũt ꝛ principiũ perinde atq3 si relatione quadã hoc fiat. Et.n.tẽpus ipsuz circulus quidã esse videtur. Hoc aũt ideo rursus videtur qꝛ talis lationis est ipsuz mẽsura ꝛ a tali latione ipsum etiã mẽsuratur. Quare dicere rerũ eas que fiunt circulum esse:est dicere temporis circuluz esse quendam. Hoc autem ideo dicitur:quia tempus mensuratur ipsa conuersione.

¶ Propter hoc humanas res aiũt circulũ esse (inqt) qm̃ cuncta tẽpore dijudicantur.i.in tẽpore sunt ꝛ mẽsurant̃ a tẽpore que ab eodẽ accipiũt pri^m ꝛ finẽ, tp̃s aũt inqt circulus esse videt̃, quare si res humane in tẽpore sunt, tẽpus aũt circulus quidã est, ꝛ res humane igit̃ quidã circulus erũt, tp̃s aũt quidã circulus eẽ videt̃ ppea qd̾ mẽsura est alicui circuli ꝛ orbiculationis, ꝛ ipsuz ab eodẽ mẽsurat̃, cũ mẽsurãs tp̃s circulus sit, ꝛ tp̃s qdã circulus eẽ existimet̃.

¶ Nam preter mensuraz nihil aliud esse videtur ꝙ metiturq3 totum plures mensure.

¶ Quod rõnabiliter cũ orbiculatio sit mensura tẽporis ꝛ tp̃s circulus quiddaz esse videt̃ p hec oñdit, nihil.n.aliud (inqt) videt̃ esse id ꝙ metit̃ q̃3 sepe ipsa mensura. Nam lignũ centũ cubitoruz nihil aliud est q̃3 sepe cubitus ꝛ decem nihil aliud est q̃3 sepe vnum, mensura autem numeri vnitas est, sic igitur ꝛ si orbiculatio metrum temporis est nihil aliud erit tempus q̃3 multe orbiculationis, si autem hoc, pulchre igitur circulum esse tempus inquiunt.

¶ Dicitur.n.recte ꝛ ꝙ numerus quidem idẽ esse ouium ꝛ canum si est equalis vterq3:denarius autem non idem neq3 decem ipsa.

¶ Qm̃ cũ demõstraret tp̃s vbiq3 vnũ esse ꝛ idez oĩs mot^9 mẽsuratiuũ vtebat̃ eo exẽplo de numeris, qm̃, ꝛ numerus vnus ꝛ idẽ existẽs ceu septẽ metit̃ septẽ equos, ꝛ septẽ canes, ꝛ simplr̃ oĩa que sunt ↄtẽta equali numero, ꝙ id ita se hẽat nũc vult oñdere, simul aũt ꝛ q̃3 p̃dixi tradit regulã. Qm̃ cõmuniter p̃dicatũ est de aliqbus vnũ ꝛ idẽ in omnibus, qm̃ aũt nõ vnũ. Est igit̃ inquit verũ dicere ꝙ numerus ouiũ ꝛ equoꝝ quiboꝝ mẽsuratiuus est si equalia fuerint mensurata ceu asini equi ꝛ vnũ est ꝛ idem, tñ denarius numerus nõ idem (inquit) denariũ numerũ dicet o iam numeꝝ cũ subiecto ideo ꝛ apertius faciẽs subiunxit, neq3 decem ipsa ceu animalia vel simpliciter corpora.

¶ Ut neq3 trianguli sunt idẽ hij quoꝝ alter equis lateribus alter in equalibus constat.

¶ Non.n.eandem definitionez triãguli suscipiunt, sic igitur neq3 decem equi idem sunt cum decem ouibus.

¶ Et si figura eadem sit:quoniã ambo triãguli.

¶ Nam figurę alia rectilinea, alia circularis, quare ambo rectilinea figura. Nam ambo trianguli suscipiunt ipsam definitionem figurę rectilinę.

¶ Eadem.n.dicũtur cuius nõ differunt differentia:sed nõ quo differũt:ceu triãgul^9 triãguli dr̃ia differt. Igr̃ diuersi sunt triãguli:figure aũt non.

¶ Ad vniuersalẽ sermonẽ ascẽdit regulã tradẽs quandã. Que sane eadẽ sunt predicatũ cõmuniter de ipsis habet̃, que aũt nõ eadẽ. Hec igitur dicunt̃ qũ nõ differrẽt differẽtia quadã p̃dicati inter se, quẽadmodũ differũt differẽtia triãguli, equis laterib^9 triãgulus ꝛ triãgulus in equalibus ↄstãs, idcirco nõ idẽ sunt triãguli, tamen figure nõ differunt differẽtia predicati. Nam ambo sunt figura rectilinea, propter hoc igitur vt figure ambo idẽ sunt triãgulus equalibus inequalibusq3 triangulus constantes, tñ vt trianguli nõ idem, differunt.n.trianguli differẽtia.

¶ Sed in eadem ꝛ vna cadunt diuisione. Nam figura quidez talis circulus est:talis aũt triãgulus: ꝛ hisce talis quidez est equalium laterũ: talis aũt inequaliũ:figura igitur eadem. Nam vterq3 triũ angulorum:at triangulus non idem.

¶ Idest sub eadez particula diuisionis. Nã figurarũ alie qdẽ sunt rectilinę, alie aũt circulares, ambo igr̃ triãguli sub rectilinea ↄtinet̃, ꝛ rursus rectilinearũ figurarũ alia triãgularis, alia aliter aliud qd, vt qdẽ igit̃ figure inter se nõ differũt, triãguli inequalib^9 equalibusq3 laterib^9 cõstãtes nã sub eadẽ parte diuisionis.s.rectilinę triãgulus venit, verũtñ vt triãguli nõ amplius idẽ nõ.n.sub eadẽ pte diuisionis triãguli incidũt, sed alius sub alia, ꝛ alius sub alia.

¶ Et numerus igitur dictus pari ratione idez est sane. Non.n.numerus ipso:si dr̃ia numeri differt denarius numerus aũt non idẽ est. Ea nanq3 de quibus dicitur differunt:hec eniz canes sunt:illa oues. Sed de tẽpore quidem ipso:ꝛ de hisce que circa ipsum quidem sunt:ad hanc autem cõsiderationem accommodantur satis iam diximus.

¶ Facturus fidẽ de vniuersali regula in figuris, reliquaz idem adaptat proposito, septẽ igitur canũ, ꝛ septẽ equorum cõmuniter quidẽ id ꝙ p̃dicatur est numerus vnus ꝛ idem. Non.n.differunt inter se numeri differẽtia. Nam ambo impares, quare vnus ꝛ idẽ in ambobus numerus cõmuniter existẽs mẽsuratiuus ipsoꝝ, vt tñ vterq3 est numerus septẽnarius nõ est idẽ. Nã septenarius numerus iam cũ subiectis.s.rebus intelligitur, si igit̃ differũt inuicem subiecta, differrent etiã inuicez septenarij numeri, sic igitur se habet ꝛ de tempore mẽsuratiuo motuũ, nihil prohibet vnum ꝛ idem tempus quidem esse mensuratiuum motuum esse, licet mensurata differrent.

FINIS.

¶ Impressum Uenetijs per Brandinum ꝛ Octauianum Scotum. M.D.xxxix.